يا أيها الناس اتقوا ربكم إن زلزلة الساعة شيء عظيم

بعهد دولت مهد جناب نواب شاهجهان بيگم صاحبه واليه رياست بهوپال دام اقبالها باهتمام راجي عفو

در مطبع شاهجهاني واقع بلده بهوپال محمية طبع گرديد

فهرست حجج الکرامه فی آثار القیامه

تم الفہرس

والحمد لله الذی بنعمته تتم الصالحات و
صلی الله تعالی علی محمد سید الموجودات
وعلی آله وصحبه اهل الکرامات

يا ايها الناس اتقوا ربكم ان زلزلة الساعة شيء عظيم

درین زمان برکت نشان کہ سال یکہزار و دو صد و نود از ہجرت نبوی است بعون خالق کون کتاب مستطاب مسمی بہ

حجج الکرامة فی آثار القیامة

بسعادت و بدولت جناب نواب شاہجہان بیگم صاحبہ والیۂ عالیہ ریاست بھوپال دام اقبالہا باہتمام راعی عفران محمد عبد المجید خان

در مطبع شاہجہانی واقع بلدہ بھوپال حلیہ انطباع پوشید

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی بث بنی آدم فی ارضه حینا یتقلبون و استخلفهم فی ماله فهم به الی اجل معلوم یتمتعون و هدی عصابة منهم الی التفنن فی مسارح التدبر و الرکض بمیادین العبر و شوقهم لاقتناص شوارد الخبر و الاثر و ارشدهم الی الانقطاع من دون الخلق الیه و وفقهم للاعتماد فی کل امر علیه ثم حکم علی الکل بالفناء و نقلهم جمیعا من دار التمحیص و الابتلاء الی برزخ البعث و البلاء و یحشرهم اجمعین بنفخ الصور الثانی الی دار الجزاء، و الصلوة و السلام علی رسوله و عبده محمد سید الرسل و خاتم الانبیاء المبعوث الی الاسود و الاحمر الفاضل علی من مضی و غبر الذی اخبر عن کل کائن و بائن الی آخر الدهر بل الی یوم المحشر و بین اشراط الساعة الصغری منها و الکبری لیتدبر و یتذکر فیا له من نبی کریم و اب رحیم بشر و انذر و رغب و رهب و خوف و حذر و علی آله و صحبه الجامعین لمحاسن الاخلاق و مکارم السیر ما صلی المسلمون و کبر و حج المؤمنون و اعتمر **بعده** میگوید قطره آبی در نسب مشت خاکی در حسب اقل الخلیقة بل لا شیء فی الحقیقة العبد الفانی و الفقیر الجانی ابو الطیب **صدیق بن حسن** بن علی القنوجی جعل الله غده خیرا من امسه مبدءه قبل ان یخرج الامر من یده که پیش ازین در شهور سنة خمس و سبعین و مائتین و الالف هجریه بملاحظه مفسده هندوستان که در سنه ١٢٧٣ میان عساکر فرنج واقع شده بفحوای کلام صدق التیام ظهر الفساد فی البر و البحر بما کسبت ایدی الناس تحریر رساله مختصره در بیان اشراط قیامت موسوم باقتراب الساعة اتفاق افتاده بود و آیه کریمه ان هو الا ذکر للعالمین تاریخ تالیفش یافته شد لیکن بر هگذر حوادث زمان و طوارق دوران نوبت تبییض آن نرسیده و نظر ثانی صورت نبسته درین هنگام بعد پانزده سال کامل باز عنان خاطر بسوی محو و اثبات آن منعطف شد و بنیاد تالیفش بطرز دیگر نهاده آمد و اسم و رسم نقش اول را بر هم شکسته کتابی مبسوط در بیان اشراط ساعت و علامات قیامت از کبری و صغری با انضمام بعض مطالب تاریخیه و حوادث کونیه مشعر بدء و غایت عالم و فاتحه و نهایت بنی آدم سمت تحریر یافت تا دیوان مبتدا و خبر و کارنامه مقاصد اول و آخر باشد و با وجودش احتیاج بکتاب دیگر درین

نواهی داوامر ننیفتد و پس اخبار و آثاریکه درین باب در دواوین اسلام از کتب سنت مطهره مضبوط است و در رسائل
این مسائل محفوظ آنرا باسلوب شایسته وطرز بایسته برچیده در یک مقدمه و چند باب و خاتمه پریشان ساخت
واشتات احوال دنیا و احوال آخرت را که در مطولات مرقوم است با اشراط ساعت و مضامین دیگر درین جریده یکجا
مجموع نمود و نامش مطابق تاریخ حال و موافق اوضاع مآل **حجج الکرامه فی آثار القیامه** نهاد و ملقب بجمع
الغایه فی البدء والنهایه گردانید و تا امکان در تصحیح روایت و تنقیح درایت بتقصیری از خود راضی نشد و هرانچه یوسف
بن یحیی بن علی مقدسی در عقد الدرر فی احوال المنتظر و جلال الدین سیوطی در عرف الوردی فی اخبار المهدی و ابن حجر
مکی در قول مختصر و علی قاری در مشرب الوردی فی مذهب المهدی و شیخ علی متقی در رساله برهان فی احوال مهدی
آخر الزمان و قاضی محمد بن علی شوکانی در توضیح فی تواتر ما جاء فی المنتظر والدجال والمسیح و محمد بن ابی بکر اشخر در کلام مجید
فی خروج المهدی و غیرهم فی غیرها ایراد کرده اند ملخص آن نوشته شده و از ایشان گرفته بر راه ایشان رفته آمده
ما بجامی که زحم ماند قناعت کردیم و بسکندر بر بند آنچه زدارا مانده و مقاصد فن تاریخ و ما یتصل به که در مقدمه و باب اول
این کتاب جلوه ظهور دارند ماخوذ از کتاب العبر و دیوان المبتدا والخبر و کتاب المختصر فی اخبار البشر و کتاب المواعظ
والاعتبار فی بیان الخطط والآثار و ملل و نحل شهرستانی و تاریخ الخلفاء و حسن المحاضره و جز آن از کتب جمیع جم بالغ
از تحقیقات باقصی غایات و نهایة النهایات است بایجاز بلیغ و اختصار لطیف و ترتیب این جریده بر طبق تبویب اشاعه
لاشراط الساعه است و کلام او بذیل ابواب این کتاب مطوی افتاده و مطالب عسیره مشکله را بعبارت یسیره مسهله
آورده شد تا عموم نفع وی خلق را فرا گیرد و سودمند هر نزدیک و دور گردد و سخن دوست گران بود فراوان
کردم و جان به بیعانه بیارید که ارزان کردم و هر مطلب و مقصد که تعلق بدو جا یا زیاده داشت آنرا مکرر آورده شده
معهذا این تکرار در اکثر مواضع رنگ دیگر دارد اگر یکجا بتازی است جای دیگر بفارسی است و هر حرف مکرر نقطه
نکته آخر همراه دارد و ظاهر است که هیچ کائن و بائن درین عالم نیست مگر حضرت رسالت دستگاهی ختمی پناهی صلعم
از آن خبر داده پس غایت حیا باشد که اهل اسلام ازین اخبار صحیحه و احادیث صریحه اعراض کنند و در هنگام اقتحام
فتن و ازدحام دواهی و محن احتجاج بآراء فاسده و استناد بعقول کاسده نمایند و از فضیلت تشبث بسنت و
تمسک باصول ملت که موجب حفظ ایمان از تطرق خلل و نقصان و حصول نجات از حوادث دهر فتان است دورتر
افتند و دست بدامن کشف کاشفان و اخبار کاهنان و منجمان زنند و قول این و آن نرتند با آنکه در حدیث صحیح از عمر
رضی الله عنه آمده که گفت قام فینا رسول الله صلعم مقاما فاخبرنا عن بدء الخلق حتی دخل اهل الجنة منازلهم و اهل النار
منازلهم حفظ ذلک من حفظه و نسیه من نسیه رواه البخاری پس لایق حال و ملایم مآل هر مسلم متبع و مؤمن مطیع آنست
که حکم هر حادثه ماضی و ملمه حال و بلیه استقبال از سنت مطهره برگیرد تا مضمون اعط القوس باریها داشته و افلاطون
حکیم گفته احفظ الناموس یحفظک یعنی شریعت را نگهدار تا شریعت ترا نگهدارد ع فتنه می بارد ازین چرخ مقرنس
برخیز تا بمیخانه پناه از همه آفات بریم و شک نیست که عارف بسنت مطهره مامون است در موارد هلاک و ما به

باشتراط ساعت صابر تر است بر رضا بقضا و مطلع باحوال امم ماضیه ثابت تر است بر احوال آتیه و این غرض از اطلاع
سبب قوی نجات دینی و معاش دنیوی و معاد اخروی است تا کرا توفیق دریافتش رفیق گردانند و کدام یک
را از آن محروم واگذارند و چون فاتحه کتاب کون و فساد و خاتمه باب عالم ایجاد وابسته بدامن بیان بدء خلق است
لهذا روایت چندکه درین مقصد ارجمند در صحیح وارد شده پیش از عقد مقدمه حواله زبان خامه و بیان نامه میگردد
تا آخر باول مربوط و بدایت بانهایت منوط شود وبالله التوفیق **عن** عمران بن حصین مرفوعا قال صلعم کان الله
ولم یکن شئ قبله وکان عرشه علی الماء الحدیث اخرجه البخاری **وعن** ابی رزین قال قلت یا رسول الله این کان ربنا قبل
ان یخلق خلقه قال کان فی عماء ما تحته هواء وما فوقه هواء وخلق عرشه علی الماء رواه الترمذی قال یزید بن هارون
العماء ای لیس معه شیء **وعن** جبیر بن مطعم قال قال رسول الله صلعم ویحک تدری ما الله ان عرشه علی سمواته لهکذا
وقال باصابعه مثل القبة علیه وانه لیئط اطیط الرحل بالراکب اخرجه ابو داؤد **وعن** ابی هریرة قال اخذ رسول الله
صلعم بیدی فقال خلق الله التربة یوم السبت وخلق فیها الجبال یوم الاحد وخلق الشجر یوم الاثنین وخلق المکروه یوم
الثلثاء وخلق النور یوم الاربعاء وبث فیها الدواب یوم الخمیس وخلق آدم بعد العصر من یوم الجمعة فی آخر الخلق فی آخر
ساعة من نهار فیما بین العصر الی اللیل اخرجه مسلم **وعنه** قال بینا النبی صلعم جالس مع اصحابه اذ اتی علیهم سحاب فقال هل تدرون
ما هذا قالوا الله ورسوله اعلم قال هذه العنان هذه روایا الارض یسوقها الله الی قوم لا یشکرونه ولا یدعونه ثم قال هل
تدرون ما فوقکم قالوا الله ورسوله اعلم قال فانها الرقیع سقف محفوظ وموج مکفوف ثم قال هل تدرون ما بینکم وبینها قالوا
الله ورسوله اعلم قال بینکم وبینها خمسمائة عام ثم قال هل تدرون ما فوق ذلک قالوا الله ورسوله اعلم قال سماءان بعد ما بینهما
خمسمائة سنة ثم قال کذلک حتی عد سبع سموات ما بین کل سمائین ما بین السماء والارض ثم قال هل تدرون ما فوق ذلک
قالوا الله ورسوله اعلم قال ان فوق ذلک العرش وبینه وبین السماء بعد ما بین السمائین ثم قال هل تدرون ما الذی
تحتکم قالوا الله ورسوله اعلم قال انها الارض ثم قال هل تدرون ما تحت ذلک قالوا الله ورسوله اعلم قال ان تحتها ارضا
اخری بینهما مسیرة خمسمائة سنة حتی عد سبع ارضین بین کل ارضین مسیرة خمسمائة سنة ثم قال والذی نفس محمد بیده
لو انکم دلیتم بحبل الی الارض السفلی لهبط علی الله ثم قرء هو الاول والآخر والظاهر والباطن وهو بکل شئ علیم اخرجه احمد
والترمذی وقال الترمذی قرأة رسول الله صلعم الآیة تدل علی انه اراد لهبط علی علم الله وقدرته وسلطانه وعلم الله وقدرته
وسلطانه فی کل مکان وهو علی العرش کما وصف نفسه فی کتابه **وعن** العباس بن عبد المطلب زعم انه کان جالسا
فی البطحاء فی عصابة ورسول الله صلعم جالس فیهم فمرت سحابة فنظروا الیها فقال رسول الله صلعم ما تسمون هذه قالوا السحاب
قال والمزن قالوا والمزن قال والعنان قالوا والعنان قال هل تدرون ما بعد ما بین السماء والارض قالوا لا ندری
قال ان بعد ما بینهما اما واحدة واما اثنتان او ثلاث وسبعون سنة والسماء التی فوقها کذلک حتی عد سبع سموات ثم فوق
السماء السابعة بحر بین اعلاه واسفله کما بین سماء الی سماء ثم فوق ذلک ثمانیة اوعال بین اظلافهن ورکبهن مثل ما بین سماء
الی سماء علی ظهورهن العرش بین اسفله واعلاه ما بین سماء الی سماء ثم الله فوق ذلک اخرجه الترمذی وابو داؤد —

وعن عایشة عن رسول الله صلعم قال خلقت الملائکة من نور وخلق الجان من مارج من نار وخلق آدم مما وصف لکم اخرجه
مسلم وعن ابی هریرة ان رسول الله صلعم قال کان طول آدم ستین ذراعا فی سبع اذرع عرضا وعن ابی ذر قال
قلت یا رسول الله ای الانبیاء کان اول قال آدم قلت یا رسول الله ونبیا کان قال نعم نبی مکلم قلت یا رسول الله صلعم
کم المرسلون قال ثلثمائة وبضعة عشر جما غفیرا وفی روایة عن ابی امامة قال ابو ذر قلت یا رسول الله کم وفاء عدة الانبیاء
قال مائة الف واربعة وعشرون الفا الرسل من ذلک ثلثمائة وخمسة عشر جما غفیرا اخرجهما احمد وعن ابی موسی قال سمعت
النبی صلعم یقول ان الله خلق آدم من قبضة قبضها من جمیع الارض فجاء بنوا آدم علی قدر الارض منهم الابیض والاحمر و
الاسود وبین ذلک والسهل والحزن والخبیث والطیب اخرجه ابو داؤد والترمذی وعن ابی ذر قال کنت
مع رسول الله صلعم فی المسجد عند غروب الشمس فقال یا ابا ذر اتدری این تذهب هذه الشمس فقلت الله ورسوله اعلم
قال تذهب لتسجد تحت العرش فتستاذن فیوذن لها ویوشک ان تسجد فلا یقبل منها وتستاذن فلا یوذن لها ویقال
لها ارجعی من حیث جئت فتطلع من مغربها فذلک قوله تعالی والشمس تجری لمستقر لها ذلک تقدیر العزیز العلیم اخرجه الشیخان
والترمذی وعن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم الشمس والقمر یکوران یوم القیامة اخرجه البخاری وعن ابن عباس
قال سألت یهود النبی صلعم عن الرعد ما هو قال ملک موکل بالسحاب ومعه مخاریق من نار یسوق بها حیث شاء الله تعالی
قالوا فما هذا الصوت الذی یسمع قال زجرة للسحاب حتی تنتهی حیث امرت قالوا صدقت اخرجه الترمذی وعن ابی هریرة
قال قال رسول الله صلعم اشتکت النار الی ربها فقالت رب اکل بعضی بعضا فاذن لها بنفسین نفس فی الشتاء ونفس
فی الصیف فهو اشد ما تجدون من الحر واشد ما تجدون من الزمهریر اخرجه الشیخان والترمذی وعن قتادة قال
خلقت هذه النجوم لثلث جعلها الله زینة للسماء ورجوما للشیاطین وعلامات یهتدی بها فمن تاول فیها غیر ذلک فقد اخطأ
حظه واضاع نصیبه وتکلف ما لا یعنیه وما لا علم له به وما عجز عن علمه الانبیاء والملائکة والله ما جعل الله فی نجم حیوة احد
ولا رزقه ولا موته انما یفترون علی الله الکذب ویتعللون بالنجوم اخرجه البخاری استشهادا الی قوله ما لا علم له به و
اخرج باقیه رزین وعن انس قال قال رسول الله صلعم امتی مثل المطر لا یدری آخره خیر ام اوله اخرجه الترمذی وصححه
وعن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم ان من اشد امتی لی حبا ناسا یکونون بعدی یود احدهم لو رآنی باهله وماله
اخرجه مسلم وعن المغیرة قال قال رسول الله صلعم لا یزال ناس من امتی ظاهرین حتی یاتیهم امر الله وهم ظاهرون اخرجه
الشیخان قال البخاری وهم اهل العلم وقال علی بن المدینی هم اصحاب الحدیث جعلنا الله سبحانه من جماعتهم وحشرنا فی زمرتهم
وعصابتهم آمین **مقدمه** در بیان حال علم تاریخ و آنچه متصل باو است و درین مقدمه فصل است **فصل اول**
در حال تاریخ بدانکه فن تاریخ از آن فنون است که تداول میکنند آنرا امم واجیال و بسته میشوند بسوی آن کتائب
و رحال و بلندی میجویند بسوی معرفت آن سوقه و اغفال و تنافس میکنند در آن ملوک و اقیال و متساوی اند در فهم
وی علما و جهال و اگرچه این فن در ظاهر همین اخبار از ایام و دول و سوابق قرون اول است که بدان انتما را قوال
و ضرب امثال میکنند و شان خلقت و تقلب احوال را مودی میسازند که چگونه در آن نطاق مجال دول اتساع

گرفته و چه قسم بعد عمران ارض منادی ارتحال ندای زوال کرده اما در باطن نظر و تحقیق مبادی کائنات را تعلیل دقیق و کیفیات و اسباب وقایع را علم عمیق و حکمت را اصل عریق است و لهذا فحول مورخین اسلام باستیعاب و جمع اخبار ایام پرداخته اند و در صفحات دفاتر آنرا مسطور و ودیعت ساخته لیکن متطفلین وسائس باطله در آن ابتداع نموده و زخارف روایات مضعفه را در آن خلط کرده و آنانکه بعد ایشان آمدند اکثری اقتفای آثار متطفلین کردند و ملاحظه اسباب وقایع و رعایت حقائق احوال ننموده ترهات احادیث آوردند پس تحقیق در نفس الامر اقل قلیل است و تنقیح را طرف کلیل و غلط و وهم در غالب اخبار نسیب و خلیل و تقلید در آدمیان خیلی عریق و سلیل و تطفل بر فنون عریض و طویل و مسرح جهل در میان انام وخیم و بیل اما سلطان حق را احدی مقاومت نمیتواند کرد و شیطان باطل بشهاب نظر زود مقذوف میگردد و کار ناقل همین املا و نقل است و کار بصیرت نقد صواب از خطا نزد مقل و صفحات صحیح برای علم با جلا و صقل و جمعی از مردم پیش ازین در اخبار اکثار تدوین کرده اند و تواریخ امم و دول را که در عالم کون و فساد بوده ضبط نموده اند و آنانکه ازین میان بمزید شهرت و امانت معتبره رفته اند و استفراغ دواوین من قبلهم در صحف متاخره کرده کمتر اند متجاوز از عدد انامل و حرکات عوامل نمیشوند مثل ابن اسحق و طبری و ابن کلبی و محمد بن عمر واقدی و سیف بن عمر اسدی و مسعودی و غیرهم من المشاهیر المتمیزین عن الجماهیر و اگرچه مغمز و مطعن که در کتب مسعودی و واقدی است معروف نزد اثبات و مشهور میان حفظه ثقات بوده است اما کافه اهل علم اخبار ایشان را مختص بقبول نموده اند و اقتفای سنن ایشان در تصنیف و اتباع آثار اینها کرده لیکن ناقد بصیر در تزئیف و اعتبار نقل ایشان قسطاس نفس خود است طبایع عمران را در احوالیکه مرجع اخبار و محل روایات و آثار است می سنجد و منقود را از زائف می چیند و اکثر تواریخ ایشان عامة المناهج و المسالک و متناول غایات بعیده در مآخذ و مدارک اند و بعضی استیعاب دول و امم و امر عمم ما قبل ملت کرده اند چنانکه مسعودی و من نحا منحاه همچنین نموده و بعض عدول از اطلاق بتقیید نموده شوارد عصر خود را مقید کرده اند و اخبار افق و قطر خود را مستوعب نموده و بر احادیث دولت و مصر خود اقتصار فرموده چنانکه ابو حیان مورخ اندلس تاریخ دولت امویه نگاشته و ابن الرفیق مورخ افریقیه احوال دولت قیروان تحریر ساخته و بعد ایشان هر که آمد مقلد ایشان شده بر منوال ایشان نسج کرده و بمثال ایشان احتذا نموده و از تحویل احوال ایام و اهل و از استبدال عوائد امم و اجیال غافل مانده و جلب اخبار از دول و نزع حکایات و وقائع عصور اول کرده در صور مجرده از مواد و صفاح منتضیه از اغماد و معارف مستنکرة الطارف و التلاد و این حوادث نامعلوم الاصول است و انواع غیر معتبر الاجناس و الفصول و تعرض بذکر بدایت و سبب رفع رایت و ظهور آیت و علت وقوف نزد غایت ننمود و لهذا ناظر در آن و مناظر از آن متطلع میماند با فتقاد احوال مبادی دول و مراتب او و متفتش میشود از اسباب تزاحم و تعاقب و بعده جمعی آمد و افراط اختصار و اکتفا باسما ملوک مقطوعه از انساب و اخبار کرد چنانکه ابن رشیق در میزان العمل همین شیوه اختیار کرده و مقال این قسم مورخین نامعتبر و ثبوت و انتقال ایشان غیر معدود است زیرا که اذهاب فوائد و اخلال عوائد نموده اند و جمعی دیگر قیام بضبط وقایع اسلام و فتح واقعه در امت و ملت خیر الانام کرده و تآلیف ایشان نیز همین رنگ بود از

و جز آن و احسن تواریخ معتبره مفصله طویله و اکمل نسخ مؤلفه درین فنون جمیله کتاب العبر و دیوان المبتدا و الخبر فی ایام
العرب و العجم و البربر و من عاصرهم من ذوی السلطان الاکبر تالیف عبد الرحمن ابن خلدون مغربی است در وی از
اولیت اجیال و دول و تعاصر امم اُوَل و اسباب تصرف و حول در قرون خالیه و ملل چیزی نگذاشته و هرچه عارض
عمران میشود از دولت و ملت و مدینه و حلت و عزت و ذلت و کثرت و قلت و علم و صناعت و کسب و اضاعت و احوال
متقلبه مشاعه و بدو و حضر و واقع و منتظر همه را استیعاب کرده و براهین و علل آن ایضاح نموده و لهذا این کتاب متضمن علوم
غریبه و حکم محجوبه قریبه افتاده و نظیرش در اسلام معلوم نیست و تاریخ خطط للمقریزی و تاریخ ملک مؤید ابو الفداء
اسمعیل صاحب حماة موسوم بکتاب المختصر فی اخبار البشر نیز در مختصرات فن خیلی سنجیده و معتبر است و بالجمله فن تاریخ
عزیز المذهب جم الفواید شریف الغایه است که ما را وقوف بر احوال اخلاق امم ماضیه و سیر انبیاء علیهم السلام و سیاست
ملوک در دول می بخشد و برای قاصد اقتدای ایشان در احوال دنیا و دین اتمام فائده میکند و لهذا محتاج
بمآخذ متعدده و معارف متنوعه و حسن نظر و تثبت است و صاحب خود را بحق میرساند و از مزلات و مغالط باز میدارد
زیرا که در اخبار اگر اعتماد بر مجرد نقل رود و اصول عادت و قواعد سیاست و طبیعت عمران را محکم کرده نشود و قیاس
غایب بر شاهد و حاضر بر ذاهب بعمل نیاید غالبا امن از عثور و مزلت قدم حاصل نشود و لهذا مورخین و مفسرین و ائمه
نقل را مغالط بسیار در حکایات و وقایع رو داده و از حق گمراه گشته در بیدار وهم و غلط افتاده اند خصوصا در
احصار اعداد اموال و عساکر و جموع دول و بیان احوال مداین و امصار چنانچه نبذی از آن در تاریخ ابن خلدون
مذکور است و از آن جمله وهم و غلط مفسرین است در بیان مدینه ارم در تفسیر سوره والفجر حالانکه خبر این مدینه تا امروز
در بقعه از بقاع ارض مسموع نشده و قول باندراس او اگرچه اشبه است لیکن ایشان میگویند که وی هنوز موجود است
و تحقیق کلام درین مقام در تفسیر فتح البیان فی مقاصد القرآن کرده ایم و منجمله غلط خفی در فن تاریخ ذهول از تبدل
احوال امم و اجیال بتبدل اعصار و مرور ایام است و این داء شدید الخفاء است زیرا که این تبدل بعد احقاب
متطاوله واقع میشود و تفطن آن جز آحاد اهل خلقت را میسر نمی گردد چه احوال عالم و امم و عوائد و نحل و ملل ایشان
دائم بر یک تیره و منهاج مستقر نمی ماند و اختلاف ازمنه و ایام و انتقال از حالی بحالی دیگر چنانکه در اشخاص و اوقات و امصار است
همچنان در آفاق و اقطار و ازمنه و دول هم واقع میشود و سنة الله التی قد خلت فی عباده پیش ازین در عالم امم فرس
اولی و سریانیان و نبط و تبابعه و بنو اسرائیل و قبط بودند و در دول و ممالک و سیاست و صنائع و لغات و اصطلاحات
و سائر مشارکات با ابنای جنس و احوال اعتمار عالم بر احوال خاصه بودند چنانکه آثار ایشان شهادت میدهد بعده فرس
ثانیه و روم و عرب آمدند و آن احوال که مختص بایشان بود متبدل گردید و عوائد بسوی مجانس و مشابه یا مباعد و
مباین منقلب گشت بعده اسلام دولت مضر آورد و آن احوال را باجمعها انقلاب داد و بسوی آنچه اکثرش متعارف
است انجامید و خلف آنرا از سلف گرفتند بعده دولت عرب و ایام ایشان مندرس شد و اسلاف که تشیید عز و تمهید ملک
کرده بودند در گذشتند و کار و بار عزت و مملکت بدست عجم افتاد مثل ترک در مشرق و بربر در مغرب و فرنجه بشمال و بگذشتن

ایشان از امم عرب درگذشت و احوال منقلب گردید و عوائد منسی شدند و سبب شایع در تبدل احوال آنست که عوائد هر جیل تابع عوائد سلطان اوست چنانکه در امثال سائره حکمیه میگویند الناس علی دین الملک و اهل ملک و سلطان را رسم است که چون اهل دولت و امر مستولی میشوند ضرور است که نزع کنند بعوائد من قبل خود و بسیاری را از آن اخذ کنند و معذلک عوائد جیل خود را هم مهمل نگذارند و از اینجا در عوائد دولت بعض مخالفت عوائد جیل اول واقع میشود و چون بعد از ایشان دولت دیگر آمد و عوائد هر دو ممزوج گشت در بعض شیء مخالفت افتاد و مخالفت او برای دولت اولی بیشتر شد و این بتدریج مخالفت همواره میشود تا آنکه منتهی بمباینت میگردد و پس مادام که امم و اجیال در ملک و سلطان متعاقب یکدیگر است مخالفت در عوائد و احوال همیشه واقع است و قیاس و محاکات انسان را طبیعتی معروف است و از غلط مامون نیست و ذکر احوال عامه آفاق و اجیال و اعصار اُسّ مورخ است که بنا اکثر مقاصد او بر وی است و اخبار او بدان مبین میگردد و مردم آنرا مفرد بتالیف کرده اند چنانکه مسعودی در مروج الذهب احوال امم و آفاق عهد خود را شرح نموده و ذکر نحل و عوائد و وصف بلدان و جبال و بحار و ممالک و دول و فرق شعوب عرب و عجم شرق و غرب را بابت سنه سه صد و سی (۳۳۰) که عصر او است ضبط نموده و لهذا مرجع مورخین گردیده و تحقیق اکثر اخبار بتعویل بر وی کنند و بعد وی بکری آمد و مثل او در مسالک و ممالک خاصه کار کرده نه در احوال دیگر زیرا که در امم و اجیال عهد او انتقال کثیر و تغیر عظیم واقع نشده و در آخر مائه هشتم که احوال مغرب منقلب گشت و فی الجمله تبدل پذیرفت و طاعون آمد که بساط بسیاری از امم و اهل جیل را درنوشت و محاسن عمران را محو و نابود ساخت و دولتها پیر گردید و احوال و عوائد متلاشی و مضمحل شد و عمران ارض بانتقاص بشر منتقص گشت و امصار و مصانع ویران و سبل و معالم کهنه و دیار و منازل خالی و دول و قبائل ضعیف و سکان متبدل گردید گویا لسان کون در عالم بانقباض و خمول ندا کرد و با جابتش مبادرت نمودند و در مشرق هم مثل مغرب اتفاق افتاد لیکن بمقدار عمران او و این تقلبات را ابن خلدون بروجه بسط و نقد در تاریخ خود آورده و وی هم در این سنوات بود و چون همگی احوال متبدل گشت گویا خلق از اصله متبدل شد و عالم باسره تحول پذیرفت و گویا خلقی جدید و نشاءه مستانف و عالمی محدث بروی کار آمد احوال و عوائد این عهد ما را که صد سیزدهم از هجرت است اگر باحوال و عوائد صد اول بلکه دوم و سوم از هجرت قیاس کنند و از تواریخ مدونه معتبره این فرق بین دریافت نمایند دریابی که این عهد چیزی دیگر است و آن عهود چیزی دیگر بودند خصوصا برهمی ملک سلطان اسلام و بر افتادن امم و اجیال اسلام رنگ عالم را دگرگون کرده و وقوع اشراط صغری و امارات کبرای قیامت ایذان بفنای عالم و توالی فتن و تبدل احوال و تغیر اوضاع ملل و نحل و صنائع دول نموده یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید

فصل دوم

دربیان قسط عمران از ارض و ذکر اقالیم سبعه بطریق اشارت بدانکه اجتماع انسانی امری ضروری است و حکما از آن تعبیر میکنند به مدنی بالطبع بودن انسان و همین است معانی عمران و مراد او تعالی از عمران اجتماع عالم و استخلاف بنی آدم است چنانکه قرآن کریم بدان ناطق بوده و برای دفع عدوان بعض از بعض لابد است از وازع هم جنس ایشان که او را غلبه و سلطان و ید قاهره بر ایشان باشد تا دست تعدی یکی بدیگری نرسد و همین است معنی ملک و این خاصه طبیعی انسان

است که چاره نیست ازان بلکه در بعض حیوانات بی زبان هم یافته میشود چنانکه در نحل و جراد مگر غیر انسان را بمقتضای فطرت
و هدایت است و انسان را بمقتضای فکرت و سیاست اعطی کل شیٔ خلقه ثم هدی و حکما اثبات نبوت بدلیل عقلی کرده اند
و آنرا خاصهٔ طبیعیهٔ انسان گفته و لیکن این قضیهٔ حکما غیر برهانی است چه اهل کتاب و متبعین انبیاء علیهم السلام نسبت بمجوس که
کتاب ندارند و اکثر اهل عالم اند بسیار قلیل هستند و ازینجا غلط ایشان در وجوب نبوات و عقلی بودن آن ظاهر شده
بلکه مدرک و شرع شریف است چنانکه مذهب سلف امت است و حکماء ناظرین در احوال عالم بیان کرده اند که شکل ارض کروی
است و این ارض محفوف بعنصر آب گویا دانهٔ انگور است که بروی آب برآمده و چون حق تعالی خواست که در آن
تکوین حیوانات و عمران او بنوع بشری کند بعض جوانب او از آب نمایان و منحسر گردید و این وهم که زیر زمین آب
است صحیح نیست بلکه تحت طبیعی قلب وسط کرهٔ ارض است که مرکز او است و همه جوانب طلب و میکنند بنا بر ثقلی که
در وست و این آب که محیط او است فوق ارض است و آنرا تحت ارض باضافت بسوی جهت دیگر میگویند و
آنقدر زمین که آب از وی منحسر گشته نیمهٔ از سطح کرهٔ او است در شکل دائره که عنصر آبی از جمیع جهات احاطهٔ او کرده
و این عنصر آبی را بحر محیط و لبلابه و اوقیانوس نامند و بحر اسود و اخضر هم خوانند و درین ارض که برای عمران
منکشف بوده است قفار و خلا بیشتر از عمران است و نسبت بجهت شمال جهت جنوب اکثر خالی است و معمور ازان
همان قطعه است که امیل است بسوی جانب شمالی بر شکل سطح کری و منتهی میشود از جهت جنوب تا خط استوا
و از جهت شمال تا خط کرسی و ورا او جبال فاصل میان او و میان ماء عنصری است و میان این هر دو سد
یاجوج و ماجوج بوده است و این جبال مائل اند بسوی مشرق و از مشرق و مغرب منتهی میشوند بسوی عنصر آب
بدو قطعه از دائرهٔ محیط و این ارض منکشف مقدار نصف کره است یا اقل و معمور ازان مقدار ربع منکشف است و
همین ربع منقسم است باقالیم سبعه و خط استوا تقسیم زمین بدو نصف از مغرب تا مشرق کرده و آن طول ارض و خط کلان
کرهٔ او است چنانکه منطقهٔ فلک البروج و دائرهٔ معدل النهار اکبر خط فلک است و منطقة البروج را سه صد و شصت درجه
است و یک درجه از مسافت ارض بست و پنج فرسخ است و فرسخ دوازده هزار ذراع در سه میل و میل چهار هزار ذراع
است و ذراع بست و چهار اصبع و اصبع شش دانهٔ جو صاف کرده شده که بعض او با بعض از پشت و شکم ملصق باشد و
میان دائرهٔ معدل النهار که تقسیم فلک بدو نصف و تسامت خط استوا از ارض میکند و میان هر واحد از
قطبین نود درجه است لکن عمارت از جهت شمالیه از خط استوا شصت و چهار درجه بوده باقی خلاء بی عمارت
است بنا بر شدت برد و جمود چنانکه جهت جنوبیه همگی خلاء است بنا بر شدت حر و آنانکه از زمین معمور و حدود او و از انچه
در وی از امصار و مدن و جبال و بحار و انهار و قفار و رمال است اخبار کرده اند مثل بطلیموس در کتاب
جغرافیا و صاحب کتاب زجار تقسیم این معمور بهفت قسم نموده نامش اقالیم سبعه نهاده اند و حدود و همه میان
مشرق و مغرب متساوی و در عرض مختلف در طول برآورده و گفته که اقلیم اول اطول از ما بعده است و همچنین ثانی
الی آخر تا بین اقلیم هفتم اقصر اقالیم سبعه است بمقتضای وضع دائرهٔ ناشیه از انحسار ماء از کرهٔ ارض و هر واحد از اقالیم

نزد ایشان منقسم بنه جزو است از مغرب تا مشرق علی التوالی و تفاصیل آن همه مقصود ما نیست و ربع شمالی ارض در
عمران بیشتر از ربع جنوبی او است و این معموره که حکما تقسیم وی بر هفت قسم کرده اند از شمال بسوی جنوب هر قسم را
از آن اقلیم نامند و هر واحد ازین اقالیم از غرب تا شرق میرود علی الطول و اقلیم اول از مغرب تا مشرق با خط
استوا از جهت جنوب گذر کرده و وراء او جز قفار و رمال نیست و اگر بعض عمارت صحیح شود هیچ لا عمارت باشد و متصل
این اقلیم است از جهت شمالی اقلیم دوم باز سوم باز چهارم باز پنجم باز ششم و هفتم و این آخر عمران است از طرف
شمال و وراء اقلیم سابع جز قفار و خلا نیست تا آنکه منتهی بحر محیط گردیده و همین است حال ماوراء اقلیم اول در جهت
جنوب و ازمنه لیل و نهار درین اقالیم متقارب اند بسبب میل شمس از دائره معدل النهار و ارتفاع قطب شمالی از
آفاق او و ازینجا قوس نهار و لیل متفاوت میشود و طول لیل و نهار در آخر اقلیم اول منتهی میگردد بسیزده ساعت
و همچنین در آخر اقلیم ثانی متصل شمال طول نهار انتهای میگیرد بسیزده و نیم ساعت و مجموع لیل و نهار بست و چهار ساعت
زمانی است که دوره کامل فلک است و در اقلیم ثالث متصل شمال انتهاء طول نهار بچهارده ساعت میشود و در
آخر اقلیم رابع بچهارده و نیم ساعت و در آخر خامس بپانزده ساعت و در آخر سادس بپانزده و نیم ساعت و در آخر
سابع بشانزده ساعت و اینجا عمران منقطع گشته و تفاوت این اقالیم در طول لیل و نهار بمقدار نصف ساعت برای
هر اقلیم است که متزائد میشود از اول و در ناحیه جنوب تا آخر او و در ناحیه شمال و توزیع او بر اجزاء این بعد است و
عرض بلدان درین اقالیم عبارت است از بعد مابین سمت راس بلد و دائره معدل النهار که سمت راس خط استوا است
و بمثل وی منخفض میشود قطب جنوبی از افق آن بلد و مرتفع میشود قطب شمالی از افق مذکور و این سه بعد متساوی
است که آنرا عرض البلد خوانند و تفاصیل اقالیم سبعه و طول و عرض آن در کتاب نزهة المشتاق تالیف زجار علوی
ادریسی حمودی مذکور است و این کتاب را در منتصف مائه سادسه برای ملک صقلیه از افرنج از کتب معتبره حکماء
این فن تالیف نموده و ملخص کلامش را ابن خلدون ذکر کرده این موضع مساسی با یراد آن ندارد

فصل سوم

در بیان اعدل اقالیم چون معموره زمین ارض منکشف وسط او است چه در جنوب افراط حر و در شمال افراط برد است
و این هر دو جانب در حر و برد متضاد اند پس واجب آمد که کیفیت هر دو در وسط متدرج شود و ازینجا اقلیم رابع
اعدل عمران آمده و هرچه از اقلیم ثالث و خامس حدودی واقع شده آن نیز اقرب بسوی اعتدال است و همچنین
هرچه متصل باین هر دو است و اقلیم دوم و ششم بعید از اعتدال اند و اقلیم اول و هفتم بعید تر از آن و لهذا
علوم و صنائع و مبانی و ملابس و اقوات و فواکه بلکه حیوانات و همه آنچه متکون میشود درین هر سه اقلیم متوسطه مخصوص
باعتدال است و سکان او از بشر اعدل بنی آدم اند در جسم و لون و خلق و ادیان تا آنکه نبوات هم اکثر در سکان
این اقالیم یافته شد و وقوف بر خبر بعثت انبیا در اقالیم جنوبیه و شمالیه حاصل نگشت چه مختص بانبیا علیهم السلام
همین اکمل نوع در خلق و خلق می باشد قال تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس و اهل مغرب و شام و حجاز و یمن و عراقین
و هند و سند و چین و کذلک اندلس و آنانکه قریب اند باو از فرنجه و جلالقه و روم و یونانیین و هرکه نزدیک باینان

است در همین اقالیم معتدله بوده اند ولهذا عراق و شام اعدل این همه است زیرا که از جمیع جهات وسط واقع شده
واهل اقالیم بعیده از اعتدال مثل اول وثانی وسادس وسابع ابعد از اعتدال اند در جمیع احوال وخُلق ایشان
بخلق حیوانات عجمه میمانند چنانکه سودان که اهل اقلیم اول اند وصقالبه همچنین اند ونیز ملوت و دین رانمی شناسند
مگر کسیکه از ایشان قریب بجوانب اعتدال است وآن نادر وقلیل است مثل حبشه مجاورین یمن النصرانی المذهب ومثل
اهل مالی وکوکو وتکرور مجاورین ارض مغرب متدین باسلام گویند اسلام ایشان در مایه سابعه بوده وهمچنین هر که
از امم صقالبه وافرنجه وترک از شمال متدین بنصرانیت گردیده ودر ماسوای اهل این اقالیم منحرفه در جنوب و
شمال دین امری مجهول است وعلم میان ایشان مفقود وجمیع احوال ایشان از احوال انسان بعید وباحوال
بهائم قریب است ویخلق ما لا تعلمون ونتوان گفت که یمن وحضرموت واحقاف وبلاد حجاز ویمامه وجزیره عرب در اقلیم
اول وثانی واقع است زیرا که جزیره عرب را از هر سه جهت بحار احاطه کرده اند ورطوبت او را در رطوبت هوای
وی تاثیر است واین هوا ببین حر انحراف را که مقتضای حر است ناقص کرده ودران بعض اعتدال بسبب رطوبت
بحر حاصل شده وبعض نسابین که علم بطبائع کائنات ندارند سودان را اولاد حام بن نوح گفته اند باآنکه در نسبت
سواد او بسوی حام غفلت عظیم از طبیعت حر وبرد واثر وی در هوا، وتکون حیوانات است گویند نوح دعای سوء
برای اولاد حام کرده بود حالانکه این دعا در توراة موجود است وذکری از سواد در آن نه واین لون شامل
اهل اقلیم اول وثانی است بسبب مزاج هوای شان بحرارت متضاعفه بجنوب وسواد جلود ایشان بسبب مسامتت
شمس است بر رؤس ایشان در هر سال دو بار بنابر افراط حر ونظیر این دو اقلیم است از طرف شمال اقلیم سابع
وسادس که سکان انجا را بیاض شامل گشته بسبب مزاج هوای شان ببرد مفرط وعدم ارتفاع شمس بر سمت رؤس
ایشان وحر در ینجا ضعیف وبرد شدید است در عامه فصول واین بیاض لون منتهی میشود بزعورت ومقتضیات
مزاج برد مفرط که زرقت عیون وبرش جلود وصهوبت شعور باشد تابع او میگردد واقلیم خامس ورابع وثالث
که میان اینها متوسط اند از مزاج متوسط معتدل حظ وافر دارند واقلیم رابع ابلغ اینها است در اعتدال
وبغایت نهایت توسط رسیده ولهذا اهل این اقلیم در خَلق وخُلق بمقتضای مزاج اهویه بغایت معتدل
بوده اند واقلیم ثالث وخامس از دو جانب تابع اوست اگرچه بغایت توسط نرسیده زیرا که یکی میل قلیلی بطرف
جنوب حار دارد ودیگر اندکی میل بسوی شمال بارد ومنتهی بانحراف نشده اند وهر چهار اقلیم باقی منحرف بوده اند
وهمچنین خلق وخلق او شان است اول وثانی در حر وسواد وسابع وسادس در برد وبیاض وساکنان جنوب
از اقلیم اول وثانی حبشه وزنج وسودان نام دارند واین اسماء مترادفه امم متغیره بسواد است اگرچه اسم حبشه
مختص بکسی است که تجاه مکه ومصر یمن میمانند وزنج بکسیکه تجاه بحر هند است واین نام بجهت انتساب ایشان بسوی
کدام آدمی اسود نیست نه حام ونه غیر او بلکه سودان اهل جنوب سکنه اقلیم رابع معتدل اند وسکنه اقلیم سابع
منحرف به بیاض اند والوان اعقاب ایشان بتدریج ایام به بیاض و بالعکس میگراید تا آنکه ساکن رابع در جانب جنوب

اند الوان اعقاب ایشان سیاه میگردد و این دلیل است برانکه لون تابع مزاج هوا است و اهل شمال را باعتبار الوان خود نامی نیست و ترک
و صقالبه و طغرغر و لان و افرنجه و یاجوج و ماجوج را اسماء متفرقه و اجیال متعدده مسمات باسماء متنوعه است و اهل اقالیم ثلثه متوسطه را کافه احوال
طبیعیه است از معایش و مساکن و صنائع و علوم و ریاسات و ملک و غیرها و نبوات و ملک و دول و شرائع و علوم و بلدان و امصار و مبانی و فراست و صنایع
فائقه و سایر احوال معتدله در ایشان بود و اهل این اقالیم مثل عرب و روم و فارس و بنی اسرائیل و یونان و اهل سند و هند و صین اند
و نسابین اختلاف سمات و شعار این امم را دیده گمان کردند که این همه از جهت انساب است پس همه اهل جنوب را سودان از ولد حام
گفتند و اکثر با همه اهل شمال را از ولد یافث قرار دادند و اکثر امم معتدله اهل وسط را که منتحلین علوم و صنایع و ملل اند ولد سام گفتند
و این زعم اگرچه مصادف حق باشد در انتساب ایشان لیکن قیاس مطرد نیست بلکه اخبار از واقع است نه آنکه تسمیه اهل جنوب بسودان
و حبشان بوجه انتساب شان بسوی حام اسود بوده است و مؤدی باین غلط اعتقاد اینمعنی شده که تمییز را میان امم واقع بانتساب
فهمیدند بانکه تمییز جیل یا امت گاهی بنسب میشود مثل عرب و بنی اسرائیل و فرس و گاهی بجهت و سمت میشود مثل زنج و حبشه و صقالبه
و سودان و گاهی بعوائد و شعار و نسب مثل عرب و گاهی بغیر آن از احوال و خواص و ممیزات امم پس تعمیم قول در اهل جهت معینه از جنوب
یا شمال بانکه ایشان از اولاد فلان اند بنابر شمول نحلت یا لون یا سمت از اغالیط است که غفلت از طبایع و اکوان و جهات در آن
انگنده و این همه چیزها در اعقاب متبدل میگردد و استمرارش واجب نیست سنة الله فی عباده و لن تجد لسنة تحویلا و هوا را در
اخلاق بشر اثر است و لهذا احوال عمران در خصب و جوع و اخلاق اهل وی مختلف واقع شده قف فی تذکرة الصلاح الصفدی
کان الشیخ تاج الدین الغزاری یقول ان الحکماء و اهل التجارب ذکروا ان من اقام ببغداد سنة وجد فی علمه زیادة و من اقام بالموصل سنة
وجد فی عقله زیادة و من اقام بحلب سنة وجد فی نفسه شحا و من اقام بدمشق سنة وجد فی طباعه غلظة و فظاظة و من اقام بمصر سنة
وجد فی اخلاقه رقة و حسنا و فی مباهج الفکر یروی عن کعب قال لما خلق الله الاشیاء قال العقل انا لاحق بالشام قالت الفتنة
و انا معک و قال الخصب انا لاحق بمصر فقال الذل و انا معک قال الشقا انا لاحق بالبادیة فقال الصحة و انا معک قال محمد بن حبیب
لما خلق الله الخلق خلق معهم عشرة اخلاق الایمان و الحیاء و النجدة و الفتنة و الکبر و النفاق و الغنا و الفقر و الذل و الشقا فقال الایمان
انا لاحق بالیمن فقال الحیاء و انا معک قالت النجدة انا لاحقة بالشام فقالت الفتنة و انا معک و قال الکبر انا لاحق بالعراق فقال
النفاق و انا معک و قال الغنا انا لاحق بمصر فقال الذل و انا معک قال الفقر انا لاحق بالبادیة فقال الشقاء و انا معک و قال غیره
ان الله جعل البرکة عشرة اجزاء فتسعة منها فی قریش و واحد فی سایر الناس و جعل الکرم عشرة اجزاء فتسعة منها فی العرب و واحد فی سائر
الناس و جعل الغیرة عشرة اجزاء فتسعة منها فی الاکراد و واحد فی سایر الناس و جعل المکر عشرة اجزاء فتسعة منها فی القبط و واحد
فی سایر الناس و جعل النجابة عشرة اجزاء فتسعة منها فی الروم و واحد فی سایر الناس و جعل الصناعة عشرة اجزاء فتسعة
منها فی الصین و واحد فی سایر الناس و جعل الشهوة عشرة اجزاء فتسعة منها فی النساء و واحد فی سایر الناس و جعل العمل عشرة
اجزاء فتسعة منها فی الانبیاء و واحد فی سایر الناس و جعل الحسد عشرة اجزاء فتسعة منها فی الیهود و واحد فی سایر الناس و
یحکی ان الحجاج سال ابن القریة عن طبائع اهل الارض فقال اهل الحجاز اسرع الناس الی فتنة و اعجزهم عنها رجالها حفاة و نساؤها
عراة و اهل الیمن اهل سمع و طاعة و لزوم الجماعة و اهل عمان عرب استنبطوا و اهل البحرین قبط استعربوا و اهل الیمامة اهل جفاء

واختلاف آرا و اہل فارس اہل باس شدید و عز عتید و اہل العراق ابحث الناس عن صغیرة و اضیعهم لکبیرة و اہل الجزیرة
اشجع فرسان و اقتل للاقران و اہل الشام اطوعهم لمخلوق و اعصاهم لخالق و اہل مصر عبید لمن غلب اکیس الناس صغارا و اجہلهم
کبارا و عن ابن القریة قال الهند بحرہا در و جبلہا یاقوت و شجرہا عود و ورقہا عطر و کرمان ماؤہا وشل و ثمرہا دقل و لصها بطل
و خراسان ماؤہا جامد و عدوہا جاہد و عمان حرہا شدید و صیدہا عتید و البحرین کناسة بین المصرین و البصرة ماؤہا ملح و حربہا
صلح ماوی کل تاجر و طریق کل عابر و الکوفة ارتفعت عن حر البحرین و سفلت عن برد الشام و واسط جنة بین کماة و کنة و الشام
عروس بین نسا جلوس و مصر ہواہا راکد و حرہا متزائد تطول الاعمار و تسود الابشار و قال بعضهم یقال فی خصائص
البلاد فی الجواہر فیروزج نیسابور و یاقوت سراندیب و لولو عمان و زبرجد مصر و عقیق الیمن و جزع ظفار و کاری بلخ و
مرجان افریقیة و فی ذوات السموم افاعی سجستان و حیات اصبہان و ثعابین مصر و عقارب شہرزور و جرارات الاہواز و
براغیث ارمینیة و فار اروان و نمل میافارقین و ذباب تل بابان و زاغ بلاد و فی الملابس برود الیمن و وشی صنعاء
و ریط الشام و قصب مصر و دیباج الروم و قز السوس و حریر الصین و اکسیة فارس و حلل البحرین و سقلاطون بغداد
و عمائم الابلة و الری و ملحم مرو و تکک ارمینیة و منادیل الدامغان و جوارب قزوین و فی المراکیب عتاق البادیة
و نجائب الحجاز و براذین طخارستان و حمیر مصر و بغال برذعة و فی الامراض طواعین الشام و طحال البحرین و
دمامیل الجزیرة و حمی خیبر و جنون حمص و عرق الیمن و وباء مصر و برسام العراق و النار الفارسیة و قروح بلخ و
قال الجاحظ فی کتاب الامصار الصناعة بالبصرة و الفصاحة بالکوفة و التخنیث ببغداد و الطرمذة بسمرقند و العی
بالری و الجفاء بنیسابور و الحسن بہرات و المروة ببلخ و العجائب بمصر و قال غیرہ قراطیس سمرقند لاہل المشرق کقراطیس
مصر لاہل المغرب قال القاضی الفاضل اہل مصر علی کثرة عددہم و ما ینسب من وفور المال الی بلدہم مساکین یعملون فی
البحر و مجاہید یدأبون فی البر و من العجائب شجرة العباس فی دندرا من صعید مصر و ہی شجرة متوسطة و اوراقہا قصیرة
منبسطة فاذا قال الانسان یا شجرة العباس جاء اہل الناس تجتمع اوراقہا و تحترق لوقتہا ذکرہ السیوطی فی حسن المحاضرة
گویم این باب خیلی وسعت دارد و ہر اقلیم از اقالیم سبعه مخصوص است بخصوصیات بلکه ہر بلد از بلاد وی طرفگی دارد که
در بلد دیگر از ہمان اقلیم یافته نمیشود و ہمچنین اہل ہر اقلیم اخلاق جداگانه دارند و در معاملات و عادات مختلف بوده
اند و ہمچنین اہل ہر عمل را افعال علحده است و تاثیر جداگانه لا دو سپاره را درین شق اخیر رساله مختصره است موسوم
بالنامه و اگرچه ظاہرش مضحکات بوده است اما در حقیقت تجربیات زمانه و اہل زمانه است و خصوصا اقلیم ہند را
مزایای بسیار است بر دیگر اقالیم که ضبط آن دشوار است و آب و ہوای خوش و فواکه دلکش و فصول اربعه در
نہایت لطافت و صفا دارد و مخصوص است بملابس ناعمه و فواکه نفیسه مثل انبه و دیبا و مشروع و وفور ذکاوت و
و علم و کمال در انواع ہنر و فن و ساخت تیغ و تفنگ و مدفع و جز آن و اہل این اقلیم در خلق احسن و خلق حسن فائق
اہل دیگر اقالیم اند ا بقدری است که اہل بلاد او عنبید متغلبان اند تا آنکه درین تاریخ مقہور فرنج بوده اند
و اگر فرمان دیگری بباید و ایشان را ازین ولایت بیرون کند تابع فرمان او شوند و خود حوصله ملک گیری و ہوای

جهان ستانی در باغ ایشان نیست و انواع عطریات و اقسام جواهر معدنیات که درینجاست جای دیگر معلوم نیست و قاعدهٔ سلطنت این اقلیم از عهد هنود تا دخول اسلام درین ممالک منقلب و متحول مانده دریک جا و یک شهر قرار نگرفته میر آزاد بلگرامی را در آثار هندوستان کتابی است مسمی به سبحة المرجان در وی فضائل هند که در کتاب و سنت آمده و خصوصیات این ولایت و ذکر اهل علم و از عهد دولت اسلامیه کرده در خور دیدن و سزاوار شنیدن است و در مدح هند همین قدر بسند است که هبوط آدم از بهشت اول بسرزمین وی بوده و از انجا اولادش منتشر گردیده و طوبی وغیره لغت هندی در قران آمده ؎ گر نیست از بهشت فزون بوستان هند × آدم زناز و نعمت جنت چه سان گذشت ؛ و شک نیست که نور نبوت رسول خدا صلعم اول در صلب آدم بود بعده در اصلاب آبا و ارحام امهات انتقال پذیرفته تا آنکه از عبد الله بن عبد المطلب در مکه ظاهر گردید این نیز یکی از فضائل بعیدهٔ هند است و لنعم ما قیل ؎ کانت لآدم ارض الهند مهبطا ؛ و فیه نور رسول الله مشغول ؛ من ههنا مستبین ان سیدنا ؛ مهند من سیوف الله مسلول گویا هند اصل است و عرب فرع و الحمد لله تعالی که این بنده هم هندی نژاد عربی نهاد است لیکن خار حسرتی که هر دم بقعر دل میخلد و نشتر افسوسی که هر لحظه نوک غم در رگ خاطر میشکند زوال دولت اهل اسلام این ممالک و تغلب مخالفان دین حنیفی است و کیف که بزوالش زوال نضارت و ذهاب حسن و جمال هند گردیده و بجای گل خار نشسته و عموم فتنه و شمول بلیه جمیع دیار و امصار او را شرقا و غربا و جنوبا و شمالا فرا گرفته بحدیکه ملاحظهٔ ظواهر احوال و قرائن افعال موذن بخراب زائد او است و رجاء عود علی البدء منقطع گردیده تا منظور حق تعالی چیست امروز زمان این دیار و جهان این بلاد مانا بروزگار جاهلیت و عهد فترت است ؎ بیا در بزم رندان تا به بینی عالمی دیگر ؛ بهشتی دیگر و ابلیس دیگر آدمی دیگر ؛

فصل چهارم

در بیان اصناف مدرکین غیب از بشر و این ادراک دو گونه است یکی بفطرت دیگر بریاضت نبوت از قسم اول است و آنرا علامات است که در محلش ذکر کرده اند و اتیان وحی مخصوص بانبیاء علیهم السلام است و وحی را صور تها است و رویای صالحه یکی از اجزاء اوست و کهانت نیز یکی از خواص نفس انسانی است و از مختصات اوست سجع و الهام شیطانی و زعم انقطاع کهانت از زمن نبوت بی دلیل است و آنانکه نظر در اجسام شفافه کنند مثل مرایا و طاس میاه و قلوب و اکباد و عظام حیوانات و طرق بحصا و نوی پس همهٔ ایشان از قبیل کهان اند لیکن در رتبه از کاهنان ضعیف بوده اند زیرا که کاهن در رفع حجاب حس محتاج معانات کثیره نیست و ایشان معانات آن بانحصار مدارک حسیه در نوع واحد میکنند و همین است حکم اهل زجر و عرافت و تفصیل حقایق احوال ایشان دفتری گران میخواهد و منجمله مدارک غیبیه است آنچه صادر میشود از بعض ناس نزد مفارقت یقظه و التباس بنوم از اخبار امور متشوف الیه و از مقتولین نزد مفارقت رؤس مسلمه در کتاب الغایه ذکر کرده اگر خمی را بروغن کنجد پر کرده آدمی را در ان چهل روز بدارند و تین و جوز بخوردن او بدهند تا آنکه همه گوشت و پوست او برود و جز عروق و شئون راس هیچ باقی نماند بعده او را از روغن برآرند و هوا او را خشک سازد درین وقت از هر چه او را پرسند از عواقب امور خاصه و عامه همه را

جواب بگوید انتهی واین یکی از مناکیر افعال جادوگران است که عجائب عالم انسانی را از ان فهم میکنند وسحر تیز یکی از ریاضات
است که بدان اطلاع بر مغیبات وتصرف در عوالم حاصل میشود وکثرت این ریاضت در اقالیم منحرفه جنوب وشمال خصوصا
بلاد هند بیشتر است وریاضت متصوفه دینی است واز ین مقاصد مذمومه عاری ومقصود اصلی ایشان باین ریاضت جمع
همت واقبال علی الله تعالی بالکلیه بغرض حصول اذواق اهل عرفان وتوحید است نه اخبار از مغیبات وباین جمع وجوع
تغذیه بذکر زیاده کرده اند وچون این حالت عاری از ذکر باشد ریاضت شیطانی باشد وهرچه از قبیل کرامت از ایشان
صادر میشود بالعرض است نه مقصود بالذات وایشان غیب افراست وکشف نامند وتصرف را کرامت خوانند وباآنکه
این امر چندان منکر نیست اما ابو اسحق اسفراینی وابو محمد بن ابی زید مالکی انکارش کرده اند بنا بر التباس معجزه بغیر
معجزه ومتکلمین تفرقه کرده اند میان هر دو بتحدی واین کافی است وانکار کرامت اولیا مذهب سلف امت نیست آری در
احکام شرعی حجت نمیتواند شد در حدیث صحیح آمده که فرمود آنحضرت صلعم ان فیکم لمحدثین وان منهم عمر وصحابه را هم مثل این وقایع
واقع شده وتابعین وتبع ایشان ودیگر صالحین امت را هم اتفاق افتاده مگر آنکه اهل تصوف میگویند که وقوع آن در زمن
نبوت قلیل میباشد ومرید را در حضرت نبی صلعم حالتی باقی نمی ماند که الصباح یغنی عن المصباح وبعضی گمان کرده اند که
دلالات نجومیه نیز نوعی از مدارک غیبیه است حالانکه در وی از غیب چیزی نیست بلکه ظنون حدسیه وتخمینات مبنیه
بر تاثیر نجومیه وحصول مزاج از ان برای هوا با مزید حدس است وناظر بسبب آن بر تفصیل شخصیات عالم آگاه میشود چنانکه
بطلیموس گفته ولیکن معهذا از نامعتبرات شرع است واعتقاد آن کفر وهمین است حال خطوط رملیه وفرق میان هر دو
آنست که مستند احکام نجامت اوضاع طبیعیه فلکیه است ومستند رمل اوضاع تحکمیه واهوار اتفاقیه وگمان کنند که این علم
از نبوت قدیمه است وگاهی منسوب بدانیال وگاهی بادریس نمایند واز حدیث منع این عمل ثابت میشود وتحقیق آنست
که ادراک غیوب بصناعت نمیشود وراهی بسوی تعرف آن جز خواص بشر احدی را حاصل نیست وبعضی برای
استخراج غیب قانونی دیگر وراه طور اول تراشیده اند وآنرا حساب النیم خوانند واز وی غالب از مغلوب شناخته میشود
وقانون این غیب در آخر کتاب سیاست منسوب بارسطو مسطور است وجمعی گمان میکنند که مطابقت جواب ای سوال
در توافق خطاب دلیل بر مطابقت واقع است حالانکه این صحیح نیست زیرا که غیب بامر صناعی البته مدرک نمیگردد و
کائنات مستقبله تا وقتی که اسباب وقوع آن معلوم نشود وخبر صادق اثبات آن نکند داخل غیب است معرفت وی
ممکن نیست واز ین قبیل است اشراط صغری وکبرای قیامت وفتن وشرور مستقبله تا قیام ساعت ومابعد آن از حشر
ونشر که جز باخبار شارع نتوان دریافت وانچه ثابت شده وبصحت رسیده انکارش نمیتوان کرد **فصل پنجم** در آنکه
اجیال بدو وحضر طبیعی است وبدو اقدم وسابق است بر حضر وبادیه اصل عمران است وامصار ومدن مدد او هستند و
اهل بدو اقرب اند بسوی خیر وشجاعت نسبت باهل حضر ومعانات اهل حضر برای احکام مفسد باس وبرنده منعت ایشان
است وسکونت بدو برای اهل عصبیت می باشد وعصبیت نمی باشد مگر از التحام نسب یا از انچه در معنی اوست ونسب
صریح در متوحشین قفر یافته میشود از عرب هرکه در معنی ایشان است واختلاط انساب بقرابت یا حلف یا ولاء یا فرار

از قومی و در آمدن بقومی دیگر می باشد و چون ثمرات نسب از نعرت و قود و حمل دیات و سایر احوال یافته شود
گویا نسب یافته شد زیرا که برای بودن از ایشان یا از اوشان هیچ معنی جز جریان احکام و احوال ایشان بر وی نیست
گویا با ایشان یک گوشت و پوست شده و ملتحم گردید و منسی میشود نسب اول بنا بر طول زمان و ذهاب اهل علم
بدان و همیشه انساب ساقط میشوند از شعبی بشعبی دیگر و ملتحم میگردند بقومی دیگر در جاهلیت و اسلام و عرب و عجم
و اینحال درین عهد و عهود ماقبل بسیار بوده و هست فاعتبر سر الله فی خلیقته و اصل همه آنست که همگنان بنی آدم
اند و آدم از خاک و نعم ماقیل ع اعتبار شرف آدمیان از حسب است ** بهر تحقیق نسب آدم و حوا کافی است ** و ریاست
همیشه در نصاب مخصوص از اهل عصبیت می باشد مثل عشیرهٔ واحد یا اهل بیت واحد یا اخوان یک پدر یا بنی عم اقرب
یا ابعد یا اقعد در نسب که مخصوص ایشان اند و ماسوای ایشان از عصبات در نسب عام هستند و نعرت از همین اهل النسب المخصوص
یا اهل نسب عام واقع میشود لا غیر بلکه در نسب خاص اشد است بنا بر قرب لحمه و غیر نسب را ریاست بر اهل عصبیت نمی باشد
و خاندان و شرافت هم بالاصالة و الحقیقة برای اهل عصبیت است و غیر ایشان را اگر باشد بمجاز و شبه باشد
و بیت و شرف موالی و اهل اصطناع بنا بر ولاء اوشان است نه بنا بر انساب و نهایت حسب در عقب واحد تا چهار آباء
پدر است غالبا و گاهی تا پنج و شش پدر می رسد آنحضرت صلعم در باب مدح و ثنا همین چهار پشت را اعتبار فرموده
آنجا که گفته است الکریم بن الکریم بن الکریم یوسف بن یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم گویا اشارت فرمود
بآنکه وی بغایت مجد رسیده و در توراة است انا الله ربک طائق غیور مطالب بذنوب الآباء للبنین علی الثوالث
و علی الروابع انتهی بمعناه و این دال است بر آنکه اربع از اعقاب غایت انساب و احساب است و امم وحشیه اقدر اند
بر تغلب از ماسوای خود زیرا که بداوت سببی دارد در شجاعت و غایت عصبیت همین ملک است و از عوائق ملک
است حصول ترف و انغماس قبیل در نعیم و مذلت و انقیاد کاسر سورت و شدت عصبیت است و چون انقیاد و مذلت
یافته شود دلیل باشد بر فقدان ملک و همچنین تنافس در خلال حمیده از علامات ملک است و هر امت که وحشی باشد ملک
وی وسیع تر بود زیرا که قدرت شان بر تغلب و استبداد و استعباد طوائف بسیار است مثل عرب و زناته و اکراد و ترکمان و
فرنگیان و ملک اگر از بعض شعوب میرود لابد است که عود در شعب دیگر از آن شعوب بکند مادام که ایشان را عصبیت باقی
است و مغلوب همیشه مولع است باقتدار غالب در شعار و زی و نحله و سایر احوال و عوائد او و هر امت که مغلوب شده در
ملک دیگر افتاد فنا و زوال زود باوی رسد و عرب را جز بر بسایط تغلب دست بهم نمیدهد و هر اوطان که عرب بران غالب
گردیدند ویرانی بسوی آن شتابی میکند و حصول ملک بایشان جز بصبغهٔ دینیه از نبوت یا ولایت یا اثر عظیم از
دین میسر نمی شود زیرا که اینها ابعد امم اند از سیاست ملک و قبائل و عصائب بوادی مغلوب اهل امصار میشوند و ملک
و دولت عامه جز بقبیل و عصبیت دست بهم نمیدهد و هرگاه که دولت مستقر و ممهد گشت از عصبیت مستغنی شد و گاه
باشد که بعض اهل نصاب ملکی را دولتی حادث میشود که بسبب آن استغنا از عصبیت حاصل میگردد و دول عامه که
استیلاء عظیم [illegible] اند اصلش دین است نبوت یا دعوت حق چه دعوت دینیه در اصل دولت افزایش

میکند بر قوت عصبیت که از عدد و عدد و حاصل می باشد تا آنکه این دعوت دینیه هم جز بعصبیت تمام نمیشود و هر دولت
حصه دارد از ممالک و اوطان که بران زیاده نمیگردد و عظم و اتساع نطاق و طول آمد دولت بر مقدار قلت و کثرت قائمین
باو دست عدد زاوطان کثیرة القبائل والعصبات استحکام دولت کمتر می باشد و از طبیعت ملک است ترف و انفراد بمجد و دعت
و سکون و چون این طبیعت در دولت استحکام گیرد دولت رو بهرم نهد و چنانکه اشخاص را اعمار طبیعیه است همچنین دولت را اعمار
هم طبیعیه بوده و هست اطبا و منجمین گمان کرده اند که عمر طبیعی اشخاص یکصد و بست سال از سنین قمریه کبری است و این عمر
در هر جیل بحسب قرانات مختلف میشود کاهی ازین مقدار زیاده و گاهی کمتر میگردد و پس اعمار بعض اهل قرانات یکصد
سال کامل میشود و عمر بعضی پنجاه یا هشتاد یا هفتاد بحسب اقتضاء ادلهٔ قرانات و اعمار این ملت که عبارت از اسلام است
مابین شصت تا هفتاد است چنانکه در حدیث آمده و زیاده نمیشود بر عمر طبیعی مگر در صور نادره و بر اوضاع غریبه از فلک چنانکه
در شان نوح علیه السلام واقع شده و در قوم عاد و ثمود اتفاق افتاده و اعمار دولت نیز اگرچه بحسب قرانات مختلف است لیکن در غالب
احوال تجاوز از عمر سه جیل نمیکند و جیل عبارت از عمر یک شخص از عمر وسط است پس این چهل سال شد که انتها نمو و نشو تا غایت
است قال تعالی حتی اذا بلغ اشده و بلغ اربعین سنة و لهذا عمر شخص واحد را عمر جیل گفتیم پس در مدت سه جیل دولت کهنه
و پیر میشود و ازینجا است که حسب در جیل رابع منقرض میگردد و عمر این اجیال ثلثه یکصد و بست سال است و تجاوز نمیکند
ازین مدت مگر آنکه عارض شود او را کدام عارض دیگر مثل فقدان مطالب که هرم حاصل شده اما طالب و حاضر نیست اگر
طالب بیاید مدافع نیابد فاذا جاء اجلهم لا یستأخرون ساعة و لا یستقدمون پس این عمر برای دولت بمثابهٔ عمر شخص است که
تا سن وقوف در تزاید است بعده بسن رجوع میگردد و لهذا مشهور در زبان مردم آنست که عمر دولت همین یکصد سال
است گویم حکومت نصاری را در هند از ابتدا از قوت عمل قریب شصت سال گذشته و نضارت آن بحد غایت رسیده و باقی از آن
عمر همین چهل سال از سنین هجرت است و بعده سال آغاز صد سیزدهم باشد و اول صد را در تغییر عالم و احوال اهل وی اثر
عظیم است تا بر سر صد آینده چه واقع شود والله اعلم **فصل ششم** در آنکه ترف قوت دولت را افزون میکند زیرا که
بحصول ملک ترف تناسل ولد و عمومیت می افزاید و ازان کثرت عصبت و موالی و صنائع میشود و عدد و قوت بیشتر میگردد
و همیشه دولت انتقال میکند در اطوار مختلفه و حالات متجدده و این پنج طور است اول ظفر بمبغیه و غلب مدافع و ممانع و استیلا
بر ملک و انتزاع آن از دست دولت سالفه دوم استبداد بر قوم خود و انفراد بملک و کنج ایشان از تطاول بنا بر مساهمت
و مشارکت سوم فراغ و دعت برای تحصیل مال و تخلید آثار و بعد صیت چهارم قنوع و مسالمه بتقلید ملوک
ماضیه و اقتفاء طرق شان باحسن مناهج پنجم اسراف و تبذیر و درین طور در دولت طبیعت هرم حاصل و مرض مزمن
مستولی میگردد و نوبت بانقراض میرسد و آثار دولت بمقدار قوت اصل آن می باشد در مثل اعراس و ولائم و عطایای
دول و جوائز و صلات ابن خلدون گفته دخل یعنی ابن بطوطه مدینة دهلی حاضرة ملک الهند و هو السلطان محمد شاه
اکثر ما کان یحدث عن دولة صاحب الهند و یاتی من احواله بما یستغربه السامعون انتهی و استظهار صاحب دولت بر قوم
و اهل عصبیت خود بموالی و اهل اصطفا است و اهل اصطفا در دول متفاوت اند در التحام بصاحب دولت بتفاوت قدامت

وحداثت خود و گاهی حجر سلطان و استبداد بروی بتغلب منصب از دزراء و حواشی میشود و بیش در اکثر احوال ولایت صبی
صغیر یا مضعف است لیکن متغلبین بر سلطان مشارکت در لقب خاص بملک نمیدارند و ملک منصب طبیعی است برای انسان
وارباف حد غالبا مضر و مفسد ملک است و سیاست یکی از قوانین خلافت و امامت است و این قانون اگر از عقلا و اکابر
بصراء دولت است سیاست عقلیه است و اگر از جانب خدا است بشارع سیاست دینیه است و نفع آن در دنیا و آخرت هر دو است
چه مقصود از خلق نه همین دنیا است که عبث و باطل است و غایت او موت و فنا بلکه مقصود بدان دین مفضی بسعادت اخروی
است قال تعالی افحسبتم انما خلقناکم عبثا و شرائع الهیه حامل جمیع احوال عباد است از عبادت و معامله و اصلاح ملک
امت و در حکم این منصب و شروط مختلف است زیرا که حقیقت این منصب نیابت صاحب شریعت است در حفظ دین و سیاست دنیا
و نام این نیابت خلافت و امامت است و هر که بدان قیام میکند او را خلیفه می نامند با طلاق یا خلیفه رسول الله و در تسمیه
بخلیفة الله اختلاف است بعضی جائز داشته اند و جواز آنرا اقتباس از خلافت عامه آدمیین میکنند لقوله تعالی انی جاعل
فی الارض خلیفة و قوله جعلکم خلائف الارض و جمهور ازان منع کنند و گویند معنی آیت نه این است و ابوبکر صدیق را چون خلیفة الله
گفتند منع فرمود و گفت من خلیفه رسول الله ام نه خلیفه خدا و نصب امام شرعا واجب است باجماع صحابه و تابعین و قول
بوجوب او عقلاً فاسد است و معتزله و بعض خوارج بعدم وجوب او شرعا و عقلا رفته اند گویند واجب امضاء احکام
شرع است چون امت بران تواطی کند و نفاذ احکام الهی نماید حاجت امام نیست و مذهب ایشان محجوج است باجماع سلف
و چون این نصب واجب شد باجماع از فروض کفایه باشد و راجع بود بسوی اختیار اهل عقد و حل و نصب او بر ایشان
متعین گردد و طاعت امام بر جمیع خلق واجب باشد لقوله تعالی اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم و شروط
این منصب چهار چیز است علم و عدالت و کفایت و سلامت حواس و اعضا و شرط پنجم نسب قرشی است باجماع صحابه
یوم سقیفه و باحادیث وارده درین باب مثل لایزال هذا الامر فی قریش ما بقی منهم اثنان ولیکن چون امر قریش ضعیف
شد و عصبیت ایشان متلاشی گردید و ترف و نعیم دولت ایشان را برباد داد از حمل خلافت عاجز آمدند و اعاجم
بر ایشان غالب گردیدند و حل و عقد بدست ایشان افتاد و ازینجا بر بسیاری از محققین اشتباه افتاد و بنفی اشتراط
قرشیت رفتند و تعویل بر ظواهر کردند مثل قوله صلعم اسمعوا و اطیعوا و ان ولی علیکم عبد حبشی با آنکه حجت بدان قائم
نمیشود زیرا که امثال این احادیث خارج مخرج تمثیل و فرض است برای مبالغه در ایجاب سمع و طاعت و از قائلین
نفی این اشتراط است قاضی ابوبکر باقلانی و راجح مذهب جمهور است و مذاهب شیعه در حکم امامت معروف است
که بتنصیص نص جلی یکی برای دیگری گویند و غلات ایشان ادله شیعه را از بیخ برکنده اند و کفی الله المومنین
القتال و در شرع و دیانات و هر امر که بران جمهور را فسر و حمل کنند لابد است از عصبیت چه اتمام مطالبه جز باو و
بهم نمیرسد پس عصبیت امری ضروری است برای ملت و در حدیث صحیح آمده ما بعث الله نبیا الا فی منعة من قومه
و آنکه در احادیث دیگر ذم عصبیت و ندب بسوی اطراح و ترک او آمده چنانکه فرمود ان الله اذهب عنکم عبیة
الجاهلیة و فخرها بالآباء انتم بنو آدم و آدم من تراب قال تعالی ان اکرمکم عند الله اتقاکم پس مراد بدان عصبیت

بر باطل است چنانکه در جاهلیت بود و چون در امر حق بود و برای اقامت امر خدا پس آن مطلوب است و اگر این هم باطل
شود جمله شرائع باطل گردند زیرا که قوام آن جز بعصبیت تمام نمیشود و زمانه خلافت حقیقیه تا خلع حسن بن علی از خلافت بود
و چون معاویه مالک مرشد خلافت بملک منقلب گردید ابن خلدون گفته و لما وقعت الفتنة بین علی و معاویة وهی مقتضی
العصبیة کان طریقهم فیها الحق و الاجتهاد و لم یکونوا فی محاربتهم لغرض دنیوی او لایثار باطل او لاستشعار حقد کما قد یتوهمه
متوهم و ینزع الیه ملحد و انما اختلف اجتهادهم فی الحق و سفه کل واحد نظر صاحبه باجتهاده فی الحق فاقتتلوا علیه و ان کان المصیب
علیا فلم یکن معاویة قائما فیها بقصد الباطل انما قصد الحق و اخطأ و الکل کانوا فی مقاصدهم علی حق انتهی و در عباسیه
تا عصبیت عرب باقی ماند اسم خلافت مجازیه هم باقی بود و چون رسم خلافت رفت در پی او عصبیت عرب هم برفت و جیل ایشان
فانی و احوال ایشان متلاشی گردید و ملک بحت باقی ماند و معنی بیعت آنست که مبایع معاهده امیر کند در تسلیم نظر در کار خود
و کار و بار مسلمانان و منازعت نکند او را و در چیزی از تکالیف او در منشط و مکره و بمعین مراد بیعت لیلة العقبه و بیعت
شجره و بیعت خلفاء است و منه بیعة الایمان یعنی استحلاف با خلفاء بر عهد لهذا امام مالک چون فتوی بسقوط یمین اکراه داد
محنت بسیار برداشت و بیعت این عهد تحیت ملوک کسرویه است از تقبیل ارض یا ید یا رجل یا ذیل و اطلاق بیعت
بران از قبیل مجاز است و درین بیعت مستغنی شدند از مصافحه ایدی که در حقیقت بیعت مسنون همان است و اصل ولایت
عهد از ابوبکر صدیق است که بمحضر صحابه عمر را خلیفه خود کرد و عمر خلافت را در شوری گذاشت و رای همگنان بر عثمان
شد و بر صحت این عهد اتفاق کردند و اجماع حجت است بعده عهد ولایت به پدر یا پسر آمد و بادی آن معاویه شد و درین
بدایت وی عدول کرد از فاضل بمفضول بنا بر حرص بر اتفاق و اجتماع اهواء بنی امیه که جز بسلطان قوم خود رضا نمیدادند
و هم عصابة قریش و اهل الملة اجمع و اصل در ولایت عهد نظر بمصالح عباد است و اگر مقصود بدان حفظ تراث بر ابنا است
پس این امری شرعی و مقصدی دینی نیست و آنکه شیعه عهد ولایت را از آنحضرت صلعم برای علی بن ابی طالب اثبات میکنند امر
غیر صحیح است و احدی از ائمه نقل روایت آن نکرده و اما حروب واقعه در اسلام میان صحابه و تابعین پس تاثیم دران از
همگنان مدفوع است و غایت آن خلاف اجتهادی در مسائل دینیه ظنیه است و هذا حکمه و خروج حسین بر یزید و خروج
ابن الزبیر بر عبدالملک نیز از راه غلط در امر دنیوی بود و ضرر با ایشان نمیکند و در حکم شرعی هیچ یکی غلط نکرده ابن خلدون گفته
و قد غلط القاضی ابوبکر بن العربی المالکی فی هذا فقال فی کتابه الذی سماه بالعواصم والقواصم ما معناه ان الحسین قتل
بشرع جده و هو غلط حملته علیه الغفلة عن اشتراط الامام العادل و من اعدل من الحسین فی زمانه فی امامته و عدالته
فی قتال اهل الآراء الی قوله و اما یزید فعین خطاءه فسقه انتهی و اما خطط دینیه خلافیه و لقب امیر المؤمنین بودن آن از سمات
خلافت و حدوث آن از عهد خلفاء و مراتب ملک و سلطان و القاب آن و وزارت و حجابت و وکالت و دیوان اعمال
و جبایات و دیوان رسائل و کتابت و شرطت و قیادت اساطیل و تفاوت مراتب سیف و قلم در دول و شارات
ملک و سلطان مثل نشر الویه و رایات و قرع طبول و نفخ ابواق و قرون و جز آن و اتخاذ سریر و منبر و تخت و کرسی
و سکه و خاتم و طراز و فساطیط و سیاج و فازات و مقصوره صلوة و دعا در خطبه و مذاهب امم در ترتیب حروب و تقسیم جیوش

وتسمیهٔ عساکر بمیمنه و میسره و ساقه و جز آن و ضرب مصاف و بنا ر ردم و مناضله بسهام و حفر خنادق و اسباب قلت
و کثرت جبایات و ضرب مکوس و مضرت تجارت سلطان برای رعایا و افساد آن برای جبایه و بودن ثروت سلطان
و حواشی او در وسط دولت و نقصان جبایه بنقص عطا سلطان و ایذان ظلم بخراب عمران و وقوع حجاب در دول عظام و
تهرم دولت و انقسام یک دولت بدو دولت یا زیاده و عدم ارتفاع هرم از دولت بعد نزول و کیفیت طروق
خلل در دول و تجدد و حدوث دولت و استیلاء دولت مستجده بر دولت مستقره بمطاولت نه بمناجزت و وفور
عمران در آخر دولت و وقوع کثرت موتان و مجاعات دران و ضرورت سیاست برای عمران بشری و انتظام امر او
و ابتداء دول و امم و کلام بر ملاحم و عروض احوال بامصار و بلدان و سائر عمران و دعوت ملک بسوی نزول امصار
و عظمت مدن و ارتفاع هیاکل بملک کثیر و عدم استقلال دولت واحده ببناء هیاکل عظیمه و امور واجب المراعات در
اوضاع مدن و احوال مساجد و بیوت عظیمهٔ عالم و قلت مدن و امصار در افریقیه و مغرب و قلت مبانی و مصانع در ملت
اسلامیه نسبت بقدرت ماقبل او از دول و سرعت خراب مبانی مختطهٔ عرب و مبادی خراب امصار و تفاضل امصار
و مدن در کثرت رفه و نفاق اسواق باعتبار کثرت و قلت عمران و اسعار مدن و قصور اهل بادیه از سکونت مصر
بسیار آباد و اختلاف احوال اقطار در رفه و فقر مثل امصار و تأثل عقار و ضیاع در مصر و حال فواید و مستغلات آن
و حاجات متمولین اهل امصار بجاه و مدافعه و بودن حضارت در امصار قبل دول و رسوخ او باتصال دولت و بودن
حضارت غایت عمران و نهایت عمرت و ایذان او بفساد وی و خراب کراسی ملک بخراب دولت و انتقاص او و اختصاص
بعض امصار ببعض صنائع دون بعض و وجود عصبیت در امصار و تغلب بعض بر بعض و بودن لغات اهل امصار
لسان امت یا جیل غالب ایشان و حقیقت رزق و کسب معاش و وجوه صنائع و احوال عارضه او و اصناف و مذاهب
وی و نبودن خدمت از معاش طبیعی و همچنین ابتغاء اموال از دفائن و کنوز و افادهٔ جاه برای مال و حصول سعادت
و کسب در غالب احوال برای اهل خضوع و تملق و بودن این خلق از اسباب سعادت و عدم ثروت اهل قضا و فتیا و
تدریس و امامت در امور دین و خطابت و اذان در غالب احوال و بودن فلاحت معاش مستضعفین و اهل عافیت از بدو
و مذاهب و اصناف تجارت و اصناف محترفین بتجارت و مجتنبین از آن و نزول خلق تجار از خلق اشراف و ملوک و نقل
سلع تجارت و احتکار و مضرت رخص اسعار بمحترفین و احتیاج صنائع بمعلم و کمال آن بکمال و کثرت عمران حضری و رسوخ
صنائع امصار برسوخ و طول آمد حضارت و کثرت صنائع بکثرت طالبان و قلتش بقلت ایشان و انتقاص صنعت
بمقاربت امصار بخراب و ابعدیت عرب از صنائع و قلت وجدان ملکهٔ صناعت بعد حصول ملکه در یک صنعت و اقسام
صنائع بصنعت فلاحت و بنا و حیاکت و خیاطت و صنعت تولید و طب و احتیاج وی در حواضر و امصار نه در بوادی و نجارت
و خط و کتابت و وراقت و غنا پس تفاصیل این همه با براهین عقلیه و بعض ادلهٔ نقلیه در تاریخ ابن خلدون مذکور است این
کتاب موضع ذکر این قسم امور نیست چه محل وی کتب تواریخ است و مقصود ما درینجا ضبط اطراف و اشارت باکناف احوال عالم
است **فصل مقدم** در آنکه علم و تعلیم امر طبیعی است در عمران بشری و این تعلیم علم منجمله صنائع است و کثرت علوم

بکثرت

بکثرت عمران و عظمت حضارت باشد و علوم واقعه در عمران درین عهد و آوان بسیار است تا آنکه ملا کاتب چلپی در کشف الظنون
عن اسامی الکتب و الفنون قریب و نیم صد علم را نام برده و موضوع و غایت و غرض ورا با نام کتب مؤلفه در ان و نام مؤلفین
با وفیات شان ذکر کرده و جمله از ان در تاریخ ابن خلدون نیز مذکور است و از علوم دینیه علوم تفسیر و قرائت کلام مجید و علم
حدیث شریف و علم فقه و فرائض و اصول اینها است و از شعوب این علوم است جدل و خلافیات و کلام و تصوف و علم تعبیر
رؤیا و اما علوم عقلیه پس سائر علوم از اصناف وی است مثل علم عدد و هندسه و هیئت و منطق و طبیعیات و علم طب و فلاحت
و الهیات و سحر و طلسمات و اسرار حروف و طب روحانی و علم کیمیا و جز آن و ابن خلدون بکشف حقائق این علوم پرداخته
و فصول مستقله در بیان آن و در ابطال فلسفه و فساد منتحلین او و ابطال صناعت نجوم و ضعف مدارک و فساد غایت
او و انکار ثمرهٔ علم کیمیا و استحالهٔ وجود او و نشو مفاسد از انتحال وی منعقد ساخته و گفته که کثرت تالیف در علوم عائق از
تحصیل است و کثرت اختصارات مؤلفه در علوم مخل تعلیم بعده وجه صواب در تعلیم علوم و طریق افادهٔ آن بیان کرده و گفته
که در علوم الهیه انظار را وسعت و گنجایش تفریع مسائل نیست و در طرق تعلیم و لذان مذاهب امصار اسلامیه مختلف است
و شدت معلمین بر متعلمین مضرت میرساند بآنها و رحلت در طلب علوم و لقاء مشیخه در تعلیم کمال می افزاید و منجمله بشر اهل علم ابعد
بشر اند از سیاست و مذاهب و اکثر حملهٔ علوم در اسلام عجم اند و علوم عربی را چهار رکن است لغت و نحو و بیان و ادب و
معرفتش ضروری است بر اهل شریعت چه ماخذ جملهٔ احکام شرعیه همین کتاب و سنت است و این هر دو بلغت عرب اند
و نقله و رواتِ او از صحابه و تابعین هم عرب اند و شرح مشکلات قرآن و حدیث در لغت ایشان منحصر است پس لا بد شد
از معرفت علوم متعلقه باین لسان برای مرید علم شریعت و تفاوت در تاکید بتفاوت مراتب وی در توفیه بمقصود کلام
باشد فنا فنا و اهم و مقدم ازینها علم نحو است بعده لغت و در هر یکی ازین ارکان اربعه کتب مستقله تالیف یافته و
لغت ملکهٔ صناعی است و لغت عرب درین عهد لغتی مستقل مغایر لغت مضر و حمیر است و همچنین لغت اهل حضر و امصار لغتی
قائم بنفسها است و مغایر لغت غیر ایشان است و ملکهٔ این زبان غیر صناعت عربیت است و مستغنی است از آن در تعلیم
و ذوق که مصطلح اهل بیان است غالباً مستعربین عجم را حاصل نمیشود و اهل امصار علی الاطلاق در تحصیل این ملکهٔ لسانیه که
بتعلیم مستفاد میشود قاصر بوده اند و هر که ابعد از لسان عربی است او را حصول او عسر و اصعب و دشوار تر است و کلام
منقسم است بدو فن یکی نظم و دیگر نثر و حصول اجاده درین هر دو معاً برای اقل ناس می باشد و صناعت شعر و وجه تعلم او و
حصول این ملکه بکثرت حفظ و جودت او بجودت محفوظ است و این نظم و نثر صنعت لفظی است در معانی نیست و اهل مراتب
از انتحال شعر ترفع جویند و شعر گوئی در عربی در ازمنهٔ ماضیه بسیار بوده و درین عهد اقل قلیل است بلکه مجید در ان عزیز
الوجود الا ما شاء الله تعالی و در اقلیم هند یکی میر غلام علی آزاد بلگرامی بوده که درین صناعت ید بیضا داشت بعد از وی
کسی بعشر عشیر وی نرسیده اگرچه نزاع از قبائل بعد فضائل یا حرکات عوائل میسر سند والله اعلم **باب اول** در بیان
حدث و قدم عالم و تواریخ بعض انبیاء و ملوک امم و ذکر امم عرب و ذکر تواریخ و بیان عمر دنیا و مدت ماضی و باقی از آن و انحصار
هر قائم ساوس بر ملک و فتوح اسلام و طائفه از حوادث انام و اقسام اهل عالم و بنا تعدیل فرق اسلامیه و اول شبه که در بدیت

اسلامیه واقع شده و بیان افتراق امت بر فرق کثیره و بیان بدو امت اسلامیه و مجددین بر سر مائه و بیان
وجود فتن درین امت مرحومه و اقسام فتن و ذکر سلاطین عثمانیه و غیر ذلک درین باب فصلها است **فصل اول** در بیان
حدوث و قدم عالم و تواریخ بعض انبیا و ملوک امم **بدانکه** زمان نزد بعضی از فلاسفهٔ ختا و سند و پارس و یونان جوهر است
ازلی الوجود ابدی البقا که مدرک بحرکت را زمان و مجرد از آن را دهر نامند و نزد بعضی فقط ازلی است نه ابدی و
نزد جمعی منهم اهل الاسلام حادث فانی است و هو الثابت الصحیح و الحق الصریح و نزد بعض عرضی از جنس کم غرضکه مذاهب
مختار در امر زمان عالم و حدوث و قدم وی سه مذهب است اول حدوث مطلق و این مذهب اهل ملل و مجوس و غیره
ایشان است دوم قدم مطلق یعنی قدم اصول عالم از افلاک و مواد عناصر و انواع صور آنها علی الاتصال بلا انقطاع
و این مذهب فلاسفه و آبادیان است و این قوم مبدء نوع و قدوهٔ دین خود شخصی مسمی بآباد دانند و گویند دساتیر نام کتابی
بفارسی بروی نازل شده سوم قدم بالنوع و حدوث بالشخص و این مذهب [illegible] است و این هر سه احتمال بعینه
در نوع انسان جاری میشود اگر وجود این نوع را علی الاتصال مقام وجود شخصی و تجدد احیان را مع الانقطاع مقام قدم
نوعی قرار داده شود و بر تقدیر حدوث این نوع موجود مختلف در بدایت است بر احوالیکه جمع میان آنها ممکن نیست
و اصحاب این آرا اهل اسلام اند و نیز یهود و نصاری قبل ظهور نصرانیت و مجوس و ترک و فرنجه و منقح نزد جمیع یهود
و اهل اسلام آنست که در توراة است و توراة را سه نسخه است یکی سامریه این نسخه فاسد است زیرا که مقتضی آنست که
نوح علیه السلام آدم را دریافته و مدت درازی با او زندگانی کرده دوم عبرانیه است و این نیز منسوخ است و همین نسخه امروز
بدست یهود است و اعتماد ایشان بروی است سوم یونانیه و مختار محققین مورخین همین نسخه است و در آن آنچه مقتضی
انکار عمر زمان ماضی باشد نیست و این نسخه را هفتاد و دو کس از احبار قبل ولادت مسیح علیه السلام نزدیک به سه صد
سال نقل کرده اند و بطلیموس آنرا در مجسطی ثابت داشته و رصد خود را بدان تاریخ کرده و ابو الفدا در تاریخ خود بر آن
اعتماد نموده و الفتح همه کتاب تقویم التواریخ و تاریخ بیت المقدس تالیف قاضی مجیر الدین عبد الرحمن حنبلی عمری
است که در آخر سنه نهصد تالیفش نموده و میان این هر دو کتاب در بعض مواضع تفاوت است جائی در
تعرض و ترک جائی در رقوم و ما درینجا از این هر دو کتاب تاریخ ابو الفدا اسمعیل صاحب حماة نقل می آریم
و بمواضع اختلاف در بعض مواضع اشارت میکنیم و میگوئیم که ظاهر آنست که مبدء تاریخ وقت خلقت آدم ابو
البشر علیه السلام باشد لیکن باقتدای کتب مذکوره وقت هبوط وی علیه السلام مقرر کرده شد و ایشان تعرض
نکرده اند بمدت مابین خلقت و هبوط پس **هبوط آدم علیه السلام** از بهشت روز جمعه هشتم ماه نیسان
مطابق دهم محرم در جزیرهٔ سرندیب بر کوه راهون اتفاق افتاده و قصهٔ آدم و سکونت او در جنت با زوج خود حوا و هبوط
وی از آنجا باغوای ابلیس منصوص قرآن کریم است اگرچه در جنت اختلاف است که بر آسمان بود یا بر زمین و در بعض انظار
وی بعضی گفته اند در آسمان سوم بود و نزد گروهی در وسط هوا و نزد برخی در لبنان و نزد طائفه در تاتار روس و
دیار بکر و عراق و اتوپیا و نزد جمعی در سویدن و امریکه و نزد بعضی در عدن و نزد گروهی میان دجله و فرات و نزد

متأخرین

متاخرین فرنگ مبنی است بر این عیست و شش درجه و پنجاه دقیقه و بیست و هشت درجه و ربع جنوباً و شمالاً و میان پنجاه و یک درجه و پنج دقیقه و پنجاه
و دو درجه غرباً و شرقاً از انجا هبوط کرده و حافظ ابن القیم در کتاب حادی الارواح الی بلاد الافراح استقراء ادله فریقین در تعیین جنت
آدم علیه السلام که بر آسمان بود یا بر زمین بسط تمام نموده و حق درین مقام توقف است بنابر تعارض ادله و عدم ثبوت رجحان جانب
واحد بنص صریح و وفات آدم در سنه نهصد و سی بوده قبل طوفان بیکهزار و هشتصد و پنجاه سال بقول منجمان و دو هزار و دو صد و چهل
روز و چون آدم بر زمین آمد اولاد و پسر بودند یکی قابیل دیگر هابیل چون قابیل که او را قائن نیز گویند وی هابیل را بنابر عدم قبول قربان خود
یا عدم عقد با خواهر توام خود بکشت آدم را شیث علیه السلام متولد شد و ولادت هابیل در سنه یکصد و سی و سه بوده ابن سعد از
ابن الجوزی نقل کرده که شمار اولاد آدم نزد وفات او چهل هزار کس رسیده بود انتهی **تولد شیث** چون دو صد و سی سال از عمر
آدم بگذشت وی تولد یافت و وصی آدم بود و تفسیر شیث هبة الله است انساب جمیع بنی آدم بوی منتهی میشود و وفات او در عمر نهصد و
دوازده سال بعد از هبوط آدم بیکهزار و یکصد و چهل و دو سال بوده و صاحب تقویم ذکر یکصد سال نکرده و نام او نزد صابیه عاذیمون است
گویند او را پسری بود صابی نام صابیه منسوب اند بوی و در سیاق المذهب گفته وی اول کسی است که تکلم بزبان عبرانی کرد و ریش مو آورد
و کلاه پوشید و نعلین گرفت و بروی پنجاه صحیفه فرود آمد و نور نبوی بوی منتقل شد انتهی **تولد ادریس** و او را خنوخ نیز نامند بعد
وفات آدم یکصد و نود و دو سال شده رفع او بر آسمان بعمر سه صد و شصت و پنج بوده و او را صحف است منها لا تروموا ان تحیطوا بالله
خبرة فانه اعظم و اعلی ان یدرکه فطن المخلوقین الا من اثاره انتهی و وی پیغمبر و پادشاه بود و او را هرمس الهرامسه گویند یعنی شیر شیران وی اول
کسی است که استخراج حکمت و علم نجوم و ریاضیات و طبیعیات و الهیات و اسرار فلکیات کرد لهذا او را مثلث بالنعم زیرا که نبی و ملک و حکیم بود
و بر مخالفت شریعت آدم با مردم جهاد کرد و بعمارت مدن پرداخت و طالب علمان را فراهم نمود و درس گفت و ملقب بادریس شد و شمار مداین
در زمانه او یکصد و هشتاد مدینه رسید و قواعد سیاست مدون نمود و قصه رفع او منصوص قرآن کریم است و این رفع از هبوط آدم
بعد از سنه یکهزار و چهار صد و شصت و هفت شد **ولادت نوح** بعد گذشتن یکهزار و شش صد و چهل و دو سال از هبوط آدم
و چون از عمر او شش صد سال بگذشت طوفان آمد و هبوط آدم را دران وقت دو هزار و دو صد و چهل و دو سال گذشته بود و در دیانت
قوم او اختلاف است اصح آنست که بت پرست بودند چنانکه قرآن کریم بدان ناطق است و رکوب او در سفینه دهم رجب بود و خروج از ان دهم
محرم و مدت طوفان شش ماه و هشت استقرار سفینه بر جودی از ارض موصل بوده ابن اثیر در کامل گفته و اما المجوس فلا یعرفون
الطوفان و کان بعضهم یقربه و یزعم انه کان فی اقلیم بابل و ما قرب منه و ان مساکن ولد جیومرت کانت بالمشرق فلم یصل ذلک الیهم و کذلک
جمیع الامم المشرقیة من الهند و الفرس و الصین لا یعترفون بالطوفان و بعض الفرس یعترف به و یقول لم یکن عاما و لم یتعد عقبة حلوان و
الصحیح ان جمیع اهل الارض من ولد نوح علیه السلام لقوله تعالی فجعلنا ذریته هم الباقین فجمیع الناس من ولد سام و حام و یافث اولاد نوح
انتهی گویم اهل ختا نیز انکار طوفان دارند و از بعض تواریخ پارینه رسیده که طوفان بجزوی از هند معلوم میشود و هنود گفته اند سری کشن
را بعد وفات خود از غرق دوارکا بهفت روز خبر داده بود و طیموس یونانی بدین واقعه اطلاع یافته کتب حکمت و ملت را در شهر سارونه دفن
کرد و هرمس در مصر بنای اهرام انداخته و صور صنائع و حدود علوم بران نقش بسته بود و این روایات ناظر است بعموم طوفان ارض و
مقریزی در خطط گفته ان جمیع اهل الشرائع اتباع الانبیاء من المسلمین و الیهود و النصاری قد اجمعوا علی ان نوحا علیه السلام هو الاب الثانی

للبشر وان العقب من آدم انحصر فيه ومنه ذريه الله تعالى جميع اولاد آدم فليس احد من بني آدم الا وهو من اولاد نوح وخالفت القبط و
والمجوس واهل الهند والصين ذلك فانكروا الطوفان وزعم بعضهم ان الطوفان انما حدث في اقليم بابل وما وراءه من البلاد الغربية فقط وان اولاد
كيومرث الذي هو عندهم الانسان الاول كانوا بالبلاد الشرقية من بابل فلم يصل الطوفان اليهم ولا الى الهند والصين والحق ما عليه اهل
الشرائع وان نوحا عليه السلام لما انجاه الله ومن معه بالسفينة نزل بهم وهم ثمانون رجلا سوى اولاده فماتوا بعد ذلك ولم يعقبوا و
صار العقب من نوح في اولاده الثلاثة ويؤيد هذا قول الله تعالى عن نوح وجعلنا ذريته هم الباقين انتهى كلامه وفات نوح از هبوط
آدم بعد دو هزار و پانصد و نود سال شد و این بر تقدیری است که مراد بقوله تعالی فلبث فیهم الف سنة الا خمسین عاما جمیع عمر نوح
باشد با آنکه متبادر از سیاق کریمه آنست که این مدت ما بین بعثت و طوفان است زیراکه سوق آیه در تشنیع کفار امت او است و ظاهر
عدم لبث او در ایشان بعد طوفان است و لبث پیش از بعثت اگر در ایشان یافته شود موجب تشنیع نیست هذا ما ظهر لی والله اعلم **هود**
و صالح این هر دو پیغمبر مرسل بعد نوح و قبل ابراهیم بودند هود را حق تعالی بسوی قوم عاد که اهل اصنام بودند فرستاد و هلاک ایشان
بریح شد و صالح را بسوی قوم ثمود گسیل کرد و هلاک ایشان بسبب عقر ناقه بصیحه شد و صالح از انجا بفلسطین آمده و از انجا بحجاز رفت
و بعمر پنجاه و هشت سال وفات کرد **تولد ابراهیم** علیه السلام بعد یکهزار و هشتاد و یکسال از مضی طوفان و بعد سه هزار و سه صد
و بست و سه سال از هبوط آدم است و انداختن نمرود وی را در آتش در سنه سه هزار و سه صد و شصت و هشت و در تاریخ بیت المقدس
بجای شصت و هشت سی و نه سال گفته و هجرت او از بابل بسوی فلسطین مطابق تقویم التواریخ در سنه سه هزار و سه صد و نود و سه بوده
و همدرین سال کاده العداد خروج بر ضحاک کرده و سلطنت فریدون بوده و ولادت ابراهیم در بلده کوثی یا اهواز یا بابل عراق یا
سوس و در زمین نمرود شده پدرش آزر نام صانع اصنام بود و زن او ساره دختر عم او است که هاران نام داشت و اول هجرت بحران ملک
کرد احمد بن تیمیه رح از انجا است و مدتی در حران اقامت کرد بعده بمصر آمد و در ینجا فرعون مصر او را هاجر نام جاریه داد و قصه آن معروف
است بعد از مصر بشام توجه کرد و میان رمله و ایلیا اقامت ورزید و در ینجا از بطن هاجر اسمعیل متولد شد و در عمر نود ساله‌گی ساره اسحق پیدا شد
و وفات ساره بعد هاجر هم در ایام ابراهیم شد و بعد از وی زنی را از کنعانیان تزوج کرد و از وی شش نفر متولد شدند و مجموع
اولاد او هشت نفر اند علی خلاف فی ذلک و وفات ابراهیم علیه السلام در سنه سه هزار و چهار صد و نود و هشت از هبوط آدم
بوده و یکصد و هفتاد و پنج سال عمر یافت و هو اول من اختتن و اضاف الضیف و اختلف فی معنی الصحف و روی ابو ذر رضی الله عنه
مرفوعا انها امثال و ابراهیم اسم سریانی است معنی او در عربی اب رحیم است بروی بست صحیفه فرود آمده وی اول کسی است که استنجا
باب کرد و مسواک نمود و استنشاق فرمود و مصافحه و معانقه کرد و اول کسی است که موی سفید آورد و هجرت کرد در راه خدا و در مزرعه
حبرون مدفون شد و وی ابو الانبیا و تاج الاصفیاء و آدم ثالث است **بنا کعبه** در سال سه هزار و چهار صد و بست و سه
از هبوط آدم است و اول بنای او آدم کرده بود بعده ابراهیم بعده عمالقه بعده جرهم بعده قریش بشرکت آنحضرت صلعم بعد سی
و پنج سال از عام الفیل بعده عبد الله بن الزبیر در سنه شصت و سه از هجرت بعده حجاج در سنه هفتاد و چهار بعده سلطان مراد
که الحال موجود است و توقف ابراهیم درین بنا بر سنگی بود که هنوز باقی است و آنرا مقام ابراهیم گویند از آثار انبیا بجز این حجر
اثری دیگر در عالم موجود نیست **ولادت اسمعیل** در ملک شام است بعمر هشتاد و شش ساله‌گی ابراهیم علیه السلام

چھاپہ

چهارده سال پیش از بنای کعبه بعد سه هزار و چهارصد و نه از هبوط آدم علیه السلام و ختنه او در عمر سیزده سال گردید و همین سال ابراهیم
علیه السلام اختتان خود کرد و نور نبوی در وی انتقال کرد و یکصد و سی و هفت سال عمر یافت و مرسل بود بسوی اخوال خود
جرهم و معنی اسمعیل در لغت عبرانی مطیع الله است قاله البیضاوی و اختلاف کرده اند در آنکه ذبیح اسمعیل است یا اسحق و ادله فریقین در تفسیر فتح
البیان مذکور است و راجح اول است یا توقف و الله اعلم و قبر او ما بین میزاب و حجر است **ولادت اسحق** چون ابراهیم یکصد سال
شد وی متولد گردید در سنه سه هزار و چهارصد و بیست و سه از هبوط آدم و اقامت کرد در شام تا وفات خود و یکصد و هشتاد سال
بزیست نزد پدر خود ابراهیم مدفون گشت و دختر عم خود را بزنی گرفت و از وی عیص و یعقوب پیدا شدند و عیص بنت عم خود اسمعیل را تزوج
کرد و جمله اولاد او از وی است و یعقوب لیا دختر لابان را عقد کرد و هم دو همشیره داشت جمله اولاد او دوازده نفر اند که ایشان را
اسباط خوانند **ولادت یعقوب** از هبوط آدم علیه السلام بعد سه هزار و چهارصد و هشتاد و سه سال است چون اسحق شصت
ساله شد وی متولد گردید و عمر او یکصد و چهل و هفت سال شد و در وقت وفات اسحق یکصد و بیست ساله بود و وفاتش از هبوط آدم در
سه هزار و پانصد و بیست اتفاق افتاده **لوط علیه السلام** وی برادرزاده ابراهیم خلیل الله است پسر هاران بن آزر و ایمان
آورده بود بعم خود و همراه وی بمصر هجرت کرد و از آنجا بشام آمد و حق تعالی او را باهل سدوم فرستاد و اینها اهل کفر و فاحشه بودند
ملائکه آنرا با هر پنج قریه او منقلب کردند و هر که خارج از قریه بود بر وی سنگ باریدند زن او نیز همراه کفار مقتول و مرجوم بحجر شد **ایوب**
علیه السلام مورخین او را از امت روم شمرده اند زیرا که از اولاد عیص بن اسحق است زن او رحمه نام دل و تمام اشیا از اعمال و مشو
در ملک او بود اموال عظیمه داشت حق تعالی او را در آن اموال آزمایش کرد تا آنکه فقیر شد و عبادت و شکر را ترک نداد بعده در
جسد مبتلا نمود تا آنکه جذام و دیدان افتاد نزد بعضی نبی بود در عهد یعقوب هفتاد و سه سال زندگی کرد و بعد از وی بشر
ولد او مبعوث شد و ذوالکفل نام یافت و در شام مقام کرد قصه ابتلای ایوب و فرید صبر او منصوص کتاب عزیز است **یوسف**
علیه السلام یعقوب نود و یکساله بود که یوسف پیدا شد و در عمر هجده سالگی از پدر جدا شد و بیست و یکسال جدا ماند بعده در مصر مجتمع
شد و هفده سال یکجا ماندند و عمر یوسف در وقت وفات او پنجاه و شش سال بود و یکصد و ده سال عمر یافت و ولادت او از
مولد ابراهیم علیه السلام بعد دو صد و پنجاه و یکسال بوده و وفات او قبل موسی علیه السلام شصت و چهار سال بتحقیق تمام و قصه
او که احسن قصص است منصوص کتاب الله است در مصر وفات یافته و موسی جسد او را در تیه همراه بنی اسرائیل برده بعد وفات موسی
یوشع بشام آمد و قرب نابلس یا نزد ابراهیم خلیل الله دفن کرد **شعیب** حق تعالی او را بسوی اصحاب ایکه فرستاد گویند وی از اولاد
ابراهیم است و قیل از اولاد بعض مومنین با ابراهیم و هلاک قوم او بامطار نار شده و اهل مدین بزلزله هلاک شدند **موسی** علیه السلام
ولادت او در مصر در سنه سه هزار و هفتصد و چهل و هشت از هبوط آدم علیه السلام و بعد یکهزار و ششصد و بیست و شش سال
یا پنجصد و شصت سال از طوفان و بعد چهارصد و بیست و پنج سال از مولد ابراهیم در ایام منوچهر است و میان وفات ابراهیم
و مولد او دو صد و پنجاه سال بوده و وقت خروج از مصر با بنی اسرائیل هشتاد ساله بود و چهل سال در تیه ماند بدین حساب عمر
او یکصد و بیست سال میشود و جمله مقام بنی اسرائیل در مصر تا اخراج موسی مر ایشان را دو صد و پانزده سال است و وفات وی
علیه السلام از هبوط آدم بعد سه هزار و هشتصد شده و غرق فرعون در رود نیل مطابق مفتاح التواریخ بسال دو هزار و پانصد

و پانزده از هبوط و یکهزار و چهار صد و هشتاد و پنج سال پیش از عیسی علیه السلام است لیکن صحیح اول است **یوشع** وی از اولاد
یوسف است بعد موسی با بنی اسرائیل سه روز در تیه اقامت کرده بریحا آمد و بیست و هشت سال با ایشان مانده وفات یافت
در کفر حارس بعمر یکصد و ده سالگی مدفون شد **شمویل** ولادت وی در قریه شیلو که بر باب المقدس است اتفاق افتاد وی
پیغمبر بود یازده سال تدبیر کار بنی اسرائیل کرد و میان یوشع و او ملوک بسیار در ایشان گذشتند و او آخر حکام این گروه
است و از وفات موسی تا وی چهار صد و نود و سه سال بوده و عمر او پنجاه و دو سال بود **داود** علیه السلام وی از
اولاد یعقوب بن اسحق است در حبرون مقام داشت سی و هشت ساله بود که بقدس آمد و در شام فتوحات کثیره کرد و فلسطین و عمان و
ماب و حلب و نصیبین و بلاد ارمن و غیر ذلک را بتحت تصرف آورد و ولادتش از هبوط آدم در سنه چهار هزار و سه صد و سی و سه است
و از وفات موسی بعد پانصد و سی و پنج سال انتقال فرمود در تقویم التواریخ گفته غلبه افراسیاب بر ملک فارس بسال ولادتش بود و
و طبری گفته غلبه او در زمن موسی بود بر منوچهر و بعهد داود کیقباد بود داود هفتاد سال زندگی کرد **سلیمان بن داود**
علیهما السلام ولادتش از هبوط آدم بعد چهار هزار و سه صد و نود و یکسال است و خلافت او در سنه سه هزار و چهار
صد و سی بعمر دوازده سالگی بود و آنچه از حکمت و ملک بعد وی ارزانی شده هیچکس را حق تعالی مثل آن نداده چنانکه منصوص قرآن کریم
است **ابتداء عمارت بیت المقدس** بعد پنجصد و سی و نه از وفات موسی و چهار هزار و چهار صد و سی و هفت از
هبوط آدم است و در سال یازدهم از ملک خود در هفت سال از بنا او فارغ گردیده ارتفاعش سی ذراع و طولش شصت
ذراع و در عرض بیست ذراع بود و خارج او سوای حمند در طول و عرض پنجصد ذراع ساخت و سال بیست و پنجم از ملک و اتیان
بلقیس ملکه یمن است عمرش پنجاه و دو سال شد و مدت ملک او چهل سال است و در اواخر سنه خمس و سبعین و خمسمائة از
وفات موسی بعد چهار هزار و چهار صد و هفتاد و سه سال از هبوط آدم برحمت الهی پیوست و اینکه از وفات داود و خلافت سلیمان
مذکور شد خلاف هر دو کتاب است و در ان هر دو این است که وفات داود علیه السلام در سنه [illegible] شده و خلافت سلیمان در سنه [illegible]
و موجب این اختلاف آنست که در حدیث میثاق بصحت رسیده که او تعالی آدم را هزار سال و داود را صد سال کامل کرد باین
حساب بیان او وفات داود هفتاد سال شد و [illegible] وان گفت که این خلاف در وفات داود است نه در وفات سلیمان
زیرا که سلیمان بعد پدر چهل سال خلافت کرد پس اگر خلاف تنها در وفات داود کنند نه در وفات او همگی زمان خلافت
وی ده سال شود و بعد سلیمان ملک در نسل وی باقی ماند و قریب پانزده کس پادشاه شدند در مدت دو صد و شصت و یک
سال تقریبا و آخر ایشان خرقیا است وی مردی صالح بود در بیست سالگی مالک شد و بیست و نه سال حکمرانی کرد گویند عمر
قبل [illegible] مرگ به پانزده سال تمام شده بود او تعالی این پانزده سال در عمر او بیفزود و پیغمبر وقت او بدان خبر داد بعد
[illegible] در سنه ستین و ثمان مائة از وفات موسی بمرد **طبقه کیانیان** ظهور این طبقه که اول او کیقباد است در سنه
چهار هزار و شش صد و چهل و یک است از هبوط آدم علیه السلام و ایشان ملوک فرس اند و هم اعظم ملوک الارض فی قدیم
الزمان و دولتهم و تزییهم لا یماثلهم فی ذلک غیرهم و این چهار طبقه است طبقه اولی را فیشدادیه خوانند زیرا که لقب هر واحد
[illegible] پیشداد بود و معنی این لفظ اول سیرة العدل است و شمار این طبقه به نه نفر میرسد و هم اوشنج و طهمورث و جمشید

وبیوراسب هو الضحاک ویقال له الدهاک ومعناه عشر آفات فلما عرب قیل الضحاک و ایرج و عراق و هند و حجاز در دست وی بود
وشرم و طوج و افریدون و منوچهر و فراسیاب و زو و کرشاسف و این طبقه قدیمه است و از مدت ملک و حروب ایشان چیزها
نقل کرده اند که عقل آنرا باور نمیدارد و طبقه ثانیه را کیانیه لقب است و درین طبقه اند کیقباد و کیکاوس و کیخسرو و لهراسف و کی
بشتاسف و زرادشت و هو صاحب کتاب المجوس و اسفندیار و اردشیر بهمن و وی مالک اقالیم سبعه شد و دارا و پسر او
دارای ثانی و جنگ سکندر با او معروف است و اردشیر را در عبرانی کورش نام است و قیل کیرش و بعضی گفته کورش مرد دیگر است که ذکرش
در کتاب شعیا علیه السلام آمده یعنی بهمن و تفسیر بهمن در عربی حسن النیة است و طبقه ثالثه را اشغانیه خوانند و اشک و سابور و جوذر و بیژن و
جوذر و نرسی و هرمز و اردوان و خسرو و بلاش و اردوان ثانی ازین طبقه هستند سابور را چهل و چند سال گذشته بود که مسیح متولد شد
و طبقه رابعه را اکاسره گویند و درین طبقه اند اردشیر بن بابک و جمیع اکاسره از اولاد وی هستند و میان قیام او و هجرت نبوی
مدت چهارصد و بیست و دو سال بود و سابور و مانی زندیق که دعوی نبوت کرد و هرمز و بهرام اول و بهرام ثانی و بهرام ثالث و هرمز بن نرسی
و سابور بن هرمز و اردشیر سوم و سابور دوم و بهرام چهارم و او را کرمان شاه هم خوانند و یزدجرد اول و یزدجرد ثانی و هرمز سوم و
فیروز و در ایام او قحط عظیم واقع شده و هفت سال کشیده و بلاش و قباد و انوشیروان و پسرش هرمز و بهرام چوبین و پرویز و شیرویه و
اردشیر و شهریار و بوران و خشنشده و ازرمی دخت پرویز و کسری بن مهر فیروز بن جشنسان و فرخ زاد خسرو و یزدجرد بن شهریار و ملک
او نسبت بملک آبا او هیچو خواب خیال بود و وی در عهد عثمان رضی الله عنه بقتل رسید و آخر ملوک فارس بود و ملک ایشان باسلام
زوال پذیرفت تا ابد الآباد و این ترتیب ملوک از شهنشاه تا یزدجرد مطابق کتاب تجارب الامم ابن مسکویه و کتاب ابو عیسی است و احوال
و وقایع دول ایشان و مدد ملک و عدد ملوک در تاریخ مختصر فی اخبار البشر مذکور است **بخت نصر** ابتدا ملک او از هبوط آدم در سنه
چهار هزار و هشتصد و چهل و یک است بعد نهصد و پنجاه و دو سال از وفات موسی علیه السلام ابو الفدا اسمعیل گفته منجمین و
مورخین اختلاف کرده اند در مدت ما بین وفات موسی و ابتدای ملک بخت نصر ابو عیسی وغیره اهل تحقیق از مورخین گفته اند که میان
این هر دو نهصد و هفتاد و هشت سال است و دو صد و چهل و هشت نزد ابو معشر و کوشیار وغیرهما از کبار منجمین در زیجات خود
هفتصد و بیست سال ضبط کرده اند و برین تقدیر از مختار ابو عیسی دو صد و چهل و نه سال کم میشود و برین کمی مقدار مدت ما بین طوفان
و هجرت نیز قطعا ناقص میشود و لهذا در زیج مامونی وغیره میان طوفان و هجرت سه هزار و هفتصد و بیست و پنج سال گفته و
بمقتضای سفر قضات بنی اسرائیل مدد ولایات ایشان است ما بین وفات موسی و ملک بخت نصر نهصد و پنجاه و دو سال است و از
بخت نصر تا هجرت اختلاف نیست و بطلیموس آنرا در مجسطی ثابت کرده و این نقص را ساقط کردن بحیثیت مدت مذکوره پیدا شد
و لهذا در مختصر ابتدا ملک بخت نصر را بعد نهصد و هفتاد و نه از وفات موسی گفته و وی سپه سالار لهراسف بود بر عراق و اهواز
و روم و در تاریخ بیت المقدس گفته وی امیری از امراء لهراسب فارسی است که کیخسرو سلطنت خود بوی سپرد و ابتدا
ملک او بعد چهار هزار و هشتصد و چهل و هفت سال از هبوط آدم است انتهی ابو الفدا گفته مورخین اختلاف کرده اند در آنکه وی
پادشاه مستقل بنفسه بود یا نائب فرس و اصح نزد اکثر این است که نائب لهراسف بود و فتح بلاد به نیابت او کرده و بر عرب غزا نموده
و در زمن معد بن عدنان جد اعلای آنحضرت صلعم بود و این لهراسب از نژاد کیخسرو مذکور است **تخریب بیت المقدس**

از دست بخت نصر بعد چهار هزار و هشتصد و هفت سال از هبوط آدم است و در تقویم التواریخ یکسال زیاده گفته و در سنه چهار
هزار و نهصد و هفت ابتدا سلطنت گشتاسب بن لهراسب است نام گشتاسب نیز و بهمن و کورش است و این خراب بیت المقدس از دست
بخت نصر بعد ولایت بست سال وی است تقریبا و این سال نهصد و نود و نهم بود از وفات موسی علیه السلام و چهارصد و پنجاه و سه سال
بر عمارت او گذشته بود و بعده تا هفتاد سال خراب و ویران ماند بعده بر دست بعض ملوک فارس آباد شد و نامش نزد یهود
کیرش یا کورش است فقیل هو دارا بن بهمن و قیل بل هو بهمن المذکور و هو الاصح و یشهد لصحة ذلک کتاب اشعیا علیه السلام و به قال صاحب
تاریخ القدس و بهر حال **تعمیر بیت المقدس** بر دست وی بعد چهار هزار و نهصد و سی و هفت سال از هبوط آدم بوده و همدرین سال
زرادشت ظاهر شد و گشتاسب متابعت او کرد و باعتقاد نبوت وی کذا فی تقویم التواریخ **خراب ثانی بیت المقدس** بحوادث
وی هلاک یهود و زوال دولت ایشان شد بر وجهی که باز رجوع نکرد و این خراب موافق تقویم التواریخ بعد پنجهزار و شش صد و پنجاه و هفت
سال از هبوط آدم و مطابق تاریخ القدس بده سال بعد ازین است و از آن روز بنی اسرائیل تحت حکم فرس در آمدند و سخت پریشان
گردیدند و مدت مابین خراب اول و ثانی هفتصد و بست و یکسال است و این تخریب بدست طیطوس واقع شد ابو الفدا گفته و خلی القدس من بنی
اسرائیل کان لم یغن بالامس لم تعد لهم بعد ذلک ریاسة ولا حکم و کان ذلک بعد رفع المسیح بنحو اربعین سنة و ثلثمائة و ست و سبعین سنة من غلبة الاسکندر
و ثمانمائة واحدی عشرة سنة مضت لابتداء ملک بخت نصر انتهی حسن بن احمد مهلبی در کتاب المسالک و الممالک معروف بعزیزی گفته
که بعد این تخریب اندک اندک رجوع بعمارت کرد و بعض ملوک روم بدان اعتنا نموده ایلیا نام نهادند و معناه بیت الرب و معمور ماند
تا آنکه هیلانه مادر قسطنطین بجستجوی چوب صلیب مسیح آنجا رسید و کنیسه بر قبر مزعوم عیسی بنا کرد و هیکل قدس خراب گردید و باقی
ماند برین حال تا آنکه عمر بن خطاب رضی الله عنه قدوم آورد و فتح قدس کرد و آنجا مسجدی ساخت و این مسجد تا زمان ولید بن عبد الملک اموی
موجود بود وی این مسجد را هدم کرده بر اساس قدیم مسجد اقصی ساخت و صخره درون اوست ابو الفدا گوید خلاصة ما ذکرناه ان
هیکل بیت المقدس عمره سلیمان و بقی عامرا حتی خربه بخت نصر و هو التخریب الاول ثم عمره کورش و هی عمارته الثانیة و بقی عامرا
حتی خربه طیطوس التخریب الثانی ثم تراجع للعمارة قلیلا قلیلا و بقی عامرا حتی خربته هیلانة ام قسطنطین و هو التخریب الثالث ثم عمره
عمر بن الخطاب و هو عمارته الرابعة ثم خرب ثم عمره الولید بن عبد الملک و هی عمارته الخامسة و هو علی ذلک الی یومنا هذا انتهی
ظهور بلهر و لصان در تقویم التواریخ گفته ظهور وی از هبوط آدم علیه السلام بعد مضی پنجهزار و هفت صد و شانزده
سال است **ظهور مانی نقاش** در سنه پنجهزار و هشت صد و بست و یک از هبوط آدم است زندیق بود دعوی نبوت کرد و خلقی
کثیر تابع او شد و ایشانرا مانویه نامند بلاد روم و غیره تحت فرمان خود داشت **انتباه اصحاب کهف** از خواب بعد مضی
شش هزار و سی و شش سال از هبوط آدم است **ظهور مزدک مجوسی** در سنه شش هزار و یکصد و سیزده از هبوط آدم علیه السلام
است گویم وی در ایام قباد ظاهر شد و دعوی نبوت کرد و مردم را بتساوی در اموال و اشتراک در نساء حکم کرد و قباد
و دین این زندیق در آمد **اسکندر بن فیلبس** رومی یکی از ملوک یونان است وی بعد مضی پنجهزار و دو صد و شصت
سال از هبوط آدم علیه السلام پیدا شد و همدرین سال افلاطون حکیم بمرد و تلمیذ او ارسطاطالیس صاحب اسکندر بود
اسکندر جمیع مملکت یونان و روم بقبض تصرف داشت و با دارا فارسی قتال کرد و بر ملک فرس مستولی گشت و اسکندر

بنا نموده و برای یاجوج و ماجوج سد ساخت و صحیح آنست که صاحب سد اسکندر ذو القرنین است که داستان او در قرآن شریف مذکور است
نه این اسکندر ثانی رومی و وی یا ملک قدیم است در زمن ابراهیم علیه السلام بوده و قیل ابن افریدون و قیل غیره و هر که بانی سد اسکندر رومی را
گمان کرده وی غلط نموده و نام اصلی او صعب بن رائش است ابن عباس گفته وی از حمیر بوده و تحقیق مرام درین کلام در تفسیر فتح البیان
بر وجه استقصا نموده ایم و بالجمله غلبه این اسکندر رومی بر فارس در سنه پنجهزار و صد و هشتاد و دو بوده از هبوط آدم و وفات در سنه هشتاد و نه
یونس بن متی وی از سبط بنیامین است جز عیسی وی هیچ نبی مشهور بمادر نگشته بعثت او در حدود سنه ثمانمایة و خمس عشر
از وفات موسی بسوی اهل نینوی قبالهٔ موصل بوده و کان من شانه ما اخبر الله به فی کتابه العزیز **زکریا و یحیی** علیهما السلام زکریا از
اولاد سلیمان است و کان نبیا ذکره الله تعالی فی کتابه کار درودگری میکرد و کفالت مریم ام عیسی علیه نمود و یحیی پسر اوست بعد مضی
پنجهزار و پنج صد و هشتاد و چهار سال از هبوط آدم متولد شد و کلان بود از عیسی بشش ماه پس تاریخ تولد مسیح نیز همین سال است یحیی
بر دست هیرودس حاکم بنی اسرائیل مذبوح شد و زکریا را متهم بمریم کردند وی گریخته در درختی کلان روپوش شد و درخت را بریدند
زکریا دو پاره شد یکصد سال عمر یافت **عیسی بن مریم** ولادت او بعد مضی سه صد و سه سال از اسکندر است و قتل یحیی قبل
از رفع او بسه سال شد و نصاری یحیی را یوحنا نامند و قصه ولادت عیسی منصوص قرآن است و وی روح و کلمه و عبد خداست و نبی
مرسل صاحب انجیل است و مریم عیسی را اول بمصر برد و بعد دوازده سال بشام آورد و در قریه ناصره نزول کرد و بها سمیت النصاری
چون عیسی در بیست و نه سالگی شد او را وحی آمدن گرفت و مجموع حواریین دوازده کس بودند بعضی گفته اند که ولادت مسیح روز
پنجشنبه بیست و سوم مارچ مطابق سال چهار هزار و هفتصد و نه از تاریخ جولیانی و چهار سال و نه ماه و نه روز قبل آغاز تاریخ عیسوی
موافق بیست و سوم آذر سال سه صد و هفت اسکندری مطابق هفتصد و چهل و نه از تاریخ رومی و موافق پانزدهم نیسان سال سه هزار و
هفتصد و پنجاه و شش یهودی بعد چهار هزار سال از هبوط آدم است و الاصح هو الاول و در جمعه سوم اپریل سنه سی و سه عیسوی در زعم
نصاری مصلوب شد و نزد اهل اسلام رفع وی علیه السلام در سنه پنجهزار و شش صد و هفده از هبوط آدم است هو الصحیح و در تاریخ القدس
هر یکی را از ولادت و وفات او بعد ازین هر دو سال گفته و ابن اثیر در کامل نوشته که اهل علم اختلاف کرده اند در موت او قبل رفع
او بعضی گفته اند مرفوع شد و نمرد و بعضی گفته اند بلکه برای سه ساعت وفات یافت و بعضی هفت ساعت گفته باز او تعالی وی را
زنده ساخت و قائل این قول تاویل کرده است آیه کریمه انی متوفیک الخ را انتهی گویم صحیح رفع است نه موت و وی در آخر زمان از
آسمان بدنیا نزول کند و تزویج نماید و بزاید و بمیرد چنانکه احادیث صحیحه وارد در اشراط ساعت بدان شاهد است و مدت میان رفع
او و مولد نبی صلعم ششصد و چهل و پنج سال است تقریبا و نزد رفع سی و سه ساله بود و بعد نزول چهل سال زندگی کند پس مجموع عمر او باین حساب
هفتاد و سه سال میشود و این رفع بعد مضی سه صد و سی و شش سال از غلبه اسکندر بر دارا است و نصاری که خود را امت مسیح علیه
السلام گویند بر هفتاد و دو فرقه متفرق شده اند معظم آنها سه فرقه کبار اند ملکانیه و نسطوریه و یعقوبیه فرقه اولی قائل تثلیث اند
و سه صد و سیزده نفر از بطارقه بحضور قسطنطین بر آن اتفاق کرده اند و گویند وی مصلوب و مدفون شده بعد سه روز بآسمان رفته
بر یمین پدر نشست و بر آمدن بار دیگر بنابر قضا میان اموات و احیا مستعد بوده است و فرقه ثانیه قائل اتحاد کلمه و امتزاج نیست
بلکه گویند کلمه بجسد مسیح بچو اشراق شمس بر کوه و در شیشه گر قائل وقوع قتل اند بر وی علیه السلام از جهت ناسوت نه لاهوت

و این فرقه در نصاری مثل معتزله در اسلام است و فرقهٔ ثالثه قائل الوهیت مسیح است و معهذا میگویند که مقتول و مصلوب شد
و تکفیر شد عنهم اخبر القران الکریم بقوله تعالی لقد کفر الذین قالوا ان الله هو المسیح بن مریم و بطارقه برای نصاری بمنزلهٔ ائمهٔ مذاهب
برای مسلمین اند و مطارنه مثل قضاة و اساقفه مثل مفتیین و قسیسین بمنزله تحرار و جاثلیق بمنزلهٔ امام نماز و شمامسه بمنزلهٔ مؤذنین
و انجیل کتابی است متضمن اخبار مسیح از ولادت تا وقت خروج او ازین عالم و چهار نفر از صحاب وی کتاب مذکور را نوشته اند متی
و مرقوس و لوقا و یوحنا و منجملهٔ امم که در دین نصاری درآمده اند یکی امت روم است بنی عیص بن اسحق و ملک و بلاد ایشان
کثرت و وسعت تمام دارد و پیش از ان مدین صابئه بودند ملک قسطنطین همه را از اول تا آخر نصرانی ساخت دیگر ارمن است اهل بلاد
ارمینیه دیگر گرج و بلاد ایشان مجاور بلاد و خلاط قاعده مملکت ارمینیه است و جبال منیعه و قلاع حصینه و بلاد متسعه دارند دیگر چرکس
اند ساکنان بحر نیطش از جانب شرقی و عیش ایشان تنگ است دیگر روس اند بجانب شمال بحر نیطش از ولد یافث دیگر بلغار و
مسکن ایشان شرقی بحر مذکور است و جماعتی از ایشان مسلمان هم شده دیگر المان اند و ایشان اکبر امم نصاری هستند و مساکن
ایشان غربی قسطنطنیه است تا شمال و پادشاه ایشان کثیر الجنود است تا آنکه با یک لک مقاتل بجنگ صلاح الدین بن ایوب آمده
بود دیگر برجان این نیز امت کبیره بلکه امم کثیره طاغیه اند و ملک ایشان در شمال است و تثلیث در ایشان فاشی است دیگر
افرنج امم کثیره اند و اصل قاعده بلاد ایشان فرنجه است و انرا افرنسه هم گویند و این ها مجاور جزیرهٔ اندلس اند از جانب شمال او
و پادشاه ایشانرا افرنسیس لقب است و جزائر ایشان در بحر روم مثل صقلیه و قبرس و اقریطش و غیرها مشهور است دیگر جنویه منسوب
بجنوه که مدینهٔ عظیمه و بلاد کثیره غربی قسطنطنیه بر بحر روم است دیگر بنادقه و مدینهٔ ایشان موسوم به بندقیه است بر خلیج خارج از
بحر روم ممتد تا هفتصد میل در جهت شمال و غرب ایشان طائفهٔ مشهوره اند و اما رومیه پس مدینهٔ کلان است در غربی جنوه
و بندقیه و این شهر مقر خلیفهٔ ایشان است و نامش الباب این شهر بر یک میل بسوی شرق بر شمال اندلس واقع شده دیگر
جلالقه اند و این سخت تر از فرنج اند و امتی هستند که جهل و جفا بر ایشان غالب گشته گویا بهائم بوده اند و در شمال اندلس بلاد کثیره
دارند دیگر باشقرد این نیز امت کثیره است ما بین بلاد المان و بلاد افرنجه و در ایشان بعض اهل اسلام هم هستند مگر بد خلق

فصل دوم در ذکر امم عرب و مولد نبی صلی الله علیه و سلم عرب جاهلیت را هیچ علم نبود مگر علم انساب و انوار و تواریخ و تعبیر رؤیا
و ابوبکر صدیق رضی الله عنه را درین باب ید طولی بود و مورخین عرب را سه قسم تقسیم کرده اند یکی بائده دوم عاربه سوم مستعربه
بائده عبارت از عرب اول است که بسبب تقادم عهد تفصیل اخبار شان معلوم نمیشود مثل عاد و ثمود و جرهم اولی و عرب عاربه اهل
یمن اند از اولاد قحطان و عرب مستعربه اولاد اسمعیل بن ابراهیم است و ذکر اخبار و قبائل و احوال بائده و عاربه مقصود ما درین
کتاب نیست زیرا که غرض اصلی بیان تاریخ ولادت نبوی است که از عرب مستعربه بود چه لغت اسمعیل علیه السلام عبری بود نه
عربی و لیکن وی در عربیت درآمده و اولاد او موسوم بعرب مستعربه گردید و از عهد سکونت وی در مکه معظمه تا هجرت دو هزار
و هفتصد و نود و سه سال بود و آنجا قبائل جرهم ثانی بود و اسمعیل از او شان زنی بعقد آورد و از وی دوازده پسر متولد
شدند و در نسل وی نبی آخر الزمان خاتم الانبیا سید الرسل محمد مصطفی و احمد مجتبی صلی الله علیه و سلم پیدا شد و پدر او عبد الله
و مادر او آمنه است و ذکر مولد شریف و شرف اهل بیت او و ذکر نسب علی و حسب جلی و رضاع و سفر بسوی شام و تجارت

کعبه بدست قریش و تعمیر آن و ذکر بعثت آنحضرت صلعم و ذکر اول کسیکه بوی ایمان آورد و ذکر هجرت اولی بطرف حبش و نقض صحیفه قریش و لیلة الاسرا
و وفات ابوطالب و خدیجه و سفر وی بسوی طائف و عرض نفس بر قبائل و ابتدای امر انصار و بیعت عقبه اولی و بیعت عقبه ثانیه و هجرت نبویه و تزویج عایشه صدیقه
و ذکر مواخات میان مسلمانان و غزوه بدر کبری و غزوه بنی قینقاع و غزوه قرقرة الکدر و غزوه احد و غزوه بنی النضیر با یهود و غزوه ذات الرقاع و غزوه
بدر ثانیه و غزوه خندق و هی غزوة الاحزاب و غزوه بنی قریظه و غزوه ذی قرد و غزوه بنی المصطلق و ذکر قصه افک و عمره حدیبیه
و صلح با قریش و غزوه خیبر و ارسال رسل و رسائل بسوی ملوک عرب و عجم و ذکر عمرة القضا و ذکر اسلام خالد بن الولید و عمرو بن عاص و نقض صلح
و فتح مکه و ذکر غزوه حنین و حصار طائف و غزوه تبوک و حج ابوبکر صدیق و ارسال علی بن ابی طالب بسوی یمن و ذکر حجة الوداع و ذکر
وفات شریف وی صلعم و ذکر صفت خلق و اولاد و ازواج و تعداد غزوات و سرایا و ذکر اصحاب و ذکر خلافت خلفاء راشدین و مقتل عمر
و شهادت عثمان و مسیر عایشه و طلحه و زبیر و ذکر مسیر علی بسوی بصره و ذکر وقعه جمل و صفین و مقتل علی و صفات و فضائل او
و ذکر تسلیم امام حسن امر خلافت بمعاویه و ذکر خلفای بنی امیه و عباسیه و ذکر مسیر حسین بسوی کوفه و حصار کعبه و جز آن از وقائع شتی و فتن کثیره
و آفات عسیره و ملوک و سلاطین ملت اسلامیه با قطار ارض و تفاصیل احوال بلوغ اسلام بآفاق عالم خود امریست فاتر طویلة الذیل و مستدعی
احمال و اثقال کثیره است و کتب احادیث شریفه و دواوین اسلام و صحائف سیر و تواریخ اسلامیه بر آن مشتمل است و تفصیلش درین کتاب
مقصود ما نیست آری بعض فتن اسلام را در محل خود ذکر وی نوشته و آورده ایم غرض درین مقام بیان تاریخ و مدت از هبوط آدم علیه السلام
تا هجرت آنحضرت صلعم و مبدء تاریخ هجری است پس میگوییم که ولادت با سعادت نبوی صلعم روز دوشنبه دهم ربیع الاول از عام الفیل شد
و قدوم فیل در منتصف محرم سنه چهل و دو از ملک کسری انوشیروان بود و این سال موافق سنه هشت صد و هشتاد و یک از غلبه اسکندر
بود و موافق سال یکهزار و سه صد و شانزده از بخت نصر است چون عمر شریف بچهل سال رسید مبعوث شد بسوی اسود و احمر و شرائع
ماضیه را منسوخ فرمود و شریعت او تا فناء عالم دائم و مستمر و باقی است و مهدی و عیسی بعد ظهور و نزول عمل بآن کنند و دین مرضی او که
اسلام نام دارد بحسب مشیت الهی بتدریج از مکه به هفت اقلیم رسید اگرچه در اول قوی الحال ضعیف است و بحکم الهی غره ربیع الاول روز
دوشنبه از مکه معظمه هجرت کرد و دوازدهم از آن بمدینه منوره روز جمعه نزول فیض شمول آورد و آغاز سنه هجرت و تاریخ اسلامی از
همین سال است مطابق شانزدهم تموز ماه رومی سال نهصد و سی و سه اسکندری و موافق شانزدهم جولای سنه ششصد و بست و دو
عیسوی و تاریخ لفظ محدث است در لغت عرب معرب ماه و روز میمون بن مهران گفته در خلافت عمر بن خطاب صکی آوردند که محل او
شعبان بود پرسید این کدام شعبان است ماه حال یا آینده بعده وجوه صحابه را فراهم کرد و فرمود اموال کثیره را قسمت کردیم و این
قسمت غیر موقت است پس توصل بضبط آن چگونه باشد گفتند از رسوم فرس توان شناخت حکم باحضار هرمزان فرمود از وی پرسید
وی گفت ما را حسابی هست که آنرا ماه روز می نامیم و معنی او حساب الشهور و الایام است پس این کلمه را معرب کرده مورخ خواندند
و نامش تاریخ نهادند بعده جستجوی وقت اول تاریخ دولت اسلام کردند و اتفاق نمودند بر آنکه مبدء آن سال هجرت باشد و وقت
هجرت از مکه بسوی مدینه ماه محرم و صفر و هشت روز از ربیع الاول گذشته بود ناچار رجعت قهقری کرده شصت و هشت روز گذشته را
برای تاسیس هجرت در حساب گرفته مبدء تاریخ اول محرم از آن سال مقرر نمودند یا از اول محرم تا آخر یوم از عمر نبوی شمار کردند ده
سال و دو ماه بر آمد و اگر حساب عمر شریف از هجرت حقیقیه گیرند سال ... روز میشود غرضکه تاریخ عبارتست از روز

معین کہ ایام دیگر را با و باز جویند و وفات آنحضرت صلعم روز دوشنبہ دوازدہم ماہ ربیع الاول سال یازدہم از ہجرت اتفاق
افتاد واین سال مطابق ہشتم جون سنہ شش صد و سی و دو عیسوی است و بعد ہشت روز از وفات آنحضرت یزدجرد پادشاہ فرس بر
تاریخ یزدجردی مستخرج اوست و آغازش مطابق است بہ بستم ربیع الاول روز سہ شنبہ مطابق شانزدہم جون سال مذکور عیسوی کذا قیل گویم
تواریخ قدیمہ مشہورہ میان ہجرت و میان آدم بر مقتضای توراۃ یونانیہ و اختیار مورخین شش ہزار و دو صد و شانزدہ سال است و بر
مقتضای توراۃ مذکورہ و اختیار منجمین چنانکہ در زیجات اثبات کردہ اند پنجہزار و نہصد و شصت و ہفت سال است و بر مقتضای توراۃ عبرانیہ
و اختیار مورخین چہار ہزار و ہفتصد و چہل و یکسال است و بر اختیار منجمین دو صد و چہل و نہ سال ازان کم میشود و بر مقتضای توراۃ سامرہ
و اختیار مورخین پنجہزار و یکصد و سی و ہفت سال است و بر اختیار منجمین بقدر مذکور کم میگردد و جمیع تواریخ کہ قبل بخت نصر بودہ است ہمین
حال دارند و میان ہجرت نبوی و طوفان نوح علیہ السلام بر اختیار مورخین سہ ہزار و نہصد و ہفتاد و چہار سال است و طوفان در عمر
شش صد سالگی نوح بودہ و نوح بعد از طوفان سہ صد و پنجاہ سال زیست کردہ و بر اختیار منجمین سہ ہزار و ہفت صد و بست و پنج سال است
مطابق قرار داد ابومعشر و کوشیار و غیرہما در زیجات و تقاویم و میان ہجرت و تبلبل السنہ بر اختیار مورخین سہ ہزار و سہ صد و
چہل سال است و بر اختیار منجمین دو صد و چہل و نہ سال کم میشود حسب تقدم ذکرہ و میان ہجرت و مولد ابراہیم علیہ السلام بر
اختیار مورخین دو ہزار و ہشت صد و نود و سہ سال است و بر اختیار منجمین ہمان دو صد و چہل و نہ سال ناقص میگردد و میان ہجرت
و بنای کعبہ بردست ابراہیم علیہ السلام و ولد او اسمعیل دو ہزار و ہفتصد قریب نود و سہ سال است و میان ہجرت و وفات موسی
علیہ السلام بر اختیار مورخین دو ہزار و سہ صد و چہل و ہشت سال است و بر اختیار منجمین ہمان دو صد و چہل و نہ سال کم میشود و میان
ہجرت و عمارت بیت المقدس ہم باختیار مورخین یکہزار و ہشت صد و قریب شصت سال است و فراغ ازان بعد مضی یازدہ سال از
ملک سلیمان و پنجصد و چہل و شش سال از وفات موسی علیہ السلام بود و بر اختیار منجمین ہمان دو صد و چہل و نہ سال ازان ناقص میگردد
و میان ہجرت و ابتداء ملک بخت نصر یکہزار و سہ صد و شصت و نہ سال است بلا خلاف و میان ہجرت و خراب المقدس یکہزار و سہ صد
و پنجاہ سال است و کان المضی لتسعۃ عشرہ سنۃ لبخت نصر و استمر خرابا سبعین سنۃ ثم عمر و میان ہجرت و غلبۂ اسکندر بر دارا پادشاہ
فرس نہصد و سی و چہار سال است و نیز سال ابتداء ملک او بر فارس ہمین است و اسکندر بعد غلبہ بر دارا ہفت سال زندہ ماند
و میان ہجرت و فیلبس نہصد و بست و ہفت سال است و وی برادر اسکندر خورد تر از وی بد وازدہ سال بود و بعد وفات او بر
مقدونیہ مالک شد و میان ہجرت و غلبۂ اغسطس بر قلوبطرا ملکۂ مصر شش صد و پنجاہ و دو سال است و وی بعد دوازدہ سال
از ملک اغسطس بود و میان ہجرت و مولد مسیح علیہ السلام شش صد و سی و یکسال است و این بعد چہار صد و چہار سال از غلبۂ
اسکندر بود و بعد یازدہ سال از غلبۂ اغسطس بر قلوبطرا و میان ہجرت و خراب بیت المقدس بار دیگر پنجصد و پنجاہ و ہشت سال است
و از رفع مسیح علیہ السلام چہل گذشتہ بود و ہو تاریخ لشتۃ الیہود الی الآن و میان ہجرت و اول ملک دریانس پنجصد و ہفت
سال است و میان ہجرت و قیام اردشیر بن بابک چہار صد و بست و دو سال و این تاریخ انقراض ملوک الطوائف نیز ہست
میان ہجرت و اول ملک قلطیبانس سہ صد و سی و نہ سال است و وی آخر عبدۂ اصنام است از ملوک روم و میان ہجرت
و مولد رسول خدا صلعم پنجاہ و سہ سال و دو ماہ و ہشت روز است و میان ہجرت و بعثت وی صلعم سیزدہ سال و دو ماہ و ہشت

روز است و میان هجرت و وفات رسول خدا صلعم نه سال و یازده ماه و بیست و دو روز است و هی بعد الهجرة کذا فی المختصر فی
اخبار البشر حاصل آنکه سنین مذکوره در بن مذکورات همگی سنین شمسیه است و سالهائیکه بعد از میلاد نبی صلعم گرفته میشود قمریه است و جمع
میان هر دو باتفاق تنها میان هر دو است خالی از مسامحت نیست پس مناسب اجماع ما بعد مولد شمسی یا ما قبل مولد قمری است و برین تقدیر
از هبوط آدم علیه السلام تا مولد نبوی شش هزار و یکصد و شصت و سه سال شمسی بحساب سالهای قمری شش هزار و سه صد و پنجاه و یکسال
و دو صد و بیست و نه روز که قریب هفت ماه است میشود و از میلاد شریف تا آخر سنه یکهزار و دو صد هجری هزار و دو صد پنجاه و سه سال شمسی
پس از هبوط آدم علیه السلام تا آخر سنه دوازده صد قمری هفت هزار و شش صد و چهار سال قمری و چند ماه میشود و اگر ما بعد مولد تا آخر
سنه دوازده صد هجری شمسی گیرند یکهزار و دو صد و سیزده سال و شصت روز که دو ماه باشد میشود پس از هبوط آدم تا آخر سنه یکهزار
و دو صد هجری هفت هزار و سه صد و هفتاد و یکسال شمسی میشود والله اعلم و چون جمهور مورخین منهم صاحب تاریخ القدس و الخلیل و صاحب
تقویم التواریخ این امر را مختلط کرده اند این حساب نیک یاد گرفتنی است ابو الفدا در مختصر گفته ینبغی لمتامل التواریخ القدیمة ان
یعلم ان الاختلاف فیما بین المورخین کثیر جدا و سبب الاختلاف ان من هبوط آدم الی وفات موسی لا یعلم الا من التوراة و
التوراة مختلفة علی ثلث نسخ واما ما بین وفات موسی الی ابتداء ملک بخت نصر فیعلم من المنجمین قال بعضهم یعلم من قرانات الزحل
والمشتری فی المثلثات وهم ایضا مختلفون فی ذلک یعلم ایضا من سفر قضات بنی اسرائیل وهو ایضا غیر محصل واما ما یوخذ عن المورخ
قبل الاسلام فهو ایضا مضطرب لانهم کانوا یورخون من ابتداء ملک کل من یملک منهم فکثرت ابتداآت تواریخهم قال حمزة الاصفهانی
وفسدت تواریخهم بذلک فسادا لا مطمع فی اصلاحه مع ما انضم الی ذلک من بعد العهد و تغیر اللغات فلا دام الکتب المولفة فی هذا
الفن فصار تحقیق التواریخ القدیمة بسبب ذلک متعذرا و فی غایة التعسر انتهی و بالله التوفیق **فصل دوم** در ذکر تواریخ
امم بدانکه تاریخ کلمه فارسی است اصلش ماه روز است پس آنرا معرب کردند محمد بن احمد بلخی در کتاب مفاتیح العلوم که کتابی جلیل القدر است
گفته و هذا الاشتقاق بعید لولا ان الروایة جاءت به و قدامة بن جعفر گفته تاریخ کل شی آخره و هو فی الوقت غایته یقال فلان تاریخ
قومه ای الیه ینتهی شرفهم و یقال ورخت الکتاب توریخا و ارخته تاریخا اللغة الاولی لتمیم والثانیة لقیس و در تعریفات گفته التاریخ
عبارة عن یوم ینسب الیه ما یاتی بعده و یقال ایضا التاریخ ... ... معلومة تعد من اول من مفروض لتعرف بها الاوقات
المحدودة ولا غنی عن التاریخ فی جمیع الاحوال الدنیویة وا... ... ... امة من امم البشر تاریخ تحتاج الیه فی معاملاتها
و فی معرفة ازمنتها تنفرد به دون غیرها من بقیة الامم و اول الاوائل القدیمة و اشهرها هو کون مبدأ البشر و لاهل الکتاب
من الیهود والنصاری و المجوس فی کیفیته و سیاقة التاریخ منه خلاف لا یجوز مثله فی التواریخ و کل ما تعلق معرفته ببدء
الخلق و احوال القرون السالفة فانه مختلط بتزویرات و اساطیر لبعد العهد و عجز المعتنی به عن حفظه و قد قال الله تعالی
الم یاتکم نبأ الذین من قبلکم قوم نوح و عاد و ثمود والذین من بعدهم لا یعلمهم الا الله فالاولی ان لا یقبل من ذلک الا ما یشهد به کتاب
انزل من عند الله یعتمد علی صحته لم یرد فیه نسخ و لا طرقه تبدیل او خبر ینقله الثقات و اذا نظرنا فی التاریخ وجدنا فیه بین الامم
خلافا کثیرا و سنتلوا علیک ما لا اظنک تجده مجموعا فی کتاب انتهی در مفاتیح العلوم گفته لکل امة تاریخ فکانت الامم تورخ اولا
بتاریخ الخلیقة و هو ابتداء کون النسل من آدم علیه السلام ثم ارخت بالطوفان و ارخت ببخت نصر و ارخت بفیلبس و ارخت

بالاسكندر ثم باغسطس ثم بقلطيانوس وبه تورخ القبط ثم لم يكن بعد تاريخ القبط الا تاريخ الهجرة ثم تاريخ يزدجرد فهذه تواريخ
الامم المشهورة وللناس تواريخ اخر قد انقطع ذكرها فاما تاريخ الخليقة ويقال له ابتداء كون النسل وبعضهم يقول بدو التحرك
فان لاهل الكتاب من اليهود والنصارى وللمجوس في كيفيته وسياقة التاريخ خلافا كثيرا قال المجوس والفرس عمر العالم اثنا عشر
الف عام على عدد بروج الفلك وشهور السنة وزعموا ان زرادشت صاحب شريعتهم قال ان الماضي من الدنيا الى وقت
ظهوره ثلاثة الآف سنة مكبوسة الارباع وبين ظهور زرادشت واول تاريخ الاسكندر ثلاثة آلاف ومائتا سنة وثمان وخمسون
سنة واذا حسبنا من اول يوم كيومرث الذي هو عندهم الانسان الاول وجعلنا مدة كل من ملك بعده فان الملك مسوق
فيهم غير منقطع عنهم كان العدد منه الى الاسكندر ثلاثة آلاف وثلاث مائة واربعا وخمسين سنة فاذا لم يتفق التفصيل مع الجملة
وقال قوم الثلاثة الآلاف الماضية انما هي من خلق كيومرث فانه مضى قبله الف سنة والفلك فيها واقف غير متحرك والطبائع
غير مستحيلة والامهات غير متمازجة والكون والفساد غير موجود فيها والارض غير عامرة فلما تحرك الفلك حدث الانسان
الاول في معدل النهار وتولد الحيوان وتوالد وتناسل الانس فكثروا وامتزجت اجزاء العناصر للكون والفساد فعمرت الدنيا
وانتظم العالم وقال اليهود الماضي من آدم الى الاسكندر ثلاثة آلاف واربعمائة وثمان واربعون سنة وقال النصارى
المدة بينهما خمسة آلاف ومائة وثمانون سنة وزعموا ان اليهود نقصوها ليقع خروج عيسى بن مريم عليه السلام في الالف الرابع
وسط السبعة الآلاف التي هي مقدار العالم عندهم حتى تخالف ذلك الوقت الذي سبقت البشارة من الانبياء الذين
كانوا بعد موسى بن عمران عليه السلام بولادة المسيح عيسى واذا جمع ما في التوراة التي بيد اليهود من المدة التي من آدم الى
الطوفان كانت الفا وستمائة وستا وخمسين سنة وعند النصارى في انجيلهم الفان ومائتا سنة واثنتان واربعون سنة وزعم
اليهود ان توراتهم بعيدة عن التخاليط وتزعم النصارى ان توراة السبعين التي هي بايديهم لم يقع فيها تحريف ولا تبديل وتقول
اليهود فيها خلاف ذلك وتقول السامرية بل توراتنا هي الحق وما عداها باطل وليس في اختلافهم ما يزيل الشك بل يقوي
الحيرة لهم وهذا الاختلاف بعينه بين النصارى ايضا في الانجيل وذلك ان عند النصارى اربع نسخ مجموعة في مصحف واحد
احدها انجيل متى والثاني لمارقوس والثالث للوقا والرابع ليوحنا قد الف كل من هؤلاء الاربعة انجيلا على حسب دعوته
في بلاده وهي مختلفة اختلافا كثيرا حتى في صفات . . . ايام دعوته ووقت الصلب بزعمهم وفي نسبه ايضا وهذا
الاختلاف لا يحتمل مثله ومع هذا فعند كل من اصحاب . . . كتاب بزعمهم ان انجيل يخالف بعضه هذه الاناجيل ولاصحاب
ماني انجيل يسمى انجيل السبعين ينسب الى تلامس والنصارى وغيرهم ينكرونه واذا كان الامر من الاختلاف بين اهل الكتاب
كما قدرأيت ولم يكن للقياس والرأي مدخل في تمييز حق ذلك من باطله امتنع الوقوف على حقيقة ذلك من قبلهم
ولم يعول على شيء من اقوالهم فيه واما غير اهل الكتاب فانهم ايضا مختلفون في ذلك قال ابو معشر بين خلق آدم و
بين ليلة الجمعة اول الطوفان الفا سنة ومائتا سنة وست وعشرون سنة وثلاثة وعشرون يوما واربع ساعات
وقال ماشاء الله واسمه منشا بن اثرى منجم المنصور والمامون في كتاب القرانات اول قران وقع بين زحل والمشتري
وفي بدو التحرك يعني ابتداء النسل من آدم كان على مضي خمسمائة وتسع سنين وشهرين واربعة وعشرين يوما مضت

من نصف الجنوب فوقع القران فی برج الثور من المثلثة الارضية على سبع درج وتسع عشرة واربعين دقيقة وكان انتقال القمر من برج الميزان ثم انتقل
الطوفان الى برج العقرب من مثلثة المائية بعد ذلك بالفی سنة واربعمائة سنة واثنتى عشرة سنة وستة اشهر وعشرين يوما ووقع الطوفان
فی الشهر الخامس من السنة الحادية من القران الثانی من قرانات هذه المثلثة المائية كان من وقت القران الاول الكائن فی بدء التحرك
والی الشهر الذی كان فيه الطوفان القران ماربعمائة وثلاث وعشرين سنة وستة اشهر واثنا عشر يوما قال فی كل سبعة الآف سنة
وستين وعشرة اشهر ستة ايام يرجع القران الى موضعه من برج الثور الذی كان فی بدء التحرك وهذا القول اعزك الله هو الذی اشتهر
عن كثير من الملل ان مدة بقاء الدنيا سبعة الآف سنة فلا تغتر به وتنبه الى اصله تجده اوهی من بيت العنكبوت فاطرحه وقيل كان بين
آدم وبين الطوفان ثلاثة الآف وسبعمائة وخمس وثلاثون سنة وقيل كانت بينهما مدة الفين ومائتين وست وخمسين سنة وقيل الفان
وثمانون سنة واما تاريخ الطوفان فانه يتلو تاريخ الخليقة وفيه من الاختلاف ما لا يطمع فی حقيقته من اجل الاختلاف فيما بين آدم
وبينه وفيما بينه وبين تاريخ الاسكندر فان اليهود عندهم ان بين الطوفان وبين الاسكندر الف وسبعمائة واثنتين وتسعين سنة وعند النصارى
بينهما الفا سنة وتسعمائة وثمان وثلاثون سنة والفرس وسائر المجوس والكلدانيون اهل بابل والهند واهل الصين واصناف
الامم المشرقية ينكرون الطوفان واقر به بعض الفرس لكنهم قالوا لم يكن الطوفان بسوى الشام والمغرب لم يعم العمران كله ولا غرق الا
بعض الناس ولم يتجاوز عقبة حلوان ولا بلغ الى ممالك المشرق قالوا ووقع فی زمان طهمورث وان اهل المغرب لما انذر حكماؤهم
بالطوفان اتخذوا المبانی العظيمة كالهرمين بمصر ونحوهما ليدخلوا فيها عند حدوثه ولما بلغ طهمورث الانذار بالطوفان قبل كونه
بمائتين واحدى وثلاثين سنة امر باختيار موضع مملكته صحيح الهواء والتربة فوجد ذلك باصبهان فامر بتجليد العلوم ودفنها فيها
فی اسلم المواضع ويشهد لهذا ما وجد بعد الثلثمائة من سنی الهجرة فی حی من مدينة اصبهان من التلال التی انشقت عن بيوت مملوة
اعدالا عدة كثيرة قد ملئت من لحاء الشجر التی تلبس بها القسی وتسمى التوز مكتوبة بكتابة لم يدر احد ما هی واما المنجمون فانهم صححوا
هذه السنين من القران الاول من قرانات العلويين زحل والمشتری التی اثبت علماء اهل بابل والكلدانيين مثلها اذا كان الطوفان
ظهوره من ناحيتهم فان السفينة استقرت على الجودی وهو غير بعيد من تلك النواحی قالوا وكان هذا القران قبل [redacted]
وعشرين سنة ومائة وثمانية ايام واعتنوا بامرها وصححوا ما بعدها ... الطوفان وبين اول ملك بخت نصر الاول الفی
وستمائة واربع سنين وبين بخت نصر هذا وبين الاسكندر اربعمائة وست ... على ذلك بنى ابو معشر اوساط الكواكب
فی زيجه وقال كان الطوفان عند اجتماع الكواكب فی آخر برج ... اول برج الحمل وكان بين وقت الطوفان وبين تاريخ
الاسكندر قدر الفی سنة وسبعمائة وتسعين سنة مكبوسة وسبعة اشهر وستة وعشرين يوما وبينه وبين يوم الخميس اول المحرم
من السنة الاولى من سنی الهجرة النبوية الف الف يوم وثلثمائة الف يوم وتسعة وخمسون الف يوم وتسعمائة يوم وثلاثة وسبعون
يوما يكون من السنين الفارسية المصرية ثلاثة الآف سنة وسبعمائة سنة وخمس وعشرون سنة وثلثمائة يوم وثمانية و
اربعون يوما ومنهم من يرى ان الطوفان كان يوم الجمعة وعند ابی معشر انه كان يوم الخميس لما تقرر عنده الجملة المذكورة
وفرضت له المدة التی تسمى ادوار الكواكب وهی بزعمهم ثلثمائة الف وستون الف سنة شمسية ولها متقدم على وقت الطوفان
بمائة الف وثمانين الف سنة شمسية حكم بان الطوفان كان فی مائة الف وثمانين الف سنة وسيكون فيما بعد كذلك ومثل هذا

[illegible] بتاريخ بخت نصر فانه على سني القبط وعليه يعمل في استخراج مواضع الكواكب من كتاب المجسطي ثم
اذ دونه بطلميوس ما وال عده دارهم في سنة ثماني عشرة فالبداية لبخت نصر وكل ددونها ست وسبعون سنة شمسية
وكان قاللبيس من اجلة اصحاب التعاليم وبخت نصر هذا ليس هو الذي خرب بيت المقدس وانما هو آخر كان قبل بخت نصر مخرب بيت المقدس
بمائة وثلاث واربعين سنة وهو اسم فارسي اصله بخت برسي ومعناه كثير البكاء والانين ويقال له بالعبرانية نفاره وقيل تفسيره عطارد
وهو ينطق وذلك لتخيله على الحكمة وتغريب الهياثم عرب فقيل بخت نصر واما تاريخ فيلبس فانه على سني القبط وكثيرا ما يستعمل هذا
التاريخ من بعد الاسكندر البناء المقدوني وكلا الامرين سواء فان القائم بعد البناء هو فيلبس فسواء كان من مبدء الاول او من مبدء قيام
الآخر فان الحالة المعرفة هي كالفصل المشترك بينهما وفيلبس هذا هو بعد الاسكندر المقدوني ويعرف هذا التاريخ بتاريخ الاسكندرانيين عليه
بني تاون الاسكندراني في تاريخه المعروف بالقانون والله اعلم واما تاريخ الاسكندر فانه على سني الروم وعليه يعمل اكثر الامم الى يومنا هذا
من اهل الشام واهل بلاد الروم واهل المغرب الاندلس والفرنج واليهود واما تاريخ اغسطس فانه لا يعرف اليوم احد يستعمله واغسطس هذا هو اول
القياصرة ومعنى قيصر بالرومية شق عنه فان اغسطس هذا لما حملت به امه ماتت في المخاض فشق بطنها حتى اخرج منه فقيل قيصر وبلقب
من بعده من ملوك الروم ويزعم النصارى ان المسيح عليه السلام ولد لاربعين من ملكه وفي هذا القول نظر فانه لا يصح عند سياقة السنين
والتواريخ بل يحتاج تعديل ولادته عليه السلام في السنة السابعة عشر من ملكه واما تاريخ انطينس فان بطليموس صحح الكواكب الثابتة في
كتابه المعروف بالمجسطي لاول ملكه على الروم وسنو هذا التاريخ رومية انتهى المقصود منه **قف** اعلم ان السنة الشمسية عبارة عن عود
الشمس في فلك البروج بما تحركت على خلاف حركة الكل الى اي نقطة فرضت ابتداء حركتها وفي تلك المدة تستوفي الازمنة الاربعة التي
هي الربيع والصيف والخريف والشتاء وتحوز طبايعها الاربع وتنتهي الى حيث بدأت وفي هذه المدة يستوفي القمر اثني عشر عودة واقل
من نصف عودة ويستهل اثني عشرة مرة فجعلت المدة التي فيها عودات القمر الاثنتا عشرة في فلك البروج سنة للقمر على جهة
الاصطلاح واسقط الكسر الذي هو احد عشر يوما بالتقريب فصارت السنة على قسمين سنة شمسية وسنة قمرية وجميع من على وجه الارض
من الامم اخذوا تواريخ سنيهم من مسير الشمس والقمر فالآخذون بمسير الشمس خمس امم هم اليونانيون والسريانيون والقبط والروم
والفرس والآخذون بمسير القمر خمس امم هم [illegible] العرب واليهود والنصارى والمسلمون فاهل قسطنطينية والاسكندرية وسائر الروم
والسريانيون والكلدانيون واهل مصر [illegible] واما السنة الشمسية التي هي ثلثمائة وخمس وستون يوما وربع
يوم بالتقريب فصيروا السنة ثلثمائة وخمسة [illegible] الارباع بها في كل اربع سنين يوما حتى انجبرت السنة وسموا تلك السنة
كبيسة لانكباس الارباع فيها واما قبط مصر القدماء فانهم كانوا يتركون الارباع حتى يجتمع منها ايام سنة تامة وذلك في كل الف
واربعمائة وستين سنة ثم يكبسونها سنة واحدة ويتفقون حينئذ في اول تلك السنة مع اهل الاسكندرية وقسطنطينية واما
الفرس فانهم جعلوا السنة ثلثمائة وخمسة وستين يوما من غير كبس حتى اجتمع لهم من ربع اليوم في مائة وعشرين سنة ايام شهر تام ومن خمس
الساعة الذي يتبع ربع اليوم عندهم يوم واحد فالحقوا الشهر التام بها في كل مائة وست عشرة سنة واقتفى اثرهم في هذا اهل خوارزم
القدماء والصغد ومن دان لملوك فارس وكانت الملوك البيشدادية منهم وهم الذين ملكوا الدنيا بحذافيرها يعملون السنة ثلثمائة
وخمسة وستين يوما كل شهر منها ثلاثون يوما سواء وكانوا يكبسون السنة كل ست سنين بيوم ويسمونها كبيسة وكل مائة وعشرين

سنة بشهرين احدهما بسبب خمسة الايام والثاني بسبب ربع اليوم وكانوا يتطيرون بتلك السنة ويسمونها المباركة واما قدماء القبط
واهل فارس في الاسلام واهل خوارزم والصغد فتركوا الكسور اعني الربع وما يتبعه اصلا واما العبرانيون وجميع بني اسرائيل والصابئون
والحرانيون فانهم اخذوا السنة من مسير الشمس وشهورها من مسير القمر لتكون اعيادهم وصيامهم على حساب قمري وتكون مع ذلك حافظة
لاوقاتها من السنة فكبسوا كل تسعة عشر سنة قمرية بسبعة اشهر ووافقهم النصارى في صومهم وبعض اعيادهم لان مدار امرهم على نسخ
اليهود وخالفوهم في الشهور الى مذهب الروم والسريانيين وكانت العرب في جاهليتها تنظر الى فضل ما بين سنتهم وسنة الشمس وهو عشرة ايام
واحدى وعشرون ساعة وخمس ساعة فيلحقون ذلك بها شهرا كلما تم منها ما يستوفي ايام شهر ولكنهم كانوا يعملون على انه عشرة
ايام وعشرون ساعة وكان يتولى ذلك النساة من بني كنانة المعروفون بالقلامس واحدهم قلمس وهو البحر الغزير وهم ابو ثمامة جنادة
بن عوف بن امية بن قلع واول من فعل ذلك منهم حذيفة بن عبد فقيم وآخر من فعله ابو ثمامة واخذ العرب الكبس من اليهود قبل مجيء
دين الاسلام بنحو المائتي سنة وكانوا يكبسون في كل اربع وعشرين سنة تسعة اشهر حتى تبقى اشهر السنة ثابتة مع الازمنة
على حالة واحدة لا تتاخر عن اوقاتها ولا تتقدم الى ان حج رسول الله صلعم وانزل الله تعالى عليه انما النسيء زيادة في الكفر يضل
به الذين كفروا يحلونه عاما ويحرمونه عاما ليواطئوا عدة ما حرم الله فيحلوا ما حرم الله زين لهم سوء اعمالهم والله لا يهدي القوم الكافرين
فخطب صلعم وقال ان الزمان قد استدار كهيئته يوم خلق الله السموات والارض فبطل النسيء وزالت شهور العرب عما كانت عليه
صارت اسماؤها غير دالة على معانيها واما اهل الهند فانهم يستعملون رؤية الاهلة في شهورهم ويكبسون كل تسعمائة سنة وتسعين
يوما بشهر قمري ويجعلون ابتداء تاريخهم اتفاق اجتماع في اول دقيقة من برج ما واكثر طلبهم لهذا الاجتماع ان يتفق في احدى نقطتي
الاعتدالين ويسمون السنة الكبيسة بذمات فهذه آراء الخليقة في السنة واما اليوم فانه عبارة عن عود الشمس بدوران الكل الى
دائرة قد فرضت وقد اختلف فيه فجعله العرب من غروب الشمس الى غروبها من الغد من اجل ان شهور العرب مبنية على مسير القمر واوائلها
مقيدة برؤية الهلال والهلال يرى لدن غروب الشمس صارت الليلة عندهم قبل النهار وعند الفرس والروم اليوم بلياليه من طلوع
الشمس بارزة من افق المشرق الى وقت طلوعها من الغد فصار النهار ... الليل واحتجوا على قولهم بان النور وجود والظلمة
عدم والحركة تغلب على السكون لانها وجود لا عدم وحياة لا موت ... والعاقل الشاب صحيح والماء الجاري لا يقبل
عفونة كالراكد واحتج الآخرون بان الظلمة اقدم من النور والنور طار ... بدايته وغلبوا السكون على الحركة باضافة الراحة
والدعة اليه قال الشاعر ـ بقدر هر سكون راحت بود بنگر مراتب را ـ دويدن رفتن استادن نشستن خفتن ومردن ـ قالوا الحركة
انما هي الحاجة والضرورة والتعب نتيجة الحركة والسكون اذا دام في الاستقصات مدة لم يولد فسادا فاذا دامت الحركة في الاستقصات
والتحمت افسدت وذلك كالزلازل والعواصف والامواج وشبهها عند اصحاب التنجيم ان اليوم بليلته من موافاة الشمس فلك نصف النهار
الى موافاتها اياه في الغد وذلك من وقت الظهر الى وقت العصر وبنوا على ذلك حساب زيجاتهم وبعضهم ابتدا باليوم من نصف الليل وهو
صاحب زيج شهريار ان ... وهذا هو حد اليوم على الاطلاق اذا اشتمل الليلة في التركيب فاما على التفصيل فاليوم بانفراده
والنهار بمعنى واحد وهو من طلوع جرم الشمس الى غروب جرمها والليل خلاف ذلك وعكسه وعند بعضهم اول النهار طلوع الفجر وآخره
بغروب الشمس لقوله تعالى وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر ثم اتموا الصيام الى الليل وقال بدا

الحدان هما طرفا النهار وعورض بان الآية انما فيها بيان طرفي الصوم لا تعريف اول النهار وبان الشفق من جهة المغرب نظير
الفجر من جهة المشرق وهما متساويان في العلة فلو كان طلوع الفجر اول النهار لكان غروب الشفق آخره وقد التزم ذلك بعض الشيعة
قف ان القدماء من الفرس والصغد وقبط مصر الاول لم يكونوا يستعملون الاسابيع من الايام في الشهور واول من استعملها اهل
الجانب الغربي من الارض لاسيما اهل الشام وما حواليه من اجل ظهور الانبياء عليهم السلام فيما هناك واخبارهم عن الاسبوع الاول بدء
العالم فيه وان الله خلق السموات والارض في ستة ايام من الاسبوع ثم انتشر ذلك منهم في سائر الامم واستعملته العرب لعارية بسبب
تجاورديارهم وديار اهل الشام فانهم كانوا قبل تحولهم الى اليمن ببابل وعندهم اخبار نوح ثم بعث الله تعالى اليهم هودا ثم صالحا
وانزل فيهم ابراهيم ابنه اسمعيل فتعرب اسمعيل وكانت القبط الاول تستعمل اسماء الايام الثلاثين من كل شهر فتجعل لكل
يوم منها اسما كما هو العمل في تاريخ الفرس وما زالت القبط على هذا الى ان ملك مصر اغشطش بن يوحس فاراد ان يحملهم على كبس السنين ليوافقوا
اليوم ابداً فيها فوجدوا الباقي الى تمام السنة الكبيسة الكبرى خمس سنين فانتظر حتى مضى من ملكه خمس سنين ثم حملهم على كبس شهورهم
في كل اربع سنين بيوم كما تفعل الروم فترك القبط من حينئذ استعمال اسماء الايام الثلاثين لاحتياجهم في يوم الكبس الى اسم يخصه والقرن
بعد ذلك مستعملوا اسماء الايام الثلاثين من اهل مصر والعارفون بها ولم يبق لها ذكر يعرف في العالم بين الناس بل دثرت كما دثر غيرها
من سائر الرسوم القديمة والعادات الاول سنة الله في الذين خلوا من قبل ثم احدث بعض رؤساء القبط بعد استعمالهم الكبس الاسماء
التي هي اليوم المتداولة بين الناس بمصر ومن خرافات القبطان شهورهم هي شهور سني نوح وشيث وآدم منذ ابتداء العالم و
انها لم تزل على ذلك الى ان خرج موسى ببني اسرائيل من مصر فعملوا اول سنتهم خامس عشر نيسان كما امروا به في التوراة الى ان نقل الاسكندر
رأس سنتهم الى اول تشرين وكذلك المصريون نقل بعض ملوكهم اول سنتهم الى اول العام من ملكه فصار اول توت عندهم يتقدم اول يوم
خلق فيه العالم بما بين ثمانية ايام اولها يوم الثلثاء وآخرها يوم السبت وكان توت اوله في ذلك الوقت يوم الاحد وهو اول يوم
خلق الله فيه العالم الذي يقال له الآن تاسع عشري برمهات وذلك ان اول من ملك على الارض بعد الطوفان نمرود بن كنعان
بن حام بن نوح فعمر بابل وهو اول الكلدانيين ومنك ... ... حتش فبنى منف بمصر على النيل وسماها باسم جده مصرايم وهو
ملك ملك الارض وهذان الملكان استعملا ... ... سنتهم من جاء من بعدهم حتى تغيرت كما تقدم ذكر ذلك
المقريزي في الخطط والله اعلم

فصل سوم ... ... مطابق قول بعض اهل اسلام از تحقيق مسبوق ثابت شده که
از هبوط آدم تا آخر سنه یکهزار و دوصد و نود و پنج هجری هفت هزار و شش صد و نود و چهار سال و چند ماه میشود و در بعض روایات
آمده که عمر دنیا هفت هزار سال است پس بس چنانچه حکیم ترمذی در نوادر الاصول در حدیث طویل که در ذکر شفاعت اهل کبائر
و مدت عقاب ایشان وارد هست باسناد خود تا ابوهریره روایت کرده که فرمود رسول خدا صلعم درازترین عصاة در مکث میان
دوزخ کسی است که برابر مدت دنیا از روزیکه مخلوق شده تا امروز که فنا شود بماند و آن هفت هزار سال است در شرح برزخ
گفته درینجا دلالت است برآنکه برزخ مدت دنیا برای اول موتی هفت هزار سال است اندکی کم و برای دیگر اموات بحسب انتهای
تا آنکه برزخ امت مرحومه برای اول موتی هزار سال است بزیادت چند و انس بن مالک گفته فرمود رسول خدا صلعم کسیکه برآرد
حاجت مسلم را در راه خدا نوشته شود او را برابر عمر دنیا که هفت هزار سال است صیام یوم و قیام لیل اخرجه ابن عساکر فی تاریخه

ونیز وی مرفوعاً از انس روایت کرده که عمر دنیا هفت روز است از ایام آخرت از انچه شمار میکنید شما اخرجه ابن عدی و از ینجا
توان دریافت که برزخ دنیا هفت هزار سال است و زیادت و نقصان آن بر تدریج ازمنه موقوف است و ضحاک بن زمل جهنی گفته
خوابی دیدم و بر آنحضرت صلعم عرض کردم و در انخواب این است که ناگاه من با شما هستم ای رسول خدا بر منبری که هفت درجه دارد
و تو در درجه بالای آن هستی فرمود این منبر هفت پایه که دیده دنیا است که هفت هزار سال باشد و مرا که درجه بالای آن دیدی
من در آخر هزار وی هستم اخرجه الطبرانی والبیهقی فی الدلائل والسهیلی فی الروض الانف بیهقی گفته سندش ضعیف است لیکن
بطریق صحیح از ابن عباس آمده که دنیا هفت روز است و هر روز هزار سال و بعثت آنحضرت صلعم در آخر روز است و ابو جعفر طبری
تصحیح این اصل کرده با آثار دیگر معاضدت وی نموده و سیوطی گفته مراد آنحضرت صلعم ازین قول که من در آخر الفم آنست که معظم ملت
من در هزار هفتم است و باین وجه مطابق میشود این اثر بروایتی که دران بعثت نبوی در آخر هزار ششم آمده چه اگر بعثت در اول
هزار هفتم می بود اشراط کبری قیامت مثل خروج دجال و نزول عیسی و طلوع شمس از مغرب پیش از امروز باکثر از صد سال یافته میشد تا قیام
ساعت نزدیک ختم هزار هفتم صورت میگرفت باآنکه در خارج هیچ چیز ازین اشراط هنوز یافته نشد پس دلالت کرد بر آنکه باقی از هزار
هفتم زیاده بر سه صد سال است انتهی و موید اوست روایت وهب بن منبه که گذشت از دنیا پنج هزار و شش صد سال و من میشناسم
هر زمانه را ازین مدت و ملوک و انبیا علیهم السلام را که دران زمانه بودند اخرجه احمد فی کتاب العلل و قیل اصح آنست که بعثت آنحضرت
صلعم در اول هزار هفتم است چنانکه از روایات دیگر معلوم میشود و موید اوست انچه در فصل دوم از جواب هبوط آدم تا این تاریخ گذ[شته]
و از ینجا مدت دنیا افزون شد زیرا که مابعد نصف را حکم آخر و هند و قاعده عرب است که عددی را ذکر میکنند و مدت کسر را از[ان]
می اندازند چنانکه در روایتی عمر آنحضرت صلعم شصت سال آمده باآنکه صحیح شصت و سه سال است پس در روایت شصت سال حذف
کسر کرده اند و در روایت شصت و پنج سال اعتبار سال ولادت و وفات نموده همچنین حمل کرده اند در ینجا این مدت را
بر اسقاط کسر و کسر زیاده از مقدار نصف نباشد و برین تقدیر عمر دنیا نزدیک هشت هزار سال میشود و باین وجه حاصل میشود
تطبیق میان هبوط آدم و تاریخ مولد نبوی چنانکه در[illegible] ابن عباس گفته دنیا جمعه ایست از جمعه های آخرت هفت
هزار سال و گذشت ازان شش هزار سال اخرجه ابن ابی [illegible] و نحوه ابن ابی الدنیا فی کتاب طول الامل باسناده
عن سعید بن جبیر و این اثر نیز ناظر است در آنکه مولد وی [illegible] است و عبد بن حمید در تفسیر خود از محمد بن سیرین
از مردی از اهل کتاب که مسلمان شده بود روایت کرده که آفرید خدای تعالی آسمانها و زمین [illegible] شش روز و یکروز
نزد رب تو همچو هزار سال است از انچه شمار میکنید شما مقرر کرده است اجل دنیا شش روز و گردانید ساعت را در روز هفتم
و گذشت این شش روز و تو در روز هفتمی گوییم مسلم از ابو هریره روایت کرده که گفت اخذ رسول الله صلعم بیدی فقال خلق الله
التربة یوم السبت وخلق فیها الجبال یوم الاحد وخلق الشجر یوم الاثنین وخلق المکروه یوم الثلثاء وخلق النور یوم الاربعاء
وبث فیها الدواب یوم الخمیس وخلق آدم بعد العصر من یوم الجمعة فی آخر الخلق فی آخر ساعة من نهار فیما بین العصر الی اللیل
انتهی و در قرآن کریم آمده وان یوما عند ربک کالف سنة مما تعدون پس اگر این هفت روز آفرینش تمام خلق را هم
هفت هزار سال گیرند و بعده عمر دنیا را هم هفت هزار سال گویند لازم آید که مجموع مدت از بدو خلق تا فنای عالم چهارده هزار سال

هفت هزار از آن در خلق عالم گذشت و هفت هزار برای بقای عالم تا روز فنائی او باقی ماند و چون بحکم و ما یعلم جنود ربک الا هو احدی را بر تفاصیل و مقدار مخلوق خدا اطلاعی حاصل نیست و مخلوق او بیشمار است اگر هفت روز آفرینش را برابر هفت هزار سال گویند چندان استبعاد نمیدارد دیگر تصریح این معنی در کار است که این اسبوع هفت هزار سال بالتعیین بود و مدعی کریمه کوره بعموم خود شامل او باشد و نیز چون آدم در آخر ساعت از نهار ما بین عصر و مغرب ازین هفت روز مخلوق شد گویا در الف سابع از الوف سبعه خلق ظهور گرفت و آنحضرت صلعم آخر انبیای اولاد او است و بعد از وی پیغمبر نشود اگر در آخر الف از الوف سبعه عمر دنیا مبعوث شده باشد مستبعد نیست که آخر با اول نسبتی دارد و لیکن درین تاریخ حال همین زیاده بر یک هزار سال گذشت و علتی و اثری از اسباب فنای عالم و انتهای دنیا پیدا نیست این روایات بر تقدیر صحت در خور تاویل و توجیه است کما سیاتی و ابن اسحق بطریق محمد از عکرمه یا از سعید بن جبیر از ابن عباس روایت کرده که یهود میگفتند که مدت دنیا هفت هزار سال است و ما معذب نشویم به هر هزار سال از ایام دنیا مگر یک روز و این دنیا هفت روز معدود است پستر منقطع شود عذاب از ما پس نازل شد آیه و قالوا لن تمسنا النار الا ایاما معدودة اخرجه ابن جریر و ابن المنذر و ابن ابی حاتم و مثله فی التفسیر المظهری و غیره من التفاسیر قال کعب بن حمید اخبرنا شبابة عن ورقا عن ابی نجیح عن مجاهد بمثله گویم ظاهر کریمه رد است بر یهود در اعتقاد عدم عذاب مگر روزی چند نه انکار از نفس ایام معدوده که نزد ایشان مراد بدان هفت هزار سال عمر دنیاست چنانکه سیاق آیه بران دلالت دارد قل اتخذتم عند الله عهدا فلن یخلف الله عهده ام تقولون علی الله ما لا تعلمون و اگر دلالت آیه را بهر دو شق راجح گردانند نیز وجهی دارد گو خفی باشد و دینوری در کتاب المجالسه آورده که حدیث کرد مرا محمد بن عبد العزیز از پدر خود که گفت شنیدم مسلم خواص را میگفت شنیدم عمر بن زائده را میگفت که بود کرز که بسیار اجتهاد میکرد در عبادت پس گفتند او را چرا ساعتی نفس خود در آرام نمیدهی گفت چقدر رسیده است شما را مقدار روز قیامت گفتند پنجاه هزار سال گفت آیا عاجز می آید یکی از شما از آنکه عمل کند هفت روز برای ایمن بودن روز که برابر پنجاه هزار سال است گویم این قول صریح نیست در آنکه عمر دنیا هفت هزار سال است بلکه ظاهر وی آنست که مدت عمر آدمی نسبت بمدت طویله روز قیامت است پس عمل قلیل برای ایمن کثیر شان مرد عاقل است و بعضی اختر شناسان گفته اند که دوره عالم بر گردش هفت سیاره دور زهره و شمس و مریخ و زحل و مشتری و قمر و دوره هر سیاره ازین سیارات هزار سال کامل است و هفت هزار سال و چون این دوار ختم شود عالم از انتظام فرو افتد و دنیا تمام گردد و منجمله این دوار دوره شش سیاره تمام شده و در هر دور مقتضای آن در عالم ظاهر گردیده و اکنون دوره قمر که پسین دورات سیارات است شروع گردیده و آغاز او را سالهای بسیار گذشته و قلیل از آن باقی مانده است که در گذشتن است و از آثار این دوره قلت اعمار و کثرت نوازل و محن و شرور و فتن و توالی آفات و تواتر ظلمات است چون این باقی هم بگذرد آثار فنا و زوال نمایان گردد و عالم درهم و برهم شود پس نزد ایشان نیز گویا مدت عمر دنیا همین هفت هزار سال است حافظ شیراز گفته

این چه شوریست که در دور قمر می بینم ۞ همه آفاق پر از فتنه و شر می بینم الی آخر الغزل و ابن العربی حاتمی در کتاب فتوحات در ذکر بعض مشاهدات خود آورده که از خلقت آدم تا این دم هفت هزار سال تمام نشده و مثل آن شیخ احمد سرهندی مجدد الف ثانی در شرح مشاهده مذکوره گفته و این قول ناظر بدانست که بعثت نبوی در اواسط یا اواخر الف سادس شده نه در اول الف

ساعت پس اگر روایت هفت هزار ساله بودن عمر دنیا از هبوط آدم تا فنای عالم بصحت رسد اصح همین باشد که مولد نبی صلعم
در اوسط الف سادس بوده از زیادت هزار وقت بعثت عیسی چه نوا که ثابت است چون تواریخ امم علی اختلافهم بر یک نسق و بر یک
حساب نیست مخالف همی خلاف یکدیگر است اگر این اختلاف سنوات در مدت ما بین هبوط آدم و مولد خیر الآنام از انجا ناشی شده
باشد بسبب تحقیق ما از روایات احوال وارده همین باب زیادت چند سال بر هفت هزار سال مستفاد میشود و جواب آن چنانکه
بایدظاهر نیست سیوطی گفته که دنیا هست بعد از هزار سال از رحلت آنحضرت صلعم از پانصد سال تجاوز نکند و بعض علماء وقت او
که فتوی بظهور مهدی و خروج دجال و نزول عیسی و دیگر اشراط کبری در مائه عاشره داده بودند آنرا رد کرده و از پیش خود اثبات
نموده که مدت این امت بر الف زیاده شود ولیکن این زیادت بپانصد سال نرسد زیرا که وارد شده که مدت دنیا از وقت آدم تا قیام
ساعت هفت هزار سال است و آنحضرت صلعم در آخر هزار ششم مبعوث شده و وارد شده که خروج دجال بر سر صد سال شود و عیسی
فرود آمده او را بکشد و چهل سال در زمین بماند و مردم بعد از طلوع شمس از مغرب یکصد و بیست سال مکث کنند و میان هر دو نفخه
فاصله چهل سال است پس این همه دو صد سال شد که ناگزیر است از آن و ممکن نیست که این مدت یکهزار و پنجصد سال کشد و برین تقدیر مدت
دنیا از وقت رحلت نبوی تا آخر یکهزار و چهار صد سال بالیقین و پانصد سال علی الاحتمال باشد انتهی بگوییم حاصل این قول
آنست که مدت دنیا هفت هزار سال است و بعثت آنحضرت صلعم مثلا در اول مائه سادس از الف سادس شده پس باقی از زمان
آنحضرت تا قیام ساعت یکهزار و پانصد سال باشد و منجمله آن قریب سیزده صد سال تا امروز گذشته و باقی از پانصد دو صد
سال است و در این همه اشراط کبری بظهور رسد و مقدمه این اشراط ظهور مهدی است پس توان گفت که درین
ده سال که از مائه ثالث عشر باقی است ظهور کند یا بر سر صد چهاردهم و شیخ علی متقی در رساله برهان اخبار و آثار داله بر تاخیر
مدت هم آورده و بعضی گفته که اول هزار هفتم محسوب است از وقت وفات علی بن ابی طالب کرم الله وجهه بنا بر آنکه زمانه خلافت
راشده منجمله ایام نبوت است و این نیز مشیر بتاخیر مدت است اگرچه مدتی قلیل باشد و اگر زمانه خلافت امام حسن بن علی رضی الله عنه
که شش ماه بود و تقریبا مثلا بدان ضم کنند روزی چند دیگر افزون [illegible] خلافة بعدی ثلثون سنة
این ایام حسن نیز داخل زمانه نبوت است ولیکن در نظر تحقیق این [illegible] سنوات هیچ دخل نیست چه سخن در تعیین
عمر دنیا از هبوط آدم تا فنای عالم و از مدت دنیا میان هبوط آدم [illegible] صلعم است نه در قصر و طول زمان نبوت و خلافت
پس اگر روایت هفت هزار سال بطریقه محدثین محققین بصحت رسد تاویل ما نحن فیه باین طریق باشد که از هبوط آدم تا مولد
نبوی صلعم پنجهزار و پنجصد سال بوده و ولادت وی صلعم بر سر مائه سادس از الف سادس اتفاق افتاده و اختلاف مورخین
و منجمین و اصحاب زیجات و ارباب تقویم درین تواریخ بنا بر تقادم عهود امم سابقه و بعد ازمنه ماضیه و انقطاع وصول اخبار اولین
با آخرین با تفاوت سنین شمسیه و قمریه مطمح تطرق غلط و مسرح زیادت و نقصان حساب است ولیکن برین تقدیر لازم می آید که
سال اول صد چهاردهم از ظهور اشراط کبری قیامت تجاوز نکند چه برای وقوع این اشراط بحسب دلالت اخبار که بعضی از آن صحیح
است همین دو صد سال باقی است که از تاریخ امروز بعد ده سال آغاز شود و نزد بعضی خروج دجال بر سر مائه و ظهور مهدی هفت سال
پیش از وی باشد و برین تقدیر ظهور او را از امروز سه سال باقی است و هر چند وجود اشراط صغری تماما در یوقت

تا الحال در قرب قیامت وقوع این شرائط کبری است و کل ما هو آت قریب لکن حق بحث درین مقام آنست که علم مدت دنیا و عمر او که چند است
وچه مقدار از آن گذشته وچه مقدار از آن باقی است و این اشراط کبری که انتظار آن میرود در کدام وقت واقع شود وچه قسم
وقوع یابد مخصوص مبدع عالم و خالق جمله کائنات جلت عظمته است و افهام خلق و اوهام بشر از دریافت آن قاصر و عاجز لا یجلیها
لوقتها الا هو و این همه اخبار و آثار که دلالت میکنند بر تعیین مدت دنیا اکثری از آن ضعیف و مجروح است و بیشتر اقوال اهل علم
اند از صحابه و تابعین و من بعدهم و حجت در ما نحن فیه نص کتاب عزیز و سنت مطهره است لا غیر و آنچه از کتاب الله ثابت شده همین قدر
است که ساعت قائم شدنی است و ناگهان قائم شود و وقت قیام و جز حق سبحانه تعالی احدی را از مخلوق معلوم نیست و نبی
و غیر نبی در عدم معرفتش برابر اند و همین معنی را سنت مطهره تائید کرده و چون آثار صحابه را درین مقام تا وقتی که ماخذ اقوال ایشان
از مشکوة نبوت معلوم نباشد وزنی نیست از کشف اولیاء و الهام اصفیاء چه گوید که آن خود از حکم شرع در چیزی نباشد و نه لا
احتجاج و آثار مذکوره ظاهر آنست که ماخوذ از اهل کتاب اند چنانکه تکذیب ایشان نباید کرد و تصدیق هم نتوان نمود چنانکه مفاد
حدیث لا تکذبوهم و لا تصدقوهم است پس احوط در ما نحن فیه احاله علم بعالم الغیب و الشهاده یا توقف و سکوت است و لهذا عبد الرؤف
مناوی در شرح کبیر جامع صغیر بضعف و وضع این عبارت و آثار صراحت کرده ایراد عبارتش بلفظه هر چند خالی از تکرار معانی نیست
مناسب مقام است قال الدنیا کلها کذا هو عند مخرجه الدیلمی و کانه سقط من قلم المصنف سهوا سبعة ایام من ایام الآخرة تمامه عند
مخرجه الدیلمی و ذلک قوله عز و جل و ان یوما عند ربک کالف سنة مما تعدون و ما اورده ابن جریر الطبری فی مقدمة تاریخه
عن ابن عباس من قوله الدنیا جمعة من جمع الآخرة کل یوم سنة فغیر ثابت و بتقدیر صحته فالاخبار الثابتة فی الصحیحین کما قال الحافظ
ابن حجر تقتضی کون مدة هذه الامة نحو الربع او الخمس من الیوم لما ثبت فی حدیث ابن عمر انما اجلکم فیمن مضی قبلکم کما بین صلوة
العصر و غروب الشمس قال فاذا ضم هذا الی قول ابن عباس زاد علی الالف زیادة کثیرة فالحق ان ذلک لا یعلم حقیقته الا الله سبحانه و تعالی
انتهی و قال العارف ابن العربی قال سیدنا رسول الله صلعم ان صلحت امتی فلها یوم و ان فسدت فلها نصف یوم و الیوم ربانی
فان ایام الرب کل یوم الف سنة مما تعدون و ان ... ایام الله فانها اکبر فلکل من ایام الرب صلاح الامة بنظرها الیه صلعم و فنائها
باعراضها عنه فوجدنا البسملة تتضمن الف معنی ... الله فصار حولی لابد من حصول هذه المعانی التی تضمنتها لانه ما ظهر الا لیعطی
معناه فلابد من کمال الف سنة لهذه الامة ... دورة المیزان اد مدتها ستة آلاف سنة روحانیة محققة فرای
فی مسند الفردوس من حدیث العلاء بن زید عن انس باسناد فیه وضاع قال الذهبی هو فی الضعفاء و قال ابن المدینی العلاء بن
زید کان یضع الحدیث انتهی و فی المیزان انه یؤلف و یضع و قال البخاری انه منکر الحدیث و ساق له مناکیر هذا منها و قال ابن
حبان یروی عن انس نسخة موضوعة و قال السخاوی اسناده غیر ثابت الدنیا سبعة آلاف سنة ای عمرها نحو ذلک بعدد النجوم
السیارة لکل نجم الف سنة قال الحرالی الالف کمال العدد بکمال ثالث رتبة و السنة اخذ تمام دورة الشمس و تمام اثنی عشر
دورة القمر انا و فی روایة و انا بالواو فی آخرها الفا فاذا تمت السبعة فذلک تمت تقوض العالم و طی الدنیا و قد اکثر الناس
الخوض فی ذلک فاخذ البعض بما صرح هذا الخبر المعلول و بالغ العارف البسطامی فادعی فی کتابه مفتاح الجفر اتفاق وجوه الملل
علیه فقال تتفق اهل الملل الاربع المسلمون و النصاری و الصابئة و الیهود علی ان عمر الدنیا سبعة آلاف سنة و قال علی

الا وجه الله وجهه الباقي الى خراب الدنيا الف سنة وفي التوراة كذلك فيها الدنيا جمعة من جمع الاخرة وهي سبعة الاف سنة
وان الله تعالى يبعث في كل الف نبيا بمعجزات باهرة وبراهين قاطعة لرفع اعلام دينه القويم وصراطه المستقيم فكان في الالف
الاولى آدم عليه السلام وفي الثانية ادريس وفي الثالثة نوح وفي الرابعة ابراهيم وفي الخامسة موسى وفي السادسة عيسى وفي السابعة
محمد صلى الله عليه وآله واصحابه وسلم الذي ختمت به النبوة وتمت به الالف فالالف الاولى لزحل والثانية للمشتري والثالثة للمريخ و
الرابعة للشمس والخامسة للزهرة والسادسة لعطارد والسابعة للقمر فالمستولي على الف آدم حرف الالف وعلى الف ادريس حرف
الباء وعلى الف نوح حرف الجيم وعلى الف ابراهيم حرف الدال وعلى الف موسى حرف الهاء وعلى الف عيسى حرف الواو وعلى الف محمد صلعم
حرف الزاي وذهب بعض الى ان عمر الدنيا بعدد البروج لكل برج الف وقال البعض ثلاثمائة وستون الف سنة بعدد درجات الفلك
وذكر الهند له حسابا طويلا جعلوا آخره اجتماع الكواكب في آخر نقطة من برج الحوت كما كانت حين تحركت من اول نقطة الحمل وما بقي لبقاء
العالم عندهم في هذا الحساب اكثر مما مضى وما ذكر انما هو ظن والظن لا يغني من الحق شيئا ويتوجه على كل قول من الاقوال الثلاثة ان هذا الحكم ان كان
لازما لوضع الافلاك والكواكب فيجوز اذا مرت بعد الالف ان يحدث قطع كالانسان الذي يمكن بقاؤه لكل طبيعة من الطبائع الاربع
التي فيها مدة من المدد الانفة مرت به قسمة بعضها انقطع عمره فلم يبلغ قسمة ما بقي منها فكذا يجوز مثله على عمر العالم والكواكب مختلفة الاحوال
مختلفة القوى مختلفة الاجرام فما الدليل على ان الذي يصيب كل كوكب كل برج الف لا اقل ولا اكثر فتعين تفويض مدته الى الله سبحانه
وتعالى كما جاء في القرآن قال المغلطاي وهذا الحديث لا اصل له فيه فقد ذكر جمع منهم ابن الاثير في مثال الطالب ان الفاظه موضوعة ملفقة
وهو متداول بين رواة الحديث والائمة وذكر بعض الحفاظ انه موضوع ولما ذكره ابو الفرج في العلل وصف بعض رواته بالوضع وقال
الذهبي قد جاءت النصوص في فناء هذه الدار واهلها ونسف جبالها وذلك تعالى امره قطعي لا محيد عنه ولا يعلم متى ذلك الا الله سبحانه وتعالى
فمن زعم انه يعلمه بحساب ويبني من علم الحروف او بكشف او نحو ذلك فهو ضال مضل طب والبيهقي في الدلائل م كذا ابن لآل والديلمي عن
الضحاك بن زمل الجهني باسناده واتبع المصنف في تسمية الضحاك الطبراني وهو وافق الطبراني ابو نعيم قال ابن الاثير اسماه ...
ولعلها حفظا اسم الضحاك ابن زمل فغلطناه ذلك ... من اتباع التابعين ... ابن زمل ... في شيء من الروايات
قال المغلطاي وذكر العسكري وابن منده وابن حبان اسمه ... ابن حبان زملا في الصحابة قال يقال له صحبة غير اني
لا اعتمد على اسناد خبره وقال في الروض الانف هذا الحديث ... قد روي موقوفا على ابن عباس من طرق صحاح
ويعضده آثار انتهى وقال ابن حجر هذا الحديث انما هو عن ابن زمل سنده ضعيف جدا واخرجه ابن السكن في الصحابة وقال
اسناده مجهول وقال ابن الاثير الفاظه مصنوعة واورده ابن الجوزي في الموضوعات انتهى كلام المناوي ودر تيسير گفته والحق
ان ذلك لا يعلم حقيقته الا الله انتهى وعلي قاري در شرح وى گفته رجعنا الى معنى ما ورد في بعض الروايات ان عمر الدنيا سبعة
الاف سنة وان نبينا صلعم في الالف السابع ولذا يقال نبي آخر الزمان وقد تعدى عن الالف ثلاثة عشر سنة في هذا الاوان
فلا بد ان يقع اشراط الساعة قبل تحقق المائة لتحتاج الى اطالة المدة تكملة للعدة والعدة والتحقيق ما ذكره شيخ مشايخنا
الجلال السيوطي في رسالة الكشف انه لا يتجاوز الخمسمائة بعد الالف يصح ما ثبت في الحديث فانه قد يذكر العدد ويسقط كسره من المد كما ورد
في رواية ان عمره صلعم ستون سنة مع ان الصحيح ثلاث وستون كما في رواية واما رواية خمس وستون فمحمولة على اعتبار عام

الولادة وسنة الوفاة فيهما كذلك فتعين ان يحمل على اسقاط الكسر الكسر ليكون اكثر من النصف فاذا عليهم المهدي ان يكون عمر
الدنيا ثمانية آلاف اما مع الكسر او الجبر وقد اخرج نعيم بن حماد عن ابي قبيل قال اجتماع الناس يظهر المهدي سنة اربع ومائتين ويجيء في
الالف السابع ويكون بقية اشراط الساعة تنقضي قبل الخمسمائة وكذا ما اخرجه نعيم ايضا عن جعفر قال يقوم المهدي سنة مائتين
وقال ابو الحسن محمد بن الحسين بن ابراهيم بن عاصم السجزي قد تواترت الاخبار واستفاضت بكثرة رواتها عن سيد الاحياء
الاحياء بمجيء المهدي المختار وانه من اهل بيته وانه سيملك سبع سنين وانه يملأ الارض عدلا وانه يخرج مع عيسى فيساعده على قتل
الدجال بباب لد بارض فلسطين وانه يؤم هذه الامة وعيسى خلفه في طول من قصته وامره هذا كله باعتبار الاجمال في زمان الساعة وما يترتب
عليه من الاحوال والا فقد قال تعالى يسألونك عن الساعة ايان مرساها فيم انت من ذكراها الى ربك منتهاها وفي آية اخرى قل انما علمها عند
ربي لا يجليها لوقتها الا هو وفي اخرى وما يدريك لعل الساعة تكون قريبا وفي اخرى ان الله عنده علم الساعة وهي من مفاتيح الغيب الخمس التي لا يعلمهن الا
الله كما ورد في حديث وفي حديث جبريل عليه السلام لما سأل النبي صلعم اخبرني عن الساعة قال ما المسئول عنها باعلم من السائل قال فاخبرني
من اماراتها الحديث انتهى **فصل چهارم** دربیان اختلاف امم در مدت ماضی و باقی از ایام دنیا قدماء هر ملت در مدت عمر دنیا و مبدء خلقت
سخنی تازه گفته اند تا آنکه از کثرت اختلاف جمع میان اقوال محال است حکماء ختا و ایغر گفته اند مدت پایندگی گیهان سه لک و شصت هزار
و نه است هر ... ده هزار سال شمسی از آن تا اول سنه ثلاث وثلاثین وستمائة یزدجردی هشت هزار و هشت صد و شصت و سه و نه
هزار و هفتصد و چهل سال گذشته و برین شق مدت عظمی ۳۶۰۰۰۰ باشد و ماضی از آن تا سنه مذکوره ۸۸۶۳۹۷ بود
ولله غیب السموات والارض والیه یرجع الامر کله و فلاسفه هند گفته اند که ایام دنیا صد سال برهما است و یک روز او هزار جگ باشد و
چهار است ستجگ و تریتا و دواپر و کلجگ مجموع مقدار سنین شمسی دوار اربعه چهل و سه لک و بیست هزار سال شمسی و دوازده هزار
سال ملکی است و این دور را کلپ نامند ~~هر کلپ چهارده منو یعنی ابو البشر~~ می آید و مدت بقاء اولاد هر آدم هفتاد جگ کسری
باشد و ازین کلپ که میگذرد پنجاه سال تا مه منقضی شده ... اول سال پنجاه و یکم نوبت ششم آدم با تمام رسید و از آدم هفتم
بست و هفت جگ از جگ بیست هشتم سی و هشت لک ... هشتاد و ... هزار سال تا مبدء کلجگ با تمام رسیده اند والله یعلم و انتم
لا تعلمون و حکماء پارس گفته اند اول کسی ... بود تا صد هزار سال دولت در خاندان ایشان بود و
از آن بعد یاسان ... یک اسپار سال ... شاهیان یک شمار سال فرمانده یاسانیان نود سلام سال
و دارائی گلشاهیان شش هزار و سی و دو سال بوده است و چهار کس بعد زردشت باحیاء دین بهی پرداختند و ایشان صد
هزار را سلام و صد سلام را شمار و صد شمار را اسپار نامند و هزار اسپار را فرد و هزار فرد را ورد و هزار ورد را مرد و هزار مرد را جاد
و هزار جاد را واد و سه هزار واد را زاد خوانند و حکماء بابل مثل بوزراسپ گویند که عمر عالم سه صد و هشتاد هزار سال است
تا روز طوفان همه از آن منقضی شده بود و حکماء مصر برانند که در بدو آفرینش منطقة البروج با معدل النهار بر زوایای قائمه متقاطع
بود و هر صد سال یک دقیقه مائل شود و چون بر همدیگر منطبق شوند عالم یکسر عدم رود و ازین حساب وقوع طوفان در سنه چهار لک
و پانزده هزار و دو صد و چهل و پنج عالم باشد و حکماء بربر گویند که پیش از طوفان چهار بار معدل بر منطقه منطبق شده است پیش
آفرینش بقول ایشان مقدم باشد از مبدء مصریان بچهار کرور و هشتاد و شش لک سال و آغاز بنای مصر در سنه سه لک پنجاه

وهفت هزار وهشتصد وهفتاد وپنجم عالم است ویونانیان گویند که طوفان نوح در سنه دو هزار وچهار صد وهشتم عالم واقع شده و
وبگمار روم وشام وفرنگ واتراک وعرب بدو عالم از هبوط آدم علیه السلام گیرند وازان تا آغاز سنه هجری شش هزار ویکصد وسی
ویکسال بقول ابوریحان منقضی شده اند وبعضی مدت دنیا از هبوط آدم تا فنا عالم هفت هزار سال گویند واصحاب سند هند یعنی
دهر داهر گویند که جمله کواکب با وجات وجوزهرات خود در اول برج حمل نزد چهار ربعة آلاف الف الف سنة وعشرين الف سنة
شمسية مجتمع میشوند واین جمیع مدت سنین عالم است هرگاه این کواکب براس حمل فراهم شود مکونات ثلثه یعنی معدن ونبات وحیوان
که عالم کون وفساد حاوی اوست وازان تعبیر بحیات دنیوی میرود فاسد گردد وبفساد این مکونات عالم سفلی تا دهر طویل ویران
ماند تا آنکه این کواکب با وجات وجوزهرات در بروج فلک متفرق شوند وچون متفرق گردند بدایت کون بعد فساد شود واحوال عالم
سفلی عود بامر اول کند واین عود بعد بد لانهایت باشد وبرای هر واحد ازین کواکب واوجات وجوزهرات چند دوار است ودرین مدت
وهر دور دلالت میکند بر چیزی از مکونات چنانکه در کتب ایشان مذکور است واین قول منتزع از قول براهمه است واصحاب ارکند ودرآن
از قدماء هند گفته اند که در هر سه لک وشصت هزار سال شمسی تمام عالم هلاک میگردد وهمین قدر مدت نالک مانده باز بعینه عود میکند
ودر پس او بدل دیگری می آید وهکذا ابدا تا لانهایت میرود وگویند که از ایام عالم تا طوفان نوح یک لک وهشت هزار سال شمسی گذشته
بود واز طوفان تا سنه هجریة محمدیه سه هزار وهفتصد وبیست سال وچهار ماه وچند روز گذشته باقی از سنین عالم تا فنا وابتداء عالم
دیگر یک لک وهفتاد وچند هزار شمسی است واولش تاریخ هجرت است واصحاب ارجهیر گویند مدت عالم که در آن کواکب واوجات وجوزهرات
براس حمل مجتمع میشوند جزئی از هزار جزء است از مدت سند هند واین قول نیز منتزع از قول براهمه بوده است وابومعشر وابن ابوبخت
گفته که بعض فرس اعتقاد دارند که عمر دنیا دوازده هزار سال بشمار بروج است هر برج را هزار سال است وابتداء امر دنیا در اول الف حمل
بود وهرگاه آخر هر الف ازین الوف متقارب میشود زمانه سخت می آید وبلایا بسیار میشود زیرا که اواخر بروج در حدود نحوس است وهمچنین
آخر سنین عشرات وهر واحد ازین کواکب ولایت هزار سال است وابن ابوبخت گمان کرده که از روز سیر شمس تا تمام بست وپنج از ملک
نوشیروان سه هزار وهشت صد وشصت وهفت سال گذشته است والف برج جدی وتدبیر شمس بود وازان روز
اول از هجرت هشتاد وهفت سال شمسی وبیست وشش روز بود و ... هم یزدجرد چند سال وسه صد وسی وهفت روز
ماضی شده پس این همه تا قیام یزدجرد سه هزار ونهصد وشصت وشش ... گفته قومی از فرس زعم نموده که عمر دنیا هفت هزار
سال است بشمار کواکب سبعه وخود دشتی را زعم آنست که عمر دنیا سه لک وشصت هزار سال است وطوفان بر نیمه این مدت بر سر یک لک
وهشتاد هزار سال شده بود وقومی گفته عمر دنیا نه هزار سال است هفت هزار برای کواکب سبعه سیاره هر کوکب را هزار سال
ویک هزار راس را ویکهزار ذنب او ودر تدبیر الآف ثلثه علویه اعمار طویله شده ودر آلاف کواکب سفلیه اعمار قاصر گردید وقومی گفته
عمر دنیا نوزده هزار سال است بعدد بروج اثنا عشر هر برج را یکهزار سال وهر کوکب را از کواکب سبعه هزار سال وقومی گفته عمر گیتی بیست
ویک هزار سال است بزیادت یک الف برای راس ویک الف برای ذنب وقومی گفته عمرش هفتاد وهشت هزار سال است دوازده
هزار سال در تدبیر برج حمل ویازده هزار سال در تدبیر برج ثور وده هزار سال در تدبیر جوزاء واعمار درین ربع اطول زمان
اجود است باز تدبیر ربع ثانی است در مدت بیست وچهار هزار سال واعمار دران بنسبت ربع اول کمتر بود وتدبیر ربع ثالث پانزده

هزار سال است و تدبیر ربع رابع شش هزار سال و قومی گفته مدت از آدم تا طوفان دو هزار و هشتاد سال و چهار ماه و پانزده روز
است و از طوفان تا ابراهیم نهصد و چهل و دو سال و هفت ماه و پانزده روز و این هفت هزار و دو صد و بست و سه سال شد
و قومی از یهود گفته عمر دنیا هفتاد هزار سال است منحصر در هزار جیل و این قول را از قول موسی علیه السلام در نماز وی تلفیق کرده اند
که یک جیل هفتاد سال باشد و هم از قول او در زبور که حق تعالی با ابراهیم علیه السلام عهد کرده که بقا نسل تا یک هزار جیل است
و از ینجا بر آوردند که مدت دنیا هفتاد هزار سال است و این قول خود را مستظهر کرده اند بقول وی که در تورات است که اعلم ان الله
الملک حافظ وصایاه لالف جیل و ابو الحسن علی بن حسین مسعودی در کتاب اخبار الزمان از اوائل آورده که ایشان گفته اند که
در زمین بست و هشت امت ذی ارواح و ایدی و بطش و صور مختلفه بعدد منازل قمر بود و هر منزل را امتی منفرد که شناخته میشد
آن امت بدان منزل و زعم کرده اند که مدبر این امم کواکب ثابته بوده و ایشان عبادت آنها میکردند و علی بن ابی طالب گفته
قبل آدم در زمین جن بودند و بر آسمان می پریدند و با ملائکه ملاقات و سلام میکردند و اخبار آسمان می آموختند بعده قومی از
ایشان تمرد کردند و خونها ریخت و جمعی بر طاعت خدا باقی ماند ابلیس هم از ایشان است و گفته اند این جن بست و یک قبیله بودند
و بعضی گفته سی و پنج قبیله و هر قبیله را بادشاهی بود تا آنکه اظهار فساد در ارض کردند و بعضی گفته عمران ارض بقبائل و امم بسیار
بود منهم الطم والرم والجن والبن والحسن والبسن و او تعالی آسمان را بملائکه و زمین را بجن آباد ساخت تا آنکه بوجه سفک دما بر ونت
ملائکه ایشان را مقتول و اسیر فرمود و آدم ابو البشر را آفریده امتحان ملائکه و ابلیس بسجده وی کرد و شد آنچه شد و زمین از
بنی آدم معمور گشت و اهل اسلام درین مسئله مختلف بوده اند ابن عباس گفته الدنیا جمعة من جمع الآخرة والیوم الف سنة
فذلک سبعة آلاف سنة رواه سعید بن جبیر و کعب احبار گفته الدنیا ستة آلاف سنة رواه سفیان و وهب بن منبه گفته
قد خلا من الدنیا خمسة آلاف سنة وستمائة سنة انی لاعرف کل زمان منها و من فیه من الانبیاء علیهم السلام فقیل له فکم الدنیا
قال ستة آلاف سنة و ابن عمر گفته سمعت رسول الله صلعم یقول اجلکم فی اجل من کان قبلکم من صلوة العصر الی مغرب الشمس
رواه عبد الله بن دینار و فی حدیث ابی هریرة الحقب ثمانون عاما الیوم منها سدس الدنیا والحقب بکسر الحاء وضمها و ابو محمد
بن حسن همدانی در کتاب الاکلیل [illegible] چهار هزار و هفت صد بست و سه جزو و ثلث جزو از حقب [illegible]
سنة قمری سه صد پنجاه و چهار روز [illegible] است چون دنیا شش هزار سال و یک جزو هزار سال شد سنین قمری
شش الآف الف سال گردید و هرگاه [illegible] ابراهیم و آنرا در اجزاء حقب که چهار هزار و هفت صد سال و بست و سه و ثلث
است ضرب نمائیم بست و هشت الف الف و ثلثمائة الف و اربعون الف الف از سنین بیرون می آید و چون دنیا جمعة از جمع آخرت
باشد و باین عدد مثل سدس زیاده کنیم این عدد حقب شد و ابو جعفر محمد بن جریر طبری گفته الصواب من القول ما دل علی صحته
الخبر الوارد بعده حدیث اجل مذکور و حدیث بعثت انا والساعة کهاتین و اشار بالسبابة و قوله علیه السلام بعثت انا والساعة
جمیعا ان کادت لتسبقنی آورده و گفته فمعلوم ان کان الیوم اوله طلوع الشمس و آخره غروب الشمس و کان صحیحا عن النبی صلعم قوله
اجلکم الخ و قوله بعثت الخ و کان قدر ما بین اوسط اوقات صلوة العصر و ذلک اذا صار ظل کل شیء مثلیه علی التحری انما یکون
قدر نصف سبع الیوم یزید قلیلا او ینقص قلیلا و کذلک فضل ما بین الوسطی والسبابة انما یکون نحوا من ذلک و کان صحیحا مع ذلک

علیه السلام لن یعجز الله ان یوخر هذه الامة نصف یوم یعنی نصف الیوم الذی مقداره الف سنة فاملی القولین اللذین احدهما عن ابن عباس و الآخر عن کعب قد حصل ابن عباس و اذا کان کذلک و کان قد جاء عنه علیه السلام ان الباقی من ذلک فی حیاته نصف یوم و ذلک خمسمائة عام اذا کان ذلک نصف یوم من الایام التی قدر الواحد منها الف عام کان معلوماً ان الماضی من الدنیا الی وقت قوله صلعم ستة الآف سنة و خمسمائة سنة او نحو ذلک قد جاء عنه صلعم خبر یدل علی صحة قول من قال ان الدنیا کلها ستة الآف سنة لو کان صحیحا لم یعد القول به الی غیره و هو حدیث ابی هریرة یرفعه الحقب ثمانون عاما الیوم منها سدس الدنیا فتبین من هذا الخبر ان الدنیا کلها ستة آلاف سنة و ذلک انه حیث کان الیوم الذی هو من ایام الآخرة مقداره الف سنة من سنی الدنیا و کان الیوم الواحد من ذلک سدس الدنیا کان معلوماً ان جمیعها ستة ایام من ایام الآخرة و ذلک ستة الآف سنة انتهی و ابو القاسم سهیلی گفته تا امروز از وفات وی صلعم پانصد و چند سال گذشته است و در حدیث لن یعجز الله الی آخره نفی زیادت بر نصف نیست و نه در قول وی بعثت الی آخره چیزی که بدان بیقین حکم قطع بر صحت تاویل طبری کنند موجود است بلکه در تاویلش غیر ازین نیز گفته اند یعنی میان آنحضرت صلعم و میان ساعت که دائم نبی و شریعت نیست با وجود تقریب بحیین ساعت کما قال تعالی اقتربت الساعة و قال اتی امر الله فلا تستعجلوه و لکن چون بگوئیم که بعثت آنحضرت صلعم در الف آخر بعد مضی سنون از وی است و نظر کنیم بسوی حروف مقطعه در اوائل سور آنرا چهارده حرف باین مجموع الم یسطع نص حق کره می یابیم باز چون بحساب ابجد شمار کنیم نهصد و سه سال میشود و تعالی اوائل سور را خبر باین حروف تسمیه نکرده پس بعید نیست که از بعض مقتضیات و فوائد او اشاره باین عدد باشد زیرا که حدیث الف سابع که در آن رسول الله صلعم مبعوث شده سابق مذکور گردید لیکن حساب محتمل است که ابتدا آن از مبعث وی صلعم باشد یا از وفات یا از هجرت و همه قریب یکدیگر است فقد جاء اشراطها و لا تاتیکم الا بغتة و از آنحضرت صلعم مرویست که ان احسنت امتی فبقاؤها یوم من ایام الآخرة و ذلک الف سنة و ان ساءت فنصف یوم و در این حدیث تتمیم حدیث متقدم و بیان او است زیرا که پانصد سال گذشته و امت باقی است و ابو معشر بلخی منجم گفته مدت ملت اسلام سه صد و ده سال است که قبل و ظاهر شد و بعد احمد و ابو معشر گفته ظاهر شود بعد یکصد و پنجاه سال از سنین هجرت اختلاف کثیر و حراس گفته منجم کسری انوشیروان را خبر داد که در عرب نبوت ظاهر [redacted] ملک گردند و دلیل ایشان زهره در شرف است و [illegible] مدت سال باشد و دال بر طالع قران برج میزان است و زهره که دلیل عرب باشد صاحب میزان است [illegible] از وزیر خود بزرجمهر این معنی سوال کرد وی گفت که [illegible] فارس برود [illegible] و انتقال بسوی عرب [illegible] بسنه چهل و پنج از وقت قران باشد و عرب مالک مشرق و مغرب گردند زیرا که مشتری دلیل [illegible] بسوی [illegible] زهره که دلیل عرب است قبول کرده و قران از مثلثه هوائیه بسوی مثلثه مائیه و برج عقرب که از مثلث مائی است انتقال نموده و این نیز دلیل عرب است و این دلالت مقتضی بقاء ملت اسلامیه بقدر دور زهره است که یکهزار و شصت سال شمسی باشد و لفیل وی گفته بقاء ملت اسلام در زمان بنی امیه بقدر مدت قران کبیر است و آن نهصد و شصت سال شمسی باشد و چون قران بعد این مرت رجوع بسوی برج عقرب کند چنانکه در ابتدای ملت بود و وضع تشکیل فلک از هیئت خود که در ابتدا بود متغیر گردد در این حین متغیر در عمل او باید و موجب خلاف ظن متجدد شود و گفته اتفاق کرده اند بر آنکه خراب عالم باستیلاء ماء و نار باشد تا آنکه مکونات باسرها هلاک گردد و این وقتی باشد که قلب اسد بیست و چهار درجه از برج اسد که حد مریخ است قطع کند بعد نهصد و شصت سال آفتابی از قران ملت

گویند پادشاه زابلستان در آن زمان نام حکیمی را بهدیه نزد مامون فرستاد مامون او را از مدت ملک بنی عباس پرسید وی
خبر داد بخروج ملک از عقب او و اتصال ملک بعقب اولاد او و تغلب عجم بر خلافت و گفت اول دیلم متغلب شوند و حال ایشان بد
گردد و ترک از طرف شمال مشرق ظاهر شوند و مالک فرات و روم و شام گردند و یعقوب بن اسحق کندی گفته مدت ملت اسلام
شش صد و نود و سه سال است و فقیه حافظ ابو محمد علی بن احمد بن سعید بن حزم گفته واما اختلاف الناس فی التاریخ فان
الیهود یقولون اربعة الاف سنة والنصاری یقولون الدنیا خمسة آلاف سنة واما نحن یعنی اهل الاسلام فلا نقطع علی علم
عدد معروف عندنا ومن ادعی فی ذلک سبعة الاف سنة او اکثر او اقل فقد قال مالم یات قط عن رسول الله صلعم فیه لفظة
تصح بل صح عنه صلعم خلافه بل نقطع علی ان للدنیا امدا لا یعلمه الا الله تعالی قال الله تعالی ما اشهدتهم خلق السموات والارض
ولا خلق انفسهم وقال رسول الله صلعم ما انتم فی الامم قبلکم الا کالشعرة البیضاء فی الثور الاسود والشعرة السوداء فی الثور
الابیض وهذه نسبة من تدبرها وعرف مقدار عدد اهل الاسلام ونسبة ما بایدیهم من معمور الارض وانه الاکثر علم ان للدنیا امدا
لا یعلمه الا الله تعالی وکذلک قوله صلعم بعثت انا والساعة کهاتین وضم اصبعیه المقدستین السبابة والوسطی وقد جاء النص بان
الساعة لا یعلم متی تکون الا الله تعالی لا احد سواه فصح انه صلعم انما عنی شدة القرب لا فضل السبابة علی الوسطی اذ لو اراد
ذلک لاخذت نسبة ما بین الاصبعین من نسب من طول الاصبع وکان یعلم بذلک متی تقوم الساعة وهذا باطل وایضا فکان تکون
نسبته صلعم ایانا الی من قبلنا باننا کالشعرة فی الثور کذبا ومعاذ الله من ذلک فصح انه علیه السلام انما اراد شدة القرب وله صلعم
منذ بعث اربعمائة عام ونیف والله تعالی اعلم بما بقی للدنیا فاذا کان هذا العدد العظیم لا نسبة له عند ما سلف لقلته وتفاهته
بالاضافة الی ما مضی فهو الذی قاله صلعم من اننا فیمن مضی کالشعرة فی الثور او الرقمة فی ذراع الحمار وقد رایت بخط الامیر ابی محمد
بن الناصر قال حدثنی محمد بن معاویة القرشی انه رای بالهند بلدا له اثنتان وسبعون الف سنة وقد وجد محمود بن سبکتگین بالهند
مدینة یورخون باربعمائة الف سنة قال ابو محمد الا ان لکل ذلک اولا ولا بد ونهایة لم یکن شیء من العالم موجودا قبلها ولله الامر
من قبل ومن بعد والله اعلم انتهی گویم بلدهٔ قنوج که وطن محرر سطور است تاریخ او چهار هزار سال بالیقین است و سکندر ذوالقرنین
بر آن محاربه کرده و قبل از این عدد معلوم نیست ... ایام زمانی ... بوده باشد همچنین در فیض آباد او دبعض مورخین قبر شیث
علیه السلام نشان میدهند والله اعلم و ... ل اهل ملل و نحل خبر ملت اسلام اختلاف کثیر در بدو
نهایت عالم یافته میشود و تطبیق در آن خیلی ... ما نحن فیه مطابق قول سناوی و قول علی قاری و ابن حزم
و جماع محدثین و مورخین اهل اسلام و محققین ملت محمدیه آنست که امر بدو خلق خارج از علم خلق است و جز خالق کل تعالی شانه
احدی بدان مطلع نیست و نخواهد شد و حدیث صحیح ما المسئول عنها باعلم من السایل و آیات قرآنیه حجت قاطع و برهان ساطع
اند در نفی علم وقت بدو و فناء عالم از خلق و مستاثر بودن خالق بدان ۵ در بهاران زاد و مرگش در دی است ه پشه کی
داند که این باغ از کی است **قف** این همه که گفته شد تعلق بامر زمان داشت و اما مکان پس آنرا چهار نشان است یکی آنکه
نقل اجسام از وی دور باشد دوم آنکه قابل اشاره حسی بود سوم آنکه مقدار ی داشته باشد چهارم آنکه مانع اشتغال
دو جسم در آن واحد باشد و در تعیین آن فلاسفه را اختلاف است چنانچه فلاسفهٔ هند و اشراقیان جوهر مجرد را و بعضی

فضا خلا را و بعضی سطح باطن جسم حاوی امکان گویند و بعضی آنرا جوهر و بعض عرض خوانند و در اصطلاح مورخان مکان عبارت
است از بقعه معینه محدود بحدود معروفه و مسمی باسمی و سخن در بیان صورت زمین و حدود و مقادیر اقالیم در مقدمه گذشته و صورت
زمین بمشاهده تساوی زمان طلوع و غروب اجرام نیره هنگام اعتدالین و تشابه حرکات نسبت باکثر احوال و معاینه پرچمهای سفاین
جاریه در بحار و انهار پیش از رویت سکانات و رؤس سایرین ارض قبل از مشاهده اقدام شان کروی است بر طریقه حکما و گویند
آنچه از کتب اهل هند و اسلام تسطیح آن مستفاد میشود منشاء آن همین است که چون هنگام تسوید صورت کره از تسطیح آن ناگزیر است
محرران کتب ملت را هنگام بیان هیئت ارض برای فهم سامعان بیانش بصورت سطحی ضرور افتاد و مولوی رفیع الدین دهلوی
در رساله تکمیل نوشته انه اهل الشرایع یفهمون من مثل قوله تعالی والارض فراشا و دحاها و سطحت انها سطح مستو والحکماء یثبتون
کرویتها بالادلة الصحیحة فیتوهم الخلاف ویدفع بان القدر المحسوس منها فی کل بقعة سطح مستو فان الدائرة کلما عظمت قل انحداب
اجزائها فاستوائها باعتبار محسوسیة اجزائها وکرویتها باعتبار معقولیة جملتها انتهی و هنگام تقسیم عمارت حکماء هند بدایت آن از
قطب جنوبی و حکماء یونان از منطقه آن آغاز نهادند و چون در زمان پاستان احوال زمین و صورت آبادی آن بسبب نرفتن سکان ملکی
در ملکی دیگر بخوبی هویدا نشده مگر در عهد بعض سلاطین هند و پارس تحدید ولایات هند و پارس شد و در وقت اسکندر رومی
جالینوس کتابی در علم جغرافیا یعنی هیئت ارض نوشته بود و ازان بعد بطلیموس مصری کتابی مبسوط نوشت مگر از سته صد سال که
بسبب کثرت آمد و شد جهازات عمران بسیار ظاهر شده اند کتب مبسوطه مدون شد و در رساله تکمیل ۔ و منها اختلاف الطبایع
الارضیة من الاقالیم والبلاد وسهلها وجبلها وبدوها وحضرها ومن الکیفیات المزاجیة وعادات القوم والهنود یقع فی مدارکهم طول الازمان
والعرب بالعکس ومنها اختلاف الاستعدادات بحسب الصور الشخصیة والصفیة الفایضة علی المواد القابلة لها بمقتضی العنایة الازلیة
ومنها اختلاف الاوضاع السماویة بحسب الادوار والقرانات الکلیة والجزئیة وطوالع الموالید والمسائل وجرب الهنود ان من کانت
الشمس والمشتری فی سابعه انکشفت له حقیقة الاسلام وخرج من دینه الیه وذکر ان وقوع الدراری علی [redacted]
واتصال سهم الغیب بالسعود یصوب الآراء فی ابو ... در بیان مقدار تاخیر امت مرحومه احمد وابو داود
باسناد جید از سعد بن ابی وقاص روایت کرده اند که گفت ... امیدوارم که عاجز نیاید امت من نزد پروردگار
خود از آنکه تاخیر دهد ایشان را نیم روز گفته شد چه مقدار ... لفظ حدیث این است انی لارجو ان لاتعجز
امتی عند ربها ان یؤخرهم نصف یوم ای فی الدنیا من ایام الآخرة قیل لسعد کم نصف ذلک الیوم قال خمسمائة عام مناوی در شرح
جامع صغیر گفته قبل المعنی انی لارجو ان یکون لامتی عند الله مکانة یمهلهم من زمانی هذا الی انتهاء خمسمائة سنة بحیث لایکون
اقل من ذلک الی قیام الساعة انتهی یعنی امت را نزد رب خود این قدر مکانت و مکنت و قرب و منزلت است که پانصد سال ایشانرا
نگهدارد و هلاک نکند و بقاء ایشان کمتر ازین مدت خود نبود اگر بیشتر باشد تواند بود و شیخ عبد الحق در اشعة اللمعات گفته اشارت
کرد که در کمتر از پانصد سال قیامت قائم نمیشود و این امت را هلاک نکند تا چه خواسته باشد انتهی گویم این خبر مطابق واقع شده و
قوت اسلام در مسلمانان تا پانصد سال بعد از قرون مشهود لها بالخیر باقی ماند و تا زمانه خلیفه بست و هشتم مستظهر بالله تا پانصد
سال از هجرت گذشته بود و ضعف در دین و عظم ملت اسلامیه و ارکان شرعیه از وقت وی شروع گردیده و رأس مشتغلین التشنیع

نشته و بعد استیصال خلافت بنی العباس از دست هلاکوخان اسلام غربتی عجیب پیدا کرد که هنوز در ترقی است و مسلمانان غریب
و ضعیف شدند و تا میروند غریب تر و ناتوان تر میگردند و کان امر الله قدرا مقدورا و این واقعه عظیمه در عهد مستعصم بالله که آخرین
خلفاء عباسیه است در سنه شش صد و پنجاه و شش از هجرت در بغداد واقع شد و خالی از اتعاظ و اعتبار نیست بلکه مثل آن حادثه
در قرون ماضیه و امم خالیه بر روی ارض نشان نمیدهند حکایت بتفصیل و اجمال درین جریده بمواضع متعدده خواهد آمد و نیز
ابوداود و حاکم از ابی ثعلبه روایت کرده اند که فرمود رسول خدا صلعم لن یعجز الله هذه الامة من نصف یوم و سنده صحیح و تمامه
عند الطبرانی یعنی خمسمائة عام و این حدیث مؤید حدیث اول است و از وی بقاء امت مرحومه تا پانصد سال هجری بصراحت
تمام ثابت میشود و در روایت دیگر آمده ان صلحت امتی فلها یوم وان فسدت فلها نصف یوم یعنی اگر صالح شد امت
من پس او را یکروز است یعنی هزار سال و اگر فاسد شد پس نیم روز است یعنی پانصد سال از ایام الله که یکروز نزد او برابر هزار
سال است و این حدیث ناظر است در صلاح امت تا یک الف سال و این نیز مطابق واقع شد و تا گذشتن یک الف از هجرت صلاح امت مرحومه
باقی ماند و هرگاه که الف ثانی شروع شد فساد در امت افتاد که هنوز روز افزون است و درینجا روایات دیگر است که دلالت دارند
بر تاخیر مدت این امت زیاده از الف و لهذا با این همه فساد هنوز بحمده تعالی در اقطار ارض آثار اسلام باقی است اگرچه مسلمانان عجب
گشته اند و اشراط کبرای قیامت وقوع نیافته و نیز ازین حدیث ثابت شد که بعثت نبوی در منتصف الف سادس است بر مذهب کسیکه
مدت عمر دنیا از هبوط آدم تا فناء عالم هفت هزار سال میگوید زیرا که امروز زیاده بر الف از هجرت گذشته و آثار کبرای ساعت پرتو ظهور
نیفکنده و نیز درین اشارت است بقوت سلطان شریعت تا انتهاء الف از هجرت و لهذا مجدد الف ثانی در مکتوب بیست و شصت
بیکم بمیر محمد نعمان نوشته که شروع آخریت این امت از بدایت الف ثانی است از ارتحال آن سرور صلعم زیرا که مضی الف را خاصیتی عظیم
در تغییر امور و تاثیری قوی است در تبدیل اشیاء انتهی و سیوطی در رسالة الکشف فی مجاوزة هذه الامة الالف گفته الذی دلت
علیه الآثار ان مدة هذه الامة تزید علی الف سنة ولا تبلغ الزیادة علیها خمسمائة سنة و ذلک لانه ورد من طرق ان مدة الدنیا
سبع من لدن آدم علیه السلام الی قیام الساعة [illegible] سنة وان النبی صلعم بعث آخر الالف السادس و ورد ان الدجال یخرج
علی راس مائة سنة و ینزل عیسی علیه [illegible] اربعین سنة وان الناس یمکثون بعد طلوع الشمس من مغربها
مائة و عشرین سنة وان بین النفختین اربعین [illegible] سنة لا بد منها ولا یمکن ان تکون المدة الفا و خمسمائة سنة اصلا انتهی
المقصود منه بعد سیوطی آثار و اله را برین [illegible] ند جو آورده در اشاعه گفته آنچه از آثار مفهوم میشود آنست که مهدی در زمین چهل
سال توقف کند و عیسی بعد دجال چهل سال ماند کما رواه الحاکم فی المستدرک عن ابن مسعود ان عیسی ینزل فیقتل الدجال فیتمتعون
اربعین سنة لا یموت احد و لا یمرض احد و یقول الرجل لغنمه و لدابته اذهبوا فارعوا و تمر الماشیة بین الزرعین لا تاکل منه سنبلة
و الحیات و العقارب لا تؤذی احدا و السبع علی ابواب الدور و یاخذ الرجل المد من القمح فیبذره بلا حرث فیجیء سبعمائة مد الحدیث
و این در چهل سال بعد دجال ظاهر است [illegible] بعد عیسی امراء باشند از انجمله قحطانی است و وی بست و یکسال والی ماند و برای
بقیه [illegible] تا طلوع شمس از مغرب [illegible] سال فرض باید کرد و اگر زیاده نتوان گرفت پس این یکصد و بست سال شد و آمده
که دجال [illegible] سال [illegible] شد چه ایام دجال [illegible] و بعد طلوع

شمس از مغرب مردم یکصد و بست سال مکث نمایند و در روایتی آمده که شرار بعد خیار یکصد و بست سال اند و نیز آمده که
سومنان بعد از طلوع شمس از مغرب چهل سال متمتع گردند پستر موت در ایشان شتابی کند پس این سه صد و بست سال شد
و بعد الف تا امروز قریب هشتاد سال گذشته پس این چهار صد سال شد و تا تمام این مائة بچهار صد و سی سال رسد گذشت
قول سیوطی که این زیادت بپانصد سال نرسد بلکه بعضی از قوله تعالی فهل ینظرون الا ان تاتیهم الساعة بغتة و قوله لا تاتیکم
الا بغتة اخذ کرده اند که قیام ساعت در سنه هفت بعد چهار صد سال از الف قائم شود چه عدد حروف بغتة یکهزار و چهار
صد و هفت میشود والعلم عند الله تعالی پس خروج مهدی بر سر این صد احتمال قوی دارد بلکه قبل مائة نیز تا که خروج دجال
در عهد خلافت وی شود و وی بر سر صد بیرون آید و محتمل که تاخر کند تا صد دوم و فوت نشود از وی این مائة قطعا و چون
وی تاخیر کند لابد است که برانگیزد خدای تعالی بر سر این مائة کسی را که زنده کند برای امت امر دین را و چنانکه در حدیث مشهور
آمده است ان الله یبعث لهذه الامة علی راس کل مائة سنة من یجدد لها دینها رواه ابو داؤد والحاکم والبیهقی فی المعرفة عن
ابی هریرة باسناد صحیح سیوطی در منظومه خود گفته ع والشرط فی ذلک ان تمضی المائة * وهو علی حیاته بین الفئة * ویشار
بالعلم الی مقامه * وینصر السنة فی کلامه * وان یکون فی حدیث قد روی * من اهل بیت المصطفی وهو قوی * ومرجح احتمال
ثانی است روایت نعیم بن حماد از محمد بن حنفیه که گفت یقوم المهدی سنة مائتین واخرج عن جعفر الصادق مثله وایضا
عن ابی قبیل قال اجتماع الناس علی المهدی سنة مائتین و وجه جمع میان روایات آنست که مراد بدان یا ظهور اوست و این فتح
قسطنطنیه در سنه دو صد شود و اجتماع جمیع مردم بر وی در سنه دو صد و چهار باشد و این بعد فتح رومیه و قاطع شود
و این منافی خروج دجال بر سر صد نیست زیرا که باعتبار اول خروج او بمشرق و ادعای او برای خلافت است یا بجهت آنکه چهار
پنج بلکه بست از اول مائة در عرف معدود از راس مائة میشود و برین تقدیر خروج مهدی در سنه هفت یا نه یا سی یا چهل
سال قبل مائة باشد و مانع نیست از خروج او بر سر صد و نه از تاخر آخر مدت او از راس مائة انتهی کلام الاشاعة گویم اصح در
مکث مهدی هفت یا هشت یا نه سال است و در روایت [illegible] سلام چهل سال [illegible] و همچنین دجال چهل
روز بماند و روزی از ایام او برابر یکسال و روز [illegible] بیک سبوع شود و باقی ایام بطریق معتاد
باشد و مکث مومنین چهل سال بعد طلوع شمس از مغ[illegible] است پس حساب صاحب اشاعة منظور نیست
و وی رحمه در سنه یکهزار و هشتاد بود و تا آن وقت بحساب کور چهار صد و سی سال بر الف زیاده ثابت کرده و درین تاریخ که یکهزار
و دو صد و نود هجری است بحساب مسطور پانصد و نود سال میشود و ازینجا مدت امت افزون شد بر پانصد سال بعد الف
که سیوطی قرار داده بود و همچنین لفظ بغتة اقتضا میکند که باقی برای قیام ساعت از تاریخ امروز یکصد و هفده سال باشد
با آنکه هنوز مهدی هم ظاهر نشده تا بدیگر اشراط عظام چه رسد و از خروج دجال تا فنای عالم بحسب تشخیص سیوطی دو صد سال
در کار است و این هذا من ذاک و آنچه در اشاعة گفته این همه مظنونات است که بطریق اخبار آحاد وارد شده و بعضی
صحیح است و بعضی حسن و بعضی ضعیف و بعضی شواهد دارد و بعضی ندارد و غایت چیزیکه با خبار صحیحه صریحه کثیره شهیره که بحد
معنوی رسیده و آیات عظام است که اول آنها خروج مهدی است و وی در جهان بیاید و از اولاد فاطمه باشد و دنیا

بعدل و داد پر کند چنانکه بجور و ستم پر شده بود و مقاتله روم بکند در ملحمهٔ کبری و قسطنطنیه را فتح نماید و خروج دجال در زمن
او شود و عیسی علیه السلام فرود آمده در پس حضرت نماز بگذارد و هر چه سوای این است همه مظنونه یا مشکوک است و الله اعلم بحقیقة
الحال انتهی **قف** گویم حدیث مذکور دو احتمال دارد یکی آنکه مراد دو صد سال از هجرت است دوم آنکه بعد الف از
هجرت است و مؤید اول است آنکه جمیع یا اکثر آیات از زلازل و ریاح و رجفات و باریدن خون و سنگ و فتن اهل اعتزال و قرامطه
و زنج و صیاح طیر و صیحه از آسمان و غرق و نار و طاعون و جز آن بعد مائتین واقع شده در آخر خلافت مامون تا آنکه در
خلافت متوکل خیلی کثرت و توالی پیدا کرد و هنوز در ترقی است و دلالت دارد بر آن حدیث بهترین شما بعد دو صد سال
هر خفیف الحاذ باشد و بطریق ضعیف مروی است که پیدا نشود بعد دو صد سال مولودی که باشد خدا را در وی حاجت و
برین تقدیر ظهور آیات قریبه بساعت مقید نخواهد بود بما بعد المائتین و اگر مراد احتمال ثانی است یعنی بعد دو صد سال از الف
پس لازم نمی آید تاخر مهدی تا اینوقت بنا بر جواز اختصاص آیات ببعض آیات کبری همچو دابة الارض و طلوع شمس از مغرب و
هدم کعبه و خروج نار از عدن و نحو آن و بر هر تقدیر ظهور مهدی بر سر صد آینده احتمال قوی ظاهر دارد و اگر متاخر شد پس
حق تعالی اعلم است باحوال عباد و بلاد **فصل ششم** در بیان خلافت بنی امیه و عباسیه و دیگر ملوک و سلاطین که در ملت
اسلامیه در عرب و عجم فرمان روائی باستقلال یا حکمرانی بالتبع باستحقاق یا تغلب کرده اند و زمان حکومت ایشان تا هزار و یف
از هجرت کشیده و بقای امت مرحومه تا یک الف مطابق خبر مخبر صادق بوجود ایشان صورت گرفته پس باید دانست که
چون سی سال از رحلت خیر البشر صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم که مدت خلافت راشده همان بود بگذشت دنیا ملک عضوض گردید
و زمام حکومت ارض بدست بنی امیه قبیلهٔ حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه آمد و شد آنچه شد و تا آخر سنه یکصد و سی و دو از هجرت
منقرض شد بعده ملک بقبضهٔ اقتدار بنی العباس آمد و ایشان پانصد و بست و چهار سال قمری در بغداد حکمرانی کردند تا اینوقت
بوستان اسلام نضارت و رونق تمام داشت اگرچه بسیاری از ایشان عهد خلافت بر رسوم اکاسره و امم عجمیه بودند و ملک را بجبر و عنوة
گرفتند پس اول خلیفه از امرای بنی امیه معاویه [illegible] رضی الله عنه و آخر ایشان مروان جعدی است و مدت ملک
ایشان نود و چند سال است که تقریبا [illegible] با معاویه روز اجتماع حکمین شد و بعضی گفته در بیت المقدس بعد
قتل علی بیعت تامه روز خلع امام حسن از امر [illegible] زیاد که از اولاد عبید بود [illegible] بخود مستلحق کرد و بر بصره
والی ساخت و خراسان و سجستان را بسوی او مضاف نمود و هند و بحرین و عمان را برای وی جمع ساخت و عمال معاویه
در خطبه روز جمعه عثمان را دعا و علی را سب میکردند اما نام او نمی بردند بلکه ابو تراب میگفتند گویند اهل شام میل شدید داشتند
بعبد الرحمن بن خالد بن الولید معاویه او را زهر دهانید و در سنه چهل و هشت قسطنطنیه را فتح کرد و درین جیش ابن عباس و ابن
زبیر و ابو ایوب انصاری هم بودند و در سنه پنجاه و شش معاویه از مردم بیعت ولایت عهد برای یزید گرفت و اهل شام
و عراق درین بیعت آمدند و از اهل مدینه حسین و ابن عمر و ابن زبیر و عبد الرحمن بن ابی بکر انکار نمودند بعده در ماه رجب سنه
شصت از هجرت معاویه وفات کرد مدت خلافت او نوزده سال و سه ماه و بست و هفت روز است اسلام آورد معاویه
همراه پدر روز فتح مکه و بود کاتب رسول خدا صلعم و عامل عمر بر شام تا چهار سال و تا دوازده سال بعهد عثمان و بر آن مقرر ماند

وچهار سال با علی محاربه کرد بر شام مستقل گردید و امیر و ملک شام شد حلیم حازم و دانا عالم بسیاست ملک بود و حلم او تا
غضب و جود او غالب بر منع بود و بعده یزید بن معاویه بجای پدر نشست و وی ثانی خلفای بنی امیه است چهار دهم ربیع
الاول سنه اربع وستین سی و هشت ساله بمرد سه سال و شش ماه حکمرانی کرد شنائع و فضائح عهد او با وجود قصر مدت
بسیار است گوش و زبان از گفت و شنود آن هزار مرحله میگریزد لعنه الله تعالی لعنا وبیلا سوم ایشان معاویه بن یزید بن
معاویه است سه ماه یا چهل روز حکومت کرده بگذشت بست و یکساله بود بعد وفات او مردم در مکه بیعت بعبد الله بن الزبیر
کردند و شد آنچه شد چهارم مروان بن الحکم است اهل شام در وقت او دو فرقه شدند یمانیه با مروان و قیسیه با ضحاک
بن قیس که بیعت از طرف ابن الزبیر میگرفت و جرت مقاتلات و امور یطول شرحها بعده سوم رمضان سنه شصت و پنج مروان
بمرد و عمر او شصت و سه سال بود و در دمشق مدفون گردید نه ماه و هیژده روز حکمرانی کرد و وی طرید رسول خدا صلعم و
ابوبکر و عمر است عثمان وی را باز گردانیده بود و این یکی از امور انتقادیه بر وی است پنجم عبد الملک بن مروان است شام
و مصر زیر حکم او بود و چون خلافت آمد مصحف در کنار داشت آنرا بند کرد و گفت هذا آخر العهد بک مختار بن ابی عبید ثقفی در زمان
او خروج کرد و مطالبه خون اهل بیت نمود و حجاج بن یوسف در زمان او کعبه را هدم ساخت از سر نو بر صورت زمن نبی صلعم
بنیاد کرد و در ایام ولایت حجاج شبیب خارجی ظاهر شده و آخر از اسپ بدریا افتاده هلاک گردید وفات عبد الملک در نیمه
شوال سنه ست و ثمانین اتفاق افتاد شصت ساله بمرد مدت خلافتش از روز قتل ابن الزبیر سیزده سال و چهار ماه و هفت
روز کم است حسن بصری در حق وی گفته ماذا اقول فی رجل الحجاج سیئة من سیئاته گویند وی اول کسی است از ملوک عرب
که نام او در ابریشم و زر نقش کردند ششم ولید بن عبد الملک است در زمان او جزیرهٔ اندلس و ماوراء النهر مفتوح شده
و محمد بن قاسم ثقفی بلاد هند را فتح کرده عمر بن عبد العزیز والی او بود بر مدینه منوره و بحکم او بیوت ازواج مطهرات و مسجد نبوی
را هدم کرده از سر نو بنیاد نهاد در طول و عرض دو صد ذراع بنا نمود و اثمان بیوت از بیت المال داد و جامع دمشق بنا
کرده ولید است نه سال و هفت ماه حکمرانی کرده در جمادی الاخری [illegible] و تسعین بمرد و در دمشق خارج باب صغیر
مدفون گردید عمرش چهل و دو سال و شش ماه بود هفتم [illegible] ت جرجان و طبرستان در عهد او مفتوح
شد بر دست یزید بن المهلب وفات او در صفر سنه تسع و تسعین [illegible] و عمر او چهل و پنج سال [illegible]
مرابط بمرد و بسیار خوار بود تا آنکه یک من طعام روزانه میخورد و آشفته زنان بود روزی چندان بخورد که تخمه افتاد و در گذشت
هشتم عمر بن عبد العزیز است مادرش دختر عاصم بن عمر بن خطاب بود بحسب وصیت سلیمان بجای او خلیفه شد تا زمان او لعن تا
اول سنه تسع و تسعین بسم سب علی جاری بود وی بمجرد جلوس بنواب عمال خود حکم بابطال سب نوشت و در خطبه بجای
آن قوله تعالی ان الله یامر بالعدل والاحسان الایه بخواند از آن باز و شنامهی علی موقوف و قرائت این کریمه معمول
خطبای ممالک گردید جزاه الله خیرا وفاتش در سنه یکصد و یک هجری شد بیست و پنجم رجب روز جمعه در دیر سمعان مدفون
گردید و موت وی نزد اکثر اهل نقل بزهر بوده و ولادت او در مصر است دو سال و پنج ماه خلافت کرد و در عمر چهل سال
و چند ماه بگذشت تحری سیرت خلفاء راشدین میکرد نهم یزید بن عبد الملک صاحب لهو و طرب بود چهار سال و چند ماه

حکومت کرده سنه یکصد و پنج پنجم ماه شعبان آنجهانی شده دهم هشام بن عبد الملک سی و چهار ساله و چند ماه بود که بر مسند حکومت
نشست فتح ملک ترک وقتل خاقان و جزیره ما صقلیه و بلاد ما وراء النهر و بلاد روم در وقت او شده و خروج زید بن علی در سنه یکصد
بست و دو یا بست و یک بعهد او بوده و شد آنچه شد کما یاتی فی الکتاب هشام ششم ربیع الاول سنه یکصد و بست و پنج بعمر پنجاه و پنج
در صافه بعد حکومت نوزده سال و نه ماه و کسری در گذشت یازدهم ولید بن یزید بن عبد الملک است بر شرب خمر و سماع غنا و معاشرت
زنان عکوف داشت یزید ناقص او را در جمادی الآخرۃ سنه ست و عشرین و مائه بسبب کثرت مجون و لهو او و منادمت فسق
بکشت مدت حکومت یکسال و دو ماه است دوازدهم یزید بن ولید بن عبد الملک است او را ناقص خوانند زیرا که عشرات
را که ولید افزوده بود وی کم کرد دهم ذیحجه پنجاه و دوازده روز حکمرانی کرده در دمشق بعمر چهل سی و شش سال در سنه ست
وعشرین و مائه بمرد سیزدهم ابراهیم بن ولید ثانی برادر یزید کور است و امر او تمام نگرفت گاهی بوی تسلیم خلافت میکردند و
گاهی امارت میدادند چهار ماه یا هفتاد روز حکمرانی کرد چهاردهم مروان بن محمد بن مروان بن الحکم است در دمشق او را بیعت
خلافت کردند و بعد استقرار امر رجوع بخانه خود در حران کرد و وی آخر ملوک بنی امیه است که ابراهیم را در سنه یکصد و بست
هفت معزول کرده حکومت ستاند او را مروان حمار میگفتند ابو مسلم خراسانی در زمان او ظهور کرد و دعوت مردم بسوی
بنی عباس نمود و در سنه اثنین وثلثین و مائه بیعت خلافت بر دست ابو العباس سفاح واقع شد در ماه ربیع الاول یا ربیع الثانی
در کوفه نام وی عبد اللہ بن محمد بن علی بن عبد اللہ بن عباس است وی با مروان جعدی که او را حمار الجزیره هم خوانند جنگها
کرده و در مقام زاب [illegible] او وی بحمص گریخت و از انجا بدمشق آمد تا آنکه در کنیسه بو صیر مردی به نیزه او را بکشت عمر او وقت قتل
شصت و دو سال بود مدت حکومت او پنجسال و دو نیم ماه او را جعدی از ان گویند که شاگرد جعد بن درهم بود و از وی مذهب
قدر و اعتقاد خلق قرآن آموخته بعد کشته شدنش ملک بنی امیه زائل گردید و دور بنی العباس آمد یؤتی الملک من یشاء
وینزع الملک ممن یشاء ویعز من یشاء ویذل من یشاء بیده الخیر انه علی کل شیء قدیر فتن و شرور که در ایام حکمرانی بنی امیه
اعمال شان بر روی ظهور آمد زمان دراز و شان بهنایتو ابدا بن موضع ذکر آن نیست و شاید اشارتی ببعض وقائع در ذیل ذکر
فتن بیاید **قف** بعد بنی امیه [illegible] ل خدا سلام در بغداد خلافت کردند ابتداء استیلا شان
از روز جمعه سیزدهم ربیع الاول سنه [illegible] انتها تا ششم صفر سنه شش صد و پنجاه و شش هجری و مدت
خلافت پانصد و بست سال و د [illegible] سلاف الروایات و عن ابی بکرۃ مرفوعا یلی ولد العباس من کل یوم تلیه
بنو امیه یومین و من کل شهر شهرین اخرجه العقیلی فی کتاب الضعفاء و اورده ابن الجوزی فی الموضوعات و اعله ببکار سیوطی
گفته ولیس کما قال فان بکار الم یتهم بکذب ولا وضع بل قال فیه ابن عدی هو من جملة الضعفاء الذین یکتب حدیثهم ثم قال
وارجو انه لا باس به ولعمری فلیس معنی الحدیث ببعید فان دولة العباسیین فی حال علوها ولفوذ کلمها فی اقطار الارض
شرقا وغربا ما عدا اقصی المغرب کانت من سنة بضع وثلثین ومائة الی سنة بضع وتسعین ومائتین حتی تولی المقتدر وفی ایامه
انخرم النظام وخرجت المغرب باسرها عن امره ثم تتابع الفساد والاختلال فی دولته وبعده فکانت ایام شیوخ دولتهم وملکتهم
مائة وبضعا وستین سنة وهی ضعف ایام بنی امیه الشامخة فانها کانت اثنتین وتسعین سنة منها تسع سنین الامر فیها لابن الزبیر

نصف الليل ثلاث وثمانين سنة وكسرا وهي الف شهر سواء ثم وعبارت الحديث شاهد آنهي با بجمله اول ايشان ابو العباس سفاح مذكور
است كه درسنه يكصد وسي وشش بعد حكمراني چهارسال ونه ماه بمرض جدري يعني آبله چيچك جهان فاني را بدرود كرده در
انبار عتيقه بعمر سي وسه سالگي مدفون شد ابو نعيم در دلائل بسند خود در حديث طويل مرفوعا از ام الفضل آورده منا ابو العباس
حتى يكون منهم السفاح حتى يكون منهم المهدي حتى يكون منهم من يصلي بعيسى بن مريم عليه السلام وعن ام سلمة مرفوعا الخلافة
في ولد عمي وصنو ابي حتى يسلموها الى المسيح اخرجه الطبراني في الكبير والديلمي بن وجابر عن ام سلمة وبعد ازوي برادرش ابو جعفر
منصور بن محمد بحسب وصيت او خليفه شد وابو مسلم خراساني بردست او كشته شد اين ابو مسلم در مدت دولت خود شش لك
نفر را بطور صبر كشته ابو جعفر در سنه يكصد وچهل وپنج بغداد را از سر نو بنياد نهاد ودر چهار سال تعمير او ختم كرد وتوسيع مسجد الحرام
نمود خروج راونديه كه قومي از اهل خراسان بر مذهب ابو مسلم خراساني قائل تناسخ است در وقت وي بوده وهم در عهد وي
بعد محمد بن عبد الله بن حسن بن حسين بن علي ملقب بمهدي ونفس زكيه ظاهر شد ومدينه وما حول او تحت تصرف وي آمد ودر آخر
كشته شد ووفات منصور ششم ذي الحجه سنه يكصد وپنجاه وهشت در بير ميمون اتفاق افتاد از بغداد بقصد حج برآمده بود هم در احرام
برهنه مكشوف الراس مدفون شد عمر او شصت وسه سال بود بيست ودو سال وسه ماه وچندي حكمراني كرد واو را بسبب بخل ابو
الدوانيق گويند بعد از وي پسرش مهدي بن منصور بجاي پدر جلوس كرد وآل زياد را از قريش برآورده نسب ايشان
رومي رسانيد وحج گزارد واموال بسيار بر مردم پاشيد ومسجد نبوي را توسيع كرد ... بر روم ... ظهور حكم بن هاشم
مقنع خراساني مدعي الوهيت بطريق حلول در وقت او بود تا آنكه سيف بن زهير بحكم عباسي ... وي در شهر
سنه ... اتباع خود را در شراب زهر داده خود در خم تيزاب نشست اجزاي اعضاي ناكس تحليل رفت ... بعجب كه درين
نيلگون ... است طبري گفته در عهد مهدي سنه ۱۶۶ صباحي بي آنكه ابر وغباري باشد دنيا چنان تاريك شد كه يكذره پرتو آفتاب ماهتاب
نماند وروز ما تا الشب شد واحوالات تا ظهر پرتو خورشيد چون سال يكصد وشصت ونه آمد مهدي بيست ودوم محرم وفات كرد ومدت خلافت
او ده سال وچند ماه است عمر او چهل وسه سال بود بعد از وي پسرش ... جلوس كرد ... خليفه چهارم است ...
بن علي بن حسن بن علي در زمان او ظهور كرده بر مدينه متغلب ... مي بود ... است خورد ومردم با وي بيعت
كردند بر كتاب خدا وسنت رسول صلعم ليكن در آخر بردست ... قتل او در حج كه موضعي بطائف
است واقع گرديد دميري گفته ... تضوع مسكا بطن نعمان ... ان مشت به زينب في نسوة خفرات ...
للرحمن معتمرات ... ونام هادي موسي بود در سنه يكصد وهفتاد شب جمعه نيمه ربيع الاول بعد حكومت يكسال وسه ماه بعمر بيست
وشش سال وفات نمود بعد از وي هارون رشيد بن مهدي كه خليفه پنجم است بعمر بيست ودو سال مسند خلافت آراست خيزران مادر
او ام ولد ست وي در سنه ثلث وسبعين ومائة احرام حج از بغداد بربست در وقت وي ميان مضريه ويمانيه فتنه برخاست وكشت
وخون بسيار شد ووفات امام مالك هم در زمان او ست بلاد روم را فتح كرد بلده تبريز بنا كرده زبيده زن هارون است كه
در سنه خمس وسبعين ومائة بنياد آن نهاد ودر سنه اربع واربعين ومائتين بزلزله خراب شد باز در زمان متوكل بعمارت درآمد
چون سنه ثلث وتسعين ومائة آمد سوم جمادي الآخره در طوس برحمت حق پيوست چون وفات نزديك شد غش كرد باز درافاقه

آمد چشم گشاد فضل بن ربیع را نزد خود دید گفت ای فضل بن امین قتلنا ما کرت اخشی ... عن کل جانب و فاحشا
مرحوما و کنت محسدا و منصبرا علی مکروه مر العواقب و سامکی علی الوحل الذی کان بیننا و انهد بایام السرور الذواهب و بعد همرد
تعاطیبیرسش امین بن هارون خلیفه شد و نام مامون برادر خود از خطبه برآورد و در سنه یکصد و نود و هشت طاهر بر بغداد هجوم آورد
و امین متحصن شد و در آخر بجبل افتاد و سر او را بریدند و بر برج بغداد آویختند و خطبه بنام مامون خواندند مدت خلافت او چهار
سال و هشت ماه و چند روز است و عمر او بست و هشت سال بود و در شرب خمر و لذات و لهو انهماک داشت تا آنکه اهل لهو را از آفاق
مبذل اموال و ارزاق کثیر بخود منضم نمود بعد قتل او مامون بن هارون مسند حکومت آراست درین وقت ابن طباطبا علوی خروج کرد
و اهل کوفه با او بیعت کردند و میان او و مامون وقایع بسیار شد که شرح آن دراز است آخر غلبه بمامونیان ماند و لا دعیانه
را در وقت وی شمار کردند سی و سه هزار نفر برآمدند میان مرد و زن درین اثنا اهل بغداد بیعت با ابراهیم بن مهدی کردند و
لقب او مبارک شد و مامون را تخلیع نمودند اما کار او پیش نرفت و باز رجوع بمامون آوردند علی بن موسی رضا در زمن او در سنه دو صد
و سه فوت شد و امام شافعی هم در سنه دو صد و چهار بزمان او انتقال فرمود وفات مامون هجدهم رجب سنه دو صد و هجده
شد مدت خلافت او بست سال و پنجاه و بست و سه روز است او را با سادات میل عظیم بود فدک را بر اولاد فاطمه رد کرده و احسان عظیم
بعلویان نمود در علوم کثیره فضیلت داشت بعد از وی ابو اسحق محمد بن هارون ملقب به معتصم بالله خلیفه شد بشر بن غیاث مریسی که
قائل بخلق قرآن بود ... در سال ... و مردم از خلافت مردم را بر خلق قرآن برداشت ابو الفدا اسمعیل گفته و فی هذه
السنه احضر المعتصم احمد بن حنبل امتحنه بالقرآن فلم یجب الی القول بخلقه فجلده حتی غاب عقله و تقطع جلده و قید و حبس انتهی فتح روسیه زمان
در عهد او شده و مدینه سر من رای که آنرا سامره خوانند بنا کرده او ست مزار علی نقی و پسرش حسن عسکری هر دو درین بلده است و در
۲۲۴ او سنه در بغداد تنگرگی بارید که هر یک بمقدار بیضه مرغی بود ... صحرا از صدمه اش مردند و هفتاد کس هلاک شدند و
عمارات بسیار خراب شد و صوتی هائل شنیدند که الهی ارحم عبادک اعف عن عبیدک قائل را ندیدند اما اثر قدمش ظاهر بود یک
گز درازی داشت و یک وجب پهنا ... او در عهد او آتشی در وادی مدینه طیبه پیدا شد و آنرا
از علامات آخر زمان پنداشتند ... در شعبان که هشتم ماه تازیان است متولد شد و هشتم
خلیفه از خلفاء عباسیه است و هشتم ... هشت سال و هشت ماه و هشت روز حکومت کرده و هشت فتح بزرگ در
ایام او شده و هشت ملک بزرگ را جبرا و قهرا خراب کرده و هشت قصر در عهد دولت خود بنا کرده و هشت پسر و هشت دختر و هشت بار
هزار هزار درهم و هشتاد بار هزار هزار دینار و هشتاد هزار اسپ و هشتاد هزار غلام گذاشته با این جهة او را معتصم ثامن و خلیفه
مثمن نامند وفات او در سنه دو صد و بست و هفت است و وی اول کسی است که نام پاک الله را با نام خود یکجا کرد بعد از او
وی هارون بن معتصم خلیفه شد و ملقب به واثق بالله گردید مادرش قراطیس ام ولد رومیه بود فتح جزیره صقلیه در عهد او شد
بعده در سنه دو صد و سی در اقاصی بلاد اندلس مجوس خروج کردند و میان ایشان و مسلمانان چند واقعه شد و اهل اسلام
شکست خوردند و ایشان هر که را از مسلمانان یافتند کشتند تا آنکه صاحب اندلس بمدافعه پرداخت و مسلمانان از هر ناحیه فراهم آمده
مجوس را هزیمت دادند و اموال و امتعه ایشان را غارت نمودند تا آنکه واثق بعد حکومت پنج سال و نه ماه و چند روز در سنه

دو صد [illegible] و جعفری [illegible] سعادت [illegible] خلافت [illegible] آن استبداد [illegible] خاطر آورده [illegible] ایشان نظر در مولد او کرده
[illegible] چهل سال [illegible] او امر [illegible] بیست [illegible] زیاده [illegible] روز [illegible]
بوده [illegible] تعلیم [illegible] اهل حرمین صرف کرده تا آنکه [illegible] نماند [illegible] امتحان مردم [illegible]
مذهب [illegible] خود بود و انکار رویت الهی در آخرت میکرد و در زمان او [illegible] در طرف مشرق آتشی پیدا شد و [illegible]
بعض مردم آنرا بالوهیت پرستیدند خالد بن سنان [illegible] از راه خراسان بدانجا گذشت جمعی کثیر از مردم او بآن آتش [illegible]
و بعد وفات او بجای برادرش متوکل علی الله بن معتصم مسند خلافت آراست و وی خلیفه دهم است وقت جلوس [illegible]
شش ساله بود در عهد او [illegible] در سامره ظاهر شد و دعوی نبوت کرد و زعم نمود که وی ذو القرنین است و [illegible] محمود بن فرج نام
است متوکل [illegible]
کرده شد و [illegible] بغض شدید بود با علی بن ابی طالب و اهل بیت علیه السلام با آنکه [illegible]
قول بخلق قران منع نمود وفات امام احمد بن حنبل در عهد او بود و بعد در سنه دو صد و چهل و هفت جماعتی بنگام [illegible]
پسرش منتصر متوکل را در خلوتگاه او [illegible] وزیر [illegible] در مجلس شراب خمر بقتل رسانیدند و این واقعه شب چهارم شوال
رو داد و مدت خلافت او چهارده سال و ده ماه و [illegible] روز [illegible] عمر او چهل سال بعد در ایام او آب [illegible]
سه روز زردی بماند و خوف بر دلها نشست و بعد روزی چند رنگش سرخ شد و [illegible] و پنجاه
کس [illegible] زلزله هلاک شدند و دو دانگ بسطام خراب شد و جرجان و طبرستان و نیشابور [illegible] کاشان جمله در
یکروز بحرکت زلزله ویران شدند و زیر کوه ها از هم شکافته آب ظاهر گشت ابن جلال گفته در زمان تسلط متوکل در
بعض مواضع خوزستان شخصی وفات یافت چون جنازه او را برگرفتند مرغی آمد و بران نشست و بزبان خوزی گفت
ایزد تعالی این میت را و هرکه بر جنازه او حاضر گشته بیامرزد و بعد از وی [illegible] ملقب بمنتصر بالله که خلیفه
یازدهم است سریر سلطنت را رونق بخشید و در روز سه شنبه [illegible] صد و چهل [illegible] بامر [illegible]
بیمار افتاد و در گذشت مدت خلافت او شش ماه بود [illegible] با انصاف بود مردم را
امر بزیارت قبر حسین بن علی کرد و علویان را که در [illegible] بعده ابو العباس احمد بن محمد
خلیفه شد و ملقب بمستعین بالله گردید وی خلیفه دوازدهم است ارکان دولت بر تولیه او اتفاق کردند و اقامت بعض اولاد متوکل
بنا بر قتل پدر پسند ننمودند و ششم ربیع الآخر بعمر بیست و هشت سالگی او را بر تخت نشانیدند بعده کبرای دولت اتفاق بر خلع مستعین
کردند وی بعد سه سال و نه ماه و ده روز خود را معزول نمود و بیعت خلافت بمعتز بالله بن متوکل کرد عمرش در آن وقت سی و
چهار سال بود و معتز خلیفه سیزدهم است چون سال دو صد و پنجاه و پنج آمد وی از سلطنت معزول شد نام او محمد است و قیل الزبیر
و کنیت ابا عبدالله و مولدش سر من رای است در ربیع الآخر سنه دو صد و سی و دو متولد شد مادرش را که ام ولد بود
قبیحه میخواندند لشکریانش او را مقید در سرداب کرده بالایش گچ کردند تا در آن قید آنجهانی شد و در سامرا با منتصر مدفون
گشت خلافت او از روز بیعت تا خلع سلطنت چهار سال و هفت ماه هفت روز کم بود و عمر او بیست و چهار سال و بیست

بحسب نژاد مردی اعجمی یا اسود الشعر بود و بعد او در رجب بیعت خلافت بمحمد بن واثق کردند وی خلیفه چهاردهم است ملقب
بمهتدی بالله مادرش رومیه قرب نام داشت و در زمان او قبیحه مادر معتز خروج کرد و بنا بر حسن جمال وی متوکل او را این نام مسمی کرده
بود چنانکه اسود را کافور نامند و نیز علی بن محمد زنگی که در سامرا از حاشیه منتصر بود سر برآورد و تا کار این هر دو پیش نرفت بعد و در سنه
دویست و پنجاه و شش مهتدی را معزول نمودند وی بعد خلع بمرد و در مقبره منتصر مدفون شد خلافت او یازده ماه ماند عمر او
سی و هشت سال بود مولد او [illegible] بود مردی کثیر العباده و ورع بود میخواست که در بنی العباس چون عمر بن عبد العزیز باشد بعد
خلع و قتل وی کبار دولت احمد بن متوکل را از حبس بیاورده بر سریر حکومت نشانیدند و ملقب بمعتمد علی الله نمودند وفات محمد بن
اسمعیل بخاری صاحب صحیح در زمان او بسنه دویست و پنجاه و شش بوده ابتدای دولت سامانیه هم از عهد اوست چون [illegible]
هفتاد و هشت آمد در سواد کوفه قومی که ایشان را قرامطه خوانند بحرکت آمدند و بعد یکسال از این تاریخ معتمد پسر خود جعفر مفوض را
از ولیعهدی معزول نموده معتضد برادر زاده خود را ولایت عهد داد خود در سنه دویست و هفتاد و نه نوزدهم رجب
وفات یافت کرد عمر او پنجاه و شش ماه بود و بیست و سه سال و شش روز خلافت کرد و در عهد وی بسنه هفت و سبعین
و مائتین در تل بنی شقیق سیلی [illegible] پدید آمد که هفت شخص درست در آنجا بودند با کفن های نو و تحاشیها بحال خود بود و بوی مشک از
ایشان می آمد یکی از ایشان جوانی بود که موی بیشتر داشت چنانکه کسی بماند اندم آب خورده باشد و همدرین تل سنگی ملون برآمد و بر آن خطی
نوشته بود که [illegible] است که بکدام زبان است اصحاب ادیان را بیاوردند هیچکی آنرا نتوانست خواند بعد وی ابو العباس احمد ملقب
بمعتضد بالله بن [illegible] طلحه بن متوکل سریر خلافت آراست وفات ابو عیسی محمد بن عیسی ترمذی صاحب جامع در سال خلافت
اوست وی نه سال نه ماه و [illegible] روز زمام سلطنت سرانجام داده بیست و دوم ربیع الآخر سنه دویست و هشتاد و نه
رخت فوت گردید مردی [illegible] شیخ [illegible] بود گفت ما حللت سراویلی علی حرام قط اصحاب وی از سطوت او ترسیده از
مظالم باز میماندند در زمان او بسنه [illegible] و ثمانین و مائتین [illegible] که ابو [illegible] الخلافت مسند [illegible] بود شخصی بصور مختلفه بر معتضد
ظاهر شدی گاهی در لباس رهبان [illegible] احیانا در صورت جوانی روی چون خورشید و نوبتی در کسوت تاجران و
گرفتی و در زی شجاعان [illegible] نمودی و این معنی موجب تحیر گشت بعضی را گمان آنکه جنی مومن است و بعضی
گفتند شیطان [illegible] متلقی [illegible] لاجرم دست بطلسمات و نیرنجات زده با این
اشکال برمی آید تا آنکه قاصد جان [illegible] بیعت به پسرش مکتفی بالله کردند شوکت قرامطه در زمان
او استداد گرفت و بر دوازده میل از حماة میان او و ایشان جنگ شد و اهل اسلام غالب آمدند و مکتفی بر ملک شام و مصر
مستولی شد و ملک بنی طولون انقراض پذیرفت احمد بن یحیی معروف براوندی که مردی زندیق بود و کتابها در کفر و الحاد
و مناقضه شریعت تالیف کرد در زمان وی بمرد چون سال دویست و نود و پنج آمد دوازدهم ذیقعده مکتفی که نامش ابو محمد علی بن معتضد
بود رخت سفر از دنیا بربست مدت خلافتش شش سال و شش ماه و نوزده روز است و عمرش سی و سه سال بود مادر ترکیه
او را جیجک نام است در زمان او در سنه تسع و ثمانین و مائتین وقت سحر زلزله شد که تمام کواکب یکدفعه بر طرف شد و اصلا اثر
ستاره نماند بعد وی ابو الفضل جعفر بن معتضد خلیفه شد و ملقب بمقتدر بالله گردید مادرش ام ولد شعب نام داشت وی

شمار خلفا نامی مقتدر است چون بیست و سیزده ساله بود در تاریخ غرر الدین یکیسم مذکور است که در سنه اربع و ثلثمائة در ایام مقتدر
از طرف خراسان [redacted] بر بستند
[redacted]
[redacted]
[redacted] و اکبر آبی حروف
ایشان دو صد و نود و دو کس از معزول کرد و بیعت به عبد الله بن المعتز نمودند لقب می‌نامیدند بالله است لیکن چه ساعت بعد الرقع
محبوس نمودند که اولش پیش زرفت ابتدا در دولت علویه فاطمیه از وقت مقتدر است اول ایشان ابو محمد عبید الله است که
ملک ایشان در افریقیه بود و القاهر در وقت به مصر رسیده سنه تسع و خمسین و ثلثمائة گرد و بعد از آن در نسب ایشان اختلاف است که می‌گفتند
نسب ایشان [redacted]
پیشرو ایشان تمام کرده اند و گفته که کفر و کافری ایشان چیزی دیگر است و صحت نسب ایشان الله اعلم و گفته این قوم اعظم فتنه در اسلام
ایشان را قرامطه و باطنیه هم خوانند مذهب شیعه از غرو امامت او در نسل اسمعیل بن جعفر صادق منحصر کنند و از بقایای ایشان
امروز قوم بوهره است که در دیار دکن و بعض اضلاع گجرات و اوجین و سرونج و بهوپال [redacted] ایشان در سورت
اقامت دارند و کاتب حروف با صاحب الزمان ایشان نجم الدین در بلده سورت و بالعرو لاروی در بهوپال ملاقات کرده
با زبان عربی آشنا هستند و در اخفای کتب مذهب خود اهتمام بلیغ دارند و نظر در کتب مذاهب غیره بسیار و مناظره نمی‌پرسند
و الحال همگنان تجارت پیشه بوده اند و بالجمله چون سنه ست و تسعین آمد لشکر باز مقتدر را معزول کرده با محمد بن معتضد
بیعت نمودند و او را قاهر بالله لقب کردند بعد چندی باز خلافت به مقتدر عود کرد و قاهر گریخته رو پوش شد و مقتدر او را
امان داد و معذور داشت بعده در سنه عشرین و ثلثمائة مونس خادم بغی و شغب کرده و بر موصل خروج کشی کرده مقتدر را بکشت
مدت خلافت او بیست و چهار سال و یازده ماه و شانزده روز است [redacted]
[redacted] در شمار خلیفه نوزدهم وی
مونس خادم را قتل کرد و ابو علی بن مقله را وزیر گرفت
چون سنه اثنی و عشرین [redacted] مستولی شد و هم درین سال قاهر بالله معزول گشت و او را
دولت او در گرفته میل در چشم کشیدند وی نابینا شد و در پس از آن بجای خود مرد و مدت شهادت او معزول خود نداد مجموع
خلافت وی یکسال و شش ماه و هشت روز است بعد وی ابو العباس احمد بن المقتدر را از حبس بیرون آورده بر سریر خلافت نشاندند
و راضی بالله لقب کردند وی خلیفه بیستم است ابن مقله را وزیر خود گرفت و قتل ابن شلمغانی مدعی الوهیت در وقت وی شده
چون سنه ست و عشرین آمد حنابله بغداد شورش کردند و کار ایشان عظمت گرفت و بکبس خانها می‌تعرضت و از اراقت
نبیذ و ضرب مغنیه و کسر آلات غنا پروا نکردند و در بیع و شرا اعتراض نمودند و مردان را با امردان رفتن نمی‌دادند و امام نماز را
نمی‌گذاردند مگر آنکه جهر به بسمله کند الی غیر ذلک تا آنکه سلطان نهی ایشان کرد و درین وقت علی عماد الدوله با صفهان و

[illegible] عالم بیرون خاسته طرفی را شرف و قطری را متغلب شدند تا آنکه در
[illegible] بغداد باقی نمانده و در آن هم حکم محمد بن رایق بود و خلیفه حکمی نداشت
[illegible] محمد بن الیاس فارس و ری و جبل را رکن الدوله بن بویه
و موصل و دیار بکر [illegible] قائم علوی بن مهدی و اندلس را
عبد الرحمن [illegible] ابوطاهر
قرمطی [illegible] دنیا ملوک الطوایف گردید و سلطنت اینها یکصد و بیست و هفت سال کشید [illegible] زبان
نقل [illegible] ابن رایق سپرد تا آنکه وی در حبس بمرد و درین اثنا بجکم بر بغداد مستولی شد و ابن رایق [illegible]
[illegible] بیست و [illegible] ربیع الاول راضی رضا بقضا داد خلافت او شش سال و ده روز است عمر او سی و دو
سال بود و بعلت استسقا بگذشت مردی ادیب شاعر بود مادرش ام ولد ظلوم نام داشت ابو الفدا گفته هو آخر خلیفة له شعر یدون و
آخر خلیفة [illegible] و قد خطب فانه کان نادراً الا اعتبار به و کان آخر خلیفة جالس الجلساء و آخر خلیفة کانت نفقته
[illegible] علی ترتیب الخلفاء المتقدمین انتهی و بعد وی ابراهیم بن مقتدر را بالسداد باتفاق رای ارباب دولت
[illegible] متقی لله لقب کردند و در عهد او ابن بریدی بر بغداد غالب آمد و ابن رایق را بحکمت و متقی بگریخت
چون بریدی از بغداد بعد سه ماه و بیست روز برگشت متقی باز آمد و باوی بنو حمدان با جیوش کثیره آمدند و بعد چندی
[illegible] حرم برآوردند و مدینه برده عمرا قتل و نهب کردند و ابوطاهر قرمطی بمرد و قحط عظیم در بغداد شد
[illegible] میل در چشم کشیده نابینا کردند خلافت وی سه سال و پنجاه و بیست روز بود مادرش
ام ولد خلوب نام داشت بعد وی ابو القاسم [illegible] الله بن مکتفی را بخلافت برداشتند و ملقب بمستکفی بالله کردند و چون ابو
[illegible] بغداد مستولی شد
مستکفی روپوش گردید [illegible] بعد خلافت [illegible] ماه معزول شد و میل در چشم او کشیده محبوس کردند و هم
در حبس فوت گردید مادرش ام ولد [illegible] بیعت خلافت بمفضل بن مقتدر ملقب بمطیع لله واقع شد و
[illegible] خلافت [illegible] گذشت و از [illegible] معز الدوله اسلم شد و نزد خلیفه همان قدر اقطاع
ماند که معز الدوله برای بعضی حوایج [illegible] سنه مطیع خود را بحکم سبکتگین معزول کرده پسر خود را
بجای خود نشاند نام وی عبد الکریم است و لقب طائع لله مدت خلافت مطیع بیست و نه سال و پنجاه است قدری کم ابتدای
دولت آل سبکتگین از عهد او است در ایام طائع بسنه خمس و سبعین و ثلثمائه مرغی از دریای عمان برآمد بزرگتر از فیل بر پشته نشسته
رو بجانب مشرق کرده و سه نوبت بزبان فصیح گفت قد قرب (و باز طیران کرده بدریا رفت و تا سه روز بیرون آمده بدستور
این کلمه میگفت و باز بدریا میرفت گویند در بعضی از جزایر هند طائری است که آنرا رخ گویند و عظم جثه اش بمثابه ایست که فیل را
بمخلب بوده در هوا طیران می نماید بالجمله چون هفتده سال و هشت ماه و چند روز بر خلافت طائع گذشت بعض دیلم او را
گرفته بیکار کردند و فات او در سنه سه صد و نود و سه است بعده ابو العباس احمد بن امیر اسحق بن مقتدر بن معتضد را که

پانزدهم خلیفه است بحکومت بغداد برداشتند و خطبه بنام او خواندند و بقادر بالله ملقب نمودند انتقال علی بن عمر دار قطنی محدث در
سنه ستة صد و سی و پنج در وقت او بوده سلطان محمود بن سبکتگین معاصر اوست بزمان وی بر ملک خراسان مستولی شده خطبه سامانیه
مقطوع گردانیده و دولت ایشان منقرض گردیده و هم دران عهد خلافت امویه از اندلس منقطع شده و دولت علویه آمده و درین
اثنا نه تن از سامانیان در ماوراء النهر و فارس و عراق حکمرانی کردند و ملک ایشان یکصد و دو سال و شش ماه کشید و هم ملوک
عادل و فاضل بودند سلطان محمود غزنوی در سنه ستة صد و نود و دو هجری در هندوستان آمده بر راجه جیپال در پشاور
غالب آمد ابتدای دولت اسلامیه در اقلیم هند از همین وقت است و وی اول کسی است که بلاد هند را مفتوح ساخت گویند در گردن
راجه مذکور حمائلی بود که جواهرات قیمتش یکصد و هشتاد هزار دینار تشخیص کردند و سلطان محمود بعد این فتح یازده بار دیگر بر هند
آمد و فتوح عظیمه کرد در سنه چهار صد و بست و دو قادر بالله بعمر هشتاد و شش سال و دو ماه بعد حکمرانی چهل و یکسال و چند ماه
فوت شد و بجای او پسرش ابو جعفر عبد الله ملقب بقائم بامر الله قائم شد پدرش او را ولیعهد خود کرده و برای او بیعت خلافت
گرفته بود درینوقت مجدد ابیعت دیگر کردند ابتدای دولت سلجوقیه از عهد اوست در سنه چهار صد و چهل و هفت بزمان وی میان
شافعیه و حنابله ببغداد فتنه واقع شد و حنابله انکار جهر بسمله و قنوت در صبح و ترجیع در اذان کردند و بعد یکسال ازان دولت
آغاز شد و ایشان چند قبیله از حمیر بودند و در عراق خطبه بنام مستنصر خلیفه مصر خواندند و بساسیری فساد برپا کرده مقتول
شد و خلیفه قائم ببغداد فتحیاب برگشت چون سنه چهار صد و شصت و هفت شد قائم بامر الله د ... اوچهل و
چهار سال و هشت ماه و بست و پنج روز است و عمر او هفتاد و شش سال بود و بعضی گفته اند ... سال و چند ماه ...
ابو طاهر منجم شیرازی حکم کرد که شب جمعه رابع صفر سنه ثلث و ثلثین و اربعماة میان شام و خفتن زلزله عظیمی پیدا شود و تبریز خراب گردد
اکثر مردم آن شب بستر خواب رفته شهر را نظاره میکردند که ناگهان زلزله هویدا گشت و زیاده از چهل هزار نفر هلاک شدند بعد
وی نبیره او که خلیفه سابع عشر است ملقب بمقتدی بامر الله جلوس ... نام ابو القاسم عبد الله بن محمد ذخیرة الدین بود و اعیان دولت
و اهل علم مثل ابو اسحق شیرازی و قاضی دامغانی در بیعت او ... دا الله ی [illegible] در سنه چهار
و شصت و هشت ... ابو بیده و مقتدی بعد ... در شنبه پانزدهم محرم یکسال پیش از
واحدی فوت کرد عمرش سی و هشت سال است ... ماه رجوان ... م و اقت مقتدی مردی
قوی النفس عظیم الهمة بود بعد انتقال وی پدرا آخرت ابو العب ... احمد ملقب بمستظهر بالله را بر سریر حکومت نشانیدند عمر او
درانوقت شانزده سال و دو ماه بود و ابتدای دولت خوارزم شاه از عهد اوست و دران زمان فرنج انطاکیه و بیت المقدس
را از دست اهل اسلام انتزاع نمودند و اقتهار و نمود و در سنه چهار صد و بست و نه سلاطین سلجوقیه بر بلاد خراسان و ماوراء النهر
مسلط شدند بعده در سنه پانصد و دوازده مستظهر بالله بعمر چهل و یکسالگی و شش ماه و چند روز ششم ربیع الاول
دنیا را پدرود کرد و مدت خلافت او بست و چهل سال و سه ماه و یازده روز است و از غرائب اتفاقات است که چون سلطان
الب ارسلان فوت شد بعد وی قائم بامر الله بمرد و چون ملک شاه وفات یافت مقتدی بمرد و هرگاه محمد متوفی شد مستظهر
انتقال نمود و بجای او پسرش مسترشد بالله ابو منصور فضل بن احمد جلوس کرد و درین سال ابن منده اصفهانی محدث

وفات نمود و بعد او در سنه پانصد و سیزده قبر ابراهیم خلیل الله و اسحق و یعقوب علیهم السلام بقرب بیت المقدس نمایان
گردید و خلقی کثیر آنرا دیدند و هنوز اجساد شریف ایشان پوسیده نشده بود و در مغاره که نزد قبور بود قنادیل ذهب و فضه یافتند
ابن اثیر در کامل گفته هکذا ذکره حمزة بن اسد التمیمی فی تاریخه و در سنه پانصد و چهارده محمد بن تومرت ظاهر شد و دعوی مهدویت
موعود منتظره کرد و جمعی کثیر با او بیعت کردند و اعتقاد آوردند و بعد تغلب بعض بلاد و حکومت ده سال بمرد و کان من امره ما کان
و در زمان او در سنه ۵۲۴ در بغداد عقارب پرنده پیدا شد و خلائق را اضرار کردند و کودکان از زهر نیش آنها از مهد بلحد انتقال نمودند
بالجمله میان مسترشد بالله و عماد الدین زنگی حرب شد و زنگی هزیمت خورد و مردم بسیار کشته شدند و اسمعیل صاحب دمشق
مقتول گردید و بار دیگر با سلطان مسعود جنگ کرد و گرفتار شد و باطنیه بر وی جست کرده بینی و گوش وی ببریدند و چند
نفر را از اصحاب او بقتل رسانیدند این واقعه روز یکشنبه هفدهم ذیقعده در ظاهر مراغه رو داد عمر وی نزد قتل چهل و سه سال و سه ماه
بود هفده سال و شش ماه و بیست روز خلافت کرد مادرش ام ولد بود بعد قتل پسرش راشد را که خلیفه سی ام است بجای پدرش نشاندند
پدرش او را در حیات خود ولیعهد ساخته بود بعد یازده ماه و یازده روز بحکم سلطان مسعود معزولش کرده محمد بن مستظهر را که عم راشد
است بخلافت برگزیدند و مقتفی بالله لقب دادند در وقت راشد دولت آل سبکتگین منقرض شد و ملوک غوریه ظاهر شدند و در سنه
پانصد و پنجاه و دو در زمان او در شام زلازل قویه آمد و حماة و شیراز و حمص و قلعه اکراد و طرابلس و انطاکیه و غیرها از صدمه او شکست و
ویران شد و مقتفی دوم ربیع الاول سنه پانصد و پنجاه و پنج بمرد مادرش ام ولد بود بیست و چهار سال و سه ماه و شانزده روز
خلافت کرد و وی [illegible] ست که بی مزاحمت سلطانی مستبد بعراق گردید و اصحاب اخبار را احوال کثیر میداد تا خبر کدام شئی از وی
فوت نشود [illegible] بمرد و [illegible] پسرش محمد ملقب بمستنجد بالله خلیفه شد وی در شمار سی و دوم است نام مادر ام ولد او طاوس
بود و وزیر ابن هبیره و دیگر اقارب عم و غیره با او بیعت نمودند و درین سال صاحب غزنه خسرو شاه بمرد و در سنه پانصد و شصت و
شش مستنجد بیمار افتاده [illegible] دولت پسر او حسن ملقب بمستضئ بامر الله بعد اخذ شروط حسب دلخواه بادشاه
کردند [illegible] گفته لم [illegible] بن علی المستضئ انتهی بعد یکسال از خلافت او خطبه عباسیه بمصر خوانده شد
و دولت علویه منقرض گردید [illegible] که محدث در زمان او است و در وقت وی فرنج مدینه حماة را متغلب شدند
بعد در سنه پانصد و هفتاد و پنج [illegible] بود نه سال و هفت ماه خلافت کرد و بجای
او امام ناصر لدین الله ابو العباس احمد [illegible] استیلا [illegible] فرنج بعهد او بود و در سنه شش صد و شانزده صاحب موصل
وفات کرد و هم صاحب سنجار بمرد و تخریب بیت المقدس [illegible] فرنج بر دمیاط غالب آمدند ابو الفدا گفته و فی هذه السنة کان ظهور
التتر و قتلهم فی المسلمین و لم تنکب المسلمون باعظم مما نکبوا فی هذه السنة فمن ذلک ما کان من تمکن الفرنج بملکهم دمیاط و قتلهم اهلها
واسرهم و منه المصیبة الکبری و هو ظهور التتر و تملکهم فی المدة القریبة اکثر بلاد الاسلام و سفک دمائهم و سبی حریمهم و ذراریهم و لم یفجع
المسلمون منذ ظهر دین الاسلام بمثل هذه الفجیعة انتهی چون سنه شش صد و بیست و دو آمد در اول شوال خلیفه ناصر لدین الله
بمرد مدت خلافت او چهل و دو سال است و در آخر عمر نابینا شده بود و هفتاد سال عمر داشت در حق رعایا قبیح السیرة ظالم بود و عراق
در عهد وی خراب شده و اهل او متفرق گردیده و خود متشیع بود و به تتر کتابت کرد و بنابر عداوت که میان وی و خوارزم شاه

بود ایشانرا اطماع در بلاد کرد تا خوارزم شاه با آنها مشغول شده از قصد عراق باز ماند و چون وی بمرد بجای وی ابو نصر محمد
خلیفه شده ظاهر بامر الله لقب یافت و اظهار عدل و ازالهٔ مکوس کرد و محبوسین را رها کرد و بر مردم ظاهر شد و ناصر و شاهان پیشین
از نظر میان مردم ظاهر نمیشدند الا نادراً لیکن مدت خلافت او دراز نشد و جز نه ماه زنده نماند و در همین سال ششصد و بست و سه
وفات نمود و برخلاف پدر سنی عادل بود و بعد از وفاتش ولد اکبرش ابو جعفر منصور بجای او جانشین گردید و ملقب بمستنصر بالله
شد و مثل پدر عدل و احسان شیوه کرد و او را برادر خورد بود موسوم بخفاجی در غایت شجاعت و تا اخذ تتار بغداد را زنده
بود بعده در فتنهٔ ایشان کشته شد و در وقت او میان خوارزم شاه و تتار حرب کثیره اتفاق افتاد و ظفر در اکثر نصیب تتار شد و
سلطان جلال الدین که او را خداوند عالم لقب بود در سنهٔ ششصد و بست و هشت بر دست تتار مقتول گشت تاریخ شیخ عز الدین
علی معروف بابن الاثیر الجزری تا همین سال است و در وی از هبوط آدم تا این دم احوال و وقایع عالم نوشته بالجمله در عهد خلافت
عباسیه از زمانیکه دنیا طوائف الملوک شد پنج کس در پنج جا سلطنت کردند طاهریه در خراسان و ایشان پنج تن بودند ابتدای
دولت اینها از سنه ٢٠٠ بود و انتها تا سنه ٢٥٩ نسب ایشان بمنوچهر میرسد دوم دیالمه از نسب بهرام گور هیجده تن در عراق حکومت
نمودند از سنه ٣٢١ تا سنه ٤٤٨ سوم غزنویه چهار تن از اولاد یزدگرد در غزنه حکمرانی کردند از سنه ٣٦٦ تا سنه ٤٢٢ چهارم بنی لیث سه تن
در سیستان لوای حکومت برافراختند از اولاد خسرو پرویز از سنه ٢٦٥ پنجم سلاجقه از آل افراسیاب [illegible] تن در ما وراء النهر
حکمرانی کردند از سنه ٤٢٩ تا سنه ٧٠٠ هجری چون سنه ششصد و چهل آمد دهم جمادی الاخری [illegible] وفات نمود مدت
خلافت او هفده سال است چند ماه کم مدرسهٔ مستنصریهٔ بغداد منسوب باوست ارباب دولت [illegible] برخلافت
پسرش عبدالله ملقب بمستعصم بالله کردند و او خلیفهٔ سی و هفتم است و آخر خلفای عباسیه کنیت او ابو محمد و وی مردی ضعیف
الرای بود امرا دولتش مستبد بامر بودند و او را گفته لشکر را برطرف کنانیدند و جمع مال [illegible] مدارات تتار آموختند و شد انچه
بعد یکسال از خلافتش تتار قصد بلاد روم کردند و آنرا از دست سلاجقه برآوردند [illegible] و نواحی حروب نمودند و اکثر [illegible]
را متصرف شدند در سنهٔ ششصد و پنجاه و شش هلاکو ملک [illegible] محرم بر [illegible] دید و مستعصم بالله
را بگذشت زیراکه وزیرش مؤید الدین ابن العلقمی [illegible] اهل شیعه و سنی در بغداد فتنه برپا
شد ابو بکر بن خلیفه حکم داد که کرخ را تاراج کنند [illegible] مرد ارتکاب فواحش نمودند این حرکت بر وزیر
گران آمد و به تتر نگاشت و طمع در ملک بغداد [illegible] لک سوار بود و مستعصم اقطاع آنها ضبط نمود [illegible] به تتر فرستاد و
عسکر کمتر از بست هزار نفر ماند ابن علقمی برادر خود را نزد تتار فرستاد و بر دو مرحله از بغداد قتال شدید واقع شد و لشکر خلیفه
منهزم گردید و بعضی به بغداد درآمدند و بعضی بسوی شام رفتند و هلاکو از جانب شرق و باجو مقدم لشکر او از جانب غربی در
بغداد درآمدند و ابن العلقمی نزد هلاکو برآمده برای جان خود وثیقه گرفت و مستعصم را گفت که هلاکو شما را برخلافت باقی خواهد داشت
چنانکه بسلطان روم کرده است و میخواهد که دختر خود را به پسر شما ابو بکر بزنی دهد و او را آمادهٔ خروج بسوی هلاکو ساخت چون
با جمعی از اکابر اصحاب خود برآمد در خیمه فرود کش گردید وزیر فقهاء و اماثل و جمیع سادات و مدرسان بغداد را فراهم نمود
منجمله ایشان ابن الجوزی محدث هم بود هرگاه جمله طوائف فراهم شدند هلاکو همگنان را از زیر تیغ بیدریغ کشید و از طرف دیگر

با حو سیف در بغداد نهاد و بر دار الخلافه هجوم آورد و همه را بکشت و جز اطفال هیچکی باقی نماند و آنها را هم اسیر کردند و این
قتل و نهب بغداد تا چهل روز علی التوالی جاری ماند بعده ندا با مان دادند و اطلاع بر قتل خلیفه دست بهم نداد که چه قسم
او را کشتند بعضی گویند گلو فشرد و بعضی گفتند در جوال کرده استخوان سائید و بعضی گویند بدجله غرق نمود والله اعلم مدت
خلافت او شانزده سال است تقریبا ابتداء دولت ایشان در سنه یکصد و سی و دو بود و درین سال بیعت با ابو العباس
سفاح کرده بودند و دران مروان حمار آخر ملوک بنی امیه کشته شد و انتهاء دولت درین سال گردید و بعد پانصد و بیست
چهار سال تقریبا استیصال کامل ایشان شد و درین مدت سی و هفت نفر خلیفه شدند و گذشتند قاضی جمال الدین بن واصل
حکایت کرده که بنی امیه را از جانب علی بن عبدالله بن عباس رسیده که وی میگوید که خلافت در اولاد من بیاید ایشان موی او را
بر شتری نشانیده بگردانیدند و زد و کوب کردند و ضرب میگفت این جزای کسی است که افترا میکند و میگوید که خلافت در اولاد من
آمدنی است و علی بن عبدالله همچنان میگفت که بلی این خلافت در اولاد من شود و همیشه در آنها باشد تا آنکه علج از طرف خراسان
بیاید و سلطنت از ایشان انتزاع نماید پس مصداق آن واقع شد و هلاکو آمد ملک بنی العباس را بگرفت و عباسیه را از بیخ و بن کند و
ساخت ثم و ثم الی آخرهم و لله الامر من قبل و من بعد از آن باز سلطنت در تصرف مغلیه آمد و خانه بربادی اسلام و مسلمانان شد و مصداق
خبر مخبر صادق صلعم که اعلام الفتنه ببغداد فرموده بود ظاهر گشت شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی که معاصر مستعصم است
در مرثیه [illegible] تا خلیفه نظمی دارد و این ابیات از انجاست — آسمان را حق بود گر خون بگرید بر زمین

بر زوال ملک مستعصم امیر المؤمنین	ای محمد گر قیامت می برآری سر ز خاک	سر برآور وین قیامت میان خلق بین	نازنینان حرم را موج خون بی دریغ
ز آستان بگذشت و ما را خون دل از آستین	زینهار از دور گیتی و انقلاب روزگار	در خیال کس نگشتی کانچنان گردد چنین	خون فرزندان عم مصطفی شد ریخته
[illegible]	بعد ازین آسایش از دنیا [illegible]	[illegible]	نوحه لایق نیست خاک شهیدان زانکه هست
[illegible]	[illegible]	گر لحد بازدوی خون آلوده برخیزد چنین	قالب مجروح اگر در خاک و خون غلطد چه باک
روح پاک اندر جوار لطف [illegible]	[illegible]	آسمان گاهی بهم برآورد رنگین	چرخ گردان بر زمین گویی دو سنگ آسیاست
درمیان هر دو [illegible]	[illegible]	[illegible] آنرا که برگزیند زمین	ملک دنیا را چه قیمت حاجت نیست از خدا

گو نگهدارد بما این ملک ایمان [illegible]

[illegible] بقتل رسانید و هلاکو لعنه الله تعالی نوزدهم ربیع الآخر در سنه
ششصد و شصت و سه بمرد و [illegible] هلاکو بن [illegible] سال حکمرانی کرده و پانزده نفر پسر گذاشت و اما ملوک صفاریه پس
تن از ایشان حکمرانی در جمیع خراسان و سیستان و مازندران و فارس و خوزستان و کرمان کرده اند مدت حکومت ایشان از سنه
ثلث و خمسین و مائتین تا سنه سبع و ثمانین و مائتین سی و چهار سال و کسری بوده یعقوب یازده سال عمرو بیست و سه سال طاهر شش سال
و آل سامان که در خراسان و ماوراء النهر بسلطنت رسیده نه نفر اند مدت ملک ایشان صد و دو سال و شش ماه و بیست روز است
و سلاطین غزنه پنج تن اند و مدت ملک ایشان از سنه خمس و اربعین و خمسمائه تا سنه تسع و ستمائه شصت و چهار سال بوده
در هند هم حکمرانی نموده اند و آل بویه که ایشان را دیالمه هم گویند هفده تن اند سلطنت ایشان از ابتدای سنه احدی و عشرین و
ثلثمائه تا سنه ثمان و اربعین و اربعمائه صد و بیست و هفت سال بوده و سلاطین سلاجقه سه طبقه اند طبقه اول در

ایران چهارده تن مدت ملک ایشان از سنه تسع وعشرین واربعمائه تا سنه تسعین وخمسمائه یکصد وشصت ویکسال است و طبقه
دوم در روم چهارده تن بودند مدت ملک ایشان از سنه ثمانین واربعمائه تا سنه سبعمائه و دویست وبیست سال است
طبقه سوم در کرمان نه تن زمان استیلا ایشان از سنه ثلاث وثلاثین واربعمائه تا سنه ثلث وثمانین وخمسمائه یکصد و پنجاه
سال و اسمعیلیه دو فرقه اند یکی اهل مغرب ایشان چهارده نفر اند مدت ملک ایشان از سنه ست وتسعین ومائتین تا سنه ست
خمسین وخمسمائه دویست وشصت سال دوم فرقه که در ایران استیلا یافته وایشان را ملاحده قهستان ورودبار هم خوانند
هشت نفر اند که زمان تسلط ایشان یکصد وهفتاد سال است وآل عبد المومن سیزده تن اند مدت ملک ایشان از سنه اربع
وعشرین وخمسمائه تا سنه ثمان وستین وستمائه یکصد وچهل وچهار سال است وملوک قراخطای که در کرمان بسلطنت رسیدند
نه تن اند مدت ملک ایشان از سنه احدی وعشرین وخمسمائه تا سنه سبع وستمائه هشتاد وشش سال است وسلاطین مغول
که در ایران فرمان روای مستقل بودند چهارده نفر اند ابتداء مدت ملک ایشان از سنه تسع وتسعین وخمسمائه که اول خروج
چنگیز خان است در مغلستان تا روز چهارشنبه دهم رمضان سنه ست وثلثین وسبعمائه که انقراض ارپاخان است یکصد وسی
وهفت سال است و دوست نفر که ازین طبقه بنا بر مصلحت امرا چند روزی اسم سلطنت یافتند در اعداد آن سلاطین نیستند و
سلاطین ایلکانیه چهار کس اند مدت حکمرانی ایشان از ابتداء ۷۳۶ تا بستم ربیع الآخر ۸۱۳ هشتاد وشش سال است و فرقه
جوپانیه که بپایه فرمان روائی رسیده اند دو نفر بودند از ۷۳۸ تا ۷۵۸ بیست سال حکمرانی نمودند ... نفر سربداران
سی وپنجسال فرماندهی کردند سلاطین آق قوینلو نه تن چهل و دو سال کوس حکومت نواختند ... ملوک مصر و
روم وعرب قبائل ایشان وامم قبط وفرس ویونان ویهود ونصاری وصین وکنعان ... عرب بادیه
مستعربه وسبا وسند وهند از بدایت عمران تا این زمان بقید ماه وسال پس در کتب مبسوطه علم تاریخ مثل ابو الفدا وابن
خلدون وجز آن بتفصیل مذکور است ابن جریر محل ذکر تفاصیلش نیست غرض ... اشارت بود بملوک اسلام وطوائف ملوک
ایشان پس بس و اما سرزمین خاص هندوستان و احوال سلاطین ... پیش ری از ان [redacted]
آمد فانتظر **فصل هفتم** در بیان انخلاع هر قائم ... وائل خلفاء ملوک اسلام وفتوح
ممالک بردست مسلمانان ابن الجوزی ... قائم میشد ... دم مخلع میشود ومعزول
میگردد از خلافت گفت چون تامل کردم چیزی عجیب ... امر برای رسول صلعم شد و بعد وی
ابو بکر وعمر وعثمان وعلی وحسن بدان قیام کردند ومعزول شد حسن بعده معاویه ویزید ومعاویه بن یزید ومروان و
عبد الملک ابن زبیر قائم شدند وابن زبیر معزول شد بعده ولید وسلیمان وعمر بن عبد العزیز ویزید وهشام وولید قائم
گردیدند ولید مخلع شد وبنی امیه را امر خلافت منتظم نگشت وولایت بسفاح ومنصور ومهدی وهادی ورشید وامین
را خلع کردند بعده مامون ومعتصم وواثق ومتوکل ومنتصر ومستعین قیام بامر خلافت نمودند ومستعین معزول شد بعده
قائم گردید معتز ومهتدی ومعتمد ومعتضد ومکتفی ومقتدر ومقتدر را معزول ساختند وابن خلع دو بار شد و در بار سوم
مقتول گردید بعده قاهر وراضی ومتقی ومستکفی ومطیع وطایع قیام کردند وطایع معزول شد بعده قائم شد قادر وقائم و

مقتدی و مستظهر و مسترشد و راشد و راشد معزول گردید انتهی و ذهبی برین قاعده ایراد کرده گفته و تا ذکره نجزم باتیان
سیوطی در تاریخ الخلفاء بجواب یرادش پرداخته و گفته و یقال زیادة علی ماذکره ابن الجوزی ولی بعد الراشد المقتفی و المستنجد
و المستضیء و الناصر و الظاهر و المستنصر و هو السادس فلم یخلع ثم المستعصم و هو الذی قتله التتار و کان آخر دولة الخلفاء و انقطعت الخلافة
بعده الی ثلث سنین و نصف ثم اقیم بعده المستنصر فلم یقم فی الخلافة بل بویع بمصر و سار الی العراق فصادف التتار فقتل ایضا و تعطلت
الخلافة بعده سنة ثم اقیمت الخلافة بمصر فاولهم الحاکم ثم المستکفی ثم الواثق ثم الحاکم ثم المعتضد ثم المتوکل و هو السادس فخلع و ولی
المعتصم ثم خلع بعد بخمسة عشر یوما و اعید المتوکل ثم خلع و بویع الواثق ثم المعتصم ثم خلع و اعید المتوکل فاستمر الی ان مات ثم المستعین ثم
المعتضد ثم المستکفی ثم القایم و هو السادس من المعتصم الاول و من المعتصم الثانی فخلع ثم المستنجد خلیفة العصر و هو الحادی و الخمسون من خلفاء
بنی العباس انتهی **قف** بنی العباس را فاتحه و واسطه و خاتمه گویند منصور فاتحه بود و مامون واسطه و معتضد خاتمه و جمله خلفاء بنی
عباس ابناء سراری بودند مگر سفاح و مهدی و امین و جز علی بن ابی طالب و حسن و امین هیچکدام هاشمی ابن هاشمیه خلیفه نشد قال الصولی
و جز علی بن ابی طالب و علی مکتفی کدام علی نام والی خلافت نگشته قاله الذهبی و غالب اسماء خلفاء افراد اند و مثنی قلیل و مثلث کثیر مثل
عبد الله و احمد و محمد و جمیع القاب خلفاء تا مستعصم آخر خلفاء عراقیه افراد اند بعده در خلفاء مصریین القاب مکرر گردید لیکن جز یکبار مکرر
نشد مگر مستکفی و معتضد که بار دیگر کسی از عباسیه بدان متلقب شدند و هیچکی از ایشان بلقب احدی از بنی عبید ملقب نشد
مگر قایم و حاکم و ظاهر و مستنصر و تلقب بمهدی و منصور قبل وجود بنی عبید در بنی عباس موجود بود و بعضی گفته اند هر که از خلفاء
و ملوک ملقب [illegible] فلاح نیافت سیوطی گفته و کذا المستکفی و المستعین چه دو کس از عباسیه باین القاب ملقب شدند و هر دو
مخلوع و منفی گردیدند و اجل و اتبرک القاب معتضد است و احدی بعد برادرزاده خود متولی خلافت نشد مگر مقتفی بعد راشد و
مستنصر بعد معتصم قاله الذهبی و همچنین خلافت مکرر نشد در سه برادر مگر امین و مامون و معتصم اولاد رشید و مستنصر و معتز و معتمد اولاد
متوکل و راضی و مقتفی و مطیع اولاد مقتدر و ازاولاد عبد الملک چهار نفر [illegible] رسیدند و نظیرش در ملوک معلوم نیست
مگر در خلفاء بعد آنحضرت صلعم [illegible] و لاد متوکل چهار بلکه پنج کس خلیفه عصر شدند مستعین و معتضد و مستکفی و
قائم و مستنجد و جز ابوبکر [illegible] متولی خلافت نشده طائع را فالج در گرفت ناچار بطوع خود
از خلافت نزول کرد و به پسر داد [illegible] اند اول کسی که والی خلافت شد و پدرش زنده بود ابوبکر
رضی الله عنه است [illegible] اول کسی است که [illegible] دیگر [illegible] و بیت المال مقرر نمود و مصحف را مصحف نام نهاد
و قران کریم را جمع فرمود و مسمی شد بخلیفهٔ رسول الله و از وقائع زمن او است تنفیذ جیش اسامه و قتال اهل ردة و مانعین زکوة
و مسیلمه کذاب و جمع مصحف و اول کسی که موسوم شد بامیر المؤمنین عمر بن الخطاب است و اول کسی است که دره گرفت و تاریخ هجری
مقرر نمود و امر بنماز تراویح کرد و دیوان نهاد و تمصیر کرد و بشب عقوبت نمود بر هجا و هشتاد تازیانه زد بر شرب خمر و حرام کرد متعه را
و منع نمود از بیع امهات اولاد و جمع کرد مردم را بر چهار تکبیر در نماز جنازه و فتحها نمود و مسح سواد کرد و طعام را از مصر براه بحر
ایله بمدینه آورد و وقف نمود صدقه را در اسلام و عول فرائض نمود و زکوة خیل گرفت و علی را گفت اطال الله بقاک و
ایدک الله هذا آخر ما ذکره العسکری و هو اول من استقضی القضاة فی الامصار و اول من مصر الکوفة و البصرة و الجزیرة و

الشام و مصر و موصل و مقرر کرد خانه برای دقیق و سویق و تمر و زبیب زیاده کرد در مسجد نبوی و اخراج کرد یهود را از حجاز بسوی شام و اهل نجران را بسوی کوفه و نهاد مقام ابراهیم را بجای که امروز در آنجا است و پیشتر ملصق بکعبه بود و اول کسیکه حمی مقرر کرد عثمان است و وی اول کسی است که اکثار اقطاعات نمود و در جمعه اذان بیفزود و موذنین را رزق داد و در خطبه مرتج علیه گردید و صاحب شرطه گرفت و پست کرد آواز را در تکبیر و تخلیق مسجد نمود و مقدم کرد خطبه عید را بر نماز عید و اخراج زکوة تفویض مردم نمود و در مسجد مقصوره ساخت و اول اختلاف که در امت واقع شد بزمن او بود و وی اول کسی است که هجرت کرد در راه خدا با اهل و عیال خود از این امت و جمع نمود مردم را بر حرف واحد در قرائت و اول منکر که در مدینه ظاهر شد پرانیدن کبوتران و رمی جلاهقات است پس عثمان مردی را از بنی لیث بر کسر جلاهقات مقرر کرد و آغرا شکست کنانید و آول کسیکه در حیات خویش ولیعهد مقرر ساخت معاویه است و وی اول کسی است که خصیان را برای خدمت گرفت و آول کسیکه سر بار را بسوی او بر داشته آورد ندا ابن الزبیر است و آول کسیکه نام او بر سکه زدند عبد الملک بن مروان است و آول کسیکه منع کرد از ندا بنام خود ولید بن عبد الملک است و اول کسیکه احداث القاب برای او شد بنی العباس اند و ابن فضل الله گفته بعضی زعم کرده اند که بنی امیه را هم القاب بود مثل القاب بنی العباس چنانکه بعضے مورخین ذکر کرده اند که لقب معاویه الناصر لدین الله است و لقب یزید مستنصر و لقب معاویه پسر او الراجع الی الحق و لقب مروان الموتمن بالله و لقب عبد الملک الموفق لامر الله و لقب ولید پسر او المنتقم بالله و لقب عمر بن عبد العزیز المعصوم بالله و لقب یزید بن عبد الملک القادر بصنع الله و لقب یزید ناقص الشاکر لانعم الله و آول تفرق کلمه در دولت سفاح شد و اول خلیفه که منجمین را مقرب ساخت و عمل باحکام نجوم نمود منـ   ـه و وی اول کسی است که موالی خود را عمال ساخت و ایشانرا بر عرب مقدم نمود و اول کسی که امر کرد بتصنیف کتب و ... یس مهدی است و اول کسیکه مردم با سیوف و اعمده پیش پیش او رفتند هادی است و اول کسیکه لعب بصوالجه در میدان کرد رشید است و آول خلفا مدعو و مکتوب بلقب امین است و آول کسیکه اتراک را در دیوان داخل کرد معتصم و اول کسیکه بتغییر زی اهل ذمه امر نمود متوکل است و اول کسیکه تحکم کردند اتراک در قتل وی متوکل است ...   حدیث نبوی صلعم ... طبرانی باسناد جید ابن مسعود آورده که فرمود رسول خدا صلعم اترکوا الترک ...   ...لکهم و ما خولهم الله بنو قنطورا و آول کسیکه احداث الباس اکمام واسعه و تصغیر قلانس کرد ...   ...ت رکوب بحلیه فرس نمود مستعین است و آول خلیفه که مقهور و مجبور علیه و موکول به شد معتمد است و اول کسیکه ... خلافت شد از صبیان مقتدر است و آخر خلیفه که منفرد شد بتدبیر جیوش و اموال راضی است و وی آخر خلیفه است که شعر او مدون گردیده و خطبه خواند و نماز گزارد و با مردم دائما و مجالسه کرد باندما و بود نفقه و جوائز و عطایا و خدم و جرایات و خزاین و مطابخ و مشارب و مجالس و حجاب و امور او جاری بر ترتیب خلافت اولیه و وی آخر خلیفه است که سفر کرد در زی خلفا قدما و اول تکرر القاب از منتصر است که متولی شد بعد مستعصم و آول خلیفه که متولی شد در حیات مادر خود عثمان بن عفان رضی الله عنه است بعده هادی و رشید و امین و متوکل و منتصر و مستعین و معتز و معتضد و مطیع صولی گفته نمی شناسم زنی را که زائیده باشد دو خلیفه را مگر ولاده مادر ولید و سلیمان پسران عبد الملک و شاهین مادر یزید ناقص و ابراهیم ابناء ولید و خیزران مادر هادی و رشید و سیوطی گفته و نیز او ام العباس و حمزه و ام داود

و سلیمان اولاد المتوکل الاخیر قف منقسمین بخلافت از عبیدیین چهارده نفر بودند سه در مغرب یازده در مصر اول مهدی و
قائم و منصور و ثانی معز و عزیز و حاکم و ظاهر و مستنصر و مستعلی و آمر و حافظ و ظافر و فائز و عاضد و ابتدای امر مملکت ایشان سنه بضع
و تسعین و مائتین ست و انقراض در سنه سبع و ستین و خمسمائه و ذهبی گفته و هی الدولة المجوسية واليهودية لا العلوية والباطنية ولا
الفاطمیة و کانوا اربعة عشر متخلفا لا مستخلفا انتهی سیوطی گوید امامتهم غیر صحیحة لامور منها انهم غیر قرشیین و انما سمتهم بالفاطمیین جهلة
العوام و الا فجدهم مجوسی انتهی و همچنین جمعی از مورخین مثل قاضی عبد الجبار بصری و ابو بکر باقلانی و ابن خلکان و ذهبی و غیرهم گفته اند
لیکن از ابن خلدون گذشته که نسب ایشان علوی ست انکار آن بوجه کفر و کافری ایشان نتوان کرد و الله اعلم و شک نیست که
فتنه و مظلمه ایشان ظلمات بعضها فوق بعض بود علوی باشند یا یهودی تا آنکه چهار هزار کس را از اهل علم و عبادت بردار ترضی بصحابه
رضی الله عنهم قتل کردند و این یکی از ادنی سیئات ایشان ست و جمعی از متقدمین تواریخ خلفا را جدا گانه نوشته اند لفظویه نحوی
تا ایام قاهر در دو مجلد نوشته و صولی صرف بر ذکر عباسیه اکتفا کرده و ابن جوزی هم تا ایام ناصر رسیده و احمد مروزی کاتب
و امیر ابو موسی هارون بن محمد عباسی هم خلفاء عباسیه را ذکر نموده و آثار و اذکار ایشان همراه دیگر ملوک پس در کتب مبسوطه مرقوم شده
و احسن آنها تاریخ ابن خلدون و ابو الفدا اسمعیل و غیرهما ست و ذکر قرامطه بر وجه بسط در تاریخ مقریزی مذکور ست و بقایای
ایشان را امروز بهر دیار بینند به که مادر آنهم بوهره خوانند مذهب ایشان تشیع ست و جمعی از ایشان بمذهب اهل سنت هم در آمده منهم
محمد طاهر الفتنی صاحب [illegible] مجمع البحار پاره از حال او در کتاب اتحاف النبلا ذکر کرده ام خطیب در تاریخ بسند خود از محمد بن عباد
آورده که گفت لم یحفظ [illegible] تنزیل [illegible] از الاعثمان بن عفان رضی الله عنه و مامون سیوطی گفته این حصر ممنوع ست بلکه
ابو بکر صدیق هم حافظ بود و علی التصحیح جمعی بدان تصریح کرده منهم النووی فی تهذیبه و همچنین علی رضی الله عنه گویند که وی
بعد وفات نبوی تمام قرآن را یاد گرفته انتهی لیکن در شیعه که خود را بمذهب علی مرتضی و اهل بیت با صفا بغلط انتساب میکنند
حافظی برای تمام قرآن از قدیم زمان تا الی الآن [illegible] عوم نیست اگر [illegible] معجزات قرآنی ست که اهل باطل را
بر حفظ وی قدرت نداد [illegible] ند و اهل حق [illegible] ست و از میان جمله خلق برگزیدند و الحمد لله تعالی که عصابه اهلسنت
و جماعت مختص ست باین فضیلت [illegible] بود کثرت و توفر احادیث نبویه درین جماعت قدیما و
حدیثا یافته شده اند تا بحفظ قران کرام [illegible] از علما چه گفته آید که کور چشمان و حائکان و کودکان
و زنان و عامه ایشان [illegible] بحفظ قرآن بر نوک [illegible] توفیق یافته اند و می یابند بلکه این کارخانه بفضله تعالی درین
زمره روز افزون ست و لله الحمد ابن الساعی گفته در مجلس بیعت خلیفه ظاهر حاضر شدم دیدم که وی در شباک قبه با جامه سفید
نشسته ست و بر دوش خود چادر نبوی صلعم گذاشته و وزیر رو بروی او و بر منبر استاده و استاد خانه یک زینه فروتر از وی
قائم ست و وی بیعت میگیرد بر مردم و لفظ مبایعه این ست ابایع سیدنا و مولانا الامام المفترض الطاعة علی جمیع الانام
ابا نصر محمد الظاهر بامر الله علی کتاب الله و سنة نبیه و اجتهاد امیر المؤمنین و ان لا خلیفه سواه انتهی گویم برده نبویه که خلفاء
عباسیه تداول آن کرده اند حقیقتش اینست که سلفی در طوریات بسند خود تا اصمعی از عمرو بن العلا آورده که چون کعب بن
زهیر در حضرت نبوی قصیده بانت سعاد انشاد کرد آنحضرت صلعم چادر خود بسوی او افگند معاویه در زمن خود آن چادر

را از کعب بده هزار درم خریدن خواست و می نداد بعد مردن کعب یا از معاویه اولاد او را ببست هزار درهم داده آن چادر را بستد
پس این بخوده که نزد خلفاء عباسیه بود همان است و هکذا قاله خلائق آخرون لیکن ذهبی در تاریخ خود گفته این برده که نزد
خلفاء ابن عباس است یونس بن بکیر از ابن اسحق در قصه غزوه تبوک آورده که آنحضرت صلعم اهل ایله را چادری با نامه که بسوی
ایشان نوشته بود بطور امان بخشید ابو العباس سفاح آن چادر به ۳۰۰ صد دینار خرید کرد سیوطی گفته چادری که معاویه خریده
بود نزد زوال دولت بنی امیه مفقود شد و احمد بن حنبل در زهد از عروه بن زبیر روایت کرده که ثوب آنحضرت صلعم که در آن
برای وفد بیرون می آمد از حضرمی بود چهار ذرع در طول و دو ذرع و یک شبر در عرض و آن نزد خلفاء است کهنه شده و
اثرا در جامهای دیگر پیچیده اند و روز عید اضحی و عید فطر پوشیده میشود و در اسنادش ابن لهیعه است وهو ضعیف
سیوطی گفته خلفاء این برده را بطریق توارث میگرفتند و بر دوشهای خود در مواکب جلوس و رکوب می انداختند
مقتدر در هنگامیکه کشته شد بر دوش او بود و خون آلوده گشت و گمان دارم که در فتنه تاتار گم گردید فانا لله وانا الیه راجعون
انتهی **قف** بعضی مورخین در بیان آغاز دولت اسلام ذکر کرده اند که در سال اول یزدگرد مطابق یازدهم هجری آنحضرت صلعم
انتقال فرمود و در سال دوازدهم مثنی بغداد را تاراج و لشکر را فتح کرد و در سنه شانزدهم رستم مقتول و مداین مفتوح شد
و در هفدهم حلوان و ماسبذان و شام و موصل مفتوح و کوفه بنا شد و در هیجدهم سوق الاهواز فتح شد ... بستم ... هرمزان
و جزن معاویه مصالحه و شوستر فتح و هرمزان مقید شد و در بست و یکم فیروزان مقتول ... زید و در بست و
دوم فتح همدان و ری و صلح با ملک گرگان و فتح آذربایجان و صلح با والی باب الابواب ... بخراسان
و رفتن یزدگرد از ری بکرمان و از آنجا به نیسابور و بنا آتشخانه رو داده و در بست و سوم هزیمت سهرب از عمرو بن مجاشع و
هزیمت پادشاه سجستان و تسخیر قندهار و فتح کرمان بردست ... تسخیر مکران ... راجه جیپال بردست مغیره بن عمر و فتح
کرد نیز بردست سلم بن قیس نفاق افتاد و در بست پنجم اهل اذربیجا ... [redacted] ... در سی و یکم بلا ... ل ...
سلاطین پارس و جد فاسد امام چهارم بردست آسیابانی ... سنم غزوه نهروان که اول فتنه واقعه
در اسلام است رو داد ... در ملت اسلام از عهد خلافت عمر فاروق
است زیرا که در سنه چهارده دمشق و حمص و بعلبک ... بعضی بطور صلح و بعضی بطریق عنوة مفتوح آمد
و در سنه پانزده اردن و طبریه مفتوح گشت و واقعه یرموک و قادسیه رو داد و در سنه شانزده اهواز و مداین بدست
و سعد نماز جمعه در ایوان کسری خواند و این اول جمعه است که در عراق گزارده شد و در واقعه جلولا یزدجرد بن کسری شکست
خورد و تکریت مفتوح گردید و بیت المقدس بدست آمد و عمر در جابیه خطبه خواند و قنسرین را عنوة بگرفت و حلب و انطاکیه
و منبج و سروج و قرقیسیا بدست آمد و در سنه هیجده جندیسابور و حلوان و رها و سمیساط شمیشاط و حران و نصیبین و
پاره از جزیره و موصل و نواحی آن بدست آمد و در سنه نوزده قیساریه و در سنه بست مصر مفتوح گردید و هم تستر
بدست آمد و قیصر عظیم روم بمرد و در سنه بست و یکم اسکندریه و نهاوند را فتح کرد و ازان باز اعاجم را جماعه نبود و برقه
وغیره بدست آمد و در سنه بست و دوم اذربیجان و دینور و ماسبدان و همدان و اطرابلس مغرب و ری و عسکر و قومس

بعد در خلافت عثمان در آخر این سال عمر رضی بعد عنه وفات فرمود نواحی آن بدست آمد و اصبهان و کرمان و سجستان و کرمان در سنه بست و سوم مفتوح شد و
در سنه بست و هفتم قبرس بدست آمد و سابور را گرفت و عثمان زیادت در مسجد نبوی کرد و در سنه بست و ششم بسیار از روم مفتوح شد و حصون بسال اجل بلاد
خراسان از ارض بلاد کثیره در سنه سی ام جور و مفتوح گشت و قسا در سنه بست و نهم اصطخر و اندلس بدست آمد و افریقیه فتح گردید و هم مفتوح شد و ارجان و دارابجرد
علی بن ابی طالب حرب بزمانه و بعد وی وفات کرد عثمان در سنه سی و پنجم بدست آمد تا آنکه نیسابور و طوس و سرخس و مرو و بیهق
شد خلیفه با جماع امت و وی با صلح گرائید معاویه امام حسن تا آنکه بدست نیامد ملکی جدید و پیش آمدند و غیره نهروان و جمل و صفین
آمد بدست و کوز از بلاد سودان و برقه و ودان از بلاد سجستان و غیره و رخج در سنه چهل و سه نهادند و این سال را عام الجماعة نام
و درین سال مفتوح شد قهستان و در سنه پنجاه و در سنه پنج و چهل قیقان حکم النبی صلعم اول قضیة غیر فیها گفته اند که ثعلبی و غیره
اول من کسا الکعبة گفته باقر ابو جعفر واقع شد در زمن یزید وقعه حره مردم گرفت از یزید برای ولایت عهد بیعت معاویه سال
الدیباج یزید بن معاویه و در سنه هفتاد و هفت در زمن عبد الملک بن مروان هرقله مفتوح شد و در سنه هشتاد و دو حصن سنان
بانی او واسط بنا شد و در سنه شصت و هشتاد مدینه بعد و در سنه و روداد مغرب و منهاجه غزوه ارمینیه بدست آمد مصیصه از ناحیه
واقع شد طاعون فتیات افتاد و اتفاق اخرم و طوق حصن و فتح برقه و اردبیل بنا مغرب مدینه و در عهد او حجاج است
و طوانه و جرثومه و خیره و فرسان و قمیقم و مطموره و سروانیه و بخارا و بیکند ولید بن عبد الملک و بعده خلیفه شد و
قنرین و اربائیل مدینه اندلس اقلیم و تمام آذربیجان بحر و حصون و مداین و شرمان و کش و جزیره منورقه
و مدینه الباب و موقان و سندره و شاش و فرغانه و کابل و سغد و سمرقند و خوارزم و بیضاء و برتم و کرخ و دبیل
عمر بن ایام الفتوحات العظیمة کا فیها و فتحت ایامه فی الجهاد عاش گفته ذهبی بمرد و مفتوح شد و غیرها و طوس
و بعد سقالبه و طبرستان و شقا و بیروا و حصن جدید و جرجان است بن عبد الملک سلیمان ایام فتوحات و از انتهی الخطاب
در سنه عباسی خلیفه منصور جعفر ابو شد و مفتوح ملطیه ناحیه در سنه و در و خنجره بمرد قیصر بن عبد الملک هشام زمن در
و طبرستان را بکشت ایشان منصور و کردند ظهور بودند تناسخ قائل که بغداد بنا چهل و یکصد
و التفسیر و الفقه الحدیث تدوین فی الاسلام علماء شرع و فی سنة گفته ذهبی نمود و فتح را
یتکلمون الائمة کان العصر هذا وقبل الناس وایام والتاریخ قال و کثر تدوین العلم و تبویبه
هشت و چهل سنه و در روداد قبرس غزوه شش و چهل سنه و در مرتبة غیر صحیحة صحف عن العلم یروون او حفظهم من
و نماند خارج چیزی اندلس جزیره جز و افتاد دل در وی از عظیم هیبت و آمد در منصور اقتدار بقبضه ممالک تمام
بعد کرد وفات و او زمان در کوفی ابو حنیفه بمرد خود تا آنکه کرد حبس را کثیر بن عباد و ثوری سفیان عمر آخر در
بخلق قول اظهار شد خلیفه مامون و چون شد مفتوح صقالبه و هرقله و آمد بدست دبه مدینه رشید هارون ایام در
آمد بدست عموریه و کردند غزا روم بر معتصم زمان در و ساخت مفتوح ماجد و قره حصن و نمود غزا روم بر و کرد قرآن
بسیار محدثین ثلثین و اربع سنه در و کرد سنت بسوی میل اظهار خود زمانه بر متوکل تا آنکه قرآن بخلق بود قائل واثق و
النجار بن ابوبکر تا آنکه گردیدند مامور رویت و صفات احادیث بروایت و شدند مخصوص اکرام و عطا بجزیل و آمدند

دیت باب گفت سے وبعد فان السنۃ الیوم اصبحت معزۃ حتی کان لم تذلل و تصول وتسطوا اذ اقیم منار ہا و حطّ
منار الافک الزور من علی و ولیٰ اخو الابداع فی الدین ہاربا الی النار یہوی مدبرا غیر مقبل و از عجائب سال خلافت
متوکل ہست کہ بادی در عراق وزید سخت گرم وزرع کوفہ و بصرہ و بغداد را یکسر بسوخت و مسافران را بکشت و تا پنجاہ روز
بایستاد و بہمدان رسید وزرع و مواشی آنجا را برباد ساخت و بموصل وسنجار متصل شد و مردم را از معاش و از اسواق
و مشی در طرقات باز داشت و خلق عظیم را ہلاک کرد و پیش از ان بیکسال زلزلہ آمد در دمشق سخت ہولناک کہ از وی خانہا
بیفتاد و خلق بسیار زیر آن بمرد و تا انطاکیہ ممتد شد و آنرا براند اخت و بجزیرہ رسید و آنرا پاک بسوخت و بموصل آمد و پنجاہ
ہزار کس را بباد فنا داد بعدہ در سنہ سبع وثلثین آتشی در عسقلان ظاہر شد و بیوت و بیادر را بسوخت و تا سہ شب بایستاد
و نائب مصر رئیس قاضی قضاۃ مصر ابو بکر بن ابی اللیث جہمی را بتراشید و بر خری سوار کنانیدہ در شہر گردانید **فصل ہشتم**
در بیان حوادث زمانہ عباسیہ و جز آن سیوطی در تاریخ الخلفاء ذکر کردہ فی سنۃ اربعین سمع اہل خلاط صیحۃ عظیمۃ من جو
السماء فمات منہا خلق کثیر و وقع برد بالعراق کبیض الدجاج وخسف بثلث عشرۃ قریۃ بالمغرب و فی سنۃ احدی واربعین ماجت
النجوم فی السماء وتناثرت الکواکب کالجراد اکثر اللیل وکان امرا منکرا لم یعہد و فی سنۃ اثنتین واربعین زلزلت الارض
زلزلۃ عظیمۃ بتونس واعمالہا والری وخراسان ونیسابور وطبرستان واصبہان وتقطعت الجبال ... رض بقدر ما ید خل
الرجل فی الشق ورجمت قریۃ السویداء بناحیۃ مصر من السماء ووزن حجر من الحجارۃ فکان ... وسار جبل بالیمن
علیہ مزارع اہلہ حتی اتی مزارع آخرین ووقع بحلب طائر ابیض دون الرخمۃ فی رمضان ... یا ... الناس اتقوا اللہ اللہ اللہ
فصاح اربعین صوتا ثم طار وجاء من الغد ففعل کذلک وکتب البرید بذلک اشہد علیہ خمسمائۃ انسان سمعوہ و فی سنۃ خمس
واربعین عمت الزلازل الدنیا فاخربت المدن والقلاع والقناطر وسقط من انطاکیۃ جبل فی البحر وسمع من السماء اصوات
ہائلۃ و زلزلت مصر وسمع اہل بلبیس من ناحیۃ مصر صیحۃ ہائلۃ فمات خلق ... اعہا ... ت عیون مکۃ فارسل [redacted]
الف دینار لاجراء الماء من عرفات الیہا قال الثعالبی ومن ... کاسرۃ فی الملک وہو شیرویہ قتل اباہ
فلم یعش بعدہ الا ستۃ اشہر و ... ستۃ اشہر و اعرق الخلفاء فی الخلا ... و فی سنۃ ستین
من ایام المعتمد وقع غلاء مفرط فی الحجاز والعراق وبلغ ... حد ... سین ... و فی ایامہ قتل بہبود الزنجی
کان ادعی انہ ارسل الی الخلق فرد الرسالۃ وانہ مطلع علی المغیبات وذکر الصولی انہ قتل من المسلمین الف الف وخمسمائۃ
الف آدمی و فی ایامہ ظہرت دعوۃ المہدی عبید اللہ بن عبید فی الیمن واقام علی ذلک الی سنۃ ثمان وسبعین وغار نیل
مصر فلم یبق منہ شی وغلت الاسعار وظہرت القرامطۃ بالکوفۃ وہم نوع من الملاحدہ وممن مات فی ایامہ البخاری ومسلم و ابو داؤد
والترمذی وابن ماجہ وداؤد الظاہری و فی اول سنۃ استخلف فیہا المعتضد منع الوراقین من بیع کتب الفلاسفۃ وما شاکلہا ومنع
القصاص والمنجمین من القعود فی الطریق وفیہا ورد کتاب من الدیبل ان القمر کسف فی شوال وان الدنیا اصبحت مظلمۃ
الی العصر فہبت ریح سوداء فدامت الی ثلث اللیل واعقبہا زلزلۃ عظیمۃ اذہبت عامۃ المدینۃ فکان عدۃ من اخرج
من تحت الردم مائۃ الف وخمسین الفا و فی سنۃ احدی وثمانین فتحت ملکوریۃ فی بلاد الروم وفیہا غارت میاہ الری

وطبرستان حتى بيع الى ثلثة ارطال بدرهم وقحط الناس واكلوا الجيف وفي سنة اربع بعد المائتين ظهرت بمصر حمرة عظيمة حتى
كان الرجل ينظر الى وجه الرجل فيراه احمر وكذا الحيطان فتضرع الناس بالدعاء الى الله تعالى وكانت من العصر الى الليل وفي
سنة خمس هبت ريح صفراء بالبصرة ثم صارت خضراء ثم صارت سوداء وامتدت في الامصار ووقع عقبها برد وزنة البردة
مائة وخمسون درهما وقلعت الريح نحو خمسمائة نخلة ومطرت قرية حجارة سوداء وبيضاء وفي سنة تسع وثمانين في ايام المكتفي
زلزلت بغداد زلزلة عظيمة دامت اياما وفيها هبت ريح عظيمة بالبصرة قلعت عامة نخلها ولم يسمع بمثل ذلك وفيها فتحت
انطالية باللام في بلاد الروم وغنم منها ما لا يحصى من الاموال وفي سنة اثنتين زادت دجلة زيادة لم ير مثلها حتى خربت بغداد
وبلغت الزيادة احدى وعشرين ذراعا ومات في ايامه البزار صاحب المسند قال الذهبي اختل النظام كثيرا في ايام المقتدر لصغره
وفي سنة ثلثمائة ساخ جبل بالدينور في الارض وخرج من تحته ماء كثير اغرق القرى وفيها ولدت بغلة فلوا فسبحان القادر على
ما يشاء وفي سنة اربع وقع الخوف ببغداد من حيوان يقال له الزبزب ذكر الناس انهم يرونه بالليل على الاسطحة وانه ياكل
الاطفال ويقطع ثدي المراة فكانوا يتحارسون ويضربون بالطاسات ليهرب واتخذ الناس لاطفالهم مكاب ودام عدة ليال وفي سنة
ست فتح مارستان في ... وفي سنة ثمان غلت الاسعار ببغداد ووقع النهب وجموا الوزير ودام القتال اياما وجرت امور وحروب يطول شرحها وفي سنة
تسع قتل الحلاج بافتاء القاضي ابي عمر وفقهاء والعلماء انه حلال الدم وفتحت فرغانة على يد والي خراسان وجمدت دجلة بالموصل
وعبرت عليها ال... ... لم يعهد قال الثعلبي ... لم يل الخلافة من اسمه جعفر الا المتوكل والمقتدر فقتلا جميعا المتوكل ليلة الاربعاء
والمقتدر يوم الاربعاء ... ايامه يوسف بن يعقوب القاضي ومحمد بن ابي داود الظاهري والجنيد شيخ الصوفية والنسائي
صاحب السنن والجبائي شيخ المعتزلة وابو بكر الروياني صاحب المسند وابن المنذر الامام وابن جرير الطبري وابن خزيمة وابو عوانة
صاحب الصحيح وابو بكر بن ابي داود السجستاني ... في ايام القاهر من الاعلام الطحاوي شيخ الحنفية وظهر في ايام الراضي الشلمغاني
وقد شاع انه ادعى الالهية وانه يحيي الموتى ... حدث فيها توفي ابو جعفر السجزي احد الحجاب قيل بلغ من العمر مائة واربعين سنة وفيها
انقطع الحج من بغداد الى سنة ... سحر عظيمة ببغداد واسودت الدنيا واظلمت من العصر الى المغرب وانقضت النجوم
سائر الليل انقضاضا عظيما ما رؤي ... بلاد وملوك الطوائف ولم يبق بيد الراضي غير بغداد والسواد
وفي سنة ثمان وعشرين غرقت بغداد غر... زيادة الماء تسعة عشر ذراعا وغرق الناس والبهائم وانهدمت الدور
وفي سنة ثلثين من ايام المتقي كان الغلاء ببغداد ... الحنطة ثلثمائة وستة عشر دينارا واشتد القحط واكلوا الميتات وكان
قحطا لم ير ببغداد مثله ابدا وفي ايام المطيع اشتد الغلاء ببغداد حتى اكلوا الجيف والروث وماتوا على الطرق واكلت الكلاب
لحومهم وبيع العقار بالرغفان ووجدت الصغار مشوية مع المساكين واشتري لمعز الدولة كر دقيق بعشرين الف درهم و
الكر سبعة عشر قنطارا بالدمشقي وفي سنة تسع وثلاثين اعيد الحجر الاسود الى موضعه وجعل له طوق فضة يشد به وزنه ثلثة آلاف
وسبعمائة وسبعة وسبعون درهما ونصف قال محمد بن نافع الخزاعي تاملت الحجر الاسود وهو مقلوع فاذا السواد في راسه فقط وسائره
ابيض وطوله قدر عظم الذراع وفي سنة احدى واربعين ظهر قوم من التناسخية فيهم شاب يزعم ان روح علي انتقلت اليه وامراته
تزعم ان روح فاطمة انتقلت اليها وآخر يدعي انه جبريل فضربوا وفي سنة اربع واربعين زلزلت المصر زلزلة صعبة هدمت

البیوت ودامت ثلث ساعات وفزع الناس الی الله بالدعاء وفی سنة ست واربعین نقص البحر ثمانین ذراعا وظهر فیه
جبال وجزائر واشیاء لم تعهد وکان بالری ونواحیها زلازل عظیمة وخسف بجانبه وخمسین قریة من قری الری واتصل الامر
الی حلوان فخسف باکثرها وقذفت الارض عظام الموتی وتفجرت منها المیاه وتقطع بالری جبل وعلقت قریة بین السماء والارض
بمن فیها نصف النهار ثم خسف بها وانخرقت الارض خرقا عظیمة وخرج منها میاه منتنة ودخان عظیم هکذا نقل ابن الجوزی
وفی سنة سبع واربعین جاءت الزلازل بقم وحلوان والجبال فاتلفت خلقا عظیما وجاء جراد وطبق الدنیا فاتی علی جمیع الغلات
والاشجار وفی سنة اثنتین وخمسین یوم عاشوراء الزم معز الدولة الناس بغلق الاسواق ومنع الطباخین من الطبیخ ونصبوا
القباب فی الاسواق وعلقوا علیها المسوح واخرجوا النساء منشرات الشعور یلطمن فی الشوارع ویقمن الماتم علی الحسین هذا
اول یوم نیح علیه ببغداد واستمرت هذه البدعة سنین وفی سنة تسع وخمسین انقض بالعراق کوکب عظیم اضاءت منه الدنیا حتی
صار کانه شعاع الشمس وسمع بعد انقضاضه صوت کالرعد الشدید ومات فی ایام المطیع المتنبی الشاعر وابن حبان صاحب الصحیح
وفی سنة ثمان وسبعین من ایام الطائع اشتد الغلاء ببغداد جدًا وظهر الموت بها ولحق الناس بالبصرة حر وسموم تساقط منه وجاءت
ریح عظیمة بفم الصلح خرقت الدجلة حتی ذکر انه بانت ارضها وغرقت کثیرا من السفن واحتملت زورقا منحدرا وفیه دواب فطرحت ذلک
فی ارض جوخی فشوهد بعد ایام ومات فی ایامه من الاعلام ابن السنی الحافظ وابن عدی والقفال الکبیر وغیرهم وفی سنة تسعین
من ایام القادر ظهر بسجستان معدن ذهب فکانوا یصفون من التراب الذهب الاحمر وفی سنة اربعمائة نقصت دجلة نقصانا
لم یعهد واکتریت لاجل جزائر ظهرت ولم یکن قبل ذلک قط ومات الدارقطنی الحافظ المشهور ... الجوهری صاحب
الصحاح وفی ایام القائم مات الظاهر العبیدی صاحب مصر واقیم ابنه المستنصر بعده وهو ابن سبع ... واقام فی الخلافة ستین
سنة واربعة اشهر قال الذهبی ولا اعلم احدا فی الاسلام لا خلیفة ولا سلطانا اقام هذه المدة وفی ایامه کان الغلاء بمصر الذی
ما عهد مثله منذ زمان یوسف اقام سبع سنین حتی اکل الناس بعضهم بعضا وحتی قیل انه بیع رغیف بخمسین دینارا وفی سنة
ثمان ظهر کوکب کانه دارة القمر لیلة تمه بشعاع عظیم وهال الناس ... ثم تناقص ضوءه و[redacted]
کانت بالرملة الزلزلة الهائلة التی خربتها حتی طلع ... بها خمسة وعشرون الفا وابعد البحر
عن ساحله مسیرة یوم فنزل الناس الی ارضه یلتقطون ... وفیها احترق جامع دمشق وزالت محاسنه
وتشوه منظره وذهبت سقوفه المذهبة وکان الوباء فی ... معاینة واشتد الغلاء بمصر حتی اکلت امراة رغیفا بالف دینار
وکثر الوباء الی الغایة وکان الغرق العظیم ببغداد وزادت دجلة ثلاثین ذراعا ولم یقع مثل ذلک قط وهلکت الاموال
والانفس والدواب ورکبت الناس فی السفن واقیمت الجمعة فی الطیار علی وجه الماء مرتین واقام الخلیفة یتضرع الی الله
وصارت بغداد ملقة واحدة وانهدم مائة الف دار او اکثر ومات فی ایامه الثعلبی المفسر وابن سینا شیخ الفلاسفة وابو نعیم
صاحب الحلیة وابن بطال شارح البخاری وابن حزم الظاهری وابن عبد البر وفی ایام المقتدی فی سنة تسع وسبعین قدم
بغداد ابو نصر الاشعری فوعظ بالنظامیة وجری له فتنة کبیرة مع الحنابلة لانه تکلم علی مذهب الاشعری وحط علیهم وکثر
اتباعه والمتعصبون له فهاجت فتن وقتلت جماعة وعزل فخر الدولة من وزارة المقتدی لکونه شنع من الحنابلة قال

الذہبی وآل سلجوق ہم ملوک بلد الروم وقد امتدت ایامہم وبقی منہم بقیة الی زمن بیبرس وفی سنة ثمان وسبعین
جاءت ریح سوداء ببغداد واشتد الرعد والبرق وسقط رمل وتراب کالمطر ووقعت عدة صواعق فظن الناس انہا القیامة
وبقیت ثلاث ساعات بعد العصر وقد شاہد ہذہ الکائنة الامام ابو بکر الطرطوشی واوردہا فی امالیہ واستولت الفرنج علی جمیع
جزیرة سقلیة وہی اول ما فتحہ المسلمون بعد المائتین وحکم علیہا آل الاغلب دہرا الی ان استولی العبیدی علی المغرب مات فی ایامہ
البزدوی شیخ الحنفیة وفی ایام المستظہر فی سنة تسع وثمانین اجتمعت الکواکب السبعة سوی زحل فی برج الحوت فحکم المنجمون
بطوفان یقارب طوفان نوح فاتفق ان الحجاج نزلوا فی دار المناقب فاتاہم سیل فاغرقہم وانتشرت دعوة الباطنیة باصبہان
واخذت الفرنج بیت المقدس بعد حصار شہر ونصف وقتلوا بہ اکثر من سبعین الفا منہم جماعة من العلماء والعباد والزہاد وہدموا المشاہد
وللابیوردی فی ذلک ؎ مزجنا دماء بالدموع السواجم ٭ فلم یبق منا عرضة للمراجم ٭ وشر سلاح المرء دمع یفیضہ ٭ اذا الحرب شبت
نارہا بالصوارم ٭ فایہا بنی الاسلام ان وراءکم ٭ وقائع یلحقن الذری بالمناسم ٭ الی آخرہا قال ثم اخذ الفرنج بلد سروج وحیفا
وارسوف وقیساریة وفی ایامہ کان ببغداد جدری مفرط مات فیہ خلق من الصبیان لا یحصون وتبعہ وباء عظیم وفی سنة
تسع وتسعین ظہر رجل بنواحی نہاوند فادعی النبوة وتبعہ خلق فاخذ وقتل وعظم بلاء المسلمین بالفرنج وہبت بمصر ریح سوداء
مظلمة اخذت بالانفاس حتی لا یبصر الرجل یدہ ونزل علی الناس رمل وایقنوا بالہلاک ثم تجلی قلیلا وعاد الی الصفرة وکان
ذلک من العصر الی بعد المغرب جاء سیل عرم غرق سنجار وسورہا وہلک خلق کثیر حتی ان السیل اخذ باب المدینة فذہب عدة
فراسخ واتفق ... ذہب بہ السیل وظہر بعد سنین وسلم طفل فی سریر لہ حملہ السیل فتعلق السریر بزیتونة وعاش
وکبر ومات فی ایامہ السمعانی والخطیب التبریزی والکیا الہراسی والغزالی والشاشی وجاء عہد المسترشد وزلزلت بغداد
مرارا کثیرة ودامت کل یوم خمس مرات او ستا والناس یستغیثون وقام عشرین یوما وفی سنة اربع وعشرین بعد العجا
من ایامہ ارتفع سحاب مطر ببلد الموصل نارا احرقت من البلد مواضع ... الکثیرة وفی سنة تسع وثمانین واربعمائة من ایام المقتفی
تقب الہلال لیلة الثلاثین من شہر رمضان فلم ... ال بغداد صائمین لتمام العدة فلما ... رقبوا الہلال نہارا ورأوہ ایضا وکانت
السماء جلیة صاحیة ومثل ہذا لم یسمع ... سنة ... ث وثلاثین کان بجنزة زلزلة عظیمة عشرة فراسخ فی مثلہا
فاہلکت خلائق ثم خسف بجنزة وصار مکانہا ... ت زلزلة عظیمة وماجت بغداد نحو عشر مرات وتقطع منہا
جبل بحلوان وجاء بالیمن مطر کلہ دم و... الارض ... رشة بالدم وبقی اثرہ فی ثیاب الناس قال ابن الجوزی من ایام المقتفی
عادت بغداد والعراق الی ید الخلفاء ولم یبق لہا منازع وقبل ذلک من دولة المقتدر الی وقتہ کان الحکم للمتغلبین من الملوک
ولیس للخلیفة معہم الا اسم الخلافة انتہی ومات فی ایامہ المازری والزمخشری وابن عطیة وابن العربی والقاضی عیاض ومن اخبار
المستنجد قال الذہبی مازالت الحمرة الکثیرة تعرض فی السماء منذ مرض وکانت تری ضوءہا علی الحیطان ومات فی ایامہ الدیلمی
صاحب مسند الفردوس وعبد القادر الجیلی والسمعانی ثم جاء المستضیء وفی ایامہ ضعف الرفض ببغداد ووہی وامن الناس وخطب
بالیمن وبرقة وتوزر ومصر الی اسوان ووقع برد بالسواد کالنارنج ہدم الدور وقتل جماعة وکثیرا من المواشی وزادت دجلة
زیادة عظیمة بحیث غرقت بغداد وزادت الفرات ایضا واہلکت قری ومزارع وابتہل الخلق الی اللہ ومن العجائب ان ہذا

الله علی هذه الصفة و قد هلکت مزارعه بالعطش و فی سنة اربع و سبعین هبت ببغداد ریح شدیدة منتصف اللیل و ظهرت
اعمدة مثل النار فی اطراف السماء و استغاث الناس استغاثة شدیدة و بقی الامر علی ذلک الی السحر و مات فی ایامه الحافظ
ابن العساکر من حفدة الشافعی و من الحوادث فی ایام الناصر انه ولد بالعلث ولد طول جبهته شبر و اربع اصابع وله اذن واحدة
و فی سنة اثنتین و ثمانین اجتمع الکواکب الستة فی المیزان فحکم المنجمون بخراب العالم فی جمیع البلاد بطوفان الریح فشرع الناس فی
حفر مغارات فی التخوم و انتظروا اللیلة التی وعدوا فیها بریح کریح عاد فلم یات فیها شیئ و لا هب فیها النسیم بحیث اوقدت الشموع
فلم تتحرک فیها ریح تطفئها و مما قیل فیه قول ابی الغنائم محمد بن المعلم قل لابی الفضل قول معترف مضی جمادی و جاءنا رجب
و ما جرت زعزع کما حکموا و لا بدا کوکب له ذنب کلا و لا اظلمت ذکاء و لا بدت اذن فی قرنها الشهب یقضی علیها من لیس یعلم ما
یقضی علیه هذا هو العجب قد بان کذب المنجمین فی ای مقال تقالوا فما کذبوا و فی سنة ثلث و ثمانین اتفق ان اول یوم فی السنة
کان اول ایام الاسبوع و اول السنة الشمسیة و اول سنی الفرس و الشمس و القمر فی اول البروج و کان ذلک من الاتفاقات
العجیبة و فیها کانت الفتوحات الکثیرة منها فتح بیت المقدس من ید الفرنج و من الغرائب ان ابن برجان ذکر فی تفسیر الم غلبت الروم ان
بیت المقدس یبقی فی ید الروم الی سنة ثلث و ثمانین و خمسمائة ثم یغلبون و یفتح و یصیر دار الاسلام الی آخر الابد اخذا من حساب
الآیة فکان کذلک قال ابو شامة و قد مات ابن برجان قبل ذلک بدهر و هبت ریح سوداء بمکة عمت الدنیا و وقع علی الناس رمل احمر
و وقع من الرکن الیمانی قطعة و فی سنة تسعین و ثلث انقض کوکب عظیم سمع لانقضاضه صوت هائل و اهتزت الدور و الاماکن فاستغاث
الناس و اعلنوا بالدعاء و ظنوا ذلک من امارات القیامة و توقف النیل بمصر بحیث کسر ما و لم یکمل ... فعاد کون الغلاء المفرط
بحیث اکلوا الجیف و الآدمیین و فشا اکل بنی آدم و اشتهر و روی من ذلک العجب العجاب تعدوا عن حصر و ... اهل الموتی و ... اهل
کل مزرق کثر الموت من الجوع بحیث کان الماشی لا یقع قدمه او بصره الا علی میت او من هو فی السیاق و هلک اهل القری قاطبة بحیث
ان المسافر یمر بالقریة فلا یری فیها نافخ نار و یجد البیوت مفتحة و اهلها موتی و قد حکی الذهبی فی ذلک حکایات یقشعر الجلد من
سماعها قال و صارت الطرق مزرعة بالموتی و صارت لحوم ... [redacted] ... هم کثیر
استمر ذلک الی اثناء سنة ثمان و تسعین و فی سنة ... مصر و الشام و الجزیرة فاخربت اماکن
کثیرة و قلاعا و خسفت قریة من اعمال بصری و فی ... المحرم ماجت النجوم و تطایرت تطایر الجراد
و دام ذلک الی الفجر و انزعج الخلق و ضجوا الی الله تعالی و لم یعهد ذلک الا عند ظهور رسول الله صلعم و فی سنة ست و ستمائة
کان ابتداء امر التتار و ممن مات فی ایام الناصر من الاعلام الحافظ السلفی و ابن الانباری و المدینی و البرهان صاحب الهدایة
و قاضی خان و ابن الجوزی و ابن الاثیر صاحب جامع الاصول و الفخر الرازی و الحافظ عبد الغنی المقدسی و ابن قدامة
الحنبلی و فی سنة اثنتین و خمسین و ستمائة من ایام المستعصم ظهرت نار فی ارض عدن و کان یطیر شررها فی اللیل الی البحر و یصعد
منها دخان عظیم فی النهار و فی سنة اربع و خمسین ظهرت النار بالمدینة النبویة و بدا دوی عظیم ثم زلزلة عظیمة فکانت
ساعة بعد ساعة الی ان ظهرت نار عظیمة فی الحرة قریبا من قریظة قاله ابو شامة و قال الذهبی امر هذه النار متواتر و هی
مما اخبر به المصطفی صلعم و سیاتی ذکرها فی الباب الثانی من هذا الکتاب ان شاء الله تعالی ثم رکن المستعصم الی وزیره ابن العلقمی

الرافضي فاهلك الحرث والنسل ولعب بالخليفة كيف اراد وباطن التتار وناصحهم واطمعهم في المجيء الى العراق واخذ بغداد وقطع
الدولة العباسية ليقيم خليفة من آل علي وصار اذا جاء خبر منهم كتمه عن الخليفة ويطالع باخبار الخليفة التتار الى ان حصل ما حصل
قال الموفق عبد اللطيف في خبر التتار هو حديث يأكل الاحاديث وخبر يطوي الاخبار وتاريخ ينسي التواريخ ونازلة تصغر كل
نازلة وفادحة تطبق الارض وتملؤها ما بين الطول والعرض وهذه الامة لغتهم مشوبة بلغة الهند لانهم في جوارهم وبينهم وبين مكة
اربعة اشهر وهم بالنسبة الى الترك عراض الوجوه واسعوا الصدر خفاف الاعجاز صغار الاطراف سمر الالوان سريعوا الحركة
في الجسم والرأي تصل اليهم اخبار الامم ولا تصل اخبارهم الى الامم ونساؤهم يقاتلن كرجالهم وقال غيره وارض التتار باطراف بلاد
الصين وهم سكان براري ومشهورون بالشر والغدر وكان هلاك المستعصم على ايديهم ولتقي الدين بن ابي اليسر قصيدة مشهورة
في بغداد وهي هذه لسائل الدمع عن بغداد اخبار فما وقوفك والاحباب قد ساروا يا زائرين الى الزوراء لا تفدوا
فما بذاك الحمى والدار ديار الى آخر ما قال وممن مات في ايامه الحافظ السخاوي وابن الحاجب النحوي والزملكاني والمجد
ابن تيمية وسبط ابن الجوزي ومات في مدة انقطاع الخلافة من الاعلام المنذري والشاذلي وابن الابار مورخ الاندلس
وفي سنة ٦٦٣ زلزلت مصر زلزلة عظيمة وكثر الحريق بالقاهرة في عدة مواضع وفي سنة ٦٧٩ يوم عرفة وقع بديار مصر برد كبار و
صواعق وفي سنة ٦٩٤ دخل في الاسلام قازان بن ارغون بن ابغا بن هلاكو ملك التتار وفرح الناس بذلك وفشا الاسلام
في جيشه وفي سنة ٧١٦ زاد النيل زيادة كثيرة لم يسمع بمثلها وغرق منها بلاد كثيرة وناس كثيرون وفي سنة ٧٢٤ زاد النيل
ايضا كذلك و ... اشهر لصفا وكان ضرره اكثر من نفعه وفي سنة ٧٣٠ عمرت سقوف المسجد الحرام بمكة والابواب
وظاهره مما يلي باب بني شيبة وفي سنة ... كان الطاعون العام الذي لم يسمع بمثله وفي سنة ٧٥٢ كان لبطرابلس بنت تسمى نفيسة
زوجت بثلثة ازواج ولا يقدرون عليها يظنون ان بها رتقا فلما بلغت خمس عشرة سنة غارت ثدياها ثم جعل يخرج
من فم الفرج شيئ قليلا قليلا الى ان برز منه ذكر ... ج وانثيان وكتب بذلك في محضر قاله ابن كثير وغيره وفي ابتداء سنة ٧٧٣
كان خروج الطاغية تمرلنگ الذي ا ... عباد واستمر يعثو في الارض بالفساد الى ان هلك الى لعنة الله
في سنة ثلث وسبعين وسبعمائة وكان ... يسرق ويقطع الطريق ثم انضم الى خدمة صاحب خيل
ال ... ثم قرر مكانه بعد موته ومازال ... ما وصل وقال بعضهم خرج في سنة عذاب يعني بحساب
الجمل ثلثا وفي سنة ٧٨٢ ورد كتاب من حلب يتضمن ان ... عبث به في صلوته فلم يقطع الامام الصلوة
حتى فرغ وحين سلم انقلب جبر العابث وجه خنزير وهرب الى غابة هناك فعجب الناس من هذا الامر وكتب بذلك محضر وفي
سنة ٧٩١ في شعبان احدث المؤذنون عقب الاذان الصلوة والتسليم على النبي صلعم وهذا اول ما احدث وكان الآمر
المحتسب نجم الدين الطنبذي وفي سنة ٨١٢ كسر النيل في اول يوم من مسري وبلغت الزيادة اثنتين وعشرين ذراعا وفي سنة ٨١٩
ظهر بمصر شخص يدعي انه يصعد الى السماء ويشاهد الباري تعالى ويكلمه واعتقده جمع من العوام فعقد له مجلس واستتيب فلم يتب
فعلق المالكي الحاكم بقتله على شهادة اثنين بانه حاضر العقل فشهد جماعة من اهل الطب انه مختل العقل فقيد في البيمارستان
وفي سنة ٨٢١ ولدت جاموسة مولودا برأسين وعنقين واربعة ايدي وسلسلتي ظهر ودبر واحد ورجلين اثنين لا غير

وفرج واحد انثی والذنب المفروق باثنین فکانت من بدیع صنع الله وفی سنة ۲۲ وقع زلزلة عظیمة بارزنکان ہلک بسببها
عالم کثیر وفی سنة ۲۳ ذبح جمل بغزة فاضاء لحمه کما یضئ الشمع رمی منه قطعة لکلب فلم یاکلها وفی سنة ۲۴ استمرت زیادة النیل الی
آخر ہاتور وغرق بذلک زرع کثیر وفی سنة ۲۵ ولدت فاطمة بنت القاضی جمال الدین البلقینی ولدا خنثی له ذکر وفرج و یدان الی ابرتان
فی کتفه وفی راس قمنان کقرنی الثور ومات بعد ساعة وفیها زلزلت القاہرة زلزلة لطیفة وفیها کسر النیل فی ثامن عشرین ابیب
وفی سنة ۲۶ زلزلت الارض یوم الاحد بعد العصر سابع عشر المحرم زلزلة صعبة ماجت منها الارض والجبال والابنیة موجا و
دامت لحظة لطیفة ثم سکنت فالحمد لله علی سکونها وسقط بسببها شرافة من المدرسة الصالحیة علی قاضی القضاة الحنفی
شرف الدین بن عبد الله فانا لله وانا الیه راجعون وفی ہذه السنة فی ربیع الاول قدم الی مصر من الہند رجل یسمی خاکی زعم
ان عمره مائتان وخمسون سنة فاجتمعت به فاذا ہو رجل قوی لحیته کلها سوداء لایجوز العقل ان عمره سبعون سنة فضلا عن اکثر
من ذلک لم یات بحجة علی ما یدعیه والذی اقطع به انه کذاب ومما سمعته منه انه قال انه حج وعمره ثمانی عشرة سنة ثم رجع الی
الہند فسمع بذہاب التتار الی بغداد ولیاخذونها وانه قدم الی مصر من السلطان حسن قبل ان یبنی مدرسته ولم یذکر شیئا یستوضح
به علی قوله وفی ہذه السنة قدمت کتب من المدینة الشریفة تتضمن ان فی لیلة ثالث عشر رمضان نزلت صاعقة من السماء علی
المدینة فاحرقتها واحرقت سقوف المسجد الشریف ما فیه من خزائن وکتب لم یبق سوی الجدران وکان امرا ہولا انتہی من تاریخ
الخلفاء للسیوطی وقال اعتمدت فی الحوادث علی تاریخ الذہبی وابن کثیر وعلی المسالک وذیله وانباء الغمر لابن حجر وقال قال
ابن ابی حاتم فی تفسیره عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال ما کان منذ کانت الدنیا راس مائة سنة . . . راس المائة امر
قلت کان عند راس المائة الاولی من ہذه الامة فتنة الحجاج وما ادراک ما الحجاج وفی المائة . . . سون حرو بدع اخیتحتی
درست محاسن بغداد وباد اہلها ثم قتله ثم امتحن الناس بخلق القرآن وہی اعظم الفتن فی ہذه . . . المائة واولہا بالنسبة الی الدعاء الی
البدعة ولم یدع خلیفة قبله الی شئ من البدع وفی المائة الثالثة خروج القرمطی وناہیک . . . المقتدر لما خلع وبویع ابن المعتز
واعید المقتدر ثانی یوم وذبح القاضی وخلقا من العلماء ولم یقتل قاضی . . . سنة تفرق الکلمة وتغلب المتغلبین
علی البلاد واستمر ذلک الی الآن ومن جملة ذلک . . . وفساد . . . وتفرق وقتلا للعلماء والصلحاء
وفی المائة الرابعة کانت فتنة الحاکم بامر ابلیس لا بامر الله . . . سنة اخذ الفرنج الشام وبیت المقدس
وفی المائة السادسة کان الغلاء الذی لم یسمع بمثله . . . وکان ابتداء التتار وفی المائة السابعة کانت فتنة
التتار العظمی التی لم یسمع مثلها اسالت دماء اہل الاسلام بحارا وفی المائة الثامنة کانت فتنة تمرلنگ التی استصغرت بالنسبة
الیها فتنة التتار علی عظمها واسأل الله تعالی ان یقبضنا الی رحمته قبل وقوع فتنة المائة التاسعة بجاه محمد صلی الله
علیه وآله واصحابه وسلم انتہی **قف** در تاریخ گزیده آورده در ین سال در قزوین شخصی خربزه را پاره کرد نوری ازان برآمد
چنانچه آن خانه روشن شد تا سه شبانه روز ازان خربزه نور می تافت و فوج فوج مردم بدیدن آن می شتافتند و ہم درین
سال در قزوین زنی دختری آورد نیمه زیرین بر شکل دختران و نیمه بالا از ناف دو پیکر شده چهار دست داشت و دو سر ہمه
متحرک بود و یکسر کما بیش یکماه پیش از سر دیگر بمرد و آن بچه قریب پنج شش ماه در حیات بود و دیگر در اول عهد سلطان ابو سعید

در ایران گوساله دیدم که چهار چشم داشت و دو پا و هم در عهد او مردی بود که تمام اندامش موی چون موی خرس داشت
و لحیه او تا کمر اما کلامش مفهوم نمیشد و بگدائی اوقات میگذرانید تا فوت شد و در بعض بلاد زنی ظاهر شد که روی و دستهای این
پر موی بود مانند خرس و دندان زیرین نداشت و سخنش را کسی نمی فهمید مردم میگفتند که خرس با مادرش جمع شده لاجرم
تحفه غریب آورده و در جامع الحکایات گفته در زمان سلطان التمش این نوع کسی را دیدم و او را دختری شد بهمین هیئت
و سلطان او را نزد مستنصر عباسی فرستاد و در عهد اولجایتو سلطان بولایت خولنجان تومش دختری را در وقت بلوغ
زهار درد کرد بعد از چند روز آلت مردی و خصیتین از وی بیرون آمده مرد شد و در بغداد شخصی محمد نام را دختری بود که در حالت
زفاف از قوت دخول شوهر از وی آلت رجولیت پیدا شده زن خواست و او را فرزندان شدند و ظاهر مردی گفته
مردی را دختری بود چهار ساله روزی آن دختر بر خود حرکتی عنیف کرد که لرزه عظیم بر وی افتاد و موضع قبل را بشگافت
از انجا قضیبی با خصیتین بر آمد چنانچه آلت مردی ظاهر شد و علامه قطب الدین در شرح کلیات قانون آورده که دختر
نجم الدین حفص که از علماء خوارزم بود فرزندی تولد نمود سرش چون سر آدمی و بدنش چون بدن ماری یکدو ماه در حیات
بود و پیش مادر آمده شیر میخورد و در برکه آب که در ان حوالی بود خود را انداخته شنا میکرد و باز بدستور نزد مادر آمده
شیر میخورد و آخر بفتوای فقهاء مقتول گشت یافعی گفته در سنه ثمان و خمسین و اربعمأته در بغداد دختری بوجود آمد
که ... دیگر ... در بیان قاضی میر حسین یزدی در شرح ابیات مرتضوی گفته طفلی در یزد متولد شد
در عهد سبحان ... یکغند ... و از احوال خفیه خبر میداد سری بزرگ داشت چون دو ساله شد وفات یافت
از ابو علی منقول ست که در حوالی جرجان ... پاره که بوزن یکصد و پنجاه من بود از هوا در افتاد اهالی آن حوالی آواز
عظیمی شنیدند و چون او را نزد والی جرجان بردند سلطان محمود غزنوی از ان طلب داشت ... که تیغی از ان
جدا کنند میسر نشد آخر شد ... آهنگران ... از آن جدا ساخته نزد سلطان روان کردند وی هرچند جهد کرد که
تیغی از ان ترتیب کند صورت نبست ... اجزای آن بهم اتصال یافته بودند در غایت صلابت ابو نصر بن
ابی منصور هم گفته در طبرستان ... افتاد که نه سنگ ... و ... کسی را معلوم نشد
که چه بود و ابن جوزی گفته در سنه عشر ... بعزم تسخیر بعراق آمده در حوالی بغداد
تگرگی عظیم بارید یکی از ان جمله در وزن زیاده از صد ... در سنه ست و اربعین و سبعمأته در عهد طاهرین حکم شبی
ستاره نورانی ظاهر شد و مدتی پرتو آن تمامی شهر را روشن کرد و چون روز منور گردید و بعد از ان ایام کافه
انام به بلای قحط و غلا مبتلا گشتند و در زمان مطیع در یکی از لیالی شهر ذی الحجه ستاره چنان بدرخشید که بچو آفتاب تمام
روی زمین را روشن ساخت بعد از ان صوتی چون رعد شدید مسموع خلائق شد و در مصر زلزله شد از غایت
شدت آن ماهیان در قعر دریا نمودار و پیدا گشتند و در عهد سلطان اویس در سنه احدی و سبعین و سبعمأته وبای
مفرط در تبریز سانح شد قریب سیصد هزار کس فوت شدند و در سنه اربع و ستین هجری در بصره طاعون افتاد و تا چهار
روز کشید روز اول هفتاد هزار کس فوت شدند و روز دوم هفتاد و یکهزار و روز سوم هفتاد هزار و نود نفر و روز چهارم

یکنفر فینکره ابن الجوزی گویم درین زمانه مابت ۱۲۸۵ داغی بر آسمان نمودار شد طولش یک لک چهارده هزار میل از زمین تا ماه و
بیان میکنند و در شهر شاماچی معموله روس زلزله های متواتر آمد که از ان تمام شهر هلاک گشته و جز چند خانه هیچ باقی نماند
و در سنه ۱۲۸۹ بمقام ارج نومند خسف افتاد و تا پنج میل کشید و هم درین سال در جزیرهٔ جیبیان ۲۲ ماه می زلزلهٔ عظیم آمد و زمین
منشق گردید و از ان آب کثیر بیرون آمد که تمام شهر حما غرق گشت و معدن سیم که در انجا بود منقلب گردید و هم درین
سال در شهر مرشدآباد بنگاله زلزله آمد وقت نیمروز و یکساعت ماند و در شهر منیسری وقت زوال آفتاب باد گردی
بلند شد و از ان دخان بیرون آمد و بر روی او ازی بود مثل دویدن عجله هفده درخت از صدمهٔ آن از بیخ بیفتاد
و بست و نه شجر درهم و برهم گشت و یکصد و شانزده خانهٔ سنگین بشکست و آب نگیر با خشک گردید و سنگهای گران چهل
بر فاصلهٔ چهل گز افتاد و چهاردهم شوال سنه ۱۲۸۹ در شهر لهری و کچی چنان زلزله آمد که قریب پنجهزار کس زیر مکانات منهدمه
از زلزله بمردند و در بهیره ضلع شاه پور روز جمعه ۲ ماه مارچ در همین سال آنقدر پرندهٔ خورد مثل کیک گرد آمدند که روز ما
بشب گردید و یکپاس استاده غائب شدند و در مقامات بسیار واقع سند تا بست روز در همین سنه ۱۲۹۰ زلازل متواتره آمد
و در میرتهه ۲۴ ماه اگست در سنه ۱۲۹۰ زلزلهٔ خفیف آمد و حرکت او از جنوب بسوی شمال محسوس شد و در مقام گوجران
۲۳ ستمبر نصف ساعت پیش از طلوع مهر از طرف افق جنوبی شعلهٔ کلان تر از ماه بر آمد [illegible] بمغرب رفت و بنال
دراز از ستارگان همراه داشت و ۲۹ اگست سنه ۱۲۹۰ بمقام سین پیڈرو واقع صوبهٔ بولیویه [illegible] مسموع شد و
جبال این بلده خسف گردید و یکقطعهٔ زمین چهار هزار گز در طول و دو هزار گز در عرض [illegible] در یک لحظه بزمین
فرو رفت و غائب شد غرضکه ازین قسم آفات ارضی و سماوی بسیار و بیشمار ست تا کجا ذکر توان کرد و این بلیات همیشه در هر زمان
و عصر از ممالک اراضی معمورهٔ ربع مسکون بوده و موجود ست و سوانح این زمانه نیز بسیارست ضبط آن همه طول
بسیار میخواهد اینقدر که نوشته شد برای عبرت گرفتن [illegible] و برا دلیل فرید قرب ساعت
دانستن کافی و وافی ست و هر که اشراط کبرای قیامت [illegible] ال [illegible] ممل نموده
نیک میشناسد که اینهمه وقایع و سوانح [illegible] حق تعالی ما را و جمیع
مسلمانان را از آفات آخر زمان بحفظ و امان خود دارد و از [illegible] ایمان و صحت عقیده و عمل موفق مرام
خدا و رسول بدار بقا برد آمین

فصل نهم

در بیان کشور هند و سلاطین هنود [illegible] ملوک طوائف الملوک هند و ذکر
بعض ماجریات چون محرر سطور عربی نهاد هندی نژاد دست حرفی چند از حال هند بخامه می سپارد و قلیلی از ماجریات او از
بدایت تا نهایت بر میگذارد که خالی از فوائد نیست بدانکه ملک هند ولایتی وسیع و عرصهٔ بس فراخ است مبتدی از هفت درجه
شمالی استوا و منتهی تا چهل درجهٔ جنوبی که مقدارش یکهزار و سه صد و پنجاه و سه کروه باشد و طولش از شرق تا
غرب بست و شش درجه که مقدارش یکهزار و شصت و شش کروه باشد شرقی [illegible] چین و شمالی تبت و جنوبی
غربی بحر شور و در هر جانب امصار و بلاد و مدن و قصبات و قری و رباطات قلاع و حصون مشتمل بر مساجد و معابد و خوانق
و صوامع و بساتین و زراعات و مسالک [illegible] و [illegible] و حبه [illegible] و جبال و بحار و انهار و

و آبار و انواع اشجار دارد و محتوی است بر سهل و حزن و بحر و بر و جبال و قفار و لبت و دو صوبه و یکصد و نود و دو سرکار
و چهار هزار و یکصد و پنجاه و دو محال و محاصل او هشت ارب و شصت و هشت کرور و بیست و شش لک و هشتاد هزار و پانصد و
هفتاد و سه دام بود و در زمان اکبر پادشاه دو هزار و هفتصد و سی و هفت قصبه از صد و پنج سرکار مقرر مانده و اکبر آنرا دوازده حصه
ساخته هر حصه را صوبه نام کرد و حدود وی در هر زمان مختلف بوده در زمانی برهما و سیام و ملاکه و کوچین از ین ولایت شمرده شده و در وقتی
کابل و قندهار و تبت در ان داخل گردیده امروز حدود اربعهٔ او بحسب تحقیق نصاری باین طریق است که حد جنوبی او دریای
شور و حد شمالی کوه همالة و حد غربی دریای اتک تا کوه سلیمان و حد شرقی صحرای سنی پور تا کوهستان برهما و طول او از شرق تا
غرب یازده صد کروه و عرض هشت صد کروه و مسافت مربع زاید بر شش لک کروه و شمار مردم چهارده کرور و جبال در این
اقلیم کمتر و میادین سطوح بسیار و شمار بحار بیست بحر یا زیاده میرسد و انهار بیشتر و منجملهٔ بحار عظیمهٔ این مملکت گنگ و جمن مشهور تر
اند گنگ از کوه همالة برآمده بعد مسافت هفت نیم صد کروه در خلیج بنگاله فرو میریزد هنود تعظیم آنش میکنند و غسل او را در
کفارهٔ جمیع ذنوب شناسند و گویند آبش با وجود مرور دهور در آوند و ظروف فاسد نمیشود و جمن از شرقی همالة بالاتر
از گنگ از قعر جبل برآمده زیر اله باد در گنگ می افتد مسافت او از مصدر تا اینجا نزدیک بچهار صد کروه باشد این آب
نیز یکی از معظمات [illegible] است بعض اهل لغت گفته اند که سیحون و جیحون همین رود گنگ و رود جمن است و در مدار الافاضل
نوشته که سیحون نهر سند است و بعضی گویند آب سند است یعنی دریای اتک که آنرا اباسین هم خوانند و در منتخب گفته نهریست
بماوراءالنهر [illegible] سهو آنست که سیحون نام نهریست که میان اندجان و سمرقند میرود و جیحون رودی است
میان خراسان و ماوراءالنهر نزد [illegible] بلخ بالجمله در حدیث آمده که این چهار دریا که سیحون و جیحون و نیل و فرات باشند
از انهار جنت اند که در دنیا میریزند [illegible] ارند و از انجمله نیل رود مصر و فرات رود کوفه متعین است در تعیین این
دو رود دیگر اختلافات [illegible] هند از [illegible] غلات و بقولات بهفتاد و [illegible] نوع میرسد و فواکه بیکصد و شش قسم
گل [illegible] نوع و اشیاء [illegible] بسیار است حصرش نمیتوانند شد تا آنکه بعضی چهار صد و پنجاه و شش
قسم چوب جمع کرده اند و زیاده [illegible] اشان داده اشجار ده هزار قسم هم رسانیده و از مدراس
زائد بر یک لک قسم اصول تحفه [illegible] های مخصوص هند چلینه و چلپنه و مولسری و هارسنگار و جوهی
و آفتابی و کنول و کیوره و کیتکی [illegible] اناناس کیله و شریفه و کنوله است که باین لطف و خوبی جای
دیگر معلوم نیست و سرآمد میوه های هند انبه است در دکن از بنگاله تا صوبهٔ عظیم آباد بغایت تحفه می باشد و در نواح دهلی
مخصوص قصبهٔ کیرانه و جهنجهانه است تخم او از دکن آورده اند و در ذوق و رایحه نظیر خود ندارد امیر خسرو دهلوی را در
ثنا او اشعار آبدار بوده و گندم ناکپور و برنج باڑی مضاف صوبهٔ کشمیر و افیون مالوه و نیل ترهت و نیشکر سند و زعفران
کشمیر و تربز اله باد و خربزهٔ آگره و پیاز ممبئی و انبهٔ مالده و کمشری بنارس و نارنج سلهٹ و هلیلهٔ بلاسپور و صندل ملیاگر و بید مشک
کشمیر شهرت تمام دارد و برگ تنبول از خصائص اینجاست که در جای دیگر نشانش نمیدهند و گل سرخ غازیپور و یاسمن جونپور
و عطر قنوج نیز منجملهٔ تحائف معدوده و پنبه چنانکه درین ملک میشود جای دیگر نیست اگرچه در امریکا بقلت هم میرسد

و تماکو در ینجا در عهد جهانگیر آمده و چون رواج بسیار یافت جهانگیر بامتناع آن کوشید و سلطان ممالک بنا بر آن منع بیع و شراء
صادر کرد چنانکه بعضی را لب برید اما بسکه مردم معتاد بودند سود نداد و کسانیکه اجتناب جایز ندیده آمدن او از جزائر فرنگست
اطبای حاذق و علمای اصول حکم و فتوی بجواز او و کشتی و علمای فقه بعضی منع و بعضی جائز دارند و حیوانات بهائم بسیار
و طیور بیشتر بسیار اند منجمله آن یکی فیل باشد که ماده او پس از سیزده ماه وضع حمل کند و در سی سال جوان شود و تخمیناً تا
یکصد و بیست سال عمر طبیعی دارد و دیگر کرگدن است که دشمن فیل باشد و در روی بیشه چند حیوان است دیگر گاو گجراتی است
که تیزتر از اسپ بود و مردم احمدآباد و آنرا در ارابه کشند و دیگر گاو وحشی صحرائی است و سواری بهل و رته نیز از مخترعات هند
است و از عجائب اشجار این ولایت درخت بڑ باشد که هیچ درخت بکلانی و عرض و طول عمر او نمیرسد تا آنکه بر ساحل دریای
نربدا متصل بهروچ درختی است که آنرا سه هزار ساله میگویند آنقدر ظل ظلیل دارد که زیر او هفت هزار کس میتوانند
استوا و حلقه او چهارده صد دست نشان میدهند و فروع او که بزمین پیوسته اند نزدیک سه هزار شاخ خواهد بود و انواع
نوع معدنیات در ینجا بهم میرسد از انجمله کحل و یشم و مرمر و بلور و عقیق و الماس است در عهد شاهجهان پادشاه از معدن
کولور پارهٔ الماس برآمده بود کوه نور نامش کردند ثمن آن هفتاد و پنج لک روپیه مشخص گردید در ین نزدیکی در لاهور
موجود بود نصاری از دلیپ سنگه گرفته بملکهٔ انگلستان فرستادند ملک هند سه فصل دارد زمستان و تابستان
و برشکال فصل آخر سر آمد فصول اینجاست بدایتش از نهایت جوزا و نهایتش از بدایت میزان باشد گویند مردم اینجا
اسمر و چشم کلان و سیاه و قد میانه و موی سر سیاه باشد حسن رامنی این الکه سر زمین [illegible]
قسم دوم
حصه از مذهب قدیم اینجا اتباع بید بود که وجود او بالقای الهی از زبان برهما میگویند حکیم بیاس چهار حصه گردانید هر یکی
را نام علحده نهاد رگ بید و ججر بید و شام بید و اتهربن بید و بعضی آنرا شش کتاب ساخته را کهت و رس جمع اند و هر کتاب
را شاستر نامیدند زیاده بر دو هزار سال میگذرد که مذهب بید را گذاشته دین بده گرویدند و این مذهب تمامه هند را فرا گرفت
تنها در قنوج و حوالی او اهل قلیلی متمسک ببید ماندند نوشتند ... از ایشان بیشمار است ...

همگنان بت پرستی است هر چه باشد هر کجا که باشد ؎ بیت — و یکی از خدائی که بصد رنگ آمد

محقق آنست که اینقوم هیچ مخلوق را بی عبادت نگذاشته ترجمه — ذات مسجود اوست جز خالق تعالی

شانه که عبادت و توحید او گاهی نکرده اند ؎ کافران از بت بیجان چه تمتع دارند باری آن بت بپرستید که جانی دارد
زنار بستن و قشقه بر رو کشیدن و صندل بر جبین مالیدن یکی از بدیعات ایشان است ولنعم ما قیل ؎ کافران کین همه
صندل بجبین می مالند کفر را در دسری نیست چنین معلوم است و از نوادر این ملک عمود سنگین قلعهٔ الهاباد است که بیش از
دو هزار سال عمر دارد و بر روی کتابه ایست بزبان پالی عهد راجه اشوک و زمان این راجه دو نیم صد سال پیش از سنین
عیسوی بود عمود دیگر است در دهلی و روضهٔ قبر ممتاز محل در نواح اگره است که به سه کرور و هفتاد لک روپیه تعمیر یافته
و حصون دهلی است که صرف مبلغ یک کرور طیار شده و جامع مسجد شاهجهانی است که در ده لک روپیه عمارت گردیده
و منارهٔ مسجد سلطان شمس الدین التمش است که سه صد و شصت و نه پایه دارد و بر اطراف وی آیات قرآنیه کنده

[illegible] عجائبات نادره رقم نگار است که بطلیموس جغرافی گیتی نشان نمید هند بست لک نفر در دهلی درون حصار سکونت
داشت [illegible] ۱۲۹ هنگام شمار در ۱۸۷۱ء همگی یک لک پنجاه و دو هزار نفر در حساب آمد نوع همین تفاوت
[illegible] دولت این ملک هم بسیار بود تا آنکه بعهد اکبر پنج هزار فیل و ده هزار اسپ خاصه بود و تا دو نیم کروړ
در سفر دائره کمخواب مرصع بجواهر منصوب میشد و یک روپیه ابیست و دو آثار گندم و ده من چهار ده آثار جو می ارزید و غالب
مطوله و طوامیر مذاهب هنود هم در عهد وی از هندی بفارسی برده شده این کار بهمت ابوالفضل و فیضی انجام گرفت و معجون
مرکب مذاهب اهل عالم بدولت این بی دینان رواج پذیرفت بالجمله از بدایت عمران درین سرزمین حکومت و دولت و سلطنت اقوام
مختلفه هنود بود و قرون متطاوله و ازمنه کثیره حکمرانی اینجا بی مزاحمت اغیار کردند و شهرت این ولایت بنام هند بن حام
بن نوح علیه السلام است و فرمانروایی این بلاد در اولاد وی منحصر گشته و اول کسیکه از ایشان برتبه راجگی رسید کشن یکی
از احفاد پورب بن هند است گویند معاصر طهمورث پادشاه ایران بود راجه سورج بتقویت رستم بر هند مسلط شده شهر قنوج
را آباد ساخت شیوه بت پرستی از عهد وی رواج دارد و راجپوتان از نسل وی اند و سلطنت در خاندان راجگان سورج بنسی
چندر بنسی منحصر شده و بعض محققین هنود گفته اند که براهمه احوال راجگان بوده را بنابر خلاف مذهبی ضبط نکردند و اهل
[illegible] براهمه را قلم انداز کردند و هر یکی کتب دینی تاریخ دیگری را نابود کرد تا آنکه در زمانه اسلام دفاتر هر دو گروه
بپایه خفا نیفت و توقع تصحیح انساب و وقایع آن عهد از میان برخاست و آنچه در کتب شاذه و فاذه یافته میشود در خور
قطع و یقین [illegible] سیر المتاخرین وغیره گفته که بست و چهار تن کهتری پور بر پور دو هزار و چهارصد و نه سال
حکمرانی کردند و نه تن [illegible] صد و هشتاد سال حکمران ماندند بعد راجه بهوج دولت انتقال بکایتهه دیگر کرده و تا
راجه [illegible] پانزده تن شش صد و سی و [illegible] هفت سال بر سریر فرماندهی نشستند سپس مرزبانی بخانواده کالنا بوس باز گشت
[illegible] راجه جگپال ده تن شش صد و نود و هشت سال فرمان [illegible] ماندند بعده دولت بقوم دیگر کایتهه
باز گردید و از راجه سکسین تا راجه تو په سهند [illegible] شش سال پشت به پشت کار کیانی نمودند و از ابتدای جلوس
سکهه دهپ کهتری تا تسلط اسلام [illegible] صد و سی سال فرمان فرما ماندند و از ابتدای راجه
جد شتر پانڈ تا راجه پتهورا یکصد و بست [illegible] چهار صد و هشت سال حکمرانی نموده مرحله پیمای طریق عدم
شدند اول راجگان این ملک اکشواکو نام حکمران [illegible] یعنی راجه سیابود [illegible] راجه چندر پنجاه و هفت نفر راجگی کردند و از
رام چندر تا سمتر هفتاد و شش نفر حکمرانی نمودند این سمتر چند روز پیشتر از بکرماجیت بود راجگان جیپور و جودهپور اولاد
خود را از نسل وی میگیرند بکرماجیت پنجاه و شش سال پیشتر از سنه عیسوی تخت نشین اجین بود و بر تمام هند حکمرانی
داشت اول کسیکه فوج خود برین ملک کشید اسکندر است تا دریای ستلج آمده برگشت و نزد بعض چون راجه فور شهر قنوج را
از دست دهلو انتزاع نمود سکندر بعهد او تا قنوج آمده بروی غالب گشت بعده این ملک بقبضه اقتدار راجه بهوج تخت نشین
اجین بود و او معاصر آنحضرت صلعم میگویند ابتدا اسلام درین مملکت از سنه سیزده هجری است گویند مغیره بعهد خلافت
عمر بن خطاب تا سند آمده بعد فتح برگردید بعده در سنه چهل و پنج هجری مهلب بن ابی صفره در ملتان رسیده فاتح گشت

سپس عبدالرحمن بن محمد اشعث بزمان عبدالملک بن مروان در سنه هجری متوجه هند شده کابل را مفتوح ساخت و در سنه
[illegible] محمد بن قاسم ثقفی از طرف حجاج بن یوسف گسیل کرده و بعض بلاد بر دست او فتح شده بود و در سنه یکصد و هفت هجری
بزمان هشام بن عبدالملک عبدالله قشیری حاکم خراسان غور و غرجستان و ملک نیمروز و کابل بدست آورد [illegible]
خلفای عباسیه همواره آمد و شد مجاهدان اسلام در میان بود و جمعی از اولاد تمیم انصاری بحکومت [illegible]
زمان سامانیان البتکین غلام آن خاندان جدا شده غزنین و کابل را متصرف شده دم استقلال برزد و پس از آن [illegible]
که یکی از اوشان تاج الدین یلدوز بود بعد بخوارزمیان مسلم ماند پس لشکر چنگیز خان استیلا یافت و از آنجا با میر تیمور بلاد گردید
و فرزندانش سریرآرا شدند چنانکه بیاید و چندی در تصرف نادرشاه ماند بعده دارالملک احمد شاه ابدالی شد اکنون [illegible]
نصاری است بالجمله چون مشیت الهی اقتضای آن کرد که سلسله فرمانروائی هندوستان از فرقه هنود و بت پرستان که از دیر
درین نزهتگاه حکمران بوده اند منقطع گردد و مشام هند هم بوی اسلام رسد اول سلاطین غور و غزنین ممالک [illegible]
پیموده نقش تسلط هنود را که از عهد مسند آرائی حکومت بودند به آب شمشیر آبدار که از فرشش از صفحه ایام پاک شستند بدایت
اسلام در هند از سلطان ناصرالدین سبکتگین بعده سلطان مکرر از غزنین بر هند تاخت آورده و در سنه [illegible] اکثر بلاد مسخر
گردانید و اول کسیکه بنیاد مساجد در هند نهاد و بعد رواج اسلام داده است چون از نژاد ترک و هنود مسلمانان [illegible]
گویند وی در زمان راجه جی پال آمده محاربه کرد و فتح یافت و غنایم بسیار بلکه بیشمار بدست آورده [illegible]
سلطان در آمد و سکه و خطبه بنام او شد ولله الحمد و بعد وفاتش پسرش سلطان محمود [illegible]
طرف خلیفه بغداد مخاطب بامین الملة و یمین الدولة گردید تفاصیل فتوحاتش در کتب مبسوطه [illegible] در وقت او راجه
والی جوده پور بر سریر قنوج بود سلطان کالنجر و قنوج وغیره بلاد گرفت و راجه بهار و اکثر بخت مرتبه دوازدهم آمدن او
بهندوستان در سنه ۴۱۷ هجری بود بعد از وی امیر ابوسعید نبیره سلطان محمود متوجه هند یورش آورد و بهرام شاه
برادرش بعض امصار و بلاد جدیده هند را مسخر [illegible] گذشت پسرش خسرو شاه [illegible]
لاهور بگرفت و تا آخر عمر حکمران پنجاب ماند بعد سلطنت [illegible] غوری از دست خسرو ملک بن خسرو شاه
بستاند از سلطان ناصرالدین تا وی هفت تن [illegible] غزنین و بلاد هند کردند
غوری هشت بار بر هند حمله آورد و در مرتبه هشتم در سنه ۵۸۸ [illegible] پیهورا را شکست [illegible] جهانبانی هند از هنود منقطع گردید
و مراسم اسلام درین بلاد شیوع یافت و قلعه سرستی [illegible] اجمیر بتصرف سلطان در آمده وی قطب الدین ایبک غلام
و برگزیده خود را گذاشته خود براه سوالک بغزنین برگشت ایبک بعد از وی قلعه دهلی و میرته و کول و قلعه گوالیار و بداون
و ملک گجرات بگرفت و دهلی دارالخلافه سلاطین اسلامیه شد و مرتبه نهم باز سلطان در سنه ۵۹۲ از غزنین بهند آمده ولایت
قنوج را مفتوح کرد و سه صد زنجیر فیل و دیگر غنائم گرفته برگردید و پانزده سال فرمانروائی هند کرد گویند خزائن بسیار
از طلا و نقره و جواهر از وی ماند از انجمله پانصد من الماس بقلم در آمد بعد فوت او ایبک در لاهور در سنه ۶۰۲ هم
دم استقلال زد چون انگشت خنصر او شکسته بود او را ایبک میگفتند و لک بخش میخواندند زیرا که لکوک مبالغ بمحتاجان

بعد از وی آرام شاه پسرخوانده اش جلوس کرد چون از وی تمشیت امور نشد سلطنت بسلطان شمس الدین ال
تمش رسید او بر گشت او را التمش خوانند زیرا که در شب خسوف متولد شده بود خلیفه بغداد برای او خلعت فرستاد وی در سنه
بر مالوه یورش نموده مظفر گشت بعد از وی رضیه دختر التمش سکه و خطبه بنام خود خواند بالجمله از سنه ۵۸۹ هجری از زمان ایبک
تا تغلق شاه هفده نفر یکصد و پنجاه و شش سال بتبعیت سلاطین دهلی حکمرانی کردند و از ابتدای سنه ۷۴۷ ملک فخر الدین سلاح
خودسری نموده تسلط یافت از ان زمان تا داود خان دو صد و بست و چهار سال حکام بنگاله خودسر و پادشاه بودند در سنه ۵۹۹
اچ و کالپی و بنارس مفتوح شد و در سنه ۶۰۰ خلجیان بنگاله غالب گردیدند و در سنه ۶۹۷ گجرات بدست آمد و در سنه ۷۰۰ خلجیان تسخیر [illegible]
هند چو اختند و در سنه ۷۹۲ اختلال و [illegible] الشاقی بنهایت طول و تنگین تخریب نهر سرستی بر آمد و در سنه ۷۹۶ آغاز سلطنت ملوک شرقیه
جونپور گردید و در سنه ۸۰۱ تیمور لنگ بر هند آمده دهلی وغیره گرفته برگشت و در سنه ۹۳۲ بابر شاه بمقام پانی پت
با سلطان لودهی جنگیده تمام ملک را متصرف شد و سلطنت این ولایت بر اولاد وی مسلم گردید و از ابتدای سنه ۹۹۵ اعمال
اکبری بنگاله را مسخر نموده داود را بملک نیستی فرستادند و تا یکصد و هفتاد و نه سال بنگاله تابع سلاطین دهلی ماند و بدایت
طوائف الملوکی در هند در سنه ۵۸۹ هجری است از زمان معز الدین سام تا معز الدین کیقباد یازده تن غوریان یکصد و هفده
سال و چند ماه سلطنت نمودند و از جلال الدین خلجی تا سلطان محمود یازده تن یکصد و بست و شش سال و چند ماه فرمان روا
بودند و خضر خان [illegible] سال و سه ماه و مبارک شاه پور او سیزده سال و سه ماه و شانزده روز و محمد شاه ده سال
و علاء الدین هفت [illegible] لودهی سی و هشت سال و سکندر لودهی بست و هشت سال و ابراهیم لودهی هفت سال و
بابر پنجسال و همایون [illegible] شیر شاه پنجسال و اسلام شاه هشت سال و فیروز شاه سه روز و عدلی شش ماه
و ابراهیم [illegible] و سکندر سه چهار ماه و همایون بار دوم یکسال و سه ماه یکی بعد دیگرے کوس حکمرانی نواختند و سلاطین
بهمنیه هجده تن [illegible] تا سنه ۹۳۴ یکصد و هشتاد و هشت سال و ملوک بیجاپور بیجانگر [illegible] دو صد و ده سال تا سنه
و حکام دولت آباد و بیگر ده نفر یکصد و [illegible] تلنگان حیدرآباد دکن نه تن یکصد و هفتاد و یکسال
تا سنه ۱۰۰۴ و ملوک صوبه برار چهار تن [illegible] نه تن یکصد و پانزده سال تا سنه ۱۰۱۰ و حکام گجرات
سیزده تن یکصد و هشتاد و هفت سال [illegible] دو صد و بست و پنجسال تا سنه ۹۶۸ و حکام خاندیس
دوازده تن دو صد و سی و شش سال تا سنه [illegible] بنگاله سی و سه تن دو صد و چهل و پنجسال تا سنه ۹۸۳ و
حکام جونپور شش تن نود و هشت سال تا سنه ۸۸۱ حکمرانی امصار و بلاد هند در اقطار مذکوره کردند بعده این همه ممالک
بقبضه اکبر پادشاه در آمد و بدایت اسلام در کشمیر از سنه ۷۱۵ هجری نشان میدهند در سنه ۹۹۵ این ملک ضمیمه سلطنت
تیموریه شد و ابتداء اسلام در سند و تهتهه از عهد ولید بن عبد الملک گویند اول آنجا بنی تمیم حکمرانی کردند بعده سی و
شش تن مرزبانان سومکان یعنی الوش سومره تا پانصد سال فرمان روا ماندند سپس سلاطین غوریه و غزنویه تاخت
آوردند بعده بست تن از اولاد جمشید شاه کارکیائی کردند از جام آزار تا جام باز فیروز هیجده تن بادشاه شدند در
این ملک بتصرف اکبر پادشاه در آمد و ملتان را محمد بن قاسم ثقفی فتح کرده بود و در سنه ۹۳۵ شاه حسین ارغون آن

تسلط یافت از سلطان محمود تا هفتصد و دوازده تن حکمرانی کردند پس شمالی ممالک شاهان دهلی گردید آمدن بابر شاه بطرف کابل و سند در سنه ۹۱۰ هجری بوده و در سنه ۹۱۱ زلزله بزرگ افتاد و تا یکماه بایستاد و در سنه ۹۱۳ قندهار بر دست او مفتوح شد و در سنه ۹۲۵ زلزله دیگر آمد مشهور در سنه ۱۰۲۵ وبای عام در هند افتاد و در سنه ۱۰۲۶ عمود هوائی نمایان شد و طاعون در گرفت و در سنه ۱۰۲۹ صاعقه ریخت و از معدن می آهن بر آمد و از آن سلاح و آلات ساختند و در سنه ۱۱۱۱ آغاز زوال دولت اسلام از مملکت هند گردید و قوم سکهه نشو و نما یافت بفضل الله پادشاه و بحکم باری بود و در سنه ۱۱۳۰ راجه جی سنگه رصد جدید بنیاد نهاد و در سنه ۱۱۳۳ باز زلزله عظیم پیدا شد و در سنه ۱۱۴۸ ذو ذنب ظاهر گشت و پیشوا سر بشورش برداشت و تا آگره متصرف گردید و در سنه ۱۱۵۱ **نادر شاه** کابل و قندهار و پشاور وغیره تا دهلی انتزاع نمود و در سنه ۱۱۵۰ تسلط انگریز بر مرشد آباد شد و سراج الدوله مقتول گردید و در سنه ۱۱۷۳ بادشاه عالم قلعه نشین دهلی مصالحه انگریز شد و در سنه ۱۱۷۴ **احمد شاه** ابدالی نوبت پنجم بهند آمد و سکه را انتزاع داد و انگریز بر عظیم آباد مستولی شدند و در سنه ۱۱۸۲ قحط و وبا افتاد و در سنه ۱۱۹۳ انگریز با سیندیه معاهده کردند و گجرات فتح شد و در سنه ۱۱۹۹ زلزله عظیم و سنگ باران و قحط مشهور افتاد و در سنه ۱۲۰۰ تمام میان دوآب را فرا گرفت و در سنه ۱۲۰۷ نواب ضابطه جنگ بنگش فرخ آباد بانگریزان سپرد و در سنه ۱۲۱۹ زلزله عظیم روداد و قمر منخسف شد و در سنه ۱۲۱۹ باز زلزله آمد و زمین بلرزید و در سنه ۱۲۲۰ زلازل دیگر پیدا شد و ۱۳ ربیع الآخر ماهتاب در گرفت و در سنه ۱۲۲۶ کوکب دنباله دار در شمال و مغرب طلوع نمود و در سنه ۱۲۳۰ وبای هیضه اکثر بلاد را ته و بالا کرد و در سنه ۱۲۵۳ اکبر شاه قلعه نشین دهلی و سلطان محمود پادشاه کابل و ... پادشاه انگلستان بمردند و **بهادر شاه** در دهلی و **عبد المجید خان** در روم و ... پادشاه انگلستان جلوس کردند ان الارض لله یورثها من یشاء من عباده کتاب سیر المتاخرین تالیف نواب ... میر غلام حسین خان طباطبائی شیعی حاوی جمله ماجریات مملکت هندوستان ست و وقائع صوبجات را تا سنه ۱۱۹۰ هجری ضبط کرده و میر غلام علی آزاد بلگرامی در فضائل و صفات هند رساله نوشته اند موسوم بسبحة المرجان فی آثار هندوستان و در آن از سید البشر روایت گفته که اول هبوط آدم از بهشت در سراندیب از سرزمین ... هند ... تا ... انبیا علیهم السلام [redacted] و قتیکه بهند هبوط کرد پس وی صلعم باین اعتبار هندی ... لیکن در حقیقت این کلام از جنس لطائف شعریه و نکات نظمیه ست نه از قبیل تحقیق و تنقیح ... آنحضرت صلعم در کتاب خود تعریف و توصیف کرده و عرب را بر جمیع عالم فضل داده و زبان عربی را بر همه لغات مزیت نهاده آری اینقدر ست که هند بهتر از بسیار اقالیم عالم ست بعد ملک شام که اعدل اقالیم و منشاء اکثر انبیاء و مسکن و مهاجر ابراهیم بوده و این خوبی نیز بوجه بلوغ اسلام درین ملک میتوان گفت ورنه با کفر حقیقی هیچ حسن و خوبی معتبر نیست فالجمله زبان قدیم هندوستان پراکرت نام دارد کتب مذهب بدهه و جین بهمین زبان ست و سنسکرت که لغت بید و پران باشد مخصوص بکتب ست روزمره ایشان نبود معهذا هر قطر از اقطار وی لغتی جداگانه دارد که یکی با دیگری آشنا نیست و ملوک اسلام را که درین ملک کوس سلطنت نواختند غالبا زبان عربی بود و پستر سلاطین خراسانیه مسلط شدند و زبان پارسی داشتند بعده اولاد چنگیز خان یعنی تیموریه متصرف گردیدند و بوجه اختلاط عساکر با اهل اسواق و قری لغت اردوی ریخته حادث

شد و عجب معجون مرکب از السنهٔ مختلفه و لغات متباینه بهم رسید الحال که حکومت این اقلیم بدست برطانیه آمد لغت ایشان
هم دران آمیخت و اول کسیکه از ایشان راه هند پیدا کرد واسکوڈی گاما نام داشت بعهد سکندر لودی با دو سه
جهاز در سنه ۱۴۹۸ عیسوی از پرتکیس بکلی کوٹ آمد و در مدت ده ماه سفر او بکرانهٔ هند منتهی شد ازان باز دروازهٔ آمد
و شد این قوم باین سرزمین مفتوح گردید و کار و بار تجارت را رونق دادند تا آنکه درین زمان اموال ممالک ایران
و توران و تبت و افغانستان و برهما و چین و عرب و مصر و ایشیا و افریقیه بواسطه جهازات هوائی و آتشی و عجلات
دخانی و مراکب بعیر و بغال و حمیر و ثیران و گردون و جز آن بر وجه تمام آمد و شد دارد و پیش ازین حرفه اهل این اقلیم
فلاحت و زراعت و کشاورزی بود و سوداگری را چنانکه باید نمی شناختند مردم فارس و روم و یونان بهرا و بیشتر
اشیاء تجارت آورده بدست ایشان میفروختند و زر فراوان می بردند اکنون حکام برطانیه اشیاء صناعیه بسی نادر
و غریب بکثرت آورده میفروشند تا آنکه صنائع و بدائع دیگر ممالک در چشم مشتریان سبک گردیده معهذا شال و کاغذ و قلمدان
کشمیر و ململ ڈهاکه و قرطاس کالپی و کمخواب و گلبدن بنارس و مشروع احمدآباد و سیله برهان پور و حریر و قالین ملتان
و آئینه و قلیان دهلی و کلابتون زیور و عطریات و چوتری قنوج و قند شاهجهان پور و ظروف گلی امروهه و سنگ سیاه و
[redacted] رنگی و تخفگی دار در عهد اکبر بادشاه یکشال کشمیر را تا هفت هزار روپیه قیمت بود و
یک تهان ململ ڈهاکه بپانزده اشرفی می ارزید و قس علی هذا و در بعض مجامع شل سیله هر دوار نزدیک بیست لک نفر فراهم
میشوند مختصر تا شاه عالم شصت و پنج نفر مسلمانان بر سریر دهلی جلوه آرا گردیدند و از بدایت هجرت تا سال وفات
او شش صد سال [redacted] گردید منجمله ایشان بیست و نه تن بموت خود مردند و بیست و سه تن مرگ سرخ چشیدند
و هفت تن در حبس جان دادند و [redacted] تن را اثری پیدا نشد که کجا رفتند و از زمان ناصر شاه تا شاه عالم در مدت
پنجاه و سه سال چهارده تن حکمران ... سال زمان حکومت محمد شاه در بیست و سه سال سیزده
تن از سلاطین درگذشت ... ملک شد نظام الملک بر حیدرآباد دکن متسلط شد و
نواب وزیر بر صوبه ... ف دهلی قابض شدند و قوم سکهه لاهور را باحوالی او
درگرفت و جات و ... پنج تن شاه اند تا آنکه لارڈ ولزلی شاه عالم را از قید مرهٹه
و جات نجات داده لک روپیه ماه ... پرداخته در سنه ۱۸۰۶ء فارغ البال گردید و روسای
اطراف را مثل بهوپال و اندور و ... ره موثق معاهد از آتش دهی فتنه باز داشته بجاهای شان نشاندند
و دولت و سلطنت اسلام منقرض گردید و قرعه حکمرانی بنام برطانیه افتاد فاعتبروا یا اولی الابصار ۵ آنکه اوج فلک
نشیمن ساخت، عاقبت زیر خاک مسکن ساخت؛ آنکه بر فرق تاج از زر کرد؛ در لحد رفت و خاک بر سر کرد؛ آنکه گهوارهٔ
ساخت مسکن خویش؛ رفت تابوت کرد مامن خویش؛ هیچ کس در جهان قدم نزند؛ که قدم جانب عدم نزند؛ تا توانی
دل از جهان بگسل، رشته از مهر این و آن بگسل؛ جاودان نیست عالم فانی؛ تو درین خاکدان کجا مانی؛ روی
در ملک جاودانی کن، ترک این گنج دیر فانی کن؛ پای در دام هیچ پیچ منه؛ همچنین دل بهیچ منه؛ از ابتدا سنه ۱۲۰۰

هجری تا امروز که سنه ۱۲۹۸ هجری است ملک از گنگ تا گنگ از کوه همالیه تا بحر شور شرقاً و غرباً جنوباً و شمالاً این ملک در قبضهٔ تصرف علیا حضرت
است حالیا ایشان هند را سه حصه کرده اند احاطهٔ بنگاله و مقر گورنر در کلکته باشد و احاطهٔ مدراس و احاطهٔ ممبئی و بعد فتح
پنجاب احاطهٔ چهارم مقرر کردند محاصل این ولایت سی کرور روپیه سال است و شمار فوج ... و نیم لک ... و پنجاه هزار
... و بست هزار گنجنت بود بعد غدر مجموع عسکر یک لک و شصت هزار نفر اند نیمهٔ آن هنود و مسلمان و نیمه گوره انگلستان
لعل الله یحدث بعد ذلک امرا گویند این اقلیم منسوب بزحل است لهذا اکثر مردم اینجا پست فطرت و ضعیف العقول و کم طاقت
و همیشه مغلوب لشکر کشان خارج دیار بوده اند ق ف مجد الدین فیروزآبادی بجمله بلاد هند در قاموس دو بلده را ذکر کرده
یکی دهلی و گفته نام دار الخلافه هند است و بزرگترین شهرهای اوست دیگر قنوج و گفته کسنور بلد بالهند فتحه محمود بن سبکتگین
و وی بدهلی آمده بود و شارح چغمینی دهلی را از اقلیم دوم ملک هند گفته و صاحب مفرح القلوب آنرا از اقلیم سوم شمرده و دهلی
مولد و مدفن مشائخ و اساتذهٔ من است چنانکه بلدهٔ قنوج موطن آبا و اجداد من حقائق حالات دهلی در سیر المتاخرین ... است
و ماجریات قنوج از من شنیدنی ابو الفدا در مختصر گفته مملکة القنوج بلاد داخل الجبال و هی منقطعة البحر و کل من ملکها یسمی قنوج
و لاهل هذه المملکة اصنام یتوارثون عبادتها و یزعمون ان لها مایتی الف سنة انتهى بلاد او را کوهستانی گفتن بنا بر
از انجاست که این بلده دار السلطنت راجگان هنود بود و هند جبال دارد ورنه این بلده میان رود گنگ و رود جمن
واقع است که انرا دو آب خوانند و احسن ممالک هند در همواری و خوش هوایی شناسند هیچ بلده در هند مقدم تر ازین شهر
نخواهد بود عمر او الوف بلکه لکوک نشان میدهند عمران او از عهد قابیل اولاد آدم ... تا نیا بیان میکنند
و گویند که از موتفکات است و طول و عرض عمارت و کثرت عمران او تا آنجا میرسانند ... قبول او ... میشود
سرزمینش در اقلیم سوم واقع شده طول او یکصد و پانزده درجه پانزده دقیقه و عرض بست و شش درجه و پنجاه و نه
دقیقه است بیت المقدس و شام و فلسطین و غیره نیز از بلاد اقلیم سوم اند و درین اقلیم سی و یک کوه و بست و دو نهر
بوده و گونهٔ مردم اسمر و طول نهار چهارده نیم ساعت ... چهارم اعدل اقالیم [redacted]
اعتدال طبائع و ذکا و جودت خواطر و دیگر اخلاق ... این بلده با این همه خرابی و آفات
هنوز آب و هوای خوش و دلبستگی تمام دارد ... نیست و ویرانه ایم اما بسیار خوش
بوده ایم پیش ازین مجمع علما و فضلا و حکما و اطبا و شعرا و اولیا ... مرور خاویة علی عروشها است گویا هیچگاه
روی آبادی نداشت و بوی از انسان نشمیده ع و بلدة لیس بها انیس الا الیعافیر و الا العیس تا حیات
والد مرحوم مسکن و موطن بود الحال سالها گذشت که یادش بخاطر افسرده و دل مرده نمیگذرد ع کان لم یکن بین
الحجون الی الصفا انیس و لم یسمر بمکة سامر بلی نحن کنا اهلها فابادنا صروف اللیالی و الخطوب الزواجر در
محاورهٔ روزگار نسب را بنجمه و نژاد و ذات و امثال آن تعبیر کنند و آنرا بعالی و سافل و صاعد و نازل بند گردانند
لیکن هشیار آگاه دل میداند که درین معامله خود را از دوری راه از پای اندازند و نژاد را تا آدم صفی برپا
رسانیدن نمی توانند ناچار این کار بدان باز گردد که از آبائی میان او یکی بفرط جاه و ثروت ظاهر یا بشناسائی

حقیقت چیره دستی یافته و بنام یا لقب یا حرفه یا مسکن یا مولد یا نسب شهرت گرفته پس سعادت گزین بیدار دل
چرا بدین افسانه بخواب رود و بران تکیه زده از حقیقت پژوهی دست باز گیرد پسر نوح را از ایزد شناسی پدر چه سود
و ابراهیم خلیل را از بت پرستی اصل کلام نودیان لیکن از انجا که بسر نوشت آسمانی و در رسمیان صورت پرست افتاده
با گروهی آمیخته که نسب را بر حسب گذارند تا گزیر حرفی از ان جانب در چند تلوی از آفتاب باز میگویند بسیدانم که نفس قدسی
مرا پیش ازین علیین و سموات علی مقر و منزل بود تا قدم درین تیره خاکدان بگذاشت اول نزول از اصلاب پاک آباء کرام
امهات بمکه معظمه که اشرف بقاع ارض ست از دو دمان هاشم که اکرم قبائل قریش بود اتفاق افتاد بعد بر بنیاد که
خاتم النبیین صلعم از انجا هجرت بمدینه طیبه کرد و از بهشتی به بهشتی دیگر افتاد دیر نگذشت که علی بن ابی طالب بکوفه قدم رنجه
فرمود و آنچه بسر حسین بن علی و علی بن حسین و اخلاف او قرنا بعد قرن وقتا فوقتا در عهد بنی امیه و خلفاء عباسیه گذشت
شهره دهر و زبانزد یکست تا آنکه نقل مکان بناحیه دار السلام بغداد دست بهم داد و فتنه تاتاریان یادگار زمانیان
ست دران حیص بیص مدینه بخارا ماوای بزرگان شد این بلده را در اقلیم چهارم از ملک تعران دارند بخاری صاحب
صحیح از خاک انجاست سید جلال الدین بخاری سیاحت گزید و بهمرهی علم و عمل معموره جهان را بپای عبرت در نوشت و در
ملتان بسر نوشت آسمانی عزلت گزیده در مقام اوچ شربت ممات چشید اخلاف ایشان بتحریک سلاطین اول در دهلی
و از انجا بقنوج رسیده آرمیدند و بسادات بخاری شهرت گرفتند هنوز این خاندان بهمین عنوان روشناس جهان
و جهانیان ست شده باشد که این خاک ماوای آبای ماست بنگر که خواسته ایزد درین انتقالات چیستی
چیست کجا بوده ایم و کجا رسیده ایم و در پشت پدران و شکم مادران بکدام یک الکه افتادیم ه یوما بحزوی و یوما بالعقیق
و بالعذیب یوما و یوما بالخلیصاء شماره آبا نژاد داستان دراز ست چرا انفاس را بنا بایست وقت تلف شد
چنان در سر داعیه که ... از حال و مال ایشان ... از نیرنگی اطوار خود اگر فرصت دست بهم دهد در رساله جداگانه
سرانجام دهد و مایه عبرت دیده وران ... ز آباء و اجداد در لباس ولایت و اندکی در علوم رسمیه
طائفه در زی امارت و جمعی در ... توکل و تنهائی بسر برده اند پدر بزرگوار که خاکش
عنبر باد از تعلق امارت آبائی ... آگاهی بوده انفاس گرامی در آویزش خویش بکار برده
و زندگی بی بدل را در مجاهده ... ایشان از خار و خس شرک و کفر و بدعت بگلزین توحید
و رسالت و اتباع سنت مصروف گردانید و خلقی بیشمار را آراست و پیراست روح مرا در سنه ۱۲۴۸ هجری در بلده بانس بریلی
با بدن عنصری از مشیمه علوی به نزهتگاه بشری خرامش شد در دو سال شیوا زبانی بخشیدند و در سال پنجم
سایه پدر از سرش بربودند و در پانزده سالگی دریچه سواد کشود در هجده سالگی خزائن علوم رسمیه را گنجور امین
شد در بست سالگی حقائق ایمانی و دقائق اسلامی پرتو ظهور انداخت خاطر از علوم مکتسبه و رسوم زمانی دل زده
و خواهش رمیده گشت و انوار علوم کتاب و سنت ظلمات فنون روزمره فضلاء گیتی محو و فنا کرد و در باطن فسون
آگاهی دمید و از حضیض تقلید باوج تحقیق برگرفت در سی سالگی دل از اولین پیوند گسیخته بکلی مشغوف تدوین

ابواب شرایع برروش سلف امت و ائمه ایشان موافق منطوق سنن صحیحه مدونه در دواوین اسلام و دفاتر محدثین
کرام شده و توده از ان فراهم کرده که این جریده هم فرعی از ان اصول صحیحه ست سابقه ازل جان مرا پیوند خاص بکتاب
وسنت داده و از علوم بیگانه که دو نیم صنم علم باشد دوری بخشید و از زوج اول اولاد صالح و از زوج ثانی اموال حلال ارزانی
کرده بایوای یتیم و غنای عائل و هدایت ضال توجه فرمود و مصالح جمعی از عباد بدست تدبیر او نهاد و بتیسیر کتب کثیره از صحائف
مستنده اهل قرآن و اصحاب حدیث کاشانهٔ دل او را نوری تازه و سرور بی اندازه بخشید و انتفاع بعلوم سلفیه توفیق اشاعت سنن
نبویه در ابواب احکام دین در بلاد عجم و عرب خصوصاً الکهٔ هند درین آخر زمان بخشید و باین مزایا و خبایای زوایا سرفراز
فرمود و خاطری آزاد و دلی لاابالی از رد و قبول اصدقا و اعدا عنایت کرده نه شادی داد سامانی نه غم آورد
نقصانی ٭ به پیش همت ما هرچه آمد بود مهمانی ٭ هرچند در نسب وحدهٔ شجرهٔ رسالت ست اما از و فور سیه کاری شرمنده ختمی پناه است
واگرچه در حسب فی ره از آفتاب علم و دولت ست لیکن از غایت قصور در تادیه حقوق واجبه گنهگار درگاه الهی ست رقم سفید
و سیاه من نزبین شکسته نگاه من ؛ چه من و چقدر گناه من خجلم ز نام غفور تو ٭ اکنون که منزل بهوپال و دخیل این دار الاقبال
ست سرانجام مرگ را دریکی از دو حرم محترم جویان و بزبان دل دردمند این دعاگویان اللهم ارزقنا شهادة فی سبیلک
واجعل موتنا فی بلد رسولک تا سهم این مدعا کی بر غرض اجابت نشیند و این کهنه آرزوی دل بپر کدام وقت رنگ بروی نماید
در شهر بهوپال که بلدهٔ نوآباد از اقلیم دوم ملک هندست طولش یکصد و یازده درجه و ۰ دقیقه ست و سه درجه
یمن و تهامه و مکه در ابتدای این اقلیم و مدینه قریب بوسط اوست غایت طول نهار در بنجا [illegible] ست و ربع باشد
و گویند مردمش میان سواد و سمرة گویند بانی نخستین او راجه بهوج والی اوجین معاصر حضرت عالم جو بهوج پالش
میخواندند چیم از کثرت استعمال افتاد بهوپال شد و پال در هندی آبگیر را گویند آبگیر اینجا در طول چهار نیم میل و در
عرض یکنیم میل باشد این الکه سرحد گوندوانه صوبه ماله ه واقع شده قلعه سنگه نیار د و بحسب شماره سنه ۱۸۶۰ء سه هزار
و چهار صد دیه آباد و هفصد و چهار قریه ویران [redacted] ان توجه بهوپال [illegible]
شهر خاص جای ماند و بود و شصت هزار تن ست و مجا [illegible] [illegible] ازانجمله دوازده لک در
انقطاع اخوان و ارکان و تعداد ساکنهٔ این الکه از مسلمانان [illegible] توابل هوشنگ آباد و غربی
اندور در جنوبی علاقهٔ گوالیار ست و محل پولتکل اجنت با عسکر کنتنجنت محال سیهور بدایت دولت افغانان میرزی
خیل درین خطهٔ محروسه از سنه ۱۱۲۰ هجری عهد بهادر شاه بن اورنگ زیب بوده و تا امروز که سنه ۱۲۹۱ هجریست عمر
دولت یکصد و هفتاد و یکسال میشود و ۹ تن حکمرانی کرده اند اول ایشان دوست محمد خان از مردم تیراه
درین دیار افتاد و بتغلب بر مرزبانان اطراف متصرف این خطه گردید و در سنه ۱۱۵۲ بعد حکومت سی و ۳ سال درگذشت
وپسرش یار محمد خان از دربار آصف جاه والی حیدرآباد دکن خطاب نوابی با ماهی و مراتب بستاند و بعمر
هجده سالگی رئیس شده بعد حکمرانی پانزده سال سی و ۲ ساله در سنه ۱۱۶۷ بمرد مرقد وی بیرون قلعهٔ اسلام نگر
است بعده فیض محمد خان در یازده سالگی بجای پدر مسند ریاست آراست و بست و پنجسال کوس حکمرانی نواخته

سی و شش سال در سنه ۱۲۱۱ ه‍ نقد هستی در باخت بمقبره او بیرون قلعه کهنه واقع شده چون فرزند نداشت بجای او
برادر صغیرش **حیات محمد خان** بیست و سی و دو سال ریاست داری کرده در سنه ۱۲۲۳ ه‍ آنجهانی شد ریاست برای
او از انتظام بر افتاده بود **وزیر محمد خان** یکی از ابنای عم او مختار ریاست گردیده و **غوث محمد خان** پسر
حیات محمد خان برای نام نواب ماند تا آنکه بعد هفده سال از جلوس در سنه ۱۲۴۰ هجری در گذشت و وزیر محمد خان نیز ده
سال حکمرانی نموده در سنه ۱۲۳۱ ه‍ آنجهانی شد و **نظر محمد خان** پسر صغیرش با حکام فرنگ در سنه ۱۲۳۳ ه‍ معاهده نموده استقلال
ریاست حاصل کرد و سه سال و نه ماه و شش روز حکمرانی نموده رحلت نمود این وقعه در سنه ۱۲۳۵ ه‍ رو داد و اختیار ریاست
بدست بانوی او **گوهر بیگم** دختر غوث محمد خان آمد چندی ارکان و اخوان ریاست تمشیت امور دولت کردند هرگاه
دختر خود را بحباله نکاح جهانگیر محمد خان بن امیر محمد خان بن وزیر محمد خان داد گورمنت انگلیسیه او را بر ریاست بر داشتند و
گوهر بیگم را بعطای اقطاع از مهر ریاست بیدخل کردند نواب هفت سال حکمرانی بهوپال کرده در سنه ۱۲۶۰ هجری انتقال
کرد و قرعه ریاست بنام دختر ایشان نواب شاهجهان بیگم افتاد و اختیار ریاست بدست بانوی شان نواب **سکندر بیگم**
ماند بعده در سنه ۱۲۶۶ هجری مادر برضای دختر رئیسه مستقل گردید و خطاب نیتی و تمغا و پرگنه بیرسیه بجلدوی کوشش
و کوششی که بزمانه غدر [illegible] منت حاصل کرد وی اول کسی ست که از روسای هند سفر حج کرد و در سنه ۱۲۸۰ توفیق
ادای این فریضه یافت [illegible] سطور در بین بلاد برنانه او بود و در سنه ۱۲[illegible] وفات یافت و در باغ فرحت افزا مدفون
گردید و بجائی [illegible] **شاهجهان بیگم** مسند ریاست را زیب و زینت بخشید ولادتش در سنه ۱۲۵۴ هجری
بقلعه اسلام نگر [illegible] در سنه ۱۲۶۳ بعد وفات پدر بعمر چهار سالگی از گورمنت خلعت ریاست یافت نهم شوال
سنه ۱۲۷۶ ریاست بدست مادر گذاشت [illegible] سنه ۱۲۸۵ هجری غره شعبان صدر نشین کاشانه ریاست گردید و در اواخر
همین [illegible] حرمین شریفین [illegible] گزیده [illegible] آوری حج و عمره پس از هفت ماه از عرب به بهوپال آمد اول مهتم
جمله مدارس و ثانیاً مهتم دار الانشاء [illegible] ریاست و راجا بخطاب **نواب والاجاه امیر الملک بهادر**
پایه بپایه صعود کرد و نکاح ثانی [illegible] سنه ۱۲[illegible] هجری باطلاع گورمنت بعهد لارد میو گورنر
[illegible] صورت گرفت و تیول [illegible] چون سنه ۱۲۸۹ آمد بماه رمضان بدربار لارد
نارتهه بروک بمقام بمبئی خطاب رتبه اول نیتی و تمغای اشتار و نشان شاهی و سند عهده گرند کمندر اشتار آف انڈیا
مهری ملکه انگلستان و دستخطی وزیر اعظم بایشان حاصل شد و بعد فراغ ازین دربار سیر سورت و احمدآباد گجرات
بر عجله و خانی صورت بست ولادت نواب **سلطان جهان بیگم** دختر ایشان در سنه ۱۲۷۴ هجری بوده و ولایت
عهد در سنه ۱۲۸۵ هجری حق تعالی این پاره سرزمین اسلام را عمر دراز بخشد و حکمرانان او را سعادت اتباع شریعت
روز افزون کند بسی منکرات بوده که در عهد این رئیسه سعیده بکنج عدم خزیدند و بسیار طاعات ست که از قوة
بفعل خرامیدند امروز عهد وی عروس دهر ست و ماجریات ماضی و حال این خطه از تاج الاقبال تاریخ بهوپال
باید جست در شرع شریف ولایت و حکومت و سلطنت زنان جائز ندانسته اند و هو الحق ولیکن درین خاندان

از چهار نشست همچنان اتفاق افتاده که حکمرانی بقبضه تصرف زنان مانده چنانکه در جاهلیت و اسلام هم نظائر آن
نشان داده اند قصه بلقیس ملکه یمن منصوص قرآن مجید ست و در مصر بزمان قبط دلوکه بنت زبا ملک کوس سلطنت
نواخته سیوطی در حسن المحاضره گفته فلم تزل مصر ممتنعة بتدبیر تلک العجوز نحوامن اربعمائة سنة و در ذکر زمانه اسلام گفته
واتفقوا بعد قتل المعظم علی تولیة شجرة الدر ام خلیل جاریة الملک الصالح فملکوها وخطبوا لها علی المنابر ونقش اسمها
علی الدینار والدرهم وکانت تعلم علی المناشیر وتکتب والدة خلیل ولم تل مصر فی الاسلام امراة قبلها انتهی و در زمان
آنحضرت صلعم زنی در فارس والیه ملک شده بود فرمودلن یفلح قوم ولوا امرهم امراة اخرجه البخاری و رضیه دختر شمس الدین
التمش بر سریر سلطنت دهلی جلوه آرا گردیده و خود امروز در ولایت هند عمل زنی انگلیسیه ست و عدم فلاح و صلاح مردم
هند گویا ازهمین جاست در زمان جهانگیر پادشاه نورجهان بیگم فرمانده بود و شاه هیچ نمیکرد و امثال این احوال درین
خراب آباد کهن بسیار گذشته و بگذرد وتلک الایام نداولها بین الناس **قف** بعد تسلط برطانیه بر غالب بلاد هند
اختلاف کرده اند اهل علم در آنکه این مملکت دارالاسلام ست یا دارالحرب و قول جمعی کثیر گفته ومنهم الحنفیة که این
ولایت دارالاسلام ست زیرا که پیش از ایشان این ملک معمول احکام اسلام و مملوک حکام مسلمین بوده و دارالاسلام
گردیده و دارالاسلام دارالحرب نمیگردد مگر بسه چیز یکی باجراء احکام اهل شرک بر وجه اشتهار که در وی حکم اهل
اسلام اصلا جاری نشود و باینطور که اهل حرب برداری ازد و در اسلام چیره شوند یا اهل کدام [redacted]
گشته اجرای احکام کفر نمایند یا اهل ذمه نقض عهد نموده تغلب بر دیار مسلمانان کنند ... ... او بدار حرب
باینطور که میان هر دو کدام بلده از بلاد اسلام متخلل نشود و ظاهرش آنست که ... ... یلحق بدار
حرب ست شامی گفته و ازینجا ظاهر شد که جبل تیم الله که در شام ست و آنرا کوه دروز نامند و بعض بلاد تابع او همه
دارالاسلام ست زیرا که اگرچه این بلاد در احکام دروز یا نصاری هستند و اوشان را قاضیان بر دین آنها هستند و بعضی از اوشان علانیه شتم اسلام و مسلمین میکنند
لیکن اوشان زیر حکم ولاة امور ما هستند و ... ... تا ... ست ... ... نب و ولی امر هرگاه تنفیذ احکام
اسلام میخواهد نافذ میکند سوم آنکه کدام مسلم یا ... ... ماند یعنی [redacted] ... ... ماقی نماند
کفار برای مسلم باسلام و ذمی بعقد ذمه در ... ... هو اظهار حکم الکفر وهو القیاس گویم
جریان احکام اهل شرک یعنی حکام برطانیه در هند ظاهر ست لیکن در شامی گفته و ظاهره انه لو اجریت احکام المسلمین
واحکام اهل الشرک لاتکون دار حرب و احکام مسلمین خود درینجا جاری نیست مگر آنکه جمعه و عید و نماز و ذبح و امثال
آنرا در احکام اسلام وا رند و با اتصال بدار حرب بر وجهی که کدام بلده اسلام بینهما متخلل نباشد پس این اتصال
البته متحقق نیست و امان اول هم برای مسلم باسلام و برای ذمی بعقد ذمه باقی نمانده و صیرورت دارالحرب دار الاسلام
باجرای احکام اهل اسلام در آنها میشود مثل جمعه و عید اگرچه در وی کافر اصلی باقی باشد و متصل بدارالاسلام نبود
بعده اختلاف کرده اند در آنکه نتیجه اختلاف مذکور چیست نزد بعضی جواز معامله ربا با اهل حرب ست و نزد بعض وجوب
هجرت از آنجا بسوی دارالاسلام و اول مجروح ست و ثانی راجح اگرچه فرضیت هجرت بعد فتح مکه منسوخ شده و تحقق

مرام درین مسئله ودر آخر رساله افادة الشیوع بجواب بعض اهل استفتا کرده ایم فلیرجع الیه و اشارت بمسئله دار الحرب
و دار الاسلام در فصل مجدد هر مائة نیز بیاید فانتظره **قف** ارض جدید که آنرا دنیای نو و امریکا خوانند مردمش از قوم انگلس
هستند و مذهب نصاری دارند علماء هیئت این جماعه گویند احاطه کره مائی ارض بطور شناخت حکماء پیشین نیست بلکه
شکل کره بند کره ارضی را محیط ست و ارض چنانچه این طرف برآمده مسکن عالمی گشته با قالیم سبعه روشناس شده همچنان
ارض طرف مقابلش نیز نمایان گشته جای ماند و بود عالمی گردیده ست و بوضعی واقع شده که کف پای اشخاص
هر دو طرف اگر زمین در میان نباشد بهمدیگر بچسپند و سرها بطرف اسمان مانند یعنی بی اندک میلی هر دو طرف زمین
مقابل همدگر واقع ست وسعتش دو حصه خواهد بود و وسعت اقالیم سبعه سه حصه و سردسیر و گرمسیر هر دو ست
چو بهائی متنوعه و ادویه مختلفه ازان طرف می آید میگویند که معادن طلا و نقره بسیار دارد چهار صد سال
ست که نشان این زمین یافته شد **قف** چون حال کشور هند معلوم شد پس باید دانست که شرح احوال ابتدائی
خلقت بحسب تحقیقات علما و حکماء هند بسط تمام دارد تا آنکه اجمالش هم خالی از اطناب کلام صورت نه بندد شیخ ابو الفضل
محرر اکبر نامه در دفتر سوم آن کتاب که مسمی بآئین اکبریست خلاصه علوم و رسوم هندیان بکمال تنقیح نوشته هر که
اطلاع تفصیل بران خواهد بکتاب مذکور رجوع نماید منجمله آن درینجا یک نوع که اعاظم هنود بآن قائل اند نوشته میشود
میگویند اول تعینی که حضرت وجود مطلق گرفت و جلوه خاص فرمود مسمی به برهماست و همانا عقل اول ازان خواسته اند
از چهار کس از جنس ... و سنندن و سناتن و سنتکمار هر کدام فرمایش رفت که همت در پیدای
خلقت بر بندد ... بتوجهات قدسی بدین کار نه پرداختند سگالش دیگر رفت و از جبین مبین خود دیگری
را برآورد و مهادیو نام یافت از جلال فراوان که در وی دید شایستگی آفریدن در و نیافت ده کس دیگر را پدید آورد
همانا اوستول ... باشند بعد ازان از پیکر خود مردی و زنی برآورد منو و ستروپا همانا آدم و حوا
را بدین نام خواسته اند و از ... آغاز ... که اول تعین صورت زنی بود آنرا مهامایا
گویند ظاهرا قدرت و مشیت را ... ایجاد عالم گشت و برخی آفتاب را وسیله
ایجاد عالم دانسته اند و حکماء هند پنج عنصر ... جز چهار عنصر معروف اکاس نام عنصری بیفزایند و او را محیط
همه جا و همه کس دانند گویا آوند عالم او را مقرر کرده اند و بآسمان قائل نیند شمار بر دوائر نهند و منطقه را دوازده
بخش کرده هر بخش را نامی مطابق نامهای عربی گذاشته هر بخش را راس گویند و کواکب را اجسام صیقلی
مستنیر از نیر اعظم دارند و هر هفت سیاره را نامی نهاده روزهای هفت را بآن منسوب کرده اند و نیر اعظم را
نور بحت مستفیض از حضرت نور النور دانند و پیوند نفس قدسی با هر یکی بیان کنند و گروهی اختران را بشری
نفوس انگارند و گویند که بگدازش تن و جان عنصری و ستردن اهوای نفسانی و ترتیب روح مجرد بدان مقامهای
عالی جای یافته اند و زمین را کروی الشکل دانند و گویند تمام کره زمین هفت جزیره معظم دارد و هر یکی را نامی
برگذارده اند و دریا را محیط او دانند و یکی ازان جزایر سبعه این جزیره ست که هند و چین و عرب و فرنگ و ترکستان

بر روی اوست اما این قول نقل پرستان اینهاست و دانش گرایان اینها در اکثر مقالات یونانی آسا هستند و چه عجب
که اقالیم سبعه یا بی دانشان متاخر از بی فکری و دنباله روی برهمنان بی عقل چنین تعبیر کرده باشند و عالم راست تخمین
کرده بالائی را سرگ لوک نام نهند و محل پاداش نیکوکاران دانند میانی را بهولوگ مسکن بنی آدم و دیگر حیوانات گویند و
پایینی را پاتال و محل جزا و سزای بدکاران پندارند و بالائی را درجات هفتگانه گویند و پایینی را کذلک طبقات سبعه شمارند
و هر یکی را نامی نهاده اند و پیدائی عالم را بکرات و مرات قایل اند و در هر صورت سلسله تنا دن را بعد ایجاد یک مرد و یک
زن نا قلند و بعد پیدایش آدمی زاد چون اندک کثرتی در اینها پدید آمد بر همه آنرا چهار صنف گردانیده هر صنفی را نامی
مقرر کرد سران آن جماعه را که صاحب علم و فضل و زهد و عبادت بودند براهمن نام نهاد و صاحبان جرات و شجاعت و
عقل و فطانت را چهتری و صاحبان تجارت و زراعت و صناعات شریفه را بیس و خدمه اینها و اهل حرف رذیله را
شودر قرار داده هر فرقه را باین اسم مسمی گردانید عمل برهمنان تحصیل علم و عبادت و افاده و استفاده علوم و ریاضات
و حق پرستی و رهنمائی دیگران براه حق و کار کرد چهتری خراج ستانی و سروری و رعیت پروری و ملک داری و
حمایت براهمنان و خدمت ایشان و مشغله بیس کشاورزی و تجارت نمودن و صناعات شریفه اختیار فرمودن و
پیشه شودر صناعات خسیسه و خدمت این هر سه صنف نمودن و **اوتار** که در فرق هنود شهرت دارند اینها
هر اوتار را بخدائی پرستند عقیده جمیع هنود فی الحال همین است اما در حقیقت اشتباهی هست که [illegible] ین تا در فهم مرام
کلام قدمای قوم رو داده و مراد قائل نفهمیده اند حاصلش آنکه در هر دوری از ادوار چهار [illegible]
ست جگ و تریتا و دواپر و کل جگ ست ده بار ده تن بصور مختلفه برای کاری خاص [illegible] بعد [illegible] رفته آن
امر عظیم بتقدیم رسانیده اند و هر یکی بنامی مناسب صورت موسوم گشته در عهد اقامت خود درین وا ر تا پایندار فرمان روا
و دیگر مخلوقات فرمان پذیر و آنها را پرستار بوده اند و قول محققین این جماعه درین خصوص آنست که [illegible]
بنا بر امر که سود آن با آفریده باز گردد و عنده بیکری [illegible] تزئید و تقویت تمام مبذول حال [illegible]
مظهر غرائب مور به نیروی خود گرداند و عبادت [illegible] انشل اند و [illegible] هند بدین گروه
و آنرا پورن اوتار گویند و آنکه در برخی از موجودات پرتوی [illegible] زد و شگرف نیروی جسد را
انشل اوتار نامند و هیچ موجودی را خالی از فروغ او ندانند انشل اوتار بشمار در نیاید و پورن اوتار در همگی چهار جگ
ده بار جلوه فرماید و تجلی او بصاحب نظران بنماید و درین دوره تا امروز نه تن پدید آمده اول مچهه اوتار بصورت ماهی
در پایان دکن در ست جگ بماه پهاگن بشهر بهدراوتی و وی گفته که پس از هفت روز جهان را آب فرو گیرد و در غلاف چوبی
با برخی شایستگان و گرامی نامهای ایزدی و گزین وارها بنشیند هفده لک بست و هشت هزار سال آب طوفانی
بود و بسیس و در نقاب نهاد همانا طوفان نوح علیه السلام را باین گپ آمیخته تعبیر کرده باشند دوم کورم اوتار در ست جگ
بماه کاتک و او را هنوز زیر زمین زنده پندارند سوم باراه اوتار در شهر چهاورت نزدیک نیمکهار واو و مدت ظهور
او هزار سال بود و چهارم نرسنگهه اوتار بصورت اسد در ست جگ بماه بیساکه در شهر هرن پور نزد اگره پیدا

گرفت و صد سال باقی ماند پنجم باون اوتار بصورت آدم کوته بالا در جگ تریتا بماه بهادون بر ساحل نربدا برآمد و هزار سال کامروائی کرد ششم پرسرام اوتار آدمی پیکر در جگ تریتا بماه بیساکهه در موضع رنکتا نزد آگره نمودار شد چنین پندارند که هنوز زندگانی دارد و در کوه مهندر از زمین کوکن نشان دهند هفتم رام اوتار یازده هزار سال ورنگ نشین بود و شایسته آئین بابرنهاد ظهوراو در جگ تریتا ماه چیت در شهر اوده بوده هشتم کشن اوتار در متهرا ظهور کرد و صد و پنج سال زندگانی نمود و شانزده هزار و صد و هشت زن داشت و از هر یک ده پسر و یک دختر پدید آمد هر کدام چنان میدانست که همگی شب با او بوده نهم بوده اوتار در کل جگ ماه بیساکهه در شهر گیا پیدائی گرفت و صد سال زندگانی کرد دهم کلکی اوتار و وی در آخر کل جگ ماه بیساکهه در شهر سنبهل برآید و صد سال برنید و برخی چهارده افزوده اوتار را بعثت و چهار بر گذارند و در احوال هر یکی نامها پرداخته اند و شگرف داستانها برگذارده و گوناگون پیکر از زر و سیم و جز آن بر ساخته محراب پرستش گردانند لیکن چون بوده و چون اوتار نگرایند تلخیص کلام در اعتقاد هنود آنکه وسیله ایجاد خلقت برهماست و کتاب الهی بید نام از زبان او موجود شده و پی آیندگان برهما در تفسیر آن کوشیده شش کتاب آراستند و شش علم گردانیدند تفصیل این کتب غرض ما نیست زیرا که قلیل النفع ست و اشارت بعلوم ایشان در ما سبق رفته **قف** تواتر اخبار هنود قاضی ست بوجود این اوتاره [illegible] باستقلال بودن آنها با ضم دولت و حکومت و راجگی اما بعثت کدام پیغمبر برین قوم یا نزول کدام کتاب آسمانی [illegible] این هند یا لغت دیگر معلوم نیست و کدام نص صریح و حدیث صحیح درین باب وارد نشده شیخ رفیع الدین [illegible] نوشته اند که مفاد آیت قرآنی وان من امة الا خلا فیها نذیر آنست که در هر امتی ترساننده گذشته است که از ارتکاب قبائح و تلاف حقوق ترسانیده اعم از آنکه آن ترساننده از انبیا باشد یا از علما یا از اولیا [illegible] احوال امم مختلفه [illegible] و هندوستان [illegible] تفتیش کرده شود هرگز نشان پیغمبری نسید بهند که در انها گذشته باشد [illegible] شناسند بنابر اعتقاد عظمت و بزرگی عباد و زهاد و تارکان دنیا و خلوت [illegible] معامله حضرت حق با هر فرقه مختلف باشد باختلاف استعدادات آنها و باختلاف علوم مخزونه آنها در [illegible] عرب زمین تا شام و مصر یک نگ آیات الهی ظهور فرمود و انبیا و رسل را مبعوث نمود و معجزات بر دست آنها آفرید و کتابها نازل نمود زیرا که اهل آن بلاد آمدن علم غیب اگرچه از بعض بشر باشد بسبب بعد مکانی یا بعد زمانی بهمین طریق میدانستند که قاصدی بیاید و پیغام زبانی برساند یا خطی همراه خود بیارد و آری نشان راستی آن قاصد از وطلب میداشتند چنانکه در امرا و ملوک و سلاطین حالا هم مروج ست که فرمانی یا شقه بدست معتمد خودی فرستند و برای تصدیق او بعضی چیزهای مخصوص از پالکی و فیل و فوج همراه او میدهند پس اهل آن بلاد را که دیار عرب ست طریق هدایت همین مقرر شد و هنود را چون این طریق معتمد علیه نبود بلکه ظهور حضرت حق را در بعض چیزها و تکلم بزبان حق یا صدور افعالیکه مخصوص بمرتبه الوهیت ست از خوارق عادات و حکمرانی در مخلوقات نیابت حق میدانستند لهذا با ایشان همین وضع معامله واقع شد و بیدها نویسانیدند و

تا مدت دراز قیام هدایت ایشان همین اسلوب ماند چنانچه از کتاب جوگ باشسٹ و رامائن و بهاگوت معلوم میشود
تا آنکه بیاس نام شخصی پیدا شد و باغوای شیطان تمام مذهب آنها را برباد داد و شرک و بت پرستی رائج کرد بعد از آن
همه هنود مشرک شدند و صورت پرستی پیش نهادند آری اختلاف شرایع باختلاف اقوام کایته و کهتری و مهاجن از
قدیم در آنها بود و این معنی در شرایع قدیم هم اصلی دارد چه هر سبط از اسباط بنی اسرائیل مخصوص باحکامی چند بود
بلکه در شریعت ما نیز بنی هاشم بمصرفیت خمس و حرمت زکوة و حرمت تنفیل مخصوص اند و تمام قریش باستحقاق خلافت
ممتاز و بر مشرکین عرب جزیه نیست لایقبل منهم الا الاسلام او السیف بالجمله او تار هنود مظاهر حق گذشته باشند خواه
از افراد بشر باشند یا از شیر و ماهی وغیره مثل عصای موسی و ناقه حضرت صالح علیهما السلام لیکن عوام این فرقه
بسبب قصور فهم در میان ظاهر و مظهر فرق نکرده همه را معبود ساختند و در ضلالت افتادند و همین ست حال فرقه‌های
بسیار از مسلمین مثل تعزیه سازان و مجاوران قبور و جلالیان و مداریان والله اعلم و هرچند آنحضرت صلعم مبعوث
شدند برای هدایت و ارشاد جمیع اقطار و بلدان و جزائر و جبال لیکن بعثت اولی بسوی جن و انس عرب بود و
بواسطه عرب به دیگران یعنی فارس و روم و بواسطه آنها بسند و هند و هلم جرا الی الجزائر و الجبال رسید پس در نازل
کردن قرآن او لا بزبان و لغت و اسلوب کلام عرب اعجاز آنها از معارضه اش اختیار فرمودن ضرور افتاد تا عرب
بخوبی حقایق این کلام و معانی و احکام او را بساکنان عراق و عجم و خراسان رسانند و ا... آن بسند و هند و ترکستان
رسانند و هکذا و اگر رعایت هر قوم کرده قرآن را بلغت هر قوم نازل میفرمود اختلا... ین میشد و باب
تحریف و زیادت و نقصان مفتوح میگشت و اول کسیکه قرآن برو نازل شد یعنی جنا... ... صلعم هرگز معانی
و لغات اقوام دیگر بلکه مخارج حروف و لهجه کلام هر فرقه نمیدانستند پس تبلیغ آن کلام مجهول اللفظ و المعنی چه قسم
متصور میگشت اگر شخصی ... ای نژاد را کتاب پدماوت ... ید که فلان کس را برسان هرگز از وممکن نخواهد
شد و اگر سالها مشق کند هرگز مخارج حروف ... ... نخواهد دیافت و اگر کسی گوید ... ... لهجه و الفاظ هر لغت بآنحضرت صلعم
الهی بنسبت آنحضرت صلعم واقع شد و خارق عادت
بطریق خرق عادت میتواند شد گوئیم آنحضرت را انکار ... ... دیلر در مدت العمر نشد و این معنی در علم
الهی متحقق بود پس بطریق خرق عادات تعلیم هر لغت ضائع و رایگان می افتاد غرض که حکمت الهی همین وضع را
اختیار فرمود که بوقوع آمد آمدیم بر آنکه اثبات نبوت آنحضرت صلعم بر غائبین زمانا و مکانا غیر واقفین بر اعجاز قرآن
چه قسم صورت بندد جوابش آنکه امام رازی و دیگر علمای کلام نوشته اند که اثبات نبوت آنحضرت صلعم در وقت
که کمال بعد از آنجناب رو داده اعجاز نظم قرآن نیست بلکه حالا دو طریق ست برای اثبات نبوت اول آنکه بطریق
تواتر که در هر قرن کرور ها ناقل معجزات آنحضرت صلعم اند مثل اعجاز قرآن و شق قمر و تسلیم حجر و مدر و اطاعت
اشجار و احجار و زیادت در طعام و شراب و بسخن آمدن آهو و شتر و گرگ و سوسمار که مجموع آنها در کتب حدیث
بعد و سه هزار سوای اعجاز قرآن رسیده نزد هر قوم ثابت کرده شود و افاده متواترات علم بدیهی را از قبیل

متفق علیهاست پس نزد آنها بطریق بداهت وجود آنحضرت و بعثت آنجناب بلکه احکام شرعیه متواتره نیز ثابت خواهد شد
واگر انصاف کنند در امور ماضیه طریق ثبوت علم همین ست و وجود نوشیروان فارسی و حاتم طائی عربی و سکندر رومی
و خلافت بنی العباس و آمدن سلطان محمود غزنوی در هند نزد هندوان بچه طور ثابت شده سوای این طور طور دیگر نیست
دویم آنکه گویند حالا احتیاج اثبات نبوت نمانده زیراکه آنحضرت صلعم پیدا شدند و لکوک مردم بصحبت ایشان متوجه
بخدا و مشغول بعبادت و اطاعت الهی گشتند و مجتنب از معاصی و ملازم تقوی و طهارت و اخلاق نیک و آداب مستحسنه
گردیدند و این امور پیش گرفتند و مشغولی بطاعت و عبادت و اجتناب از معاصی و ظلم و حسن اخلاق و ادای حقوق خلق
و خالق نزد هر قوم مستحسن و پسندیده است و آنرا هدایت میدانند پس چون آنحضرت صلعم دعوی هدایت خلق الله فرمود
و آن هدایت واقع شد پس حاجت اثبات نبوت نماند که معنی نبوت همین ست ولیس الخبر کالعیان بیان این هر دو طریق
نزد ساکنان جزائر و جبال پیگو و نیپال متحقق ست و اگر بالفرض کسی از اینها ازین هر دو طریق محروم مانده باشد حکم
او حکم اهل فترت خواهد بود علی اختلاف المذهب چنانکه در کتب اصول مثل مسلم و عضدی مشروح و مبسوط است انتهی
کلامه و عموم رسالت آنحضرت صلعم منصوص قرآن کریم ست لتکون للعالمین نذیرا و همچنین ختم نبوت و لکن رسول الله و
خاتم النبیین و این عموم و ختم باقی ست تا فنای این عالم فانی و حجت قائم ست بر تمامه جهان و گیتی و بعد شیوع اسلام قطری
از ربع مسکون معلوم نیست که آنجا دعوت اسلام نرسیده باشد و مسلمانان نباشند

فصل دهم در بیان اقسام اهل علم و بنای تعیین

بدانکه بعضی تقسیم اهل علم بحسب اقالیم سبعه کرده اند و هر اهل اقلیم را حظ ایشان
از اختلاف طبائع و تعیین بدلالت اوان و السن داده و بعضی تقسیم آنها بحسب اقطار اربعه کرده و اختلاف طبائع
و تباین شرائع اهل شرق و غرب و جنوب و شمال بیان نموده و بعضی تقسیم بحسب امم نموده و گفته که کبار امم چهار اند عرب
و عجم و روم و هند و میان هر یک امت مزاوجت کرده بدین طور که عرب و هند متقارب اند بر مذهب واحد و بیشتر میل
ایشان بسوی تقریر خواص اشیا ثالث و استعمال امور روحانیه ست و روم و عجم متقارب
اند بر یک مذهب اکثر میل ایشان باحکام کیفیات و کمیات و استعمال امور جسمانیه
ست و بعضی تقسیم کرده اند بحسب آراء و مذاهب مقصود درینجا همین ست و ایشان باعتبار قسمت صحیحه منقسم اند بسوی
اهل دیانات و ملل و اهل اهواء و نحل پس ارباب دیانات مطلقا مثل مجوس و یهود و نصاری و مسلمانان هستند و اهل
اهواء و آرا مثل فلاسفه و دهریه و صابیه و عبده کواکب و اوثان و براهمه هستند و هر یکی ازین ها متفرق ست بر فرق
کثیره و مقالات اهل اهواء در عددی معلوم منضبط نمیشود و مذاهب اهل دیانات منحصر ست بحکم حدیثی که وارد ست
درین باب پس مجوس هفتاد فرقه اند و یهود هفتاد و یک فرقه و نصاری هفتاد و دو فرقه و مسلمانان هفتاد و سه
فرقه و فرقه ناجیه ابدا ازین فرق یک فرقه ست زیراکه حق از دو قضیه متقابله در واحد باشد و جائز نیست که دو قضیه متناقضه
بر شرائع متقابل باشند مگر آنکه صدق و کذب قسمت پذیرد پس حق در یکی ازان هر دو خواهد بود نه در دیگر
و حکم بر متخاصمین متضادین در اصول معقولات بآنکه هر دو محق صادق اند محال ست و چون حق در هر مسئله عقلیه

یکی باشد پس واجب آمد که حق در جمیع مسائل با فرقهٔ واحده بود چنانکه بسمع معلوم شده و در تنزیل بازان اخبار فرموده اند
قال تعالی وممن خلقنا امة یهدون بالحق وبه یعدلون و در حدیث آمده ستفترق امتی علی ثلث وسبعین ملة کلها فی النار
الا ملة واحدة قالوا من هی قال ما انا علیه واصحابی اخرجه الترمذی عن ابن عمرو بن العاص وعن ثوبان قال قال رسول الله صلعم
لاتزال طائفة من امتی علی الحق لایضرهم من خالفهم حتی یاتی امر الله وهم علی ذلک اخرجه مسلم وابو داود والترمذی مفرقا واخرج
رزین بهذا اللفظ قال علی بن المدینی هم اصحاب الحدیث وعن المغیرة قال قال رسول الله صلعم لایزال ناس من امتی ظاهرین
حتی یاتیهم امر الله وهم ظاهرون اخرجه الشیخان وقال البخاری هم اهل العلم یعنی باالحدیث وعن قرة قال قال رسول الله
صلعم لاتزال طائفة من امتی منصورین لایضرهم من خذلهم حتی تقوم الساعة اخرجه الترمذی وعن عمران بن حصین قال
قال رسول الله صلعم لاتزال طائفة من امتی یقاتلون علی الحق ظاهرین علی من ناواهم حتی یقاتل آخرهم المسیح الدجال
اخرجه ابو داود والمناداة والمعاداة و اصحاب مقالات را در تعدید فرق اسلامیه طرقهاست لیکن نه بر قانون مستند
الی النصوص نه بر قاعدهٔ مخبره از وجود واهل تصنیف هم درین باب متفق بر منهاج واحد نبوده اند و بی شبه معلوم ست
که هر ممتاز از غیر خود بمقاله در مسئله معدود در اصحاب مقالات نیست ورنه از مقالات از حصر و عد بیرون رود و هر
بمسئله در احکام منفرد شود در شمار اصحاب مقالات درآید پس لابد ست از ضابطه در مسائل قواعد و اصول که اختلاف
دران معتبر باشد و صاحب آن اختلاف صاحب مقاله شمرده شود و اما احدی از ... باب ... ابتدای این ضابطه
نکرده بلکه مسترسل بوده اند در ایراد مذاهب امت کیفما اتفق و کیفما وجد و قالوا فی ... مدار رند جز شهرستانی
که درین باب جهد کرده آنرا در چهار قاعده حصر نموده واین کبار اصول ست اول ... توحید واین مشتمل ست بر
مسائل صفات ازلیه بطور اثبات نزدیک جماعت ... نفی نزد جماعت ... صفات ذات و صفات فعل و آنچه
واجب ست برای واجب الوجود و آنچه جائز ... درین ... میان اشعریه و کرامیه و مجسمه [redacted]
معتزله خلاف ست دوم قدر و عدل ست ... مشتمل ... جبر و کسب و ارادت [redacted] و مقدر
و معلوم اثباتا عند جماعة و نفیا عند جماعة ... قدریه و نجاریه و جبریه و اشعریه و کرامیه
سوم وعد و وعید و اسما و احکام ست واین مشتمل ست بر مسائل ایمان و توبه و وعید و ارجاء و تکفیر و تضلیل اثباتا علی
وجه عند جماعة و نفیا عند جماعة و در وی خلاف ست میان مرجیه و وعیدیه و معتزله و اشعریه و کرامیه چهارم سمع
و عقل و رسالت و امامت ست واین مشتمل ست بر مسائل تحسین و تقبیح و صلاح و اصلح و لطف و عصمت در نبوة و شرائط
امامت بطور نص نزدیک جماعت و بطور اجماع نزد جماعت دیگر و کیفیت انتقال وی بر مذهب قائل بنص و کیفیت اثباتش
بر مذهب قائل باجماع و خلاف دران میان شیعه و خوارج و معتزله و کرامیه و اشعریه ست پس چون یکی از ائمه امت
بمقاله ازین قواعد منفرد شود مقاله او مذهب جماعت او فرقه علیحده معدود گردد و اگر یکی بمسئله منفرد شود آن مقاله
را مذهب جماعت او را فرقه نتوان شمرد بلکه آنرا مندرج زیر مقاله باید کرد و باقی مقالات او را بفرعی رد باید نمود
و درین صورت مقالات غیر متناهی نمیشود و چون این مسائل که قواعد خلاف اند متعین شدند کبار اقسام فرق درین

چهار عنصر گردیده و از تداخل بعض در بعض و ترکب بعض با بعض انواع فرق و اصناف بسیار منشعب میشوند تا آنکه هفتاد و سه فرقه میرسند و محمد بن عبدالکریم شهرستانی بیان این همه فرق ثلاث و سبعین در کتاب الملل والنحل بوجه بسط کرده و مذهب هر فرقه را مطابق کتب دینیه او بدون تعصب کسر روی و بیان صحیح از فاسد و تعیین حق از باطل آورده حالانکه بر اذهان ذکیه در مدارج عقلیه لمحات حق و نفحات باطل پوشیده نیست و آول شبهه که در مخلوق واقع شد شبهه ابلیس لعین است و مصدر این شبهه استبداد لعین برای خود است در مقابله نص و اختیار هوی در معارضه [illegible] و [illegible] نار که از آن مخلوق شده است بر ماده خاک که اصل آدمی است و ازین یک شبهه هفت شبهه دیگر منشعب شده و در تلقی اذهان مردم ساری و جاگیر گشت تا آنکه مذاهب بدع و ضلال پیدا گردید و این شبهات هفتگانه در شرح اناجیل اربعه لوقا و مارقوس و یوحنا و متی مسطور است و در توراة بر شکل مناظره میان او و میان ملائکه بعد امر سجود و امتناع وی از آن مذکور از ابلیس منقول است که وی گفت تسلیم کردم که باریتعالی که اله من و اله خلق است عالم و قادر است و از قدرت و مشیت وی نتوان سوال کرد هرگاه میخواهد کن فیکون میگوید و آن شی موجود میگردد و هم حکیم است لیکن بر شناق [illegible] میشود ملائکه گفتند آن کدام اسوله اند و چه مقدار اند گفت هفت ایراد است

آول آنکه پیش [illegible] که از من چه صادر شدنی است و کدام چیز حاصل آمدنی پس چرا مارا اول [illegible] مرا [illegible] حکمت است دوم آنکه اگر مرا بمقتضای اراده و مشیت خود آفرید تکلیف معرفت و طاعت [illegible] درین تکلیف حکمت چیست باآنکه وی منتفع بطاعت و متضرر بمعصیت نمیشود

سوم آنکه اگر آفرید و تکلیف داد [illegible] التزام تکلیف معرفت و طاعت کرده عارف و مطیع او شدم تکلیف دیگر بطاعت آدم [illegible] کدام حکمت بوده است باآنکه این تکلیف در معرفت و طاعت هیچ چیز زیاده نمیکند چهارم آنکه اگر مرا آفرید [illegible] الا طلاق تکلیف داده خصوصا این تکلیف بار چون سجده نکردم ملعون ساخته از [illegible] چه حکمت چیست باآنکه جز این سخن که غیر ترا سجده نکنم مرتکب قبیحی دیگر نشده ام [illegible] دیگر بجنت راهم داد تا آنکه بوسوسه خود آدم را فریفتم و وی از شجر منهی عنه بخورد و او را با من از بهشت برآورد درین امر کدام حکمت باشد بعد از آنکه اگر مرا از دخول جنت منع میکرد آدم از من در استراحت میماند و در آن دائم و خالد میشد ششم آنکه اگر مرا آفرید و مکلف کرد عموما و خصوصا و ملعون گردانید و باز راهم بجنت داد و میانم و میان بنی آدم خصومت شد پس چرا مرا بر اولاد وی مسلط ساخت تا آنکه من او شان را می بینم و او شان مرا نمی بینند و وسوسه من در ایشان اثر میکند و حول و قوت و قدرت و استطاعت آنها در من اثر نمی نماید حکمت درین امر چیست باآنکه اگر ایشان را بر اصل فطرت آفریده میگذاشت و حیله کدام محتال در ایشان اثر نمیکرد و بطهارت و سمع و طاعت زیست میکردند احری بحال ایشان و الیق بحکمت می بود هفتم آنکه اینهمه تسلیم کردم که مرا آفرید و مکلفم کرد مطلقا و مقیدا و چون فرمان نبردم لعن و طرد کرد و چون دخول جنت خواستم امکانم داد و چون این عمل نمودم از آنجا

اخراج فرمود و بر بنی آدم مسلطم ساخت پس چیکه از وی مهلت خواستم چرا مهلتم داد گفتم انظرنی الی یوم یبعثون فرمود انک
من المنظرین الی یوم الوقت المعلوم حکمت درین امر چه باشد بعد ازانکه اگر مرا ہلاک میکرد فی الحال آدم و خلق از من در
استراحت میشد و در عالم ہیچ شر باقی نمی ماند آیا بقاء عالم بر نظام خیر بهتر از امتزاج او بشر نیست گفت این ست حجت من و دعوای
خود در ہر مسئله شارح انجیل گفته چون حق این اسئله پیش کرد و این ایراد نمود و حق تعالی بر ملائکه علیهم السلام وحی فرمود که
او را بگوئید که تو در تسلیم اول خود که من اله تو واله همه خلقم صادق و مخلص نیستی زیراکه اگر والله العالمین بعد ازین من اشکو
می بودی ہرگز برمن حکم بلم و کیف نمیکردی فانا الله الذی لااله الا انا لا اسأل عما افعل والخلق مسئولون در توراة و انجیل
همچنین مذکور ست که درینجا ذکر کرده شد شهرستانی گوید زمانی در فکر بودم و میگفتم که فی الشبه معلوم ست که ہر شبه که بنی
آدم را واقع شده از اضلال شیطان رجیم و وساوس او بوقوع آمده ست و منشاء آن شبهات لعین ست و چون این شبهات
در سعت عدد محصور شد جمله بدع و ضلالات کبار عاید بعد شبعت باشند و تجاوز شبهات فرق زیغ و کفر ازین شبهات لعین
جائز نیست اگرچه عبارات مختلف و طرق متباین بود زیراکه این شبهات سبعه بنسبت بانواع ضلالات مثل تخم ست و جمله
راجع میشود بسوی انکار امر بعد اعتراف بحق و بسوی جنوح بهوی در مقابله نص هرآنکه با نوح و هود و صالح و ابراہیم و
لوط و شعیب و موسی و عیسی و محمد صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین الی یوم الدین مجادله کرده همگنان در اظهار شبهات
خود بر منوال لعین نسج کرده اند و حاصلش راجع ست بسوی دفع تکلیف از نفس خود و بجد ... شرائع و تکالیف با جمعهم
زیراکه در میان قول ایشان ابشر یهدوننا و میان قول او اسجد لمن خلقت طینا ہیچ فرق نیست ... ر تعالی و ما منع
الناس ان یومنوا اذ جاءهم الهدی الا ان قالوا ابعث الله بشرا رسولا منفصل خلاف و نزاع او دید ظاهر شد که مانع از
ایمان همین معنی ست ... بود ما منعک ان لا تسجد اذ امرتک قال انا خیر منه همچنان ذریت متاخر او همچو قول
متقدم گفت انا خیر من هذا الذی هو مهین و کذلک اگر احوال متقدمین ... قیاس کنیم مطابق اقوال متاخرین یابیم
کذلک قال الذین من قبلهم مثل قولهم تشابهت قلوبهم ... من اجل تعیین اول [redacted] ست
کرد برکسیکه بروی عقل حکم نمیتواند کرد او را لازم ... در خالق جاری نماید و اول غلو
و ثانی تقصیر پس از شبه اولی مذاهب حلولیه و تناسخیه و مشبهه ... که در حق شخصی از اشخاص آنقدر غلو کردند
که او را بصفات جلال وصف نمودند برخاست و از شبه ثانیه مذاهب قدریه و جبریه و مجسمه برانگیخت چه ایشان در وصف
او تعالی بحدی تقصیر کردند که او را بصفات مخلوقین ستودند و ازانجاست که معتزله مشبهة الافعال اند و مشبهه
حلولیة الصفات و ہر یکی از ایشان یک چشم ست از ہر چشم که باشد زیراکه ہرکه میگوید که حسن و قبیح از وی سبحانه همان ست
که از ما حسن و قبیح ست وی خالق را بمخلوق تشبیه میدهد و ہرکه میگوید باری موصوف ست بانچه بدان وصف خلق
توانکرد یا خلق موصوف ست بانچه بدان باریتعالی را توان ستود وی از حق معتزل و کناره کش ست و اصل
قدریه طلب علت در ہر شی ست و این باز اصول لعین اول بوده ست زیراکه اول طلب علت در خلق خود کرد و پستر
حکمت تکلیف دریافت کرد باز فائده در تکلیف بسجود آدم جست و این منشاء مذهب خوارج ست زیراکه در میان

قول ایشان لا حکم الا لله و لا تحکیم الرجال و میان قول وی لا اسجد الا لک اسجد لبشر خلقته من صلصال فرقی نیست و بالجمله
ع کلا طرفی قصد الامور ذمیم * معتزله بزعم خود غلو در توحید کردند تا آنکه بنفی صفات بتعطیل رسیدند و مشبهه تقصیر کردند
و خالق را بصفات اجسام موصوف وانمودند و روافض در نبوت و امامت غلو کرده بحلول فرود آمدند و خوارج تقصیر
نموده بنفی تحکیم رجال پرداختند و تو می بینی که این همه شبهات ناشی ز شبهات لعین اول ست و تلک فی الاول
مصدرها و هذه فی الآخر مظهرها و الیه اشار التنزیل فی قوله تعالی و لا تتبعوا خطوات الشیطان انه لکم عدو مبین و آنحضرت
صلعم هر فرقه ضاله را ازین امت با متی ضاله از امم سالفه تشبیه فرموده و گفته قدریه مجوس این امت اند و مشبهه یهود
او و رافضه نصارای او و فرموده ... لیاتین علی امتی ما اتی علی بنی اسرائیل حذو النعل بالنعل الحدیث اخرجه
الترمذی عن ابن عمرو بن العاص و در روایتی آمده لتسلکن سبل الامم قبلکم حذو القذة بالقذة و النعل بالنعل حتی لو دخلوا
جحر ضب لدخلتموه و حدیث را طرق و الفاظ هست **فصل یازدهم** در بیان اول شبهه که در ملت اسلامیه
واقع شد و کیفیت انشعاب مصدر و مظهر او از امر مقرر شد که شبهات آخر زمان خصوصاً این کج ان بعینها همان شبهات
است که در اول زمان واقع شده و همچنین بتوان قرار داد که در زمان هر نبی و دور هر صاحب ملت و شریعت شبهات
است و در آخر زمان ناشی از شبهات خصماء اول زمان او از کفار و منافقین باشد و اکثر ازان از منافقین ست
و اگر ... در امم سالفه ... زمان برما مخفی مانده اما درین امت پس هرگز مخفی نیست که شبهاتش ناشی از شبهات
منافقین ... ستند چه این منافقان رضا بحکم وی و را و امر و نواهی نداد ند و خوض در چیزی
کردند ... ران ... و سرتی ... بلکه از خوض دران و سوال ازان منع کرده شده اند و مجادله کردند بباطل
درانچه دران جدال جائز نیست حدیث ذوالخویصره تمیمی را یاد کن که گفت اعدل یا محمد فانک لم تعدل و آنحضرت فرمود
ان لم اعدل فمن یعدل باز گفت هذه قسمة ما ارید بها وجه الله و این صریح خروج ست بر رسول خدا صلعم و چون معترض
بر امام حق خارجی میگردد معترض ... بقول بتحسین عقل و تقبیح او و حکم بهوی در مقابله
نص و استکبار بر امر بقیاس عقل ... یخرج من ضئضئی هذا الرجل قوم یمرقون من الدین کما
یمرق السهم من الرمیة الحدیث و همچنین ... از منافقین را روز احد نظر کن چون گفتند هل لنا من الامر من شیء
و قولهم لو کان لنا من الامر شیء ما قتلنا ههنا و قولهم لو کانوا عندنا ما ماتوا و ما قتلوا که این تصریح ست بمذهب قدر و قول
طائفه از مشرکین لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء و قول گروهی انطعم من لو یشاء الله اطعمه تصریح بمذهب جبر ست
و طائفه دیگر را بنگر که مجادله کرد در ذات خدا بتفکر در جلال و تصرف در افعال او تا آنکه حق تعالی ایشان را منع و
تخویف فرمود و یرسل الصواعق فیصیب بها من یشاء و هم یجادلون فی الله و هو شدید المحال و این حال در زمانه
آنحضرت صلعم بود و باآن همه شوکت و قوت و صحت بدن که وی صلعم داشت و منافقان مخادعت میکردند و باظهار
اسلام و ابطان کفر می پرداختند و نفاق ایشان در هر وقت باعتراض بر حرکات و سکنات وی صلعم نمایان میشد
گویا این اعتراضات بذور ست و این شبهات که ازوی ظاهر میگردد زروع ست و اما اختلافاتی که در حال مرض و

بعد وفات وی صلعم میان صحابه رضی الله عنهم ظاهر گشته پس آن اختلافات اجتهادیه اند کما قیل و غرض ایشان در وی اقامت
مراسم شرع و ادامت مناهج دین بوده و آول تنازع که در مرض وی صلعم واقع شده روایتش محمد بن اسمعیل بخاری بسند خود از
ابن عباس چنین کرده که قال لما اشتد بالنبی صلعم مرضه الذی مات فیه قال ائتونی بدواة و قرطاس اکتب لکم کتابا لا تضلوا بعدی
فقال عمر ان رسول الله صلعم قد غلبه الوجع حسبنا کتاب الله و کثر اللغط فقال النبی صلعم قوموا عنی لا ینبغی عندی التنازع
قال ابن عباس الرزیة کل الرزیة ما حال بیننا و بین کتاب رسول الله و خلاف دیگر که هم در مرض وی صلعم شده آنست که
فرمود جهزوا جیش اسامه لعن الله من تخلف عنها پس قومی گفته که واجب بر ما امتثال امر اوست و اسامه از مدینه تبرز کرده
بود و قومی گفته مرض وی صلعم اشتداد گرفته است و دلهای ما درین حالت مفارقت او را نمی گنجد صبر کنیم تا انجام کار چه شود
و این هر دو تنازع را از آنجهت درینجا آورده شد که مخالفین آنرا از خلافات مؤثره در دین شمرده اند و هو کذلک اگرچه
تمام غرض از آن اقامت مراسم شرع در حال تزلزل قلوب بتسکین نائرهٔ فتنهٔ مؤثره وقت تغلب سور باشد خلاف
سوم که در هنگام موت وی صلعم بوده آنست که عمر بن خطاب گفته من قال ان محمدا قد مات قتلته بسیفی هذا و انما رفع الی
السماء کما رفع عیسی بن مریم و ابوبکر رضی الله عنه فرمود من کان یعبد محمدا فان محمدا قد مات و من کان یعبد اله محمد فانه حی
لا یموت و این آیه فرو خواند و ما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم و قوم رجوع
بقول ابوبکر کردند و عمر گفت گویا من این آیت نشنیده بودم تا آنکه ابوبکر آنرا بخواند خلاف چهارم در موضع دفن وی صلعم
ست اهل مکه از مهاجرین ردّ وی صلعم بسوی مکه خواستند زیرا که مسقط راس و مانس نفس ... وطن اهل و
موقع رحل او صلعم ست و اهل مدینه از انصار دفن وی صلعم هم در مدینه خواستند زیرا ... مدار نصرت اوست
و جماعتی ارادهٔ نقل جسد شریف به بیت المقدس کردند زیرا که موضع دفن انبیاست و معراج او بسوی آسمان هم
از آنجا شده من بعد اتفاق بر دفن شریف در مدینه نمودند لما روی عنه صلعم الانبیاء یدفنون حیث یموتون خلاف
پنجم در امامت ست و این خلاف اعظم خلافات واقعه ... زیرا که ... اسلام بر هیچ قاعدهٔ دینیه انحلال
تیغ کشیده نشده که بر مسئلهٔ امامت شده ست در هر ... اول سهل گردانیده انصار گفتند
منا امیر و منکم امیر و اتفاق بر رئیس خود سعد بن عباده ... عمر رضی الله عنهما فی الحال استدراک
کردند و در سقیفهٔ بنی ساعده آمدند عمر گفت در راه سخنی بدل اندیشیدم چون درینجا رسیدم ابوبکر گفت مه یا عمر
و حمد و ثنای خدا گفت و همان سخن ذکر کرد که در نفس من بود و زیاده بر آن هم داشت همه آنچه مراد در دل بود گویا اخبار
از غیب کند پس پیش از آنکه انصار مشغول بکلام شوند دست خود دراز کرده بیعت با ابوبکر نمودم و مردم
هم بیعت کردند و نائره تسکین یافت مگر آنکه بیعت ابوبکر ناگهان یکایک واقع شد و حق تعالی از شر آن وقایه فرمود
اکنون هر که بمانند آن عود کند او را باید کشت و هر شخص که بیعت نماید مردی را بغیر مشورهٔ مسلمانان پس
هر دو در معرض قتل اند و سکوت انصار بنابر روایت ابوبکر شد که الائمة من قریش و این بیعت در سقیفه گردید بعده
چون ابوبکر عود بمسجد کرد مردم بهجوم آورده برضا و رغبت بیعت نمودن گرفتند جز جماعتی از بنی هاشم و ابوسفیان

از بنی امیه و علی بن ابی طالب را از وقت اشتغال بتجهیز و دفن و ملازمت قبر شریف داشت بغیر منازعت و مدافعت
خلاف ششم در امر فدک و توارث از نبی صلعم و دعوی فاطمه گاهی بطور وراثت و گاهی بطریق تملک ست
تا آنکه بروایت مشهوره عن النبی صلعم نحن معاشر الانبیا لا نورث ما ترکنا صدقة متدافعه این دعوی کرده شد خلاف هفتم
در قتال مانعین زکوة ست قومی گفته با ایشان قتال بنحو قتال با کفره نمیکنیم و قومی دیگر گفته بلکه قتال کنیم تا آنکه ابوبکر گفت
لو منعونی عقالا مما اعطوا رسول الله صلعم لقاتلتهم علیه و تنها بجان خود برای قتال ایشان برخاست و صحابه باجمعهم
موافقت او کردند و در ایام عمر رضی الله عنه اجتهاد وی موءدی بسوی رد سبایا و اموال و اطلاق محبوسین ایشان شد
خلاف هشتم در تنصیص ابوبکرست بر عمر رضی الله عنهما بخلافت نزد وفات خود و بعضی گفتند مردی فظ غلیظ را بر ما والی
کرده و این خلاف بقول ابوبکر لو سالنی ربی یوم القیامة لقلت ولیت علیهم خیر اهلهم مرتفع گردید و در زمان ایشان
اختلافات کثیره در مسائل میراث جد و اخوة و کلاله و عقل اصابع و دیات اسنان و حدود بعض جرائم که در آن
نصی وارد نشده واقع شد و اهم امور ایشان اشتغال بقتال روم و غزو عجم بود و او تعالی فتوحات بر مسلمانان
کرد و سبایا و غنائم بسیار حاصل شد و همگنان برای عمر بودند و دعوت اسلام انتشار گرفت و کلمه او ظاهر گردید
بود وانت [redacted] خلاف نهم در امر شوری و اختلاف آرا درروی ست تا آنکه همگنان بر بیعت
عثمان اتفاق کردند و ملک انتظام گرفت و دعوت در زمان او مستقر گردید و فتحهای بسیار شد و بیت المال مالا مال
گشت [redacted] حسن خلق و معاملت بابسط ید کرد جز آنکه اقارب عثمان از بنی امیه جور کردند و ارتکاب
مهالک نمودند [redacted] بسیار واقع شد و بر عثمان رضی الله عنه مواخذات کردند از انجمله آنکه حکم بن امیه را
بمدینه باز آورد با آنکه رسول خدا صلعم او را از مدینه نفی کرده بود و او را طرید رسول خدا می نامیدند و وی
هر چند شفاعت خود کرد ابابکر و عمر او را بمدینه آمدن ندادند بلکه عزل کرده از یمن هم او را اخراج کرد و از انجمله
آنکه ابوذر رضی الله عنه را بنابر درشتی ... کرد و دختر خود را بزنی مروان بن الحکم داد و خمس غنائم
افریقیه را که دو لک دینار بود بوی ... عبدالله بن سعد بن ابی سرح را جا داد با آنکه رسول
خدا صلعم خون او هدر کرده بود و عبدالله بن ... امیر بصره ساخت و جز آن از احداث و امراء جنود وی معاویه
بن ابی سفیان بود عامل شام و سعد بن ابی وقاص عامل کوفه و بعده ولید بن عقبه و عبدالله بن عامر را عامل
بصره گردانید و عبدالله بن سعد مذکور را بر مصر گماشت و همه ایشان خذل و رفض او کردند تا آنکه آمد بروی رضی الله
عنه آنچه مقدر بود و در خانه خود مظلوم کشته شد و ازین ظلم که بروی رفته فتنها برخاست که هنوز تسکین نیافته
خلاف دهم در زمان امیرالمومنین علی کرم الله وجهه ست بعد از آنکه بروی اتفاق کردند و عقد بیعت او نمودند
و اول این اختلاف خروج طلحه و زبیرست بسوی مکه بعده حمل عائشه رضی الله عنها بسوی بصره و نصب قتال با
علی و این را حرب جمل گویند و حق آنست که طلحه و زبیر رجوع و توبه کردند وقت تذکیر امر و زبیر را ابن جرموز وقت
انصراف بکشت و وی در نارست بقوله صلعم بشر قاتل ابن صفیة بالنار و طلحه را مروان بن الحکم وقت اعراض

نیز اندا خت و وی بمرد و عایشه محمول بود برانچه کرد باز تایب گردید و رجوع آورد و خلاف میان علی و معاویه بحرب
صفین و مخالفت خوارج و حمل وی بر تحکیم و مغادرت عمرو بن العاص با ابوموسی اشعری و بقا خلافت تا وقت وفات مشهو
ست و همچنین خلاف میان وی و میان مارقین نهروان عقدا و قولا و نصب قتال با وی رضی الله عنه فعلا و عملا معروف
است و در بن همه حق با علی بود و علی با حق و در زمان وی خارجیان ظاهر شدند مثل اشعث بن قیس و مسعود بن فدکی تمیمی و
زید بن حسین طائی و غیرهم و همچنین غلات در حق وی ظهور کردند مثل عبدالله بن سبا و جماعتی همراه او بود و ابتداء بدعت
و ضلالت از هر دو فریق بوده و قول آنحضرت صلعم صادق آمده یهلک فیک اثنان محب غال و مبغض و بعد وی رضی الله
عنه خلافت بر دو قسم منقسم گردید یکی اختلاف در امامت دوم اختلاف در اصول و اختلاف در امامت دو گونه شد
یکی قول بانکه ثبوت امامت باتفاق و اختیارست دیگر آنکه ثبوتش بنص و تعیین ست پس هر که قائل بقول اول ست وی
گفته امامت کسی راست که امت یا جماعه معتبر از امت بروی اتفاق کرده ست مطلقا یا بشرط آنکه قریشی باشد بمذهب
یک قوم و هاشمی باشد بر مذهب قوم دیگر و غیر ذلک من الشرائط و اهل این قول قائل اند بامامت معاویه و اولاد وی بخلافت
مروان و اولاد او و خوارج در هر زمان بر یکی از ایشان اجتماع کردند باین شرط که خلیفه بر اعتقاد ایشان ماند و در معاملات
بر سنن عدل رود و رنه او را مخذول کنند و خلع نمایند و گاهی قتل هم کردند و هر که قائل بقول ثانی ست وی اختلاف
کرده ست بعد علی کرم الله وجهه بعضی گفته وی نص کرده ست بر پسر خود محمد بن حنفیه و ایشان کیسانیه نموا اند و
بعد ابن حنفیه بعضی قائل بعدم موت او شده گفتند وی رجوع کند و زمین را بعدل پر کند   د وی بمرد و
امامت بعد از وی با بی هاشم پسر او منتقل شد باز ایشان مفترق شدند یکی گفت امام   حقیقه و بان ست وصیته
بعد وصیته دیگری گفت بلکه منتقل بغیر وی شده و دران نیز اختلاف کردند بعضی گفتند امام بنان بن سمعان
نهدی ست و بعضی گفتند بلکه علی بن عبدالله بن عباس ست و بعضی عبدالله بن حرب کندی را امام فهمیدند و بعضی
عبدالله بن معاویه بن عبدالله بن جعفر بن ابی طا   دین همه ایشان آنست که دین
یکمرد ست و جمله احکام شرع را متاول بر شخص معین   حنفیه نشد و وی قائل بنص حسن و
حسین گردید و گفت امامت در اخوین ست نه در حسن و حسین   ت لرزند در اینها امامت در اولاد حسن ست یا
حسین هر که بحسن قائل ست وی امامت را بعد از وی برای پسر او حسن مثنی باز عبدالله بن حسن باز محمد بن عبدالله بعد
برادرش ابراهیم میگوید و این هر دو برادر در ایام منصور خروج کردند و کشته شدند و بعضی از ایشان قائل
برجعت امام محمد اند و هر که اجرای وصیت در اولاد حسین کرده بعد حسین قائل امامت پسرش علی اصغر ملقب بزین العابدین
گشته و گفته وی منصوص علیه ست و بعد زین العابدین اختلاف کردند زیدیه بامامت پسرش زید بن علی رفتند
و مذهب ایشان آنست که هر فاطمی خارج که عالم و زاهد و شجاع و سخی باشد امام واجب الاتباع ست و رجوع امامت را
در اولاد حسن جائز دارند و بعضی توقف کرده قائل رجعت شده اند و بعضی سوق کرده قائل شدند بامامت هر آنکه
حالش چنین باشد در هر زمان و امامیه قائل اند بامامت محمد بن علی باقر بود و نص بروی بعده بامامت جعفر بن

محمد بطور وصیت از برای او بعده اختلاف کردند که منجمله پنج اولاد محمد و اسمعیل و عبدالله و موسی و علی منصوص علیه
کیست بعضی گفتند محمد ست و ایشانرا عماریه خوانند و بعضی گفتند اسمعیل ست و انکار موت او در حیات پدرش کردند
و ایشانرا مبارکیه گویند و بعضی از ایشان متوقف شده قائل رجعت او گردیدند و بعضی سوق امامت در اولاد وی نصاً
بعد نص الی یومنا هذا کردند و ایشانرا اسماعیلیه نامند قوم بوهرهٔ گجرات و دکن از ایشان ست و بعضی گفتند عبدالله
افطح ست و قائل برجعت وی بعد از موت شدند زیراکه مرد و عقب نگذاشت و بعضی گفتند موسی ست بنص بر وی
زیراکه والدش فرموده سابعکم قائمکم الا و هو سمی صاحب التوراة سپس مختلف شدند پس بعضی اقتصار امامت بر وی
کردند و قائل برجعت گردیدند و بعضی توقف در موت او نمودند و ایشانرا ممطوره گویند و بعضی یقین بموت او
نمودند و امامت را بسوی پسرش علی بن موسی رضا راندند و ایشانرا قطعیه نام ست باز اختلاف کردند و بهر ولد بعد
از وی پس اثنا عشریه امامت را از علی رضا به پسرش محمد باز به پسرش علی باز به پسرش حسن باز به پسرش محمد قائم
منتظر ثانی عشر ائمه هدی سوق نمودند و گفتند وی زنده ست و نمرده و رجوع کند و زمین را بعدل و داد پر کند چنانکه
بجور و ستم پر شده ست و غیر ایشان امامت را به حسن عسکری راندند بعده قائل شدند بامامت برادرش جعفر و
بعضی توقف کردند و بعضی بعادهٔ شک پیمودند در حال محمد شهرستانی گفته و لهم خبط طویل فی سوق الامامة والتوقف
والقول بالرجعة بعد الموت [illegible] بالغیبة ثم بالرجعة بعد الغیبة انتهی این ست جمله اختلافات در امامت و اما
اختلافات [illegible] در آخر ایام صحابه بدعت معبد جهنی و غیلان دمشقی و یونس اسواری و اینها قائل
شدند بقدر [illegible] انکار کردند اضافت خیر و شر را بسوی قدر و واصل بن عطاء غزال که شاگرد حسن بصری بود بر منوال
ایشان نسج کرد و شاگرد او عمرو بن عبید در مسائل قدر بران زیادت نمود و این عمرو از داعیان یزید ناقص بود
در ایام بنی امیه بعده موالات منصور کرد و قائل بامامت او گشت منصور روزی او را مدح کرد و گفت نثرت
الحب للناس فلقطوا غیر عمرو [illegible] هستند و ابتداء بدعت ایشان در
زمان حسن بصری بود و واصل [illegible] استاد خود حسن در قول بمنزلت
بین المنزلتین اعتزال نمود و نام وی و اصحاب وی از آن روز معتزله مقرر شد زید بن علی شاگرد واصل ست از وی
اخذ اصول کرده لهذا همه زیدیه در اصول معتزله هستند و هر که زید بن علی را گذاشته بنابر آنکه وی در اصول
خلاف مذهب آبا رست و در تبری و تولی خلاف دارد موسوم برافضه شدند و ایشان اهل کوفه بودند و جماعتی
با ایشان بود بعده شیوخ معتزله مطالعهٔ کتب فلاسفه کردند در ایام مامون زیراکه از یونانی مترجم بعربی شده
بود و در ینوقت مناهج ایشان بمناهج کلام مختلط و مخلوط گردیده و معتزله آنرا فنی مفرد ساخته علم الکلام
نامیدند بجهت آنکه اظهر مسائل که در ان کلام کردند و بر وی قتال نمودند همین مسئلهٔ کلام ست گویا التسمیهٔ
نوع باسم وی نمودند یا بجهت مقابلهٔ فلاسفه که ایشان فنی را از فنون علم خود منطق نامیده اند و منطق
و کلام مترادف اند و ابوالهذیل علاف شیخ اکبر ایشان موافق فلاسفه شد در آنکه باریتعالی عالم بعلم ست و علم

او ذات اوست وهمچنین قادر بقدرتست و قدرت وی ذات ویست و بدعتها در کلام و اراده و افعال عباد
و قول بقدر و آجال و ارزاق احداث و ابداع نمود و میان او و هشام بن الحکم در احکام تشبیه مناظره رفت
و ابو یعقوب هشام و آدمی که هر دو صاحب ابو هذیل بودند درین همه موافق او شدند بعده در ایام معتصم ابراهیم
بن سیار نظام پیدا شد و در تقریر مذاهب فلاسفه بدرجهٔ اعلی رسید و منفرد شد از سلف ببدع و در رفض میل و قدح
و از اصحاب خود بمسائل چند و از اصحاب اوست محمد بن شبیب و ابو شمر و موسی بن عمران و فضل حدثی و احمد بن حائط
و در جمیع مذاهب بدعیهٔ او اسواری با وی راه موافقت پیمود و همچنین اسکافیه اصحاب ابو جعفر اسکافی و جعفریه اصحاب
جعفر بن جعفر بن مبشر و جعفر بن حرب موافق او شدند بعده بدع بشر بن معتمر ظاهر شد و وی قائل بود بتولد و افراط
در ان و میل داشت بسوی فلاسفه اهل طبیعیات و میگفت خدا قادرست بر تعذیب طفل و چون این کار بکند ظالم باشد
الی غیر ذلک مما تفرد به عن اصحابه و ابو موسی مزدار راهب معتزله شاگرد اوست و با بطال اعجاز قرآن از جهت فصاحت
و بلاغت از وی منفرد گردیده و در ایام او اکثر تشدیدات بر سلف بنابر قول بقدم قران رفته و ابو زفر و محمد بن سوید
اصحاب مزدار تلمیذ او شدند و ابو جعفر اسکافی و عیسی بن هیثم اصحاب جعفر بن حرب الاشج هم بشاگردی او در آمدند و
منجملهٔ مبالغین در قول بقدر هشام بن عمرو الفوطی و اصم از اصحاب وی‌اند و قدح میکردند در امامت علی کرم الله وجهه
بانکه انعقاد امامت جز باجماع امت نمیشود و فوطی و اصم اتفاق کردند بر آنکه عالم بودن بار ... ازلی کون
او مستحیل است و معدوم شیء نیست و ابو الحسن خیاط و احمد بن علی شطوی اول در صحبت ... بعده
ملازم ابو مجالد شدند و کعبی شاگرد ابو الحسن خیاط شد و مذهب او بعینه مذهب ویست و معمر بن عباد سلمی و ثمامه بن
اشرس نمیری و عمرو بن بحر جاحظ در یکزمان بودند و در رای و اعتقاد متقارب همدیگر و منفرد از اصحاب خود در
مسائل چند و متاخرین ایشان ابو علی جبائی ... جبار و ابو الحسین بصری طرق
اصحاب خود تلخیص نموده در مسئله با منفرد گردید ... در میان خلفاء عباسیه تا روزگار مامون
و معتصم و واثق و متوکل شده و انتهای او ... گردیده و جماعتی متوسط از معتزله
نمایان گشته مثل ضرار بن عمرو و حفص فرد و حسین نجار از متاخرین در مسئله با خلاف شیوخ خود رفتند و
در ایام نصر بن سیار جهم بن صفوان نابغ شد و در مسئلهٔ جبر اظهار بدعت خود در ترمذ کرد و سالم بن احوز مازنی در آخر
ملک بنی امیه بمقام مرو او را بکشت و در میان معتزله و سلف در هر زمان اختلافات بسیار در مسائل صفات
واقع شد و سلف با ایشان مناظره میکردند لیکن نه بر قانون کلامی بلکه بر قول اقناعی و ایشان را صفاتیه
نامند بعضی صفات باریتعالی را معانی قائمه بذاته اثبات کردند و بعضی صفات او را بصفات خلق مانا گفتند و
همه ایشان تعلق بظواهر کتاب و سنت دارند و با معتزله مناضله کنند در قدم کلام بر قول ظاهر و عبد الله
بن سعید کلابی و ابو العباس قلانسی و حارث محاسبی اشبه در اتقان و امتن در کلام اند از میان ایشان
و در میان ابو الحسن علی بن اسمعیل اشعری و استاد او ابو علی جبائی در بعض مسائل مناظره شد و اشعری

در امور چند او را الزام داد و جبائی از ان بجواب خارج نشد اشعری از وی اعراض نموده بسوی طائفهٔ سلف
برگشت و نصرت مذہب ایشان بر قاعدهٔ کلامیه کرد پس از ینجا مذہب وی مذہب منفرد گردید و طریقهٔ او را
جماعتے از محققین مثل قاضی ابوبکر باقلانی و استاذ ابو اسحق اسفرائنی و استاذ ابوبکر بن فورک مقرر داشتند
و میان ایشان چندان اختلاف نیست و مردی متمسن بعد از سجستان بر آمد و او را ابو عبد الله بن الکرام میگفتند
قلیل العلم بود از ہر مذہب قماشی گرفته در کتابی نوشت و آنرا در بلاد اغنام غرجه و غور و سواد بلاد خراسان رواج
داد و ناموس او انتظام گرفت و مذہبی گردید سلطان محمود بن سبکتگین نصرت وی کرد و از طرف اہل مذہب او
بلاہا بر سر اصحاب حدیث و شیعه ریخت و مذہب او اقرب مذاہب بسوی مذہب خوارج ست و ایشان مجسمه اند شہرستانی
در ملل و نحل مقالات اہل عالم را از لدن آدم علیه السلام تا ایام خود ذکر کرده بر وجہے که از اقسامش ہیچ مذہب
بیرون نمی رود و زیر ذکر ہر فرقه آنچه شامل جملهٔ اصناف اوست مذہبا و اعتقادا بیان نموده و زیر ہر صنف
خصوصیات و منفردات اصحابش واضح ساخته و اقسام ہفتاد و سه فرقه اسلامیه را سوق کرده و از اقسام
فرق خارج از ملت حنیف اقتصار بر اشہر و اعرف از روی اصل و قاعده نموده و مقدم را مقدم و موخر را
موخر آورده حوالهٔ ذکر آن ہمه علی التفصیل تالیفی مستقل میخواہد و از غرض این کتاب دور ست اکتفا باشارت و حوالت
بر آن کرده شد اینقدر کافی ست که افتراق امت برین عدد منجملهٔ فتن اسلام و آثار قیامت ست

فصل در بیان افتراق امت و شعب مذہب اہل سنت و جماعت **عن** معاویه قال
قام فینا رسول الله صلعم فقال الا ان من کان قبلکم من اہل الکتاب افترقوا علی اثنتین و سبعین ملة و ان ہذه الامة ستفترق
علی ثلث و سبعین فرقة ثنتان و سبعون فی النار و واحدة فی الجنة و ہی الجماعة اخرجه ابو داود **و عن** ابی ہریرة
ان رسول الله صلعم قال تفرقت الیہود علی احدی و سبعین فرقة او اثنتین و سبعین و النصاری مثل ذلک و ستفترق امتی
علی ثلث و سبعین فرقة اخرجه ... و تفرقت النصاری علی احدی و سبعین او اثنتین
و سبعین فرقة و ذکر الحدیث و قال من ... **عن** عبد الله بن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلعم لیاتین علی امتی
ما اتی علی بنی اسرائیل حذو النعل بالنعل حتی ان کان منہم من اتی امه علانیة لیکون فی امتی من یصنع ذلک ان بنی
اسرائیل تفرقت علی ثنتین و سبعین ملة و ستفترق امتی علی ثلث و سبعین ملة کلہا فی النار الا واحدة قالوا من ہی
یا رسول الله قال من کان علی ما انا علیه و اصحابی اخرجه الترمذی و قال غریب و اخرج ابن ماجة مثل ذلک عن عوف بن مالک
و انس انتہی ما ساقه ابن الاثیر فی الجزء الثالث فی حرف الفاء گویم درین حدیث اشکال ہست بدو وجه یکی آنکه
در وی حکم کرده بہلاک اکثر و ناری بودن شان و این منافی احادیثی ست که در مرحوم بودن این امت و
اکثر الامم بودن او در جنت وارد شده از انجمله حدیث انس ست امتی امة مرحومة مغفور لہا متاب علیہا
و دیگر احادیث داله بر سعت رحمت که کتب سنت بدان مشحون اند و بعضے جواب این اشکال چنین گفته که مراد
بامت درین حدیث امت دعوت ست نه امت اجابت یعنی امت دعوت که رسول خدا صلعم ایشان را بسوے

ایمان بخدا و اقرار وحدانیت او خوانده مفترق باین فرق ست و امت اجابت عبارت از فرقهٔ ناجیه ست که ایمان
بما جاء به النبی صلعم دارد و الحال هیچ اشکال نیست انتهی و این جواب خوب ست اگرچه بوجوه چند مستبعد می بود اوّل
آنکه لفظ امت هرجاکه در کلام آنحضرت صلعم آمده مراد بدان امت اجابت ست غالبا مثل حدیث امتی امة مرحومة و
وحدیث امتی هذه امة مرحومة لیس علیها عذاب فی الاخرة وحدیث اذا وضع السیف فی امتی وحدیث لیکونن من امتی
من یستحلون الخز وغیر ذلک مما لایحصی پس امت در کلام وی صلعم هرجاکه مطلق آمده محمول نمیشود مگر بر متعارف
ازان ومعهود بلفظها اگرچه خلاف آن هم نادرا آمده باشد لیکن بروی محمول نمیشود دوم آنکه سین ستفترق دلالت میکند
بر امر مستقبل سوم آنکه لفظ لیاتین علی امتی اخبار ست از ما سیکون و ما سیحدث و اگر آنرا اخبار با فتراق مشرکین در
مستقبل گوئیم هیچ فائده نیست زیراکه آنها بهرحال هالک اند مجتمع شوند یا مفترق گردند چهارم آنکه ایشانرا مقارن
طائفه یهود و نصاری کرده و مفترق ازین هردو فرقه بعض طائفهٔ اجابت ست قال تعالی وما تفرق الذین اوتوا
الکتاب الا من بعد ما جاءتهم البینة وقال تعالی وما اختلف فیه الا الذین اوتوه من بعد ما جاءتهم البینات وقال تعالی
وما اختلف الذین اوتوا الکتاب الا من بعد ما جاءهم العلم وقال تعالی ولا تکونوا کالذین تفرقوا واختلفوا من بعد ما جاءهم العلم
پنجم آنکه ترمذی از ابی واقد لیثی آورده که چون بیرون آمد رسول خدا صلعم برای غزوهٔ حنین بگذشت بر درختی از آن
مشرکین که بران اسلحهٔ خود می آویختند و آنرا ذات انواط میگفتند گفتند ای رسول [illegible] ازین و مشرکین برای
ما ذات انواط چنانکه ایشانراست فرمود سبحان الله و گفت الذی نفسی بیده لترکبن [illegible] این خطاب قطعا
برای بعض امت اجابت ست پس جواب این اشکال باین وجوه باشد اوّل آنکه جائز ست که این فرق محکوم علیها
بالهلاک قلیل العدد باشد و مجموع افراد فرقهٔ ناجیه اکثر شود پس اکثریت هلاک تمام نیست و اشکال نیز وارد نتوان
گفت که این خلاف ظاهر ست چه ظاهر [illegible] در حدیث برای بیان کثرت هالکین
نیست بلکه بغرض بیان اتساع طرق ضلال [illegible] حق ست و نظیر [illegible] قوله ولا تتبعوا السبل
فتفرق بکم عن سبیله ائمهٔ تفسیر گفته اند جمع کرد [illegible] طرق ضلال و کثرت و سعت
او و سبیل هدی و حق را مفرد آورده بنابر وحدت و عدم تعدد او دوم آنکه حکم هلاک برین فرق و بودن اینها در
نار باعتبار ظاهر اعمال و تفریط اوست گویا فرمود همگنان هالک اند باعتبار ظاهر اعمال خود و محکوم علیه اند بهلاک
و بودن در نار و این منافی مرحوم بودن آنها باعتبار دیگر نیست جائز ست که حق تعالی رحم بحال ایشان
فرماید و طالحان را بشفاعت صالحان از نار برآرد و فرقهٔ ناجیه هم اگرچه محتاج رحمت الهی ست لیکن باعتبار ظاهر
اعمالش حکم بنجات میتوان کرد بنابر اتیان بمامورات و انتهاء از منهیات سوم آنکه این حکم مشروط ست بعدم عقاب
ایشان در دنیا چنانکه مدلول حدیث امتی هذه امة مرحومة لیس لها عذاب فی الاخرة انما عذابها فی الدنیا الفتن و
الزلازل والقتل والبلایا ست اخرجه الطبرانی فی الکبیر والبیهقی فی شعب الایمان عن ابی موسی پس حدیث افتراق
مقید باشد باین حدیث فی قوله هالکة مادامیکه معاقب نشده ست در دنیا لیکن چون در دنیا معاقب شود هالکه

نیست چهارم آنکه اشکال در حدیث افتراق از گردانیدن قضیه حاکم بهلاک دائم ناشی شده یعنی افتراق در امت
و هلاک هالک از وی دائم مستمر ست از زمن تکلم وی صلعم باین جمله و کلام تا قیام ساعت و ازینجا اکثریت هالکین و اقلیت
ناجیین متحقق شده و اشکال تمام گردیده و حق آنست که این قضیه حینیه ست یعنی ثبوت افتراق امت و هلاک هالک از وی
ثابت ست در حینی از احیان و زمنی از ازمان و دلالت دارند بران چند وجوه یکی ستفترق که دال بر استقبال ست
چه مضارع را محلی بسین آورده دیگر لیاتین علی امتی اخبار بامر مستقبل ست سوم قوله ما انا علیه و اصحابی زیراکه اصحاب
او از سمائی امت اند بلا خلاف و بر ایشان حکم کرده بانکه امت واحده هستند و ناجی اند و هرکه براه ایشان ست
وی هم ناجی ست پس اگر قضیه مذکوره را دائمه از حین تکلم گوئیم لازم آید که این فرقه در اصحاب وی صلعم هم باشد
و لهم جرا حالانکه حدیث تصریح بخلاف وی نموده و چون حکم بافتراق و هلاک در حینی از احیان و زمنی از ازمان مقرر شد
اکثریت هالکین و اقلیت ناجین لازم نیامد و هذا الجواب بحمد الله والذی قبله لا غبار علیه اگر گویند جائز ست که زمن
افتراق اطول از زمن اتفاق باشد پس اهل وی اکثر خواهند شد گوئیم احادیث سعت رحمت و اکثریت داخلین از
امت در جنت [illegible] هالکین اقل اند بنا بر قلت حین ایشان که متفرع ست بران قلت ایشان بنسبت
از منهٔ متطاوله خلاف او و کلام رسول خدا صلعم را تناقض از پیش و پس نمی آید پس لابد شد از جمع میان آنچه
موهم تناقض ... ماقبل او تمام شده و مصیر بسوی او متعین گشته و بعید نیست که این حین
زمان آید ... هر باسره [illegible] بفساد و فشو باطل و خفا حق دران زمان خبر داده اند و فرموده که قابض بر
دین دران هنگام مثل قابض بر اخگر باشد و صبح کند دران زمن مؤمن و شام کند کافر و آن زمانه غربت دین ست
~~پس این همه احادیث وارده دران که کتب سنت بدان مشحون ست~~ و تفصیلش در ابواب آینده مرقوم قراین
حالیه ست بر آنکه آخر درهر زمان ... باشد و محتمل که افتراق بعد از قرون مشهود لها بالخیر
شود و درهر قرن بعد ازان ... از فصل گذشته ظاهر ست ما اکثر ایشان در آخر
زمان باشند و هذا جواب مستقل ... وجه دیگر اشکال درین حدیث در تعیین فرقهٔ ناجیه ست و مردم
دران کلام کرده اند و هر فرقه زعم کرده که فرقهٔ ناجیه اوست و بعضی بران اقامت برهان نموده که اوهن از
بیت عنکبوت ست و بعضی اشتغال بتعداد فرق مخالفهٔ فرقهٔ خود نموده و اقوال فرق دیگر را که مخالفت ایشان اند
خود داشت نقل نموده حکم کرده اند که آنها هالک اند زیراکه برین اقوال اعتماد داشته اند و فرقهٔ ما ناجی ست
زیراکه ازان اقوال خالص ست و اگر تفتیشی بکار آرند ظاهر شود که مقالات این فرقه اشنع از مقالات فرق
مخالفهٔ اوست و لیکن چشم از دریافت عیب نفس خود کلیل می باشد کما قیل ع و کل یدعی وصلا للیلی
ولیلی لا تقر لهم بذا کا ... و احسن برای ناظر در حدیث آنست که اکتفا بتفسیر نبوی برای این فرقه کند زیراکه معلم شرائع
هادی الی کل خیر کفایت مؤنت او درین باب نموده و فرقهٔ ناجیه را معین فرموده و گفته انها من کان علی ما انا علیه
و اصحابی و هرکه ادنی همت در دین دارد وی بحمد الله طریقه را که بران رسول خدا صلعم و اصحاب او بودند نیک

نیک میشناسد چه اقوال وافعال ایشان تا آنکه کیفیت اکل وشرب ونوم ویقظه وبول وبراز وغسل وجز آن بسوی ما منقول شده گویا ایشانرا برای العین مشاهده کرده ایم سه در راه عشق مرحلهٔ قرب بعد نیست ؛ می بینمت عیان ودعا می فرستمت ؛ وبعد این معرفت هر که را حق تعالی انصاف از نفس خود روزی کرده وازاولو الالباب گردانیده بروی حال نفس خود هرگز مخفی نمی تواند ماند وخواهد دانست که وی متبع ما کان علیه صلعم واصحابه ست یا غیر متبع وهچنین حال غیر خود از هر طائفه که متبع ست یا مبتدع پنهان نخواهد ماند وهر که مدعی اتباع سنت نبویه وتقید باوست تصدیق وتکذیب دعوای او را افعال واقوال وی کافی ست چه هر آنچه بر آن نبی صلعم بود هر انسان را در هر مکان وزمان ظاهرست وممکن نیست که مبتدع ملتبس بمتبع شود وبر تقدیر تقریر این جواب آنکه زمن افتراق وهلاک آخر زمان ست هیچ بعد نیست در آنکه فرقهٔ ناجیه غربا مشار الیهم در احادیث اند مثل حدیث بدء الاسلام غریبا وسیعود غریبا کما بدء فطوبی للغرباء قیل ومن هم یا رسول الله قال الذین یصلحون اذا فسد الناس ح فی روایة الذین یفرون بدینهم من الفتن ح فی روایة الذین یصلحون ما افسد الناس من سنتی وفی حدیث ابن عمرو قلنا من الغرباء یا رسول الله قال قوم صالحون قلیل فی ناس کثیر من یعصیهم اکثر ممن یطیعهم وهمین اند مراد بحدیث لا تزال طائفة من امتی ظاهرین علی الحق لا یضرهم من خالفهم او خذلهم حتی یاتی امر الله وهم المرادون بما اخرجه الطبرانی وغیره عن ابی امامة عن النبی صلعم انه قال ان لکل شئ اقبالا وادبارا وان لهذا الدین اقبالا وادبارا وان من ادبار ا . . . کنتم علیه من العمی والجهالة وما بعثنی الله به وان من اقبال الدین ان یفقه القبیلة باسرها حتی لا یوجد . . . حتی زال الفاسقان فهما مقهوران ذلیلان ان تکلما قهرا وقمعا واضطهدا وان من ادبار الدین ان القبیلة باسرها حتی لا یکون فیها الا الفقیه الفقیهان وهما مقهوران ذلیلان ان تکلما فامرا بالمعروف ونهیا عن المنکر قمعا وقهرا واضطهدا فهما مقهوران ذلیلان لا یجدان علی ذلک اعوانا ولا انصارا . . . وصف آخر زمان اهل او

دلالت دارند بر آنکه آخر دهر زمان کثرت . . . اوصاف غربا که در احادیث [redacted] ها . . . تار الیها باشد مثل

دلالت دارند بر آنکه فرقهٔ ناجیه دران زمان ایشان

اشعریه وماتریدیه مثلا بلکه ایشان نزاع القبائل اند چنانکه در حدیث آمده ومتبعین رسول خدا هستند صلعم باتباع قول وفعل از هر فرقه که باشند وبعضی گفته اند که فرقهٔ ناجیه صالحین هر فرقه اند وبعضی گفته اهل بیت نبوی وتابعان ایشان هستند ولیکن این اقوال مبنی بر آنست که قضیهٔ مذکوره دائمه باشد امابرین تقدیر دافع اشکال نیست آری این همه توفیق ست میان احادیث وارده درین باب ومبنی ست بر صحت قول وی صلعم که همه هالک اند مگر یک فرقه وشک نیست که اینمعنی در سنت ثابت شده کما سمعته ولکن سید محمد بن ابراهیم وزیر در بعض رسائل خود از ابو محمد بن حزم نقل کرده ان الزیادة بقوله کلها هالکة الا فرقة موضوعة وانما الحدیث المعروف انها تفترق الی نیف وسبعین فرقة لا زیادة علی هذا فی نقل الثقات ومن زاد علی نقل الثقات فی الحدیث المشهور کان عند المحدثین معلا ما زاده غیر صحیح وان کان الراوی ثقة غیر ان مخالفة الثقات فیما شارکوه فی حدیث یقوی الظن علی انه

وہم فیما زادہ او ادرج فی الحدیث کلام بعض الرواۃ وحسبہ من کلام رسول اللہ صلعم فیجعلون الحدیث بہذا وان
لم یکن ینقدح فیہ علے ان اصل الحدیث الذی حکموا بصحتہ لیس مما اتفقوا علی صحتہ وقد تجنبہ البخاری ومسلم مع شہرتہ
لعدم اجتماع شرائطہما فیہ انتہی کلامہ گوییم این تقریر اشکال جواب از سید محمد بن اسمٰعیل امیر یمنی صاحب سبل السلام
ست کہ در سنہ ۱۱۳۳ تحریر کردہ ولیکن مخفی نیست کہ دعوی ابن حزم آنست کہ زیادت مذکورہ موضوع ست و دلیلی کہ
بران ذکر کردہ دال بر مدعا نیست غایتش بر تقدیر تسلیم آنست کہ بوجہ مخالفت روایات ثقات شاذ باشد فمن این
ثبوت الوضع وشیخ رفیع الدین دہلوی رح در جواب سوال از حدیث افتراق تقریری کردہ اند کہ درینجا بالفظ سوال
نوشتہ میشود و آن اینست کہ آنحضرت صلعم فرمودہ کلہم فی النار الا واحدۃ مراد از بودن جمیع فرقہا در نار اگر
خلود در نار ست فہذا مخالف للنصوص الاحادیث الصحیحۃ القطعیۃ زیرا کہ ہیچ فرقہ از فرق اسلامیہ نیست کہ ہمیشہ در نار ماند
واگر مراد خلود نیست بلکہ چند مدت در نار بماند پس مسلم ست لیکن برین تقدیر لازم می آید کہ از فرقہ ناجیہ کسی در نار
نباشد حالانکہ احادیث صحیحہ دلالت دارند بر آنکہ فساق مؤمنین را چند مدت دخول نار خواہد شد جواب این شبہہ
قدیمہ ست وعلما پنج شش جواب ازان نوشتہ اند کہ در شرح عقائد ملا جلال وحواشی آن مذکور اند ومنتخب جوابہای
مذکورہ سہ جواب ست اول کہ ارجح واقوی ست جواب محقق دوانی ست باختیار شق ثانی حاصلش آنکہ مراد دخول
ست لیکن دخ [illegible] ست از عقائد و فرقہ ناجیہ را اصلا دخول نار از جہت اعتقاد نخواہد شد اگرچہ از جہت تقصیرات
عمل [illegible] جواب ایراد کردہ اند کہ اضمار من حیث الاعتقاد در لفظ حدیث کلہا یا کلہم فی النار بدون
[illegible] ست و [illegible] اضمار جائز نیست و این ایراد مدفوع ست بآنکہ درینجا چہار قرینہ برین تخصیص موجود ست **اول**
آنکہ ستفترق امتی علے ثلث وسبعین ملۃ فرمودہ اند وافتراق در عمل درین عدد منحصر نیست خواہ تنہا گرفتہ شود خواہ
مع الاعتقاد واین بدیہی ست چہ ریش تراشان وحریر پوشان وتارکان نماز وتارکان روزہ وتارکان حج
ومرتکب کبیرہ مثل زنا ولواطت [illegible] ان وغیرہم من اصناف العصاۃ فرق جداگانہ اند
پس نیست مراد مگر افتراق [illegible] ل نار ہمان اعتقاد فاسد خواہد بود **دوم** آنکہ
استثنا الا واحدۃ دلالت میکند بر آنکہ منشا [illegible] مشترک در سائر آحاد این فرقہ ومشترک در سائر
آحاد این فرقہ نمیتواند شد مگر اعتقاد لاختلاف احاد کل فرقۃ فی الاعمال **سوم** آنکہ تعریف فرقہ ناجیہ باین عبارت
کہ الذین ہم علے ما انا علیہ واصحابی دلالت میکند بر آنکہ چیزی واحد بعینہ مشترک ست درمیان این فرقہ و رسول و
جمیع اصحاب وصلعم وہیچ مشترک غیر از عقائد نیست بالبداہتہ **چہارم** آنکہ در صدر این حدیث در روایات صحیحہ
این عبارت آمدہ کہ افترقت الیہود علی احدی وسبعین فرقۃ وافترقت النصاری علی اثنتین وسبعین فرقۃ وظاہر ست
کہ مراد درینجا افتراق بحسب عقائد ست پس در این امت نیز مراد ہمان افتراق بود و منشاء دخول نار افتراق مذکور
ست پس منشاء دخول نار درین امت نیز ہمان عقائد باشد کہ در آنہا افتراق واقع شدہ **جواب دوم** کہ مختار امام
حجۃ الاسلام غزالی ست ومحققین محدثین آنرا پسند نمودہ اند آنست کہ مراد از فرقہ ناجیہ کسانی ہستند کہ آنہا را دخول

نار مطلق نیست لا من حیث الاعتقاد ولا من حیث العمل یعنی بی سبق عذاب در بهشت در آیند خواه از معصیت آنها عفو الهی واقع شود یا بر اهوال قیامت و شدائد قبر در حق آنها اکتفا کرده آید یا شفاعت پیغمبر در محو آثار ذنوب ایشان تاثیر قوی نماید و این فرقه نخواهد بود مگر خواص اهل سنت که در عقیده و عمل راه بدعت نه پیمودند اگرچه مصدر بعضی تقصیرات فرعیه گشته باشند و تفسیر این فرقه بالذین هم علی ما انا علیه و اصحابی برین تقدیر بسیار چسپان ست زیرا که در عهد رسول خدا صلعم و صحابهٔ کرام هم در عقیده و هم در عمل بدعتی نبوده ست اگرچه از بعضی افراد در طاعت قصور و ارتکاب فجور بوقوع آمده و غزالی رح درین جواب تقیید زائد کرده اند و گفته که مراد بفرقهٔ ناجیه کسانی هستند که بی حساب و بی شفاعت در بهشت خواهند رفت لیکن درینصورت دائرهٔ نجات بسیار تنگ میشود و الذین هم علی ما انا علیه و اصحابی نیز ازین معنی تنافری دارد زیرا که جمیع صحابه را بغیر حساب و شفاعت داخل بهشت فهمیدن خلاف دلائل قطعیه ست لهذا متاخرین محققین این جواب را که در اصل از غزالی ست اصلاح نموده بتقریری که سابق مذکور شد قرار داده اند فلا غبار علیه ان شاء الله تعالی **جواب سوم** آنکه کلها فی النار کل واحد من افراد کل فرقة فی النار ست و مفهوم این عبارت ایجاب کلی شد و استثنائیکه در الا واحدة واقع ست مفید رفع این ایجاب کلی آمد و رفع ایجاب کلی بصدق جزئی نیز صادق میتواند شد چنانچه ظاهر ست پس معنی الا واحدة آن شد که هر فرد ازین فرقه داخل نار نخواهد شد گو بعض بسبب تقصیر اعمال داخل در نار شوند درینصورت اشکال زائل شد و وجه امتیاز ... درمیان فرقهٔ ناجیه و فرق غیر ناجیه همین قدر باشد که فرق غیر ناجیه کلهم داخل نار اند و این فرقهٔ ناجیه ... نخواهد رفت لیکن جمیع امتیاز این فرقه از فرق دیگر اعمال نمیتوانند شد لاشتراکها فی الجمیع پس نیست آن موجب مگر صحت عقائد پس در انتهای این جواب رجوع بجواب اول ضرور خواهد افتاد و بهترین اجوبه جواب دیگر ست که در کتب حواشی مسطور نیست و موافق استعمال قدیم عرب ست و احادیث شاهد استعمالش ... حاصلش آنکه کلها فی النار عبارت از بطلان ست میگویند فلان چیز فی النار ست ... و در حدیث صحیح وارد شده [redacted] زبان درازی باطل ست و قال الله تعالی ان ... ظلما انما یاکلون فی بطونهم نارا ای اکلا باطلا حراما لظهور ان مال الیتیم لیس نارا حقیقة و ... علی المجاز باعتبار الاول لان الاکل فی البطن ینادی علی ان المجاز لیس بمراد پس معنی کلام چنین باشد که کل الفرق علی الباطل ولو بحسب عقیدة او عقیدتین او عمل او عملین و الفرقة الناجیة لا بطلان فی عقیدتها و لا فی عملها اما ان تخص الفرقة الناجیة بمن لا یبتدع فی اعتقاده و عمله اصلا کما هو تنقیح الجواب الثانی او یخص البطلان بالاعتقادیات فقط فیرجع الی الجواب الاول و لهذا در صدر کلام اشاره نموده ایم که جواب اول همان ست ارجح و اقوی انتهی کلامه رح بلفظه **قف** چون مقرر شد که فرقهٔ ناجیه عبارت از گروهی ست که مصداق ما انا علیه و اصحابی ست و مصداقش کسی ست که در عقیده و عمل او بدعتی نیست بلکه عمل و عقیدهٔ او موافق سنت ست پس فرقهٔ ناجیه منحصر شد از روی استقراء در فرقهٔ اهل سنت و جماعت و گروه اهل سنت عبارت شد از محدثین و ظاهریه و مقلدهٔ مجتهدین اربعه زیرا که اصول عقائد و فروع مذاهب ایشان غالبا موافق سنت و اقوال

صحابیست و معرفت احکام الهی را در افعال مکلفین از وجوب و حظر و ندب و کراهت فقه نامیده اند و این فقه متلقی ست
از کتاب عزیز و سنت مطهره که شارع بر معرفت آن نص کرده و سلف احکام دین را ازین ادله استخراج میکردند و مختلف
بودند میان خود درین استخراج و این اختلاف ضروری الوقوع ست زیراکه غالب ادله نصوص اند و این نصوص بلغت
عرب ست و در اقتضارات الفاظ آن برای معانی کثیره اختلاف معروف ست همچنین سنت نیز در ثبوت مختلفة الطرق
ست و احکام آن در اکثر احوال متعارض و ازینجا احتیاج شد بسوی ترجیح و آن نیز مختلف ست پس ادله از غیر نصوص
مختلف فیهاست و ازینجا خلاف واقع شد میان سلف و ائمه بعد ایشان و جمله صحابهٔ کرام اهل فتیا نبودند بلکه
فتوی مختص بود بحاملین قرآن و عارفین ناسخ و منسوخ و متشابه و محکم و سائر دلالات او و تلقی آن از رسول خدا صلعم یا از
صحابهٔ عالی مقدار کرده بودند و ایشانرا قرا می نامیدند یعنی قاریان کتاب چه عرب امت امیه بود پس هرکه از
ایشان قرآن را خوانده و بدان مخصوص گشته او را باین نام میخواندند بنابر غرابت او و دران روز و در صدر اول
کاروبار دین همبرین طریقه ماند سپس چون امصار اسلام بسیار شدند و امیت از عرب بسبب ممارست کتاب و سنت دور شد
و استنباط متمکن و فقه کامل گشت و این ممارست بجای خود صنعت و علم گردید بجای قرا نام ایشان فقها و علما شد
و فقه منقسم گردید [illegible] طریقهٔ اهل رای و قیاس و هم اهل العراق و دیگر طریقهٔ اهل حدیث و هم اهل الحجاز
[illegible] حدیث در [illegible] بود و ایشان استکثار کردند از قیاس و ماهر شدند در آن لهذا ایشان را اهل رای خواندند
[illegible] جماعت [illegible] استقرار مذهب در وی و اصحاب وی شده ابو حنیفه رح ست و امام اهل حجاز مالک بن انس
ست و بعدش شافعی باز گروهی از علما انکار قیاس کرد و عمل را بقیاس باطل نمود و هم الظاهریة و جمله مدارک را منحصر
کردند در نصوص و اجماع ~~و قیاس جلی و علت منصوصه را~~ بسوی نص باز گردانیدند و گفتند که نص بر علت نص بر حکم ست
در جمیع محال وی و امام مذهب ایشان [illegible] و این هر سه مذهب مذهب جمهور ست
که در میان امت شهرت داشت و [illegible] اهل حجاز ست پس تر مذهب اهل ظواهر پس تر مذهب
اهل رای و اختلاف ایشان در اصول [illegible] جمله لا اختلاف ست و در فروع هم در مسائل متعدده بیش نیست
و محبان اهل بیت ابتداع مذاهب جدیده کرده بفقه خاص منفرد شدند و بنا مذهب ایشان بر تناول بعضی صحابه بقدح
و عصمت ائمه و رفع خلاف از اقوال اوشان ست و این همه اصول واهیه ست و همچنین شاذ شدند خوارج بمثل این مذاهب
و جمهور احتفال بمذاهب ایشان نکردند بل جانب انکار و قدح را وسعت دادند و لهذا مذهب ایشان غیر معروف و کتب
ایشان غیر مروی ست و اثری از ان جز در مواطن ایشان نیست وقتی که دولت شیعه در مغرب و مشرق و یمن قائم
بود دران بلاد کتب ایشان وجود داشت و همچنین حال خوارج ست و هریکی را ازین دو گروه کتب و تالیفات و
آثار غریبه در فقه ست بعده مذهب اهل ظاهر بدروس ائمه مندرس شد تا آنکه جز در کتب مجلده باقی نیست و محمد
بن حزم در اندلس با آن علو رتبه در علم و جلالت شان در علوم و مزیت در حفظ حدیث در مذهب اهل ظاهر
در آمد و ماهر باهر گردید و در بعض مسائل خلاف امام خود داود کرد و بسیاری را از ائمه مسلمین متعرض شد تا آنکه

عامه بروی انکار کردند وکتب او را باغفال و ترک تلقی نمودند و باقی نماند مگر مذهب اهل حدیث از حجاز و مذهب اهل رای از
عراق و امام عراقیان ابو حنیفه نعمان بن ثابت است ولادت او در سنه ۸۰ هجری بوده و وفات در سنه ۱۵۰ اتفاق افتاده و
مقام او در فقه لا یلحق است اهل جلده او خصوصا مالک و شافعی بدان شهادت داده اند و امام حجازیان مالک بن انس
اصبحی است امام دار الهجرة و ولادت او در سنه ۹۵ بوده یا نود و سه و وفات در سنه ۱۷۹ و وی مختص است بزیادت مدرک
آخر برای احکام سوای مدارک معتبره نزد غیر او و آن عمل اهل مدینه است زیراکه وی دید که ایشان در هرچه را غب اند از
فعل و ترک دران متابع من قبلهم بوده اند بضرورت دینیه و اقتدا او شان و هکذا الی الجیل المباشرین لفعل النبی صلعم
الآخذین ذلک عنه و این معنی نزد او یکی از اصول ادله شرعیه گشته و بسیاری از اهل علم گمان کردند که این امر یکی از مسائل
اجماع است پس انکار آن نمودند و گفتند که دلیل اجماع مخصص اهل مدینه از من سواهم نیست بلکه شامل جمله امت است و اجماع
که عبارت از اتفاق است بر امر دینی از روی اجتهاد مالک ره عمل اهل مدینه باین معنی معتبر نداشته است بلکه اعتبار او بحیثیت
اتباع جیل بمشاهده جیل دیگر کرده تا آنکه منتهی شود بشارع صلعم و ضرورت اقتدا سلف در عین آن امر شامل ملت است چنانکه
در ابواب اجماع از ان بحث کرده اند اینقدر است که اتفاق اهل اجماع از نظر و اجتهاد در ادله است و اتفاق ایشان در فعل
یا ترک مستند بسوی مشاهده من قبلهم است و بعد مالک بن انس محمد بن ادریس مطلبی شافعی است وی رحلت کرد بسوی
عراق بعد مالک و با اصحاب امام ابو حنیفه ملاقات نموده اخذ نمود و طریقه اهل حجاز را با طریقه اهل عراق بیامیخت و
بمذهب خود خلاف کرد مالک را در بسیاری از مذهب او و بعد این هردو احمد بن حنبل آمد و وی
با وجود وفور بضاعت علم حدیث بر اصحاب ابو حنیفه قرات کرد و مختص بمذهب دیگر شد
و در جمیع امصار تقلید
بایستاد و همگنان مقلد این هر چهار شدند و باب خلاف را مسدود ساختند و باظهار عجز و اعواز خود از بلوغ رتبه اجتهاد
رد مردم بسوی تقلید کردند و از تقلید دیگران بسبب تشعب اصطلاحات و خوف اسناد بسوی غیر اهل و عدم وثوق
برای و دین او و بنا بر تلاعب منع کردند و لم یبق الا نقل مذاهب و عمل کل مقلد بمذهب من قلده منهم بعد تصحیح الاصل
و اتصال سنده بالروایة لا محصول الیوم للفقه غیر هذا و مدعی الاجتهاد لهذا العهد مردود علی عقبه مهجور تقلیده
ست و لهذا در غیر منصوص بسیاری از اهل علم آنرا پذیرفته اند و در منصوص بوجوب آن قائل نشده بلکه آن را باطل گفته اند و قول
بوجوب تقلید شخصی و التزام مذهبی معین بدتر از آنست سمع و نقل مساعدت وی نمیکنند و کیف که حدوث این تقلید
بعد قرون مشهود لها بالخیر است و الحال که کتب سنت و دواوین اسلام مدون گشته و صحیح از ضعیف جدا گردیده
و ناسخ از منسوخ باز شناخته شد و خلاف اکثر آرا و تفریعات فقهیه بعرض برسانید و معاجم و جوامع و صحاح و سنن
حدیثیه ظاهر گشته جمود بر تقلید هیچ معنی ندارد و تلاعب درین هرجا محظور است در فقه باشد یا در حدیث اما امروز
عامه ناس از اهل اسلام بر تقلید این ائمه اربعه کرام صائر اند و مقلدان احمد بن حنبل قلیل اند بنا بر بعد مذهب او
از اجتهاد و اصالت او در معاضدت روایت و اکثر ایشان در شام و عراق بغداد و نواحی وی بوده اند و هم اکثر
الناس حفظا للسنة و روایة الحدیث و مقلدان ابو حنیفه اهل عراق و مسلمه هند و صین و ما وراء النهر و جمله بلاد عجم

هستند زیراکه مذهب وی مختص بود بعراق و دار السلام و تلامذهٔ او و اصحاب خلفاء بنی العباس بودند و تالیفات و مناظرات
ایشان با شافعیه بسیار شده شامی در حاشیهٔ در مختار گفته اشتهار مذهب او در عامهٔ بلاد اسلام است بلکه در بسیاری
از اقالیم و بلاد جز مذهب وی شناخته نمیشود مثل بلاد روم و هند و سند و ما وراء النهر و سمرقند گویند چهار هزار نفر
مذهب وی را نقل کرده اند و لابد هر یکی را اصحاب خواهند بود و هلم جرا و بعضی هشت صد نفر گفته اند و نام و نسب شان
ضبط نموده و اگرچه مذهب دولت عباسیه مذهب جد شان بود ولیکن اکثر قضات و مشایخ اسلام دولت مذکوره حنفیه
بودند چنانکه بر متصفح کتب تاریخ ظاهر است و مدت ملک ایشان تقریبا پانصد سال است و همچنین ملوک سلجوقیه و بعد ایشان
خوارزمیه و قضات ممالک ایشان غالبا همه حنفیه بوده اند و اما ملوک زمانهٔ ما سلاطین آل عثمان پس از تاریخ نهصد تا
امروز قضا و سائر مناصب جز بحنفیه نمیدهند بعده گفته در کلام شارح ادعاء تخصیص در جمیع اماکن نیست تا آنکه وارد شود
بران اختصاص قضاء مصر بمذهب شافعی تا زمن ظاهر بیبرس بندقداری انتهی ملخصا و مذهب حنفی در مغرب قلیل است قاضی
ابن العربی و ابو الولید باجی در رحلت خود با آنرا بدیار مغرب آوردند و مقلدان شافعی در مصر بیشتر از بلاد دیگر اند
و مذهب وی در عراق و خراسان و ما وراء النهر هم منتشر گشته و حنفیه را در فتوی و تدریس مقاسمه کردند در جمیع امصار
و مجالس مناظرات میان ایشان عظیم گشت و کتب خلافیات با نواع استدلالات ایشان مشحون گردید بعده این همه
بدروس مشرق [illegible] قطاع وی مندرس شد و چون شافعی در مصر بر بنی عبد الحکم نزول فرمود جماعتی از وی اخذ کردند
و تبریان [illegible] فقه اهل سنت از مصر منقرض شد و فقه شیعه متداول گردید تا آنکه دولت عبیدیین بر دست
صلاح الدین یوسف بن ایوب متلاشی شد و فقه شافعی و اصحاب وی از اهل عراق و شام باز آمد و بازارش گرم
گردید و منجمله ایشان نووی و عز الدین بن عبد السلام و ابن الرفعه بمصر و تقی الدین دقیق العید و تقی الدین سبکی و
سراج الدین بلقینی اکبر الشافعیه بمصر بل اکبر العلماء از اهل عصر معاصر ابن [illegible] مشتهر شدند و مذهب مالک مختص است
با اهل مغرب و اندلس اگرچه در غیر ایشان [illegible] [illegible] تقلید غیر مالک کمتر میکنند زیراکه غالب رحلت
ایشان بسوی حجاز بود [illegible] [illegible] با ایام دار العلم بود و از انجا العراق آمد و
عراق در راه ایشان نبود لهذا اقتصار بر اخذ از علماء مدینهٔ منوره نمودند و امام ایشان دران روز مالک و شیوخ
و تلامیذ او بودند پس اهل مغرب و اندلس رجوع بوی آورده تقلید او گزیدند و نیز بر ایشان بداوت غلبه داشت
و معانات حضارت که اهل عراق راست نمیکردند و ازینجا میل بودند بسوی اهل حجاز بمناسبت بداوت و لهذا
مذهب مالکی همیشه نزد ایشان غض طری بود و تنقیح و تهذیب حضارت آنرا فرو نگرفته چنانکه در مذاهب دیگر صورت
بسته است بالجمله جمیع اهل مغرب مقلد مالک اند و تلمیذ او بمصر و عراق متفرق شدند چنانچه در عراق قاضی اسمعیل
و طبقهٔ او مثل ابن خویز منداد و ابن اللبان و قاضی ابو بکر الابهری و قاضی ابو الحسین بن القصار و قاضی عبد الوهاب
و غیرهم بودند و در مصر ابن قاسم و اشهب و ابن عبد الحکم و حرث بن مسکین و طبقهٔ ایشان بود و عبد الملک بن حبیب
از اندلس رحلت کرده از ابن القاسم این مذهب را فرا گرفت و باندلس رسانید و کتاب واضحه نگاشت و بعده

کتب بسیار مدون شد و بکار مذہب مالکی در افریقیہ باخر گردید تا انقراض دولت قرطبہ و قیروان و الحال عمدہ کتب این مذہب
کتاب تہذیب ست و جمعی از شیوخ بشرح آن پرداختہ و سابق ایشان درین حلبہ ابن عبد السلام ست **فصل سیزدہم**
در بیان مذاہب ملت اسلامیہ و آنچہ متصل ست بدان - شیخ تقی الدین احمد بن علی معروف بمقریزی در کتاب المواعظ والاعتبار
فی بیان الخطط والآثار نوشتہ کہ چون حق تعالی محمد صلعم را بسوی کافہ ناس از عرب و عجم نبی کردہ فرستاد ہمہ اہل شرک
و عابد غیر اللہ بودند مگر بقایا از اہل کتاب آنچہ با قریش رفت رفت تا آنکہ از مکہ بمدینہ ہجرت فرمود وصحابہ با وجود تنگ
عیش و قلت قوت گرد او مجتمع می بودند و بعضی حرفہ در اسواق میکردند و بعضی قیام نخل مینمودند و ادنی فراغ کہ حاصل
میشد بخدمت آنحضرت صلعم حاضر می شدند و چون آنحضرت صلعم از کدام مسئلہ پرسیدہ میشد یا امر بچیزی میفرمود و
یا کاری میکرد ہر کہ از صحابہ حاضر وقت می بود آنرا یاد میگرفت و ہر کہ غائب می بود از وی فوت میشد نمی بینی کہ بر
عمر بن خطاب عمل حمل بن مالک کہ مردی از اعراب بود در دیت جنین مخفی ماندہ و فتوی میدادند در زمن نبی صلعم از
صحابہ ابو بکر و عمر و عثمان و علی و عبد الرحمن بن عوف و ابن مسعود و ابی بن کعب و معاذ بن جبل و عمار بن یاسر و حذیفۃ
بن الیمان و زید بن ثابت و ابو درداء و ابو موسی اشعری و سلمان فارسی و چون آنحضرت صلعم برحمت حق پیوست
و ابو بکر خلیفہ شد وصحابہ متفرق گردیدند بعضی برای قتال مسیلمہ برآمدند و بعضی برای قتال اہل شام و بعضی
برای قتال اہل عراق و چند نفر ہمراہ ابو بکر در مدینہ ماندند چون کدام قضیہ پیش می آمد ابو بکر دران حکم بکتاب خدا
و سنت رسول او میکرد و اگر درین ہر دو نمی یافت از حاضرین صحابہ می پرسید اگر نزد ایشان ہم نمی یافت رجوع میکرد
الا اجتہاد در حکم مینمود و چون ابو بکر آنجہانی شد و ولایت امر امت بعمر بن خطاب رسید ...... در زمن وی نیز صحابہ بیشتر
متفرق شدند و باقطار مفتوحہ رفتند و خلافت در مدینہ و ہم در دیگر بلاد نزول میکرد و نزد رجوع قضایا حکم میکردند
بآنچہ نزد حاضرین صحابہ از آثار رسول خدا صلعم می بود و رنہ امیر آن بلدہ حکم باجتہاد خویش می نمود گاہی دران قضیہ
حکمی از آنحضرت صلعم نزد صحابی دیگر موجود می بود ...... چہ حاضر نشد مصری را و حاضر شد [redacted]
حاضر نشد شامی را و حاضر شد شامی را آنچہ حاضر نشد ... آنچہ حاضر نشد کوفی را و حاضر شد کوفی
را آنچہ حاضر نشد مدنی را و این ہمہ موجود ست در ... آنچہ معلوم ست از مغیب بعض صحابہ از مجلس نبوی صلعم در بعض
اوقات و حضور غیر او دران بزم و مغیب حاضر است و حضور غائب پس ہر یکی داری ما حضر و فات ما غاب بود غرضکہ صحابہ
ہمبرین نہج گذشتند و بعد ایشان تابعین آخذین از ایشان آمدند و ہر طبقہ از تابعین در بلاد بود و ہر یکی تفقہ کرد
بصحابی کہ در بلدۂ او بود و تجاوز نمی کرد از فتاوی او مگر قلیل و یسیر و آنچہ او را از صحابی دیگر حاضر بلد دیگر رسید
مثل آنکہ اتباع اہل مدینہ در فتوی اکثر با ابن عمر ست و اتباع اہل کوفہ با ابن مسعود و اتباع اہل مکہ با ابن عباس و اتباع
اہل مصر بعمرو بن العاص و بعد تابعین فقہاء امصار آمدند مثل بو حنیفہ و سفیان و ابن ابی لیلی در کوفہ و ابن جریج بمکہ
و مالک و ابن ماجشون بمدینہ و عثمان بتی و سوار در بصرہ و اوزاعی بشام و لیث بن سعد بمصر و ایشان برہمین طریق
رفتند و ہر واحد از تابعین بلد خود اخذ کرد و بر روایت یا درایت اجتہادیہ او بغیر منصوص رفت با آنکہ در آن باب

حکمی نزد غیر او موجود نبود گوییم در حدیث صحیحین و غیر هما آمده خیر الناس و فی روایة خیر امتی قرنی ای اهل عصری یعنی الصحابة
و مدتهم من البعثة مائة و عشرون سنة او دونها او فوقها بقلیل علی الخلاف فی وفاة اخر الصحابة موتا ابی الطفیل و ان اعتبر
من وفاته صلعم کان مائة و تسعین او سبعا و تسعین ثم الذین یلونهم ای القرن الذین بعدهم وهم التابعون و مدتهم نحو سبعین و ثمانین
سنة ان اعتبر من سنة مائة ثم الذین یلونهم وهم اتباع التابعین نحو امن خمسین الی حدود عشرین و مائتین فمدة القرن
تختلف باختلاف اعمار کل زمان و هذا یدل علی ان اول هذه الامة افضل ممن بعدها و الی هذا ذهب معظم العلماء و ان من
صحبه صلعم و رآه و لو مرة من عمره افضل من کل من یاتی بعده و ان فضیلة الصحبة لا یعدلها عمل هذا مذهب الجمهور و ذهب ابو عمر
بن عبد البر الی انه قد یکون فیمن یاتی بعد الصحابة افضل ممن کان فی جملة الصحابة کمن رآه مرة و ان قوله علیه السلام خیر الناس
قرنی لیس علی عمومه بدلیل ما یجمع القرن من الفاضل و المفضول و قد جمع قرنه صلعم جماعة من المنافقین المظهرین للایمان
واهل الکبائر الذین اقام علیهم او علی بعضهم الحدود و قد روی ابو امامة الباهلی انه صلعم قال طوبی لمن رآنی و آمن بی و
طوبی سبع مرات لمن لم یرنی و آمن بی و فی مسند ابی داؤد الطیالسی عن عمر بن الخطاب قال صلعم افضل الخلق ایمانا قوم فی اصلاب
الرجال یومنون بی و لم یرونی فهم افضل الخلق ایمانا فهذه الاحادیث تقتضی مع تواتر طرقها و حسنها التسویة بین اول هذه
الامة و آخرها فی فضل العمل الا اهل بدر و الحدیبیة و من تدبر هذا الباب بان له الصواب انتهی زرقانی گفته المنبا در انه قال
هذا اللفظ لانه کرره و [illegible] اسناد حدیث الطیالسی عن عمر ضعیف لضعف محمد بن حمید فلا یحتج به فتحسین ابن عبد البر انما حکم
علی المجموع او بانه روی احمد و الدارمی و الطبرانی عن ابی عبیدة الجراح یا رسول الله احد خیر منا اسلمنا
معک و جاهدنا معک قال نعم قوم یکونون من بعدکم یومنون بی و لم یرونی و اسناده حسن و صححه الحاکم و الحق ما علیه الجمهور ان
فضیلة الصحبة لا یعدلها عمل لمشاهدة رسول الله صلعم و لو مرة و ذلک لا یکون لمن بعد الصحابة و لو بلغوا ما بلغوا و الدلائل
علی افضلیة الصحابة علی غیرهم کثیرة متظاهرة لا نطیل بذکرها انتهی بعده مقریزی گفته و حال اهل اسلام از اهل مصر و غیره
در احکام شریعت بر وجه مذکور میگذشت [illegible] تلاقی همدیگر و انتداب قوام برای جمع حدیث
نبوی و تقیید او بسیار شد و اول کسیکه [illegible] ست و اول کسیکه تصنیف و تبویب نمود
سعید بن عروبه و ربیع بن صبیح است در بصره و معمر بن راشد در یمن و ابن جریج بمکه بعده سفیان ثوری بکوفه و حماد بن سلمه در
بصره و ولید بن مسلم در شام و جریر بن عبد الحمید در بلدهٔ ری و عبد الله بن مبارک بمرو و خراسان و هشیم بن بشیر بواسط
و متفرد شد ابو بکر بن ابی شیبه در کوفه بتکثیر ابواب و جودت تصنیف و حسن تالیف و درین هنگام احادیث رسول خدا صلعم
از بلاد بعیده برسید نزد کسیکه پیش او نبود و بر هر که او را این احادیث رسید حجت قائم گردید و احادیث مبینهٔ صحت
یکی از تاویلات متاوله از احادیث مجموع شد و صحیح از سقیم باز شناخته آمد و اجتهاد مؤدی بسوی خلاف کلام رسول
خدا صلعم و ترک عمل او مزیف گشت و از کسیکه خلاف سنن بالغه کرد عذر ساقط شد بنا بر رسیدن احادیث نبویه باو
و قیام حجت بر او و برین طریق بودند صحابه و بسیاری از تابعین رحلت میکردند در طلب حدیث و احد ایام کثیره
چنانچه ناظر در کتب حدیث و عارف سیر صحابه و تابعین را این شناساست هرگاه هارون رشید قائم بخلافت شد

ابویوسف یعقوب بن ابراهیم را که یکی از اصحاب ابوحنیفه است بعد سنه سبعین و مایة متولی قضا ساخت و مقلد نشد آفرا
در بلاد عراق و خراسان و شام و مصر مگر هر که قاضی ابویوسف بوی اشارت و اعتنا نمود همچنین هرگاه در اندلس حکم
مرتضی بن هشام بن عبدالرحمن بن معاویه بن هشام بن عبدالملک بن مروان بن حکم بعد پدر قائم شد و ملقب به منتصر گردید در سنه
ثمانین و مایة مختص به یحیی بن یحیی بن کثیر اندلسی گشت و وی حج گذارده و موطا را از مالک شنیده الا چند باب را از
ابن وهب و ابن قاسم و غیره علم کثیر گرفته باندلس عود نموده بود و ریاست و حرمت یافت که مثل آن دیگری نیافته و رجوع
فتوی بسوی او شده و سلطان و عامه بر دروازه او منتهی میشدند و در سائر اعمال اندلس هیچکی قاضی نمیشد مگر
باشارتش و اعتنا او پس همگنان برای مالک شدند بعد از آنکه برای اوزاعی بودند و مذهب مالک را قبل یحیی در
اندلس زیاد بن عبدالرحمن که او را شبطون خوانند در آورده و بعد وی یحیی اول کسی است که این مذهب آورده و در
افریقیه سنن و آثار غالب بود تا آنکه ابومحمد عبدالله بن فروخ فارسی با مذهب ابوحنیفه قدم آورده و اسد بن فرات حنفی
قاضی افریقیه شد و چون سحنون بن سعید تنوخی متولی قضا آنجا گردید مذهب مالک انتشار فرموده و قضا در اصحاب سحنون
متداول گردید تا آنکه بنوهاشم که هم مالکیه بودند متوارث قضای آنجا شدند مثل توارث ضیاع و معز بن بادیس جمیع
اهل افریقیه را بر تمسک بمذهب مالک و ترک ما عدا آن از مذاهب بر داشت تا آنکه جمیع اهل افریقیه و اهل اندلس بمجمع بعد
مالک کردند تا امروز بنا بر رغبت سلاطین و حرص بر طلب نیاز زیرا که قضا و افتاء در جمیع آن بلدان و قری مقرر نمیشد
مگر برای هر که موسوم بفقه بر مذهب مالک باشد و عامه در احکام و فتاوی مضطر شدند بـ تا حق شدند بر
وجهیکه آن اقطار را فرا گرفت چنانکه مذهب ابوحنیفه در بلاد مشرق فاشی شده بود چه ابوحامد اسفرائنی در ایام خلیفه
قادر بالله احمد ابوالعباس چون متمکن دولت شد با خود و استخلاف ابوالعباس احمد بن محمد بارزی شافعی از ابومحمد اکفانی
حنفی قاضی بغداد مقرر کرد و این امر منظور شد بعد رضای او را که اکفانی ابوحامد بسلطان محمود بن سبکتگین و اهل خراسان نوشت
که خلیفه قضا را از حنفیه بشافعیه منتقل فرموده سان منتشر شد [redacted]
بعده ابوالعلا صاعد بن محمد قاضی نیسابور رئیس حنفیه حنفیه نزد او آمدند و میان ایشان
و اصحاب ابوحامد فتنه برخاست و تا سلطان مرتفع شد خلیفه قادر بالله اشراف و قضاة را فراهم نموده گفت که اسفرائنی
ابهام نصح و شفقت و امانت بر امیر المومنین بر اصول دخل و خیانت نموده است و چون حالش ظاهر شد و فساد حکم
بارزی واضح گردید او را معزول ساخته اعاده امر بدستور قدیم کرده آمد و حنفیه را بعنایت و کرامت و
حرمت و اعزاز سابق بنواخت و فرمان داد که با ابوحامد ملاقات و سلام و کلام و قضاء حق اسلام نکنند و ابومحمد
اکفانی را خلعت بخشید و ابوحامد از دار الخلافت منقطع شد و مسخوط علیه و منحرف عنه گشت و این خبر ببلاد شام
و مصر رسید و ذلک فی سنه ثلاث و تسعین و ثلثمائة و اول کسی که علم مالک بمصر آورد عبدالرحیم بن خالد فقیه است
در اسکندریه به سنه ثلاث و ستین و مایة وفات کرده بعده نشر وی از عبدالرحمن بن قاسم شده و اشتهار مذهب
مالکی اکثر از مذهب حنفی گردیده بسبب تقدم اصحاب مالک در مصر و مذهب ابوحنیفه را خود کسی بمصر نمیشناخت تا آنکه

شافعی در سنهٔ ثمان وتسعین ومائة بمصر قدوم آورد وجماعهٔ از اعیان آنجا در صحبت او اخذ علم کردند ومولفات او را نوشتند وعمل بمذهب او نمودند وهمیشه مذهب وی در مصر قوت میگرفت وذکر او انتشار می پذیرفت واهل بلد بر مذهب مالک مذهب او عمل میکردند وقاضی هم ایشان یا از حنفیه مقرر میشد تا آنکه در سنهٔ سه صد وپنجاه وهشت قائد جوهر از بلاد افریقیه آمد ومذهب شیعه فاشی گردید وقضا وفتیا بموجب آن معمول شد وهیچ مذهبی جز تشیع در آنجا باقی نماند وابتدا تشیع در اسلام از خلافت عثمان بن عفان رضی الله عنه از عبد الله بن سبا یهودی ست معروف با بن السودا واول کسی که با رای خوارج در مصر آمد حجر بن حارث مدحجی یا ابو الورد حجر بن عمرو ست تا آنکه ملک ناصر یوسف بن ایوب در سنهٔ اربع وستین وخمسمائة با صلاح دولت پرداخت ورسوم ومذاهب شیعه وفتن ایشان را از دیار مصریه یکسر بینداخت ومدارس شافعیه ومالکیه بنا ساخت ومردم بمذهب مالک وشافعی تظاهر کردند ومذهب شیعه واسمعیلیه وامامیه از ارض مصر مختفی ومفقود گردید ولله الحمد همچنین سلطان نور الدین محمود بن عماد الدین زنگی که حنفی متعصب بود در بلاد شام مذهب بو حنیفه را پراگنده کرد وبسبب آن در مصر هم حنفیه بسیار شدند واما عقائد پس سلطان صلاح الدین بر عقیدهٔ شیخ ابو الحسن علی بن اسمعیل اشعری بود واین را در اوقاف خود بدیار مصر شرط کرد تا آنکه مستمر شد حال برین عقیده بدیار مصر وشام وارض حجاز ویمن وبلاد مغرب نیز بر وجهی که هر که مخالفت او کرد گردن او زده شد تا امروز همچنان ست [illegible] دولت ایوبیه بمصر ذکری از مذهب بو حنیفه واحمد بن حنبل نبود بعده در آخر دولت اشتهار این مذهب [illegible] ظاهر بیبرس بند قداری در عهد سلطنت خود بمصر وقاهره چهار قاضی بر چهار مذهب مقرر کرد فاستمر ذلک من سنة خمس وستین وستمائة حتی لم یبق فی مجموع امصار الاسلام مذهب یعرف من مذاهب اهل الاسلام سوی هذه المذاهب الاربعة وعقیدة الاشعری وعملت لاهلها المدارس والخوانک والزوایا والربط فی سائر ممالک الاسلام وعودی من تمذهب بغیرها وانکر علیه ولم یول قاض ولا قبلت شهادة احد ولا قدم للخطابة والامامة والتدریس احد ما لم یکن مقلدا [illegible] هذه الامصار فی طول هذه المدة بوجوب اتباع هذه المذاهب وتحریم ما عداها والعمل علی هذا [illegible] قوف متکلمین در اصول دیانات دو قسم اند یکی آنکه مخالف ملت اسلام ست [illegible] پس مخالفین ده طائفه اند دهریه واصحاب عناصر وثنویه یعنی مجوس وایشان اقرار دارند به نبوت ابراهیم علیه السلام وهشت گروه اند چهارم طبائعیه پنجم صابیه وایشان مقراند بنبوت ابراهیم وچند گروه اند ششم یهود هفتم نصاری هشتم اهل هند وبراهمه از ایشان انکار دارند از نبوت وچند گروه مختلف العقائد والاعمال هستند نهم زنادقه وهم طوائف منهم القرامطة دهم فلاسفه اصحاب فلسفت وعلم ایشان منحصرست در چهار نوع طبیعی ومدنی ریاضی والهی ومجموع ان منصرف ست بسوی علم ما وعلم کیف وعلم کم بعده ارسطو منطق وضع کرده واطلاق اسم فلاسفه بر جماعتی از هند مثل طیسیین وبراهمه هم می میشود قسم دوم فرق اهل اسلام اند که رسول خدا صلعم بحدیث ستفترق امتی ثلاثا وسبعین فرقة ثنتان وسبعون هالکة وواحدة ناجیة قصد ایشان کرده وهذا الحدیث اخرجه ابو داود والترمذی وابن ماجة من حدیث ابی هریرة بلفظ قال قال رسول الله صلعم افترقت الیهود علی احدی

وسبعين او اثنتين وسبعين فرقة وتفرقت النصاری علی احدی وسبعين او اثنتين وسبعين فرقة وتفترق امتی علی ثلاث وسبعين فرقة قال البيهقي حسن صحيح واخرجه الحاكم وابن حبان في صحيحه بنحوه فاخرجه في المستدرک من طريق الفضل بن موسی عن محمد بن عمرو عن ابی سلمة عن ابی هريرة وقال هذا حديث کبير في الاصول وقد روی عن سعد بن ابی وقاص وعبد الله بن عمرو عوف بن مالک عن رسول الله صلعم بمثله وقد احتج مسلم بمحمد بن عمرو عن ابی سلمة واتفقا جميعا علی الاحتجاج بالفضل بن موسی وهو ثقة وبالجملة فرق مسلمين پنج گروه اند يکی اہل سنت وجماعت واہل حديث وحنفيه وشافعيه ومالکيه وحنبليه ظاہريه منجمله ايشان اند دوم مرجيه سوم معتزله چهارم شيعه پنجم خوارج وہر فرقه از ايشان مفترق ست بر فرق کثيره واکثر افتراق اہل سنت در فتيا ونبذ يسيره در اعتقادات ست واز بقيه فرق اربع بعضے با اہل سنت خلاف بعيد دارند وبعضی خلاف قريب چنانکه از نظر در کتب ايشان ظاہر ميشود وکتاب ملل ونحل شهرستانی کافل بيان عقائد جمله فرق اسلاميه وجز آن از اہل علم ست ومقريزی در خطط ہم بيان فرق اسلاميه کرده وفروع وشعوب ايشان بر وجه تفصيل وبسط آورده ايراد آن ہمه خارج ازين محل ست

فصل چهاردہم

دربيان عقائد اہل اسلام از ابتداء ملت اسلاميه تا انتشار مذہب اشعريه — قال المقريزی فی الخطط اعلم ان الله تعالی لما بعث من العرب نبيه محمدا صلعم رسولا الی الناس جميعا وصف لهم ربهم سبحانه بما وصف به نفسه الکريمة في کتابه العزيز الذی نزل به علی قلبه صلعم الروح الامين وبما اوحی اليه ربه تعالی فلم يسال صلعم احد من العرب باسرهم قرويهم وبدويهم عن معنی شئ من ذلک کما کانوا يسالونه صلعم عن امر الصلوة والزکوة والصيام والحج وغير ذلک مما لله سبحانه فيه امر ونهي وکما سالوه صلعم عن احوال القيامة والجنة والنار [illegible] من الصفات الالهية لنقل کما نقلت الاحاديث الواردة عنه صلعم في احکام الحلال والحرام [illegible] ترغيب وترهيب واحوال القيامة والملاحم والفتن ونحو ذلک مما تضمنته کتب الحديث معاجمها ومسانيدها وجوامعها ومن امعن النظر في دواوين الحديث النبوی ووقف علی الآثار السلفية علم انه لم يرد قط من طريق صحيح ولا سقيم عن احد من الصحابة رضی الله عنهم علی اختلاف طبقاتهم وکثرة عددهم انه سال رسول الله صلعم عن معنی شئ [illegible] نفسه [illegible] في القرآن الکريم وعلی لسان نبيه محمد صلعم بل کلهم فهموا معنی ذلک وسکتوا عن الکلام في ال[illegible] کونها صفة ذات او فعل وانما اثبتوا له تعالی صفات ازلية من العلم والقدرة والحياة والارادة والسمع والبصر والکلام والجلال والاکرام والجود والانعام والعز والعظمة وساقوا الکلام سوقا واحدا وهکذا اثبتوا رضی الله عنهم ما اطلقه الله سبحانه علی نفسه الکريمة من الوجه واليد ونحو ذلک مع نفی مماثلة المخلوقين فاثبتوا رضی الله عنهم بلا تشبيه ونزهوا من غير تعطيل ولم يتعرض مع ذلک احد منهم الی تاويل شئ من هذا وراوا باجمعهم اجراء الصفات کما وردت ولم يکن عند احد منهم ما يستدل به علی وحدانية الله تعالی وعلی اثبات نبوة محمد صلعم سوی کتاب الله ولا عرف احد منهم شيئا من الطرق الکلامية ولا مسائل الفلسفة فمضی عصر الصحابة رضی الله عنهم علی هذا الی ان حدث في زمنهم القول بالقدر وان الامر انفة ای ان الله تعالی لم يقدر علی خلقه شيئا مما هم عليه وکان اول من قال بالقدر في الاسلام معبد بن خالد الجهنی وکان يجالس الحسن بن الحسين البصری فتکلم بالقدر بالبصرة وسلک اهل البصرة مسلکه لما راوا عمرو بن عبيد ينتحله واخذ معبد هذا الرای عن رجل

من الاساورة يقال له ابو يونس سنسويه ويعرف بالاسواري فلما عظمت الفتنة به عذبه الحجاج وصلبه بامر عبد الملك بن مروان
سنة ثمانين ولما بلغ عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنهما مقالة معبد في القدر تبرء من القدرية واقتدى بمعبد في بدعته
جماعة واخذ السلف رحمهم الله في ذم القدرية وحذروا منهم كما هو معروف في كتب الحديث وكان عطاء بن يسار قاضيا
يرى القدر وكان ياتي هو ومعبد الجهني الى الحسن البصري فيقولان له ان هؤلاء يسفكون الدماء ويقولون انما تجري اعمالنا
على قدر الله فقال كذب اعداء الله فطعن عليه بهذا ومثله وحدث ايضا في زمن الصحابة مذهب الخوارج وصرحوا بالتكفير
بالذنب والخروج على الامام وقتاله فناظرهم عبد الله بن عباس فلم يرجعوا الى الحق وقاتلهم علي بن ابي طالب وقتل منهم جماعة كما هو
معروف في كتب الاخبار ودخل في دعوة الخوارج خلق كثير ورمي جماعة من ائمة الاسلام بانهم يذهبون الى مذهبهم وعد منهم
غير واحد من رواة الحديث كما هو معروف عند اهله وحدث ايضا في زمن الصحابة مذهب التشيع لعلي بن ابي طالب والغلو فيه
فلما بلغه ذلك انكره وحرق بالنار جماعة ممن غلا فيه وانشد ؎ لما رايت الامر امرا منكرا ۞ اججت ناري ودعوت قنبرا
وقام في زمنه عبد الله بن وهب بن سبا المعروف بابن السوداء السبائي واحدث القول بوصية رسول الله صلعم لعلي
بالامامة من بعده فهو وصي رسول الله صلعم وخليفته على امته من بعده بالنص واحدث القول برجعة علي بعد موته
الى الدنيا وبرجعة رسول الله صلعم ايضا وزعم ان عليا لم يقتل وانه حي وان فيه الجزء الالهي وانه هو الذي يجيء في السحاب
وان الرعد صوته [illegible] سوطه وانه لا بد ان ينزل الى الارض فيملاها عدلا كما ملئت جورا ومن ابن سبا هذا تشعبت
اصناف [illegible] ابن سبا هذا هو الذي اثار فتنة امير المؤمنين عثمان بن عفان رضي الله عنه حتى قتل وكان له
عدة اتباع في [illegible] الامصار واصحاب كثيرون في معظم الاقطار فكثرت لذلك الشيعة وصاروا اضداد الخوارج وما زال
امرهم يقوى وعددهم يكثر ثم حدث بعد عصر الصحابة مذهب جهم بن صفوان ببلاد المشرق فعظمت الفتنة به فانه نفى
ان يكون لله تعالى صفة واورد على اهل الاسلام شكوكا اثرت في الملة الاسلامية آثارا قبيحة تولد عنها بلاء كبير وكان
قبيل المائة من سني الهجرة فكثر اتباعه [illegible] فاكبر اهل الاسلام بدعته وتمالوا على انكارها
وتضليل اهلها وحذروا من الجهمية [illegible] وكتبوا في الرد عليهم ما هو معروف عند اهله
وفي اثناء ذلك حدث مذهب الاعتزال منذ زمن الحسن بن الحسين البصري رحمه الله تعالى بعد المائتين من سني الهجرة وصنفوا
فيه مسائل في العدل والتوحيد واثبات افعال العباد وان الله تعالى لا يخلق الشر وجهروا بان الله لا يرى في
الآخرة وانكروا عذاب القبر على البدن واعلنوا بان القران مخلوق محدث الى غير ذلك من مسائلهم فتبعهم خلائق
في بدعهم واكثروا من التصنيف في نصرة مذهبهم بالطرق الجدلية فنهى ائمة الاسلام عن مذهبهم وذموا علم الكلام و
هجروا منتحله ولم يزل امر المعتزلة يقوى واتباعهم تكثر ومذهبهم ينتشر في الارض ثم حدث مذهب التجسيم المضاد لمذهب
الاعتزال فظهر محمد بن كرام بن عراق بن حزابة ابو عبد الله السجستاني زعيم الطائفة الكرامية بعد المائتين من سني الهجرة
واثبت الصفات حتى انتهى فيها الى التجسيم والتشبيه وحج وقدم الشام ومات بزغر في صفر سنة ست وخمسين
ومائتين فدفن بالمقدس وكان هناك من اصحابه زيادة على عشرين الفا على التعبد والتقشف سوى من كان منهم

ببلاد المشرق وهم لا يحصون لكثرتهم وكان ما بين الطائفتين الشافعية والحنفية وكانت بين الكرامية بالمشرق وبين المعتزلة
مناظرات ومناكرات وفتن كثيرة متعددة وتزايدت وازداد امر الشيعة ليفشو في الناس حتى حدث مذهب القرامطة المنسوب
الى حمدان الاشعث المعروف بقرمط من اجل قصر قامته وقصر رجليه وتقارب خطوه وكان ابتداء امر قرمط هذا في سنة اربع
وستين ومائتين وكان ظهوره بسواد الكوفة فاشتهر مذهبه بالعراق وقام من القرامطة ببلاد الشام صاحب الخال والمدثر
والمطوق وقام بالبحرين منهم ابو سعيد الجنابي من اهل جنابة وعظمت دولته ودولة بنيه من بعده حتى اوقعوا بعساكر بغداد
واخافوا خلفاء بني العباس وفرضوا الاموال التي تحمل اليهم في كل سنة على اهل بغداد وخراسان والشام ومصر واليمن
وغزوا بغداد والشام ومصر والحجاز وانتشرت دعاتهم باقطار الارض فدخل جماعات من الناس في دعوتهم ومالوا الى
قولهم الذي سموه علم الباطن وهو تاويل شرائع الاسلام وصرفها عن ظواهرها الى امور زعموها من عند انفسهم وتاويل آيات
القرآن ودعواهم فيها تاويلا بعيدا انتحلوا القول به بدعا ابتدعوها باهوائهم فضلوا واضلوا عالما كثيرا هذا وقد كان المأمون
عبد الله بن هارون الرشيد سابع خلفاء بني العباس ببغداد لما شغف بالعلوم القديمة بعث الى بلاد الروم من عرب
له كتب الفلاسفة واتاه بها في اعوام بضع عشرة سنة ومائتين من سني الهجرة فانتشرت مذاهب الفلاسفة في الناس و
اشتهرت كتبهم بعامة الامصار واقبلت المعتزلة والقرامطة والجهمية وغيرهم عليها واكثروا من النظر فيها والتصفح لها فانجر
على الاسلام واهله من علوم الفلاسفة ما لا يوصف من البلاء والمحنة في الدين وعظم بالفلسفة ضلال اهل البدع وزادتهم
كفرا الى كفرهم فلما قامت دولة بني بويه ببغداد سنة اربع وثلاثين وثلثمائة واستمر ... جم الى سنة
واظهروا مذهب التشيع قويت بهم الشيعة وكتبوا على ابواب المساجد في سنة ... ثلثمائة لعن الله معاوية
ولعن من غصب فاطمة ومن منع الحسن ان يدفن عند جده ومن نفى ابا ذر الغفاري ومن اخرج العباس من الشورى فلما
كان الليل حكه بعض الناس فاشار الوزير المهلبي ان يكتب باذن معز الدولة لعن الله الظالمين لآل البيت ولا يذكر
احد في اللعن غير معاوية ففعل ذلك وكثرت ببغداد ... ية وجهر الشيعة في [redacted]
العمل في الكرخ وفشا مذهب الاعتزال با ... ب اليه جماعة من مشاهير الفقهاء و
قوي مع ذلك امر الخلفاء الفاطميين بافريقية وبلاد المغرب ... سمعيلية وبثوا دعاتهم بارض مصر فاستجاب
لهم خلق كثير من اهلها ثم ملكوها سنة ثمان وخمسين وثلثمائة وبعثوا العساكر الى الشام فانتشرت مذاهب الرافضة في عامة
بلاد المغرب ومصر والشام وديار بكر والكوفة والبصرة وبغداد وجميع العراق وبلاد خراسان وما وراء النهر مع
بلاد الحجاز واليمن والبحرين وكانت بينهم وبين اهل السنة من الفتن والحروب والمقاتل ما لا يمكن حصره لكثرته واشتهرت
مذاهب الفرق من القدرية والجهمية والمعتزلة والكرامية والخوارج والروافض والقرامطة والباطنية حتى ملأت الارض
وما منهم الا من نظر في الفلسفة وسلك من طرقها ما وقع عليه اختياره فلم يبق مصر من الامصار ولا قطر من الاقطار
الا وفيه طوائف كثيرة ممن ذكرنا وكان ابو الحسن علي بن اسمعيل الاشعري قد اخذ عن ابي علي محمد بن عبد الوهاب
الجبائي ولازمه عدة اعوام ثم بدا له فترك مذهب الاعتزال وسلك طريق ابي محمد عبد الله بن محمد بن سعيد بن

كلام الشيخ على قوانينه فى الصفات والقدر وقال بالفاعل المختار وترك القول بالتحسين والتقبيح العقليين وما قيل فى مسائل الصلاح
والاصلح واثبت ان العقل لا يوجب المعارف قبل الشرع وان العلوم وان حصلت بالعقل فلا تجب ولا يجب البحث عنها
الا بالسمع وان الله تعالى لا يجب عليه شيء وان النبوات من الجائزات العقلية الواجبات السمعية الى غير ذلك من مسائله
التى هى موضوع اصول الدين و**حقيقة مذهب الاشعرى** رحمه الله انه سلك طريقا بين النفى الذى هو مذهب
الاعتزال وبين الاثبات الذى هو مذهب اهل التجسيم وناظر على قوله هذا واحتج لمذهبه فمال اليه جماعة وعولوا على رايه منهم القاضى
ابو بكر محمد بن الطيب الباقلانى المالكى وابو بكر محمد بن الحسن بن فورك والشيخ ابو اسحق ابراهيم بن محمد بن مهران الاسفراينى والشيخ
ابو اسحق ابراهيم بن على بن يوسف الشيرازى والشيخ ابو حامد محمد بن احمد الغزالى وابو الفتح محمد بن عبد الكريم بن احمد الشهرستانى
والامام فخر الدين محمد بن عمر بن الحسين الرازى وغيرهم ممن يطول ذكرهم ونصروا مذهبه وناظروا عليه وجادلوا فيه واستدلوا له فى
مصنفات لا تكاد تحصر فانتشر مذهب ابى الحسن الاشعرى فى العراق من نحو سنة ثمانين وثلثمائة وانتقل منه الى الشام فلما
ملك السلطان الملك الناصر صلاح الدين يوسف بن ايوب ديار مصر كان هو وقاضيه صدر الدين عبد الملك بن عيسى بن
درباس المارانى على هذا المذهب قد نشأ عليه منذ كانا فى خدمة السلطان الملك العادل نور الدين محمود بن زنگى بدمشق و
وحفظ صلاح [redacted] القطب الدين ابو المعالى مسعود بن محمد بن مسعود النيسابورى وصار يحفظها
صغار اولاده فلذلك عقدوا الخناصر وشدوا البنان على مذهب الاشعرى وحملوا فى ايام دولتهم كافة الناس على
التزامه ... جميع ايام الملوك من بنى ايوب ثم فى ايام مواليهم الملوك من الاتراك واتفق مع ذلك
توجه ... بن تومرت احد رحالات المغرب الى العراق واخذ عن ابى حامد الغزالى مذهب الاشعرى فلما
عاد الى بلاد المغرب قام فى المصامدة يفقههم ويعلمهم ووضع لهم عقيدة لقفها عنه عامتهم ثم مات فخلفه بعد موته عبد المؤمن
بن على القيسى وتلقب بامير المؤمنين وغلب على ممالك المغرب هو واولاده من بعده مدة سنين وتسموا بالموحدين فلذلك
صارت دولة الموحدين ببلاد المغرب ... عقيدة ابن تومرت اذ هو عندهم الامام المعلوم المهدى المعصوم
فكم اراقوا بسبب ذلك من دماء خلائق ... الله تعالى كما هو معروف فى كتب التاريخ فكان هذا هو
السبب فى اشتهار مذهب الاشعرى وانتشاره فى امصار الاسلام بحيث نسى غيره من المذاهب وجهل حتى لم يبق اليوم مذهب
يخالفه الا ان يكون مذهب الحنابلة اتباع الامام ابى عبد الله احمد بن محمد بن حنبل رضى الله عنه فانهم كانوا على ما كان عليه
السلف لا يرون تاويل ما ورد من الصفات الى ان كان بعد السبعمائة من سنى الهجرة اشتهر بدمشق واعمالها تقى الدين
ابو العباس احمد بن عبد الحليم بن عبد السلام بن تيمية الحرانى فتصدى للانتصار لمذهب السلف وبالغ فى الرد على مذهب
الاشاعرة وصدع بالنكير عليهم وعلى الرافضة وعلى الصوفية فافترق الناس فيه فريقان فريق يقتدى به ويعول على
اقواله ويعمل برايه ويرى انه شيخ الاسلام واجل حفاظ الملة الاسلامية وفريق يبدعه ويضلله ويزرى عليه باثباته الصفات
وينتقد عليه مسائل منها ما له فيه سلف ومنها ما زعموا انه خرق فيه الاجماع ولم يكن له فيه سلف وكانت له ولهم خطوب كثيرة
وحسابه وحسابهم على الله الذى لا يخفى عليه شيء فى الارض ولا فى السماء وله الى وقتنا هذا عدة اتباع بالشام وقليل بمصر

هذا وبين الاشاعرة والماتريدية اتباع ابی منصور محمد بن محمد بن محمود الماتريدی وهم طائفة الفقهاء الحنفية مقلدوا الامام ابی حنيفة النعمان بن ثابت وصاحبيه ابی يوسف يعقوب بن ابراهيم الحضرمی ومحمد بن الحسن الشيبانی رضی الله عنهم من الخلاف فی العقائد ما هو مشهور فی موضعه وهو اذا تتبع يبلغ بضعة عشرة مسئلة كان سببها فی اول الامر تباين وتنافر وتقدح كل منهم فی عقيدة الآخر الی ان الامر آل آخراً الی الاغضاء ولله الحمد **فهذا** اعزك الله بيان ما كانت عليه عقائد الامة من ابتداء الامر الی وقتنا هذا قد فصلت فيه ما اجمله اهل الاخبار واجملت ما فصلوا فدونك طالب العلم تناول ما قد بذلت فيه جهدی واطلت بسببه سهری وكدی فی تصفح دواوين الاسلام وكتب الاخبار فقد وصل اليك صفوا وتلقه عفوا بلا تكلف مشقة ولا بذل مجهود ولكن الشكر لله يمن علی من يشاء من عباده **قف** گويم چنانكه ميان اشاعره وماتريديه اختلاف در عقائد زياده برده دوازده مسأله نيست همچنان اختلاف ميان ايشان وحنابله زياده بر سه چهار مسئله نيست تا آنكه بعضی از اهل علم ميان هر سه اختلاف تطبيق داده اند وبر نزاع لفظی فرود آورده والله الحمد وشك نيست كه موافقت با سلف امت وائمهٔ ايشان اقوم طرق واسلم سبل واحسن مسالك واوفق وجوه ست خصوصا تقرير مسائل صفات بر وجهی كه از تعطيل وتمثيل بری باشد واز اثبات مجسمه ونفی معتزله وامثال ايشان دور بود چنانكه شيخ الاسلام ابن تيميه وحافظ متكلم محمد بن ابو بكر قيم واتباع ايشان كرده اند وآنرا از خس وخاشاك عقول كاسدهٔ كلاميان وآراء فاسدهٔ فلسفيان رفت وروب نموده اند در ملت اسلاميه ابقاها الله تعالی الی آخر الدهر وكثر سواد [illegible] نيست وعقائد ماتريديه در بغية الرائد شرح عقائد نسفی نوشته شده وعقائد اهل حديث [illegible] وقطف الثمر فی بيان عقائد اهل الاثر ومجموع هر دو عقائد در انتقاد رجيح بر وجه [illegible] در اينجا سمت تحرير می يابد از موازنهٔ هر سه عقائد اختلاف قوم نيكتر واضح خواهد شد ودريافت خواهد گرديد كه ميان فرق اهلسنت وجماعت در اصول عقائد بحمده تعالی اتفاق ست واختلاف قليل در بعض مسائل راجع بتوفيق وتطبيق بوده نه تبديع وتضليل وآن هم مبنی [illegible] لفظی نزاع قولی ست و اتباع ظاهر كتاب وسنت رافع جملهٔ خلاف و [illegible] تاكرا توفيق تمسك آن حق سازند وباين سعادت دائمه وحسن فهم برگزينند [illegible] ولادت ابی موسی اشعری صحابی رضی الله عنه ست ولادتش در سنه ست وستين ومائتين وقيل سبعين بوده ودر بغداد سنه بضع وثلاثين وثلثمائة وقيل اربع وعشرين وثلثمائة وفات كرده رحمه الله تعالی سماعت دارد از زكريا ساجی وابو خليفه جمحی وسهل بن نوح ومحمد بن يعقوب مقری وعبد الرحمن بن خلف مصری ضبی واز ابن جماعه در تفسير خود بسيار روايت ميكند شاگرد زوج مادر خود ابو علی محمد جبائی معتزلی بود وچند سال در اعتزال مقتدی رای او ماند تا آنكه از ائمهٔ معتزله گرديد بعده از قول بخلق قرآن وغيره آراء معتزله رجوع فرمود ودر روز جمعه بجامع بصره بر كرسی برآمد وباعلی صوت ندا كرد كه هر كه مرا شناخته وی شناخته وهر كه نشناخته باشد پس اورا می شناسانم كه من فلان ابن فلانم قائل بودم بخلق قرآن وبعدم رويت خدا بچشم وبآنكه فاعل افعال شر منم ومن ازين اقوال اكنون تائب مقلع معتقد رد بر معتزله ومبين فضائح

ومصاحب ایشان هستم و از همین وقت در رد بر این طائفه شروع میکنیم بعده سلوک طریقۀ ابو محمد عبدالله بن محمد بن سعید القطان
کرد و بنیاد بر قواعد او نهاد و پنجاه و پنج کتاب تصنیف کرد منها کتاب اللمع و کتاب الموجز و کتاب ایضاح البرهان و کتاب
التبیین علی اصول الدین و کتاب الشرح و التفصیل فی الرد علی اهل الافک و التضلیل و کتاب الابانة و کتاب تفسیر القرآن
گویند این تفسیر در هفتاد مجلد است و نفقۀ وی از زمین وقف بود که بلال بن ابی برده آنرا بر عقب خود وقف نموده بود
تا آنکه در یکسال هفده درم او را حاصل شده و مزاج دعابه و مزاح بسیار داشت مسعود بن شیبه در کتاب التعلیم
گفته کان حنفی المذهب معتزلی الکلام لانه کان ربیب ابی علی الجبائی و هو الذی رباه و علمه الکلام و خطیب گفته در ایام
جمعات در حلقۀ ابو اسحق مروزی فقیه در جامع منصور می نشست و ابوبکر صیرفی گفته معتزله سرهای خود بر داشته بودند
تا آنکه حق تعالی اشعری را ظاهر گردانید فجحرهم فی اقماع السماسم و جملۀ عقیدۀ او چنانکه مقریزی ذکر کرده این است
ان الله تعالی عالم بعلم قادر بقدرة حی بحیاة مرید بارادة متکلم بکلام سمیع بسمع بصیر ببصر و ان صفاته ازلیة قائمة بذاته
تعالی لا یقال هی هو و لا هی غیره و لا لاهی هو و لا غیره و علمه واحد یتعلق بجمیع المعلومات و قدرته واحدة تتعلق
بجمیع ما یصح وجوده و ارادته واحدة تتعلق بجمیع ما یقبل الاختصاص و کلامه واحد هو امر و نهی و خبر و استخبار و
[illegible] وعید و هذه الوجوه راجعة الی اعتبارات فی کلامه لا الی نفس الکلام و فی الالفاظ المنزلة علی لسان
الملائکة الی الانبیاء دلالات علی الکلام الازلی فالمدلول و هو القرآن المقروء قدیم ازلی و الدلالة و هی العبارات
[illegible] قال و فرق بین القراءة و المقروء و التلاوة و المتلو کما فرق بین الذکر و المذکور و قال و
الکلام [illegible] دالة علی ما فی النفس و انما تسمی العبارة کلاما مجازا قال و اراد الله تعالی جمیع
الکائنات خیرها و شرها و نفعها و ضرها و [illegible] فی کلامه الی جواز تکلیف ما لا یطاق لقوله ان الاستطاعة مع الفعل و هو
[illegible] بالفعل قبله و هو غیر مستطیع قبله علی [illegible] قال و جمیع افعال العباد مخلوقة مبدعة من الله تعالی مکتسبة
للعبد و الکسب عبارة عن الفعل القائم [illegible] الخالق هو الله تعالی حقیقة لا یشارکه فی الخلق غیره
فاخص صفة هو القدرة و الاختراع [illegible] قال و کل موجود یصح ان یری و الله تعالی موجود
فیصح ان یری و قد صح السمع بان المؤمنین یرونه فی الدار الآخرة فی الکتاب و السنة و لا یجوز ان یری فی مکان
و لا صورة مقابلة و اتصال شعاع فان ذلک کله محال و ماهیة الرؤیة له فیها رایان احدهما انه علم مخصوص یتعلق
بالوجود دون العدم و الثانی انه ادراک وراء العلم و اثبت السمع و البصر صفتین ازلیتین هما ادراکان وراء العلم
و اثبت الیدین و الوجه صفات خبریة ورد السمع بها فیجب الاعتراف به و خالف المعتزلة فی الوعد و الوعید و
السمع و العقل من کل وجه و قال الایمان هو التصدیق بالقلب و القول باللسان و العمل بالارکان فروع الایمان
فمن صدق بالقلب ای اقر بوحدانیة الله تعالی و اعترف بالرسل تصدیقا لهم فیما جاؤا به فهو مومن و صاحب
الکبیرة اذا خرج من الدنیا من غیر توبة حکمه الی الله اما ان یغفر له برحمته او یشفع له رسول الله صلعم و اما ان
یعذبه بعدله ثم یدخله الجنة برحمته و لا یخلد فی النار مومن قال و لا اقول انه یجب علی الله سبحانه قبول توبته بحکم

المعقل لانه هو الموجب لا يجب عليه شئ اصلا بل قد ورد السمع بقبول توبة التائبين و اجابة دعوة المضطرين و هو
المالك لخلقه يفعل ما يشاء و يحكم ما يريد فلو ادخل الخلائق باجمعهم النار لم يكن جورا و لو ادخلهم الجنة لم يكن حيفا و لا
يتصور منه ظلم و لا ينسب اليه جور لانه المالك المطلق و الواجبات كلها سمعية فلا يوجب العقل شيئا البتة و لا يقتضي
تحسينا و لا تقبيحا فمعرفة الله تعالى و شكر المنعم و اثابة المطائع و عقاب العاصي كل ذلك يجب بالسمع دون العقل و لا يجب
على الله شئ لا صلاح و لا اصلح و لا لطف بل الثواب و الصلاح و اللطف و النعم كلها تفضل من الله تعالى و لا يرجع اليه
تعالى نفع و لا ضر فلا ينتفع بشكر شاكر و لا يتضرر بكفر كافر بل يتعالى و يتقدس عن ذلك بعث الرسل جائز لا واجب و لا
مستحيل فاذا بعث الله تعالى الرسول و ايده بالمعجزة الخارقة للعادة و تحدى و دعا الناس وجب الاصغاء اليه و
الاستماع منه و الامتثال لاوامره و الانتهاء عن نواهيه و كرامات الاولياء حق و الايمان بما جاء في القرآن و السنة
من الاخبار عن الامور الغائبة عنا مثل اللوح و القلم و العرش و الكرسي و الجنة و النار حق و صدق و كذلك الاخبار
عن الامور التي ستقع في الآخرة مثل سوال القبر و الثواب و العقاب فيه و الحشر و المعاد و الميزان و الصراط و انقسام
فريق في الجنة و فريق في السعير كل ذلك حق و صدق يجب الايمان و الاعتراف به و الامامة تثبت بالاتفاق و الاختيار
دون النص و التعيين على واحد معين و الائمة مترتبون في الفضل ترتيبهم في الامامة قال و لا اقول في عائشة و طلحة و
الزبير رضي الله عنهم الا انهم رجعوا عن الخطا و اقول ان طلحة و الزبير من العشرة المبشرين [illegible] و اقول في معاوية و
عمرو بن العاص انهما بغيا على الامام الحق علي بن ابي طالب رضي الله عنهم فقاتلهم مقاتلة [illegible] و ان اهل نهروان
الشراة هم المارقون عن الدين و ان عليا رضي الله عنه كان على الحق في جميع احواله [illegible] تقریری گفته
این ست جمله اصول عقیدۀ او که جماهیر اهل امصار اسلامیه الآن بران هستند و هر که بهر بخلاف این عقیده کرده
خویش ریخته شد و اشاعره را صفاتیه هم نامند [illegible] که اثبات صفات قدیمه الهی میکنند بعده معترض شدند در الفاظ
وارده در کتاب و سنت بمچو استواء و نزول [illegible] بر دو فرقه فرقه تاویل [illegible]
وجوه محتمله اللفظ میکنند و فرقه تعرض بتاویل [illegible] و ایشان را [illegible] خوانند و مسلما
را درین امر پنج قول بهم رسیده یکے اعتقاد مفهوم مثل او [illegible] سکوت ازان مطلقا سوم سکوت ازان بعد
نفی اراده ظاهر چهارم حمل آن بر مجاز پنجم حمل آن بر اشتراک و هر فریق را دلائل و حجاج ست که کتب اصول دین متضمن اوست
و لا يزالون مختلفين الا من رحم ربك و لذلك خلقهم و الله يحكم بينهم يوم القيامة فيما كانوا فيه يختلفون **قف** اعلم ان الله
سبحانه طلب من الخلق معرفته بقوله تعالى و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون قال ابن عباس و غيره يعرفون فخلق
تعالى الخلق و تعرف اليهم بالسنة الشرائع المنزلة فعرفه من عرفه سبحانه منهم على ما عرفهم فيما تعرف به اليهم و قد كان الناس
قبل انزال الشرائع ببعثة الرسل عليهم السلام علمهم بالله تعالى انما هو بطريق التنزيه له عن سمات الحدوث و عن التركيب
و عن الافتقار و يصفونه بالاقتدار المطلق و هذا التنزيه هو المشهور عقلا و لا يتعداه عقل اصلا فلما انزل اليه شريعة
على رسوله محمد صلعم و اكمل دينه كان سبيل العارف بالله ان يجمع في معرفته بالله بين معرفتين احدهما المعرفة التي تقتضيها

لا دليله العقلية والاخرى المعرفة التى جاءت بها الاخبارات الالهية وان يرد علم ذلك الى الله تعالى ويؤمن به
ويجمل ما جاءت به الشريعة على الوجه الذى اراده الله تعالى من غير تاويل بفكره ولا تحكم فيه برايه وذلك ان الشرائع
انما انزلها الله تعالى لعدم استقلال البشرية بادراك حقائق الاشياء على ما هى عليه فى علم الله والى لها ذلك
وقد تقيدت بما عندها من اطلاق ما هنالك فان فيها علما يراد ومن الاوضاع الشرعية ومنها الاطلاع على حكمه فى ذلك
كان من فضله تعالى فلا يضيف العارف هذه المنة الى فكره فان تنزيهه لربه تعالى بفكره يجب ان يكون مطابقا لما انزله
سبحانه على لسان رسوله صلعم من الكتاب والسنة والا فهو تعالى منزه عن تنزيه عقول البشر بافكارها فانها مقيدة باوطارها
فتنزيهها كذلك مقيد بحسبها وبموجب احكامها وآثارها الا اذا خلت عن الهوى فانها حينئذ يكشف الله لها الغطاء عن بصائرها
ويهديها الى الحق فتنزه الله تعالى عن التنزيهات العرفية بالافكار العادية وقد اجمع المسلمون قاطبة على جواز رواية
الاحاديث الواردة فى الصفات ونقلها وتبليغها من غير خلاف بينهم فى ذلك ثم اجمع اهل الحق منهم على ان هذه الاحاديث
مصروفة عن احتمال مشابهة الخلق لقول الله تعالى ليس كمثله شىء وهو السميع البصير ولقول الله تعالى قل هو الله احد
الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد وهذه السورة يقال لها سورة الاخلاص وقد عظم رسول الله صلعم شانها ورغب
[redacted] القرآن من اجل انها شاهدة بتنزيه الله تعالى وعدم الشبه والمثل له سبحانه وسميت
[illegible] باشتمالها على اخلاص التوحيد لله عن ان يشوبه ميل الى تشبيه بالخلق واما الكاف التى فى قوله ليس كمثله
شىء [illegible] الكاف والمثل فى كلام العرب تاتيان للتشبيه فجمعهما الله تعالى ثم نفى بهما عنه ذلك فاذا ثبت
اجماع المسلمين [illegible] جواز رواية هذه الاحاديث ونقلها مع اجماعهم على انها مصروفة عن التشبيه لم يبق فى تعظيم الله تعالى
بذكرها الا نفى التعطيل لكون اعداء المرسلين [redacted] ربهم سبحانه اسماء نفوا فيها صفاته العلا فقال قوم من الكفار هو طبيعة و
[redacted] الى غير ذلك من الحادهم [illegible] سبحانه فقال رسول الله صلعم هذه الاحاديث المشتملة على
ذكر صفات الله العلى ونقلها عنه اصحابه [illegible] نقلها عنهم ائمة المسلمين حتى انتهت الينا وكل منهم يرويها بصفتها من غير
تاويل لشىء منها مع علمنا انهم كانوا يعلمون [illegible] تعالى ليس كمثله شىء وهو السميع البصير ففهمنا من ذلك ان
الله تعالى اراد بما نطق به رسوله صلعم [illegible] الاحاديث وتناولها عنه الصحابة رضى الله عنهم وبلغوها الامة ان
يغص بها فى حلوق الكافرين ان يكون ذكرها نكتا فى قلب كل ضال معطل مبتدع يقفوا اثر المبتدعة من اهل الطبائع
عباد العلل فلذلك وصف الله تعالى نفسه الكريمة بها فى كتابه ووصفه رسول الله صلعم ايضا بما صح عنه وثبت فدل على
ان المومن اذا اعتقد ان الله ليس كمثله شىء وهو السميع البصير وانه احد صمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد كان ذكره
لهذه الاحاديث تمكين الاثبات وشجا فى حلوق المعطلة وقد قال الشافعى رح الاثبات امكن نقله الخطابى ولم يبلغنا عن
احد من الصحابة والتابعين وتابعيهم انهم اولوا هذه الاحاديث والذى يمنع من تاويلها اجلال الله تعالى عن ان تضرب
له الامثال وانه اذا انزل القرآن بصفة من صفات الله تعالى كقوله سبحانه يد الله فوق ايديهم فان نفس تلاوة
هذا يفهم منها السامع المعنى المراد به وكذا قوله تعالى بل يداه مبسوطتان عند حكايته تعالى عن اليهود نسبتهم اياه الى

البحل فقال بل یداه مبسوطتان ینفق کیف یشاء فان نفس تلاوة هذا مبینة للمعنی المقصود وایضا فان تاویل هذه الآیات یحتاج الی ان یضرب لله تعالی فیها المثل نحو قولهم فی قوله تعالی الرحمن علی العرش استوی ان الاستواء الاستیلاء کقولک استوی الامیر علی البلد فلزمهم تشبیه الباری تعالی بحیث ان ازال الاثبات نزهوا الله عن ان یشبهوه بالاجسام حقیقة ولا مجازا وعلموا مع ذلک ان النطق یشتمل علی کلمات متداولة بین الخالق والخلق وتحرجوا ان یقولوا تشبیها لا شریک له ولذلک لم یتاول السلف شیئا من احادیث الصفات مع علمنا قطعا انها عندهم مصروفة عما یسبق الیه ظنون الجهال من مشابهتها لصفات المخلوقین وتامل تجد الله تعالی لما ذکر المخلوقات المتولدة من الذکر والانثی فی قوله سبحانه خلق لکم من انفسکم ازواجا ومن الانعام ازواجا یذرؤکم فیه علم سبحانه ما یخطر بقلوب الخلق فقال عز من قائل لیس کمثله شیء وهو السمیع البصیر انتهی کلام المقریزی فی الخطط حاصل کلام آنکه طریق سلف امت وائمه ایشان از صحابه وتابعین وتبع تابعین وائمه مجتهدین اجراء صفات باریتعالی بر ظواهرش موافق ورود کتاب عزیز ونصوص حدیث شریف بلا تاویل وتعطیل وتکییف وتشبیه وتمثیل ست باعتقاد تنزیه او تعالی از صفات مخلوقین ومشابهت ایشان ونفی صفات الهیه غلو دران مذهب معتزله ست وایشان بیست فرقه هستند مقریزی گفته وقلما یوجد معتزلی الا وهو رافضی الا القلیل منهم انفرد بطامة ومعتزله راشویه وکیسانیه وناکثیه واحدیه ووهمیه وتبریه وواسطیه وواردیه هم نامند وهر واحد را از فرق بیست گانه نسبت بمتبوع خود نامی علحده ست وتشبیه صفات [illegible] مخلوق مذهب مشبه ست وایشان غلو میکنند در اثبات صفات بر ضد معتزله وسیف [illegible]

اتباع مغیره بن سعید عجلی آنست که انه بکل مکان لا یخلو عنه مکان ودر بعض [illegible] روافض [illegible] وهکذا مجسمه اند علی اختلاف الاقوال فی ما بینهم میگویند انه علی العرش والعرش مماس له وجهمیه نفی میکنند صفات ورویت او سبحانه را در آخرت وقائل اند بخلق قرآن مقریزی گفته وهم فرقة عظیمة وعدادهم فی المعطلة الجبرة گویم کتب شیخ الاسلام ابن تیمیه وحافظ ابن قیم رحمهما الله مشحون ست برد اعتقادات ایشان خصوصا قصیده نونیه که خیلی بغور وپر مغز واقع شده وتفاصیل عقائد این فرق [illegible] در خطط مرقوم ست ومذهب اهل سنت وجماعت که فرقه ناجیه ومصداق حدیث لا یزال طائفة من امتی علی الحق ظاهرین الی ان یاتی امر الله ست اثبات بلا تمثیل واحقاق بلا تعطیل ونفی تشبیه وتجسیم بلا تکییف وتاویل ست وهو الحق الذی یستحق ان یصار الیه ولا یعول الا علیه وبالله التوفیق **قف** شاه رفیع الدین دهلوی رح در جواب بعض اسئله نوشته اند که علمای اهل سنت وجماعت رحمهم الله در اصول ثلثه دین اختلافی ندارند مگر در بعض متفرعات شبیه باختلاف لفظی که فیما بینهما واقع ست وباین اختلاف سه فرقه شده اند اشعریه وماتریدیه وحنابله واصل این ست که علمای اهل سنت را حق تعالی دو چیز عطا فرموده یکی ذهن رسا که بسبب آن بغور سخن می رسند ومنجمد بر الفاظ نمی شوند دوم انصاف وقلت حسد که بسبب آن کلام هر قائل را بر محمل نیک حمل مینمایند وحتی المقدور تکفیر وتضلیل نمی کنند مثلا ماتریدیه قائل شده اند بصفت ثامنه که آنرا تکوین گویند وآن صفت را قدیم می انگارند واشعریه صفت تکوین را اعتبار

ذاتی اند و می فهمند که تعلقات قدرت و اراده این صفت حادث میشود و چنانچه تعلقات سائر صفات حادث اند این
هم حادث ست پس کلام ماتریدیه را که قائل بقدم آن صفت اند حمل میکنند بر قدم مبدء آن که قدرت و اراده اند
و تضلیل و تکفیر نمی نمایند و همچنین ست حال خلاف دیگر که فیما بین این هر سه گروه واقع ست مثلا اشاعره و ماتریدیه
میگویند که کلام غیر مخلوق ست و مراد از آن کلام نفسی میدارند نه الفاظ زیرا که حدوث الفاظ که کیفیات اصوات
غیر قاره اند بدیهی ست و انکار بدیهی نتوان کرد و حنابله میگویند که الفاظ هر چند کیفیات اصوات غیر قاره اند اما عدم
القرار اینها در وجود تلفظی ست و اینجا الفاظ را وجودی دیگر ست بتخیله سامعین و آن وجود بطریق تجدد امثال قرار
و رائد دارد مثلا گلستان شیخ سعدی را بهمان وجود توان گفت که از مدت شش صد و سی سال موجود ست
یعنی همین الفاظ حمد مر خدای را عز و جل تا آخر او را در متخیله شیخ سعدی لباس وجود پوشیده ند باز در متخیله سامعان
دیگر و هلم جرا الی یومنا هذا پس چون کلام لفظی الهی را در علم الهی مانند کلام نفسی قدیم گوییم هیچ انکار بدیهی لازم نمی آید
بلکه عموم نص کلام الله غیر مخلوق را از ظاهر صرف کردن بر کلام نفسی محمول داشتن بعید از فهم ست اشعریه و ماتریدیه
دانسته اند که سخن حنابله براه بدیهی دارد لهذا از تکفیر و تضلیل نباید نمود و اشعریه میگویند که حسن و قبح در افعال بمعنی
[redacted] در شرع جائز نمیشد لان بالذات لایختلف و لایتخلف و ماتریدیه میگویند که افعال
را قبل از وجود شرع حکمی ست از وجوب و حرمت چنانچه معتزله میگویند اما در نفس فعل چیزی هست که مقتضی وجوب ست
نه معدوم ست و چیزی هست که مقتضی حرمت ست مثل زنا که موجب اختلاط انساب ست و از حکیم
حکیم ست ... آنچه قابل وجوب ست آنرا واجب ساخته و آنچه قابل حرمت ست آنرا حرام ساخته
حسن و قبح افعال بعقول ناقصه [redacted] نمیشود بایں جهت اشعریه انکار حسن و قبح ذاتی افعال نموده اند
[redacted] دریں میدان پر خطر پا ان نگذارند [redacted] بیرون نروند و الیه اشار سیدنا علی
بن ابیطالب کرم الله وجهه حیث قال لو کان الدین بالرای لکان باطن الخف اولی بالمسح من ظاهره پس اشعریه قائل
تکفیر و تضلیل نیستند و همچنین جمهور متکلمین صفات حق تعالی را زائد بر ذات می شمارند و میگویند که اثبات قدمای مستقل
یعنی ذوات متعدده کفر ست و اثبات قدم یک ذات و بتبعیت آن ذات قدم صفات اصلا کفر نیست و علمای ماوراء النهر
از اثبات قدمای متعدده و لو بصفات متعدده احتراز کرده صفات را لا عین و لا غیر دانسته اند زیرا که اگر عین گوییم
نفی آنها لازم می آید و مذهب معتزله و فلاسفه میشود و اگر زائد گوییم یعنی غیر پس طعن و تشنیع مخالفان باثبات قدمای
متعدده متوجه میشود بایں جهت نفی عینیت و غیریت کردند و جمهور متکلمین فهمیده اند که مراد ایشان نفی غیریت مستقله
ست چنانکه ما میگوییم نه انکار آن صفات و لهذا نفی غیریت حقیقیه چیزی از چیزی سفسطه ظاهر ست و همچنین علمای ماتریدیه
میگویند که السعید قد یشقی و الشقی قد یسعد و اشعریه میگویند که السعید من سعد فی بطن امه و الشقی من شقی فی
بطن امه و هر دو فریق غرض فریق دیگر را فهمیده از تکفیر و تضلیل زبان را بند ساخته اند زیرا که یک فرقه انجام را
نظر کرده و فرقه دیگر وسط را نیز اعتبار نموده بتبدیل شقاوت و سعادت قائل شده و همچنین ست حال اختلافیکه

در ایمان واقع شده که الایمان هو التصدیق فقط و الاقرار کاشف عن التصدیق و هو التصدیق والاقرار والعمل
بمعنے ان العمل من مکملاته جمهور محدثین از شافعیه و مالکیه و حنابله قائل بتغیر شده [illegible] باول و لهذا این فریق
جزم نمیکنند بایمان خود [illegible] که انا مومن ان شاء الله تعالی و حنفیه میگویند [illegible] که کمال ایمان که عمل
ست [illegible] که هست یا نیست و در نفس ایمان که تصدیق ست هیچ شبهه [illegible] و علی هذا القیاس [illegible]
که در هر فرقه با اختلافی نیست در اصول دین و حال ماتریدیه و حال اشعریه که فیما بین خود با اختلاف دارند همچنین [illegible]
جای فخر نباشد و معهذا فیما بین اثنا عشریه نیز در بعض اصول اختلاف ست و منه القول بالبداء والرجعة حتی انکره بعضهم
و قول بحذف بسیاری از کلام الله که جمهور اثنا عشریه بدان قائل اند و در کتاب اعتقادات ابن بابویه را انکار آن
بسیار ست و بشدت نفی آن نموده و مثل قول بحجیت قیاس که بعض اثنا عشری بان قائل ست و دیگران انکار
آن مینمایند و بهمین جهت او را ثلث عشری لقب داده اند و باهم بسبب این اختلافات تکفیر و تضلیل [illegible]
بابویه را بکمال تعظیم پیش می آیند و ملقب بصدوق نموده اند فما هو جوابکم فهو جوابنا انتهی کلامه گوییم مقریزی در خطط
گفته اعلم ان السبب فی خروج اکثر الطوائف عن دیانة الاسلام ان الفرس کانت من سعة الملک و علو الید علی جمیع الامم و جلالة
الخطر فی انفسها بحیث انهم کانوا یسمون انفسهم الاحرار والاسیاد و کانوا یعدون سایر الناس عبیدا لهم فلما امتحنوا
بزوال الدولة عنهم علی ایدی العرب و کانت العرب عند الفرس اقل الامم خطرا تعاظم [illegible]
کید الاسلام بالمحاربة فی اوقات شتی و فی کل ذلک یظهر الله تعالی الحق و کان من قامه [illegible]
بابک غیرهم و قبل هولاء رام ذلک عمار الملقب خداش و ابو مسلم السراج فرا [illegible] قوم منهم [illegible]
و استمالوا اهل التشیع باظهار محبة اهل بیت رسول الله صلعم و استبشاع ظلم علی بن ابی طالب رضی الله عنه ثم سلکوا بهم مسالک
شتی حتی اخرجوهم عن طریق الهدی فقوم ادخلوهم الی القول بان رجلا ینتظر یدعی المهدی عنده حقیقة الدین اذ لا یجوز
ان یوخذ الدین عن کفار اذ نسبوا اصحاب رسول الله صلعم الی الکفر و قوم خرجوا الی القول بادعاء النبوة لقوم [illegible]
و قوم سلکوا بهم الی القول بالحلول و سقوط الشرائع و آخرون تلاعبوا بهم فاوجبوا علیهم خمسین صلوة فی کل یوم و لیلة و آخرون
قالوا بل هی سبعة عشر صلوة فی کل صلوة خمس عشرة رکعة و هو قول عبد الله بن عمرو بن الحارث الکندی قبل ان یصیر
خارجیا صفریا و قد اظهر عبد الله بن سبا الحمیری الیهودی الاسلام لیکید اهله فکان هو اصل ثارة الناس علی عثمان بن
عفان و احرق علی رضی الله عنه منهم طوائف اعلنوا بالهیته و من هذه الاصول حدثت الاسماعیلیة والقرامطة و الحق
الذی لا ریب فیه ان دین الله تعالی ظاهر لا باطن فیه جوهر لا سر تحته و هو کله لازم کل احد لا مسامحة فیه و لم یکتم رسول
الله صلعم شیئا من الشریعة و لا کلمة و لا اطلع اخص الناس به من زوجة او ولد عم علی شئی من الشریعة کتمه عن الاحمر
والاسود و رعاة الغنم والابل و لا کان عنده صلعم سر و لا رمز و لا باطن غیر ما دعا الناس کلهم الیه و لو کتم شیئا
لما بلغ کما امر و من قال هذا فهو کافر باجماع الامة و اصل کل بدعة فی الدین البعد عن کلام السلف والانحراف عن
اعتقاد الصدر الاول حتی بالغ القدری فی القدر فجعل العبد خالقا لافعاله و بالغ الجبری فی مقابلته فسلب عنه الفعل

بالاختفاء وبالغ المعطل في التنزيه فسلب عن الله تعالى صفات الجلال ونعوت الكمال وبالغ المشبهة في مقابلته فجعله كواحد من البشر وبالغ المرجي في سلب العقاب وبالغ المعتزلي في التخليد في العذاب وبالغ الناصبي في دفع علي رضي الله عنه عن الامامة وبالغت الغلاة حتى جعلوه الها وبالغ السني في تقديم ابي بكر رضي الله عنه وبالغ الرافضي في تاخيره حتى كفره وميدان الظن واسع وحكم الوهم غالب فتعارضت الظنون وكثرت الاوهام وبلغ كل فريق في التشمر والعناد والبغي والفساد الى اقصى غاية وابعد نهاية وتباغضوا وتلاعنوا واستحلوا الاموال واستباحوا الدماء واستنصروا بالدول واستعانوا بالملوك فلو كان احدهم اذا بالغ في امر نازع الآخر في القرب منه فان الظن لا يبعد عن الظن كثيرا ولا ينتهي في المنازعة الى الطرف الآخر من طرفي التقابل لكنهم ابوا الا التدابر والتقاطع ولا يزالون مختلفين الا من رحم ربك

فصل پانزدهم در بیان بعض خصایص امت مرحومه محمدیه صلعم و این خصائص اگرچه بسیار و بیشمار است لیکن آنچه ازان مناسب این مقام باشد چندست یکی آنکه این امت را خیر امم و ورثه انبیاء علیهم السلام گردانیده و در نصب احکام از کتاب و سنت در غیر منصوصات اجتهاد روزی او فرموده تا آنکه عیسی علیه السلام نزد نزول حکم بشریعت او فرماید و از انجمله آنکه قرن صحابه و تابعین و اتباع تابعین را خیر القرون گردانیده و از انجمله آنکه در [redacted] حشر و حساب و قضا و دخول جنت قبل امم سابق در صحیحین از ابو هریره آمده که فرمود رسول خدا صلعم نحن الآخرون السابقون یوم القیامة بید انهم اوتوا الکتاب من قبلنا وفی روایة لمسلم نحن الآخرون [illegible] السابقون یوم القیامة المقضی لهم قبل الخلائق و از انجمله آنکه ذکر این امت در کتب انبیای سابقین آمده [illegible] علیهم السلام مذکور که این امت ازان وی باشد و اوصاف او را یاد کرد جواب داد که این امت احمد است [illegible] سباب حدیث طویل عن [redacted] هریرة عند ابی نعیم الاصفهانی وعن ابن عباس عند ابن ظفر و عن [redacted] عند ابی نعیم فی الحلیة و دران آمده که اناجیل ایشان در [redacted] ایشان باشد و مال غنیمت بخورند و بر قصد حسنه بدون عمل یک حسنه و بر عمل ده حسنه یابند و سیئه بدون عمل نوشته نشود و بر عمل یک سیئه قرار داده آید و دجال را بکشند و ازار پوشند تا نیم ساق و طهارت اطراف کنند و در روز صائم و در لیل قائم باشند و آمرین بمعروف و ناهین از منکر اند رعایت میکنند شمس و قمر را برای اوقات نماز ذکر میکنند در مساجد و مضاجع و نماز میگذارند استاده و نشسته برکوع و سجود و صفوف کتاب ایشان خاتم کتب و نبی ایشان خاتم رسل و دین ایشان ناسخ جمله ادیان است تهلیل میکنند نزد غضب تسبیح میکنند نزد تنازع و ذبح میکنند قربان را برای خدا ازین گفته هر که معجزات او اظهر است ثواب است او اقل است سبکی گفته مگر این است که با وجود اظهریت معجزات رسول ما ثواب است او اکثر از سائر امم است و از انجمله آنکه غنائم حلال است ایشان را و برای امم سابقه حلال نبود و تمام روی زمین مسجد ایشان است و تیمم بخاک آن روا نزد عدم وجود ماء و صحیح آنست که اصل وضو مخصوص این امت نیست بلکه غره و تحجیل همچنین مجموع صلوات خمس باین کیفیت مخصوص امت مرحومه است و از انجمله بسمله است باین لفظ عربی و ترتیب کذا فی شهاب الدین حلبی نحوی در تفسیر خود گفته هی مما اختصت بهذه الامة انتهی و از انجمله تامین و سلام

ودرکوع قبل سجده ست وازانجمله صفوف صلوة ست مثل صفوف ملائکه وامم سابقه نماز منفرد میگذارند وازانجمله روز جمعه
ست که امم سابقه راہدان راه ندادند وبرای این امت نگاه داشتند ودروی ساعت اجابت ست ودرتعیین آن
زیاده برسی قول درلوامع الانوار ذکر کرده ودرفتح الباری چهل ودو قول آورده وازانجمله نظر کردن او تعالے
ست باین امت در اول لیل رمضان برحمت وغفران ماه رمضان خصوصیات کثیره دارد که همه داخل خصائص این
امت ست اگرچه در تخصیص صیام رمضان باین امت اختلاف ست وازانجمله استرجاع ست نزد مصیبت باین عبارت
خاصه ورفع حرج واغلال امم سابقه ازین امت ورفع مواخذه برخطاء ونسیان واستکراه وحدیث نفس وازانجمله آنکه
این شریعت اکمل جمیع شرائع متقدمه ست چنانکه بر ماہر تورات وانجیل وزبور وصحف مخفی نیست وازانجمله عدم اجتماع
ایشان ست بر ضلالت ودرین باب حدیث ماست بالفاظ وطرق واسانید کثیره واین علامت قوت ست پس نازل
نشود حدیث مروی درین باب از مرتبه حسن وبعضی گفته اند مراد بامت درین حدیث علماء امت اند وازانجمله آنکه اجماع
ایشان حجت ست نزد کسیکه قائل ست بآن واختلاف ایشان رحمت ست واختلاف من قبلهم عذاب بود وازکثرت
طرق معلوم میشود که حدیث اختلاف امتی رحمة فی الجمله اصلی دارد وازانجمله آنکه شهادت دوکس عدل از
ایشان برای شخصے بخیر موجب جنت ست وازانجمله آنکه اقل امم اند درعمل واکثر ایشان دراجر واقصر در عمر ومعهذا
علم اول وآخر امم دارند وازانجمله آنکه ایشانرا اسناد داده اند یعنی حکایت طریق تحمل [illegible] سیوطی در تدریب
گفته وهو خصیصة فاضلة من خصایص هذه الامة وسنة بالغة من السنن المؤكدة انتهى
الامم قبلهم انتهى وابن المبارک گفته الاسناد من الدين ولولا الاسناد لقال من [illegible] الاسناد
سلاح المومن وعبدالله بن طاهر گفته رواية الحديث بلا اسناد من عمل الزمنى وقيل فى قوله تعالى او اثارة من علم اسناد
الحديث وبقيه گفته حماد بن زيد را مذاکرهٔ احادیث کردم گفت ما اجود هالو كان لها اجنحة يعنی اسنادًا درمواهب
گفته وهذه الامة الشريفة تنقل الحديث عن الثقة المعروف فى زمانه بالصدق والامانة حتى تتناهى اخبارهم ثم يبحثون
اشد البحث حتى يعرفوا الاحفظ فالاحفظ والاضبط فالاضبط والاطول مجالسة لمن فوقه ممن كان اقصر مجالسة ثم يكتبون
الحديث من عشرين وجها واكثر حتى يهذبوه من الغلط والزلل ويضبطوا حروفه ويعدوه عدًا فهذا من فضل الله على
هذه الامة انتهى ابوحاتم رازى گفته لم يكن فى امة من الامم منذ خلق الله آدم امناء يحفظون آثار الرسل الا فى هذه
الامة انتهى زرقانی گفته وفيه شرف اصحاب الحديث ورد على من كره كتابته من السلف انتهى گویم این منصب خاص
باهل حدیث ست واهل فقه ازان بمراحل دور افتاده اند وازانجمله آنکه ایشانرا علم انساب واعراب داده اند ودرحدیث
ابوهریره آمده تعلموا من انسابكم ما تصلون به ارحامكم فان صلة الرحم محبة فى الاهل مثراة فى المال منساة فى الاثر
اخرجه احمد والترمذى والحاكم صحيحا زرقانی گفته وكل منهما مما يتنافس فيه المتنافسون وابوبكر محمد بن احمد بن
منصور حافظ بغدادی گفته این امت مخصوص ست بسه چیز که امم سابقه را نداد ند اسناد وانساب واعراب
انتهى وهو مروى عن ابى على الجيانى ايضا وازانجمله آنکه ایشانرا تصنیف کتب ارزانی داشته اند ابن العربی مالکی در

[illegible] در شرح جامع الترمذی گفته لم یکن قط فی امة من الامم من انتهی الی حد هذه الامة من التصرف فی التألیف
والتصنیف [illegible] ما جاء لنا فی هذا من التفریع والتدقیق وتصنیف الکتب وتدوین العلوم وحفظ سنة نبیهم صلعم انتهی وعراقی
در شرح محصول گفته ومن خصائصه ان الواحد من امته یحصل له فی العمر القصیر من العلوم والفهوم ما لم یحصل لاحد
من الامم السابقة فی العمر الطویل ولهذا تهیأ للمجتهدین من هذه الامة من العلوم والاستنباطات والمعارف ما تقصر عنه
اعمارهم انتهی واقوال اهل علم درین باب بسیارست. از انجمله آنکه همیشه گروهی از ایشان غالب باشد بر حق تا آنکه امر
خدا بیاید یعنی آیات عظام که متعاقب آن ساعت باشد واقع شود وفی مسلم عن جابر بن سمرة رفعه لن یبرح هذا الدین
قائما تقاتل علیه عصابة من المسلمین حتی تقوم الساعة ودر حدیث شیخین هست مرفوعا لا تزال طائفة من امتی ظاهرین
[illegible] وهم اهل ذلک بخاری در صحیح گفته الطائفة اهل العلم ونووی در تهذیب گفته حملة العلم
او ظهورهم علی اهل العلم وقد دعا لهم النبی صلعم بقوله نضر الله امرأ سمع مقالتی فوعاها فاداها کما سمعها وجعلهم عدولا
فی حدیث یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله ینفون عنه تحریف الغالین وانتحال المبطلین وتاویل الجاهلین وهذا اخبار
بصیانة العلم وحفظه وعدالة ناقلیه وانه تعالی یوفق له فی کل عصر عدولا یحملونه وینفون عنه وهو من اعلام
[illegible] شیئا من العلم لان الحدیث انما هو اخبار بان العدول یحملونه لا
ان غیرهم لا یعرف منه شیئا ونیز نووی گفته ویجوز ان یکون الطائفة جماعة متعددة من انواع الامة ما بین
شجاع [illegible] ومحدث وقائم بالامر بالمعروف والنهی عن المنکر وزاهد وعابد ولا یلزم اجتماعهم
[illegible] واحد وتفرقهم فی الاقطار وان یکونوا فی بعض دون بعض ویجوز اخلاء
[illegible] من بعضهم اولا فاولا الی [illegible] یبقی الا فرقة واحدة ببلد واحد فاذا انقرضوا جاء امر الله تعالی بقیامه
انتهی گویم اگر حمل طائفه بر جمیع این طوائف که نووی ذکر کرده [illegible] ما حمل آن مطابق ظاهر لفظ حدیث شریف بر اهل
وقائمین بالامر الزق والصق واوفق واطبق ست وزرقانی درین مقام گفته وفیه معجزة بینة فان اهل السنة
لم یزالوا ظاهرین فی کل عصر الی الان فمن حین ظهرت البدع علی اختلاف صنوفها من خوارج ومعتزله ورافضة
وغیرهم لم یقم لاحد منهم دولة ولم تستمر لهم شوکة بل کلما اوقدوا نارا للحرب اطفأها الله بنور الکتاب والسنة وزعمت
المتصوفة ان الاشارة الیهم لانهم لزموا الاتباع بالاحوال واغناهم الاتباع عن الابتداع انتهی گویم لفظا
ابا دارد از حمل حدیث بر صوفیه کما لا یخفی فالاولی ما ذکرناه واز انجمله آنکه این امت در قبور با ذنوب در آید و
بیرون آید از قبور بلا ذنوب این گناه باستغفار مومنین از ایشان دور شود واگر استغفار کفایت نکند
حساب قبر وعقاب وبستگی کند وجمیع ذنوب زوال پذیرند حقیقة یا حکما زیرا که ادله قطعیه دلالت دارند
بر دخول گروهی از عصاة این امت در نار اگر چه احساس الم آن کمتر باشد واز انجمله آنکه این امت بعد
انبیا اول از زمین بر آید بعده امم دیگر برخیزند وممتاز باشند از جمیع امم باثر سجود وغره وتحجیل ونامهای
اعمال بدست راست یابند ونور ایشان پیش پیش ایشان دود وسعی ایشان برای خود وبرای دیگر

بکار آید و چه روپس رکید بگیرد اشفاعت بکنند و از عذاب برهانند و ده چیز ست که بعد مرگ در حشر بکار آید و سیوطی آنرا نظم کرده ست اذا مات ابن آدم لیس یجری ٭ علیه من فعال غیر عشرة علوم بثها و دعاء نجل ٭ و غرس النخل والصدقات تجری وراثة مصحف و رباط ثغر ٭ و حفر البیر او اجراء نهر ٭ و بیت للغریب بناه یاوی ٭ الیه او بناء محل ذکر ٭ و تعلیم لقرآن کریم ٭ فخذها من احادیث بحصر ٭ و آنرا جمله آنکه این امت پیش از همه امم در جنت در آید و هفتاد هزار کس از ایشان بی [illegible] جنت شوند طبرانی در اوسط از حدیث عمر بن خطاب مرفوعا آورده حرمت الجنة علی الانبیاء حتی ادخلها و حرمت علی الامم حتی تدخلها امتی و از این حدیث اخذ کرده اند که عاصیان این امت را تخفیف کنند و پیش از عاصیان امم دیگر از نار بیرون آرند حافظ ابن قیم گفته فهذه الامة اسبق الامم خروجا من الارض و اسبقهم الی اعلی مکان فی الموقف و الی ظل العرش و الی فصل القضاء و الی الجواز علی الصراط و الی دخول الجنة انتهی و بخاری و مسلم از ابو هریره روایت کرده اند که فرمود رسول خدا صلعم یدخل الجنة من امتی زمرة هم سبعون الفا تضیئ وجوههم اضاءة القمر لیلة البدر الحدیث و درین باب احادیث ست سبکی در شفاء الغرام گفته ظاهر قوله سبعون الفا انهم لا یزیدون علی ذلک انهم کلهم بالصفة المذکورة و رجح غیره ان المراد الکثرة باختلاف الاخبار فی المقدار فروی مائة الف و مع کل الف سبعون الفا و مع کل واحد سبعون الفا و لیس فی الحدیث نفی دخول احد علی الصفة المذکورة غیر هولاء کالانبیاء و ا[illegible] یفین من الصالحین انتهی و ابن عبد السلام جزم کرده که این خصوصیت برای غیر نبی ما ثابت نشده [illegible] یه [illegible] بنفی و لا اثبات فی الامم السالفة و استظهر ابو طالب عقیل بن عطیة ان فیهم من هو کذلک انتهی زرقانی [illegible] دخل لهما اذ هو من الاشیاء التی لا تکون لا بمحض النقل و روی الحاکم و البیهقی عن جابر مرفوعا من [illegible] علی سیئا[illegible] فذاک الذی یدخل الجنة بغیر حساب و من استوت حسناته فذاک الذی یحاسب حسابا یسیرا و من [illegible] فذ یشفع فیه بعد ان یعذب روی الترمذی مرفوعا ان الله یدخل الجنة من امتی یوم القیامة سبعین الفا و مع کل الف سبعین الفا و عند الطبرانی و البیهقی فی البعث عن النبی صلعم ان ربی وعدنی ان یدخل من امتی الجنة سبعین الفا لا حساب علیهم و انی سالت ربی المزید فاعطانی مع کل واحد من السبعین الفا سبعین الفا و زاد فی روایة البزار من حدیث انس و هم الذین لا یکتوون و لا یسترقون و لا یتطیرون و علی ربهم یتوکلون و وصف السبعین الفا بذلک ایضا فی الصحیح جعلنا الله سبحانه و تعالی منهم بمنه و کرمه و بالجملة فقد اختصت هذه الامة بما لم یعطه غیرها من الامم تکرمة لنبیها علیه الصلوة و السلام و زیادة فی شرفه و بالله التوفیق

فصل شانزدهم در بیان بعثت مجددین بر سر هر مائة

عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم ان الله یبعث لهذه الامة علی راس کل مائة سنة من یجدد لها دینها اخرجه ابو داود و قد اتفق الحفاظ علی تصحیح هذا الحدیث منهم الحاکم فی المستدرک و البیهقی فی المدخل و ممن نص علی صحته من المتاخرین الحافظ ابن حجر یعنی میفرستد خدا تعالی برای این امت بر سر هر صد سال کسیکه تازه میکند برای امت دین او را در مجالس الابرار گفته مراد بر سر هر صد سال اول صد سال ست از هجرت نبویه صلعم و مراد بتجدید دین احیاء عمل بکتاب و سنت و امر بمقتضای این هر دو ست که مندرس شده و گفته اند که مجدد را لازم ست که مردی مشهور بعلم معروف بفضل

[illegible] باشد و یکصد سال بگذرد و وی زنده باشد و معلوم میشود این مجدد مگر بغلبهٔ ظن معاصرین وی
از اهل علم و بقراین احوال و انتفاع بعلم او و لابدست که عالم باشد بعلوم دینیهٔ ظاهره و باطنه و ناصر سنت و قامع بدعت
بود و علم او عام شود و اهل زمان او را او تجدید بر سر هر صد سال بنابر انخرام علماست درین مدت غالبا و بنا بر اندراس
سنن و ظهور بدع پس احتیاج میشود بسوی تجدید دین پس میفرستد و بر می انگیزد خدای تعالی از خلف عوض سلف
واحد یا متعدد را انتهی گوییم کلام درین حدیث به ۳ وجه ست یکی آنکه مراد براس مائة چیست دوم آنکه مراد بتجدید
دین چه باشد سوم آنکه از اول مائة تا این مائة سیزدهم کدام کدام مجدد بر سر کدام کدام مائة بوده پس مراد
بسر صد نزد بعض اهل علم آنست که در شروع مائة در سالهای طاق مثل سال یکم و سوم و پنجم و هفتم و نهم یافته شود
[illegible] آمده که خروج وی بر سر مائة خواهد بود و عیسی علیه السلام نازل شده او را خواهد کشت
و اولیت مائة ثابت و چنانکه از آغاز هر مائة محتمل ست بلکه تا نصف مائة و بعضی گفته اند که مراد براس مائة بدایت
مائة نیست بلکه مقصود بعثت مجدد در هر مائة ست خواه در اول مبعوث شود یا در اوسط یا در آخر مائة و قید راس اتفاقی
ست غرض آنست که هیچ مائة از وجود کدام مجدد دین خالی نمی باشد و وجود [illegible] هر مائة از اوائل او اوسط
[illegible] ست و ازینجا معلوم میشود که واحد بودن این مجدد در هر مائة هم ضرور نیست بلکه
میتواند که جماعتی مجدد باشند [illegible] در یک عصر لفظ تجدید مشعر ست بآنکه هرچه از احکام دین و اتباع کتاب و سنت
[illegible] منه و بوسیده شده و بجای آن احداث و ابتداع رواج گرفته این مجدد بیان صحیح
آن ستم ثابت [illegible] مبالغ شده و بابطال باطل و احقاق حق می پردازد و این بیان عام ترست از آنکه بزبان
باشد یا بتصنیف کتب یا بسنان و سیف پس هر عالم دیندار خداپرست و هر امیر عادل حق دوست که احیاء
سنن و اماتت بدع فرماید و مردم را بسوی عمل کتاب عزیز و سنت مطهره کشد و از تمسک محدثات و تعامل منکرات
و بدعات باز دارد و او تعالی بر دست او دلها مرده را زنده کند و گوشهای کر را شنوا و چشمهای کور را بینا
سازد و طریقهٔ مرضیهٔ سلف صلحاء و ائمهٔ هدی را رواج و رونق بخشد وی مجدد دین نبوی و محیی سنت مصطفوی
برابرست که شخصی واحد در مائة واحد باین اوصاف متصف باشد یا اشخاص چند باین وصف باشند و همین ست معنی
تجدید که وجه دوم از وجوه معنی حدیث ست و شک نیست که نزد گذشتن یک صد سال رنگ عالم و اهل عالم
دگرگون میشود و اختلاف عظیم در کارخانهٔ ملک و ملت رو میدهد و مردم از فتح شریعت و بحت سنت غافل و
باموری جدیده مائل میگردند و مراسم دین قویم نزد ایشان کان لم یکن شیئا مذکورا میشود پس ضرور افتاد که حق
تعالی کسی را فرستد که ایشان را یاد دهی طریقهٔ شریفهٔ نبویه و شیوهٔ مرضیهٔ سلفیه کند و بر شرور و فتن و محدثات
زمن بیاکاهاند و این کس بلسان شرع مجدد نام دارد و مرضی و محبوب خدا است و لهذا جمعی از اهل علم این
حدیث را در کتاب اعتصام بسنت آورده اند و تجدید دین را یکی از فضائل نفس ناطقهٔ انسانی و حسن اعمال ایمانی
شمرده و جمعی که بلاحظهٔ تغیر زمان و زمانیان بعد مضی یکمائة و احتیاج وجود مصلح این تغیر کردند این حدیث را در

کتاب الفتن ایراد نموده اند مثل صاحب مشکوة که در کتاب الاعتصام والسنة آورده و مثل ابو داؤد که در کتاب
الملاحم آنرا داخل نموده سیوطی در رسالهٔ تنبئه بمن یبعثه الله علی راس کل مائة نوشته ظاهر این حدیث ست انچه
وارد شده ان کل مائة سنة یکون عند امر اخرجه ابن ابی حاتم در تفسیر خود گفته عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال ما کانت
منذ کانت الدنیا راس مائة سنة الا کان عند راس المائة امر اخرجه ابن عساکر فی تاریخه مطولا و در وی ذکر خروج
دجال و نزول عیسی کرده و انچه ازین اثر فهمیده ام آنست که لابدست از بروز هر صد سال از محنت شدید پس تلافی آن
میکند خدایتعالی آنرا بمنحهٔ عظیمه و آن کسی ست که میفرستد خدایتعالی او را برای تجدید دین و احیاء شرع مبین براه
رحمت بر عباد و جبر وهن حاصل ازین محنت و فساد و ادخال ابو داؤد این حدیث را در کتاب الملاحم مشیر باین معنی
ست که چون فتنه واقع میشود او تعالی جبر آن بمجدد دین میفرماید چنانکه در حدیث آمده ان لله عند کل بدعة کید بها
الاسلام ولیا من اولیائه یذب عن عباده و لهذا چون در آخر سنین محن و فتن عظیمه باشد که خروج دجال است محنت
مقابل او نزول عیسی علیه السلام باشد که اعظم از هر آینده در سنین متقدمه ست چه منحه بر قدر محنه ست و ضرورست که
این منحت صالح مقابلهٔ آن محنت باشد و لابدست که این محنت عام باشد بعموم مطلق و دارین یا بنوعی از عموم و
همچنین لابدست در هر مبعوث بر هر مائة که نفع او عام باشد مطلقا در رتبه یا در روی و
مائة اولی حجاج بن یوسف ثقفی بود و ظلم و فساد او خیلی عام و تام گردیده ناگزیر حق تعالی تجدید
فرمود و لهذا میمون بن مهران گفته ان الله کان یتعهد الناس بنبی بعد نبی و ان الله
اخرجه ابو نعیم فی الحلیة و زهری گفته لما کان راس المائة منّ الله علی هذه الامة بعمر بن عبد العزیز
المستدرک عن وهب عن یونس عن الزهری قال الحافظ و هذا یشعر بان الحدیث کان مشهورا فی ذلک
تقویة لسنده مع انه قوی لثقة رجاله انتهی و ابو بکر بزار بسند خود از احمد بن حنبل آورده که وی این حدیث را
کرد مرفوعا و گفت کان عمر بن عبد العزیز علی راس المائة و ارجو ان یکون الشافعی علی راس المائة الاخری و
اخرج البیهقی بسنده عنه نحوه و اخرج ابو اسمعیل الهروی بسنده عنه یقول روی فی الحدیث عن النبی صلعم ان
الله یمن علی اهل دینه علی راس کل مائة سنة برجل من اهل بیتی یبین لهم امر دینهم انتهی و عمر بن عبد العزیز و شافعی
هر دو قرشی اند اول اموی و ثانی مطلبی و سفیان بن عیینه گفته بلغنی انه یخرج من العلماء من یقوی الله به الدین
و ان یحیی بن آدم عندی منهم و نزد مائة دوم فتنهٔ مامون بود وی قول بخلق قرآن اظهار کرده و دیگر بدع اعتقاد
را نمایان ساخته و علماء عصر خود را در اظهار آن امتحان عام نموده هر که اجابت این اعتقاد فاسد نکرده او را ضرب
و قید و حبس و قتل نموده و این یکی از اعظم فتن درین امت بود و هیچ خلیفه پیش از وی بسوی کدام بدعت
دعوت خلق نکرده حق تعالی برای کسر این فتنه و جبر این محنه شافعی رضی الله عنه را برگماشت و زمین را بعلم او مطبق
ساخت و وی اول کسی ست که فتوی داد بقتل قائل بخلق قرآن و تکفیر او و نیز احمد بن حنبل ست و ثبات او درین
فتنه کاری کرد که معروف ست تا آنکه اگر وی نمی بود مذهب اهل سنت مفقود میشد و اعتزال تمام عالم را فرو میگرفت

بغدادی و تیسیر شرح جامع صغیر در حق وی گفته ناصر السنة الصابر علی المحنة الذی قال فیه امام الحرمین غسل وجه السنة
من غبار البدعة و کشف الغمة عن عقیدة الامة انتهی و نزد مائة ثالث فتنه قرامطه بود در بلاد کثیره تا آنکه بمکه
معظمه در آمده حاجیان را در مسجد حرام بقتل فریع کشته در چاه زمزم انداختند و حجر اسود را بدبوس زد و کوب
کرده شکستند و برکنده ببلاد خود پس بردند و زیاده بر بیست سال نزد شان ماند بعد از ایشان به بستی هزار
دینار خرید کرده بمکه باز آورده بجای او نهادند و مجدد این مائة ابن شریح و ابو الحسن اشعری و امثال ایشان
هستند و نزد مائه چهارم حاکم بامر الله بود و وی هرچه فساد و خرابی کرد ظاهر ست بلکه در شر بدتر و بیشتر از حجاج
بود مردم را حکم کرد که هرگاه نام او در خطبه ذکر کنند سجده نمایند و پیش از وی احدی امر بسجده نزد ذکر نام خود
نکرده و اعاعیل و مفاعیل حاکم مذکور مشهور و معلوم ست و نیز نزد راس این مائة در سنه سبع و اربعمائة رکن
یمانی کعبه و جدار قبر مطهر و مرقد منور نبوی صلعم و قبهٔ کبیر که بر صخرهٔ بیت المقدس بود دفعة ساقط شد و این را
از عجائب و غرائب اتفاقات شمردند و منجملهٔ مجددین این مائة قاضی ابو بکر باقلانی مالکی و شیخ ابو احمد اسفراینی اند و
نزد مائة پنجم استیلاء فرنج بود و بر بسیاری از بلاد شامیه تا آنکه در بیت المقدس در آمده زیاده بر هفتاد هزار
مسلمان ... اهل شام بسوی عراق گریختند و استغاثه فرنگیان کردند و بیت المقدس بدست
ایشان ... ماند تا آنکه حق تعالی او را بر دست سلطان صلاح الدین بن ایوب خلاص کرد و از مجددین
... امثال ایشان از اکابر اهل علم هستند و نزد مائة ششم خروج تتار و عموم فساد ایشان
... تا آنکه اهل علم بکفر ایشان حکم کردند و اختلاف نمودند در آنکه بلاد معمولهٔ ایشان که بران استیلا یافته اند
از بلاد اسلام ست یا نه بعضی گفتند این بلاد که امروز در دست ایشان ست بی شک بلاد اسلام ست
بنا بر عدم اتصال آنها بدار الحرب ایشان و در آن بلاد احکام کفر را ظاهر نساخته اند بلکه هر بلده که بران والی
مسلمان از طرف ایشان ست در وی اقامت جمعه و اعیاد و اخذ خراج و تقلید قضاة و تزویج یتامی جائز
ست زیرا که مسلمانی بران مستولی ست و طاعت کفره یا بطور موادعه یا مخادعه ست و بلادی که ولات
آنها کفار اند در وی نیز اقامت جمعه و عیدین جائز اما قاضی بتراضی مسلمین باشد و مقرر ست که ببقاء علت حکم
باقی ست و این بلاد قبل از استیلاء تتار دیار اسلام بود و بعد استیلاء ایشان اعلان اذان و جمع و جماعات
و حکم بمقتضای شرع و فتوی بموجب آن شائع و ذائع ست بلا نکیر پس حکم ببودن آن بلاد حرب بی وجه ست و
اعلان بیع خمر و اخذ ضرائب و مکوس برسم تتار همچو اعلان بنی قریظه در مدینه به تهود و طلب حکم از طاغوت در مقابله
رسول خدا صلعم ست و معهذا مدینه دار الاسلام بود بلا ریب و هر که از ایشان گوید که من مسلم هستم و شهادت
بکلمهٔ توحید دهد حکم باسلام وی میتوان کرد و در مجددین این مائة و مئین ما بعد اختلاف ست که کدام یک هستند
و نزد مائة هفتم غلاء و فناء عظیم در دیار مصر و شام بود تا آنکه خر و بغال و سگ انانکه خورش کردند و تتار بر بلاد
شامیه واقعات نمودند و مجدد این مائة شیخ الاسلام احمد بن عبد الحلیم بن عبد السلام ابن تیمیه حرانی و حافظ

ابو بکر محمد بن القیم الجوزی ست و تجدید این هر دو بزرگوار کاری کرد که مثل آن از سلف خلف معهود نیست کتب دفاتر
اسلام و تواریخ و سیر از احوال ایشان مشحون ست و تراجم ایشان در اتحاف النبلاء نوشته ام علیهما الرحمة در مائه هشتم فتنه
تمرلنگ بود و قصه فتنه او در کتاب عجائب المقدور فی اخبار تیمور تالیف عربشاه مفصل مذکور ست و مجدد این مائة حافظ [illegible]
ست و نظیر وی در زمانه ما قبل و ما بعد وی معلوم نیست ترجمه او در اتحاف النبلاء مذکور ست و کتاب او بلوغ المرام آیتی از آیات
الهی ست سیوطی گفته و اما این مائة یعنی مائة نهم پس در ان ۳ امر واقع شده و هر یکی از ان در خور شمارست آخر آن استیلاء فرنج ست
بر چند بلاد از جزیره اندلس بغرناطه و غیرها دیگر خروج خارجی ببلاد تکرور ست و وی بر نمط تمرلنگ عباد و بلاد را بر باد داد و بسالی
بر ینجال اقامت کرد تا آنکه او را حق تعالی در سنه سبع و تسعین هلاک ساخت ه چو خواهد که ویران کند عالمی * نهد ملک در پنجه
ظالمی * سوم عموم جهل ست که تمام عالم را فرا گرفته و علما در جمیع اقطار از اهل هر فن منقرض گردیده و مثل آن در ما تقدم از اول
ملت الی الآن معهود نیست زیرا که در عصر صحابه از علماء و ائمه در فنون بحدی مجتمع میشدند که احصار ایشان بوجه کثرت
نمیتواند شد تا آنکه در هر طبقه اقلال عدد و تناقص از طبقه اولی شد و اول طبقات طبقه صحابه بود و شان یک لک
چهارده هزار نفس بودند و همه مجتهدین و ائمه دین و علماء مسلمین و صلحاء مومنین بود [illegible]
عدد صحابه بوده اند و هم مجتهدین بعده امر در وسط ملت بتناقص گرائید و معذلک در عصر واحد [illegible]
منهم من هو بصفة الاجتهاد نحو مائة و اکثر بحیث ان المصنفین فی الاصول حکوا خلافا فی انه هل یجوز نقص
عن عدد التواتر فمنهم من منع ذلک و قال انه مستحیل الوقوع و منهم من جوز الی ثلثة و قال لا یجوز ان
مجتهد واحد و لا یجوز خلو العصر من مجتهد فاستبعد هولاء من صیرورة الامر الی هذا الحد و لقد کان علی راس المائة
ائمة بهذا الوصف ثم ازداد التناقص الی راس المائة الثامنة فکان علیها فی اقطار الارض اکثر من مائة امام [illegible] مجتهد
منهم قلیل و ممن کان علی راس الثمانمائة البلقینی و ولده و العراقی و ولده و ابن الملقن و البرهان الابناسی و البرهان بن جماعة و
العز بن جماعة و الزرکشی و المراغی و ابن العماد و الکمال الدمیری و المجد الشیرازی و الجمال بن ظهیرة و الزیمی و المحب
و الزین الفارسکوری و المجد البرماوی و الهروی و ابن عرفة و ابن مرزوق و ابن خلدون و ابن الدمامینی و الغماری و
البرهان الشامی و الحافظ ابو الحسن الهیثمی و خلائق فما جاء راس هذه المائة و فی قطر من اقطار الارض شیء و احد من
هولاء یقاربه و لا یدانیه و عم الجهل طبق الارض بحیث اذا سمع اهله من یذکر الاجتهاد الذی هو فرض من فروض الشریعة
استعظموه و عدوا ذلک من المنکرات الشنیعة و لا یفرقون بین المجتهد المطلق المستقل و بین المجتهد المطلق المنتسب
بل و لا یسمعوا ذلک باذنهم فضلا عن ان یفهموه و تقلوبهم هذا شان من یدعی المشیخة منهم فضلا عمن دونه فیا لیت اولئک
الذین لم یخبروا قلة المجتهدین فی عصره و نقصهم من عدد التواتر یقومون من قبورهم فینظرون الی هذا الزمان زمان لن
یسمع فیه احد من اهله حدیثا صحیحا قالوا غریب و علما منقولا قالوا عجیب و العجب کل العجب انی رویت حدیث هذا التجدید الذی
الفت فیه هذا المؤلف فاستنکره المنکر لکونه ما طرق قط سمعه و اخذ یشنع بکل شنیعة و لقد کان هذا الحدیث فیما تقدم من
الزمان یعرفه الخاص و العام و یتداول علی السنة السوقة و العام ثم ان هولاء المنکرین یروی لهم القصاص الاحادیث

[illegible] لهذه صلعم وعلى جبرئيل عليه السلام فيتلقونها بالقبول ويعتقدونها صحيحة عن الله وعن الرسول فابطلوا الحق وادعوا الباطل [illegible] فبطلوا السحال حلوا العاطل ان ذلك لا مراى امروان هذا الزمان هو الذي ورد فيه الحديث ياتي على الناس زمان القابض منهم على دينه كالقابض على الجمر ولهذا يصلح ان يعد هذا على راس هذه المائة انتهى المقصود منه وسيوطی رادرین باب رجوزه ایست دران گفته ؎ لقد اتى فی خبر مشتهر ۞ رواه كل حافظ معتبر ۞ بانه فی راس كل مائة

يبعث ربنا لهذه الامة	منا علينا عالما يجدد	دين الهدى لانه مجتهد	فكان عند المائة الاولى عمر
خليفة العالم باجماع وقر	والشافعي كان عند الثانية	لما من العلوم السارية	وابن شريح ثالث الائمه
والاشعري عده من امه	والباقلانی رابع او سهل او	الاسفرائني خلف قد حكوا	والخامس الفخر الامام الرازی
والرافعي مثله يوازی	والسابع الراقي الى المراقي	ابن دقيق العيد باتفاق	والثامن الحبر هو البلقيني
او حافظ الانام زين الدين	وعد سبط المبلغ الصوفية	لو وجدت مائة وفيه	والشرط فی ذلك ان تمضی المائة
وهو على حياته بين الفئة	يشار بالعلم الى مقامه ۞	وينصر السنة فی كلامه ۞	وان يكون فی حديث قد روی
من اهل بيت المصطفى وقد قوی	وانه هذا ابو المشهور ۞	قد نطق الحديث والجمهور	وهذه تاسعة المئين قد
[illegible] لا يخالف بانه	[illegible] ت ان المجدد ۞	فيها ففضل الله ليس يجحد	وآخر المئين فيها ياتی
[illegible] بالله [illegible]	يجدد الدين لهذی الامه	وفی الصلوة وبعضنا قدامه	مقرر الشرع لنا وحكمه ۞
يجمعنا [illegible]	وبعده لم يبق من مجدد	ويرفع القران مثل ما بدی	وتكثر الاشرار والاضاعه

[illegible] الساعه انتهى [illegible] این وجه سوم ست از وجوه حدیث باب یعقوب بن شیبان در تاریخ بسند خود از عبد الله بن شوذب آورده که گفت كان يقال يولد فی كل مائة سنة رجل تام العقل وكانوا يرون ان اياس بن معاوية منهم واخرجه ابن عساكر فی تاريخه ايضا واخرج الحاكم وصححه عن بريدة قال قال رسول الله صلعم ان لله ريحا يبعثها على راس مائة سنة تقبض روح كل مومن از اینجا معلوم شده که بر سر هر صد سال تغیر در ایمان اهل زمان واقع میشود و برای رفع این تغیر مجدد دین بر سر صد سال می آید و کار خود کرده میرود و باز چون در صد سال دیگر تغیر دیگر رو مید هد مجدد دیگر میرسد و هلم جرا الی آخر الدهر و موید اوست روایت ابن باکویه شیرازی در کتاب اخبار العارفین بسند خود از ذو النون مصری که يكون فی هذه الامة فی كل مائة سنة فترة تموت الحكماء والعلماء ثم يبعث الله على عدد الانبياء حكماء فيردون الخلق الى الله وهم بمثابة الانبياء لاهل الزمان انتهى گویم طیبی در حاشیه کشاف زیر قوله تعالى ويلقي الروح من امره على من يشاء من عباده گفته این آیه افادهٔ استمرار وحی از لدن آدم علیه السلام تا انتهاء زمن رسول خدا صلعم میکند و اتصالش تا قیام ساعت ست باقامت قائم بدعوت انتهى و حدیث باب روی از ابو هریرة نزد ابو داؤد را بران حجت آورده و سیوطی گفته مراد براس هر مائة ابتدا تاریخ مدت این ملت ست و آنحضرت صلعم خطبه خواند و هر چه تا قیام ساعه شدنی ست بدان اخبار کرده و میدانست که صحابه بعد وی استخراج تاریخ کنند از هجرت ولهذا او را از ابتداء این مائة بر سیدند و وارد شده که چون عثمان مصحف نوشت ابو هریره گفت آنحضرت را شنیدم

سیفر مودان اشد لستی حثالی قوم یاتون من بعدی یومنون بی ولم یرونی ویعملون بما فی الورق المعلق ای ابو هریره گوید گفتیم
این کدام ورق ست تا آنکه مصاحف را دیدم عثمان باین روایت بسی مسرور شد و ابو هریره ... هم جایزه داد و
گفت الله انک تحفظ علینا حدیث نبینا صلعم و آنا ینجا معلوم شد که آنحضرت صلعم بوحی الٰهی میدانست که عثمان در خلافت خود نسخها
مصاحف خواهد پرداخت و عمر بن خطاب خلافت خود تاریخ هجرت مقرر خواهد کرد و صحابه احادیث منوطه معلوم ...
باآنکه ذکر کرده اند که اصل تاریخ در زمن نبوی بوده ست و عمر بن خطاب صرف وضع آن استبداد نموده انتهی بعده ذکر مجددین کثیر
التالیف بودن خود و شهرت آن تو الیف در بلاد عجم و عرب رسیدن خود بمرتبه اجتهاد مطلق بر سر صدی نهم کرده و در حجج
الابرار گفته علامه ناصری فرموده شک نیست در آنکه فتنه مائه تاسع همین فتنه سلیم خان و حروب و با برادران و کشتن ایشان
با اولاد ست باز حرب او با صاحب شرف و کسر و قتل او واخذ بلاد او باز اجتماع او بعسکر مصر و قتل سلطان و اکابر امرا آنجا و کرد
با اهل مصر آنچه کرد و در مائه عاشر فتن کثیره و متوالیه غیر منقطعه الی الآن بود تا آنکه اهل اسلام بایکدیگر در قتل بعض مر بعض را
معامله کفار کردند و در حدیث حجة الوداع آمده لا ترجعن بعدی کفارا یضرب بعضکم رقاب بعض انتهی و در مائه حادی عشر در
اقلیم هند فتنه اکبر پادشاه دهلی بود و ذکرش خواهد آمد و در شر و فتن و ترویج رسوم کفر و ... وقی ... فت و فجور نکرد
فتنه قرامطه باطنیه بود و مجدد این مائه شیخ احمد سرهندی فاروقی ست و حدت ... ـه بود فرو ملعه ...
تصوف را از بدعات صوفیه پاک کرد و جهانگیر پادشاه را سجده تحیت نکرد و در قلعه ... الیه ...
فتنه بقیه اولاد اکبر از سلاطین دهلی و طوائف الملوک هند و زوال سلطنت بحصول ... ... ن ین ته
مجتهدان این عصر در هند شاه ولی الله محدث دهلوی و در یمن سید محمد بن اسمٰعیل ... محمد ... یاب نجا
سلیمان بن علی النجدی و شیخ محمد حیات المدنی و امثال ایشان اند و در اوائل مائه ثالث عشر غلبه فرنج بر اکثر مدن و اطراف
مملکت هندوستان و خانه بربادی اسلام و مسلمانان شد و علماء دین مقبوض شدند و جهل شیوع تام گرفت تا آنکه در صد
بس بلکه هزار نفس یک عالم مجتهد هم نتوان یافت یفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید و نوبت تا اینجا رسید که اگر مرد ... ... یا
اجتهاد کند یا ادعاء تجدید دین نماید از هر سو تحجیر و مد طعن و تشنیع مرمی شود و مدعیان مشیخت و فضیلت بتکفیر و تجهیل و
تبدیع وی برخیزند و او را در حضر و بدو زندگی بسر بردن دشوار افتد و ممقوت هر یگانه و بیگانه شود و مطرود و مردود
هر دانشمند گردد و نعوذ بالله من جمیع ما کرهه الله و مجدد این مائه محمد بن علی شوکانی در یمن و شاه عبد العزیز دهلوی و اخوان
ایشان در هند اند و هم شیخ اسمعیل بن عبد الغنی بن ولی الله دهلوی که به تبعیت سید احمد بریلوی توحید را از شرک و سنت
را از بدعت ممتاز ساخت هم بزبان و بیان و هم بسیف و سنان و برکت تجدید و تالیف او با وجود انحطاط الی الآن موجود ست
و بر سر مائه چهاردهم که ده سال کامل آنرا باقی ست اگر ظهور مهدی علیه السلام و نزول عیسی صورت گرفت پس ایشان
مجدد و مجتهد باشند و رنه هر که از زمرهٔ علماء هند و جز آن تدوین سنت در اکثر ابواب شرع شریف کرده و تالیفات او در حیات
وی باقطار ارض رسیده و از رد و قبول معاصرین در ترویج سنن صحیحه بتصنیف کتب و رسائل در تفسیر و حدیث باک
نداشته ست وی مجدد دین باشد قف تتبع دواوین اسلام و کتب تواریخ و اقوال علماء محققین مشعر ست بآنکه هر مجدد

واحد فرفراہم گردیدہ پس نکاران بی وجہ باشند خصوصا از اہل او اری ہم مردم این احرعیال ... و ارجوت

وتعمق تمسک بذیل کتاب وسنت بر حال بعید گریختہ و لہذا اگر کی را از صد ہزار فرقہ کی را از اشباہ خی ... تمام ... در ... عامہ

قرآن وحدیث ونظر در کتب دینیہ مصروف ساختہ ست وبتدوین سنن در ابواب شرعیہ پرداختہ او را بنظر تعجب می نگرید

انکار تجدید و اجتہاد و تحقیقات او میکنند ولیس ہذا اول قارورۃ کسرت فی الاسلام ومجددانی کہ نام شان بردہ ام

تجدید در او شان منحصر نیست بلکہ اصحاب صحاح ستہ وعصابہ محدثین کبار ہمہ در عصور خود تجدید دین باحیاء سنن واماتت

... دہ اند وذکر خیر ایشان در کتب طبقات محفوظ ست وتراجم جمعی از ایشان در کتاب حطہ واتحاف النبلاء

مصبوط الرحیہ ... بن وتشخیص بعض ایشان اختلاف باشد شاہ ولی اللہ محدث در تفہیمات تنصیص مجدد

ست برمجدد بودن بخاری مسلم و ترمذی ونسائی وابو داؤد وامثال ایشان شیخ عبد الرؤف مناوی در تیسیر شرح جامع صغیر

گفتہ ان اللہ ... من یجدد لہا دینہا ای یقیض لہا علی راس کل مائۃ سنۃ من الہجرۃ او غیرہا من ای رجلا او اکثر

... من یجدد لہا دینہا ... ویبین السنۃ من البدعۃ ویذل اہلہا قال ابن کثیر وقد ادعی کل قوم فی امامہم انہ المراد والظاہر

حملہ علی العلماء من کل طائفۃ ذکرہ البیہقی فی المعرفۃ عن ابی ہریرۃ باسناد صحیح انتہی ونیز سیوطی کتاب خود جامع صغیر المضمون

بہمین حدیث مفتتح ساختہ وگفتہ الحمد للہ الذی بعث ای ارسل علی راس ای اول وعلی کل مائۃ سنۃ من المولد النبوی او

البعثۃ او الہجرۃ من ای مجتہدا واحدا او متعددا یجدد لہذہ الامۃ ای الجماعۃ المحمدیۃ والمراد امۃ الاجابۃ بقرینۃ اضافۃ

الدین الیہم فی قولہ امر دینہا ای ما اندرس من احکام شریعتہا واقام ای نصب وسخر فی کل عصر ای زمن من یحوط ہذہ الملۃ

ای یتعاہد ہذہ الطریقۃ الاسلامیۃ ویبالغ فی الاحتیاط لحفظہا بتشیید ارکانہا ای باعلاء اعلامہا واحکام احکامہا ورفع

منارہا وتائید سننہا ای تقویتہا وتبیینہا للناس ای توضیحہا لہم انتہی کلامہ مع کلام المناوی لشاح عزیزی در شرح جامع صغیر

زیر حدیث مذکور نیز ہمانند آن گفتہ و زیادہ کردہ قال العلقمی معنی التجدید احیاء ما اندرس من العمل بالکتاب والسنۃ والامر

بمقتضاہما واعلم ان المجدد انما ہو بغلبۃ الظن بقرائن احوالہ والانتفاع بعلمہ انتہی وابن اثیر جزری در شرح جامع الاصول

گفتہ اختلفوا فیہ وکل فرقۃ حملوہ علی امامہم والاولی الحمل علی العموم ولا یخص بالفقہاء فان انتفاعہم باولی الامر والمحدثین

والقراء والوعاظ والزہاد ایضا کثیر والمراد من انقضت المائۃ وہو حی عالم مشہور انتہی گویم ما خذ قید حیات معلوم نیست

کہ چیست وسیاق حدیث بران دلالت ندارد ودر زبدہ شرح شفا گفتہ الحدیث اشارۃ الی جماعۃ من الاکابر

علی راس کل مائۃ ففی راس الاولی عمر بن عبد العزیز ومن الفقہاء والمحدثین وغیرہم ما لا یحصی وفی الثانیۃ المامون والشافعی

والحسن بن زیاد و اشهب المالکی و علی بن موسی و یحیی بن معین و معروف الکرخی و علی الثالثة المقتدر و ابو جعفر الطحاوی الحنفی
و ابو جعفر الامامی و ابو الحسن الاشعری و النسائی و علی الرابعة القادر بالله و ابو حامد الاسفرائینی و ابو بکر محمد الخوارزمی الحنفی
و المرتضی اخو الرضا الامامی و علی الخامسة المستظهر بالله و الغزالی و القاضی فخر الدین الحنفی و غیرهم انتهی گویم شمردن ابو جعفر امامی
و مرتضی امامی که از مجتهدان شیعه اند در زمرهٔ مجددان دین خطاء فاحش است زیرا که تجدید دین عبارت از احیاء سنت و اماتت
بدعت است و علماء شیعه هرچند برتبهٔ اجتهاد و اقصی غایت فضیلت در علوم برسند مصداق مجددیت دین هرگز نمیتوانند شد بلکه
مخرب دین اند باتفاق اهل اسلام علی قاری در مرقاة در زیر حدیث باب گفته ای یبین السنة عن البدعة و یکثر العلم و یعز اهله و
یقمع البدعة و یکسر اهلها انتهی و ظاهر است که این وصف از زمرهٔ علماء شیعه مسلوب است قطعا فاین هذا من ذاک و حمل حدیث بر
مطلق حصول علم و نشر آن در اهل زمان او هر کس باشد و هر کجا که باشد قریب تحریف است با آنکه در حدیث ابراهیم بن عبد الرحمن عذری
آمده که گفت فرمود رسول خدا صلی الله علیه و سلم یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله ینفون عنه تحریف الغالین و انتحال المبطلین و تاویل الجاهلین
اخرجه البیهقی فی کتاب المدخل مرسلا و عجب است از محمد طاهر در مجمع البحار که نقل عبارت ابن اثیر کرده و تعرض باین مسامحت ننمود
و نزد اهل السنت که شیعه و جملهٔ فرق اهل بدعت جز اهلسنت و جماعت منجمله غالین [illegible] شان تحریف و انتحال
و تاویل است نه تجدید دین و احیاء مراسم مندرسهٔ شرع مبین و در ازالة الخفاء عن خلافة [illegible]
راس هر مائة مجددی پیدا خواهد شد و همچنان واقع شد و بر سر هر مائة مجددی که از سر نو احیاء [illegible] مائة اول عمر
بن عبد العزیز جور ملوک را برانداخت و رسوم صالحه بنیاد نهاد و بر مائة ثانیه شافعی [illegible] فقه کرد و بر
مائة ثالثة ابو الحسن اشعری احکام قواعد اهل سنت نمود و با مبتدعان مناظره ها کرد و بر مائة رابعه حاکم و بیهقی و غیرهما [illegible] تمام
علم حدیث نمودند و ابو حامد و غیر ایشان تفریعات فقهیه آوردند و در مائة خامسه غزالی راهی جدید پیدا کرد و فقه و
تصوف و کلام را برهم آمیخت و از میان حقائق این فنون نزاع برخاست و در مائة سادسه امام رازی اشاعت علم کلام کرد و
امام نووی احکام علم فقه و همچنان تا حال بر سر هر مائة مجددی پیدا شده است انتهی و در موضع دیگر ازین کتاب گفته سنت الله
جاریست بر آنکه چون اکثر خلق بشدتی در مانند مدبر السموات و الارض الهامی یا تقریبی میفرستند تا اصلاح عالم بآن تدبیر
و رفع شدت صورت گیرد و بعث رسل و نصب مجددین بر سر هر مائة و چیزهای بسیار متفرع برهمین اصل است حقیقت شناسان
تدبیر غیبی ای اصلاح عالم و انجاز موعود می بینند و این استخلاف را یکی از نعم عظیمه میشمارند و حکمت محض است اگر لطف
جهان آفرین هم خاص کند بنده و مصلحت عام را انتهی ملخصا و در حاشیه مشکوة مسمی بنجوم المشکوة تالیف مولانا محمد
صدیق رحمه الله تعالی گفته ان الله یبعث لهذه الامة اذا ماتت السنن و حدثت البدع علی راس کل مائة سنة ای عند
انقضاء المائة من وقت بعثه علیه السلام او موته اذ کلمة من یجدد لها دینها باحیاء السنن و اماتة البدعة رحمة لهم و حجة علیهم
ای اذا قل العلم و غلب الفساد یقیم الله من قصده للمجاهدة فی احیاء الدین و یعطیه العلم بالکتاب و السنة و یوفقه الله
و المجاهدة فیسعی فی اصلاح الخلق بقدر طاقته رحمة لمن یتبعه و حجة علی من اعرض عنه انتهی گویم ملخص قول درین باب
آنست که مراد براس مائة در حدیث مدت یک مائه است و اول آن مشروط نیست و قید راس اتفاقی است و تجدید عام است

اوست و قید حیات مجدد تا معنی مائة که نزد بعضی معتبر ست افادة العالی لیه دن عید [illegible]

حقیقه مراد گیرند حیات او بعد مضی مائة مستبعد باشد چه اعمار این امت غالبا ما بین ستین و سبعین ست پس ارجح همین ست

که مراد براس کل مائة طول زمان یک مائة ست که درین عرض مدت از وجود مجدد ناگزیرست خواه در اول مائة باشد یا در وسط

یا در آخر و برین تقدیر درین زمان که سال نود و یکم دوازده صد هجری ست و مائة ثالث عشر درگذشتن ست اگر بعض

[illegible] امت و غربا ملت را باین وجاهت بنوازند گنجایش دارد زیرا که تدوین سنت در ابواب دین از عقاید و احکام

اصول فقه و تفسیر و غیر آن چنانکه درین مؤلفات بوجه تنقید و تنقیح صورت گرفته پیش ازین از احدی از علماء هند معلوم

نیست و الله یختص برحمته من یشاء، والله ذو الفضل العظیم ولکن المعاصرة اصل المنافرة **فصل هفتم** در بیان

[illegible] درین امت و علم آن ابو موسی اشعری گفت فرمود رسول خدا صلعم این امت من امت مرحوم ست نیست

بر وی عذاب [illegible] فتن و زلازل و قتل ست اخرجه ابو داود یعنی حوادث روزگار و تقلب ادوار

در [illegible] امت [illegible] امم سابقه باشد و وقوع آن موجب کفارهٔ ذنوب و رفع درجات گردد و جدال و قتال که

[illegible] اگر از دست کفار و اصحاب بدع ست خود موجب اجر جزیل و شهادت جمیل ست و اگر از

دست [illegible] پس اگر باشتباه و تاویل بوده ست هر دو جانب سلامت اند و اگر در یک جانب ظلم صریح و جور

بواح ست مظلوم ماجور و ظالم ماز ورست و [illegible] گفت فرمود رسول خدا صلعم نزدیک اند امم یعنی طوائف کفر و ضلالت

که جمع آیند و بخوانند بعض ایشان مر بعض را برای مقاتله و کسر شوکت چنانکه جمع میشود جماعت طعام خورندگان و میخوانند

بعض مر بعض را بسوی کاسهٔ طعام که از ان میخورند و بی مانع و بی ملاحظه گرد می آیند پس گفت یکی ای رسول

خدا این تداعی ایشان بر ما بجهت کمی ما در ان روز باشد فرمود بلکه شما در ان روز بسیار هستید ولیکن مثل کف

بوده اید که بر روی سیل می آید یا مثل خس و خاشاک و برگ درختان اید که ممزوج بکف بالای سیل می رود یعنی شما را

در آنوقت قوت و شجاعتی نباشد و البته میگیرد خدای تعالی از سینه های دشمنان شما هیبت و بزرگی و ترس شما

و می اندازد در دلهای شما ضعف و سستی گفت قائل سبب ضعف چیست فرمود دوستی دنیا و ناخوش داشتن مرگ

اخرجه ابو داود و البیهقی فی دلائل النبوة یعنی چون دنیا را دوست دارید و مرگ ناخوش بود کارزار نتوانید کرد

و با دشمن جلادت نتوانید نمود پس درین حدیث هم اخبار از وقوع جدال و قتال درین امت ست و هم بیان

ضعف اسلام دران هنگام و این حدیث با واقعهٔ بغداد مناسبتی دارد زیرا که دران معرکه خلقی بسیار قریب شانزده

لک بدست هلاکو هلاک شد و غالب آنها مسلمانان بودند اما از جنگ تقاعد کرده بصلح گرائیده اند آخر حب دنیا و ناخوش

داشتن مرگ ایشان را ذائقهٔ مرگ سرخ چشانید و بربادی ایشان بخانه ویرانی اسلام شد و لله الامر من قبل و من بعد

حذیفه گفت فرمود آنحضرت صلعم عرض کرده میشود فتنه ها بر دلها مثل بوریا بکر رپس هر دل که مخلوط شد بحبت فتنه یعنی
راسخ شد فتنه در وی خلانیده میشود در آن دل نکته سیاه و هر دل که منکر شد فتنه را خلانیده میشود در آن دل نکته سفید یا
آنکه میشود باعتبار آن نکته بر دو نوع یکی سفید مثل سنگ سفید که متاثر نمیگردد بچیزی یعنی درین دل فتنه تاثیر نمیکند خبر خود
زیان نمیکند این قسم دل را هیچ فتنه مادامیکه آسمان و زمین ست و دل دیگر سیاه ست که تاثیر کرد فتنه در و خاکستر رنگ ست
همچو کوزه واژگون که بیرون افتاد هرچه در وست از آب همچنین این دل خالی گشته ست از نور ایمان و معرفت و سیاه شده
نمیشناسد معروف را و انکار نمیکند منکر را مگر آنچه نوشانیده شده ست از هوای نفس اخرجه مسلم یعنی این دل ست که
او را امتیاز در نیک و بد و مشروع و ممنوع نمانده و موت قلب عبارت از همین حالت ست حیوة القلب علم فاغتنمه
و موت القلب جهل فاجتنبه و گفت ابو هریره فرمود آنحضرت صلعم بشتابید بعملهای نیک فتنه ها را که مانند
پاره های شب تاریک اند صبح میکند مرد در آن مسلمان و شام میکند کافر و شام میکند و مومن ست و صبح میکند و کافر
میشود و شد دین و ایمان خود را بمتاعی قلیل از دنیا اخرجه مسلم یعنی بجهت بلا و امتحان و افتتان اهل زمانه و ارباب
دول که می درآید بر ایشان برای قضاء حوائج و مضطر میگردد بموافقت ایشان در اموریکه نه از دین اسلام ست
تواند که معنی چنین باشد که صبح میکند با ایمان بجهت تحریم خون و مال ... و شام میکند ... بسبب تحلیل آن و برین
تقدیر مراد بفتن کارزار و قتلها ست لیکن معنی اول مناسب ست بقول وی لبیع ... و بهر حال
درحدیث دلالت ست بر وجود فتنه و وقوع مردم در آن و گفت اسامه بن زید برآمد
حصون مدینه و فرمود آیا می بینید شما آنچه من می بینم گفتند نه فرمود من می بینم فتنه ها را که می افتند در خانه های شما
مانند افتادن باران اخرجه البخاری و مسلم و گفت ابو هریره که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک میشود یکدیگر
و گرفته میشود علم و پیدا میگردد فتنه ها و انداخته میشود بخل و بسیار میشود هرج گفتند هرج چیست
فرمود قتل متفق علیه و تفسیر هرج بقتل بجهت آنست که هرج سبب قتل و مفضی بقتل ست ورنه هرج بمعنی فتنه و افتادن مردم
در یکدیگر ست و مراد بتقارب زمان قرب زمان ساعت ست یا تقارب اهل زمان بعضی با بعضی در شر و فتنه یا خود تقارب
ازمنه در شرور تشابه اول بآخر یا کوتاهی عمرها در آخر زمان یا قصر مدت ایام و لیالی یا سرعت انقضاء ملک و دولت که
سبب تفرقه و پریشانی خلق ست و مسلم از ابی هریره از آنحضرت صلعم روایت کرده که سوگند بخدا که نمی رود دنیا تا آنکه
میگذرد مرد بر گور و می غلطد بر آن و میگوید کاش من می بودم بجای صاحب این گور و نیست بوی دین مگر بلا
و در حدیث متفق علیه بروایت حذیفه آمده که مردم می پرسیدند آنحضرت را از نیکی و من می پرسیدم از بدی بآن
ترس که دریابد مرا و برسد بمن آفت آن پس گفتم ای رسول خدا صلعم بودیم ما در جاهلیت پس آورد ما را خدا تعالی
این نیکی یعنی اسلام آیا هست بعد این خیر شر فرمود آری گفتم هست بعد این شر خیر فرمود آری و لیکن درین خیر
که بعد از شر باید دخن ست گفتم چیست دخن فرمود روند بر غیر روش من و سیرت گیرند جز سیرت من میشناسی
از ایشان کار و بار دین را و نمی شناسی یعنی منکر و معروف هر دو دارند گفتم هست بعد این خیر شر فرمود آری خوانندگان

مردم را بر ابواب دوزخ استاده هرکه جواب دهد ایشانرا می اندازند او را بسوی دوزخ گفتم وصف کن
ایشانرا برای ما فرمود از پوست ما هستند سخن میکنند بزبان ما و نیست در دل ایشان خیر گفتم چه فرمائی مرا اگر دریابد
آن وقت مرا فرمود لازم گیر جماعة مسلمانان و امام ایشانرا گفتم اگر نه باشد جماعة و امام فرمود یکسو شو از همه فرق
اگرچه این یکسوئی بلازم گرفتن بیخ درختی باشد تا آنکه دریابد ترا موت و تو برین حال باشی انتهی درین روایت هم
خبر از فتنه دادند و هم حکم فتنه بیان کردند که وقت فتنه کناره باید گرفت و شریک فتنه نباید شد و مراد بخواهندگان
همه سو پرانند که ظاهر ایشان آراسته است بحلیه علم و تقوی و باطن ایشان خراب است از ایمان و هدی چنانچه در روایت
مسلم آمده که خواهند بود بعد از من ائمه که راه نمی روند براه من و روش نمیگیرند بروش من و باشند دران وقت
مردمانیکه دلهای ایشان دلهای دیوان است در تن آدمی یعنی در صورت انسان و در سیرت شیطان ـ
انیکه سے بینی خلاف آدم اند و نیستند آدم مگر غلاف آدم اند و گفت حذیفه پس چه کار کنم ای رسول خدا اگر دریابم آن وقت
را فرمود بشنوی و طاعت کنی امیر را اگرچه زده شود پشت تو و گرفته شود مال تو و گفت ابو هریره فرمود آنحضرت
[illegible] نزدیک است که پیدا کرده فتنه که قاعد [illegible] از قائم و قائم بهترست از ماشی و ماشی بهترست از ساعی
[illegible] نزدیک شود بدان می نگرد آنرا و میجوید آنرا پس هرکه بیابد جای پناه باید
که پناه گیرد [illegible] متفق علیه و در روایتی از مسلم باین لفظ است که پیدا میشود فتنه که نائم دران
بهتر از [illegible] قائم و قائم بهتر از ساعی هرکه یابد ملجای و پناه گیرد بدان و در روایتی دیگر نزد وی از ابی
[illegible] واقع شود فتنه [illegible] هرکرا اشتران باشند که می چرانند آنها را در وادیها لاحق شود بدان و هرکرا
گوسفند باشند لاحق گردد بدان و هرکرا زمین باشد [illegible] ملحق شود بزمین خود مردی گفت ای رسول خدا صلعم اگر یکی را
ازین چیزها هیچیکی نباشد وی چه کار کند فرمود بگیرد شمشیر خود را و بکوبد بر تیزی او سنگی باز شتابی کند و بدر رود
اگر بتواند شتابی کردن مردی گفت چه فرمائی اگر اکراه و جبر کرده شوم تا آنکه برده شود مرا بسوی یکی ازین دو صف
قتال و بزند مرا مردی بشمشیر خود یا بیاید تیری و بکشد مرا فرمود برمیگردد آن مرد که کشت ترا بگناه خود و گناه تو
باین حدیث و بخوان احتجاج کرده است کسیکه قائل است بآنکه قتال جائز نیست در فتنه بهیچ حال بلکه واجب است یکسو شدن
و بجانب هیچیکی ازین دو فریق نیفتادن این است مذهب ابو بکره صحابی راوی این حدیث و غیر او از صحابه و ابن عمر
گفته که ابتدا بقتال نکند اما اگر کسی با وی بجنگد دفع آن لازم است و جمهور صحابه و تابعین برآنند که نصرت و اعانت
حق و قتال با باغی واجب است تا رجوع کند بحق و گفت ابو هریره فرمود رسول خدا صلعم بخدا سوگند نمی رود دنیا
تا آنکه می برآید بر مردم روزی که در نمی یابد قاتل که در چه چیز کشت و نه مقتول که چرا کشته شد گفته شد چگونه باشد
این حال فرمود بسبب فتنه و اختلاط بدون تمیز قاتل و مقتول هردو در دوزخ اند قاتل از آنکه خون ناحق ریخت
و مقتول از آنکه وی میخواست که قاتل را بکشد و عازم بود بر آن و آدمی بعزم معصیت ماخوذ است و این حکم بر تقدیر
جهل و عدم امتیاز است اگر بجهت اشتباه خطا و اجتهاد و تحری صواب است گو در واقع صواب نبود و این چنین نیست

ودر روایت [illegible] عبد الله بن عمرو بن العاص گفت خبر بود با انحضرت صلعم پس چه حال باشد ترا وقتیکه باقی داشته شوی در
میان [illegible] که امانت [illegible] وعهد [illegible] بایشان [illegible] میان خود را و
[illegible] چنین در آوید انحضرت نزدیک این حرف انگشتان خود [illegible]
[illegible] ابن عمرو چه میفرمائی مرا فرمود لازم گیر عمل بچیزیکه میشناسی که درین [illegible]
[illegible] لازم گیر خاصه نفس خود را وو دور دار خود را از عوام مردم اخرجه الترمذی وصححه درینجا رخصتی ست در ترک امر معروف
نهی منکر وآن نزد غلبه اشرار واثارت فتنه وفساد وعدم معاونت اخیار رو داست ولهذا ابن عمرو که راوی این حدیث
در وقت فتنه با پدر که وزیر معاویه بن ابی سفیان بود بانتهائی بساخت نکباءاهل بیت نبوی را بطه مودت محکم داشت
روزی امام حسین علیه السلام را دیده بگذشت وبصحبت شریف وی مبادرت نکرد کسی گفتش چرا نزد حسین نرفتی
گفت شرمنده ایشانم که از ایشانم وبا ایشان نمیتوانم بود مقداد بن اسود از انحضرت صلعم روایت کرد [illegible]
کسیست که یکسو کرده شد از فتنه ها وکسیست که مبتلا شد وصبر کرد و بهتر نمود اخرجه ابو داود [illegible] ابن عباس
رضی الله عنه روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم ویل ست عرب [illegible] رستگار شد کسیکه
باز داشت دست خود را وگفت ابو سعید [illegible] رسول خدا صلعم نزدیک ست [illegible]
که پیروی میکند بانها در ره های کوه وجای افتادن باران میگریزد بدین خود از [illegible]
ابو داود والنسائی وگفت ابو امیه شعبانی که گفتم ای ابا ثعلبه چه میگوئی تو درین آیه [illegible]
گفت سوگند بخدا پرسیدم ازین آیت خبیر را سوال کردم ازین آیت رسول خدا صلعم پس گفت [illegible]
وباز مانید از منکر تا آنکه چون ببینید شما بخل را اطاعت کرده شده وهوی را پیروی نموده شده ودنیا [illegible]
کرده شده است واعجاب هر صاحب رائی برائی خود پس بر تست لازم گرفتن نفس خود وبگذار و دور دار از خود کار
عوام را پس هر ستیکه وراء شما ایامیاست که صبر در ان همچو قبض بر اخگر ست عامل را دران زمانه مثل اجر پنجاه [illegible]
ست که عمل میکنند مانند عمل های شما اخرجه ابو داود والترمذی وگفت ثوبان فرمود انحضرت صلعم جز این نیست
که می ترسم بر امت خود ائمه مضلین را وچون نهاده شود سیف در امت من برداشته نشود تا روز قیامت رواه
ابو داود وابن ماجه وگفت عتبه بن غزوان که فرمود انحضرت صلعم هر ستیکه وراء شما ایام صبر ست متمسک دران
روز بمثل آنچه شما برانید مراو راست اجر پنجاه کس از شما رواه الطبرانی وروایت کرد ابو موسی که گفت رسول خدا
صلعم هر ستیکه روبروی قیامت فتنه هاست همچو پاره های شب تاریک صبح میکند مرد دران مومن وشام میکند
کافر وشام میکند کافر وصبح میکند مومن نشیننده دران بهتر ست از استاده ورونده وروان بهتر ست از دونده
بشکنید کمانهای خود را وپاره کنید اوتار خود را وبزنید تیغهای خود را بسنگ پس اگر در آید بر یکی از شما پس باید
که باشد همچو بهتر دو پسر آدم اخرجه ابو داود والترمذی مراد بخیر ابنی آدم هابیل ست که کشت او را برادر او قابیل و
از آنچه گفت حق تعالی درباره ایشان این آیه ست لئن بسطت الی یدک لتقتلنی ما انا بباسط یدی الیک لاقتلک انی اخاف

... یعنی بعید از شعر باشی آنکه تشکون من اصحاب النار ذلک جزاء الظالمین گفت عیسی رضی الله عنه فرمود آنحضرت صلعم نزدیک ست که برسد
مردم آخر زمان بلای شدید نجات نمی یابد از ان مگر مردیکه شناخت دین خدا را پس جهاد کرد بر ان بزبان و دل خود پس این کس ست آنکه سبقت کرد برای او سابقه ها
و مردیکه شناخت دین خدا را پس تصدیق کرد آنرا رواه ابو نصر السجزی و ابو نعیم و گفت ابو ذر رضی الله عنه فرمود آنحضرت صلعم
یا باذر چه حال باشد ترا چون باشی در حثاله یعنی مردم بی خیر که مانند سبوسه جو بوند و در آورد آنحضرت انگشتان
خود را در یکدیگر یعنی برای تصویر امر گفت ابوذر پس چه میفرمائی مرا ای رسول خدا فرمود صبر کن سه بار گفت این کلمه
را و فرمود تخلق کنید مردم را باخلاق ایشان و خلاف کنید اینها را در اعمال های ایشان رواه الحاکم والبیهقی فی الزهد
و گفت ابو الدرداء که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک میشود فتنه را چون گرم شود و تعرض نکنید او را چون عارض
شود و بترسید اهل فتنه را چون پیش آیند و روایت ست از خالد بن عرفطه که فرمود او را آنحضرت صلعم ای خالد قریب
ست که باشد بعد من احداث و فتنه و فرقت و اختلاف پس چون باشد اینها پس اگر توانی که باشی بنده خدا کشته شده
و کشنده پس بکن رواه احمد و ابن ابی شیبة و نعیم بن حماد والطبرانی والبغوی والباوردی و ابن قانع و ابو نعیم
و در روایت ست از ابی امامه که گفت آنحضرت صلعم نزدیک ست که باشند در آخر زمان شرطه امداد کنند در غضب
... دار خود را از نیکه باشی از بطائن ایشان گفت ابو هریره که فرمود رسول خدا
صلعم بدرستیکه شما ... هستید که هرکه ترک کند از شما عشر چیزیکه امر کرده شده ست بدان هلاک شود پس تر
... بعشر آنچه مامور ست بدان نجات یابد رواه الترمذی و مرویست از عبد الله
... رضی الله عنه در هر عشیة روز پنجشنبه مر اصحاب خود را که قریب ست که بیاید بر مردم زمانه
که میرانیده شود در وی نماز و بلند کرده شود بنیاد ها و بسیار شود دران سوگند و لعنت کردن و فاش شود
رشوت و زنا و فروخته شود آخرت بدنیا پس چون ببینی این را پس نجات طلب کن نجات گفتند و چگونه نجات
شود گفت باش فرشی از فرش های خانه خود و باز دار زبان و دست خود را رواه ابن ابی الدنیا یعنی در هیچ حال
بخانه خود همچو بوریای خانه افتاده باید ماند و از زبان هیچ نباید گفت و بدست با ایشان شریک نباید شد
این ست طریق نجات و شک نیست که این زمانه ما مصداق اتم این روایت ست والله الموفق و گفت زبیر بن
عدی شکایت کردیم نزد انس حجاج را گفت صبر کنید بدرستی که نمی آید بر شما هیچ زمانی مگر زمانیکه بعد اوست بدتر
ست ازان تا آنکه ملاقات کنید رب خود را شنیده ام این را از نبی شما صلعم رواه البخاری والترمذی
این ست بعض روایات که دلالت میکند بر وجود فتنه های هر قسم درین امت و ظاهر میشود ازان حکم فتنه هم
که در فتنه یکسوئی بهتر ست از ابتلا و لهذا در حدیث معقل بن یسار رضی الله عنه از آنحضرت صلعم آمده
که عبادت در زمان هرج همچو هجرت ست بسوی من رواه مسلم والترمذی و ابن ماجة مراد به هرج درینجا اختلاف
و فتن ست کذا فی تیسیر الوصول یعنی ثواب تعبد و یکسوئی از فتنه درینوقت برابر ثواب هجرت ست از دار
الکفر بدار الاسلام گویا اینکس از ظلمت فتنه و اختلاف که حکم دار کفر داشت بر آمده مشتغل بعبادت که حکم دار

اسلام دارد درآمده در دائرهٔ نورانیت داخل شده حکم مهاجر پیدا کرد و مجدد الف ثانی رحمه‌الله نیز این حدیث
افاده کرده‌اند معلوم شماست که سپاهیان در وقت استیلاء دشمن اگر اندک ثبوت می‌نمایند اعتبار [illegible] پیدا
میکنند و در وقت تسکین فتنه اگر هزار تردد می‌نمایند بی اعتبارند پس قیمت کار کردن بوقت هجوم فساد این
وقت فتنه‌هاست اصحاب کهف بیک هجرت که در وقت استیلاء فتنه از ایشان بوجود آمده [illegible]
شما نحو و محمد یابید و داخل خیر الامم وقت خود را بلهو و لعب از دست ندهید و بجوز و مویز در رنگ طفلان گول [illegible]
انتهی و موید این ست حدیث ابن عباس رضی الله عنه که فرمود رسول خدا صلعم هر که تمسک کند بسنت من نزد
فساد امت من پس او راست اجر صد شهید اخرجه البیهقی و حدیث ابوهریره رضی الله عنه متمسک بسنت من نزد
فساد امت من مر او راست اجر شهید رواه الطبرانی فی الاوسط و ترمذی از ابوهریره روایت کرده که گفت فرمود
رسول خدا صلی الله علیه وسلم وقتیکه باشند امیر شما بدان شما و توانگران شما بخیلان و باشند کار شما سپرده
بزنان شما پس شکم زمین بهترست برای شما از پشت وی یعنی در هیچ وقت مردن [illegible] بهترست [illegible] در حدیث
ضعیف بروایت سهل بن ابی حثمه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم آمده که [illegible] ابوبکر و عمر و عثمان [illegible] اگر
توانی که بمیری پس بمیر رواه ابونعیم فی الحلیه یعنی موت در [illegible] بزرگی برسید
که مومن را موت بهترست یا حیات گفت در زمان پیغمبر صلعم حیات بهتر بود [illegible]
نجات ست ع دل برین منزل فانی چه نهی ٭ رخت بربند که اتا بنده ٭

فصل پنجم

چند قسم ست یکی فتنه مردودی نفس او ست که دل سخت گردد پس حلاوت طاعت و لذت [illegible]
سه شعبه ست یکی دل که مبدء جمله احوال ست همچو غضب و جرات و حیا و محبت و خوف و قبض و بسط [illegible]
علوم ست که منتهی میشود بسوی آن حواس همچو احکام بدیهیه از تجربه و حدس و نحوها و احکام نظریه از برهان و [illegible]
و نحوها سوم طبع که مبدء اقتضاء نفس ست هر چیز را که چاره نیست ازان یا از جنس آن در بقاء بنیه همچو داعیه نفس
در شهوت طعام و شراب و نوم و جماع و نحوها پس چون بر دل خصال بهیمیه غلبه کند قبض و بسط او همچو قبض و بسط
بهائم باشد که حاصل میشود از طبیعت و وهم و این دل الهی باشد و چون وسوسه‌های شیاطین را در نوم و یقظه
قبول کند مسمی شود بشیطان الانس و هرگاه که غالب شود بروی خصال ملکیه آنرا قلب انسانی نامند پس خوف
و محبت وی و آنچه مانا ست بدان مائل باشد بسوی اعتقاد حقه که حاصل کرده است آنها را و چون این صفات وی
قوت گیرد و نور وی عظیم گردد روحی باشد که بسطی بلا قبض و الفتی بلا قلق بود و احوال او انفاس باشد و خواص
ملکیه همچو سیمای وی بود نه همچو امور مکتسبه بسعی همچنین هرگاه که خصال بهیمیه بر عقل غالب شد ذکر نزهت و احادیث
نفس بود و میل کند بسوی بعض دواعی طبیعیه پس نفس او حدیث جماع کند اگر در وی شبق هست و اندیشه
انواع طعام نماید اگر در وی جوع هست و نحو ذلک و چون وحی شیطان پذیرد میل کند بسوی تلک نطامات
فاضله و شک در معتقدات حقه و بینات معده که نفوس سلیمه ازان نفرت کنند و هرگاه که خصال ملکیه بر وی

[illegible] تصدیق چیزیکه واجب ست تصدیق آن از علوم اتفاقیه یا احسانیه بدیهیه
[illegible] و چون نور صفای او قوی گردد و سری باشد که از فعل اوست قبول علوم فائضه از غیب
[illegible] رویا و فراست و کشف و هتف و نحو ذلک هرگاه که این سر میل کند بسوی مجردات بریه از زمان
و مکان سر خفی باشد و چون منحدر شود طبع بسوی خصال بهیمیه نفس اماره بالسوء بود و اگر مترددست میان
بهیمیه و ملکیه [illegible] و چون متقید شد بشرع و داعی نشد بر وی و منبجس نگشت مگر در چیزیکه موافق شرع ست این نفس
مطمئنه باشد این [illegible] نزد من ست [illegible] معرفت لطائف بلسان حجة الله اعلم دوم فتنهٔ مرد در اهل وی ست و آن فساد تدبیر منزل ست بسوی
اشاره در قول آنحضرت صلعم که ابلیس می نهد تخت خود را الی قوله پس می آید یکی از ایشان و میگوید [illegible]
[illegible] و میگوید بسیار خوب هستی تو سوم فتنه ست که موج میزند همچو دریا و آن فساد
تدبیر مدینه ست و طمع مردم در خلافت بدون حق و آن قول وی ست صلعم که بدرستیکه شیطان نا امید شد ازینکه پرستند
او را نمازگذارندگان در جزیرهٔ عرب لکن در تحریش میان ایشان چهارم فتنهٔ ملیه ست و آن مردن حواریان ست از
[illegible] صلعم و استناد [illegible] بسوی غیر اهل وی پس تعمق کنند رهبان و احبار [illegible] تهاون نمایند ملوک و جهال
[illegible] از منکر پس گردد در زمان زمان جاهلیت و آن قول وی ست صلعم که نیست هیچ نبی که برانگیخت
او را خدا تعالی در [illegible] مگر آنکه بودند او را از امت وی حواریان و اصحاب که میگرفتند سنت او را و اقتدا
[illegible] بعد ازینها خلوف که میگویند آنچه نمیکنند و می کنند آنچه امر کرده نمیشوند پس هر که
جهاد [illegible] مومن ست و هر که جهاد کند بدل خود وی مومن ست و هر که جهاد کند بزبان خود وی
مومن ست [illegible] ورای این از ایمان برابر دانهٔ خردل روایت کرده مسلم پنجم فتنهٔ مستطیره ست که آن تغیر مردم باشد از انسانیت
[illegible] پس تغیر ازکی و از بد ایشان بسوی [illegible] طبع باشد نه بسوی صلاح و تشبه بمجردات و
تحنن بسوی او بوجهی از وجوه و نحو ذلک و تغیر عامهٔ ایشان بسوی بهیمیت خالص بود و باشند مردم میان فریقین نه
بسوی ایشان و نه بسوی او و نشان ششم فتنهٔ وقائع جویه ست که میرسانند به هلاک عام همچو طوفانات عظیمه از وبا و
و خسف و آتش منتشره در اقطار و نحو ذلک و آنحضرت صلعم اکثر فتن را بیان کرده چنانکه آینده معلوم شود و فرمود
پیروی کنید شما سنت امی کسانی که پیش از شما بودند شبر بشبر و ذراع بذراع تا آنکه اگر در آمده اند ایشان بسوراخ سوسمار
پیروی کنید شما ایشان را و فرمود برود نیکان اول پس اول و باقی ماند سبوس همچو سبوس گندم پروا نکند بایشان خدای
تعالی پروا کردنی در حجة الله البالغه بعد این بیان گفته گویم آنحضرت صلعم را معلوم شده که چون دوره گردد عهد
از پیغمبر و منقرض شوند حواریان از اصحاب وی و متوسد شود کار بسوی غیر اهل وی لابدست که جاری شوند سوی
حسب دواعی نفسانیه و شیطانیه و عام شوند همگنان را الا من شاء الله تعالی و فرمود آنحضرت که این امر شروع شد
از روی نبوت و رحمت پس می باشد خلافت و رحمت پس ملک عضوض پس شود جبریت و عتو و فساد
در زمین حلال گیرند حریر و فروج و خمور را و رزق داده شوند بران و مدد کرده شوند تا آنکه ملاقی شوند بخدا

گویم منقضی شد بثبوت بوفات آنحضرت صلعم و منقضی شد خلافتی که نیست سیف در آن ... عثمان رضی الله عنه و مطلق
خلافت بشهادت علی علیه السلام و بخلع امام حسن رضی الله عنه و ... آیا هست بعد قتل صحابه
... هست بنی امیه و مظالم ایشان تا آنکه مستقر شد امر معاویه و جبریت و عتو خلافت بنی عباس هست زیرا که ایشان خلافت
را امر سوم کسری و قیصر عهد کردند و گذشت حدیث حذیفه در فصل سابق در بیان عرض فتن بر دلها ...
سفید و سیاه الخ گویم منبعث میشوند هواجس نفسانیه و شیطانیه در دلها و اعمال فاسده اکتناف آن میکنند و ...
در بیوقت دعوة خشیة بسوی حق پس انکار نمی کند این هواجس و اعمال را مگر کسی که مجبول کرده شده هست در دل
وی بهیئت مضاده مرفتن را و ماسوا را عام میشود و شامل میگردد و میگیرد گریبان او را و فرمود آنحضرت صلعم ان الامانة
نزلت فی جذر قلوب الناس ثم علموا من القرآن ثم علموا من السنة و حدث صلعم عن رفعها فقال ینام الرجل النومة فتقبض
الامانة من قلبه فیظل اثرها مثل المجل کجمر دحرجته فنفط فتراه منتبرا گویم چون حق تعالی ظهور ملت اسلام ...
در قومی را و تمرین کرد ایشان را برای انقیاد و اذعان جمع همت بر موافقت حکم خدا و این احکام مفصله در کتاب و
سنت تفصیل آن اذعان اجمالی هست پس تر بیرون میرود امانت از سینه ... اندک اندک پس دیده
میشود آدمی که عقل و اظرف هست و حالانکه نیست در دل وی بقدر دانه خردل چیزی ... خدا ...
نسبت معاملات مردم و گفت حذیفه رضی الله عنه گفتم ای رسول خدا آیا باشد بعد این خیر ...
فرمود آری گفتم پس چیست عصمت فرمود سیف گفتم آیا هست بعد سیف فتنه فرمود آری
هدنه بر دخن گفتم باز چه باشد فرمود پیدا شوند دعاة ضلال پس اگر باشد خدا را در زمین خلیفه که بزند ...
تو پس اطاعت کن او را و رنه بمیر و حالانکه تو گیرنده بیخ درختی گویم آن فتنه که در وی سیف عصمت باشد
عرب هست در ایام ابوبکر صدیق رضی الله عنه و آثارة بر اقتدار مشاجراتی هست که واقع شد در ایام عثمان رضی الله عنه
و هدنه بر دخن صلحی هست که واقع شد میان امام حسن علیه السلام و معاویة بن ابی سفیان رضی الله عنه و دعاة ضلال
یزید هست در شام و مختار در عراق و نحو ذلک تا آنکه مستقر شد امر بر عبدالملک هفتم فتنه احلاس و چون ذکر کرد آنرا
رسول خدا صلعم گفته شد و چیست فتنه احلاس فرمود آن هرب هست و حرب گویم اشبه والله اعلم آنست که
این فتنه قتال اهل شام باشد با عبدالله بن زبیر بعد حرب گریختن او از مدینه هشتم فتنه سراء فرمود دخن این فتنه از
زیر هر دو پای مردی باشد از اهل بیت من زعم میکند که وی از من هست و نیست از من جز این نیست که اولیای
من متقیان اند پس تر صلح کنند مردم بر مردی که همچو ورک هست بر ضلع گویم اشبه آنست والله اعلم که این فتنه غلبه
مختار و افراط او باشد در قتل و نهب و وی ادعا میکرد ثار اهل بیت را پس قول آنحضرت صلعم زعم میکند که وی
از من هست معنی او این هست که از حزب اهل بیت و ناصرین ایشان هست پس تر صلح کردند بر مروان و اولاد او و خروج
ابومسلم خراسانی هست بر بنی عباس زعم میکرد که وی ساعی هست در خلافت اهل بیت پس تر صلح کردند بر سفاح نهم فتنه دهیما
هست که نگذارد هیچیکی را ازین امت مگر آنکه لطمه زند او را لطمه زدنی پس چون بگویند که منقضی شد متمادی گردد گویم

[illegible] اگر تلف از قریب است و می آید نقصان مگر از جائی که می آید هلاک و شرح ان دراز است در رساله [illegible]

[illegible] علامات قیامت [illegible] مروی هستند و آن دو قسم اند علامت صغری و علامت کبری علامات صغری

[illegible] تا ظهور حضرت مهدی علیه السلام و علامت کبری از ظهور ایشان تا نفخ صور و ابتدای قیامت از

نفخ صور است انتهی گوئیم بیان این هر دو علامت خواهد آمد و حشر در لسان شریعت مقول بر دو معنی است حشر مردم

بسوی شام و این قبل از قیامت واقع شدنی است و تحقیکه گرد کنند مردم بر روی زمین محشور شوند بعض ایشان

[illegible] بعض ایشان [illegible] که ایشانرا بیابند دوم حشر که آن بعث بعد موت است والله اعلم در حجة الله البالغه

گفته فتن عظیمه که خبر داده است بآن نبی صلعم چهار است اول فتنه ملک عضوض که مشاجرات صحابه است بعد قتل عثمان

رضی الله عنه [illegible] مستقر شد خلافت معاویه و این هم نه ست بر وجهی که شناخته میشود [illegible] کرده میشود

[illegible] و منکر هر دو و [illegible] زیرانکه معاویه رضی الله عنه [illegible] سیرت خلفا که پیش از وی بودند

[illegible] این صادق است باختلاف مردم و خروج ایشان [illegible] خلافت

[illegible] تا [illegible] مستقر شد خلافت بر عبد الملک سوم فتنه سرار و جهریت و عتو و این صادق است بخروج بنی

[illegible] شد خلافت عباسیه و ایشان تمهید کردند آنرا بر رسوم اکاسره و اخذ کردند بجبریت و [illegible]

[illegible] گویند بگذشت و دراز گردد تا آنکه بر گردند مردم بسوی خرگاه و این صادق است

خروج [illegible] چنگیزیه و ابطال ایشان [illegible] بنی عباس را و فرمود آنحضرت صلعم می گردد آسیای اسلام سی و پنج

[illegible] سی و شش سال پس اگر هلاک شوند پس [illegible] ایشان [illegible] شدند و اگر قائم ماند برای ایشان

دین ایشان پس هفتاد سال است پس معنی گردیدن آسیای اسلام قیام امر اسلام است باقامت حدود و جهاد در

امت و آن صادق است از ابتدای وقت جهاد و اوائل هجرت تا مقتل سیدنا عثمان رضی الله عنه و نیست شک

در سی و پنج سال و اخوات وی زیرا که حق تعالی بآنحضرت مجملاً وحی کرده و قول وی صلعم پس اگر هلاک شوند الخ بیان

صعوبت امر و صیرورت اوست بر حالتی که اگر ناظری دران نظر کند شک کند در هلاک امت و ابطال امور

ایشان و قول آنحضرت هفتاد سال معنی آن تحویل امر است و آنکه باشد ان زیر بطن باطن و آنکه نباشد بعد

ازین استقامت امر والله اعلم و فرمود آنحضرت صلعم مقاتله کنند با شما قومی کوچک چشم یعنی ترک برانید شما ایشانرا

سه بار الحدیث معنی وی آنست که عرب با ایشان مجاهده کنند و غالب آیند و این سبب حقد و ضغائن گردد

تا آنکه انجام کار عرب ببلاد ایشان نزدیک شوند و باز برین هم اقتصار ننمایند تا آنکه در آیند بلاد عرب و همین است

مراد بقول آنحضرت صلعم حتی تلحقوهم بجزیرة العرب لیکن در سیاحت اول پس نجات یابند عرب بگریختن از قتال

ایشان باین طریق که بگریزند از روبروی ایشان و این صادق است بقتال چنگیزیه چه هلاک شدند آن عباسیه که در

بغداد [illegible] آن عباسیه که گیر بخت سند نسوی منصور آباد و سیاحت دوم پسر نجات یا بند تعمیر و هلاک
[illegible] وی بنت [illegible] از عباس [illegible] پسر سلطنتی
[illegible] اول کسی که غالب [illegible]
[illegible] در سنه [illegible] صد و بیست و شش هجری فوت کرد بعد از آنکه بیست و هفت سال حکمرانی کرده بود
بعد و بعد از وی بجای وی پسرش ارخان نام بر مسند حکومت نشست و سی و پنج سال سلطنت کرده بعمر [illegible]
سالگی سنه هفت صد و شصت و یک گذشت بعد وفات او پسرش سلطان مراد بر تخت حکومت نشست و چهل
پنج سال بادشاهی کرده بعمر شصت و سه سال در معرکهٔ قتال با قرال نصرانی در سنه هفتصد و نود و یک کشته شده
بجای وی پسرش سلطان بایزید بر تخت سلطنت جلوه کرد جنگ او با امیر تیمور گورکان مشهور است درین معرکه اسیر
لشکر تیمور شد و بمرض خناق و ضیق النفس در سنه هشت صد و پنج هجری درگذشت امیر تیمور [illegible]
کرده بوی باز سپرد لیکن او نبرد و بعد وفات وی پسرانش تا یازده سال خانه جنگی کردند آخر پسرش [illegible] نام بحکو
رسید جهازات جنگی و توپخانه و سپاه بحری در آل عثمان ایجاد کرده همین محمد خان [illegible] سنه هشت صد [illegible]
و چهار بمرض اسهال درگذشت و اول کسیکه از آل عثمان برای شریف مکه [illegible] [illegible]
بود بعده پسرش سلطان مراد ثانی بجای پدر مسند سلطنت آراست و ولادت او در سنه [illegible] [illegible]
و وفات در سنه هشتصد و پنجاه و پنج بعد انتقال وی پسرش ابو الفتح سلطان محمد [illegible]
در سنه چهارصد و بیست و نه عیسوی ست مدت سلطنت او سی و یکسال ست در سنه هشتصد و هشتاد و [illegible]
انتقال نمود و بعد وفاتش پسرش سلطان بایزید ثانی با برادر کوچک خود جمشید نام جنگها کرده فتحیاب [illegible]
رسید و بعمر شصت و هفت سال بعد سلطنت سی و دو سال در سنه نهصد و هیجده هجری بمرض نقرس فوت [illegible]
پسر وی سلطان سلیم خان بر تخت شاهی جلوس کرد و ولادت وی در سنه هشتصد و هفتاد و دو [illegible]
سلطنت داشت شاه اسمعیل صفوی بروی خروج کرده بود و جنگها کرده شکست خورد و ایران بقبضهٔ اقتدار سلیم
آمد و وی نه سال هشت ماه سلطنت کرده بعمر پنجاه و چهار سال باجل طبیعی خود در سنه نهصد و بیست و شش هجری
درگذشت و پسرش سلطان سلیمان خان بجای وی پادشاه شد در وقت وی دولت عثمانیه ترقیها گرفت سیزده
محاربه بذات خود کرد مدت حکومت وی چهل و هشت یا نه سال ست در سنه نهصد و هفتاد و چهار یا پنج هجری بمرض
وجع مفاصل درگذشت شرقاوی گفته کان سلطانا سعید الم یل مصر من بنی عثمان مثله وصلت سرایاه الی اقصی المشرق
والمغرب وکانت ایامه غرر الزمان و مازال قائما بنصر الدین وتائید الشریعة و بجایش پسر وی سلطان سلیم خان ثانی
مسند آراگشت ولادت وی در سنه نهصد و بیست و نه هجری ست و سال جلوس او بر اورنگ شاهی نهصد و هفتاد
و چهار یا پنج ست و سال وفات سنه نهصد و هشتاد و دو یا سه هجری بمرض حمی بعمر پنجاه سال بعد حکومت هشت سال
و یکماه و چهارده روز بماه رمضان درگذشت و کان احیی سنة الجهاد و جد فی فتح البلاد و منها جزیرة قبرس و کان

[illegible] ثم بعده الملک الاشرف برسبای ثم صاروا یکرمون ویقطعون الطریق فی الحج
[illegible] السلطان منهم المفتی [illegible] الیهود فافتاه بانهم ناقضون للعهد فجهز الیهم وظفره الله بهم قاله الشهر قادی فی
[illegible] الناظرین بعده پسرش سلطان [۱۲] مراد خان ثالث سلطنت پدر گرفت و بیست و دو سال حکمرانی نمود انتقال
[illegible] سنه یکهزار و [illegible] با چهار [illegible] القصد سرای در حرم سرای او بود بعد وفات او پسرش [۱۳] محمد خان ثالث
[illegible] سال و ده ماه حکمرانی نموده جان بجان آفرین سپرد وفاتش ششم رجب سنه
[illegible] جامع از بهر او عمارت جدید کرد و مشهد حسینیه آباد ساخت بعد از وی سلطان [۱۴] احمد
[illegible] سیزده سالگی بجای پدر نشست [illegible] از دریا چهارده سال و چهار ماه سلطنت کرده بعمر بیست و پنج سالگی در سنه
[illegible] خیرات و عمارات بالحرمین الشریفین و غیرها جامع احمدی واقع استنبول بنا کرد
[illegible] سال بسیار بر وی صرف کرده و شیوع تماکوی قلیان در وقت او شده بعد از وی حسب وصیت او برادرش [۱۵]
[illegible] خان [illegible] پسر عثمان سیزده ساله بود ولیکن چون [illegible] سلطنت [illegible] امرا اتفاق
[illegible] نمودند ولم یحج قبله احد من سلاطین آل عثمان [illegible] برادر زاده او را تخت نشین
[illegible] نموده و خود برای جهاد کفار برآمد و تا هفت ماه غائب شد بعده
[illegible] گشته [illegible] و چون دیدند که وی فوج جدید نگاهداشتن و استیصال [illegible] کردن میخواهد [illegible]
[illegible] ندا این بار هم از وی هیچ نیامد ناچار باز او را از تخت برداشته مقید کردند و این ماجرا در سنه
[illegible] مدت سلطنت او چهار سال و چهار ماه و ده روز است و بجای او سلطان [۱۷] مراد خان چهارم بن
سلطان احمد خان را پادشاه کردند و با پادشاه [illegible] عباس نام جنگها کرده بغداد را از دست وی انتزاع نمود درین معرکه
[illegible] یکهزار کس زنده مقید شدند وی [illegible] قتل برادر [illegible] ابراهیم داده بود مادرش او را پنهان
ساخته گفت که وی بمرد بعده خود هم در سنه یکهزار و چهل و نه هجری شانزدهم شوال درگذشت عمرش بیست و پنج
سال بود و ایام حکومتش هفده سال و یازده ماه و پنج روز بعد از وی اعیان سلطنت برادر مختفی او را که سلطان [۱۸]
ابراهیم باشد از محبس برآورده بر تخت جلوه دادند تاریخ جلوس او استعنت بالله است وی بیست ساله بود و از امور
ریاست غیر ماهر در زنان و کنیزکان بسر می برد کار سلطنت بنامردی ارکان دولت متمشی بود آخر او را در عمر
بیست و نه سال بعد سلطنت نه سال بیست هشتم رجب سنه یکهزار و پنجاه و هشت خلع کردند و روز سوم بکشتند و
بجای او پسرش سلطان [۱۹] محمد خان رابع را که کودک نه ساله بود پادشاه خود خواندند کار سلطنت مفوض برای
مادر او بود اما ارکان سلطنت حکومت زن ناپسندیده او را خلع کردند وی چهل و یکسال حکمرانی کرد و این ماجرا
در سنه یکهزار و نود و نه رو داده بعده سلیمان [۲۰] خان ثانی متولی سلطنت گردید ولادتش در سنه یکهزار و پنجاه و
[illegible] وی سه سال و نه ماه سلطنت کرده بمرض استسقا در سنه یکهزار و یکصد و دو هجری درگذشت
بعد [illegible] برادرش سلطان [۲۱] احمد خان ثانی مسند حکومت آراست وی نیز مستسقی شده بعد حکومت

ست سال وهشت ماه در سنهٔ یکهزار و یکصد و شش هجری بمرد عمر قاوی گفته فی هذه السنة لم یطلع النیل بمصر ولم یجری کعادته فارتفعت الاسعار واشتد الکرب علی الناس من الغلاء وخصوصا الفقراء حتی اکلوا المیتة ثم کثر الموت من الطاعون حتی صار الناس المشیعون للجنائز یسقط منهم الکثیر فیموتون وهم سائرون فکانت لا تخلو طریق [illegible] مطروحین فیها لا یعرف لهم اهل لا مسکن و وفق الله بعض الاغنیاء لحمل الاموات الذین فی الطرقات والحارات یرسلونها مع خدمهم الی المغسل السلطانی فیجمعونهم حتی یصیر واما ئتین فی آخر النهار فیغسلونهم ویکفنونهم ویضعون ثلاثة او اربعة فی نعش واحد ویرسلونهم الی المقبرة انتهی بعده بجای وی [۲۳] سلطان مصطفی خان ثانی پسر سلطان محمد خان رابع بر تخت حکومت نشست و هشت سال و یکماه حکمرانی کرده در سنهٔ یکهزار و یکصد و پانزده هجری بالنصاری صلح نمود و از لشکریان خود که برین صلح ناراض بودند ترسیده کار سلطنت ببرادر خود احمد خان ثالث [illegible] واگذاشت و خود گوشه گرفت و وی بالنصاری جنگیده غالب آمد و او در استنبول [illegible] عظیم [illegible] در وقت وی طهماسپ ثانی بر تخت ایران نشست نادرشاه سپه سالار وی بود بر تبریز آمده [illegible] شکست داد و در سنهٔ ثلاث وعشرین ومائة والف بمصر فتنهٔ عظیمه در زمن او بواقع شد و امرا بیشمار بقتل رسیدند [illegible] ابراهیم اسیر شد و احمد خان بست و هشت سال حکمرانی کرده بود که در سنهٔ یکهزار و یکصد و [illegible] [illegible] کرده سلطان [۲۴] محمود را بجای وی نشانیدند او بعد محاربات بسیار چاره [illegible] صلح نمود [illegible] آنچه در زمان سلطان محمد خان چهارم بودند [illegible] ولادت او در سنهٔ یکهزار و یکصد و هشت هجری [illegible] بجدیت [illegible] بحمود و فاتش در سنهٔ یکهزار و یکصد و شصت و هفت هجری اتفاق افتاد هنگام محمد بن عبد الوهاب نجدی و امیر سعود در عرب و حرمین شریفین در سنهٔ هفده صد و چهار و شش طلوع در وقت وی بوده مبتدعان اتباع او را وهابیه گویند نسبت بعبد الوهاب با آنکه صحیح در نسبت وی محمدیه است منسوب بمحمد نه وهابیه و خاندان ایشان بیت علم حنابله مذهب ایشان اتباع کتاب و سنت صحیحه [illegible] جهله هندوستان و جز آن افترات بسیار بر مذهب ایشان [illegible] و هی معروفة لا اصل لها و احوال ایشان در کتاب اتحاف النبلاء و در رسالهٔ حطه جدا گانه نوشته ایم آنجا باید جست بعد وفات سلطان محمود بجای وی [۲۵] سلطان عثمان خان ثالث پسر مصطفی خان ثانی برادر محمود اول بر اورنگ سلطنت متمکن شد و این واقعه در سنهٔ یازده صد و شصت و هفت اتفاق افتاد و ولادت وی در سنهٔ یازده صد و دوازده هجری بوده بعد سلطنت سه سال و اتمام بناء جامع عثمانی که محمود اول نهاده بود در سنهٔ یازده صد و هفده هجری بجوار رحمت الهی بیاسود و او را عمارات عظیمه دیگر نیز هست و سلطنت بسلطان [۲۶] مصطفی خان ثالث رسید له محل عظیم فی الاسلام بول تولی سنة الف و مائة و احدی و سبعین و یرا با روس جنگها روداده تا آنکه بنجم ذیقعده سنهٔ یکهزار و یکصد و هشتاد و هفت هجری باجل طبیعی بمرد و بجایش برادر وی [۲۷] سلطان عبد الحمید خان پسر سلطان احمد ثالث سریر آرای سلطنت گشت ولادت وی در سنهٔ یازده صد و سه و هفت هجری بوده بعد حکومت شانزده سال بعمر شصت و چهار سال در سنهٔ دوازده صد و سه هجری آنجهانی شد او را در استنبول مدرسه و مسجد

۲۸ بجای او سلطان سلیم ثالث پسر مصطفی خان ثالث در سال مذکور بجای وی نشست ولادت او در سنه یکهزار و یکصد و هشتاد
و پنج هجری بست و دو سال و فتنه فرانس بمصر شد و تا هفت ماه بسبب قتل ما ندامیر جیش لعونا بارته نام بود و شرح این فتنه در
مجمع الملوک تالیف شرقاوی [illegible] تفصیل مذکور است گفته کان مدة تصرفهم فی مصر ثلاث سنین و شهرا و کان خروجهم بعد
۲۹ السلطان سلیم خان ثالث لیکن آخر اعدا معزول کرده مصطفی خان رابع پسر سلطان عبدالحمید خان را بتخت نشین کردند
بجای سلطان سلیم خان را کشتند و بعد یکسال کوشیدند سلطان محمود را هم بکشند لیکن بمشوره لشکریان خود وی مقید شد و بجای
وی سلطان محمود خان ثانی ابن مقیم پسر سلطان عبدالحمید که پادشاه گردانیده شد ولادت محمود خان مذکور در سنه
[illegible] و جلوس در سنه دوازده صد و بست و سه هجری و وفات ۱۸ ربیع در سنه یکهزار و
[illegible]
۳۱ سلطان عبدالمجید خان بجای پدر حاکم
شد بعد وفات وی پسرش سلطان عبدالمجید خان بجای پدر حاکم
گشت ولادت وی ۲۳ ابریل سنه ۱۸۲۲ عیسوی و جلوس او دوم جولائی سنه ۱۸۳۹ عیسوی در عهدش اجرای احکام شرع فی الجمله
[illegible] بمصالحت نصاری بیع جواری و سراری [illegible] و تغییر بعض رسوم خطیر
[illegible] هجری باجل طبیعی در گذشت بعد فوت وی [illegible]
۳۲ سلطان عبدالعزیز خان بسعیده عیان دولت بسال مذکور بر تخت سلطنت جلوس کرد ولادتش نهم جولائی
[illegible] دوم ست اصلح الله باله و احسن حاله و مآله این بیست و یک تن سلاطین عثمانیه اند که
بر بلاد روم و شام و عراق بوده اند بقدر مناسبت مقام و تفاصیل محاربات و واقعات زمانه
ایشان [illegible] تاریخ مبسوطه باید جست [illegible] نزدیکی کتابی در تاریخ احوال ایشان موسوم بمصباح الساری و نزهة
القاری تالیف ابراهیم افندی طبیب عسکر رومی نصرانی المذهب متعین بلده بیروت مطبوع مصر سنه دوازده صد و
هفتاد و دو هجری بنظر گذشت بعض ماجریات مرقومه اینجا از انجاست بالجمله ابتدای سلطنت آل عثمان از سنه ششصد
و نود و نه هجری ست و تا امروز باقی ست گویند نسب ایشان بعیص بن اسحق پیغمبر علیه السلام میرسد اول سلیمان نام
مردی که جد عثمان خان بود در سنه ششصد و یازده هجری در صحرای ارمینیه اقتداری بهم رسانید و چون چنگیز خان
بمرد در سنه ششصد و بست و یک هجری با علاء الدین سلجوقی شاه قونیه موافق شده بسپه سالاری رسید بعد
عثمان خان پسر ارطغل خان پسر سلیمان خان کارهای نمایان کرده و بعد فوت سلجوقی بمشوره اهل بلد و اهل عسکر
مملکت او بستاند و دختر او را بعقد خود آورد و الله اعلم۔

باب دوم

در بیان قرب زمان قیامت بوجود اشراط
صغری در زمانه گذشته و زمانه حال باید دانست مدتی که برای قیام ساعت نهاده اند اکثری ازان گذشته
و آنچه مانده ست کمتر و سال هجرت درین عصر بالف و دو صد و نود سال رسیده و تغییری عظیم در کارخانه اسلام و
اطوار عالم و اوضاع بنی آدم شرقا و غربا و یمینا و شمالا راه یافته چنانکه پاره ازان از باب اول این کتاب دریافت شده
و باقی از ابواب آینده معلوم گردد و شک نیست که شوکت اسلام و صولت مسلمین تا آخر الف هجرت نسبت باین زمان
در بلاد عرب هم در مدن عجم بیشتر بود و اما درین تاریخ پس دیر ست که سلطنت مسلمانان از اقطار هند بزاویه خمول

رسیده مقامات عظیمی در جمعیت دولت اسلامیه پدید آمد و همچنین بدیگر اقطار ارض از غرب تا شرق ضعف تام در اجزاء قوت
اسلام رسیده و اگر چه بعضی از اقطار زمین مستقل حکومت اسلام نشان داده میشد لیکن این فرمانروائی نه بر ضوابط اسلام
و احکام الهی حقیقی بود بلکه بر طریقه قوانین ملوک کاسره و جبابره جاهلین و جای صلاح صلیبیت و خیر بد مروّم
انجامید تا آنکه برای نام مسلمانان مخالف شعائر ملت و منضاد آداب سنت است پس در حقیقت آخرین اجل بعثت از بعثت
ثانی از ... شروع گردیده و بیدار دلان را سبب عبرت و انابت الی الله گردیده چشم در راه و گوش بر آواز
قیامت کبری و ساعت عظمی بوده اند و دل ماتم زده اسلام را بهزاران حسرت و افسوس فرسوده کیف که حق
تعالی پیش ... سال بر زبان رسول خود حکایت فرموده که اقترب للناس حسابهم وهم فی غفلة
معرضون و قال تعالی اقتربت الساعة وانشق القمر و فرموده و ما یدریک لعل الساعة تکون قریبا و فرموده فهل ینظرون الا
الساعة ان تأتیهم بغتة فقد جاء اشراطها و احادیث نبویه درین باب خود بیش از حصر است ابو سعید خدری گفته
میان ما آنحضرت صلعم روزی بعد عصر پس نگذاشت هیچ چیز که بودنی ست تا قیامت مگر ذکر کرد و آخرا در انجام خود
تا آنکه چون آفتاب بر سر نخل و اطراف حیطان افتاد فرمود آگاه باشید ... از دنیا نسبت با آنچه
گذشته است از عمر وی مگر آنقدر که باقی است ازین روز نسبت با آنچه گذشته آگاه باشید که ...
اکرم آنها بر خدا عزوجل اخرجه البغوی و روی نحوه الترمذی و ابن ماجه والدارمی ...
سمهودی به شکیبی اصفهانی در مکتوب بیست و دوم از مجلد ثانی نوشته اند که ...
قلیل هم اکثر تلف شده و اقل مانده است و همچنین جمعی از اهل معرفت باخبار و تواریخ قدیما و حدیثا
خدا و رسول از نقل اقوال شان مغنی ست و اگر فرض کنند که اندک از بسیار گذشته ست تا هم حکم اقرب غیر ...
راست و درست ست زیرا که مسافت ازین نقطه تا منتهی کمتر ست از مسافت از مبدء تا منتهی و عرب گوید ما ابعد ما هو فات
و ما اقرب ما هو آت و حق تعالی فرماید انهم یرونه بعیدا و نراه قریبا و در واقع آنچه مانده ست اجل قلیل ست ... گذشته
بسیار و کثیر ست و معلوم هر فرد بشر ست که خلق دنیا برای بقا نیست و دار اقامت نبوده بلکه منزلی از منازل آخرت ست
تا از اینجا زادی برای آنجا برده رند و برای عرض بر خدای عزوجل و لقای او تهیه کنند باین معنی اشارت ست در قوله
سبحانه رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکر الله بزرگی گفته است دنیا را بازی دادیم نان اینجا خوردیم و کار آنجا کردیم
دست بکار و دل بیار این معنی دارد از اینجا گفته اند الدنیا مزرعة الآخرة و این اجل قلیل نیز اکنون بپایان بانصرام کرده
و آفتاب بر لب بام گردیده پس بر هر مسلمان فرض ست که قرب اختتام و اتصال ساعت قیام را نصب العین خود گردانیده
باشاعت اشراط ساعت و اذاعت آثار قیامت و روایت احادیث و اخبار وارده درین باب کوشد و پنبه
غفلت از گوش خفتگان برآرد و بخاص و عام مرة بعد اخری تبلیغ این پیغام کند باشد که اندکی از بسیار و یکی
از هزار هوشیار گردد و بعض قلوب لینت گرایند و از بعض ذنوب منتهی شوند و بخوف و خشیت در آیند و از خواب
تغافل بیدار شده مهلت را قبل و بلت غنیمت شمارند و حسابی از ما کان و ما یکون بر دارند چه امر ساعت بس شدید

ذات هیولانی توصیلی فرمیده اند آن بنهایت بعید و نزد او قلیل و مستطیل بحث و حق تعالی در آن روز در میان اولین و آخرین حکم کند و میان مومنین و کافرین و عاصی شود و میان مخلصین و منافقین تمیز فرماید و مطیعین را از فاسقین جدا گرداند کما قال تعالی ذلک یوم مجموع له الناس و ذلک یوم مشهود و قال تعالی وامتازوا الیوم ایها المجرمون و قال سنفرغ لکم ایها الثقلان و قال لساعة واحدة و خروج غیر سعی خوف ... بعد این آمدن قیامت را بکتب تخصیص وقت و زمان شارع نداده اند و هیچ اوراتا گهانی بیاید و بعلم آن ... شده چنانکه کتاب عزیز و سنت مطهره با صرح وجوه بران دال اند و آنکه در اشاعه گفته که آنحضرت صلعم بدان علم بخشیده باشند و از اخبار از آن نهی فرموده برای تهویل شان و تعظیم امر وی تا اهتمام بشان او ... اکبر باشند از باشند و ... پس آیات و احادیث نافی این احتمال ست زیرا که قرآن کریم ناطق ست که جز خدا هیچکس علم بوقت آن ندارد و قال تعالی انما علمها عند ربی لا یجلیها لوقتها الا هو و قال ان الله عنده علم الساعة و قال ان الساعة آتیة اکاد اخفیها و جابر گفته فرمود رسول خدا صلعم پیش از رحلت خود بیکماه می پرسید مرا از قیامت و نیست علم بتعین وقت آن مگر نزد خدا عز و جل اخرجه مسلم و ... جبرئیل علیه السلام ... ما المسئول عنها باعلم من السائل ... اینجا معلوم شده ... برا موافق او ست بعدم مجاوزت این امت بعد الف از پانصد سال ... تحقیق تعیین ... و شرط صغری کلا و جملة و نمایش آثار عظمی از کثرت و وقوع شرور و فتن و مطابقت آن با علامات وارده در احادیث ... قیامت علی التعیین خارج از حوصله دریافت خلق ست و حق تعالی بمعرفتش متفرد و جز وی ... ندانسته اند و نخواهند دانست انبیا و اولیا و ملائکه و اصفیا و تمامی علما در نفس این علم برابر اند آری علامات قیامت را اهل علم میدانند زیرا که آنحضرت صلعم در بیان اشراط چه صغری و چه کبری اکثار کثیر موده و بوقوع شرور و فتن و هرج و مرج خبر داده تا اهل هر عصر تطبیق آن بحوادث قرآن خود کرده بتصدیق قیامت نمایند و بمشاهده آن بلیات را موافق بیان شارع دریافته از وقوع در آن پرحذر باشند و بر انتهار از منهیات و ائتمار بمامورات آماده گردند و ازینجا این امارات منقسم شده اند بسه قسم قسمی آنست که آمد و گذشت و ظاهر شد و رفت و آن امارات بعیده ست که درین باب بذیل فصول چند بیانش بیاید و در وی مواعظ آخرین بتفصیل و لین ست دوم آنست که نمایان گشته و منقضی نگردیده بلکه همواره روز افزونست و دراز دیاد و تکامل گوناگون تا آنکه چون بغایت خود رسد کما حقه رنگ عالم دگرگون شود سوم آنکه امارات قریبه کبیره اند و ساعت متعاقب وست و قیامت در پی او دویده می آید چنانکه سلک جواهر بگسلد و دانه ها برپی یکدگر بریزند در اشاعه این هر سه اقسام را در ابواب مستقله ذکر کرده و این ترتیب و غیر مسبوق واقرب بضبط وانفع برای عوام ست و وارد ست که قیامت سه گونه ست یکی موت هر شخص ست قیامت صغری ست چنانکه در حدیث آمده من مات فقد قامت قیامته دوم گذشتن یک طبقه مردم که در اعمار متقارب یکدیگر باشند قیامت وسطی ست عائشه گفت مردی چند از اعراب پیش آنحضرت صلعم آمدند و او را از قیامت پرسیدند آنحضرت صلعم بسوی خوردترین ایشان دید و فرمود اگر این زنده ماند دریابد او را پیری تا آنکه قائم شود قیامت

شما اخرجه البخاري ومسلم سوم هلاک شدن مجموع عالم بما فيها قيامت كبرى است ومقصود دراينجا بيان اقتراب ساعت
كبرى است بظهور اشراط صغرى زيرا كه قيامت صغرى وبوسطى را اهل كسى مى شناسيد قال تعالى يا ايها الناس اتقوا
ربكم ان زلزلة الساعة شيء عظيم يوم ترونها تذهل كل مرضعة عما ارضعت وتضع كل ذات حمل حملها وترى الناس سكارى
وما هم بسكارى ولكن عذاب الله شديد آمديم بر آنكه درين باب چند فصل است **فصل اول** در اشراط جمع شرط است بتحريك
شين معجمه وشرط علامت ونشان چيزى را مى گويند واشراط ساعت عبارت از آن امور است كه پيش از ظهور مهدى
عليه السلام واقع شوند وقيامت وقت قيامت را ساعت از آن گويند كه آمدن وى مبهم است ومهدرين ساعت كه
هست وجود او منتظر ومحتمل است اول واقدم اشراط ساعت وجود با جود آنحضرت است صلعم چنانكه در حديث
انس رضي الله عنه آمده كه فرمود آنحضرت صلعم برانگيخته شده ام من با قيامت همچو اين دو انگشت كه سبابه ووسطى باشند
اخرجه البخاري ومسلم قتاده رضي الله عنه كه يكى از راويان اين حديث است گفته مراد حضرت آنست كه همان مقدار كه وسطى بيشتر
از سبابه است بعثت من پيش از قيامت نيز همان مقدار است كه من اندكى پيشتر آمده ام وقيامت از پس رسيده مى آيد گو هم [illegible]
اين است حديث مستورد بن شداد نزد ترمذى كه فرمود آنحضرت صلعم بعثت [illegible] في نفس الساعة يعنى در ابتدا
كار قيامت واوائل علامات آن چه نفس محرك ابتداى چيز را گويند چنانكه [illegible] ع گويند فرمود
پيش كردم من ساعت را چنانكه پيشى كرد وسطى سبابه را واشارت كرد [illegible] دو انگشت [illegible] ومستفاد
كه اين بيان آنحضرت است نه بيان قتاده پس در حكم مرفوع باشد وبعضى گويند مراد اتصال
كه دينى وملتى ديگر درميان آن متخلل نيست چنانكه درميان اين دو انگشت اصبعى ديگر نيست [illegible] آنچه
شارح بخارى گفته كه چون آنحضرت اين حرف گفت هر دو انگشت برابر شد باز بحالت اصلى طبيعى [illegible]
عود كرد وانس رضي الله عنه گفت فرمود آنحضرت صلعم كه حال اين دنيا در نزديك رسيدن بفنا وهلاك وقرب آمدن
قيامت همچو جامه ايست كه پاره كرده شد از اول تا آخر آن وباقى مانده معلق بيك رشته كه در آخر اوست نزديك است
كه گسسته شود اين رشته رواه البيهقي في شعب الايمان يعنى دنيا بتمامى فانى گردد ومعاين نيز ناظر است در آخريت اين اللعب از
الوف عمر دنيا قال على عليه السلام ع انما الدنيا فناء ليس للدنيا ثبوت انما الدنيا كبيت نسجته العنكبوت مولوى
رفيع الدين دهلوى در رساله حشريه نوشته اند كه اول علامت قيامت وجود بركت آمود حضرت خاتم النبيين وفات
آنجناب است صلى الله عليه وآله واصحابه وسلم زيرا كه بوجود آنجناب يكنوع كمال كه اشرف كمالات است يعنى نبوت ورسالت
از عالم منقطع شده وبوفات ايشان علم وحى وخبر آسمانى موقوف گشت وبراى ايشان حكم جهاد كه خالى كردن روى
زمين از مفسدان است نازل گشت واين همه شعبه هاى قيامت كبرى است انتهى ودر اشاعه در ذكر امارات بعيده
گفته كه از انجمله است موت نبى صلعم وآن از بزرگترين مصيبت هاست در دين واز اينجاست كه آنحضرت صلعم فرمود
چون مصاب شود يكى از شما بمصيبتى پس بايد كه ياد كند مصيبت خود را بمن كه آن اعظم مصائب است رواه ابو يحيى
عن عطا بن ابى رباح وگفت عائشه رضى الله عنها كه فرمود آنحضرت صلعم هر كه مصاب شود از شما بمصيبتى پس بايد كه عزا

[illegible] تو در الجمله از مصیبت خود مش که رسیده ست او را پس بدرستیکه مصاب نشود هیچ یکی از امت من بعد از
من بمانند مصیبت من رواه الطبرانی فی الاوسط و در روایت ست از ام سلمه رضی الله عنها که وی ذکر کرد وفات آنحضرت
را و گفت چه مصیبت ست آن که نرسید ما را بعد از ان هیچ مصیبتی مگر آنکه سبک شد چون ذکر کردیم مصیبت خود را بمردن
آنحضرت صلعم رواه البیهقی و گفت عوف بن مالک رضی الله عنه که فرمود آنحضرت صلعم شمار کن شش چیز را پیش از ساعت
موت من فتح بیت المقدس الحدیث و روایت کرد طبرانی از عبد الله بن عمر رضی الله عنهما که گفت فرمود رسول خدا صلعم ای ابن عمر
شش خصلت ست که شوند بعد من در میان شما قبض نبی شما الحدیث و نعیم از حذیفه رضی الله عنه در حدیث طویل آورده
که فرمود آنحضرت هیهات هیهات سوگند بکسی که برانگیخت مرا بحق هر آینه خواهید دید آنرا ای حذیفه شش خصلت اول آن
موت من بعد گفتم انا لله و انا الیه راجعون الحدیث و آن اول فتح باب اختلاف ست چنانکه گفتند از ما امیری باشد و از شما
امیری و در صحیح ست که نیفشاندیم دستهای خود را از خاک قبر رسول خدا صلعم تا آنکه انکار کردیم دلهای خود را انتهی۔
و ابن ابی الدنیا گفته بود مردی از اهل مدینه چون می رسید او را مصیبت می آمد او را برادرش و مصافحه میکرد و میگفت ای
بنده خدا [illegible] خدا را که در رسول خدا است پیروی [illegible] اصبر لکل مصیبة و تجلد ٭ و اعلم بان المرء
غیر مخلد ٭ و اصبر کما صبر الکرام فانها ٭ نوب تنوب الیوم تکشف فی غد ٭ و اذا اصبت بمصیبة فتجلد بها ٭ فاجبر مصابک بالنبی محمد
و قال [illegible] تذکر [illegible] المدینة بیننا ٭ فعزیت نفسی بالنبی محمد ٭ و قلت لها ان المنایا سبیلنا ٭ فمن لم یمت فی یومه مات فی غد
[illegible] چون مدفون شد آنحضرت صلعم آمد فاطمه علیها السلام و گفت چگونه خوش شد نفسهای شما
رسول خدا صلعم [illegible] و در روایتی دیگر آمده که چون فارغ شدند از دفن آنحضرت صلعم بیرون آمد فاطمه علیها السلام
و گفت ای [illegible] دفن کردید رسول خدا را گفت آری فرمود چگونه خوش گشت دلهای شما که خاک انداختید بر آنحضرت
آیا نبود نبی رحمت گفت آری و لیکن نیست رد برای امر خدا پس نشست فاطمه رضی الله عنها و ندبه کرد بر آنحضرت و گفت یا ابتاه
وا رسول الله و انبی الرحمة اکنون وحی نیاید و آمدن جبرئیل منقطع شود بار خدایا ملحق کن جان مرا بجان او و سیر گردان مرا
بنظر بسوی روی او و محروم مگردان مرا از اجر وی و شفاعت وی روز قیامت و در روایتی ست که خاک قبر مبارک را
بگرفت و بو کرد و این ابیات بخواند ماذا علی من شم تربة احمد ٭ ان لا یشم مدی الزمان غوالیا ٭ صبت علی مصائب
لو انها ٭ صبت علی الایام صرن لیالیا ٭ و ذکر کرده ست ابو العباس قصار در شرح قصیده برده که چون محقق شد نزدیک
عمر رضی الله عنه موت آنحضرت صلعم بقول ابی بکر صدیق رضی الله عنه گریست و گفت پدر و مادرم فدای تو باد ای
رسول خدا البته ناله کرد جذع در فراق تو که بران خطبه می خواندی تا آنکه نهادی دست خود بران پس ساکن شد
پس امت تو سزاوارترست بناله کردن بر تو چون مفارقت کردی ایشانرا پدر و مادر من فدای تو باد ای رسول خدا
هر آینه رسید فضیلت تو نزد خدا بحدی که گردانید طاعت ترا طاعت خود پس گفت من یطع الرسول فقد اطاع الله
پدر و مادرم فدایت باد ای رسول خدا هر آینه بزرگی تو نزد خدا تا آنجاست که برانگیخت ترا آخرین انبیا و ذکر کرد ترا
در اول ایشان و گفت و اذ اخذنا من النبیین میثاقهم و منک و من نوح بابی انت و امی یا رسول الله رسید فضیلت

نزد خدا آنجا که در روز حیان دوست دارند که اطاعت تو میکردیم و چالاکه آنها در طبقه های دوزخ معذب باشند میگویند یا لیتنا اطعنا الله و اطعنا الرسولا و با جملہ انتقال آنحضرت ازین دار فنا بدار بقا اول علامت قیامت و اعظم مصائب ورحق امت و تحقیق مرثیہ کردند آنحضرت را ابوبکر صدیق و عایشه صدیقه و عمه آنحضرت صفیه و ابوسفیان بن ابی الحارث بن عبد المطلب و حسان بن ثابت رضی الله عنهم و غیر ایشان ابوسفیان گفته شعر ارقت فبت لیلی لا یزول ٭ و لیل اخی المصیبة فیه طول ٭ و اسعدنی البکاء و ذاک فیما ٭ اصیب المسلمون به قلیل ٭ لقد عظمت مصیبتنا و جلت ٭ عشیة قیل قد قبض الرسول ٭ و اضحت ارضنا مما عراها ٭ تکاد بنا جوانبها تمیل ٭ فقدنا الوحی والتنزیل فینا ٭ یروح به و یغدو جبرئیل ٭ و ذلک احق ما سالت علیه ٭ نفوس الناس او کادت تسیل ٭ نبی کان یجلو الشک عنا ٭ بما یوحی الیه و ما یقول ٭ و یهدینا فلا نخشی ضلالا ٭ علینا والرسول لنا دلیل ٭ افاطم ان جزعت فذاک عذر ٭ و ان لم تجزعی ذاک السبیل ٭ فقبر ابیک سید کل قبر ٭ و فیه سید الناس الرسول ٭ و گفت حسان شعر کنت السواد لناظری ٭ فعمی علیک الناظر ٭ من شاء بعدک فلیمت ٭ فعلیک کنت احاذر ٭ و تفصیل مراثی و دیگر وقائع ولادت و وفات و مرض و غسل و تکفین و نماز و غیره بر آنحضرت صلعم را محل دیگر ست و در مبسوطات مذکور و قدری [illegible] بالسنة فی ایام السنه مسطور این ابیات هم از انجاست والله الموفق

فصل دوم

[illegible] امیر المؤمنین عثمان بن عفان رضی الله عنه و آنحضرت صلعم در چند حدیث ازان خبر داده ثوبان گفته فرمود رسول [illegible] مگر امرا و ملوک گمراه کننده را و چون نهاده شود شمشیر در امت من برداشته نشود تا [illegible] ابوداود و این اشارت ست بفتنه قتل عثمان که اول فتنه اسلام ست و همیشه ماند در ملوک اسلام [illegible] و بماند تا قیامت و عوف بن مالک اشجعی گفته فرمود رسول خدا صلعم شمار کن شش چیز را پیش از قیامت یکی مردن من دیگر فتح بیت المقدس سوم کثرت موت و وبا چهارم کثرت مال تا آنکه یکی را صد اشرفی دهند و وی ناخوش باشد پنجم فتنه که باقی نماند هیچ خانه از عرب مگر که درآید دران ششم صلح میان شما و بنی اصفر و ایشان غدر کنند و بیایند با هشتاد نشان برای جنگ شما بیایند زیر هر نشان دوازده هزار کس باشند اخرجه البخاری گویم وفات آنحضرت صلعم معلوم ست و فتح بیت المقدس بعهد عمر بن خطاب شده و وبا در ملک شام افتاده تا آنکه در سه روز هفتاد هزار کس لقمه دهان اجل شدند و کثرت مال بزمانه عثمان و عمر بن عبد العزیز بود و هم در عهد مهدی منتظر شود و مراد بفتنه عرب فتنه قتل عثمان رضی الله عنه ست و صلح و حرب با روم قریب قیامت شود عبد الله بن الزبیر رضی الله عنه گفته که گفت آنحضرت صلعم روز فتح مکه مردی از قریش بطریق صبر از فرمود کشته نشود هیچ قریشی بعد ازین روز بطور صبر مگر مردیکه کشت عثمان بن عفان را پس بخشید او را پس اگر بکشید کشته شود هیچ کشته شدن زنان رواه البزار والطبرانی و مرویست از ابوهریره رضی الله عنه که وی گفت در حالیکه عثمان محصور بود شنیدم رسول خدا را میگفت قریب ست که باشد فتنه و اختلاف گفتیم پس چه میفرمائی ما را ای رسول خدا فرمود بر شما ست لزوم امیر و اصحاب او و اشارت کرد بسوی عثمان رواه الحاکم و صححه والبیهقی و گفت عایشه که بخواند آنحضرت عثمان را و سرگوشی کردن گرفت با وی و گونه عثمان متغیر میگردد پس روزیکه شد یوم الدار گفتیم آیا قتال نکنیم گفت عثمان نه بدرستیکه آنحضرت صلعم عهد کرده ست بسوی من بامری

[illegible] ابن ماجه و [illegible] حاکم و صححه [illegible] ابونعیم و روایت ست از عبدالله بن حواله که فرمود آنحضرت صلعم
هجوم [illegible] برمردی معتجر بچادر بیعت میگیرد و مردم از اهل جنت پس هجوم آورد و مردم و وی معتجر بود ببرد چهره بیعت میگر
[illegible] الحاکم و صححه و گفت کعب بن مرة رضی الله عنه شنیدم آنحضرت را صلعم ذکر کرد فتنه را و نزدیک گردانید آنرا
[illegible] مردی مقنع بجامه [illegible] آمد پس [illegible] خاستم بسوی وی پس ناگاه وی عثمان ست
رضی الله عنه [illegible] ست از عایشه که گفت [illegible] رسول خدا صلعم مر عثمان را که هر ستی که خدا پوشانده قمیص
[illegible] ترا خلافت دهنده [illegible] پس اگر اراده کنند ترا منافقان بر خلع آن پس خلع مکن آنرا و گفت انس رضی الله عنه
فرمود رسول خدا صلعم ای عثمان بدرستی که نزدیک ست که والی شوی تو خلافت را بعد از من قریب ست که اراده کنند
[illegible] خلع وی پس مگذار و خلع مکن خلافت را و روزه دار آنروز و افطار کن نزد من رواه ابن عدی و ابن عساکر
[illegible] روایت از حذیفه رضی الله عنه که گفت اول فتن قتل عثمان ست و آخر فتن خروج دابه و زیاده کرد ابن عساکر در
[illegible] سوگند بکسی که جان من بدست اوست نیست هیچ مردی که در دل او مثقال [illegible] قتل عثمان ست
[illegible] را اگر دریابد او را و اگر ندریابد ایمان آرد [illegible] در قبر خود نعوذ بالله منه ابن مسیب که از کبار تابعین
[illegible]
[illegible] اول فتنه در اسلام شد یعنی قتل عثمان باقی نماند دران احدی از اصحاب بدر
[illegible] واقع شد فتنه [illegible] باقی نماند دران هیچکی از اصحاب حدیبیه باز واقع شد فتنه سوم و مرتفع نشد و در مردم
[illegible] و در مجمع البحار گفته این فتنه حجاج بن یوسف ست در حرب عبدالله بن الزبیر در سنه
[illegible] گفته اند خروج [illegible] بن حمزه خارجی ست بزمانه مروان بن الحکم و قیل فتنه ازارقه ست و راجح آنست که
اول فتنه قتل عثمان دوم فتنه وقعه حره [illegible] و ابن عمر گفته فرمود رسول خدا صلعم چون راه رود امت من خرامان
به تکبر و خدمت کنند ایشانرا ملوک فارس و روم مسلط گرداند خدا بدان امت را بر خیار ایشان اخرجه الترمذی و استغربه
و این خبر بعد فتح روم و فرس واقع شد و مراد تسلط شرار بر خیار تسلط قتله عثمان ست بر وی رضی الله عنه و غلبه
بنی امیه بر بنی هاشم **سبب قتل وی رضی الله عنه** باختصار این ست که بعض امور را بر وی انتقاد کردند
از انجمله این ست که وی محمد بن ابی بکر صدیق رضی الله عنهما را والی مصر ساخت و چون محمد روانه شد در بعض طریق غلام
عثمان را بر ناقه دید که متوجه مصر ست پس او را گرفتار کرده آوردند و خبر پرسیدند وی هیچ خبر نداد ناچار تفتیش وی
نمودند با وی کتابی دیدند که بسوی عامل مصر نوشته شده بود دران او را امر کرده بود بقتل محمد مذکور پس محمد بمدینه
برگشت و چهار هزار اوباش مصر و تمیم و غیرها نزد وی فراهم شدند ابن عدی رئیس ایشان بود و چون از عثمان رضی الله
عنه پرسیدند لاعلمی خود از حال کتاب و غلام مذکور ظاهر کرد گفتند این کار مروان ست و خط او را نیز شناختند و
عثمان را گفتند که مروان را بما حواله کن وی نداد گفتند پس خود را معزول کن اینهم نکرد بسبب حدیثی که سابق مذکور شده
در هنگامه هجوم ایشان بر مدینه عثمان رضی الله عنه برای نماز بیرون می آمد و ایشان تا یکماه در پس وی نماز میکردند
چون در جمعه آخر بیرون آمد آنقدر سنگریزه ها بر وی زدند که از منبر بیفتاد و با ایشان نماز کردن نتوانست پس آنروز

ابو ... [illegible] ... ابن عدی و گاهی گفتند ای بشر یا مردم ... [illegible]
... [illegible] ... روز ماندند و ... [illegible] ... علیه السلام ... نمود و نماز عید هم وی رضی الله
عنه ایشان بگذارد بعده ... [illegible] ... و قول ...
... [illegible] ... بیرون نمی آمد و ده روز بروی در حصار تشدید کردند ... [illegible]
... پس انصاریان بر در دروازه او آمده گفتند ای امیر المومنین اگر خواهی انصار خدا باشیم ... [illegible]
هیچ حاجت نیست بدرستیکه آنحضرت صلعم با من عهدی کرده است و من بران صابرم پسر علی علیه السلام با جماعتی از
بنی هاشم باراده نصرت در رسید عثمان گفت هر که مرا عهدی بذمه او باشد از قتال باز ماند پس علی مرتضی دستار خود در
خانه بینداخت و گفت ذلک لیعلم انی لم اخنه بالغیب و ان الله لا یهدی کید الخائنین و همچنین چون عبد الله بن سلام نزد وی آمد
پرسید چرا آمدی گفت برای نصرت تو فرمود بیرون رو و مردم را از من دور کن بیرون خانه بودن تو بهتر است مرا
از درون بودن عبد الله بن سلام از نزد وی بیرون آمد و گفت ایها الناس نام من در جاهلیت فلان بود رسول الله
صلعم نامم عبد الله نهاد و در من چند آیت کتاب الله نازل شده شهد شاهد من بنی اسرائیل علی مثله فآمن و استکبرتم و قل کفی
بالله شهیدا بینی و بینکم و من عنده علم الکتاب درستی که خدایتعالی را تیغی است در میان کرده شده از شما و فرشتگان همسایه
شما بوده اند درین شهر شما که درو نبی شما فرود آمده پس بترسید از خدا در حق این مرد ... او را پس سوگند بخدا
که اگر بکشید شما او را برانید همسایه های خود را که فرشتگان اند و هر آینه بیرون آید تیغ خدا که ... [illegible]
نشود تا روز قیامت گفتند این یهودی را بکشید و عثمان را نیز بکشید آخر ... [illegible]
آب شیرین از وی رضی الله عنه منع کردند علی علیه السلام بود دید اینحال حسن حسین و عبد الله بن جعفر علیه السلام را
با جوانان بنی هاشم با سه مشک آب فرستادند بلوائیان حایل شدند ایشان بر آنها حمله آوردند تا آنکه امام حسن با حسین علیهما
السلام زخمی شدند و خون بر روی مبارک ایشان روان شد اما آب را تا عثمان رسانیدند بعده چون اینحال
دیدند دروازه را گذاشته از پس پشت خانه نقب زدند درون خانه غلامان بسیار از آن عثمان بود خواستند
که بلوائیان را منع کنند عثمان فرمود هر که سیف خود بمیان کند آزاد است و ایشان را از مدافعه منع کرد و منجمله کسانیکه
درخانه در آمدند یکی محمد بن ابی بکر بود پس عثمان رضی الله عنه او را بعض مناقب اسلام خود بیاد داد و گفت سوگند
میدهم ترا بخدا که آیا نمیدانی چنان و چنین از حال من و محمد بجواب سخنی همی میگفت آری میدانم پس گفت اگر پدرت
ابوبکر این جای ترا از من هر آینه بد می نمود او را پس بیرون رفت محمد و در آمد جماعتی دیگر و شهید کردند او را رضی
الله عنه و این واقعه در اوسط ایام تشریق رو داد در حالیکه مصحف پیش وی نهاده بود و در سنه سی و پنج از هجرت
در عمر هشتاد و هشت و کم و زیاده ازین نیز گفته اند و در شب روز قتل خود آنحضرت صلعم را بخواب دید که میفرماید ای عثمان
افطار کن نزد ما پس صبح روزه دار برخاست و کشته شد و وی صائم بود و آن منیع در مسند خود و از طریق نعمان
بن بشیر از نائله بنت الفرافصه زن عثمان رضی الله عنه روایت کرده که گفت چون محصور شد عثمان روزه دار شد

[illegible] گفت آنحضرت صلعم [illegible]

[illegible] گفت بنوش ای عثمان پس نوشیدم تا آنکه سیراب شدم پس گفت [illegible]

[illegible] ها جرین جلبیت کی فرستاد عثمان رضی الله عنه کسی را نزد عبدالله بن سلام و محصور

[illegible] را بدرستی که آنحضرت صلعم اشراف کرد ازین سوراخ امشب گفت ای عثمان محاصره

[illegible] نوشیدم ازان می یابم برد آن بر جگر خود و پستر فرمود اگر خواهی [illegible] خدا را پس

[illegible] نزد ما پس اختیار کردم افطار را نزد آنحضرت صلعم پس کشته شد همان روز

[illegible] جلال الدین سیوطی در تنویر و ابن باطاس در مزیل الشبهات از عبدالله بن سلام

پس گفت [illegible] دیدم رسول خدا صلعم درین خوخه که میفرماید آیا محاصره

کرده اند ترا گفتم آری پس آویخت دلوی که در وی آب بود و نوشیدم ازان چنانکه

یابم سردی آن در میان هر دو پستان و میان هر دو دوش خود و فرمود اگر خواهی

[illegible] اگر خواهی افطار کنی نزد ما پس اختیار کردم [illegible]

[illegible] عدی بن حاتم رضی الله عنه [illegible] کشته شد عثمان [illegible]

بشارت باد ای ابن عفان برب غیر غضبان شاد شو ای ابن عفان بغفران و رضوان پس التفات

کردم [illegible] ابونعیم گفت زر بن حبیش دفن کردیم عثمان را هنگام شب پس فرو گرفت ما را [illegible]

از جنس [illegible] تا آنکه نزدیک بودیم که برگردیم پس ندا کرد منادی نیست ترس بر شما ثابت باشید آمده

ایم [illegible] پس بود زر که میگفت والله که این ملائکه بودند اخرجه الطبرانی و ابونعیم و هم ابونعیم از عروه

روایت کرد [illegible] عثمان در حش کوکب که نام موضعی ست بمدینه سه روز دفن نمیکردند او را تا آنکه

آواز داد هاتف دفن کنید و نماز مگزارید بر وی که خدا تعالی نماز کرد بر وی و آنانکه [illegible] کردند بر وی عبدالرحمن

بن عدیس بلوی و کنانه بن بشر رئیس خوارج بودند و غیر ایشان که باهل مصر آمدند و خلقی از اوباش مردم بر وی فراهم

گردیدند و عبدالرحمن مذکور را اصحاب و تعدی یکسان ازین واقعه بجبل لبنان کشته شدند و در حدیث آمده که آنحضرت

فرمود صلعم بیرون آیند مردم که بیرون زنند از دین چنانکه بیرون میرود تیر از رمیه کشته شوند در جبل لبنان

رواه البیهقی و ابونعیم و اورده السیوطی فی الخصائص الکبری و هم ابونعیم از عثمان بن مره عن امه روایت کرد

که گفت مادر وی شنیدم جن را که نوحه میکردند بر عثمان بالای مسجد رسول خدا صلعم تا سه شب پس از آن گفتند

شب سنگریزه زدن وی این ست ع اذ یرمون بالصخر الصلاب * ثم جاؤا بکرة ینعون صقرا کالشهاب * بینهم

فی الحی والمجلس فکاک الرقاب * و بود علی علیه السلام هنگام قتل وی در زمینی که مراو را بود و چون خبر قتل وی آنجا

شنید از شدت سماعتش وحشت کرد و از آنجا آمد امام حسن علیه السلام را طپانچه زد و در سینه حسین علیه السلام هم دستی

برد و عبدالله بن جعفر و ابن الزبیر را سخت گفت و فرمود آیا کشته شود عثمان و شما زنده باشید پس اعتذار کردند

اینها [illegible] عثمان رضی الله عنه [illegible] سوی ای نظر کرد و علی علیه السلام را گفت ای ابو الحسن
اینک [illegible] گفت صبر کن یعنی اباعبدالله پس [illegible] از رسول خدا صلعم میگفت
[illegible] حسن [illegible] آنحضرت ثابت [illegible] که نیست بر تو
[illegible] که اگر تو کشته شوی و من هم کشته شوم با تو یعنی [illegible] زبیر
[illegible] شده که وی طلب شهادت کرد جماعتی را از صحابه که از ایشان شد علی و طلحه و زبیر بر سینکه [illegible]
از آنحضرت صلعم چند بار پس گواهی دادند ایشانرا خروج کنندگان بر وی و گفتند که اینها راست گفته اند ولیکن
تغییر کردی عثمان گفت وای بر شما چگونه تغییر کند کسی که حال وی این باشد پس ذکر کرد اینها در حق غیر وی نیز بجهت
خواهد گفت و همچنان شد که وی گفته بود زیرا که گفتند آنها در حق علی علیه السلام وقتیکه خارج شدند بر وی خوارج
استشهاد کرد وی علیه السلام صحابه را در خصوصیات خود و گواهی دادند برای وی پس گفتند آری ایشان است میگویند
ولیکن تو تغییر کردی در آصابه گفته حصروه فی داره واجتمع جماعة یحموه منهم فکان ینهاهم عن القتال الی ان تسوروا علیه
من ارالی دار فدخلوا علیه فقتلوه فعظم ذلک علی اهل الخیر من الصحابة وغیرهم وانفتح باب الفتنة فکان ما کان والله المستعان
انتهی و در جذب القلوب الی دیار المحبوب در ذکر قبر وی رضی الله عنه نوشته که ابن شبه نقل میکند که چون خواستند
که عثمان بن عفان را در حجره آنحضرت صلی الله علیه وسلم دفن کنند داو از عائشه نیز در زمان حیات خود وعده گرفته بود مصریان ازین سخن ابا آوردند و نگذاشتند که او را در انجا دفن کنند بلکه از نماز گزاردن بر وی و دفن
کردن نیز مانع آمدند ام حبیبه بنت ابی سفیان که از امهات المومنین بود بر در مسجد آمده ایستاد و گفت والله بگذارید مرا
که این مرد را دفن کنم والا بیرون آیم و کشف ستر رسول الله صلعم بکنم بعد ازان از منع دفن او باز آمدند در شبانگاه
آن روز که او را قتل کرده بودند جبیر بن مطعم و حکیم بن حزام و عبدالله بن الزبیر و بعضی دیگر از اصحاب مدند و او را از
انجا که افتاده بود برداشته به بقیع بردند و از دفن او درینجا نیز جماعه از ایشان مانع آمدند تا در حش کوکب که بستانی
بود در شرقی بقیع و تعلق با بان بن عثمان داشت بردند و جبیر بن مطعم و جماعه دیگر بر وی نماز گذاردند و در حش کوکب
قبری حفر کردند و او را در وی نهادند و دری را برابر بالای آن افگندند و مدفن او را بآن پوشیدند و برگشتند
این حش کوکب موضعی بود خارج بقیع که مردم از دفن موتی در وی کراهت میداشتند آورده اند که روزی عثمان
رضی الله عنه در انجا استاده بود و میگفت باشد که مردی صالح هلاک گردد و درینجا مدفون شود بدانجهت مانوس
مردم شود و اول کسی که دران زمین مدفون گشت عثمان بود رضی الله عنه بعد از وی مروان در وقتیکه از جانب معاویه
عامل مدینه شد آن موضع را داخل بقیع گردانید و سنگی را که رسول الله صلعم بر سر قبر عثمان بن مظعون علامت گذاشته بود
تا مردم بر حوالی آن مقبره سازند و فرموده بود لاجعلنک للمتقین اماما برداشت و بر قبر عثمان بن عفان نهاد و امر کرد
تا مردم را گرد مقبره وی دفن کنند انتهی درینوقت این قبر در بقیع واقع ست و بالای آن گنبدی ساخته اند تا در
واقعه محمد بن عبدالوهاب چون جنابذ بقیع را با خاک برابر کردند صحت تعیین موضع قبر [illegible] اهل بقیع باقی نماند

الحفّا بد سوق خارج از ارض بقیع نیست لیفعل الله ما یشاء و یحکم ما یرید **فصل سوم** و از انجمله ست قول
او طلحه رضی الله عنها گفته الله فرموده آنحضرت صلعم زبیر را آیا دوست میداری علی را آگاه باش سر انجام ست که خروج
کنی و مقاتله کنی با وی و تو او را ظالمی اخرجه الحاکم و روایت ست از عایشه که گفت و را رسول خدا صلعم چگونه باشد یکی
از شما ای زنان چون قتیکه آواز کنند باو سگان حواب رواه احمد والحاکم و فرمود آنحضرت صلعم زنان خود را کدام یک از شماست
صاحب شتر بسیار موی ... خروج کند تا آنکه آواز کنند و را سگان حواب کشته شوند از جانب راست و چپ او کشتگان بسیار
و نجات یابد بعد از آنکه نزدیک ... و بعینه بهلاک اخرجه ابن ابی شیبه والبزار بسند رجاله ثقات عن ابن عباس والحاکم من حدیث
قیس بن ابی حازم کمال الدین دمیری در حیوة الحیوان گفته که گفت ابن حیه عجب ست از ابن العربی که چگونه انکار کرد این
حدیث را در کتاب العواصم و القواصم و ذکر کرد که یافته نمیشود آنرا اصلی حالانکه این حدیث اشهر از فلق صبح ست و گفت
ابن الربیع که فرمود آنحضرت صلعم علی را قریب ست که باشد میان تو و عایشه امری گفت علی پس من زیان کار باشم او را ای
رسول خدا صلعم فرمود نه ولکن اگر چنین باشد باز گردان او را بسوی مامن او رواه احمد والطبرانی و روایت کرد نعیم بن حماد
در فتن بسند صحیح از طاوس که فرمود رسول خدا صلعم زنان خود را کدام یک از شما آید ... پس خندید عایشه بطور
تعجب فرمود ببین نباشی تو ای حمیرا و روایت ست از ام سلمه رضی الله عنها که ذکر کرد آنحضرت صلعم خروج بعض امهات المؤمنین
را پس خندید عایشه پس فرمود آنحضرت ببین ای حمیرا نباشی تو پس التفات کرد بسوی علی و گفت اگر والی شوی
چیزی را از امر وی پس نرمی کن با وی رواه الحاکم و صححه والبیهقی و گفت حذیفه رضی الله عنه اگر حدیث کنم شما را که بعض
امهات المؤمنین غزا کنند شما را در لشکری و بزنند شما را بسیف راست گو نگوئید مرا گفتند سبحان الله کدام کس تصدیق
کند این را گفت حذیفه آمد شما را حمیرا در لشکری میرانند در آنجا رخیران او رواه الحاکم و صححه والبیهقی و گفت خبر داد با بن حذیفه
و مرد پیش از مسیر عایشه رضی الله عنها اما **سبب وقعۂ جمل** پس حافظ ابن حجر رح در فتح الباری شرح صحیح بخاری
گفته که جمع کرده ست عمر بن شیبه در کتاب اخبار البصره قصۂ جمل را مطول و مفصل و ما این جا تلخیص وی میکنیم و آنچه
بسند صحیح یا حسن آورده بر ان اقتصار میکنیم انتهی و حاصل این مقتصر بر وجه اختصار درینجا این ست که چون قتل عثمان
رضی الله عنه را روز فرو داشد علی بن ابی طالب علیه السلام با سفیان ثقفی درون مسجد آمد دید که جماعتی بر طلحه فراهم
آمده ست ابو جهم بن حذیفه بیرون آمد گفت ای علی آیا نمی بینی علی هیچ نگفت و بخانه خود در آمد ثرید پیش وی آوردند
بخورد و پس گفت کشته شود پسر عم من غلبه کرده شود بر ملک و این گفته بیرون آمد مردم او را در بازار مدینه پیش
آمدند و گفتند که بکشا دست خود بیعت کنیم ترا فرمود تا آنکه مشوره کنند مردم بعضی از ایشان گفتند که اگر مردمان
بعد قتل عثمان با مصار خود برگردند و بعد کسی قائم نشود از اختلاف و فساد ایمن نگردد پس اشتر دست وی را
بگرفت و بیعت کردند و رفت وی کرم الله وجهه بسوی بیت المال و کشاد آنرا مردمان چون این خبر شنیدند طلحه
را بگذاشتند و او را و غیر او را با وی برابر نگرفتند بعده کسی را بسوی طلحه و زبیر فرستاد آن هر دو نیز بیعت
کردند و باز از بیعت و خذلان عثمان نادم شده طالب قتل قتلهٔ عثمان شدند حضرت امیر هیچ جواب نداد زیرا که قاتل

[illegible] و انتظار [illegible] عثمان بسوی خود [illegible] ایشان [illegible] گرفته [illegible] [illegible] عایشه [illegible] عثمان شده [illegible] عثمان [illegible] [illegible] آورده واین هردو را اعانت کرد [illegible] [illegible] داد و ببهای عایشه شتری خرید کرد به هشتاد دینار که آنرا عسکر میگفتند و بود حمل علیه السلام [illegible] [illegible] که [illegible] کسی مبتلا شدم با طوع مردم در مردم عایشه و با عقل و ادبی مردم طلحه و باشد مردم زبیر و با [illegible] [illegible] پس متوجه شدند بسوی بصره و فرود آمدند بر بعض آبهای بنی عامر و آواز کردند انجا سگان پس گفت عایشه کدام آب است این گفتند حواب بالفتح مهمله و سکون واو و بعد واو همزه پستر موحده بر وزن کوکب در قاموس گفته موضعی است در بصره و در آمیری گفته نهریست نزدیک بصره گفت عایشه گمان میکنم خود را مگر رجوع کننده زبیر گفت پیشتر رو تا مسلمانان ترا ببینند و حق تعالی اصلاح ذات البین کند گفت گمان میکنم خود را مگر برگردنده شنیدم رسول صلعم میگفت بکیف باحداکن اذ تنبحها کلاب حواب رواه احمد و ابو یعلی و البزار و الحاکم و البیهقی و ابو نعیم عن قیس پس قوم آوردند در بصره و تعجب کردند مردم و پرسیدند ایشانرا از سبب مسیر ایشان گفتند که ما بیرون آمده‌ایم خشمناک برای عثمان و توبه کنان از آنچه کرده اند از خذلان وی و ابن الاحنف را که عامل علی علیه السلام بود بر بصره گرفتار کردند و ازین جانب حضرت امیر علیه السلام باستماع این خبر از مدینه منوره با نهصد سوار بیرون آمد و بذیقار منزل کرد و شنید که اهل بصره با طلحه و زبیر فراهم شده اند این معنی بر اصحاب وی کرم الله وجهه گران آمد فرمود سوگند بکسی که نیست خدا جز او هر آینه ما غالب شویم بر اهل بصره و بکشیم طلحه و زبیر را و فرستاد پسر خود امام حسن و عمار را بسوی اهل کوفه بطلب وی پس این هر دو در مسجد آمده بر منبر بر آمدند امام حسن بالای منبر رفت و عمار در اسفل وی بایستاد و سخن کرد و گفت که امیر المومنین ما را نزد شما فرستاده است بطلب وی و زیرا که مادر ما یعنی عایشه بسوی بصره رفته و ما میگوئیم که وی زوجه پیغمبر شماست در دنیا و آخرت ولیکن خدا تعالی ما را مبتلا کرده تا بداند که اطاعت او میکنیم یا اطاعت عایشه و گفت حسین که امیر المومنین میگوید که من یاد میدهم شما را خدا را برای کسی که خدا را حق دانسته که بیاید و مدد کند پس اگر مظلوم باشم اعانت من کند و اگر ظالم باشم از من عوض گیرد والله که طلحه و زبیر اول کسانی اند که با من بیعت کردند پستر بشکستند و من نگرفتم مال را و نه تبدیل کردم حکم را پس بیرون آمدند بسوی وی کرم الله وجهه دوازده هزار مرد و چون رسیدند بر خاست قیس بن سعد بن عباده و ابن الکوی و گفتند خبر ده ما را از مسیر خود که آیا این وصیت است که کرده ترا رسول خدا صلعم یا رائی است که تو خود دیده گفت اما والله چون من اول کسی ام که تصدیق کرد رسول خدا را صلعم نباشم اول کسی که دروغ بست بر وی علیه الصلوة والسلام والله که نیست عهدی از آنحضرت بسوی من ولکن بود آنحضرت ناگاه و نه کشته شد بلکه مکث کرد در مرض خود چند روز و شب موذن می آمد و او را خبر نماز میکرد پس میفرمود امر کنید ابابکر را که نماز بگذارد با مردم و گذاشت مرا آنحضرت و وی میدید مرتبه مرا و نبودم غائب اگر عهد میکرد چیزی بمن قائم میشدم بدان تا آنکه زنی از زنان وی صلعم معارضه کرد با وی درین باب و گفت که ابابکر مردی نر

[illegible] بالبته بجای تو نشنوانند مردم ما عمر را امر کن که نماز گذارد با مردم غرمود [illegible] پس
[illegible] بالبته بجای تو نشنوانند مردم ما عمر را امر کن که نماز گذارد با مردم
[illegible] آنحضرت صلعم انتقال کرد نظر کردیم که آنحضرت ابوبکر را والی امر دین ما کرده پس کار دنیای خود هم [illegible] بودیم
[illegible] کردم با وی در دیگر [illegible] وفا نمودم بیعت ورا پستر بیعت کردم عمر را و وفا نمودم پستر بیعت کردم عثمان
را و وفا نمودم آنرا [illegible] کردند مردم بروی و کشتند اورا و من بر کران بودم از انها پستر والی ساختند مرا
و اگر [illegible] بیعتم پستر [illegible] کسیکه نیست سابقه او همچو سابقه من و قرابت او همچو قرابت من
[illegible] معاویه ست رضی الله عنه گفتند رست گفتی خبر ده ما را از قتال خود این هر دو صاحب خود
[illegible] سابقه و [illegible] طلحه و زبیر فرمود این هر دو بیعت کردند مرا در مدینه
[illegible] در بصره پس اگر مردی از انها که بیعت کرده ند ابابکر را خلع کند بجنگیم با او و اگر مردی از انها که بیعت کرد
[illegible] خلع کند مقاتله کنیم او را پستر دعوت کرد ایشان را سه روز تا انکه چون شد روز سوم در آمدند بروی حسن و
حسین و عبدالله بن جعفر رضی الله عنهم و گفتند بسیار کردند در ما زخم را زیرا که [illegible] ولشکر متفرق بودند
[illegible] که مبادا [illegible] صلح بر قتل ما کنند [illegible] ما کنند با ملتقا هر دو لشکر [illegible] دهی
[illegible] بعده تیر باران کردند و غلامان و نادانان پیرو ایشان شدند حضرت علی علیه السلام [illegible]
[illegible] فرمود اگر غالب شوید بر قوم پس نجوئید پشت دهنده را و نه حمله کنید بر زخمی و بگیر بدانچه در مقتل بیابید و الحجه
جنا [illegible] ایشان او شا [illegible] آواز داد علی کرم الله وجهه زبیر را و گفت بیا ترا امان ست و تخلیه کرد با وی و گفت
سوگند میدهم ترا بخدا آیا شنیده رسول خدا صلعم میگفت که البته مقاتله کنی تو او را و تو ظالمی برای او پستر نصرت داده شود
او را بر تو گفت زبیر یاد دادی مرا چیزیکه فراموش کنانیده بود روزگار لاجرم مقاتله نکنم ترا پس گفت پسرش نیامدی
تو برای قتال ملکه برای صلح آزاد کن غلام خود را و باز ایست پس آزاد کرد غلام را و توقف نمود و لیکن چون دید که
هنگامه کارزار گرم شده ست و از صلح ناامید گشته از هر دو لشکر بیرون رفت و غالب شدند اصحاب امیرالمومنین علی علیه
السلام و رسید شمار کشتگان بسیزده هزار و کشته شد طلحه رضی الله عنه حاکم از ثور بن مجزاة روایت کرده که گفت
گذشتم بطلحه روز جمل در آخر رمق او پس گفت مرا از کدام کسانی گفتم از اصحاب علی گفت بگشا دست خود بیعت کنم
ترا پس دراز کردم دست خود و بیعت نمود مرا و روان شد هر دو چشم او پس آمدم علی علیه السلام را و خبر دادم از حالش
فرمود الله اکبر صدق رسول الله صلعم ابا کرد خدای تعالی ازینکه داخل شود طلحه جنت را مگر آنکه بیعت من در گلوی وی
باشد پستر جمع کرد مردم را و بیعت گرفت از ایشان و رفت عبدالله بن بزید بن ورقا خزاعی نزد عایشه و وی در
هودج بود و گفت ای ام المومنین آیا میدانی که من آمده بودم نزد تو وقت کشته شدن عثمان و گفته بودم چه حکم
میکنی مرا پس گفتی که لازم گیر علی را پس خاموش ماند عایشه رضی الله عنها گفت پاشنه زنید شتر را پس عقر
کردند او را و فرود آمد ابوبکر برادر او و مردی دیگر و نهادند هودج را و بردند وی علی علیه السلام پس حکم کرد بدر آمدن
در خانه و سرزنش و توبیخ نکرد او را و باز گردانید او را باکرام تمام بسوی مدینه نبی علیه السلام و هر گاه که زبیر پشت

و ادعی [illegible] بود در پی او رفت و بکشت و آورد سیف زبیر را نزد علی پس گرفت آنرا و دید و گفت سوگند بخدا که بسیار
کوفت این سیف که بکشاد آنرا حمل [illegible] رسول الله صلعم از [illegible] پس بر کرد در
[illegible] پس گفت [illegible] که [illegible] قاتل ابن صفیه [illegible] توا این صفیه [illegible] آتش [illegible]
[illegible] علیه الصلوة والسلام شنیدم آنحضرت را میفرمود قاتل ابن صفیه در دوزخ است [illegible]
گفت علی [illegible] شمار او ولکن ترسیدیم بروی سفهارا بر وی و مال خود بگیر من امید دارم که [illegible]
[illegible] باشیم که حق تعالی در حق ایشان فرموده ونزعنا ما فی صدورهم من غل اخوانا علی سرر متقابلین
بعده [illegible] عباس را امیر مدینه کرده خود بکوفه برگشت عروه گفته عایشه را گفتم کدام کس دوست بود نزد رسول خدا
صلعم گفت علی بن ابی طالب گفتم چیست سبب خروج تو بر وی گفت چرا نپرسی که بعد تو ماورترا گفتم این خود تقدیر خداست
گفت ایشیم تقدیر خداست و ذکر کرده شد عایشه را یکبار روز جمل گفت مردم روز جمل میگویند گفتند آری گفت من دوست
داشتم که می نشستم چنانکه بنشست غیر من که این حب است بسوی من از آنکه می زائیدم از رسول خدا صلعم ده کس همه
ایشان مانند عبد الرحمن بن الحارث بن هشام می بودند و گفت ابو بکره شنیدم آنحضرت را میفرمود خروج کنند قومی هلاک
شونده که رستگار نشوند قائد ایشان زنی باشد قائد در جنت است رواه البزار والبیهقی و مروی است از ابو البختری
که پرسیده شد علی کرم الله وجهه از اهل جمل که آیا مشرک اند ایشان گفت ایشان خود از شرک گریخته اند گفته شد منافقان
اند گفت ذکر نمی کنند منافقان خدا را مگر اندکی گفته شد پس کیانند ایشان فرمود اخواننا بغوا علینا برادران ما اند
که بغی کردند بر ما و چه خوش است آنچه مسیب بن رافع گفته که خلف بن حوشب میگفت بود ندکه مستحب می داشتند تمثل
باین ابیات نزدیک فتن شعر الحرب اول ما تکون فتیة ٭ تسعی بزینتها لکل جهول ٭ حتی اذا اشتعلت وشب ضرامها
ولت عجوزا غیر ذات حلیل ٭ شمطاء ینکر لونها وتغیرت ٭ مکروهة للشم والتقبیل ٭ فصل چهارم در ذکر حدیث وقعه
صفین ابو هریره گفته فرمود رسول خدا صلعم قائم نمیشود قیامت تا آنکه جنگ کنند دو گروه عظیم که دعوی آن هر دو یکی
است اخرجه الشیخان گفته اند مراد باین دو گروه اتباع علی مرتضی و معاویه امیر شام اند و گفت عطا بن سائب حدیث
کرد مرا غیر واحد که قاضی از قاضیان شام نزد عمر رضی الله عنه آمد و گفت ای امیر المومنین دیدم که گویا آفتاب و ماهتاب
باهم جنگ میکنند و ستارگان با هر دو نصف نصف بوده اند فرمود پس تو با کدام یکی از این دو بودی گفت با ماه بر مهر
پس گفت عمر وجعلنا اللیل والنهار آیتین فمحونا آیة اللیل وجعلنا آیة النهار مبصرة برو که گاهی برای ما کاری نکنی گفت عطا
رسید مرا که وی کشته شد همراه معاویه روز صفین سبب وی بالاختصار این است که چون عثمان کشته شد
وبیعت با حضرت امیر کردند کسی را نزد معاویه فرستاد تا درآید در آنچه دیگر مسلمانان درآمدند یعنی بیعت کند و از عمل خود
معزول گردد و بود معاویه عامل عمر و عثمان بر شام و امید میداشت که علی علیه السلام او را بر عمل وی بحال دارد و اما
حسن و ابن عباس و غیر ایشان هم اشارت بابقا او بر شام کرده بودند تا آنکه از وی بیعت گرفته آید بعده هر چه خواهد در وی
حکم فرماید لیکن حضرت امیر فرمود هیهات اگر میدانستم که مداهنت در دین خدا مرا گنجایش دارد میکردم اما خدای تعالی

[illegible] پس سید این خبر بمعاویه پس [illegible] خود [illegible] کاهی [illegible]
[illegible] را نیز عزل کرد پس عمرو معاویه هردو اتفاق بر خروج کردند طبرانی [illegible] روایت کرده
[illegible] رسول خدا صلعم چون ببینید معاویه و عمرو بن عاص را فراهم پس تفریق کنید میان این هردو بود و شد [illegible] چون [illegible]
این هردو را بر فراهم [illegible] میان هردو و بالجمله چون علی مرتضی از وقعه جمل فارغ گشت و بکوفه مراجعت فرمود جریر بن
عبد الله [illegible] را بسوی معاویه فرستاد و او را بسوی بیعت خود بخواند وی امتناع آورد [illegible] و گفت تو را
[illegible] خلافت نزاع نمیکنی [illegible] برابر وی نیستی گفت نه من میدانم که او افضل است لیکن شما نمیدانید که عثمان مظلوم کشته شد
و من پسر عم او و ولی [illegible] خون او را طالبم پس [illegible] علی [illegible] بگوئید که قاتلان عثمان را بما بدهد اهل شام قبول کردند و معاویه
[illegible] نفرستاد و حضرت امیر گفت اول بیعت کنند چنانکه مردم کردند باز محاکمه کنند نزد ما درین باب
معاویه از شام و حضرت امیر علیه السلام از کوفه لشکر آراستند و در صفین مقاتله شدید رو داد تا آنکه شمار کشتگان بهفتاد هزار رسید چون اصحاب معاویه مشاهده عجز کردند عمرو معاویه را گفت تا در علی مصحف [illegible] بسوی کتاب الله
[illegible] این قبول خواهد کرد همچنان کردند علی علیه السلام [illegible] ما احق ایم باجابت کتاب خدا [illegible]
[illegible] گفتند ای امیر المؤمنین چه انتظار میدهی ایشانرا آیا نرویم ما برایشان بسیوف خود تا آنکه حکم کند
[illegible] میان ما پس گفت سهل بن حنیف ای مردمان متهم دارید رای خود را که کار بر تحکیم است پس علی مرتضی
ابو موسی را حکم کرد بعد از آن که ابن عباس را حکم کردن خواسته بود و اهل کوفه از آن منع کرده بودند و معاویه عمرو بن
العاص را حکم کرد هر دو حکم بر خلع هر دو صاحب خود اتفاق کردند عمرو مردی هوشیار و دانا بود ابو موسی را مقدم کرد
و خلع علی کرد عمرو برخاست و گفت ابو موسی علی را خلع کرد و من معاویه را نصب میکنم مردم مختلف شدند و ابو موسی
عمرو [illegible] شام دامن گرفت و گفت بد عهدی کردی علی علیه السلام بکوفه و معاویه بسوی شام برگشت باز
علی علیه السلام بار دیگر برای قتال اهل شام ساختگی کرد اما امر خوارج او را شاغل شد بعده در سنه سی و نه باز
ساختگی جنگ کرد اما این مرتبه هم بسبب افتراق آرائی اهل عراق نوبت به تهیا نرسید باز در سنه چهل درین امر کوشید
و بر مقدمه لشکر قیس بن سعد بن عباده را برگماشت این مرتبه چهل هزار کس با وی بر موت بیعت کردند پس حضرت
امیر علیه السلام کشته شد و آنچه تقدیر الهی بود بر روی کار آمد عروه بن رویم گفته اعرابی نزد رسول صلعم آمد و گفت
کشتی کن با من معاویه برخاست و گفت من با تو کشتی گیرم آنحضرت فرمود مغلوب نشوی گاهی پس بیفتاد اعرابی و چون
روز صفین شد علی کرم الله وجهه فرمود اگر این حدیث یاد میکردم با معاویه قتال نمیکردم رواه ابن عساکر و مروی است
از زید بن ارقم که پرسیده شد علی علیه السلام از کشتگان صفین فرمود کشتگان من و کشتگان آنها در بهشت اند
و برگردد امر بسوی معاویه و روایت است از مسیب بن نجیه که گرفت علی دست مرا روز صفین و استاد بر کشتگان
اصحاب معاویه و گفت رحمت کند شما را خدا تعالی باز مائل شد بسوی کشتگان اصحاب خود و ترحم کرد بر ایشان
مانند ترحم بر اصحاب معاویه گفتم ای امیر المؤمنین خون های ایشانرا حلال کردی پس تر بر ایشان ترحم میکنی

گفت حق تعالی کشتن ما ایشان را کفارهٔ ذنوب ایشان کرد و مروی ست از علی علیه السلام که فرمود هر که اراده وجه الله کرد از ما و از او شان نجات یافت و چه خوب ست آنچه ابن عساکر روایت کرده که مردی نزد ابو زرعه رازی آمد گفت من دشمن میدارم معاویه را گفت چرا گفت زیرا که وی با علی مقاتله کرد بغیر حق ابو زرعه گفت رب معاویه رب رحیم ست و خصم او خصم کریم پس دخول تو میان هر دو چیست

فصل پنجم از انجمله ست وقعهٔ نهروان مخنف بن سلیم گفته آمدیم نزد ابو ایوب گفتیم ای ابا ایوب قتال کردی بسیف خود با رسول خدا صلعم مشرکان را پستر آمدی قتال میکنی مسلمانان را گفت آنحضرت صلعم حکم کرده ست ما را بقتال سه فرقه ناکثین و قاسطین و مارقین و تحقیق مقاتله کردم ناکثین و قاسطین را و اکنون ان شاء الله تعالی با مارقین بجنگم رواه ابن جریر و در روایت ابی صادق ست از وی رضی الله عنه که عهد کرده ست بسوی ما رسول خدا صلعم که قتال کنیم با علی علیه السلام ناکثین را پس مقاتله کردیم یعنی اهل جمل را و عهد کرد ما را که قتال کنیم با وی قاسطین را پس این ست روی ما بسوی ایشان یعنی معاویه و اصحابش و عهد کرد با ما که بجنگیم با وی مارقین را پس ندیدم او شان را هنوز و مرویست از علی رضی الله عنه که وی وصیت کرد وقتی که زد او را ابن ملجم که بدرستیکه آنحضرت صلعم خبر داد مرا بآنچه شدنیست از اختلاف بعد وی و امر کرد مرا بقتال ناکثین و مارقین و قاسطین و خبر داد مرا بآنچه رسید مرا و خبر داد مرا بآنکه مالک گردد معاویه و پسر او یزید پستر گردد ملک بسوی بنی مروان و وارث شوند آنرا و این امر گردنده ست بسوی بنی امیه باز بسوی بنی عباس و نمود مرا تربتی که کشته شود آنجا امام حسین علیه السلام و مرویست از ابی سعید مرفوعاً که بیرون آید از نسل این مرد قومی که تلاوت کنند کتاب را تجاوز نکند از گلوی شان بیرون روند از دین چنانکه بیرون میرود تیر از رمیه بکشند اهل اسلام را و بگذارند اهل اوثان را اگر دریابم آنها را بکشم کشتن عاد و ثمود و مرویست از ابی ذر رضی الله عنه مانند آن و زیاده کرد که آنها بدترین خلق و خلیقه اند و مرویست از علی مانند آن و زیاده کرد پس بکشید آنها را که در کشتن شان اجر ست مر کسی را که بکشد نزدیک خدا روز قیامت و از انس مرویست نحو آن و زیاده کرد خوشحالی باد کسی را که بکشد آنها را و بکشند آنها او را میخوانند بسوی کتاب خدا و نیستند از ان در چیزی هر که مقاتله کند او شان را اولی باشد بخدا از او شان سیمای شان تراشیدن موی سر باشد و از علی نیز نحو آن مرویست و زیاده کرد اگر بدانند لشکری که میرسد آنها را چه حکم شده ست برای آنها بر زبان پیغمبر شان هر آئینه توکل کنند از عمل و نشان وی اینست که در آنها مردی ست مر او را عضد ست که نیست در وی ذراع بر سر عضد وی چیزی مثل سر پستان ست و بر وی چند موی سفید و روایت ست از ابی سعید رضی الله عنه بیرون رود فرقهٔ مارقه نزدیک فرقت از مسلمانان پس بکشند آنها را اولی تر بحق و طائفه بحق و این دلیل ست بر آنکه اصحاب معاویه از اسلام خارج نشدند بلکه فاسق هم نشدند زیرا که آنها مجتهد بودند و در اجتهاد خود خطا کردند و امیر المومنین علی و اصحاب وی اولی بودند بحق زیرا که وی رضی الله عنه ایشان را کشت و در روایت ابن عمر بصراحت آمده که بکشد آنها را علی بن ابی طالب گفت کاتب حروف عفا الله عنه این چنین گفته اند اکثر فقهاء و اهل علم لیکن اهل تحقیق از محدثین و غیرهم گفته اند که جنگ معاویه با حضرت امیر علیه السلام خالی از حمیت و عصبیت نبود و وی رضی الله عنه باغی خاطی ست بلا شبه اگرچه خارج از اسلام نباشد والله اعلم و حق جانب علی بود کرم الله وجهه

و بالجمله احادیث در بارهٔ خارجیان بسیار آمده لاکن تحصر و سلب **وقعهٔ ایشان** باختصار اینست که
چون آنها حکم مقرر کردند قرار گفتند که علی و معاویه هر دو کافر شدند نعوذ بالله منه پس امیر المومنین علی را گذاشته بحروراء (نام موضع)
فرود آمدند و اینها ده هزار و چند کس بودند ابن عباس رضی الله عنه نزد ایشان کسی را فرستاده و گفت بگردید بسوی خلیفه
خود چرا نقض میکنید بیعت درقسمت یا در قضا گفتند می ترسیم که در فتنه افتیم گفت مگر دانید ضلالت عام مخالفت فتنه قائل پس
بعضی رجوع بطاعت کردند و بعضی دیگر گفتند که ما بر ناحیه خود هستیم اگر قضیهٔ تحکیم را آنها قبول خواهند کرد قتال خواهیم کرد
بر آنچه قتال کردیم با اهل شام در صفین و اگر نقض خواهند کرد آنرا قتال خواهیم کرد او را با وی پس روانه شدند تا آنکه فرقهٔ از ایشان
مردمان را کشت اصحاب وی گفتند که ما از علی رضی الله عنه برین امر جدا شده ایم چون این خبر بعلی رسید وی ساختگی
بسوی شام میکرد فرمود آیا بسوی دشمنان خود میروید یا بسوی کسانی که خلیفه شما در دیار شما بوده اند بر میگردید گفتند
بلکه رجوع میکنیم بسوی آنها فرمود کشتار کنید بر آنها پس سوگند بخدا که کشته نشوند از شما ده کس و نجات نیابند از آنها ده کس
و همچنین شد فرمود بجوئید مردی را که صفت وی چنین و چنان است دو بار جستند و نیافتند نوبت سوم بر صفتی که رسول خدا
صلعم فرموده بود دریافتند مردی گفت حمد خدا را که ایشان را هلاک ساخت و ما را راحت داد حضرت امیر فرمود
این چنین نیست سوگند بکسی که جان من در دست اوست بدرستیکه از ایشان کسانی هستند که در اصلاب رجال اند حامل نشده
اند آنها را زنان هنوز و هر آئینه آخرین آنها دزدان خرار باشند و روایت کرد عبدالله بن عمر از آن حضرت صلعم که بیرون
آیند مردم از مشرق میخوانند قرآن را تجاوز نمیکند تراقی ایشان را هر گاه که منقطع شود قرنی پیدا شود قرنی دیگر تا آنکه
آخرین آنها بر آیند با مسیح دجال و مروی ست از ابن عمر که کسیکه کشت او را حروریه پس وی شهیدست و مرویست
از حسن که هر گاه قتل کرد علی علیه السلام حروریه را گفتند کیستند اینها ای امیر المومنین آیا کفار اند ایشان فرمود
از کفر گریخته اند گفته شد منافقین اند فرمود منافقان ذکر نمیکنند خدا را مگر قلیل و اینها خدا را بسیار ذکر میکنند
گفته شد پس اینها کیستند فرمود قومی اند که رسید بایشان فتنه پس کور و کر گشتند در اشاعه گفته و از بقایای
ایشان اند قرامطه و از ایشان اند باطنیه و اسمعیلیه و فتنهٔ ایشان مشهور است هلاک کردند عباد را و تباه کردند بلاد را و
اشارت بفتنهٔ ایشان بیاید انتهی در اصابه گفته و فی مسند احمد بسند جید عن علی قیل یا رسول الله من نؤمر بعدک
قال ان تؤمروا ابا بکر تجدوه امینا زاهدا فی الدنیا راغبا فی الآخرة وان تؤمروا عمر تجدوه قویا امینا لا یخاف فی الله
لومة لائم وان تؤمروا علیا ولا اراکم فاعلین تجدوه هادیا مهدیا یاخذ بکم الطریق المستقیم و کان قتل علی فی لیلة السابع
عشر من شهر رمضان سنة اربعین من الهجرة و مدة خلافته خمس سنین الا ثلثة اشهر لانه بویع بعد قتل عثمان فی ذی الحجة
سنة خمس و ثلاثین و کانت وقعة الجمل فی سنة ست و ثلاثین و وقعة صفین فی سنة سبع و ثلاثین و وقعة النهروان
مع الخوارج فی سنة ثمان و ثلاثین ثم اقام سنتین یحرض علی قتال البغاة فلم یتهیأ ذلک الی ان مات انتهی و هم درامام
در مجلد دوم در ذکر معاویه گفته ولد قبل البعثة بخمس سنین و قیل بسبع و قیل بثلاث عشرة والاول اشهر و حکی الواقدی انه
اسلم بعد الحدیبیة و کتم اسلامه حتی اظهره عام الفتح و کان طویلا ابیض صحب النبی صلعم و کتب له و ولاه عمر الشام بعد اخیه یزید بن

ابی سفیان و اقره عثمان ثم استمر فلم یبایع علیا ثم حاربه و استقل بالشام ثم اضاف الیها مصر ثم تسمی بالخلافة بعد التحکیم
ثم استقل لما صالح الحسن و اجتمع علیه الناس فسمی ذلک العام عام الجماعة و کان عمر اذا نظر الی معاویة قال هذا کسری العرب
مات معاویة فی رجب سنة ستین علی الصحیح انتهی ملخصًا بعده در اشاعه گفته که حق در جمیع فتن واقعه میان صحابه با علی کرم الله
وجهه بوده و وی همیشه مصیب بوده و غیر وی مخطی لقوله صلعم علی مع القرآن و القرآن معه و قول وی صلعم علی با حق ست هر جا
که باشد و قول وی ای علی مقاتله کنی بر تاویل قرآن چنانکه مقاتله کردم من بر تنزیل وی و فرمود زبیر را قتال کنی تو با علی و تو
ظالم باشی او را و فرمود مخیر نشد عمار میان دو امر مگر آنکه اختیار کرد راشد تر را از آن هر دو و فرمود بکشد او را فئه باغیه
و عمار همراه علی بود در صفین و کشته شد از دست اصحاب معاویه و گفت حذیفه قریب ست که باشد کشت و خون میان مسلمانان
پرسیده شد پس همراه کدام یک باشیم گفت ببینید آن گروه را که دعوت میکند بسوی امر علی و باشید با وی زیرا که
آن گروه بر حق ست و غیر ذلک من الاحادیث و در نصوص میگوئیم که طلحه و زبیر و عایشه رضی الله عنهم مجتهد بودند قطعًا
و یقینًا زیرا که ایشان طمع نکردند در خلافت و نه جاهل بودند از فضل علی علیه السلام و علم و قرابت و سابقیت وی بلکه
حال ایشان برین حرب طلب خون عثمان بود و اجتهاد ایشان بودی با آن نشده که قتل قتله وی بر امام واجب ست
و آنطرف امیر المومنین علی کرم الله وجهه انتظار می برد که ورثه عثمان بسوی وی محاکمه کنند و بر قاتلان اقامت بینه نمایند
تا انتقام از انها گرفته آید و طلحه و زبیر از اهل بدر اند و آنحضرت صلعم مر عمر بن خطاب را در قصه حاطب بن ابی بلتعه گفته که چه
میدانی تو شاید الله تعالی مطلع شد بر اهل بدر و گفت بکنید هر چه خواهید که تحقیق بخشیدم شما را و گفت غلام حاطب
را چون شکوه بر او می نزد آنحضرت و گفت که ای رسول خدا در آید حاطب در آتش دوزخ فرمود دروغ گفتی داخل
نشود در نار چه وی حاضر شده ست بدر و حدیبیه را و نیز طلحه و زبیر از عشره مبشره بالجنة اند و بشارت آن حضرت صلعم
حق ست با آنکه ایشان رجوع کردند از خروج و توبه نمودند زیرا که زبیر وقت ذکر کردن حضرت امیر حدیث را بوی ترک
قتال کرده از هر دو لشکر بیرون رفت و طلحه وقتیکه گذشت بر وی مردی از اصحاب علی و پرسید از وی که کیستی تو
او گفت از اصحاب علی ام گفت دراز کن دست خود را که بیعت کنم ترا از طرف علی علیه السلام و چون علی این حرف
بشنید گفت راست گفت رسول خدا که ابا میکند خدا مگر آنکه داخل شود طلحه جنت را آگاه باشید که بیعت من در گردن
اوست کما تقدم و گفت امید دارم که من و طلحه و زبیر از انها باشیم که در حق ایشان گفته اند و نزعنا ما فی صدورهم
من غل اخوانا علی سرر متقابلین و اکرام کرد پسر طلحه را و جمله مال طلحه بوی باز داد و آما عایشه صدیقه رضی الله عنها
پس وی بانوی آنحضرت ست صلعم در دنیا و آخرت چنانکه در حدیث صحیح ثابت شده و وی نیز از میان راه رجوع کردن
میخواست وقتیکه او از سگان موضع حواب شنیده بود و حدیث آنحضرت را یاد آورده مگر همراهیانش نگذاشتند
و گفتند شاید بسبب تو حق تعالی در دو گروه مسلمانان صلح بخشد پس آمدن وی بقصد صلح بود نه فساد و خونریزی نیست
که کشندگان عثمان آتش حرب بیفروختند و نجات خود در همین دیدند حالانکه عایشه ام المومنین و حبیبه رسول الله
صلعم ست پس این همه نا ماجور اند اما علی علیه السلام را دو اجر ست یکی اجر اجتهاد دوم اجر اصابت و غیر او را فقط

یک اجر اجتهاد ست پس بس حق امام معاویه رضی الله عنه پس وی اگرچه باغی غیر داخل در بیعت ست بلکه طالب ملک بود
و طلب دم عثمان او وسیله بلکه حیله اطاعت اهل شام ساخته بود و بغی وی بقتل عمار بن یاسر از دست لشکریانش ظاهر
شده و او را خبر کرده ند که آنحضرت صلعم عمار را گفته بود که ترا گروه باغی خواهد کشت و چون بعد نزول امام حسن علیه السلام
از خلافت متولی حکومت شد هیچکسی را عوض خون عثمان نکشت و نه طلب دم کرد و نه او را سابقه و هجرت بود علی الاصح
زیرا که از مسلمة الفتح ست و عمر رضی الله عنه فرموده که این امر در اهل بدر و مهاجرین اولین ست مادامیکه باقی ست از
ایشان یکی هم و نیست ام ای طلیق و نه برای مسلمة الفتح نصیبی در وی لیکن معهذا معاویه صهر رسول خدا و کاتب وحی
و او را صحبت ست و آنحضرت صلعم فرموده چون ذکر کرده شوند اصحاب من پس باز مانید و فرمود بترسید خدا را در حق
اصحاب من مگیرید ایشان را نشانه بعد از من الحدیث پس لائق امساک ست از ذکر وی مگر بخیر با آنکه آنحضرت هم خبر داده
که وی متولی شود و فرموده ای معاویه چون والی شوی پس نکوئی کن و دعا داد او را و گفت بارخدایا بگردان او را هادی
مهدی و هدایت کن بوی مردمان را السبب فی اخرجه الترمذی من حدیث عبد الرحمن بن عمیرة و کان من الصحابة و گفت امیر المومنین
علی رضی الله عنه مکروه ندارید امارت معاویه را والله اگر گم کنید شما او را به بینید سرها را که فرو می آیند از دوشها مانند حنظله
ابن سعد و ابن عساکر از مسلمة بن مخلد آورده که گفت سمعت النبی صلعم یقول لمعاویة اللهم علمه الکتاب و مکن له فی البلاد و قه
العذاب و اخرج الترمذی من حدیث عمیر بن سعید قال سمعت النبی صلعم یقول اللهم اجعله هادیا مهدیا و اهد به و اخرج الدیلمی عن
الحسن بن علی قال سمعت علیا یقول سمعت رسول الله صلعم یقول لا تذهب الایام و اللیالی حتی یملک معاویة و اخرج
الآجری فی کتاب الشریعة عن عبد الملک بن عمیر قال قال معاویة ما زلت فی طمع من الخلافة منذ سمعت رسول الله صلعم
یقول یا معاویة ان ملکت فاحسن و قد صح من حدیث ام حرام ان رسول الله صلعم قال اول جیش من امتی یغزون البحر
قد اوجبوا و کان اول من غزا فی البحر معاویة فی زمن عثمان بن عفان و کانت ام حرام فی جیشه و ماتت بعد ما خرجت من البحر
و قد استفاض ان النبی صلعم استکتبه و هو لا یستکتب الا عدلا امینا و قد روی الآجری من طرق متعددة ان ذلک کان
باشارة من جبرئیل و قال معاویة لست بخلیفة و لکنی اول ملوک الاسلام و ستجربون الملوک بعدی و کانت عنده شعرات
لرسول الله صلعم فاوصی عنده وفاته ان تجعل فی مناخره و الله اعلم و اما حروریه پس نیست حاجت بسوی اعتذار
از ایشان بعد از آنکه فرموده باشد آنحضرت صلعم که بیرون روند از دین همچو بیرون رفتن تیر از رمیه و نحوه
من الاحادیث و آبا یزید و پسران حکم آنها پس ملعون اند بر زبان نبی صلعم و لهذا گفت احمد بن حنبل چون سوال
کرد او را پسرش عبد الله از لعن یزید چگونه لعنت نکنم من کسی را که لعنت کرده او را خدا تعالی در کتاب خود عبد الله
گفت من کتاب خدا خوانده ام در وی لعن یزید نیافتم فرمود حق تعالی میفرماید فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض
و تقطعوا ارحامکم اولئک الذین لعنهم الله فاصمهم و اعمی ابصارهم و کدام فساد و قطعیت سخت تر ست از آنچه یزید کرد
ای پسرک من آری عمر بن عبد العزیز از ائمه راشدین و خلفاء مهدیین ست و واجب ست استثناء وی از بنی
امیه چنانکه استثناء کرد او را نبی صلعم و فرمود و دیگر صالحین از ایشان و کمتر اند آنها بخلاف بقیه بنی امیه کما مر

و همچنین کسانیکه بعد [illegible] بودند از بنی عباس غیر هم چه اکثر و عامه شان ظلمه فسقه بودند و بهترین ایشان عمر بن عبد العزیز [illegible] بود تا آنکه قبر امام حسن علیه السلام را هدم کرد و جمعی اشیا مذهب که [illegible] آن بار امور نصب آری جهته [illegible] ایشان بر دنیا بود و موافقت [illegible] و حیرت دین و لیکن بعد [illegible] بعد بکسان [illegible] تا بعضیان متوسع کرده اند از سب و شتم سلف صالح تا آنکه [illegible] گشته اند پس آن خروج ست از طریق عقل و نقل و ضلال مبین ست و الحاد در دین و تجهیل [illegible] المومنین [illegible] ایشان خیر امة اخرجت للناس اند بگواهی قرآن و شهداء الله علی الامم اند در روز حشر و [illegible] بدر اند و اهل احد و بیعة الرضوان اختیار کرده ایشانرا خدا تعالی برای صحبت پیغمبر خود از میان جمله [illegible] در او شان شایبه نفسانیت و نه میل بسوی باطل و عدوان و صحیح شده ست از علی کرم الله وجهه و رضی عنه و علیه السلام که گفت ابو بکر بهترست از مومن آل فرعون که وی ایمان خود را پنهان میداشت و ابو بکر اظهار دین خود میکرد و مدافعت میکرد از آنحضرت و میگفت اتقتلون رجلا ان یقول ربی الله و پرسید محمد بن حنفیه از حضرت وی علیه السلام که کیست بهترین مردم فرمود ابو بکر گفت پس کدام گفت عمر گفت پس تو ای پدر گفت پدر تو نیست که یکی مرد از مسلمانان است و احادیث وارده از علی کرم الله وجهه و دیگر ابرار اهل بیت در فضائل شیخین و عثمان رضی الله عنهم زیاده بر دو صد حدیث خواهد بود خدا رحم کند مردی را که قدر خود و حق ایشان بشناخت و اصحاب رسول خدا را بدو رسول دوست گرفت و همراه هالکان هلاک نگردید و العیاذ بالله **قف** از آیاتی که در سوره شوری ست اشارتی بمدح خلفاء راشدین و اهل شوری و ذم من بعدهم و اهل بغی مفهوم میشود و آن آیات بعد قوله تعالی ست و ما عند الله خیر و ابقی پس کریمه للذین آمنوا و علی ربهم یتوکلون اشارت بحضرت ابو بکر صدیق عتیق ست زیرا که ثبوت ایمان او بشهادت نبویت در حدیث آمده اگر وزن کرده شود ایمان ابو بکر با ایمان اهل ارض هر آئینه غالب آید ایمان ابو بکر و اما توکل او پس شاهد او ست قوله صلعم در آیند بهشت را از امت من هفتاد هزار بغیر حساب و ابو بکر از ایشان ست گفته شد کیستند ایشان ای رسول خدا فرمود آنانکه رقیه نمی کنند دیگری را و نه رقیه میکنانند برای خود و فال بد نمیگیرند و نه داغ میکنانند و توکل میکنند بر رب خود و کریمه و الذین یجتنبون کبائر الاثم و الفواحش الا اللمم و اذا ما غضبوا هم یغفرون اشارت بعمر بن خطاب ست رضی الله عنه و اجتناب او از کبائر بشهادت قوله صلعم ست نرفتی هیچ راهی مگر آنکه رفت شیطان راهی غیر راه تو و مغفرت وی حین غضب بحدیث عیینة بن حصن ست که چون وی بر عمر در آمد گفت ای ابن خطاب نمیدهی ما را جزل و نمیکنی در ما عدل عمر بغضب آمده خواست که در وی بیفتد حر بن قیس گفت ای امیر المومنین خدا تعالی پیغمبر را میگفت خذ العفو و امر بالعرف و اعرض عن الجاهلین و این کس جاهل ست پس تجاوز نکرد عمر از این آیه نزد شنیدن این آیه و بود بسیار استاده نزد کتاب خدا و کریمه و الذین استجابوا لربهم و اقاموا الصلوة و امرهم شوری بینهم و مما رزقناهم ینفقون اشارت باصحاب شوری ست و عثمان و علی از ایشان اند و کریمه و الذین اذا اصابهم البغی هم ینتصرون اشارت بعلی بن ابی طالب ست و بانتصار او بر اهل بغی

[illegible] اشارت معاویه واهل شام واصلاح نمودن او میان اهل اسلام [illegible]
[illegible] اشارت بکسی ست که ظلم نموده برایشان و قتل نموده و بغی کرده چو قاتل عمر و قتله عثمان و قاتل علی
[illegible] و قوله تعالی ولمن انتصر بعد ظلمه فاولئک ما علیهم من سبیل اشارت بحسین بن علی ست
و [illegible] انگه با همگی اهل بیت خود شربت شهادت چشید و قوله تعالی انما السبیل علی الذ
ین یظلمون الناس ویبغون فی الارض بغیر الحق اولئک لهم عذاب الیم اشارت بیزید و بنی امیه ست که بعد از وی بوده اند
والله اعلم و همچنین در کریمه محمد رسول الله تا آخر گفته اند که والذین معه ابوبکر صدیق ست واشداء علی الکفار عمر بن خطاب
و رحماء بینهم عثمان بن عفان و تراهم رکعا سجدا علی بن ابی طالب و یبتغون فضلا من الله و رضوانا عشره مبشره بجنت
و سیماهم فی وجوههم من اثر السجود بقیه اصحاب از مهاجرین و انصار قاله الحسن و عکرمه گفته کمثل زرع محمد اخرج شطأه ابوبکر
فآزره عمر فاستغلظ عثمان فاستوی علی سوقه علی بن ابی طالب یعجب الزراع المؤمنون لیغیظ بهم الکفار قول عمر لاهل مکه
بعد ما اسلم لا یعبد الله سرا بعد الیوم و این اشارت از لطائف تنزیل ست نه از ابواب تفسیر و اهل علم اتفاق کرده اند بر آنکه
جمیع صحابه عدول اند بتعدیل خدا و رسول حافظ ابن حجر در کتاب الاصابه آورده اتفق اهل السنة علی ان الجمیع
عدول ولم یخالف فی ذلک الا شذوذ من المبتدعة وقد ذکر الخطیب فی الکفایة فصلا نفیسا فی ذلک فقال عدالة الصحابة
ثابتة معلومة بتعدیل الله لهم واخباره عن طهارتهم واختیاره لهم فمن ذلک قوله تعالی کنتم خیر امة اخرجت للناس و قوله
وکذلک جعلناکم امة وسطا و قوله لقد رضی الله عن المؤمنین اذ یبایعونک تحت الشجرة فعلم ما فی قلوبهم و قوله والسابقون
الاولون من المهاجرین والانصار والذین اتبعوهم باحسان رضی الله عنهم ورضوا عنه و قوله تعالی یا ایها النبی حسبک الله
ومن اتبعک من المؤمنین و قوله للفقراء المهاجرین الذین اخرجوا من دیارهم واموالهم یبتغون فضلا من الله ورضوانا و
ینصرون الله ورسوله اولئک هم الصادقون الی قوله انک رؤف رحیم فی آیات کثیرة یطول ذکرها واحادیث شهیرة
یکثر تعدادها وجمیع ذلک یقتضی القطع بتعدیلهم ولا یحتاج احد منهم مع تعدیل الله لهم الی تعدیل احد من الخلق علی انه
لو لم یرد من الله ورسوله فیهم شیء مما ذکرنا لاوجبت الحال التی کانوا علیها من الهجرة والجهاد ونصرة الاسلام و
بذل المهج والاموال وقتل الآباء والاولاد والمناصحة فی الدین وقوة الایمان والیقین القطع علی تعدیلهم والاعتقاد
لنزاهتهم وانهم افضل من جمیع الخالفین بعدهم والمعدلین الذین یجیئون من بعدهم هذا مذهب کافة العلماء ومن
یعتمد قوله ثم روی بسنده الی ابی زرعة الرازی قال اذا رأیت الرجل ینتقص احدا من اصحاب رسول الله صلعم فاعلم
انه زندیق وذلک ان الرسول حق وما جاء به حق وانما ادی الینا ذلک کله الصحابة وهم لا یریدون ان یجرحوا شهودنا
لیبطلوا الکتاب والسنة والجرح بهم اولی وهم زنادقة انتهی والاحادیث الواردة فی تفضیل الصحابة کثیرة من ادلها
علی المقصود ما رواه الترمذی وابن حبان فی صحیحه من حدیث عبد الله بن مغفل قال قال رسول الله صلعم الله

احد فی المتساوی لاالفاق فهم ولهذا ان بعد من حتم من بعضهم ومن بعضهم تخصیص بعضهم مع واسم فقدا ذانی ومن اذانی
فقد اذی الله ومن اذی الله فیوشک ان یاخذه وقال ابو محمد ابن حزم الصحابة کلهم من اهل الجنة قطعا قال الله تعالی
لا یستوی منکم من انفق من قبل الفتح وقاتل اولئک اعظم درجة من الذین انفقوا من بعد وقاتلوا وکلا وعد الله الحسنی وقال ان الذین سبقت
لهم منا الحسنی اولئک عنها مبعدون فثبت ان الجمیع من اهل الجنة وانه لا یدخل احد منهم النار لانهم المخاطبون بالآیة الاولی فان
قیل التقیید بالانفاق والقتال یخرج من لم یتصف بذلک کذلک التقیید بالاحسان فی الآیة السابقة وهی قوله والسابقون
الاولون یخرج من لم یتصف بذلک وهی من اصرح ما ورد فی المقصود ولهذا قال المازری فی شرح البرهان لسنا نعنی بقولنا
الصحابة عدول کل من رآه صلعم او زاره لماما او اجتمع به لغرض وانصرف عن کثب انما نعنی به الذین لازموه وعزروه ونصروه
واتبعوا النور الذی انزل معه اولئک هم المفلحون والجواب عن ذلک ان التقییدات المذکورة خرجت مخرج الغالب والا فالمراد
من اتصف بالانفاق والقتال بالفعل والقوة واما کلام المازری فلم یوافق علیه بل اعترضه جماعة من الفضلاء وقال
العلائی هو قول غریب یخرج کثیرا من المشهورین بالصحبة والروایة عن الحکم بالعدالة والقول بالتعمیم هو الذی صرح به
الجمهور وهو المعتبر والله اعلم وقد کان تعظیم الصحابة ولو کان اجتماعهم به صلعم قلیلا مقررا عند الخلفاء الراشدین وغیرهم
وفی ذلک بین شاهد علی انهم کانوا یعتقدون ان شان الصحبة لا یعدله شئ کما ثبت فی الصحیحین من قوله صلعم والذی نفسی بیده
لو انفق احدکم مثل احد ذهبا ما ادرک مد احدهم ولا نصیفه وتواتر عنه صلعم خیر الناس قرنی ثم الذین یلونهم وعنه انتم خیر یا دا کرجا
علی الله عز وجل وعن جابر قال قال رسول الله صلعم ان الله اختار اصحابی علی الثقلین سوی النبیین والمرسلین رواه البزار بسند
رجاله موثقون وقال سفیان فی قوله تعالی وسلام علی عباده الذین اصطفی هم اصحاب محمد صلعم والاخبار فیها کثیرة توجب
فلنقتصر علی هذا القدر ففیه مقنع انتهی ملخصا **فصل ششم** از انجمله است نزول امیر المومنین حسن بن علی برای
معاویه نعیم از سفیان روایت کرده که آمدم نزد حسن بن علی بعد رجوع او بمدینه وگفتم ای هلاک مومنان پس احتجاج کرد بر من
بانکه گفت شنیدم رسول خدا را صلعم میفرمود نمی رود ایام ولیالی تا آنکه مجتمع شود کار این امت بر مردی واسع السرم
ضخیم البلعوم که بخورد و سیر نشود و آن معاویه است پس دانستم که امر الهی واقع شدنی ست و در نهایه گفته سرم بمعنی
دبر ست و ضخم بمعنی عظیم مراد مرد شدید ست که مالک تمام ارض گردد انتهی و روایت کرد دیلمی از حسن بن علی که
گفت شنیدم علی را میفرمود شنیدم آنحضرت را میگفت نمی رود ایام ولیالی تا آنکه مالک شود معاویه در اشاعه گفته و
این بر حقیقت ست زیرا که آنحضرت معاویه را دعا کرده که سیر نکند خدا شکم او را و روایت کرده اند مسلم و بیهقی باللفظ
از ابن عباس که فرمود آنحضرت صلعم که بخوان معاویه را گفتم وی میخورد پس گفت در کرت سوم سیر نگرداند خدا
شکم او را پس سیر نشد شکم او گاهی اورده السیوطی فی الخصایص و بود سلیمان بن عبد الملک از بنی امیه که میخورد و
سیر نمیشد و یحتمل که مراد ازین حدیث وی باشد والله اعلم و مروی ست از عمار بن یاسر که گفت چون ببینید
شما شام را که فراهم شد کار و بار او بر ابن الحیفیان پس لاحق شوید بمکه و گفت عایشه فرمود آنحضرت صلعم معاویه را
که خدا تعالی والی کند ترا بر امر این امت پس ببین چه میکنی تو ام حبیبه گفت آیا دهنده ست خدا برادر مرا فرمود

چیزها شرط کرد و از انجمله اینست که بیت المال کوفه و داراب جرد و خلافت بعد معاویه برای ما و برادر ما حنفیه
و در روایتی این ست که خلافت باختیار مسلمانان باشد هر کرا خواهند والی گردانند و هو الصحیح و از انجمله اینست
که متعرض نشود بحال اهل عراق و انتقام نگیرد از ایشان امام حسن این شرط کرده از خلافت فرود آمد و با معاویه بیعت کرد
معاویه گفت چیزی بگو حسن برخاست و بعد حمد و ثنای الهی گفت ای مردمان خدایتعالی هدایت کرد شما را باول
ما و نگهداشت خونهای شما باخر ما و معاویه نزاع کرد با من در امری که من سزاوارترم بدان امر از وی و من گذاشتم
آن امر را برای نگاه داشت خون مسلمانان و طلب چیزی که نزد خدایتعالی ست پس گواهی داد جماعتی از صحابه
که آنها شنیدند رسول خدا را صلعم میفرمود امام حسن را که این پسر من سید ست و مرا انجام ست که صلح دهد خدا
بسبب وی در میان دو گروه بزرگ از مسلمانان که باشد میان آن هر دو مقتله عظیمه و فی البخاری عن ابی بکرة
رایت النبی صلعم علی المنبر و الحسن بن علی معه یقول ان ابنی هذا سید و لعل الله یصلح به بین فئتین من المسلمین و روی
احمد نحوه و قال فلما ولی لم یهرق فی خلافته محجمة من دم و موسوم شد این سال بسال جماعت بسبب اجتماع مردم
و رفع قتال از میان آنها حارث گفته چون علی علیه السلام از صفین برگشت دانست که وی هرگز مالک ملک
شدنی نیست پس گفت چیزها که نمیگفت از او و حدیث کرد باحادیثی که حدیث نمیکرد بآن و گفت در آنچه گفت که
ای مردم مکروه مدانید امارت معاویه را والله اگر گم کنید شما او را ببینید سرها را که گذاشته میشود از کواهل رفتا
همچو حنظل فصل هفتم و از انجمله ست ملک بنی امیه یزید بن معاویه و من بعده مشتمل بر فتنه های عظیم همچو پاره ها

بیشتاب بسوی عقبین تو ای ابن عباس گفت اللهم نعم و یاد کرد مروان حاجت خود را و فرستاد عبد الملک را بسوی
معاویه پس گفتگو کرد در آن باب چون برگشت عبد الملک گفت معاویه ای ابن عباس نمیدانی که آنحضرت ذکر
کرد اینکس را و فرمود که پدر چهار جبابره ست گفت اللهم نعم رواه البیهقی و مرویست از علی مرتضی کرم الله وجهه که گفت
هر امت را آفتی هست و آفت این امت بنو امیه اند ابو هریره گفته فرمود رسول خدا صلعم هلاک امت من بر دست کودکان
قریش ست اخرجه البخاری مراد بنی امیه اند در مجمع البحار گفته ابو هریره ایشان را بنام و نشان ایشان می شناخت لیکن
بخوف مفسده ظاهر نمیکرد و مراد یزید بن معاویه و دیگر نوسالان بنی امیه و حجاج بن یوسف و سلیمان بن عبد الملک
و امثال ایشان اند و گفت عمران بن جابر حنفی و بود یکی از وفد شنیدم رسول خدا صلعم میگفت ویل ست مر بنی امیه
را سه بار فرمود این کلمه را و گفت محمد بن کعب قرظی لعنت کرد رسول خدا صلعم حکم را و کسی را که زاید ازوی
مگر صالحان را از ایشان و آنها قلیل اند و مرویست از عمرو بن مرة الجهنی که اذن خواست حکم بن العاص بر
آنحضرت پس شناخت آواز او را فرمود اذن دهید او را مار ست یا پسر مار لعنت خدا بر وی و بر آنکه بر آید
از پشت وی مگر مومن از آنها و آنها کم اند در اشاعه گفته این استثنا اشاره ست بسوی عمر بن عبد العزیز و امثال
وی از آنها که بزرگ باشند در دنیا و وضیع در آخرة صاحب مکر و خدیعت شوند معظم شوند در دنیا و نیست برای
آنها حصه در آخرت و روایت ست از زهیر بن ارقم که بود حکم بن العاص می نشست نزد آنحضرت و نقل میکرد
کلام او را بسوی قریش پس لعنت کرد او را و کسی را که بیرون آید از پشت وی تا روز قیامت و گفت عبد الله
بن الزبیر بر منبر سوگند برب بیت الحرام و بلد حرام که حکم بن ابی العاص و ولد وی ملعون اند بر زبان محمد صلعم
و هم از وی مرویست که در حالت طواف گفت سوگند برب این بنا که لعنت کرد رسول خدا صلعم حکم و ولد او را
و گفت ابی یحیی نخعی که بودم من میان حسن و حسین و مروان دشنام میکردند این هر دو را و حسن باز میداشت حسین را
پس گفت مروان اهل بیت ملعون اند پس بخشم آمد حسن و فرمود میگوئی اهل بیت سوگند بخدا که لعنت کرده است
ترا خدا بر زبان نبی خود و تو در صلب وی بوده و در لفظی لعنت کرد پدر ترا بر زبان نبی خود و تو در صلب وی
هستی و گفت ابو هریره فرمود رسول خدا صلعم دیدم بخواب که پسران حکم جست میکنند بر منبر من همچو جستن بوزینها

نوشته اند که در حدیث ترمذی و ابن جریر و حاکم از امام حسن آمده الف شهر یملکونها بنو امیة و قاسم بن فضل حدانی
گفته فعددناها فاذا هی الف شهر لا تزید و لا تنقص پس سلطنت بنوامیه از ابتدای خلافت معاویه بن ابی سفیان باید گرفت
امامدت خلافت عبد الله بن الزبیر را که بعد از یزید تا تسلط عبد الملک امتداد دیافت از میان اسقاط باید نمود به از حساب
درست خواهد شد در جامع الاصول درین حدیث میگوید قد جاری فی متن الحدیث ان عدة ولایة بنی امیة کانت علی
راس ثلثین سنة من وفات النبی صلعم و هو فی آخر سنة اربعین من الهجرة و کان انقضاء دولتهم علی ید ابی مسلم
الخراسانی فی سنة اثنتین و ثلثین و مائة فیکون ذلک اثنتین و تسعین سنة یسقط منها مدة خلافة عبد الله بن الزبیر
و هی ثمان سنین و ثمانیة اشهر یبقی ثلث و ثمانون سنة و اربعة اشهر و هی الف شهر انتهی بلفظه انتهی و روایت
ست از زهری و عطاء خراسانی که گفت آنحضرت صلعم حکم را گویا می بینم بسوی پسران او که بالا می روند بر منبر من
و فرود می آیند رواه الفاکهانی و گفت جبیر بن مطعم بودیم ما با نبی صلعم پس گذشت حکم بن ابی العاص که آنحضرت فرمود
وبل ست امت مرا از آنچه در صلب اینکس ست و گفت ابوهریره رضی الله عنه که فرمود آنحضرت صلعم روان شود خون
از بینی مردی جبار از جبابره بنی امیه بر منبر من پس روان شد خون از بینی عمرو بن سعید بن العاص بر منبر نبی صلعم
تا آنکه گذشت از درج منبر و مروی ست از ابن عمر رضی الله عنهما که رفتم نزد رسول خدا صلعم و آمد حسن علیه السلام
آنحضرت فرمود نزدیک شو پس نزدیک کرد آنرا تا آنجا که هر دو گوش وی را لقمه کرد پس درین اثنا که آنحضرت
با وی سرگوشی میکرد بر داشت سر خود را همچو فزع ناگهان کوفت حکم دروازه را بسیف خود علی را فرمود برو و
بیار او را چنانکه آورده میشود گوسفند بسوی حالب وی علی گوش وی گرفته بیاورد و روبروی آنحضرت
صلعم استاده کرد آنحضرت سه بار او را لعنت کرد و گفت در گوشه بنشان تا آنکه رفت بسوی او قومی از مهاجرین

[illegible] علیه السلام مادر وی هرچند جهد کرد که وی از حال زهر دهنده بیاگاهاند لیکن حسن ابا کرد و
گفت خدایتعالی اشد نقمت است و گفت می یابم جگر خود را که پاره پاره شده و من [illegible]
شده ام یعنی اشاره فرمود که این از طرف یزید است پس مخفی نیست که بر تست تکلم نکنی درین باب بحرفی باز گفت سوگند
میدهم ترا که غیر ... قال الواقدی مات الحسن سنة تسع واربعین وقال المدینی مات سنة خمسین وقیل احدی
وخمسین وقال الهیثم سنة اربع واربعین وقال ابن منده سنة تسع واربعین وقیل خمسین وقیل ثمان وخمسین ودفن
بالبقیع ویقال انه مات مسموما کذا فی الاصابة و از کلام اوست علیه السلام مر حسین را ای برادر از خود دور دار از سفهاء کوفه
بیرون آرند ترا والله نمی بینم که جمع کند خدایتعالی در میان ما نبوت و خلافت را و طلب کرده بودم از عایشه رضی الله
عنها که مدفون شوم با رسول خدا صلعم و وی قبول کرده است پس چون بمیرم بخواه از وی و گمان میکنم قوم را
یعنی بنی امیه را مگر آنکه منع کنند ترا پس اگر منع کنند پس مراجعت مکن با ایشان و دفن کن مرا نزد مادرم فاطمه
بقیع و مرد رحمه الله تعالی بعد چهل روز و اکثر بر آنند که وفات وی در سنه خمسین است بعد وفاتش حسین علیه السلام
از عایشه پرسید گفت آری مروان و دیگر بنی امیه مانع آمدند و مروان وقت امیر مدینه بود [illegible]
حسین علیه السلام با همراهیان خود سلاح پوشید و گفتند مقاتله کنیم ابو هریره گفت منع میکنند او را اگر ...
کرد وی ابن رسول الله است صلعم بعده ابو هریره بحسین علیه السلام گفت مباش اول کسیکه ترک کرد وصیت برادر خود
را و وی وصیت کرده است ترا بعدم قتال پس تا آنجا گفت او را که باز گردانید از قتال و دفن کردند او را
علیه السلام در بقیع نزد مادر وی و فرستاد جعده کسی را نزد یزید بطلب وعده که با وی کرده بود و یزید انکار کرد
و بزنی خود نگرفت **فصل هشتم** و از انجمله قتل حسین بن علی علیهما السلام است حافظ ابن حجر در اصابه گفته وقد صنف
جماعة من القدماء فی مقتل الحسین تصانیف فیها الغث والسمین والصحیح والسقیم وفی هذه القصة التی سقتها غنی وقد صح
عن ابراهیم النخعی انه کان یقول لو کنت فیمن قاتل الحسین ثم ادخلت الجنة لاستحییت ان انظر الی وجه رسول الله
صلعم انتهی گویم اصح تو الیف درین باب رساله سر الشهادتین تالیف شاه عبد العزیز محدث دهلوی است معاذ
رضی الله عنه گفته آنحضرت فرمود صلعم بگیر ای معاذ و شمار کن پس هرگاه رسیدم به پنج یعنی از خلفاء گفت یزید

بیمی بر جان خود از دست او بسته نشود و میان حق که منع نکنند او را ملزا نکه مخالفت کنند حالانکه حالی در میان سینه
شان و دلهای شان و مسلط کند بر آنها اشرار آنها را و بگردانند آنها را فرقه‌ها در اشاعه گفته این فرقه‌ها مر کسانیست که بیعت
کردند او را و برآوردندش باز سپردند او را بدشمن و منع نکردند او را و دریغ است برای افراخ آل محمد خلیفه مستخلف که
بکشد خلف مرا و خلف خلف را بگیرای معاذ گفت پس چون رسیدم ده را فرمود ولید نام فرعون است نادم شرائع اسلام
برگردد بخون وی مردی از اهل بیت من الحدیث در اشاعه گفته قول وی چون رسیدم ده را محتمل است ده کس را مع خلفاء
راشدین و درینوقت مراد بولید ابن عبد الملک باشد زیرا که چهار خلیفه اند و پنجم معاویه و ششم یزید و هفتم پسرش معاویه
و هشتم ابن الزبیر یا مروان و نهم عبد الملک و دهم ولید پسر وی و اگر مراد ده کس بعد یزید باشند پس ولید بن یزید
بن عبد الملک باشد زیرا که وی بعد ولید متولی شده و سلیمان برادر اوست و عمر بن عبد العزیز و یزید و هشام هر دو
پسر عبد الملک و چون این هر دو را با آن پنج دیگر ضم کنند نه میشوند و دهم ولید بن یزید است و مؤید آنست قول ثانی وی
که برگردد بخون وی مردی از اهل بیت من زیرا که وی را ابن عم وی یزید بن الولید قتل کرده و همچنین قول وی بر کشید
خدا سیف را پس نیست اغماد برای او زیرا که او و شان اختلاف کردند و بعض ایشان مر بعض را کشتند تا آنکه
بنی العباس بر ایشان غالب آمدند و از اینجاست که زهری گفته که اگر والی شد ولید بن یزید پس هم او بولید همانست
و الا پس مراد بولید ولید بن عبد الملک است و از چند طریق که بعض آنرا حاکم تصحیح کرده آمده است که جبرئیل علیه السلام
و در روایتی ملک القطر نزد آنحضرت صلعم آمد و خبر کرد که حسین مقتول است و خاک آن زمین که آنجا کشته شود نمود
پس داد آنحضرت آن خاک را بام سلمه و فرمود که این خاک روز قتل وی خون گردد و همچنین شد و بو کرد آنحضرت آنرا
و گفت بوی کرب و بلاست و سبب وی آنست که چون امام حسن انتقال کرد معاویه از اهل شام بیعت برای یزید
گرفت و بحج رفت و خواست که از اهل حجاز هم برای وی بیعت ستاند مهاجرین و انصار امتناع کردند و گفتند که اگر ترا
در وی رغبتی است پس آن تراست ورنه آنرا بر مسلمانان باز گردانی و چون معاویه رضی الله عنه بمرد و در شام بیعت
یزید کردند یزید بعامل خود که در مدینه بود نوشت که از حسین بیعت بگیر حسین علیه السلام از مدینه بمکه گریخت بنا بر خوف
بر جان خود پس کوفیان بوی نامه نوشتند که نزد ما بیا با تو بیعت کنیم ابن عباس منع کرد و گفت غدر ایشان و
قتل ایشان با پدر و خذلان ایشان با برادر خود دانی و امر کرد که با اهل خود نرود حسین علیه السلام نشنید ابن عباس گریه
کرد و گفت واحسیناه و ابن عمر نیز او را همچنین گفت حسین ابا کرد ابن عمر میان هر دو چشم او بوسه داد و گفت
استودعک الله من قتیل و همچنین ابن الزبیر نیز منع کرد بلکه باقی نماند در مکه هیچکسی مگر آنکه غمگین شد از رفتن وی و چون
این خبر به برادر وی محمد بن حنفیه رسید آنقدر بگریست که طشتی از آب دیده پر کرد غرض که حسین علیه السلام
مسلم بن عقیل را پیش از خود بکوفه فرستاد و دوازده هزار یا زیاده از اهل کوفه با وی بیعت کردند یزید بن زیاد مسلم
را تهدید بر قتل کرد و آخر گرفتار شکرده بکشتند بیعت کنندگان متفرق شدند و از اینجا حسین علیه السلام روانه شده بود

واز حال مسلم خبر نداشت در راه فرزدق شاعر ملاقی شد از وی حال آنجا پرسید گفت دلهای مردم با شماست و
تیغهائی شان با بنی امیه است و قضا نازل میشود از آسمان و چون نزدیک بقادسیه رسید مردم از حقیقت حال آگاه
کردند و امر برجوع نمودند برادران مسلم بن عقیل گفتند والله که ما رجوع نکنیم تا آنکه عوض برادر خود گیریم یا کشته شویم حسین
علیه السلام عزم نمود و نیست خیر در حیات بعد شما و روانه پیشتر شد در اثنا آن سواران ابن زیاد پیش آمدند امام میل بکربلا
کرد و ابن زیاد بیست هزار مقاتل اطیار کرد و چون بآنجا رسیدند از حسین علیه السلام طلب نزول بر حکم ابن زیاد و متابعت
یزید کردند فرمود بگذارید مرا بروم نزد یزید ابن زیاد جز نزول بر حکم خود هیچ نپذیرفت حسین گفت والله هرگز
بر حکم وی نزول نکنم پس نوبت بمقاتله رسید اکثر مقاتلان وی علیه السلام کسانی بودند که بوی خطوط نوشته بودند
و بیعت نموده صاحب اشاعه گفته لعنت خدا بر قاتلین وی یکبار و بر خاذلین وی صد بار که اهل بیت رسول خدا صلعم
را فدای جانهای خود کردند قاتلهم الله تعالی ما اغدرهم و اخذلهم و از اینجاست که امیر المومنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه
بایشان گفته اگر میتوانستم میفروختم شما را ای اهل شام همچو فروختن درهم بدینار ده را از شما یکی از اوشان با بجمله حسین
علیه السلام با این جسم غفیر و جمع کثیر محاربه کرد و با وی از اهل بیت او جمله هشتاد و چند تن بودند و در میدان جنگ خیلی
ثابت قدمی نمودند و اگر مخالفان میان او و آب حائل نمیشدند هرگز بر وی قدرت نمی یافتند تا آنکه پنجاه کس از کسان
وی علیه السلام شربت شهادت خوردند آوازی شنیده شد که کسی میگوید آیا نیست کسی دافع از حریم رسول الله صلعم
یزید بن الحارث بشنیدن این آواز بامید شفاعت جد وی علیه السلام از لشکر مخالف بیرون آمد و روبروی وی
چندان کارزار کرد که شهید شد بعده چون جمله اصحاب وی علیه السلام فنا شدند و تنها بذات خود بماند حمله مردانه
همچو حمله عم خود حمزه و حمله پدر خود علی سلام الله علیهم اجمعین کرد و بسیاری را از شجاعان آنها بر زمین انداخت
آنها نیز بر وی هجوم آوردند و میان او و حریم وی حائل شدند آنوقت امام علیه السلام آواز داد که باز دارید سفهای
خود را از زنان و اطفال چنانچه باز ماندند پس بمقاتله کرده ماند با ایشان تا آنکه بزخمهایش غربال کردند چه سی و سه
طعنه برداشت و سی و چهار زخم بخورد و معذلک تشنگی بر وی غلبه کرد از پشت زین بر زمین افتاد ـــه

ز زین بورطه خون فتاده می بینم ٭ سوار دوش رسول خدا سلام علیک ٭ ز تشنگی بدهانت زبان نمی گردید ٭ زبان
قدرت کلک خدا سلام علیک ٭ برای ناوک شمشیر کرد سینه سپر ٭ توان بازوی شیر خدا سلام علیک ٭ مقیم جنت ماوی شهید
راه خدا ٭ غریب کوفه و کرب و بلا سلام علیک ٭ سر مبارکش را روز جمعه دهم محرم سال شصت و یک از هجرت از تن پاکش جدا کردند

قاتل لعین وی علیه السلام چون سر شریف را پیش ابن زیاد نهاد این ابیات برخواند ـــه اوقر رکابی فضة و ذهبا ٭
انی قتلت ملکا محجبا ٭ قتلت خیر الناس اما و ابا ٭ و خیرهم اذ ینسبون نسبا ٭ وی حکم بقتل وی کرد و گفت اگر او را این
چنین میدانستی چرا کشتی صاحب اشاعه گفته ظاهر است که او را بجهت مدح نکشت بلکه بجهت آنکه چرا او را بخبث و
ضلالت میکند برین نهادن او سر شریف را در طست و زدن دندانهای مبارک را بشاخی و در آوردن او در
بینی و تعجب نمودن از حسن ثغر او انس رضی الله عنه چون این حرکت دید بگریست و گفت اشبه بود برسول خدا صلعم

وگفت زید بن ارقم بردار شاخ خود را والله دیر است که دیدم رسول خدا را صلعم بوسه میداد میان هر دو لب او وگریه کرد ابن زیاد لعین بیاشفت و بقتل ترسانید زید گفت آیا حدیث نکنم ترا بانچه در غیظ ارنده تر باشد ترا ازین هم دیدم رسول خدا صلعم نشانید حسن را بر زانوی راست خود وحسین را بر زانوی چپ خود و نهاد دست مبارک خود را بر سر هر دو و گفت بارخدایا می سپرم بتو این هر دو را و بصالح مومنین پس چگونه ست ودیعت آنحضرت نزد تو ای ابن زیاد انتهی و بتحقیق انتقام گرفت حق تعالی ازان لعین ترمذی بسند صحیح روایت کرده که چون ابن زیاد کشته شد سر او بموضع سر حسین علیه السلام نهاده شد و ماری بزرگ آمد و مردم متفرق شدند آن مار میان همه سرها گردید نزد سر ابن زیاد آمد و از دهن وی اندرون رفته از بینی وی برآمد و از بینی خزیده از دهنش بیرون آمد و سه بار همچنین کرد و بالجمله ابن زیاد مردود بعد قتل سید الشهداء داخل دار الامارة کوفه گردید و سر مبارک را بر سپری نهاد و ساختگی کرده سرهای اصحاب را با بندیان آل حسین بر پالانهای شتر در رسنها بسته و زنان را برهنه روی و سر کرده نزد یزید لعنه الله تعالی لعناً وبیلاً فرستاد همراهیان سر مبارک چون در منزل اول فرود آمدند شراب از کاسهٔ سر مبارک نوشیدن گرفتند دستی از دیواری برآمد و سطری از خون بنوشت ؎ اترجو امة قتلت حسینا ٭ شفاعة جده یوم الحساب ٭ همگنان سر را گذاشته بگریختند بعده عود نموده بگرفتند و چون نزد یزید رسیدند حریم را بر درج جامع مقیم کنانید آنجا که بندیان و قیدیان میماندند و منجمله آنچه روز قتل وی علیه السلام ظاهر شد اینست که آسمان خون گریست و آوندها پر از خون گردید و آفتاب را خسوف آمد و ستاره ها بشکستند و تاریکی چندان شد که مردم گمان کردند که مگر قیامت قائم شد و کواکب بعض مر بعض را زدند و هیچ سنگی برداشته نشد مگر در زیر آن خون سرخ دیده آمد وگیاه و رس خون گردید و دنیا تا سه روز تیره و تاریک ماند و کشته شدند از برادران و پسران برادرش حسن بن علی و از اولاد جعفر و عقیل سلام الله علیهم اجمعین نوزده مرد حسن بصری گفته نبود بر روی زمین همه ایشان را در آن روز شبیهی این ابیات برخواندند ؎ واعین ابکی بعبرة وعویل واندبی ان ندبت آل الرسول ٭ تسعة منهم لصلب علی ٭ قد ابیدوا وتسعة لعقیل ٭ ولنعم ما قیل ؎ شد صبح بدان شور که آفاق بهم زد ٭ مانا که ز خون ریزی فاطمه دم زد ٭ تا تلخ شود خواب سحر ریزش شبنم ٭ شورابهٔ اشکی برخ اهل حرم زد ٭ چون لشکر دستش نزند آبله کز قهر ٭ گل زاتش سوزان بسر طرف خیم زد ٭ حاشا که چنین خیمه توان سوخت مگر دهر ٭ برکند ازین وادی و در دشت عدم زد ٭ گوئی پی این خنجر بیدادفشان بود ٭ آن سنگ که کافر بشه حمله احم زد ٭ زین خون که دو د برخ شبیر توان یافت ٭ کاندر ره دین شاه چه مردانه قدم زد ٭ هی کاتب تقدیر که در زمرهٔ احیا ٭ چون نام حسین بن علی رفت قلم زد ٭ زین حیف که بر آل رسول عربی رفت ٭ آمد اجل و دست بدامان ستم زد ٭ این روز جهان سوز کدام ست که غالب ٭ شد صبح بدان شور که آفاق بهم زد

فصل نهم

و از آنجمله ست وقعهٔ حره و آنرا واقعهٔ حره نیز گویند و حره زهره هم گویند موضعی ست در سواد مدینه مطهره بر مسافت یک میل و این وقعه از اشنع شنایع و اقبح قبائح ست که در زمان یزید بن معاویه بعد از قتل حسین بن علی علیهما السلام وقوع یافته هر چه از جلس

قتل و سفک و فساد و هتک حرمت این خیر البلاد باشد و این قضیه بوجود آمده روایت ست از ابو هریره رضی الله عنه
که گفت آنحضرت صلعم سوگند بکسی که جان من در دست اوست هر آئینه باشد در مدینه ملحمه که گفته میشود او را حالقه نمی گویم حالقهٔ شعر
ست یعنی تراشندهٔ موی و لکن حالقهٔ دین ست پس بیرون روید از مدینه اگرچه بقدر یک برید باشد اخرجه عمر بن شبه
و نیز وی روایت کرده که ویل ست عرب را از شری که نزدیک شده بر سر شصت سال گردد امانت غنیمت و صدقه تاوان
و شهادت بمعرفت و حکم بهوا رواه الحاکم و بود ابو هریره که میگفت بار خدایا اندر نیابد مرا سال شصتم و نه امارة
صبیان اشاره میکرد بسوی قول نبی صلعم هلاک امت من بر دستهای غلامان ست یعنی کودکان از قریش زیرا که
درهمین سال یزید متولی شده و واقدی در کتاب حره از ایوب بن بشیر آورده که حضرت در سفری از اسفار بیرون
آمده بود و چون بحرهٔ زهره رسید بایستاد و انا لله و انا الیه راجعون خواند صحابه دانستند که مگر در عواقب مورد
این سفر امری که نه موافق مدعا بود معلوم آنحضرت گردید عمر بن الخطاب پرسید یا رسول الله چه دیدی که استرجاع
نمودی فرمود اینجا امریکه تعلق باین سفر شما داشته باشد خود نیست گفتند چیست فرمود کشته شوند درین سنگستان
آنهائیکه خیار امت من باشند بعد از اصحاب من و در روایتی آمده که هرگاه بدین موضع میرسید بدست مبارک خود اشارت
میکرد و میفرمود کشته شوند درین حره خیار امت من و از ابن عباس نیز مثل این روایت آمده و از کعب احبار روایت
کرده اند که در توراة آمده ست که در سنگستان شرقی مدینه مقتولان باشند که رویهای ایشان روز قیامت در روشنی
مثل ماه شب چهاردهم باشد و در حدیث متفق علیه آمده که هلاک امت من بر دست قبیلهٔ از قریش بود گفتند پس چه
فرمائی یا رسول الله ما را دران زمان فرمود عزلت و گوشه گرفتن از خلق و مروی ست از ابو عبیده که همواره این
دین قائم ست بقسط تا آنکه باشد اول کسیکه رخنه کند آنرا مردی از بنی امیه و از ابی العالیه آمده که بودیم ما بشام همراه
ابی ذر رضی الله عنه پس گفت شنیدم رسول خدا را صلعم میگفت اول مردیکه مغیر کند سنت مرا مردی از بنی امیه
باشد یزید بن ابی سفیان برادر معاویه گفت آنکس منم گفت نه ابو ذر غفاری گفته ردیف بودم رسول خدا را صلعم بر
حمار و گذشتیم از خانهای مدینه فرمود چه حال باشد ترا ای ابو ذر وقتیکه باشد در مدینه گرسنگی سخت برنخیزی از
جامه خواب نتوانی رسید تا مسجد خود و مشقت اندازد ترا گرسنگی گفتم خدا و رسول او داناتر اند فرمود پارسا باش و
چه حال باشد ترا وقتیکه واقع شود مرگ در مدینه تا آنکه بهای گور رسد یک بنده را گفتم الله و رسول او داناتر اند فرمود
صبر کن و تکلف خود را بران دار باز فرمود چه حال باشد ترا وقتیکه باشد در مدینه قتل و در گیرد خونها احجار الزیت
را گفتم خدا و رسول او داناتر اند فرمود می آئی تو نزد کسیکه ازان او هستی گفتم سلاح گیرم و محاربه کنم فرمود شریک
آن قوم شوی در فتنه گفتم پس چکار کنم فرمود اگر بینی که کسی ترا میکشد جامه بر روی خود بیفگن و تسلیم وی شو
تا بگناه خود و گناه تو برگردد اخرجه ابو داؤد گفته اند این اشارت ست بوقعهٔ حره که در زمان یزید پلید
واقع شده و گوش و زبان تحمل گفت و شنید آن ندارد و ابو ذر رضی الله عنه این واقعه را اندر نیافته زیرا که
وفاتش در سنهٔ سی و دو از هجرت شده و وقوع این حادثه در سنهٔ شصت و سه بوده و بروی صلعم وقوع

این ماجرا گویا بتعیین وقت کشف کرده اند و مراد بمرگ مدینه عام الرماد است کما قیل و درین حدیث حکم فتنه هم بیان
فرموده که مقتول بودن دران بهتر از آنست که قاتل کسی باشی **و سبب این وقعه آنست** که هرگاه معاویه
خواست که از اکابر اهل حجاز همچو ابن عمر و ابن عباس و عبد الرحمن بن ابی بکر بیعت برای یزید بگیرد و ایشان قبول نکردند
معاویه صد هزار درهم نزد ابن عمر رسانید و مردی را پوشیده بفرستاد آنمرد با ابن عمر گفت که کدام چیز ترا از بیعت
وی مانع است ابن عمر گفت مگر این مال از برای همین امر رسانیده است اکنون دین من نزد من ارزان باشد بیعت نکنم در دولت امیرا
هرگز و همچنین عبد الرحمن بن ابی بکر هم جواب سخت داد و نحو آن عبد الله بن الزبیر هم گفت معاویه گمان کرد که اینها بخلاف
یزید راضی نیستند و بیعت او نخواهند کرد چون وقت احتضار رسید یزید را گفت که من بلاد را برای تو پامال
کردم و مردم را به بیعت تو آوردم و نمی ترسم بر تو هیچ یکی را مگر اهل حجاز پس اگر امری از ایشان ببینی مسلم بن عقبه را بر
اینها برگماری که من بارها او را آزموده ام و خیرخواهی وی دیده ام چون معاویه درگذشت و امام حسین شهادت یافت
ابن الزبیر اظهار خلافت کرد و دیگران هم خلع بیعت کردند ابن الجوزی از ابو الحسن مدائنی که یکی از ثقات رواة است
نقل میکند که اهل مدینه بعد از ظهور دلائل فسق و فساد یزید بر منبر برآمده خلع بیعت نمودند عبد الله بن عمرو بن حفص
مخزومی عمامه خود را از سر برآورده گفت اگرچه یزید مرا صله و انعام فرمود و در جائزه من بفزود ولیکن وی دشمن خدا
دائم السکر است من او را از بیعت خود برآوردم همچنانکه دستار خود را از سر خود برآوردم دیگری برخاست و نعلین
خود را از پای خود برآورد و برهمین نهج خلع بیعت یزید نمودند تا آنکه مجلس از عمائم و نعال پر شد بعد از ان عبد الله
بن مطیع را بر قریش و عبد الله بن حنظله را بر انصار والی ساختند هر که از بنی امیه بود همه را در دار مروان محاصره نمودند
و مروان و جماعه که با وی بودند روی استعانت و استغاثت بیزید آورده از وی طلب لشکری نمودند وی مسلم بن
عقبه را بر قتال اهل مدینه برانگیخت و وی پیر معمر بود با وصف ضعف حال در مقام جرئت و تجلد آمده همت بر قتال اهل
این بلده شریفه برگماشت منادی بحکم یزید ندا درداد هر که قدم در سیر حجاز نهد اسباب سفر و اسلحه جنگ از سرکار
خاصه دیوان برگیرد و بالای آن صد دینار بطریق انعام در وجه اعانت هم در ساعت بدست وی دهند دوازده هزار
کس را باین طریق براه قتل و فساد روانه ساخت و مسلم بن عقبه را وصیت کرد که اگر ویرا حادثه بوقوع آید حصین
بن نمیر سکونی را خلیفه خود گیرد و گفت اینها را که من ترا بر سر ایشان میفرستم سه بار دعوت کنی اگر در مقام اجابت
و قبول درآمدند بگذار و الا با ایشان مقاتله کن و بعد از آنکه بر ایشان غالب آئی تا سه روز حرم مدینه را اباحت
کن و هر چه در آنجا باشد از مال و سلاح و طعام نصیب لشکریان سازد و بعد از سه روز دست تطاول از ایشان
برگیرد با علی بن حسین رضی الله عنهما تعرض نکن و وی باتفاق داخل این جماعه نیست بعد از وصول خبر این لشکر باهل
مدینه ایشان نیز بتهیه و استعداد مدافعه اهل فساد برخاستند و با جماعه بنی امیه که محصور بودند گفتند که با ما
عهد کنید که بمکر و فساد برنخیزید و جاسوسی و کشف اسرار ما نکنید و مظاهرت اعداء ما به امداد ایشان ننمائید و
گرنه فی الحال تمامه شمارا تحت تیغ سیاست و هلاک میکشیم آنها برای دفع وقت و اضطرار عهد با ایشان بستند

اتفاق همراه ایشان بدفع مسلم بن عقبه برآمد مروان بن الحکم پسر خود عبد الملک را خفیه نزد مسلم بن عقبه فرستاد
تا از ناحیه حره درآمده سه روز مهم کارزار را موقوف دارد و بعد از سه روز روی مشاوره با اهل مدینه آورد و
گفت تدبیر چیست و چه میکنید گفتند غیر از محاربه و مقاتله تدبیری نیست تا دفع این فتنه و فساد کرده شود مروان گفت
اشارت فتنه خوب نیست اطاعت کنید و با یزید بیعت نمائید مصلحت اینست اهل مدینه را این سخن پسند نیفتاد قرار بر محاربه
دادند عبد الله بن غسیل سوار شده در صف قتال درآمده داد شجاعت و مردانگی داد مسلم بن عقبه را بجهت ضعف
و مرض بر سریری نشانده در میان دو صف داشته بودند وی تحریص و ترغیب لشکریان مینمود و عبد الله بن مطیع
نیز با هفت پسر خود مقاتله کرده بدرجه شهادت رسید مسلم بن عقبه سر او را نزد یزید فرستاد در قهر و غلبه نامرد لشکر
یزیدیان گشته وی بموجب حکمی که یزید کرده بود تا سه روز اباحت حرم مدینه و نهب اموال و قتل نفوس و فسق نساء
کرد قرطبی گفته وقوع این واقعه در حره واقم بود که بر مسافت یکمیل از مسجد سرور انبیاء است و یکهزار و هفتصد تن
از بقایای مهاجرین و انصار و علماء تابعین اخیار را بقتل رسانیدند و از عوام ناس غیر از نساء و اطفال ده هزار
کس را کشتند و هفتصد تن از حاملان قرآن مجید بود و هفتاد از اقدام قریش را در زیر تیغ ستم درآوردند و
زنان را مباح ساختند تا آنکه آورده اند که هزار زن بعد از این واقعه اولاد زنا زائیدند و اسپان را در مسجد پیغمبر صلعم
جولان دادند و در روضه که جائیست میان قبر و منبر منیف و در حدیث شریف آنرا روضه از ریاض جنت گفته اند
اسپان بول و روث کردند و مردم را بر بیعت یزید جبر و اکراه نمودند بر عهد عبودیت که خواه بفروشد یا آزاد کند
یا اطاعت خواهد یا معصیت و چون یزید بن عبد الله بن زمعه رضی الله عنه ذکر بیعت بر حکم قرآن بر زبان آورد
در حال گردنش زدند عبد الله بن حنظله میگفت والله از بیعت یزید بیرون نیامدم و بر وی خروج نکردم تا
ترسیدم که سنگ از آسمان ببارد در اشاعه گفته محاربه مسلم بن عقبه در سنه شصت و سه بود انتهی و این مسلم بن
عقبه را مسرف گویند از جهت اسراف و افراطی که در قتل و فساد داشت بالجمله وی در قتل اهل این بلده شریفه
داد اسراف و فساد داده بجانب مکه معظمه رو نهاد زیرا که یزید او را وصیت کرده بود که بعد فراغ از امر اهل مدینه بمکه
روی و با ابن زبیر درآویزی لیکن بسبب مرضی که داشت در اثناء راه بر بستر هلاک افتاد و برد حصین بن نمیر کندی را
خلیفه خود گرفت و بمحاصره ابن الزبیر و رمی منجنیق و احتراق وی وصیت نموده رخت اقامت بدار البوار کشید حصین بن
نمیر را چون خبر موت یزید رسید بگریخت و از وی وقوع این مهام صورت انصرام نیافت کذا قال الطبرانی ابن جوزی
بسند متصل خود تا سعید بن المسیب آورده که وی گفت در لیالی حره هیچکس در مسجد پیغمبر صلعم غیر من نبود و اهل شام
که در مسجد می آمدند میگفتند که این پیرک دیوانه در اینجا چه میکند هیچ وقت نمازی نمی درآمد که من آواز اذان و اقامت از حجره شریفه
نمی شنیدم و هم بدان اذان و اقامت نماز میکردم و هیچکس در مسجد با من نبود و ابو سعید خدری را دیدند که موی
ریش او همه بریده است پرسیدند که این چه صورتست گفت از آثار ظلم اهل شام است که در واقعه حره بمن رسیده طائفه
در خانه من درآمدند و هرچه از متاع بیت باشد همه را پاک بردند جماعه دیگر رسیدند چون هیچ در خانه نیافتند آتش قهر

ز نیاد ایشان قتاد گفتند شیخ را بجنبانید هر یکے از ایشان موی از ریش من بر کند و باین حال که می بینید مرا رسانیدند و بر همین قیاس شنائع و قبائح این قضیهٔ نامرضیه خارج از حد تحقق و امکان تصورست و آنچه عاقبت کار این ظالمان نا عاقبت اندیش شد دلالتی واضح دارد بر خذلان و خسران دنیا و آخرت ایشان در اشاعه گفته حصین بن نمیر بعد فوت مسلم بن عقبه بمکه رفت و شصت و چهار روز محاصره کرد و قتال شدید و رمی بیت الله بمجانیق نمود و مردی پارهٔ آتشی در سر نیزه کرده بهوا پرانید از ان بیت الله سوخته شد درین اثنا نعی یزید پلید رسید میان وقعهٔ حره و موت وی فاصلهٔ سه ماه یا کمتر باشد اهل مکه و مدینه بر شامیان جرأت کردند تا آنکه آنها ذلیل شدند و هیچ یکے از آنها تنها نمی شد مگر آنکه لگام اسپ او گرفته سرنگونش میکردند آخر بنو امیه بشامیان گفتند که مارا هم همراه خود بشام برید آنها همچنین کردند و لشکر یزید داخل شام شد و در حجاز بیعت با ابن الزبیر کردند و آنجا جملهٔ اهل آفاق بیعت نمودند این معاویه بن یزید بن معاویه نمودند این معاویه مردی صالح بود بایستاد و گفت یا ایها الناس جد من معاویه نزاع کرد درین امر با اهل آن امر و خوض کرد در خون مسلمانان تا آنکه غالب شد بران باز مرد خدا داند که انجام وی چه شد و پدرم یزید هم درین امر با اهل آن نزاع کرد و اولاد رسول خدا صلعم و اهل حرمین شریفین را بکشت و بر بیت مجانیق نصب نمود و مرد خدا داند که انجام وی چه شود و اکنون شما مرا متقلد این امر کردید هرگز نروم من بگناه این امر و بروید شما بنعیم وی و ندارایم در چیزی از خونهای مسلمانان و اموال ایشان این بگفت و لازم خانهٔ خود گشت تا آنکه بعد از چهل روز بمرد و گفته اند بعد شش ماه و وی آخر کسے ست که متولی شد از پسران ابی سفیان در اشاعه گفته قتل حسین علیه السلام و وقعهٔ حره و رمی کعبه بمنجنیق از ان شنائع ست که در زمن یزید واقع شده ابن حجر در شرح همزیه گفته و نیست عجب زیرا که یزید از قبائح فسق و اخلال بتقوی بجائی رسیده بود که صدور این قبائح از وی بسیار نیست بلکه امام احمد بن حنبل رحمه الله تعالی قائل بکفر وی شده و ناهیک به ورعا و زهدا و علما و وی نگفت بکفر وی مگر بجهت قضایای صریحه در کفر که واقع شد از وی و ثابت شد نزد امام و اگرچه ثابت نشد نزد غیر وی همچو غزالی رح و مبالغه کرد ابن العربی المالکی و گفت بکشت یزید حسین را مگر بسیف جد وی یعنی بیعت برائی یزید گردیده بود و پس حسین بروی باغی باشد زیرا که کسان بسیار اقدام بر بیعت وی کردند و استخلاف پدر او را برای وی اختیار کردند و باوجود استخلاف این بغی شرط نباشد و شک نیست که پدرش معاویه خلیفهٔ حق بود بنزول امام حسن از برای وی و اجتماع مردم بروی و آنچه قول ابن عربی مردودست زیرا که بغی بعد استقرار احکام و انعقاد اجماع بر تحریم خروج بر امام جائر پیدا شد و پیش ازان پس امر منوط باجتهاد بود و اجتهاد حسین علیه السلام مقتضی جواز یا وجوب خروج شد بر یزید بنا بر جور و قبائح وی که گوش از شنیدن آن کر میشود و بیعت یزید نزدیک حسین و غیر وی علیه السلام از کسانیکه بیعت با وی نکردند منعقد نشده بود و آنانکه بیعت کردند باکراه کردند و غایت امر یزید این ست که اگر کافر نباشد جائر فاسق متغلب ست و محل تحریم خروج بر جائر بعد استقرار امور و انقضاء آن عصارست انتهی کلام ابن حجر رح صاحب اشاعه گفته و نیز یزید ابن فاسق بود و شرط استخلاف ابتدائ علم باحکام و عدالت ست و قول اهل علم که منعزل نمیشود امام اعظم بفسق

آن بطریق دوام ست نه ابتدا که ابتداءً مانع بیعت ست و حاصل نشد یزید را تغلب مگر بعد از انکه کشت امام حسین را و بعد از وقعهٔ حره و قتل اکثر مستحقین خلافت با انکه اهل مکه بیعت وی نکردند و با ابن الزبیر بر قتال وی اصرار کردند هم در زمان وی و در زمانهٔ پسر وی معاویه انتهی کاتب حروف گوید عفاالله تعالی عنه که نسبت نمودن ابن عربی مالکی سامحه الله و عفا عنه و عنا بغی را بجناب امام حسین بن علی علیهما السلام حرفیست که دلهای اهل ایمان کامل از ان چون بید بر خود میلرزد و گوش مسلمانان از استماع صدایش بمراحل می گریزد و انچه شیخ ابن حجر هیتمی مکی و سید محمد بن عبد الرسول شهرزوری مدنی یعنی صاحب اشاعه در رد و جوابش می گفته و نوشته اند درست ست اما اینجا خود هیچ بغی نیست چه سابق گذشته که جناب امام علیه السلام بعد دریافت حال قتل عقیل در کوفه قصد مراجعت کردند اما برادران مسلم مانع آمدند و وقت مقابله ابن زیاد هم فرمود که بگذارید مرا تا پیش یزید بروم او خود نگذاشت تا انکه مظلومانه شهید شد و خبر شهادت وی پیش از ان بچندسال انحضرت صلعم داده بود و بر بنی امیه و قاتلان وی نفرین و لعنت کرده و انچه روز قتل وی از تغیر اسمان و زمین واقع شده بر هیچکس پوشیده نیست پس با وجود این همه چیزها که امارت حقیت وست علیه السلام باصرح وجوه و ابلغ نصوص می او بغی یعنی چه سبحان الله قاتلان او که بر لسان محمد صلعم ملعون باشند بر حق بوند و مقتولان مظلوم که بر لسان محمد صلعم شهدا باشند باغی باشند این چه مسامحت ست هیچ مسلمان این حرف باور ندارد **وقف** چون معاویه بن یزید بمرد جمله اهل آفاق بیعت با ابن زبیر کردند و ملک حجاز و یمن و مصر و عراق و مشرق و جمیع بلاد شام تا انکه دمشق هم بروی مسلم شد و هیچکس جز بنو امیه و هر که هواخواه ایشان بود از بیعت وی متخلف نشد تا انکه مروان هم قصد رحلت بسوی مکه معظمه برای بیعت وی نمود و بنو امیه مانع امده با وی عقد بیعت بستند و او را بر خود خلیفه گرفتند مروان با مطیعان خود بسوی دمشق بر آمد و با ضحاک بن قیس که مبایع ابن زبیر بود مقاتله کرد ضحاک کشته شد و مروان بر شام غلبه کرد و از انجا متوجه مصر شد و عامل ابن زبیر را که آنجا بود محاصره کرد و در سنهٔ شصت و پنج هجری در ماه ربیع الآخر بر مصر غالب گردید و همدرین سال بمرد مدت حکومت وی شش ماه ست اما پسر خود عبد الملک را بجائی خود قائم نمود و پس ملک شام و مصر و مغرب نزد وی آمد و ملک یمن و حجاز و عراق و مشرق در قبضهٔ ابن الزبیر باقی ماند مگر آنکه در کوفه مختار بن ابی عبید غالب شد و مردم را بسوی محمد بن الحنفیه بخواند و گفت که وی مهدی موعود ست دو سال برین دعوی قائم ماند بعده از نیطرف امیر بصره مصعب بن الزبیر برادر عبد الله بن الزبیر بروی لشکر کشید و بعد محاصره در شهر رمضان سنهٔ شصت و نه وی را بقتل رسانید و تمام ملک عراق در قبضهٔ تصرف ابن الزبیر آمد و وی رضی الله عنه تا سال هفتاد و یک بخلافت پرداخت بعده عبد الملک بسوی مصعب آمد و مقاتله کرده در ماه جمادی الاولی از سال مذکور او را بکشت و مالک تمام عراق گردید درینوقت در تصرف ابن الزبیر جز حجاز و یمن هیچ نماند عبد الملک حجاج بن یوسف ثقفی را بر ابن زبیر فرستاد و تا در سنهٔ هفتاد و دو هجری رسیده محاصرهٔ او کرد تا انکه ابن الزبیر در ماه جمادی الاولی سنهٔ هفتاد و سه هجری کشته شد مجموع مدت خلافت ابن زبیر نه سال و چیزیست بعد از ان جمله مردم بر

عبدالملک بن مروان اتفاق اجتماع کردند و بعد از وی بر پسرش ولید و بعدش بر پسر دیگر وی سلیمان بعده
بر عمر بن عبدالعزیز رح بعده بر پسر دیگر وی یزید بعده بر پسر دیگر وی هشام و این همه اولاد عبدالملک بن مروان ست
مگر عمر که وی پسر برادرش عبدالعزیز بود و بعده چون هشام درگذشت برادرزاده اش ولید بن یزید بجای وی
نشست و ابن عمش یزید بن ولید او را کشته خودش حاکم شد و بعد وی مروان حمار بن محمد بن مروان و چون وی
هم برد برادرش ابراهیم والی گشت و مروان بروی غلبه کرد و امر ایشان مختل شد تا آنکه ملک بدست بنو العباس
آمد و ایشان چنانکه باید آنها را کشتند فلله الامر من قبل و من بعد و تفصیل احوال ایشان بقدر مناسبت مقام
در باب اول گذشته ست فلیرجع الیه **فصل دهم** و از انجمله ست ویران شدن مدینه بعد حره از ابو هریره آمده
که گفت روزی پیش آید که اهل مدینه را از مدینه بیرون کنند پرسیدند کیست که بیرون آرد ایشان را گفت امراء السوء
اخرجه ابن ابی شیبه و روایت کرد احمد برجال صحیح که بر آمد آنحضرت صلعم بر احد و روی کرد طرف مدینه و فرمود وای
او را از قریه که بگذارند او را اهل او بهمچو پخته تر انچه باشد یعنی در عین نضارت و آبادی و مرویست از شریح بن عبید که
وی خواند کتاب کعب را که بپوشد مدینه را امریکه بترساند آنها را تا آنکه بگذارند آنرا و حالانکه وی خوارست و شاشه کنند
گربه ها بر قطایف خز نترساند آن گربه ها را هیچ چیز تا آنکه بدرند روباه ها در بازارهایش نترساند آنها را هیچ چیز اخرجه ابن ابی
شیبه و در موطاست هر آئینه ترک کنید شما مدینه را بر احسن انچه باشد تا آنکه درآید سگ یا گرگ و بول کند بر بعض
ستونهای مسجد و رواه ابن ابی شیبه و زیاده کرد لفظ منبر قاضی عیاض گفته این در زمانه اول شد که وی ترک
کرده شد بر بهترین انچه بود از دین و دنیا اما دین پس کثرت علماست در آن و اما دنیا پس عمارت و اتساع حال اهل او ست
و اهل اخبار ذکر کرده اند که اکثر کسان مدینه بر فتند و میوه های او برای حیوانان بماند و مدتی خالی افتاده ماند باز
مردمان آمدند و قومهای بسیار ذکر کرده اند که انچه آنحضرت صلعم از شاشیدن سگان بر سواری مسجد شریف
فرموده بود آنها بچشم خود دیدند و نووی گفته ظاهر مختار آنست که این ترک مدینه متعدد باشد زیرا که در روایت
ابن ابی شیبه آمده که بیرون روند اهل مدینه از مدینه پستر عود کنند بسوی وی باز بیرون روند از وی پستر
عود نمایند بسوی وی و نیز مرویست از عمر مرفوعا که بیرون برآیند اهل مدینه از مدینه باز عود کنند بسوی
وی و آباد سازند او را تا آنکه پر شود و از بناها آباد گردد باز بیرون روند از وی و عود نکنند بسوی آن هرگز گفت
و ظاهر اینست که انچه قاضی عیاض ذکر کرده آن ترک اول ست و سببش وقعه حره بود چنانکه در حدیث ابو هریره
ست که بیرون آرند آنها را امراء سوء و ترکی که در آخر زمان باشد باقی ست انتهی ملخصا صاحب اشاعه گفته و مؤید
اینست روایت شریح که گذشت زیرا که آن ترک در آخر زمان باشد برای هجرت بسوی بیت المقدس نه برای
فزع و ترس از چیزی آری ممکن ست که گویند این در زمن سفیانی نیز واقع شود و وی از امراء سوء ست و در آخر
زمان خواهد بود ولیکن چون التعدد ثابت شد کار آسان گشت که میتوان گفت این خروج سه بار شدنی ست و در حدیث
ذکرش دو بار آمده بطریق ایجاز و اختصار و بالجمله این ترک در زمانه یزید واقع شده و آن منجمله قبائح شنیعه او ست

و لابدست از وقوع آن بار دیگر در آخر زمان چنانکه احادیث بدان مصرح ست و بیاید ذکر ترک ثانی در باب سوم ان شاء الله تعالی
و شیخ حنفیه سند عبد الحق دهلوی رح در جذب القلوب گفته بعضی علما بر آنند که آنچه در بعضی اخبار معجزات آثار ورود یافته
که زمانه بیاید که مدینه بعد از بلوغ وی به نهایت مرتبه رونق و جمال و نضارت و عمارت رو بخرابی نهد و مردم ترک
آن کنند و مسکن و ماوای وحوش و دواب گردد و مصداق آن همین واقعه نائله ست لیکن تحقیق و مختار چنانکه امام نووی
اشارتی بدان کرده آنست که این حال در آخر زمان نزد قیام ساعت باشد زیراکه بعضی علامات و امارات که درین اخبار
ورود یافته درین قصه بظهور نیامده چنانچه در روایت ابن ابی شیبه آمده که چهل سال این بلده عظیمه ویران بماند و منزل
وحوش گردد و بعد ازان دو شبان از قبیله مزینه بیایند و چون مدینه را باین حالت بهبینند بیکدیگر بطریق تعجب
بگویند که مردم کجا شدند پس نه بینند مگر ثعالب و عوافی را و وقوع این حالت در آخر زمان ست و در خصوص این واقعه
نیز اخبار و آثار باشارت و صریح آمده ست انتهی چنانچه از روایت ابو هریره که گذشت معلوم میشود و قرطبی گفته
سبب خروج اهل مدینه از مدینه که در بعضی احادیث واقع شده همین واقعه حره ست که در زمانے که این بلده مطهره
در رونق و عمارت بمرتبه حسن و کمال رسید و بوجود بقایای اصحاب مهاجرین و انصار و علمای عالیمقدار از تابعین
اخیار مملو و مشحون بود حوادث و فتن بر سبیل تواتر و توالی روی بدان آورد و اهل مدینه از مخافت این آفت اختیار
رحلت ازین موضع که محل رحمت و مهبط برکات ست نموده بیرون آمدند و یزید بن معاویه مسلم بن عقبه را با لشکر
عظیم از اهل شام بقتل اهل مدینه فرستاد تا ایشان را بحره مدینه در غایت شناعت و قباحت بقتل رسانیدند و
سه روز هتک حرمت حرم نبوی صلعم نموده اباحت و الحاد دادند ازین جهت این را وقعه حره نام آمد انتهی
و هم قرطبی گوید که اهل اخبار گویند که مدینه دران زمان از مردم مطلقا خالی ماند و فواکه و ثمرات او نصیب وحوش
و بهائم آمد و کلاب و دیگر حیوانات در مسجد شریف آرامگاه ساختند و مصداق آنچه مخبر صادق خبر داده بود بظهور
آمد انتهی **قف** و منجمله فتن که در زمانه بنی مروان واقع شد قتل ابن الزبیر رضی الله عنه و هدم کعبه به تولیت حجاج
بن یوسف ثقفی ست طبرانی در خبری طویل از عروه بن الزبیر روایت کرده که چون معاویه رخت اقامت بدار آخرت
کشید عبد الله بن الزبیر از اطاعت و انقیاد یزید گرانی نمود و از عقد بیعت او ابا آورد و بسب و شتم وی
زبان برکشاد چون صورت این حال به یزید رسید سوگند یاد کرد که او را جز غل در گردن نیارد و شخصے را بطلب
وی بفرستاد یاران عبد الله بن الزبیر باوی گفتند که اگر از نقره غل سازی و از برای برائت سوگند یزید
در گردنت بیندازی و بالای آن جامها بپوشی هر آئینه صلح تو باوی بطریقه امن و سلامت اقرب باشد عبد الله
بن زبیر گفت خداوند تعالی هرگز او را درین سوگند راستگو نگرداند و من هرگز برای غیر حق نرم نشوم
تا سنگ سخت در زیر دندان نرم نگردد و بعد ازان عبد الله بن زبیر بنیاد دعوت کرد و مردم را باطاعت خود
خواند یزید مسلم بن عقبه را با لشکری از اهل شام بقتال اهل مدینه برانگیخت و حکم کرد که بعد از فراغ از مهم مدینه
متوجه مکه شود و کار ابن زبیر باخر رساند اما مسلم در راه مکه بمرد چنانکه گذشت و یزید حکم با بن مرجانه کرده بود تا بغزای

ابن الزبیر برود و اما ابن مرجانه در امتثال امر وی توقف نموده گفت لا والله هرگز جمع نکنم برای این فاسق
قتل فرزند پیغمبر را با غزای بیت الله زاده الله تشریفا و تعظیما بران مسلم بن عقبه را فرستاد در جذب القلوب گفته
وقوع حره روز چهار شنبه بست هفتم یا بست هشتم شهر ذیحجه بود سنه ثلث وستین و موت مسلم بن عقبه غرهٔ محرم
سنه اربع وستین و قتال مکه و قذف بیت الله بمنجنیق روز شنبه ثالث ربیع الاول و مردن یزید اول ربیع الآخر
بعد از حره بسه ماه انتهی در اشاعه آورده که حجاج بن یوسف یکصد و بست و چهار هزار کس آدم را بطریق صبر
بکشت و این سوای آن کشتگان است که در محاربات از دست وی بقتل رسیدند و جماعتی را از صحابه اهانت کرده بر
گردن های ایشان مهر زد از انجمله انس خادم نبی صلعم و بر ابن عمر خفیه کسی را بر گماشت که وی بحربهٔ مسمومه کار
تمام ساخت و جز آن از قبائح و شک نیست که حجاج سیئه از سیئات عبد الملک بود زیرا که از طرف وی امارت
عراق و حجاز داشت حبیب بن ابی ثابت روایت میکند که علی مرتضی علیه السلام مو وی را گفت نمیری تا آنکه دریابی جوان
ثقیف را گفت کیست جوان ثقیف فرمود گفته شود او را روز قیامت کفایت کن برای ما زاویه را از زوایای جهنم
مرد ست که مالک شود بست سال یا بست و چند سال نگذارد برای خدا هیچ معصیت مگر ارتکاب کند آنرا تا آنکه
اگر باقی نماند مگر معصیتی واحد و باشد میان او و میان معصیت دروازهٔ مغلق بشکند آنرا و مرتکب شود آن معصیت
را بکشد هر که مطیع اوست کسی را که عاصی اوست رواه البیهقی فی الدلائل شهادت ابن الزبیر از دست حجاج بن یوسف
بوده و وفات حجاج در سنه نود و چهار بوده قصهٔ موت وی محمد بن عبد الله الخطیب صاحب المشکوة در اسماء الرجال
مشکوة چنین آورده که حجاج سعید بن جبیر اسدی کوفی را که یکی از اعلام تابعین ست گفت برای جان خود طریقهٔ
قتل را که بپسندی اختیار کن سعید گفت تو ای حجاج برای نفس خود بگزین چه سوگند بخدا که نکشی مرا هیچ نهج لیکن
بکشم من ترا بهمان نهج در آخرت گفت میخواهی که ترا عفو کنم سعید گفت اگر عفو کنی این عفو از جانب خدا باشد و اما
تو پس ترا نه برات ست و نه عذر حجاج گفت ببرید او را و بکشید سعید چون بیرون دروازه شد بخندید حجاج را
از خندهٔ وی خبر کردند باز گردانید و سبب ضحک پرسید سعید گفت شگفت کردم از جرأت تو بر خدا و حلم خدا از تو پس امر
کرد بنطع و گسترده شد گفت بکشید او را سعید گفت وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا و ما انا من
المشرکین حجاج گفت این را بسوی غیر قبله بسته بکشید سعید گفت اینما تولوا فثم وجه الله گفت او را بر روی وی افگنده
قتل کنید سعید فرمود منها خلقناکم و فیها نعیدکم و منها نخرجکم تارةً اخری گفت ذبح کنید وی را سعید گفت آگاه باش
که من گواهی میدهم و حجت می آرم که لا اله الا الله وحده لا شریک له و ان محمدا عبده و رسوله بگیر این را از من تا آنکه
ملاقی شوی مرا روز قیامت بعده سعید دعا کرد و گفت بار خدایا مسلط مگردان او را بر هیچ یکی که بکشد وی آنرا
بعد از من این بگفت و بر نطع ذبح کرده شد و حجاج بعد از وی پانزده شب نزیست و آکله در شکم او افتاد طبیب را
بخواند تا در ان نظر کرده گوشت بد بو کرده طلبید و در رشته آویخته در گلوی او فرو داد و ساعتی بگذاشت
چون رشته از حلق بیرون آورد با خون چسپیده بود دانست که وی ناجی نیست غرضکه تا زنده بود فریاد

تیغ بر جبیست سعید بن جبیر را با من که چون خواب کردن میخواهم بائی مرا میگیرد فاعتبروا یا اولی الابصار انتهی

فصل یازدهم

واز انجمله است قتل زید بن علی بن حسین علیهم السلام وصلب وحرق او بعد از آن وقتل ولد وی یحیی بن زید رضی الله عنه و زید مذکور مکنی است بابی الحسین و مذهب زیدیه منسوب باوست و ولادتش از بطن جاریه سندیه در سنه اربع و سبعین یا سنه ثمانین بوده و متصف بود بعلم وفضل و شجاعت و عفت حافظ ابو حاتم بن حبان بستی صاحب صحیح گفته وی جماعتی از صحابه رسول خدا صلعم دیده بود و علم از پدر خود امام زین العابدین و برادر اکبر امام محمد باقر علیهما السلام آموخت و جم غفیر از فقها و محدثین از وی روایت علم کرده اند و در سبب خروج وی بر هشام بن عبد الملک روایات مختلف آمده که در مروج الذهب مسعودی و عمدة الطالب و دیگر کتب اخبار بتفصیل مذکور است و بالجمله چون وی خروج کرد رافضیان کوفه چهل هزار با او بیعت کردند قرار میعاد خروج شب دینه بود بست و یکم صفر سنه احدی و عشرین و مائة چون روز شد چهار صد مردم ماندند مهتر شان نصر بن خزیمه بود زید از نصر پرسید که ای سبحان الله این قوم کجا شدند او گفت از تو پرسیدند که چگوئی در حق ابو بکر وعمر تو گفتی که گواهی میدهم که پدرم زین العابدین تولا کردی بدیشان و گفتی یرحمهما الله کانا امامین عادلین بهمین سبب ترا رها کردند زید گفت صدق رسول الله صلعم هم الروافض لهم خزی فی الدنیا والآخرة هکذا فی فضائح الروافض و چون زید علیه التحیة والثنا بر بیعت کوفیان عزم خروج مصمم کرده بود عبد الله محض از مدینه بوی نوشت که زنهار بقول اهل عراق فریفته نشوی که عاقبت با تو همان کنند که باسلاف تو کردند و همچنین امام محمد باقر علیه السلام بجواب زید فرمود که رکون بکلام اهل کوفه نتوان نمود زیرا که اهل غدر و مکر اند و ثبات و وفا در جبلت آنها نیست علی بن ابی طالب علیه السلام در انمقام بشهادت رسید و حسن بن علی در آنجا مجروح گردید و پدرت حسین بن علی در همان سرزمین از دست همان مردم شربت اجل چشید و در همان بلده و اعمال آن مارا و اهل بیت مارا بر منابر شتم و لعن کردند و میکنند اما چون زید را پیمانه عمر پر شده بود نصایح اقربا و اسباد روی اثر نکرد و عزم خروج را با خود جزم ساخت و کوفیان در باب خروج استعجال داشتند یوسف بن عمر این خبر دریافته بزید علیه السلام پیغام داد که ترا ازین شهر بدر باید رفت زید در توقف خود بهانه چند متمسک شد اما یوسف نگذاشت تا زید از کوفه بر آمد محمد بن عمر بن علی زید را از کوفیان تحذیر نمود و بعضی ابرام گفت اینها همان مردم اند که پدر تو علی بن ابی طالب و فرزندانش حسن و حسین را فرو گذاشتند تا کشته شدند و با تو نیز همین معامله خواهند کرد و ترا بکشتن خواهند داد زید بجوابش این ابیات بخواند ؎ بکرت تخوفنی الحتوف کانّنی اصبحت عن عرض الحتوف بمعزل ٭ فاجبتها ان المنیة منهل ٭ لابد ان اسقی بذاک المنهل ٭ ان المنیة لو تمثل مثلت ٭ مثلی اذا نزلوا بضیق المنزل ٭ مالی حیال لا ابالک اعلمی ٭ انی امرء ساموت ان لم اقتل ٭ بالآخر جد اللعب والتی زید در ماه صفر با جمعی از موالیان و شیعیان از شهر بیرون رفت و یوسف بن عمر بامر کوفه اهل بیعت زید را در مسجد جامع اعظم بند کرد و معدودی چند با زید پیش نماندند زید گفت سبحان الله دیروز چندین هزار کس و عجمی خدویت داشتند مر آنمردم کجا رفتند کسی گفت در مسجد در آورده طریق آمد و شد بر ایشان مسدود کرده اند فرمود ولا حول ولا قوة الا بالله پیداست که ازان جمع کثیر چه مقدار مردم در مسجد گنجیده باشند یوسف بن عمر جمعی کثیر بمحافظت طرق و مسالک شهر

بگماشت علی التوالی افواج را بمقابلهٔ زید گسیل کرد زید با همان قدر مردم که داشت روی بمحاربه آورد و شجاعتی
که از آبائی بزرگوار بمیراث داشت حتمی بظهور رسانید که ملک بر فلک آفرین کرد و در عین شدت قتال که قلوب فحول
ابطال از رعب بلا مال بود باین ابیات تمثل می نمود شعر ذل الحیاة وعز الوفات * وکلا اراه طعاما وبیلا * فان کان لا بد
من احد هما فسیری الی الموت سیرا جمیلا * القصه هر دو لشکر با هم در آویختند و زمانی ممتد کارزار گردید و در اثنای گیر و
دار صاحب رایت یوسف خود را بزید رسانیده بر آنجناب حمله کرد و خواست که شمشیری بزند نصر بن خزیمه پیش دستی نموده
بیک ضرب او را از پای در آورد و زید از آن مکان میل بطرف دشت صیادان کرد چون آنجا رسید لشکری آراسته
تمام از مردم یوسف در آن محل دید حمله بر ایشان کرده گروهی را مقتول و مابقی را منهزم ساخت و از آنجا عنان بجانب کناسه
تافت آنجا نیز گروه انبوه را مسلح یافت سر مبارک خود را برهنه کرده بر آنها حمله برد و جمعیت آنها را پراگنده ساخت
یوسف همچنان در ظاهر شهر بالای تلی استاده بود و علی التوالی مردم را بر زید میفرستاد و زید آنها را از جا بر داشته
نعره میزد که ای اهل کوفه بوعدهٔ خود وفا نمائید که وقت اعانت است و اکثر آن بی وفایان آواز او را می شنیدند
و از جا نمی جنبیدند درین اثنا یوسف گفت تا منادی کردند که هر که سر زید بیارد دوازده هزار دینار بگیرد و
هر که سر یکی از مردم زید بیارد او را نیز چیزی تعین نمود مردم بنوید زر بر قتال حریص تر گردیدند و اصحاب زید را
کشته و اسیر کرده نزد یوسف می بردند آنجناب با نصر بن خزیمه گفت مردم کوفه با من همان معامله کردند که با جدم
علی بن ابی طالب علیه السلام کرده بودند نصر گفت جعلت فداک یا ابن رسول الله من باری تا جان دارم شمشیر
می زنم اکنون جهد باید کرد تا بدر مسجد جامع رسیم و یاران خود را که در مسجد بند شده اند بنصرت خواهیم شاید که بمعاونت
بر آیند تا آنکه بصد جهد رسیدند و آنها را خواندند طائفهٔ از آنها خواست که بر آید مردم یوسف بر بام مسجد دویده
بسنگ و تیر ایشان را مانع آمدند و باز از هر طرف هجوم کرده بر در مسجد محاربه بشدت و صعوبت انجامید و از روسای
اصحاب زید نصر بن خزیمه و معاویه بن اسحق بن یزید بن جاریه و زیاد بن عبد الرحمن با شصت و هفت نفر دیگر و بروایتی
با یکصد و شصت نفر کشته شدند و سرهای ایشان از تن جدا ساخته پیش یوسف بردند و سائر اصحاب زید
نیز خسته و مجروح گردیدند اما آنجناب همچنان پای ثبات افشرده جنگ میکرد آخر الامر مخالفان تیرباران کردند تیری
در جبههٔ مبارکش رسید راوی آن راشد نام مملوک یوسف بن عمر بود تیر از قفا در گذشت و شهید شد اما روایت
مشهور همانست که چون تیر به پیشانی رسید از اسپ افتاد و او را بهمان حال زنده از معرکه برداشته بخانهٔ یکی
از شیعه رسانیدند پسرش یحیی نزد پدر آمد و گفت ای پدر بشارت باد که وارد میشوی بر رسول خدا صلعم و
علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام زید گفت بلی ای پسر کسی بعده حجام آوردند تیر از جبین مبین بر کشید
کشیدن همان بود و رسیدن جان به بهشت برین همان جنازه محفوف برحمت بی اندازه اش را مخفی در بستانی
دفن کردند یوسف بن عمر سراغ برده جسد شریفش را بر آورده سر مبارک بریده بدمشق نزد هشام فرستاد
و جسدش را عریان در کناسه بر دار کردند و در تاریخ ابن عساکر است که همان روز عنکبوتی بر عورت زید تنیدند

باکسی عورت او را ندیدها فظ ابوالحجاج مزی در تهذیب الکمال از عبدالله بن ابی بکر العتکی روایت کند که او از جبیر
بن حازم که از کبار علمای حدیث ست حکایت کرده که گفت پیغمبر را صلعم در خواب دیدم تکیه بچوبی که زید را بران مصلوب
ساخته بودند کرده و میگوید این چنین بفعل می آرند با فرزند من حافظ ابوالقاسم بن عساکر در تاریخ خود از حذیفة بن الیمان
رضی الله عنه روایت میکند که روزی رسول خدا صلعم بزید بن حارثه نگاه کرد و بگریست و گفت مظلوم از اهل بیت من
و مقتول در راه خدا از امت من همنام این خواهد بود و اشاره بزید بن حارثه کرد پس گفت نزدیک شو از من ای زید بن حارثه
زیاده کند خدا دوستی ترا نزد من بدرستیکه تو همنام حبیب منی از اولاد من القصه چون سر زید را بهشام رسانیدند گفت
بر دروازهٔ دمشق بیاویزند و پس از چندی بمدینه فرستادند و یکشب یکروز نزد قبر شریف نبوی منصوب بود و از تاریخ
ابن خلکان معلوم میشود که سرش را بمصر فرستادند و آنجا مدفون شد برین تقدیر احتمال دارد که اول بمدینه آورده بعد
از ان بمصر برده و صاحب طبقات محمود شاهی گفته که سرش با بواز و پای در و ریم و دست در اصفهان و بدنش بدار
آویختند و نیست اختلاف در آنکه شهادت وی علیه السلام در ماه صفر روز دوشنبه واقع شد لیکن در تعیین آن که چند
روز از ماه منقضی شده و سال چندم از هجرت بود اختلاف کرده اند بعضی سوم ماه سنه عشرین و مائة گفته اند و بعضی
دوم ماه و واقدی و سعید بن عفیر و ابوبکر بن ابی شیبه و جمعی کثیر سنهٔ احدی و عشرین و مائة گفته اند و در تعیین تاریخ ماه
مدت عمر آنجناب بقول زبیر بن بکار و اکثر اهل اخبار چهل و دو سال بود و ابن خرداد چهل و هشت سال گفته پسرش
یحیی بن زید در مرثیهٔ پدر چند بیت گفته از انجمله یک بیت اینست ۵ لکل قتیل معشر یطلبونه ۰ ولیس لزید بالعراقین طالب
و جسد شریف مدت چهار سال همچنان بر دار بود تا هشام بمقام بئس المقام شتافت و ولید بن یزید بن عبدالملک اسم خلافت
یافت و در زمان او یحیی بن زید در خراسان خروج کرد چون این خبر بولید رسید بیوسف بن عمر نوشت که گوساله اهل عراق
را از دار فرود آرد و بآن چوب بآتش بسوزد و خاکسترش را بدریا اندازد یوسف جسد را سوخته خاکسترش را بر
ساحل فرات بباد برباد داد و کان ذلک فی سنة ست و عشرین و مائة درین مقام مسعودی در مروج الذهب از
هیثم بن عدی روایت میکند که میگفت بر آمدیم همراه عبدالله بن علی عباسی بنبش قبور بنی امیه در ایام خلافت
ابوالعباس سفاح پس رسیدیم بقبر هشام و بر آوردیم جسد او را درست که چیزی از و ساقط نشده بود مگر طرف بینی او
پس فرمود عبدالله بن علی تا او را هشتاد تازیانه زدند بعد از ان بسوختند و بر آوردیم سلیمان بن عبدالملک را از زمین
و نیافتیم از و چیزی مگر صلب و اضلاع و سرش و آنرا هم سوختیم و همچنین کردیم با چیز این قبور بنی امیه و قبور آنها در قنسرین
بود و آنگاه بدمشق رفتیم و ولید بن عبدالملک را بر آوردیم و نیافتیم از وی بجز موصل قطعه های سرش پس حفر کردیم
قبر یزید بن معاویه را و نیافتیم ازوی مگر یک استخوان و یافتیم در لحد وی خطی سیاه که گویا بخاکستر کشیده اند در طول
از ان پس تتبع کردیم قبور بنی امیه را در جمیع بلدان و سوختیم آنچه یافتیم مسعودی بعد از ایراد این حکایت میگوید که این
خبر را درینمقام از برای آن ذکر کردیم که این امور مکافات فعل هشام بود که با جسد شریف زید علیه التحیة والثنا بجای
آورد و قف زید علیه التحیة والثنا وقت انتقال بفرزند خود یحیی گفت تو چه اراده داری که بعد از من بعمل آری

بیحیی گفت بخدا که با این ظالمان قتال کنم واگرچه بغیر از نفس خود یاری دیگر نیابم زید فرمود آنچه اندیشیده بجای آری
ای پسرک من بتحقیق که تو بر حقی وایشان بر باطلند ومقتولان جانب تو در بهشت خواهند رفت ومقتولان جانب
آنها در سقر مقر خواهند گرفت القصه شهادت یحیی بن زید علیه التحیة والثنا بعد از شهادت پدر بزرگوارش بچهار
سال یا کسری کم یا زیاده بوقوع آمد مادر یحیی ریطه بنت ابی هاشم عبد الله بن محمد بن الحنفیه بود یحیی بعد شهادت پدر
بمداین نزول نمود چون دانست که مردم یوسف بن عمر در پی اویند بری آمد واز ری بنیشاپور واز انجا بسرخس
و شش ماه انجا نزد یزید تمیمی اقامت کرد آنگاه ببلخ رفت مردی حریش نام بخانه خود آورد و مدتی پنهان داشت
تا آنکه هشام به بئس المقام شتافت و مسند خلافت بوجود ولید ولید بن یزید بن عبد الملک ملوث گردید درینوقت
یوسف بن عمر ثقفی که والی عراق بود بنصر بن سیار لیثی حاکم خراسان نوشت که یحیی بن زید در بلخ نزد حریش است
اورا گرفته بعراق فرست او از حریش یحیی را طلبید حریش گفت بالله العظیم اگر تیغ بر سر من زنند و یحیی در زیر
پای من باشد قدم از وی بر ندارم و اورا بتو تسلیم ننمایم نصر فرمان بقتل حریش داد پسر حریش چون دید که پدرش
کشته میشود گفت دست از وی بدار من یحیی را نزد تو می آرم نصر یحیی را محبوس ساخت و زنجیر در پایش انداخت
عبد الله بن معاویة بن عبد الله بن جعفر بن ابی طالب درین باب گوید ~ الیس بعین الله ما یفعلونه ٭ عشیة یحیی
موثق فی السلاسل ٭ کلاب عوت لا قدس الله سرها ٭ فجئن بصید لا یحل لآکل ٭ نصر حال گرفتاری یحیی بیوسف بن عمر
نوشت و وی بولید نگاشت ولید بنصر فرمان فرستاد که یحیی را از اثارت فتنه تحذیر کن و از قید اطلاق نمائی
یحیی بعد از رهائی بسرخس رفت نصر اورا آنجا ماندن نداد ناچار متوجه نیشاپور شد حاکم آنجا بنصر اطلاع کرد نصر
بعمر بن زراره حاکم نیشاپور نوشت که من یحیی را گفته ام که در خراسان نباشد باید که اورا درباب بر آمدن تاکید
نمائی والا حرب کن عمرو بیحیی پیغام داد که ازین ناحیه بیرون رو یحیی گفت مارا آنقدر مهلت ده که از کوفت راه
بیاسائیم و ستوران ما تازه شوند عمرو ازین سخن بر آشفت و با پنجهزار کس سوار شده بر سر یحیی رفت یحیی با مردم خود که
[illegible] کس بر [illegible] یکصد و بیست کس بودند در مقابل آمد و همگنان دست به تیر کشادند تیری بعمر بن زراره
رسید و از اسپ حیات پیاده گردانید مردمش روی از معرکه تافتند و اصحاب یحیی بتعاقب هزیمتیان شتافتند
[illegible] مال و منال و چهارپایان نصیب مردم یحیی شد یحیی بعد ازین فتح بصلاح همراهیان بهرات
[illegible] درینوقت [illegible] هفت صد کس رسید نصر بن سیار این خبر یافته با لشکر بسیار بتدارک
[illegible] شرط خود و سلم بن احوز [illegible] را با ده هزار کس در مقدمه روانه گردانید یحیی آگاهی یافته بباد غیس
رفت واز انجا بمرو و طالقان و فاریاب بجوزجان شد و جماعتی از اهالی انجا نیز باو پیوستند سلم بن احوز سر در
دنبال او داشت تا در حوالی جوزجان باو رسید واز طرفین تسویه صفوف نموده دست باسنه و سیوف
بردند واز چاشت تا [illegible] جنگهای مردانه کردند چون وقت نماز ظهر شد یحیی و یارانش از سلم رخصت گرفته
[illegible] بعد آن باز صف کشیده بجنگ پرداختند واز صبح تا وقت عصر از طرفین جمعی کثیر

بقتل رسیدند آنگاه سلم مردم خود را گفت تا بیکبارگی تیرباران کردند و بقیهٔ مردم یحیی نیز کشته گشتند تیری بصدغ آنجناب نیز رسید و از اسب غلطیده صاحب عمدة الطالب گوید سه روز جنگ بود و از اصحاب یحیی کسی زنده نماند و مسعودی گوید چندی باقی مانده بودند که بعد افتادن او فرار نمودند و هم مسعودی گفته که یحیی در روزیکه شهادت یافت این بیت بسیار میخواند شعر تهین النفوس وهون النفوس یوم الکریهة اوقی لنا ؛ و این واقعه وقت عصر روز جمعه بود اوائل سنه ست و عشرین و مائة من الهجرة و قیل اواخر سنه خمس و عشرین و مایة و عمر یحیی علیه التحیة والثناء در آنوقت هیژده سال بود بالجمله سورة بن محمد با سلم بن احوز سر یحیی را برید و بدبختی دیگر مالک سلب او گردید آنگاه جسد مبارکش را در جوزجان بردار کردند و تن دو کس دیگر را از اعیان متابعانش که یکی ابراهیم و دیگر ابو الفضل بود مصلوب نمودند سلم سر یحیی را بر چوبی کرده بمرو نزد نصر بن سیار فرستاد و نصر بکوفه نزد یوسف بن عمر و یوسف پیش ولید و ولید گفت که این سر را بمدینه ببرند و در کنار مادرش ریطه بنت ابی هاشم اندازند مادرش نگاهی بآن سر کرده گفت شردتموه عنی طویلا و ابدیتموه الی قتیلا صاحب عمدة الطالب گوید چون عبد الله بن علی بن عبد الله بن عباس مروان حمار را کشت سر او را بمدینه فرستاد در کنار مادر یحیی گذاشتند و گفت این در عوض آنست القصه جسد یحیی با هر دو رفیقش تا خروج ابو مسلم همچنان بردار بود چون ابو مسلم بر خراسان غالب شد آنهارا فرود آورده و بر آنها نماز گذارده دفن کرد و چون دست یافت سلم بن احوز را بقتل رسانید و سورة بن محمد را و آن شقی را که سلب یحیی گرفته بود هر دو را بدست آورده دست و پاهای آنها را برید و هر دو را بردار کشید و امر کرد تا هفت روز در تمام خراسان برای یحیی ماتم داشتند و در آن سال هر پسری که در خراسان متولد شد نام او یحیی گذاشتند این بود شرح آنچه در زمان تسلط بنی امیه بر عترت مصطفویه واقع شد باختصار و ایجاز و از این قبیل فتنه‌ها و بدعتها در زمان تسلط از آنجماعه بسیار بوقوع آمده سر همه بدعتها لعن کبرای دین و ملت است که تا شصت و چند سال در جمعات و اعیاد بعمل می آمد و عمر بن عبد العزیز برفع این بدعت موفق گردید و یزید بن عبد الملک که بعد از عمر بن عبد العزیز مالک ممالک شد این اندیشه را بخاطر راه نداد و هشام بن عبد الملک که بعد از یزید مذکور اراده اعاده آن داشت پیش نرفت اما بدعتهائی که از حکام بنی امیه حکایت میکنند ~ حساب آن بتطویل می انجامد بعضی از آنها اینست که در نماز عیدین اذان و اقامت میگفتند و بادی این امر معاویه بود دیگر آنکه نماز عیدین را بعد از خطبه میخواندند و سبب آن این بود که چون خطبه مشتمل بر لعن اخیار و اطهار بود و مردم بعد از نماز متفرق میشدند و انتظار استماع خطبه نمیکشیدند لهذا تقدیم خطبه و تاخیر نماز قرار دادند دیگر آنکه معاویه و مروان خطبه را نشسته میخواندند دیگر آنکه در خطبه جمعات آنقدر تطویل میکردند که بعضی اوقات وقت ظهر منقضی میشد و نماز در وقت عصر خوانده میشد و [illegible] احد الخطبتین نشسته و احدهما را ایستاده میخواندند و بعضی در ایام ولید و یزید پسران عبد الملک بوقوع آمده و روایت است که گاهی در خطبه [illegible] تطویل واقع میشد که خواننده خطبه در اثنای خطبه بالای منبر و مستمعان در پای منبر بآکل و شرب می پرداختند دیگر آنکه اگر ذمی مسلمان میشد وضع جزیه از او نمیکردند و میگفتند که فرارا عن الجزیة مسلمان شده است و بدستور سابق از او جزیه میگرفتند دیگر آنکه ولید بن یزید هرگاه از مستی بهوش می آمد نماز میخواند وقت نماز مانده باشد یا نه و تقیید بجهة قبله هم نداشت و اگر

اورا آگاه میکردند که قبله این سومنیت در جواب میگفت اینما تولوا فثم وجه الله دیگر آنکه سبایای خوارج را که فرق اسلامی
ست برقیت می گرفتند و باعتقاد ملک الیمین وطی و استیلا میکردند و آنرا حلال میدانستند چنانچه ام سلمه دختر قطری
بن الفجاءة مازنی که از رؤسای خوارج و علمای آنها بود در سهم عباس بن ولید بن عبدالملک فتاد و بملک یمین تصرف نمود و اولاد و نظائر
پنج پسر از وی بهم رسید و مادر یزید بن عمر بن هبیره نیز از سبایای خوارج بود که عمر بن هبیره بملک الیمین در وی تصرف نموده بود
این دو بسیار ست دیگر آنکه ذات الیمین را در عوض قرض خود میفروختند و آنکه میخریدا و را برقیت نگاه میداشت و عبد خود میدانست
دیگر آنکه سومتی را که برقیت نگاه میداشتند در گلوی او مهر میکردند چنانچه در گلوی اسپان مهر میکنند یعنی بطور لکهوته و
این سلوک را حجاج در هنگام فتح مکه با بعضی از کبار صحابه چون جابر بن عبدالله و سهل بن سعد و انس بن مالک نیز کرده بود
دیگر آنکه اعتقاد داشتند که هر که متقلد خلافت گشت از حساب و عقاب و ثواب و عذاب رست هشام بن عبدالملک روزی در
خطبه خواند الحمد لله الذی انقذنا من النار بهذا المقام عطا بن بسیار که از علمای تابعین ست گوید روزی بولید بن عبدالملک
گفتم روایت است از عمر بن الخطاب که گفت وددت انی سلمت من الخلافة کفافا لا علیّ ولا لی ولید گفت دروغ گفتی خلیفه
چنین نگوید گفتم شاید راوی که من از و نقل میکنم گفته باشد و باین حیلت خود را از غضب او رهانیدم و یزید بن عبدالملک
که بعد از عمر بن عبدالعزیز خلیفه شد میخواست که بسیرت عمر مذکور زندگانی کند چهل کس از پیران آن روزگار که از انصار آن
ظالمان فجار بودند آمده ادای شهادت نمودند که بر خلفا حساب و عذاب نیست لهذا باز متابعت اسلاف خود رفت
و از همه عجیب تر و غریب تر آنست که حجاج در کوفه روزی در اثنای خطبه زائران روضه منوره حضرت رسالت پناه صلعم را ذکر
کرد و گفت تبا لهم جز این نیست که طواف میکنند رمم بالیه را چرا طواف نمیکنند قصر امیر المومنین عبدالملک را آیا نمیدانند
که خلیفه مرد بهتر می باشد از فرستاده او و لعنة الله علی قائل هذا القول وعلی آمره لعنة دائمة دیگر وقعه کربلا و وقعه
حره که راس این همه مصائب ست و سابق باختصار ذکر یافته در زمانه همین ناپاکان واقع شده و از غایت اشتهار احتیاج
هتک کار ندارد و ولید بن یزید بن عبدالملک اراده کرده بود که بمکه معظمه رفته بر بام کعبه بشرب خمر پردازد و شقاوت خود را
از آنچه بود در روشن تر سازد اما پیش از تحقق آن عزرائیل علیه السلام بحکم جبار شدید الانتقام بقبض روحش پرداخت
و بدرک الاسفل روانه ساخت در مسند امام احمد حدیثی آمده لیکونن فی هذه الامة رجل یقال له الولید لهو اشد علی هذه الامة
من فرعون لقومه انتهی سید حسن بن علی شدقم المدنی در تاریخ خود مسمی بزهر الریاض بعد ذکر ولید و ایراد این حدیث
مع الزیادة بروایت سعید بن المسیب گفته که مردم گمان میکردند که آن ولید بن عبدالملک ست پس تر معلوم شد که مراد
ولید بن یزید ست و حسین بن محمد الدیار بکری در کتاب الخمیس فی احوال النفس النفیس این حدیث را باین سیاق آورده
ذکر الذهبی باسناده عن عمر رضی الله عنه قال ولد لاخی ام سلمة ولد فسموه الولید فقال رسول الله صلعم سمیتموه باسم فراعنتکم
لیکونن فی هذه الامة رجل یقال له الولید لهو اشد لهذه الامة من فرعون لقومه انتهی و مصطفی افندی رومی در تاریخ
خود گوید منقول ست که ولید بن یزید فسق و کفریات بسیار از انجمله اینست که روزی در مجلسی در آمد دختر خود را دید که
نزد دایه خود نشسته ست برجست و بکارت او را زایل کرد دایه گفت این دین مجوس ست این بیت برخواند

من اقتبت للناس مات غماً * وفاز باللذة الجسور * وروزی مصحف را کشود این آیت برآمد وخاب کل جبار عنید گفت مرا
می ترسانی مصحف را بند کرد و تیری که در دست داشت بدان قرآن را زدن و پاره کردن گرفت تا آنکه دریده شد بعده
این ابیات بخواند ✽ اتوعد کل جبار عنید * فها انا ذاک جبار عنید * اذا لاقیت ربک یوم حشر * فقل یا رب مزقنی الولید
روزی اذان شد ترددش جاریه بود که با وی شراب میخورد برآواز اذان برخاست و او را وطی کرد و سوگند خورد که جز
آن جاریه دیگری اینوقت با مردم نماز نگذارد پس آن جاریه همچنان بدست برخاست و لباس آن ناپاک بر خود پوشیده
وتبدیل صورت نموده با مردم نماز کرد و همچنین با امهات اولاد پدر خود وطی میکرد انتهی و اکثر این شنائع مع شی زائد
در طبقات محمود شاهی مذکور است از انجمله در ان نقل کرده که میگفت من بنیابت خالق ارض و سماء عرصه جهان را
نظم ونسق میدهم و محمد رسول خداست و نائب از رسول علی است در روضة الصفا گفته این دو بیت نسبت با آنحضرت صلعم
گفته بود ✽ تلعب بالخلافة هاشمی * بلا حق اتاه ولا کتاب * فقل لله یمنعنی طعامی * وقل لله یمنعنی شرابی * ودر همان
چند روز که این ابیات گفت کشته شد انتهی القصه افسانه های این ناپاکان بسیار و دراز است اینقدر که مذکور شد
برای اعتبار و تنبه اهل دل کافی است و سبیل اهل اسلام همان است که در اشاعه گفته که طریق سلامت و ورع سکوت است
از ایشان و اشتغال بعیوب نفس خویش و ذکر خدا زیرا که اشتغال بایشان باب عظیم است از ابواب شیطان و لقد
احسن من قال ✽ لعمرک ان فی ذنبی لشغلا * بنفسی عن ذنوب بنی امیة * علی ربی حسابهم تناهی * الیه علم ذلک لا الیه *
ولیس بضائری ما قدموه * اذا ما الله یغفر ما لدیه * از مسور بن مخرمه مروی است که گفت فرمود عمر بن الخطاب رضی
الله عنه لعبد الرحمن بن عوف آیا نبود در آنچه خوانده میشود قاتلوا فی الله آخر مرة کما قاتلتم اول مرة گفت این قتال کی
باشد فرمود چون بنوامیه امراء باشند و بنو مخزوم وزراء رواه الخطیب گذشت ذکر لعن ایشان بر لسان نبی ایشان
صلعم **فصل دوازدهم** و از انجمله است دولت بنی العباس سیوطی در تاریخ الخلفا فصلی منعقد کرده در احادیث مبشره بخلافت
بنی عباس و گفته عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم للعباس فیکم النبوة والمملکة اخرجه البزار و در سندش محمد عامری ضعیف
است وقد اخرجه ابو نعیم فی دلائل النبوة وابن عدی فی الکامل وابن عساکر من طرق عن ابی فدیک و ترمذی از ابن عباس
آورده که فرمود آنحضرت صلعم اللهم احفظه فی ولده وزاد رزین العبدری فی آخره واجعل الخلافة باقیة فی عقبه سیوطی
گفته هذا الحدیث والذی قبله اصلح ما ورد فی هذا الباب عن ثوبان قال قال رسول الله صلعم رایت بنی مروان یتعاورون علی
منبری فساءنی ذلک و رایت بنی العباس یتعاورون علی منبری فسرنی ذلک اخرجه الطبرانی وعن ابی هریرة قال خرج
رسول الله صلعم فتلقاه العباس فقال الا ابشرک یا ابا الفضل قال بلی یا رسول الله قال ان الله افتتح بی هذا الامر و
بذریتک یختمه اخرجه ابو نعیم فی الحلیة واسناده ضعیف وقد ورد من حدیث علی باسناد اضعف من هذا اخرجه ابن
عساکر ان رسول الله صلعم قال للعباس ان الله فتح هذا الامر بی ویختمه بولدک و ورد ایضا من حدیث ابن عباس
اخرجه الخطیب فی التاریخ ولفظه بکم یفتح هذا الامر وبکم یختم و ورد ایضا من حدیث عمار بن یاسر اخرجه الخطیب و عن جابر
بن عبد الله قال قال رسول الله صلعم یکون من ولد العباس ملوک تکون امراء امتی یعز الله بهم الدین اخرجه ابو نعیم

فی الحلیة وفیه عمر بن راشد ضعیف وعن عائشة مرفوعاً ستکون لبنی العباس رایة ولن تخرج من ایدیهم ما اقاموا الحق اخرجه
الدیلمی فی مسند الفردوس وعن ابن عباس قال الرایات السود لنا اهل البیت قال لا یجیء بها الا من قبل المغرب اخرجه الزبیر
بن بکار فی الموفقیات انتهی گویم احادیث در انذار از خلافت ایشان نیز آمده منجمله آنست که عمر بن الخطاب رضی الله عنه
گفته شنیدم رسول خدا صلعم میگفت چون روی آرد رایات ولد عباس از عقبات خراسان آیند به نعی اسلام پس هر که
رود زیر لوای ایشان نرسد او را شفاعت من روز قیامت رواه ابونعیم فی الحلیة و مرویست از ابی امامه که نزدیکست
که بیرون آیند نشانها از طرف مشرق برای بنی عباس اول آنها ثبور است و آخر آنها ثبور مدد نکنید شما ایشان را و مدد
نکند ایشان را خدایتعالی هر که رود زیر رایتی از رایات ایشان درآرد او را خدایتعالی در آتش دوزخ روز قیامت آگاه
باشید که آنها بدترین خلق خدایند و اتباع ایشان شرار خلق خدایند گمان میکنند که آنها از من اند و نیستند ایشان از من
رواه الطبرانی عن ثوبان و مرویست از مکحول مرسلا و از علی موصولا چیست مرا و بنی عباس را که شیعه کردند امت مرا و ریختند
خونهای آنها را و پوشانیدند لباس سیاه بپوشاند ایشان را خدایتعالی جامهای آتش دوزخ رواه الطبرانی لکن سهروردی
وغیره بسند جید آورده اند که فرود آمد جبرئیل علیه السلام جامه سیاه پوشیده و گفت ای محمد صلعم اینست جامهای فرزندان
عم تو عباس پس دعا کرد آنحضرت برای ایشان و گفت اللهم اغفر للعباس و ولده صاحب اشاعه گفته پس حمل کرده شود احادیث
اول اگر صحیح شود بر شرار ایشان و این و امثال آن بر خیار ایشان با آنکه این اصح است و این را شواهد است انتهی و از فتنه هائی که
در زمن ایشان واقع شده قتال اهل مدینه و قتل نفس زکیه محمد بن عبدالله المحض بن حسن مثنی بن حسن سبط و قتل برادرش ابراهیم بن عبدالله
و قتل جماعتی کثیر از علویان و حبس کردن امام بحق ناطق جعفر صادق بزمانه منصور و مردن امام کاظم در حبس بزمانه رشید و
ادخال فلسفه در اسلام و نصرت اعتزال در زمن مامون و قتل بسیاری از علما و تکلیف ایشان بقائل شدن بخلق قرآن و زدن
امام احمد بن حنبل در زمن وی و زمن معتصم و واثق وغیرهم و متفق نشده کلمه در زمانه ایشان و صاف نشد خلافت مر ایشان را اهل
اخبار نوشته اند که مامون عم متوکل و معتصم پدرش و واثق برادرش در ایام خلافت خود خلق را بمذهب اعتزال دعوت
میکردند و علمای اهلسنت را که از قبول آن ابا میکردند انواع ایذا و اهانت میرسانیدند چنانچه محمد بن نصر خزاعی را کشته بردار
کردند و احمد بن حنبل و بعضی دیگر را بضرب سیاط و دیگر انواع ایلام تعذیب نموده حبس کردند چنانچه بعضی از آنها در حبس وفات
یافتند و این هنگامه از اواخر ایام مامون تا سال [illegible] هجری که واثق درگذشت قائم بود و بعد ارتحال واثق که خلافت بمتوکل
رسید باتفاق علمای اهل سنت امر نمود و [illegible] حدیث که از روایت ممنوع بودند اجازت نشر [illegible] علمای معتزله را
از نظر انداخته در حط درجات آنها کوشید ازینجهت در میان خلق نیکنام شد لیکن اگر [illegible]
فعل برای نیکنامی او کافی بود شیخ محیی الدین بن عربی بحر محیط علم او را از نیکنامی [illegible]
هم یکطرف صلاح ظاهری که موجب حسن ظن تواند شد بهره نداشت و همیت [illegible]
[illegible] مجون و خلاعت منهمک بود تا آنکه هم در مجلس لهو بقتل رسید و از شنیع ترین [illegible] ظاهر شد [illegible] امام
حسین علیه السلام است زیرا که باتفاق اهل اخبار بنصب و عداوت اهل بیت [illegible] اشتهار داشت سیوطی در تاریخ الخلفا

در وقائع سنه ست وثلاثین ومائتین نوشته که امر کرد متوکل بهدم قبر حسین وهدم ما حول او از دور — وامر کرد بعمل مزارع
در انجا ومنع کرد مردم را از زیارتش وکشتکاری کنانید آنجا و باقی ماند انجای برکت انتمای صحرا وبود متوکل معروف بنصب پس
متالم شدند مردم ازین حرکت وی ونوشتند اهل بغداد شتم ودشنام وی بر دیوارها ومسجدها وهجو کردند او را شعراء وان
انچه گفته شد درین باب این ابیات ست ۵ تالله ان کانت امیة قد اتت * قتل ابن بنت نبیها مظلوما * فلقد اتته بنو ابیه
بمثله * هذا لعمری قبره مهدوما * اسفوا علی ان لا یکونوا شارکوا * فی قتله فتتبعوه رمیما * واین حکایت در اکثر کتب تاریخ مذکور
ست وسید حسن بن شدقم صاحب زهر الریاض اگرچه این حکایت را ذکر نکرده اما اشاره با نحراف متوکل از اهل بیت نموده
وبعد ان این هر سه بیت را آورده وبه علی البسامی که از مشاهیر شعراء ست نسبت کرده واز کتب فارسی فن تاریخ در طبقات
محمود شاهی وروضة الصفا وحبیب السیر وتاریخ الفی وتاریخ صبح صادق نیز این حکایت مذکور ست وازین قبیل حکایات
بسیار ازان شقاوت شعار که مشعر بشدت بغض اوست با اهل بیت اطهار در کتب اخبار منقول ست از انجمله قتل ابن
السکیت نحوی ست در تاریخ الخلفاء گفته در سنه اربع واربعین ومائتین متوکل یعقوب بن السکیت را که امام عربیت بود قتل
کرد سبب آنکه وی را بر تعلیم اولاد خود گماشته بود روزی بسوی پسران خود معتز ومؤید نظر کرد وابن السکیت
گفت این هر دو تراد وستر اند یا حسن وحسین وی گفت قنبر مولای علی رضی الله عنه بهتر ست ازین هر دو برین حرف اتراک را امر
کرد تا شکم او را مالیدند وگفته اند که زبانش بر کشیدند پس دیت وی نزد پسرش بفرستاد وبود متوکل ناصبی
انتهی واین حکایت باندک اختلافی در الفاظ در تاریخ ابن خلکان وتاریخ یافعی وتاریخ مصطفی رومی افندی مسطور ست
در اشاعه بعد ایراد این حکایت گفته اگر این حکایت صحیح شود پس این غایت نصب باشد وشاید که صحیح نیست انتهی گوییم از
انچه گذشت از حواله تواریخ کثیره دریافت شد که این حکایت صحیح ست والله اعلم ونیز در اشاعه گفته که اول کسیکه رجوع کرد
از اعتزال از عباسیه ونصرت کرد سنت را متوکل ست دید وی آنحضرت صلعم را در خواب لامی توده وحول آنحضرت
خلقی کثیر ست وآنحضرت ندا میکند باعلی صوت که آگاه باشید که محمد بن ادریس شافعی در شما علمی نفیس گذاشته پیروی آن
بکنید وهدایت یابید پس متوکل انتقال بمذهب شافعی کرد ودوازده هزار از ـــــل برای نشر حدیث متعین نمود بعده
عباسیه همیشه در تناقص ماندند تا آنکه مجرد اسم خلافت در ایشان باقی ماند وغالب شد آل سلجوق بر معظم بلاد ایشان
وآخر ایشان در عراق مستعصم بود که تاتار او را قتل کردند بعده بقیه ایشان بمصر رسیدند ازمان ایشان مشحون بود
بعلمای هر فن وعلم از تفسیر وحدیث ونحو ولغت وقرائة وفقه وکلام وتاریخ وغیر ذلک تا آنکه زمان رشید موسوم بود
بعروس دهر انتهی سیوطی در حسن المحاضره گفته کان لانقراض الخلافة ببغداد وما جری علی المسلمین بتلک البلاد مقدمات
نبه علیها العلماء منها انه فی یوم الثلث من عشر ربیع الآخر سنة اربع واربعین وستمائة هبت ریح عاصفة شدیدة بمکة
فالقت ستارة الکعبة المشرفة فما سکنت الریح الا والکعبة عریانة قد زال عنها شعار السواد وکانت احدی وعشرین
یوما لیس علیها کسوة قال الحافظ عماد الدین بن کثیر وکان هذا فالا علی زوال دولة بنی العباس ومنذرا بما سیقع بعد
من کائنة التتار لعنهم الله تعالی ومنها قال ابن کثیر فی سنة سبع واربعین طغی الماء ببغداد حتی اتلف شیئا کثیرا

من المحال مع الدور الشہیرۃ وتعذرت اقامۃ الجمعۃ بسبب ذلک وفی ہذہ السنۃ ہجمت الفرنج علی دمیاط فاستحوذوا علیہا وقتلوا خلقا من المسلمین وفی سنۃ خمسین وقع حریق بحلب احترق بسببہ ستمائۃ دار فقیل ان الفرنج لعنہم اللہ القوہ فیہا قصدا وفی سنۃ ثنتین وخمسین قال ابن الجوزی فی مرآۃ الزمان وردت الاخبار من مکۃ شرفہا اللہ بان نارا ظہرت فی ارض عدن فی بعض جبالہا بحیث انہ یطیر شررہا الی البحر فی اللیل ویصعد منہا دخان عظیم فی اثناء النہار فتاب الناس واقلعوا عما کانوا علیہ من المظالم والفساد وشرعوا فی افعال الخیر والصدقات وفی سنۃ اربع وخمسین زادت دجلۃ زیادۃ مہولۃ فغرق خلق کثیر من اہل بغداد ومات خلق تحت الہدم ورکب الناس فی المراکب واستغاثوا باللہ وعاینوا التلف ودخل الماء من اسوار البلاد وانہدمت دار الوزیر وثلاثمائۃ وثلاثون دارا وانہدم مخزن الخلیفۃ وہلک شیء کثیر من خزانۃ السلاح قال ابن السبکی فی الطبقات الکبری وکان ذلک من جملۃ الامور التی ہی مقدمۃ لوقعۃ التتار وفی ہذہ السنۃ فی یوم الاثنین مستہل جمادی الآخرۃ وقع بالمدینۃ الشریفۃ صوت یشبہ صوت الرعد البعید تارۃ فتارۃ واقام علی ہذہ الحالۃ یومین فلما کان لیلۃ الاربعاء تعقب الصوت زلزلۃ عظیمۃ رجفت منہا الارض والحیطان واضطرب المنبر الشریف واستمرت تزلزل ساعۃ بعد ساعۃ الی یوم الجمعۃ خامس الشہر ظہرت من الحرۃ نار عظیمۃ وسالت اودیۃ منہا مسیل الماء وسالت الجبال نارا وسارت نحو طریق الحاج العراقی فوقفت واخذت تاکل الارض اکلا ولہا کل یوم صوت عظیم من آخر اللیل الی ضحوۃ واستغاث الناس بنبیہم صلعم واقلعوا عن المعاصی واستمرت النار فوق الشہر وخسف القمر لیلۃ الاثنین منتصف الشہر وکسفت الشمس فی غدوہ وبقیت ایاما متغیرۃ اللون ضعیفۃ النور واشتد فزع الناس وصعد علماء البلد الی الامیر یعظونہ فطرح المکس ورد علی الناس ما کان تحت یدہ من اموالہم ولسیف الدین علی بن عمر قصیدۃ فی ہذہ النار اولہا ٭ الا سلام عنی علی خیر مرسل ٭ ومن فضلہ کالسیل ینحط من عل الخ قال ابو شامۃ وفی لیلۃ الجمعۃ مستہل رمضان من ہذہ السنۃ احترق المسجد الشریف النبوی ابتداء حریقہ من زاویتہ الغربیۃ من الشمال وکان دخل احد القومۃ الی خزانۃ ثم ومعہ نار فعلقت فی الآلات واتصلت بالسقف بسرعۃ ثم دبت فی السقوف فاعجلت الناس عن قطعہا فما کانت الا ساعۃ حتی احترقت سقوف المسجد اجمع ووقعت بعض اساطینہ وذاب رصاصہا واحترق سقف الحجرۃ النبویۃ الشریفۃ احترق المنبر الذی کان النبی صلعم یخطب [illegible] قال ابو شامۃ وعد ما وقع من تلک النار الخارجۃ وحریق المسجد من الآیات وکانہا کانت منذرۃ بما یعقبہا فی السنۃ الآتیۃ من الکائنات انتہی قلت ولہ فی ذلک شعر وقاضی قطب الدین المکی الحنفی در کتاب الاعلام باعلام البیت الحرام معروف بتاریخ قطبی در ترجمۂ خلفاء عباسیہ نوشتہ کہ چون عادت اللہ جاریست بانقراض دول واختصاص عزت وبقا بخدای لایزال ولم یزل دولت آل عباس بزوال گرائید وحولان احوال ونوائب آجال ایشان را متغیر گردانید ودوحۂ آمال دیگران نشو ونما گرفت وہر زمانہ را دولت ورجال اند ٭ ما بین غمضۃ عین وانتباہہا تغیر الدہر من حال الی حال ٭ وہر شی را سببی از اسباب ست وعلتیکہ بران مدار انقلاب ست پس سبب ضعف خلفای بنی عباس استیلاء ممالیک وامراء ایشان برایشان ست وتفویض نمودن ایشان جمیع امور مملکت خود را بایشان وتلقیب ایشان آنہا را بالقاب سلاطین تا آنکہ خود ایشان اسماء بلا مسمیات وصور ہیولانیہ کہ دران محو واثبات منصوص باشند گردیدند واعظم سبب زوال دولت مستعصم آنست کہ موید الدین محمد بن محمد بن عبد الملک العلقمی وزیر وی شیعہ بود

ویر مستعصم استیلا تمام داشت پس حمی با ہلاکو کتابت کرد و در ملک بغداد اطماع وی نمود و او را بر صوب اخذ بغداد و
ضعف خلیفه آگاہانید ہلاکو از طرف بلاد اسلام خاطر جمع داشت بالشکری جرار که جز خدا هیچکس شمار آن نتواند دانست بیامد و
خونهاء قتل انام بقتل عام مباح گردانید و در بلاد اسلام بامشاة و رکبان جولان میکرد و اہل آنجا را استاصل بقتل و اسر مینمود و
مستعصم هنوز در غفلت بود زیرا که ابن علقمی از وی سائر اخبار پنهان میداشت تا آنکه ہلاکو ببغداد خاص توجه نمود و فرمان طلب
خلیفه کرد آنوقت خلیفه از خواب خرگوش بهوش آمد و نادم شد حیث لم ینفعه الندم و چندانکه توانست مردم جمع کرده بقتال
برآمد و از اہل بغداد و عبید و خدام خاص جمله چهل هزار مقاتل فراهم گردید ولیکن همه ایشان ناز پرورده و نعمت خورده بودند
و سرد و گرم کارزار نیازموده آسوده در لین مهاد و ساکن بر شط بغداد در ظل نخیل و ماء معین و فواکه و شراب و اجتماع احباب و اصحاب
غافل از مکابدت حرب و عاطل از مدافعت طعن و ضرب و عساکر مغل بیشتر از دو کرور مقاتل بودند و میجستند چون قرده و متشکل میشدند
باشکال مرده قطع میکردند مسافات طویله در ساعات قلیله خوض میکردند در او حال و متعلق میشدند بجبال و صبر میکردند بر عطش
و جوع و میگذاشتند غمض و هجوع و متالم نمیشدند بالم حر و برد و سهل و عر و بر و بحر طعام ایشان کف شعیر بود و شرب ایشان از
ظرف بیر تا آنکه نزدیک بود که یکی از ایشان گوشت اسپ خود ببرد و همچنان خام وقت گرسنگی بخورد و بر همین قوت صبر میکردند تا ایام
عدیده و اکتفا میکردند ایشان و فرس ایشان بحشیش ارض مدت مدیده تا آنکه روز پنجشنبه عاشر محرم سنه ۶۵۶ هجری مصاف
واقع شد و قتال از اقبال فجر تا ادبار نهار اشتداد یافت اہل بغداد بگریختند اما این گریختن سودی بایشان نکرد و مسلمانان
را در ۳ روز زیاده بر سه صد هزار و هفتاد هزار کس کشتند و زنان و اطفال را اسیر کردند و خزائن و اموال را غارت نمودند و جمیع
نقود بدست ہلاکو آمد و امر باحراق باقی کرد و کتب مدارس بغداد را در بحر فرات انداختند تا آنکه پلی از آن بهم رسید که
مردم سوار و پیاده بران میگذشتند و رنگ آب بسبب سیاهی و خون مردم متغیر گردید و مستعصم با اولاد و جماعت
خود نزد ہلاکو اسیر آمد ہلاکو اینها را تا استصفای جمله اموال و خزائن و ذخائر و دفائن زنده داشت بعده حکم بگردن زنی جمله
اقارب و اتباع و متعلق خلیفه کرد و خلیفه را در جوالی کرده بمالش استخوانها بپای مردم فنا ساخت و این واقعه روز
چهارشنبه چهاردهم صفر سنه ۶۵۶ واقع شد و خلافت بنی عباس که جمله ... دمنقطع گردید سیوطی در حسن
المحاضره گفته و لما اخذت التتار بغداد و قتل الخليفة وجرى ما جرى اقام ... ث سنين ونصف سنة
وذلك من يوم الاربعاء رابع عشر صفر سنة ست وخمسين هو يوم قتل الخليفة المستعصم الى [illegible] سنة تسع وستماية انتهى
منجمله کسانیکه از سیوف ہلاکو خان نجات یافت احمد ملقب بمنتصر بن ظاہر بن مستضی بن مقتفی است که در مصر بر ملک ظاہر سیف الدین
بیبرس فرود آورد و سلطان بیبرس برای ملاقات وی با قاضی تاج الدین و وزیر و علما و اعیان و شهود و موذنین برآمد
و اکرام وی کرد و نسب وی را در موکب عظیم ثابت گردانیده اعانت بجیش نمود و کان اول من بایعه شیخ الاسلام
عز الدين بن سلام ثم السلطان الملك الظاهر ثم القاضي تاج الدين ثم الامراء والدولة وركب في دست الخلافة بمصر والامراء
بين يديه والناس حوله وشق القاهرة وكان يوما مشهودا وخطب له على المنابر وضرب اسمه على السكة وكتبت بيعته الى الآفاق
بعده منتصر متوجه بغداد گشت و بر فرات رسیده سوم ذیقعده مقاتله نمود نائب ہلاکو او را بر گردانید و لم یدر اقتل ام هرب

واز دست وی جز قلیلی نجات نیافتند مجموع مدت خلافتش شش ماه بود بعده از ایشان ابو العباس احمد ملقب بحاکم بامر الله
بن راشد بن مسترشد بن مستظهر بن مقتدر بمصر آمد ملک ظاهر با وی نیز باکرام پیش آمده واثبات نسب وی از قاضیان شرع
نموده بیعت خلافت کرده بروی نفقه جاری نمود وی در مصر سکونت گزید اما هیچ حکم وامر نداشت همین نام خلافت بر وی
اطلاق می یافت وهمین حال اولاد وی بعد از وی بود که هرکرا والی ساختن میخواستند نزد سلطان می آمدند وسلطان با
میگفت که من ترا والی گردانیدم پس با وی بیعت میکردند همچنین مدتی بالقاب خلفاء واحداً بعد واحد موسوم بودند و
سلاطین اقالیم بایشان تبرک میجستند وگاهی از ایشان تفویض سلطنت بزبان میخواستند اینها بتقلید آبار خود عهد
سلطنت ایشان می کردند حالانکه هیچ از خلافت نداشتند نه معنی نه صورت بلکه خلفاء بغداد که از امراء خود مغلوب بودند
صورت خلفاء داشتند واینهارا اسم خلیفه مجرد از معنی از هر وجه بود ولیکن سیوطی در تاریخ الخلفاء ایشان را هم در خلفاء
عباسیین شمرده واحوال ایشان بالاجمال نگاشته ودر حسن المحاضره بتفصیل حالات ایشان ووقایع بیعت و
غیر آن پرداخته وآخر ایشان المتوکل علی الله ابو العز عبد العزیز بن یعقوب بود که در سنه هشتصد وهشتاد وچهار هجری
روز دوشنبه بست وششم محرم با وی بحضرت سلطان اشرف قاتیبائی ودیگر قضاة واعیان در قلعه مصر بیعت
کردند ووی از قلعه سوار شده بمنزل خود آمد وخلافت او تا وفاتش مستمر ماند وچون در سنه نهصد وپنج هجری دوازدهم
شعبان هم در مصر بگذشت خلافت صوری عباسیه در مصر نیز منقطع گردید واین متوکل مردی فاضل ادیب شاعر
بود از کلام اوست ؎ لم یبق لی حسن یرجی ولا احسن * ولا کریم الیه مشتکی الحزن * وانما صار قوم غیر ذی حسب *
ما کنت اوثر ان یمتد بی زمن * درین ابیات قول طغرائی را از لامیة العجم تضمین کرده ؎ ما کنت اوثر ان
یمتد بی زمنی * حتی اری دولة الاوغاد والسفل * سیوطی در حسن المحاضره گفته وهو الآن عین بنی العباس وشامتهم
لم یزل مشارا الیه محبوبا فی صدور الناس وله اشتغال علی والدی وغیره من المشایخ واجاز له باستدعاء جماعة من
المسندین انتهی قال ابن فضل الله فی الم[illegible]لک ان قاعدة الخلافة اول ما کانت المدینة شرفها الله مدة ابی بکر و
عمر وعثمان فلما انتهت الخلا[illegible] مدینة الی الکوفة واتخذها قاعدة خلافته وربما استوطن البصرة وجاء ابنه
الحسن من الکوفة قاعدة خلافته [illegible]مان علیه ابوه فلما ولی معاویة انتقلت قاعدة الخلافة الی دمشق واستقرت قاعدتها
الی بنی امیة وان کان هشام قد سکن الرصافة وعمر بن عبد العزیز خناصرة فانهما لم یکونا قاعدتی خلافة لانهما سکناهما غیر مفارقین
لدمشق بل هی القاعدة والمعتمدة بانها مستقر الخلافة ولم تزل کذلک الی آخر الدولة الاموية فلما ملک السفاح سکن الانبار
فلما ولی المنصور بنی الهاشمية وسکنها ثم بغداد فصارت قاعدة الخلافة له ولبنيه الی المعتصم فبنی سر من رای فانتقلت قاعدة
الخلافة الیها ثم بنی ابنه الواثق الی جانبها الهارونية فانتقلت قاعدة الخلافة الیها ثم عادت قاعدة الخلافة الی بغداد
فی زمن المعتمد الی المستعصم الذی قتلته التتار فانتقلت قاعدة الخلافة الی مصر قال فانظر کیف تنقلت قواعد الخلافة
من بلد الی بلد بتنقل الزمان وقد کانت بخارا قاعدة السلطنة زمن بنی سامان ثم صارت غزنة مکان محمود بن سبکتگین
وبنیه ثم همدان زمان الدولة السلجوقية ثم خوارزم مکان الملوک الخوارزمية ثم دمشق زمان الملک العادل نور الدین

محمود بن زنگی ثم مصر من السلطان صلاح الدین یوسف بن ایوب الی الیوم واذا اعتبرت احوال البلاد تجد السعادة قد تطرقت بذهابه فی تلک الجزائر کما قال الشاعر شعر و اذا نظرت الی البقاع رأیتها تشقی کما تشقی الرجال و تسعد انتهی و نعم ما قیل شعر نه از روی بصیرت سایه بال هما افتد همیشه صحبت دولت کجا خیزد کجا افتد و گویم همچنین حال ملک هندست که قاعده سلطنت اینجا متنقل ماند گاه در آگره مستقر شد و گاه در دهلی و همچنین حال طوائف ملوک هندست که در هر قطری از اقطار هند ریاست کردند شرقا و غربا و یمینا و شمالا مثل بنگاله و مرشدآباد و جونپور و اوده و بیجاپور و احمدآباد و خاندیس و مالوه و دکن و بهوپال و جز آن از بلدان کثیره و امروز اقطار بلاد هندیه در تحت تصرف اهل اسلام قلیل ست و در ایدی کفار هنود بیشتر و سلطنت این اقلیم بتقدیر قدیر علیم بدست نصاری ست سیوطی گفته اجری الله تعالی عادته ان العامة اذا ازداد فسادها و انتهکوا حرمات الله و لم تقم علیهم الحدود ارسل الله علیهم آیة فی اثر آیة فان لم ینجع ذلک فیهم اتاهم بعذاب من عنده و سلط علیهم من لا یستطیعون له دفاعا انتهی

فصل سیزدهم

و از انجمله ست فتنه فاطمیه و استیلای ایشان بر مغرب و مصر تا قریب سه صد سال و اظهار رفض و نصرت نمودن ایشان مذهب باطنیه را و الحاد کردن و ردین و بود استیلای ایشان بر جزیره و فسطاط در سنه سه صد و هشت و انتزاع مصر از ایشان بر دست ملک ناصر صلاح الدین یوسف بن ایوب در سنه اربع و ستین و اربعمائة بوده در تاریخ قطبی گفته فاطمیه را عبیدیون میگویند چهارده خلیفه در ایشان شدند اول ایشان عبید الله مهدی بود و اختلاف کرده اند مورخین در نسب ایشان و ایشان خود را بفاطمه زهرا رضی الله عنها منسوب میکنند لیکن بسیاری از مورخان انکار نسب ایشان کرده اند و در ان طعن نموده و گفته که آنها از اولاد حسین بن محمد بن احمد بن القداح اند و قداح مجوسی بود خلیفه دوم از ایشان منصور بود و سوم قائم چهارم معز و وی از ملک مغرب بمصر آمده مصر را از دست اخشیدین بستاند قاهره غربیه بنا کرده اوست و وی و اولاد وی از عبیدیین در مصر مستمر ماندند تا آنکه آخر ایشان که خلیفه چهاردهم بود عاضد ست وفات کرد روز عاشورا سنه ۵۶۷ هجری و این بعد استیلاء ملک صلاح الدین بن ایوب بود بر مملکت ایشان و خوانده شدن خطبه بر منابر مصر برای ناصر لدین الله و منقرض شد درین وقت دولت عبیدیین و دراز شد مدت خلافت ناصر تا آنکه زنده کرد رسوم خلافت را و پر شدند دلها از هیبت او و بود وی صاحب فکر صائب بود ایام او [illegible] زمان و بود کثیر الاحسان باهل حرمین شریفین و کعبه شریفه را پیش از وی دیباج سفید از زمن بام سا پوشانیدند و وی کعبه را دیباج سیاه پوشانید که تا این زمانه مستمر باقی ست و وفاتش در سلخ رمضان سنه [illegible] هجری شد انتهی در اشاعه گفته از فتنه های فاطمیه یکی این ست که حاکم بامر الله که یکی از ایشان بود خانه بنا کرد و دران فرش گسترانید و فقهاء و محدثین را در ان نشانید بعده پس از سه سال آنخانه را برایشان هدم کرده جمله فقهاء و محدثین را بکشت و همچنین طاهر بن حاکم دو هزار و شش صد و شصت جاریه را که مزین بزیور بودند در قصری فراهم کرده و درهای آنمکان را تخته زده مسدود ساخت بعده پس از شش ماه برایشان آتش افروخته همگنان را با زیور و جامهای پاک بسوخت سیوطی گفته فکان شر الخلیفة لم یل مصر بعد فرعون شر منه و این جمله در شکردان گفته که حاکم علمای بیشمار را کشته و بسب و شتم صحابه حکم داده و امر کرده که سب در دروازه های مساجد و شوارع بنویسند و بعد مدتی آنرا محو کرده و قمامه را هدم نموده مسجد ساخت و بعد چندی آنرا شکسته باز قمامه کرده و مدرسه ها بنیاد نهاده و در وی علماء و مشایخ را جمع نموده بکشت

ومکان را ایشان انداخت واز اکل ملوخیه و جرجیر نهی فرمود و علت نهی چنان گفت که معاویه میل بملوخیه و عایشه
میل بجرجیر داشت و همچنین از بیع رطب نهی کرد بعده مقداری کثیر از آن جمع نموده همه را آتش زد چنانچه مقدار خرج بر این احراق
بپانصد دینار رسید و همچنین نهی کرد از فروختن انگور و پنجهزار سبوی شهد در دریا بریخت و یهود و نصاری را بر دخول
در اسلام اکراه کرد و بزور مسلمان ساخت بعده ایشانرا حکم کرد که بدین های خود برگردند پس در یکهفته شش هزار
کس مرتد شدند و کنیسه های ایشان را ویران ساخت باز آنرا بنا نمود و دعوی ربوبیت کرد و بجای بسمله چنین
نوشت بسم الحاکم الرحمن الرحیم و بسیاری از جهال نزد وی فراهم شدند ایشانرا بمال مستمال کرد ایشان او را بنام
خدا میخواندند و یا واحد و یا احد یا محیی یا ممیت میگفتند و بعضی از باطنیه برای وی کتابی تصنیف نمودند و دران
نوشتند که روح آدم ابو البشر اول انتقال بجسد علی علیه السلام کرد پستر در وی و این کتاب بجامع قاهره خوانده شد
و در جبال شام منتشر گردید بعده آنخبیث در وادی تیم و ناحیه بانیاس خبر و آمد و مردم آنجا را امداد و دهش اموال
استمال نموده برای ایشان خمر و زنا حلال گردانید و بسوء اعتقاد رجوع خود دعوت کرد و خلقی کثیر گمراه شد در وادی
تیم تا امروز هم دیهات بسیار اعتقاد رجوع حاکم دارند و دانند که وی عود کرده زمین را [illegible] کند انتهی ملخصاً
در حسن المحاضره گفته رام ان یدعی الالهیة کما ادعاها فرعون فامر الرعیة اذا ذکره الخطیب علی المنبر ان یقوموا علی اقدامهم
صفوفا اعظاما لذکره واحتراما لاسمه فکان یفعل ذلک فی سائر ممالکه حتی فی الحرمین الشریفین وکان اهل مصر علی الخصوص
اذا قاموا خروا سجدا حتی انه یسجد بسجودهم من فی الاسواق من الرعاع وغیرهم وکان جبارا عنیدا وشیطانا مریدا کثیر
التلون فی اقواله وافعاله هدم کنائس مصر ثم اعادها وخرب قمامة ثم اعادها ولم یعهد فی ملة الاسلام بناء کنیسة فی بلد
الاسلام قبله ولا بعده وقد نقل السبکی الاجماع علی ان الکنیسة اذا هدمت ولو بغیر وجه لا یجوز اعادتها وکان یعمل الحسبة
بنفسه ویدور فی الاسواق علی حمار له وکان لا یرکب الا حمارا ومن جهده قد غش فی معیشته امر عبدا اسود معه یقال له مسعود
ان یفعل به الفاحشة العظمی وله [illegible] برة لا تنضبط قلت کان فی عصرنا امیر یقال له ازدمر الطویل اعتقاده قریب
من اعتقاد الحاکم هذا وکان یرید [illegible] مملکة فلو قدر الله له بذلک لفعل نحو ما فعله الحاکم وقد اطلعنی علی ما فی ضمیره
وطلب منی ان اکون معه علی هذا الاعتقاد الباطل الی ان یؤدل الی السلطنة فیقوم فی الخلق بالسیف حتی یوافقوه
علی اعتقاده فضقت بذلک ذرعا ومازلت اتضرع الی الله تعالی فی هلاکه وان لا یولیه علی المسلمین واستغثت بالنبی
صلعم واسال مهار باب الاحوال حتی قتله الله فلله الحمد علی ذلک ثم کان من امر الحاکم ان تعدی شره الی اخته یتهمها
بالفاحشة ویسمعها اغلظ الکلام فعملت علی قتله فرکب لیلة الی جبل المقطم ینظر فی النجوم فاتاه عبدان فقتلاه وحملاه الی
اخته لیلا فدفنته فی دارها وذلک سنة احدی عشرة واربعمائة انتهی ملخصاً در اشاعه گفته بالجمله این ظالمان مدتی در
مصر حکمرانی کردند تا آنکه حق تعالی ایشان را از دست سلاطین اکراد ایوبیه هلاک ساخت و بدار البوار فرستاد و ولایت
ایشان نزدیک دو صد سال ماند از سنه اربع و ستین و اربعمائة تا سنه ثمان و اربعین و ستمائة آخر ایشان ملک
معظم توران شاه بود اتباع او را اتراک وی را از جان کشتند و خود متولی گردیدند و ولایت ایشان نیز از ین سال تا

سنه ثمان وسبعین وسبعمائة کشید بعده چراکسه برایشان غالب آمدند تا سنه اثنین وعشرین وتسعمائة انتهی وفی حسن المحاضرة وولی بعده العاضد وهو آخر العبیدیین ومات فی یوم عاشوراء سنه سبع وستین وزالت دولتهم علی یدی السلطان صلاح الدین قال ابن کثیر ومن الغریب ان العاضد فی اللغة القاطع ومنه الحدیث لا یعضد شجرها فبالعاضد قطعت دولة بنی عبید گوییم در ایام ملک ناصر فرج بن ظاهر برقوق چرکسی که بادشاه دوم بود از چراکسه در مصر سلطان بنگاله که اقصای ممالک هندوستان است غیاث الدین اعظم شاه بن اسکندر شاه صدقه کثیر وزر خطیر بدست خادم خود یاقوت عتانی بحرمین شریفین بفرست و او را امر کرد که از طرف وی مدرسه و رباطی در مکه تعمیر سازد و برای مصارف وی اوقاف مقرر نمود و این باشاره وزیر وی خان جهان بود یاقوت مذکور در مکه نزد مولانا سید حسن بن عجلان شریف مکه با هدایای مذکور رسید شریف ثلث صدقه موافق معمول خود گرفت و باقی را بر فقها و فقرای حرمین شریفین قسمت نمود و جانی داد که آنچه سلطان از بنای مدرسه و رباط فرموده است بکن یاقوت آنرا تعمیر ساخت و از طرف سلطان دوازده هزار مثقال زر خالص برای صرف آن مقرر شد و در عهد ملک ظاهر سیف الدین ابو سعید جقمق علائی ظاهری که دهم است از ملوک چراکسه در موسم حج در ۸۴۸ هجری قاصد سلطان عجم شاهرخ مرزا با کسوت کعبهٔ شریفه و صدقه اهل مکه در مکه رسید اندرون کعبه را این کسوت پوشانیدند و روز عید قربان صدقه را بر اهل حرم تفریق نمودند و در ۸۵۰ هجری کعبه را از کسوت مرسله شاهرخ مرزا مجرد کرده کسوتی دیگر پوشانیدند والله اعلم بالجمله چون حکومت چراکسه مقتضی انقضا شد چنانکه عادة الله بران جاریست سلاطین عثمانیه برایشان غالب شدند که تا امروز سلطنت ایشان در مصر و روم و حرمین شریفین جز آن مستمر و باقی است اصلح الله بالهم و حسن حالهم سیوطی در حسن المحاضره در ذکر حوادث نقل نموده وفی سنه اثنتین واربعمائة کتب محضر ببغداد فی نسب خلفاء مصر الذین یزعمون انهم فاطمیون ولیسوا کذلک کتب فیه جماعة من العلماء والقضاة والفقهاء والاشراف والاماثل والمعدلین والصالحین شهدوا جمیعا ان الناجم بمصر وهو منصور بن نزار الملقب بالحاکم حکم الله علیه بالبوار والدمار والخزی والنکال والاستیصال بن معد بن اسمعیل بن عبد الرحمن بن سعید [illegible] حده الله فانه لما صار [illegible] غرب تسمی بعبید الله وتلقب بالمهدی ومن تقدم من سلفه من الارجاس الانجاس علیه وعلیهم لعنة الله [illegible] ... [illegible] ج لا نسب لهم فی ولد علی بن ابی طالب وانه لا یتعلقون منه بسبب وانه منزه عن باطلهم وان الذی [illegible] دعوه [illegible] سب لیه باطل وزور وانهم لا یعلمون ان احدا من اهل بیوت الطالبیین توقف عن اطلاق القول فی هؤلاء الخوارج انهم ادعیاء وقد کان هذا الانکار لباطلهم شایعا فی الحرمین وفی اول امرهم بالمغرب منتشرا انتشارا یمنع من ان یدلس علی احد کذبهم او یذهب وهم الی تصدیقهم وان هذا الناجم بمصر هو وسلفه کفار فساق فجار ملحدون زنادقة معطلون وللاسلام جاحدون ولمذهب الثنویة والمجوسیة معتقدون وقد عطلوا الحدود واحلوا الفروج واحلوا الخمر وسفکوا الدماء وسبوا الانبیاء ولعنوا السلف وادعوا الربوبیة انتهی —

فصل چهاردهم و از انجمله است فتنهٔ قرامطه و اهانت نمودن بدین و استحلال محارم و استیلای ایشان در ایام مقتدر بالله عباسی بوده صاحب تاریخ خطیبی گوید اینها طائفه اند فاسد الاعتقاد که مؤدی است اعتقاد اینها بکفر مباح دارند خونهای اهل اسلام و منتسب اند بسوی اولاد محمد بن الحنفیه و دعوی میکنند که امام برحق بعد نبی صلعم محمد بن [illegible] است و اقاویل باطله می-

همه و اکاذیب عامانه وصل را البوئی وی نسبت مینمایند و مخبر خود را کافر میدانند حالانکه خود کفره فجره بوده اند پس اول خبیث که از ایشان ظاهر شد ابوطاهر قرمطی ست در هجر خانه بنا کرد و نامش دار الهجره نهاد و خواست که نقل حج بسوی این خانه کند و خون بسیار مسلمانان بریخت تا آنکه کار بسیار دشوار آمد و حج در ایام وی منقطع شد و شوکت ایشان اشتداد گرفت تا آنکه در آخر سال سه صد و هفده هجری چون حجاج روز ترویه بمکه آمدند ابوطاهر مذکور بر ایشان بر آمد بالشکری جرار و با خیل و سلاح خود درون مسجد حرام درآمده طائفین و مصلین و محرمین را که غیر از جامهٔ احرام هیچ بر تن نداشتند به تیغ بی دریغ گرفت و هم در مسجد الحرام بکشت و هم در مکه و شعابهای تا آنکه سی هزار انسان درین فتنه هلاک شد در دست ابوطاهر تیغی برهنه بود در حالت نشه اسپ خود را باشاره وی همینکرد اسپ بول و روث انداخت و حاجیان گرد بیت الله در طواف بودند و تیغ بر سر آنها جاری بود تا آنکه درین مکان شریف یکهزار و هفتصد تن از طائف و محرم شهید گشت علی بن بابویه هم درین معرکه موجود بود طواف خود را قطع نکرد و این شعر خواند ؎ تری المحبین صرعی فی دیارهم * کفتیة الکهف لا یدرون کم لبثوا * و تیغها بروی روان بود تا آنکه شهید شده بیفتاد چاه زمزم و دیگر آبار و حفره های مکه از جثه های مقتولین پر شد ابوطاهر بر دروازهٔ کعبه رسیده باب و را بر کند و گفت ؎ انا بالله و بالله انا * یخلق الخلق و یفنیهم انا و حاجیان را آواز داد ای خران میگوئید که و من دخله کان آمنا اکنون امان کجاست و کردیم آنچه کردیم مردی لگام اسپ او گرفت و گفت معنی آیة شریفه نه این ست که تو فهمیده بلکه معنی وی آنست که من دخله فآمنوه یعنی هر که در وی درآید او را امان دهید ابوطاهر گردن خود از طرف وی بپیچید و التفات نکرد و حجیب از شر وی محفوظ ماند و خواست که میزاب را بر کند و میزاب از ذهب بود یک قرمطی بالا بر آمده قلع آن میکرد که سهمی از طرف جبل ابوقبیس بر گردن وی بخورد فی الحال مرده بیفتاد ابوطاهر بجای وی دیگری فرستاد وی نیز از اعلی باسفل سرنگون افتاد پس سوم بترسید و بالای وی نبر آمد ابوطاهر برغم الف خود آن طرف گذاشته بطرفی دیگر رفت و گفت بگذارید او را تا آنکه بیاید صاحب وی یعنی مهدی [illegible] گمان داشت که خروج مهدی [illegible] بمیان اوست و منجمله آنانکه مقتول شدند امیر مکه ابن محارب و جماعتی کثیر از علما و صلحا و صوفیه و حجاج از [illegible] بخارا بودند و زنان و ذراری ایشان اسیر و اموال ایشان غارت گردید و ابوطاهر خزانه کعبه و زیور آنرا همه بگرفت و درین سال هیچکی حج نکرد و در عرفه نایستاد مگر قدری یسیر که بالنفس و [illegible] خود مسامحت کردند و بدون امام وقوف آنجا کرده حج خود تمام نمودند و خود را بموت سپردند و وی خواسته بود که [illegible] نقش قدم ابراهیم علیه السلام ست بگیرد اما سدنهٔ کعبه آنرا در بعض شعاب مکه معظمه پنهان ساختند لهذا بدست وی نیامد اما حجر اسود را از جای وی برکنده برد و این واقعه بعد عصر روز دوشنبه چهاردهم ذیحجه ازین سال واقع شد و بزندقت خود میگفت ؎ فلو کان هذا البیت لله ربنا * لصب علینا النار من فوقنا صبا * لانا حججنا حجة جاهلیة * محللة لم تبق شرقا و لا غربا * و انا ترکنا بین زمزم و الصفا * جنائز لا تبغی سوی ربها ربا * و همچنین قبهٔ زمزم و باب کعبه را برکند [illegible] در مکه اقامت کرده بسوی هجر برفت و حجر اسود را با خود برد و خواست که تحول حج بمسجد ضرار که نامش دار الهجره گذاشته بود بکند حجر اسود را در اسطوانهٔ سابعه متصل صحن جامع از جانب غربی

مسجد بیاویخت و در مکه جای حجر اسود خالی ماند مردم آنجا دست نهاده تبرکاً لثم میکردند و این فاجر حکم کرد تا خطبه بنام عبید الله المهدی اول خلفاء عبیدیین فاطمیین بخوانند چون این خبر بعبید الله رسید بوی نوشت اعجب العجب سال ... خود را تر دمادر تهنیت آنچه ارتکابش در بلد الله الامین کرده و انتهاک حرمت بیت الله الحرام که از ازل در جاهلیت و اسلام محترم بوده نموده و دران خونهای مسلمانان ریخته و حجاج و معتمرین را کشته و برخانهٔ خدا اجرأت کرده و حجر اسود را از جای وی برکنده حالانکه وی یمین خداست در ارض که مصافحه میکنند بدان با بندگان خود و آنرا بخانهٔ خود برده و امید داری که ما برین حرکت شکر تو بگذاریم فلعنک الله ثم لعنک الله والسلام علی من سلم المسلمون من لسانه و یده و قدم فی یومه ما تجترئ غده چون این مکتوب بابی طاهر قرمطی رسید آنرا خواند و از اطاعت وی منحرف گردید حجر مدتی نزد قرامطه ماند مردم را بسوی خود می طلبیدند تحـ ... یده میخواندند و ابا میکرد خدا تعالی ازان که حج آنجا کنند و چون از تحویل حج مایوس شدند اموال کثیره ... تو باز گردانیدند و گفته اند که هیچ نگرفتند بلکه گفتند که ما آنرا بامر خدا گرفته ایم و رد نکنیم مگر بامر خدا بعده شبیر بن حسین رحی روز نحر روز سه شنبه دهم محرم سنه ۳۳۹ هجری مع حجر اسود وارد مکه گردید مدت استقرار حجر اسود نزد قرامطه بست و دو سال ست چهار روز کم انتهی کلام القطبی این ست مجملی از حال قرامطه و تفاصیل احوال ایشان در تواریخ مصر مثل خطط و تاریخ عبد الرحمن بن خلدون و غیرهما مذکور ست **فصل پانزدهم** و از انجمله ست قتال ترک و فتنهٔ ایشان و دریں باب آثار در صحاح ستة جز نسائی مرویست که قائم نشود قیامت تا آنکه قتال کنید شما قومی را گویا که رویهای ایشان سپرهای مطرقه ست یعنی وجوه عریضه و وجنات نایته همچو ترس مطرقه دارند قاله النووی و در روایتی مر بخاری راست قائم نشود قیامت تا آنکه پیکار کنید شما خوز و کرمان را که قومی از اعاجم ست سرخ روی و در لفظی پهنا روی کوچک بینی خورد چشم گویا که وجوه ایشان سپرهای مطرقه ست و بر پا نشود قیامت تا آنکه مقاتله کنید قومی را که نعال ایشان موئهاست و این برظاهر خود ست بیهقی گفته قومی از خوارج از ناحیهٔ ری برآمدند پاپوشهای ایشان از موی بود و مقاتله کرده شدند ذکره السیوطی فی الخصائص الکبری و در اشاعه گفته احتمال دارد که مراد آن باشد که نعال ایشان از جلود موئی دار غیر مدبوغ باشد و احتمال دارد که مراد وفور شعر ایشان باشد تا آنکه پامال ... ن میگردد انتهی این احتمال اخیر از ظاهر لفظ حدیث بغایت بعید می نماید و چون این خبر را واقع دانند و بر طائفه از خوارج حمل کنند آورد نش در ذکر ترک چرا اگر آنکه درینها هم این صورت یافته شده باشد و مصداق تام همین کسان باشند والله اعلم و خوز بخا و زای معجم جبلی معروف ست از بلاد اهواز از عراق عجم تا آنکه گفته اند که صنفی از ایشان ست و کرمان موضعی معروف ست در عجم سخاوی گفته بلدهٔ معموره ست از بلاد عجم میان خراسان و بحر هند انتهی در نهایه گفته و مرویست خوز بر ار مهمله و بمعنی ارض فارس و صوبه الدارقطنی و قال و روی خوز از و کرمان و گفته در اضافت برای مهمله آید و در عطف بزای معجمه و وارد شده که ترک کنید ترک را مادامیکه ترک کنند شما را زیرا که اول کسیکه سلب کند از امت من ملک آنها را بنو قنطورا اند الحدیث و در روایتی آمده که آنها اصحاب باس شدید و غنائم قلیل اند نووی گفته این همه احادیث معجزهٔ رسول خداست صلی الله علیه وسلم که حال ترک بجمیع صفات آنها که آنحضرت ذکر کرده بود شناخته شد و مسلمانان

چند مرتبه با انها مقاتله کردند انهتے سخاوی در قناعه گفته و بجمله آن مرات که مسلمانان وران با ترک جنگید ند یکی دولت بنی امیه ست و بود مقاتله میان ایشان و مسلمانان سدو تا آنکه مفتوح شد این باب شیئا بعد شئ و بسیار شد شر و فساد از انها بنا برانچه در انهاست از شدت و باس تا آنکه اکثر لشکریان مستعصم همین ترک بودند بعده غالب شدند اتراک بر ملک و کشتند پسرش متوکل و دیگر اولاد او را یکی بعد دیگری تا آنکه مخلوط شد مملکت دیلم و ظاهر شدند ملوک سامانیه از اتراک و مالک شدند بلاد عجم را بعده غالب شدند برین ممالک آل سبکتگین بعده آل سلجوق و دراز شد مملکت ایشان تا عراق و شام و روم و بود بقایای ایشان در شام که آن آل زنگی ست و اتباع ایشان و آن خاندان ایوب ست و ایشان هم اتراک بسیار فراهم کردند تا آنکه اتراک در دیار مصریه و شامیه و حجازیه غالب آمدند و خروج کرد بر آل سلجوق در عهد ایشان خوارزم شاه از عجم و ویران ساخت بلاد را و کشت و خون کرد عباد را بعده طامه کبری آمد یعنی مقصد تن از طائفه خروج کردند و چنگیز خان برآمد و دنیا را آتش فتنه برافروخت خصوصا مشرق بتمامه تا آنکه هیچ شهری از بلاد المسلمین از آثار ایشان در حبا در آمد بعده ویرانی بغداد در روی داد و کشته شد خلیفه مستعصم بر دست ایشان و وی آخر خلفاء عباسیه ست در بغداد و شیخ سعدی شیرازی مرثیه او گفته در فارسی و بیتی چند از آن گذشت و در عربی هم بروی رثا نموده این ابیات از انجاست

حبست بجفنی المدامع لا تجری ... فلما طغی الماء استطال علی السکر
لنسیم صبا بغداد بعد خرابها ... تمنیت لو کانت تمر علی قبری

لان هلاک النفس عند اولی النهی ... احب لهم من عیش منقبض الصدر
زجرت طبیبا جس نبضی مداویا ... الیک فما شکوای من مس میسر

لزمت اصطبارا حیث کنت مفارقا ... و دار فراق لا یعالج بالصبر
تسائلنی عما جری یوم حصرهم ... و ذلک مما لیس یدخل فی الحصر

ادیرت کؤس الموت حتی کانه ... رؤس الاساری ترجحن من السکر
فقد ثکلت ام القری و لکعبة ... مدامع فی المیزاب تسکب فی الحجر

علی جدر المستنصریة ندبة ... علی العلماء الراسخین ذوی الحجر
لوائح هر لیتنی مت قبلها ... ولم ار عدوان السفیه علی الحجر

وقفت بعبادان ارقب دجلة ... کمثل دم قان یسیل الی البحر
ولا تسألنی کیف قلبک والنوی ... جراحة صدر لا تبین للسبر

کرثها [illegible] خطبة ... [illegible] مستعد [illegible] فی ذکر
ضفادع حول الماء تلعب فرحة ... اصبر علی هذا و یونس فی القعر

تزاحمت الغربان حول رسومها ... فاصبح [illegible] ربة الوکر
هنیا لهم کاس المنیة مترعا ... و ما فیه عند الله من اعظم الاجر

فلا تحسبن الله مخلف وعده ... بان لهم دار الکرامة والبشر
الا انه من دار الخلافة رتبة ... فلم النظر اما کان عاقبة الامر

لعمرک لو عاینت لیلة نفرهم ... کان العذاری فی الدجی شهب تسری
کان صباح الاسر یوم قیامة ... علی انهم شعث تساق الی الحشر

و مستصرخ یا للمروة فانصروا ... و من یصرخ العصفور بین یدی صقر
یسوقون سوق المعز فی کبد الفلا ... غرائر قوم لم یعودن بالزجر

سلبن سبایا سافرات وجوهها ... کواعب لم یبرزن من حلک الخدر
وعترة قنطورا فی کل منزل ... تصیح باولاد البرامک من یشری

تقوم و تجثو فی المحاجر و الکوی ... ولن تختفی مشی النواعم فی الوعر
وقفت بعبادان بعد سراتها ... کان حصیبا فی منی بدم النحر

احاجر ثکلی [illegible] کر [illegible] ... وان تحنث عین الغمام من القطر
کان سیاطین القبور تفلتت ... فسال علی بغداد عین من القطر

[illegible] بنفوسة من [illegible] ... نوب حجج من قطر البلاد الی القطر
لام تصاریف الزمان جوره ... تکلفنا ما لا نطیق من الامر

رعی الله انسا [illegible] ... [illegible] زید بقد جار من [illegible]
اذا کان للانسان عند خطوه ... بزول الغنی طوبی لمملکة الفقر

الا انما الایام ترجع فی العطا	ولم تحس الا بعد کسونها تعری	وداری یا معز ورنجه فانک	وانت امطا ط لا لفیق لاندری
وسائر ملک یقتضیه زواله	سوی ملکوت القائم الصمد الوتر	رجعت الهدی ان کنت کامل منحج	وان لم تکن والعصر انک فی خسر
عفی الله عنا ما مضی من جریمة	ومن علینا بالجمیل من الستر	الی غیر ذلک من طولیه تاج الدین سبکی در طبقات گفته منبود ست از	

روز یکه پیدا کرد خدایتعالی دنیا را … ند مساجد را و سوختند مصاحف و کتب را

وکشتند مردم را و … از بطون آنها و کشتند

انتهی گو تم … ششصد و دو سر بادشاهی

بر … زم شاه را در سنه

ر … در ایران با ظهار

غ … ثمش صد و بست

وجه … ز سباع

شاهی

وطیور میحو … بحری بهاف

ایران رسیده ر … ل استخوانها

درهم شکسته بعده گرد ک … ل و دیگر ملوک

انخد و د بخدمت او شتافتند … هجری در مراغه که

مقر سلطنت او بود نوزدهم ربیع الآخر در گذشت ۵ ستم در عهد او زانگونه خونین شد که هر ساعت و اجل نزد شفاعت آید و دست ستم گیرد گویند از ان روز که چنگیز خان بر صحرا نشینان مغول گشت و لوای سنگ و ماه اهل خطا بر افراشت تا محلی که بجهه نهضت نمود از سر حد دشت قبچاق تا دربند شیروان و مساکن مردم قبجاق و ... آن لکدکوب عساکر طوفان ماثر او شد و در هر ناحیهٔ ایران و توران قطع نظر از ولایات بی نهایات خطا و ترکستان طوفان او بهم رسید در طوفان نوح آب از سر میگذشت در طوفان چنگیز خان طلاتم جیحون خون بگردوا ... شرح تواند داد آن قیامت را کز ان فزع ملک الموت خواستی زنهار گویم تا لشکر چنگیزی در پارس رسید و الغای خان در سنه ۶۲۶ بر سریر مغولستان جلوس نموده و در سنه ۶۵۰ منکوقان هلاکو خان برادر خود را بپارس فرستاد و در سنه ۶۵۴ خوارزم شاه بخدمت هلاکو خان رسید و در سنه ۶۵۶ نصیر الدین طوسی و مؤید الدین ریاضی و فخر الدین مراغی و فخر الدین اخلاطی و نجم الدین قزوینی کاتبی در مراغه رصد کواکب آغاز کردند و بغداد فتح شد و در سنه ۶۵۷ عزیمت شام پیش آمد و در سنه ۶۶۰ هلاکو خان مملکت ایران وغیره را بر سر پنج پسر خود تقسیم نموده وفات یافت و درین سال کوکب ذنبی بشکل استوانه ظاهر شده بود بعد وفات اباقان بجایش نشست و بعد از و در سنه ۶۸۱ محمد خان و در سنه ۶۸۷ ارغون خان و در سنه ۶۹۰ کیخاتو خان و در سنه ۶۹۱ بایدو خان و در سنه ۶۹۴ غازان خان مسلمان شده بر تخت نشست مجلس او با شیخ الاسلام احمد بن تیمیه معروف است و در اتحاف النبلا مذکور و در سنه ۶۹۸ قران نحسین و قحط و وبا افتاد و در سنه ۶۹۹ مصر فتح شد و در سنه ۷۰۱ رصد مراغه انجام یافت و

و وضع تاریخ غازانی و وضع قانون جمیع ممالک ... سنه ... خانی مطابق سنه ۶۹۲ خراجی و سنه ۷۰۱ هجری بعمل آمد هرگاه سلطان غازان خان ملقب بسلطان محمود از اولاد چنگیزخان بادشاه ایران دین اسلام اختیار نمود هزاران هزار از اهل اتباع جنود او نیز مسلمانان شدند وی هشت سال و نه ماه حکومت کرده روز یکشنبه یازدهم شوال سنه هفت صد و سه در گذشت و بجای وی برادرش الجایتو ملقب بمحمد خدابنده در سنه ۷۰۳ ... شاه ایران گشت و بعد حکومت سیزده سال در سنه ۷۱۶ هـ

آنجهانی شند و ابوسعید خان بها ... ان فرمان روائی کردند اول

ایشان چنگیزخان ست و در ... طه الف الملوک شد

... جلابریان و برغ ... بو بان

... ادشاه

... و در ...

نام من قبیل و ... ت

بقیه که زان ا ... بو آثار حر ث

و نسل و چ ... ستند و برد غ

و دیگری گف ... سامیشتو از انجمله در

نیسابور ده وانده ... مد چهل و هفت هزار مرد

کشته بودند ... لمان مهر ... در ین راهمیلند تزئین * زبسکه ریخت فلک خون شاهدان بر خاک * همین دمد ز زمین سوسن و گل و نسرین * و در شهر خوارزم هر قاتلی بست و چهار سر بعرصه گاه آورد و قاتلان از صد هزار نفر افزون بودند * عقل درین دائره سرمست ماند * عافیت از صبر تهی دست ماند * و بعد انقراض دولت چنگیزی در زمین ایران باز طوائف الملوک گردید و از سنه نهصد و هشتم آغاز دولت صفویه شد و ... و هفت محمود غلجی غالب آمد و در سنه یکهزار و یکصد و شصت نادر شاه بر تخت نشست سخاوت ... بقای ... ایشان همین ... از ایشان تیمور اعرج ست که دیار شامیه را گرفته و ستمها کرده و دمشق را آتش زده چنان سوخته که ... ها لرزیده و در روم و سند در آمده مدت وی دراز گشته تا آنکه بمرد و پسران او ... و منفرق گشتند انتهی و ظهر بجمیع ذلک مصداق قوله صلعم ان اول من یسلب امتی ملکها بنو قنطورا گویم نسب امیر تیمور ... نسب بصاحب قران بالنسب چنگیزخان در تومنا خان که جد چهارم چنگیز و نهم تیمور ست متفق میشود و تومنا خان بادشاه ترکستان بود و ولادت تیمور شب شنبه بست و هفتم شعبان سنه هفت صد و سی و شش هجری موافق نهم اپریل سنه یکهزار و سه صد و سی و شش عیسوی در بلده کش از بلاد ایران بوده لفظ مولد تیمور تاریخ اوست و ترکستان و گرجستان را مسخر کرده با صفهان و بغداد قتل عام کرده فارس را در تصرف آورده بر روم شتافت تاریخ فتح روم از این کریمه ... ده اند غلبت الروم فی ادنی الارض باین طریق که ادنی الارض حرف ضاد ست چون اعداد ملفوظی آن ... سنه ... هجری ... همین سال روم را از دست بادشاه وی انتزاع کرد و تمامی بلاد شمال

راچون ارکس و چرکس و قمق و قبیاق تاخت و در سنهٔ هشتصد عزیمت هندوستان نموده بود تا آنکه در سنهٔ از دریا گذشته
محمود شاه لودی را که پادشاه دهلی بود شکست داد و در دهلی خطبه بنام خود خواند و قتل و غارت بسیار کرد و پانزده روز
مانده بایران برگشت و در سمرقند رسیده در سنهٔ ۸۰۳ هجری بر سیواس و ملاطیه و البستان تاخت و لشکر بشام کشید و تمامی آنولایت
رامسخر کرده حاکم آنجا را قتل نمود . تاریخ این واقعه لفظ خراب یافته اند و در سنهٔ
بتسخیر ممالک خطا و ختن قلیل اکثر ربع مسکون را از
عرب و عجم بگ ده در سنهٔ یکهزار و چهار
ری در گذشت وقت

جل من بصیره
میفر
شده و متحصر
گفتم ای رسول خدا
بسوی آن هر دو دست و در ما بلریخت
دشمن شب یکشنبه و کشاد حق تعالی آن قلعه را از من و از مسلمانان بسبب برکت آنچه درین کتاب است پس این حصن حصین است
از کلام سید المرسلین و سلاح مومنین است از خزانهٔ نبی امین بیرون آوردم آنرا از احادیث و ظاهر کردم آنرا عدّه نزدیک شدت بر
وجدا کردم آنرا در حالیکه جُنّه است از شر ناس و جنّه متحصن شدم بدان در آنچه پیش آمد مصیبت و اعتصام نمودم از هر ظالم
بآنچه دروی است از تیرهای رسنده ـه الا قولوا الشخص قد تقوی علی ضعیف رقیبه و جنبات له سهاما فی اللیالی
وارجوان تکون له مصیبه انتهی بالجمله واقعهٔ بغداد و خراب او بردست ل خدا صلعم بدان اخبار
فرموده و امت خود را بدان اعلام نموده و تعبیر از تتاریان در حدیث بـ مو را مده است در نهایه گفته قنطورا بد و
قصر جاریه بود مر ابراهیم علیه السلام را که از وی اولاد شده ترکان از نسل او یند حکاه ابن الاثیر و استبعده و جزم به
المجد فی القاموس انتهی و در تیسیر الوصول نیز ترک را از اولاد جاریه خلیل الله قنطورا نام گفته ابو داود از ابی بکره از
آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود می آیند مردمان از امت من در زمین پست و مغاک فراخ نام مینهند او را بصره نزد
جوئی که گفته میشود او را دجله بر روی پلی است و بسیار اند اهل این بصره و هست آن شهر از امصار مسلمین و چون باشد
آخر زمان آیند بنو قنطورا یعنی ترکان برای قتال در انجا پهن رویها و کوچک چشمها تا آنکه فرود آیند بر کنارهٔ این
جوی و متفرق شوند اهل بصره بر سه گروه گروهی پناه میگیرد در دمهای گاوان و بیابان و هلاک میشود و گروهی
دیگر پناه میگیرد بنفسهای خود را و کافر میشود و گروهی دیگر می اندازد فرزندان خود را پس پشتهای خود و قتال

مسکنند باترکان و ایشانند شهید اشیخ عبدالحق در اشعۃ اللمعات گفتہ این قصہ اشارت ست برآمدن تتار و آتش فتنہ و قتال درود ادن ایشان در بلاد اسلام و اشتعال این آتش و استعلا شعل وی در اندک مدت و سوختن وی عالم را واین قصہ ایست کہ زبان تقریر و تحریر از کشف آن کوتاہ ست گفتہ اند کہ از ابتدای عمارت ربع مسکون مثل این واقعہ باین کیفیت بوقوع نیامدہ چہ اگر واقعہ ... بصرہ مذکورست و علما گفتہ اند مراد

بغداد ست باین دلیل کہ دجلہ ... لیکن ذکر بصرہ برای آنست

کہ بصرہ نسبت بغداد کہ در زما ... معمورست

منسوب ... وہم تر ... و مراد

... رسیدہ رفتند

... دانند کہ

مطلب من مرادا ... خود را حفظ

دین و آبرو ... در مصداق نظرست

بجامی در شو ... واقعہ بغداد کردہ

و گفتہ گویا می بینم ... کاہ میات ندا استطاعت آن ندارد

کہ آنرا از خود دفع کند و وای بر دوای بروی چہ خوار سدہ ... در میان آن بسبب آنکہ امروز پروردگار خود را گذاشتہ ست و رو بدنیا کردہ بعدہ مدران خطبہ گفتہ اگر خواہم شمارا خبر دہم بنامہا و کنیتہا و حلیہا و مواضع قتل ایشان انتہی در اشاعہ گفتہ خطیب از علی رضی اللہ عنہ آوردہ کہ باشد شہری در میان فرات و دجلہ و باشد دران ملک بنی عباس و آن زورا ست در وی جنگی ترسانندہ شود اسیر شوند دران زنان و ذبح کردہ شوند مردان چنانکہ ذبح کردہ میشود گوسفند و اسنادش شدید الضعف ست ... طی در جامع کبیر گفتہ این حرب بعد موت خطیب یازدہ برد و صد سال واقع شدہ و این معنوی حدیث ... گویا من باترکانم و حالانکہ آمدند شمارا بر اسپہای گوش بریدہ ... آنہا را بشط فرات ... دیلہ آمدہ لاحق شوند اہل شام بمنابت شیخ گویا کہ من نظر میکنم بسوی آنہا و حالانکہ بستہ اند اسپہای خود را بسواری مسجد سخاوی در قناعہ آوردہ کہ حاکم صاحب مستدرک از محمد بن یحیی ... بر صولی روایت نمودہ کہ اول کسیکہ از شعراء عرب مدح ترک نمودہ علی بن عباس رومی ست میگوید ؎

اذا ثبتوا فاشد من حدیدہ نخال عیونہا فیہ تحاہ ✽ و ان برزوا فنیران تلظی ✽ علی الاعداء بطرمہا استعار ✽ انتہی کلام الاشاعہ گویم درین وقعہ ہشت لک کس لقمہ تیغ بیدریغ ستم تتار شدند و مدعای وزیر خلیفہ مستعصم کہ حصول سلطنت لشیعۂ علویہ بود حاصل نشد و حسرتش در دل ہمراہ او ہمچنان ماند سلاطین اسلامیہ ملک ہند نیز از نسل ہمین تتاریان خلیہ کفر و فجرہ بودہ اند **قف** اول کسیکہ از اولاد تیمور بپادشاہی ایران و قدری ہندوستان رسید مرزا شاہرخ بن میرتیمورست و لادت وی در سمرقند سیم ربیع الآخر ۷۹ ہجری بودہ ہفتاد و یکسال عمر یافت

ازانجمله هفت سال رو بروی پدر به پادشاهی خراسان کرد وچهل وسه سال بعداز پدر بالاستقلال در ممالک توران و
ایران ودیار هند وترک حکمرانی نموده در سنه ۹۱۱ بست پنجم ذی حجه درگذشت بعدازوی ظهیرالدین محمد بابرشاه ولد سلطان عمر
شیخ مرزا بن سلطان ابوسعید مرزا بن سلطان محمد مرزا بن میرزا امیران شاه بن امیر تیمور اول بعمر دوازده سالگی در اندجان
پایده فرغانه پادشاه شد و یازده سال ماسا‌ا ... ا.اللنه جنگها کرده آخر راه فرار برفرار پیموده به
بدخشان و کابل افتاد و هروه ... نم دختر یونس خان پادشاه
... بست تاار ... مدازین پادشاه گویند
هندوستان بعد
سلطنه ...
القه
خزا
بعدازه ... سنه ۹۱۳
بست شیرسه ... بدرا
منصرف شد همایون ... با اکرام و
انعام تمام پیش آمده شاه مراد ... جیت متوجه قندهار
وکابل شده در سنه ۹۵۲ هجری آنرا انتزاع ... ر سو درین مدت پانزده سال پنج پادشاه
افغانان یعنی فرید خان عرف شیرشاه وپسرش جلال خان عرف سلیم شاه وسلطان محمد برادرزاده شیرشاه وسلطان
ابراهیم وسکندر ... بر تخت دهلی جلوه کردند همایون این مرتبه از منازعت هند وسندن را بالقبضه خود آورده ودر روز
... تخت بام دهلی شد تا آنکه در سنه ۹۶۳ هجری وفات فرمود بعدازوی پسرش ابوالفتح جلال الدین محمد اکبرشاه
بن همایون ... بعمر سیزده سال وهشت ماه وبیست وپنج ... بر تخت ... جلوس کرد ولادت وی در سنه ۹۴۹
هجری ست و در سنه یکهزار وچهارده بعد حکومت پنجاه ... مرد ... درین مدت بود
فتنه های غریب از دست وی درین رو داده شیخ عبدالقادر بدایونی رحمه الله تعالی که پیش امام وخطیب وی بود در تاریخ
خود نوشته اند اکبرشاه بن همایون در ربیع الآخر سنه ثلاث وستین وتسعمائة بر سریر سلطنت نشست نقش سلطنت
تیموریه را او در هند نشاند و مملکت بنگاله وسند و اکثر ممالک دکن بضرب شمشیر در حیطه تصرف آورد لکن بتلبیس بعضی
خوان الشیاطین از دین محمدی برگشت وآئینی تازه اختراع نمود و دین الهی نام گذاشت تا آنکه مقرر شد که عقلا در همه
ادیان موجود وارباب ریاضت وکشف وکرامات در جمیع طوائف انام پیدا وحق همه جا دایر پس انحصار آن در یک
دین وملت که نو پیدا شده و هزار سال بر و نگذشته باشد چه لازم و اثبات یکی و نفی دیگری ترجیح بلا مرجح از کجا با آنکه
آثار خلائق نزد جمیع اهل عقل مذموم و سمنیه و براهمه که بخلوت و جلوت بصحبت می رسیدند دلائل عقلیه و شواهد نقلیه

برصدق دین خویش و بطلان غیر گذرانیده بمثابه رسوخ در اعتقاد بخشیدند که نظریات را حکم بدیهات میدادند که
بتشکیک مشککان اهل نشو و حشر و نشر و دیگر شرعیات و نقلیات که ماخذ آن مشکوة نبوت ست همه را بگوشه نهادند
گاهی پرکهوتم نام برهمن را در خلوت برده اسامی هندی از برای موجودات اشیا بزبان خاص اختراع میخواستند و
گاهی دیوی برهمن را نزدیک بخوابگاه برده از وی طریق عبادت اصنام و آتش و آفتاب و تعظیم کواکب و احترام اساطین کفره
از برهما و مهادیو و بشن و کشن و جز او ست و نبودن تیقن و اعتبار رسول
و عادات آنها شنیده بانجا رنار محقق اما دوام عذاب
را شبهه و نامشخص گردانید ان
زمین
زیت
ے تعریف
دجال ملعو د بیر بر ملعون
خاطر نشان روشنئ عالم و
حیات عالمیان اهل آوردند چنانچه
دعا تسخیر آفتاب ماب خواندن گرفتند و کشتن گاو
و خوردن گوشت آن حرام ساختند آتش پرستی از گجرات آمد و دین زردشت را حق نمود فرمودند آتش را باهتمام شیخ
ابوالفضل بگذارید و هوم که عبارت از آتش پرستی ست بموافقت دختران راجه هند خود از همیشه درون حرم معمول بود
و در ایام نوروز سال بست و پنجم از جلوس سجدهٔ آتش علانیه کردند مقربان نیز در وقت افروختن شمع و چراغ قیام لازم
ساختند روز عید قشقه کشیده از دست براهمه تبرکا بر دست بستند غرضکه برغم اسلام هر حکمیکه ارباب ادیان دیگر بیان
کردند آنرا نص قاطع شمردند بخ حکام آن نامعقول و حادث و واضع آن فقرا عربان جمله مفسد و قطاع
الطریق و اهل اسلام مطعون و یطفئوا نور الله بافواههم و الله متم نوره و لو کره الکافرون و بتدریج
کار و بار بجائی کشید که هیچ احتیاج بدلیل ابطال آن هم نماند از ابوالفضل پرسیدم که میل شما ازین مذاهب مشهوره
بکدام بیشتر باشد گفت میخواهم روزی چند در وادی الحاد سیری کنم گفتم اگر قید نکاح از میان حی بردارند بد نیست خنده
کرد و گذشت در اندک فرصت یکان یکان را بقوت مصارعت خود و معاونت پدر و مظاهرت پادشاه بر زمین فل و
هوان انداخت چون مقاصد و مطالب دیگر پیش آمد فقیر خود را بگوشه عزلت کشیدم اذا اعظم المطلوب قل المساعد و آیه فرار
خواندم تا از نظر افتادم و آن همه آشنائی به بیگانگی کشید و الحمد لله که بدین خوشحالم ــه دل و رنگ پو نشد نکو شد که نشد ٭
جز در تو فرو نشد نکو شد که نشد ٭ گفتم که ز رنج ار نکو شد کارت ٭ دیدی که نکو نشد نکو شد که نشد ٭ و از دور گاه گاهی در
صف نعال کورنش میکردم و نظارگی بودم ع صحبت گذاشتم ز تماشائیان شدم ٭ و بعد از روان شدن مخدوم

الملک و شیخ عبد الغنی بمکه خلق را انجاق قرآن و توغل در استحاله وحی و تشکیک در نبوات و امامات امتحان کردند و قرار دادند
که کلمه لا اله الا الله اکبر خلیفة الله علانیه بگویند فتنه‌ها می است تاریخ این ماجرا یافته شد در سنه ثمان و ثمانین و تسعمائه بست
طفل رضیع را از والدین جدا کرده و بزر تسلی داده در محلی خالی داشته از اگنگ محل نامیدند تا ببینند که بمقتضای این
حدیث کل مولود یولد علی فطرة الاسلام اینها یکدا... ملقه میشوند و اهتمام رفت که اینها هیچ آواز نشنوند بعد از سه
چهار سال چون از آن محل برآو... محروسه که در پای تخت
جمع شده از حد حصر... نواختن ناقوس نصاری
و تماشا... وازده سال بجای
رسیـ... ابن فلان باشم
بطوع
الهی اکبر
نامه بشیر
و تخرا بجبال
میشمردند و تسندواا
تعالی شانه عما یقولون علوا کبیر... اره خر
نکنند که میل کم میشود و طلا و ابریشم پوسی
... سج ... ازان ساقط شد
خواندن و دانستن عیب و فقه و تفسیر و حدیث و خواننده آن مطعون و مردود و نجوم و حکمت و طب و حساب و شعر و تاریخ
و افسانه رایج و مفروض و حروف خاصه زبان عرب مثل ثا و حا و عین و ضاد و طا و غیران را از تلفظ ساقط ساختند و
عبد الله را ابدالله و احدی را اهدی و امثال آن اگر میگفتند خوش میداشتند برین قیاس در هر رکنی از ارکان
دین و در هر عقیده از عقائد اسلامیه چه اصول چه فروع نبوة و کلام ... و تکوین و حشر و نشر شبهات
گوناگون بتمسخر و استهزا آورده اگر کسی معارض جواب میشد جواب ... ست که مستدل با مانع چه گونه
بس میتواند آمد خصوصا وقتیکه توجه نافذ الامری قاهری بجانب مقابل باشد و در مباحثه مساوات شرط است
انکس که بقرآن و خبر ... این ست جوابش که جوابش ندهی و خانمانها بر سر این مباحثه بر باد رفت و حاشا که این مباحثه
باشد بلکه مکابره دین فروشان برای خوشامد شکوک متروک را از هر جا پیدا کرده تحفه می آوردند و تعصبا بمثال این
امور را روزگار دراز می باید که غم زلف و رخت را شرح دادن و شبهه ... الحق شیعه
غالب و سنیان مغلوب اختیار همه جا خالف و اشرار امین چه و ندهر روز حکمی تازه و قدحی جدید و شبهه نو بروی کار
... اثبات خود و در نفی دیگران دیدند و ازین نکته که هر نافی منفی میباشد ذاهل بنا بر آن مقبولان مردود و مردودان
... نزدیکان دور و دوران نزدیک سبحان من تیصرف فی ملکه کیف یشاء و ... الانعام جبر و در والله اکبر

چیزی نبود غوغای عظیم برخاست ملاشیری درانوقت قطعه گفته مشتمل بر ده بیت این از انجمله ست ﻩ یا برآید
هر زمان کشور برانداز آفتی ۞ فتنه در کوی حوادث کتخدا خواهد شدن ۞ یا برآید قرص خواهی تیغ در ارباب شرک ۞ بار سر
از ذمه گردن ادا خواهد شدن ۞ فیلسوف کذب را خواهد گریبان پاره شد ۞ خرقه پوش زهد را تقوی ردا خواهد شدن ۞
شورش سغرست گر در خاطر آرد جاهلی ۞ گر خلائق مهر پیغمبر جدا خواهد شدن ۞ خنده می آید مرا زین بیت خوش کز طرح گی ۞
نقل بزم منعم و ورد گدا خواهد ۞ ... خواهد ... خواهد ...
در مجالس نوروزی اکثر از علما ...
آورده و اهل صلاح را القدح ...
بدان ...

... ابع
... در همه حال
بترتیب ...
... جل
حافظ و معین ... خدای عز و
گواه ست و کفی ... ... او ار
روی بقاف غربت ... ... بیت ... از نعمت
وحقد و حسد و تعصب بخدا پناه میجوییم انتهی اینست اندکی از بسیار که شیخ عبدالقادر بدایونی رحمه الله تعالی رحمة واسعة
در وقائع سنوات این پادشاه خبیث در تاریخ خود که موسوم بمنتخب التواریخ ست ایراد کرده بنده از جابجا التقاط نموده
اینجا آورده تا بدانند که درین دین مبین این چنین فتنه های عظیم از دست بد دینان جلوه ظهور گرفته و اخبار مخبر صادق که بظهور
دجالین کذابین درین ملت خبر داده بپایه صدق رسیده و بالله التوفیق **قف** بعد وفات اکبر اکفر ابو المظفر نور الدین محمد
جهانگیر پادشاه که ولادتش در ... هفت سالگی بوده بجای پدر بر تخت سلطنت نشست به نیروی طالع
چهار دانگ هندوستان را در ... از قندهار و اقصای سند تا دریای عمان و از کابل تا سر بنگاله و
گجرات و دکن همه زیر نگین وی بود در وقت وی نیز سجده برای وی میکردند مجدد الف ثانی حضرت شیخ احمد سرهندی
قدس سره او را سجده نکرد سه سال در اره و قلعه گوالیار مقید ماند وفات وی بمرض ضیق در سنه یکهزار و چهل
و هفت هجریست عمرش پنجاه و نه سال و یازده روز بود در لاهور در باغ نورجهان بیگم لب دریای راوی مدفون
شده بدایت آمد فرنگ موسوم بار بل ایسٹ انڈیا کمپنی بصورت تجارت در هندوستان از عهد اوست در سنه ۱۰۱۶
اساس کار تجارت را مستحکم تر نمودند بعد از وی ابو المظفر شهاب الدین محمد شاهجهان صاحبقران ثانی پادشاه
... سال ... ماه و هشت روز روز دوشنبه هشتم جمادی الثانی مسند
... شصت ... خف

له بعد از زمان حضور آنحضرت صلعم بظهور رسیده شیخ در جذب القلوب بعد این عبارت گفته محرر سطور گوید عفا الله عنه
که چون در حقیقت وجود این آتش از آیات کامله الهی و معجزات حضرت رسالت پناهی ست اگر در اوقات مختلفه نسبت
باشخاص متعدده آثار و احوال آن مختلفه ... نیز اثریست از کمال قدرت
خداوندی ... بلی کل شیئ قدیر بالاتفاق
... یر سمهودی گفته بعض یاران
... هم دیده شد و قاضی سنان
... الله فاعتق کل

... عذرت نجم
وادی ... یب الحجر و
لاتحرق الله ... اسکان
او جمع شده رو ... دشیده و
اعتاق ممالیک نموده داد ... الصغار در حرم
شریف بیتوتت کردند و گرد حجرهٔ شریف سرهای ... بهال بجا آوردند حق سبحانه و تعالی ببرکت
حبیب خود صلعم روی آتش بجانب شمال گردانیده اهل این بلدهٔ عظیمه را امیدوار کرم خود ساخت و سیول امواج
آتش که اکناف اطراف او دیه را بجهت اشتمال و استیعاب فرا گرفته بود هم بدان جانب وی آورد و مدت بقای این
آتش بقول مورخان سه ماه بود و قسطلانی در کتاب خود می آرد که ... جمعه سادس شهر جمادی الآخر
تا غایت روز یکشنبه بست و هفتم رجب که مجموع آن مدة ... مدرین در سخن نیز مخالفتی ست
ولیکن آورده اند که تا چندگاه چنان بود که گاهی این آتش بلند میشد و گاهی فرو می نشست پس تواند که قسطلانی
زمانهٔ غلبه و استیلای او را تعیین نموده باشد و مورخان انطفا و انقطاع کلی او را بیان کرده بحیثیتی که اصلا اثری از وی
برروی زمین باقی نبود و بالکلیه زائل شده و نیز قسطلانی گفته ان هذه النار لم تزل مارة علی سبیلها حتی اتصلت بالحرة
و وادی الشظاة و هی تسحق ما والاها و تذیب ما لاقاها من الشجر الاخضر و الحصی من قوة الحر وان طرفها الشرقی اخذ
بین الجبال فحالت دونها فوقفت وان طرفها الغربی و هو الذی یلی الحرم اتصل بجبل یقال له وعیرة علی قرب
من شرقی جبل احد و مضت فی الشظاة التی فی طرفه وادی حمزه ثم استمرت حتی استقرت تجاه حرم النبی صلعم فطفئت
قال و اخبرنی من اعتمد انه عاین حجرا ضخما من احجار الحرة کان بعضه خارجا عن حد الحرم فعلقت بما خرج منه فلما وصلت
الی ما دخل منه فی الحرم طفئت و خمدت قال و هذا اولی بالاعتماد من کلام المطری انها کانت تحرق الحجر دون الشجر وان جلا

مد الیها ابلا فاحرقت النصل ولم تحرق الخشب فان المطری لم یدرک هذه النار فالموخون واستمرت هذه النار مدة ظهورها
تاکل الاحجار والجبال وتسیر سیرا ذریعاً وادیکون مقداره فی اربعة فراسخ وعرضه اربعة امیال وعمقه قامتان ونصف
وهی تجری علی وجه الارض والصخر یذوب ... حتی یصیر مثل الانک فاذا اخمد اسود بعد ان کان احمر ولم تزل تجتمع من هذه النار الحجارة
المذابة فی آخر الوادی عند ... عیره فسدت الوادی
المذکور بسد عظیم من الحجر ... ابن کثیر
اخبرنی القاضی صدر الدین
... من بلدة بصری انهم راوا
النار
ذلک
مدة وجلة
انه دارا لهم انتهی
بغداد ... راول سال
دیگر که بعد ... بغداد وقتل خلیفه
عباسی المستعصم ... در سیاست این کفار
در قتل اهل اسلام آمیخته بود ... روا نداخته و در مدرسه مستنصریه علف
خانهای چارپایان بجای خشت بکتابها برآورده بودند وبغداد از اهالی وموالی خالی افتاده بود وآتش بر روی
استیلا یافته دار الخلافة واکثر اماکن ومقامات ومقبره رصافه که مدفن خلفا بود وقصور برامکه پاک بسوخته وموت
وفنا بطریق وبا در بغداد افتاده وهم از آن زمان بساط خلافت خلفاء عباسیه بپیچیده شد لله الخلق والامر وله
الحکم والیه ترجعون درا شاعه گفته بر بعض دیوارهای بغداد این شعر نوشته یافتند ع ان ترد عبرة فهذا بنوا
العباس دارت علیهم الدائرة ... بسبحانه اقتل الاحیاء منهم واحرق الاموات ، وقال بعضهم ع سبحان من
اضحت مشیئته جاریة فی الوری بغداد ... [redacted] العراق وقد احرق ارض الحجاز بالنار ، واز عجائب قدرت خدا
آنکه در همین سال بعد از فرو نشستن این آتش مسجد شریف نبوی صلعم ببعضی اسباب عادی آتش در گرفت تا بدانند که
افعال حضرت رب عزت جل جلاله وادراک حکمت آن مقدور بشر نیست وبندگان را در آن جز تسلیم وتفویض
چاره نی لا یسأل عما یفعل وهم یسألون واین آتش که بمسجد شریف فرو گرفته بظاهر غیر آن آتش ست که در ۸۸۶ در عهد
سلطان قایتبای افتاده ... باشد و ... این آتش غیر آن آتش ست که در آخر زمان ظاهر گردد ومردم را بسوی
محشر شان براند وهمراه شان بیتوتت وقیلوله بکند و ذکرش بیاید **فصل نود وهم** از انجمله ست ظهور رفضه واستبداد
... طعن ولعن بر جناب صحابه کرام ... اعظم فتن واشد محن وموت سنن ست دارقطنی از فضیل
بن مرزوق ... زید بن الحسین ... زینب یعنی بنت علی بن ابی طالب فاطمه

رسول الله صلعم روایت کرده که فرمود آنحضرت صلعم علی علیه السلام را ای ابا الحسن تو و شیعهٔ تو در جنت اند و بدرستیکه قومی
گمان میکنند که آنها دوست میدارند ترا خوار میدانند اسلام را الخ ... لفظ میکنند آنرا بیرون می روند از اسلام
چنانکه بیرون می رود تیر ... انهارا کار نزار کن با ایشان
که ایشان ... بری عن النبی صلعم ایضا
... باستقصا تمام بیشتر آنها
... خدا صلعم چیست علامت
و ... لعنه در حلبه و
خط
و رو
و لا لکا ... یدعوی که
مرا ایشانرا ... ند ابن عاصم
و ابن شاهین و ... ن در تو
و طعن کنند بر امر ... سنند حب ترا
میخوانند قرآن را تجاوز نمیکند ... ست که باشد
بعد از ما قومی که انتحال کنند مروت مارا باشند برما خروج کننده و نشان این امر آنست که دشنام دهند ابوبکر و
عمر را و در لفظی از نا ... نیست که آنها ... لقب ست نام نهاده میشوند رافضه ... میشوند باین نام انتحال کنند
شیعه را و نیستند از شیعه ما و نشان این آنست که دشنام دهند ابوبکر و عمر را و روایت کرد احمد و ابویعلی و طبرانی از ابن
عباس رضی الله عنهما مرفوعا که باشد در آخر زمان قومی که نام نهاده شوند ... ند اسلام را پس چون ببینید
شما آنهارا بکشید که آنها مشرک اند و لفظ طبرانی باسناد حسن از ابن ... که بودم نزد آنحضرت صلعم
و نزد آنحضرت علی بود پس گفت آنحضرت صلعم نزدیک ست که باشد ... قومی که انتحال کند حب اهل بیت را
آنهارا لقب باشد نامیده شوند رافضه بکشید آنهارا که آنها مشرک اند و نیز از طریق اهل بیت از علی رضی الله عنه مرفوعا
بچند طریق اخراج کرده که ظاهر شود در امت من در آخر زمان قومی که نامیده شود رافضه رفض کنند اسلام را و در روایتی
کرد بیهقی و ابن ابی عاصم و اصبهانی از وی کرم الله وجهه که فرمود هلاک شوند در باب اهل بیت دو فریق یکی محب مطری
دوم باهت مفتری و در لفظی دو مرد محب مفرط که مدح کند مرا بانچه نیست در من و دوم مبغض مفرط که حامل شود او را
کینه من بر آنکه بهتان کند بر من و رواه احمد فی مسنده بهذا اللفظ و در روایتی چنین ست دوست دارد مرا قومی
تا آنکه در آرد آنهارا حب من در آتش دوزخ و دشمن دارد مرا قومی تا آنکه در آرد دشمنی من در آتش دوزخ و در
روایتی ... ست که بار خدایا لعنت ... مبغض ... مرا و در لفظ کشته شود در آخر زمان هر آنکه باشد

برائی علی وحسن و ابی حسن و ابن و تقی باشد کہ افراط کنند چنانچه افراط کردند نصاری در عیسی بن مریم پس پیشی کنند بر لیمن
و اطاعت نمایند او را برای طلب دنیا و فرمود کرم الله وجهه مفترق شود این امت بر هفتاد و سه فرقه بدترین اینها کسے
ست که انتحال کند حب ما و ... صد ... ۱۰۱۲ اشه اطاعت ست آنکه لعنت کنند آخر این
است اول این امت ... کشتند علما را در اکثر
بلاد و نبش کردند گور ... غیره
و بس ست ... شیر از دار ... او
... کردند ... وندو را بر ... ما
... نه علی کرم الله
... وادی صفا
... وجهه ... م
... وی کرم الله ... م که فاضل صالح
بود عن ... دوند مثل عمل ما و ...
شده ست. ... ازان گذشته و بعضے
ازان ایست ... او را رسول خدا صلعم تو و شیعه تو
وارد شوند بر من بر حوض سیراب و شاداب سفید روی و دشمنان شما بیایند بر من بر حوض تشنه و سیاه رو اخرجه الطبرانی
فی الکبیر بسند ضعیف و روایت کرد حافظ جمال الدین زرندی از ابن عباس رضی الله عنه که چون فرود آمد قوله تعالی ان الذین
آمنوا و عملوا الصالحات اولئک هم خیر البریه فرمود آنحضرت صلعم علی را علیه السلام تو و شیعه تو بیایند روز قیامت در حالیکه راضی مرضی اند
و بیایند دشمنان تو خشمناک سیاه رو علی گفت دشمنان من کدام اند فرمود کسیکه تبرا کنند از تو و لعنت کنند ترا پس
آن حضرت صلعم حال دشمنا ... و ... عنه بیان کرده و ازینجا معلوم شده که هر که بر وی لاعن و متبری نیست
وی از شیعه او ست ... وجهه نیز صفات و علامات شیعه خود را بر وجهی بیان کرده که بر هیچ
مدعی ملتبس نمانده چه ... دیوری و ابن عساکر روایت کرده اند که نظر کرد علی بسوی قومی که بر دروازه وی بودند
پس گفت ای قنبر اینها چه کس اند گفت شیعه تو اند فرمود چیست مرا که نمی بینم در ایشان سیمای شیعه گفت سیمای شیعه چیست
فرمود خالی شکم از گرسنگی خشک لب از تشنگی ناتوان چشم از گریه و بصحت سیده ست از وی کرم الله وجهه اینقول او که
جمع نمیشود حب من و بغض ابی بکر و عمر در دل مومن و روایت کرد صاحب مطالب عالیه از نوف بکالی که بیرون آمد امیر
المومنین علی روزی بسوی مسجد و روبرو آمدند او را جندب بن نصیر و ربیع بن خیثم و برادر زاده او همام بن عباده
بن خیثم و بودند اینها از اصحاب انس متعبدین پس رسید علی با ایشان بسوی نفری و شتابی کردند آنها در استادن
و سلام کردند بر وی جواب سلام ... فرمود کیست این قوم گفتند مردمان اند از شیعه تو ای امیر المومنین پس گفت
در حق ایشان خیر ... کس ... چیست مرا که نمی بینم در شما سیمای شیعه خود و حلیه احبای خود و قوم از حیا خاموش شدند

خورشس سلطان گردید وفات شاهجهان در سنه ۱۰۷۶ هجری بیست سی و یکسال بر تخت نشست و در احکام دین نسبت بپدر بسیار
بهتر بود رسم سجده در بار بر انداخت و مسجد جامع دهلی که در حسن تعمیر ضرب المثل ست بنا کرد در بنوقت در سنه ۱۶۳۲ع جماعتی دیگر
از تجار فرنگ بندر پیلی که قریب بالیسر واقع ست رسیدند و در انگلستان چارلس اول پادشاه بود و در سنه ۱۶۴۲ع عهد حکومت شاه
شجاع خلف دوم شاهجهان در مقامات هوگلی ... پسرش ابو المظفر محی الدین
محمد اورنگ زیب عالمگیر ... سنه نواب میر جمله
صوبه ... رما آنکه در سنه ۱۶۸۱ع بحکم کورت
بانو بیگم ملقب بممتاز محل بنت
نو ... ا خلف
دو
پنج
شاه بن ... نام باب
ست ده ماه ... بلند
عظیم الشان بن ... بیت سکیا
راتهوری بطمطراق ... بنا بنیاد
صوبه دار شاه دهلی در رسید و ... دشمن مغول
بود با خود متفق کردند بعد القضا والنی در سنه ۱۰۶۸ ۱۶۴۶ اگست مرتب بمصالحت گراییه ... در سنه ۱۶۹۹ حکام کورت بنگاله را ریاست
جداگانه قرار دادند و در همان نزدیکی در کلکته طرح بنا قلعه ... در سنه ۱۸۱۳ حکام نواب مرشد قلی خان
امتیاز مصالح تجارت دیده ... فرخ سیر پادشاه دهلی فرستاد
استدعای چهار امر کردند یکی ساخته شدن روپیه و اشرفی کمپنی ... دوم عدم تلاشی مال و متاع
وارنده پروانه راهداری دستخط افسر انگریزان کلکته ... عدم مزاحمت از
خریدن سی و هشت قریه بحوالی کلکته فرخ سیر این همه استدعا قبول کرد و سفیران با نیل مرام برگردیدند بعده اعیان
دولت در سنه ۱۱۳۰ هجری فرخ سیر را معدوم البصر کرده اول بحبس فرستادند سپس بکشتند شش سال و چهار ماه و کسری
سلطنت کرده بعمر سی و پنج سال و چند ماه بگذشت و رفیع الشان ولد شاه عالم بهادر ... نشانیدند و
بعد از وی پسرش شمس الدین محمد ابو البرکات رفیع الدرجات را در سنه ۱۱۳۱ هجری بر تخت شاهی ... بعده برادر
کلانش رفیع الدوله محمد شاهجهان ثانی را در سال مذکور بجای وی نشاندند و ... ماه و چند روز حکمرانی کرده
بمرض اسهال درگذشت الغرض در مدت هفت ماه از سال مذکور سه کس ... شدند فرخ سیر و رفیع الدرجات
و رفیع الدوله بعده ابو الفتح ناصر الدین محمد شاه پادشاه ولد خجسته اختر جهان شاه بن ... در را بعد وفات

رفیع الدوله اکبرآباد سلطان گرفتند تا نادرشاه بادشاه ایران در وقت وی آمده هندوستان را تسخیر کرد و هند آنچه شد
و احمد شاه ابدالی هفت بار در هند آمد از انجمله یکبار آمدن او با نادرشاه بود و بار دیگر هم در زمانه محمد شاه آمد و شکست خورده
برگشت بعده محمد شاه بعد حکومت سی سال بعمر چهل و هشت سال در سنه ۱۱۶۱ هجری درگذشت و بجای وی پسرش مجاهد الدین
محمد ابونصر احمد شاه بهادر ک ... ودم باه ... سنه ۱۱۶۱ هجری بعمر پنجاه سال ... بادشاه شد و در سنه ۱۱۶۷
هجری او را میل در چش ... و وی بیست سال در محبس زندگانی
... ۱۱۶۷ ... ثانی بن جهاندار الدین
کرده در سنه ۱۱۷۳ هجری آنجها ... الی با پنجم
جهاندار شاه بن شاه عالم بهادر در ... ادو لیسه در
از زمانه او بوده مادر شرانه ... م کرنیل کلیو
... ماه و هشت روز
س ... لداعز الدین عالمگیر
سلطنت کرده ... شهو به پتنه بر تخت
ثانی ... بخشید و بخوف جاٹ و مرهٹه
شاهی ج ... قت
ده سال در ... در هندوستان بوقت وی بوده در بنو

انگریزان با شجاع الدوله در بلسر معرکه قتال آراسته صلح یافتند پادشاه و نواب هر دو شکست خوردند و سند دیوانی
صوبه بنگاله بنام کمپنی نوشته شد و از آنوقت دولت نصاری درین ولایت ترقی روز افزون گرفت و این معرکه در سنه ۱۱۷۸
هجری واقع شد صوبه الهآباد که مداخل بست و چهار لکهه روپیه داشت و صوبه کوڑه جهان آباد نیز همینقدر جمله ملک چهل و
هشت لک روپیه جهت خرج بادشاه حواله ملازمان شان گردید باقی صوبه اوده یک کروڑ و پنجاه لک روپیه و بنارس
و غازی پور پانزده لک روپیه ... ماند سپس در سنه ۱۷۶۴ ملک پنجاه لک روپیه بابت خرج کمپنی از نواب گرفته
صلح نامه بدستخط و مهر بمیان ... خلعت پادشاهی پوشیده برگشت و در سنه ۱۷۶۵ع صوبه جات بنگاله و بهار
و اوڈیسه از طرف شاه عالم پادشاه تفویض انگریزان گردید و برای مصارف پادشاه بست و چهار لک روپیه سالانه مقرر
شد و در سنه ۱۷۷۲ع کوڑه و الهآباد نیز از طرف بادشاه بدخل فرنگ آمد و علاقه پانڈیچری هم ضمیمه آن گشت و همدران
زمان برای حکومت هندوستان ضوابط قوانین مقرر گردید و عدالت ها مقرر شد درین اثنا غلام قادر خان پسر ضابطه خان
افغان چشم پادشاه از نوک خنجر برآورده دست ستم بر اولاد تیموریه دراز کرد و آنچه مال و زر بدست توانست آورد بگرفت
و بخوف مرهٹه طرف غوث گڈه شتافت بعده دانگی و مرهٹه آمده پادشاه را بدستور قدیم بر تخت دهلی نشانیدند و
زر بنو سکه و خطبه بنام وی خواندند این سکه تا سنه ۱۲۵۲ هجری در تمام ملک هندوستان با وجود عمل انگریزی جاری بود
... بعد ... پادشاه تعاقب غلام قادر خان نمودند و در سنه ۱۲۰۳ هجری او را بدست آورده بسزای لائق

رسانیدند اول هر دو چشم او برآوردند و بعده گوش و بینی برید و بعده دست و پایش از هم جدا ساخته بدهلی فرستادند
اما درانثار راه درگذشت شاه عالم بعمر هفتاد و نه سال و نه ماه و بیست روز در سنه ۱۲۲۱ هجری بعد سلطنت چهل و نه سال از عالم
بآن عالم شتافت و ملقب بفردوس منزل شد و بجای وی پسرش ابو النصر معین الدین محمد اکبر پادشاه ملقب باکبر ثانی برتخت
دهلی جلوه گر گردید و لادت وی در سنه ۱۱۷۳ هجری ... و هشت سال عمر داشت و
در سنه ۱۸۰۱ فرنگ ...
... ل میسور محاربات نمودند
... در سنه ۱۸۱۰ بوندیل کهند ...
... معموله خود ساختند و چند علاقه
... ۱۸۲۵ و از ... و ...

د
روپیه ... اورا
در دهلی ... ن مهاجا
درگذشت از ... نام و ستان
هم نماندان الا دهر ... و چهل و یک
سال قمر بیست و شانزده ۱۶ نفر از ایـ ... سپاه محاربه شده
انجام کار مصالحه گردید ... ری از ملک بفرنج سپرند بعده قوم پندار ره باتفاق پیشوا و راجه ناگپور و هولکر سر فساد
برداشتند و شکست خورده ملک شمالی معموله فرنگ گردید و در سنه ۱۸۱۹ع بانظرح ... الی بهوپال و امیرخان والی ...
وغیره مصالحه شده عهدنامه تحریر یافت و در سنه ۱۸۲۳ محاربه بر ملک ... قع شد و ... نخ ... آمد و ... ن جمعیت
شده ملک آسام سپردند و در سنه ۱۸۲۶ع بعد جدال و قتال قلعه بهرت پور بدست ... سنه ۱۸ع کار دولت فرنگ رونق گرفت
و آمد و شد جهازات دخانی درین ملک جاری گردید ... روپیه کمپنی ... نت و در سنه ۱۸۴۴ع محاربه ملک
پنجاب پیش آمد و این ملک از قوم سکهه منتزع شده شامل معموله ایشان گشت و در سنه ۱۸۴۹ع قلعه لاهور و شهر ملتان
بدخل انگریزی در آمد و در سنه ۱۸۵۶ع ملک اوده بدخل گورنمنت در آمد و در ماه می سنه ۱۸۵۷ع سانحه غدر فوج انگلیسیه رو داد و بعد فرو نشستن آتش این غدر
سنه ۱۸۵۸ع باسباب چند مملکت هند از اجاره آنربل ایست اندیا کمپنی بعلاقه خاص ملکه انگلند منتقل شد و در سنه ۱۸۶۴ع لارد میو بعهده ویسرای کشور هند مامور شد
الکنون این مملکت هند بقبضه تصرف نصاری ست و از ماجریات ایشان درین ملک چند چیز ست یکی انتظام ڈاک دوم درستی
طرق و شوارع بعیده طویله بروجه کمال سوم صفائی کوی و برزات و بدرروهای بلاد چهارم انتظام محکمه پولس یعنی فوجداری پنجم اجراء کار
کاغذ نوٹ خزانه ششم اجراء کارخانهای دار الضرب آدود ریسمان و پنبه و جامه بافی وغیره از ... بشمار هر کاره باب
هفتم ایجاد مراکب دخانی که مسافت بعیده در ازمنه قلیله طی میکنند هشتم اجراء تار برق در بر و بحر بصنعت مقناطیسی نهم روشنی

کیاس و ہم ایجاد انواع اقمشہ و امتعہ برای آرایش مکان و ملبوس تمام ہمت ایشان مصروف بایجاد و اصلاح امور معاشیہ

و ہم رسانیدن دولت و حکومت تمام عالم ست پس بس تا امروز از ابتداء آمدن ایشان در پیرایہ تجارت بملک ہند دو صد

و ہفتاد و شش سال شمسی میشود و وقت حکمرانی را پنجاہ و دو سال ہجری واللہ اعلم قف اما فرق میان خلافت و سلطنت

من حیث الشرع پس سیوطی در ... آوردہ عن سلمان ان عمر بن الخطاب قال لہ املک انا ام خلیفۃ

فقال لہ سلمان ان انت ... ہے غیر حقہ فانت

ملک غیر خلیفۃ فاستعبر عمر و عن ... ملکا ... بکر

فہذا امر عظیم قال قائل یا امیر المؤمنین ... بینہما

ان ... الملک یعسف الناس فیاخذ ... ی

... رک

... ولدوا

فی الجیش کان اعظم ... سا خراسان

و عراق العجم ... و از النجاد ہست

حریق مسجد شریف ... ان قدر ما سبق رفتہ

و تفصیلش این ست ... رئیس المؤذنین شیخ شمس الدین محمد

بن خطیب ماذنہ شریفہ یمانیہ برامد و تہلیل کردن گرفت ... آن ابر ہا داشت و ستارہا متواری بودنا گاہ آواز ہائل

از رعد مسموع شد و صاعقہ افتاد کہ چون آتش زبانہ میزد بعضے از ہلال ماذنہ از صدمہ وی شگافتہ شد و موذن بمرد و باقی

ماذنہ بر سقف مسجد شریف افتاد و در وے آتش فرو گرفت درہای آسمان کشادہ شد و مسجد شریف سوختن گرفت امیر مدینہ

سید قسطل بن زہیر حجالی و شیخ حرم و قضاۃ و سائر مردم حاضر شدند و اہل نجدت و قوت بالای سطح حرم رسیدہ با آب اطفا

خواستند آتش بیشتر ... و در دو طرف شمال و مغرب را فرو گرفت مردم از اطفاء آن عاجز آمدند و بگریختند و

آتش چندان مستولی گشت کہ ... خاکستر شدند و سائر سقف مسجد شریف را احاطہ کرد و ہر چہ

مسجد بود از مصاحف و خزائن کتب و ربعات و غیرہ ہمہ را پاک بسوخت این کتاب را خیلی نفیس این مصحف را پس عظیم بود مسجد

از این حریق چون بحری بزرگ زنار شد کہ شرارہای چون قصر ہر طرف می افتاد تا آنکہ آتش مذکور مستوعب جمیع مسجد و قبہ

عیب کہ فوق قبہ نبی صلعم بود گردید و رصاص وی گداختہ روان شد اما اثر وی بحجرۂ شریفہ نبویہ علی ساکنہا افضل

الصلوۃ والسلام نرسید زیرا کہ قبہ ... این حریق سلامت ماند و با وجود آنکہ پارہ ہای قبہ بالا ترقیدہ بروی افتادہ

و ہر پارہ گویا کوہی بود از آتش تا آنکہ حجارہ و اساطین ہم سوختہ بر زمین افتاد اما اثر وی درون حجرہ نرسید بلکہ

و ... ستوانہ و منبر شریف و صندوق کہ در مصلی شریف بود و مقصورہ کہ گرد حجرہ شریف ست ہمہ بسوخت اما

... مقصورہ حجرہ شریفہ و ... ہائی کہ گرد مسجد شریف بودند سالم ماندند درین حریق اشکال طیور بعضی دیدہ میشدند

بزد آتش می گردند گویا که آتش را از خانهای حیران نبی صلعم با وجود وقوع بعض شراره ی در انها دو رمیکنند و نگاه میدارند
بعد اتمام این بار مسجد را از خاکستر سوخته پاک کردند و از مقدم مسجد تا موخرش برای نماز جدا کردند و امیر مدینه با قضا
و عامهٔ مسلمانان مدینه تا آنکه با زنان و کودکان نیز آنجا نماز کردند و تقرب بجا آ... دند و در ارسال قاصد بمصر مبادرت کردند
و بر سلطان عرض فرمودند تا ...
گذاشت و دانست که این
هم یکی از بغ ... باشد گردانید پس
ب ... انها و یک لک و پانص
بغ ... ج و ا ختند بروجهی که تا امروز
هما ... بدرسه
غط
قاتیب ... خا
التقینافد ... شریفه که
فی الحقیقه دا ... ب
امور و آفات ست ... ید محمد بن
زنگی که جمال الدین وزیر ... ند میکند
ومیفرمایند بود در باب مرا از شرین دو حس ... سیه مطهره حدوث
یافته ست که بران باید رسید سلطان مذکور بعد از آن ساعت در آخر شب بر رواحل حقیقه با بست نفر از خواص مجلس خود
سوار شده مصحوب اموال کثیره متوجه مدینه با سکینه شد و در ست نزده روز از شام بمدینه قدوم آورده در مقام استحضا
آن دو ملعون آمد و مقدمهٔ تصدق و انعام و اکرام را حیله و وسیله حضور خواص و عوام ساخت تا هر که از اهل بلد حاضر
آمد مالی عظیم حاصل او شد و درین میان هیچیکی را ندید که هیئت نامطبوع آن ... او شانرا دیده بود باشد
فرمود بعد از ایشان کسی دیگر باشد از اهل شهر که حاضر نیامده ... باشد که نیامده الا دو شخص
مغربی که بصفت عفت و صلاح آراسته و بسعت صله و انعام پیراسته اند و بجهت مشغولی اوقات هرگز در مردم نیامدند
حکم کرد تا ایشان را حاضر آوردند بهمان هیئتی که سرور انبیا صلعم نموده بود دریافت پرسید منزل شما کجاست گفتند
در رباطی که قریب حجره شریفه ست و آن مکان الآن در قبلی غربی حجره ست خراب افتاده و شباکی از وی در دیوار
مسجد گذاشته اند سلطان مذکور ایشانرا همین جا گذاشته روی بمنزلی که ایشان داده بودند آورده و قرآن دید
در طاق نهاده و کتب دیگر در مواعظ و رقائق و مالی در ناحیه بیت نهاده که صرف فقرای مدینه میکردند و حصیری در
محل خوابگاه ایشان افتاده سلطان شهید حصیر را برداشت سردابه دید که بصوب حجرهٔ نبوی صلعم حفر نموده اند
و چاهی دیگر در یک ناحیهٔ آن کنده تا خاکها را در وی میانداختند و بروایتی دیگر در انبان پوست داشته اند که بجا

پرسیکردند و درمیان شب نواحی اقبیح برده حی انداختند بعد از تهدیدات بلیغه و تعذیبات شدیده کشف حال نمودند
که ایشان ... و انصاری اند که نصاری مشائر او در لباس حجاج مغاربه با اموال جزیله بمدینه فرستادند تا حیله در وصول بدا
حجرهٔ شریفه نموده با جسد مبارک حضرت سید کائنات گستاخی نمایند در شبیکه این نقب با قرب قبر شریف میرسانند
ابر و باران بسیار و رعد و ... صباح آن سلطان شهید میرسد باستماع این کلام
سلطان را حالتی عظ ... حادت را گردن زد
صنع
و در آخر روز بسوخت و
قبر شریف متعذر باشد قصه ...
چون معلامیت حرمین شریفین زاده ... باشارت
ما مل
عظیم و
آن ... ما دانا لی و اکابر
حظیرهٔ عالی بنا کرد ... از قرار ایشان ... بیت
این بلد ... اقاملون قوما نکثوا
کریمه و ان نکثوا
ایمانهم وهموا باخراج ... مردم پیدا آمد خواستند که ابوالفتوح
را همدران مجلس بکشند ولیکن چون زمام مهام این بلاد در دست تصرف و اختیار این اشرار بود در سرعت و تعجیل آن
تانی و تامل مصلحت وقت افتاد ابوالفتوح را نیز خوفی و ضیق ... پیدا شد و گفت والله اگر سر من درین مهم رود در رای صفی
ترم از آنکه دست تعرض بموضع قبر شریف دراز کنم و همدرین شب بادی عظیم فرستادند که کرهٔ ارض از صدمهٔ آن بحالی
بحالی میرفت و شتر با پالان و اسپ با زین مثل گوی میگردید ابوالفتوح مذکور را نیز از مشاهدهٔ این حال عبرتی و خوفی
دست داد که با حفیظهٔ حاکم که در دل داشت قدم از ساحت سینهٔ او بیرون نهاد آخر کار او نیز بصدق همت خود
بسلامت بگذشت و از اغرب ... حدوست که محب طبری در ریاض نضره آورده که قومی از
رفضهٔ حلب پیش امیر مدینه آمدند و اموال جزیله و هدایای عزیزه آوردند تا دری در حجرهٔ شریفه بگشایند و ابوبکر صدیق
و عمر فاروق را رضی الله عنهما بیرون برند امیر مدینه بعلت سوء مذهب و محبت دنیا اجابت نمود ایشان را بدان اذن
داده بود ... حرم شریف گفت که چون این جماعه بیایند در حرام بر آنها کشاده دهی و هر عملیکه در اینجا کنند مانع نیائی
بواب مذکور میگوید که چون نماز عشا گذاردند و در را بستند چهل کس با مساحی و مکاتل و شموع و آلات هدم
حفر آمده بر در باب السلام بایستادند و در بزدند من بحکم امیر در را برای ایشان کشاده دادم و بگوشه رفته نشستم
و گریه میکردم که تا چه قیامتی قائم خواهد شد سبحان الله هنوز محاذی منبر شریف نرسیده بودند که تمامهٔ ایشان را
... زمین فرو برد امیر ... [illegible]

واشت که موجب این اهمال و تاخیر چه باشد مرا طلبید و گفت حال قوم چیست من آنچه مشاهده کرده بودم همه با امیر بگفتم
که چنین و چنان واقع شد امیر گفت دیوانه شده آخر ببین که چه میگوئی گفتم امیر خود بیاید و به بیند که هنوز اثر حسف و بعضی
ملابس که بر ایشان بود باقی است و طبری نسبت [illegible] ... [illegible] رودبانت مشهور اند و بعضی
مورخان مدینه نیز [illegible] ... [illegible] هم از جمله غرائب و قائع
[illegible] ... [illegible] بود که دلالت او بر عظمت
[illegible] ... [illegible] و انذار اشرار روزگار بود
[illegible] ... فه آنکه چون این بقعه محل [illegible]

ابتد[illegible] ... [illegible] بود اندکه ما ثلث
رعد آوا[illegible] ... [illegible] تلث
شهر مذکور ... [illegible] و گویا که
جماعة از آدمیان ... [illegible] ز و چون
رعد فریاد میکند و چون دری[illegible] ... [illegible] منوره منیر
و با وجود آن المنیمی یا ردا زان مو هبه بتنی آمد و استطلاق [illegible] و اطراف آن بجا دیگر
[illegible] براری را گرفته بود و حرم نبوی و [illegible] مدینه را مثل نور آفتاب [illegible] ینه و مردم شبها در روشنائی آن کار
میکردند و نور آفتاب [illegible] زان [illegible] کار افتاده بود و انخساف [illegible] این زمیده
در تیماو بصری مشاهده نموده و مصداق [illegible] برآید که بنو روی گردنهای
شتران در بصری نماید مشهور گشته گویم [illegible] الساعة حتی تخرج
نار من ارض الحجاز تضیئ اعناق الابل ببصری و ابن ابی شیبة [illegible] ابو ذر روایت کرده قال قال رسول
الله صلعم لیت شعری متی تخرج نار من جبل [illegible] تضیئ لها اعناق الابل البخت [illegible] و طبرانی بسند خود
از عاصم بن عدی انصاری روایت کرده که گفت سالنا رسول الله صلعم حدثان ما قدم [illegible] قدم المدینة قال این حبس
سیل قلنا لا ندری ثم مر رجل من بنی سلیم فقلت من این جئت قال من حبس سیل [illegible] بنعلی فانحدرت الی رسول الله صلعم
فقلت یا رسول الله [illegible] عن حبس سیل فقلنا لا علم لنا به و انه مر بی هذا الرجل فزعم انه من اهله فساله رسول الله صلعم فقال
این اهلک فقال بحبس سیل فقال اخرج اهلک فانه یوشک ان تخرج منها نار تضیئ اعناق الابل ببصری [illegible] روی هو و ابویعلی
و احمد [illegible] بن البشر [illegible] عن ابیه قال الحافظ الهیثمی و رجال احمد رجال الصحیح غیر [illegible] و هو ثقة یوشک تخرج
نار من حبس سیل [illegible] و تقیه الملل [illegible] مسند فردوس [illegible] لا تقوم الساعة حتی

بیبیل وادمن اودیة الحجاز بالنار تضیئ اعناق الابل ببصری نورالدین سید علی سمهودی در تاریخ مدینه گفته این نار در مدینه
ظاهر شد و شهرت او بحد تواتر رسید و پیش از وی زلازل هولناک واقع شد و اهل مدینه ازان سخت ترسیدند و التجا بر سول
خدا صلعم بردند و ابتداء زلزله در مدینه غرهٔ جمادی الاخری و آخر جمادی الاولی سنه اربع و خمسین و ستمائة بود پس دو سال قبل
قتل مستعصم خراب بغداد باشد [illegible] و در چون شب چهار شنبه سوم
ماه با چهارم او در ثلث اخیر [illegible] در داشت زمین
سوختن گردید و دیوار ها حرکت [illegible]
نیمه روز این نار ظاهر شد و از محل ظهور [illegible]
[illegible]
و از مجموع او سیل [illegible]
یک قوم فراهم [illegible] می مقدار
چهار فرسنگ [illegible] شد دیا و انچه از
احجار در تاب [illegible] اشی و دو آب شده
بود این متضمن حکمتی بالغه [illegible] و بیش گونه باهل مدینه می رسانید
حدوث این سد مانع در آمد ایشان شد بالجمله عجائب و غرائب این آتش و عظمت شان او از حیطهٔ بیان اقلام و موتیهٔ بسط
کلام خارج ست جمال مطری که از مورخان مدینه ست می آرد که این آتش احجار را میخورد و در اشجار از وی اثری نبود
و میگوید شنیدم از بعضی عتقای امیر عزالدین منیف که صاحب مدینه بود میگفت امیر مذکور مرا با شخصی دیگر باستخبار
حوال این نار امر فرمود ما هر دو سوار قریب آن رفتیم هیچ حرارت ازان محسوس ما نشد با آنکه جبال و قلاع فرو می برد من تیری
[illegible] تیر همه بسوخت و چوب و بسلامت ماند آنجا مطری میگوید
در خاطر من از استماع این [illegible] و با نا خوردن او اشجار را از آثار تحریم نبوی ست که در شان حرم مدینه
و وجوب طاعت او بر جمیع مخلوقات و رعایت ادب وی بر کافهٔ کائنات فرموده ست صلعم و لیکن قسطلانی میگوید که
[illegible] شدت حرارت [illegible] احجال قرب و نبود و تا دو تیر انداز امواج حرارت و افواج هیبت او میرسید و نیز
میگوید از شخصی که در نقل اخبار وثوق و اعتماد را شاید شنیدم که در وادی سنگی عظیم بود که نصف آن داخل حرم
بود و نصف دیگر خارج نصف خارج را آتش فرو برده بود و چون بنصف داخل رسید منطفی گشت و درین روایتی که جمال
مطری آورده ست و کلام قسطلانی بظاهر منافاتی نیست سید سمهودی علیه الرحمة میگوید کلام قسطلانی اقرب ست
[illegible] عصر ست و حوال [illegible] مشاهده معلوم کرده و اعتنا بجمیع اخبار او نموده و کتابی علیحده
[illegible] این نار تصنیف کرده و [illegible] که درین سنگ معاینه نمود از ابلغ معجزات حضرت سید کائنات ست

جندب بن ربیع که همراه بودند گفتند حلیت بسیار شیعه شما ای امیر المؤمنین حضرت امیر سکوت کرد و همام که مردی عابد مجتهد بود
گفت می پرسم ترا بسوگند بسیکه اکرام کرد شما اهل بیت را و خاص کرد که خبر دهید مرا بصفت شیعه خود و فرمود شما همه را خبر
خواهم داد و نهاد دست خو ...
اند ما کو اار ...
... الغتد اهل خصائل ناطق بصواب
... ماعت خود و خاشع
... ن نگاه دارنده اند
... ر نزد ایشان در رضا اینی
... ایک
...
... ست
چنان ا
ایشان را
برابر دارنده ا
شفا میجویند برای
... سند جبار عظیم
وپناه میجویند بوی فکاک گردنها خود ...
... القیا اند تراشیده ایشان
راخوف و بیم باری ایشان پس گمان میکنی ایشان را بیمار و نیستند این چنین بلکه در آمیخت بایشان عظمت رب و شدت سلطان
رب ایشان تا آنکه پرید دلهای ایشان و مدهوش گشت عقلهای ایشان و چون بهوش می آیند ازین حالت مبادرت
میکنند بسوی خدا باعمال زکیه راضی نمیشوند برای وی قلیل را و بسیار نمیخواهند برای وی جزیل را پس ایشان اند
که متهم میکنند نفوس خود را و می ترسند از عملهای خود می بینی یکی را از ایشان را قوت ... و حزم در لین و ایمان در یقین و
حرص در علم و فهم در فقه و علم در حلم و کیس در قصد و قصد در غنا و تجمل در فاقه ... سوع در عبادت و رحمت مجهود
و اعطا در حق و رفق در کسب و طلب حلال و نشاط در هدی و اعتصام در شهوت نمی فریبد او را آنچه نداند آن را و می گذارد
شمار آنچه کرده است آن را بطی میکند نفس خود را در عمل و حالانکه آن از صالح عمل او ست بر وجل بامداد میکند و شغل او
ذکر است و شام میکند و هم او شکر است شب بسر میکند در حذر از خواب غفلت و صبح میکند در فرحت از آنچه رسیده بوی
تراکن ... رحمت برای رغبت در باقی و زهادت در فانی نزدیک کرده است علم را بعمل و حلم را بعلم دائم است نشاط و دور
پس گفو ...
از کسل و کاهلی او نزدیک است امل او و قلیل است زلل او متوقع است اجل خود را خاشع است دل وی رب خود را قانع
ن نفس وی محرز است دین خود را فرو خورنده است غیظ و خشم خویش را در امن است از وی همسایه او آسان ست
کار او معدوم است کبر او روشن است صبر او بسیار است ذکر او نمیکند هیچ نیکی بریا و ترک نمیکند هیچ نیکی بحیا ایشان اند شیعه ما و دوستداران ا
از ما اند و با ما اند پس فریاد کرد همام و بیهوش افتاد و چون او را جنبانیدند یافتند که دنیا را گذاشته و بآخرت شتافته

الحسنات و نمود نماز گذارده بودی امیر المومنین ... سابقه و وی بوده و مدح صاحب شاعه بعد ایراد این روایت گفته شیعه

وی این کسان اند تا آنانکه دانسته نمیشود و از دین شان مگر تراشیدن یا کم کردن ریش و تعمیر قذره به تنباک و

مکیدن وی و سب کردن ... ترک کردن باکاذیب غیر معول

و دشنام دادن با ما ... ریاک فروه آمده

و چه خوش گفته است اما ...

شما مهاجرین اولین آنانکه ...

... فرمود لیس آرایسته ...

ها

شما

از لسر ...

بد شما

نسال او ... من نصیب

انتهی کلام ... و که شیعه دیگر

اندو رافضه ... ن طائفه رفضه

این لفظ را برای ... شیعه را ترک کرده خود را اہل

سنت و جماعت خواندند از تحفه اثنا عشریه استیناس نیست بیسوان لرد و شیعیان این زمانه همان رفضه اند که مخبر صادق

علیه الصلوة والسلام از نام شان آنها اخبار فرموده و این یکی از معجزات نبوت ست چه حدوث لفظ رفضه در زمانه

زید بن علی بوده و سالها سال پیش از ان خبر فرموده کما سیاتی **قف** در وجه تلقیب برافضه بر روافض گفته اند

که طائفه پیش از خروج زید بن علی بن حسین علیهم السلام پیش امام جعفر صادق رفته از بیعت زید اظهار نمودند آنجناب

فرمودند زید از بهترین قوم ما ... چون در ۱۲۲ هجری اصحاب خود را در باب خروج تاکید فرمود یوسف

بن عمر حاکم کوفه این خبر دریافته ... شد در خلال این احوال جمعی از معارف و اعیان کوفه که با زید

بیعت نموده بودند نزد آنجناب رفته در باب تبرا از ابوبکر و عمر رضی الله عنهما سخن گفتند زید ازین معنی ابا نموده بر ان

هر دو بزرگ ثنا گفت و آن جماعه رفض زید کردند یعنی ترک او گرفتند و جمعی قلیل بر بیعت او ثابت ماندند از ان روز

لفظ ... رافضی ... اطلاق یافت و این حکایت که مشتمل ست بر سبب تلقیب شیعه غیر زیدیه

برافضی در مولفات جمهور ... اهل سنت و زیدیه و معتزله و غیرهم باجمال و تفصیل مسطور و مسطر

و قد ... سید ... احمد بن یحیی بن مرتضی الحسینی العلوی ملقب بمهدی لدین الله که امام

زیدیه بود ... و مقالات ... اتصاف داشت کتابی تالیف کرده ضخیم الحجم کثیر الفوائد

مشتمل ... مذهب ... و فروعا و آنرا بحر الزخار الجامع لمذاهب علماء الامصار نام کرده و باز شرح

نموده ان کتاب را ... موسوم ساخته بغایات الافکار و نهایات الانظار در ان شرح ذکر

الشعاب شیعه میگو بند زیدیه منسوب اند بزید بن علی علیه السلام جهت آنکه قائل اند با مامت او و متفق اند بر تفضیل علی بر سائر
صحابه رضی الله عنهم و او لویت او بامر امامت و مقصود میدانند امامت را بعد از حسن و حسین علیهما السلام در ذریت هر دو
و میگویند استحقاق امامت ... در جائز الی قوله اما امامیه نیز نامیده
... ش ... در آخر وی میگوید
... ند اکبر حدیث کرد
... ما رافضی خواهد بود که با آن
... شاد افضه ایدیس

از
بن ... ار
نمودند
بسوی آن ... بلف
نمودند از بیعت ... نمای زیدیه
... ست گوید چون زید ... یم در حق ایشان
بجز خیر گفتند نیستی تو صاحب ما رفت امام ... یت ... گفت رفض کردند
ما را امروز پس آن طائفه نامیده شدند رافضه انتهی کلامه و حافظ ابو سعد ... از جمله حفاظ حدیث اهلسنت است در
کتاب الانساب در شرح نسبت زیدی گوید این نسبت بسوی زید بن علی بن حسین است علیهم السلام و جماعه زیدیه با و منسوب
اند اما نسبا او مذهبا و نامیده شدند روافض بدین اسم در زمان او زیرا که او رضی الله عنه اعتقاد داشت به امامت ابی بکر
و عمر رضی الله عنهما و چون غلات شیعه این سخن از و شنیدند رفض کردند قول او و ترک او گرفتند و نامیده شدند
رافضه انتهی کلامه و حافظ ابو الحجاج مزی که او نیز از کبار علما حدیث ... ن در ترجمه زید بن علی از احمد
بن داؤد حرانی روایت میکند که گفت شنیدم عیسی بن یونس را که گفت در جواب سنی که او را از رافضه و زیدیه
سوال کردند اما رافضه پس اول ترفض ایشان آن بود که آمدند نزد زید بن علی در هنگامیکه خروج کرد و گفتند بوی
تبرا کن از ابو بکر و عمر تا ما با تو باشیم زید گفت بلکه ما دوست میداریم آن هر دو را و تبرا میکنیم از کسیکه تبرا کند از آن هر دو
پس گفتند ما رفض تو میکنیم پس نامیده شدند رافضه و اما زیدیه پس گفتند دوست میداریم ما ابو بکر و عمر را و بیزاریم
از کسیکه تبرا کند از انها پس خروج کردند با زید و نامیده شدند بزیدیه و نیز صاحب تهذیب الکمال از سدی آورده
که از زید بن علی بدو روایت کرده که گفت الرافضة حربی و حرب ابی فی الدنیا و الآخرة مرقت الرافضة کما مرقت الخوارج
عن علی و امام یافعی در تاریخ خود در حوادث سنة احدی و عشرین و مائة گوید چون خروج کرد زید طوائف بسیار
نزد او آمدند و گفتند تبرا کن از ابو بکر و عمر تا ما با تو بیعت کنیم زید گفت بلکه تبرا میکنم از کسیکه تبرا کند از انها آن طائفه گفتند

درینصورت ما رفض تو میکنیم پس ازان وقت ناامیده شدند برافضه انتهی کلامه و شیخ مجدالدین فیروزآبادی در کتاب
قاموس اللغة گوید روافض فرقه ایست از شیعه که بیعت کردند با زید بن علی پس ازان گفتند تبرا کن از شیخین زید ابا کرد و گفت
آن هردو وزیر جد من بودند پس آن طائفه ترک او گفتند و رفض او کردند و نسبت بدیشان رافضی ست انتهی کلامه
و همچنین شیخ ابن حجر مکی در … الروافض که از علمای
اوائل مائة سادسه … نتی گواهی
سید ایشم که پدرم زین الـ… ید
گفت صدق رسول الله صلعم … بلغ
… ان
… کایت
… ه را نیز
نام برد … د در وجه تلقیب
شیعه غیر … ین لقب را بنی مروان
بر شیعه گذاشته … ب و دیده اند و این را
بر مدح فرو د آورده و ا … بیت کرام علیهم السلام بوده اند از ان
جوابها داده که در محل خود مذکور ست و لهذا در زمان خروج وی علیه السلام اکثر علمای تابعین میل بانجناب داشتند و انتظار
غلبه او کشیده علم تجشش می افراختند از انجمله بود امام اعظم ابوحنیفه کوفی که بوجوب نصرت او فتوی میداد و بمال اعانت
او و اصحاب و میکرد جرابی پر از نقره غیر مضروب بجهت وی فرستاد و پیغام داد که این زر را در تجهیز لشکر صرف نمائی و
یکی از بزرگان اهل بیت در حق وی فرمود یرحم الله ابا حنیفة فانه کان یعین اصحاب زید بن علی علی الخروج و یقوی قلوبهم
و زمخشری در کشاف در تفسیر آیه … مین میگوید و کان ابوحنیفة یفتی سرا بوجوب نصرة زید بن علی
و حمل المال الیه والخروج معه علی … لامام والخلیفة انتهی کلامه و ازین جهت ست که صاحب ملل و نحل
و بعضی دیگر از علما ابوحنیفه را از زیدیه شمرده اند و بالجمله وجود روافض درین امت مطابق خبر مخبر صادق شده و یکی
از فرق عظیم … اسلام ست چنانکه بر واقفان اخبار غیر مخفی … و صفات شیعه علی علیه السلام و بشارت دخول ایشان
در جنت که در احادیث آمده و بعضی ازان گذشته امروز بلکه از قدیم زمان مصداق آن غیر از اهل سنت و جماعت دیگری
نیست و این روافض که امروز خود را شیعه می نامند مذهب ایشان خلاف مذهب اهل سنت و اهل بیت علیهم السلام ست
در ملل و نحل گفته الشیعة هم الذین شایعوا علیا علیه السلام علی الخصوص و قالوا بامامته و خلافته نصا و وصیة اما جلیا
او خفیا و اعتقدوا ان الامامة لا تخرج من اولاده و ان خرجت فبظلم یکون من غیره او بتقیة من عنده و یجمعهم القول
بوجوب التعیین والتنصیص و ثبوت عصمة الائمة وجوبا عن الکبائر والصغائر والقول بالتولی والتبری قولا و فعلا و عقدا

الا فی حال التقیة ویخالفهم بعض الزیدیة فی ذلک ولهم فی تعدیة الامامة کلام وخلاف کثیر وعند کل تعدیة وتوقف مقالة وتمذهب وخبط انتهی ملخصا والله اعلم وبالله الثقة فیه **فصل بست** ... کذابین که هریکی از انها دعوی کند که وی رسول خدا ... کنندگان را و

... تا ... شد ...

... کند ...

مح

واخر

قبائل بم

برحق نافیا

تا آنکه مقاتله کنند

که آنها رسول خدا اند

عند احمد نحوه وفی حدیث ابن سمره ... ید سے کذاب آخر

ایشان دجال اعرج باشد اخرجه احمد والطبرانی واصله عند الترمذی و ... ر بیرست پیش قیامت سی کذاب اند از انان ست اسود عنسی صاحب صنعا و صاحب یمامه یعنی مسیلمه و در حدیث ابن عمرست سی کذاب یا زیاده گفتم چیست نشان ایشان گفت بیارند شما را سنتی که نیستید شما بران و متغیر گردانند سنت شما را پس چون ببینید شما ایشان را پس بپرهیزید از انها و در روایتی از عبد الله بن عمر نزد طبرانی ست برپا نمیشود ساعت تا آنکه بیرون آیند هفتاد کذاب نحوه عند ابی یعلی من حدیث انس حافظ ابن حجر گفته سند این هر دو حدیث ضعیف ست و اگر ثابت شود محمول باشد بر مبالغه نه بر تحدید و اما تحدید پس اخراج کرد احمد از حذیفه بسند جید که باشند در امت من کذابان دجالان بست و هفت نفر از انها چار زن باشند و من خاتم النبیین ام نیست نبی بعد از من گفت و این دلالت دارد برانکه روایت ثلاثین بجزم بر طریق جبر کسر ست و مؤید اوست روایت بخاری که عنقریب گذشته بلفظ قریب بثلاثین و محتمل که مراد بروایت ثلاثین و نحوها مدعیان نبوت باشند و آنانکه زیاده برین عدد بودند چنانکه در روایتی او اکثر آمده و در روایة سبعین مراد بآن کذابان باشند فقط لکن دعوت کنند بسوی ضلال مانند غلاة رافضه و باطنیه و حلولیه و سائر فرق دعاة و غیره که بالضرورة معلوم ست که دعوت ایشان بخلاف ما جاء به النبی صلعم ست گفت حافظ و مؤید اوست حدیث علی نزد احمد که فرمود علی عبد الله بن الکوا را که تو از ایشانی حالانکه ابن الکوی ادعا نبوت نکرده بلکه غالی بود در رفض گویم و مؤید اوست نیز آنچه در حدیث ابن عمرست وگذشت که چیست نشان ایشان فرمود بیارند شما را سنتی که نیستید شما بران الحدیث و بالجمله از ایشان ست اسود عنسی بصنعا و مسیلمه کذاب صاحب یمامه چنانکه خبر داد بدان آنحضرت صلعم وگذشت در حدیث ابن الزبیر و قصه ایشان

چنانکه بقاعی در [illegible] دکر [illegible] است که چون آنحضرت صلعم از حجة الوداع برگشت مریض شد و عافیت یافت
باز مریض شد [illegible] بمرض موت پس در مرض [illegible] اخبار بیماری آنحضرت جا بجا پرید این هر دو کذاب آنچه کردند از دعوی
کردند و بعمل آوردند [illegible] از آنکه لشکر اسامه را بعث کرده بود
پس چون آمد آنحضرت [illegible] برنخو [illegible] و مکروه
دانستم آنها [illegible] و
صاحب [illegible] اسود عنسی [illegible] مدحج [illegible]
[illegible]
[illegible] پیغا
[illegible] اند
[illegible] ورامیگفتند
که بنشین [illegible] بر دشان آمد
و آنها پیر [illegible] را همراه خود گرفته
بسوی صنعا [illegible] دیار المحبوب وقایع
سنه حادی عشر [illegible] بن زید را با جیش عظیم باهل ابنی که پدر
وی زید بن حارثه در آنجا کشته شده بود بعث فرمود و روز چهارشنبه درد سر و تپ مر آنحضرت را گرفت روز پنجشنبه لوای
بدست مبارک خود عقد کرد روز شنبه دهم ربیع الاول درون خانه در آمد روز یکشنبه مرض اشتداد گرفت و خبر ظهور
و خروج مسیلمه کذاب و اسود عنسی لعنة الله علیهما آوردند آنحضرت از وقت کشته شدن اسود بوحی الهی خبر داد و آنچنان
بود که در صنعای یمن خروج کرد و شهر بن ماذان را کشته و زن او را که بنت عم فیروز ابن اخت نجاشی بود در عقد خود در آورده
بود این فیروز حیله کرده [illegible] درون در آمد و او را بکشت و در وقت جان دادن آوازی بلند از وی
بر آمد مثل آواز گاو پاسبانان [illegible] بودند گفتند که این چه آواز است زن وی که در قتل وی ساعی بود با ایشان
گفت که بحال خود باشید این آواز وحی است که به پیغمبر شما نازل شده است و این اسود ملعون نام او عبهله بن کعب بود
وی را ذو الخمار [illegible] و وی کاهن بود و بمردم عجائب و غرائب مینمود و اول خروج وی بعد از حجة الوداع بود و اما
مسیلمه کذاب قاتل وی وحشی بود که حمزه بن عبد المطلب را کشته بود و وی میگفت منم کشنده بهترین مردم و
بدترین مردم و این مسیلمه ملعون کبیر السن بود در وفد بنی حنیفه در حضرت رسالت پناه صلعم قدوم آورده در ربقه
اسلام در آمده و چون بیمامه رجوع نموده مرتد گشته و ادعای تشریک آنحضرت صلعم در نبوة کرده و تحلیل خمر
و زنا و [illegible] نموده جماعه از اهل فسق و فساد متابع او گشتند و وی سجعهای نامطبوع در معارضه قرآن
[illegible] چنانچه در معارضه و العادیات گفته است و الزارعات زرعا و الحاصدات
حصدا و [illegible] دیگر یا ضفدع بنت ضفدعین الی کم تنقین لا الماء

نکدرین ولا الشاربین تمنعین یا سک فی الماء و ذنبک فی الطین چ گفته الفیل ما الفیل له خرطوم طویل ان ذلک من خلق ربنا الجلیل و گویند از ان ملعون بعضی ... خلاف مدعای او اگر یکی را بدرازی عمر دعا میکرد ...

... آنحضرت سید المرسلین صلعم

... یعتقدون

... عباده

... بت بود ...

بود

واضح

بعدده

صدیق

رضی الله

کرده

صحابه هم بسیار

... منجمله

انهاست ابن صیاد اگر گوئیم ...

... فقط

ابن حجر رحمه الله تعالی در فتح الباری ترجیح ... در زمن ابو بکر طلیحه بن خویلد در بنی اسد که ناحیه ایست از خیبر و غطفان مدد وی کردند دعوی کرد نبوت را پستر توبه نمود و برگردید بسوی اسلام کذا قال فی فتح الباری لکن نزد ابن عساکر از چند طریق چنین است که ... در عهد نبی ... ضرار بن ازور را بر وی فرستاد اینها طلیحه را ترسانیدند بعده خبر موت ... صلعم رسید مردم بسوی طلیحه رفتند و خبرش پرید برین تقدیر خروج وی در زمان ابو بکر باشد نه بر استقطار ... دعوی کرد نبوت را سجاح بنت سوید بن یربوع در فرسان تغلب تمام قبیله تمیم بر نصرت وی مجتمع شد ... سار مردم نیز بودند چون احنف بن قیس و حارثه بن بدر و نظرا ایشان و درین باب عطا بن حاجب گفته ه اضحت نبینا انثی نطیف بها و اصبحت انبیاء الناس ذکرانا • الغرض وی در ایشان قتل بسیار کرده قصد یمامه نمود چون مسیلمه این خبر دریافت تنگ دل شده متحصن گشت لشکرهای سجاح محاصره وی نمود مسیلمه از وجوه قوم خود درین باب استشاره کرد ... همگنان در تسلیم امر بوی شد گفت در کار خود نظری میکنم بعده کسی را نزد سجاح فرستاد و گفت اما بعد پس ... آمده تعوی وحی و هر منحی ... آنرا که بر ما نازل شده و هر که غالب آید صاحب ... را پیروی دیگری بکند وی قبول کرد پس قبه از چرمی بزدند و عود مندلی سوختند و گفت مسیلمه بسیار کنید از برای وی خوشبو را زیرا که زن چون بو میکند خوشبو را یاد می آرد جماع را چون سجاح بقبه آمد و او را از انچه بر وی فرو د آمده بود پرسید گفت الم تر الی ربک کیف فعل بالحبلی اخرج منها النسمة تسعی من بین صفاق و حشی و امات و احیی ...

گفت دیگر چه گفت الم تر ان الله خلقنا افواجا و جعل النساء لنا ازواجا فنولج فیهن ایلاجا و نخرج منهن اذا شئنا اخراجا
سجاح بخندید مسیلمه این ابیات انشاد کرده الا قومی الی المخدع ؛ فقد هیی لک المضجع ؛ فان شئت فرشناک ؛
وان شئت علی اربع ، وان شئت بثلثه ... تمام ... جماع کرد او را چون
برخاست گفت مثل ... تو ... تو
خواستگاری من بسوی ...
... تمام از عصر ...
... چه شعری گفته اند

ما
ملک
عبد
ربع و
فتن او ب ... من شمارا
از هر شهر ج ... موم فرمود مرد بیست
از قومی که اول ... ستون او را خارف
و وی دجال الکلس ... رحمت وی رواه ابن خزیمه و
حاکم والطبرانی و مرویست از اسماء رضی بیرون بیاید از ثقیف ... کذاب زیال و مبیر رواه ابونعیم بن حماد و در روایتی
ست بیرون آید از ثقیف کذاب و مبیر گفته اند مراد بکذاب مختار بن عبید ثقفی ست و مراد بمبیر حجاج بن یوسف و بیرون آمد
متنبی شاعر مشهور پستر توبه کرد و بیرون آمد جماعتی در زمن بنی العباس از ایشان ست بهبود که در ایام معتمد بالله
خروج کرده و وی قائد فتنه زنج بود لعنت الله علیه عراق را تباه نموده و آل رسول را خوار گردانیده و اشاره
باحوال وی در آخر این باب خواهد آمد دعوی وی آن بود که وی را بسوی خلق فرستادند لیکن رسالت را رد کرد
و وی مطلع ست بر مغیبات و بیرون آمد در ... مکتفی بالله یحیی زکرویه قرمطی و بعد از وی برادرش حسین و در
روی خود خالی ظاهر کرد و گمان نمود که این آیه ست پستر ابن عم وی عیسی بن مهرویه گمان کرد که مراد در سوره قرآن
از مدثر وی ست و غلام مصوق خود را ملقب بنور کرده بر ملک شام غالب آمد و بسیار تباهی و خرابی کرد و مردم را
در حق وی بر منابر بد دعا کردند تا آنکه کشته شد لعنه الله تعالی و بیرون آمد در زمانه مقتدر ابوطاهر قرمطی که حجر اسود
از کعبه برکنده برد و بعد از حال وی بگذشت و بیرون آمد در خلافت راضی بالله محمد بن علی الشلمغانی معروف
بابن ابی العزاقر و از وی چنان شیوع یافته که مدعی الوهیت ست و زنده میکند مرده را پس با جماعتی از اصحاب
خود مقتول و مصلوب گردید و ظاهر شد در خلافت مطیع بالله قومی از تناسخیه و در ایشان جوانی بود که گمان میکرد
که روح علی علیه السلام در وی انتقال کرده و زن وی انتقال روح فاطمه زهرا علیها السلام در خود گمان مینمود
و دیگری دعوی کرده که وی جبرئیل ست چون او را زده و کوب کردند پناه با نتما بسوی اهل بیت برد معز الدوله

حکم کرد که نالش کنند و ظاهر شد در خلافت مستظهر در سنهٔ تسع و تسعین و اربعمائه مردی بنواحی نهاوند و ... ی کرد
نبوت را و خلقی تابع او شده پس او را گرفتار کرده بکشتند و جماعتی دیگر در مغرب غیره خروج کرد از مردان و زنان
و در ایشان مردی بود که ...
... بعدی اخبار است از وی یعنی
لا د ...
... احنی مسمی باین اسم نبی
... ابو جعفر
... تا سعی
... بعد الخ

م
انتهی
گرفتار ... ادر
الف هجری ... احداث
کرده نامش دین ... ت دی در
دین محمدی و امت مرحومه ... شیاطین ی بود
که دنیا نزا بسوی مذهب ی دعوت میکردند و علم الحاد ... خدا پناه دهد از جلیس بد مذهب
خراب کرد ابو الفضل شاه اکبر را در اشاعه گفته و از ایشان کسی است که دعوی صحابیت کرده و گفته که آنحضرت صلعم را
دیده ام مانند معمر مشهور رتن هندی و شک نیست که هرچه بدان حضرت صلعم خبر ده صادق و دین واقع است انتهی
گویم حافظ ابن حجر در اصابه ذکر رتن هندی کرده و گفته که ظهور او بر سر قرن سادس بود و دعوی صحبت کرد و جمعی
از وی روایت نمودند لیکن ذکر او در متقدمین در کتب صحابه و غیر ایشان یافته نشد اما ذهبی در تجرید ذکر وی کرده و گفته
رتن الهندی شیخ ظهر بعد الستمائة بالشرق و ادعی الصحبة فسمع منه الجهال و لا وجود له بل اختلق اسمه بعض الکذابین و انما ذکر
تعجبا کما ذکر ابو موسی سرباتک الهندی بل هذا ابلیس اللعین قد رائ النبی صلعم و سمع منه و هم در میزان ذکر وی نموده
و گفته رتن الهندی و ما ادراک ما رتن شیخ دجال بلا ریب ظهر بعد الستمائة فادعی الصحبة و الصحابة لا یکذبون و هذا جری علی الله
و رسوله و قد الفت فی امره جزء و قد قیل انه مات سنة اثنین و ثلاثین و ستمائة و مع کونه کذابا فقد کذبوا علیه جملة کبیرة
من اسمج الکذب المحال قلت و زعم الاربلی انه سمع منه بعد ذلک فی سنة ٦٥٥ ثم قال الذهبی و اظن ان هذه الخرافات من وضع
هذا الجاهل موسی بن علی او وضعها له من اختلق ذکر رتن و هو شی لم یخلق و لئن صححنا وجوده و ظهوره بعد سنة ستمائة
فهو اما شیطان تبدی فی صورة البشر فادعی الصحبة و طول العمر المفرط و افتری هذه الطامات و اما شیخ ضال اسس لنفسه
بیتا فی جهنم بکذبه علی رسول الله صلعم و لو نسبت هذه الاخبار لبعض السلف لکان ینبغی لنا ان ننزهه عنها فضلا

عن سید البشر لکن ما زال عوام الصوفیة یروون الواهیات واسناد فیه ہذا الکاشغری والطیبی موسی بن مجلی ورتن سلسلة الذهب ثم قال الذهبی ولعمری ما یصدق بصحبة رتن الا من یومن بوجود محمد بن الحسن فی السرداب ثم بخروجه الدنیا او یؤمن برجعة علی وہولاء ... آخر من رای النبی صلعم موتا ابو الطفیل عامر بن واثلة ... فان علی راس مائة سنة منها ... ملخصا قال

لا یبقی ... علی محجر

الحافظ ... حاضی

تجویز العقید ولیس الاختراع فیه ... مدی الوقوع

... للمعین وہو

او ... من بلاد الهند

وجا ... ده فقلت ہو ام بحجر

بوجود ... فی اشتهر ولو کان

صادقا لا ... فی اواخر السادسة ثم فی

اوائل السابعة قبیل ... ام انتهی کلام الحافظ ملخصا گویم ثبوت وجود او موجب ثبوت دعوی او نیست ومخالفت روایات خرافات او با روایات صحابه برہان ساطع کذب وست ظاہر آنست که مردی معمر کافر ہندی بود وطول عمر خود را وجه اسباب رزق خود ساخته باین دعوی دروغ پرداخته ولیس ذلک من الصحبة فی ورد ولا صدر والله اعلم در سیر المتاخرین گفته بابا رتن پور نصیر تبرہندی کنیت ابو الرضا در زمان جاہلیت در تبرہنده بزاد و بحجاز شد و پیغمبر را دریافت وجهان نوردید بہند باز گردید بسیاری گذارده پذیرفته و برخی از دراز عمری گفتهای او را باور نکردند در سال ہفصد ہجری ... تبرہنده فرو شد وہمانجا بیاسود شیخ ابن حجر عسقلانی ومجد الدین فیروزآبادی و شیخ علاء الدوله سمنانی وخواجه محمد پارسا وبسیاری نیکوان پذیرنده وستایش گر اویند انتهی گویم نسبت قبول و محدثیت رتن بحافظ ابن حجر غلط محض ست کما یلوح مما سبق ومجد الدین قائل وجود او ہست نه صحابیت او وسخن صوفیه در ہیچ مقام در خور پذیرائی نیست شیخ علامه عبد الرحیم بن ابو بکر دمشقی معروف بجوبری را کتابیست مسمی به کتاب المختار فی کشف الاسرار مشتمل بر سی فصل وہر فصل محتوی بر چند باب وی بکشف اسرار مدعیان نبوت کاذبه ومشیخت وواعظین ... وہود ... سادات ... اصحاب ... کیمیاگران وعطارین واصحاب مطالبیه ومنجمین واطباء وقالعین ... واضراس ... حیل ... لاعبین بنار ممنوع از حرق وارباب شعبذه واعمال جوہریه وصیارف واہل صنائع ولصوص ونسوان ... مردان ... اخته ومکر وحیل الیت ... ساخته ومنجمله مدعیان نبوت اسحق اخرس را ذکر کرده وگفته که وی در ... ظاہر شده ودعوی نبوت کرد وخلقی کثیر تابع او شد و بر بصره وعمان وغیره بلاد متغلب

گردید و امر او مستحل شد تا آنکه کشته شد هنوز در عمان بقیهٔ اتباع او موجود اند و فارس بن یحیی ساباطی در خلافت معز
در بلدهٔ تنیس مدعی نبوت شد و سلوک مسلک عیسی بن مریم علیهما السلام کرد و احیاء اموات و ابراء ابرص و اجذم و اعمی
بشعبدهٔ معجزهٔ خود گردان ... ند و بنا همه بر نیرنجات بود و در شام
... شد و زنادقه گیان
... تا آنکه بمرد و ملاحدهٔ او
... ظاهر شد در
... راعدا کرد و نعما

جهه
فارس
سرفیاح ... ل فی
المختار و کان ... ع بانهم
یحضرون الاشیا ... بو الفدا در
مختصر گفته کان الحسین بن منصور الحلاج ... ... ما هو ویعید ما حملوه
دراهم علیها مکتوب قل هو الله احد ویسمیها دراهم القدرة ویخبر الناس بما اکلوه وصنعوه فی بیوتهم ویتکلم بما فی ضمائرهم فافتتن
به خلق کثیر واعتقدوا فیه الحلول واختلف الناس فیه کاختلافهم فی المسیح فمن قائل انه دخل فیه جزء الهی ومن قائل انه ولی
ویظهر منه کراماته ومن قائل انه مشعبذ ومتکهن وساحر کذاب الی ان امر المقتدر بقتله فضرب الف سوط ثم قتل واحرق
بالنار ونصب راسه ببغداد انتهی بخیال میگذرد که شیخ الاسلام ابن تیمیه رح نیز او را از اصحاب سحر و شعبده شمرده و گروهی
نادان از مشایخ او را در اولیاء داشته اند و بحث مناقب او در کتب خود پرداخته والله اعلم بحاله و تا آنکه با لجمله آنچه آنحضرت
صلعم اخبار بوجود دجالین کذابین درین امت فرموده بود واقع شد و عدد بست و هفت تمام شده یا تمام شود
درین زمانه بعهد برطانیه بعد از ۱۲۷۳ هجری سید احمد خان نام مردی کشمیری الاصل دهلی الوطن که پیشتر صدرالصدور
بعده صدر الصدور بود و الحال بخطاب ایس آی مشهور است دارد موجد ملت نیچریه گردیده از وجود ملائکه و شیاطین و
جنات انکار دارد و استغراق را در اسلام منکریت و نجات ذبائح نصاری و اختیار شعائر و شعار در دستار ولباس
و اکل و مشارب و مطاعم و مناکح و جز آن قائل و بحث او در این باب با علماء اسلام در پیش مولوی امداد العلی صاحب
درین معامله باو طرف شده داد تحقیق مسائل اسلامیه میداد و ابرادات او را با دله ساطعه از هم می پاشید از حی
الکل فرعون موسی **فصل بست و یکم** و از انجاست فتح بیت المقدس از عوف بن مالک مرفوعا آمده که
بشمار پیش از ساعت شش چیز را امت من و فتح بیت المقدس الخ در اشاعه گفته فتح وی دو بار بوده ...

در زمین اکراد ابو بیه بر دست سلطان صلاح الدین یوسف بن ایوب ملک ناصر و این از اعظم فتوح اسلام بود و چون
وی بمرد بعضی از اولاد وی بیت المقدس را باز بنصاری سپردند پس حفید وی ملک ناصر باز آنرا از نصرانیان مسترد
گرفت بعضی از شعرا درین باب گفته اند ــ ... قصد بله عادة ... ت ... ارت مثلا سائرا او اذا غدا بالکفر
مستوطنا و ان یبعث الله ا ... تح مداین عدی بن حاتم
گفته فرمود آنحضرت صلعم ... ت تا
انکه بود ...
هر دو خبر در زمانهٔ عمر شد و آنرا بجملهٔ
... او
یض
انکه فکر
کند صا ... مر احات
وران ... ت کردند اموال
فرس روم ... سی را که قبول کند
اثر او واقع شود ... ساکن جود طبرانی از
سمره رضی الله عنه ... ار جاهای خویش سیوطی در تاریخ الخلفا
در سنهٔ دو صد و چهل و دو هجری در خلافت متوکل نقل کرده که روان شد کوهی که بر وی کشتکاری بابود تا انکه آمد در
زراعت دیگران و در سنهٔ سه صد در خلافت مقتدر کوهی در دینور بزمین فرو رفت و از زیر وی آبی بسیار برآمد که
دیهات را غرق کرد و آنرا بجملهٔ وقوع خسف سه بار از ام سلمه آمده که باشد بعد از من خسف بمشرق و خسف بمغرب
خسف در جزیرهٔ عرب گفته شد خسف شود زمین و در وی نیکوکاران باشند فرمود آری وقتیکه بسیار کنند اهل آن
خبث را رواه الطبرانی و از حذیفه بن اسید رضی الله عنه آمده که برآمد بر ما رسول خدا صلعم و ما ذکر میکردیم ساعت را
پس گفت برپا نمیشود قیامت تا انکه ببینید پیش از وی ده نشان و ذکر فرمود منجملهٔ آن سه خسف یکی در مشرق و دیگر
در مغرب دیگر در جزیرهٔ عرب رواه الستة الا البخاری در اشاعه گفته این هر سه خسوف واقع شده چه در خلافت سلیمان
بن عبد الملک ابن هبیره بوی نوشت که در بخارا وقت صبح آوازی عظیم از آسمان و صوتی همچو رعد قاصف شنیده شد که
از ان حامله ها اسقاط حمل کردند چون نظر کردند در آسمان شگافی عظیم بود و از ان فرجه اشخاص بزرگ جسم فرود آمدند
که سرهای شان در آسمان بود و پاها بر زمین و گوینده میگفت ای اهل ارض عبرت گیرید و ای اهل آسمان این صنعوائیل
فرشته است که نافرمانی کرد خدا را پس معذب شد چون روز روشن شد مردم دران موضع آمدند دیدند که خسفی
عظیم بوده است که ... قرار نیست از وی دخان سیاه می برآید قاضی بخارا این واقعه را از چهل کس بپایهٔ ثبوت
رسانیده ... حسب ... گوید درین قصه نظر است بقوله تعالی لا یعصون الله ما امرهم و یفعلون

یا لو ... ولکن تجویز میکنیم آنرا ... باروت والله تعالی قادر است بر هر چیز انتهی گوئیم قول تعالی با عتبار غالب و
اکثر است نه ... والله اعلم ... ده دیه خسف شدند در مغرب و
... نت و بعض ... قلاع منهدم
...

ولو
آب ...
شدند و ...
بر پا میشود قیا...
هرج یعنی قتل رواه ... ... هم باشد در ...
من رجفه هلاک شوند در روی ده هزار ... ... رحمت برای متقیان و رحمت برای
مومنان و عذابهای کافران و تحقیق واقع شد در خلافت متوکل در سنهٔ دو صد و سی و دو هجری زلزلهٔ هولناک در دمشق
که بیفتاد از صدمهٔ وی خانهاو هلاک شدند زیر آن خلق بسیار و در انشدین زلزله ... ... و
پاک بسوخت آنرا و ... موصل و گویند پنجاه هزار از اهل موصل هلاک شدند و واقع شد زلزلهٔ عظیمه در تونس و اعمال آن و در ری
و خراسان و نیساپور و طبرستان و اصبهان و پاره پاره شد کوهها و بشگافت زمین بقدر آنکه مردی در آن میتواند در آمد و میان
این هر دو زلزله فاصله ده سال شد زیرا که در سنهٔ دو صد و چهل و دو واقع شده و همچنین در سنهٔ چهل و پنج زلزلها عام
شد و شهرها و قلعها و پلها از صدمهٔ وی ویران گردید و در انطاکیه کوهی در دریا بیفتاد و در خلافت معتضد در سنهٔ
دو صد و هشتاد هجری در دیبل چنان زلزلهٔ عظیم پیدا شد که عامهٔ بلد منهدم گردید و شمار کسانیکه آنها را از زیر ردم برآوردند
یکصد هزار و پنجاه هزار کس رسید و در سنهٔ چهار صد و شصت در رمله زلزلها آمد و شهرها تباه گردانید تا آنکه آب از
سر چاهها روان گشت و بست و پنج هزار کس از صدمهٔ آن جان دادند و دریا ساحل خود را گذاشته دور تر رفت بقدر
مسیرت یک یوم مردم بر زمین دریا فرود آمده التقاط میکردند ناگهان آب دریا بر ایشان برگردید و هلاک ساخت و
در سنهٔ پانصد و چهل و چهار زلزلهٔ عظیمه آمد و بغداد قریب ده بار موج زد و از صدمهٔ آن کوهی در حلوان پاره گشت
و در سنهٔ پانصد و نود و هفت زلزلهٔ بزرگ بمصر و جزیره و شام افتاد و اماکن کثیره را ویران ساخت و قلاع متعدده را
از جاهای آنها بر انداخت و در سنهٔ پانصد و پنجاه و دو زلازل عظیمه در شام و حلب و شیراز و انطاکیه و طرابلس ظاهر شد

گشت وخلقی کثیر را هلاک گردانید تا آنکه معلمی در بلدهٔ حماة از مکتب برخاست چون عود کرد دید که مکتب بر کودکان افتاده
وهمه بامردند وهیچکس نیامد که از وی حال پسر خودوی پرسید زیرا که پدران آنها نیز دران هلاک شدند ودر شیراز همگنان
هلاک شدند وجز زنے وخادم همه ... روی بیوت وعمائر ونواویس
درخانهٔ از ان بیوت بتی ... ن ... آمر اهلبیه وغیره کاو
ب .
صعاد جمیع تا ... ر
آن خلقی کثیر صاحب مرآة الزمان رد
شد صد شخص ...
د
ا
بمهٔ
آن بیا ... به یکهزار
وهفتاد ... ن ار سنهٔ
یکهزار وشا ... یار گردید ودر سنهٔ
یکهزار وهفتاد ... ن گشت وچند کوه
منشق گردید بعد ... من الله بایشار این ست بعض
زلازل عظام ورجفات که در کتب تواریخ ذکرش کرده اند واما زلازل صغار پس بیرون از شمار اند وهمیشه در اقطار ارض
واقع درین نزدیکی هم بنواح مصر وسند در اخبارات مطبوعه خبر زلازل مسموع شد ضبط آن همه بقید تواریخ وسنوات
درازی میخواهد وفیما ذکرنا کفایة لمن اعتبر واز آنجمله مسخ وقذف از ابن عمر رضی الله عنهما مرفوعا مرویست که باشد درامت
من خسف ومسخ وقذف رواه احمد ومسلم والحاکم واز ابن مسعود رضی الله عنه آمده که پیش از قیامت مسخ وخسف وقذف
ست رواه ابن ماجه واز ابی امامه آمده شب کنند اقوام از امت من بر اکل وشرب ولهو ولعب باز صبح کنند درحالیکه بوزنه وخوک اند
رواه الطبرانی واز عائشه ست رضی الله عنها که باشد در آخر این امت خسف ومسخ وقذف گفته شد ای رسول خدا صلعم
آیا هلاک شویم ودر ما صالحان اند فرمود آری چون بسیار شود خبث رواه الترمذی ومرویست از عبدالرحمن بن صحار
عن ابیه که برپا نمیشود ساعت تا آنکه خسف کرده شوند قبائل وگفته شود کدام باقی ماند از بنی فلان رواه احمد والبغوی
وابن قانع والطبرانی والحاکم وغیرهم واز ابن عمرست که باشد درین امت خسف ومسخ وقذف رواه الطبرانی وابن ماجه
اما خسف پس گذشت واما مسخ پس واقع شد در اشخاص چند چه بصحت رسیده از غیر واحد که در زمن فاطمیه مصر کسانی چند
جمع میشدند در مدینه روز عاشورا در قبهٔ عباس و سب میکردند شیخین را پس آمد مردی وگفت کیست که بخورانند
مراد بمحبت ابوبکر شیخی از انجماعه بیرون آمد وگفت بیا همراه من برد او را بخانه وبرید زبان او را ونهاد بر دست وی
وگفت این در محبت ابی بکرست آمد بمسجد آنحضرت صلعم آمد ومر آنحضرت وشیخین ... وبرگشت وزبان وی در دست
وی ست پس نشست غمگین نزدیک دروازهٔ مسجد وغلبه کرد بروی خواب دید آنحضرت را در منام وهمراه وی ست

ابوبکر آنحضرت با ابوبکر گفت زبان اینکس در محبت تو بریده اند زبانش را برگردان ابوبکر رضی الله عنه زبان او را از دست
وی گرفته بمجلس نهاد چون از خواب بیدار شد زبان را چنانکه بود بلکه احسن از آن در دهان یافت پس ببلاد خود برگشت
هیچکس را ازین ماجرا خبر نکرد و چون سال آینده آمد باز بمدینه آمد در روز عاشورا بقبه رفت و چیزی بمحبت ابوبکر صدیق بخواست
جوانی از قبه برآمد و گف[illegible] ... با اکرام پیش آمد آنمرد گفت

یرم جوا ... بسید
... ع کرده بود ...
... کرد
... در دو ...

وه
چون
الخلفا ...
باین مضمون
و دادر و عابد
الخلفا در سنه دو صد و ... رن یکصد و
پنجاه درهم افتاد و در سنه دو صد و چهل ... باشد سنگسار کرده شد و
در سنه چهار صد و هفتاد و هشت هجری در خلافت مقتدی بادی سیاه در بغداد وزید و رعد و برق اشتداد گرفت
و ریگ و خاک چون باران بارید و صاحب شاعه گفته ... در سنه ... و شصت و چند در موسم تابستان
که آسمان صاف بود در بلاد اکراد میان ... و کفر سنگها بارید ... تخم مرغ و آواز ... مسافت یک وز مسموع
میشد و در وسط ربیع الاول سنه هفت صد و چهل و یک هجری خطی از حماة بمصر آمد دران نوشته بود که درین ایام در
بارین از عمل حماة تگرگها بارید بر صورت حیوانات مختلفه و ... درندگان و مارها و کژدمها و پرندگان و گوسفندها و
زنان و مردان بودند و درا وساط آنها مواالنقص بود و آنرا بمحضر شرعی نزدیک قاضی ناحیه باثبات رسانیدند و از انجا
نزد قاضی حماة ثابت کردند کذا فی السکردان و آنرا اعلامت باد سرخ و دیگر امور عظیمه شدیده مرویست از علی بن ابی
طالب و ابوهریره رضی الله عنهما که فرمود آنحضرت صلعم چون گرفته شود فی دولتها و امانت غنیمت و زکاة تاوان و
آموخته شود علم برای غیر دین خدا و اطاعت کند مرد زن خود را و نافرمانی کند مادر خود را و نزدیک کند یار را و دور
سازد پدر را و ظاهر شود آوازها در مسجدها و سردار شود قبیله را فاسق ایشان و باشد زعیم قوم ارذل ایشان و اکرام
کرده شود مرد از ترس شر وی و گرفته شوند زنان سراینده و سازها و نوشیده شود شراب و لعنت کند آخر این امت
اول امت را پس منتظر باشید نزدیک این حال بادی سرخ و زلزله و خسف و مسخ و قذف را رواه الترمذی و گفت

عبدالله بن حواله فرمود آنحضرت صلعم چون ببینی خلافت را که فرود آمد بارض مقدسه پس تحقیق نزدیک شد زلازل
و بلابل و امور عظام و ساعت آنروز نزدیک ترست از دست من بسر تو رواه ابو داود و الحاکم در اشاعه گفته اگر مراد
باین خلافت ملک بنی امیه ست پس واقع ... [illegible] ... خواهیم کرد و اگر مراد خلافت مهدی
آخر الزمان ست پس مراد آ ... [illegible] ... پس رسته ... و سی و
و در خلافت متوکل ... [illegible] ... و
... [illegible] ... ز
مردم را از معاش شان در بازار ... [illegible] ... ا و در
... [illegible] ... شب
... [illegible] ... بصره و زید
بعده ... [illegible] ... استیلا و
گرفت تا ... [illegible] ... تاریکی گرفت که
که آدمی را د ... [illegible] ... بجلی شدن گرفت و
عود بزردی نمود ... [illegible] ... آتش بارید و بر هر چه افتاد
اثر پاک بسوخت و در عراق ... [illegible] ... ذکره ابن ابی حجله و در سنه پانصد و نود و
شش بادی سیاه تاریک بمکه معظمه آمد و شامل تمام دنیا گردید و از ان رنگ سرخ بمردم بارید و پاره از رکن یمانی
از تندی آن باد بیفتاد و در سنه هشتصد و بست و شش در ولایت اشرف برسبای نام در مصر بادی درخشان بوزید
و از ان خاکی زرد مائل بسرخی بارید و این قبل غروب آفتاب بود پس افق خیلی سرخی پیدا کرد تا آنکه ناواقفان گمان میکردند
که مگر آتشی دران افق فرو گرفته ست و خانه ها از ان خاک پر شد و در امتعه و بینی ها خزید و چون شفق غائب گشت افق
سیاه شد و باد تندی گرفت اما معلق بود اگر بر زمین میرسید امری هولناک میشد و مردم تند رست در اسواق و بیوت
بذکر و دعا و استغفار مشغول شدند تا آنکه حق تعالی باد را رمطر و ارسال باران لطف فرمود و این باد سه سال پیشتر
ازین نوزیده بود و بجدی منتشر گشت که اهرام و جیزه و بحیره همه را فرو گرفت و گمان شد که مگر هر چیز را فرو خواهد افگند
و یکشب یکروز تا عصر مستدام ماند و سبب هیف زرع و گرانی نرخ شد ذکره الحافظ ابن حجر رح فی انباء الغمر

وصل بیست و دوم

و اما امور عظام پس از انجمله ست آنکه در سنه تسع و ثلثین و الف نوزدهم شعبان شب چهارشنبه باران شدید بر زمین مکه
معظمه بارید و سیلی عظیم درون مسجد در آمده تا طراز جامه کعبه بلند گردید مقام زیر آب ماند و ناودان فرو افتاد و درون
خانه یکقد آدم آب ایستاد و مقدار قد آدمی مسجد از خاک و خاشاک پر شد و مزه آب زمزم تغیر یافت بحدیکه از گلو فرو
نمیرفت و بستم شعبان روز پنجشنبه بعد عصر خانه کعبه فرو نشست و بنائی که حجاج کرده بود افتاد از جهت شامی تمام
و از جهت شرقی حتی الباب و از جهت غربی سه ربع میزاب ... [illegible] ... ایام گفته الله اکبر بعد ظهور

صلم سقوط کعبه شریفه گاهی واقع نشده درین حادثه چهار هزار خانه خراب و موافقت خانهٔ خدا کرد و قریب با نصد کس بطوفان فنا رفت سلطان مراد رابع بن سلطان احمد والی روم انار الله برهانه بتعمیر خانه مبارک امر فرمود و در سنه اربعین و الف عمارت همایون باتمام رسید و بعد از ... اثر گردید و عمارت مسجد الحرام که الآن موجود
... و شمالی ... تب ساخته ...
... و ... بتسعة
... و الف لیلة
... برد ...

...
...
سقو
من الجهة ... والبیت منه
قد سقط ... منی ... بحدید و عزوا
بما احدثوا من قواعد التشیید ... احدثات فلم تقبلها الغیرة
الاحدیة وانقلعت الاعمدة بقابریة السرمدیة والیه اشار ... قال قد وصل حسن المعالی الی مکة فی سنة عشرین
و الف باعمدة من الحدید مصفحة بصفحة مطلیة بالذهب ادیرت علی الکعبة المشرفة تقویة لها علی زعمهم ان ذلک یحفظها و الله
ولی حفظها لا هذه الاعمدة و ابی الله سبحانه السلطان مراد لبناء البیت الحرام وختمه بهذه ... بعد ابن الزبیر رضی الله
عنه وانفرد عن جمیع الخلق ببناء الکعبة الشریفة علی صورتها التی الآن فی الطول والعرض و السمک و وضع الباب بموضعه لم یشارکه
احد من بناتها السابقین و تمت عمارتها سنة اربعین و الف ... السلطان مراد الذی بنی الکعبة الشریفة هو السلطان
مراد الرابع بن السلطان احمد من الملوک العثمانیة و قد املی المورخون لبناء الکعبة تواریخ و بعد هذه البناء جاءت سیول عدیدة
و نزلت امطار شدیدة فوقی الله سبحانه بیته العتیق واخذ فی کنف حمایته رغم الغریق منها سیل فی لیلة الاربعاء السابع عشر
من شوال سنة خمسة و خمسین و الف و علی عتبة الکعبة الشریفة ذراعا و منها سیل کان مجیئه یوم السبت بعد الظهر السابع عشر
شعبان سنة اربع و سبعین و الف بلغ قفل الکعبة المعظمة و فیه یقول السید احمد بن شیخان الباعلوی ... و حاف حجیج السیل بالبیت
الامن و قبل رکنه و مدالی الصفا - انتهی المقصود منه ملخصا - و از انجمله است وقوع قحط مرت چون وقوع شد قحط در زمن ظاهر
عبیدی در مصر و آنقدر گرانی شد که مثل آن از زمن یوسف علیه السلام واقع نشده بود تا آنکه بعضی مردم بعضی را خوردند
و قیمت یک نان در آنوقت به پنجاه دینار رسید و نیز واقع شد قحط در زمن مستنصر عبیدی در مصر تا چند سال بپایی که
بخوردند بعض آنها بعض را و رسید یک اردب حنطه بصد دینار و اردب پیمانه ایست که چهل صاع در ان گنجد بصاع

آنحضرت صلعم و فروخته شد سگ پنج دنانیر و گربه ۳ دینار و در سنه خمس و اربعین در خلافت مقتفی عباسی باران در
یمن بارید که همه خون بود و زمین بجون غد کورتر شد و اثر شن در جامهای مردم بماند و در سنه چهارصد و پنجاه و هشت کوکبی
ظاهر شد گویا دائره قمر ست شب تمام .. ر آمد بعده کم شدن گرفت تا
آنکه غائب گردید و در سنه .. نه چهار .. شصت
و شش .. ر .. خلافت .. ا
.. گردید .. چنین عرق ..
تمام .. بعد .. زمین هموار گردید .. ه ..
ے
عدن .. مدو
ستصت و .. دراے
آنجا را اسیر کر .. دو عقب
ایشان و بابی .. امبردند و قتال
بازنگیان تا سنه .. در بصره در یک روز سه
صد هزار کس بقتل رسید و او را منبری بود در بلده وی بر روی بالای بر آمد و عثمان و علی و معاویه و طلحه و زبیر و
عایشه را سب میکرد و نزدیکی از انها ده زن سیده علویه می بود که از انها خدمت خود میگرفت لیس الناس زنج در سنه
سبعین کشته شد نامش بهبود بود و دعوی میکرد که من بسوی کافه خلق مرسل شده بودم لیکن رسالت را رد کردم و
بر مغیبات مطلع ام و واقع شد در زمن وی گرانی مفرط در حجاز و عراق و رسید یک کر از گندم در بغداد بیکصد و
پنجاه دینار و کر پیمانه ایست حمل شش حمیر و بغال یا دوازده وسق و در ایام وی در نهر نبق شگافی پیدا شد و آب وی تا
درخ رسید و هفت هزار خانه را هدم گردانید و در زمانه وی ظهور قرامطه در کوفه شد در اشاعه گفته ایشان نوعی از ملاحد
اند وهم الباطنیة دعوی میکنند که نیست غسل از جنابت و خمس حلال ست و صوم در یکسال دو روز ست و در اذان
این جمله می افزایند محمد بن الحنفیة رسول الله و حج و قبله بسوی بیت المقدس ست و دیگر چیزها از ین قبیل و در سنه پانصد
و نود و شش هجری در مصر قحط بسیار افتاد چنانکه مردارها خوردند و آدمیان را غذا کردند و خوردن آدمی اشتهار و
افشار گرفت و نوبت بکندن گورها و خوردن مردها رسید و بسیار شد موت از گرسنگی تا آنکه پای رونده و نظر او جز
بر میت یا قریب بموت نمی افتاد و همچنین حال اهل قری شد تا آنکه مسافر بر دیهه میگذشت و هیچکس را نمی یافت که آتش تواند
افروخت و خانها را کشاده و خانه داران را مرده می دید و راه ها مزرعه سوق و لحم ها سفره طیور و سباع گشت و
اولاد و احرار بدراهم یسیره فروخته میشدند و این حال تا دو سال کامل بماند ابوشامه در ذیل گفته عادل کبیر درین
سال از مال خود در مدت یسیره قریب دو لک و بست هزار مرده را کفن و دفن نموده و گفته اند سه لک از غربا و سگ ..

مردها از شهر خورده شدند و از صغار اطفال خلق بسیار غذای ایشان شد تا آنکه پدر پسر را بریان کرده بخورد و در مردم
واج گرفت تا آنکه برین کار انکاری برآنها کرده نمیشد بعد و نوبت تا آنجا رسید که در اکل یکدیگر حیله ها می انگیختند و هر که
و هر که بر دیگری قادر و مسلط [illegible] ان مفقود شدند زیرا که
آنها [illegible] ردیار بکره
[illegible] [illegible] فروختند
[illegible] [illegible] ک
فروخته [illegible] آ
در اسو
خانها خا
کرده بود
تا در وی رغب
آمد و باقی را فرو کر
قریب شهر پروی زلزله شد و [illegible] ان جها
صد ذراع بود و محیطش ۳ میل پدید آمد و در [illegible] زمین شق شده
آب برآمد و آن شهر غرق آب گردید و در سنه [illegible] در حوالی شهر نیاپولی اسی از کوهی پدید آمد و کوه را پاره پاره کرد و
از صدمهٔ آن قریب [illegible] هزار کس زیر خاک پنهان شدند و در سنه [illegible] هجری در شهر [illegible] از ایلا د [illegible] زلزله آمد و زمین
بشگافت و سنگ ریزهای سوخته از ان جسته تا مسافت نود میل موجب [illegible] خلق گردید و آوازهای هولناک مسموع
شد و نیم روز آنقدر تاریکی در گرفت که مردم محتاج چراغ شدند و در سنه [illegible] در جزیرهٔ میخائیل ۳ بار زلزلهٔ عظیم پدید آمد
و آن جزیره را در بحر او [illegible] ته آب کرد و در سنه [illegible] از کوه ویسوویوس آنقدر آب گرم روان شد که قریه ها را غرق کرد و
هزارها کس جان دادند و در سنه [illegible] شهر [illegible] از صدمهٔ زلزله غرق آب شد و در سنه [illegible] در جزیرهٔ صقلیه قریب قطانیه زلزله آمد
که پنجاه و نه هزار و شصت کس در آن هلاک شدند و [illegible] عمیق [illegible] و در سنه [illegible] بوقوع زلزله در جزیرهٔ جاوا شانزده جبال
غرق شدند و در سنه [illegible] بکنارهٔ بحر [illegible] آتش از زمین [illegible] بلاد و جبال را [illegible] سوخت و در سنه [illegible] در بندر
کالوعه از بنادر ملک پیرو زلزله حادث شد که [illegible] شهر را زیر خود گرفت و در سنه [illegible] شهر
لزبون بزلزله ویران گردید و هم در سنه ۱۲۰۹ زلزله در شهر [illegible] حادث شد و خرابی کرد و در سنه ۱۲۳۹ در ضلع [illegible]
از ضلع جاوه زلزله [illegible] و از زمین شق شده و آتش بیرون آمد و در سنه ۱۲۴۲ [illegible] در شهر منطاغیوا [illegible]
و از ان آوازی مثل رعد برآمد و در سنه ۱۳ [illegible] شهاب ثاقب تابناک [illegible] نمودار شد و در سنه [illegible] در بدخشان تا ۳ شب
وقت شام سرخی از جانب مشرق نمودار میشد و قریب صبح از نظر غائب میگشت و در سنه ۱۲۹۰ در مقام [illegible] گلو [illegible]

از جانب مغرب پرواز کرده بمشرق رفت و از وی آوازی برآمد و تا هفت گروه بر یک حالت رفته غائب شد و درین نزدیکی
در سنه ۱۲۸۹ هجری قحطے در ایران ہاد افتاد و بہندوستان خبر رسید و امراء اینجا امداد گرسنگان آنجا کردند و درین سنه ۱۲۹۰ هجری در
ممالک شرقیه ہند یعنی بنگاله قحط واقع ست . . . تدبیر رفع وی مشغول اند و ہنوز که ماه محرم سنه ۱۲۹۱ آغاز شده موجود ست
و بهد دو ہزار روپیه کلاں . . . باید و دیگر اقطار را ازان محفوظ
. . . العیاذ . . . رست ازاں جی
بان
. . . ابن محمد ست که بر پا منیته . . . رفع شد
. . . سه صد و
بر سنه پنجاه
. . . یدو بیش از
. . . بو ہلال و طائفه از
عرب . . . پلے را حج بیت الله میسر
نیامد سوای . . . رراه پیش آمد و منع کرد از
رفتن پس عود کردند . . . سرف اہل مصر دران سال حج نصیب شد و در سنه
سه صد و نود و دو منفرد شدند مصریان بحج و حج نکرد احدی از اہل بغداد و بلاد شرق بجهت فساد عرب و ہمچنین در سنه
سه صد و نود و سه و سنه نود و ہفت تنها اہل مصر حج کردند و اہل عراق را میسر نیامد بسبب فساد طریق از دست
اعراب و در سنه چهار صد و ہفت نیز اہل مصر منفرد شدند بحج و ہیچکس جز ایشان حج نکرد و ہمچنین در سنه چهار صد و ہشت
و سنه چهار صد و ہفده ہیچکس توفیق حج نیافت نه اہل مشرق و عراق و نه اہل مصر و نه غیر آن مگر گروہے از خراسان که براه
دریا رسید و حج گذاردند و فی سنه ۴۲۰ حج اہل مصر دون غیرہم و فی سنة احدی و عشرین تعطل الحج من العراق ایضا و قطع
علے حجاج مصر الطریق و اخذت الروم الکثرہ و فی سنة ثلاث و عشرین تعطل الحج من العراق ایضا و فی سنة خمس و عشرین
لم یحج احد سوی اہل مصر و کذا فی سنة ست و عشرین و سنة ثمان و عشرین و فی سنة ثلاثین و اربعمائة تعطل الحج من الاقالیم
باسرہا فلم یحج احد لا من مصر و لا من الشام و لا من العراق و لا من خراسان و فی سنة احدی و ثلاثین و التی تلیہا تفرد
بالحج اہل مصر و کذا فی سنة ست و ثلاثین و سبع و ثلاثین و تسع و ثلاثین و ثلاث سنین بعدہا و فی سنة خمس و اربعین و
ثلاث تلیہا انفرد اہل مصر بالحج و فی سنة احدی و خمسین و سنتین بعدہا انفرد اہل مصر بالحج و فی سنة ست و ثمانین و اربعمائة و
سنتین بعدہا انفرد المصریون بالحج ذکرہ السیوطی فی حسن المحاضرہ و حافظ ابن حجر در انباء الغمر در سنه ثالثه و رابعه و خامسه بعد
ثمانمائة ذکر کرده که درین سالها احدی از طریق شام حج نکرده و این بعد ازان بود که تیمور لنگ ملک شام را ته و بالا کرده
برباد داد و اما رفع حجر اسود پس در خلافت مقتدر اتفاق افتاد زیرا که وی حاجیان را ہمراه منصور دیلمی بسوی مکه معظمه

روانه ساخت پس روز ترویه ابوطاهر قرمطی دشمن خدا بر سر ایشان ریخت و حجاج را در عین مسجد حرام بقتل رسانید و کشتگان را
در چاه زمزم انداخت و سنگ سیاه را به بوس برد تا پاره [illegible] از آن بشکست پس آنرا برکنده با خود برد و یازده روز در مکه ماند
و حجر نزد ایشان زیاده از بیست سال ماند مردم مد [illegible] تا آنکه در خلافت مطیع [illegible] سنه ۳۳۹
مستقر گردید و گویند چ [illegible]
روچون آن بلا
باگ
سال گ [illegible]
ق
[illegible] نهیم
بر
وبه
را در
بیت تمام
مکه معظمه ست
وی گفت پدر
مالا زانکه کشته شوم اند
دکره
[illegible] در زمان عبدالملک میکه حجاج [illegible] رز زمین بود [illegible]
قرمطی که اسمعیلی [illegible] چهار مرتبه چند مرتبه دیگر واقع [illegible] جمعی از اشراف [illegible] نزدیک ست که باز در زمان جهد
قلع [illegible] قلع شود و آخر کسیکه مکه را اصلاح گرداند [illegible] ست زحبشه و وی کعبه را هدم کند و سنگ سنگ ورا
برکند و تفصیل [illegible] محمد ست [illegible] شدن سرها [illegible]
[illegible] بر پا میشود [illegible] تا آنکه [illegible] سرها [illegible] کواکب از آسمان بسبب اختلال شان عمل قوم لوط را روا الدیمی
و در سنه پانصد و نود و سه کوکبی عظیم بر آسمان بشکست و آواز [illegible] مسموع شد که خانها و جاها در جنبش آمد
مردم استغاثه کردند و بدعا و استغفار باعلان پرداختند و گمان کردند که این از علامات قیامت ست و در سنه دو صد و چهل
و یک ستاره ها در آسمان موج زدند و نجوم پراگنده گردیدند چنانکه [illegible] میشود و این حال تمام شب ماندند و این امری عجیب
بود که مثل آن معهود نبود و در سنه سه صد و بیست [illegible] ذیقعده نجم ها بشکست تمام شب و
که مثل آن دیده نشد و بعد از آن بسیار [illegible] سنگ در [illegible] بوزن شصت رطل در ملک
یمن علیا بارید و در سنه ۹۱۲ بمقام [illegible] پاره های سنگ بطور ژاله بارید که از آن [illegible] بمقدار یکصد و بیست رطل بود و در سنه ۳۲۰
بارش سنگ بمقدار ۹۵ رطل شد و این واقعه [illegible] اتفاق افتاد و در [illegible] در سنه ۵۶ باران سرخ مثل خون بارید
و همچنین باران [illegible] در سنه [illegible] اتفاق افتاد و در مقام [illegible] در سنه [illegible] باران سرخ [illegible] بارید و در سنه [illegible] در مقام مقدونیه
سنگ بوزن ۷۲ رطل افتاد و در سنه ۱۲۰۳ در [illegible] پاره های آتش [illegible] تا چهار روز کشید و در سنه ۱۲۳۱ تا پانزده

ساعت دراوقیانوس مغربی ریگ بارید و در ملک فرانس سنه ۱۱۳ سنگهای کلان تا بست رطل افتاد و در بسونا سوم لپولدن هم
بارش سنگ در سنه ۱۱۶۳ اتفاق افتاد و در سنه ۱۱۶۰ بمقام درونا و در سنه ۱۱۸۲ بمقام لی بین و در سنه ۱۱۳۳ افقلعه راق تواب در سنه ۱۱۲۳ در مقام
عجین و در سنه ۱۱۵۰ بمقام سینا و در سنه ۱۱۵۱ بمقام سرانده ... سنه ۱۲ در بر تکا و در سنه ۱۲ ید زیتون و در سنه ۱۲ بمقام دبلن ملک
... دوآبه هند و در سنه ۱۲۳۱ در
فرنج و در سنه ۱۲۱۳ در بلده بنارس

باخاک برابر
انگلستان ... ۱۲۳۹
شود ...
...لم
...ن پایا
ای سنه ... هند ... پادشاه ...
... ندبار
... تراز بیر
... وقت قبل
فمرلو
... موسی و هلاک
قابیل ...
... ادنی الاحد
فرعون ...
عند ظهور ... تا ابن ...
غدوت علی ابن عباس ... الدجال فد طرق

انتهی و در نگارستان آورده که در زمان متقی در سنه ۳۳۳ کوکبی ظاهر شد که ذنب وی از مشرق تا مغرب فرا گرفت و سیزده روز بماند و
از نا ثیر وی یک حبه گندم بصد و بست مثقال طلا رسید انتهی و همچنین در وقائع سنه یکهزار و بست و هشت هجری سال سیزدهم از جلوس
جهانگیر پادشاه مینویسد که نوزدهم ماه محرم پیش از طلوع صبح به ۳ گهری در کره هوا بخاری بشکل عمودی نمودار شد و هر شب
بیشتر از شب دیگر بر می گشت چون تمام نمود صورت حربه پیدا کرد که دو سر باریک و میان گنده حمدار مانند و بهره پشت
بجانب جنوب و روی بسوی شمال منجمان و اختر شناسان قلب رقامت او را با صطرلاب معلوم نمودند که بست و چهار درجه
فلکی را با ختلاف منظر سایر است و بحرکت فلک اعظم متحرک و حرکت خاصه نیز با حرکت فلک اعظم در ظاهر میشود چنانچه اول
در برج عقرب رئی گشت در اندک مدت برج عقرب را گذاشته بمیزان رسید و حرکت ... ... بجهت جنوب نیز دارد و دانایان
فن نجوم این قسم را حربه نوشته اند بعد از شانزده شب این علامت ظاهر شده بود در همان سمت ستاره مرئی گشت که سر
روشنی داشت و تا دو سه گز دمش درازی نمود ولیکن طرف دم اصلا روشنی و درخشیدگی نبود و از آثار این انچه در
وسعت آباد مملکت سند پرتو ظهور افگنده و با وجود عوارض است که هرگز در هیچ زمانی از ازمنه ماضی نبود و نشان نمیدهند و در
کتب معتبره اهل سند ثبت نگشته پیش از ظهور این سیاره یکسال اثر و با ظاهر شد و تا هشت سال کشید و نیز در میان
... شاهزاده جوان بخت شاهجهان ابو ... تیغ رنش و فساد مفتوح گشت و هفت سال روزگار بر ترتیب مواد فتنه و
... ... ریخته نشد و چه جا که تراب بخت نور جهان بیگم زوجه جهانگیر پادشاه در ایام ظهور آن

ستاره این بیت گفته ؎ ستاره نیست بدین طول سر برآورده ٭ فلک بشاطری شه کمر برآورده ٭ و در نصف اخیر محرم
۱۱۲۶ بزمان محمد شاه پادشاه دهلی ستارهٔ ذو ذنب در کواکب ج دلو نمودار شده قریب ده روز ظاهر ماند و بعد ازان
مخفی گشت بعد رین سال پسر کلان پادشاه ... دا گشته بود و در ۱۱۵۲ باز بزمان
محمد شاه بعد عید الاضحی ... روز مرئی میشد که
... ول
... اند و قریب ... است
... ز نقش تقدیر

...

یکهزار
و دوم او
آزاد در مو ... ز
سوم منزان ... ساله
دران وقت بود ... مدّ که این
قران شانزدهم ستمبر ۱۸۶۲ علیسوی ... یخ مطابق سنه ...
بست و نهم جمادی الثانی یا غره رجب سنه ۱۲۷۹ هجری منجمان ایران لفتند ... ن پیدا شود که عمارات را از بیخ برکند
و نیست و نابود سازد بقیاس آنکه در ایام حضرت نوح علیه السلام این سبع سیاره در سرطان که برج آبی ست جمع شدند و
طوفان آمد اکنون که اجتماع در برج هوائی ست باد تند وزد و جهان را باخاک بر برکند ... چند ...
برگ کاهی جدا شود و نور چراغی را فرونشاند انوری شاعر درین باب بیشتر مبالغه داشت فرید کاتب در حق وی گفته ؎
گفت ست انوری که وزد بادهای سخت ٭ ویران شود عمارت و کهسار سرسری ٭ در روز حکم او نوزیدست هیچ باد ٭ یا مرسل
الریاح تو دانی نه انوری ٭ لیکن محققان گفته اند که اگرچه باد نوزید لیکن همدران سال چنگیز خان متوجه ملک توران و
ایران شده عالمی را بباد فنا داد و چندین هزار مومن و مشرک را بکشت اما بحساب تاریخ استیلا وی بعد از سی سال ازین
قران ست نه دران سال والله اعلم گویم صور مرئیه کواکب ذوات الذنب بوجوه مختلف بوده بعض دنباله دراز و بعضی ذو
ذوائب گویا گیسوی روشن فرو هشته ست و ذنب بعض مثل خطوط شعاعی شمس و ذنب بعض مدور کروی الشکل و بعض را
دنباله کوچک بعض ذو الرمح و بعض ذو اللحیه و بعض ذو القرنین و بعض باشکال دیگر و این اختلافات بنا بر اختلاف منظر ست والا راس ... دو
... ب ... نفسه مستدیر و کروی الشکل بوده و در تواریخ مختلفه از سنوات ماضیه بکثرت تمام ظاهر گشته تا آنکه مورخان ...
و زیچ شناسان عالم رویت او را بقید سال عیسوی و سال هجرت و تعداد دوره و کیفیت حرکت شرقیه و غربیه و طول
و قصر زمانه طلوع و تعداد قطع بروج و مدارج او را نود و سه بار از ابتدای سنه ۱۳۳۷ عیسوی لغایت سنه ۱۸۳۵ع شمار کرده اند

وهمچنین معاینه او از ابتدا سنه ۱۲۲۲ هجری لغایت سنه ۱۲۴۲ هجری نود و یک بار بقید شهور عربی و انگریزی نشان داده و اختر شناسان

ظهور او قبل از سنین عیسویه بیست و دو بار بازمنه مختلفه از گاه آدم علیه السّلام تا زمانه مسیح علیه السلام بیان کرده اند و تاثیرات

ظهور او برنگ مختلف [illegible] قرن ... در زمانه نوشته [illegible] تاریخ [illegible] حوادث عالم این ستاره را دیده اند نسبت

وی ستاره مذکور کرده اند [illegible] ... شرع شریف هیچ حادثه

[illegible] از کواکب ... علیم

... [illegible]

... خروج مهدی وحی باشد او را دسا ...

... ست

... آن

... آن

ستاره ... بت

... ظهور این کوکب

در مشرق که ...

ذنب ... طالع شده ... ذنب دار ستاره ... که

داشت لابن الناسخ والمنصار ... [illegible] مشرق حادث شده که ... استفسار نموده بود

... که در خبر آمده است که چون پادشاه عباسی که زمقدمات ظهور حضرت مهدی موعود است بخراسان برسد طلوع کند

در جانب مشرق قرن ذوالسنین ... در حاشیه حی نویسد یعنی عمود منور که دو سر داشته باشد و اول طلوع آن در وقت هلاک

قوم نوح بوده الحدیث این بیاض در جانب مشرق حادث شده بود اول بصورت عمود منور بود بعد از آن کجی پیدا کرده

شباهت بصورت قرن که شاخ است حاصل نموده بود و نیز باین اعتبار فرموده باشند که هر دو طرف آن شاخ باریک

گشته بود که شباهت بدندان داشته پس هر دو طرف را دو سر اعتبار نموده آمد چنانچه ... که هر دو طرف آن باریک باشد

[illegible] اعتبار کنند اخوی شیخ محمد طاهر بدخشی از جونپور آمده است میگوید که این ستون نیز بجانب فوق دو سر داشته شبیه

[illegible] ... فاصل بوده در صحرا ... معین نموده ... شده و جمعی دیگر نیز ... طلوع ... این طلوع

[illegible] ... وقت ... حضرت مهدی حادث ... خواهد بود

و ... وقت از زمانه نسبت هشت سال گذشته است و ... ستاره موت تشخیص وحیات احمد ...

[illegible] ... ستاره تعلق ... ثابت است فرموده ... ستاره راه

... در سفرهای بحر ... الذنب بمصاحبت ... ستاره ... ساخته ...

... بعین غرض ... مربوط ... مشرق ... نمایند ... این ...

... وقت ... ظن لا یغنی من الحق شیئا بل القول ...

الظن انتہی گوییم اینکہ مجدد در بارۂ ستارہ فرمودہ مطابق قول قتادہ و دیگر سلف صلحا ست فی تیسیر الوصول الی جامع
الاصول عن قتادة قال خلقت هذه النجوم لثلث جعلها الله زينة للسماء ورجوما للشياطين وعلامات يهتدى بها فمن تأول فيها غير
ذلک فقد اخطأ حظه واضاع نصيبه ... سوا الله ما جعل الله فی نجم حياة
احد ولا ... اعلم به واخرج باقیه
رزر ... ينقطع الانقطاع

ا
ایں در
این نا
مطالعہ لو
وتقتیل و صلیبہ
جمعی مظلومانہ وجمعی ... ں
موافقت ونصیحت داوند وسہ ... و وبیعت بستند
نبلی ست زین معاملہ ... کہ حق تعالی چنانچہ قال فی کتابہ لتبلون
فی اموالکم وانفسکم ولتسمعن من الذین اوتوا الکتاب من قبلکم ومن الذین اشرکوا اذی کثیرا وان تصبروا وتتقوا فان ذلک من عزم
الامور وخدا را شکر ست کہ ما ہم درین ابتلا ... مدینہ و تباہ رخت و متاع خانہ ... مردو ... بخدمت شہ ... دادیم ... و نیق
شد بصبر ... رسیدیم برجان و ایمان خود ما آنکہ حق تعالی نجات داد ... ورتبہ ... آن اقتت را محض بفضل خویش نعمت
بدل گردانید و بدست رحمت خود بعد آن زحمت و نعمت ... و از ضیق فقر و فاقہ بوسعت غنا
و دولت رسانید ... عباد ... بدست اختیار او داد لا احصی ثنا علیک انت کما اثنیت علی نفسک ای خدا قربان
احسانات شوم ... چہ احسان ست و بانت ... ختم الله لی بالحسنی ... الاسنی **فصل بست و چهارم**
وانہ الجملہ ست کثرت موت از عوف بن مالک مرویست کہ فرمود رسول خدا صلعم بشمار شش چیز پیش از ساعت موت من بستیہ
فتح بیت المقدس پس کثرت موت چند ... سفندان ... الحدیث رواہ البخاری وابن ماجہ والحاکم فی المستدرک
این در زمانہ عمر رضی ... در طاعون عمواس ... واقع شدہ ... در طواعین و وباآت کہ در
اقطار ... سیوطی ... فی اخبار الطاعون ذکر کردہ کہ طواعین واقعہ در اسلام ... است
مجلد تالیف خود ... طاعون گفتہ اول طاعونیکہ در ... واقع شدہ در عہد آنحضرت بود صلعم در سنہ شش از
ہجرت ... معروف بطاعون ... حکایت کرد این ... کہ چندکس مردند و آن تا حکایت وی

کنم گویم هیچکس از مسلمانان در ان نمرده ابن عساکر در تاریخ دمشق از طریق حماد بن زید از ایوب روایت کرده که گفت محمد بنحو هیچ طاعون سخت تر از ست طاعون طاعون ابن الزبیر طاعون اردجرد و طاعون عمواس و طاعون جارف و گفت مداینی طواعین عظام که مشهور اند در اسلام پنج هستند طاعون [illegible] طاعون جارف [illegible]

طاعون فتیات لیسته طاع [illegible] فت عمر [illegible] ب سنه [illegible] ل

سنه [illegible]

مسلمانان ایران برسید [illegible] رمات

ذکر

[illegible] ده و منجمله

مشاهیر [illegible] بن عم رسول الله

صلعم و ابو [illegible] بن عمرو الدوسی

ست و شعرا [illegible] نزل الهلال و بیضا

حصاة بالجرع من عمو [illegible] هم لما علم الله ترکنا فی الموت

اهل تاس [illegible] ابو حذیفة البخاری فی کتاب المبتدا و ابن عساکر فی تاریخه در روایت کرد سیف بن عمر از شیوخ خود که چون آمد حارث بن هشام در هفتاد کس از اهل خود بسوی شام پس باز نگردیدند از آنها مگر چهار کس خالد بن مهاجر در آن باب گفته من سکن الشام بعد سربه ۰ والشام ان لم یفنا کارب ۰ افنی بنی ریطة فرسانهم ۰ عشرون لم یقصص لهم شارب ۰ من بنی عمّاهم مثلهم ۰ لمثل هذا العجب العاجب ۰ طعنا و طاعونا منایاهم ۰ ذلک خط لنا الکاتب ۰ حافظ عماد الدین بن کثیر گفته عمواس بلده صغیر است در میان قدس و رمله اول طلوع طاعون آنجا بوده بعده در شام منتشر گردیده لهذا منسوب بوی شده و بیهقی در دلائل النبوة در باب ما جاء فی اخبار النبی صلعم بالطاعون الذی وقع بالشام فی اصحابه فی عهد عمر رضی الله عنه از عوف بن مالک اشجعی روایت کرده که گفت آمدم نزد رسول خدا صلعم در غزوه تبوک و وی در خیمه از چرم بود [illegible] فرمود [illegible] عوف یاد گیر شش خصلت را پیش از ساعت [illegible] موت من [illegible] فتح بیت المقدس پس کثرت موت که ظاهر شود [illegible] ثم [illegible] شمالی [illegible]
[illegible] گفت [illegible] آنحضرت صلعم [illegible] چیز را [illegible]
[illegible] فتح بیت المقدس [illegible] طاعون و باقی مانده
[illegible] عمواس [illegible] و دیگر [illegible]
[illegible] سنه [illegible] ابن کثیر [illegible] بعده واقع شده
[illegible] سنه پنجاه [illegible]

ابی سفیان در طاعون که گفته میشود او را زیاد بن ابیه و زیاد بن سمیه نیز میگویند و سبب آنست که زیاد به معاویه نوشت که من
عراق را بدست شمال خود ضبط کردم و دست یمین ... بحصول نیابت بر بلاد حجاز و چون
اهل حجاز اطلاع یافتند ... بر زیاد
کردو ...
... صحف ...
... ون
و
قص
نفری
اورد گفتم
گفتند مانند
که طاعون او را در ... بند از
زمین چنانکه سیل زمین را ... ربیع و ستین گفته
و به جزم ... ابن الجوزی فی المنتظم و بعضی سنة ... الذهبی و غیره و گفته اند
... قیل سنه ست و سبعین و قیل سنه ثمانین ابن کثیر گوید حکایه ابن جریر عن الواقدی و درین طاعون از اولاد انس
... نفر وفات یافته و از اولاد ابوبکر چهل کس ابن کثیر گفته مدت بقای آن سه روز بود و در روز اول
هفتاد هزار کس مردند و در روز دوم هفتاد و یکهزار و در روز سوم هفتاد و سه هزار و در روز چهارم مردم صبح کردند در حالیکه
... بودند مگر اقل قلیل از احاد ناس تا آنکه میگویند که مادر امیر بصره هم در آن گذشت و کسی میسر نیامد که جنازهٔ او را برداشته ببرد
صاحب مرآة الزمان گوید مردند در این طاعون ... شام ... حدیث کرد ما را عبدالله و گفت
حدیث کرد ما را احمد بن عصام و گفت حدیث کرد مرا معدی از مردی مکنی با بی المغفل که دریافته بود زمانه طاعون را گفت
میگشتیم در قبیلها و دفن میکردیم موتی را و چون بسیار شدند مردگان نتوانستیم دفن کردن پس نوبت بآن رسید که در خانه
می در آمدیم و میدیدیم که همه اهل خانه مرده اند ناچار دروازه را بند کرده برمیگشتیم گفت پس در آمدیم در خانه و جستجو کردیم در آن
و نیافتیم هیچیکی را که زنده باشد در تخته زدیم و برگردیدیم چون طاعون درگذشت در خانهای مسدود گردش کردیم و ابواب
مسدود را بگشادیم در یکی از آنها که بعد تفتیش هر کسی یافته بودیم غلامی در میان خانه تر و تازه یافتیم گویا همین دم
از کنار مادرش جدا ساخته اند ... دست و تعجب میکردیم که ناگاه از شگاف دیواری مادهٔ سگی در آمد و بآن کودک
نزدیک شد ... آن کودک ... دوشیدن گرفت معدی گوید من آن کودک را در مسجد بصره دیدم که معبو
... باب الاعتبار گفته حدیث کرد ما را یحیی بن عبدالله خثعمی از محمد بن سلام جمحی گفت عم کرد

یحیی که واقع شد طاعون جارف در بصره و رفتند مردمان دران و عاجز گشتند از مردگان خود که تا کجا دفن کنند تا آنکه درندگان
در خانه‌های در آمدند و آنها را میخوردند و این در سنه هفتاد و در ایام مصعب واقع شده و در یک یک روز هفتاد هزار کس
می‌مردند [illegible] باقی ماند [illegible] الا ایها الذئب
المنادی بسحرة [illegible] لا [illegible]
[illegible]
حدیث کرد مرا محمد بن ابراهیم
باقی ماند [illegible]
[illegible] خود
[illegible]
[illegible] طاعون [illegible]
گویند [illegible] ابن ابی الدنیا
در اعتبار [illegible] حدیث کرد مرا
پدر [illegible] پس آمد مردی از
عرب که با وی ده کس [illegible] همه پسران [illegible] مردند و وی تنها
بماند میان گورهای ایشان آمده می‌نشست و این ابیات میخواند و هر که آنرا می‌شنید بی اختیار میگریست شعر اقول
اذا ذکرت العهد منهم + ربیته تجاوزه سنانا + فلم [illegible] هلکوا جمیعا + ولم ار مثل هذا العام عاما + بعده طاعون اشراف در
واسط واقع شد و حجاج هم در انجا بود مردم گفتند در بدی که حجاج باشد ضرورت طاعون نیست در یک شهر طاعون
و حجاج نخواهد بود و آنرا طاعون اشراف از ان نامیدند که دران اشراف مردم انتقال کردند بعده در شام طاعون فتاد
و دران ایوب بن الخلیفه ولیعهد سلیمان بن عبد الملک بمرد ابن ابی الدنیا در اعتبار از طریق عبد الله بن مبارک از
ابی کنانه آورده که گفت خبر داد مرا [illegible] یزید بن المهلب [illegible] خراسان بسوی سلیمان بن عبد الملک
[illegible] ایوب [illegible] ولیعهد بود [illegible] دیوارها و سقف‌های خانه [illegible] کرده [illegible]
[illegible] و وی
[illegible] خانه [illegible] ایوب [illegible] مردم [illegible] با وی [illegible]
[illegible] گفت حدیث کرد مرا [illegible]
[illegible] ایوب [illegible] خانه
[illegible] بود [illegible]
[illegible] چه درین خانه [illegible]
[illegible] بود [illegible] بعده

پس از هفده روز بر خانهٔ ایوب گذر کردم خانه‌ها را ویران یافتم پرسیدم این چیست گفتند طاعون بایشان رسیده
ست ابن ابی الدنیا گوید ایوب ولیعهد پدر خود بود و او را تربیت لائق خلافت کرده بود تا بعد از وی خلیفه باشد که ناگهان
طاعون فرا رسید و در حیات پدر ... ابن حجر گفته واقع شد طاعون عدی
بن ارطاة ... روایت کرده
...
... مردم
... و ابن

او
تکبیر
و بعث
شام و عراق
دران طاعون در ... شعبان
و رمضان سنه ... رسیده آن

سعد گفته و درین طاعون بمرد اسحق بن سوید عدوی ... ابن سعید میگوید خبر داد مرا
علی بن عبدالله که حدیث کرد مرا سعبان و گفت شنیدم داود بن ابی هند را که میگفت رسید مرا طاعون و بیهوش
افتادم پس آمدند دو شخص ... زبان مرا و دیگری ... گفت ... دیگری گفت تسبیح و تکبیر چیزی
از خطوه بسوی مسجد و چیزی از قرآن ... روز قرآن ... بودم پس چون میرفتم بسوی حاجت میگفتم
ذکر کنم خدا را تا آنکه بیایم حاجت خود را پس تندرست شدم و توجه بقرآن کردم و آنرا بیاموختم در اشاعه گفته این همه طواعین
در دولت امویه بود بلکه بعضی از مورخان گفته‌اند که در زمانه بنوامیه گاهی طاعون از ملک شام منقطع نمیشد تا آنکه خلفا
انها وقت کثرت از بادیه بصحرا می رفتند و ازینجاست که هشام بن عبدالملک رصافه منزل خود گرفت بعده طاعون در
دولت عباسیه خفتی پیدا کرد تا آنکه بعضی از امرا عباسیه در شام در خطبه بطریق مفاخرت گفتند حمد میکنیم خدا را که
برداشت طاعون را از شما از روزیکه ولی مردم را بعضی از مردم که جرئت داشتند بجوابش گفتند که الله تعالی عادل
ترست از آنکه جمع کند شما را و طاعون را برما پس گشت و این ... در تاریخ خود ... حکایت کرده و نام مرجعونه بن
حارث برده و نیز اصمعی آورده که منصور اعرابی را در شام دید و گفت حمد کن ای اعرابی خدا را که برداشت از تو
طاعون بسبب ولایت ما اهل بیت عرابی گفت حق تعالی جمع نکند ... ولایت شما و طاعون را برما جمع نکند بعده
در سنه سی و چهار در ری و در سنه ... در بغداد و در سنه دو صد و بست و یک در بصره طاعون افتاد

کذا ذکره الحافظ ابن حجر والمورخون قبله و فاصله میان این هر دو طاعون هفتاد و پنج سال بود و درین مدت ولادت و
وفات امام شافعی بوده پس وی رضی الله عنه طاعون ندیده و در حیات وی طاعون واقع نشده و ازینجا معلوم شد که
قول وی ندیدم برای وبا نافع تر از بنفشه مراد … لاعون ست پستر واقع شد طاعون
در سنه دو صد و چهل و نه هجری … ابن هشتاد … محمد بن
ابی السلع … گرد … کرد

ایضا …
تا آنکه قاضی برای نماز … بیرون …
یلم
شده
ال …
ناگهان … ان مرده
باشد بر … دند انتهی بعده
واقع شد طا … دو محمد شد و مردم
بسیار ازان بیا و فنا ز … واقع شد در شیراز در سنه
… تا بصره و بغداد و در … بعدا چهار صد کس گذارند بعد ازانکه چهار صد هزار
کس میگذاردند پستر واقع شد در سنه چهل و هشت بمصر [redacted] بغداد بعده در عجم [redacted] بعده بمصر در
چهار صد و پنجاه و پنج و تا ده ماه قیام کرد بعده بدمشق در سنه شصت و نه و از پنج لک مردم سه هزار و پانصد کس باقی
ماندند بعده در عراق واقع شد در سنه چهار صد و هفتاد و هشت و در حجاز و یمن در سنه پانصد و دو و در سنه تسع
و ستین و خمسمائة در اوان جلوس اتابک ملک فارس قحط و غلا بمرتبه رسید که جنس غذا همچو عنقا نایاب شد و گوشت بغیر از بدن
آدمی جائی دیگر نبود و در سنه هفت صد و چهل و نه چنان طاعون افتاد که نظیر آن در دنیا معهود نیست تمام روی
زمین را شرقا و غربا فرو گرفت تا آنکه در مکه معظمه هم داخل شد و در حیوانات هم افتاد و مقامه ابن الوردی درین باب
مشهور ست ابن ابی حجله گفته درین طاعون تقریبا نصف عالم یا کثر مرد و در قاهره هر روز زیاده بر بیست هزار کس
می مردند بعده در دمشق و قاهره در سنه هفتصد و شصت و چهار واقع شد باز در سنه احدی و سبعین در دمشق پستر
در سنه هشتاد و یک در قاهره پستر در سنه نود و یک پستر در سنه هشت صد و سیزده پستر در سنه نوزده بعده
در سنه بست و یک بعده در سال آینده بعده در سنه هشتصد و سی و سه و آن واسع تر ازین همه طاعونها بود
… واقع شده در مصر بعده طاعون سنه هفت صد و چهل و نه طاعونی نظیر آن بعده در سنه چهل و یک در مصر طاعون خفیف
واقع شده در یک روز زیاده از هزار کس می مردند بعده در سنه چهل و نه در ذی حجه واقع شد و تا ربیع الاول سنه
پنجاه باستاد بعده در سنه پنجاه و هشت چنان افتاد که هر روز پنج هزار کس می مردند پستر در سنه شصت و چهار صد

وشام وبا افتاد وسیم در سنہ ہفتاد وسہ مکرر در مصر وشام آمد وہم در سنہ ہشت صد وہ ... خدہ در روم وبا افتا

در سنہ ہشت صد ونود ونہ و داخل ہشد در حد در ... ربیع الاخر از سال مذکور

وتا در ہندوستان عما ... نمسگذرد الا در ناحیہ از نواحی

وقحط ... طاعون ووبا بودہ

... الشیوخ

... الجماعۃ

حا

الرجل

علی بن

علیہ فافتتن

الذہبی فی سنۃ کار

اللیل الی الصباح فخاف ... الاسکندریۃ

وفی سنۃ ۲۳۷ ظہر فی السماء شئ مستطیل دقیق ... مم ظہر خمس لیال ولیس بعضو

کوکب لاکوکب ذنب ثم نقص قال فی المرآۃ وفی سنۃ ۲۴۲ زلزلت الارض ورجمت السویدا قریۃ بناحیۃ مصر من السماء ووزن

حجر من الحجارۃ فکان عشرۃ ارطال وفی سنۃ ۲۴۳ اتفق عید الاضحی وعید الفصح للیہود وشعانین النصاری فی یوم واحد قال ابن کثیر

وہذا العجیب قال فی المرآۃ لم یتفق فی الاسلام مثل ذلک وفی سنۃ ۲۴۵ زلزلت مصر وسمع تنیس ضجۃ دائمۃ طویلۃ مات

منہا خلق کثیر وفی سنۃ ۲۵۵ قال ابن جریر اتفق ان رمضان کان اولہ الاحد وکان الاحد الثانی الشعانین والاحد الثالث الفصح

والاحد الرابع النیروز والاحد الخامس انسلاخ الشہر وفی سنۃ ۲۶۹ فی المحرم کسفت الشمس وخسف القمر واجتماعہما فی شہر نادر حالہ

فی المرآۃ وفی سنۃ ۲۷۰ قال ابن الجوزی طلع نجم ذو جمۃ ثم صارت الجمۃ ذؤابۃ وفیہا غار نیل مصر فلم یبق منہ شئ ولم یعہد مثلہ

فغلت الاسعار بسبب ذلک فی ایام خمارویہ بن طولون تساقطت النجوم ورأیۃ ذلک فی سنۃ ۲۸۴ ظہر بمصر ظلمۃ شدیدۃ وحمرۃ

فی الافق حتی جعل الرجل ینظر الی وجہ صاحبہ فیراہ احمر اللون جدا وکذلک الجدران فمکثوا کذلک من العصر الی اللیل فخرجوا

الی الصحراء یدعون ... وفی سنۃ ۲۹۹ ظہر ثلاث کواکب مذنبۃ احدہا فی رمضان

والثانی فی ذی القعدۃ تبقی ایاما ... وفیہا استخرج من کنز بمصر خمسمائۃ الف دینار من غیر موانع ووجد

فی ہذا الکنز ضلع انسان طولہ اربعۃ عشر شبرا ... فبعث بہ الی الخلیفۃ المقتدر واہدی معہ من مصر تیس لہ ضرع

یحلب لبنا حکاہ ... وفی سنۃ ۳۰۱ انقض کوکب عظیم وتقطع ثلاث قطع وسمع بعد انقضاضہ

صوت شدید ... فی سنۃ ۳۰۲ ظہر کوکب لہ ذنب طولہ ذراعان وذلک فی برج السنبلۃ وفیہا اہدی نائب

سفر الى الخليفة المقتدر غلاما يعمل لسانه الى طرف انفه حكاه في المرآة وابن كثير وفي سنة ٣١٢ في آخر المحرم انقض كوكب من ناحية

الجنوب الى الشمال قبل مغيب الشمس فاضاءت الدنيا منه وسمع له صوت كصوت الرعد الشديد وفي سنة ٣٢٠ ظهر كوكب غب ذنب

راسه الى المغرب وذنبه الى المشرق وكان [illegible] الى ان اضمحل وفي سنة ٣٤٤ زلزلت مصر

[illegible] بمنت البيه [illegible] جميع مصر [illegible] فنزلوا

واديا فجاءهم سيل فاخذ [illegible] اشهر

[illegible] محمد بن [illegible] الخضيد

في ذي الحجة فاضاءت الدنيا منه [illegible] ضياء

[illegible] من المشرق

[illegible] المسجد الحرام

الى الم [illegible] من اغرب الاتفاقات

ويسقو [illegible] المشاعل ويقال ان

واعجبها [illegible] ارتفعت سحابة سوداء

السماء انفرجت [illegible]

ليلا فزادت على ظلمة الليل وظهر [illegible] الناس لذلك اخذوا في الدعاء والتضرع فانكشفت

بعد ساعة وفي سنة ٣٥٠ قال في المرآة عم الوباء والقحط مصر والشام وبغداد والدنيا وانقطع ماء النيل واتفقت غريبة وفيها

ظهرت وقت السحر نجم له ذوابة بيضاء طولها في راي العين نحو عشرة اذرع في نحو فراع ولبث على هذه الحال الى شهر ثم اضمحل وفيها لاح في

السماء في الليل ضوء عظيم كالبرق يلمع في موضعين احدهما ابيض والآخر احمر الى ثلث الليل وكبر الناس وهللوا حكاه في المرآة وفي سنة ٣٥٢

كسفت الشمس كسوفا عظيما جميع القرص ومكثت اربع ساعات حتى بدت النجوم واوت الطيور الى اوكارها لشدة الظلمة وفي سنة ٣٥٥

وقع بمصر وباء شديد كان يخرج منها في كل يوم الف جنازة وفي سنة ٣٥٨ ظهر كوكب كبير له ذوابة عرضها نحو ثلاثة اذرع وطولها اذرع

كثيرة وبقي الى آخر الشهر ثم ظهر كوكب آخر عند غروب الشمس قد استدار نوره عليه كالقمر فارتاع الناس وانزعجوا فلما اعتم الليل رمى نحو

نحو الجنوب [illegible] وفي سنة ٣٦٠ كان ابتداء الغلاء العظيم بمصر الذي لم يسمع مثله في الدهور من عهد يوسف الصديق

واشتد القحط والوباء سبع سنين متوالية بحيث اكلوا الجيف والميتات وافنيت الدواب وبيع الكلب بخمسة دنانير والهر بثلاثة

دنانير [illegible] بغتة فغشي [illegible] عنها لضعفه من الجوع

[illegible] اكلوها [illegible] وظهر على رجل يقتل الصبيان والنساء و

[illegible] ببيضة [illegible] ثم عدم اصلا حتى حكى في المرآة

[illegible] وفي سنة ٣٦٣ زلزلت مصر حتى نفرت

[illegible] وفي سنة ٣٦٨ [illegible] بيت كانوا يموتون في ليلة وحتى ان امراة اكلت

رغبنا بألف دينار باعث عروضها فبيعت بألف دينار واشترت بها حملة قمح وحملة الحمال على ظهره فنهبها الناس فنهبت المرأة مع

الناس فصح لها رغيف واحد وكان السودان يقفون [illegible] الأزقة يصطادون النساء بالكلاليب فيأكلون لحومهن واجتازت

امرأة بزقاق القناديل [illegible] [illegible] وايا كلوها وغفلوا عنها فخرجت من الدار

واستغاثت [illegible] غشيت أبصار الناس حتى

[illegible] الدواب والأنعام

[illegible] الفرس و

[illegible] تلو

في سنة ١٣

مطلقات وار [illegible]

والأرض عجاج فقد [illegible]

إن انطفت سرج [illegible] من أفواههم من

الصواعق وكما قلنا وبرد [illegible] غطب الأمعاقل بالاستغفار

وفر الناس نساء ورجالا وأطفالا [illegible] بله فاعتصموا بالمساجد

ابحاسغة واذعنوا لمنزلة باعناق خاضعة [illegible] [illegible] من طرف خفي ويتوقعون

أي خطب حتى قد انقطعت من الحياة عنقهم وعمت عن النجاة طرقهم ووقعت الفكرة فيما هم عليه قادمون وقاموا إلى صلاتهم

[illegible] أن لو كانوا من الذين [illegible] [illegible] إلى أن أذن الله [illegible] الركود [illegible] [illegible] واصبح كل سليم

على رفيقه [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] بعد النفخة [illegible] [illegible] [illegible] استدقد [illegible] الكرة [illegible]

جدا كان يأخذ على الغرة [illegible] ووردت الأخبار بأنه كسرت المراكب [illegible] [illegible] في [illegible] وغرقت خلقا كثيرا من السفار

ومنهم من فر فلم ينفعه فراره وفي سنة ٥٩٦ قال الذهبي [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] وعظم الخطب إلى أن آل بهم الأمر

إلى أكل الآدميين الموتى وفي سنة ٥٩٧ كان [illegible] [illegible] مفرطا بالبلد [illegible] وجرت أمور تتجاوز الوصف ودام ذلك إلى

نصف العام الآتي فمن قال القائل مات ثلاثة [illegible] الأقاليم [illegible] [illegible] دخل تحت قلم الحصرية في مدة اثنين وعشرين

شهرا مائة [illegible] واحد وعشرون ألفا [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] في البيوت والطرقات ولم يدفن

وكلها [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] في الأسد والمرة [illegible] واحدة

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] بغدان [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] الحجر [illegible] [illegible] دمشما [illegible]

ذلك [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] زلزلة عظيمة بديار مصر [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] وفي سنة ٦٢٠ كان غلاء شديد بمصر [illegible]

ابن كثير وفي سنة ٦٣٣ كان الوباء العظيم بمصر وفي سنة ٦٣٤ كان الغلاء بها وقاسى اهلها شدائد وفي سنة ٦٥٤ صليت صلوة العيد يوم الفطر

بعد العصر قال ابن كثير وهذا اتفاق غريب وفي سنة ٦٥٥ حصلت بمصر زلزلة عظيمة جدا وفي سنة ٦٦١ جهز الملك الظاهر بيبرس اخشابا و

الالات كثيرة لعمارة المسجد النبوي بعد حريقه فطيف بها بالديار المصرية فرحا بها وتعظيما لشانها ثم سار بها الى المدينة وفي سنة ٦٦٢

كان بها غلاء عظيم وفيها ولد ميت له راسان ... سنة ٦٦٣ وقع بها حريق عظيم وفي

سنة ٦٦٤ حج السلطان ... بانثى

مركب في النيل ... الذكر

ولدت ...

... ابن ميسر

بالمحمل ... الان وفي سنة ٦٧٩

... بل الاحمر على حجر فاحرقته

فاحدر ... بحر النيل تجاه قرية بولاق

وفي سنة ٦٩١ وقع حريق ... ابن المتوج كانت زلزلة

بديار مصر وفي سنة ٦٩٥ وقع ... وفي سنة ٧٠٢ كانت الزلزلة العظمى

بمصر وكان تاثيرها بالاسكندرية ... والرجال وغرقت المراكب وسقطت دور لا تحصى

وفيها ... تحت ... خلق كثير فان البحر ... دابة عجيبة اخلقة من بحر النيل الى ارض المنوفية وصفتها

لونها لون الجاموس بلا شعر واذنها كاذان الجمل وعيناها وفرجها مثل الناقة يغطي فرجها ذنبها طوله شبر ونصف طرفه

كذنب السمك ورقبتها مثل غلظ المسند المحشو تبنا وفمها وشفتاها مثل الكربال ولها اربعة انياب اثنان من فوق واثنان

من اسفل طولها دون الشبر وعرض اصبعين وفي فمها ثمانية واربعون ضرسا وسنا مثل بيادق الشطرنج وطول يديها

من باطنها الى الارض شبران ونصف ومن ركبتها الى حافرها مثل بطن الثعبان اصفر مجعد ودور حافرها مثل السكرجة باربعة

اظافير مثال اظافير الجمل وعرض ظهرها مقدار ذراعين ونصف ... من فمها ... ذنبها خمسة عشر قدما وفي بطنها ثلاثة كروش

ولحمها احمر وزفرته مثل السمك طعمه كلحم الجمل وغلظ جلدها اربع اصابع ما يعمل فيه السيوف وحمل جلدها على خمسة اجمال في

مقدار ساعة من ثقله على جمل بعد جمل وحضروه الى قلعة بين يدي السلطان وحشوه تبنا واقاموه بين يديه وفي سنة ٧٠٨

... معدن ... قطعة زنتها مائة وخمسة وسبعون مثقالا ... ثم حملها الى بعض الملوك فدفع له فيها

... الى ان يبيعها بذلك ... غضب وبعث بها الى السلطان فمات ايضا من غمها وفي سنة ٧٢١

كان ... حرائق ... وفي سنة ٧٤٩ كان الطاعون العام بمصر وغيرها وفي سنة

... من ... فاقلعت اشياء كثيرة

وفي سنة ... كان الطاعون ... وفي سنة ... وقع الغلاء في البقر ... كثير وفي سنة

... وفي سنة ٧٥٤ ... واستمر الحريق اياما وفي سنة

زلزلة لطیفة فیها ابتدئت قرأة البخاری فی رمضان بالقلعة وفی ۸۶۶ سنة انظر الی [illegible] منجک منا عمرہا خمس عشر
سنة فذکرانها لم تزل ہنا الی ہذہ الغایة فاستدالفرج وظہرلہا ذکروا نشیان وحسمت فشاہدہا وسموہا محمد [illegible] القضیة
نظیر ذکرہا ابن کثیر فی تاریخه قال [illegible] ۹۴۲ سنة وفی ۸۷۶ سنة خسف الشمس والقمر جمیعا فی شعبان
وفی ۸۸۰ سنة ظہر [illegible]
[illegible] الطاعون بالقاہرة وفیہا
[illegible] ۸۸۶ سنة زلزلت المصر
[illegible] سیل عظیم
کاد
بقع
اقلیم
فی اول یوم [illegible]
فاستمر یطلع و یغیب [illegible] مع [illegible]
لمصریة وکذا فی [illegible] وفیہا امر [illegible] المؤید
الخطبا اذا وصلوا الی [illegible] ان المکان الذی یذکر
فیه السلطان فصنع ذلک بحافظ ابن [illegible] مسند السلطان فی
ذلک جمیلا وفی ۹۲۰ سنة امسک النصرانی زنا بامر [illegible] لنصرانی و [illegible]
المرأة وفی ۹۲۳ سنة فشا الطاعون با[illegible] وفی ۹۲۵ سنة [illegible] زلزلة لطیفة وفی ۹۳۸ سنة وقع بدمیاط حریق عظیم
حتی احترق قدر ثلثها [illegible] ۹۴۱ سنة کان [illegible] وہذا فی ۹۴۲ سنة الہجریة انتہی
محمد قنف [illegible] وت
دیگر [illegible] وجف و [illegible] شدید [illegible] ذریت توالد
حیوانات عجیبه الخلقه تا این تاریخ که ۹۴۲ سنه ہجری [illegible] کائنات ارضی وسماوی بسیار
در وقوع [illegible] وکثرت [illegible] قریب [illegible] عظیمه وقایع با ملاحظهٔ قرانات
کواکب را میزان تصحیح قرار داده [illegible] و [illegible] مشود اگرچه بعضے
ازان ہیئته مذکور شده باشد خصوصیت [illegible] اقلیم سندکه مولد [illegible] قرن حاضر پس میگویم
قران اعظم اول در سنه [illegible] از شدت باران دوازده سال
و [illegible] جمشید [illegible] دمشق [illegible] وجہل و جلوس [illegible] خان
در تاتار در ۳۳۴ سنه **قران اعظم دوم و اوسط اول** در سنه طوفان نوح وقع شد و [illegible] تا ہفت سال در ختا
[illegible] شده [illegible] مشخص پید شد [illegible] جدید بنیاد [illegible] ابراہیم علیه السلام مبعوث
شد و در [illegible] اسمعیل [illegible] و جلوس فریدون در ایران ۱۹۹ سنه رودا

قران اوسط دوم در سنه واقع شد و درچین سال در مغوستان اغورخان پادشاه شد و بنای اورسلم یعنی بیت
المقدس لبقربان سلم در سنه و خرابی اتوقیا و بنوطیا از طوفان در سنه و قتل تاتاریان و مغول و ایغوریان بردست نوذر
در سی و هفت و قتل ایرج در قرب آن و ولادت ... و ابجموسه علیه السلام در نود و دو و پنج قران اوسط سوم

خروج بنی اسرائیل از مصر در سنه و خلافه ... هسلی و مدینة الحکماء یا بعضر

بلاد دیگر در هفتاد و ... ام دولت

اولاد جابرش ...

و بعث ... م السلام در پنجا

... بکره ... نح راجه دلنواز کشمیری

انجام مغول بر دست افراسیاب

در سنه ظهور ... مت و چهار اتمام دولت

بشر واد در هند در نود و سنه ... رانیوس اولین سلاطین مقدونیا

در سنه جلوس اناس قیصر درا ... خرابی بیت المقدس در هفتاد و پنج اوسط سوم

و بجی نام مردی بابیز ... ه و چین در چهار صد و نه ولادت تالی

شانک لاوکون در ختا در سنه بنای هیکل بامر بنوس ... بابل در سنه و سنه ظهور لنگ و انگ در ختا در هفتاد و نه
جلوس گشتاسپ پادشاه ایران در نود و یک ظهور زردشت در پانصد و سی آغاز دولت کطیطران روم در نود و
یک ولادت اوکون فوزی دراز قد در ختا در سنه ظهور ثولون در یونان در سنه اوسط چهارم اتمام دولت
راجه هرباه والی دهلی در سنه مصالحهٔ یونانیان در سی و هفت تصرف فیلقس پدر اسکندر بر یونان در سی و هشت ظهور
شنکراچارج محی مذهب قدیم هنود و غلبهٔ براهمه بر بودهٔ ملتان در چهل تمام دولت قبطیان مصر در پنجاه جلوس اسکندر
در هفتاد و هفت فتح بابل بر دست اسکندر در نود و دو و قتل دارا در نود و سنه فتح سند و اتمام دولت قوم
جادو در نود و شش و فات اسکندر و آغاز طوائف الملوک در پارس و روم و تسلط بطالسه در مصر در سنه اتمام دولت کطیطران
روم و آغاز سنه اسکندری از سنه قران اعظم چهارم و اوسط اول در سنه واقع شد آغاز دولت اشکانیان
در ایران در سنه تسلط راجه بکرماجیت الی چین هند و بنای صدر او چین و نهان سال جدید در سنه و تسلط جولیوس قیصر بر ملک فرانس در
سنه و تسلط اغسطوس بر شام در سنه و فتح بنی اسرائیل بصوت ابوزنه در سنه ولادت یحیی و عیسی علیهما السلام در سنه
اوسط دوم تمام بطالسه مصر بر ملکه قلوبطرا در سنه خروج رجه تنالباهن و منع شاکه در سنه خسف بر قلابنه
و پنبیا در سنه آغاز دولت ساسانیان یعنی جلوس اردشیر بابکان در سنه اوسط سوم ادعای مانی دعوة
موت در سنه تمام دولت راجه او شو از بنگاله در سنه بنای استنبول در سنه جلوس راجه بهوج در سنه جلوس
... در سنه جلوس قباد در سنه ظهور مزدک و ایجاد مذهب جدید در سنه اوسط چهارم اتمام قیاصرهٔ روم

و آغاز قیاصرهٔ یونان در سنه ۱۰۹ جلوس نوشیروان در سنه ۵۳۱ جلوس بلیدوزخان و آغاز دولت مغول در سنه ۲۱ و لادت

... ملم در سنه ۵۹۰ جلوس خسرو پرویز ... ۱۳ ... دولت جوگیان و جلوس اجهٔ ملوک چند بر تخت دهلی

... در سنه ۱۹ وفات ابوبکر صدیق

... اسلام در مصر در سنه ۲۷

... خلافت علی

... ذقعبر

شریف ... مرۂ

در سنه انقطاع ... مه

سنه هزار و هشتصد ... بود

بعثت بکرادت و هفتاد ... بد لردی اتفاق افتاد

وازینجا وقائع هند را بقید ... عیسوی نوشته میشود

انجام دولت هر پریم در دهلی در سنه ... فاطمه در سنه یکصد و ...

تمام بنی امیه و آغاز دولت عباسیه ... مصر در سنه ... جلوس ...

در سنه ۱۹ و جلوس مامون در سنه ۹۷ جلوس اگریمت بر تخت ... در سنه ... طایران بر شاخ ...

در جو آسمان بر بغداد پدید آمده روی فلک را پوشیده و تسلط طولونیه بر شام در سنه ... بارش ... رطل بر سو ...

... زلزله ری ... خان ... سمان و ... در سنه ... قتل منصور در سنه ... و بردن قرامطه حجر سود در سنه

... بستن ... یک ... در بغداد در سنه ... زلزله عظیم ری و خسف ... در سنه ... دوم تمام دولت ...

... ز دهلی در سمت یک هزار و چهل طوائف الملوک ... در سنه ۹۹۲ انجام دولت اسلام ... جلوس ... سلطنت

اسپین در سنه ... اتمام اخشیدیان شام در سنه ۹۹ وفات حکیم ... در سنه ... فتح ... بدست محمود غزنوی و تخریب مندر

سوم جک در سنه ... بارش سنگ در افریقیه در سنه ... بارش ... در عراق و فتح ... هدم معبد چهل هزار ساله بدست

محمود در سنه ۱۹ سقوط شهاب ثاقب عظیم ... یک شب بغداد در سنه ... زلزله ... افریقیه و تبریز و خسف قیروان و نزول صاعقه

و ... آهن ... آغاز تاریخ جلالی در سنه ... هجری و ... یزدجردی اتمام سلطنت راجگان کوهستان سوالک ...

دهلی و سمت یکهزار و یکصد و هشتاد و پنج مسند نشینی راجه ... قران شش ستاره سوای زحل غرق حجاج در سنه ۴۸۹

... حضرت ابراهیم و یعقوب و اسحق در سنه ... ظهور عقارب طایره در بغداد در سنه ۵۲۴ بارش مار احمر در یمن و شهادت

سالار مسعود ... خندق حول قبر نبوی صلعم در سنه ۵۵ قران سبعه سیاره در برج میزان و ولادت چنگیز خان در سنه ۵۶۹ آغاز

... در شام در سنه ... بارش تگرگ ... در عراق سنه ۵۹۶ آغاز اسلام در بنگاله در سمت هزار و دویست و ...

... سلوهه ... جلوس ... در سنه ... غلبه ... خان بر ایران در سنه ۶۲۶ ... ظهور آتش در خارج مدینه منوره

در سنه ۶۵۳ بنای رصد مراغه در سنه ۶۵۹ ظهور ذو ذنب در سنه ۶۶۳ حادثه ریح و بارش ثلج یکصد و پنجاه درم در بصره و بارش احجار سفید

در احمد آباد ایران در سنه ۶۸۰ آغاز دولت عثمانیه در مقدونیا در سنه ۶۹۶ قحط و وبای ایران در سنه ۶۹۹ بارش تگرگ در بغداد بصورت

حیات و عقارب طیور و سباع و رجال و حرق ... ادره مامر خلجیان در هند در سنه

آغاز دولت بهمنیه در دکن در سنه ... در سنه ۶۳

آغاز قرامانیه در شام در ...

جلوس در غزات ... در سنه ۱۳۹

وصول تیمو

... وس و جلوس

... و زلزله یکماهه هند در سنه

... داخل شدن آن ملک

... ن در سنه ... عزیمت همایون

با ایران در سنه ... جلوس اکبر اکف ... سه ... تسلط سلاطین

عثمانیه روم بر مصر و انجام عبا ... ظهور عمود هوائی و ذو ذنب و طاعون

در سنه ۲۷ نزول صاعقه و یافتن ... ساهجهان در سنه ... قحط دکن و وفات ممتاز محل

اسیری فرنگیان هوگلی در سنه ... در سنه ۵۶ اتمام عمارت شاهجهان آباد در سنه ... و مسجد جامع در سنه ۶۰ جلوس عالمگیر در سنه ۱۰۶۹

آغاز خروج پیشوایان دکن و قحط در سنه ... تسلط متخاذل پادشاه روس بر ملک پولند در سنه ۱۰۹۹ آغاز وبای هفت ساله در سنه ۹۹

مسند نشینی فرانسس ثانی در جرمن در سنه ... **قران اعظم ششم و اوسط و اصغر اول** در سنه چهار هزار و هشت صد

و دو طوفان و سنه دو هزار و چهار صد و چهل و هفت بخت نصر و دو هزار و دو از ده اسکندری و هزار و هفتصد و پنجاه و هشت

و هزار و هفتصد و ... و هزار و شش صد و بست و ... شاکه و هزار و صد و سنه ده هجری و هزار و شصت و نه یزد گردی و ششصد و بست و سه جلالی

و هزار و صد و سه فصلی واقع شد جلوس بهادر شاه در هند در سنه ۱۱۱۹ قتل اعظم شاه و تیغ بهادر و آغاز دولت سکهان در سنه ۱۹ جلوس عظیم الشان

جهاندار شاه در سنه ۲۴ جلوس فرخ سیر در سنه ۲۵ عروج مرهته در سنه ۲۹ جلوس محمد شاه و آغاز رصد دهلی و جینگر و بنارس و انجام سادات بارهه و زلزله عظیم

در سنه ۳۱ **قران اصغر دوم** ظهور ذو ذنب آغاز فساد پیشوایان در سنه ۳۶ اتمام دولت صفویه از ایران و تسلط پیشوایان

بر صوبه دکن در سنه ۵۱ وصول نادر شاه در سنه ... خسف هرقلانیوم و پمپیا بار دیگر در سنه ۳۶ جلوس الادس بر تخت سویدن

در سنه ۵۷ **قران اصغر سوم** تسلط ... بر بنگاله و تقرر چهارم در سنه ۵۵ اسیری علی محمد خان رئیس کهر و ولادت شاه

عبد العزیز دهلوی در سنه ۵۹ وفات محمد شاه و قمر الدین خان و راجه جی سنگه و جلوس احمد شاه و وزارت منصور علیخان

جانشینی ایشری سنگه و قتل نادر شاه و طوائف الملوک در ایران و آمدن احمد شاه و مراجعت از لاهور در سنه ۱۱۶۱ جلوس

کریم خان زند بر سریر شیراز در سنه ۶۶ جلوس عالمگیر ثانی در سنه ۶۸ قتل متهرا و دهلی و بدر رفتن کشمیر و لاهور از هند در سنه ۶۹

آغاز دولت انگریزیه و تسلط بر مرشد آباد و قتل سراج الدوله در سنه ... و قتل عالمگیر ثانی و آمدن احمد شاه نوبت چهارم و هزیمت

جهنکو و عماد الملک و جلوس شاه عالم و هزیمت انگریزان و رام نراین و تسلط مهاجی سیندیه بر دهلی در سنه ۱۱۷۳ قران اصغر چهارم
افتادن بهتی بر هیرن و مصالحه انگریزان با شاه ... در سنه ۱۱۷۴ آمدن احمد شاه مرتبه پنجم و هزیمت
عالیجاه از انگریزان و تسلط ... و مصالحه انگریزان با شجاع
الدوله و ... شجاع الدوله
و لنو ... آصف
در سنه ۱۱۹۹

قران اصغر پنجم

دولت رام سیندهیه در

بونا پارطی در فرانس در سنه ... رباب ملک فرخ آباد

قران اصغر ششم

بنصاری و زلزله عظیمه و فتح اکثر ... ان قریب بنارس

المغش در سنه ۱۲۲۶ جلوس غازی الدین حیدر ... قران اصغر هفتم

جلوس و جه دولت رام سیندهیه بجای شوهر در ... سنه ۱۲۵۲ جلوس جهنکو

پسر دولت رام در سنه ۱۲۵۱ جلوس محمد علی شاه در ... در سنه ... و جد بن ... الدماجد محرر سطور بجوار رحمت الهی انتقال فرمودند
... تاریخ وفات ایشان ... شاه قلعه سیندهی و ولیم چهارم پادشاه لندن و سلطان محمود پادشاه روم
و جلوس بهادر شاه ... و سلطان عبد المجید خان در سنه ... رنجیت سنگه ... جلوس ... سنگه و فتح کابل
و نند بار بر دست انگریزان در سنه ... کهرک سنگه و نونهال سنگه و جلوس شیر سنگه در سنه ۱۲۵۶ قران اصغر هشتم در سنه
یکهزار و دو صد و پنجاه و شش هجری و یکهزار و هشت صد و نود و هفت سمت ... محرر سطور در سنه ۱۲۷۲ ولادت
ولد اول نور الحسن طال عمره ... در سنه ۱۲۷۳ ... و نکاح ثانی کاتب حروف در
بهوپال در سنه ۱۲۸۸ اتفاق افتاد و خطاب نواب ... غره صفر در سنه ۱۲۸۹ هجری ... شد و منظوری ... گورنمنت انگریزی
... و تسوید تفسیر فتح البیان ... در سنه ۱۲۹۰ ... بانطباع در
مطبع ریاست بهوپال در سنه ... هجری ... سال ... ریاست ... دست راجه
... انتزاع ... انگریزان ... جزو دوم
... جزایر غربی ... کیل جنوبی ... شمالی ... بت
پرستی بودند ... علیه السلام ... ملک مسلط
شدند در سنه ۱۲۰۳ ... ولایت ... کولاسپه سالار بر ریاست آن ملک
... مردمانش ... حیوانات بودند و تا سنه ۱۲۴۳ ریاست ... مدت

رسوم النسانیه موفقند و از سنهٔ صد و هفتم مسیح علیه السلام دین عیسوی در آن ملک آغاز شد که هنوز باقی ست و در سنهٔ
هشتصد ع البرت تمام ولایات متسلط خود را انگلند نام نهاد و صنعت طبع در عهد هنری دوم در سنهٔ ۸۵۴ ع شایع شد جرمن و اسپین
و فرانس و دنمرک و سویدن و پولند و روس و امر ... ست و ماجریات حکومت و سلطنت
ایشان در تواریخ مبسوطه مذکور ... دو پاره کلان ست
یکی امریکا که آنرا گینه ... صد
... و چهار
و بست کر ... گویند و در حرو قتر
و سعادا ... و هر جانب او مشتمل ست
بر ... امریکای شمالی بقبضهٔ
فر ... ست سکنهٔ قدیم آنجاست و
امروز که سنهٔ ۱۲۰۹ هجری ... جه ایشان بسوی ممالک هند
بگوش میخورد و تا یار قند ... ه و تعالی درین میان چیست
باقی ماند ربع مسکون آنرا ... سنه غربی موسوم به یورپ و فرنگستان
سوم ... جنوبی نام زد ... ن بحسب تخمین نود کرور نفر اند و السنهٔ مختلفه ایشان قریب
بدو هزار نوع و منجمله ایشان یک بیست و پنج کرور عیسوی المذهب ند و سی و پنج کرور اهل مذهب بُده و ده کرور اهل اسلام
و قریب بهمین مقدار هنود و در بقیه ده کرور مجموع اهل عالم باختلاف ... از ینجا مستفاد میشود که بموجب خبر مخبر صادق
علیه الصلوة و السلام که نصاری در آخر زمان اکثر اهل عالم باشند و اکثر ممالک تصرف ایشان ... این زمان آخر الزمان
واقرب من قیامت ست زیرا که کثرت اینقوم و طول و عرض ممالک معمولهٔ ایشان بالفعل بیش از همه ... ست
و ترقی دولت و نوع ایشان روز افزون و بالجمله این امارات بعیدهٔ قیامت از ان جنس ست که در عالم بوقوع آمده و لذ
و ذکر وی برای تنبیه بر وقوع ست نه برای تحذیر از آن زیرا که آن فوت شده و حذر از چیزی باشد که آینده و شونده ست
آری در ضبط این قسم حوادث عبرت ست برای معتبران و ایقاظ ست برای نائمان و آگاهی ست برای غافلان و تدارک
ست برای عاقلان و تصدیق ست برای خبر مخبر صادق که از اشراط صغری و کبرای قیامت ترسانیده و بران اطلاع بخشیده
صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم باب سوم در ذکر امارات متوسطه و اشراط صغری که در عالم ظاهر شده و منقضی نگردیده
بلکه باقی ست و روز افزون ست تا آنکه متصل شود باشراط کبری که مقدمهٔ آن ظهور مهدی ست و آن باستقرا اخبار
و آثار قریب بصد علامت ست و شیخ معین الدین محمود واعظ در رسالهٔ ... نام آنرا بر وجه بسط واضح کرده اما قیام ساعت
... ساعت قیام ... علامت گفته اند ... قیامت برپا نشود و مجموع این اشراط
... که جملهٔ اشراط صغری در عالم واقع شده و میان بنی آدم رواج دارد
... و ترقی ... تا آنکه مهدی ... و سلسله امارت کبری بجنبد و دنیا روی بفنای تام

بهد چه بقای عالم بعد از جهدی نسبت بزمانه سابق بر جهاد ... [illegible] ... فعلیه ... بعض قبل

از امارات متوسطه یکی غربت اسلام و تغیر احوال ... آمده است از آنچه در زمان نبوت نشان بود و از استقامت بر دین و

التزام احکام شرع ... [illegible] ... خارف و حطام این سپنجی سرا و انات

... [illegible] ... مانند او این اوصاف

... [illegible] ... اخرجه الترمذی

ومنه ... [illegible] ... تا در وقت

غربت دیر ... [illegible] ... زنگیر

ولا خوش ... [illegible] ...

سوم از مجلد ثانی ... [illegible] ...

بحد یکه الله گوئی ... [illegible] ... ر بسر علیه

علی آله الصلوة وال ... [illegible] ... ستور شده و بدعت

بعلت اختفای کذب جلوه ... [illegible] ... نمی گویم ... حضرت جل

زمان اکبر و جهانگیر بود و زمانه این هر ... [illegible] ... ت بلکه اتی ...

چنانکه بندی از آن در ذکر اکبر پادشاه بر زبان ... [illegible] ... ت پادشاه و عالمگیر فی الجمله

پاس اسلام داشتند اگرچه حق اسلام چنانکه باید وا نمیشد و لهذا مکاتیب حضرت ایشان مملو است از ذم بدعت و انتصار سنت

و تحذیر از قرب قیامت و حق این است که در حدیث آمده نمی آید بر امت من هیچ زمانه مگر آنچه بعد او است بدتر است از وی اخرجه

البخاری و روایت کرد طبرانی در معجم کبیر از ابو الدرداء رضی الله عنه مرفوعا نمی گذرد هیچ سال مگر ... میشود ... زده

میشود شر و ... طبرانی ست از ابن عباس نیست هیچ سال مگر پیدا میکنند مردم در وی بدعتی و می میرانند سنتی را تا آنکه

بمیرد سنت ها و زنده شود بدعتها و ترمذی از انس روایت کرده که نیست هیچ سال مگر بلکه بعد او است بدتر است از وی

تا آنکه ملاقات کنید شما با رب خود ... از انس آمده که نمی آید بر شما هیچ سال و روزی مگر آنچه بعد او است بدتر است از وی

تا آنکه ملاقی شوید با پروردگار خود اخرجه البخاری و احمد و النسائی ... منه ... غیره ... علیه

کاتب حروف گوید مفهوم این روایات چیزیست که هر ذی بصیرت از تجربه خود دیده ... خود آزموده است و هیچکس

نتوان یافت که ... شکی در صدق این تجربه باشد روایت است از علی ... که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک است

بیاید بر مردم زمانه که باقی نماند از دین اسلام مگر نام و از قرآن مگر نقش مسجدهای ایشان آباد باشند و لیکن ویران

از هدایت فقیهان ایشان بدترین کسی باشند که زیر ادیم آسمان است ... از ایشان فتنه برآید و در ایشان

باز گردد اخرجه بیهقی و ابن عدی گویم مصداق تام این حدیث زمانه ما است ... در بعض بلاد ... سلام

آبادی مساجد ... و مدارس از طلبه علم و مطابع از طبع کتب دین و تذکره ... و رسائل شرع مبین و کثرت

و عاطبیباست اما هرکرا یعنی از مقصود شرع و مطلوب شارع بر اصلح و ارفق راه یابی زیرا که غرض ایشان ازین سیرت و اطوار این سریرت نفع بنفس خود و بید ایشان
نیست بلکه جلب منافع و تحصیل معاش و اکتساب قوت و پیدا کردن رزق بهر وجه که باشد و بهر نهج که حاصل گردد لهذا محروم بوده اند از برکات و آثار آن و از اخلاص
از خلاص اطوار آن نسبان ایشان با عث ... [illegible] ... ایمان خود
از زبان ... [illegible] ... از الایمانی ست از

نقصان اعاذنا الله [illegible] دقیق
بر دین خود [illegible] بیان و غلبه فساق
و قلت [illegible] علما درین وقت همین
کجا [illegible] طبی اوست فهذا زمان
الصبر [illegible] عبدالرحمن قنوجی رحمه الله تعالی
از ابن مسعود مرفوعا آورده [illegible] وی مگر کسیکه میگریزد
بدین خود از قریه بقریه [illegible] سفیان ثوری را که
از کبار محدثین اولین ست [illegible] مالی گفت زمانی برگنامان خود گریستم
[illegible] اکنون بر [illegible] لعنه سوگند بخدا که جز وی خدای نیست البته حلال شد
عزلت درین زمان غزالی گفته اگر عزلت در زمانه سفیان حلال ست پس در زمانه ما واجب باشد فقیر گفتم اگر در زمانه غزالی
واجب ست درین زمانه خود فرض عین گشت و الحمد لله که مارا خود سری باین بی سر و پایان در رنگ دیگر ابنا جنس و اهل
زمان نیست حق تعالی توفیق زیادت بخشد که مرا بیگانگی از خلق با حق آشنا کرده ست و بطبع من یکس کم ساختن بسیار
میسازد و ابن عمر رضی الله عنه از آنحضرت روایت کرده که محبوب ترین اشیا نزد خدا غربا اند گفته شد کدام اند غربا فرمود
گریزندگان بدین خود برانگیزد ایشان را حق تعالی با عیسی بن مریم روز قیامت و گفت ابو سعید خدری رضی الله عنه که گفت
مردی ای رسول خدا بهترین مردم کدام اند فرمود کناره گیرنده در شعبی از شعاب که می پرستد خدا را و غالب بدم از همه
خواهم که ... [illegible] ... کنج گزینم و بپرستم خدای را و در حدیث متفق علیه ست از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم مردم مانند صد شتر اند
[illegible] در نهایت احد انتهی و ... [illegible] ... که ... باشد بر سفر کردن و بار برداشتن یعنی آدمیان بسیار اند
و ... [illegible] ... شایسته صحبت باشد و مؤدی حقوق صحبت و متبع شریعت و مقتدی سنت کمتر ست آنچه پرسیدیم
... [illegible] ... بسیار ست و نیست و نیست ... [illegible] ... عالم ... بسیار ست و نیست و بعضی از شراح حدیث گفته اند که مراد
باین حدیث ... [illegible] ... آخر زمان ... [illegible] ... که مردم خیر و صالح ... [illegible] ... بوده اند چنانچه و قلیل من عبادی الشکور
... [illegible] ... آخر زمان ... [illegible] ... سنت ... کم گردند تا آنکه ... [illegible] ... چنانچه
... [illegible] ... یک حدیث ست از آنحضرت صلعم روایت کرده
... [illegible] ... خدای تعالی با ایشان

باک وانشتنی انتهی یعنی از صلحا هریکی بعد دیگری میروند و بر لیام آخشتین ست نسبت بباقی و آنانکه می مانند بدان اندکه ایشان
راهیچ قدر و اعتبار نزد حق تعالی نیست فصل ... از ابوسعید خذری رضی الله عنه مرفوعًا
آمده که فرموده ... ر بشبر و ذراع بذراع تا آنکه
اگر د ... و اگر ایشان بند
بپ ... از عبد الله
بن عمرو بن ...
انکان منهم من ای ...
هر کرا ببینی بحکم الناس
بالنصاری یهود و شر و
این مسلمانی نیست قیا ... روقتی که بامداد
کنید در جفت جامه و شبانگاه ... شود کاسه دیگر و
بپوشید خانهای خود را بلباس چنانکه ... را از امروز زیرا که
فارغ باشیم از کسب معیشت برای عبادت ... بهتر بی انتهی الباکر
مکان کنایت از نعمت و رفاهیت محل اسراف در لباس و طعام و مسکن و امر ... مشغول مسجد و دران و مشغول بماد و ن
حق باشند و درینجا اشارت ست بفضیلت فقر و حاجت بر غنا و نعمت و تغییر ست از افضل بسوی ادنی و مصداق
این حدیث نیز از خلافت معاویه رضی الله عنه تا امروز موجود ست و روز افزون این نیز در حقیقت از علامات قیامت
ست و گفت حذیفه رضی الله عنه که فرمود آنحضرت صلعم گفته میشود مرد را چه عاقل و دانا ست یعنی در کار و بار معیشت
و چه عجب زیرک ست و خوش رو و خوش زبان و فصیح و چه عجب چست و چالاک ست و نیست در دل وی مقدار دانه
خردل از ایمان یعنی این صفات در عرف مردم در خلق کمال اند در حقیقت با انعدام ایمان هیچ محض اند چه معتبر ستایش
بتقوی و ایمان ست نه باین و آن و این مضمون هم در دربار اهل دولت بدرجه کمال مشاهده میشود و جمعی از علماء سوء دنیا
طلب هم درین غفلت گرفتارند و از حقیقت علم خود مقصود از وی بر کنار دینار و جهت همت خود ساخته اند و عقبی را پس پشت
انداخته بریا و سمعه چنانکه باید و شاید پرداخته اند و آبروی خویش اهل ایمان در باخته حفظنا الله تعالی عن صنیعهم عائشه
رضی الله عنها از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود اول چیزیکه نگونسار کرده میشود یعنی متغیر میگردد در اسلام خمر ست گفتند با وجود
آنکه خدا حرمت وی بیان کرده فرمود نام می نهند آنرا بر دیگر جز خمر و حلال میکنند آنرا رواه الدارمی یعنی بتبدیل نام
میخورند چنانکه نبیذ و مثلث و ماء اللحم و ماء العسل یا شراب الصالحین یا آنرا از عسل و برنج وغیره سازند و گویند خمر نام آب
انگور خام ست نه مسکر و این ناب انگور ست که خمر باشد و نمیدانند که هرچه مسکر ست حرام ست انگور باشد یا چیزی دیگر
و باین قبیح و انحش تنبیه ... و حیله ... ست در نفی حکم ملک علام و از این قبیل ست آنچه کاتب

حروف عفا الله عنه در بعض بلاد اسلامیه راجپوتانه بچشم خود دیده و بگوش خود شنیده که نام ربوا را مبدل کردند و کسب
و منافع نامیده اند و در بعض بلاد شرقیه هند وثیقه اش خوانند و درین پرده داد رباخواری که محاربست با خدا چنانکه
داده اند و ندانستند که هر قرض که بکشد نفعی را سود ست … سو رند بانچو انند نعوذ بالله من جمیع ما کرهه الله این
حدیث را اگرچه سودی خاص ست اما … شمار مبدلة الاسماء را
و قد قال تعالی ان الله … بمروف
زبون اندوغا … ی خاطر را
بدریافت … نام خود ست
وار … تا آنکه بیرون می آیند گرو
ک … بیکنند فصاحت و بلاغت را
… ورند گاو تا بزبانهای خود
تا مردم را در دام سو…
تمیز نمیکنند در چرندین … رعب یا لبس تفاوتی نیست همچنین
این گروه نیز زبان را … حرام باز نداند این خبر مصداق حال شعرا
ست که کار ایشان مدح … رت مند ربودن ست و نیز علما سوء دنیا طلب که
مصاحبت توانگران را وسیله رزق و تائید کلام ایشان را واسطه حصول جاه و خوشامد گوئی ایشان را باقسام تقریر پیشه
خود ساخته اند درین حکم داخل اند و این قسم مردم در هر زمان موجود بوده اند و درین زمان بسیار و بیشمار اند و فساد هائیکه
درین واقع شده و فتنه های ریا و سمعه که تمام عالم را فرو گرفته از شامت اقوال و افعال همین گروه دنیا پژوه ست عصمنا الله
تعالی عن اعمالهم و اقوالهم ابو هریره گوید آنحضرت صلعم فرمود می آید بر مردم زمانه که پروا نمیکنند مرد که از کجا گرفت مال را از
حلال یا حرام اخرجه البخاری و بیهقی در شعب الایمان از حسن مرسلا آورده که فرمود آنحضرت می آید بر مردم زمانه که باشد سخن
ایشان در مسجد در امر دنیا پس منشینید شما با ایشان که نیست خدای تعالی را حاجتی درین قوم و واقع شد بین هر دو خبر
در اهل دیار چنانکه نتوان پوشید **فصل سوم** و از انجمله ست آنکه فضائل انسانی و کمالات نفوس ناطقه که در کتابها نوشته
دنیا بضد آن … مال شده و فاسمی ست بی مسمی مروت نامی ست مثل کیمیا و انسانیت لفظی ست مانند عنقا نه از خیر
خبری و نه از محبت اثری و نه از رحمت روئی و نه از صدق بوئی محمد صادق اختر در صبح صادق این باب ابیاتی به طرز مرغوب
تفصیل … درین مقام … چند … انتهی … میگوید کارهای زمانه همه برعکس و خلاف مقصود واقع
ست … میکنند … سرفراز میکنند … میکنند و در سینه صافیها گران و گران تنها نیها
زرق عقد … تکلف … دشمنی بی تکلف … در ساها صورت پذیرد و این
… صورت … خبر … بیست … بعد ست … بغرضی … افراد انسان یافته نمیشود و ازین
… بیست … همه پر غبار و رو با همه صاف و این

دشمنان دوست نما را طرفه رسمی است که بدون مطلب طلب ملاقات یکدیگر نکنند و بی مقصد قصد دیدن باهم نمایند و با وجود
سرد دلی و خشک مغزی سخنهای گرم و چرب تصنع بزبان آرند یکی گوید بغایت مشتاق بودم دیگری گوید مشرف شدم و
در حقیقت نه آنرا شوق و نه این را شرف هرگاه مطلبی در دل صورت بندد و غرضی منظور گردد برای دیدن یکدیگر قدمی رنجه
نمایند و همدیگر را آشنای بی ریا و دوست درست خوانند و تا حصول غرض در محاورات و مراسلات خود را فدوی و
عقیدتمند و بنده صمیمی و ارادت کیش قدیمی و نیازمند باوفا و مخلص بی ریا و نحو ذلک بالقاب گوناگون نگارند و در اظهار
خلوص و اتحاد مبالغه بحدی رسانند که فعل ایشان موافق قول ایشان مظنون گردد تخدع و مکر عادت ایشان است و
عداوت جبلت این بدکیشان اگر از راه تغافل بشری از ایشان در حق کسی واقع نشود بر وی حق احسان ثابت کنند و
بار منت عظیم بروی گذارند ... آیینه اگر ندیم رسانند و شیر و پلنگ با این همه درندگی ذاتی با طعمه
رسان خود لابه گریها میکنند ... رکو شرانند که سگ و سباع هزار درجه بر ایشان شرف
دارند چنانکه گفته اند که بزرگترین کاشنا ... تا آنکه باتفاق سگ حق شناس از آدم ناسپاس
لیکن دریافت کیفیت آدمی که بنظر ... بر چه از احسن تقویم است و گاهی موروثه رد و ناه اسفل
سافلین مشکل است ... تحقیق این شقی است
اگر هزار احسان در حق این ناسپاسان بکار رود ... راه سوک مراعات نقص
راه باید کینه آن تمام عمر چون آرزوی خود بخاطر دارند و پیش مردم ... برند و ... ندند و آنچه لوازم عداوت
بتقدیم رسانند دیگر این ... آنچه از نیکی بر زبان آرند ... هرچه در دل دارند
... شفقت ... عیوب بصد آرند و بد بینند
... در حقیقت این ... توفیق ...
بدون ... سرانجام پذیرد و سببی صورت پذیرد ... فراهم آید و در اظهار سودت
اغراق بکار برند و بیگانگیها اظهار کنند و گله های دوستانه در میان آرند و بیهوده گفتن احسان ثابت گردانند که کاش ما
ازین مقدمه خبر داشتمی تا مال و جان نثار کردمی حیف که ... شنیدمی ... بحمد الله که این همه بر طبق آرزو و این کام بر وفق
مرام صورت بست با این گفتگو اگرچه در ظاهر بتکلف خود را شاد وانمایند و ... در باطن از حسد و غم چون
جراحت خون بگریند و اگر کسی با قتضای بشریت ... آید ... بخاطر راه یابد و از فرط حیا ...
صبر لیق چاره کار گم کند و بحسب شادو رهم فی الامر ... دوستان ... این خیره سران ظلمانی
نهاد و ظلمت سرشتان ... ثابت کنند ... درهم و دینار کرده اند
و جمله حقوق دوستی و محبت بجا آورده ... امیدی ... امیدی وارد
... ایشان ... آدم را بخورد چرا که

[illegible] دست و حالا زبان بست پیش ازین صحبت جانبین برای نفع همدیگر بود حالا هر یک را قصد اخذ و جر ست پیش ازین دوستان
یکدیگر [illegible] میکردند حالا دغا میکنند پیش ازین اصحاب علم سینه کم واقع میشد حالا حسنه کم اتفاق می افتد پیش ازین تحصیل علوم برای حصول حق قوت بود
حالا برای منفعت و جاه پیش ازین جان و مال نثار آبرو میکردند حالا آبرو برای مال میریزند پیش ازین احسان میکردند و منت
نمیگذاشتند حالا اگر ابدا میسر باشد منت میگذارند پیش ازین عذر اصحاب جرائم می پذیرفتند حالا پیش از گناه مواخذه می نمایند
پیش ازین اهل دول محتاج خردمندان بودند حالا خردمندان محتاج نان پیش ازین ملوک و امراء جویای صحبت دانشمندان بودند
حالا میل خاطر بصحبت مقلدان و مسخرگان دارند پیش ازین اقارب و عشائر مدد و معاون یکدیگر بودند حالا جواسیس عیوب اند
پیش ازین بر توانائی برادران ناز میکردند حالا از شر آنها احتراز میکنند پیش ازین در استتار افعال قبیحه اصرار داشتند
حالا در اشتهار آن افتخار میدانند پیش ازین عقوباتیکه بگناهگاران لازم بود درین زمان نصیب بیگناهان ست پیش ازین
همت هر کار بود حالا زر در کار ست خلاصه آنکه پیش ازین هر [illegible] یلوئی از عالم بار بسته و از افعال ستوده
و اخلاق پسندیده نشانی نمانده صراط مستقیم مسدود [illegible] اشن بی و قر و مقدار دانشمند محتاج
و خوار ابلهان عزیز جهان هنرمندان دربدر بهر نان پست همی [illegible] وصله مغلوب بی وفائی زبردست و مروت
زیردست یکی از بزرگان دین فرموده اگر شعر میدانستم هر آینه مرثیه مروت میگفتم سخن منیر لاهوری ست هم خونان
با وجود پیوستگی مانند ابروان کج نشین و برنگ چشمها با این همه قرابت در حق یکدیگر ناتوان بین آشنا چون معنی آشنا در
مذاقها ناگوار ست و بیگانه مانند خیال بیگانه با طبعها ساز گار زبر البشان محض شر و همه از اهلیت بیخبر خردان گستاخ بیکار
بحو ریدان محظوظ صدق و وفا در خواب ملر و فریب بیدار دروغ موثر راستی بی اثر حق منهزم باطل مظفر ظالم عزیز
مظلوم ذلیل حرص با فراط قناعت تفریط محبت الفت تکلف حقوق مبدل بعقوق علما بی عمل [illegible] زهاد زصلاح [illegible]
[illegible] نیست و از فساد بیار [illegible] ست مسلمانی در کتاب و مسلمانان در گور [illegible] ممنوعات قدمها در طریق ناسزا [illegible]
[illegible] بانها گویا نی غیبت گوشها شنوای مذمت چشمها بینائی عیوب [illegible] در آزار قلوب حظی که از [illegible] هزلیات برد [illegible]
استماع کلام مجید و حدیث شریف نیابند در وعظ و نصیحت تکلف همه [illegible] و در رشته [illegible] همه سبطان زمان
خردان با بزرگان در جوش همسایه با همسایه در خروش [illegible] همه حق [illegible]
[illegible] بیهوش
[illegible]
ایمان [illegible] [illegible] شوند [illegible]
خورند چون شهوت غالب کرد [illegible] شهوت [illegible]
پیدا رند و نداند که خرو بخنک [illegible] ایشان [illegible] دوستی
اگر دوستی ببینند اول بتفحص و تجسس [illegible] عیوب [illegible] مطلع گرد [illegible] خود تراشیده در لباس دوستی از زبان
هر یکی بدیگر ظاهر کنند و میان آنها بغض و عداوت [illegible] رسانند و باه بازیهای این سگان تا کجا شرح دهم

فضیل عیاض میفرباید که آرزومندم که بیمار شوم تا مرا بنماز جماعت این ظاهر پرستان بمعنی رفتن نشود و احسان بزرگ
و منت سترگ بر خود بپذیرم از ان کس که بر من گذر نکند و سلام نگوید الحق هر بی خردی که از تنهائی متنفر بوده بصحبت
این دو رنگان نکوهیده خو ولا بد گران پر خاش جو مانوس بود نفس مدام رنجور باشد و جانش از عیش و عافیت دور
محبت این قوم بی طمع نباشد و اخلاق این جماعه بیغرض نبود و سلاطین همه از طریق عدل و انصاف دور و وزرا جمله مست
باده نخوت و غرور عمارات و قصور این گروه قیصریست و کاخ و ایوان این قوم کسرائی و مرکب خنگ اینها قارونی و
قاب قاچاق اینها فرعونی و اخلاق و طبائع این جماعه نمرودی و سفره و خوان این مردم خاقانی و مذهب این فرقه شیطانی
نه اخلاق اینها محمدیست و نه اوضاع مصطفوی و امرا و حکام همه زبون کیش و مطیع کش و پیوسته در تکاپوی آن باشند
که تمرد و سرکشی بنهجی صورت بندد و تا دست ظلم و جور بمال و ناموس خراج گذاران دراز کرده شود و تصرف در اموال
مغصوبان و آزردن دل مظلومان کار ایشان ست و با هیچ آلتی ترحم بر غربا و سیاستهائی بیجا شعار ایشان عمال همه زبون
سیرت و بدسیرت که حصول مطالب خود بر مطالب قائم مرجح و مقدم دانسته به تراش بال مال رعایا کوشند و کار بجای
رسانند که خونها ریخته شود و خانها خراب گردد و در فکر ترقی کردن خزانه سرکار و پر کردن خانه خود کمر چستی بندند و اگر
آتش فتنه ارتفاع یابد با تیشه بیرو را طفا آن میوستند و نیا را بر دین ترجیح دهند و حکم شیطان را بر حکم سلطان مقدم دارند دیوان
دفتر و متصدیان سراپا شتر پشت ... در فکر گرفتن رشوت مصروف و بدرو نگوئی و حق پوشی مشغوف سعادت را
... از منزل از پیش خود برانند و شقاوت را ... کنند بسوی خود کشند ارباب منصب همه بی توفیق و بی انصاف
ستم شعار و باکر ... آن همه کافر نعمت و در رعایت نالائق ناانجا ... نمک قا خورند و کاسه سرآنا شکنند و واقعه نویسان
سراپا عیب که ... نور ... تا ... ان و ویران ... استند ... حفالت و کشفیات ... را لباس باطل می پوشانند
و کذب را در صورت صدق جلوه گر ... صوبداران ... حقیقت ... از طاق نسیان
گذرشته ... نفس الامر بیان واقع اغماض کنند و از عیب هنر و شر و نساد ... نویسند و این حرکت
ناشایان باعث برهمی معاملات و ویرانی ملک و اشتعال نائره فساد و انسداد طرق و شوارع و موجب غارتگری تجار
و قتل مسافران ... بربادی نوامیس خاص و عام میگردد و کار بجائی میرسد که ارباب تمرد و طغیان هر
سری سرداری ... در بارها ... رونده گان راه ... قطع منازل کام اولین بر زمین گذاشتن
مایه هزاران فتنه و اشوب باعث صد هزار خوف و خطر می باشد و این انصاف دشمنان از لطمع یکدانه برق خرمن اند
و چون باد مهرگان ... برگی آفت چمن هر دم اگر کسی بحصول خرسندی و استرضای این جماعه ضاله نکوشد
و مبلغی از رشوت بقدر حوصله فراخ این اسعب حیستان نگذراند از خبث باطن و شرارت جبلی بجرم ناکرده اش متهم
ساخته امری ... پناهگان ... نداشته باشد نسبت بآن بیچاره در نظر حکام جلوه داده از منصب و خدمت
معزول نمایند و بلای ... صعب در ... مبتلا گردانند و در محفل خود مثل زنند که تا زبانه بیا بو عبرت بتازی ست قصه مختصر
موالی همه نا قدر شناس و ... همه بد اندیش مطلبها فوت و نامرادیها در پیش صحبتها بتکلف و نفاق و در معرض ...

هم عهد و میثاق سینه‌ها مالامال کینه‌ها و دلها از متاع کدورت گنجینه‌ها همه از سرد مهری در کینه‌جویی یکدیگر گرم نه از خدا ترسی نه از رسول شرم محبت دلی ناپدید آشنائیها دیده بدید چراغ اتحاد و یگانگی بی نور از دیده دور از دل دور حکیمی گفته بهترین مردم کسی‌ست که او را نیاز موده‌اند در داد و ستد اگر تامل بکار رود از جانبین بجز بدمعاملگی مشاهده نمیشود سوداگر را قصد آنکه همه اندوخته مدیون را در حساب خود بگیرد مدیون را چنین خیال در سر که اصلش را باز نه دهد هرجه جای سود تاجر همواره در افزایش قیمت متاع خود بانواع مکائد و حیل ساعی و مشتری در کساد بازار بهزار مکر و فریب جا صدد و داعی هر یک را از جانبین در زبان دیگری فکر سود خود است و جذب حق دیگری مقصود خود اگر جا صنعه بیعلی راه یابد وقتی رنجور گردد و آن مریض جویای تندرستی شود هر فرقه و هر گروه حاضر آمده بطریق مراد خود سخنی گوید و گرمی دکان خود جوید طبیب بقانون مکائد پیش آمده منضج و مسهل تجویز کند و برای منفعت خود اجزای نسخه را از عطار خود گرفتن گوید و معجونات در خانهٔ خود طیار کردن گوید این مرض از احتراق خون عارض گشته اگر فلان رگ کشاده نشود احتمال انواع رنج و بیماریهاست و عزیمت گر آسیب جن و پری ظاهر کند و تعویذ بدهد و قول افسون گر بما نا دشمنی سحر و جادو کرده‌ست و اظهار منجم اینکه کوکب نحس بطالع او ناظر است المختصر هر یک را بغرض و انتفاع خود کار است و فکر گلو فشردن بیمار همت‌ها قاصر و حوصله‌ها تنگ دوستان ضعیف و دشمنان قوی نتایج بدی نقد و ثمر نیکی نسیه مفقود است آنچه باید و موجود است آنچه نشاید زمانه باین کار ناشادان و روزگار باین طرز تازه رو و خندان الحق فلک ناتوان بین اگر غریبی را روزی بعیش آشنا میسازد باز ماهی مبتلای اندوه میدارد و اگر ماهی تهمت آلود شادی نماید سالی در زاویهٔ حزن و ملال می نشاند و زمانه غدار و روزگار ناساز کار که شادی او غم اندود است و شربت او زهر آلود اگر خاطر کسی متهم باسودگی نماید نگذارد که بمراد دل از آن برخورد بلکه پیش از آنکه بروی خود فرشود و نفس است کند او را از تخت حلاوت حیات بر تختهٔ تلخی ممات جا دهد دیده‌ها از و گریان است و سینه‌ها از و بریان جگرها از دست او کباب است و خانها از سیل طغیان او خراب همدم را اگر با هم نشسته بیند در ساعت سنگ تفرقه در میان اندازد و ملول طبعی را اگر نفسی از تبسم نصیبه بخشد عمری خون بگریاند ؎ عمر دنیا را بقای نیست دیدی غنچه را ٭ یک تبسم کرد و عمرش در بر بینانی گذشت هر وضیع و شریف از جور این گردون جویای داد و هر شیخ و شاب از بیداد وش همدم ناله و فریاد زبان را بعضی مثل من دردمند بمقتضای کم ظرفی طومار شکوه را ترجمان و دل برخی از وسعت حوصله باوصف خاطر ناشاد مهر سکوت بر زبان از دون نوازی چرخ سفله پرور کار بجائی رسیده که اگر یک ابلهی خواهد در روزی هزار کس را رنجور سازد و اگر هزار عاقل برای راحت یکتن سعی بکار برند احتمال ضعیف است که میسر شود در ساعتی هزار صحیح را سقیم توان کرد و در مدتی اگر علیلی تندرست شود از مغتنمات باید شمرد اسباب جمعیت که بسالها اندوخته گردد در یک لمحه برباد رود و عمارتی که بصد سال تعمیر کنند در روزی خراب کردن توانند بوستانیکه باقسام فواکه و انواع گلها ترتیب دهند در یک ساعت میوهاش را بیخ بر کنند همچنین هرچه در آن انتفاع متصور باشد در زمان ممتد با جد و جهد فراوان دست دهد و آنچه بر عکس مرد بود زود جلوه گر شود در معجونات فائده کمتر و در سمیات اثر بیشتر مانند حرکتی زخم هم رسد و در زمان دراز التیام

پذیرد در نجوم انچه مطابق واقع شود کسوف وخسوف ست و در خواب انچه بد دیده شود اثر آن زود مترتب گردد
جمعیت از هزار یکی را حاصل و پریشانی از یکی تا هزار را واصل پریشان را جمع ساختن مشکل و جمع را منتشر کردن آسان
زنده را میتوان کشت کشته را زنده نتوان کرد غرض در هر حال امید کمترست و بیم بیشتر و پای رجا پسترست و قدم خوف
پیشتر سیرها در سهوآباد تمنا کردیم منزل پایان رهرو راهگذر نزدیک ست قوت عاقل همه خون جگر و غذای احمق شیر
و شکر دیانت از نایابی حکم راستی دارد و خیانت از افراط بدروغ مینماید در حقیقت قدر دان دیانت از دیانت دارهم نایاب
ست و خریدار خیانت از خائن افزون تر هیهات سرتاسر عالم کز نگاه کجی نه کار غرما می دیده میشود و نه کارگذاری بشنیدن
می آید و اگر برسم شاذ و نادر در جهان بوده اند از گردش فلکی نه کار غربا را کارگذار بدست می آید و نه کارگذار را کار
میسر میشود منیب از بیجوهری نایب همیشه در پیچ و تاب نایب از بد گوهری منیب پیچ بسته چکر کباب سو ظن در خاطر با بجا
جاگرفته اگر کسی مینای سرکه در بغل داشته باشد کیست که بر وی گمان شراب نکند و اگر مرد و زن یکجا معاینه شوند ظن هر کسی
غالب بفساد شود پسر صاحب جمالی را اگر بپهلوی پدر هم بینند از خبث باطنی این را فاعل و آنرا مفعول قیاس کنند و اگر
مرد پرهیزگاری بکسوت اهل شرع بنظر در آید او را ریاکار و مزور دانند راستی پیشه را ساده لوح و نادان خوانند و فریب
کردار و شیطان سیرت را پاک طینت و عاقل گویند و اگر در شخصی هزار هنر بینند و یک عیب آن هنرها را چون عیب خود پوشیده
دارند و عیب او را بمثابه هنر خود چون بلبل هزار داستان بهزار زبان ظاهر کنند هنر بینی را عیب شمرده اند و عیب بینی را هنر دانسته
غافل از انکه هنر دیدن هنرست و عیب بدیدن عیب محققان گفته اند عیب مردم نمودن عیب عجب و هنر مردم نمودن ست همیشه مکنون
خاطر این تیره درونان آنست که فتنه کسی یافته شود یا همان کسی بدست افتد ابلیس در دلهای مردم بحدی راه یافته که در معاملات
دنیا و لهو و لعب این هرزه سرا بحضور دل متوجه شوند و اگر از راه رسم عادت گاهی بنماز قیام نمایند دل را بمنصوبهای دیگر
مشغول سازند و صد هزار منت بر خدای عز و جل گذارند دو زیست که سینه برهنه خرده میگیرد و حرام بر حلال خنده
می زند زمانه ایست که حمق بر عقل برتری جوید و جهل بر علم فوقیت خواهد فضلا با فضول همدوش علما با بیدانشی هم
آغوش هر کرا بینی غم چون سایه بدنبال اوست و شادی مانند جمعیت دور از خیال و اندوه عالمگیرست و عیش پای
در زنجیر بلا ناخوانده می آید و طرب ناخوانده میرود درین هنگام مرگ محبت و برگریز مروت و خشک سالی انصاف و قحط وفا
ست شورش حسد و طغیان نفاق و طوفان بی تمیزی و آشوب تیره رائی طبایع کوچک و بزرگ را بجای رسانیده که تمیز
ایشان در مقلد و محقق و ناقص و کامل و عامی و عارف هرگز تفاوتی و امتیازی باقی نمانده خردپژوهان به تیره روزی
ناکامی نشستند و حقیقت شناسان ماتم آرای مردم شناسی گشتند لفظ فرخندگی از دفتر روزگار سترده شد و حرف
خوشدلی از لوح زمانه محو گردید شنیده ام دل خرم ولی ندیده ام و که این غریب لغت فارسی ست یا عربی اینست
اندکی از بسیار و مشتی از خروار که بادنی مناسبت مقام درینجا ثبت افتاد اگر توجه باستیعاب تغیرات عالم و اهل عالم
و تلونات بنی آدم رود خود کتابی مستقل درین باب ترتیب باید هر که عارف حال زمانه و زمانیان ست و بصحبت ایشان رسیده
نیک میشناسد که پیش ازین رنگ عالم و عالمیان چه بوده و درین وقت طرز جهان و جهانیان چیست و آینده چه

... بست ... من نزد صنع زمانه در فکرم و که مبادا از این بتر گردد **فصل چهارم** وازانجمله‌ست تبدیل مفاهیم
الفاظ علوم ودراحیاء علوم الدین گفته که منشاء التباس علوم مذمومه بعلوم شرعیه تحریف اسامی وتبدیل و نقل وی باغراض
فاسده بسوی معانی غیر مراد سلف صالح وقرن اول ست وآن پنج لفظ‌ست فقه وعلم وتوحید وتذکیر وحکمت واین اسامی
محموده‌ست ومتصف بدان ارباب مناصب دین بودند لیکن الآن منقول شده اند بسوی معانی مذمومه و لهذا نفرت میکنند
از مذمت کسیکه متصف بمعانی این الفاظ‌ست بنابر شیوع اطلاق این اسامی برایشان پس لفظ اول که فقه‌ست در وی تصرف
کرده اند بتخصیص نه بنقل وتحویل چه این لفظ الآن مخصوص‌ست بمعرفت فروع غریبه در فتاوی و وقوف بر دقائق علل وی
و استکثار کلام دران وحفظ مقالات متعلقه بدان وهرکه تعمق او دران شدید و اشتغال او بدان اکثرست او را افقه میخوانند
واقفه دانند حالانکه اطلاق اسم فقه در عصر اول بر علم طریق آخرت ومعرفت دقائق آفات نفوس و مفسدات اعمال و قوت
احاطه بحقارت دنیا وشدت تطلع بسوی نعیم آخرت و استیلاء خوف بر قلب بود و دلیل آن قوله عز وجل لیتفقهوا فی الدین ولینذروا
قومهم اذا رجعوا الیهم وهرچه بدان انذار وتخویف حاصل شود فقه همانست نه این تفریعات طلاق وعتاق ولعان وسلم واجاره
زیراکه باینها انذار وتخویف حاصل نمیشود بلکه تجرد دوام برای او مقسی قلب ونازع خشیت از دل‌ست چنانکه از متجردین
للفقه الآن مشاهده میشود قال تعالی لهم قلوب لایعقلون بها مراد درینجا معانی ایمان‌ست نه فتاوی واحادیث صحیحه
که در مدح فقه وفقیه آمده مراد بدان معنی اول‌ست نه این معنی مصطلح ولهذا در حدیث ابن عباس آمده که فرمود رسول خدا صلعم
ان ناسا من امتی سیتفقهون فی الدین ویقرؤن القرآن یقولون نأتی الامراء فنصیب من دنیاهم ونعتزلهم بدیننا ولا یکون
ذلک کما لایجتنی من القتاد الا الشوک کذلک لایجتنی من قربهم الا محمد بن الصباح گفته کانه یعنی الخطایا اخرجه ابن ماجه وفی الباب
احادیث و فقه و فهم دو اسم اند در لغت بیک معنی لیکن در استعمال عادت تکلم همین فقه بوده‌ست قدیما وحدیثا و ازینجا
معلوم شد که هرکه فهم کتاب و سنت دارد فقیه همان‌ست نه آنکه صرف فروع غریبه میداند وفتوی نویسی از آرای رجال
میکند زهری را پرسیدند که افقه اهل مدینه کیست گفت اتقاهم لله و فرقد از حسن بصری چیزی پرسیده وی جوابش داد
فرقد گفت فقها مخالف تو هستند حسن فرمود بگرید ترا مادر تو ای فرقد گاهی فقیهی را بچشم خود دیده فقیه کسی‌ست که زاهد
در دنیا راغب در آخرت بصیر بدین خود مداوم بر عبادت رب پارسا بازدارنده نفس خود از آبروهای مسلمانان عفیف از
اموال ایشان ناصح جماعت مومنان باشد و درین جواب این نگفت که حافظ فروع فتاوی بود ونمیگوییم که اسم فقه متناول
فتوی نیست ولیکن این تناول بطریق عموم و استتباع بود نه بالاصالة واز این تخصیص تلبیس بعض ناس بر تجرد وتجرد برای او
و توصل بدان بسوی طلب ولایت وقضاء وجاه ومال گردید و لفظ دوم که علم‌ست اطلاقش در صدر اول بر علم بالله
تعالی وبآیاته وبافعاله وصفاته بود تا آنکه چون عمر رضی الله عنه فوت شد ابن مسعود گفت نه عشر علم بمرد و درین لفظ نیز
تصرف کرده اند بتخصیص تا آنکه شهرت وی در کسیکه مشتغل بمناظره باخصوم در مسائل فقهیه وکلامیه وغیره‌هاست بیشتر
کسی‌ست که اشتغال بفهم کتاب و سنت ودراست وی دارد حتی که عالم علی الحقیقت ومحل در علم همانست که مشغول باوست
و هرکه ممارس آن نیست و بدان اشتغال ندارد معدود ومنجمله ضعفاست بلکه شمار او در زمره اهل علم هم نیست ولکن هرچه از فضائل

علم و علما وارد شده اکثر آن در بارهٔ علما بالله تعالی و احکامه و افعاله فی عباده و صفاته ست و الآن اطلاق وی بر کسی ست
که از علوم شرعیه جز برسوم جدلیه در مسائل خلافیه احاطه بچیزی ندارد و باین جهة معدود در فحول علماست با آنکه جاهل ست بعلم
تفسیر و احادیث و علم مذهب سلف از صحابه و تابعین و آثار ایشان و همین معنی سبب هلاک جمعی کثیر از طلبهٔ علم و طالبان آخرت گردیده
و لفظ سوم که توحید ست الآن عبارت از صناعت کلام و معرفت طریق مجادله و احاطه بمناقضات خصوم و قدرت تشدق
دران بتکثیر اسئله و اثارت شبهات و تالیف الزامات گردیده تا آنکه گروهی از ایشان خود را اهل العدل والتوحید نام کرده
و متکلمان را موسوم بعلماء توحید نموده با آنکه همه آنچه خاصهٔ این صناعت ست در عصر اول چیزی ازان معروف نبود بلکه هر که
باب جدل و مماراة را مفتوح میکرد ایشان بروی سخت انکار میکردند و آنچه قرآن کریم بران مشتمل ست از ادلهٔ ظاهره که اذهان
خاصه و عامه بسوی قبول آن یکسان سبقت میکند در اول سماع آنرا هر یکی از او شان معلوم میداشت و تمام علم دران
زمان همین علم بقرآن و حدیث بود و توحید نزد ایشان عبارت بود از دریافت امر آخرت و اعتقاد آن بصدق نیت از
قعر قلب که اکثر متکلمین آنرا نمی فهمند و نمیدانند و اگر می فهمند بدان متصف نیستند و آن اینست که جمله امور را از طرف خدا بینند
بروجهی که التفات او از اسباب و وسایط منقطع شود و بر خیزد و نه بیند خیر و شر را مگر از وی تعالی و تفرید عبادت و تجرید
استعانت کند برای او سبحانه و غیر او را نپرستد و نپرسد و ازین توحید اتباع هوا بیرون ست و هر که متبع هوای خود ست
وی درحقیقت هوای خود را معبود گرفته ست غرضکه توحید عبارت ازین مقام بود و الآن نظر کن که آنرا بچه چیز تحویل و تبدیل
کرده اند و بکدام قشر از لب قناعت نموده اند و موحد همان ست که نمی بیند مگر واحد احد را و متوجه نمیکند روی خود را
مگر بسوی او و چهارم لفظ ذکر و تذکیر ست قال تعالی فذکر فان الذکری تنفع المؤمنین و در ثناء بر مجالس ذکر احادیث بسیار آمده پس
این را نقل کرده اند بانچه اکثر وعاظ بران مواظبت دارند از قصص و اشعار و شطح و طامات با آنکه قصص بدعت ست در
زمان آنحضرت صلعم و ابو بکر و عمر نبود تا آنکه فتنه برخاست و قصاص ظاهر شدند و سلف نهی کردند از نشستن نزد ایشان
و تکثیر اشعار در مواعظ مذموم ست حق تعالی مذمت فرموده الشعراء یتبعهم الغاوون الم تر انهم فی کل واد یهیمون و ما علمناه الشعر و ما ینبغی له و شطح بعض
متصوفه ست و ضرر او در عوام عظیم بوده تا آنکه جماعتی از اهل فلاحت ترک فلاحت خود کرده اظهار همچو دعاوی کردند و طامات که
صرف الفاظ شرع از ظواهر مفهومهٔ او بسوی امور باطنیه ست نیز حرام و ضررش عظیم ست لفظ پنجم حکمت ست و الآن
حکیم کسی را گویند که طبیب و شاعر و منجم باشد و قرعه بر دست بگرداند با آنکه حکمت همان ست که او تعالی بران ثنا نموده
و فرموده یؤتی الحکمة من یشاء و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا پس نظر کن که الآن آنرا بکدام معنی برده اند و بقیهٔ الفاظ را
بران قیاس نما و از اغترار بتلبیسات علماء سوء محترز شو که شر ایشان بر دین اعظم از شر شیطان لعین ست و ترا اختیار
ست در آنکه نظر بنفس خود کنی و اقتدا بسلف فرمائی یا تدلی بحبل غرور و تشبه بخلف نمائی چه علومی که مرتضای سلف
بود مندرس گشت و هر چه بران اکثر مردم مکب شده اند اکثرش مبتدع و محدث ست و قول رسول خدا صلعم راست
آمد که بدأ الاسلام غریبا و سیعود کما بدأ فطوبی للغرباء الحدیث و این علوم بحدی غریب گشتند که ذاکر او را ممقوت دانند
و لهذا ثوری گفته عالم را چون کثیر الاحباب بینی بدانکه وی مخلط ست زیرا که اگر وی ناطق بحق شود او را دشمن دارند انتهی ملخصا

[illegible]را و بعین باب کتابی مختصر ست موسوم بالقصد السبیل الی فهم الکلام والتاویل در روی علامات
بنیتیهن مذموم علم کلام نوشته ایم ان شئت فارجع الیه و از آنجمله ست ظهور کذب حضور صاد[illegible]
[illegible] آنحضرت صلعم و آثار سلف صالح عمر رضی الله عنه در جابیه خطبه خواند و گفت آنحضرت فرموده وصیت میکنم شما را
باصحابی خویش دیستر بکسانی که نزدیک باشند بایشان پستر کسانیکه نزدیک اند بایشان پستر فاش شود کذب تا آنکه سوگند خورد
مردی آنکه ازوی سوگند خواهند و گواهی دهد مردی آنکه ازوی گواهی طلبند مسلم از ابوهریره آورده که فرمود آنحضرت صلعم نزدیک
ست که باشند در امت من مردمانیکه حدیث کنند شما را بچیزیکه نشنیده اید شما و نه پدران شما پس دور دارید خود را
از ایشان مسلم از مجاهد آورده که بشیر بن کعب عدوی نزد ابن عباس رفت و حدیث کردن گرفت که قال رسول الله صلعم ابن عباس
گوش بحدیث وی ننهاد و نه بسوی وی نظر کرد وی گفت ای ابن عباس چیست مرا که نمی بینم ترا که بشنوی حدیث مرا
که بیان کنم از آنحضرت صلعم ابن عباس فرمود بودیم ما چون می شنیدیم یکبار مردی را که میگوید قال رسول الله صلعم مبادرت میکرد
بسوی وی نظرهای ما و مائل میکردیم بسوی آن گوشهای خود را چون مردم صعب و ذلول را سوار شدند نمی گیریم از
مردم مگر آنچه میشناسیم در ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء گفته شک نیست که اول عصر ابن عباس که بامانت و صدق وصف نموده
ست پیش ازین فتنه بوده ست و آخر آن که بوصف رکبوا الصعب الذلول بیان کرده ست بعد وقوع این فتنه ست و اکثر
این کذب در عراق شیوع یافت لهذا ابو اسحق سبیعی و امثال و از علمای کوفه که در حفظ احادیث حضرت مصطفی جد بلیغ داشتند
اخذ حدیث نمیکردند از لشکریان حضرت مرتضی بلکه از اصحاب عبد الله بن مسعود و لهذا السبب بعینه اهل مدینه اخذ نمی نمودند از اهل
عراق قال مالک لم یاخذ عنهم اولنا فلا یاخذ عنهم آخرنا و این همه بجهت آنست که قبل جمع احادیث بلاد میسر نشد تمییز رجال
و ضبط احوال رواة علی ما ینبغی پس راه احتیاط گرفتند و ترک آن احادیث نمودند بالمره و بحدیث اهل مدینه و فتواهای
ایشان اکتفا کردند چون امام شافعی و امام احمد پیدا شدند احادیث بلاد مجموع گشت و در بحث احوال رواة متمکن شدند
پس حدیث ثقات ضابطین اخذ نمودند بشرط اتصال و تسمیه رواة و احادیث مرسله و اخبار متهمین و مبهمین ترک کردند و جمیع
اهل حدیث همان راه اختیار نمودند و همین سبب اهل حدیث و اهل رای از هم ممتاز شدند انتهی ملخصًا و از آنجمله ست تعمق مردم
در تجوید قرآن زیاده بر آنچه بر زبان عرب جاری بود و اکتفا بر قرارت و عدم تفقه در آن بغوی از عبد الله بن مسعود آورده
که مردی را گفت در ستی که تو در زمانی هستی که بسیار اند فقهای آن و کثیر اند فقهای آن حفظ کرده میشود در وی حدود قرآن
و ضایع کرده میشود حروف وی کمتر اند سائلان بسیار اند معطیان دراز میکنند در آن نماز را و کوتاه میخوانند خطبه
را ظاهر میکنند در آن اعمال را قبل اهوا و نزدیک ست که بیاید زمانه بر مردم که بسیار باشند قاریان وی و کمتر باشند
[illegible] وی نگاه داشته میشود [illegible] ن حروف قرآن و ضائع نمایند حدود آن بسیار اند سائلان کمتر اند دهندگان آن در آن
[illegible] نماز را [illegible] سازند اهوا را قبل اعمال گوئیم تجوید مسنون در قرأت و تلاوت کتاب عزیز
[illegible] حرف بحرف بدل و ملتبس نسازد و آنچه قاریان زمانه تشدیدات بسیار در مخارج
[illegible] را بیچ میسازند و آواز را ملند و پست می نمایند تا آنکه اهل مصر تلاوت را

در رنگ تغنی ادا میکنند این همه منکرات مستحدثه ست در عهد سلف نشانی ازان پیدا نبود هر یکی قرآن را واضح بحسب
صوت و حرف خود میخواند در حدیث آمده کانت قراءة رسول الله صلعم مفسرة حرفا حرفا و همین ست معنی ترتیل پس این همه
تکلفات تجوید و مولفات قراءة که بر روی کار ست از آثار قیامت ست و از انجمله ست تعمق مردم در تاویلات متشابه قرآن
دارمی از عایشه آورده که آنحضرت فرمود چون ببینید شما کسانی را که پیروی میکنند متشابه قرآن را پس حذر کنید از ایشان
و هم دارمی از سلیمان بن یسار آورده مردیکه او را صبیغ میگفتند در مدینه آمد و از متشابه قرآن پرسیدن گرفت عمر او را
بخواند و عراجین نخل برای وی مهیا کرده نهاد چون آمد پرسید کیستی گفت منم عبد الله صبیغ پس زد او را بآن شاخها تا آنکه
خون آلود شد سر وی و گفت ای امیر المومنین بس کن که رفت آنچه می یافتم در سر خود و اخراج کرد دارمی از عمرو بن الاشج
که گفت عمر بن الخطاب دیگ ست که بیایند مردم که مجادله کنند شما را بشبهات قرآن پس بگیرید ایشان را بسنن زیرا که اصحاب
سنن اعلم اند بکتاب خدا گویم معنی متشابه و محکم آن در کتاب حصول المامول من علم الاصول و انتقاد بیان کرده ایم تفصیل
مقام از انجا باید جست و بعض متکلمین که آیات صفات را داخل متشابه کرده بتاویل آن پرداخته اند این ادخال مسامحتی
بیش نیست زیرا که حق درین مسئله مطابق نصوص کتاب و سنت و اعتقاد سلف امت و ائمهٔ ایشان از صحابه و تابعین و
مجتهدین و محدثین و فقهای معتبرین اجرای صفات بر ظواهر اوست بدون تاویل و تکییف و تعطیل با اعتقاد تنزیه وی
سبحانه از تشبیه فلیعلم و اوقع امت درین ابتلا گروه اهل کلام ست هداهم الله سبحانه و تعالی و از انجمله ست تعمق مردم
در مسائل فقهیه و تکلم بر صور مفروضه که هنوز واقع نشده ست و سابق این معنی را جائز نمیداشتند و اسراع فقها در فتوی
بغیر سالات خوب نمیدانستند و از فتوی بسیار هیبت میخوردند و اخبار و آثار درین باب بسیار ست در اعلام الموقعین
لابن القیم رح و در ازالة الخفاء و غیره باید دید این همه کتب فقه و فتاوای کلان که توده توده می بینی جمله ازین قبیل ست
و همه نتیجه آراء رجال که خالی از خطا و غلط نیست بخلاف نصوص کتاب عزیز و سنت مطهره که نور بر نور ست و برای جمله حوادث
کفیل بیان احکام والله یختص برحمته من یشاء و از انجمله ست فاش شدن سوالات مردم در الهیات تا آنکه گویند من خلق الله
و این معنی در زمان ابوهریره متحقق شد چنانکه مسلم در حدیث ابی سلمه از ابوهریره آورده که فرمود آنحضرت صلعم همیشه پرسند
ترا ای ابوهریره تا آنکه گویند این خدا ست پس که آفرید خدا را ابوهریره گوید درین حال که من در مسجد بودم مردی چند از
اعراب آمدند و گفتند ای ابوهریره اینست خدا پس که آفرید او را پس گرفت سنگریزه ها بکف و انداخت بر ایشان و گفت
دور شوید راست گفت خلیل من گویم درین زمانه هم بعض جهال متکلم بامثال این اقوال میشوند نعوذ بالله منه و از انجمله ست
فاش شدن اخبار بنی اسرائیل و روایت آن از اهل کتاب در ازالة الخفا گفته و آن اول علم بیگانه ست که با علوم دینیه مختلط
شده انتهی گویم خلط این اخبار در کتب تفسیر منتشر بسیار ست و جمعی از اهل علم بران انتقاد نموده چنانکه در رسالهٔ
الاکسیر فی اصول التفسیر بیان کرده ایم و از انجمله ست اختراع اوراد و احزاب بنیت تقرب الی الله عزوجل زیاده بر سنت
ماثوره و التزام مستحبات مانند التزام واجبات و ظهور دواعی نفس در دعوت مردمان بآن و از انجمله آنست که در زمان
سلف وعظ و فتوی موقوف بود بر رأی خلیفه و بدون امر خلیفه وعظ نمیگفتند و فتوی نمیدادند در آخر بغیر توقف

فتوی داده اند و درینوقت مشاوره با جماعه صالحین در فتوی موقوف ماند ابو داود از عوف بن مالک
فرمود رسول خدا صلعم لا یقص الا امیر او مامور او مختال و دارمی از عمر بن خطاب روایت کرده که گفت این
خبر داده نشده ام که تو فتوی میدهی و امیر نیستی والی کن حار آنرا کسی که والی شد قار آنرا در ازالة الخلفا فرموده
تحقیق است که تا زمان حضرت عثمان اختلاف مسائل فقهیه واقع نمیشد و در محل اختلاف بخلیفه رجوع میکردند و خلیفه
بعد مشاوره امری اختیار میکرد و همان امر مجمع علیه میشد و بعد وجود فتنه هر عالمی براس خود فتوی میداد و درین
زمانه اختلاف واقع شد و آنچه شهرستانی در کتاب ملل و نحل گفته که بمجرد وفات حضرت صلعم اختلاف پدید آمد خطاست
اختلاف آن نیست که در اثنای مشاوره اقوال متغایره گویند و بآخر امری منقح شود و بر همان امر اجماع کنند اختلاف
آنست که دو قول مستقل پیدا شود و هر یکی از آن هر دو بسوی خود کشد و هدم وضع مخالف خواهد انتهی و از انجمله شیوع
سب سلف صالح ست در ترمذی در تعداد علامات قیامت آورده و سب کند آخر این امت اول آنرا و ظاهر ست که بعد
مقتل حضرت عثمان رضی الله عنه اهل شام مبتلا شدند بسب حضرت مرتضی و در مستدرک مذکور ست که در لشکر حضرت مرتضی
سب شیخین ظاهر شد و حضرت مرتضی چندین کس را بهمین گناه از لشکر اخراج کرد و همچنین سب حضرت عثمان شیوع تمام پیدا
کرد و ابن ماجه از حدیث جابر آورده که فرمود آنحضرت صلعم چون لعنت کند آخر این امت اول امت را پس هر که پنهان
کند حدیثی را پس گویا که پنهان کرد چیزی را که فرود آورد خدایتعالی و لهذا علمای اهل سنت و جماعت کثرهم الله تعالی در
اظهار حق صریح و طریقه سلف صالح در برابر روافض که در سب صحابه و تابعین پیشقدم جمیع طوائف انام اند دقیقه فرو گذاشت
نکرده اند و نمیکنند و آنچه حق امر بمعروف و نهی عن المنکر ست تحریرا و تقریرا بجا آورده اند و می آرند و هیچ حدیثی در هیچ باب
خصوصا فضائل صحابه عموما و فضائل خلفای اربعه خصوصا کتمان نکرده اند و نمیکنند و از انجمله ست افتراق مسلمین بر فرق
کثیره و تحزب شان بر احزاب بسیار چنانکه در حدیث ابو هریره ست نزد ابن ماجه که فرمود آنحضرت صلعم متفرق شدند یهود
بر هفتاد و یک فرقه و متفرق شود امت من بر هفتاد و سه فرقه و در روایتی همه در دوزخ باشند و یکی در جنت گفته شد
آن کدام ست فرمود جماعت یعنی اهل سنت و جماعت و عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلعم ان بنی
اسرائیل تفرقت علی ثنتین وسبعین ملة وستفترق امتی علی ثلث وسبعین ملة کلها فی النار الا ملة واحدة قالوا من هی قال من کان علی
ما انا علیه و اصحابی اخرجه الترمذی مطولا پس حقیت درینوقت منحصر در ایشان ست و مقلدین ائمه اربعه و ظاهریه و اهل حدیث
همه از ایشان اند و آنکه جمعی را اهل بدعت و وهابیه میخوانند و جمعی را اهل سنت بدعیه می نامند در حقیقت چیزی نیست بلکه
منشای آن نافهمی قومی و تعصب جمعی ست از فریقین ورنه حق یکی ست که در همه دائر ست و آن اتباع سنت صحیحه صریحه
مستفیضه ست حتی الامکان و در هر فرقه از فرق حنفیه و شافعیه و مالکیه و حنبلیه جمعی گذشته که فقه را بدون عرض بر کتاب
و سنت نگرفته و همچنین در هر یکی ازینها گروهی گذشته که در تقلید کذائی کورانه کر دست زده و تعصب نموده و بهترین ایشان
کسانی اند که جامع اند میان حدیث و فقه و عمل میکنند با احتیاط و جمع مینمایند در میان مذاهب تا عمل بر وجهی واقع شود
که نزد هیچ یکی از مجتهدین و محدثین باطل نباشد و این طریقه اگر دست بهم دهد اکسیر اعظم ست و از ایشان اند علمای یمن

مثل محمد بن اسمعیل الامیر و محمد بن علی شوکانی و حفاظ قرن سابع مثل حافظ ابن تیمیه حرّانی و حافظ ابن القیم جوزیه حنبلی و علماء
دهلی مثل شاه ولی الله محدث دهلوی و اولاد ایشان و مرزا مظهر جانجانان و قاضی ثناء الله پانی پتی و بعض علماء بلاد متوسط
میان و دوآب مثل والدی و سیدی حسن بن علی حسینی و اخی من ابی و امی احمد بن حسن بن علی غفر الله لهما و کاتب حروف عفا الله عنه و بعض
اصحاب و احباب وی و بالله التوفیق و تفصیل این مقام را جائی دیگر ست و تعصبات عوام بلکه خواص کالانعام را مفاسد بسیار تا آنکه
از فرط جهل در فریقین نوبت بتکفیر یکدیگر رسیده و در رنگ روافض جبر سب و شتم سلف خصوصا مجتهدین و اتباع شان
باحسان و تضلیل متبعین و اتباع شان بالیقین هیچ علمی و عبادتی باقی نمانده شیاطین الانس بر شیاطین الجن چیره آمده و اهل
علم از عمل افتاده و دینداری را در جدال و مکابره و مناظره و جق جق و بق بق بی سود منحصر انگاشته این نیست مگر از
امارات قرب کامل قیامت کبری که همدوش قیامت صغری است و بالجمله آنچه مخبر صادق از تفرق است بر هفتاد و سه ملت
خبر داده بود ظاهر شد این فرقه مستحدثه را هم از آنجمله باید پنداشت چنانکه بقرب زمانه آنحضرت فرق خوارج و قدریه و جهمیه
و روافض پیدا شده بودند که اصل جمله فرق باطله اند در ازالة الخفاء گفته این چهار مذهب باطل منشاء تولد سائر مذاهب باطله
شدند بمنزله چهار خلط نسبت تولد امراض شتی از تپ سه جنگ هفتاد و دو ملت همه را عذر بنه چون ندیدند حقیقت
ره افسانه زدند و کتاب ملل و نحل شهرستانی کفیل بیان احوال و عقائد جمله ارباب دیانات و مقالات اهل اهواء و نحل و مصادر
و موارد و اواسن و شواهد ایشان ست و بر وجه استقرار و استقصا خصوصا فرق حادثه در ملت اسلام و مذاهب اعتقاد
شان و عدد و شان این همه فرق و مذهب داخل فتن و امارات قیامت ست **فصل پنجم** و از آنجمله ست ریاست جمعی که استحقاق
ریاست ندارند یا مفضول اند نسبت مستحقین خلافت در حدیث حذیفه رضی الله عنه آمده یرث دنیاکم شرارکم و اخرج احمد و
الترمذی و الضیاء عن حذیفة و ابن مردویه عن علی مرفوعا قال لا تقوم الساعة حتی یکون اسعد الناس بالدنیا لکع بن لکع در
اشاعه گفته لکع بمعنی عبد و احمق و لئیم ست یعنی رؤسای ناس لئام و حمقاء و عبید باشند و درین وقت مصداق این خبر
در اهل ریاست و دولت و حکومت ظاهر ست خصوصا در طائفه رؤسای هند و بخاری و غیره از حدیث ابی هریره آورده اند
که درینحال که آنحضرت صلعم حدیث میکرد قوم را در مجلس که آمد اعرابی و پرسید که قیامت کی باشد فرمود چون ضائع
کرده شود امانت پس انتظار کن قیامت را گفت اضاعت وی چگونه باشد فرمود چون سپرده شود کار بنا اهل منتظر
شو ساعت را و اخراج کرد بغوی از حدیث عبدالله بن دینار از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم وقتی که روند امت من خرامان
و خدمت کنند ورا ابنای ملوک فارس و روم مسلط سازد خدای تعالی شرار ایشان را بر خیار ایشان و این معنی از
زمانه حضرت عثمان متحقق شده و تا قیامت باقیست زیرا که شروط خلافت که در شرع معتبر ست اکثر آن در حکام وقت موجود
نیست پس خلافت ایشان بر منهاج شریعت نباشد بلکه داخل ملک عضوض بود **تحف** در ازالة الخفاء در شروط خلافت
گفته اصل درین مسئله آنست که معنی خلافت متضمن ست احیاء علوم دین و اقامت ارکان اسلام را و امر معروف و نهی منکر
و قیام بامر جهاد و قضا و اقامت حدود و در اینجا پس هر چه شرط هر یکی ازین امور باشد شرط خلافت ست پس از جمله شروط
خلافت آنست که مسلمان بوده شد زیرا که ریاست مسلمین را بغیر مسلمان کما قال تعالی و لن یجعل الله للکافرین علی المؤمنین

ن یعنی از غیر مسلمان سرانجام نشود و اگر خلیفه کافر گردد والعیاذ بالله واجب شود خروج
لا اولی ست بآنکه درست نباشد و از انجمله آنست که عاقل و بالغ باشد زیراکه مجنون و سفیه و صبی
محجور اند از تصرفات جزئیه قال الله تعالی ولا تؤتوا السفهاء اموالکم چون بر مال خود نا قادر نباشند بر اموال و رقاب
مسلمین البته تسلطات ایشان صحیح نباشد و کارهای مطلوب از استخلاف این جماعه سرانجام نمیشود از انجمله ست که ذکر باشد
نه امراة زیراکه در حدیث بخاری آمده ما افلح قوم ولوا امرهم امرأة چون بسمع مبارک آنحضرت صلعم رسید که اهل فارس دختر
کسری را بپادشاهی برداشته اند فرمود رستگار نشد قومیکه والی امر پادشاهی خود ساختند زنی را زیراکه امرأة ناقص
العقل و الدین ست و در جنگ و پیکار بیکار و قابل حضور محافل و مجالس پس از وی کارهای مطلوب نبر آید و از انجمله ست که
حر باشد زیراکه عبد قابل شهادت در خصومات نیست و بنظر مردم حقیر و مهان ست و واجب ست بر وی مشغول بودن
بخدمت مولای خود و از انجمله ست که متکلم و سمیع و بصیر باشد زیراکه لازم ست بر خلیفه حکم کردن بر وجهی که در مقصد اشتباه
واقع نشود و معرفت مدعی و مدعا علیه و مقر و مقرله و شاهد و مشهود علیه و استماع کلام این جماعه حاصل شود و واجب ست
بر وی تولیت قضاة امصار و نصب عمال و امر کردن مر جیوش را بآنچه در جهاد پیش آید و اینهمه بدون سلامت اعضا
متحقق نشود و مقدمه واجب واجب ست و از انجمله آنست که شجاع باشد و صاحب رای در حرب و سلم و عقد ذمه و فرض مقاتله
و تعیین امرا و عمال و صاحب کفایه و از انجمله آنست که عدل باشد یعنی مجتنب از کبائر غیر مصر بر صغائر و صاحب مروت باشد
نه هرزه گرد و خلیع العذار زیراکه در شاهد و قاضی و راوی حدیث هرگاه اینمعانی شرط ست پس در ریاست عامه که زمام
خلق بدست او افتد اولی ست بآنکه شرط باشد قال تعالی ممن ترضون من الشهداء و مرضی بودن مفسر ست بعدالت و
مروت و از انجمله ست که مجتهد باشد زیراکه خلافت متضمن ست قضا و احیاء علوم دین و امر معروف و نهی منکر را و این همه بدون
مجتهد صورت نگیرد و از انجمله آنست که قریشی باشد باعتبار نسب آباء خود زیراکه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه صرف
کرد انصار را از خلافت باین حدیث که الائمة من قریش و ابوهریره و جابر روایت میکنند الناس تبع لقریش فی
هذا الشان و ابن عمر روایت میکند لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی منهم اثنان و معاویه بن ابی سفیان روایت میکند
ان هذا الامر فی قریش لا یعادیهم احد الا کبه الله علی وجهه ما اقاموا الدین و اختلاف کرده اند در اشتراط کتابت بالجمله چون
این شروط در شخصی موجود باشد مستحق خلافت شود اگر او را خلیفه سازند و غیر مستجمع این شروط را اگر خلیفه سازند عاصیان
خلافت او عاصی گردند لیکن اگر تسلط یابد حکم او فیما یوافق الشرع نافذ باشد برای ضرورت که برداشتن او از مسند خلافت
اختلاف امت پیدا کند و هرج و مرج پدید آرد انتهی ملخصاً و ازینجا معلوم شد که خلافت امروز در عالم خلاف خلافت شرعی
ست چه هیچیکی ازین شروط در عقد ان رعایت نمیکنند بلکه بجای هر شرط ضد آن یافته میشود زیراکه حکام اکثر اقالیم
[illegible] طوائف اهل اسلام موجود اند که [illegible] اند از اهل کتاب و جزایشان و جای اطفال اند بحکم وراثت نه استحقاق و جای
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] کتاب [illegible] و جای سفها اند و جای نامردان و جای غیر قریش
و آن اکثر ست [illegible] [illegible] [illegible] منقرض شد خلافت از قریش برفت بر قیطری آل عثمان والی شدند و

و بر قطر حوال تیموریه و این سره و ترک و افغان و غیره اند بعده سلطنت آل تیموریه هم برفت و در نصاری آمد آری در بلاد روم منهج عثمانیه حکمران اند و سلطنت ایشان هم بطریق جبر و قهر و تسلط ست نه بر منهاج شریعت اما اطاعت ایشان فیما یوافق الشرع لازم ست و خروج ممنوع تا کفر بواح نکنند و در ازالة الخفاء در بیان طرق انعقاد خلافت گفته که چهار طریق ست اول بیعت اهل حل و عقد از علماء و قضاة و امراء و وجوه ناس که حضور ایشان متیسر شود و اتفاق اهل حل و عقد جمیع بلاد شرط نیست زیرا که آن ممتنع ست و بیعت یک دو کس فائده ندارد و خلافت صدیق بطریق بیعت بوده دوم استخلاف خلیفه ست مستجمع شروط را و تقدیم لازم ست که همان شخص را خلیفه سازند انعقاد خلافت حضرت فاروق بهمین طریق بود سوم شوری ست در میان جمعی از مستجمعین شروط و انعقاد خلافت ذی النورین بهمین طریق بود چهارم استیلاء ست چون خلیفه بمیرد و شخصی متصدی خلافت گردد بغیر بیعت و استخلاف و همه را بر خود جمع سازد و باستیلاف قلوب یا بقهر و نصب قتال خلیفه شود لازم گردد بر مردمان اتباع فرمان او در آنچه موافق شرع باشد و این دو نوع ست یکی آنکه مستولی مستجمع شرط باشد و صرف منازعین کند بصلح و تدبیر از غیر ارتکاب محرمی و این قسم جائز ست و رخصت و انعقاد خلافت معاویه بعد حضرت مرتضی و بعد صلح امام حسن بهمین نوع بود و دیگر آنکه مستجمع شروط نباشد و صرف منازعین کند بقتال و آن جائز نیست فاعل آن عاصی ست لیکن واجب ست قبول احکام او چون موافق شرع باشد و اگر عمال او اخذ زکوة کنند از ارباب اموال ساقط شود و چون قاضی او حکم نماید نافذ گردد و همراه او جهاد میتوان کرد و این انعقاد بنا بر ضرورت ست زیرا که در عزل او افنا بنفوس مسلمین و ظهور هرج و مرج شدید لازم آید و یقین معلوم نیست که این شدائد مفضی شود بصلاح یا نه محتمل که دیگری بدتر از اول غالب شود پس ارتکاب فتن که قبح او متیقن ست چرا باید کرد برای مصلحتی که موهوم ست و محتمل ست انعقاد خلافت عبد الملک بن مروان و اول خلفای بنی عباس بهمین نوع بود انتهی ملخصا گویم خلافت اکثر ملوک اسلام از اول زمان تا این حال ازین قسم بوده و خروج بر ایشان از همین مصلحت نبوده و در ازالة الخفا گفته خروج بر خلیفه سه نوع تواند بود یکی آنکه خلیفه کافر شود و بالکل رد ضروریات دین واجب داند درین صورت واجب ست خروج بر او و قتال با وی و این قتال اعظم انواع جهاد ست تا اسلام مندرس نگردد و کفر غالب نشود و دیگر آنکه خروج کنند برای نهب اموال و قتل نفوس و تحلیل فروج بغیر تاویل [illegible] و حکم این جماعه حکم قطاع الطریق ست و دفع کردن ایشان از هم متفرق ساختن جمعیت ایشان واجب ست سوم آنکه خروج کنند به نیت اقامت دین و تقریر کنند خلیفه و احکام او شبهه [illegible] هیچ اعتبار ندارند و مانند اهل ردت و مانعین زکوة در زمان ابو بکر صدیق رضی الله عنه [illegible] کتاب سنت [illegible] یا اجماع یا قیاس جلی [illegible] صریح صادر شود [illegible] قیام [illegible] خود و ترک [illegible] ارباب شرع نیست [illegible] و از التباس که سپردن [illegible] فی العوارف

عن اسبق العدوانی قال کنت مملوکا لعمر فکان یقول لی اسلم فانک ان اسلمت استعنت بک علی امانة المسلمین فانہ لاینبغی ان استعین
علیہا بمن لیس منہم قال فابیت فقال عمر لا اکراہ فی الدین فلما حضرتہ الوفاة اعتقنی فقال اذہب حیث شئت ——

فصل ششم وازانجملہ ست افتادن فتور عظیم در ارکان اسلام مثل تاخیر صلوات از مواقیت آن و نرفتن خلفاء برای حج
بذات خود در ازالة الخفا گفتہ معلوم ست از تاریخ کہ اقامت حج بعد حضرت عثمان ہیچ خلیفہ بذات خود نکردہ ست بلکہ نائبی را
مقرر میکردند و حضرت مرتضی ہم بذات خود اقامت حج ننمود بلکہ در بعض سنین نائب ہم نتوانست فرستاد کما ہو مذکور فی
التاریخ معاویہ بن ابی سفیان ابان بن عثمان را امیر الحج ساختہ بود در ایام خلافت خود حالانکہ خلفاء سابق اقامت حج
بنفس خود میکردند الا بعذر و اقامت حج ضمیمۂ خلافت بود بلکہ از خواص خلیفہ چنانکہ بر تخت نشستن و تاج بر سر نہادن یا در
کوشک پادشاہان پیشین اقامت نمودن در اکاسرہ و قیاصرہ علامت پادشاہی بود انتہی و امروز ہیچ پادشاہ موفق
باقامت آن بذات خود نمیشود آری بعضی سلاطین تیموریہ و عثمانیہ از ہندوستان و روم از طرف خود امراء الحج فرستادہ اند
اکنون دران ہم فتور راہ یافتہ و ازانجملہ ست اختیار تشدد در عبادات و راضی برخص شرعی نشدن ذکر البغوی عن عمیر
قال ادرکت من اصحاب النبی صلعم اکثر من سبعین فما رایت قوما اہون سیرة ولا اقل تشدیدا منہم قال ابراہیم اذا بلغک فی
الاسلام امران فخذ ایسرہما وقال الشعبی اذا اختلفت علیک فی امرین فخذ الیسرہما فان الیسرہما اقربہما من الحق لان اللہ سبحانہ یقول
یرید اللہ بکم الیسر ولا یرید بکم العسر در ازالة الخفاء گفتہ ازین آثار مفہوم میشود کہ تلفظ رخص از مذاہب اربعہ بعد ازانکہ
نص قرآن و حدیث صحیح مشہور و اجماع سلف و قیاس جلی ازان باز نداشتہ باشد حسن ست خلافا للفقہاء المتاخرین بل
نسبہ بعضہم الی الفسق انتہی و نیز در ازالة الخفاء گفتہ کہ تغییر اوضاع باوضاع دیگر چند قسم ست و ہر قسمی را حکمی علیحدہ
بعضی ازان قبیل ست کہ اختیار بشر را دران راہ نیست مثل قحط و زلازل و کثرت نسا و قلت رجال و کثرت اشرار
خبیث النفس و قلت اخیار معتمد الاخلاق ذوی الحلم و حکم این قسم آنست کہ تکلیف بر طاقت دائر ست و مواخذہ
منوط باختیار درین تغیرات ماخوذ نیستند لیکن قصور اشخاص بنی آدم از وصول بکمال مطلوب متحقق ست اگرچہ باختیار
نباشد و بعضی ازان قبیل ست کہ باختیار آدمی واقع میشود و این قسم باقسام چند منقسم ست یکی آنکہ ارتکاب کنند منہی عنہ را
مثل شرب خمور و کثرت زنا یا ترک نمایند مفروضات را مثل صلوة و شک نیست کہ این محل مواخذہ ست دیگر آنکہ التزام کنند مستحبی
را مانند التزام سنن مؤکدہ یا صورتی و ہیئتی خاص از امور لازم گیرند و آن را بنواجذ عض نمایند و این قسم را بدعت حسنہ گویند
مثل خسرع احراث درواد درین قسم ترتب ثواب متحقق میشود و اعتقاد تاکد آن باطل و مدار ثواب ہمانقدر ست کہ معروف
از شرع شدہ و آن ہیئت و صورت مباح ست متعلق مدح و ذم نمیتواند شد و یحتمل کہ بعض مفاسد بران التزام مترتب شود
و در قرن ثانی آن ہمہ را سنت انکار ند و تحریف شریعت حقہ لازم آید اما این شخص شعور بآن مفاسد ندارد خطا گونہ
ہست سوم آنکہ ہر گروہ مردم در فریق مباحی را کہ شعار خویش ساختہ ست و ہم چنین در ہر زمانی رسمی فاش شود
و منحی باین [illegible] ست خود ست لوم و مدح بران عائد نیست الا بالعرض کہ تعصب در میان آید
و ترجیح وضعی بر وضعی [illegible] سنت دانند و در ورطۂ تحریف افتند تا زقبیح اشیاء قبیح گاہ

گاهی بنص کتاب الله یا احادیث مشهوره یا قیاس جلی یا اجماع امت مرحومه ست و درین صورت شخص بجهالت آن اصول معذور نیست
و استدلال بشبه واهیه یا تقلید عالمی در خلاف آن غیر مسموع و عند الله آن مخالف را مفازه نه و گاهی قباحت این اشیا
بخبر واحد صحیح بغیر معارض ثابت شود درین صورت تا وقتیکه آن حدیث نرسیده و پرده از روی کار مرتفع نگشته بسبب
جهل خود معذور ست چون پرده برخاست و پردگی متجلی شد جای گفت و شنود نماند و گاهی قبح آن با دله ظنیه متنازعه
متعارضه ثابت گردد درانجا اختلاف سلف که المجتهدان مصیبان او المصیب واحد و الآخر مخطی معذور جاری ست چون
این مقدمات معلوم شد باید که در مبحث تغیر اوضاع رسوم و در اختلاف امت که درین ایام پیدا شده بیک عصا همه را سوق
نکنی و در یکمرتبه نازل نگردانی انتهی و هم در ازالة الخفا ست که در ایام دولت بنی عباس مذاهب اصول و فروع محکم الاساس
گشت حنفی و شافعی و مالکی بتصانیف پرداختند و در اصول معتزله و شیعه و جهمیه از هم ممتاز گشتند و درهمین عصر علوم
یونانیان بلغت عرب نقل کرده شد و تاریخ فارسیان معرب ساختند و هر یکے بمذهب خود خرسند گردید تا انقراض
دولت شام هیچکس خود را حنفی و شافعی نمیگفت بلکه ادله را بر وفق مذاهب اصحاب خود تاویل میکردند و در دولت عراق
هر کسے برای خود نامی معین شود تا نص اصحاب خود و بنا بر ادله کتاب و سنت حکم نکند اختلافی که از مقتضای تاویل کتاب
و سنت لازم می آید انحال محکم الاساس گشت هرچند دولت بنی عباس اول و اوسط و آخر مختلف بود اما همه بر تاسیس
مذاهب و تفریع آن و تخریج بران گذشت و این حالت بنسبت حالتین اولیین مانند دو جنس تحت جنس عالی تصور باید کرد
و آنحضرت صلعم باعتبار همان امر مشترک فرموده کما اخرج ابو داود من حدیث سعد بن ابی وقاص عن النبی صلعم انی لارجو ان لا تعجز
امتی عند ربها ان یوخرهم نصف یوم قیل لسعد کم نصف یوم قال خمسمائة سنة تفصیل این معنی آنکه خلافت در دولت مدینه و شام و
عراق همه در قریش بود و از ملک عرب باطراف و نواحی احکام جاری میشدند و بحسب الصورة امت درین حدیث بمعنی
قوم و قبیله ست ازین تاریخ باز دولت قریش منقرض شد بلکه دولت عرب برهم خورد و روسای محافل و ملوک عالم عجمیان شدند
چون دولت عرب منقضی شد و مردم در بلاد مختلفه افتادند هر یکی آنچه از مذاهب یاد گرفته بود همان را اصل ساخت آنچه مذهب
مستنبط سابق بود انحال سنت مستقره شد علم ایشان تخریج بر تخریج و تفریع بر تفریع و دولت ایشان مانند دولت مجوس
الا آنکه نماز میگذارند و متکلم بکلمه شهادت میشدند ما مردم در اواخر همین نخیه پیدا شدیم نمیدانیم خدای تعالی بعد ازین چه
خواسته ست انتهی **قف** در ازالة الخفاء عن خلافة الخلفاء گفته گمان مبر زمان شر همه کس شریر بوده اند و عنایت علیه
الهی در تهذیب نفوس بیکار افتاد بلکه اینجا اسرار عجیب ست در هر زمانه طائفه را مهبط انوار و برکات ساخته اند اخرج مسلم برواة
جماعة لا تزال طائفة من امتی قائمة بامر الله لا یضرهم من خذلهم او خالفهم حتی یاتی امر الله وهم ظاهرون علی الناس و اخرج
ابن ماجة عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبی للغرباء و اخرج ابن ماجة عن انس
بن مالک ان رسول الله صلعم قال ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبی للغرباء و اخرج ابن ماجة عن عبد الله قال
قال رسول الله صلعم ان الاسلام بدء غریبا و سیعود غریبا فطوبی للغرباء قال قیل و من الغرباء قال النزاع من القبائل و اخرج
ابن ماجة عن عمر بن الخطاب انه خرج یوما الی مسجد رسول الله صلعم فوجد معاذ بن جبل قاعدا عند قبر النبی صلعم یبکی فقال

سمعت من رسول الله صلعم یقول ان یسیر الریا شرک وان من عادی لله ولیا فقد بارز الله بالمحاربة
ان الله یحب الابرار الاتقیاء الاخفیاء الذین اذا غابوا لم یفتقدوا وان حضروا لم یدعوا ولم یعرفوا قلوبهم مصابیح الهدی یخرجون
من کل غبراء مظلمة هر چند درین زمانه این مردم کم یاب نداما بوجهی از وجوه بهتر اند از اشخاص بسیاری از زمان سابق اخرج الترمذی
وغیرهما عن ابی ثعلبة الخشنی فی حدیث طویل آخره فان ورائکم ایام الصبر فمن صبر فیهن کان کمن قبض علی الجمر للعامل
فیهن اجر خمسین رجلا یعملون مثل عمله قالوا یا رسول الله اجر خمسین منهم قال اجر خمسین منکم باز آنحضرت صلعم این غربا را که در هر طبقه
اقل قلیل میباشند تقسیم فرمودند بپنج طبقه و در هر طبقه خاصیتے نهادند معنی این کلام بغایت دقیق ست اخرج ابن ماجة عن
انس بن مالک عن رسول الله صلعم قال امتی علی خمس طبقات فاربعون سنة اهل بر وتقوی ثم الذین یلونهم الی عشرین
ومائة سنة اهل تراحم وتواصل ثم الذین یلونهم الی ستین ومائة اهل تدابر وتقاطع ثم الهرج الهرج النجا النجا وفی روایة عنه قال
رسول الله صلعم امتی علی خمس طبقات کل طبقة اربعون عاما فاما طبقتی وطبقة اصحابی فاهل علم وایمان واما الطبقة الثانیة
ما بین الاربعین الی الثمانین فاهل بر وتقوی ثم ذکر نحوه تفصیل این اجمال آنکه در هر زمان جمعی بر سنت سنیه قائم خواهند بود
وان قلوا باز این قائمین علی الحق بر یک صفت نیستند در هر طبقه وجه قرب دیگر خواهد بود وصورت قیام بر سنت سنیه
دیگر طبقه اولی چهل سال ست از هجرت خیر البشر صلعم تا وفات مرتضی علیه السلام ووجه قرب درین طبقه ایمان وعلم ست یعنی
قوت تصدیق شرائع واعتنا تمام بحفظ مسموعات از جناب آنحضرت صلعم وآنرا غنیمت کبری دانستن واز همه گسستن وبجانب
او متوجه شدن ودر طبقه ثانیه وجه قرب عمل بشرائع اسلامیه بود فرائض آن ونوافل آن واجتناب از محرمات ومکروهات ودل
ایشان از همه گسسته باین اعمال متوجه شد از این اعمال نوری برخاست وبر دل ایشان مستولی گشت بران نور بودند وهمراه
آن نور گذشتند وهم اهل البر والتقوی ودر طبقه ثالثه اعمال خیر بر سبیل عادت وریا فاش شد وهر کس وناکس بصورت
اعمال متلبس گشت وفرق در میان محق ومبطل باعتبار صورت اعمال نماند هر که بر حسن اخلاق ولین وصفائی دل مفطور بود
نور این اعمال تنویر وتهذیب ونمود وهر که چنین نبود صرف اعمال او را باین قرب سانیدند زیرا که اعمال ایشان از نیت قویه
بر نخاسته نور آن اعمال بقلب آن جماعه عائد نشد وهر که باین صفت بود وهم قبول اعمال نتوانست از خود دور کردن بخلاف
طبقه پیشین که مساهلت در نیت عادت آن قوم نبود وریا در اعمال رسم ایشان نه وهم اهل التواصل والتراحم ودر طبقه
رابعه اوضاع فاسده ونیات کاسده ظاهر تر شد نور اعمال بدون گوشه گیری وخلوت نشینی وانقطاع از قبائل وعشائر
واز صحبت خلق دور شدن میسر نگشت هر که درین طبقه نوری حاصل کرد بغیر اعتزال وترک صحبت با نام ونشش نداد وهم
اهل الله بر وانقطاع ودر طبقه خامسه دوره برگشت ونظر الهی بر ملکات نفس افتاد که باعمال واذکار مکسوب میگرد
ودر عقد لطیفه تعقل ونفس وقلب بای محکم نیکند وهم اهل المقامات والاحوال وهمچنین در هر طبقه وصفی که مدار نظر الهی بحان
می شد [illegible] ست [illegible] الکلام فی هذا یطول [illegible] لوتم از حدیث ابن ماجه که در بیان این طبقات گذشت معلوم میشود
[illegible] آنحضرت صلعم برین تقدیر [illegible] قرون [illegible]
[illegible]

خلاصه ما ازین همه بحکم جامعه حدیث النجا النجا در تتبع اعمال طبقات مذکوره باشد خصوصاً طبقه اولی و ثانیه و برین تقدیر حکم
طبقات مردم متاخره حکم طبقات خمسه مذکوره باشد بعد وجود اتحاد اعمال هر طبقه متاخر با هر طبقه متقدم امکان خیر فخیر
وامکان شر فشر والله اعلم و بالجمله طبقه ما شر جمله طبقات ست که با قیامت همدوش ست و با فتن و شرور و حوادث
و آفات دینیه و دنیاویه روز افزون هم آغوش ز هی سعادت آن بنده که درین وقت جاده صراط مستقیم بپیماید و خود را ازین
ورطه هلاک بساحل نجات برد و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب تحقیق که آنحضرت صلعم برای زمان شر در احکام و مصالح
علیحده تشریع فرموده اند و در احادیث بسیار آمده که چون زمان کذا و کذا باشد باید که شما چنین و چنان بکنید از آنجمله اینست
که چون غیر مستحق خلافت مسلط شود اطاعت وی کنید در آنچه موافق شرع باشد و بر وی خروج نکنید مگر کفر صریح از وی ظاهر
شود چنانکه در زمان اکبر بادشاه در هندوستان اتفاق افتاده بود و این معنی متواتر بالمعنی ست و از آنجمله اینست که اگر بیعت
برای شخصی منعقد شد و تسلط او مستقر گشت اگر دیگری بروی خروج نماید و قتال کند او را میباید کشت یا فضل باشد از وی
یا مساوی یا مفضول و از آنجمله این ست که چون امرا زمان فتن تعدی در اخذ زکوة واقع شود چنانکه فی الحال موجود و مشهود ست
تدبیر در آن وقت ارضاء اوشان و صبر بر جور ست و از آنجمله آنست که تخلی برای عبادت در زمان اول ممنوع بود در زمان فتنه
محبوب و مطلوب ست و از آنجمله آنکه هر که بیعت بر هجرت کرده ست او را تعرب و بداوت درین زمان جائز ست چنانچه نسائی
از سلمة بن الاکوع آورده که چون وی بر حجاز در آمد گفتند ای ابن الاکوع مرتد شدی و بدو گشتی یعنی بعد از هجرت بباد یه
رفتی گفت نه ولکن آنحضرت اذن داد مرا در بدو و از آنجمله اینست که امر معروف و نهی منکر از واجبات اسلام ست و در زمان
فتنه ساقط شده همچنین امضای قول خلیفه در زمان سابق حجتی بود و در ایام فتنه آن معنی منقطع شد و از آنجمله ست تضاعف
اجور آنانکه درین زمان متمسک باشند بسنت و از آنجمله ست نیکه مرگ درین ایام بهتر باشد از حیات و اظهار کلمه حق نزدیک
سلطان جابر افضل باشد از جهاد و غیر ذلک و برای هر باب ازین معانی نصوص صحیحه مستفیضه ست که در ازالة الخفاء ذکر
کرده فلیرجع الیه **فصل هفتم** و منجمله امارات متوسطه ست آنکه باشند در آخر زمان عباد جهال و قاریان فاسق رواه ابو
نعیم والحاکم عن انس و فرمود بر پا نمیشود ساعت تا آنکه [illegible] رواه احمد و ابوداود و ابن ماجه و ابن
حبان عن انس و از اشراط ساعت ست فحش و تفحش و قطیعت رحم و خیانت [illegible] امانت [illegible] رواه الطبرانی
عن انس و از آنجمله ست انتفاخ اهله و اینکه دیده شود هلال قبل بفتحتین یعنی وقت طلوع [illegible] نماید که گویا ماه دو شبه ست
رواه الطبرانی عن ابن مسعود و انس و از آنجمله ست کثرت باران و قلت [illegible] و کثرت [illegible] یعنی عباد و قلت فقها و کثرت امرا و قلت امنا رواه الطبرانی عن عبد الرحمن بن عمرو الانصاری و از آنجمله ست که بر [illegible] ولی فاولی باقی مانند سبوس
جو [illegible] رواه [illegible] و از آنجمله ست [illegible] تا آنکه باشند زید روایت
[illegible] خرجه ابو [illegible] عن ابی هریره و از آنجمله ست که [illegible] و بسیار شوند بدان
[illegible] آید از نافرمانی او و نباشد مطلع
[illegible] زائید و ابن قریب [illegible] گذشت از کثرت باران و قلت نبات و [illegible]

از نقد رواه الطبرانی عن ابن مسعود و لعد لو سفیدان لوچک را تو یند وازانجمله ست که [illegible] خراب [illegible]
گردد دلها رواه الطبرانی عنه وازانجمله ست که اکتفا کنند مردان بمردان وزنان بزنان رواه الطبرانی عنه و ابن
کنایت ست از کثرت لواطت در رجال و کثرت سحاق در زنان و آن فی الحال بر وجه کمال موجود ست وازانجمله ست
اکتفار مساجد و تعلیق منابر یا مناره رواه الطبرانی وازانجمله ست که آباد شود ویرانهای دنیا و ویران گردد
آبادیهای دنیا رواه الطبرانی عنه و ابن عساکر عن محمد و عطیة السعدی یعنی شهر آبادان خراب گردد و بجای دیگر
آبادان شود چنانکه نقل کرده شد مصر بسوی قاهره و کوفه بسوی نجف وازانجمله ست که ظاهر شود سازها و نوشیده
شود باده ها رواه الطبرانی عنه وازانجمله ست کثرت شرط و همازان و غمازان و لمازان و کثرت اولاد زنا رواه الطبرانی
عن ابن مسعود و شرط بضم معجمه و فتح مهمله بمعنی اعوان سلطان ست سخاوی گفته حالا شرطا اعوان ظلمه اند و اطلاقش
غالبا بر اقبح جماعت والی و نحو آن می آید و گاهی وسعت دهند و بر ظلمه حکام اطلاق کنند و همز بمعنی غیبت ست
و افتادن در مردمان و ذکر نمودن عیوب ایشان و لمز مرادف اوست و گفته اند لمز عیب کردن ست در روی و همز در پشت
وازانجمله ست تسلیم خاصه و فشو تجارت تا آنکه برگمارد زن شوهر خود را بر تجارت و قطع ارحام و فشو قلم و ظهور شهادت
زور و کتمان شهادت حق رواه احمد والبخاری والحاکم و صححه عن ابن مسعود و فشو قلم کنایه از کثرت کتبه و قلت علما ست
یعنی اکتفا کنند بآموختن خط یا بیامیزند بحکام کذا فی الاشاعه وازانجمله آنست که حلال گردانند این امت شراب را به نبیذ
یعنی باده نوشند و نبیذ نامند و نبیذ در معنی همان خمر ست زیرا که هر مسکر مائع ست و حلال گردانند ربا را به بیع یعنی
تحلیل کنند ربا را در صورت بیع ظاهر نمایند و سحت را بهدیه یعنی رشوت خورند و حرام صرف بگیرند و آنرا هدیه نامند و
تجارت کنند بزکوة یعنی مال بمزدوران خود در مزد بدهند و آنرا در زکوة مجرا گیرند یا بالعکس وازانجمله ست که چون بی نماز
شوند زنان بزنان و مردان بمردان پس بشارت دهید ایشان را بباد سرخ که بیرون آید از طرف مشرق و مسخ شوند
بعض و خسف شوند بعض ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون رواه الدیلمی عن انس وازانجمله ست که گرفته شود مال غنیمت را دولت
رواه الترمذی عن ابی هریره یعنی توانگران و صاحبان مناصب مخصوص باموال فیء شوند و کسانیکه مستحق وی اند ممنوع باشند
در نهایه گفته الدولة بالضم ما یتداول من المال فیکون لقوم دون قوم و قال فی الفائق الدولة بضم الدال و فتحها ما یدول
الانسان ای یدور من الحظ وازانجمله ست که گرفته شود امانت را غنیمت و زکوة را تاوان و علم آموخته شود برای غیر دین
رواه الترمذی عنه یعنی مؤتمن امانات و ودائع مردم را هضم کنند و آنرا مغانم انگارند گویا مال غنیمت ست که در دست
[illegible] مردم زکوة را تاوان شمارند یعنی بر ایشان شاق گردد ادا کردن وی چنانکه تاوان گران میشود و علم را
[illegible] برای دین خدا و دریافت احکام و قصد عمل بران و

و از انجمله است که اطاعت کند مرد زن خود را و نافرمانی کند مادر خود را و نزدیک ساند دیار خود را و دور افگند پدر خود را و بلند شود آوازها در مسجدها رواه الترمذی عنه یعنی یاران خود را اکرام کند و مادر و پدر را ایذا رساند و در مسجد گفتگو امور دنیا کنند گویا مسجد نیست خانه و انجمن ایشان است که در ان از هر وادی سخن میرود و از انجمله است که سردار شود قبیله ها فاسق و باشد زعیم قوم ارذل شان و اکرام کرده شود مرد بخوف شروی رواه الترمذی عنه زعیم کسی را گویند که متکفل کار و بار قوم باشد و بدان قیام کند و رذل بمعنی ردی است مدعا آنکه فاسق قوم کبیر و سردار ایشان باشد و از انجمله است که ظاهر شوند زنان مغنیه و سازها و نوشیده شود خمر و لعنت کند آخر این امت اول امت را اخرجه الترمذی عنه در اشاعه گفته ظاهر شد لعن کردن آخر این امت اول امت را در رافضه قبحهم الله تعالی انتهی گویم و ظاهر شد این بلیه در بعض فرق اهل سنت نیز مثل اهل تقلید و اهل اتباع که بد میگوید هر یکی از ین فریق فریق دیگر را و اکابر و سلف او را که تقلید یا اتباع وی میکنند و نیست این اول نگینه که شکست در اسلام حفظنا الله سبحانه و تعالی عن سوء القول و العمل و از انجمله آنست که چون نزدیک شود زمان بسیار شود پوشیدن طیلسان و بسیار شود تجارت و بسیار شود مال و تعظیم کرده شود صاحب مال بسبب مال خود و بسیار شوند فواحش سلطان یعنی شرط و باشد امارت کودکان و کثرت زنان و جور پادشاه و کمی مکیال و میزان رواه الطبرانی و الحاکم عن ابی ذر در اشاعه گفته کمی کردن در کیل و وزن و ذراع از کبائر است قال تعالی ویل للمطففین الذین اذا اکتالوا علی الناس الآیه یعنی در خریدن زیاده ستانند و در فروختن کم دهند و از انجمله است که متمثل شود شیطان بصورت مرد و بیاید نزد قوم و بگوید با ایشان سخن دروغ پس متفرق شود قوم و مردی گ بگوید شنیدم مردی را که میشناسم روی او و نمیدانم نام او که چنین میگفت رواه مسلم فی مقدمة صحیحه عن ابن مسعود و از انجمله آنست که در دریا شیاطین اند در زندان کرده شده بسته است آنها را سلیمان علیه السلام نزدیک است که بیرون آیند و بخوانند بر مردم قرآن را رواه مسلم عن ابن عمرو و از انجمله است که چون نزدیک شود زمان بپرورد مرد بچه سگ را بهتر باشد او را از ینکه بپرورد پسر خود را و توقیر کرده نشود کبیر ایشان و رحم کرده نشود صغیر ایشان و بسیار شود اولاد زنا تا آنکه زنا کند مرد با زن بر شاهراه بپوشند چرم گوسفند بر دلهای گرگان افضل ایشان در ان زمان مداهن باشد اخرجه الطبرانی و الحاکم عن ابی ذر در اشاعه گفته مراد بپوشیدن پوست گوسفندان الخ آنست که نرم کنند گفتگو و خوب نمایند کار را بطور ریاء و نمایش و دلهای ایشان مانند گرگان باشد در درندگی یعنی در برابر چو گوسفند سلیم و در قفا بچو گرگ مردم در و از انجمله است که باشد فاحشه در کبار شما و ملک در صغار شما و علم در رذال شما و مداهنت در خیار شما رواه احمد و ابن ماجه عن انس و از انجمله آنست که چون متقارب شود زمان تنقیه کند موت خیار امت مرا چنانکه می چیند یکی از شما طبق را یعنی همچنان موت نیکان را از عالم برد اخرجه الرامهرمزی عن ابی هریرة و از انجمله است که تطاول کنند مردم در بنیان و در روایتی چون ببینی پیاده پایان برهنگان چرانندگان گوسفندان را که درازی میکنند در بنیاد پس نگران باش مر ساعت را رواه الشیخان عن عمر در اشاعه گفته و این وقتی شود که بسیار گردد مالهای ایشان و ممتد گردد و جاهت ایشان و نباشد بنا را داب نه همت جز بنا زیرا که در ان وقت مشتغل نباشند بعبادت و نه بعلم و نه بجهاد انتهی گویم نیست آن وقت که غالب اهل عالم مشتغل اند در بنیان و طلب جاه و مال و محروم اند از علوم و عبادات

واند چه خواهد شد وازانجمله آنست که چون سپرده شود کار بنا اهل پس منتظر باشید ساعت را
به رضی الله عنه ولله در القائل ؎ ایا دهر اعملت فینا اذاکا * و ولیتنا بعد وجه قفاکا *
جلبت الشرار علینا روساً * واجلست سفلتنا مستواکا * فیا دهر ان کنت عادیتنا * فها قد صنعت بنا ما کفانا * وازانجمله ست
تدافع اهل مساجد که نیابند امام را که نماز بگذارد بایشان رواه احمد و ابو داود عن سلامة بنت الحران وازانجمله ست
اینکه نرود دنیا تا آنکه بگذرد مرد بر قبر و بغلطد بران و بگوید کاش من جای بودم بجای صاحب این قبر و نیست بوی دین
مگر بلا رواه مسلم وابن ماجة عن ابی هریرة ؎ الا موت یباع فاشتریه * فهذا العیش ما لا خیر فیه * وازانجمله آنکه بر پا نشود
قیامت تا آنکه قتال کنید شما امام خود را و جدال کنید با سیاف خود و وارث شوند دنیا شما را بدان شما در اشاعه
گفته بسیار واقع شده این و واقع شود لا یزال از طرف ملوک واوشان اگرچه امام نیستند لیکن نایب اند از طرف شان پس
کشتن آنها بمنزله ائمه است انتهی وازانجمله است که جسته شود علم نزدیک صاغر رواه الطبرانی عن ابی امیة الجمحی در اشاعه گفته
معنی وی اینست که اکابر از اولاد مهاجرین و انصار بلکه از قریش مشتغل شوند بطلب دنیا و جاه و باقی مانند اصاغر از موالی
واخلاط مردم و بیاموزند ازینها علم پس بجویند از ایشان فتاوی در واقعات انتهی گویم و مشاهده میشود این معنی در روایات
اخبار و آثار کتب حدیث بر وجهی که هیچ شک و شبهه باقی نمیماند و ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء وان اکرمکم عند الله اتقاکم
بزرگی را شنیدم میگفت کبرنی موت الکبراء یعنی بزرگ گردانید مرا مردن بزرگان که چون آنها نماندند مردم مارا که هیچ نبودیم
بزرگ گرفتند ؎ مجلس چو بر شکست تماشا بما رسید * در بزم چون نماند کسی جا بما رسید * وازانجمله آنست که بر پا نشود
قیامت تا آنکه بکشد مرد برادر خود را اخرجه الحاکم فی تاریخه عن ابی موسی وازانجمله آنست که مالک شود کسی که نیست لایق مالک
شدن و بلند شود و پست گردد بلند رواه نعیم بن حماد عن کثیر بن مرة مرسلا وازانجمله است آنکه بسیار شوند خطیبان منبر شما
و مائل شوند علمای شما بسوی والیان شما و حلال کنند برای شان حرام را و حرام کنند حلال را و فتوی دهند او شان را موافق
خواهش شان رواه الدیلمی عن علی کرم الله وجهه وازانجمله است اینکه علم آموزند علمای شما تا جلب کنند بدان دینار و درهم ها را
و بگیرند قرآن را تجارت رواه الدیلمی عن علی کرم الله وجهه در اشاعه گفته یعنی بخوانند قرآن را باجرت و نخوانند برای خدا
گویم حفاظ رمضان که قرآن در تراویح باجرت میخوانند مصداق این خبر اند وازانجمله آنکه همیشه باشد امت بر شریعت نیک
مادامیکه ظاهر نشود در ایشان سه خصلت یکی آنکه قبض کرده نشود از ایشان علم دیگر آنکه بسیار نشود در ایشان ولد زنا
سوم آنکه ظاهر نشود در ایشان سقارون گفتند کدام اند سقارون فرمود نشو و نمای است که باشد در آخر زمان باشد
تحیت ایشان میان خود ها و فتنه ملاقی شوند بایکدیگر تلاعن اخرجه احمد والطبرانی والحاکم عن معاذ بن انس در اشاعه
گفته و این بسیار است در رفاحین و بغالین و سفله که ابتدا میکنند یکی بشتم صاحب خود نزدیک تلاقی قبل سلام بلکه میکنند
[illegible] انتهی گویم این در وقت صاحب اشاعه بود و در وقت
[illegible] سلام را اسم سفله دعا میکنند و آنان
وایجاد کرده اند بجای آن لفظ [illegible] گردن بانگشت و جز آن که در

هر دیار معروف و مشهور ست فانا لله ثم انا لله و آنرا انجمله ست آنکه بر پا نمیشود ساعت تا آنکه قصد کند مرد بسوی خطبه
و بزنی گیرد آنرا بر معیشت و ترک کند دختر عم خود را و نظر نکند بسوی وی رواه الطبرانی عن ابی امامة در اشاعه
گفته یعنی تزوج کند زن کم اصل کمینه را بنا بر توانگری او و بگذارد دختر عم را که اصیل ست بسبب فقر او انتهی گویم و واقع
شد این خبر از مدت بسیار و واقع شود لا یزال تا آنکه بر پا شود قیامت و این یکی از اعاظم فتن ست در دین و در انتظام منزل
و سیاست خانه و برهمی قبائل و عشائر کما لا یخفی علی الخبیر و آنرا انجمله ست که قطع کرده شود ارحام و گرفته شود مال بغیر
حق و ریخته شود خونها و شکایت کند قریب از قریب و عود نکند بروی بچیزی و طواف کند سائل و نهاده نشود چیزی
در دست وی رواه ابن ابی شیبة عن عبد الله **فصل هشتم** و از امارات ساعت ست که بر پا نشود قیامت تا آنکه
گردانیده شود کتاب خدا عار و باشد اسلام غریب و تا آنکه ظاهر شود عداوت در میان مردم و تا آنکه قبض کرده شود علم
و پیر گردد زمانه و کم شود عمر و کم شوند پسران یعنی اولاد و ثمرات و امین شوند اهل تهمت و متهم شوند امین و تصدیق
کرده شود کاذب و تکذیب کرده شود صادق و بسیار شود هرج یعنی قتل و تا آنکه ساخته شوند غرف یعنی کوشکها
و محل ها و دراز کرده شوند و تا غمگین شوند زنان صاحب اولاد یعنی به سبب عقوق آنها و شاد شوند زنان عقیمه
نازاینده و بسیار شود بغی و حمیت و بخل و هلاک شوند مردم بسیار شود دروغ و کم شود راست و تا آنکه مختلف شوند
کارها در میان مردم و پیروی کرده شود هوی و حکم کرده شود بگمان و بسیار شود باران و کمتر شود بار و کم شود
علم کم شدنی و زیاده شود جهل زیاده شدنی و باشد پسر سبب خشم و بسیار شوند زنان بسیار شدنی و تا آنکه جهر
کنند بفحش و بایستند خطبا بکذب پس گردانند حق مرا برای شرار امت من پس هرکه تصدیق کند ایشان را
و راضی گردد بدان نشمد بوی بهشت رواه الحاکم [illegible] و ابونصر السجزی و ابن عساکر عن ابی موسی و سنده جید
و از انجمله آنکه بر پا نشود ساعت تا آنکه [illegible] رواه احمد و
الخرائطی و غیرهما عن سعد بن ابی وقاص [illegible] یعنی مدح میکنند مردم را و ثنا میکنند محبت ایشان را از روی
نفاق و مبالغه میکنند در مدح ایشان و [illegible] خود را [illegible] وسیلۂ اخذ مال از ایشان میکنند و آنرا انجمله
آنکه بر پا نمیشود ساعت تا آنکه [illegible] رواه الطبرانی عن ابن عمرو و آنرا انجمله آنکه بر پا نمیشود ساعت
تا آنکه یافته شود [illegible] روزانه که جماع کرده میشود در میان راه [illegible] نکنند آنرا [illegible] پس باشد افضل ایشان در آن روز
کسیکه بگوید که کاش [illegible] پس [illegible] ایشان همچو ابو بکر و عمر ست در میان شما
رواه الحاکم عن ابی هریرة و آنرا انجمله آنکه بر پا نشود ساعت تا آنکه منکر شوند دلها و مختلف شود اقاویل و خلاف شوند
[illegible] رواه الدیلمی عن حذیفه و از انجمله آنکه بر پا نشود ساعت تا آنکه غیرت برند بر غلام چنانکه
غیرت میبرند بر زنان رواه الدیلمی عن ابی هریرة و آنرا انجمله آنست که بر پا نشود قیامت تا آنکه عزیز گردد در آن سه چیز
درهم از حلال و [illegible] رواه الدیلمی عن حذیفه یعنی کمیاب شود و یافته نشود در آن
وقت [illegible] گشت [illegible] شدید

برجهاد و ویران شد آباد و آباد گشت خراب و بینی مرد را که بازی میکند بامانت خود و در روایتی بدین خود چنانکه بازی
میکند شتر بشجر پس بپرستیکه تو و ساعت مانند این هر دو هستی و آز انجمله ست حیف ائمه و تصدیق نجوم و تکذیب قدر
رواه البزار عن علی کرم الله وجهه مرفوعا و سنده حسن و آز انجمله آنکه گویند مردم تا آنکه بگویند که قران مخلوق ست و حالانکه
نه خالق ست و نه مخلوق و لکن کلام خداست از وی ظاهر شده و بسوی وی عود کند رواه اللالکائی و الاصبهانی عن علی
کرم الله وجهه و این خبر در زمانهٔ امام احمد بن حنبل واقع شده و فتنهٔ عظیم برپا شد و جمعی از اهل سنت مقتول و بعضی
محبوس و مسجون گردیدند و آز انجمله آنست که چون فراهم آیند بست کس یا زیاده یا کم و نباشد در ایشان کسیکه ترسیده
شود او را در راه خدا پس تحقیق که حاضر شد امر یعنی قیامت رواه البیهقی و ابن عساکر عن عبد الله بن بشر الصحابی و
از انجمله ست که بگذرد مرد در مسجد و نگذارد دو رکعت رواه ابن ابی داود عن ابن مسعود و آز انجمله آنکه باشد درین امت
نزدیک اقتراب ساعت چیزها از انجمله ست جماع کردن مرد زن یا کنیز خود را در دبر وی و این را الله و رسول وی حرام
گردانیده و بران خدا و رسول وی دشمن میدارد و تصدیق این خبر بوجود فرقهٔ رافضه یافته شد و از انجمله ست نکاح
مرد مر مرد را و این را نیز خدا و رسول وی حرام کرده اند و بران دشمن میگیرند و آز انجمله ست نکاح زن بزن و این از ان
چیزهاست که حرام کرده آنرا خدا و رسول و دشمن میدارد او را بروی خدا و رسول وی نیست ایشان را نماز یعنی مقبول مادامیکه برین
حال اند تا آنکه توبه کنند بسوی خدا توبهٔ نصوح رواه الدارقطنی و البیهقی و ابن النجار عن ابیّ الصحابی و صدق این خبر
بعمل ایرانیان و ترکان بظهور آمده و آز انجمله ست که بیاید بر مردم زمانه که باشد در وی مشوره گرفتن از کنیزکان و
سلطان و حکومت زنان و امارت نادانان رواه ابن المناوی عن علی علیه السلام و آز انجمله آنکه قائم نشود ساعت
تا آنکه باشد سلام بر معرفت و تا آنکه گرفته شود مساجد را طرق پس سجده کرده نشود دران برای خدا و تا آنکه برانگیزد
کودک پیر را بطور برید در میان دو افق و تا آنکه برسد سوداگر ما بین افقین و نیابد سود رواه الطبرانی عن ابن مسعود
در اشاعه گفته این کنایت ست از عدم رغبت در نماز و عدم توقیر صغیر مر کبیر را و عدم برکت در تجارت بنا بر غلبهٔ کذب
و غش در تجار و از انجمله ست که قائم نشود ساعت تا آنکه برگردند شرار شام بسوی عراق و خیار عراق بسوی شام
رواه ابن ابی شیبه عن امامة و آز انجمله ست آنکه بیاید بر مردم زمانه که سالم نماند برای صاحب دین دین وی مگر کسیکه بگریزد
از شاهق بشاهق یا از سوراخ بسوراخ همچو روباه که میگریزد با بچه های خود و این در آخر زمان باشد وقتیکه حاصل
نشود معیشت مگر بمعصیت خدا و چون باشد حال این چنین حلال شود عزلت و باشد در آخر زمان هلاک مرد بر دست
مادر و پدر خود اگر باشند او را مادر و پدر و رنه بر دست زن خود و پسر خود و رنه بر دست اقارب و همسایگان خود
عار دهند او را بضیق معیشت و تکلیف دهند او را بچیزیکه طاقت آن ندارد تا آنکه میدراند جان خود را در جائیکه
هلاک شود در انجا رواه ابو نعیم و البیهقی و الخلیل و الرافعی عن ابن مسعود رضی الله عنه گویم هلاک آدمی از دست زن
و اقارب و جیران خود از مدتی واقع ست و تا میرود زیاده تر میگردد و هلاک مرد بدست پسر هم بچشم خود دیده ام
تا آینده چه شود و آز انجمله ست آنکه بیاید بر مردم زمانه که بنشیند آدمی نزد قومی پس منع نکند او را از قیام مگر خوف

آنکه بکنند باوی بدی رواه الدیلمی عن ابی هریرة و آز انجمله آنکه فرمود نزدیک ست که برسد امت مرا در آخر زمان بلاء
شدید نجات نیابد ازان مگر مردیکه شناخت دین خدارا و جهاد کرد بران بزبان و دل خود پس این ست آنکه سابق
شده برای وی سوابق و مردیکه شناخت دین خدارا و تصدیق کرد آنرا رواه ابونصر السجزی و ابونعیم عن عمر رضی الله
عنه و آز انجمله ست که بیاید بر مردم زمانه که باشد حدیث ایشان در مساجد ایشان در امر دنیای ایشان پس منشینید با
ایشان که نیست خدارا حاجت در ایشان رواه البیهقی عن الحسن مرسلا و آز انجمله ست که بیاید بر مردم زمانیکه پنهان شود
مومن چنانکه پنهان می شود منافق در ایشان رواه ابن السنی عن جابر رضی الله عنه و آز انجمله آنکه آید بر مردم زمانے
که باشد همت ایشان شکم های ایشان و شره ایشان متاع ایشان و قبله ایشان زنان ایشان و دین ایشان درام
و دینار ایشان اند بدترین خلق نیست بهره ایشان را نزد خدا رواه السلمی عن علی و از انجمله آنکه بیاید بر مردم زمانی که گشته
شوند دران علما چنانکه گشته میشوند سگان پس کاشکی علما دران زمان تحامق کنند رواه الدیلمی و ابن عساکر عن علی
کرم الله وجهه و آز انجمله آنکه می آید بر علما زمانیکه موت دوست تر باشد بسوی یکے از ایشان از زر سرخ رواه ابونعیم عن
ابی هریرة و آز انجمله آنکه نمیروند ایام و لیالی تا آنکه کهنه شود قرآن در سینه های اقوام ازین امت چنانکه کهنه میشوند
جامه ها و باشد ماسوای قرآن اعجب ایشان و باشد امر ایشان تمام طمع نیامیزد بآن خوف و اگرچه کوتاهی کند
در حق خدا و منتهی نفس وی آرزوها باشد و اگرچه متجاوز گردد بآنچه نهی کرده ست ازان خدا و گوید امید وارم که تجاوز کند
خدا از من بپوشند پوست گوسفندان بر دلهای گرگان افضل ایشان در نفس خود مداهن باشد که نه امر میکند و نه نهی رواه
ابونعیم عن معقل بن یسار و آز انجمله آنکه بیاید بر مردم زمانیکه پیروی کرده نشود در وی علیم و شرم کرده نشود در وی از حلیم
و توقیر کرده نشود کبیر و نه رحم کرده شود صغیر بکشند بعض ایشان مر بعض را بر دنیا دلهای ایشان دلهای اعاجم باشند
و زبانهای شان زبان عرب نمیشناسند معروف را و انکار نمیکنند منکر را متی میکنند همچ درمیان ایشان پنهان
ایشا نند بدترین خلق خدا نظر نکند خدا بسوی ایشان روز قیامت رواه الدیلمی عن علی علیه السلام و از انجمله آنکه
بیاید روز قیامت مصحف و مسجد و عترت پس گوید مصحف ای رب سوختند و پاره کردند مرا و گوید مسجد ای رب ویران
ساختند و معطل کردند و ضائع نمودند مرا و گوید عترت ای رب طرد کردند و کشتند و رانده نمودند مرا و بستند بزانو
برای خصومت پس فرماید الله تبارک و تعالی این بسوی من ست من اولی ترم بآن رواه الدیلمی عن جابر و احمد و الطبرانی
عن ابی امامة در اشاعه گوید گویا این اشاره ست بسوی آنچه واقع شد در زمن بنی امیة و بعد ایشان از قتل اهل بیت
و تعطیل مسجد از صلاة و بستن اسپان در زمن یزید و تمزیق مصحف در زمن ولید یا مصحف کنایه باشد از عدم
عمل به آن گویم بلکه این همه منفردا و مجموعا در هر زمان واقع شده چنانچه کتب تاریخ بران دلالت دارد و بسیار مسجدها
ست که معطل افتاده ست و بسیار اهل بیت اند که از دست ناقدران خوار و زبون بوده اند و عمل بر مصحف خود از
مدتی مرفوع شده ...

[illegible] کنید شما مساجد های خود را و محلی سازید مصحف های خود را پس دمار ست بر شما رواه الحکیم عن ابی الدرداء
[illegible] هر دو چیز از مدتی در عالم جاری ست و روز افزون ست و آزانجمله آنکه نماز گذارند پنجاه کس و قبول نشود از هیچ یکی
یک نماز هم رواه ابو الشیخ عن ابن مسعود در اشاعه گفته یعنی نماز را بشروط و ارکان نگذارند پس نماز هیچ یکی صحیح
نشود و قبول نگردد انتهی گویم و این هم بسیار ست در هر مسجد نمازیان بسیارند اما کسیکه رکوع و سجده بر وجه اطمینان
کند و رکن و شرط را چنانکه باید گذارد و بسیار کمتر و آزانجمله آنکه ساعت قائم نمیشود تا آنکه تقسیم کرده نشود میراث و
خوشی نشود بغنیمت رواه مسلم عن عبد الله بن مسعود و آزانجمله آنکه فرمود از اشراط ساعت ست تقارب اسواق گفتم
چیست تقارب اسواق فرمود شکایت کنند بعض از بعض قلت نفع را و بسیار شوند ولد زنا و فاش گردد
غیبت و تعظیم کرده شود صاحب مال یعنی بسبب مال و بلند شود آوازها در مسجد و ظاهر شوند اهل منکر و ظاهر شود
بنا رواه ابن مردویه عن ابی هریره و آزانجمله ست سوء جوار و قطع رحم و تعطیل سیف از جهاد و اختیار دنیا عوض
دین رواه ابن مردویه عن ابی هریرة و آزانجمله ست ظهور فحش و تفحش و سوء خلق و سوء جوار رواه ابن ابی شیبه
عن رجاء بن حیوة کنایت ست از قلت ثمار و برکات و آزانجمله ست موت بدار رواه ابن ابی شیبه عن مجاهد و در
روایت شعبی ست که از اقتراب ساعت ست موت فجاءة گویم رئیسی را دیدم که بمرگ ناگهان درگذشت و دیگران را
هم شنیدم حفظنا الله عنه و آزانجمله آنکه باشند در آخر امت مردم که سوار شوند بر زین پوشها تا بیایند بر درهای
مسجد زنان شان کاسیات عاریات اند بر سرهای شان همچو کوهان های شتران بختی باشد لعنت کنید آنها را
که آنها ملعونات اند اگر باشد پس شما امتی از امم البته خدمت کنید شما او شان را چنانکه خدمت کردند شما را زنان
امت های پیشین گفت ابن عمرو گفتم پدر را و چیست زین پوشها گفت سروج عظام اخرجه احمد و الحاکم عن ابن عمرو
و این حدیث را شواهد و طرق ست و آزانجمله ست نزد مسلم از ابی هریرة که دو صنف اند از امت من از اهل دوزخ
ندیده ام من آن هر دو را قومی ست که با ایشان تازیانه هاست همچو دمهای گاوان میزنند بدان مردم را و زنان اند
جامه پوشیده یعنی در ظاهر برهنه یعنی در معنی مائل کننده اند مردم را بسوی خود و میل کننده اند بسوی مردم
سرهای شان همچو کوهان های شتران بخت ست میل کننده در نیایند بهشت را و نیابند بوی آنرا و بدرستیکه بوی
بهشت یافته میشود از مسیرت کذا و کذا النووی در ریاض الصالحین گفته یعنی بزرگ سازند سرهای خود را
به پیچیدن عمامه یا عصابه یا مانند آن و تحقیق تفصیل کرده ایم این مسئله را در رساله مستقله که نامش الاجوبة المحسر
عن اسئلة الخمس ست انتهی گویم مراد بار باب تازیانه چوبکیان اند که بر درهای امرا و حکام و ملوک و قضاة و نایبان و
اهلکاران ایشان می مانند و مردم را نزد شان رفتن نمی دهند و هر که میخواهد که برسد و فریاد خود را بگوش شان
رساند آنرا میزنند و می رانند و مراد بلف عمامه و غیره بستن موباف و رموی سر و کلان ساختن آن بپارچه تکلیف
و مانند آن ست و مراد به زنان کاسیات عاریات زنان اند که ثیاب رقیق و جامه های بس باریک می پوشند که [illegible]
تمام بدن و همه اعضای شان نمودار می باشد گویا در حقیقت برهنه اند و نزد فقها در چنین جامه نماز صحیح نیست [illegible]

هر سه بلا از مدتی در عالم موجود است وزنان اهل علم هم در آن مبتلا و کسی مجال کسی نمی پردازد و حسابی از این آفات نمی پردازد
تا آینده چه شود وفقنا الله تعالی لما یحب ویرضی وصاننا وجمیع المسلمین عما لا یلیق باهل الهدی و از آنجمله آنکه بیرون آیند از بیت
در آخر زمان مردمانیکه ایشان مار یا نها باشد گویا که دهها گاو ان است بامداد کنند در سخط خدا و شام کنند در غضب وی
اخرجه احمد و الحاکم وصححه عن ابی امامة گفت ابن عباس رضی الله عنه حج کرد آنحضرت حجة الوداع پس گرفت حلقه در کعبه را و گفت
ای مردم آیا خبر ندهم شما را باشراط ساعت پس بایستاد سلیمان گفت خبر ده مرا فدا باد بر تو پدر و مادر من ای رسول خدا فرمود
از شراط ساعت اضاعت نماز و میل همراه هوا و تعظیم صاحب مال سلیمان گفت آیا باشد این ها فرمود آری سوگند بکسی
که جان محمد در دست اوست صلعم ای سلیمان نزدیک این حال باشد زکوة تاوان و فی غنیمت و صادق شود کاذب و
کاذب شود صادق و مؤتمن شود خائن و خائن شود امین و تکلم کنند رویبضه گفتند رویبضه چه باشد فرمود تکلم کند در مردم
کسیکه تکلم نمیکرد و انکار کرده شود حق نه حصه و برود اسلام و باقی نماند مگر نام او و برود قرآن و باقی نماند مگر نقش او و
آراسته شود مصحف بزر و فربه شوند ذکور امت من و باشد مشوره با کنیزکان و خطبه خوانند بر منابر کودکان و باشند
مخاطب آن زنان پس نزدیک این حال آراسته شود مساجد باشند آراستگی بتخانه ها و دراز شوند منبرها و بسیار شوند
صفوف با دلهای متباغضه و زبانهای مختلفه و هوا های بسیار سلیمان گفت آیا باشد اینها ای رسول خدا فرمود آری
سوگند بکسی که جان محمد در دست اوست نزدیک اینحال ای سلیمان باشد مومن در ایشان خلیل تر از کنیز بگدازد دل وی در درون
جوف وی چنان که میگدازد نمک در آب بسبب آنچه ببیند از منکر و نتواند آنرا متغیر کردن و اکتفا کنند مردان
بمردان و زنان بزنان و غیرت برند بر غلمان چنانکه غیرت برند بر دختر دوشیزه پس نزدیک این حال ای سلیمان باشند امیران
فاسق و وزیران فاجر و امینان خائن ضایع کنند نماز را و پیرو شوند شهوات را پس چون دریابید شما آنها را نماز بگذارید
بر وقت نماز و نزدیک اینحال ای سلیمان بیایند بندیان از مشرق و اسیران از مغرب از نسان بدان مردم باشند و دلهای
شان دلهای شیاطین باشد رحم نمیکنند بر خورد و توقیر نمیکنند بزرگ را و نزدیک اینحال حج کنند مردم بسوی این بیت
الحرام مانند حج پادشاهان خود برای لهو و نزهه و اغنیای ایشان برای تجارت و مساکین برای گدائی و مسئلت و
قاریان ایشان برای ریا و سمعه گفت باشد اینها ای رسول خدا فرمود آری سوگند بکسی که جان من بدست وی ست
نزدیک اینحال ای سلیمن فاش شود کذب و ظاهر شود کوکب او را ذنب است و شریک شود زن با شوهر خود در تجارت و
متقارب گردد بازارها گفت و چیست تقارب بازارها فرمود کساد اسواق و قلت ربح و نزدیک این حال بفرستد ای
سلیمن خدای تعالی باد یکه در وی مارها زرد باشند بچینند سرهای علما را بسبب آنکه دیدند آنها منکر را و تغییر نکردند آنرا
گفت آیا باشد این حال ای رسول خدا فرمود آری سوگند بکسی که بر انگیخت محمد را بحق رواه ابن مردویه عنه در اشاعه گفته
معنی کثرت صفوف آنست که صفوف را تمام نکنند بلکه در یک صف سه کس بایستند و در صفی دیگر چهار کس و هکذا
پس صفها بسیار شود و مقصود نیست قول وی که دلها متباغض باشند زیرا که این صورت تخالف قلوب تباغض
او بسبب چنانکه اشاره میکند بسوی آن حدیث دیگر صفوفکم یعنی تمام کنید صفهای خود را و مختلف نشوید پس خلاف کند

ابن خطاب رواه ابن ابی الدنیا والبزار عنه گویم این صورت هم درین زمانه بسیار شیوع دارد بلکه دیدیم که بعضی یاران
بطرف زر خود در روپیه ها را میطلبند و نزد یاری میگذارند تا باوی روی خود سیاه نماید و بعضی مجالس فسق و
فجور می آرایند و دیگران را تکلیف حضور و شرکت دران لهو و لعب میکنند و اسباب طرب جمله مهیا و یک روپیه
تو میباید و بس ؛ حذیفه بن الیمان گوید رضی الله عنه فرمود رسول خدا صلعم از اقتراب ساعت است هفتاد و دو خصلت
چون بینید مردم را که میرانیدند نماز را و ضائع کردند امانت را و خوردند سود را و روا داشتند دروغ را و سبک انگاشتند
خونها را و مشغول شدند به بنا و فروختند دین را به دنیا و قطع کردند رحم را و شد حکم ضعف و کذب صدق و حریر لباس و ظاهر
شد جور. و بسیار شد طلاق و مرگ ناگهان و امین خائن و خائن امین شد و صادق شد کاذب و کاذب شد صادق و بسیار
شد تهمت و گردید مطر قیظ و ولد غیظ و بسیار شدند [illegible] کردند امیران فاجر و وزیران دروغگویان
و امینان خائنان [illegible] پوشیدند پوست [illegible] باشد دلهای ایشان بدبوتر از مردار و تلخ تر از
صبر [illegible] دران هیچ اتفاق [illegible] ظاهر شود صفرا یعنی دینار و مطلوب شود
بیضا یعنی درهم بسیار شوند خطیبان [illegible] شود امر معروف [illegible] کرده شود مصاحف و نقش و نگار کرده شوند مسجدها
و دراز شوند منبرها و خراب شود دلها و نوشیده شود شرابها و معطل شود حدود و بزاید کنیز مالک خود را
و بینی پیاده پایان برهنگان را که گردیدند پادشاه و شریک شد زن شوهر خود را در تجارت و تشبه کردند مردان
بزنان و زنان بمردان و سوگند خورند بغیر خدا و گواهی دهد مرد بدون طلب گواهی و سلام کنند بمعرفت و تفقه
کنند برای غیر خدا و طلب کرده شود دنیا بعمل آخرت و گرفته شود غنیمت دولت و امانت غنیمت و زکوة تاوان و باشد
زعیم قوم ارذل ایشان و نافرمانی کند مرد پدر خود را و احسان کند بایار خود و اطاعت کند زن خود را و بلند شود
آوازهای فسقه در مساجد و گرفته شوند زنان سرایند و سازها و نوشیده شود شرابها در راه ها و گیرند ظلم را
فخر و فروخته شود حکم و بسیار شوند شرط یعنی اعوان سلطان و گرفته شود قران مزامیر و پوستهای درندگان
صفاف و لعنت کند آخر این امت اول امت را پس انتظار برید نزدیک اینحال باد سرخ و خسف و مسخ و قذف و دیگر
آیات را اخرجه ابونعیم فی الحلیة عنه و آنرا انجمله آنکه ظاهر شود قول و پنهان شود عمل و مؤتلف گردند زبانها و مختلف شوند
دلها و قطع کند هر ذی رحم رحم را پس نزد این حال لعنت کند خدا تعالی ایشانرا و کور و کر سازد ایشانرا رواه
احمد و عبد بن حمید و ابن ابی حاتم عن سلیمن موقوفا و الحسن بن سفیان و الطبرانی و ابن عساکر و الدیلمی عنه مرفوعاً
و از انجمله آنکه ظاهر کنند مردم علم را و ضائع نمایند عمل را و دوست دار باشند بزبانها و دشمن باشند بدلها و قطع کنند ارحام را لعنت کنند

ایشانرا خدایتعالی نزد اینحال کور و کر سازد و رواه ابن ابی الدنیا فی کتاب العلم عن الحسن مرسلاً و در حدیث طویل که از حضرت
امیر علیه السلام مروی ست آمده که از اقتراب ساعت ست اضاعت نماز و امانت و استحلال کبائر و اکل ربا و اکل رشا و تشیید
بنیان و اتباع هوی و بیع دین بدنیا و اتخاذ قرآن مزامیر و اتخاذ جلود سباع صفاف و مساجد طرق و حریر لباس و کثرت جور
و فشو زنا و تهاون بطلاق و ائتمان خائن و خیانت موتمن و گردیدن مطر قیظ و ولد غیظ و امرا فجار و وزرا کذاب و امنا
خائن و عرفا ظالم و قلت علما و کثرت قرا و قلت فقها و تحلیه مصاحف و زخرفت مساجد و اطالت منابر و فساد قلوب و اتخاذ
زنان سراینده و استحلال معازف و شرب خمور و تعطیل حدود و نقص شهور و نقض مواثیق و شرکت زنان با زوج در تجارت
و رکوب زنان بر اسپان و تشابه نساء با رجال و رجال بنساء و حلف بغیر خدا و شهادت مرد بغیر استشهاد و تاوان شدن
زکوة و غنیمت بودن امانت و اطاعت مرد برای زن و عقوق او و بر دوست و دور کردن پدر و گردیدن امارت میراث
و سب آخر امت با ول و اکرام مرد برای اتقاء از شر او و صعود جهال بر منابر و پوشیدن مردان کلاه ها و تضییق طرقات و تشیید بنا
و استغنا رجال برجال و نساء بنساء و کثرت خطباء منابر و رکون علما بسوی ولاة و احلال حرام و تحریم حلال و افتا موافق خواهش
و تعلم علم برای جلب دنیا و دراهم و دنانیر و اتخاذ قرآن تجارت و تضییع حق خدا در اموال و بودن اموال نزد بدان و
و قطع ارحام و شرب خمور در مجالس و لعب کردن بمیسر و نواختن طبل و ساز و مزامیر و منع محتاجان از زکوة و کشتن بی جرم
برای اغاظه عامه و اختلاف اهواء و بودن عطا در عبید و سقاط و تولی سفهاء در امور اخرجه ابو الشیخ و عولیس و الدیلمی
کلهم عن علی کرم الله وجهه در اشاعه گفته مراد باضاعت صلوة ترک نماز و اخلال در ارکان و واجبات ست و این منافی
روایت اولیت رفع امانت از امت و آخریت رفع نماز نیست زیرا که مراد بقاء صورت نماز ست و اینجا مراد اضاعت او باخلال
در خشوع و شروط او ست و اما اضاعت امانت پس در نهایه گفته که واقع میشود لفظ امانت بر طاعت و عبادت و ودیعت
و ثقت انتهی و اکل جائز منا و مراد تشیید بنا طول و رفع و تجصیص او ست و مراد باتباع هوی عقائد فاسده و آرای باطله مخالف
احادیث صحیحه ست و مراد به بیع دین بدنیا رضا بنقص دین با وجود سلامت دنیا ست و مراد بمزامیر گرفتن قرآن تغنی بقرآن
بغیر تدبر در معانی او ست و مراد باتخاذ سباع صفاف زین ساختن ست و منه الحدیث نهی عن صفف النمور و مراد بطرق
گرفتن مساجد مرور در آن برای غیر نماز ست و تهاون بطلاق کثرت حلف بطلاق بدون مبالات بوقوع او ست و معازف
آلات لهو را گویند مثل طنبور و بربط و رباب و غیرها و تعطیل حدود عدم رجم زانی و عدم قطع ید سارق و عدم جلد قاذف ست
و مراد بنقص شهور آنست که اکثر ماه ها ناقص شوند و میثاق بمعنی عهد ست و حلف بغیر خدا آنست که مثلاً بگوید بسر شاه یا
بجان شما یا باین پسر یا سوگند بامانت و بذمت و طلاق و عتاق و مانند آن بعده گفته و قد اتفق زمان لا یصدقون الا ان
حلف بغیر الله فانا لله و انا الیه راجعون و مراد بگردیدن امارت میراث آنست که رعایت نکنند در امارت دین و رشد
و تدبیر و علم و غیر ذلک را از صفات کمال بلکه گویند ابن ابیه میت ست و آن برادر امیر پس وی احق باشد بامارت و
اول کسیکه احداث کرد این [illegible] خواست [illegible] ولی عهد کردند اولاد خود را بعد از خود و نکرده بود این را هیچیکی از خلفا
راشدین [illegible] اولاد [illegible] مراد بسب آخر امت اول امت را سب علما صحابه و تابعین و سلف

پیش خود بیاید و پشت گذشته بگوید و این کار از ما قصه سرانجام گرفت و مراد بلبس تیجان آنست
چون کنند و کلاه پوشند و دستار ترک دهند و آنحضرت فرموده که کلاه عرب همین دستارها ست
و مراد بضیق طرق آنست که در شارع عام دکه‌ها بنا کنند و در وی نشسته گفتگوهای باطل نمایند و راه را بر گذر کنندگان
تنگ سازند و مراد بکثرت خطبا آنست که خطبه برای خدا و باستحقاق نخوانند بلکه وظیفهٔ خطابت لبتانند و راغبان
وی بسیار شوند در اشاعه گفته و لقد راینا للمسجد الواحد اکثر من عشرین خطیبا و مراد بر کون علما آنست که میل بسوی
ملوک کنند و فتوی بمقتضای هوای شان دهند اگرچه خلاف شرع باشد و باین افتا توصل بسوی دنیا کنند و برای ایشان
حرام را از معازف و اکل باطل و کبر و غرور و مکوس حلال سازند و تواضع و تقلل و اقامت حدود و غیره را از حلال
حرام کنند و قصد ایشان در تعلم علم تحصیل دنیا بسیمای علم و علامت علما باشد در اشاعه گفته ان اکبر رغبتهم فی الفلسفیات
والحکمیات فتراهم جاهلین بالسنة وشرائع الاحکام ویعدون انفسهم من علماء الاسلام فانا لله وانا الیه راجعون و تجارت
گرفتن قرآن آنست که بی مزد کسی را تعلیم نکنند و شرب خمور در مجلس آنست که بدون اختفا بجهر می نوشی کنند و مراد
بمیسر قمارست بقدح و هر چیز که در وی قمار باشد در حکم میسرست تا آنکه لعب اطفال بجوز نیز همین حکم دارد و در حدیث
شطرنج را میسر عجم گفته اند کذا فی النهایه و از میسرست لعب در اعیاد به بیضه‌ها و مانند آن و مراد بکشتن بی جرم آنست که
قاتل را نکشند و دیگری را که بریست از قتل و از قوم و قبیله و قرابت قاتل هم نیست وی را بکشند تا کسان وی در خشم آیند و
این جمع ست میان دو گناه یکی ترک قود دوم قتل بری انتهی بعده در اشاعه گفته هذه جملة من الاشراط وهی کلها موجودة
وهی فی التزاید یوما فیوما وقد کادت ان تبلغ الغایة او بلغت نسأل الله تعالی ان یجنبنا الفتن ویعصمنا من المحن ویتینا
علی السنن و گفت ابو مالک و ابو عمر اشعری که فرمود آنحضرت صلعم هر آئینه باشد از امت من قومی که حلال سازد زنا
و دیبا و باده و سازها را و فرود آید قومها در پهلوی قومی و آیند ماشیهٔ ایشان بر ایشان شام هنگام و بیاید مردی
و بخواهد حاجت خود را پس بگویید که برو و فردا بیا پس شبا شب مسخ گرداند ایشانرا خدایتعالی بصورت بوزنه‌ها
و خوکها تا روز قیامت اخرجه البخاری در ارشاد الطالبین تالیف ملا برهان الدین رح آورده که از جملهٔ اشراط ساعت
ست مداهنت قضاة و حکام در قضایا و احکام و انحراف از سنن و قتال با مسلمانان و حب احتکار و گرانی نرخ و عقد
بیوع در مساجد و قرارت قرآن بالحان با عدم رعایت اعراب و ترک عمل بر نصوص ظاهره و خوض در متشابهات
و دقائق معانی و بسیار خوردن سوگندها در محاوره و احتیال علما در فعل ممنوعات و حرص بر جمع مال و کثرت
اطبا و اهل کلام و تفحص رخص و ترک عزائم و کثرت مدارس و رباطات و مساجد و فقدان مروت و حیا و مشی زنان
در اسواق و کثرت لواطت و مساحقت و کوتاهی عمر و استیلاء کفار بر اخیار انتهی ملخصاً معاذ بن جبل رضی الله عنه
گفته در آخر زمان علما باشند که مردم را بر زهد برانگیزند و خود زهد نکنند و بترسانند و خود نترسند و نهی کنند از
رفتن نزد والیان و خود نزد شان بروند و اختیار کنند دنیا را بر آخرت و بخورند و بوسیلهٔ زبانهای خویش نزدیک
شوند بتونگران نه درویشان ایشان از جبارهٔ دشمن رحمن **فصل دهم** و منجملهٔ امارات قیامت ست کثرت ابتلاء

مردم در کبائر و صغائر که بیان در حدیث و قرآن وعید ها آمده و تهدید ها فرموده اند درینجا چندی ازان بشمارم
ازانجمله ست شرک بخدا و آن اعظم کبائر و اکبر معاصی ست قال تعالی انه من یشرک بالله فقد حرم الله علیه الجنة و ماواه النار
وازانجمله ست قتل نفس بغیر حق قال تعالی ومن یقتل مؤمنا متعمدا فجزاءه جهنم خالدا فیها وغضب الله علیه ولعنه واعدله عذابا
عظیما و در صحیح مسلم ست از ابن عمر که فرمود آنحضرت صلعم البته زوال دنیا آسان ترست بر خدا از کشتن مرد مسلمان و احادیث درین باب
بسیارست شافعی در کتاب الشهادات از مختصر مزنی نص کرده بر آنکه اکبر کبائر بعد شرک قتل نفس ست وازانجمله ست
زنا قال تعالی و لاتقربوا الزنا انه کان فاحشة وساء سبیلا و در حدیث آمده بدرستیکه زانیان مشتعل شود روی های ایشان
باتش دوزخ رواه الطبرانی عن عبد الله بن بسر و زنای پیر اقبح و افحش و اعظم ست نزد خدا از زنای جوان و در روایت
بیهقی از ابن عمر از آنحضرت صلعم آمده که زنا مورث فقر ست و همچنین زنا با زن همسایه افحش ست از غیر و در صحیحین از حدیث ابن مسعود
آمده که پرسیدم آنحضرت را از گناهی بزرگ تر نزد خدا فرمود اینکه زنا کنی با زن همسایه حافظ ابن قیم گفته زنا بر مراتب ست
بعضے اشد از بعض زنا با اجنبیه که زوج ندارد عظیم ست و اعظم از وی زنا با اجنبیه که زوج دارد و اعظم از وی زنا بذوات
محارم و زنای ثیب از زنای بکر و زنای شیخ اقبح ست از زنای شاب و زنا با حر اقبح ست از زنای عبد همچنین زنای عالم
بدتر ست از زنای عامی و ازانجمله لواطت و در احادیث بر فاعل و مفعول آن لعنت آمده و انواع عقوبت که بر لوطیه در قرآن
جمع کرده اند بر هیچ امتی از امم نکرده چنانچه طمس ابصار و تسوید وجوه و امر جبرئیل علیه السلام برای بر کندن قریه هاے
شان از بیخ و قلب نمودن آن بر ایشان باز خسف کردن باز باریدن سنگ از آسمان و صحابه اجماع کرده اند بر قتل
فاعل وی اگرچه در کیفیت قتل مختلف اند از حرق و رجم و هدم و جز آن وازانجمله ست شرب خمر اگرچه یک قطره باشد و
ازانجمله ست سرقه و کفی بها اثما و عارا و در حدیث بر سارق لعنت آمده وازانجمله ست قذف قال تعالی الذین یرمون
المحصنات الغافلات المؤمنات لعنوا فی الدنیا والآخرة الخ و ازین قبیل ست قول مردان و زنان جاهل در حق غلام
و کنیز خود ای مخنث ای قحبه ای زانیه ای ابن القحبه ای و ولد الزنا ای حرام زاده و مانند آن در تنبیه الغافلین لمحی الدین
النحاس گفته این از ذنوب عظام کبائر ست که موجب حد در دنیا و مقت در آخرت ست وازانجمله ست شهادت زور
و در حدیث آمده برابر شد شهادت زور با اشراک بخدا سه بار فرمود این را و خواند فاجتنبوا الرجس من الاوثان واجتنبوا
قول الزور رواه ابوداود و الترمذی و ابن ماجة وازانجمله ست غصب مال اگر زیاده از ربع دینار باشد ورنه صغیره ست
و غصب نوعی از ظلم ست و الله لا یحب الظالمین وازانجمله ست فرار از زحف قال تعالی ومن یولهم یومئذ دبره الا متحرفا لقتال
او متحیزا الی فئة فقد باء بغضب من الله وماواه جهنم وبئس المصیر وازانجمله ست اکل ربا قال تعالی فاذنوا بحرب من الله و
رسوله و در احادیث بر آکل ربا و موکل و کاتب و شاهدوی لعنت کرده اند و همه را یکسان فرموده وازانجمله ست
اکل مال یتیم بغیر حق وازانجمله ست عقوق والدین و قطع رحم قال تعالی و تقطعوا ارحامکم اولئک الذین لعنهم الله فاصمهم
واعمی ابصارهم وازانجمله ست کذب بر رسول خدا صلعم و بران وعدهٔ دوزخ کرده اند وازانجمله ست کتم شهادت
بلا عذر قال تعالی ومن یکتمها فانه آثم قلبه وازانجمله ست یمین غموس در حدیث آنرا از اکبر کبائر شمرده اند وازانجمله ست

برد و آنرا انجمله است خیانت در کیل و وزن و ذرع قال تعالی ویل للمطففین و از انجمله ست تقدیم نماز بر وقت یا تاخیر آن از وقت بلا عذر قال تعالی ان الصلوة کانت علی المومنین کتابا موقوتا و قال فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون و جمع بین الصلوتین بغیر عذر نیز همین حکم دارد ابن ابی حاتم از ابی قتاده عدوی آورده که خوانده شد بر ما کتاب عمر که از کبائر ست جمع بین الصلاتین یعنی بغیر عذر حافظ ابن کثیر گفته اسنادش صحیح ست محمد بن نصر مروزی گفته از اسحق شنیدم میگفت صحیح شد از آنحضرت صلعم که تارک نماز کافر ست و همچنین بود رای اهل علم از زمانه آنحضرت تا اینکه تارک نماز عمدا بغیر عذر تا آنکه وقت نماز برود کافر ست و آنرا انجمله ست زدن مسلمان بلا حق در حدیث بر کسیکه وقت ضرب مسلم حاضر باشد و از وی دفع نکند لعنت آمده و آنرا انجمله ست سب صحابه و نقل کرده اند غیر واحد از ائمه اجماع بر تکفیر ساب عایشه و در تکفیر ساب دیگر صحابه از شیخین و غیرهما اختلاف کرده اند و اقوال درین باب بسیار ست حاصل آنکه ساب دائر ست درمیان کفر یا ارتکاب کبیره از کبائر و آنرا انجمله ست اخذ رشوت در حکم اگرچه بحق باشد آنحضرت راشی و مرتشی را لعنت کرده رواه ابوداؤد والترمذی وصححه ابن حبان والحاکم عن ابن عمر و آنرا انجمله ست دیاثت و آن تقریر اهل خود ست بر فساد و در حدیث جنت بر دیوث حرام گردانیده اند و آنرا انجمله ست قیادت و آن جمع ست میان مرد و زن اجنبیه برابر ست جامع مرد باشد یا زن و آنرا انجمله ست سعایت نزد سلطان بمضرت مسلمان و آنرا انجمله ست منع زکوة و نسیان قران بعد تعلم وی و احراق حیوانات بنار اگرچه قمل و برغوث و غیرهما باشد و ترک امر بمعروف و نهی عن المنکر با وجود قدرت و یاس از رحمت خدا قال تعالی لا ییاس من روح الله الا القوم الکافرون و امن از مکر خدا قال تعالی فلا یامن مکر الله الا القوم الخاسرون و آفتادن در اهل علم و قرآن و ظهار با زن و خوردن لحم خنزیر و مردار بلا عذر و امتناع زن از فراش با زوج بلا عذر در حدیث بر چنین زن لعنت ملائکه آمده رواه البخاری و مسلم و جادوکردن و در حدیث ساحر را مشرک گفته اند رافعی و نووی و غیرهما گفته اند تعلم سحر و تعلیم وی حرام ست علی الصحیح و درجات وی متفاوت ست و وطی زن در حیض در حدیث آمده هرکه آمد زن حائض را یا در دبر زن یا کاهن را و تصدیق کرد او را وی کافر شد بچیزیکه بر محمد صلعم نازل شده رواه ابوداؤد و آنرا انجمله ست نمیمه در صحیحین از حذیفه از آنحضرت صلعم آمده که داخل نشود در جنت نمام و حقیقت نمیمه افشار سر و هتک ستر ست برابر ست که بقول باشد یا بکتابت یا برمز و منقول از اعمال باشد یا اقوال و عیب باشد یا غیر آن و بالجمله این همه را رافعی و نووی و ابن الرفعه رحمهم الله تعالی از کبائر شمرده اند و آنرا انجمله ست غیبت که داء عضال ست و سمی که در زبانها شیرین تر از زلال ست قرطبی گفته نیست خلاف در آنکه غیبت از کبائر ست انتهی و احادیث در وعید آن بیش از حصر ست و حقیقت غیبت ذکر چیزیست که مکروه دارد آنرا مغتاب برابر ست که در بدن باشد چنانکه گوید اعمش ست یا احول یا اقرع یا اطلس یا اصلع یا طویل یا قصیر یا اعرج یا اسود یا اصفر و نحو آن یا در نسب باشد چنانکه گوید پدرش فاسق بود یا مکاس یا زبال یا اسکاف یا حائک یا صعلوک و نحو آن یا در خلق باشد چنانکه گوید بد خلق ست یا متکبر یا احمق یا نامرد یا عاجز یا ضعیف القلب یا عجول یا خلیع یا عبوس یا ادب در جشم ندارد یا در [illegible] دهن [illegible] ست و نحو ذلک یا در افعال باشد چنانکه گوید خائن ست یا سارق یا کاذب یا شارب

خمر یا کسلان یا غیر عارف بشرائط بیع یا استهاون در نماز یا غیر محسن رکوع یا سجود یا غیر محترز از نجاسات یا غیر بار بوالدین یا عیب
کننده مردم یا قلیل الادب یا کثیر الکلام یا کثیر الاکل یا نوشتن نمیداند یا فلان علم نمیشناسد یا نیست منصف در مناظره یا بحث
چنانکه باید نمیتواند کردن یا تسلیم نمیکند حق را وقت ظهور یا کثیر الدعوی ست و نحو ذلک یا در لباس وی باشد چنانکه طویل
الذیل ست یا کبیر العمامه یا چرکین جامه و نحو ذلک پس اینهمه و اشباه آن غیبت ست اگر آنکس درین اقوال خود صادق
باشد و مغتاب بنصوص عاصی خدا و آکل لحم برادر بود و از آنجمله ست گوش نهادن بر غیبت بر سبیل تعجب تا نشاط مغتاب
بغیبت بیفزاید و از تعجب این کس مغتاب غیبت وی بیشتر کند و از آنجمله ست بهتان کردن و عدم استنزاه از بول
و تهاون قادر بر حج تا آنکه بمیرد عده بعضهم من الکبائر و تکذیب بقدر و هجران مسلمان زیاده بر سه روز مگر بنا بر بدعت
در هجور یا تظاهر فسق و نحو ذلک و فروختن آزاد و خوردن ثمن آن و از آنجمله ست بغی کذا عده الحافظ الذهبی و استدل
علیه بقوله تعالی یبغون فی الارض بغیر الحق اولئک لهم عذاب الیم و غدر و نقض عهد و عدم وفا به بیعت بسبب غرض
دنیوی و آتیان کاهنان و عرافان و منجمان و تصدیق قول ایشان قرطبی گفته این کبائرست و کذا الذهبی و ابن القیم و ابن
بغوی گفته عراف آنکه دعوی معرفت امور کند بمقدمات اسباب و استدلال کند بدان بر مواقع آن چنانکه مسروق از سارق
و شناخت مکان ضاله و نحو ذلک و از آنجمله ست اعتقاد نزول مطر بنوء کذا و کذا و کشیدن تصویر جاندار در جامه و دیوار
و ظرف و جز آن و این تحریم قوی ست عملا بظاهر الاحادیث و لعب بنات صغار نزد بعضی رخصت ست و نزد مالک خریدن
مر آنرا برای لعب دختران خود مکروه والله اعلم و از آنجمله ست نشانه ساختن جاندار و قتال با مسلمان بغیر سبب شرعی و همچنین
لعن مسلم و لعن غیر مستحق لعن کذا عده الشیخ ابن القیم والذهبی و غیرهما لقوله صلعم لعن المومن کقتله رواه البخاری و مسلم و تسبب در
لعن والدین و دو دشنام دادن عوض یک دشنام و مطلق سباب و تتبع عورات مسلمین عده ابن القیم فی الکبائر و گفتن
در سوگند که کافر باشم یا یهودی یا نصرانی اگر چنین بکنم و نحو ذلک حتی که دران قول کاذب باشد عده ابن القیم فی الکبائر
و از آنجمله ست تنابز بالقاب مکروهه بغیر ضرورت قال تعالی و لا تنابزوا بالالقاب بغوی در اذکار گفته علما اتفاق کرده اند بر تحریم
تلقیب انسان بچیزیکه مکروه میدارد آنرا هرچه باشد و از آنجمله ست سوگند بغیر خدا و در حدیث آنرا کفر و شرک شمرده اند و انتسا
بسوی غیر پدر یا تولی بسوی غیر موالی و در احادیث بران لعنت کرده اند و جنت را حرام گفته و طعن در انساب کذا عده الذهبی
و ابن القیم رحمه و نیاحت بر میت و لطم خد و شق جیب در مصائب کنند کذا عده الذهبی و ابن القیم رحمه الله و کافر گفتن و دشمن خدا خواندن و بدفالی
گرفتن و در مهر راست کردن باعتقاد آنکه وی را در نوازل تاثیری ست و فشردن انگور و حمل و بیع و شرای آن برای شراب و
خوردن ثمن آن و ترویج سلعه بسوگند دروغ و مماطلت در زکوة بعد وجوب آن و با نقص تمام کذا عده القرطبی والذهبی و
غیرهما من الکبائر و استیلا بر آب که مخصوص بکسی نیست و منع کردن مسافران از آن و منت نهادن در عطا و اسبال ازار
و قمیص و عمامه و طیلسان بطریق بطر و خیلا و تعزز کذا عده الذهبی و غیره و آین بالالحاد در بلاد حرمین شریفین زادهما الله
شرفا... بسیار ست و از آنجمله ست جور کردن حکام و سلاطین و قضاة و عمال و غیرهم و حکم نمودن بغیر کتاب و سنت و تخویف
حکام بایست خود و احتجاب سلطان و قاضی و غیرهما از اهل حاجات و مسکنت و والی ساختن امام یا قاضی کسی را که صالح

مرابت یا صحبت و ترک اون اہل ولایت و رشوت گرفتن در حکم و کبر نمودن و در دین احداث نمودن

و ابن القیم گفته این کبیره را مراتب مختلفه ست باختلاف مراتب حدث پس چندانکه حدث بزرگ باشد کبیره اعظم بود و از اہل کبائر شمرده ذہبی کسی را که دعوت کند بسوی ضلالت یا جاری کند سنت سیئه را و این ست معنی احداث در دین و از انجمله ست اذیت مسلمین و شتم ایشان کذا عده الحافظ الذہبی و اختیال در مشی براه اعجاب و تکبر و اعتقاد کذب بغیر ضرورت و تحیل بر اسقاط واجب و اباحت حرام کذا عده ابن القیم رح و گفت مسخ کرد خدا یتعالی یہود را بصورت بوزنه ها و خنزیرها به تحیل ایشان بر استباحت حرام خدا که شکار ماہی بود در روز شنبه و عقاب کرد بر اصحاب جنت که حیله کردند در اسقاط حصه مسکینان بگردانیدن آن باغ در یک شب ہمچو صریم و لعنت کرد آنحضرت بر یہود بر استباحت ایشان پیه را که حرام بود بر ایشان و فرمود مستحل نگردانید محارم خدا را بادنی حیل و قال تعالی ان المنافقین یخادعون الله و هو خادعهم و مخادعت ہمان احتیال ست باظہار چیزی که فعل آن جائز ست و بابطان چیزی که ناجائز ست پس مخادعت خدا حرام ست و حیله کردن بر استباحت حرام و اسقاط فرض مخادعت ست انتہی و از انجمله ست بخل کردن بواجب شرع و کفران احسان محسن کذا عده ابن القیم والذہبی رح و از انجمله ست حسد و آن عبارتست از تمنی زوال نعمت محسود و آن اول عصیانی ست که ابلیس بدان نافرمانی خدا کرده مستوجب لعنت جاوید گشته و در قرآن یہود را وصف کرده اند بحسد قال تعالی ام یحسدون الناس علی ما آتاهم الله من فضله و عده ابن القیم و غیره من الکبائر و از انجمله ست سوء جوار و عده ابن القیم و غیره ایضا و شنیدن سخن قومی که مکروه میدارند سماع وی را ابن القیم آنرا از کبائر شمرده و ذہبی گفته یحتمل که کبیره نباشد محی الدین بن ابراہیم نحاس گفته گویم کبیره بودنش اظہر ست والله اعلم و از انجمله ست در آمدن بر ظالمان بغیر قصد صحیح بلکه برای اعانت و توقیر و محبت شان قال تعالی لا تعاونوا علی الاثم و العدوان و قال تعالی و لا ترکنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار الآیه در تنبیه الغافلین عن اعمال الجاہلین گفته بعضی مردم که عادت دخول بر ملوک ظلمه و قضاة خونه دارند میگویند قصد ما نصر مظلوم و مساعدت ضعیف یا دفع ظلامت یا تسبب معروف و مانند آن ست پس اینکس از دو حال خالی نیست اگر متناول مآکل و مشارب ایشان ست و شریک مقاصد و مآرب ایشان و قبول کننده اموال ایشان که از جهات محرمات و وجوه مظالم و مکوس و مصادرات اکتساب کرده اند و مداہن ست در انچه می بیند نزد ایشان از منکرات پس حاجت نظر در سوء حال وی بسوی دلیل نیست زیرا که ہر اہل بصیرت میداند که وی از سواء السبیل گمراه ست و منجمله کسانی ست که در حق وی گفته اند الذین ضل سعیهم فی الحیوة الدنیا و هم یحسبون انهم یحسنون صنعا و زعم ایشان آنست که مصلح اند حالانکه مفسد اند و نمیدانند و اگر این کس از کسانی ست که یا سائی میکند از مآکل و مشارب قبول نمیکند و درا رو صله بلکه انکار میکند بر ایشان منکرات را که نزد ایشان می بیند پس وی در محل اشتباه ست و حال وی میزانی ست که بآن شناخته میشود صحت وی از سقم وی و آن اینست که در دخول بر ایشان و کلام کردن با ایشان در رنگ مکره است و میخواہد که دیگری از وی این اکفت کند پس اگر دیگری باستنصار مظلوم و انجاح مرام پرداخت میل بصحبت ایشان نکرد و اجتماع با ایشان نخواست و در جواو ده روه ده ه بن ذکر می آید که پادشاه را چنان گفتم و او ہم چنان فرمود و بسبب من کار

فلان بکرده واز من مساعدت فلان بخواست ومانند آن وهمچنین اگر سلطان یکی را بروی مقدم کرد ومقرب ساخت وانچه
از امور معروف از ان کس میگرفت از وی گرفتن آغاز کرد برین کس شاق نشد بلکه نزد یکی بخیال انشراحی در قلب وفرحی
در خاطر یافت ودانست که حق تعالی وی را از تعرض باین خطر عظیم کفایت کرد پس اینهمه احوال بر صحت قصد وی دال
ست واورا اجر نیت وی حاصل واگر قضیه بالعکس ست پس نیت فاسد ونیست قصد وی مگر طلب منزلت نزد ایشان و
جاه نزد عامه وحصول امتیاز بر اقران ومثل آن ودیگر مقاصد فاسده که منحصر نمیتواند شد والله تعالی مقلب القلوب [illegible]
علمه مثقال ذرة فی السماء والارض وهو السمیع العلیم واز آنجمله ست دو رویه بودن که پیش هر یکی از متباغضین بوجهی دیگر
رود وحرفی دیگر گوید واین صفت منافقین ست دیگر ملازمت شر وفحش ست چندانکه مردم از اعتراض کردن [illegible]
درگذرند بلکه از فحش وشر وی اتقا کرده وبلینت کلام وخضوع زمام پیش آیند دیگر غلول است از مال غنیمت بسیار باشد
یا کم پیش از قسمت امام دیگر قتل نفس خود ست عمدا قال تعالی ولا تقتلوا انفسکم انه کان بکم رحیما ومن یفعل ذلک عدوانا وظلما
فسوف نصلیه نارا وکان ذلک علی الله یسیرا دیگر قتل فرج ست واکل حرام بغیر ضرورة وکسر دراهم ودنانیر وگفته
که این از صغائر ست وغصب کردن زمین خاصة ومحاربه مردم در صید منازل یا طرق برای اخذ اموال یا قتل نفس وسعی بفساد
لقوله تعالی انما جزاء الذین یحاربون الله ورسوله الآیة وریا در عبادات وسخریه واستهزا با مسلمان قال تعالی یا ایها الذین آمنوا
لا یسخر قوم من قوم الآیة وامت اجماع کرده ست بر تحریم وی ومعادات اولیاء الله بغیر حق ونشستن در وسط حلقه اگر برای
گفتگو نباشد وتعلم علم برای غیر وجه خدا واز آنجمله ست کتمان علم شرع وقت سوال با وجود تعین جواب آن عده الذهبی وابن
القیم من الکبائر وتفسیر کردن قرآن برائی ومراء در قرآن وتکلم بکلمه عظیم المفسده که ضررش منتشر گردد وقائل در گفتن
وی پروا نکند وافویت نماز عصر بخصوص ورفع ماموم سر خود را از رکوع وسجود قبل امام عده ابن القیم من الکبائر [illegible]
[illegible] وغیر تصریح بتحریم وی کرده وتمرد بر روی مصلی عده ابن القیم من الکبائر [illegible] حرام ست وگرفتن قرض بنیت
ادا نکردن آن از قبیل اکل اموال مردم بباطل ست وتزویج [illegible] وتحلیل زن برای خود یا غیر وگریختن
غلام از مالک وتخطی رقاب مردم روز جمعه عده ابن القیم من الکبائر [illegible] وغیره وگویند حرام ست وترک جمعه بغیر عذر تا تنها
[illegible] وعده الذهبی وغیره من الکبائر [illegible] بخدمت [illegible] واعانت [illegible] وقبول هدیه عوض شفاعت ونزد جماعتی
دیگر حرام ست ومنع فضل از غلام وذی رحم خود با وجود شدت احتیاج آنها بسوی وی وترسانیدن اهل مدینه وتعدی
[illegible] احداث حدث در مدینه [illegible] قطع درخت وگیاه وی واز آنجمله ست افشاء یکی از دو
زوج راز دیگری را وداخل کردن زن بر قوم کسی را که نیست از ایشان بزنا یا وطی شبهه ومانند آن یا انتفاء مرد از پسر خود
عده ابن القیم من الکبائر [illegible] وافساد زن بر زوج وعبد بر سید کذا عده ابن القیم من الکبائر وطلاق خواستن زن از شوهر بغیر
[illegible] نشان بدان وی نمودار باشد ونابینا را از راه گمراه کردن ودر حدیث بروی
لعن آمده وتغییر دادن منار ارض که علامات راه ست ومسافران بدان راه میروند کذا عده الذهبی وابن القیم من الکبائر
[illegible] وپوشیدن مردان حریر را کذا عده الذهبی وابن القیم وغیرهما من الکبائر ومنجمله کبائر ومحرمات

بران وسماع اوتار ومعازف كذا عده العراقيون من الكبائر ولعب نرد وآن حرام ست علی الصحیح و امام الحرمین گفته صحیح آنست که از کبائرست کذا عده ابن القیم وغیره ولعب بشطرنج مکروه ست علی الصحیح وحلیمی میل بتحریم وی وارد واختاره الرویانی شافعی گفته لعب بحزه وقرق مکروه ست وحزه پاره چوبی را گویند که در روی حفر کرده سنگریزه بنهند و آنرا منقله هم گویند گویم اطلاق کراهت در عرف سلف بر حرمت بسیار آمده و از آنجمله ست مضارت در وصیت بقصد حرمان وارث یا تنقیص وی و در احادیث بران وعده وعید نازل کرده اند و زیارات زنان قبور را و در تحریم و کراهت و اباحت وی سه وجه ست در مذهب شافعی لکن ابن القیم در اغاثة اللهفان در کبائرش شمرده و همچنین تصریح کرده بکبیره بودن اتخاذ مساجد و ایقاد سرج بران چه در احادیث بران لعنت آمده و گفته که از اعظم محرمات و اسباب شرکست نماز نزد قبور و مسجد گرفتن آن و بنا کردن مسجد بران و نصوص نهی ازان متواترست از آنحضرت صلی الله علیه وسلم و عامه طوائف تصریح کرده اند به نهی از ساختن مساجد بران برای متابعت سنت صحیحه صریحه و اصحاب احمد وغیرهم و اصحاب مالک شافعیه حرام گفته اند آنرا و گروهی مکروه گفته و لائق حمل کراهت ست بر تحریم برای حسن ظن بعلما تا گمان نبرند در حق شان که آنها جائز داشته اند چیزیرا که متواترست لعن آنحضرت بر فاعل وی و نهی آنحضرت ازان انتهی کلامه و نیز گفته حکم السلام برای مساجدیکه بر قبورست آنست که همه را هدم کرده با خاک برابر سازند زیرا که اینها اولی ترند از مسجد ضرار و همچنین قبه ها که بر قبرست هدم آن واجب ست زیرا که اساس نهاده شده اند بر معصیت رسول خدا صلعم زیرا که آنحضرت نهی کرده از بنا بر قبور پس بنا موسس بر معصیت و مخالفت وی محترم ست و اولی تر بهدم ست از بنای غاصب قطعی و آنحضرت امر فرموده بهدم قبور مشرفه پس هدم قباب بناء و مساجد قبور اولی و احری ست و همچنین واجب ست ازاله هر قندیل و چراغ که بر قبر باشد و اطفاء آن زیرا که فاعل وی ملعون ست و این وقف غیر صحیح و اثبات و تنفیذ آن حلال نیست انتهی و از آنجمله ست بغض انصار ابن القیم گفته مراد با نصار ناصران خدا و رسول و کتاب ... اند و انبیاء قیامت ... اند پس معادات و بغض ایشان از اکبر کبائرست انتهی گویم این مراد در غایت بعد ست ... ابن باب زیرا که مورد انصار انصار خاص اند مقابل مهاجرین اگرچه بطریق تبعیت دیگر ناصران دین ... فصل یازدهم چنانکه اجتناب از کبائر و موبقات فرض ...

ست هم چنان از صغائر و محقرات هم حذر ورزید که صغیره با صرار مرتکب کبیره میشود و اجتماع صغائر مهلک ست بنا بر علیه
درین فصل بیان چندی از صغائر کنیم که خالی از مزید تنبیه نیست پس از انجمله ست نظر بسوی اجنبیه بشهوت و بغیر شهوت
خواه بسوی دست و روی باشد یا سائر بدن اگرچه از فتنه مامون بود و قال تعالی قل للمؤمنین یغضوا من ابصارهم و یحفظوا
فروجهم الآیه و مکروه ست دیدن مرد و زن فرج خود را بی حاجت و در نظر کردن احد الزوجین بسوی فرج دیگر دو وجه
ست حرمت و کراهت و اصح کراهت ست و از انجمله ست اشراف بر بیوت مردم بغیر اذن و استماع غیبت و سکوت در
انکار آن با وجود استطاعت و این حرام ست بعضی در کبائر شمرده اند و از انجمله ست ترک سنن راتبه و دعاء استفتاح یا تسبیحات
رکوع و سجود و کثرت خصومات اگرچه بحق باشد و جلوس با فساق از روی ایناس با وشان و بیع و شرا در مسجد و نماز
منهی عنه در اوقات نهی و ادخال نجاسات در مسجد و همچنین ادخال مجانین و صغار وقتی که امن از تنجیس ایشان نباشد و کلام
وقت خطبه امام و آن حرام ست و بیع بعد اذان ثانی روز جمعه و عبث در نماز و نزد بعضی حرام و نزد بعضی مکروه ست
و ضحک در نماز و عدم اتمام رکوع و سجود و عدم اقامت صلب بیان آن و چون وعید درین باب شدید ست ابلغ کبیره بودن
اوست و قرات قرآن بالحان یا افراط مد و اشباع حرکات که ازان حروف متولد شود مثل الف از نصب یا یا از جر و واو از
ضمه و این حرام ست بر صحیح و بول و براز کردن رو بقبله و پشت بقبله در صحرا و این نزد شافعی حرام ست و در صحیحین ازان نهی
آمده و تخلی در طریق یا سایه یا موارد مسلمانان و تناجی دو کس در حالت غائط که هر یکی ستر دیگری می بیند و این حرام ست
و بوسه گرفتن روزه دار بر وجهی که محرک شهوت باشد و آن حرام ست علی الاصح قاله النووی و از انجمله ست وصال در صوم
علی الاصح و استمناء بکف و غیره و مباشرت اجنبیه بغیر جماع و وطی زوجه مظاهره قبل تکفیر و رجعت و خلوت با اجنبیه و مسافرت
زن بغیر زوج یا محرم یا زنان ثقه معتمد و آن حرام ست و احتکار قوت و ان از کبائر ست عند البعض و تجسس و بیع
تصریه ناقه و بقره و شاة و جاریه و فرس و بیع بر بیع برادر و سوم بر سوم برادر و خطبه بر خطبه وی و بیع حاضر برای بادی
و تلقی جلب و بیع تنی عیب بغیر بیان عیب و بیع عنب و رطب بکسی که باده سازد و آن ساعت [illegible] و پروردن سگ نه برای
زرع و ماشیه و صید و فروختن غلام مسلمان بدست کافر و استعمال نجاست در بدن بغیر حاجت و بیع مصحف و سائر
کتب علم شرعی بدست کافر و کشف عورت در حمام و در خلوت بغیر حاجت و تاخیر غسل بغیر عذر و خروج از مسجد بعد اذان
بقصد تنها گذاردن نماز و افگندن بصاق در مسجد خصوصا جانب قبله و آمدن در مسجد بعد اکل بصل یا ثوم و دیگر رائحه کریهه
که موجب ایذای مردم باشد و گدائی کردن بغیر حاجت و آن حرام ست و سوال کردن غیر جنت لوجه الله و در چند حدیث بران
وعید آمده و گرفتن چیزی بغیر طیب نفس دهنده که بجهت حیا حاضرین میدهد و فراموش ساختن قرآن بعد تعلیم
و عده بعضهم من الکبائر و نووی گفته سخت مکروه ست و درود نفرستادن بر آنحضرت بعد شنیدن اسم مبارک
وی صلعم و حرص کردن بر مال و جاه و تفریق نمودن در میان جاریه و ولد صغیر وی به بیع و مانند آن و قطع درختان
حرم مکه معظمه نووی گفته علماء اتفاق کرده اند بر تحریم آن و خبط شوک و قطع نبات غیر از خرو تغیر حشیش و آن علاج وی اند
بکار شد و تنحی وی از موضع وی و این همه حرام ست و حمل سلاح بمکه بغیر حاجت و طلاق حائض حامل بغیر رضای وی و

مهاراج وانچه در معنی وی باشد و برخیزانیدن آدمی از مجلس خود و نشستن انجا مسجد باشد یا محفل یا مدرسه مر و ها
کردن دو کس بغیر ثالث و خواب روغ بستن که چنین دیده ام و حالانکه هیچ ندیده و این شدید التحریم ست و یحتمل که کبیره
باشد و خوض در باطل مثل گفتگو در معاصی همچو حکایت احوال زنان و مجالس خمر و مقامات فساق و تنعم اغنیا و تجبر
ملوک و مراسم مذمومه و احوال مکروهه ایشان زیراکه خوض دران حرام ست غزالی گفته و داخل ست دران خوض در
حکایات بدع و مذاهب فاسده و حکایات ماجریات صحابه بروجهی که موهم طعن باشد در بعض ایشان قال تعالی وکنا نخوض
مع الخائضین و در حدیث آمده اکثر مردم از روی خطایا روز قیامت اکثر ایشان از روی خوض در باطل ست و ابتداء
سلام بکافر و نووی در ریاض بتحریم آن رفته و لعنت کردن بر دابه و غیره حیوانات و این حرام ست و اگر کبیره گویند
بنابر رجوع لعنت بر قائل وی هم دور نباشد و سب اموات بغیر مصلحت مثلا مبتدع باشد و سب وی بنابر بدعت و
تحذیر مردم از وی بکنند تا اقتدا باو نکنند و سب میت حرام ست و تعلیق جرس در گردن شتر و غیره دواب نووی
در ریاض تصریح بتحریم وی کرده و تکلف کردن در کلام باظهار فصاحت و بلاغت و استعمال غریب لغت و دقائق
اعراب و تشدق بغیر ضرورة و این اقرب ست بکبائر در حدیث آمده هلک المتنطعون رواه مسلم عن ابن مسعود و وطی قبر
و جلوس بروی و این حرام ست و لبس مرد جامه مزعفر را و این نیز حرام ست و ضحک بخروج ریح و کثرت ضحک بلا سبب
و مالیدن زن عطر را نزدیک خروج از خانه و اخراج زکوة از شر مال خود و این حرام ست تصریح کرد بتحریم وی بیهقی
لقوله تعالی ولا تیمموا الخبیث منه تنفقون و صوم یوم الشک و ترجیح یکی از دو زن بر دیگری و این نیز حرام ست و
تخصیص حد الاولاد بعطیه و انحضرت آنرا جور نام کرده و خفتن بر سطح غیر محجور و یحتمل که کبیره باشد زیراکه دران تعرض
نفس بهلاک ست و خفتن بر روی بغیر ضرورت و سوار شدن در دریا وقت هیجان و یحتمل که کبیره باشد بجهت عرض
نفس بهلاک و رجوع در هبه جز هبه و لد در تنبیه الغافلین عن اعمال الجاهلین گفته ممکن نیست حصر صغائر مگر باستیفاء چیزی
که نص کرده اند علماء بر تحریم وی و این امریست که نیست مطمع در حصر آن و انچه ذکر کردیم جمله صالحه ست ازان و در
فصل آینده بعضے در ذکر منهی عنه هم بیاید و لیکن باید دانست که صغیره نظیر کبیره ست بچند امور ازانجمله یکے اصرارست بران
دیگر استصغار وی زیراکه گناه چندانکه عظیم میداند آنرا بنده صغیر میشناسد انرا عفو خدا و چندانکه صغیر میداند آنرا بنده
بزرگ می شناسد آنرا خدا چه استعظام معصیت مشعر بشهود قلب ست چیزیرا از عظمت خدا و جلال و کبریائی
او و ابیست بر ندم و کراهت دل و استصغار معصیت دلالت میکند بر قلت مبالات و عدم اکتراث او بشهود و بر
مخالفت خدا و آنرا انجمله ست سرور بصغیره و فرح بارتکاب آن و افتخار نمودن بدان چنانکه گوید دیشب بفلان زن
یافتم بعد از انکه لبیا امسوء و لعززبکار برده لدوس بکنار کشیدم و بوسیدم و فلانی با من خصومت کرد عیوب وی

باین مناسبت جمله صالحه ازان ذکر کنیم تا شاید غافلی هشیار و نائمی بیدار گردد و بالله التوفیق از آنجمله آنکه نهی کرد از انداختن
دست در آوند قبل غسل بعد بیداری از خواب و نهی کرد از دویدن برای نماز بلکه بسکینه و وقار بیاید و نهی کرد از
التفات در نماز و نهی کرد از نماز گذاردن در مزبله و مجزره و بشاه راه و حمام و مسلخه و نهی کرد از مسح سنگریزه در نماز
و از نهادن دست بر کمر در نماز و از رفع بصر در نماز بسوی آسمان و نهی کرد از اشتمال صماء و تصلیه حاقن و فرقعه
اصابع و تشبیک آن در نماز و نهی کرد از نماز بعد صبح تا آنکه بر آید آفتاب و بعد عصر تا آنکه غروب شود و نزدیک استوا
و نهی کرد از اقدام در بلده که آنجا وبا باشد باختیار و گریختن از آنجا و نهی کرد از سب تپ و از تجصیص قبر و از نوشتن
بر آن و از بنا ساختن گنبد و قبه بالای آن و از ذبح نزدیک قبر و از رکوب جلاله و از اطالت وقوف بر دابه بغیر حاجت
و نهی کرد از سفر کردن تنها و از کثرت کلام بغیر ذکر خدا و نهی کرد از بیع غرر و در ان مسائل بسیار است همچو بیع آبق
و مجهول و سمک در آب و لبن در ضرع و طیر در هوا و مانند آن و هو مبسوط فی الفقه و نهی کرد از بیع چیزیکه نزد بایع نباشد
و از بیع حمل حیوان و از بیع طعام تا آنکه در وی صاعات جاری شود و از بیع توده که کیل آن معلوم نباشد و از بیع
کالی بکالی و نهی کرد از بیع ملامسه و منابذه و بیع حصاة و دو بیع در یک بیع و از بیع طعام مبیع قبل قبض و از بیع
صوف بر پشت یا سمن در لبن و از بیع کلب و هره و از بیع محاقله و از بیع [illegible] و بیع سنین و بیع عربان و نهی کردن
از لعب بحمام و تعلیق تمائم و جمع شدن نزد صاحب میت و رفتن زنان همراه جنازه و از طیره و نهی کرد از حضور
لعب و حضور باطل و از ساختن [illegible] و نهی کرد از بیع علم و [illegible] لبس قسی و نهی کرد از زینت زن برای غیر
زوج و نهی کرد از بیع [illegible] و از بیع [illegible] و [illegible] و نهی کرد [illegible] و از انتفاع باستخوان
و از جماع کردن زن را [illegible] و نهی کرد از تمنی موت بسبب مصیبتی که بوی رسیده است و نهی کرد از آنکه بگوید که
فلان آیه یا سورت فراموش کردم بلکه چنین بگوید که فراموش گردانیده شدم و آمده است نهی از بسیار کردن نظر بکواکب
[illegible] رواه ابو موسی الاصفهانی فی الصحابه من حدیث ابی حویر الاسلمی
[illegible] و از ... پشت وقت سلام و تقبیل ید و از نام نهادن
[illegible] آدمی [illegible] و در حق منافق و
[illegible] نهی کرد از سوال کردن از مرد که زن

[margin:] و تکلم با غیر

تا در منع ازان وآمده است نهی از تزوج با زن بجهت حسن و مال وی رواه ابن ماجه و از تزوج زن غیر زاینده و از نکاح
امه بر حره و از اکل طعام متباریین یعنی متفاخرین رواه ابوداود و از خوردن از وسط قصعه بنا بر نزول برکت در
وسط آن رواه الترمذی وصححه و نهی کرد از مسح دست بطعام تا آنکه بلیسد آن را رواه مسلم و نهی کرد از نوشیدن آب
از دهن مشک و از سوراخ قدح و از دمیدن در آب و در آوند در حالت شرب و از اکل و شرب بدست چپ و از شرب استاده
و از نتف شیب و از بردن قرآن بزمین دشمنان و از تمنی لقاء عدو و از تداوی بخمر و از داغ دادن و از تحریش مین
البهائم زیرا که امتی از امم دران هلاک شده در تنبیه الغافلین گفته و آن مناقرت دیک و مناطحت کباش و بقر و جز
آن ست و نهی کرد از سوال امارت و در معنی اوست قضاء و غیره مناصب و نهی کرد از قضا در حالت غضب و نهی کرد از مثله
ساختن و از کشتن زنان و بچه ها در جهاد و از تفرق جیش در نزول و از بیع مغانم قبل تقسیم و از اکل لحوم حمر اهلیه و از
مساکنت و مجامعت مشرکان و فرمود من ساکنهم و جامعهم فلیس منا رواه الحاکم و قال صحیح علی شرط البخاری و رواه الطبرانی
من حدیث سمرة و نهی کرد از تبتل یعنی ترک نکاح و نهی کرد از تاخیر نماز چون وقت بیاید و از جنازه چون حاضر شود
و از بیوه چون کفو وی یافته شود رواه الحاکم وصحح اسناده و نهی کرد از قبول هدیه مقترض و از اخذ ضاله ابل و نهی
کرد از خفتن قبل طلوع شمس و از ذبح شیردار و از سب ارض و از سب ائمه و ملوک و از سب دنیا و از رد شربت عسل و از
سب ضفدع و از سب لیل و نهار و شمس و ریح و از طلاق زنان مگر از ریبت و فرمود خدا دوست نمیدارد ذواقین و ذواقات
را رواه الطبرانی من ابی موسی و از پوشیدن چشم در سجده زیرا که فعل یهود ست و از وضو کردن در کنیف و از
روشنی گرفتن از نار اهل شرک و از کردن نقش عربی بر خاتم رواه احمد و النسائی مراد نقش محمد رسول الله ست و از
نوشانیدن شیر زن حمقا بر اولاد و نهی کرد از جلوس و رکوب پوست پلنگ رواه احمد و ابوداود و ابن ماجه
و از سوار شدن زیاده از دو کس بر دابه و نهی کرد از پرسیدن چیزی از اهل کتاب زیرا که آنها هدایت نکنند شما را چون خود
گمراه بوده اند و فرمود منشینید با هر عالم مگر عالمی که بخواند شما را از پنج چیز بسوی پنج چیز از شک بیقین و از عداوت
بنصیحت و از کبر بتواضع و از ریا باخلاص و از رغبت برهبت اخرجه ابونعیم فی الحلیه من حدیث جابر و نهی کرد از تمارض
و فرمود بیمار نمائید خود را پس بیمار شوید و گور نکنید برای خود پس بمیرید اخرجه ابومنصور الدیلمی و نهی کرد از
تشدید بر نفس و بالجمله منهیات نیز بسیارست و حصر ان دشوار و فیما ذکر ه مقنع و بلاغ **فصل سیزدهم**[13] و منجمله
منکرات که شیوع آن درین زمان از حد تجاوز کرده بدع و محدثات ست با آنکه در صحیحین آمده که فرمود رسول خدا صلی الله علیه و سلم
من احدث فی امرنا هذا ما لیس منه فهو رد و در روایت مسلم ست من عمل عملا لیس علیه امرنا فهو رد و فرمود ایاکم و المحدثات
فان کل بدعة ضلالة رواه الترمذی وصححه و ابن ماجه و ابن حبان فی صحیحه عن عرباض بن ساریه رضی الله عنه و احمد

وبزار از غضیف بن حارث روایت کرده که فرمود آنحضرت صلعم ما احدث قوم بدعة الا رفع مثلها من السنة رواه الطبرانی ولفظ وی اینست ما من امة ابتدعت بعد نبیها فی دینها بدعة الا اضاعت مثلها من السنة و روایت کرد ابن ماجه و ابن ابی عاصم از انس بن مالک که فرمود آنحضرت صلعم ابی الله ان یقبل عمل صاحب بدعة حتی یدع بدعته و روا الطبرانی الا انه قال ان الله حجب التوبة عن کل صاحب بدعة حتی یدع بدعته و روایت کرد ابن ماجه از حذیفه که فرمود آنحضرت لا یقبل الله لصاحب بدعة صوما ولا حجا و عمرة ولا جهادا ولا صرفا ولا عدلا و یخرج من الدین کما یخرج الشعر من العجین احادیث درین باب بسیارست و قومی بتقسیم وی بجانب مباح و حسن و واجب و مستحب و مکروه و محرم رفته و قومی تمامه بعدم انقسام شده هر بدعت را ضلالت گفته و درینجا جملهٔ صالحه از بدعات که محرم یا مکروه اند ذکر کرده می آید و از دیگر محدثات عطف عنان نموده شد که برای ضبط جملهٔ بدعات فرصت بسیار و کتابت بیشمار باید و نیز اهتمام بحظوظ اقدام است از اهتمام بغیر آن بلکه ضبط وی نیز دشوارست چنانکه شیخ محی الدین بن ابراهیم نحاس رح در تنبیه الغافلین گفته که نیست مطمع در استیفاء بدع محظوره بسبب عدم امکان حصر وی بحسب اختلاف بلاد و القار شیطان نزد اهل هر ناحیه و تزیین آن برای اهل هر قطر و لکن آنچه اکثر الوقوع ست در بلاد ما آنرا بطور نمونه ذکر کنیم و هر که از خدا بترسد حق تعالی برای وی فرقانی بخشد که بآن در غیاهب فتن مستضیئ شود و در وقت حدوث آن در هر زمن بدان استدلال بر صواب نماید و هر چه مکروه ست انکار آن مستحب و واجب نیست و سکوت از ان مکروه ست و هر چه حرام ست انکارش واجب و سکوت از وی حرام والله الهادی انتهی پس منجملهٔ بدعات مساجد یکی خانهای محدثه است در سطحات جوامع بلاد همچو جامع عمرو بن عاص بمصر و جامع از هر و جامع حاکم و غیر آنها در قاهره و در مسجد بیت المقدس این همه بدعت ست و دران تحجیرست بر مسلمانان و تخصیص نفس خود ست در چیز مشترک المنفعة با آنکه اکثر سکان وی با وی معامله مسجد نمیکنند بلکه توقی از بصاق و اکل ثوم و بصل و اخراج ریح بتعمد و کثرت لغط و در آمدن دران بحالت جنابت هم نمیکنند و بعضی عیالدار مع اولاد صغار دران می مانند و زنان حائض دران آمد و شد دارند بلکه نوبت بجماع هم میرسد و این منکر محرم ست و واجب ست انکار آن بر قادر و هدم آن و اخراج تراب آن از مسجد و منع مردم از احداث چیزی دران چنانچه ابن بنت الاعز هنگام تولی قضاء مصر با جماعتی در سطح جامع در آمده همه را بدم کرد و نپرسید که این خانه از کیست و هر چه در آن یافت همه را در صحن مسجد انداخت و مدتی برین حال گذشت باز آنرا احداث کردند امام مالک گفته منع ست در مسجد و ساده آورده بران نشستن یا پوستین گسترده بران تکیه زدن زیرا که در وی تشبه مساجدست به بیوت انتهی و آنرا انجمله ست زخرفت مسجد و محراب در و دیوار و این بدعت از اشراط ساعت ست ابن القاسم گفته مالک را شنیدم که ذکر تزویق قبله مسجد مدینه میکرد و میگفت مردم این را مکروه دانستند وقتی که بعمل آمد و آنرا انجمله ست انداختن تفل در مسجد و کشتن قمل و برغوث دران با آنکه پوست این هر دو نجس ست و از انجمله ست بناساختن مسجد بخشت نجس و از قاضی ابو طیب تحریم وی نقل کرده اند و نزد شافعی مکروه ست و آنرا انجمله ست همیشه نهادن کرسی یا چوب یعنی رحل در مسجد برای مصحف و وقفا و این نیز جائز نیست بنا بر تضییق بر نمازیان آری اگر در وقت نماز بردارند جائز باشد همچنین واشتن صندوق در مسجد برای مغال و دران

و غصب و منع صلوة مسلمان ست و از آنجمله ست جلوس بعض مردم در مسجد برای تعاطی اعمال مصلیان با جرت و این
مکروه ست اگر بر در مسجد نشینند و بر آیندگان تنگی نکنند مکروه نباشد و از آنجمله ست نوشتن قرآن بر دیوار مسجد و افتادن
غبار بر آن حلیمی در منهاج تصریح کرده که از تعظیم خدا و رسول وی افشاندن غبار ست از مصحف و کتب سنن و نه نهادن
چیزی از متاع خانه بر وی و همچنین کتابت وی بر غیر دیوار مسجد نیز مکروه ست و اگر در دیواری باشد که بالای
درغ فه و مانند آن می روند کراهت ش . بدتر باشد و بحرمت رسد و از آنجمله ست اذان دادن جماعت موذنان بصوت
واحد غزالی گفته منکر مکروه ست و ابن حاج گفته جوازش از هیچیکی معروف نشده و از آنجمله ست تخصیص صف چنانکه
بعضی متکبران کنند که در صف نماز خود دیگری را نماز گذاردن نمیدهند این بدعت مخالف سنت ست که دران حکم تراص صف
اند و از آنجمله ست گستردن جادهٔ وسیع برای خود و نگذاشتن دیگران که بر وی نماز کنند با آنکه مصلی وسعت دارد
و این غصب مکان مشترک ست میان مسلمانان و از آنجمله آنکه چون در جای معتاد خود که نفس با آن میل دارد دیگر
را نشسته می بیند او را میخیزاند و خود آنجا نماز میگذارد و از آنجمله ست بیع آب در مسجد و از آنجمله ست سوال در مسجد و آن
مکروه ست پس اگر تخطی رقاب باشد حرام ست و از آنجمله ست ذکر قصص و احادیث موضوعه و آثار منکره در مسجد و وجوب
انکار ستش متاکد ست بنا بر عظم اثم در سکوت همچنین ذکر مدیح و محدثات در وعظ و دعوت بسوی آن و استحسان آن در
نظر مردم و چه احق ست این چنین واعظ با خراج از مسجد تبعاً للسلف و از آنجمله ست عاریت دادن حصیره و قنادیل و [illegible]
اشیا مسجد در ولائم و افراح و این غیر جائز ست اگر چه برای مسجد دیگری باشد و از آنجمله ست جلوس مردم در مسجد برای
حدیث دنیا اگر چه اجر لی باشد طرطوسی از امام مالک حکایت کرده که وی مکروه گرفت تکلم بزبان عجم و هر که عربی [illegible]
[illegible] و همیاسند کراهت دارد و از آنجمله ست آویختن قندیلهای زر و سیم در مسجد و این بدعت محرم ست و فضه
[illegible] در کعبه ست و در آن دو وجه ست اصح تحریم اوست و از آنجمله ست نوشتن تعویذها در جمعهٔ آخیر رمضان در حال
[illegible] بست با آنکه سماع و انصات دران حال واجب ست و از آنجمله ست وقوف [illegible] و اب
[illegible] خصوصا در جمعات [illegible] و این بدعت لائق انکار ست بنابر تضییق طریق [illegible] مسلمانان [illegible]
اذان [illegible] بر در مسجد [illegible] و از آنجمله ست اشاره کردن خطیب [illegible] و التفات نمودن در خطبه [illegible]
[illegible] در ان [illegible] در جمعه [illegible] استماع خطبه و تجاوز [illegible] اوصاف سلاطین [illegible]

که این بدعت بی اصل ست انتهی گوییم و ازین قبیل ست بوسیدن دست و انگشتان در اذان وقت سماع نام مبارک آنحضرت صلعم و از انجمله غالب ساختن وعاظ ست جانب رجا را بر مردم بذکر وسعت رحمت و عفو و تجاوز خدا و بیان ست که احادیث باطله و حکایات غیر صحیحه و خرافات بی اصل بمیان می آرند و آن سبب ضلال بسیاری از جهال و جرئت ایشان بر معاصی و احتراز ایشان از ارتکاب محرمات و کبائر میشود و تعریج بذکر خوف نمیکنند و احوال خائفین را از انبیا و اولیا و علما و غیرهم و شدت عذاب خدا و عقاب و حساب و کتاب و عظمت او نوبیان نمی نمایند و از انجمله ست نشستن جهال و حائکان و ناسخان و دیگر ارباب صنائع در مسجد بطور حرفه و اکتساب معاش و این بدعت مکروه ست و انکارش ضرور و گفته اند حرام ست و از انجمله قرارت بعض سوره الم السجده در رکعت اولی در نماز صبح روز جمعه و بعض هل اتی علی الانسان در رکعت ثانیه یا قرارت بعض سجده در اول و تتمه آن در ثانیه یا قرارت سجده از سجدات قرآن غیر آن و این همه بدعت قبیحه شنیعه ست انکار آن واجب نبه علیه النووی فی الروضه و شرح المهذب و دراو کا و تبیان گفته بعضی علما را یافتم که فتوی ببطلان نماز ایشان میدادند حالانکه سنت آنست که در اولی الم سجده تمام بخوانند و در ثانیه هل اتی تمام و سجده ضمنا دران آمده نه آنکه قرات وی برای سجده باشد و از انجمله ست قیام مسبوق بر اول سلام امام پس اگر عمدا برخیزد نماز باطل شود چه قیام بعد هر دو تسلیم امام باید نه قبل از آن و از انجمله ست که چون امام را در رکوع می یابند تکبیر در عجلت گفته شریک میشوند و این تکبیر اگر تکبیر احرام ست صحیح نیست اگر تکبیر رکوع ست یا تکبیر هر دو ست یا هیچ نیت نکرده ست پس نمازش منعقد نشده حالانکه اول تکبیر تحریمه باید بعده تکبیر رکوع تا نماز صحیح شود و از انجمله اکتفاست بر رفع یدین وقت تحریمه بستن بدون تکبیر احرام بگمان آنکه دخول در نماز بهمین رفع یدین ست پس بس حالانکه این نماز صحیح نیست صاحب تنبیه الغافلین گفته و قد شاهدت هذا کثیرا و همچنین تحویل وجه ست وقت سلام جانب یمین و شمال بدون [illegible] بسلام و درین نیز ترک رکنی از ارکان نماز ست عمدا پس نماز باطل باشد و از انجمله ست نماز گذاردن در جامه باریک که از آن رنگ بدن بنماید و این نماز نیز صحیح نیست مگر آنکه در زیر جامه ثوبی باشد ساتر ستر از سره تا رکبه و از انجمله ست گذشتن از پیش نماز گذار و این حرام ست و از انجمله ست آنچه بعضی متقطعین ابتداع کرده اند که وقت در آمدن مسجد نعل را بر دروازه میگذارند و نعال دیگر که از پوست یا خوص یا حلفا می باشد پوشیده بر بوریا و بلاط مشی میکنند باین اعتقاد که این مبنی تدین و تورع ست حالانکه بدعت مکروه مخالف سنت و افعال سلف ست زیرا که هیچکس روایت فعل آن نیاورده با آنکه آنها اولی تر مردم بودند بورع و احتیاط در دین و مردم در عهد صحابه و تابعین در مساجد برهنه پا در خاک و تراب وغیره می آمدند کمیل بن زیاد گفته ست علی علیه السلام را دیدم که در غلس [illegible] میرود و بمسجد آمده نماز میگذارد یا نشسته و ابن منذر روایت کرده که ابن عمر رضی الله عنه [illegible] برهنه پا در آب و تراب رفت لیکن نماز گذارد و وضو نکرد و از کسانیکه از نعال [illegible] سعید بن المسیب و شعبی و احمد و ابو حنیفه و مالک [illegible] انتهی

فصل چهاردهم

ومنجمله منکرات که در بازارها و طریق‌ها دیده میشود یکی بیع بر بیع و سوم بر سوم برادر مسلمان و دیگر بیوع فاسده
و ربا و غش و غیر آن ست و از آنجمله ست پختن گوسفند و بز بدینطور که چون آنرا ذبح میکنند بخون روان آلوده میشود
بعده همچنان او را در طشت آب می اندازند و آب ازان نجاست ناپاک میشود بعده همچنان متخلل بخون و نجاست در بازار
می پزند و بعضی گوشت را بی غسل پخته بکار می برند پس این گوشت بلکه دیگ و غیره همه ناپاک ست و خوردنش ناجائز
و از آنجمله ست بریان کردن در تنور و بند کردن سر تنور بخاک نجس مخلوط بفرث دوم بلکه خمیر آن نیز در آب
نجس میکنند و چون تنور گرم میشود عرق آن خاک و روغن آن رفته با تخیر می آمیزد و همه را نجس میگرداند حالانکه بیع
و شرا و خوردن آن هیچ جائز نیست و متعین ست بر قادر انکار آن و جهد در تغییر آن و از آنجمله ست پختن طعام و غیره
بسرگین پس اگر سرگین حیوان ماکول اللحم ست نجس ست نزد شافعی و نزد غیر وی طاهر ست و اگر سرگین غیر ماکول ست یا مخلوط
کما هو الغالب پس نجس ست اجماعا لیکن دخان وی که بنان میرسد طاهر ست یا نجس در وی خلاف ست نزد شافعی
نجس و نزد غیر وی طاهر و همچنین خاکستر وی و از آنجمله ست که بعض نان پزان نان را وزن کرده میفروشند و خریدار
کمی در وزن یافته پاره از نان دیگر از دست وی ربوده بران نان مبیع می افزاید پس این پاره نان یا تمام حق
اوست یا کم یا زیاده از حق اما چون همه بی وزن نزد مشتری میرود بیع آن حلال نمیشود زیرا که قدر کسره معلوم
نیست و نه وزن خبز مگر آنکه انعقاد بیع بعد ازان بر مجموع نان و کسره وی که در دست مشتری رسیده است
واقع شود و این خاص نیست بنان بلکه در جمیع موزونات و مکیلات میرود و آدمی را باید که بران متنبه باشد تا چنانچه
نشود که حلال کسب کند و حرام بخورد و از آنجمله آنکه چیزی به ثمن معلوم بخرد و وقت ادای قیمت در آن کمی نماید حالانکه
این بیع بر هیچ مذهبی از مذاهب صحیح نیست بنا بر جهالت قدر منقوص نزد بائع و مشتری اگرچه بائع بعد ازان بر وی
راضی شود حسب عادت و از آنجمله ست بیع اشیاء باظروف همچو زیت و عسل باوند و فلفل و زنجبیل با خیش و جبل
در مرود و مانند آن که هر قنطار باین مقدار ست و اسقاط ارطال بر ظرف زائد از وزن یا کم ازان و این بیع هم
جائز نیست و از آنجمله ست توقیعات بیع محصول مکس و مانند آن مثلا کسیکه این توقیع بر نام وی بود و بسبب افلاس و مانند آن
از سفر بازماند پس آنرا بدست تاجری دیگر بفروخت و اخذ در محصول از وی مسامحت کرد و این فعل حرام ست و
انکار بر فاعل وی واجب و همچنین بیع وصول اسکندریه و مانند آن بدست کسیکه بنام زکوة و غیره میگیرد و از آنجمله
ست [illegible] دن گندم بطحان بدون بیان سعر و تصرف کردن طحان در آن بتعدی بدون عقد صحیح و همچنین دادن طحان
[illegible] سایه [illegible] را بخباز و تصرف کردن خباز در آن بتعدی و این حرام ست و واجب ست اهتمام بلیغ در منع آن و انکار
آن بر فاعل و همچنین گرفتن طباخ شیر و برنج را بدون بیان ثمن و عقد صحیح و بودن تنازع دران از عقب و همچنین گرفتن
[illegible] مردم آرد [illegible] از شبر و زیت [illegible] و لحم و غیره بدون عقد صحیح و معاطاة و بیان ثمن تا وقت
[illegible] در [illegible] و فروختن برنج و شیر و غیره در بلاد مصریه و استعمال اشقاف غالبا بدون غسل آن نجس
ست [illegible] از آنجمله ست فروختن [illegible] بدراهم مغشوشه و بیع دکات بندوق بزر مختوم باعتبار

قیمت و بیع ذهب مکسور بمختوم بتفاضل و بیع فضهٔ معموله بفضه و این همه رباست و نیست اعتبار رضای بایع و مشتری
دران چنانکه نیست اعتبار رضای آن هر دو در استدانت یکصد بیکصد و ده مثلا و آن از انجمله است فروختن یکدینار به
بست درهم مثلا بدست صراف و دادن صراف بعض دراهم در همین وقت و وعده کردن برای بقیه دراهم در وقت دیگر
که مثلا بعد عصر یا مغرب بیا و بگیر و این نیز رباست زیرا که نسیه در نقدین حرام ست و جائز بشرط تقابض در یک مجلس ست
و عقود فاسده در ربویات وغیر آن بیش از حصر ست و محل بسط آن کتب فقه ست و آن از انجمله است ساختن آوند زر و سیم
و اتخاذ آن حرام ست اگرچه استعمالش نکنند و همچنین طواقی حریر که مردان می پوشند و این همه منکر ست و واجب ست
منع از بیع و عمل آن و آن از انجمله ست نشستن فروشندگان بضاعت در طرق و شوارع و در ابواب مساجد و جوامع و این
غیر جائز ست بنا بر تضییق طریق مشترکه در میان مسلمانان و آنها غاصب اند مکان نشست خود را پس واجب ست بر
هر قادر منع آنها از نشستن در انجا و کسیکه میخرد شی را از ایشان پس گویا که اعانت میکند بر ظلم و مشارک اوشان ست
در اثم و آن از انجمله ست خلوت فروشندگان شیر و خمیر و زیت و نان و جز آن که در کوچه ها گردش میکنند با زنان درون
خانها یا دهلیز مکانها و این نیز منکر ست و واجب ست منع آن زیرا که خلوت با اجنبیه حرام ست و همچنین داخل شدن سقا
و طحان و غیر این در انجا و خلوت با زنان و حالانکه وی در خانه تنها ست و همچنین جمع آمدن زنان بر این مردم در کوچه بغیر
نافذه بدون حجاب برای خرید و فروخت و حالانکه بر بدان بعضی از این زنان جامه باریک می باشد که زن تمام جسم
نمایان ست و این بدعت محرمه و منکر شنیع ست و انکار آن واجب و بعضی گمان می برند که احتجاب زنان ازین سقاها
بجهت کثرت مخالطت و شدت حاجت جائز ست و بعضی گمان میکنند که پرده از خویش چیزی نیست و می چه میتوانند کرد
در تنبیه الغافلین گفته ما این را در مکهٔ معظمه شرفها الله تعالی [illegible] دراهم و این همه ابتداع ست در دین و
افترا ست بر خدا در تحلیل ما لم یحل [illegible] ان شوهر خود و آمد و شد آنها
برایشان بی تکلف میباشد و شوهر هم می بیند و هیچ نمیگوید [illegible] ث دو بیحجاب میشود
و اگر یکی منع کند میگویند که وی از سالها آمد و شد [illegible] دیده نکنند و ما از وی نمی ترسیم
و این کمینه چه میتوانند کرد و چه می فهمند [illegible] حالانکه خلوت با اجنبیه
اگرچه ما مون از فتنه باشند نیز حرام ست [illegible] ست و همچنین سقه در خانه
آمد و شد میکند و انجا جز یکزن دیگری نمی باشد [illegible] آب در خانه ام برسان و
حالانکه میدانند که انجا زن یا دختر با خود [illegible] صورت آنها نه بیند و سخن با آنها
نکند حرام ست و فروع این منکر بسیار ست و از انجمله ست [illegible] بول کردن آنها در حالت
آب کشی و آمیختن [illegible] آب [illegible] انجا خود حالانکه آن آب چیزیکه
با آن آب [illegible] آنچه استعمال سقایان ست مشکهای جدید را که آب
از ان متغیر میشود [illegible] واجب ست منع سقایان از ان

در پاکی آن آب رفع حدث و تطهیر نجاست حاصل نمیشود و از انجمله ست بنا ساختن دکانهای چوبین و غیره برابواب خانها
در شوارع نافذه و این نیز حرام ست برابرست که ضرر بگذر کنندگان کند یا نه علی الصحیح و واجب ست بر قادر هدم آن و
منع مردم از بنای آن زیرا که مردم مشترک اند در راه و هیچ یکی را نمی رسد که مختص شود بچیزی علحده از انها از امام احمد آمده
که ایشان را دوستی بود که اعزاز وی میکردند روزی وی نزد ایشان آمد اعراض فرمودند چون پرسید فرمود شنیده ام
که دیوار خانه خود را از خارج مطین کرده پس بقدر یک انگشت از راه مردم غصب نموده و از انجمله ست سوق دواب در
بازار که بالای آنها پشته خار بارست و از آن مردم رهگذر را جامه می درد و ایذا میرسد و همچنین بار کردن بر دواب
فوق طاقت آنها و همچنین ذبح کردن قصابان ذبائح را بر دروازه های خود و آلوده شدن راه از خونهای شان
و همچنین انداختن جنس خاشاک خانه بر راه و افگندن پوست خربوزه و دیگر اشیا و روان ساختن آب وی که از آن
پای کسی بلغزد و بیفتد و همچنین سیلان ناودانهای سقف خانها در راههای تنگ و نجس شدن جامههای مردم از آن
و همچنین پروردن سگ گزنده بر در خانه که مردم از آن ایذا یابند و همچنین نشستن در اثنای راه که سبب ضیق طریق شود و سیر
این همه ممنوع ست و واجب ست انکار و منع از آن و از انجملست ساختن محلها و پوشیدن دیوارها و گستردن حریر از اسفل
مکان و دوکانها و برآوردن شموع و قنادیل و اشجار و دیگر تکلفات و تزئینات برای قدوم سلطان و تفریح زنان و صبیان
حالانکه معائنه این همه اسراف و تبذیر و بدعت منکرست و ازالهٔ آن واجب و سعی در تغییر و انکارش بقدر استطاعت
لازم در تنبیه الغافلین گفته واجب ست عزلت در زمانهٔ زینت بیوت تا آنکه دیده نشوند و فتوی داد ابن الرفعة بتحریم
تفرج و نظر کردن بسوی آن والله اعلم انتهی زیرا که در دیدن بیوت مزینه و مکانات آراسته و پیراسته و دیگر اسرافات
و تبذیرات امرا و اهل دولت و حکام و اصحاب ثروت گویا تحقیق مقصود و تثبیت مطلوب ایشان ست پس ناظر هم
در وبال و اثم ایشان شریک باشد و از انجمله طواف کنانیدن طفلان و نو عروسان ست در هر کوی و برزن بر اسپ و چره و
فیل و جز آن بتقریب ختم قرآن یا شادی عقد یا ختان و روشن ساختن شموع و مشاعل و قرائت حفاظ رو بروی آنها
در راه و این همه بدعت شنیعه ست معهود نشده از سلف پس اگر با این معنی اجتماع زنان و رفتن آنها همراه مردان
و مردان و اسراف در روشنی و ضرب طبول و دفوف و غیره هم منضم شود و با آن ضم مفاخرت و مباهات و ریا
و سمعه و اضاعت مال و غیره صورت گیرد حرام باشد و انکارش بر هر مستطیع واجب اگر انکار نکنند همگنان در اثم
شریک باشند و اگر این فعل از قضاة و فقها و علما صادر شود مصیبتی عظمی و داهیهٔ دهیی باشد و ابلغ بود در وهن و
و اضلال جاهلین و همچنین اگر احدی از آنها حاضر شود در همچو محافل ابن رفعه گفته نظر کردن بسوی این بدعت و
مساعدت بر آن و تکثیر سواد اهل آن حرام ست و بعضی منبر را که بر آن طفل نشسته میخواند بحریر و زری میپوشند
آن نیز بدعت محرم ست و انکارش بر قادر بر آن واجب شاه عبد العزیز دهلوی در منع طواف عروس و غیره در شهر
[illegible] خوب [illegible] رحمه الله در ره قال تعالی الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم بطرا و رئاء
[illegible] و درد [illegible] آنها و ازالهٔ این بدعت منکره هم واجب ست

بر هر حال در غزالی گفته اگر موضع تصویر بلند باشد که آنجا دست نرسد پس دخول دران حمام جائز نیست مگر بضرورت باید که
بسوی حمام دیگر برود زیراکه مشاهدهٔ منکر جائز نیست و آنرا نجاست کشف کردن حمامیان زانو و ماتحت سره را برای
دلک و دور کردن چرک غزالی گفته منجمله منکرات ست در آوردن دست زیر ازار چه مس عورت غیر حرام ست همچو نظر کردن
بسوی آن و دراز شدن پیش حمامی برای غمز اعجاز و افخاذ اگرچه مع حائل باشد نیز مکروه ست و در صورت خوف حرکت
شهوت حرام و آنرا انجمله ست ترک صابون و غیره بر زمین حمام که ازان پای غسل کننده یا دیگری بلغزد و تاوان بعضے ضمان
می آید بر حمامی یا بر گذارندهٔ آن و در انجا در تنبیه الغافلین گفته دخول حمام درین زمانه جائز نیست مگر آنکه بداند که دران
مستور العورة و متحفظ بر ستر خود خواهد ماند یا صاحب قدرت بر انکار باشد و در چند حدیث دلالت بر تحریم حمام ست
قرطبی در تفسیر خود گفته دخول حمام درین زمان حرام ست بر اهل فضل و دین بنا بر غلبهٔ جهل بر مردم و استسهال ایشان
در رمی میازر در میان حمام تا آنکه مرد معقول پیر سال خورده را دیده میشود که در حمام برهنه استاده ست و عورت وی ظاهر
ست و هیچکسی بروی ملامت نمیکند اینست حال مردان تا بزنان چه رسد خصوصا در دیار مصریه فلا حول و لا قوة الا
بالله العلی العظیم انتهی گویم صاحب تنبیه الغافلین این را در وقت خود گفته که سنهٔ هشتصد و یازده هجری بود و آنرا
قریب بپانصد سال میشود و اگر حال این زمانه را باز گوئیم معلوم شود که در اهل اسلام این زمان خصوصا در دیار هند
هیچکس نیست که او را مسلمان بنسبت بمسلمانان آن زمان توان گفت الا ماشاء الله و قلیل ما هم و حیف که انکار منکر و امر
بمعروف بکسر از اهل اسلام رفته بلکه از دل هم کراهت این اعمال و احوال بدر رفته علماء و قضاة و مفتیان و فقهاء
و وعاظ هم مباشر این اعمال اند بدون نکیر و حجر تا آینده چه خواهد شد نسأل الله العافیة و نعوذ به من الفتن ما ظهر منها و ما
بطن **فصل پانزدهم** منجمله منکرات حجاج که اعظم ست در فتنه و اجل ست از روی مصیبت و اکثر ست از روی
وجود و بلیت تضییع ایشان ست نماز را در راه حج چه رفتن و چه برگشتن و اگر بعضے ترک نمیکنند اوقات نماز را ضائع
مینمایند و بر غیر وجه شرعی آنرا جمع میسازند و این بالاجماع حرام ست و هر که نزد وی محقق شود که در حج او را چنین
نصیب خواهد بود حج بروی حرام ست مرد باشد یا زن ابن الحاج گفته علمای ما گفته اند مکلفی که فوت یک نماز خود در
سفر حج بداند حج از وی ساقط ست مالک را از رکوب بحر برای حج که دران موضع برای نماز نیابد مگر بر پشت
برادر خود پرسیدند گفت سوار میشود جائیکه نماز نمیتواند کرد ویل ست کسی را که ترک کرد نماز را دو بار گفت
این را و گفت ابن الحاج اختلاف کرده اند علماء ما بر چهار قول کسیکه بیاید شب نحر در حالیکه مراهق ست و ادراک
وقوف بعرفه قبل طلوع شمس میخواهد و او را یاد آید که نماز عشا نگذارده ست پس اگر نماز میگذارد وقت وقوف
از دست میرود و اگر وقوف میکند وقت عشا بیرون میرود پس قول مشهور آنست که نماز بکند و حج وی
فوت شده انتهی گویم در عوام هند و امثال ایشان این بلا عام بوده ست کم کسی باشند که حق تعالی اعدا ازین آفت
نجات بخشیده باشد و شاید که بعضے اهل علم هم از تساهل درین امر خالی نبوده اند والله الموفق و آنانکه برای گدائی
میروند یا از قرض در وطن یا از ورثه فوت ... تصحیح میکنند خود مختار اند و نصیب ایشان همین نیت ایشان ست

پس بیا خسر الدنیا والآخرة ذلک هو الخسران المبین ﴿۵﴾ ای آنکه بسوی کعبه روئی داری ٭ دانم که گزیدار آرزوی
داری ٭ زینگونه که تند میخرامی دانم ٭ در خانهٔ زن ستیزه خوئی داری ٭ و از انجمله آنکه در راه حج بر محمل سوار میروند حالانکه
آن بدعت ست هیچکی از صحابه آنرا نکرده بلکه احداث حجاج بن یوسف ثقفی خارجی ست مردم آنرا سنت گرفتند و علماء در همان
وقت انکارش کرده بودند و رکوب آنرا مکروه پنداشته مجاهد گفته ابن عمر رضی الله عنه چون این محامل و زی را که حجاج
پیدا آورده بود می دید میگفت یعنی بطریق تشنیع که حاجیان کم و سواران بسیار اند انتهی و از انجمله ست آراستن شتران
بزیور سیم و زر و قلائد و اساور و حریر وغیره وقت خروج از شهر خود برای حج و هنگام رجوع و نزد دخول مکه و مدینه
شرفهما الله تعالی و این بدعات محرمه و منکرات شنیعه ست و واجب ست انکار بران و منع ازان بر هر قادر و حال ایشان
برین معنی مفاخرت و مباهات و ریا و سمعه و طلب ثنا و رغبت بر اقران ست حالانکه همه ایشان آثم اند دران و همچنین ساکت
بران و استحسان کننده و بیننده آن و از انجمله ست ناله کردن زنان و گریستن شان باواز بلند برای اقربا و اصحاب خود
وقت سفر حج و شنیدن مردان آنرا در راه وغیرها و عدم انکار بران حالانکه این بدعت و واجب الانکارست و از انجمله
آنکه بعضی جهال نزد حجر اسود آمده بوسه می دهند و استلامش کرده طواف شروع می نمایند یا این را در آخر طواف
بعمل می آرند و بر میگردند حالانکه این طواف وی صحیح نشده زیرا که شرط طواف محاذاة حجر بجمیع بدن خود ست پیشتر
طواف نمودن قاضی ابو طیب آنرا مشابه بتکبیر احرام گفته و هر که مواجه او شده طواف از وی صحیح نشده و شوط اول
در حساب نیاید بلکه طواف او همین شش شوط بوده و این طواف اگر طواف قدوم ست دم بروی واجب ست و اگر
طواف افاضه ست حجش باطل ست آدمی را باید که ازین معنی متنبه باشد و هر کرا چنین بیند حکم کند که از حجر اسود بسوی رکن
یمانی اندکی متاخر شود و بیت را بر یسار خود گذاشته طواف شروع نماید و در آخر اشواط بسوی باب اندکی تقدم
کرده بیرون رود و از انجمله ست مس کردن بسیار مردم دیوار را بدست خود در طواف وقت موازات شادروان
و این طواف صحیح نیست و اگر در طواف افاضه ست حج فاسد شده و این فعل یسیرست اما خطر وی عظیم ست و تنبیه
بران واجب و همچنین ست حکم کسی که مشی کرد بر شادروان یا استاده بران یا نهاد بروی پای خود در حال طواف و
بسیار کسان بر شادروان استاده روی خود بر دار بیت می نهند انسان را از مثل همچو امور غایت حذر
می باید تا در محظوری واقع نشود و حجش فاسد نگردد و هر کرا بیند که چنین میکند یا کسی پیش پیش وی چنین بعمل آرد او را
بگوید که یکدو قدم احتیاطا رجوع کرده طواف کند تا طوافش صحیح باشد و از انجمله ست تقبیل حجر و استلام وی بدست
و حالانکه در حجر طیب و مسک لیده ست پس در استعمال طیب که حرام ست بر وی بدون شعور می افتد و دم بروی واجب
میگردد و در تنبیه الغافلین گفته گمان نمی کنم درین خلاف که کمتر مردم ازین فعل سالم می مانند پس واجب ست بر عالم تحذیر
این فعل و تنبیه دیگر برادران مسلمان بر وجه خیرخواهی و شفقت بر حال شان انتهی و از انجمله ست [illegible] کردن [illegible]
[illegible] طواف [illegible] بلند [illegible] طواف افاضه ست و [illegible] واجب [illegible]
اگر در طواف قدوم [illegible]

عرفه در شب با یقاد شموع و قنادیل و تفاخر بدان و این همه از بدع محدثه در دین ست و متعین ست بر صاحب قدرت منع آن و زجر اینها ازین فعل و از آنجمله ست طواف کردن بقبهٔ آدم علیه السلام و این نیز بدعت شنیعه ست و انکار بران و منع ازان واجب و از آنجمله ست کوچ کردن بعد زوال روز عرفه و آمدن بسوی عرفه و علم یا قریب با آنها و استادن در آنجا و هنگام سقوط بعض قرص شمس شتابی کردن در خروج از میان هر دو علم حالانکه نزد شافعی بر فاعل وی اراقت دم ست استحبابا یا وجوبا و نزد مالک قوی ست در باره از شب واجب لابد منه ست و بر تارکش خون ریختن لازم و این فعل بدعت منکره ست و واجبست بر امیر منع ازان و از آنجمله ست عدم وقوف اکثر حجاج در مزدلفه و اگر وقوف هم کرد مبیت نمیکنند و انکار این بدعت هم بر امیر واجب ست زیراکه در ترک مبیت بمزدلفه اراقت دم واجب میشود و ابن خزیمه و جماعتی از علما آنرا رکن گفته اند برین تقدیر در ترک آن فساد حج ست و بدم جبران نشود و شرط مبیت آنست که در ساعتی از نصف ثانی شب باشد پس اگر پیش ازان کوچ کرد دم از وی ساقط نشده و اگر پیش از صبح بسوی وی عود کرد ساقط شد و آنجمله ترک سنت وقوف ست بمشعر حرام و این نیز بدعت ست و از آنجمله رجوع ست روز نحر بسوی مکه و کردن طواف افاضه و اشتغال بدان تا شب و مبیت بمکه معظمه در لیالی منی و این نیز بدعت ست و بر فاعل وی اراقت دم لازم نزد مالک و اظهر اقوال شافعی عدم اراقت دم ست و اظهر نزد نووی وجوب آن بترک مبیت ست و هو مذهب مالک من تابعه و از آنجمله تاخیر رمی یوم رابع از ایام رمی ست حالانکه رمی قبل زوال غیر معتبر ست زیراکه آن همچو نماز پیش از وقت خود ست پس وجود و عدم وی برابر باشد پس اگر داند که رحیل قبل از زوال ناگزیر ست روز سوم بعد زوال ورمی کوچ کند تا دم از وی ساقط شود و چندان بماند که آفتاب فرو رود زیراکه در غروب آفتاب در منی مبیت دران و اقامت تا زوال تا آنکه رمی کند بعد ازان بروی واجب میگردد و از آنجمله ست سبقت بعض اتراک و اصحاب جاه بسوی آب و منع مردم ازان بضرب وغیره تا اکتفا خود و ستوران خود داران و این بدعت محرمه ست و تعدی غیر جائز و منکر سیئست سکوت از انکارش حرام و بر فاعل وی توبه واجب زیراکه آب حق همه مسلمانان ست و جمله مردم دران شریک هیچ یکی را تخصیص خود بدان بغیر حق و منع اهل احتیاج ازان روا نیست و با بجمله منکرات حج هم بسیار ست بیش از حصر و اینکه مذکور شد نمونه ایست ازان طالب را باید که تفصیل آنرا از کتب فقه و کتب رد بدعات بجوید و الله الموفق محرر سطور را در باب مناسک حج کتابی ست موسوم برحلة الصدیق الی البیت العتیق در وی مناسک صحیحه ثابته از سنت را از رسوم و عادات حاجیان جدا کرده و بدعت را از سنت ممتاز ساخته من شاء فلیرجع الیه

فصل شانزدهم

و منجمله منکرات و بدع نکاح استعمال ظروف حریر ست و ... [illegible] ... و همچنین تبخیر در مباخر فضه و فرش حریر و ... [illegible] ... انکار این بدعت واجبست ... [illegible] ... حرام ست ... [illegible] ... ساقط ست از وی ... [illegible] ... آنجا ... [illegible] ... کردن بسوی ... [illegible] ... جوانان باشند ... [illegible] ... تغییر ... [illegible] ... لازم ... [illegible] ... محرم ست آویختن پرده های ... [illegible]

نقش کرده اند و انکار این بدعت و مبادرت بسوی تغییر وی واجب ست و همچنین گاهی سر بند و سرپوش قماقم و مباخر
وغیره بر صور طیور میباشد و این نیز حرام ست و شکستن صورت از وی واجب ست اگر در بساط و وسائد باشد و ممتهن
بود منکر نیست و از انجمله آنکه در ولیمه کسی باشد که مردم را بفحش و دروغ می خنداند غزالی گفته حضور این مجلس جائز نیست
و اگر حاضر شود انکار بران واجب اگر مزاح بی کذب و فحش ست مباح باشد اگر آنرا عادت و صنعت نگرفته ست و از انجمله
ست اسراف در طعام و بنا و این نیز منکر ست قاله الغزالی و از انجمله ست شوار در بلاد مصریه و آن بدعتی ست مشتمل بر
چند محرمات همچو فرش حریر و تظلیل بدان و ستر جدران بآن و استعمال اوانی ذهب و فضه و گلگشت زنان بر دوان و حضور
مغانی بالات محرمه و انفاق سرف بریا و سمعه و مفاخرت و استعاره قماش مستحسن از مردم برای تکثر و این تشنیع ست
بچیزیکه داده نشده اند و دیگر بدعات شنیعه و امور محرمه که بنا بر شهرت مستغنی از ذکر ست پس منع ازان و تغییر وی بر هر
قادر واجب ست و حضور آنجا و سکوت ازان حرام و حاضر آنجا اگر عدل باشد باین حضور فاسق میگردد والله اعلم و از انجمله
ست جلوه دادن زنان بمردان در احسن ثیاب و اکمل حالات در مجمع از نساء اجنبیات و بلوی باین بدعت محرمه عام ست
و سالم نیست ازان مگر کسی که خدایش نگاه دارد زیرا که نظر کردن بسوی آنمرد بشهوت باشد یا غیر آن حرام ست علی الاصح
باآنکه درینوقت هیچ زن ازان مرد پرده نمیکنند مگر نادر پس مرد بسوی زنان می نگرد و زنان بسوی وی نگاه میکنند بلکه
تحدیق نظر و امعان بصر میکنند برای تحقق محاسن آنمرد و بعده باین محرم محرمات دیگر هم منضم میسازند و آن جلوه بخشیدن
عروس ست در جامه ترکی از قبا و کلوته و گرفتن شمشیر در دست و این همه حرام ست و از کبائر در حدیث بران لعنت آمده
و هیچ بهره مند آنرا انکار کرده و از انجمله ست جلوه دادن زن بر شوهر روبروی مردمان اجنبی و آن مردان گلگشت زینت
و زیور و آرایش و پیرایش این زنان میکنند و این بدعت در طائفه از اهل دمیاط و برلس و غیرها و بلاد مصریه دیده شد
کما قال صاحب التنبیه بلکه اگر آن زن را از مردان پنهان کنند و دیدن ندهند مردان که از قدیم خوگر آن بوده آمده اند
دروازه شکسته بقهر می در آیند و رسم خود بجای آرند و این محتاج بیان تحریم نیست زیرا که از اشنع بدعات و اقبح محرمات ست
و هر که از زوج یا متفرج آنرا حلال داند کافر باشد و گردن زدنی و تارک انکار برین کار از حکام و اقارب و جیران و اجانب که قدرت
منع دارند آثم فاسق شریک ارتکاب غیر ناصح برای خدا و رسول و مؤمنین ست نعوذ بالله منه و از انجمله ست نشستن قرابتیان
مرد با مرد وقت جلوه زن بر منصه همچو برادر و ابن عم و غیرهما و این بدعت محرمه در بلاد مصر و شام بسیار ست و از بدعت
اول هیچ فرق ندارد زیرا که در رجال اقارب و اجانب هیچ تفاوت درین باب نیست زیرا که اینها نیز محارم آن زن نیستند و
و شاید گاهی بعضی ازایشان بآن زن مفتون هم میشوند بدیدن وی در اکمل حالات زینت و اجمل اوقات فرحت و بران فساد
دنیا و دین مترتب میشود کما لا یخفی و از انجمله اعتزال زن ست در حالت حیض و خفتن مرد جدا از وی و این بدعت مکروه ست
خلاف سنت صحیحه ست چه در حدیث عائشه اضطجاع آنحضرت با وی رضی الله عنها درین حالت ثابت ست و از انجمله
کتابت کاتبین بر جامه حریر و نووی بعدم جواز این بدعت در فتاوی خود تصریح کرده و از انجمله لیسانیدن بعض
قابله ناست بچه را از انچه در انگشتان وی از نجاست متعلق گشته وقت انفصال ولد از شکم مادر باعتقاد آنکه نافع ست

از چنین و چنان حالانکه کذب صریح ست و غیر جائز چه سنت تحنیک طفل ست بتمر و نحو آن و از آنجمله خورانیدن زن زاینده
ست وقت عسر ولادت زبل موش در میده آرد برو جهی که آن زن نداند باعتقاد آنکه موجب سهولت ولادت ست
و این بدعت محرمه واجب الانکار ست چه خوردن نجاست حرام ست و در تنبیه الغافلین گفته زنان را ازین قسم بدعات و
ماشابهها بسیار بوده ست استیفاء آن ممکن نیست و از آنجمله نهادن لوح و دوات و قلم و نان و شکر و غیره ست در شب
هفتم از ولادت نزد سر طفل و پریشان کردن آن صبحدم بر زنان و غیر ایشان بزعم آنکه این عمل برکت دارد و کسیکه از آن
چیزی میگیرد وی از صداع و غیره نفع می بخشد حالانکه این همه کذب و افترا و ابتداع در دین ست و از آنجمله ست دویدن
زن صاحب نفاس در تمام خانه باین طور که وی حامل بچه در کنار باشد و پیش پیش وی دایه و زنی دیگر با طبقی از نمک
کمون برود و از آن نمک هر طرف یمین و شمال بپاشد و در طبق چیزی از بخور باشد که آنرا برای خود نگاه دارند بزعم
آنکه نافع ست از امراض و کسل و عین و جان و این همه بدعت مکروه ست و از شرع در چیزی نه و از آنجمله ست سوراخ کردن
گوش صبی و انکار این بدعت و منع از آن واجب ست اما دختر پس امام احمد نص کرده بر جواز تثقیب وی بنا بر حاجت زیور
اما غزالی در احیاء العلوم از آن هم منع کرده و گفته که نمی بینم رخصت در تثقیب گوش دختر برای آویختن حلقه های زر زیرا که
این تثقیب جرح مولم ست و تزین بخلق غیر مهم و در مخانق و اسوره کفایت ست از آن و این تثقیب اگرچه معتاد ست اما حرام
ست و منع از آن واجب و استیجار بران غیر صحیح و اجرت که بروی ستانند حرام ست مگر آنکه ثابت شود از روی نقل رخصت
در آن و ما را تا آینده رخصت در آن نرسیده انتهی **فصل هفتم** هم و منجمله بدعات عیادت عدم عیادت مریض
ست روز شنبه و هرکه عیادت کند در آن روز تطیر کنند بوی و شاق آید برایشان و این بدعت ست در دین و مخالف
سنت سید المرسلین و از آنجمله ست ترک عیادت در شب کراهت آن و تطیر بدان و حالانکه آنحضرت صلعم منع نکرده
از آن نه در شب و نه در روز و شاید که آن مریض تندرست نشود پس ثواب عیادت که بران در احادیث حث بلیغ فرموده
اند از ینکس فوت شود و از آنجمله آنکه چون برای عیادت آید چیزی برای بیمار همراه خود بیارد خواه عائد غنی باشد یا فقیر ورنه مقدوح میشود ببخل
و بذالت و قلت مروت حالانکه سنت بآن وارد نشده و از آنجمله لطم و نوح و شق جیب و قطع شعر ست بر میت و از آنجمله
قراءت مقریان ست پیش پیش جنازه بتمطیط و تلحین و زیادت حروف و انکار این بدعت محرمه واجب ست بر هر قادر و چون
از نووی این مسئله پرسیدند بجواب آن گفت که این منکر ظاهر و مذموم فاحش ست و حرام ست باجماع علماء و نقل
کرده ست بران اجماع ماوردی و غیره بلکه اگر قراءت مذکوره بوجه جائز هم باشد بدعت مکروه خواهد بود زیرا که
از آنحضرت صلعم و دیگر سلف مقتدی بهم منقول نشده و همچنین بودن ذاکران همراه جنازه بدعت مکروه ست و الله
اعلم و از آنجمله ست پوشیدن مرده بلحاف حریر و فوطه حریر و مزرکش خواه از بالا باشد یا از زیر و این بدعت محرمه
ست و انکارش بر فاعل آن واجب چه تقدیم مرده بسوی خدا تعالی در جامه ذل و افتقار باید نه در لباس تیه
و افتخار و از آنجمله ست بنا ساختن مقبره و آن حرام ست و هدم آن واجب باتفاق علما ابن الحاج در مدخل گفته
که ملک ظاهر بعزم کرده بود بر هدم مقابر که در قرافه مصر واقع ست لیکن وزیر او را بحیله ازین خاطر باز داشت و گفت

آنجا قبه یا امارت مبادا در هدم آن فتنه برخیزد لهذا اول از فقهاء استفتا کنید اگر انها فتوی دهند هدم باید ساخت
تا هیچکس را تشویشی نباشد راوی این حکایت که بروی وثوق دارم و بر سخنش اعتماد هست میگوید پادشاه این استفتا
بمن داد تا پیش علماء وقت برم پس نزد ظهیر ترمنتی و ابن الجمیزی و امثال ایشان رفتم همگنان خطوط خود نوشتند و بیکزبان
گفتند که بر ولی امر هدم آن همه واجب ست و دور افگندن خاک آنجا لازم و هیچیکی از علماء دران اختلاف نکرده پس این
فتوی بوزیر سپردم نمیدانم که وی چه کرد و خاموش ماند و ملک ظاهر بسوی شام رفت و همانجا درگذشت انتهی در
تنبیه الغافلین گفته و اما بناء قبر در غیر مقبره مسبله پس آن نیز بدعت مکروه ست و بشیر مالکی گفته قبور موضع زینت و مباهات نیست
و لهذا نهی کرده اند از بنا آن بر وجهی که مقتضی مباهات باشد و ظاهر آنست که باین قصد حرام ست و گفت محمد بن حکم در حق
کسیکه وصیت کرده بنا بر قبر خود که وصیت او باطل ست انتهی و در حدیث مسلم ست که نهی کرد آنحضرت از گچ کردن قبر و از بنا
ساختن بر آن و در حدیث ابو داود و ترمذی و صححه از جابر آمده که نهی کرد رسول خدا از گچ کردن و نوشتن بران و پامال
نمودن و بنا ساختن بروی و از انجمله ست کتابت بر قبر و این نیز بدعت مکروه ست نووی در شرح مهذب گفته نیست فرق
[illegible] مکتوب بر لوح باشد نزد سر میت یا در غیر وی بنا بر اطلاق احادیث گویم این بدعت هم خیلی عام ست خصوصا در طائفه
[illegible] م و مشائخ و از انجمله ست تاخیر در دفن میت از روز وفات برای اجتماع مردم یا گذاردن نماز جمعه بروی یا حضور
[illegible] فلان و مانند آن و تعفنی گاهی سبب انفجار وی میشود و از انجمله آنکه در قبری دفن کنند که مرده سابق آن قبر هنوز بوسیده
[illegible] ی نرفته بغیر ضرورت و این بدعت محرمه هم خیلی در مردم شائع ست بلا نکیر و نیست فرق در آنکه مرده اول
پدر وی باشد یا مادر و پسر یا اجنبی تا آنکه بعضی وصیت میکنند بدفن خود در قبر پدر و پسر و قرابت خود و این جائز نیست برای که
نبش قبر و کشف میت حرام ست و موضع مختص ست بوی دفن دیگری در وی روا نباشد مگر آنکه اول فانی مطلق شده باشد
و نشانی از وی باقی نمانده و واجب ست بر هر قادر انکار آن و اگر قادر نیست واجب ست که در چنین جنازه حاضر نشود زیرا
حضور [illegible] دفن سنت ست و انکار این واجب برای ارتکاب سنت تعرض ترک واجب نتوان کرد و از انجمله ست فرش کردن زیر
میت [illegible] و این بدعت شنیعه ست و همچنین الباس فاخر ثیاب از حریر و ذهب بمیت همراه کفن و این حرام ست
بنا [illegible] ضرورت و ورثه را مطالبه آن ش می رسد و از انجمله ست تبخیر نزدیک قبر و این بدعت مکروه ست
در [illegible] و ابن منذر اجماع نقل کرده بر کراهت آن و از انجمله ست بند ساختن بینی و دهن
میت [illegible] بدعت ست و همچنین ادخال قطن در دبر و بعد و نحوه ابن الحاج گفته این فعل شنیع قبیح ست و
حرام [illegible] ت در حیات وی تا بعد از ممات چه رسد و از انجمله ست قرارت و ذکر کردن غسال بر میت نزد هر عضو وی و این
بدعتی ست که از سلف وارد نشده و از انجمله حضور قرات پیش میت یا قرب خانه او و گستردن بوریا یا فرش بر راه مشترک برای
نشستن ایشان و این بدعت ست و نهی کرد آنحضرت از نشستن بر راهها پس واجب ست انکار آن بر هر قادر و از انجمله برابر
ساختن بدن مرده است به پر کردن پنبه بر زنخ و گردن و بر بدن زانو تا آنکه از پا تا سر همواره میشود و دران چند حرام جمع
میشود اول اضاعت مال دوم ایذاء [illegible] سوم غصب حق شان و از انجمله ست سخن کردن همراهیان جنازه در

امور دنیا و بلند ساختن آواز و ضحکت قهقهه و نث جرو سباب غیره و این همه بدعت شنیع ست زیرا که سنت در مشی لسان
با جنازه سکوت و اطراق و اعتبار و تفکر ست تا با میت چه گویند و بروی چه واجب شد و بعضے از سلف بنا بر ضرورتی بابار ی
ملاقی شدن میخواستند اما چون او را در جنازه میدیدند جز سلام حرفے دیگر از مرام نمی راندند و جماعتی از علما قول منادی
را که استغفار کنید برای میت مکروه داشته اند ابن منذر گفته ما هم مکروه داریم انچه اوشان مکروه داشته اند و از انجمله
ست بخشیدن انچه بر میت ست بغاسل پس بعضی اگر چیزی قیمت دارست آنرا پنهان دارند تا بدست غاسل نیاید و بعضے
برای فخر و ریا چیزے می افزایند و بهر حال این اعطا و اخذ بدعت محرمه ست و دران اضاعت مال ورثه ست و انکار
بر قادر واجب و از انجمله ست آراستن زن صغیره یا نو عروس با حسن ثیاب و زیور و نشانیدن وی همچو عروس و بردن وی
با سانو و نشاط برای دفن بتاخیر وقت تا آنکه بو میکند و این بدعات عظیمه و محرمات شدیده قبیحه ست حرام ست بر هر قادر سکوت از وی
و واجب ست بر هر واحد مساعدت در دفع آن و منع ازان بقدر طاقت و هر که با وجود قدرت منع نکند اگر عادل ست
فاسق شود و شهادت وی مردود باشد و [illegible] بجهة غیرت و این نیز بدعت مکروه ست
احدی از صحابه نکرده و اگر میت وصیت کند بآن نافذ نباشد مگر آنکه زمین نرم و نم باشد و [illegible] بیرون نان و خرما
و بر پیش جنازه بر سر حمالان و چون بر قبر رسند گوسفند ذبح کنند و گوشت وی با نان تقسیم سازند و باین جهت زحمت
و ضراب و لغط و نهب واقع میشود و اکثر بغیر مستحق میرسد و گاهی پیش از قسمت میربایند و ناتوان بسبب زحمت و ضراب
تا آنجا نمیرسد و این اگر از مال ترکه ست پس حرام ست و اگر میت بآن وصیت کرده یا ورثه رضا داده پس مفاخرت و ریا
و سمعه و مباهات ست چه اگر مقصود ازان روی خداست و ایصال اجر بمیت صدقه آن در غیر وقت جنازه سرا و جهرا
باهل استحقاق چه بدست و ذبح بر قبر اگر چه سازند [illegible] مقصد فاسد و بدعت مکروه ست از اعمال جاهلیت و در ابو داود
از انس آمده که آنحضرت فرمود عقر نیست در اسلام و مراد بعقر همان ذبح ست بر قبر که [illegible] جاهلیت میکردند و از انجمله ساختن
صندوق و درابزین بر قبر و اکثر این کار با قبور صلحا میکنند حالانکه آنها اولی تراند باتباع سنت و از انجمله ست مبیت
نزدیک قبر در مقبره و این نیز بدعت مکروه ست و همچنین فرش نزدیک آن و پوشیدن وی بجامه یا خیمه و افروختن
چراغ و قندیل که این همه بدعت ست احدی از سلف معتدی هم آنرا نکرده و از انجمله ست نقل میت از بلد ببلد و این هم
بدعت محرمه ست و واجب ست انکار آن و نص کرده اند بر حرمتش قاضی حسین و ابو الفرج الدارمی و صاحب التتمه
و غیره و از انجمله ست بامدادان رفتن بر قبر و عتاب کردن بر کسیکه دران وقت حاضر نشود حالانکه زیارت قبور مستحب
ست برای مردان بدون تخصیص وقت دون وقت و [illegible] انجمله ست طیار کردن [illegible] میت اطعمه و غیره و دعوت
[illegible] آن و قرائت ختمات تا [illegible] واجب [illegible] و این اگر از مال ورثه ست بدعت
مذمومه ست [illegible] وصیت نکرده خود
[illegible] زیارت با [illegible] و تخلیط باشد حضور آنجا حرام
ست [illegible] سنت شده تا آنکه میگویند که فلانی چه قدر بخیل و شحیح ست

که برای میت خود یک ختم هم نکرده و هیچ صدقه از طرف وی نداده و از آنجمله ست زیارت کردن زنان قبور را
و گذشت در کبائر و از آنجمله رش قبر میت ست وقت انضجاع وی در قبر بگلاب و این بدعت مکروه ست ابن ملقن در
شرح منهاج گفته که آن اضاعت مال ست و اگر حرام گویند هم بعید نیست آری قبر را بآب صرف برای حفظ خاک و تفاول
بتبرید مضجع پاشیدن روا ست و از آنحضرت و صحابه منقول و از آنجمله ست نهادن آب و نان در شب بمکان غسل میت
و افروختن چراغ در آنجا باعتقاد عود روح میت دران مکان و خوردن و نوشیدن و روشنی گرفتن وی ازان
و این اعتقاد فاسد ست حس مکذب اوست و بدعت منکره ست از قلت عقول نسار و جهل آنها بشرع ناشی شده
بر زوج و هر که بجای او باشد واجب ست منع آنها ازان تا بدانند که بدعت ست هیچ یکی از صحابه و تابعین بلکه احدی از عقلا
آنرا نکرده چیزی نیست که از خرافات نسار جاهلات ست **فصل هیجدهم** و منجمله بدعات مواسم اعیاد ست ذبح جانور
در شب که صبح آن عید قربان ست چه اگر این ذبیحه قربانی ست لازم آمد ذبیحه دیگر کردن بعد نماز و اگر دیگر ست بدعت ست
و فاعل آن آثم و از آنجمله ست فروختن جلد ذبیحه قربانی و آن حرام ست و همچنین جائز نیست جزار را دادن جلد و چیزی ازان
و از آنجمله ست تقسیم کردن گوشت قربانی بعد پختن در دیگ و غیره حالانکه این جائز نیست چه حق فقرا در تملک جزوی ازان
ست نه باین طور و از آنجمله ست تصدق همه گوشت وی و نخوردن خود ازان و این خلاف سنت ست و از آنجمله ست زیارت
اموات بعد عید و آنرا از قبیل بر و تفجع بر اقارب شناسند حالانکه مخالف سنت ست چه تعجیل رجوع ست بسوی اهل و شهود
تضحیه و اکل ازان و از آنجمله ست استعمال زنان حنا را روز عاشورا و آن بدعت ست و همچنین غزل کتان و دوختن کفن ازان
باعتقاد نیامدن منکر و نکیر بسبب برکت آن خیط دران روز در قبر و این افترا ست بر خدا واجب ست توبه و رجوع ازان
و از آنجمله ست پختن و ساختن انواع حلاوات در اول پنجشنبه از ماه رجب برای ریا و سمعه و ساختن صور ازان بنام تعالی
و این بدعت عظیم ست ابن الحاج گفته هر که آنرا از ایشان بخرد وی نیز معین و شریک ایشان درین اثم باشد و کسیکه آنجا
حاضر شود شهادت وی مردود باشد و از آنجمله ست صلوة الرغائب درین شب و آن بدعت ست و حدیثی که دران
وارد ست موضوع ست باتفاق محدثین و امام ابو بکر طرطوسی آنرا در کتاب خود که مسمی ست بحوادث و بدع ذکر کرده
و اول کسیکه آنرا احداث کرده بیان او نموده فمن اراد ذلک فلینظر فی کتابه و از آنجمله ست ایقاد قنادیل رنگین درین
شب و در شبهائی که بعد اوست در خانها در دمشق و نواحی آن و آنرا عادت و سنت گرفتن برای امن خود و غالبا این
قندیلها را در طاقهای آویزند و زنان و طفلان تفرج وی میکنند و مردم راه از بیرون می بینند و بآن مفاخرت
میکنند حالانکه بدعت در دین و مخالف سنت سید المرسلین ست و انچه در وی از مفاسد اسراف و غیره ست بر هیچ
ذی لب پوشیده نیست و از آنجمله ست انچه احداث کرده اند در شب بست و هفتم رجب که شب معراج نبویست
و در شب نصف شعبان که شب مبارک ست از کثرت وقود قنادیل در مسجد اقصی و دیگر جوامع و مساجد و اجتماع زنان
با صبیان و مردان که مودی فساد و تنجیس مساجد و کثرت لعب و لغط دران و در آمدن زنان در جوامع بتزیین و تعطر
و بسر کردن شب همدران جامع اولاد و بول و براز کردن زنان و طفلان وقت ضرورت در زاویه ازان یا در جامه

یا در خیال باد رقصد یا به بیرون آن مسجد در بعضی مسلمانان بنا بر حیا مردم یا نیافتن جای دیگر و نجس شدن مسجد از تلوث آن و دیگر
مفاسد و این همه بدعات عظیمه در دین و محدثات اخوان الشیاطین است و اسراف و تبذیر و اضاعت مال و در تنبیه الغافلین گفته
هر که عاجز باشد از تغییر این منکرات او را باید که آن شب را در خانه خود بگذارد و در جامع حاضر نشود اگر مسجدی دیگر سالم از این
بدع نیابد و از آنجمله است آنچه احداث کرده اند از عمل مولد در شهر ربیع الاول ابن الحاج گفته و منجمله آنچه احداث کرده اند از بدع
باعتقادشان که آن از اکبر عبادات است چیزیست که میکنند آنرا از مولد و آن محتوی است بر بدع و محرمات بعده ذکر کرده منجمله
آن استعمال ایشان مغانی را با آلات طرب و حضور امردان و جوانان و رویت زنان ایشان را و آنچه در آن از مفاسد است
بعده گفت پس اگر خالی باشد مولد از سماع و بسازد طعامی و نیت کند بدان مولد را و بخواند بسوی آن برادران را و سالم باشد
از همه آنچه گذشت پس آن بدعت است بنفس نیت وی زیرا که این زیادت است در دین و نیست از عمل سلف ماضیین و اتباع
سلف اولی بلکه اوجب است از آنکه زیاده کرده شود در دین نیتی مخالف طریقه شان که بران بوده اند صاحب تنبیه الغافلین بعد ایراد
عبارت ابن الحاج بعینها گفته نه که ذکر شد میگوید گفتم کاش سالم می ماند مولد از مناظره و مفاخره و ریا و تکلف و هرگاه که
معدوم شود بقرائن احوال که باعث بران همان است که ذکر کردیم پس مکروه باشد خوردن این طعام زیرا که آنحضرت صلعم نهی
کرد از اکل طعام متباریین یعنی متفاخرین و گاهی باعث میشود بران تعرف ببزرگان تا آنکه می طلبند آنها را از قضاة و امرا
و مشائخ و مانند شان و گاهی باعث می باشد بران بعض مشائخ را طلب توسع بر نفس خود به چیزی که زیاده شود از جانب
وی از آنچه آورده اند مردم بسوی وی بسبب این مولد بر طریق مساعدت یا هدیه یا حیا یا مناظره اقران از محبان شیخ
و اتباع او و نحو ذلک گاهی می باشد از اهل شر و از کسانیکه پرهیز کرده میشود از زبان او و ترسیده میشود از غضب وی
پس آنکس مساعدت میکند تا بخشد بسوی خود ضعیف دانا و کسانی را که از وی میترسند و قدرت وی بروی تمییز سد بنا بر
خوف خون و طول زبان وی در آبروی او و دشنام دهی وی در [illegible] و مانند آن و گاهی باعث بران خلاف آن
این سبب شد از آنچه منحصر نتواند شد بنا بر تنوع مقاصد و اختلاف آن پس قصد میکند که قصد وی اکرام نبی صلعم
اظهار فرح و سرور بمولد اوست و تصدق بر فقرا و قصد باطن وی خلاف چیزیست که ذکر کرده و این نوعی است از نفاق
و اگر قربت بود در نفس خود بدین قصد باطل میگردد و آثم میشود فاعل وی و حاضر وی و ساکت از انکار چیزی که
متحقق شده است از وی و الله یقول الحق و هو یهدی السبیل انتهی کلام الشیخ محی الدین ابن ابراهیم النحاس رح فی تنبیه الغافلین
مترجما من العربیه بالفارسیه و من بعینه نقلت کاتب حروف گوید عفا الله عنه که تصنیف این کتاب در سنه هشتصد [illegible]
بوده پس قریب پانصد سال میشود که از این بدعت منع کرده اند و حدوث آن از ششصد سال یا اندکی زیاده بوده باشد
و از وقتیکه حادث شده است غالب محتوی بر بدع و محرمات و منکرات آمده و لهذا علمائی دیندار که اقتدای شان
در دین کرده میشود از زمانه حدوث وی از عمل وی تحذیر فرموده اند و ابتدای ایجاد آن از شافعیه شده بعده رفته
رفته در تمام مذاهب رواج گرفته با آنکه در هر چهار مذهب رد آن کرده اند اهل بطالت موفق بترک آن نمیشوند و
در جواز عمل آن گفتگوی بسیار دارند تا آنکه رسائل بیشمار از طرفین درین باب مابین مطول و مختصر در فارسی و

عزیز بود ارد و بهر سید هو قصصی عجیب و تعسفی غریب روی کار آمده که خبر بظهور مهدی علیه السلام ارتفاع آن از عالم مجان
می نماید و الله اعلم و از آنجمله ست موافقت مسلمانان با نصاری در اعیاد و شان و تشبه ایشان در ماکل و افعال و
فرستادن هدیه خود و پذیرفتن هدیه شان و این از قبیح بدع و اشنع اوست و اکثر مردم از روی وقوع در ان اهل بلاد مصر اند
و درین امر آنچه از وهن در دین و تکثیر سواد نصاری و تشبه با وشان است مخفی نیست و آنحضرت فرموده من کثر سواد قوم
فهو منهم و من تشبه بقوم فهو منهم و حق تعالی فرموده و من یتولهم منکم فانه منهم و گاهی مهادات در اعیاد سبب تالیف باهم و تربیت
مودت و محبت میباشد و حق تعالی گفته لا تجد قوما یومنون بالله و الیوم الآخر یوادون من حاد الله و رسوله و لو کانوا
آباءهم او ابناءهم او اخوانهم او عشیرتهم الآیه با آنچه در موافقت ایشان ست از ایهام شدید در تعظیم اعیاد ایشان عد شک
کردن اینها بدین خود و با آنچه آنرا مشروع کرده اند و حال آنکه شرع منع کرده ست اوشانرا از اظهار اعیاد شان و لازم
کرده ست بر اوشان اخفاء آن و علماء انکار را بر اظهار شان مستحب گفته اند لیکن مسلمانان بر سکوت از انکار و مداهنت
در آن اکتفا نکرده بقبول هدایا بلکه با هدای بسوی شان از آنچه معتاد اکل آن بوده اند در اعیاد خود و پرداختند بلکه
مبالغه کردند در مداهنت تا آنجا که تشبه نمودند با حال و افعال شان و متناهی نشدند از تشبه میان خود فانا لله و انا الیه راجعون
ابن الحاج گفته مکروه گفت ابن القاسم هدیه فرستادن مسلمان برای نصرانی در عید وی بطریق مکافات و دید آنرا
از تعظیم عید وی و عون وی بر مصلحت کفر وی نمی بینی که مسلمان را حلال نیست فروختن چیزی بدست نصاری برای
مصلحت عید شان نه لحم و نه ادام و نه ثوب و نه عاریت دادن دابه و نه اعانت بر چیزی زیرا که این از باب تعظیم
شرک و عون اوشان بر کفر ست و سلاطین را لائق ست که مسلمانان را از ان نهی کنند و این قول مالک و غیره ست
نمیدانم که در ان اختلافی باشد انتهی و افعال قبیحه شان درین باب معلوم ست و مشهود همچو اهتمام مسلمانان
درین روز بخوردن هریسه و زلابیه و غیرها و نزکردن بعضی مر بعضی دیگر را با آب انداختن وی در آب خروج بسوی
بساتین و رمی بعض مر بعض را در برکه و غیره و در دریا و غیره و جز ان از آنچه ضررش متعدی میشود بغربا و مساکین
از رجال و نساء و ایذا دهی شان بایشان چنانکه معلوم کسی ست که آنرا دیده و همچنین اهتمام زنان و آنانکه عقل شان
مشابه عقل زنان ست در خمیس عدس با ستعمال بخور و رفتن هفت قدم و تفل کردن بر وی بزعم آنکه این دافع چشم
زخم و کسل و وعک از جسد ست و همچنین رنگین کردن بیض برای صغار و کبار و مطاوعت کردن مردان و زنان را درین کار
از روی استخفاف دین و استهوان بدعت و اعراض از آنچه بر اوشان ست از انکار تا آنکه کمتر بازار و مکان یابی
که آنجا بیض مصبوغ نفروشند یا قمار نبازند یا قمار نخرند بلا نکیر و همچنین جمع کردن برگهای درختان در شب شنبه و
داشتن آنها تمام شب در آب غسل کردن بدان صباح شنبه باین زعم که آن موجب ذهاب امراض و اسقام و دفع سحر
و عین و جز آن است و همچنین گمان میکنند که اکتحال درین شب بشبت و کحل موجب زیادت نور در بصر ست و اشترا اند
شبت مکت و شرب دوا را درین شب تاثیریست که در غیر آن یافته نمیشود و زعم دارند که هر کرا جرب یا حکه باشد
دوای ادهان کبریت در ان شب کرده برهنه در آفتاب نشیند شفا یابد پس بسیاری از زنان بدون ازار و سراویل

و در آفتاب می نشینند و مردم در بحر و بر برایشان میگذرند و همچنین طعامی از شیرینی پزند و روز شش
و جسم را بدان طلا میکنند و این همه بدعت قبیحه و دعوی مستقبحه و حوادث غیر مرضی خدا و رسول صلعم
بانصاری در موسم عطاس و آن روزی ست که در زعم آنها مریم علیها السلام دران روز غسل کرده پس همه نصاری
چه خورد و چه کلان دران شب غسل میکنند و آنرا سنت گرفته اند مردان و زنان مسلمانان هم با ایشان درین رسم
موافقت کردند و آنرا موسم گرفته در نفقه بر اهل و عیال توسع اختیار نمودند تا آنکه بعضی از ایشان با وجود قدرت
ترک اضحیه که سنت صحیحه اهل اسلام و از شعائر شرع ست میکنند اما انفاق آن شب یاده بر مقدار ثمن اضحیه ترک نمی نمایند
حالانکه این همه نفقات در راه شیطان ست و منفق آن آثم اگرچه بر اهل و اولاد وی باشد چه دران تشبه ست باهل کتاب
و آنحضرت صلعم نهی فرموده ست ازان و ازانجمله آنکه بعضے زنان در رمضان حائض میشوند و روزه افطار نمیکنند و این
بلا خلاف حرام ست برابر ست که قضا کنند یا نه و بعضی زنان سحر روز افطار کرده باز روزه میگیرند و این نیز حرام ست
و ازانجمله ست تاخیر بسیاری از زنان در غسل از جماع و حیض وقتیکه پاک شوند در شب تا آنکه طلوع کند آفتاب پس غسل کنند
و نماز صبح قضا نمایند و این حرام ست باجماع و واجب ست بر وی تبادر بغسل و نماز گذاردن پیش از صبح زیرا که اخراج
نماز از وقت وی عمداً بالاجماع جائز نیست و زوج اگر با وجود علم بران انکار نکند و سکوت نماید شریک آن باشد در اثم
اگر زن عالم بتحریم اوست و اگر جاهل ست بر وی اثم جهل اوست و همچنین چون از حیض پاک میشوند و از وقت نماز آنقدر
باقی ست که دران غسل کرده نماز بگذارند لیکن نمیگذارند تا آنکه وقت میرود و این نیز حرام ست و مبادرت با دراک وقت
واجب و بر زوج انکار آن و تعریف آن لازم و نیز اکثر زنان نماز این وقت قضا هم نمیکنند حالانکه قضاء آن واجب ست
اگر بقدر گنجایش یک تکبیره هم در یافته [illegible] ظهر و جوب ظهر ست باذراک یک تکبیر در آخر وقت عصر و مغرب در آخر وقت عشا
و ازانجمله آنکه چون اکثر زنان بعد دخول وقت نماز حائض میشوند آن نماز را بعد پاک شدن قضا نمیکنند حالانکه اعتنا
به بیان این مسئله واجب ست بلکه [illegible] از مردان هم نمیدانند تا بزنان چه رسد و ازانجمله ابتلاع بعض زنان ست
[illegible] وقت خفتن بر سیری شکم برای فربه شدن و این بدعت شنیعه ست و اکل بعد شبع حرام ست نزد جماعتی از علما
و مکروه شدید ست نزد بعض دیگر خواه برضای زوج باشد یا بغیر رضای وی و واجب ست بر زوج انکار آن و زوج
شریک اثم وی ست در سکوت بران در تنبیه الغافلین گفته که گاهے این فربهی تا دل میرسد آنرا می میراند یا دماغ او
مشوش میگرداند و عقل وی میرود و بعضی زنان چندان فربه میشوند که از استاده نماز گذاردن عاجز می مانند و
دست شان از استنجا کوتاه میگردد و برای پاکی زنان محتاج بدیگرے میشوند و از بسیاری از طاعات عاجز میگردند
و ازانجمله خوردن زنان گل ملتانی وغیره و این نیز حرام ست بر مذهب مشهور از مالک و بر اصح از مذهب شافعی و
در وی ضرر ست نزد اطبا از زردی روی و نفخ بطن و جز آن پس زوج و ولی و هر که بران مطلع ست واجب ست
منع کردن ازان و جائز نیست بیع را که با وجود علم بدست وی بفروشد و ازانجمله ست پیوند کردن مو و نمص
و تفلیج دندان و این همه از کبائر ست و ازانجمله ست نقش و خضاب بسواد و این حرام ست باجماع و مستلزم

عورت نساء وست و آلودگی عضو بنو شادر و آن نجس ست و در صحت نماز بعد شستن وی می خلاف ست پس بر زوج و ولی زنان
واجب ست منع زنان ازان و اگر سکوت کند مع القدرة شریک باشد در اثم آن و آز انجمله ست پوشیدن زنان قمیصهای
کشاده و کلان تا آنکه بعضے قمیص چهل گز یا زیاده می باشد و در عرض هفت گز و این حرام ست بنا بر اسراف و خیلاء و تکبر
بر ضعفاء و گاهی زوج از سر انجامش عاجز میشود پس سبب فساد و فراق میگردد و اگر این قمیص با وجود این طول و عرض
رقیق و باریک هم باشد که ازان بشره نمودار ست و همچو شاش ممنی و بندقی و شعر و نحو ذلک پس حرام در حرام ست چه لبس آن
اگر بمقدار مباح باشد هم حرام ست بنا بر اجلاء بشره اگرچه در خانه خود تنها باشد زیرا که کشف عورت در خلوت بغیر ضرورت
حرام ست و آز انجمله ست ترک کردن بعضے زنان رفت و روب خانه بعد رفتن کسے از خانه بسفری باعتقاد آنکه این
بدفالی ست و گویا محو اثر اوست و وی عود نکند حالانکه این اعتقاد فاسد ست و این فعل احداث ست در دین و
نوعی ست از تطیر منهی عنه و آز انجمله ست که بعضے زنان بعد از افروختن چراغ بر حاضرین سلام میکنند و این سلام
بی محل بدعت ست چه شرعیت آن وقت ملاقات یکدیگر ست پس و آز انجمله آنکه چون بعضے از زنان خانه را بعد مغرب
میروبند طرفے از جاروب میسوزند و گویند که رفتن در شب تفاول رفتن اهل خانه ست و سوختن سر جاروب دافع
این مصیبت ست و انکار این بدعت کاسد و اعتقاد فاسد لائق ست و آز انجمله آنکه بعضے از زنان بعد مغرب هیچ شی
از آتش و دیگ و منخل و غربال و خمیر و جز آن بیرون نمی برند و اعتقاد دارند که باین فعل شوهر وی از خانه بیرون میرود
و می میرد و این بدعت شنیعه و اعتقاد فاسد ست و منع ست از ماعون که باستعاره آن حکم فرموده اند و استغناء
انسان را درین وقت جز بضرورت نخواهد بود و پس منع آن باین زعم فاسد یعنی چه و آز انجمله نیاوردن صابون
واشنان بهانه روز شنبه و آنرا موجب فرقت میان اهل خانه اعتقاد کردن حالانکه در شرع هیچ اصل آن نیست
و بالجمله زنان را ازین قسم خرافات و بدع مستقبحات بسیار ست که ذکر کردن آن عاقل را مستقبح ست تا بفعل آن
چه رسد حالانکه حصر و استیفاء آن ممکن نیست و هم در تتبع آن اطالت این مختصر ست والله ولی التوفیق **فصل نوزدهم**
در ذکر منکرات مختلفه و بعض انواع آن از انجمله ست آنچه بدان بلوی عام شده و بر زبانهای بسیاری از مسلمانان جاری
گردیده و آن کذب ست در ابتداع القاب مثل محی الدین و نور الدین و عضد الدین و غیاث الدین و معین الدین
و ناصر الدین و جمال الدین و کمال الدین و ابو البرکات و ابو المعالی و ابو المفاخر و رفیع الدرجات و رفیع الشان و
جز آن و این دروغی ست که وقت ندا اکثر بر زبان میگذرد و همچنین هنگام حکایت و تعریف و غیر ذلک و این همه بدعت
ست در دین و منکر ست خلاف شرع مبین و غالبا مسمی باین اسم و ملقب باین القاب مردی فاسق یا ظالم یا جاهل
می باشد که دین را نمیشناسد بلکه اگر حقیقةً نیز چنین باشد تاهم مکروه بود بنا بر آنچه در وست از تزکیه نفس که تکلیف
که بعید باشد از مجاز هم فضلا عن الحقیقة ابو عبدالله قرطبی رح در کتاب شرح اسماء الحسنی گفته و دلالت کرد کتاب و
سنت بر منع تزکیه انسان نفس خود را بعده گفته که علمای ما گفته اند که جاری میشود درین مجری آنچه در بلاد
مشرق [illegible] از بلاد و عراق و عجم بسیار بوده ست از نعت کردن ایشان نفوس خود را بنعوت که مقتضی

تزکیه نفس است همچو زکی الدین و محی الدین و علم الدین و مثل آن انتهی و حق تعالی فرموده ما یلفظ من قول الا لدیه رقیب عتید پس هر کسیکه محی الدین
یا ناصر الدین و مانند آن گویند او را بایست که روز قیامت ازان بپرسند که آیا دین وصف صادق است یا کاذب اگر این معنی
جائز می بود متقدمین سبقت میکردند بسوی آن و بودند صحابه کسانیکه نصرت کردند دین را بی شبهه و عزیز گردانیدند بسبب شان
خدایتعالی دین را و تائید کرد با نها اسلام را بشهادت خدا و رسول ولیکن ملقب باین القاب نشدند و هیچکس آنها را ناصر الدین و
معز الدین و مؤید الدین و امثال آن نخواندند و نه از اسماء و کنی که آنها را بود عدول کرد پس کسیکه متصف باضداد این القاب است
تلقیب وی باین القاب چه قسم جائز باشد ابن حاج رح از نووی حکایت کرده که وی تلقیب خود بمحی الدین سخت مکروه میداشت
و در بعضی از کتب که منسوب باوست واقع شده که وی میگفت نمیگردانم من هیچکس را در حل از کسانیکه مرا محی الدین
گفته و دیدم بعضی فضلا را از شافعیه از اهل خیر و صلاح چون حکایت میکرد چیزی از نووی میگفت قال محی النووی و
نمیگفت قال محی الدین النووی پس چون پرسیدم ازان گفت من مکروه دارم تسمیه او بچیزیکه آنرا مکروه داشته در حیات خود
انتهی ما فی تنبیه الغ فیمن اجد بین [illegible] گفته و همچنین آنچه ابتداع کرده اند از تسمیه دختران به ست الناس و ست العماد و ست
النساء و ست القضاة و ست الفقهاء و ست الکل و نحو مثل آن و این نیز بدعت قبیحه شنیعه است و داخل است تحت
عموم آن لفظ انبیاء و علماء و صلحاء اگرچه مسمی باین اسم معتقد دخول آنها در این اسم نباشد اما این کذب محض است بغیر ضرورت
و کذب حرام است با آنکه در آن کبر و مفاخرت و تزکیه و غیره علاوه آنست در صحیحین آمده که نام زینب بره بود و آنحضرت صلعم
فرمود تزکیه نفس خود میکنی و نامش زینب نهاد با آنکه این نام در حق وی رضی الله عنها صدق و حق بود و آنحضرت صلعم
تزکیه را ناخوش داشت پس کسیکه در حق وی کذب صریح باشد چه توان گفت اللهم تب علینا من البدعة و عصمنا منها
یا ارحم الراحمین انتهی کاتب حروف گوید عفی الله عنه که این بلا در عجم بیشتر از عرب بوده و راه بسیاری از علماء و امراء
و سلاطین و فقها زده حالانکه در قرآن شریف نهی [illegible] فلا تزکوا انفسکم و ازین قبیل است آنچه دیگران در مدح ایشان
نوشته الفاظ استعمال میکنند که در حقیقت کذب صریح است و باعث بران جائی وسیله ارادت و جائی تلمذ میباشد
و جائی حصول دولت و جائی محبت و جائی قرابت و جائی اغراض فاسده دیگر از جر منفعت و دفع ضرر و جز آن که بر هیچکس
پوشیده نیست و درین باب سخت بی ادب شده اند خصوصا اهل مطابع که در فواتح و خواتیم کتب و رسائل مبالغه در مدح
در حق مؤلف از حد امکان هم بیرون میبرند و بلفظی میستایند که سفها هم بآن ستوده نشدند حالانکه هیچیکی از ایشان
بغبار آنحضرت صلعم نمی رسد نه در علم و نه در عمل و عجب تر ازان آنست که قطع نظر از محدثین مسلمین اهل اسلام در مدح کفار فاجر
هم آنچنان جاده می سپرند و از خدا و رسول خوف و شرم نمیدارند که چه میکنند در حدیث آمده که خاک اندازید در روی
مداحین و فرموده آنکه چون مدح کرده میشود فاسق خشم میگیرد رب جل جلاله و میجنبد عرش و فرموده اند که مدح برادر گلو بریدن
اوست و غیر ذلک من الاحادیث و ازین قبیل است رسم تحریر تقاریظ بلفظ [illegible] که بر کتب یاران و تلامذه
[illegible] بغرض دنیاوی و محبت یکدیگر مینویسند و بمدح [illegible] آن کتاب می پردازند خواه آن کتاب
[illegible] باشد [illegible] بدع [illegible] این بدعت

شنیعه هم راه بسیاری از عوام مسلمانان که نظر بر ظاهر دارند و پی بحقیقت نمیبرند زده و از راه هدایت گمراه کرده
و از این قبیل ست تکثیر سواد خواتم و مواهیر بر استفتاءات مسائل دین بدون امتیاز عالم از جاهل و درین امر هم اهل علم مسامحت
نمایند و هم جهلا جرأت کنند و موجب شهرت و مفاخرت دانند حالانکه فتوی در مسائل دین و احکام شرع امری بس
نازک ست و خطری بس عظیم سلف صلحاء با وجود آن علم و صلاح بر یکدیگر حواله میکردند و تا تأمل جسور نمیشدند و مجبور در اظهار
حق نمیشدند جرأت بفتوی دهی نمیکردند امروز هر جاهلی سواد خوانی را همت فتوی نویسی بهم رسیده و جرأت بر اظهار
بدعت و جهل خود حاصل گردیده عصمنا الله منه و از این قبیل ست آنچه بعضی از اهل علم برای اثبات مذهب خود اختراع
عبارت فقهی با نام و نشان مؤلف مشابه نام و نشان علماء سابق میکنند و در کتب خود می نویسند که فلانی در فلان کتاب
چنین نوشته و لفظ وی اینست حالانکه وجود آن فلان در خارج متحقق نیست و نه آن کتاب و لفظ بنظر دیگری رسیده
و این افتراء عظیم ست و کذب فخیم و جرأت بسیار ست بر خدا و رسول کریم و ارتکاب حرام ست اگرچه برای اثبات مسئله حق
کنند و کیف که آنچه حق ست محتاج باین باطل نیست و هرکه محق ست احتیاج باین مبطل ندارد و ما کنت متخذ المضلین عضدا
از ان خبر میدهد و گاهی چنان کنند که عبارتی را ساخته بر نام یکی از علماء مشهورین می بندند و هرکه توجهی بتصحیح نقل نمیکند
آنرا واقعی دانسته فریب میخورد و این نیز حرام ست و انکار بران واجب و گاهی در نقل عبارت صحیح که فی الواقع دران کتاب
موجود ست خیانت کنند و سباق یا سیاق را ترک داده دلیل مدعای خود میسازند و این هم حرام باشد و گاهی کتابی
تالیف سازند و بنام دیگری برای غرض و مصلحتی فاسد شهرت دهند و از انتساب آن بسوی خود انکار نمایند و این نیز
ارتکاب کذب ست بغیر ضرورت و بی وجه شرعی و گاهی دلائل دیگران را دزدیده از آن خود ظاهر سازند و بران
مفاخرت کنند و این نیز بدعتی شنیع و فعلی مستقبح ست که از اشراف مردم صورت نمی بندد و بالجمله ازین قسم منکرات بسیار
ست که بعلت افشای کذب و ذهاب امانت و دیانت و قرب زمانه قیامت در عالم رواج گرفته و جهانی دران آلوده گشته
الا ما شاء الله تعالی و از انجمله ست احتیاط نکردن در طبع کلام مجید و گرفتن اجیران کفار بر طبع آن و مس کردن آنها اوراق
مصحف را بی طهارت و انداختن آن در گوشه از مطبع با دیگر کتب خواه بالای آن یا زیر آن و از انجمله ست طبع ساختن
مسلمانان کتب افسانه بی اصل و خرافات شعراء را که مملوست از مضامین فحش و جماع و شهوت و همچنین کتب دینیه هنود
را برای گرفتن سود و گرم بازاری مطبع و رواج آن و از انجمله ست طبع کردن اخبار بلاد و فرستادن آن بهر ملک و دیار
و غالب وی افواه و کذبات صریح میباشد و در حدیث آمده کفی بالمرء کذبا ان یحدث بکل ما سمع و این ارتکاب حرام ست
و درج مدح و ذم احباء و اعداء دران بغرض نفسانی یا تحریک شیطانی گناهی دیگر ست و فعل حرام چه در حدیث آمده
که همه چیز مؤمن بر مؤمن حرام ست جان او و مال او و آبروی او و فرموده اند المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده
و دشنام دهی مؤمن فسق ست و از انجمله ست رجسٹری کردن بر کتب دین و منع نمودن دیگر اهل اسلام از طبع آن
حالانکه در استفاده ازان حق تمام مسلمین ست بدون تخصیص شخص دون شخص و درین منع خیر بعضی از اهل علم هم
مبتلا شده اند تا آنکه بر مصاحف و کتب حدیث هم رجسٹری کنانیدند تا بکتب دیگر چه رسد انا لله و انا الیه راجعون

حالانکه این عمل خلاف مقصود شارع ست که ابلاغ احکام دین و اشاعت آن بکافهٔ مسلمین فرض ست و درین عمل تضییق و اخمال وست بغرض نفع دنیاوی خود تا باب لعنة الله علیهم و آز انجمله ست طبع نمودن کتب اهل بدعت در رد اهل سنت مثل کتب رفضه با وجود آنکه خود را سنی میگویند و همچنین طبع رسائل اهل بدعت صغری در رد اهل اتباع و این در حقیقت هدم بنیان اسلام ست حالانکه احادیث مستفیضه صحیحه و حسنه در رد بدعت و اهل بدعت و عدم توقیر شان بیش ازان ست که درینجا ذکر آن توان کرد و در توقیر اهل بدعت هدم اهل سنت و ابطال فرض و نفل ست بلکه هیچ عبادت مبتدع مقبول نیست و هر که اعانت آنها کند شریک اثم آنها باشد و آز انجمله ست مبادله کتب دینیه با کتب غیر دینیه از تاجران کفار و غیره حالانکه اهل علم باتفاق از بیع آن منع کرده اند خصوصاً مصحف که از ابسته زمین دشمن نبرد و بدست غیر مسلم نفروشد و این مساهلت هم منجر بارتکاب حرام یا مکروه میگردد و زریکه باین تجارت حاصل میشود از حد حلت می براید و آز انجمله ست فروختن کتب باجرای اشتهار و خریدن خریداران آنها را بغیر رویت حالانکه این بیع غیر صحیح ست و مشتری را بعد رویت وی اختیار فسخ آن باقی ست و بالجمله اگر کسی غور کند منکرات بسیار در تجارت کتب و مراسم مطابع پیدا میشود که ازان مال حلال حرام میگردد و فاعل آن آثم بلکه فاسق مردود الشهادة میشود نابید رمغز کو و مرد دیندار کجا نیقسم که ماتی بد بعود آخر زبان لسیا خواهد شگفت و ادله و نصوص این منکرات در کتب حدیث موجود اند چون استقصاء آن درین رساله خروج از وضع این رساله بود لهذا از قصد ذکر آن نشدیم و آز انجمله شغف اهل علم بکثرت توالیف در علم فروع و مسائل مفروضه و ترک تدوین صواب و عدم درایت اوست و این عمل منجر برفض نصوص و تمسک بهذیان شد تا آنکه امروز وجود کتاب و سنت محض برای تبرک و تلاوت مانده و از انجمله جرارت طلبه علم و مترسمان زمانه بتحریر فتاوی ست حالانکه در حدیث آمده اجرؤکم علی الفتوی اجرؤکم علی النار و از شعب این عمل ست فتوی دادن بتخریج فقها و تفریع ایشان در هر باب با وجود نصوص صحیحه صریحه مستفیضه برخلاف آن در کتب تفسیریه و حدیثیه و آز انجمله است ترجیح اقوال مجتهدین و اختلاف ایشان بر آثار صحابه و قول شان بلا موجب شرعی و ضرورت داعیه و آز انجمله تعصب اهل زمان و تصلب ایشان ست در تقلید و انکار اتباع و ترجیح فقها بر محدثین در تصحیح مسائل با آنکه غالب فقهای اصحاب آرا اند و عصابهٔ اهل حدیث نوعی از صحابت همراه دارند و عدول اند بتعدیل رسول خدا صلی الله علیه و سلم بحکم حدیث یحمل هذا العلم من کل خلف عدوله و شک نیست که ایشان حاملان علوم رسول و عارفان مردود و مقبول اند کذب کذابان را از رسول خدا صلعم دور کردند و اعمار طویله در جستجوی یک حدیث ختم کرده اسفار شاقه و تصحیح روایت صرف نمودند و شریعت حقه را چنانکه باید و شاید از انتحال مبطلین و تاویل جاهلین [illegible] و روب نمودند بلکه صاف کردند و حق واقع را از باطل زاهق جدا نمودند حقوق تقدیم و تعظیم و قبول روایات ایشان بر گردن اسلام قدیما و حدیثا بسیار ست لیکن قلیل من عبادی الشکور مرو زین حرف اگرچه برکاسه لیسان ار [illegible] گران خواهد بود اما فرد اهدیه گرد ند و پرده خفا از روی حقایق اشیا برخیزد بدانند که محق کدام بوده [illegible] و مبطل کدام و منصف [illegible] و [illegible] لو [illegible] علم [illegible] [illegible] تدابنت و وای عزیم فی [illegible]

فصل بستم

و از انجمله ست [illegible] گفتن [illegible] [illegible] غیر وقت [illegible] ان و این بدعت ست [illegible] غافلین از نفس خود

در رمضان در مرکب و م وطن غالب دارم اذان در روز ابر قبل غروب آفتاب
حکایت کرده که از بعض ایشان شاهده اذان در روز ابر قبل غروب آفتاب در رمضان در مرکب وطن غالب دارم
که بسیاری از مردم که در خانهای خود بوده‌اند بگمان اذان مغرب روزه افطار کرده باشند و بسیارست که این اذان در
اوقات مقارب اوقات نماز واقع میشود پس انکار و منع ازین بدعت لائق ست و اعتقاد آنکه این اذان موجب امان
از غرق ست اعتقاد فاسد ست هیچ اصل آن نیست و اصل در اذان گفتن آن در وقت نماز ست پس و همین اذان موجب
امان از عذاب است چنانکه در حدیث انس مرفوعا آمده که در هر قریه که اذان گفته شود آن روز از عذاب خدا مامون باشد
رواه الطبرانی و اما آنکه اذان گویند و نماز نکنند آن احق ست بعذاب خدا انه بامن و ی و همچنین اذان در غیر وقت بدعت
لا اصل له ست کذا فی تنبیه الغافلین و از آنجمله ست آنچه بسیاری از شکاریان در بلدهٔ دمیاط و برلس و غیرها میکنند که
طائری را گرفته گوش وی می بندند میکنند و چشم وی میدوزند و تا روز دیگر بی آب و دانه میدارند اگر غیر وی در شکار ایشان افتاده
اند این را ذبح کرده میخورند و با دیگر همین معاملهٔ اول می کنند تا شکاری دیگر این صید بگیرند و رنه این را همچنان
میدارند تا آنکه از گرسنگی می میرد و این منکر واجب الانکار ست و دران مثله کردن حیوان و عدم شفقت بر وی و قتل
جاندار بغیر حق ست و در احادیث ازان منع کرده اند و باحسان ذبح فرموده اند و ازین قبیل ست آنچه غالب صیادان میکنند
که طائر را در شبکه و دام آورده اجنحه او را می پیچند و پای های او را در یکدیگر می درارند تا آنکه پا و بازوی وی میشکنند
و جنبیدن نمی تواند و آنرا شرطه نامند و تا از صید فارغ شوند و آنرا ذبح کنند همبرین حال افتاده می ماند طرفه آنکه بعضے
از جمله فقهاء برای سیر این صید میروند و صیاد از امی بینند که با طائران چنین کار میکنند اما بران انکار نمی نمایند حالانکه
واجب ست انکار کردن آن بر قادر و حکم کردن آن بمجرد اخذ بدون تعذیب و رنه وی نیز شریک ایشان باشد در گناه
و اگر داند که اوشان نه پذیرند و از عادت خود برنگردند پس حضور آنجا بر وی حرام ست و بعضے این شرطه را تا یکدو
روز همچنان میدارند بدون ذبح چه اگر ذبح کرده بگذارند بد بو شود پس باین حیله نظافت جوف وی از جوع فهمیده
تا چند روز افتاده میدارند و این در تحریم اشد از اول ست زیرا که دران زیادت تعذیب ست و لابد ست که حاکم
عادل و روز قیامت ایشانرا بجزای اعمال ایشان رساند و قصاصی ازینها بستاند فمن یعمل مثقال ذرة شرا یره و امثال
این اعمال از صیادان این ملک نیز در صید طیور و غیره واقع میشود فما اشبه اللیلة بالبارحة و از آنجمله ست در آمدن شکاریان
آب در آب برهنه و دیدن یکی بسوی دیگری بی حجاب چنانکه بوانیه در بحر نیل میکنند حالانکه کشف عورت و نظر کردن بسوی
آن حرام ست و تجاهر باین معصیت و اصرار بران منکر محرم و بدعت شنیع ست پس فعل این صیادان و اشباه ایشان
و تفرج و گلگشت نمودن بر ایشان جمله حرام باشد و هر که از اهل علم و صلاح برای سیر آن میرود و منع نمیکند
اثم در حق وی اکثر ست بلکه وی شریک ایشان ست درین معصیت و فاسق ست خارج از عدالت و از آنجمله ست
بوسیدن نان و آن بدعت ست جائز نیست بوس او بلکه جائز ست دوس او چنانکه بعضے از فقهاء بآن فتوی داده اند
آری اکرام و برداشتن آن از زیر اقدام مستحب ست و چون عمر رضی الله عنه در بوس حجر اسود که یمین خداست در ارض
گفته باشند که اگر آنحضرت را بوسه ده تو ندیده بودم هرگز ترا نمی بوسیدم که سنگی غیر نافع و غیر ضار بیش نیستی پس بوسیدن

نان چه رسد و آن از انجمله است نهادن گیاه که کلیش نام نزد خود وقت تحویل مهر در برج حمل باعتقاد رفع فقر در ان سال و این بدعت
واجب التوبه است و در وی تشبه است بنصاری و مشتمل است بر دیگر محرمات که بذکر آن اطالت نمی کنیم پس قادر را برین بد
که انکار و منع کند و اگر نتواند در مجمع ایشان برای این بدعت حاضر نشود و آن از انجمله وسواس است در طهارت که بسیاری
از متعبدان و متفقهان بدان گرفتار اند و آنحضرت صلعم آنرا اعتدا نام کرده و همچنین اسراف است در کثرت آب غسل و
وضو اگرچه زیاده بر سه بار نباشد و آن از انجمله است وسواس در نیت نماز و آن بدعت است از هیچیکی از سلف وارد نشده
ابوالفتوح عجلی گفته نماز موسوس مکروه است چه وی شک دارد در افعال خود انتهی و بعضی علما گفته اند که عزل امام موسوس
واجب است زیرا که وسواس بدعت محرمه است حالانکه تلفظ به نیت نزد هیچیکی از ائمه اربعه و غیر ایشان نه واجب است و نه سنت
بلکه بسیاری از علما بآن رفته اند که بدعت است غیر مروی از آنحضرت صلعم و از صحابه و تابعین و پرسیده شدند علما ازین مسئله
در زمان حافظ شمس الدین ابن القیم رح پس جواب دادند بانچه ذکر کردیم و رسید این سوال نزد وی رح پس اطالت کرد در
جواب تا آنکه تألیفی مجرد درین باب گشت و امام ابوالعباس ابن تیمیه رحمه الله تعالی گفته که بعضی از ایشان درین یک بدعت
ده بدعت فراهم میکنند که نه آنرا رسول خدا کرده و نه احدی از صحاب و پس میگویند اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
نویت ان اصلی صلوة الظهر فریضة الوقت اداء لله تعالی اماما او ماموما اربع رکعات مستقبل القبلة پس تحریک میکند اعضا را
و منحنی می نماید پیشانی را و استاده میشود رگهای چشم وی و فریاد میکنند بتکبیر گویا بر دشمن تکبیر میگوید حالانکه اگر یکی عمر نوح
[illegible]ت کند و تفتیش نماید که آیا این را رسول خدا کرده صلعم یا یکی از صحابه هرگز فائز بمدعا نشود مگر آنکه تجاهر بکذب بحت
نماید پس اگر دران خیری می بود آنها بدان سبقت میکردند و ما را دلالت می نمودند و بعضی ازین وسواس چنان است که از ان
نماز فاسد میشود مثل تکرار بعض کلمه کقول شی التحیات التحی التحی و در السلام السلام ع و نحو ذلک گاهی امام می باشد
همچنین کس پس نماز مومنین هم فاسد میسازد [illegible] و آن از انجمله است نشستن بصوف و خورج و نحوه [illegible]
لبس نجس میسازند باعتقاد آنکه ناپاک است و غسل آن واجب حالانکه آنحضرت صلعم ثیاب منسوجه مشرکین را می پوشیدند و دران
نماز میکردند و مسموع نشد که آنرا شسته باشد پیش از لبس و بود ابن عمر را اهتمام و عزیمت میکرد بامری و چون او را گفته میشد
که آنحضرت چنین نکرده باز می ایستاد از ان تا آنکه گفت قصد کردم که از لبس این ثیاب نهی کنم زیرا که چنان بمن رسیده است
که بول عجائز رنگین میسازند لیکن ابی مالک [illegible] گفت اگر تو نهی کنی از ان پس رسول خدا آنرا پوشید و در زمانه وی پوشیده شد
و خدا تعالی اگر میدانست که لبس وی حرام است پیغمبر خود را آگاه میکرد ابن عمر گفت راست گفتی ذکر ذلک ابن القیم رح
و گفت چون قدوم آورد عمر بن خطاب جابیه مستعار گرفت ثوبی از نصرانی و پوشید آنرا بلکه برای وی قمیصی از ان دوختند
و وضو کرد از سبوی نصرانیه و نماز کرد سلمان و ابو الدرداء در خانه زن نصرانیه و چون ابو الدرداء را گفت که در خانه
تو جائی پاک است [illegible] نماز گزاریم [illegible] پاک کن [illegible] جائی که خواهید سلمان گفت بگیر
[illegible] از غیر فقیه [illegible] و آن از انجمله است [illegible] تا آنکه [illegible] بگمان آنکه این بعذر مقبول
ست [illegible] بدعت [illegible] قبیح است [illegible] اعتقاد بسیاری از جهال آنست که آن نافع

و خبایست و جالب و دافع و شافی مریض و باد غائب ست و این اعتقاد شرک ست قال تعالی انما الخمر و المیسر و الانصاب
و الازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه و حافظ ابو شامه در کتاب حوادث و بدع گفته این قسم نیز ازانجمله ست که ابتلاء بدان عام
شده و شیطان برای عامه مردم تعلیق حیطان و عمد و سرج مواضع مخصوصه را از هر بلد زینت داده حکایت میکنند که در ینجا فلان
صالح یا ولی را بخواب دیده اند پس محافظت میکنند بران باوجود تضییع فرائض خدا و سنن مصطفی بگمان آنکه باین عمل تقرب حاصل
میکنند باو و شان در این مواضع بحدی در دلهای ایشان عظمت پیدا می کنند که ازانجا امید شفای مریض و قضاء حوائج باو دارند
این نذور میدارند و این عام ست از چشمه و درخت و دیوار و سنگ در بلاد افریقیه در پهلوی یکی از اهل آنجا چشمه بود که آنرا
عین العافیه نام کرده بودند و عوام بان خیلی مفتون بودند و از آفاق دور دست آنجا میرسیدند و بر هر که نکاح یا ولد متعذر میشد
میگفتند بیا ما بعین العافیه بیائید تا مراد خود بیابید چون ابن علم از فتنه آن ترسید آنرا صبحدم هدم کرده آنجا اذان گفت و دعا
کرد که بار خدایا من این را هدم کردم باز این سر بلند نشود پس تا الآن سرش بلند نگردید انتهی یعنی هیچکس آنرا نپرستیدند و همچنین در
دمشق ازین قسم چیزها بود همچو عامود مخلق و حجر که در نهر قالوط نزدیک مقابر نصاری زیر طاحون بر صورت صنم بود و سنگی در
مسجد تاریخ و سنگی تر در رحبه و دیگر اشیا بود بعضی از علماء با جماعتی توجه بآن کرده آنرا بشکستند و اثری هم نگذاشتند و این
ماجرا در اوائل قرن ثامن بود داد خدا تعالی از هر که میخواهد اقامت دین و نصرت سنت رسول این میکنانند در تنبیه الغافلین
گفته بر علما واجب ست که چون ازین جنس چیزی شهرت گیرد مردم را از حکم آن بیاگاهانند و بقدر قدرت انکارش نمایند گویم
امروز بجای انکار بران از علماء سوء اقرار بدان سنت و انکار ایشان بر کسی ست که بران انکار کند تا آنکه نوبت بجائی رسیده
که هیچ مخلوق از حیوان و جمادات و نباتات باقی نمانده که عامه آنرا بتقلید هنود بی بهبود نپرستیده باشند و بتعظیم و نذور و طلب
حوائج از وی نپرداخته و این داء عضال بت پرستان ست که در گور پرستان مبتدعان و مشرکان مسلمان نام خزیده
و لقد صدق الله تعالی و ما یؤمن اکثرهم بالله الا و هم مشرکون عارفان الله همی دانند که این گروه ضلالت پژوه هیچ
مخلوق را از مخلوقات هرچه باشد و هر کجا که باشد بغیر عبادت نگذاشتند تا آنکه خالق را بهیچ حال نپرستیدند و درخت و
سنگ و آتش و باد و خاک و هرچه سوای او سبحانه ست همه را معبود گرفتند و بخیال آنکه مظهر اوست بلکه همه اوست عبادت
گوناگون در قوالب بوقلمون با وضاع کثیره و اشکال متنوعه بجا آوردند و جعلوا له من عباده جزءا ان الانسان لکفور مبین

فصل بست و یکم

و آن انجمله ست پوشیدن جامهای پهن و دراز و عمامه های کلان و طیلسانهای بزرگ بغیر حاجت
و این همه بدعت مکروه یا محرم ست بنابر اسراف و اضاعت مال پس اگر خیلاء و فخر و مباهات و تمیز از اقران هم بدان راه یابد
قطعا بدون تردد حرام باشد و اکثر مردم از دو عی استعمال این ثیاب متلبسین بعلم اند تا آنکه شعار ایشان شده و از
غیر خود ممتاز گشته اند و طوائف مردم که علم ندارند در ان مقتدی ایشان شده همچو غالب متصوفه و کاتب فقها و مکاتب
بس یکی تا بابی آید و شاش کبیر و طیلسان و فرجیه و اکمام واسعه و عمامه بزرگ و جامه کلان ایشان دیده در واقعه
از آداب شرع ایشان مسئله می پرسد و بتا هم چون می بینند که وی ایشان را عالم کلان گمان کرده ست و انما
اظهار جهل خود و گفتن این حرف که نمیدانیم عار دیده هرچه از القاء شیطان بخاطر میگذرد بر زبان می رانند و بسیار

که این چنین نفاق در مسائل نکاح وطلاق وغیره می افتد پس هم خود گمراه میشوند وهم راه دیگران میزنند واین بسبب مخالفت
در لباس سوحی دید فانا لله وانا الیه راجعون شیخ ابن القیم رح در کتاب ... وجماعتی دیگر از علما ذکر کرده اند که طیلسان پوشیدن
سنت نیست و بعد کلام طویل گفته که در جواز طیلسان برای غیر یهود نظر است زیرا که از سیما یهودیان است که از اصفهان با دجال
خروج کنند چنانکه در صحیح مسلم است که بیرون شوند دجال را از یهود اصفهان هفتاد هزار بر ایشان طیلسانها باشد وشرع ما را
از تشبه یهود ونصاری منع کرده ... کلام در تنبیه الغافلین بعد این بیان گفته چون باز حقیقت قصد در لبس تقنیع ...
غالب ایشان را بیابی که برای خیلا وعظمت ریاست می پوشند تا آنکه بسیاری از ایشان از مشی در بلد بغیر طیلسان شرم میدارند
خواه تابستان باشد یا زمستان و آنرا نقص در ریاست وحط از منصب انگارند که چون مردم ایشانرا بغیر طیلسان ببینند عظمت
ایشان از دلهای شان برود واز چشمهای شان بیفتند واین همه زلت است از قصد وفساد نیت است در لبس واگر
فقیهی را از تطلیس برای فخر ومباهات وخیلا بپرسی گوید حرام است وهمچنین اگر از طول ثیاب وکمین سوال کنی گوید حرام
حالانکه خود با این همه متلبس است وشعور ندارد واگر در می یابد مکابره میکند وسنت در لبس لباس آنست که هرچه یابد بپوشد
که آنحضرت صلعم همچنین میکرد وکذلک سلف صالح از صحابه وتابعین وتبع تابعین وبذاذت در لباس ولبس دون وکم قیمت
سیمای زاهدین است در صحیحین آمده که مقبوض شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم در کساء ملبد وازار غلیظ وبود موسی علیه السلام
روزیکه همکلام شد با خدا کلیم صوف وجبه صوف وکم صوف وسراویل صوف ونعل وی از پوست حمار بود غیر مذکی
رواه الحاکم وصحح اسناده وبرآمد آنحضرت روزی بر وی مرط مرحل بود از شعر اسود رواه مسلم ودر روایت آمده که زمانی
میکرد آنحضرت در مرط زنان خود وبود کساهای صوف که خریده میشد شش یا هفت درهم ودر موطاست از انس
که دیدم عمر را روزیکه امیر المؤمنین بود که بر دوش وی ... ... ودیدم ... خطبه کرد عثمان بن عفان بر منبر
و بر وی ازاری بود گنده عدنی که قیمتش چهار یا پنج درهم باشد رواه البیهقی وبود آنحضرت که میپوشید گاهی عالی وگاهی
دون وگاهی ... گاهی ... وگاهی صوف وگاهی شعر ودر هیچیک نمی استاد بیهقی ابو هریره از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
آورده که حق تعالی دوست میدارد مبتذل را که پروا نمی کند که چه پوشد وحکایت کرده اند از شیخ الاسلام قاضی القضاة
عز الدین بن عبد السلام که وی می پوشید انچه می یافت تا آنکه بارها بیرون می آمد و بر وی جز کلوته نبودی دیگر هیچ نبود
وحاضر میشد در درس همین کلوته وگاهی ... مانند آن می پوشید با آنکه هیبت او در دلهای امرا وسلاطین مشهور است
وسطوت او بر ایشان در امر حق معلوم ومخصوص ... برای ... که انکار کرده نمیشود تا آنکه
روزی در راه بود سائلی سوال کرد نصف عمامه بوی داد ودیگر بطلبید نصف دیگر بوی داد ویکی از همراهیان گفت
عمامه مرا بگیر نگرفت ومی گفت ... در میان مردم چنین سر برهنه میروی هیچ جواب نداد وهمچنان میرفت تا آنکه از باب
زویله که میان هر دو قصر بود بگذشت ومردم بر وی ازدحام داشتند واو توجه نمیکرد وفتوی ... می پرسیدند
... منسوب ... نوشته ... که وی ... معه ... وعمامه کلان که زیاده
بر ... سنت ... تکبر ... خدامت ... وتشرب ... مضر است با اهل ... بجواب آن

اولی پابستان آنست که مقتدی باشد برسول خدا صلعم در اقتصاد در لباس و افراط توسع در آستین ها و جامها بدعت
و سرف و تضییع مال ست و پنجا و نکند جامه را از پاشنه تا چه هر چه بران افزون شد در آتش دوزخ ست و باک
نیست بپوشیدن شعار علمای اهل دین تا شناخته شود بدان و پرسیده شود از وی و من محروم بودم و بر جماعتی از محرمین
که دیبا خلال کرده بودند انکار کردم چون مرا نمیشناختند قبول نکردند بعده چون در جامهٔ فقها برایشان ظاهر
شده انکار نمودم شنیدند و اطاعت کردند پس اگر لبس شعار فقها باین غرض باشد در وی اجر ست که سبب امتثال
امر الهی و انتهاء از مناهی ست انتهی صاحب تنبیه الغافلین بعد این بیان گفته ای برادر گمان نکنی که توسع اکمام و طول ثیاب
و کلان شاشات و طیالسه با رفعت و نفاست و وسعت سراویل بندق و غیره از شعار علمای اهل دین ست بلکه شعار
اهل بدعت و سرف و تضییع مال ست و نیست موافق سنت و رنه هر که خلاف این وضع باشد باید که از اهل دین نبود
پس مغرور بقول حضرت شیخ که باک نیست بلبس شعار علما نشوی و از تقلید آن با اهل این غافل نکردی چنانکه دیگران
مغرور شده آنرا پوشیده اند و میگویند که این شعار علما ست و قصد ما ازان توقیر علم و اهل علم ست و ما مثاب ایم برین
قصد سوگند بخدا که ایشان غالط اند چه حقیقت قصد ایشان فخر و مباهات و تمیز بر اقران ست پس همه ایشان درین
کار مازور اند نه ماجور و معاقب اند نه مثاب اگر قصد ایشان ازین هیئت همین تلبس بشعار علما می بود می باید که در
مظان سوال و افتا می پوشیدند نه هر دم و هر جا چنانکه شیخ کرد بلکه اگر مقصود ایشان روی خدا عز و جل و تلبس بشعار
علما می بود هرگز قصد ثیاب نفیسه و صوف رفیع و جامهای عالی نمی کردند و از پوشیدن قماش متوسط عار نمی نمودند
اگرچه بر هیئت مطلوبه از سعت و طول باشد تا آنکه اگر یکی را از ایشان تکلیف دهی که کتان خالص بجای حریر و صوف
رفیع و شاشات بلدیه بجای شمسیه بپوشد نزد وی بجای ذبح باشد اگرچه در سعت و طول برابر بود بلکه اگر یکی را گوئی
که هر دو فرجه را از یک قسم بگیرد و از یک قماش بسازد هرگز قبول نکند مگر آنکه هر فرجه برنگ دیگر باشد تا بدانند که دو
فرجه دارد و در سعت سراویل و رفع و طول وی فائده چیست با آنکه عالم بآن ممتاز هم نمیشود و سائل نظر بران سراویل
کرده قاصد سوال هم نمی شود و نه آنکه از بی سروال سوال نمیکند و همچنین فائده طیلسان و رفع و جر او از پس پشت
چیست بلکه آن مقتضی عدم اقدام بسیاری از عوام بر صاحب این طیلسان ست برای سوال و الله این همه نیست
مگر برای آنچه ذکر کردیم از مقاصد فاسده با آنکه متلبسان این لباس امروز جهال اند از ارباب صنائع پس تمیز باین
هیئت مفقود ست و مفسده ما تقدم در قصد صاحب این هیئت موجود بلکه امروز این لباس شعار بسیاری از شهود
و کتاب سودبین و تجار و غیرهم شده که هرگز اهلیت سوال ندارند بلکه بسیاری از اهل ذمه از یهود و نصاری و سامره
لباس متفقه می پوشند و از انها جز در رنگ عمائم در چیزی دیگر ممتاز نمیشوند پس هر که از اهل علم باشد او را باید که
اتباع علما و اقتدای سلف کند و عبادت خود بحسب سنت نماید و رنه جمله عمل ایشان درین لبس محل ایست و همه
ادله ایشان درین باب خول و المعصوم من عصمه الله تعالی و حکایت کرده اند از امام حافظ ابی عبد الله قرطبی
رح که وی بر طریقهٔ سنت آنچه می یافت می پوشید تا آنکه روزی در خانهٔ خود پارچهٔ خود را می شست و جز آن پارچه

جامهٔ دیگر نداشت این جامه زن خود بر خود درست کرد و با پسر خورد خود مشغول شد تا مادرش از غسل فارغ شود درین اثنا آرد را خمیر کرده محتاج بنان شد پس نجبان بر دستی طبق و بر دستی دیگر آن پسر را گرفته بسوی فرن بیرون آمد در اثنای راه ملاقی شد و ادای شهادت نزد حاکم خواست امام همان وقت بهمان حالت همراه وی نزد حاکم رفت و روبروی قاضی جماعتی از شهود ادای شهادت کرد قاضی گفت ترا باین حالت آمدن چیست امام قصه باز گفت و فرمود این آن ادای شهادت خواست و ترسیدم که عمر بدرازی نکشد پس مبادرت در خلاص ذمهٔ خود کردم تا بعد ازان قضای حاجت خود کنم قاضی روی خود بسوی عدول کرده گفت آیا هست در میان شما کسیکه این چنین تواند کرد گفتند نه گفت عدالت کو و مثل این حکایت از سلف صالح از صحابه و تابعین و تبع ایشان بسیارست بحصر نمی آید و غالب علمای شان تقشف بذاذت و لبس ثیاب دون بود چنانکه امام عارف ابو طالب مکی گفته که جامهٔ یکی از ایشان از هفت تا ده درهم می بود و تجاوز نمیکرد بدانکه درهم مگر نادر و گفت و از انچه احداث کرده اند از بدع لبس ثیاب کثیرة الاثمان ست این همه تکلف در لباس و طول و عرض آن که می بینی خصوصًا در حرمین شریفین زادهما الله شرفًا از عجم بوده ست و علی قاری بران انکار کرده و فرموده عمائم کالابراج و کمائم کالاخراج و وجه شیوع این همه منکرات در بلاد اسلام از عرب و عجم برهم شدن سلطنت اسلام و ترک امر بمعروف و نهی عن المنکر از علماء اسلام ست و داعی بسوی آن قرب زمانهٔ قیامت و مثل تکلف در لباس تکلف ایشان در مطاعم و مراکب و مساکن و مناکح ست و اهتمام بلیغ در تحصیل و تحسین و تطییب آنها و این همه از آثار اقتراب ساعت کبری ست والله الموفق و این همه که گفته شد منتخب ست از کتاب تنبیه الغافلین عن اعمال الجاهلین و تحذیر السالکین عن افعال الهالکین تألیف امام عامل قدوهٔ دین شیخ محی الدین بن ابراهیم نحاس تغمده الله برحمته و افاض برکته علینا بفضله از ابتداء فصل بیان کبائر و صغائر تا اینجا بطریق اختصار مترجم از عربی بفارسی و انچه در ضمن آن از خود نوشته ایم بسیار قلیل ست و منکرات که درین امت بعد قرون مشهود لها بالخیر بوجود آمده و سنت تمام عالم گردیده و حکم شریعت و دین گشته بیش ازانست که حصر توان کرد بلکه برای بیان مبتذل آن دفترها باید این سخن را محمول بر مبالغه نباید کرد بلکه حقیقت باید شمرد چنانکه از ملاحظهٔ کتب سیر و احادیث و عرض رسوم مروجه و امور متداوله و احوال متناوله این زمنه بران ظاهر میشود و اهل انصاف و بصیرت میشناسند که در بسیاری ازین کبائر و منهیات و منکرات علماء اینوقت گرفتار اند تا بعوام چه رسد با آنکه بعض از ایشان متلبس بوعظ و نصائح دیگران نیز هستند اما هرگز ازان بذات خود اجتناب نمی فرمایند تا باهل سکوت ازیشان چه رسد که او شان نیز شریک این ابتلاء اند اگرچه خود ازان مجتنب باشند و لهذا امام حجة الاسلام غزالی رح گفته که هر خانه نشین هرجا که باشد درین زمان خالی از منکر نیست چه از حیثیت تقاعد از ارشاد و تعلیم مردم و برانگیختن او شان بر معروف و اکثر مردم جاهل اند بشرع در شروط نماز در بلده ها بسیار تا بدیهات و بادیها چه رسد و از ایشان اند اعراب و اکراد و ترکمان و سائر اصناف خلق و واجب انست که در هر مسجد و محلهٔ شهر فقیهی باشد که بمردم دین ایشان بیاموزد و همچنین در هر قریه و واجب بر هر فقیه که از فرض عین خود فارغ گشته برای فرض کفایه خالی شده ست آنست که در اهل سواد خود از اعراب و اکراد و غیرهم که همسایهٔ وی اند برود و تعلیم دین و فرائض شرع مبین بکند و با خود توشهٔ بیرد

خادمان بیچاره از اطعمه آنها نخورد زیرا که اکثر اطعمه آنها از مال شبه می باشد پس اگر یکی هم باین امر قیام کند از دیگران
هم حرج ساقط شود ورنه وبال عدم خروج همگنان را فرو گیرد عالم را بسبب تقصیر در خروج و جاهل را بسبب تقصیر در طلب
علم و هر عامی که شروط نماز را شناخته ست بروی لازم ست که دیگران را هم بشناساند ورنه در اثم شریک آنها باشد و معلوم
ست که آدمی از شکم مادر عالم بشرع پیدا نمی شود بلکه تبلیغ بر اهل علم واجب ست و هر که یک مسئله هم آموخته وی نیز از اهل علم آن
مسئله ست و سوگند بجان من که اثم بر فقها سخت ترست زیرا که قدرت ایشان برین امر اظهرست و این کار بضاعت
ایشان الیق ست چه اگر اهل حرفه ترک حرفه خود کرده بعلم مشغول شوند معایش ایشان باطل شود پس محترفان متقلد امری
لابد منه شده اند در صلاح خلق و شان فقیه و حرفت وی تبلیغ چیزیست که آنحضرت صلعم آنرا بایشان رسانیده
زیرا که علما ورثه انبیا اند و هیچ انسان را از علما نمی رسد که خانه نشین شود و بمسجد نیاید باین خیال که ایشان نماز بوجه
نمیگذارند بلکه خروج وی برای تعلیم ایشان و نهی از آن واجب ست و همچنین هر که میداند که در بازار یا فلان جا منکریست
که همیشه جاری می ماند و وی قادرست بر تغییر آن پس جائز نیست او را اسقاط آن تغییر از نفس خود بتنها نشستن در خانه
بلکه لازم ست او را خروج بلکه اگر بر تغییر بعض قادرست نه کل تاهم خروج لازم ست و درین صورت مشاهده منکر که از آن احتراز
کرده بخانه نشسته بود بوی مضرت نمیکند چه این خروج از برای تغییر اوست و منع آن مشاهده ست که بی غرض صحیح باشد
پس حق بر هر مسلمان حق ست که اول اصلاح نفس خود کند بمواظبت بر فرائض و ترک محرمات بعده اهل و اقارب خود را تعلیم
نماید و چون از ایشان فارغ شود همسایگان را بیاموزد بعده اهل محله را بعده اهل بلده را بعده اهل سواد را که مکتنف بلده
او بوده اند بعده اهل بوادی را از اکراد و عرب و غیرهم همچنین تا اقصای عالم پس اگر قیام کند باین کار ادنی ساقط شود
از ابعد ورنه هر قادر بر خروج کند قریب باشد یا بعید و ساقط نمیشود این خروج ما دامیکه باقی ست برروی زمین جاهلی
بفرضی از فروض دین و وی قادرست بر رفتن نزد وی بذات خود یا بغیر خود تا او را آن فرض بیاموزد و این شغل
شاغلی ست که در تضییع اندا خته ست او را کار دین او از توجیه اوقات در تفریعات نادره و تعمق در دقائق علوم که از فروض
کفایات ست و مقدم نمیکند برین مگر فرض عین و فرض کفایه را که اهم ست از آن والله اعلم و لیکن این امری ست که
بسیاری از علما هم درباره اهل خدم خود از آن پهلوتهی کرده اند تا بجهلا چه رسد علما را می بینی که غلامان و کنیزکان میدارند
و هرگز ایشانرا امر و حسب نهی از محظور نمیکنند بلکه توجه خود را هم امر و نهی تمبفر مانند و در ترک صلوة و زکوة و غسل
تعرض میکنند نه اینکه دانستن آن حق تعالی بر ایشان واجب کرده وی را می آموزند بلکه غلامان و کنیزکان تا سالهای
دراز در ملک وی می باشند و نماز نمیگذارند و از جنابت غسل نمیکنند و نه از حیض بلکه مرتکب امور منکره میشوند
و وی می بیند و بغفلت میگذراند و نهی نمی سازد و جاهل سیداند که گناه آنها بر جان آنهاست نه بر وی حالانکه وی
ماخوذست باعمالیکه صادر میشود از ایشان و مسئول و مطالب ست بآن روز قیامت و معاقب ست بر آن
رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمود مرد راعی ست در اهل خود و مسئول ست از رعیت خویش و زن راعی ست
در خانه خود و مسئول ست از رعیت خود و همه شما راعی اید و مسئول اید از رعیت خویش رواه البخاری و مسلم

ابن حبان فی صحیحه پس هر که میداند که خدا از وی روز قیامت از رعیت و اهل وی پرسنده است چشم وی چه قسم با اهمال و ترک
او شان همچو بهائم مرسله خنک شود آنها را بزمام شرع نکشد و بقید سنت در نیارد و نه آنها را تعلیم کند نه امر بتعلیم فرماید بلکه اگر یکی از آنها با وی
صلوة در وقت صلوة مشغول شود حتی این کس را اندکی تاخیر دهد یا درهمی نقصان کند بر سرش قیامت بر پا سازد و بهر چه تواند با وی
پیش آید حالانکه این در چیزی از دین نیست پس لائق بهر آدمی آنست که زن و پسر و خادم و نوکر خود را امر کند با دای واجبات
و ترک محرمات برفق و آنها اگر ابا کنند بسخت کلامی پیش آید باز اگر ابا نمایند بضرب تادیب نماید پس اگر بدین هم باز نمانند از
زوجه مفارقت کند و خادم را بفروشد و از اولاد مهاجرت گزیند چنانکه ابن عمر رضی الله عنه پسر را از آن خود و از خود
مهجور کرد تا آنکه بمرد و چون این کس چنین کند نفس خود را خلاص کرده باشد و بانچه بروی واجب بود از انکار و خروج از
عهده و برائت از اثم قیام نموده باشد والله الموفق انتهی ولیکن این چنین کس درین زمان کمیاب و عزیز الوجود است بلکه
ممتنع الوجود علماء در گفتگو اند و مشائخ در طامات و جستجو و عوام در غفلت کو بکو و اهل حق در عزلت هیچکس از هیچکس در امر دین
حسابی بر نمیگیرد بلکه نجات خود در سکوت یا شرکت یا اعانت یا موافقت با ایشان در منکرات مروجه و مناهی معموله
می بیند الا ما شاء الله تعالی و قلیل ما هم و این در حقیقت از آثار قیامت کبری و اشراط ساعت عظمی است که چون همگنان
همین راه سپرند و الله گوی بر زمین نماند و دنیا از جور و ظلم و زور و ستم پر شود قیامت بر سر ایشان قائم گردد و تقوم
الساعة علی شرار الناس **فصل بست و دوم** و منجمله منکرات عظیمه است تهاون اهل اسلام در تادیه فریضه زکوة اموال
تا آنکه هزاران مردم را می بینی که نماز میگذارند و با وجود قدرت بمقدار بر نصاب زکوة نمیدهند و علماء و جهلاء و امراء همه درین امر
برابر اند حالانکه در قرآن مجید زکوة را قرین صلوة فرموده اند و در مواضع بسیار آنرا با نماز ذکر کرده و حضرت ابوبکر صدیق
خلیفه اول رسول خدا صلعم با مانعین زکوة قتال و جهاد کرده و فرموده هر که نماز و زکوة فرق نماید مسلم نیست مرتد است
و هر که یک پابند شتر که در زمان آنحضرت صلعم میداد دادن نکند با وی بجنگم و وعیدها که درین باب آیات و احادیث وارد
است بر هیچیکی از ملا و مولوی بلکه جاهل و عجمی پوشیده نیست اما بنوعی از آن غافل شده اند که گویا جائز هم نیست تا بفرض
چه رسد و هر که درین باب با ایشان گفتگو کند دشمن وی میشوند یا میرنجند و بعضی اگر میدهند علی الحساب چیزی میدهند
و آنچه از حساب آید بنفس ایشان هرگز آن جسارت نمیکنند و بعضی در اسقاط فرضیت وی از نفس خود حیله ها می انگیزند
حالانکه این حیله در حقیقت برای وقوع در کبیره است و حیله سلف صالح برای خلاص از کبائر بود ع ببین تفاوت ره از
کجاست تا بکجا ؛ و نمیدانند که روز حصل ما فی الصدور هیچ حیله نزد علیم بذات الصدور پیش نرود بلکه مضمون و من یعمل
مثقال ذرة شرا یره پیش آید و چنانکه این گروه در تادیه زکوة واجب تهاون میکنند همچنین گروه حکام و امراء
و رؤساء و ولاة جور و ستم در اخذ زکوة تعدی میکنند و اضعاف اضعاف از واجب شرع از زمینداران و
اهل حرفه و غیرهم می ستانند و چیزهای که در شرع بران محصول واجب نیست عمل سایر میگیرند و نمیدانند که زیاده
گرفتن از مقدار شرعی نیز ظلم است و مال و آبروی و جان مسلم مسلماً اگرچه حاکم باشد حرام و این منکر چنین نیست
که تمام عالم از ان مشحون است و در هیچ اقلیم ایشان نمی بینند که فلان والی یا حاکم زکوة از ملک خود بمقدار کم

در کتب فقه و حدیث مذکور ست میکنند وعجب آنکه علما و وعاظ که خود را برای نصیحت منصوب ساخته اند درین باب قاطبة
زبان هدایت بسته اند و چپ نشسته اند که بعض ایشان را بعض سیاسات ادراری معین ست واگر از طرف رئیس ست
از طرف نواب عمال اوست در منع ازان منع خود از وظیفه مقرره می بینند و یاران صبر کجا و توکل بر خدا کرا در حقیقت هرکه
با وجود قدرت ازان منع نمیکند و تهاون در تبلیغ امر خدا و رسول صلی الله علیه وسلم روا میدارد و یا در صورت عدم قدرت از صحبت ایشان
نمی پرهیزد و شریک اثم ایشان ست و رفیق بزم ایشان و روز قیامت نیز با ایشان باشد قال تعالی احشروا الذین ظلموا
وازواجهم الآیه دیگر از منکرات علما تکفیر کردن بعضے از ایشان مر بعض دیگر راست برادنی اختلاف حالانکه سلف صالح
را درین باب بغایت احتیاط بود و در حدیث آمده که هرکه دیگری را کافر گوید وی خود کافر میشود بلکه سباب مسلم را فسق گفته اند
واین منکر هم عام البلوی ست کم کسی از ابتلاء آن باقی ست بلکه بر بینقدر هم اکتفا نمی کنند و نوبت در مناظره تحریرا
باشد یا تقریرا تا آنجا میرسد که علماء متقدمین را که صلاح و فضل و علم و عمل شان متواتر اللفظ والمعنی ست بد میگویند و مقصود
ازان زجر و تجهیل مخاطب میباشد بلکه اقوال آنها را مخالف آرا و اهوار خود یافته اعتقاد فاسد در حق شان هم میرسانند
بلکه از علما هم گذشته مجتهدین امت را که تبع تابعین اند سب و شتم میکنند و نمیدانند که این تکفیر و تضلیل تا کجا میرساند و
چون آنها که اصحاب خیر القرون اند و در اعلی مرتبه از علم و تقوی کافر و ضال باشند و نعوذ بالله منه ایشانرا ایمان بر
خلاف او شان چه قسم حاصل میتواند شد این داء عضال پیش ازین مخصوص بطائفه رفضه بود درین زمان اهلسنت
نیز بآن مبتلا شده اند و هر واحد برای خود دینی و مذهبی تراشیده کمر بر شکست دیگری اگرچه بر صواب باشد بربسته و
تعصبے عجیب ... و هی کار آمد و تمام عرب و عجم را فرو گرفت تا آنکه در مکه معظمه حنفیه نشسته می مانند و نماز صبح نمیگذارند با آنکه
می بینند که امام مذهب شافعی فریضه صبح ادا میکند و کذا غیرهم من غیرها و از آن جمله ست تعصب اهل علم در وجوب
تقلید عموما و در تقلید شخصی خصوصا و در منع التقاط رخص و تقلید غیر ائمه اربعه از سلف اهل سنت و ائمه ایشان مثل صحابه
[illegible] سلاطین روایت اند منع از انتقال بمذهبے دیگر با وجود صحت رجحان
[illegible] معارض و غیر منسوخ و اعتقاد ختم اجتهاد بر مجتهدین از منه ماضیه خصوصا ائمه اربعه و الحاق
[illegible] مسائل باشد با آنکه دلائل شرعیه مساعدت این مذاهب نمیکنند بلکه دلالت آنها
[illegible] چنانکه در محل خود مذکور شده و شک نیست که حدوث تقلید بعد زمانه تبع تابعین شده و بدعت
حرام یا مکروه ست و ائمه سلف و خلف ازان منع فرموده اند و انتساب بمذهبے از مذاهب منکر مستحدث ست احدے
از سلف آنرا نمیشناسد و حصر حق در مذهب اهلسنت جماعت باشد بحکم ما انا علیه و اصحابی نه در مذاهب اربعه بلکه قول
بلکه قول مشهور آنست که حق میان این هر چهار مذهب دائر ست و این حرف از برای آن گفته اند که حق در همه مجتهدات
واحد ست نه متعدد پس حق واحد منجمله این مذاهب همانست که مطابق کتاب عزیز و سنت مطهره بوده پس بس و حصر
حق در فقه ائمه اربعه و اتباع ایشان قول جاهلان ست زیرا که محدثین و ظاهریه و اهل ظواهر همه در اهل سنت معدود
اند بلکه ائمه ایشان هستند و مقلد هر امام در حق همان کس باشد که اتباع سنن شیوه مرضیه اوست و ترک تقلید در برابر

نصوص شنیعه پسندیده او زیرا که از ائمه اربعه رحمهم الله تعالی باسانید صحیحه در کتب مقلدین ایشان مروی ست که از تقلید
خود خصوصاً وقت وجود نصوص و سنن منع کرده اند پس هر متبع سنن برین تقدیر مقلد امامی از ائمه ست و هر مقلد بحت
متبع نیست و تحقیق این مذهب جای دیگرست نه این رساله فلیعلم والله اعلم ابن الجوزی رحمه الله تعالی را کتابی ست در تحذیر
از فتنهٔ شیطان و تخویف از محنت او موسوم بتلبیس ابلیس که در وی بکشف مستور و ابراز خفی غرور آن ملعون پرداخته
و انواع تلبیسات او را با اصناف امت مرحومه در اقسام قوالب در هر زمان و مکان واضح ساخته و این کتاب مجلدی لطیف
در بست گرانمایه مشتمل بر سیزده باب باب اول در امر بلزوم سنت و جماعت دوم در ذم بدع و انواع آن سوم در تحذیر از
مکائد و فتن شیطان چهارم در معنی تلبیس و غرور پنجم در ذکر تلبیس وی در عقائد و دیانات و درین باب تلبیس او را بر سوفسطائیه
و دهریه و طبائعین و ثنویه و فلاسفه و اصحاب هیاکل و عباد اصنام و نیران و کواکب از شمس و قمر و غیره بیان نموده و منجمله
آن تقلید جاهلیت را آبا را بغیر نظر در دلیل ذکر کرده و تلبیس جاحدین نبوت را بیان نموده و یهود و نصاری و صابئین و مجوس
و منجمین و اصحاب فلک و جاحدین بعث و قائلین بتناسخ که در دام تلبیس ابلیس گرفتار شده اند از ایشان سخن رانده و منجمله تلبیسات
او برین امت در عقائد و دیانات تقلید آبا و اسلاف را بر شمرده و گفته قد ضل فی هذه الطریق خلق کثیر و به هلاک عامة
الناس و قد ذم الله سبحانه الواقفین مع التقلید والمقلد علی غیر ثقة فیما قلد و فی التقلید ابطال منفعة العقل لانه انما خلق
للتأمل والتدبر و قبیح بمن اعطی شمعة یستضیء بها ان یطفئها و یمشی فی الظلمة انتهی ملخصاً بعده ذکر تلبیس ابلیس بر فرقه خوارج
و روافض و گروه باطنیه کرده و باب ششم در بیان تلبیس او بر علما در فنون علم منعقد ساخته مثل قرا قرآن و اصحاب حدیث
که بی معنی آن پی برند و سلسله روایت را محض بنا بر ریا و سمعه اقامت میکنند و فقها که اکتفا بر معرفت آیات احکام منجمله تمامه قرآن
می نمایند و جل اعتماد بر تحصیل علم جدل میکنند و بر اوضاع فلاسفه معتمد بوده ادخال کلام شان در فقه نموده اند و وعاظ
و قصاص که با فسانهای سر و پا بموضع اخبار و آثار مشوش چشم و گوش سامعان میشوند و بجای هدایت مصدر ضلالت
میگردند ؎ چون هزار و عظ بگردن گرفته ست صد آفرین بجرأت گوش گران من ؛ و اگر یکی از صد هزار وعظ را
بروجه تحقیق میگوید و جادهٔ صواب می پوید غالباً گرفتار عجب و سرشار بادهٔ انانیت بوده ست ؎ صدای شهرهٔ
واعظ که بس بلند شده ست ؛ رهین گوش گرانی که داشتم دارم ؛ دیگر تلبیس او بر اهل لغت و ادب ست که در ذوق اشتغال
و مزهٔ سخن سازی و بلند پردازی در نظم و نثر از مهمات لازمهٔ عبادات و معاملات و آداب نفوس و صلاح قلوب باز مانده
همت را از افضل علوم مثل تفسیر و حدیث و فقه بر گردانیده و الحق بچنین شعرا و منشیان و مترسلان و عما کالمعن را
بکمند تلبیس خود صید کرده الامن رحمه الله و عصمه بعونه و حسن صونه و باب هفتم این کتاب در ذکر تلبیس بر ولاة و سلاطین
و باب هشتم در تلبیس بر عباد در فنون عبادات از نماز و روزه و حج و زکوة و جهاد و طهارت و جز آن و نهم در تلبیس بر نساک
و در انواع زهد و دهم در تلبیس بر صوفیه و یازدهم در تلبیس بر متدینین بمانند ... کرامات و دوازدهم در تلبیس بر عوام
و سیزدهم در تلبیس ... منطولی اهل ... نموده و در احوال تلبیسات ... فرقه صوفیه اطالت ذیل کرده وحق
... این همه ابواب باصاحب ... ب ست ... تحقیق ... و ... سعادت را ... برکات

فتاوی و مطالع بیش تحروم ساز ند چون جملهٔ مقاصد این کتاب در هر باب مسئله لاجواب ست و مبنی ست انذا فات و اشراط
ساعت لاجرم اشارت بدان رفت تا ناظر این مقاله اگر در وقتی از اوقات فائز بآن کتاب نشود تلبیسات ابلیس را که
با فرق این امت مرحومه بعد مضی زمان نبوت بعمل آمده منجمله تغیر احوال بنی آدم و علامات قیامت انکارد و بدان عبرت نپذیرد
و از هیچونا بایست تا که مخالف طریقهٔ سنت نبویه اند تا امکن خود را دور تر دارد چون این مقاله تحمل تلخیص آن همه مطالب
عالیه که در بست کراسه جلوه افروز اند نداشت ناچار برین ایما اکتفا رفت و تا اینجا از اول کتاب بیان مبادی قیامت
و مقدمات ساعت و حوادث کونیه و اشراط صغری و آفات زمانه و مصائب دهر و وقائع روزگار بود که شده و نمانده یا موجود
ست و در ابواب آینده ذکر علامات قریبهٔ ساعت بیاید و بالله التوفیق **باب چهارم** در بیان اشراط عظیمه و امارات
قریبه که متعاقب آن ساعت قیام و قیام ساعت ست و این اشراط دو گونه ست یکی فتن واقعه قبل ظهور مهدی علیه السلام
دیگر امارات داله بر قرب ظهور وی و فتن متقدمه بر ظهورش همانست که در ابواب سابقه ازین کتاب بقید ضبط آمده مثل
وفات آنحضرت صلعم و قتل عثمان رضی الله عنه در سنه ۳۵ هجری و وقعهٔ جمل در سنه ۳۶ و حرب صفین در سنه ۳۷ و وقعهٔ نهروان و ملک بنی امیه
و قتل حسین بن علی و وقعهٔ حره و خراب مدینه و قتل عبدالله بن الزبیر و قتل زید بن علی و دولت عباسیه و فتنهٔ فاطمیه و فساد قرامطه و قتال
ترک و نار حجاز و ظهور رفضه و خروج کذابین و فتح بیت المقدس و فتح مدائن و هلاک عرب و کثرت مال و زوال جبال و وقوع
خسف و مسخ و قذف و زلازل و قتال و ریح حمراء و رفع حجر اسود و ظهور کوکب دنباله دار و کثرت موت و استباحت مکه و
جز آن از تغیرات و حوادث و فسادات که در ملک و ملت مسلمانان راه یافته و در اوائل کتاب وجه بسط مذکور شده و اما امارات
داله بر قرب مائه وی و فتن متصله بدان پس بیانش اینست که ظاهر کند فرات کوهی از زر چنانکه ثوبان از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
آورده که فرمود جنگ کنند نزد خزانهٔ شما سه گروه هر یکی از انها فرزند پادشاه ست و بدست نمی آید این خزانه احدی را
از انها و ظاهر شوند نشانهای سیاه از طرف مشرق و جنگ کنند با شما آنچنانکه هیچ قوم بمثل آن نجنگیده پس تری آید
خلیفه خدا مهدی چون بشنوید بیائید او را و بیعت کنید اگر رفتن او فتد بدو دست و شکم بر برف اخرجه مسلم و در روایتی
باین لفظ ست که ظاهر کند فرات کوهی از زر و چون بشنوند مردم بیایند بسوی او و جمع شوند سه کس که هر یکی ابن
خلیفه ست قتال کنند نزد آن کوه و بدست نیاید هیچ یکی را از ان باز پس بگوید شخصی که نزد اوست والله اگر ترک میکنیم
مردم را میگیرند از وی و میبرند همه زر را پس قتال کنند بر آن تا آنکه کشته شود از هر صد نفر نود و نه نفر اخرجه احمد و در روایتی
آمده کشته شوند نه عشر ایشان و در روایتی از هر نه کس هفت کس پس گوید هر مرد شاید من نجات یابم ازان اخرجه مسلم گویم فرات
نام جوی کوفه ست مراد آنکه آبش خشک شود از زیر وی گنجی از طلا بر آید گویا کوهی از زر ست و در صحیحین و غیر هما است
از ابو هریره که فرمود آنحضرت صلعم من حضره فلا یاخذ منه شیئا و زیاده کرد نعیم بن حماد در روایت خود که اگر دریابید
شما این کوه را نزدیک نشوید باو و این تحذیر برای آنست که گرفتن وی سبب نزاع باهم و قتال یکدیگر و هلاک
مردم ست یا بخاصیت موجب نزول آفات و حصول بلیات باشد و چون این کوه زر مثل گنج قارون آیتی از آیات
الهی ست انتفاع از وی حرام باشد و از انجمله خلو بعضی بلاد ست از سلطان ابو هریره از آنحضرت صلی الله علیه وسلم

روایت کرده که فرمود منع کند عراق درهم و قفیز خود را و منع کند شام مدی و دینار خود را و منع کند مصر اردب و دینار خود را و عود کنید
شما چنانکه بودید پیش ازین اخرجه مسلم گوییم ابوهریره گفته گواهی داد بر صدق این حدیث گوشت و خون ابوهریره مراد آنکه آخر
زمان که فتنه و فساد بسیار شود حاصل این مملکت با امام وقت نرسد رعایا بی راعی مانند چنانکه پیش از اسلام بود و قفیز پیمانه
ایست که بدان وزن غلات کنند و مدی پیمانه دیگر ست که بست و چهار صاع را گنجایش میکند و اردب شصت و چهار صاع
را میگنجد و ازانجمله فتنه احلاس ست ابوسعید خدری گفته فرمود رسول خدا صلعم باشد بعد من فتنه ها منجمله آن یکی احلاس
ست و دران گریختن و جنگیدن و مال مردم غارت کردن باشد و بعد وی فتن دیگر سخت تر ازان پس تر فتنه شود که چون
بگویند منقطع شد عود کند تا آنکه باقی نماند هیچ خانه مگر درآید دران و نه هیچ مسلمان مگر ملول کند او را تا آنکه بیرون آید مردی
از عترت من اخرجه نعیم بن حماد فی الفتن گوییم یحتمل که مراد باین فتنه معرکه قتال ابن زبیر باشد یا فتنه دیگر که بقرب عهد مهدی
علیه السلام واقع شود و حلس فرشی را گویند که زیر فرش دیگر افتاده ماند و برداشته نشود مراد طول مدد این فتنه
ست و ازانجمله غزوهٔ هندست ابوهریره گفته وعده کرد مرا رسول خدا صلعم غزوهٔ هند را پس اگر دریابم آنرا صرف
کنم دران جان و مال خود پس اگر کشته شوم افضل شهدا باشم و اگر برگردم پس منم ابوهریره محرر اخرجه النسائی و لفظ
احمد آنست که فرمود مرا خلیل من صلعم که باشد درین امت بعث بسوی هند و سند پس اگر دریافتم آنرا و شهید شدم
پس این شهادت ست و اگر برگشتم پس هستم ابوهریره محرر که آزاد کرده مرا خدا از آتش دوزخ و ثوبان از آنحضرت صلعم
روایت کرده که فرمود دو گروه ست از امت من که نگهداشته ست آن هر دو را خدایتعالی از آتش دوزخ گروهی که
غزا کنند در هند و گروهی دیگر که باشند همراه عیسی بن مریم اخرجه النسائی فی کتاب الجهاد فی ذکر غزوة الهند و اخرج احمد
مثله فی المسند در بدایة النهایه گفته متفرد ست بحدیث نائی احمد و غزا کردند مسلمانان در هند بایام معاویه بن ابی
سفیان در سنه چهل و چهار هجری و غزا کرد دران محمود بن سبکتگین در حدود سنه اربعمائة انتهی و بعضی علماء بلاد
مشرقیه حمل کرده اند این غزوه را بر جهاد سید احمد بریلوی رح و غزا در هند قدیما و حدیثا بسیار اتفاق افتاده پس
مصداق حدیث یا غزوهٔ اولین هندست که در عهد معاویه رضی الله عنه بوده یا غزوهٔ آخرین وی باشد که بعهد مهدی
صورت گیرد و جمله غزوات مصداق این خبر و بشارت نمی توانند شد و الله اعلم و مؤید اوست حدیث ابوهریره بلفظ
سمعت رسول الله صلعم و ذکر الهند لکم جیش یفتح الله علیهم حتی یاتوا بملوکهم مغللین بالسلاسل یغفر الله ذنوبهم
فینصرفوا حین ینصرفوا فیجدون ابن مریم بالشام اخرجه نعیم بن حماد و این صریح ست درآنکه مراد غزوهٔ هند در زمان
مهدی و عیسی علیهما السلام ست و لهذا در روایت دیگر آمده که ابوهریره نزد وفات خود وصیت کرد با بلاغ سلام
خود بحضرت عیسی علیه السلام گویا این غزوه و عیسی را در زمان واحد گمان کرده پس شبهه نیست که مراد بدان غزوهٔ
آخرین هندست که دران ملوک او را گرفتار کرده بیارند و این چنین غزوه تا حال نشان نداده اند پس متعین شد
که وقوع آن در آخر زمان خواهد شد و الله اعلم و ازانجمله کثرت حکومت نصاری ست مسلم از مستورد روایت کرده که
فرمود رسول خدا صلعم بر پا شود قیامت و باشند روم بیشتر از همه کس مراد بروم درینجا نصرانیان اند که فرنگ

زمانهٔ قیامت بسیار شوند و حاکم اکثر روی زمین گردند و مصداق این خبر از مدت یکصد سال بلکه زیاده در عالم موجود و مشهود است و در رساله حشریه نوشته چون جملهٔ علامات حاصل شود قوم نصاری غلبه کنند و بر ملک های بسیار متصرف شوند انتهی و ابو ذر گفته شنیدم آنحضرت را میفرمود باشد در مصر مردی اخنس قریشی مالک شود سلطنت را و مغلوب شود در آخر و منتزع گردد از وی ملک و بگریزد بسوی روم و بیارد ایشان را بسوی اسکندریه و جنگ کنند مسلمانان با وی و این اول قتال ایشان باشد اخرجه الرویانی فی مسنده و ابن عساکر فی تاریخه و حدیث معلول است باختلاف طرق و عمرو بن العاص گفته هلاک شود مصر چون مرتد شود بچهار قوس قوس ترک و قوس روم و قوس حبش و قوس اندلس و یافته شد قوس اول و اینک یافته شوند بقیه اقواس اخرجه نعیم بن حماد مراد جنگ نصاری بر ملک مصر است و از آن جمله کسوف قمر در اول شب از رمضان و خسوف شمس در نیمه رمضان است علی بن عبد الله بن عباس گفته بیرون نیاید مهدی تا آنکه ظاهر شود از آفتاب علامتی اخرجه نعیم بن حماد و ابو الحسن الحربی فی الحربیات و اخرج مثله الحافظ ابو بکر بن احمد بن الحسن و ابن حماد ایضا عن کثیر بن مرة الحضرمی و البیهقی ایضا و محمد بن علی گفته مهدی را دو آیت است که نبوده از روزیکه خدا آسمانها و زمین آفریده کسوف گیرد ماهتاب در شب اول از ماه رمضان و آفتاب در نصف رمضان الخ انتهی جمع این هر دو کسوف در یک ماه گاهی نبوده و مجدد الف ثانی در مجلد ثانی گفته در زمان ظهور سلطنت مهدی چهاردهم رمضان کسوف شمس خواهد شد و در اول آن ماه خسوف قمر خلاف عادت زمان و بر خلاف حساب منجمان انتهی گویم خسوف قمر نزد اهل نجوم بمقابله شمس بر هیئت مخصوصه میشود و در غیر تاریخ سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم اتفاق نمی افتد و همچنین کسوف شمس نزد اقتران قمر بر شکل خاص در غیر تاریخ بیست و هفت و بیست و هشت و بیست و نهم نمیشود پس جمع این هر دو در ماه واحد در غیر تواریخ مذکوره مخالف حساب نجوم است و غرابت دارد اما از قدرت قادر قدیر هیچ مستغرب نیست در رساله حشریه نوشته علامت این قصه آنست که پیش ازین که ماه رمضان گذشته باشد در وی دو کسوف شمس و قمر شده باشد انتهی و در اشاعه گفته دو بار در رمضان خسوف قمر شود و هذا لو یأتی الا اول کما هو واضح و از آن جمله است طلوع قرن ذی السنین امام محمد باقر بن علی بن حسین گفته چون برسد عباسی در خراسان طلوع کند قرن ذی السنین از مشرق و اول طلوع کرده بود برای هلاک قوم نوح کرده وقتی که غرق شدند همگنان در طوفان و هم طالع شده بود در زمانهٔ ابراهیم چون او را در آتش انداختند و زمانی که کشته شد یحیی بن زکریا علیه السلام و چون این آیت بهبینید پناه جوئید بخدا از شر و رفتن و طلوع او بعد خسوف شمس و قمر شود و باز درنگ نکنند مردم تا آنکه ظاهر شود ابقع نام مردی در مصر اخرجه نعیم بن حماد و کلام درین ستاره گذشته اما این طلوع در رای آن طلوع مقارن زمان مهدی علیه السلام باشد و هم وی از شریک روایت کرده که منکسف شود قمر در رمضان دو بار پیش از خروج مهدی و حسین بن علی گفته چون به بینید علامتی از آسمان و آتشی از طرف مشرق سه روز یا هفت روز پس متوقع شوید کشایش آل محمد را صلعم و ابو عمرو دانی گفته که حکم بن عتبه گفته محمد بن علی را شنیدم که بیرون آید از شما مردی که انصاف کند درین امت گفت آرزو دارم من چیزیرا که آرزو دارند آنرا مردم و اگر

از دنیا مگر یکروز البته دراز کند خدا تعالی آن روز تا آنکه پیدا شود کسی که آرزو میکند او را است ولیکن پیش از وی فتن ست
بدترین فتن بنام کند در آن مرد مؤمن ست وصبح کند و کافر ست و بالعکس و هر که دریابد آن فتن را از شما باید که بترسد
از خدا و باشد از خانه‌نشینان و از ابن عباس مرویست که فرمود آنحضرت صلعم چون بمیرد پنجم از اهل بیت من پس هرج ست
و هرج تا آنکه بمیرد هفتم گفتند هرج چیست فرمود قتل تا آنکه قائم شود مهدی و عوف بن مالک گفته فرمود آنحضرت صلعم
می آید فتنه غبار خیز و تیره و تاریک بعده پیاپی شود فتن بعض مر بعض را تا آنکه برآید مردی از اهل بیت من که او را مهدی گویند
اخرجه الطبرانی و از علی مرتضی آمده که بیرون آید پیش از مهدی مردی از اهل بیت وی بردارد تیغ را
بر دوش خود هیژده ماه و جنگ کند و کشتگان را شله سازد و متوجه شود بسوی بیت المقدس و بمیرد یعنی در اثنا راه
و نرسد تا آنجا اخرجه نعیم بن حماد و این همه آثار دال اند بر وجود فتن و شرور و علامات ارضی و سماوی پیش از ظهور مهدی
متصل بزمانه او و حذیفه از آنحضرت صلعم آورده که پیدا شود واقعه در زورا گفته شد چیست زورا فرمود شهریست
در مشرق در میان انهار آب ساکن اند آنجا اشرار خلق خدا و جبارین امت من عذاب کرده شوند بچهار چیز سیف و قذف
و خسف و مسخ اخرجه ابو عمرو الدانی گویم مراد بزورا بغداد ست و بعضے ازین چیزها گذشته و شاید متصل زمانه مهدی
باز چیزے ازین فتن در آنجا رو دهد و از آنجمله طلوع ستاره دنباله دار ست و بارها طلوع کرده و باز بقرب مانند دمی طلوع
شود و از آنجمله ظهور ظلمت ست در آسمان و از آنجمله انتشار حمرت در افق آسمان ست همچو حمرت شفق و از آنجمله ندائیست
که تمام اهل زمین آنرا بشنوند و اهل هر لغت آنرا بلغت خود بفهمند و از آنجمله خسف قریه ست در شام که آنرا حرستا نامند
و از آنجمله آنکه ندا کند منادی از آسمان بنام مهدی و بشنوند آنرا هر که در مشرق ست و هر که در مغرب تا آنکه باقی نماند نائم
مگر آنکه بیدار شود و نه قائم مگر آنکه بنشیند و نه قاعد مگر آنکه قائم شود بر هر دو پای خود و [illegible] غیر آن آوازست که
بعد ظهور مهدی شود و از آنجمله کثرت زلازل و اختلافات ست در اقطار ارض و از آنجمله ست عصابه در شوال
و معمعه در ذی قعده و حرب در ذی الحجه و نهب حجاج و قتل ایشان تا آنکه روان شود خونها بر جمره عقبه در اشاعه گفته
معمعه آواز حریق و آواز روز گرم را گویند و مراد بدان فتن ست و از آنجمله آنکه ندا کند منادی از بام آسمان آگاه باشید
که حق در آل محمد ست صلعم و ندا کند منادی از زمین که حق در آل عیسی ست یا در آل عباس و اول ندای فرشته
باشد و ثانی ندا شیطان اخرجه ابو نعیم عن ابی جعفر گویم این ندای اول ست که ذکر شد یا ندائی دیگر باشد والله اعلم
و طلحه بن عبدالله از آنحضرت صلی الله علیه وسلم آورده که فرمود نزدیک ست که پیدا شود فتنه که نیارامد از ان هیچ جانبی
مگر که بجوشد در جانب دیگر تا آنکه ندا کند منادی از آسمان که امیر شما فلان ست اخرجه الطبرانی فی الاوسط و علی بن ابی
طالب گفته وقتیکه ندا کند منادی از آسمان که حق در آل محمد صلی الله علیه وسلم ست ظاهر شود نزد این [illegible] مهدی بر افواه
مردم و نوشانیده شوند مردم محبت او و نباشد ایشان را ذکری بجز یاد او اخرجه ابو نعیم و سعید بن مسیب گفته پیدا شود
فتنه که گویا اول وی بازیچه کودکان ست چون ساکن شود در طرفی بجوشد از طرف دیگر تا آنکه ندا کند منادی از
آسمان که امیر شما فلان ست و این ست امیر حق و این ندا سه بار کند اخرجه نعیم بن حماد و محمد بن [illegible] گفته چون پیدا شود

آواز در ماه رمضان شب جمعه بشنوید از او اطاعت کنید که آن آواز جبرئیل [illegible]
[illegible] آواز کند ابلیس که فلانی مظلوم کشته شد و این ندا برای ایقاع [illegible] باشد [illegible]
[illegible] در آن روز بحیرت و شک افتند لیکن شما شک نکنید که صوت اول صوت جبرئیل ست و صوت ثانی صوت ابلیس [illegible]
گفته چون سفیان و مهدی ملاقی شوند بقتال مسموع شود آوازی از فلک آگاه باشید که اولیای خدا اصحاب فلان اند
یعنی اصحاب مهدی ذکره السیوطی اسما بنت عمیس گوید علامت این روز آنست که ظاهر شود پنجه از آسمان آویخته شده
و نظر کنند مردم بسوی آن و حکم بن رافع گفته وقتی که باشند مردم در منی یا عرفات ندا کند منادی آگاه باشید
که امیر شما فلان ست و [illegible] این آواز آوازی دیگر پیدا آید که این منادی راست گفته ست پس جنگ باشد سلاح ایشان
سپر و [illegible] درین حال پنجه منقش ز آسمان و سخت شود کارزار تا آنکه باقی نمانند از انصار حق مگر بقدر اهل بدر و بیعت
کنند بمهدی و نحوه عن سعید بن المسیب و این همه آثار علی ما هی دلالت دارند بر وجود آوازی از آسمان در بارهٔ
مهدی بهر وجه که باشد عموم این صوت اگرچه منشا آن محل خاص باشد و از انجمله بیدار شدن اصحاب کهف ست در
زمان او ابو اسحق ثعلبی در تفسیر خود آورده که اصحاب کهف بعد بیداری سابق بخواب دائمی رفته اند تا آخر زمان نزدیک
بخروج مهدی گویند مهدی بر ایشان سلام گوید و خدایتعالی برای جواب سلام او ایشانرا بیدار کرده باز بخواب برد
تا قیام ساعت و لیکن ثعلبی سند اینقول ذکر نکرده والله اعلم بصحته و غالب این همه امارات را در اشاعه هم بدون تخریج
و اسناد ذکر کرده و ابن حجر در قول مختصر قریب و صد امارت و کرامت برای مهدی ذکر نموده که از اخبار و آثار سلف
ثابت شده و غالب این علامات درین کتاب بتفریق مواضع مذکور شده و چون این امارات محل اجتهاد نیست و عقل هیچ
بشر را بدریافتش طریق نه گمان میرود که سلف در تلقی و ابلاغ آنها سندی داشته باشند اما کاتب حروف را تفصیلا
[illegible] بر اسانید این آثار و اخبار و جرح و تعدیل آن اطلاع حاصل نشده محمد بن صامت گفته حسین بن علی را گفتم آیا هست
علامتی پیش از ظهور مهدی گفت آری گفتم چه گفت هلاک بنی عباس و خروج سفیانی و خسف در بیدا گفتم قربانت شوم
می‌ترسم که این کار بدرازی کشد گفت این امارات همچو سلک گوهرست یکی پس دیگری اخرجه نعیم بن حماد گویم هلاک
بنی عباس از زیاده [illegible] سال گذشته و خروج سفیانی و خسف در بیدا منتظرست و وقوع یکی ناظر در صحت
[illegible] [illegible] و بعد [illegible] سفیانی خروج ابقع و اصهب و اعرج کندی هم آمده کما سیاتی امیر المومنین علی
[illegible] سفیانی از اولاد خالد بن یزید بن ابی سفیان باشد و این یزید برادر معاویه بن ابی سفیان ست
[illegible] مردی [illegible] فتح مکه مکرمه اسلام آورده در خلافت ابوبکر صدیق رضی الله عنه در گذشت
و این سفیانی [illegible] و اول فتن بنی امیه معلوم و این آخر فتن ایشان ست و وی
[illegible] دانه های چیچک و در چشم وی نکته سفید بگذارد و وی
حلیته عن علی و خروج وی از ناحیه شهر دمشق باشد در وادی که آنرا وادی یابس نامند او را در خواب بگویند
[illegible] برخیز و خروج کن وی برخیزد و هیچکس را نیابد باز در کرت دوم و سوم او را همچنین بگویند که برخیز و خروج کن و ببین

و از زمانه خود بیش... سوم بر وحه... باید وصفت بوثقه را ب بیاید تا آن تلوای ست مبگوید لها
اصحاب... ازایشان حوالی معقود داشته باشند بی شناسند و لوای او مگر بعضی تا آنکه بگشت اید از اماشی
مثل بنه بینداز علم را بیچیکی نکرا آن بگرفته... ست خورد پس خروج کند سفیانی در میان ایشان و تابع شوند مردم وادی
وغیره بوی و در... ست جوی ست شاخ باشند و نگو... آن بیچیکی را مگر آنکه بمیرد و چون این خبر بگوش مردمان رسد صاحب
دمشق برای مقاتله او برآید و روایت او را او بیده منهزم گردد و وی با سه صد و شصت سوار داخل دمشق شود و دیگر
نگذرد که سی هزار کس از کلب احوال وی باشند بروی گرد آیند و علامت خروج وی خسف قریه از قریات دمشق ست و شاید
که نام آن قریه حرستا است و هم جانب غربی مسجد این قریه بیفتد بعده خروج کند ابقع و اصحاب اثنا عشر گفته خروج سفیانی از شام خروج ابقع از
مصر خروج اصهب از جزیره عرب باشد نه از جزیره ابن عمر که آن داخل جزیره عرب ست و خروج اعرج کندی از مغرب
بود و تا یک سال میان ایشان هنگامه کارزار گرم ماند و سفیانی بر ابقع و اصهب غالب آید و صاحب مغرب مردان را
بکشد و زنان را اسیر سازد و در جزیره رسیده با قیس یا سفیانی جنگ کند و سفیانی بر قیس غالب آید و مجموع اموال ورا
بستاند و هر... نش بگیرد بعده با ترک و روم در قرقیسیا جنگیده بر آنها هم غالب شود و در زمین فساد کرده
گیرد تا آنکه شکم زنان را بدرد و کودکان را بکشد و مردم قریش از هیبت او بقسطنطنیه بگریزند و وی آنها را از عظیم
روم طلبیده و باز گرفته بمجمع عام بر باب المدینه از شهر دمشق گردن زند باز مردم چند از پس ایشان بر وی بیایند
سفیانی گروهی را از ایشان هم بکشد و بقیة السیف منهزم شده پناه بسر زمین خراسان گیرند و وی لشکری از سواران
در پی ایشان همچو لیل و سیل بدواند این سواران بر هر چه بگذرند آنرا هلاک ساخته حصون را ادم سازند و قلاع را
ویران کنند تا آنکه در زوراء که عبارت از بغداد است رسیده یک لک کس از کسان آنجا بکشند و سفیانی با عسکر خود در
کوفه رسیده شصت هزار کس از کوفیان کشته زنان و ذریات را اسیر کند و جنود را در همه بلاد پریشان سازد تا آنکه
تمام مشرق را از زمین خراسان فرو گیرد و خراسانیان را از هر ناحیه جستجو کرده برآورد و لشکری بسوی مدینه گسیل کند
و چندانکه از آل محمد صلعم و بنی هاشم بیابد مرد باشند یا زن همه را بقتل رساند و جماعتی را از ایشان اسیر کرده بکوفه
بفرستد و بقیه ایشان در صحرا و دشت پریشان شوند و ترد این حال مهدی و بعض بگریزد و در روایتی منصور با
هفت کس بسوی مکه بگریزد و در و پوش شود حاکم مدینه بحاکم مکه بنویسد که چون فلان فلان نزد شما برسند آنها را
بکشید این معنی بر صاحب مکه دشوار آید بعده بنو مروان شب هنگام نزد وی رسیده استجارت کنند وی گوید برون
روید و باز پس اینها برآیند و دو کس را از ایشان بکشند باین طریق که یکی را بقتل رسانند و دیگر بسوی او
نظر میکند و هم نفس زکیه را میان رکن و مقام بکشند و نزد این حال خدایتعالی و اهل آسمان در غضب آیند و آن
دیگر نزد یاران خود رسیده از این ماجرا خبر دهد آنها در جبلی از جبال طائف فرو کش شده از هر سو مردم
را فراهم آرند و اهل مکه این خبر دریافته بجنگ برآیند و هزیمت خورند و ایشان غالب آمده بمکه شتابند و
امیر مکه را کشته تا خروج مهدی همان جا مانند در اشاعه گفته ابقع و اصهب و اعرج و منصور و حارث و ...

صفات والقاب ندنه اسماء و اعلام انتهی گویم سفیانی هم ازین قبیل ست ابو بکر محمد بن حسین مغربی در تفسیر خود
زیر کریمه ولو تری اذ فزعوا فلا فوت واخذوا من مکان قریب گفته نزول این آیه در حق سفیانی ست که خروج کند
از وادی یابس در احوال خود از کلب و خطبه خواند بر منابر دمشق چون گذر کند بر موضع عین التمر خدای تعالی
ایمان از دل وی و لشکریان وی محو سازد و روان شود بر سر کوه طلاء و جنگ کند و هفتاد هزار مرد
که صاحب تیغ محلات و مناطق مفضضه باشند از جان بکشد و بکوفه درآید و کوفیان دران وقت سه گروه شوند
یکی گروه با وی ملحق شود و ایشان شرار خلق باشند و گروهی بجنگ پیش آیند ایشان شهدا باشند و گروهی
با عراب پیوندد و ایشان عصاة اند و وی بر کوفه غالب آمده شصت هزار کس را بزیر تیغ بیدریغ کشد و دران
شانزده شب که آنجا مکث کند لشکریانش سی هزار زن دوشیزه را ازاله بکارت کنند و صبح دم انها را برهنه
سر در بازار بفروشند و زنان مذکور در انحال لاطمات خدود و کاشفات شعور باشند بر وجه یا بر شاطی فرات
و چون اهل بصره این خبر بشنوند از هر بحر و بر دویده این مظلومات را از یدی آن ظلمه فجره برهانند بعده لشکر
سفیانی سه گروه شود یکی طرف ری رود و دیگر در کوفه بماند و یکی بر مدینه منوره آید و حاکم این گروه مردی از
بنی زهره باشد و وی مدینه را محاصره کند و قتلی عظیم در شهر واقع شود و غالب اهل مدینه دران مقتول و فانی شوند
تا آنکه مردی و زنی از اهل بیت هم کشته شود و نام آنمرد محمد یا علی باشد و نام زن فاطمه و این هردو را برهنه
بردار کشند درین وقت خدا تعالی سخت بخشم درآید و ولی خدا این خبر دریافته از قریات حوش با جماعه سی مرد برآید
و مردم از هر سو و از هر زمین همچو ناقه بسوی بچه فراهم شوند وی چون در مکه رسد آنوقت اقامت نماز گفته باشند
او را گویند که امام شو وی گوید من امام میشوم شما نماید که عهد شکستید و غدر را اختیار کنید پس مردی از ایشان با مرام
نماز گذارد اما بعد ازان مردم بر بیعت او تداعی کنند همچو تداعی شتران تشنه بر حیاض یوم الورود و بیعت کنند
با وی او بعد بیعت گروهی بسرکردگی مردی از اهل بیت بر سر اهل مدینه فرستد تا با زهری مقاتله کند درین معرکه
بعد محاربه عظیم فتح نصیب ولی خدا شود و زهری با یاران خود بقتل رسد انتهی گویم نزول کریمه موصوفه درباره خروج
سفیانی محتاج سند صحیح ست و ظاهر نص در بیان وقائع اهل حشر ست نه حوادث دنیا در تفسیر خازن اینقدر گفته و قیل
هو خسف بالبیداء انتهی و در مدارک گفته اذ فزعوا عند البعث او عند الموت او یوم بدر و در خازن گفته و اخذوا
قیل من تحت اقدامهم و قیل من بطن الارض الی ظهرها انتهی و شوکانی در فتح القدیر گفته قال ابن عباس هو جیش السفیانی
و قد ثبت فی الصحیح انه یخسف الجیش فی البیداء من حدیث حفصة و عائشة و خارج الصحیح من حدیث ام سلمة و صفیة
و ابی هریرة و ابن مسعود و لیس فی شئ منها ان ذلک سبب نزول هذه الآیة و لکنه اخرج ابن جریر من حدیث حذیفة بن الیمان
قصة الخسف مرفوعة و فی آخرها فذلک قوله عز و جل فی سورة سبا و لو تری اذ فزعوا فلا فوت انتهی و هکذا فی تفسیر
فتح البیان فی مقاصد القرآن و الله اعلم آرای مجموع آخبار و آثار وارده درین باب مفید خروج شخصی باین لقب یا نام
بوده اند و در رسائل احوال فتن و قیامت مقالات او در بلاد دشتی از ری و تونس و فارس و خراسان و ماوراء النهر

و بغداد و سجستان و مدائن و عاقرقوراو دمشق و کوفه و بصره و جز آن بیان کرده اند باختلاف روایات که توفیق
میان آنها خیلی صعوبت دارد اما قدر مشترک ازان که خروج و فتنه او باشد ثابت بهر وجه که باشد و هر کجا که بود و این
اخبار و آثار در برهان وغیره بالفاظها مذکورست و روایت آن از جمعی از صحابه مثل انس و ام سلمه و حمزة بن حبیب و یوسف
بن ذی قربات و ابو قبیل و ولید بن مسلم و علی بن ابی طالب و زهری و ارطاة و حذیفه و خالد بن معدان و ابن عباس
و عائشه و حفصه و ابو هریره و ابو جعفر وغیرهم کرده لیکن این اخبار از کتب صحاح احادیث نیست پس نظر در اسانید ش
ضرور و لابدست و در اشاعه نیز قصه سفیانی را بر وجه اختصار بحذف تخریج و تمام رواة ذکر کرده و الله اعلم و
در رساله حشریه گفته بعد مدتی یعنی از غلبه نصاری بر ملک شامی بسیار در ملک شام شخصی از اولاد ابو سفیان پیدا شود که
سادات را بکشد و آئین او در نواحی شام و مصر منتشر شود درین اثنا پادشاه روم را بایک فرقه از نصاری جنگ
پیش آید و با فرقه دیگر صلح مخالفان بر شهر قسطنطینیه متصرف شوند و آن پادشاه شهر خود را گذاشته بملک شام در آید و
برفاقت یک فرقه موافق با فرقه مخالف از نصاری جنگ عظیم واقع شود و فتح لشکر اسلام را دست دهد بعد شکست مخالفان
یکے از نصاری موافق بگوید که چلیپا غالب آمد و فتح داد و یکی از لشکر اسلام او را بزند و بگوید بلکه دین اسلام غالب
آمد آن نصرانی قوم خود را بخواند و مسلمان کسان قوم خود را پس میان هر دو لشکر خانه جنگی شود و پادشاه اسلام شهید شود
و جمعی نصاری در ملک شام عمل نمایند و با فرنگیان مخالف آشتی کنند و بقیه مسلمانان رو بمدینه آرند و عمل نصاری
تا قریب خیبر رسد در انوقت مسلمانان در تجسس شوند که حضرت مهدی را تلاش باید کرد تا دفع این بلا از دست ایشان
میسر شود انتهی و ظاهر این روایت در آن ست که این فتح و شکست پیش از ظهور مهدی باشد و متصل بزمانه وی بود
و از روایات دیگر معلوم میشود که این ماجرا منجمله وقائع ملحمه کبری ست چنانکه بیاید و الله اعلم و این سفیانی در آخر کار
بر دست مهدی کشته شود و در کتاب اذیال زیاده کرده که سفیانی و مهدی سه اند چون سفیانی اول برآید و ذکر
او در بلاد عام شود مهدی اول برآید و نزد خروج سفیانی ثانی مهدی دوم ظاهر شود و چون سفیانی ثالث خروج کند
مهدی سوم جلوه فرماید و این سوم همان مهدی موعود آخر الزمان باشد انتهی گویم ماخذ این روایت نظر کردنی ست
تا از کجا آورده آری اینجا جز سفیانی خوارج دیگر اند که متصل زمانه ظهور وی علیه السلام برآیند و بعضے ازانها انصار و
مددگار وی شوند و از امارات داله بر قرب زمانه ظهور وی علیه السلام ست خروج علج از طرف مشرق که زوال دهند ملک
بنی عباس را و بهر شهر که بگذرند فتح کنند و بهر طرف که متوجه شوند منصور گردند و هر رایتی که بسوی ایشان مرتفع شود
بدرند و بر هر قریه که غالب آیند آنرا بسوزند و ویران سازند و بر هر نعمت که قادر شوند بر باد دهند و کمتر باشد که
اراده چیزے کنند و بآن نرسند خدا تعالی رحمت را از دلهای ایشان کشیده رحم نمیکنند بر نالان و جواب
نمیدهند شاکی را و مسلط میشوند بر عاصیان خود و میکشند پدران و مادران را با پسران و دختران و میچشد امت
از دست ایشان فی الحقیقه تلخ گویم ظاهر این خبر بر فتنه تاتاریان صادق می آید و زوال ملک بنی العباس هم بر دست
ایشان شده و برین تقدیر این امارت بعیده باشد نه قریبه لیکن این فتنه را در امارات قریبه ذکر کرده اند و اینجا

استیناس میتوان کرد که مراد فتنه دیگر ازین جنس ست که متصل زمانه ظهور مهدی باشد و ملک بنی العباس باعتبار
ناکان گفته باشند ورنه درین حین ملک ایشان در قطری از اقطار زمین معلوم نیست و در صراح گفته علج بالکسر کبر
که هیچ دین ندارد و علوج و اعلاج جمع انتهی و این نیز صادق ست بر تاتاریان زیراکه ایشان کافر ستاره پرست بودند
و هیچ دین و مذهب نداشتند و هم صادق می آید بر دیگر اقوام بیدین و بعد قبول اسلام نو موسوم شدند بمغل والله
اعلم و منجمله امارات قرب ظهور مهدیست انهدام حایط مسجد کوفه از ان طرف که متصل خانه ابن مسعود رضی الله عنه
ست و بسته شدن پل مسجد کرخ در مدینة السلام و توفر آب فرات تا آنکه کوفه را فرو گرفته ویران کند و مسخ شدن قومے
از اهل بدعت و برآمدن غلامان از طاعت مالکان خود و ارتکاب کبائر نزد خانه کعبه و آمدن کفره در جزیره عرب و
این فی الحال مشاهد ست زیراکه در مکه معظمه روسپیان و بیع و شرا مسکرات و استعمال غنا بامزامیر موجود ست اگرچه
بروجه اعلان تام نباشد و هنود و کفار اهل حرفه از نصاری وغیرهم در جده که سرحد مکه معظمه از طرف دریای شور جانب
اقلیم هند ست و در حدیده یمن که داخل جزیره عرب ست از مدتی سکونت دارند دیگر تجهیز جیوش و قتل خلیفه وقت
و شدت کرب بر عایا و ندای منادی بر سور دمشق که ویل ست عرب را از شری که نزدیک رسیده و وقوع ذبح عظیم در بابل
و قتل ذریع میان کوفه و حیره و ویران شدن معاظم بلاد از آفات و قتل نفس زکیه ست مجاهد گفته بیرون نیاید مهدی
تا آنکه کشته شود نفس زکیه و چون کشته شود وی غضب کند بر ایشان آنکه در آسمان ست و بیایند مردم پیش مهدی و
شتابند نزد او چنانکه عروس را شب عروس بسوی زوج میبرند اخرجه ابن ابی شیبة و اخرج نحوه نعیم بن حماد عن
عمار بن یاسر و لفظ وی اینست چون کشته شود نفس زکیه و برادر وی در مکه بطریق ضیعه ندا کند منادی از آسمان که امیر
شما فلان ست و آن مهدی باشد در اشاعه گفته این نفس زکیه غیر آن نفس زکیه ست که در زمانه منصور عباسی از دست موسی
بن عیسی عم خلیفه منصور کشته شد و آن محمد نفس زکیه بن عبدالله محض بن حسن مثنی بن حسن بن علی بن ابی طالب ست و اهل مدینه با وی
بیعت خلافت کرده بودند و میگفتند که وی مهدی ست پس او را در مدینه کشته برادرش ابراهیم بن عبدالله را در عراق
بقتل رسانیدند و پدر ایشان در حبس انتقال فرمود شیخ علی متقی رح در رساله خود نوشته که پیش از ظهور مهدی علامتی
چند باشد یکی آنکه سیدی بی گناه هاشمی میان حجر اسود و مقام ابراهیم کشته شود دیگر دهی بود که نام آن حرستا بود بجانب
شهر غوطه آن تمام مها در زمین فرو رود دیگر فتنه در مدینه واقع شود بمقام احجار الزیت و سنگهایش در خون غرق شوند
و خلق از مدینه بیرون رود مقدار دو فرسنگ بعد از ان مهدی بیرون آید دیگر آنکه پادشاه شام و پادشاه مصر باهم جنگ
کنند و اهل شام چند قبائل اهل مصر را اسیر کنند دیگر آنکه از جانب مشرق مردی پادشاه پیدا شود همراه او بیرقهای سیاه
باشد با لشکری بسیار برای اعانت مهدی دیگر آنکه اهل بربر طرف شام روند دیگر آنکه تاریکی در عالم پیدا شود مثل
دخان باز دور شود دیگر آنکه پیش از مهدی مردم بر فرزند امیر المومنین علی علیه السلام جمع شوند و بیعت کنند و این
فرزند لائق بیعت نباشد پس کشته شود یا بمیرد بعد از ان مهدی ظهور کند انتهی — و از علی کرم الله وجهه مرویست
که بیرون نمی آید مهدی تا آنکه جنگ کنند ۱/۳ گروه بمیرند ۱/۳ و باقی مانند ۱/۳ اخرجه نعیم بن حماد فی الفتن و گفته

شد نزد حذیفه که بیرون اید مهدی روزی گفت اگر وی بیرون آید رستگار شد یه شما زیرا که اصحاب محمد صلی الله علیه وسلم
درمیان شما موجود اند ولیکن وی بیرون نمی آید تا آنکه نباشد هیچ غایب دوست تر بسوی مردم از وی بسبب آنچه به بینند از شر و فساد
اخرجه ابو عمرو الدانی عن ام سلمة و حسین بن علی گفته خروج مهدی را پنج نشان ست خروج سفیانی و یمانی و صیحه از آسمان
و خسف در بیداء و قتل نفس زکیه و هم وی علیه السلام گفته چون دیوار مسجد کوفه که متصل بخانه عبدالله بن مسعود ست منهدم
کرده شود ملک قوم زائل گردد و نزد زوال وی خروج مهدیست و عمار بن یاسر گفته علامت خروج وی آنست که تیر انداز
بر شما ترک و بمیرد خلیفه شما که جمع میکرد اموال را و خلیفه شود بعد از وی مردی ضعیف که ترک کند سلطنت را بعد دو سال و واقع
شود خسف در جانب غرب از مدینه دمشق و برآیند سه نفر از شام و خروج کنند اهل مغرب بمصر اخرجه نعیم بن حماد و کعب احبار
گفته و قتیکه برگردد آسیای بنی عباس و بربندند اصحاب رایات سیاه اسپان خود بزیتون شام هلاک کند خدا اصهب را
و کشته شود وی با اکثر کسان خود تا آنکه نماند مردی از خویشاوندان او مگر هر که بگریزد و روپوش شود و برافتند دو شعبه
که بنی عباس و بنی جعفر اند و بنشینند پسر آکلة الاکباد یعنی سفیانی بر منبر دمشق و برآیند بربر بسوی شام این علامت
خروج مهدیست اخرجه نعیم بن حماد و از علی مرتضی مرویست که چون بیرون آید خیل سفیانی بسوی کوفه و بفرستد
لشکری بطلب اهل خراسان و برآیند خراسانیان در جستجوی مهدی ملاقی شوند خراسانیان و سفیانیان بر باب اصطخر و
واقع شود جنگ عظیم و غالب آیند رایات سود و بگریزد خیل سفیانی تمنا کنند مردم درینوقت مهدی را و هم نشان خروج
مهدی نشانهاست که از طرف مغرب پیدا آید و برین نشانها مردی اعرج از قبیله کنده حاکم باشد اخرجه نعیم بن حماد گویم
این نعیم بن حماد که روایات از وی درباره فتن و مهدی آخر زمن بسیار آمده شیخ محمد بن اسمعیل بخاری صاحب صحیح ست
لیکن معهذا تخریج او محتاج بتصحیح و تجریح و تعدیل باشد زیرا که این روایات در کتب فتن کتب سته صحیحه یافته نمیشود و
غالب آنست که ضعفی همراه داشته باشد فلینظر فیها من استطاع این ست آنچه در بیان امارات داله بر قرب زمانه مهدی
گفته و نوشته اند و بعد وقوع این امارات زمانه ظهور اوست و ظهورش اقدم و اول اشراط کبری قیامت ست و بعد
وی فتن دیگر باشد تا فنای عالم پس بیان احوال مهدی و فتن که در زمانه او واقع شود و بعد از وی بوقوع آید در فصلی
چند ذکر کرده میشود و احادیثی که درین ابواب وارد شده باختلافات روایات نزدیک نیست که منحصر شود محمد بن حسن اسنوی
در کتاب مناقب شافعی گفته متواتر شده ست از آنحضرت صلعم اخبار بذکر مهدی و بودن وی از اهل بیت نبوی انتهی
و ابو بکر بن ابی خیثمه اسکاف چنانکه سهیلی از وی نقل کرده درین باب توغل نموده در فوائد الاخبار بسند خود از مالک
بن انس از محمد بن منکدر از جابر آورده که گفت رسول خدا صلعم من کذب بالمهدی فقد کفر و من کذب بالدجال فقد کفر
و در طلوع شمس از مغرب نیز مثل این گفته و حسبک هذا غلوا زیرا که صحت طریق وی تا مالک بن انس معلوم نیست با آنکه
ابو بکر اسکاف نزد اهل حدیث متهم بوضع ست والله اعلم **فصل** در ذکر نام و نسب و مولد و مبایعت و مهاجرت
و حلیه و سیرت او و این فصل مشتمل ست بر چند وصل **وصل اول** در بیان اسم سامی و نام نامی او علیه التحیة والثناء
عبدالله بن مسعود از آنحضرت صلی الله علیه وسلم روایت کرده لو لم یبق من الدنیا الا یوم ...

فیه رجلا منی او من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی و اسم ابیه اسم ابی اخرجه ابو داود و سکت علیه و در رساله خود گفته ان ما سکت
علیه فهو صالح و اخرجه ابن ماجه من حدیث ابی هریرة و زاد فیه یملک جبل الدیلم و القسطنطنیه و قال فیه سنده ضعیف
و لفظ ترمذی از ابن مسعود اینست لا تذهب الدنیا حتی یملک العرب رجل من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی و فی لفظ آخر حتی یلی رجل
من اهل بیتی و هر دو حدیث حسن صحیح اند و نیز ترمذی اثرا موقوف بر ابو هریره روایت کرده و حاکم گفته رواه الثوری و شعبة
و زائدة و غیرهم من ائمة المسلمین عن عاصم عن زر عن عبد الله کلها صحیحة علی ما اصلته من الاحتجاج باخبار عاصم اذ هو امام من
ائمة المسلمین انتهی گویم احمد بن حنبل در حق عاصم گفته کان رجلا صالحا قاریا للقران خیرا ثقة و الاعمش احفظ منه و شعبة اعمش
را بروی در تثبت حدیث اختیار میکرد و عجلی گفته کان یختلف علیه فی زر و ابی وائل گویا اشارت بضعف روایت او
[illegible] میگفت و محمد بن سعد گفته ثقة الا انه کثیر الخطا فی حدیثه و یعقوب بن سفیان گفته فی حدیثه اضطراب و
عبد الرحمن بن ابی حاتم گفته سألت ابا زرعة بقول عاصم ثقة فقال لیس محله هذا و قد تکلم فیه ابن علیة فقال کل من اسمه
عاصم سیئ الحفظ و ابو حاتم گفته محله عندی محل الصدق صالح الحدیث و لم یکن بذلک الحافظ و اختلف فیه قول النسائی
و ابن خراش گفته فی حدیثه نکرة و ابو جعفر عقیلی گفته لم یکن فیه الا سوء الحفظ و دارقطنی گفته فی حفظه شیئ و یحیی قطان
گفته ما وجدت رجلا اسمه عاصم الا وجدته ردی الحفظ و قال ایضا سمعت شعبة یقول حدثنا عاصم بن ابی النجود و فی
الناس ما فیها و ذهبی گفته ثبت فی القراءة و هو فی الحدیث دون الثبت صدوق فهم و هو حسن الحدیث و ان احتج
احد بان الشیخین اخرجا له فنقول اخرجا له مقرونا بغیره لا اصلا و الله اعلم گویم حدیث مذکور نزد ترمذی و ابو داود
از روایت عاصم از ابن مسعود است اما درین باب روایات دیگر نیز بطرق آخر است که مساعدت وی میکند پس
حدیث حسن صالح احتجاج باشد و در وی دلالت است برانکه نام مهدی محمد بن عبد الله باشد و نیز ابو داود بسند خود از علی
کرم الله وجهه آورده قال علی و نظر الی ابنه الحسن ان ابنی هذا سید کما سماه رسول الله صلعم و سیخرج من صلبه رجل یسمی
باسم نبیکم یشبهه فی الخلق و لا یشبهه فی الخلق یملأ الارض عدلا و این نیز افاده میکند که نامش محمد باشد و در سندش عمر بن ابی قیس است
و ابو داود گفته لا بأس به فی حدیثه خطا و ذهبی گفته صدوق له اوهام و هم در وی ابو اسحق سبیعی است و وی شیعی
بود اما صحیحین از وی تخریج کرده اند و در آخر عمر مختلط گشته بود و روایت وی از علی کرم الله وجهه منقطع است و در بعض
روایات نیز آمده که نام پدرش عبد الله و کنیتش ابو القاسم و در روایت ابو نعیم از حذیفه ابو عبد الله آمده
و [illegible] احادیث [illegible] بشرف اوست و بنا بر احادیث دیگر معلوم میشود که وی مالک تمام
دنیا گردد و چه حدیث جمعی درین باب است از حذیفه و ابو الطفیل و ابو سعید خدری و علی کرم الله وجهه و ارطاة مرفوعا
روایت کرده که [illegible] آنحضرت نام مهدی محمد است اخرجه نعیم بن حماد و در اشاعه گفته بعضی شیعه تعسف کرده اند درینجا
و گفته اند که مراد از لفظ حدیث اسم ابیه اسم ابی است نه اسم ابی یعنی بنون نه بموحده مراد آنکه نام پدرش حسن باشد
نه عبد الله [illegible] جد وی حسین باشد و مراد باسم کنیت وی زیرا که کنیت حسین ابو عبد الله بود پس مراد
آنست که کنیت جد وی حسین موافق نام والد آنحضرت صلعم باشد و این تاویل از برای تصحیح مهدی بودن محمد بن حسن

عسکری تراشیده اند حالانکه بوجوه چند باطل ست اول آنکه خلاف لفظ روایت ست دوم آنکه محمد بن حسن نزد
شیعه وقتی که پدرش انتقال کرد وعم وی جعفر میراث پدرش حسن بستاند سوم آنکه مهدی موعود وقت بیعت چهل ساله باشد یا کم و ابن محمد بن
حسن صغیر سن درگذشت پس اگر او مهدی منتظر باشد چنانکه شیعیان گمان کنند باید که عمر او وقت بیعت زیاده بر هفتصد
سال بود چهارم آنکه مولد مهدی مدینه ست و مولد وی عجم پنجم آنکه روایت ابن المناوی از علی کرم الله وجهه چنین ست
که پس بیارد خدا مهدی محمد بن عبد الله را و همچنین احادیث بسیار مصرح اند بر رد قول ایشان و وجوه دیگر ست که
سخن بآن کران دراز نمیکنم انتهی و هیثمی در اشاعه گفته که شیخ عبد الوهاب شعراوی در کتاب الیواقیت والجواهر بر این قول
رفته و آنرا نسبت طرف فتوحات مکیه نموده حالانکه در وی اثری ازین قول نیست بلکه خلاف اوست یعنی مهدی از اولاد
حسن ست و شک نیست که محمد بن حسن عسکری از اولاد حسین بود و ظاهر آنست که این قول مدسوس ست بر شعراوی و مؤید
اوست عدم تحریر او این کتاب در حیات خودش و در وی گفته لا احل لاحدان یروی عنی هذا الکتاب حتی یعرضه علی علماء
المسلمین و یجیزوا ما فیه و آنچه از وی ترسیده بود همان واقع شد و مذهب شیعه را در وی مدسوس کردند و منجمله مدسوسات
بر وی آنست که در طبقات وی دس کرده اند در ترجمه حسین بن علی که عقب صرف از وی باقی ست نه از برادرش
حسن بن علی و این نیز از دسائس رفضه ست ورنه شعراوی انکار نسب حسن چه قسم خواهد کرد با آنکه اکابر اولاد حسن در مصر مشهور
بودند مثل طباطبا وغیرهم فلیتنبه لذلک انتهی و لقب مهدی جابر ست زیرا که جبر کند دلهای امت محمدیه یا جبر کند بر جبابره و ظلمه
و بشکند صولت و شوکت ایشان و کنیت وی ابو عبد الله ست و قاضی عیاض در شفا گفته ابو القاسم ست و هر دو کنیت
وی جامع باشد میان نام و کنیت وی صلعم اما قاضی سندش ذکر نکرده و در رساله حشریه گفته نام ایشان محمد بن
عبد الله و نام مادر آمنه باشد انتهی **وصل** **دوم** اما نسب مهدی منتظر پس چنانکه از اهل بیت نبوی ست صلعم ابو داود
از علی کرم الله وجهه روایت کرده که دیده رسول خدا صلعم لو لم یبق من الدهر الا یوم لبعث الله رجلا من اهل بیتی یملاها
عدلا کما ملئت جورا قال محمد بن ابی بکر الاسنجری اخرجه احمد ایضا بسند حسن و در سندش فطر بن خلیفه ست و او را احمد و
یحیی قطان و ابن معین و نسائی وغیرهم توثیق کرده اند مگر عجلی گفته حسن الحدیث و فیه تشیع قلیل و ابن معین یکبار چنین
گفته که ثقة شیعی و احمد بن عبد الله بن یونس گفته کنا نمر علی فطر وهو مطروح لا نکتب عنه و نیز گفته کنت امر به و
ادعه مثل الکلب و دارقطنی گفته لا یحتج به و ابو بکر بن عیاش گفته ما ترکت الروایة عنه الا لسوء مذهبه و جرجانی گفته زائغ غیر
ثقة و ام سلمه گفته شنیدم رسول خدا را صلعم میفرمود المهدی من عترتی من ولد فاطمة اخرجه ابو داود و ابن ماجه
و الحاکم فی المستدرک و لفظ حاکم اینست که گفت ام سلمه سمعت رسول الله صلعم یذکر المهدی فقال نعم هو حق وهو من
بنی فاطمة و حکم نموده بآن صحیح وغیره و ابو جعفر عقیلی تضعیف وی کرده و در سندش علی بن نفیل ست عقیلی گفته
لا یتابع علیه و لا یعرف الا به و عن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلعم لا تقوم الساعة حتی تملا الارض جورا
و ظلما و عدوانا ثم یخرج من اهل بیتی رجل یملاها قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و عدوانا اخرجه الحاکم و قال هذا صحیح علی شرط
الشیخین و لم یخرجاه و اخرجه ابو نعیم و تمام حدیث از اسامه ایضا و اخرجه ابو یعلی من حدیث ابی سعید مرفوعا تاوی علی

رجل من اہل بیتی یوسع الارض عدلا کما وسعت ظلما یملک سبع سنین و فیہ عدی بن ابی عمارة قال العقیلی فی حدیثہ
اضطراب و بقیۃ رجالہ رجال الصحیح کذا فی التوضیح و عن ابراہیم بن محمد بن الحنفیۃ عن ابیہ عن جدہ قال قال رسول اللہ صلعم
المہدی منا اہل البیت یصلح اللہ بہ فی لیلۃ اخرجہ ابن ماجۃ و در سندش یسین عجلی ست ابن معین گفتہ لیس بہ باس و بخاری
گفتہ فیہ نظر و ہذہ اللفظۃ من اصطلاحہ فی التضعیف جدا و اورد لہ ابن عدی فی الکامل والذہبی فی المیزان ہذا الحدیث
علی وجہ الاستنکار لہ و قال ہو معروف بہ و رواہ احمد و ابن ابی شیبۃ و نعیم بن حماد و طبرانی در معجم اوسط از علی کرم اللہ
وجہہ آوردہ انہ قال للنبی صلعم امنا المہدی ام من غیرنا یا رسول اللہ فقال بل منا یختم اللہ بنا کما فتح و بنا یستنقذون
من الشرک و بنا یولف اللہ بین قلوبہم بعد عداوۃ بینہ کما بنا الف بین قلوبہم بعد عداوۃ الشرک قال علی امومنون ام کافرون
قال مفتون و کافر انتہی و در سندش عبد اللہ بن لہیعہ ست و ہو ضعیف معروف الحال و نیز در وی عمر بن جابر حضرمی
ست و ہو اضعف منہ قال احمد بن حنبل روی عن جابر مناکیر و بلغنی انہ کان یکذب و نسائی گفتہ لیس بثقۃ و نیز گفتہ کان
ابن لہیعہ شیخا احمق ضعیف العقل و کان یقول علی فی السحاب کان یجلس معنا فیبصر سحابۃ فیقول ہذا علی قد مر فی
السحاب طبرانی از ام سلمہ مرفوعا روایت کردہ کہ مہدی از عترت من ست از اولاد فاطمہ و اخرجہ ابو داود و ابن ماجۃ
والحاکم ایضا و فرمود علی رضی اللہ عنہ کہ گفت رسول خدا صلعم مہدی مردی از عترت من ست مقاتلہ کند بر احیاء سنت
من چنانکہ قتال کردم بر اجرای وحی اخرجہ نعیم بن حماد و حدیث الحسین ان رسول اللہ صلعم قال لفاطمۃ ابشری المہدی
منک ذکرہ فی کنز العمال و قال فیہ موسی بن محمد البلغاوی عن الولید بن محمد الموقری و ہما کذابان کذا فی التوضیح و گفت
حذیفہ فرمود آنحضرت صلعم وای برین امت از ملوک جبابرہ کہ بکشند و بترسانند مطیعان را مگر کسیکہ ظاہر کند طاعت
ایشانرا پس مومن متقی میسازد با ایشان بزبان خود و میگریزد بدل خویش و چون خواہد خدا کہ عزیز کند اسلام را
بشکند ہر جبار عنید را و خدا قادر ست بر ہر چہ خواہد پس درست کند امت را بعد تباہ شدن ای حذیفہ اگر نماند
از دنیا مگر ہمین یک روز دراز کند آنرا خدایتعالی تا آنکہ برآید مردی از اہل بیت من کہ جاری شود جنگہا بر دست او و غالب
شود اسلام خلاف نمیکند خدا وعدہ خود را اخرجہ ابو نعیم و درین باب ست از انس و ابن مسعود و ابو سعید خدری و
ابو ہریرہ و ابن عمر و ابی امامہ باہلی و حسن و حسین و سعید بن مسیب و ابن عباس و عائشہ و زہری و غیر ایشان و عقبہ
بن عامر گفتہ میرفتم روزی با معاویہ در راہ پس گفت واللہ نیست بر روی زمین مردی کہ دوست تر باشد بسوی من
از علی بن ابی طالب پیش از انچہ واقع شد میان من و او و من میدانم کہ مالک میشود یعنی تمام دنیا را از اولاد او کسیکہ
بہترین اہل زمین باشد بزمانہ خود و او را نامی ست در آسمان میشناسند آنرا آسمانیان و او را علامتی ست کہ در
زمین باشد از زمان شود نماز در وقت او و بمیرد ظلم و زندہ شود حق و آن زمانہ صلحا ست بر داشتہ اند سرہای
خود را و چشم در راہ اند مراتب او در شرق و غرب زمین اخرجہ المستغفری فی دلائل النبوۃ باسنادہ الی عقبۃ
علی ہلالی گفتہ فرمود آنحضرت صلعم فاطمہ را سوگند بکسیکہ برانگیخت مرا بحق ہر آئینہ از ہر دو یعنی حسن و حسین مہدی
این امت ست وقتی کہ گردد دنیا ہرج مرج و ظاہر شود فتن و منقطع شود سبل و غارت کنند بعض مر بعض را در حجت

كبير بر صغير و نه توقير كند صغير كبير را برانگيزد خدا تعالى نزد اين حال از ين هر دو كسى را كه فتح كند حصون ضلالت و قلوب غلف
را و قائم شود بوى دين يعنى اسلام در آخر زمان چنانكه قائم شده است در اول زمان و پر شود دنيا بعدل چنانكه پر شده بود
بجور اخرجه الطبرانى فى المعجم الكبير والاوسط وفيه الهيثم بن حبيب قال ابو حاتم منكر الحديث وهو متهم بهذا الحديث كذا نقله الهيثمى
فى فضائل اهل البيت من كتابه مجمع الزوائد فلينظر ههنا كلام انتهى ما فى التوضيح و ابن عمرو گفته برآيد مردى از اولاد حسن از طرف
مشرق كه اگر پيش آيند او را جبال بر افكند و آنها را و برآرد در راه ميان آنها اخرجه تمام فى فوائده و ابن عساكر فى تاريخه و ابن
العربى گفته مهدى موعود شخصى باشد از اولاد فاطمه كه در آخر زمان پيش از عيسى پيدا شود و ولايت محمديه بروى ختم
گردد انتهى گوييم در روايات صحيحه همين است كه مهدى از اهل بيت باشد از اولاد فاطمه حسنى يا حسينى عليهم السلام و در بعض روايات
آمده كه از ولد عباس باشد كعب احبار گفته مهدى از اولاد عباس است اخرجه نعيم بن حماد و دارقطنى در افراد و ابن عساكر
در تاريخ خود از عثمان بن عفان آورده كه گفت شنيدم آنحضرت را ميفرمود مهدى از اولاد عم من عباس است و دارقطنى گفته
اين حديث غريب است منفرد است بدان محمد بن وليد مولى بنى هاشم و فرمود آنحضرت صلعم عباس را اى عم ابتدا كرد خدا
دين اسلام را بمن و نزديك است كه ختم كند آنرا بغلامى از اولاد تو و آن غلامى است كه تقدم كند بر عيسى بن مريم اخرجه ابو نعيم فى
الحلية عن عمار بن ياسر و لفظ وى نزد خطيب اين است اى عباس ابتدا كرد خدا اين امر را كه دين اسلام است بمن و نزديك است
كه تمام كند آنرا بمولودى از اولاد تو پر كند زمين را بعدل چنانكه پر شده باشد بجور و اين است آنكه نماز گذارد با عيسى بن مريم
و گفت ابن عباس مهدى جوانى از ما اهل بيت است اخرجه ابن منده فى تاريخ اصفهان و نيز گفت كه نميگذرد روزها
و شبها تا آنكه مالك شود از ما اهل بيت جوانى اخرجه ابن ابى شيبة و روى مثله نعيم بن حماد عن انس قال سمعت رسول الله صلعم
يقول نحن ولد عبد المطلب سادات اهل الجنة انا وحمزة وعلى وجعفر والحسن والحسين والمهدى اخرجه ابن ماجة و در سندش عكرمة
بن عمار است مسلم از وى بطور متابعت اخراج كرده و جمعى او را تضعيف و گروهى توثيق نموده و ابو حاتم رازى گفته هو مدلس
فلا يقبل الا ان يصرح بالسماع و نيز در وى على بن زياد يمامى است ذهبى در ميزان گفته لا ندرى من هو بعده گفته الصواب
فيه عبد الله بن زياد و نيز در سندش سعد بن عبد الحميد است يعقوب بن ابى شيبة توثيق وى كرده و يحيى بن معين گفته
ليس به بأس و ثورى در وى تكلم كرده زيرا كه وى فتوى ميداد در مسائل و خطا ميكرد و ابن حبان گفته كان ممن فحش غلطه فلا يحتج به و احمد
بن حنبل گفته يدعى انه سمع عرض كتب مالك والناس ينكرون عليه ذلك هو ههنا ببغداد لم يحج فكيف سمعها و ذهبى او را
در كسانى شمرده كه كلام مردم درباره آنها قادح نيست و مجاهد از ابن عباس روايت كرده كه گفت منا اهل البيت اربعة منا
السفاح ومنا المنذر ومنا المنصور ومنا المهدى فقال مجاهد بين لى هؤلاء الاربعة فقال ابن عباس اما السفاح فربما
قتل انصاره وعفا عن عدوه واما المنذر اراه فانه يعطى المال الكثير ولا يتعاظم فى نفسه ويمسك القليل من حقه
واما المنصور فانه يعطى النصر على عدوه الشطر مما كان يعطى رسول الله صلعم ويرهب منه عدوه على مسيرة شهرين
والمنصور يرهب منه عدوه على مسيرة شهر واما المهدى الذى يملأ الارض عدلا كما ملئت جورا وتأمن البهائم السباع و
تلقى الارض افلاذ كبدها قال قلت وما افلاذ كبدها قال امثال الاسطوانة من الذهب والفضة اخرجه الحاكم وقال هذا حديث

صحیح الاسناد ولم یخرجاه و ہو من روایة اسمعیل بن ابراہیم بن مہاجر عن ابیه و اسمعیل ضعیف و ابراہیم ابوه ان خرج له مسلم فالاکثرون علی تضعیفه و در روایتی باین لفظ است منا السفاح و منا المنصور و منا المهدی اخرجه البیهقی و نعیم و الخطیب و در لفظی از حدیث ابو سعید آمده منا القائم و منا المنصور و منا المهدی فاما القائم فتاتیه الخلافة لم یهرق فیها محجمة دم و اما المنصور فلا ترد له رایة و اما السفاح فهو یسفح المال و الدم و اما المهدی فیملأها عدلاً کما ملئت جوراً اخرجه الخطیب گوییم در خلفاء عباسیه قائم و سفاح و منصور و مهدی نام همه گذشته اند لیکن مراد درینجا مهدی آخر زمان ست والله اعلم و عن عباس ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال له اللهم انصر العباس و ولد العباس قالها ثلاثا ثم قال یا عم اما شعرت ان المهدی من ولدک موفقا راضیا مرضیا اخرجه ابن عساکر فی تاریخ دمشق و فیه الکریمی وضاع در اشاعه گفته روایات مختلف ست در آنکه مهدی در اولاد فاطمه از حسن باشد یا حسین و وجه جمع آنست که ولادت عظمی حسینی باشد یا حسنی و دیگرانرا نیز در وی ولادت باشد از طرف بعض امهات و همچنین عباس را نیز ولادت بود در وی با آنکه در اولاد عباس کسی گذشته که موسوم بود بمهدی و آمد او را نشانهای سیاه از طرف خراسان چنانکه برای مهدی بیاید و بود پیش از وی منصور چنانکه باشد پیش از مهدی منصور انتهی گوییم و بود اول از همه سفاح پس حمل این روایات بر خلیفه عباسی مهدی نام انسب بمقام ست و محتمل که وصف او با وصاف مهدی موعود از قبیل ادراج باشد و آز ابن عمر آمده که گفت کان رسول الله صلی الله علیه و سلم فی نفر من المهاجرین والانصار و علی بن ابی طالب عن یساره و العباس عن یمینه اذ تلاحی العباس و رجل من الانصار فاغلظ الانصاری للعباس فاخذ النبی صلعم بید العباس و بید علی و قال سیخرج من صلب هذا حتی یملأ الارض جوراً و ظلما و سیخرج من صلب هذا حتی یملأ الارض قسطا و عدلا فاذا رائیتم ذلک فعلیکم بالفتی التمیمی فانه یقبل من قبل المشرق و هو صاحب رایة المهدی اخرجه الطبرانی فی معجمه الاوسط و فیه عبد الله بن عمر العمری و عبد الله بن لهیعة و هما ضعیفان شوکانی در توضیح گفته قال الهیثمی لکن الحدیث منکر فان النبی صلعم لم یکن یستقبل احدا فی وجهه بشیء یکرهه خاصة عمه العباس الذی قال فیه انه صنو ابیه انتهی و در حدیث عثمان است المهدی من ولد عباس عمی اخرجه الدارقطنی فی الافراد و فی حدیث ابی هریرة بلفظ یا عم النبی ان الله ابتدأ الاسلام و سیختمه بغلام من ولدک و هو الذی یتقدم عیسی بن مریم اخرجه ابو نعیم فی الحلیة و فی حدیث عمار بن یاسر بلفظ یا عباس ان الله بدأ بی هذا الامر و سیختمه بغلام من ولدک یملأها عدلا کما ملئت جوراً و هو الذی یصلی بعیسی بن مریم اخرجه الدارقطنی فی الافراد و الخطیب و ابن عساکر قال الشوکانی و یمکن الجمع بین هذه الثلثة الاحادیث و بین سائر الاحادیث المتقدمة بانه من ولد العباس من جهة امه فان امکن الجمع بهذا و الا فاحادیث انه من ولد النبی صلعم ارجح انتهی غرضکه احادیث بودن مهدی از اهل بیت نبوی و ذریت فاطمی بحد شهرت و استفاضه رسیده و در صحاح مروی گشته و اهل سنن تخریجش پرداخته و در بعض تخصیص باولاد حسن در بعضی باولاد حسین و در بعض بهر دو علی سبیل الترديد آمده و بعضی مطلق وارد شده که از عترت باشد یا از اهل بیت یا از بنی فاطمه و اخباریکه وارد در بودن وی از آل عباس غریب یا ضعیف یا ما دل اند و ابن حجر مکی در تطبیق این روایات همان گفته که صاحب اشاعه ذکر کرده و یعنی نیست مانع از اجتماع ولادات متعدده در شخص واحد از جهات مختلفه پس تواند که امین را در وی ولادت باشد امام حسن بن علی و ولادت عظمی بود زیرا که اخبار در خصوص بیشتر ست و ممکن که یکی از امهاتش عباسیه بود

انتهی و اهل حدیث نیز بهمین رفته اند که وی از اولاد حسن بن علی باشد علی قاری در مشرب وردی گفته و اختلفوا فی انه من
النسل ای الحسنین و یحتمل ان اباه حسنی و امه حسینیة او بالعکس و الاول اولی کما لا یخفی بل قال بعضهم ان الحسن لما ترک الخلافة لله تعالی
عوضه الله المرتبة القطبیة و جعل من نسله المهدی الذی یختم الخلافة النبویة و یؤیده ما اخرجه ابو داود و غیره عن علی انه نظر
الی ابنه الحسن فقال ان ابنی هذا سید کما سماه النبی صلعم و سیخرج رجل من صلبه یسمی باسم نبیکم الحدیث انتهی گوییم حافظ ابن القیم رح
گفته در بودن مهدی از اولاد حسن سری لطیف ست یعنی چون امام حسن ترک خلافت از خود کرد حق تعالی عوض آن در اولاد
وی کسی پیدا کند که قائم شود بخلافت حقه و پر شود زمین بعدل او و این سنت خداست در عباد او که چون یکی ترک چیزی
برای خدا کند خدا او را عوض آن نعم البدل کرامت فرماید بخلاف حسین که چون وی حرص بر خلافت نمود و مقاتله کرد ظفر
نیافت انتهی گوییم نسبت حرص خلافت بسوی حسین علیه السلام صحیح نیست زیرا که باتفاق اهل روایت و درایت معلوم ست
که خروج وی بنا بر دعوی خلافت راشده که بمرور سی سال منقضی گشت نبود بلکه بنا بر تخلیص رعایا از دست ظالم بود و اعانت مظلوم
بر ظالم منجمله واجبات ست و آنکه در حدیث آمده که آنحضرت صلی الله علیه وسلم از بغی و خروج بر پادشاه وقت اگرچه ظالم باشد منع فرموده
پس مراد آن وقت ست که آن پادشاه ظالم بلا مانع و مزاحم تسلط تام پیدا کرده باشد و هنوز اهل مدینه و اهل مکه و اهل کوفه بتسلط
یزید پلید راضی نشده بودند و مثل حضرت امام حسین و عبد الله بن عباس و عبد الله بن زبیر و عبد الله بن عمر بیعت نکرده بالجمله
خروج امام حسین برای دفع تسلط او بود نه برای رفع تسلط او و آنچه در حدیث ممنوع ست آن خروج ست که برای رفع تسلط
سلطان جائر باشد و الفرق بین الدفع و الرفع ظاهر مشهور فی المسائل الفقهیة و این خروج برای دفع تسلط هم باستبداد
کوفیان و غاباز بود که بطلب آنها از مکه بکوفه رفته نه از خود و درین گسیل خاص حمایت دین اسلام فرموده خواست که جمعی را
از دست یزیدیان ظلمه فجره وا رهاند نه آنکه بطلب خلافت برخاسته باشد و ازینجاست که چون بسر زمین کربلا رسید و حقیقت
ماجرا دریافت از انجا برگشتن خواست تا حاکم کوفه مانع آمد و خواهی نخواهی مقاتله کرد پس ناچار بمدافعه بر داخت و بحکم من قتل
دون ماله و نفسه فهو شهید جان را در راه جان آفرین پروانه وار بباخت و خود را از مشقت آباد دنیای فانی براحتکده آخرت
باقی رسانید و کان امر الله قدرا مقدورا ؎ گر نثار قدم یار گرامی نکنم ٭ گوهر جان بچه کار دگرم باز آید ٭ ساحت عزت
و جاه وی رضی الله عنه ازان پاکتر ست که غبار حرص خلافت و طمع سلطنت بر دامن جلالش نشیند حاشا و کلا وی چه حرص
بر خلافت کند بعد ازانکه برادر کلانش حسن رضی الله عنه آنرا بعد نیل او گذاشته باشد و حدیث ابنی هذا سید یصلح الله
به بین الفئتین از والد ماجد خودش صلعم شنیده و این حرف از جناب ابن القیم قیم نیست و از قبیل مسامحت ابن العربی مالکی ست
که گفته لم یقتل حسین الا بسیف جده آری حسن علیه السلام را اگر او تعالی بعوض ترک خلافت حق وی معاوضه بوجود مهدی
از اولاد وی کند گنجایش دارد اما در وی هیچ الزام بر حسین لازم نمی آید و کیف که از بعض اخبار ولادت حسین نیز در وی
ثابت میشود بلکه ولادت عباس هم فلیعلم و درینجا بحکم الشی بالشی یذکر یاد آمد که والد کاتب حروف رحمه الله تعالی که از
اولاد حسین بود و نامش اولاد حسن در کتابت خود را حسن مینوشت پدر بزرگوارش که بعد ازان باشد امارت لائقه و دولت فائقه در
بعض حیدرآباد دکن داشت پدرم بعد وفات او بنا بر آنکه متشرع بود همه ترکه او ترک داد و منصب امارت و نوابیت او ... پدر خود

فائده: مهدی موعود از اولاد حسن

بیشتر اهل ایمان بکرد و عمر در توکل بصبر و تسلیم رضا و تقوی و طهارت بر وجه سنت مطهره و مذهب اهل سنت و جماعت کثرهم الله
تعالی بسر برد حق تعالی بعقب او کسی پیدا کرد که بمنصب عمارت دولت و حکومت سید یعنی من یجیء بعده محقر را بدست مرحمت خود
از ذل فقر بعز غنا و از حضیض ضلالت باوج هدایت از زوال فرمان پذیری بشرف فرمانروائی بر داشت و مصالح جم غفیر
و جمع کثیر را بدست و سپرد باولاد و اموال و بموم و امتاع و مساکن و مراکب و مطاعم و مناکح و ملابس فاخره امداد و فرمود
لا تحصی ثنا عنه سو کما اثنی علی نفسه امیدوارم که دنیای من مزرعه آخرت شود و این تعالیف شرعیه من سبب نجات اخروی گردد
و در باقیات صالحات معدود شود و زینت این سپنجی سرا حجاب نعیم باقی اخروی نگردد و ما ذلک علی الله بعزیز

وصل سوم

واما مولد مهدی و مظهر و مهاجر و مبایع و عمر او و وقت ظهور پس از علی مرتضی آمده که وی در مدینه منوره پیدا شود از اهل بیت
رسول الله صلی الله علیه وسلم و هجرت او به بیت المقدس باشد اخرجه نعیم بن حماد و شیخ علی متقی در رساله خود گفته که تولد او در مدینه مشرفه باشد و ظهور
او در مکه معظمه و هجرت او بسوی بیت المقدس و همانجا مرگ خود میر انتهی و قرطبی در تذکره خود گفته که مولدش بلاد مغرب و وی
از آنجا براه دریا بیاید و بر آمدن وی از مسجد اقصی هم گفته اند لیکن در منقول نظر است و سندش صحیح نشده و در ارشاد المسلمین گفته مولد
وی در حبش باشد و آنرا کرعه گویند امام مستغفری در دلائل النبوة باسناد خود مثل آن از ابن عمر آورده و ابوبکر مقری گفته برآید
از قریه که آنرا کرعه خوانند انتهی گویم بر آن و دیگر است تولد دیگر و تورپشتی در عقائد گفته که دهی در یمن با این نام نشان میدهند مگر
آنکه در زمان قدیم بوده باشد و اکنون نامش متغیر شده و در آخر زمان باز بهمان نام مشهور گردد انتهی گویم ابو داود از ام سلمه
در حدیث طویل آورده که فرمود آنحضرت صلعم یکون اختلاف عند موت خلیفة فیخرج رجل من اهل المدینة هاربا الی مکة الحدیث
مراد ... حدیث دال است بر آنکه بر آمدن او هم از مدینه باشد چنانکه تولدش آنجا بود و پس مصیر بسوی
مکه ... هجرت و اجب است و باقی اقوال ساقط و ظهورش بالاتفاق در مکه مکرمه باشد و از آنجا انوار معدلتش
تمام روی زمین را فرو گیرد و آنکه در حدیث ثوبان نزد احمد آمده اذا رأیتم الرایات السود قد جاءت من قبل خراسان
فأتوها فان فیها خلیفة الله المهدی پس ملا علی قاری در شرح وی گفته مجیئها من قبل خراسان و کونه فیها لا ینافی ما تقدم
من بدو ظهوره فیما بین الرکنین فانه ما محمول علی اتیانه الی الحرم ثانیا او بالنسبة الی غیرهم او یکون حینئذ استقبلهم و دخل عسکرهم
و یؤیده روایة احمد و الترمذی عن ابی هریرة تخرج من خراسان رایات سود فلا یردها شیء حتی تنصب بایلیا انتهی و بیعت او
میان رکن و مقام شب عاشورا اتفاق افتد و این بیعت باکراه او باشد چنانچه در حدیث ام سلمه آمده مرفوعا فیاتیه ناس من
اهل مکة فیخرجونه و هو کاره فیبایعونه بین الرکن و المقام الحدیث اخرجه ابو داود و مهاجر وی بیت المقدس است کما تقدم
و مدینه منوره بعد هجرت او بسوی بیت المقدس ویران گردد و جای مانده بود و وحوش شود چنانکه در حدیث آمده عمران
بیت المقدس خراب یثرب است کذا فی الاشاعه و عمر او نزد ظهور چهل سال بود ذکره علی المتقی و غیره و ابو امامه گفته که
فرمود رسول خدا صلعم مهدی از اولاد من است چهل ساله اخرجه ابونعیم و عبد الله بن الحارث گفته بیرون آید مهدی و
او در عمر چهل سالگی باشد گویا مردی از بنی اسرائیل است اخرجه نعیم بن حماد و محمد بن جعفر فرموده برآید مهدی از حجاز و
بنشیند بر منبر دمشق و او هیژده ساله باشد اخرجه ایضا نعیم بن حماد هم از علی کرم الله وجهه روایت کرده که مبعوث شود جماعه

وباشد عمر او میان سی و چهل سال و بهر حال زیاده بر چهل سال در روایتی یافته نشد و این روایات حجت اند بر شیعه که
محمد بن حسن عسکری را مهدی گمان کرده باختفاء او در سرداب سر من رای از صدها سال اعتقاد دارند علاء الدوله سمنانی در عروة
الوثقی گفته که وی چون از نظر مردم غائب شد در دائرهٔ ابدال در آمد و بتدریج ازین مرتبه ترقی نموده طبقه بعد طبقه بمرتبه
قطبیت کبری رسید و تا نوزده سال درینحال متوقف ماند و بعد ازین مرتبه وفات یافت و در مدینه طیبه مدفون گشت انتهی
گوییم مقصود از ایراد این نقل اثبات وفات مهدی مظنون شیعه است بقول اهل تصوف و اصحاب کشف نه اثبات مرتبهٔ
ابدال و اقطاب که حدیثی صحیح بدان وارد نگشته و لهذا ابن خلدون در کتاب العبر و دیوان المبتدا و الخبر گفته و ظهر منهم ایضاً
القول بالقطب و الابدال کانه یحاکی مذهب الرافضة فی الامام و النقباء و اشربوا اقوال الشیعة و توغلوا فی الدیانة بمذاهبهم انتهی
و نیز در وی گفته امتلأت کتب المتاخرین من المتصوفة بمثل ذلک فی الفاطمی المنتظر و کان بعضهم یملیه علی بعض و یلقنه بعضهم من
بعض و کانه مبنی علی اصول واهیة من الفریقین و ربما یستدل بعضهم بکلام المنجمین فی القرانات و هو من نوع الکلام فی الملاحم انتهی
گوییم آنکه از متصوفه متاخرین در شان این فاطمی کلام کثیر کرده است ابن عربی حاتمی در کتاب عنقاء مغرب و ابن قسی در کتاب خلع
النعلین و عبد الحق بن سبعین و ابن ابی واطیل تلمیذ او در شرح کتاب الخلع است و اکثر کلمات ایشان در شان وی الغاز و امثال است
و تصریح بدان اقل قلیل و حاصل مذهب ایشان را در بارهٔ وی ابن خلدون از کلام ابن ابی واطیل در تاریخ خود ذکر کرده ابن عربی
در کتاب عنقاء مغرب خاتم الاولیا نام کرده و بلبنهٔ فضه از وی کنایت نموده یعنی تمثیل نبوت بلبنهٔ ذهب و تمثیل ولایت بلبنهٔ
فضه کرده بنا بر تقارب بین الرتبتین و آنحضرت صلعم را خاتم الانبیا و این فاطمی منتظر را خاتم الاولیا قرار داده و گفته که این امام منتظر
از اهل بیت و اولاد فاطمه باشد و ظهور او بعد گذشتن خ فج از هجرت شود یعنی بعد شش صد و هشتاد و سه از سنین هجرت
و این در آخر قرن سابع بود چون این عصر بگذشت و وی ظاهر نشد بعض مقلدین ابن عربی این سنوات را بمدت مولد وی کرده
و گفتند که تعبیر بظهور وی از مولد وی کرده و خروج او بعد هفت صد و ده سال شود و از ناحیهٔ مغرب آید و عمر او نزد خروج
چنانکه ابن عربی زعم کرده بست و شش سال باشد و خروج دجال در سنه هفصد و چهل و سه صورت گیرد و ابتدای
یوم محمدی نزد ایشان از روز وفات رسول خدا است صلعم تا تمام سنه یکهزار و یعقوب بن اسحق کندی گفته الحروف
العربیة غیر المعجمة یعنی المفتتح بها سور القرآن جملة عددها سبعمائة و ثلاثة و اربعون و سبعة دجالیة ثم ینزل عیسی فی
وقت صلوة العصر انتهی ابن خلدون گفته الی کلام من امثال هذا یعینون فیه الوقت و الرجل و المکان بادلة واهیة
و تحکمات مختلفة فینقضی الزمان و لا اثر لشیء من ذلک فیرجعون الی تجدید رای آخر منتحل کما تراه من مفهومات لغویة و
اشیاء تخییلیة و احکام نجومیة فی هذا انقضت اعمار الاول منهم و الآخر بعده گفته و اما متصوفه معاصرین ما پس اکثر ایشان
اشارت بسوی ظهور مردی مجدد احکام ملت و مراسم حق میکنند و حین ظهور او قریب بزمانهٔ ما نشان میدهند و بعضی
گویند از اولاد فاطمه باشد و بعضی اطلاق کنند و این قول از جماعتی مسموع شد و اکبر ایشان ابو یعقوب بادیسی کبیر الاولیا
بمغرب است انتهی **وصل چهارم** و اما حلیهٔ وی پس ابو سعید خدری از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود المهدی
منی اجلی الجبهة اقنی الانف یملأ الارض قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و جورا یملک سبع سنین اخرجه ابو داود و الحاکم و

هذا حديث حسن صحيح و خرجه ایضا عبد الرزاق و الترمذی من حدیثه بسند صحیح و اخرجه ابن ماجة من حدیث ابی هریرة
و ثوبان و عبد الله بن الحارث باسانید صحیحة و اخرجه الرویانی من حدیث حذیفة بلفظ المهدی رجل من ولدی وجهه
کالکوکب الدری قاله جمال الدین محمد بن ابی بکر الاشخر گویم ابوداود درین حدیث سکوت کرده ست و لفظ حاکم اینست المهدی
من اهل البیت اشم الانف اقنی اجلی یملا الارض قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما یعیش هکذا و بسط یساره و اصبعین
من یمینه السبابة و الابهام و عقد ثلاثة حاکم گفته هذا حدیث صحیح علی شرط مسلم و لم یخرجاه گویم در سندش عمران قطان ست
در احتجاج بوی اختلاف کرده اند و بخاری از وی استشهاد تخریج کرده اند نه اصلا و یحیی قطان از وی حدیث نمیکرد و یحیی
بن معین گفته لیس بالقوی و لیس بشیء و احمد بن حنبل گفته ارجو ان یکون صالح الحدیث و یزید بن زریع گفته کان حروریا و کان
یری السیف علی اهل القبلة و نسائی گفته ضعیف ست و ابو عبید آجری گفته ابوداود را از حالش پرسیدم گفت هو من
اصحاب الحسن و ما سمعت الا خیرا و یکبار دیگر ذکر وی کرد و گفت ضعیف افتی فی ایام ابراهیم بن عبد الله بن حسن بفتوی شدیدة
فیها سفک الدماء و محمد بن جعفر گفته مهدی باریک حاجب دراز و کمان ابرو ست و نیست میان ابروهای وی اقتران و کلان چشم
اخرجه الحاکم و نعیم بن حماد و در روایت علی کرم الله وجهه ست که انبوه ریش و شرمگین چشم و سیاه مردمک و درخشنده دندان ست
و بر رخ خالی داشته باشد و بر شانه علامت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بود و عبد الغافر فارسی در مجمع الغرائب و ابن الجوزی در
غریب الحدیث و ابن اثیر در نهایه آورده مرفوعا که میان هر دو ران وی بعد باشد و عبد الرحمن بن عوف گفته کشاده دندان باشد رواه
ابونعیم عنه و ابن عباس گفته میانه قد مشرب بالحمرة باشد و ابو امامه از ان حضرت صلعم روایت کرده که باشد میان شما و میان
روم چهار صلح چهارم بر دست مردی از آل هارون باشد بماند هفت سال گفته شد ای رسول خدا امام مردم دران روز
کیست فرمود از اولاد من ابن اربعین سنة روی او گویا کوکبی ست درخشان در رخساره راست وی خالی سیاه رنگ باشد
و بر وی دو عبای قطوانی بود گویا مردی از بنی اسرائیل ست مالک شود ده سال برآرد کنوز را و فتح کند مدائن شرک را رواه
ابونعیم و اخرجه الطبرانی فی الکبیر و رویانی در مسند و ابونعیم از حذیفه روایت کرده مرفوعا که مهدی مردی از اولاد من ست
رنگ او رنگ عربی ست و جسم او جسم اسرائیلی و لفظ شیخ علی متقی در حلیه وی اینست که در کتف او علامتی باشد چنانچه در کتف
حضرت صلعم بود و روی او همچو ستاره درخشنده باشد پیشانی کشاده و بینی دراز و باریک میان بینی بلند نماید کمان ابرو باشد و
با درازی ابرو چشمهای او فراخ باشد در میان دندانها و فرقی باشد یعنی سخت متصل نباشند و رنگ او رنگ عربیان باشد
یعنی گندم گون و جسم او جسم بنی اسرائیل یعنی در عرض و طول بر رخساره راست او خال سیاه باشد و همچنین بر کف دست راست
نیز باشد و لکنت در زبان او باشد که در وقت بستگی سخن دست راست بر زانوی چپ زند آنگاه سخن تواند گفت و در میان هر دو
زانوی وی کشادگی و بعد باشد و انبوه ریش بود و چشمهای او سرمه رنگ خلقی باشند انتهی و نحوه فی الاشاعة و
ابو الطفیل گفته که آنحضرت وصف کرد مهدی را و فرمود که در زبان او گرانی ست بزند زانوی چپ خود را بدست راست
خود وقتی که درنگ کند بروی سخن اخرجه نعیم بن حماد و این حرکتی ست که از مرد الکن ثقیل اللسان وقت تکلم بی اختیار
صادر میشود گویم ابوداود بسند خود از علی رضی الله عنه روایت کرده که فرمود آنحضرت صلعم سیخرج من صلبه رجل یسمی

یا سم نبیکم یشبه فی الخلق ولا یشبه فی الخلق یملا الارض عدلا خلق اول بضم خا بست بمعنی عادت خلق ثانی بفتح خا بست بمعنے
پیدایش یعنی در عادات وخصال اما با آنحضرت صلعم با شد و در صورت و حلیہ ما نا بوی صلعم نبود در رسالہ حشریہ گفتہ حضرت
امام سیہ اند از بنی فاطمہ قد ایشان مائل بدرازی باشد وسطبری و رنگ ایشان وشن و چہرۂ ایشان بچہرۂ جناب نبوت
صلعم مشابہ نباشد اما اخلاق ایشان با خلاق آنحضرت صلعم مشابہت تمام دارد و در زبان شریف وی قدری لکنت باشد
کہ در وقت سخن گفتن تنگدل شدہ گاہی دست بران زنند و گاہ بر زمین انتہی **وصل پنجم** واما سیرت وی پس ابوداود وا زام سلمہ
روایت کردہ یقسیم المال ویعمل فی الناس بسنۃ نبیہم صلعم ویلقی الاسلام بجرانہ علی الارض الحدیث و رجال این حدیث رجال
صحیح اند وابو سعید خدری گفتہ کہ فرمود رسول خدا صلعم یجئی الیہ الرجل فیقول یا مہدی اعطنی قال فیحثی لہ فی ثوبہ ما استطاع
ان یحملہ اخرجہ ابن ماجۃ والحاکم واللفظ للترمذی وقال ہذا حدیث حسن قد روی من غیر وجہ عن ابی سعید عن النبی صلعم و
لفظ ابن ماجہ و حاکم تتنعم امتی فیہ نعمۃ لم یسمعوا بمثلہا قط تؤتی الارض اکلہا ولا تدخر منہ شیئا والمال یومئذ کدوس فیقوم
الرجل فیقول یا مہدی اعطنی فیقول خذ و در اسانید این حدیث زید عمی ست دارقطنی و احمد بن حنبل و یحیی بن معین
گفتہ اند کہ انہ صالح و زیادہ کرد احمد انہ فوق یزید الرقاشی و فضل بن عیسی الرقاشی و ابو حاتم گفتہ ضعیف یکتب حدیثہ ولا یحتج
بہ و در روایت دیگر یحیی بن معین گفتہ لا شیٔ وقال مرۃ یکتب حدیثہ وہو ضعیف و جرجانی گفتہ متماسک و ابو زرعہ گفتہ
لیس بقوی واہی الحدیث ضعیف و ابو حاتم گفتہ لیس بذاک وقد حدث عنہ شعبۃ و نسائی گفتہ ضعیف و ابن عدی گفتہ
عامۃ ما یرویہ ومن یروی عنہم ضعفاء علی ان شعبۃ قد روی عنہ ولعل شعبۃ لم یرو عن اضعف منہ و گفتہ اند کہ این حدیث
ترمذی تفسیر روایت مسلم ست کہ از جابر آوردہ کہ گفت قال رسول اللہ صلعم یکون فی آخر امتی خلیفۃ یحثی المال حثیا ولا یعدہ
عدا و اخرجہ الدارقطنی ایضا و رجالہ رجال الصحیح و نیز تفسیر حدیث ابی سعید ست قال من خلفائکم خلیفۃ یحثو المال حثیا
ومن طریق اخری عنہما قال یکون فی آخر الزمان خلیفۃ یقسم المال ولا یعدہ انتہی رواہ احمد فی المسند ولیکن در این احادیث
مسلم ذکر مہدی نیست و نہ دلیلی دلالت میکند بر آنکہ مراد باین خلیفہ مہدی ست و رواہ الحاکم ایضا من طریق عوف
الاعرابی عن ابی الصدیق الناجی عن ابی سعید الخدری قال قال رسول اللہ صلعم لا تقوم الساعۃ حتی تملاء الارض جورا و
ظلما و عدوانا ثم یخرج من اہل بیتی رجلا یملؤہا قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و عدوانا وقال فیہ الحاکم ہذا صحیح علی شرط الشیخین
ولم یخرجاہ و رواہ الحاکم ایضا من طریق سلیمان بن عبید عن ابی الصدیق الناجی عن ابی سعید الخدری عن رسول اللہ
صلعم قال یخرج فی آخر امتی المہدی یسقیہ اللہ الغیث وتخرج الارض نباتہا ویعطی المال صحاحا وتکثر الماشیۃ
وتعظم الامۃ یعیش سبعا او ثمانیا یعنی حججا حاکم گفتہ حدیث صحیح الاسناد ولم یخرجاہ با آنکہ از سلیمان بن عبید احدی از
اصحاب کتب ستہ تخریج نکردہ لیکن ابن حبان او را در ثقات ذکر کردہ ست و مروی نیست کہ کسی در وی تکلم کردہ باشد
رواہ الطبرانی فی معجمہ الاوسط من روایۃ ابی الواصل عبد الحمید بن واصل عن ابی الصدیق الناجی عن الحسن بن یزید
السعدی احد بنی بہدلۃ عن ابی سعید الخدری قال سمعت رسول اللہ صلعم یقول یخرج رجل من امتی یقول بسنتی
ینزل اللہ عز وجل لہ القطر من السماء وتخرج الارض برکتہا وتملاء الارض منہ قسطا و عدلا کما ملئت جورا وظلما یعمل علی

انها لا انه سبع سنین و ینزل بیت المقدس طبرانی گفته و رواه جماعة عن ابی الصدیق ولم یدخل احد منهم بینه و بین ابی سعید الا
ابا الواصل فانه رواه عن الحسن بن یزید عن ابی سعید انتهی و این حسن بن یزید را ابو حاتم ذکر کرده ولیکن نشناخته مگر در سند همین
حدیث و ذهبی در میزان گفته انه مجهول لکن ذکره ابن حبان فی الثقات واما ابو واصل که از ابی الصدیق راوی ست احدی
از اصحاب سته از وی اخراج نکرده مگر ابن حبان در طبقه ثانیه او را در ثقات ذکر نموده و گفته یروی عن انس و روی عنه
شعبة و عتاب بن بشر و در توضیح گفته اخرجه الطبرانی و فی سنده من لم یعرف لکنه اخرجه الترمذی و ابن ماجه باختصار
گوییم درین حدیث هم ذکر مهدی نیست بلکه ذکر مردی از امت ست که سیرت وی چنین باشد لیکن ایرادش در باب مهدی
استیناسی بمقصود دارد و در روایت علی ست در حدیث طویل بذکر مهدی و یرد الله الی المسلمین الفتهم و نعمتهم و قاصیهم
و دانیهم رواه الطبرانی و هم از وی کرم الله وجهه مرویست بطریق ابو الطفیل از محمد بن الحنفیة که گفت کنا عند علی
فسأله رجل عن المهدی فقال علی هیهات ثم عقد بیده سبعا فقال ذلک یخرج فی آخر الزمان اذا قال الرجل الله الله
قتل و یجمع الله له قوما قزع کقزع السحاب یؤلف الله بین قلوبهم فلا یستوحشون الی احد و لا یفرحون باحد دخل فیهم
عدتهم علی عدة اهل بدر لم یسبقهم الاولون و لا یدرکهم الآخرون و علی عدد اصحاب طالوت الذین جاوزوا معه النهر قال ابو الطفیل
قال ابن الحنفیة اترید قلت نعم قال فانه یخرج من بین هذین الاخشبین قلت لا جرم والله لا ادعها حتی اموت مات
بها یعنی بمکة اخرجه الحاکم فی المستدرک و قال هذا حدیث صحیح علی شرط الشیخین گوییم این حدیث فقط بر شرط مسلم ست
زیرا که در وی عمار ذهبی و یونس بن ابی اسحق اند و بخاری از ین هر دو تخریج نکرده و نیز در وی عمرو بن محمد عبقری
ست و از وی هم بخاری احتجاجا اخراج ننموده بلکه استشهادا با آنکه عمار ذهبی متشیع بود اگرچه احمد و ابن معین و ابو حاتم
و نسائی و غیرهم توثیق وی کرده اند مگر علی بن مدینی از سفیان روایت کرده که بشر بن مروان هر دو پاشنهای او
بریده بود گفتم در کدام چیز گفت در تشیع و عن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلعم یکون فی آخر الزمان عند
تظاهر من الفتن و انقطاع من الزمن امیر اول مایکون عطاؤه للناس ان یأتیه الرجل فیحثی له فی حجره یهمه من یقبل منه
صدقة ذکر [illegible] لا یصیب الناس من الفرج اخرجه العقیلی و ابن عساکر و عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه وسلم قال
یکون فی امتی المهدی ان قصر فسبع و الا فتسع تنعم فیها امتی نعمة لم ینعموا بمثلها ترسل السماء علیهم مدرارا و لا تدخر الارض
شیئا من النبات و المال کدوس یقوم الرجل یقول یا مهدی اعطنی فیقول خذ اخرجه البزار فی سنده و الطبرانی فی معجمه
الاوسط و [illegible] طبرانی [illegible] گفته اند که منفرد ست بدان محمد بن مروان عجلی و زیاده کرد بزار و لا نعلم انه تابعه
علیه احد و اگرچه [illegible] ابن حبان نیز در ثقات او را ذکر کرده و یحیی بن معین گفته صالح ست و یکبار دیگر گفته لیس به
[illegible] ابو زرعه گفته لیس [illegible] عبد الله بن احمد بن حنبل گفته رایت محمد بن مروان العجلی حدث
[illegible] و کتب بعض اصحابنا عنه گویا تضعیف وی کرده و از قره بن ایاس آمده
[illegible] من امتی اسمه اسمی و اسم ابیه اسم
[illegible]

او ثمانیا او تسعا یعنی سنین اخرجه ابو بکر البزاز فی سنده و الطبرانی فی معجمه الکبیر و الاوسط و در سند ش داود بن المحبر بن قحذم
عن ابیه ست و این هر دو سخت ضعیف اند و از ابن عباس مرفوعا آمده که پادشاه تمام روی زمین چهار کس اند دو مومن ذو القرنین
و سلیمان و دو کافر نمرود و بخت نصر و نزدیک ست که مالک شود تمام او را پنجمین از اهل بیت من اخرجه ابن الجوزی فی تاریخه گویند
بیدار نکند مهدی نائم را و نریزد خون را و مقاتله کند بر سنت و ترک ندهد هیچ سنت را مگر آنکه قائم سازد آنرا و نه هیچ بدعت را مگر
آنکه بردارد آنرا و قائم شود دین اسلام در آخر زمان بزمانهٔ او چنانکه بود در اول زمان بعهد سعادت عهد آنحضرت صلعم و مالک تمام دنیا
گردد و صلیب را بشکند و خوک را بکشد ابن حجر این علامات را در ذکر مهدی در قول مختصر آورده و این دو وصف آخر در علامات عیسی
علیه السلام نیز وارد گشته و نیست منافات میان هر دو زیرا که محتمل که این کار از هر دو بزرگوار بوجود آید یا نسبت بهر دو باعتبار
وحدت زمان باشد چه مهدی و عیسی هر دو ناصر دین اسلام و تابع سنت خیر الانام و محیی سنن رسول کریم باشند پس فعل و عمل هر یکی
گویا صنع دیگری ست بلا تفاوت و چون مهدی علیه السلام مقاتله بر احیاء سنت و اماتت بدعت فرماید علماء وقت که خوگر تقلید
فقهاء و اقتداء مشائخ و آباء خود باشند گویند این مرد خانه برانداز دین و ملت ماست بمخالفت برخیزند و بحسب عادت خود حکم بتکفیر
و تضلیل وی کنند اما از سطوت سیف و جلال شوکتش کار ایشان پیش نرود و دم ان تقلید بی چراغ گردد و دولت کدهٔ سنت
بوجود باجود وی منور شود و سنیان متبع غالب و بدعتیان مقلد مغلوب گردند و یوئده ما اخرج نعیم بن حماد عن ابی جعفر قال یظهر المهدی
بمکة عند العشاء معه رایة رسول الله صلعم و قمیصه و سیفه و علامات و نور و بیان فاذا صلی العشاء نادی باعلی صوته یقول اذکرکم
الله ایها الناس و مقامکم بین یدی ربکم فقد بعث الانبیاء و انزل الکتب و امرکم ان لا تشرکوا به شیئا و ان تحافظوا علی طاعته و
طاعة رسوله و ان تحیوا ما احیی القران و تمیتوا ما امات و تکونوا اعوانا علی الهدی و وزراء علی التقوی فان الدنیا قد دنا فناءها و
زوالها و اذنت بالانصرام عن اقبالها و انی ادعوکم الی الله و الی رسوله و العمل بکتابه و اماتة الباطل و احیاء السنة الخ و در ین
روایت دلیل ست بر انچه ذکر کردیم با وضح بیان و حسن سیرت و سریرت وی علیه السلام و اخرج ایضا عن علی عن النبی صلعم قال
المهدی رجل من عترتی یقاتل علی سنتی کما قاتلت انا علی الوحی و این مقاتله بر سنت همانوقت راست می نشیند که تفریعات فقهیه
علماء زمان را سنت شمرده نشود و رنه این مقاتله هیچ معنی ندارد و بالجمله زمان برکت نشان وی می نظر بقوت اسلام و رفع ظلمت
کفر و آثام و عموم قسط و عدل و وضع جور و ستم عروس دهر باشد ؎ جهان چنان شود از عدل او که ناخن باز ، علاج ناخنهٔ دیدهٔ
حمام کند ، در اشاعه گفته پر کند مهدی دلهای امت محمدیه را بتونگری و امر کند منادی را که ندا کند هر که او را حاجت باشد
در مال گو بیاید پس بیاید او را مگر مردی و گوید منم سائل فرماید بیا خازن را و بگو او را که مهدی امر کرده ست ترا که مرا مالی
بدهی خازن گوید بگیر بهر دو دست خود تا آنکه چون مال را بکنار کشد نادم شود و گوید منم حریص تر امت رسول خدا صلعم و عاجز
کردم را چیز بلکه گنجایش کرد او شان او خواهد که آن مال را واپس دهد ما از وی استرداد نکنند و مهدی بفرماید که چیز بخشیده و ا پس
نمی گیریم انتهی آنرا ترجمه این حدیث را احمد در مسند و ابو یعلی از ابو سعید مرفوعا آورده اند و رجال هر دو ثقات و قد اخرجه الترمذی مختصرا
و اول حدیث ابشرکم بالمهدی رجل من قریش من عترتی یبعث علی اختلاف من الناس و زلازل فیملأ الارض قسطا
و عدلا کما ملئت جورا و ظلما یرضی عنه ساکن السماء و ساکن الارض یقسم المال صحاحا فقال له رجل ما صحاحا قال بالسویة بین الناس

و در آخر حدیث گفته فیکون کذلک سبع سنین او تسع سنین ثم لا خیر فی العیش بعده و روی نحوه ابن ابی شیبة عن مطر
گفت ما اہل بیت احسانیم و انچه داده ایم باز نستانیم و ابو سعید خدری گفته ذکر فرمود آنحضرت صلعم محنتی و شدتی
و آزمایشی که برسد امت را تا آنکه نیابد مرجای پناه که پناه برد آنجا از ظلم مردم پس برانگیزد و بفرستد خدایتعالی مردی از فرزند
و کسان من که پر کند زمین را بداد چنانکه پر کرده شده بود بجور و ستم راضی شوند از وی ساکن آسمان و ساکن زمین نمی گذارد آسمان
از قطرات باران خود چیزی مگر که می ریزد آنرا بزمین و نمی گذارد زمین از رستنی های خود چیزی را مگر که بیرون آرد آنرا تا آنکه آرزو
کنند احیاء زندگی اموات را اخرجه الحاکم فی المستدرک و صححه زعدل او شده باز سفید جفت پلنگ و ماس او شده شیر
سیه رفیق شغال و نه این دراز کند در زمین چه و پنجه و نه آن غراز برد در هوا بد و چنگال و در اشاعه زیاده کرده که خوشنود
شود از وی طیر در جو و وحش در قفر و ماهی در بحر انتهی و گفت ابو هریره منسو آنحضرت صلعم می باشد در امت من مهدی
متنعم شود امت بعهد او نعمتی که تنعم نکرده است بمانند آن نه نیک ایشان و نه بد ایشان فرستاده شود آسمان بر ایشان باران
بسیار و ذخیره نکند از قطرات خود چیزی و آورده شود زمین بتمام رستنی ذخیره نکند از تخم خود هیچ شی اخرجه الدارقطنی
فی الافراد والطبرانی فی الاوسط و رجاله ثقات آسود جهان بدولت او و افروخت نظر بطلعت او و ابو سعید
خدری گفته پناه میگیرد امت بمهدی چنانکه پناه میگیرد مگس شهد بسوی یعسوب خود تا آنکه مردم بر مانند امر اول شوند
یعنی کار و بار دنیا بروش زمانه آنحضرت صلی الله علیه وسلم گردد و مدد کنند او را خدایتعالی بسه هزار فرشته که روی
و پشت مخالفین او را بزنند اخرجه نعیم بن حماد عن علی و باشد جبرئیل بر مقدمه و میکائیل بر ساقه لشکر او و شاد شوند
بوجود او اہل ارض و سماء و طیور و وحوش و حیتان در بحر اخرجه ابو عمرو عثمان بن سعد المقبری فی سننه عن حذیفة
بن الیمان مرفوعا و درین باب ست از قتاده نزد حمید بن حماد و در اشاعه گفته جاری شود بر دست او ملاحم و برآید
کنوز و فتح کند مدائن ما بین خافقین و آورده شوند روبروی او ملوک هند غل در گردن کرده و این خزائن حلی بیت المقدس
کرده شود و گرگ و گوسفند در زمانه او یکجا بچرند و کودکان بمار و کژدم بازی کنند و با ایشان هیچ گزند نرسد و در کاشت
یک غله هفت صد مد پیدا شود و دور شود ربا و زنا و شرب خمر و دراز شود عمر و ادا کرده شود امانت و هلاک شوند
اشرار و مبغوض شوند اعدا آل رسول صلعم و فرو نشیند بوی فتن عمیاء و مامون گردد زمین تا آنکه حج کند زنی با پنجاه
زنان دیگر بی مرد و نترسد از هیچ چیز جز خدایتعالی در آثار انبیا آمده که نیست ظلم در حکم او و نه عیب انتهی ما فی الاشاعه گویم
روایت حج زن را نعیم از کعب و حمید بن حماد از قتاده آورده و زیاده کرده که مید هد زمین در ینوقت زکوة خود و
آسمان برکات خود و علی مرتضی گفته برآید مردی از اولاد من وقتی که بمیرد دلهای مومنان همچو مردن ابدان بسبب
ضرر و شدت جوع و قتل و تواتر فتن و ملاحم عظمی و اماتت سنن و احیاء بدع و ترک امر معروف و نهی عن المنکر پس زنده کند
خدای تعالی بمحمد بن عبدالله یعنی مهدی سنن مرده را و شاد شوند بعدل و برکت او دلهای مومنان و الفت گیرد بوی
جماعات عجم و قبائل عرب اخرجه ابن المنادی و نیز وی از کتاب انیال نقل کرده که درست کند خدا بمهدی هر انچه
تباه شده باشد پیش ازوی و رها کند اہل ایمان را و زنده کند سنت را و فرو نشاند آتش بدعت را و باشند مردم

در زمانهٔ او عزیز و غالب بر مخالفین ابو صباح گفته صغیر در زمانهٔ وی گوید ای کاش پیر شوم یعنی این زمانه را بیشتر دریابم
و دیر تر دران بمانم کبیر گوید ای کاش درینوقت صغیر میبودم یعنی تا دیر تر می استادم و طول عمر در سایهٔ وی بسر میکردم
قف طاوس که شاگرد ابن عباس ست گفته دوست دارم که نمیرم تا آنکه دریابم زمانهٔ مهدی را که زیاده کرده میشود در آن
احسان در حق محسن پذیرفته میشود توبهٔ عاصی و نعمت داده میشود بنا فرمان اخرجه نعیم بن حماد کاتب حروف گوید عفا الله عنه
که من اولی ترم باین تمنا از طاوس رحمه الله تعالی زیرا که زمان وی از زمان ظهور فاطمی موعود بعد تمام داشت و زمانهٔ من ان شاء الله
تعالی همعنان زمانهٔ اوست اگرچه تعیین وقت صحیح نشده اما لا بد اقرب ست از زمان وی و کل ما هو آت قریب و نیز در حدیث
شریف آمده من ادرک منکم عیسی بن مریم علیه السلام فلیقرءه منی السلام رواه الحاکم این دور افتاده نزدیکی طلب با حرص
تمام ست که اگر عهد سعادت مهد حضرت روح الله سلام الله علیه و علی نبینا علیه التحیة و الصلوة دریابد اول کسیکه تحفهٔ سلام سنت
الاسلام را از جانب خیر الانام محمد صلعم رساند من باشم تا کتیبهٔ انجم از کتائب محمدیه گردم و کلاه گوشهٔ سعادت دارین باین خدمت
برکت و رجبت باسمان هفتم بشکنم ع حباب ار بیندازم از نشاط کلاه * اگر ز عکس تو روی بجام ما افتد * و زینهار تعجب از این تمنا
نکنی که اکابر و مشائخ اسلام نیز پیش از من چنین آرزوها کرده اند و نفسی سرد از دل پر درد بشوق لقای فرحت انتمای وی علیه
السلام بر آورده بلکه بعضی از ایشان این تمنا را بزبان خامه بطور وصیت سپرده اند و اول ایشان در علم من شیخ ابن عربی
حاتمی ست پستر شیخ محمد یحیی معروف بشاه خوب الله اله آبادی پستر شاه ولی الله محدث دهلوی آری استحصال مناسبت باین
بزرگواران اگرچه باشتراک در تمنای واحد باشد نعمت بزرگ و سعادت سترگ و دولت شگرف ست ع و تشبهوا ان لم تکونوا
مثلهم * ان التشبه بالکرام فلاح * من نیز باولاد سعید و اخلاف حمید خود و بارک الله تعالی فیهم و لهم و علیهم بما یحب و یرضاه وصیت
و نصیحت میکنم که اگر بتقدیر الهی از ادراک این سعادت عظمی و موهبت کبری محروم مانم و عمر مستعارم وفا نکند ایشان هرگز
از خود بتقصیری در ابلاغ این سلام برکت انجام میمنت التیام راضی نشوند و خویش را از دریافت این نعمت بی بدل و
نصرت مهدی و عیسی علیهما السلام بجان و مال معذور و مقصور و مجبور ندارند و تا توانند در رسانیدن سلام بنوعی التزام خدمت
جان نثاری جناب امام عالیمقام و حضرت روح الله علیه السلام دریغ ننمایند و بالله التوفیق و هرچند احادیث وارده در
وجود مهدی آخر زمان و ظهور وی دران آوان بنا بر کثرت طرق بحد شهرت و استفاضه رسیده و انکار جمعی را از منکرین
وجود او از هم پاشیده لیکن شک نیست دران که اسانید اکثر طرق وی معلول ست بغفلت رجال اسانید و سوء حفظ یا
ضعف یا سوء رائی و غیر ذلک اما آنچه از وی در سنن ترمذی و ابو داؤد و ابن ماجه و بزار و حاکم و طبرانی و ابو یعلی موصلی
و دارقطنی و غیرهم مروی گشته اصح ست از غیر آن خصوصا اقل قلیلش که در صحیحین ست زیرا که اجماع بر تلقی وی بقبول
و عمل بر آنچه درو ست در راست متصل گشته و درین اجماع اعظم حمایت و احسن دفع ست و غیر صحیحین بمثابهٔ صحیحین نیند و مجموع
این روایات ضعیفه و مطعونه افادهٔ صحت شهادت وجود وی در آخر زمان میکنند اگرچه خالص از آنها از نقد اقل قلیل باشد
والله اعلم **فصل ششم** واما علاماتی که شناخته شود بآنها مهدی موعود علیه السلام پس از الجمله آنست که
کربا وی قمیص و سیف و رایت رسول خدا صلعم باشد و منتشر نشد این رایت از روز وفات وی صلعم و نشود تا آنکه بیرون

آید مهدی و مکتوب باشد بروی این لفظ البیعة لله و در اشاعه گفته این رایت از گلیم سیاه خط باشد گویم این روایت
را نعیم بن حماد از جعفر اخراج کرده و از انجمله آنکه بر سرش ابر سایه کند و منادی از وی نداد هد که این مهدی ست خلیفه
خدا اتباع او کنید و بیرون آید از وی دستی که اشاره کند بسوی مهدی به بیعت اخرجه ابونعیم عن ابن عمرو و در روایتی آمده
که فرشته باشد بر سری و ندا کند که هذا خلیفة الله المهدی فاسمعوا واطیعوا اخرجه ابونعیم والخطیب فی تلخیص المتشابه
عن ابن عمر و از علی مرتضی گفته اشاره کند مهدی طرف پرنده پس بیفتد بدست او و بنشاند شاخی از درخت در جای
از زمین پس سبز شود در دم و برگ آرد ذکره السیوطی و از انجمله آنکه لشکری از شام بر سر وقت وی رسد و در بیدا میان
مکه و مدینه بزمین فرو رود اخرجه ابوداؤد عن ام سلمة فی حدیث طویل و از انجمله آنکه ندا کند منادی از آسمان یهاالناس بدرستیکه خدای
تعالی از شما جبارین و منافقین و اشیاع ایشان را دوالی کرد بر شما بهترین امت محمد را صلعم پس لاحق شوید بوی در مکه
که وی مهدیست و نامش محمد بن عبدالله و طلحه بن عبدالله از آنحضرت صلعم روایت کرده که فرمود ستکون فتنة لایسکن
منها جانب الا تشاجر جانب حتی ینادی مناد من السماء ان امیرکم فلان اخرجه الطبرانی فی معجمه الاوسط گویند مراد بامیر
درین حدیث مهدی ست که ندا کنند بنام وی لیکن در سندش مثنی بن صباح ست وهو ضعیف جدا و در توضیح گفته
هو متروک و وثقه ابن معین فی روایة وضعفه ایضا و در حدیث تصریح باسم مهدی نیست اما ذکر این حدیث در ابواب
و ترجمه مهدی کرده اند استیناسا والله اعلم و از انجمله بر آوردن زمین ست افلاذ کبد خود مثل اسطوانه طلا و از انجمله
بر آوردن اوست کنز کعبه مکرمه را از زیر وی و قسمت نمودن آن در راه خدا شیخ علی متقی گفته وی عالم را بعدل خود پر کند
و خزینهائی که در زیر کعبه ست در زمان او بیرون آید انتهی و در رساله حشریه گفته ایشان خزانه را که در پیش در کعبه
مدفون ست و آنرا رتاج الکعبه گویند بر آورده در مسلمانان قسمت کنند انتهی گویم مرویست از علی که در آمد عمر بن خطاب
بکعبه و گفت والله نمیدانم که نگهدارم خزائن بیت الله و ما فیها را از اسلحه و اموال یا قسمت کنم آنرا در راه خدا پس گفت
علی بر وای امیرالمؤمنین که تو صاحب این خزائن نیستی صاحب وی جوانی از قریش ست که در آخر زمان آنرا براه خدا قسمت
کند اخرجه نعیم بن حماد اگرچه درین اثر نام مهدی نیست لیکن گفته اند که مراد بجوان وی ست والله اعلم و از انجمله آنکه تابوت
سکینه را از غار انطاکیه یا از بحیره طبریه بر آورده در بیت المقدس نهد و یهود بدیدن وی مسلمان شوند الا القلیل منهم و
از انجمله انفلاق بحر ست برای او چنانکه برای بنی اسرائیل شده بود و از انجمله آمدن رایات سود ست بسوی وی
از طرف خراسان برای بیعت و درین باب حدیثهاست که همه ضعیف اند و از انجمله آنکه فراهم شود وی با عیسی بن مریم و نماز
گذارد و عیسی پس وی اقتدا کند وی در احوال مهدی منتظر گفته ان هذا الرجل هو الذی یصلی بالناس صلوة الظهر
و یجدد الاسلام و یظهر العدل و یفتح جزیرة الاندلس و یصل الی رومیة فیفتحها و یسیر الی المشرق فیفتحه و یفتح
القسطنطنیة و یصیر له ملک الارض فیتقوی المسلمون و یعلو الاسلام و یظهر دین الحنیفیة انتهی و از انجمله آنکه بر کتف وی
علامت نبی صلعم و در زبان او ثقل باشد کما تقدم هکذا قالوا والله اعلم بالصواب در اشاعه گفته از حسین بن علی آمده
که صاحب این امر یعنی مهدی و غیبت باشد یکی طویل تا آنکه بعض گویند که وی بمرد و بعضی گویند که برفت و احدی

برجای غیبت او مطلع نشود نه ولی و نه غیر او مگر مولائی که متولی امر او شود و این هر دو غیبت هنوز واقع نشده و شاید
این غیبت اختفا او بجبال طائف باشد و مردم نزد او رسیده فراهم شوند و او با ایشان برآید و اهل مکه هزیمت خورده
بعده در جبال مکه غائب شود و هیچکی بروی آگاه نشود و مؤید اینست آنچه از ابو جعفر محمد بن علی باقر مروی شده که صاحب
این امر را غیبتی باشد در بعض این شعاب بدست خود اشارت کرد بسوی ناحیهٔ ذی طوی و ملائم اوست قول ابی عبد الله
حسین که غائب شود وی تا آنکه بعضے گویند که بمرد زیرا که گمان موت در همان اختفاست که بعد ظهور شود و آنکه امامیه گویند
محمد بن حسن عسکری مهدی مختفی غائب ست و بر بعض شیعه خود ظاهر گشته باز غائب شد و خواص شیعه او را می بینند پس حج ایشان آنست
که ظهور او برای بعض خواص در حقیقت ظهور نیست و عدم اطلاع احدی برجای غیبت او ولی باشد یا غیر او چنانکه در روایت حسین ست
منافی معرفت خواص شیعه مر او راست و همچنین بعد وی او مختفی در ناحیهٔ ذی طوی راه غیبوبت او در سرداب سر من رای ست الله اعلم
انتهی گویم چون این هر دو غیبت در حدیثی صحیح نیامده و مستندش جز قول حسین بن علی که سندش معلوم نیست نبود حجت تام بر
شیعه نیست مانع را عدم وجود اوصاف مهدی منتظر در محمد بن حسن عسکری و استحاله طول عمر باین مقدار بدون ورود نص صحیح
صحیح از شارع و ثبوت وفات وی در صغر سن باتفاق مورخین کافی ست بعده در اشاعه گفته در آن سال خروج وی مردم حج کنند
بلا امیر و چون همگنان طواف کرده نزول بمنی کنند بعض قبائل بر بعض شورش نمایند و باهم اقتتال کنند و حجاج بغارت روند
و خونها بر جمرهٔ عقبه بریزد و روان شود و هفت کس اهل علم از آفاق شتی بر غیر میعاد برسند با هر یکی از این هفت علما سه صد و
چند کس بیعت کرده باشند و همه ایشان در مکه معظمه مجتمع شوند و یکی دیگری را بگوید سبب آمدن شما درینجا چیست وی گوید
در طلب این مرد که بر دستهای او فتن بنشیند و قسطنطنیه فتح شود آمده ایم و ما او را بنام او و نام پدر و مادرش میشناسیم پس
هر هفت کسان اتفاق کرده جستجوی او در مکه معظمه نمایند و او را بگویند که تو فلان بن فلان هستی وی گوید من مردی از
انصارم چون حال او را پیش اهل خبرت و معرفت باز گویند عارفان او بگویند که صاحب مطلوب شما همین ست و وی بمدینه
رسیده باشد ناچار در طلب و بمدینه آیند وی از آنجا بمکه بگریزد تا آنکه سه مرتبه همچنین شود و صاحب مدینه طلب کردن مردم
مر مهدی را دریافته تجهیز جیش کند در طلب هاشمین بمکه و این هر هفت بمکه رسیده در نوبت سوم او را دریابند نزد رکن
و گویند اثم ما بر تست و خونهای ما بر گردن تو اگر دست خود برای اخذ بیعت دراز نکنی و اینک لشکر سفیانی در طلب
ما متوجه شده و بران مردی از حرم ما موست و او را تهدید بقتل کنند اگر این کار را سرانجام نکند پس ناچار مهدی میان
رکن و مقام نشسته مردم را بیعت گیرد و نزد نماز عشا با وی رایت رسول خدا صلعم ظاهر شود و هم قمیص و سیف او صلعم
پس نماز عشا گذارده در مقام ابراهیم آید و دو رکعت نماز بجا آورده بالای منبر رود و باعلی صوت ندا کند اذکرکم الله
ایها الناس و مقامکم بین یدی ربکم و خطبه درازه بخواند و در وی ترغیب احیاء سنن و اماتت بدعت فرماید و در سه صد
و سیزده کس بر عدد اصحاب بدر و عدد اصحاب طالوت وقت مجاوزت نهر از ابدال شام و عصائب اهل عراق و نجباء مصر
بر غیر میعاد همچو قزع خریف ظاهر شوند این رفقا و رهبان باللیل و شیران بنهار باشند و جیش صاحب مدینه بر سر ایشان
رسیده مقاتله کند و می ایشان را هزیمت داده تعاقب کنان تا مدینه رساند و مدینه را از دست ایشان برآرند و عیان

ایشان بمدینه بوده باشند بارها وجود وقوع بیعت شب عاشورا و بودن مدت بعد قضاء مناسک تا شب عاشورا قریب بیست یوم
یا بیست و پنج روز و بودن مسافت میان حرمین ده مرحله یا زیاده بسیر معتاد و تخلل طلب ایشان هر بار در هر دو حرم محترم
مشکل نیست زیرا که اتیان مدینه بر رکاب در پنج روز هم ممکن است پس در بیست و پنج روز تکرر اتیان ممکن باشد با آنکه ایشان همگنان
اولیا بوده اند ممکن که طی ارض کرده برسند و از اصحاب خطوات باشند انتهی ما فی الاشاعه گویم این تاویل رفع اشکال تو دقیقه
مرضی نیست و قید تواریخ هم ضرورت ندارد و غرض اصلی طلب و تکرار طلب است تا چه اتفاق افتد و تا این تواریخ مستند بدلیل
صحیح از سنت ثابته نداشته باشد بنا اشکال بر آن و توجه برفع اشکال مذکور عبث است فلیعلم باب پنجم در بیان وقائع
و فتن که در زمان ظهور مهدی علیه السلام واقع خواهد شد و اول این فتن خروج سفیانی است و داستان از حال او گذشته
و بقیه قصه وی این است که چون سفیانی خبر ظهور مهدی علیه السلام بشنود لشکری از کوفه بمدینه فرستد این لشکر تا سه روز
مدینه را استباحه گرداند و قتال کند و مهدی را جستجو نماید و از مدینه برآمده در طلبش قصد مکه کند چون به بیدا نام وادی
برسد اول و آخر و اوسط او همه بزمین فرو روند و واحدی نجات نیابد مگر مردی که نذیر سفیانی و بشیر مهدی باشد مهدی این
خبر شنیده ارشاد فرماید که آری این وقت خروج است پس بیرون آید و بر مدینه بگذرد و اسیران بنی هاشم را رها فرماید و تمام
ارض حجاز بر دست او مفتوح شود و در رساله حشریه گفته همان سفیانی که عدو اهل بیت است جد مادری او از قوم کلب است فوج
بر مهدی بفرستد چون این فوج در صحرای ما بین مکه و مدینه رسد و در دامن کوه منزل کند اول و آخر همه خسف شوند و در
زمین فرو روند و در آخرت موافق اعمال و عقیده محشور شوند و هیچ بد و نیک نجات نیابند مگر دو کس یکی آنکه این خبر را بحضرت
امام رساند و دیگری بسفیانی انتهی و لفظ حدیث مرفوع بروایت ام سلمه این است یکون اختلاف عند موت خلیفة فیخرج
رجل من اهل المدینة هاربا الی مکة فیاتیه ناس من اهل مکة فیخرجونه کارها فیبایعونه بین الرکن و المقام و یبعث الیه بعث من الشام
فیخسف بهم بالبیداء بین مکة و المدینة فاذا رای الناس ذلک اتاه ابدال الشام و عصائب اهل العراق فیبایعونه ثم ینشأ رجل
من قریش اخواله من کلب فیبعث الیه بعثا فیظهرون علیهم و ذلک بعث کلب و الخیبة لمن لم یشهد غنیمة کلب فیقسم المال و یعمل
فیهم بسنة نبیهم و یلقی الاسلام بجرانه الی الارض فیلبث سبع سنین و قال بعض الرواة تسع سنین ثم یتوفی و یصلی علیه المسلمون
اخرجه ابو داود [illegible] من روایة صالح بن الخلیل عن صاحب له ثم رواه من روایة ابن الخلیل عن عبد الله بن الحارث عن ام سلمة فتبین بذلک
[illegible] الاول و رجاله رجال الصحیحین لا مطعن فیهم و لا مغمز و قد یقال انه من روایة قتادة عن ابی الخلیل و قتادة مدلس
و قد عنعنه و المدلس لا یقبل من حدیثه الا ما صرح فیه بالسماع مع ان الحدیث لیس فیه تصریح بذکر المهدی نعم ذکره ابو داود فی
ابوابه شوکانی در توضیح گفته اخرجه احمد و ابو داود و الحاکم فی المستدرک و اخرجه ایضا الطبرانی فی الاوسط و رجاله رجال
الصحیح و عن ام سلمة ایضا بلفظ قال رسول الله صلعم یسیر ملک المشرق الی المغرب فیقتله فیبعث جیشا الی المدینة فیخسف
بهم فیعوذ عائذ بالحرم فیجتمع الناس الیه کالطیر الواردة المتفرقة حتی یجتمع الیه ثلاث مائة و اربع عشر رجلا فیهم نسوة فیظهر علی
کل جبار و ابن جبار و [illegible] من العدل ما یتمنی له الاحیاء امواتهم فیحیی سبع سنین ثم ما تحت الارض خیر من ما فوقها اخرجه الطبرانی
فی الاوسط و رجاله رجال الصحیح و حدیثها ایضا بنحو الفاظ الحدیث الاول باختصار و فی الصحیح طرف منه و رواه الطبرانی

فی الاوسط والکبیر و فی اسناده عمران القطان و ثقه ابن حبان و ضعفه جماعة و بقیة رجاله رجال الصحیح انتهی و در حدیث ابو هریره
آمده مرفوعا یخرج رجل یقول له السفیانی فی عمق دمشق و عامة من یتبعه من کلب فیقتل حتی یبقر بطون النساء و یقتل الصبیان
فیجمع لهم قیس فیقتلها حتی لا یمنع ذنب تلعة و یخرج رجل من اهل بیتی فی الحرة فیبلغ السفیانی فیبعث الیه جندا من جنده فیهزمهم
فیسیر الیه السفیانی بمن معه حتی اذا صار ببیداء من الارض خسف بهم فلا ینجو منهم الا المخبر اخرجه الحاکم فی المستدرک و در اشاعه گفته
بعده مردی از ماوراء النهر بر آید او را حارث گویند وی حراث باشد بر مقدمه لشکر وی مردی بود که او را منصور گویند
وی تمکین آل محمد صلعم پردازد چنانکه قریش آنحضرت را جای داده بر هر مومن نصرت وی واجب ست و این مرد محتمل که هاشمی
باشد که ذکرش بیاید و حارث لقب او بود چنانکه لقب مهدی جابر ست یا مردی دیگر غیر او باشد انتهی گویم این روایت
را ابو داود از هارون از عمرو بن قیس از مطرف بن طریف از ابی الحسن از هلال بن عمر باین لفظ آورده که سمعت علیا یقول
قال النبی صلعم یخرج رجل من وراء النهر یقال له الحارث علی مقدمته رجل یقال له منصور یوطی او یمکن لآل محمد کما مکنت قریش
رسول الله صلعم وجب علی کل مومن نصره او قال اجابته و ابو داود بعد این روایت سکوت کرده و در جای دیگر گفته هارون هو
ولد الشیعة و سلیمانی گفته فیه نظر و هم ابو داود در باره عمرو بن قیس گفته لا بأس فی حدیثه خطاء و ذهبی گفته صدوق له اوهام و ابو الحسن
و هلال بن عمر که در سند این حدیث اند هر دو مجهول اند و معروف نیست ابو الحسن مگر از روایت مطرف بن طریف در رسالهٔ حشر
گفته شخصی از اهل خراسان که مقدمه لشکر او مردی منصور نام باشد با فوج کثیر بقصد مدد حضرت ایشان بیاید و در راه جماعت
کثیر را از نصاری و بد دینان صاف سازد انتهی بعده در اشاعه گفته که اهل خراسان شورش کنند بعسکر سفیانی و وقعات
متعدد در میان آنها واقع شود وقعه در تونس و وقعه در دولاب ری و وقعه در تخوم زرنج و چون این قتال بر ایشان بطول
انجامد مردی را از بنی هاشم بیعت کنند بکف راست و خالی باشد و حق تعالی کار او را سهل و طریقه او را آسان گردانده
وی برادر مهدی باشد از یک پدر یا ابن عم وی باشد و درین هنگام در آخر مشرف بوده همراه خراسانیان و اهل طالقان
بیرون آید و با او رایت صغار سیاه رنگ باشد و این رایت غیر رایت بنی عباس ست که بر مقدمه وی مردی از موالی تمیم
میانه قد زرد رنگ قلیل اللحیه کوسج شعیب بن صالح نام خواهد بود و با پنجهزار کس بر آید و خروج مهدی در یافته متابعت
او کند و او را بر مقدمه خود بگمارد اگر جبال رواسی پیش آیند هدم نماید و تمهید امر کند برای مهدی چنانکه قریش برای
آنحضرت صلعم کردند و در حدیث آمده چون بشنوید رایات سود را که آمده از خراسان پس بیائید او را اگرچه رفتن افتد به سینه
و شکم بر برف و علی کرم الله وجهه گفته اگر در صندوقی مقفل باشم آن صندوق و قفل را شکسته با ایشان ملحق شوم و در
روایتی آمده که در وی خلیفهٔ خدا مهدی ست یعنی در وی نصرت ست و نه وی درین وقت بلکه باشد انتهی گویم اصل
روایت از ثوبان این ست قال رسول الله صلعم یقتتل عند کنزکم ثلاثة کلهم ابن خلیفة ثم لا یصیر الی واحد منهم حتی تطلع الرایات
السود من قبل المشرق فیقتلونهم قتلا لم یقتله قوم ثم ذکر شیئا لا احفظ قال فاذا رأیتموها فبایعوه ولو حبوا علی الثلج
فانه خلیفة الله المهدی اخرجه ابن ماجه و الحاکم فی المستدرک و رجاله رجال الصحیحین مگر در سندش ابو قلابه جرمی ست
ذهبی و غیره گفته اند انه مدلس و نیز در وی سفیان ست و او مشهور ست بتدلیس و هر واحد از ایشان حدیث را معنعن کرده

وصراحت بسماع ننموده پس مقبول نباشد و نیز در وی عبدالرزاق بن همام ست و وی شهرت دارد به تشیع در آخر عمر
نابینا و مختلط گشته ابن عدی گفته حدث باحادیث فی الفضائل لم یوافقه علیها احد نسبوه الی التشیع انتهی در توضیح گفته
وفی لفظ من حلیته اخرجه الدیلمی ستطلع علیکم رایات سود من قبل خراسان فأتوها ولو حبوا علی الثلج فان فیها خلیفة الله المهدی انتهی
و نیز ابن ماجه از عبدالله بن حارث بن جزء زبیدی از طریق ابن لهیعه از ابی زرعه از عمر بن جابر حضرمی از عبدالله بن حارث
بن جزء روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم یخرج ناس من المشرق فیوطئون للمهدی یعنی سلطانه و در توضیح
گفته فیه عمرو بن جابر وهو کذاب اخرجه الطبرانی فی الاوسط انتهی و فیه ما فیه گوییم ابن لهیعه متفرد ست بدان و وی ضعیف
ست و شیخ او عمر بن جابر اضعف ست از وی و علی ای حال میان او و خیل سفیانی مقتله عظیمه رو دهد در اصطخر تا آنکه
خیل در دماء مقتولین تا رسغ فرو روند بعده جنود از طرف سجستان بیاید و بر ایشان مردی از بنی عدی بود او تعالی انصار
و جنود او ظاهر سازد در اشاعه گفته روایت همچنین ست و یحتمل که مدد هاشمی بود پس در مداین وقعه بعد وقعه می شود و
وقعه عاقر قوفا وقعه سخت باشد که هر ناجی از وی خبر دهد رایات سود آید و بر آب فرو کش گردد در حدیث همچنین مطلق آمده
و شاید که مراد باین آب دجله باشد و اصحاب سفیانی که در کوفه باشند خبر نزول ایشان بر لب آب شنیده بگریزند و لشکر
در کوفه آمده بنی هاشم اسیر را رها کنند بعده قومی از سواد کوفه برخیزد عصب نام ایشان سلاح کمتر بود و بعض اهل بصره هم
در ایشان باشند که اصحاب سفیانی را گذاشته آمده اند و سبی کوفه را از دست ایشان بر آرند و این رایات سود بر بیعت
بسوی مهدی روانه شوند و مهدی از حجاز و سفیانی از کوفه بر آیند و این اقبال بعد بلوغ خبر خسف جیش او در بیدا
باشد و تا شام این خبر را هولناک نکند گویا فراست شان در نبوت صحیحی او را سبقت کند و لشکری دیگر از شام
بسوی مهدی فرستد و آن لشکر مهدی را در زمین حجاز دریافته بیعت کند و همراه وی تا شام مقاتله نماید در بعض
روایات آمده که این جیش مخسوف از طرف شام خواهد آمد و در بعض آمده که از طرف عراق خواهد بود و لامنافاة زیرا که
بعث از عراق باشد لیکن چون کسانی از مردم شام خواهند بود منسوب بشام شدند و در روایت دیگر کما قال
ابن حجر و در روایتی آمده که مهدی این جیش ثانی را دعوت اصحاب خود بر مقاتله فرماید و اصحاب و در آن روز زره پوش
باشند و آوازی از آسمان مسموع شود که آگاه باشید اولیاء خدا اصحاب فلان اند یعنی مهدی و دایره بر اصحاب
سفیانی باشد و درین مقاتله جز شرید کسی باقی نماند و وی گریخته سفیانی را خبر کند و جمع میان روایات باین طریق
ست که بعضی از ایشان بیعت بمهدی کنند و بعضی مقاتله نمایند و بگریزند یا مقاتله کسانی باشند که امیر مدینه
از طرف سفیانی ایشان را برای جنگ بمکه فرستاده باشد چنانکه اشارت بدان رفته و موید اوست قتال مهدی
باآنها و [illegible] مهدی و اهل بدر روایتیکه سپر اصحاب و آن روز زره بود و چه این صفات [illegible] ایشان ست در ابتدا
[illegible] ست و بعد استیلا بر ارض حجاز لشکر او خیلی بسیار باشد و الله اعلم بعده سفیانی فساد در ارض کند و اظهار کفر
نماید تا آنکه [illegible] در مسجد دمشق [illegible] بازنان مجامعت کنند بر مجلس شرب خمر [illegible] آمده [illegible] سفیانی
[illegible] محراب [illegible] مسجد [illegible] شدید [illegible]

سفیانی از جا برخاسته گردن او هم در مسجد بزند و جمله شایعان او هم کشته شوند و منادی از آسمان ندا کند که ای مردمان خدای تعالی قطع کرد از شما جبارین و منافقین و اشیاع ایشان را و والی ساخت بر شما خیر امت محمد صلعم را پس لاحق شوید او را بمکه مکرمه که او مهدی ست و نام او احمد بن عبد الله ست و مهدی با جیوش خود بوادی قری که از مدینه منوره بر دو مرحله ست بطرف شام برسد بعد و برفق تمام و انجا ابن عم حسینی او با دوازده هزار کس بپیوندد و گوید من احق باین جیش از تو زیرا که ابن حسینم و منم مهدی مهدی فرماید بلکه مهدی منم حسنی گوید ترا کدام آیت ست که با تو بیعت کنم مهدی علیه السلام اشارت بسوی طیر فرماید آن طیر بر دست او بیفتد و شاخی خشک در بقعه از ارض غرس نماید آن شاخ برگ آرد و سبز گردد فی الحال حسنی گوید ای ابن عم این جیوش تراست و [illegible] اشاعه گفته درین روایت یک فائده و یک اشکال ست فائده آنست که حدیث دلالت میکند بر آنکه مهدی از اولاد حسین ست و این ابن عم او حسنی باشد و گمان کند که خلافت در بنی حسن ست چنانکه گوید انا ابن الحسن و مستند وی درین دعوی دو امرست یکی آنکه حسن خلیفه شد پس اولادش احق ست بخلافت دوم آنکه وی نزول کرد از خلافت برای حقن دماء مسلمین پس حق تعالی عوض این نزول خلافت در اولاد او داد و این هر دو امر معارض اند اما اول پس بیعت حسن را بعض مردم بود که اهل عراق و مشرق و یمن باشند نه اهل شام و مغرب و مصر و بعضی با حسین هم بیعت کردند و اما ثانی پس حسن تقویت حق خود کرد بعد نیل آن و حسین بمراد خود نرسید و حق او باقی ماند پس خدای تعالی خلافت با ولاد او بخشید اما اشکال پس این حسینی اگر یمانی ست که با رایات سود قدوم آرد پس گذشت که وی از کوفه بعد بیعت برخاسته و وی در حجاز نیاید بلکه در بیت المقدس با مهدی ملاقی شود و اگر غیر اوست پس چه قسم با وی منازعت کند درین امر بعد از آنکه اهل حجاز و مشرق و عراق با وی بیعت کرده باشند و جواب این اشکال آنست که اگر قادم با رایات برادر مهدی ست چنانکه در بعض روایات آمده پس این حسنی غیر اوست و دعوی او آنست که بیعت مهدی را [illegible] اهل بیت [illegible] شد گویا این بیعت برای متصف باین اوصاف باشد نه برای شخصی بعینه و ازینجا دعوی کند که بیعت [illegible] زیرا که مهدیست [illegible] آنکه منازعت کند مهدی را در خلافت و چون ظاهر شود که وی مهدی نیست بلکه مهدی [illegible] ست با وی بیعت بکند و اگر گوییم که وی ابن عم اوست پس اگر غیر این حسنی باشد فالجواب ما مر و اگر یمانی حسنی ست پس معنی ملاقات او آنست که وی [illegible] دوازده هزار کس برای امداد مهدی فرستد بنا بر اخفیا [illegible] بیعت [illegible] و اگر او مهدی نیست از وی بیعت می ستاند گویا این بیعت [illegible] شده [illegible] بیعت کند [illegible] لشکر برای مهدی صحیح باشد و این ملاقات مجازی بود و هذا ما ظهر لی فی هذا المقام والله اعلم [illegible] مهدی [illegible] میان شام و حجاز [illegible] شام رسد اقامت کند و او را بگویند که [illegible] و انه پیشتر شود [illegible] گویند ابن عم [illegible] صخری [illegible] اگر وی خلع طاعت من کرد پس من صاحب شما هستم و چون [illegible] مهدی بصخری رسد اصحاب و بگویند که مهدی ظاهر شده با وی بیعت کن [illegible] رضا به بیعت [illegible] و بسوی مهدی روانه شده ببیعت [illegible] آید مهدی علیه السلام درست [illegible] شام [illegible] زمین نگذارد دگر آنکه با [illegible] سپارد و [illegible] را بر جهاد فرستد [illegible] اشارت [illegible]

ما با تو بیعت کردیم و ترا یاری دادیم تا آنکه چون مالک شدی باین مرد بیعت کردی پس اصحاب او صخری را عار دهند و گویند
حق تعالی ترا قمیصی پوشانید و تو آنرا خلع کردی پس گوید رای شما چیست آیا عهد بشکنم گویند آری بشکن با مقاتله کنیم تا آنکه
باقی نماند احدی از عامریه کلان تر از تو مگر لاحق شود بتو و تخلف نکند از تو هیچ یکی از ذوات خف و ظلف پس کوچ کنند با وی
تمام عامریه و در روایتی آمده که وی نقض عهد و استقاله بیعت کند بعد سه سال از بیعت مهدی و مهدی علیه السلام
بروی رایت بفرستد و اعظم رایت در زمان او صد مرد باشد نصف لشکر صخری کلب بود با خیل و رجل و ابل و غنم خود و چون
هر دو لشکر مقابل شوند کلب پشت دهند و بگریزند و لشکر مهدی جنگ کند تا آنکه فتح یابد و زنان ایشان را اسیر کنند و زن
دوشیزه را بهشت درم بفروشند و صخری را زنده اسیر کرده پیش مهدی آرند و بر سنگی که نزد کنیسه بطن وادی بر درج
طور سینا معترض افتاده است در رنگ گوسفند ذبح نمایند در حدیث آمده الخائب من خاب یومئذ غنیمة کلب لو بعقال
قیل یا رسول الله کیف یغنمون اموالهم و یسبون ذراریهم و هم مسلمون قال یکفرون باستحلالهم الخمر والزنا هکذا فی الاشاعه
بعده هاشمی با رایات سود بیاید و هیجده ماه شمشیر او بر عاتق او باشد و در روایتی هشت ماه و قتال کند و مثله نماید تا آنکه مردم
بگویند معاذ الله از آنکه این کس از اولاد فاطمه باشد و اگر فاطمی می بود رحم میکرد مارا و میان او و بنی عباس و بنی امیه
وقعه باشد در ارض فلسطین و وقعه دیگر بارض حران و شعار ایشان امت امت باشد و در روایتی بکش بکش و معنی هر دو
یکی ست تا آنکه او را بمهدی سپرد کنند و در بعض روایات آمده که هفتاد و دو ماه که مدت شش سال باشد شمشیر بر دوش
بردارد و در بعض آمده که رایات را در بیت المقدس بمهدی تسلیم کند و در بعض آمده که وی حتی الموت نرسد و در روایتی
آمده که رایات هاشمی با خیل سفیانی بیاویزد و میان ایشان مقتله عظیمه بود و بعده لشکر سفیانی هزیمت خورد و باز غالب
گردد و هاشمی بگریزد و تمیمی پوشیده در بیت المقدس رسیده تمهید مهدی بسوی شام کند و طریق جمع میان روایات
اینست که مدت شش سال باعتبار جمیع مدت اوست و در حدیث علی است مرفوعا ان رسول الله صلعم قال یکون فی
آخر الزمان فتنة یحصل الناس کما یحصل الذهب فی المعدن فلا تسبوا اهل الشام ولکن سبوا اشرارهم فان فیهم الابدال
یوشک ان یرسل علی اهل الشام صیب من السماء فیفرق جماعتهم حتی لو قاتلتهم الثعالب غلبتهم فعند ذلک یخرج خارج من
اهل بیتی فی ثلث رایات المکثر یقول خمسة عشر الفا والمقلل یقول اثنا عشر الفا امارتهم امت امت یلقون سبع رایات
تحت کل رایة رجل یطلب الملک فیقتلهم الله جمیعا و یرد الله الی المسلمین الفتهم و نعمتهم و قاصیهم و دانیهم رواه الطبرانی فی
الاوسط در توضیح گفته فیه ابن لهیعة و بقیة رجاله ثقات انتهی و دال است بر آن حدیث عبد الله بن مسعود مرفوعا قال
بینما نحن عند رسول الله صلعم اذ اقبل فتیة من بنی هاشم فلما راهم رسول الله صلعم ذرفت عیناه و تغیر لونه قال فقلت ما نزال
نری فی وجهک شیئا نکرهه فقال انا اهل البیت اختار الله لنا الآخرة علی الدنیا وان اهل بیتی سیلقون بعدی بلاء و
تشریدا و تطریدا حتی یاتی قوم من قبل المشرق معهم رایات سود فیسألون الخیر فلا یعطونه فیقاتلون و ینصرون فیعطون
ما سالوا فلا یقبلونه حتی یدفعوها الی رجل من اهل بیتی یواطی اسمه اسمی و اسم ابیه اسم ابی فیملک الارض فیملأها قسطا کما ملؤها
جورا فمن ادرک ذلک منکم او من اعقابکم فلیاتهم ولو حبوا علی الثلج فانها رایات هدی هکذا فی الاشاعه و این حدیث را ابن ما

وحاکم در مستدرک اخراج کرده و نزد محدثین معروف بحدیث الرایات ست، ما در سند ش یزید بن ابی زیاد ست شعبه گفته انه
کان رفاعا یعنی یرفع الاحادیث التی لاتعرف مرفوعة و محمد بن فضیل گفته کان من کبار ائمة الشیعة و احمد بن حنبل گفته لم یکن
بالحافظ و قال مرة حدیثه لیس بذاک و یحیی بن معین گفته ضعیف و عجلی گفته جایز الحدیث و کان باخره یلقن و ابوزرعه گفته
لین یکتب حدیثه ولا یحتج به و ابوحاتم گفته لیس بالقوی و جرجانی گفته سمعتهم یضعفون حدیثه و ابوداؤد گفته لا اعلم احدا ترک
حدیثه وغیره احب الی منه و ابن عدی گفته هو من شیعة اهل الکوفة و مع ضعفه یکتب حدیثه و روی له مسلم لکن مقرونا بغیره
و بالجمله اکثر اهل حدیث بر ضعف وی رفته اند و ائمه تصریح کرده اند بضعف این حدیث و وکیع بن جراح گفته لیس بشیء و کذلک
قال احمد بن حنبل و ابو قدامه گفته سمعت ابا اسامة یقول فی حدیث یزید عن ابراهیم فی الرایات لو حلف عندی خمسین یمینا ما صدقته
اهذا مذهب ابراهیم اهذا مذهب علقمة اهذا مذهب عبد الله و عقیلی این حدیث را در ضعفا آورده و ذهبی گفته لیس بصحیح بعد و در اشاعه گفته
که هیجده ماه باعتبار مدت قتال او با خیل سفیانی و اجتماع شعیب بن صالح با وست و هشت ماه باعتبار مدت ما بعد نزول او
بکوفه و فرستادن او لشکر را برای بیعت بسوی مهدیست و هذا جمع حسن لا باس به و طریق جمع میان روایات اخیره اینست که
که ملاقات هاشمی با مهدی نشود تا آنکه سفیانی بمیرد یا هاشمی رجوع کند بمهدی و قادم برایات تمیمی باشد و نسبت او بهاشمی مجاز
ست یا رایات بفرستد و شام را فتح کند و بمیرد قبل اجتماع با وی یا آنکه روایات قدوم او برایات و وصول او بمهدی اکثر
و اشهر ست پس این روایات نزد امکان جمع متقدم شود و نزد تعارض ساقط گردد و همچنین روایت نصر و غلبه اکثر از روایات هزیمت پیش مقدم است
و اگر جمع کنند میان اینها پس وجه جمع آنست که در بعض اوقات منهزم گردد و بیشتر غالب آید و الله اعلم و در رساله حشریه گفته
نصاری از هر طرف در جمع افواج کوشش نمایند و از ملک خود و از مردم روم بعزم جنگ ایشان بیایند و لشکر نصاری نه لک و شصت و
هزار باشد و هشتاد نشان داشته باشند و زیر هر نشان دوازده هزار کس و حضرت امام نیز از مکه کوچ نموده بمدینه منوره برسند
و از آنجا زیارت جناب نبوت مآب کرده بسوی شام روانه شوند و از آنجا تا بشهر دمشق رسند و از طرف ثانی فوج نصاری در مقابله
آید و فوج حضرت امام سه فرقه شود فرقه باشد که از خوف فرنگیان رو بفرار نهد و از لشکر آنجناب جدا شده متفرق گردد و حق تعالی
توبه ایشان اصلا قبول نفرماید و جمعی که همراه ایشان باشند بعضی شهید شوند و بدرجه شهدای بدر و احد رسند و جمعی فتح
نمایند بتوفیق الهی و بشمول عافیت و ناموس عاقبت گردند و هیچ گاه گرفتار فتنه و ضلال نگردند پس حضرت امام بقتال نصاری
لشکر را بیاراید و جمعی کثیر مسلمانان قسمیه شوند که بی فتح باز نگردند پس همه جماعت شهید شوند و حضرت امام با جمعی قلیل بلشکر
باز آیند باز صبح ثانی جمعی کثیر قسمیه شوند که بی فتح باز نگردند و همراه حضرت امام بیایند و داد جوانمردی دهند و بدرجه شهادت
رسند و حضرت امام وقت شام با جمعی قلیل باز بخیمه رجوع فرمایند روز سوم همچنان جمعی کثیر بهمین قسم شرط در رکاب
آنجناب متوجه کارزار شوند و بدرجه عالیه شهادت کامیاب شوند حضرت امام با جمع قلیل باز بخیمه معاودت فرمایند
روز چهارم جمع قلیل که بمحافظت خیمه پاینگاه می مانند همراه آنجناب آمده جنگ نمایند این روز حق تعالی فتح
کامل عطا فرماید و جمع نصاری چندان مقتول شوند که بوی ریاست در دماغ باقی ماندگان نماند و بذلت و خجلت تمام
بگریزند و پریشان شوند و جمع کثیر از ایشان در تعاقب بوادی عدم و جهنم روند بعد از این فتح حضرت امام انعام

بیشمار بر دلاوران این کارزار قسمت فرمایند اما مردم را بسبب کثرت مقتولین هیچ فرحت بآن مال و دولت نباشد چه بسا
خاندانها و قبیلها باشد که از صد کس جز یکی نماند بعد ازین حضرت امام مهدی و نسبت بلاد اسلام و سرانجام و انتظام و ادای
حقوق انام پردازند و بر طرف عساکر و افواج ظفر امواج روانه سازند و تقسیم خزانه بیحساب بهر دو دست انعام فرمایند
و خود بعد فراغ ازین مهمات متوجه فتح قسطنطینیه شوند انتهی گوییم ظاهر اینقول در انست که این جنگ حضرت امام با جماعات
نصاری قبل جنگ قسطنطینیه ست و لهذا این روایت را در رساله مذکور بعد خسف لشکر سفیانی در بیدا نوشته اما از
روایات دیگر معلوم میشود که این همان ملحمه کبری ست که بعد صلح با روم بر قسطنطینیه اتفاق افتد چنانکه بیاید و الله اعلم پس تمام
روی زمین بقبضه اقتدار مهدی علیه السلام آید و اسلام قرار گیرد و گردن انداز و جمیع ملوک ارض حلقه اطاعتش بگوش
کشند و لشکری بر هندوستان فرستد و فتح گردد و ملوک هند را غل کرده پیش او آرند و خزائن این کشور را زیور بیت المقدس
سازند و درینحال هفت سال مکث کند **فصل** در ذکر ملحمه کبری که بزمان مهدی علیه السلام باشد و این وقعه بعد هلاک سفیانی
واقع شود و ماجرای او اینست که مهدی با روم صلح امن کند و در بعض روایات آمده که مدت این صلح نه سال باشد و
مسلمانان بجهاد و غزو مشغول باشند و این اعدای ایشان در امن و حق تعالی اهل اسلام را نصرت و غنیمت و تصرف در ارض
ارزانی دارد تا آنکه نزول ایشان بمرج ذی تلول که نام موضعی ست اتفاق افتد و قائلی از روم بگوید که صلیب غالب آمده
قائلی از مسلمانان بگوید بلکه الله غالب ست و میان هر دو تداول شود و شورش گردد و مسلمانی که دور از ایشان نباشد
بر صلیب رسیده آنرا بکوبد و رومیان بر کاسر صلیب حمله آور شوند و او را بکشند و مسلمانان بدو دوند و درینحال سلاح گرفته بمقابله
پردازند و حق تعالی اکرام این عصابه مسلمین بشهادت فرماید و همه شهید گردند ابو داود از حسان بن عطیه از جبیر بن نفیر از
مردی از اصحاب آنحضرت که او را ذو مخبر گویند روایت کرده که گفت فرمود رسول خدا صلعم ستصالحون الروم صلحا امنا
فتغزون انتم و هم عدوا من ورائهم فتنصرون و تغنمون و تسلمون ثم ترجعون حتی تنزلوا بمرج ذی تلول فیرفع رجل من اهل النصرانیة
فیقول غلب الصلیب فیغضب رجل من المسلمین فیدقه فعند ذلک تغدر الروم و تجتمع للملحمة و یثور المسلمون الی اسلحتهم فیقتتلون
فیکرم الله تلک العصابة بالشهادة گوییم المرج الارض الواسعة ذات نبات کثیر تمرج فیها الدواب ای تسرح مختلطة کیف شاءت
والتلول الاماکن المرتفعة من الارض و الملحمة معظم القتال و چون درین وقعه روم غالب آیند و مسلمانان مغلوب شوند رومیان
پادشاه خود را بگویند که ما شر عرب کفایت کردیم حالا ایشان را بقتل رسانیدیم حالا انتظار چیست پس در مدت
نه ماه که مقدار حمل زن باشد مجتمع شوند و با هشتاد رایت بیایند و در روایتی آمده که با هشتاد بند سیر کنند و معنی هر دو یکجا
ست زیر هر غایة یعنی رایت دوازده هزار کس باشند و در اعماق یا دابق که نام موضعی ست فرود آیند گوییم این هر دو
موضع قریب حلب و انطاکیه اند در قاموس گفته العمق و یحرک کورة بنواحی حلب الاعماق موضع بین حلب و انطاکیة مصب
میاه کثیرة لا تجف الا صیفا و هو العمق جمع باجزائه انتهی و غایه بغین معجمه و یای تحتانی بمعنی رایت یعنی نشان ست غابه
بموحده نیز گفته اند و هی الاجمة من القصب شبه کثرة رماحهم بها و اعماق بعین مهمله و دابق بر وزن طابع بکسر با و فتح
او ست و درینحال گروهی از خیار اهل مدینه بیرون آید و از هر دو سوی صف قتال بندد رومیان گویند ما

و کسانی را که در بن مارا دشنام دادند باز گذارید که با ایشان مقاتله کنیم مسلمانان جواب دهند که والله این هرگز شدنی نیست
که شما و اخوان خود را مخلی کنیم لفظ روایت سبوا ست مجهول و معلوم خوانده شده پس اگر مجهول خوانند معنیش آن باشد
که الذین سبیتموهم منا و خرجوا من جمیعنا و صاروا یقاتلوننا و اگر معلوم خوانند معنیش آن ست که الذین سبوا اولادنا و نسائنا
ذکره فی الاشاعة و معنی اول الصق بمقام ست و درین قتال ثلث جماعت از مسلمانان هزیمت خورد و بگریزد و حق تعالی توبه او
قبول نکند و ثلث جماعت مقتول شود و ایشان افضل شهداء باشند نزد خدا و ثلث جماعت فتحیاب گردد و گاهی در فتنه
نیفتد و در روایت نعیم بن حماد از ابن مسعود مرفوعا آمده که باشد میان مسلمانان و روم هدنه و صلح مقاتله کنند اعدای خود را هم
ایشان و غنایم را باهم قسمت کنند پستر روم غزا کنند همراه مسلمانان فارس را و مقاتلان آنها را بکشند و ذراری را اسیر
سازند و گویند قاسمونا بالغنایم کما قاسمناکم پس اموال و ذراری شرک را باهم تقسیم نمایند روم گویند و ذراری اسلام
را که در غنیمت بشمار رسیده است هم قسمت کنید مسلمانان گویند ذراری مسلمین را مقاسمه نمیکنیم روم گویند شما غدر کردید این
گفته بصاحب قسطنطینیه رجوع آرند و گویند که عرب غدر کرد و ما در عدد اکثر و در سامان اتم و در قوت اشد هستیم از ایشان
مدد ما فرمائی که با ایشان مقاتله کنیم وی گوید با ایشان غدر نکنم طول و همچنین ایشان بر ما غلبه داشته اند ناچار پیش صاحب
رومیه آیند و ازین ماجرا او را خبر دهند وی هشتاد غایه بفرستد زیر هر غایه دوازده هزار نفر باشند در بحر و بگوید که
چون سواحل شام بدست آید مراکب را آتش زنید و بسوزید تا بجاهای خود بجنگند اینها همچنین کنند و تمام زمین شام
فراگیرند چه بر و چه بحر جز شهر دمشق و معتق و بیت المقدس را ویران سازند ابن مسعود گفته گفتم دمشق چقدر مسلمانان
را گنجایش کند فرمود والذی نفسی بیده واسع شود بر کسی که بیاید او را از مسلمانان چنانکه وسعت میکند رحم بر ولد
گفتم معتق چیست فرمود کوهی ست بزمین شام از حمص بر نهری که او را اریط گویند و ذراری مسلمین در اعلای معتق باشند
و مسلمانان بر نهر اریط صبح و بیگاه با ایشان مقاتله کنند و صاحب قسطنطینیه چون این حال به بیند به راه دریا بسوی
قنسرین سه صد هزار کس روانه سازد تا آنکه ماده الف که او تعالی الفت داده ست میان دلهای ایشان بایمان
بیاید و با ایشان چهل هزار کس از حمیر باشند و در بیت المقدس رسیده روم را مقاتله کنند و هزیمت دهند و از
لشکری بلشکری برآرند تا آنکه بقنسرین رسند و ماده الموالی بیاید گفتم ماده الموالی چیست فرمود عتایق شما اند و
از شما قومی ست که از طرف فارس بیاید و عصبه خود را بگویند ای معشر عرب نباشد با شما یکی از دو گروه یا مجتمع شود
کلمه شما پس قتال کنند نزار یک روز و موالی روز دیگر و برآیند بسوی معتق و مسلمانان بر نهری فرود آیند که او را کذا
کذا گویند و مشرکان بر نهر دیگر که آنرا رقیه خوانند و آن نهر سیاه ست و مقاتله کنند با ایشان و حق تعالی نصر خود
بر دو عسکر بردارد و نازل شود صبر بر ایشان تا آنکه یک ثلث از مسلمانان کشته شود و ثلثی بگریزد و ثلثی باقی ماند
پس آنانکه کشته شوند پس شهید ایشان مثل ده شهید از شهدای بدر باشد و هر واحد از شهدای بدر شفاعت هفتاد
شهید کند و بر سه ثلث متفرق گردند ثلثی بروم ملحق شود و گوید اگر خدا را حاجتی باین دین میبود مدد ایشان میکرد
و ثلث دیگر که مسلمة العرب باشد بگوید بگذریم هرگز روم بما نرسد بیایید با ما بسوی بدو یعنی اعراب بروید با ما بسوی

عراق و یمن و حجاز تا آنجا که روم سخات نشوند واما ثلث سوم پس بعض بسوی بعض روند و گویند الله الله عصبیت
الله الله دور کنید و باید که کلمه شما مجتمع شود و با دشمن قتال نمائید و هرگز شما منصور نشوید ما دامیکه تعصب نمائید پس
مسلمانان فراهم شده بیعت کنند بر آنکه مقاتله کنند تا آنجا که لاحق شوند باخوان مقتولین خود و چون دیده شود
بسوی کسی که تحول کرد با ایشان کشته شد و به بینند روم قلت مسلمانان برخیزد یکی رومی در میان هر دو صف
و با او رایتی باشد که در بالای آن صلیب بود و پس ندا کند که غلب الصلیب و مردی از مسلمانان میان صفین قائم شود و با او
بند یعنی نشان باشد و وی آواز دهد که بل غلب انصار الله و اولیاءه و او تعالی بر کافران ازین قول که صلیب غالب
شد غضب فرماید و جبرئیل علیه السلام در دو لک فرشته فرود شود و بگوید ای میکائیل بفریاد بندگان من برس و می هم در
دو صد هزار از ملائکه نزول کند و حق تعالی نصر خود بر مومنان فرود آرد و باس خود بر کافران نازل سازد پس مقاتله
کنند و هزیمت خورند و مسلمانان در زمین روم در آیند تا آنکه بر عموریه رسند و بر سور او خلقی کثیر باشد گویند ما هیچ شی
اکثر از روم ندیدیم با آنکه بسیاری را کشتیم و منادی بگوید ما اکثرهم فی المدینة و اینها بگویند که ما را امان دهید تا جزیه
بسوی شما ادا کنیم پس برای خود امان گیرند و روم برا ادای جزیه فراهم شوند و مردم اطراف نزد ایشان مجتمع گردند و
گویند ای معشر عرب دجال در پس شما در ذراری شماست و این خبر باطل باشد پس هر که از شما در میان آنها باشد چیزی
که با اوست نه بیند چه ایشان قوت بازوی شما هستند چون برآیند خبر را باطل یابند و روم بر بقیه عرب که در بلاد
ایشان باشند بجهند و آنها را بکشند تا آنکه در ارض روم کدام عرب و عربیه و ولد عربی باقی نماند مگر آنکه کشته شود
و این خبر بمسلمانان رسد ایشان بغضب برای خدا رجوع کنند و مقاتلان روم را بقتل رسانند و ذراری ایشان را اسیر نمایند و
اموال فراهم کرده بر هیچ مدینه و حصن زیاده بر سه روز فرود نیایند و بر خلیج فرو کش شوند تا آنکه مقبوض شود و اهل قسطنطنیه
فریاد برآرند و بگویند صلیب را که بحر با ممد و شد برای ما و مسیح ناصر ماست و خلیج خشک باشد و در وی خیمه ها زده شود و دریا
از قسطنطنیه محبوس گردد و گویند بصلیب آیا ممد و شد بحر برای ما یعنی نشد و مسلمانان احاطه مدینه کفر کنند شب جمعه به تحمید
و تکبیر و تهلیل تا صباح و نباشد در میان ایشان نائم و نه جالس هرگاه فجر طلوع کند مسلمانان تکبیر واحد بگویند پس هر دو برج
بیفتند و رومیان گویند که ما عرب را قتال میکردیم الآن رب را مقاتله میکنیم حالانکه شهرها از برای ایشان منهدم گردیده و
خزینه او برای ایشان ست پس بدستهای خود زر را بسپرها کیل کنند و پر کرده بدهند و ذراری را قسمت نمایند تا آنکه
در سهم یکمرد سه صد زن دوشیزه برسد و متمتع شوند بانچه در دستهای ایشان ست ما دامیکه خدا خواسته باشد پس
بیرون آید دجال و این خبر درست باشد و فتح کند خدا تعالی قسطنطنیه را بر ایدی اقوام که آنها اولیاء الله اند و بردارد
خدا از آنها موت و مرض و سقم تا آنکه فرود آید عیسی بن مریم علیه السلام و مقاتله کنند با او دجال را سیوطی این حدیث را
بطوله در جامع کبیر آورده و در اشاعه بعد ذکر این روایت گفته که میان مسلمانان و رومیان صلح شود و اهل اسلام مع
رومیان که با ایشان صلح بوده با روم که عدو ایشان اند جنگ کنند و لهذا روم بمسلمین بگویند قاسمونا الغنائم کما
قاسمناکم و فارس دشمن مسلمانان باشند و مقاتله ایشان با مهدی اگر مسلمان اند مثل مقاتله بعض اسلامیان با

بعض باشند بملک این ظاهر قول ایشانست لا نقاسمکم ذراری المسلمین یا جمیع کنند فارس بسوی که واین ظاهر قول
ایشانست فیقاسمونهم الاموال و ذراری المشرک و همین معنی مناسب استعانت بروم است بر ایشان زیرا که روم کفار
باشند و استعانت بکفار بر مسلمانان جائز نیست و برین تقدیر بعض ذراری را از اطراف بلاد مسلمین اسیر کرده باشند و بعد
استیلا بر فارس آنها را مسترد سازند و طلب روم مقاسمه را درین ذراری ازان جهت باشد که در دست کفار آمده‌اند و ازین
روایت مستفاد شد که آمدن روم از طرف دریا باشد و از رسیدن ایشان بدابق و اعماق که متصل حلب است استیلاء
ایشان بر جمیع بلاد مسلمین لازم نمی‌آید تا گمان رود که قسطنطنیه که الآن دار الاسلام است و تا ساعت قیام معمور باد دار
الکفر شود زیرا که مراد قسطنطنیه کبری است چنانکه بیاید آری مشکل اینست که درینجا آمده که چون صاحب قسطنطنیه اینحال
بیند از راه بر ستصد هزار کس و از قنسرین کند پس میتوان گفت که این لشکر برای امداد مسلمانان بفرستند و در روایت
قلت مسلمین منافی آن نیست زیرا که سه لک کس هم برابر هشتاد رایت که زیر هر یکی از انها دوازده هزار کس باشند قلیل اند
لاسیما بعد قتل مقتولان و تحول متحولان بسوی روم گفته شود یا آنکه چون اهل قسطنطنیه بمهدی بپیوندند بعد ایشان
درانجا کفره بمانند و بلاد ایشان را خلیفه شوند و چنانکه ارض شام را بگیرند همچنان این بلاد را هم بستانند و هذا هو الظاهر
و در قاموس گفته قسطنطینیه بزیادة یای مشدده و قد تضم الطاء الاولی منها دار ملک الروم وفتحها من اشراط الساعة وتسمی
بالرومیة بوزنطیا وارتفاع سورها احد وعشرون ذراعا وکنیستها مستطیلة وبجانبها عمود عال فی دور اربعة ابواع
تقریبا وفی راسه فرس من نحاس وعلیه فارس وفی احدی یدیه کرة من ذهب وقد فتح اصابع یده الاخری مشیرا بها وهو صورة
قسطنطین بانیها انتهی موافق استثناء دمشق است روایت دیگر که فسطاط مسلمین در ملحمه کبری دمشق باشد و نزد
خروج دجال بیت المقدس و اما اربطس در قاموس گفته کزبیر موضع و قد ذکر فی الحدیث انه عند حمص پس احتمال
دارد که نام نفس نهر باشد یا موضعی بود که نهر را باو اضافت کرده‌اند و معنی قول او که شهید ایشان همچو ده شهید اهل بدر
باشد آنست که هر شهید را روز قیامت شفاعت باشد برابر شفاعت ده کس از اهل بدر و اهل بدر را شفاعت هفتاد کس هم و
باین حساب هر یکی را از ایشان شفاعت هفت صد کس باشد و این از قبیل قول آنحضرت صلعم للواحد منهم اجر خمسین منکم
پس لازم نمی‌آید تفضیل ایشان بر اهل بدر مطلقا زیرا که فضیلت صحبت را هیچ شی معادله نمیکند و تحقیق آنست که جهات
تفضیل مختلف اند ممکن که فضیلت ایشان از جهتی باشد و تفضیل او شان بجهتی دیگر یا آنکه بلا هر یکی از ایشان همچو بلاء ده
کس از اهل بدر است بنابر کثرت مقاتلان ایشان از روم و بودن ان بعد زمن نبوت و مؤید اوست کثرت مدد ملائکه
برای ایشان بنسبت باهل بدر صد چندان زیرا که مقاتلین ملائکه در بدر سه هزار بودند و درین زمان سه لک باشند
و لفظ عموریه در سه نسخه بدون یاء نسبت و تاء تانیث یافته شد اما در قاموس عموریه گفته شاید این هم لغت باشد یا آن
نسخ مذکوره بغلط و درین حدیث حبس بحر یعنی خلیج مذکور است و در روایت دیگر تعبیر بغلق بحر آمده و برین تقدیر
این معجزه آنحضرت صلعم باشد و تایید قول بعض علماست که گفته اند لم یکن لنبی من الانبیاء معجزة الا وللنبی صلعم معجزة مثلها
والله اعلم بمراد رسوله صلعم و معانی بقیة الفاظ حدیث واضح است و عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم یحبس

الروم علی دوال من عترق بیواطی اسمه اسمی فیقتتلون بمکان یقال له العماق فیقتتلون فیقتل من المسلمین الثلث او نحو ذلک
ثم یقتتلون الیوم الآخر فیقتل من المسلمین نحو ذلک ثم یقتتلون یوم الثالث فیکون منتح اهل الروم فلا یزالون حتی یفتحون القسطنطینیة
فبینا هم یقتسمون فیها بالاترسة اذ اتاهم صارخ ان الدجال قد خلفکم فی ذراریکم اخرجه الخطیب فی المتفق والمفترق و در روایتی
آمده که مسلمانان شرطه کنند برای موت که برنگردند مگر غالب شده مقاتله کنند تا آنکه شب میان ایشان حاجز گردد و این ایشان
هر دو غیر غالب باشند باز مسلمانان همین شرطه برای موت کنند و تا سه روز غیر غالب گردند چون روز چهارم آید بقیه اهل اسلام
بر ایشان حمله آور شوند و او تعالی دائره بر کافران گرداند و مقتله عظیمه رو دهد که مانندش دیده نشده تا آنکه هر طائر که از
پهلوی ایشان بگذرد تجاوز نکند مرده بیفتد و پسران یک پدر را شمار کنند که صد کس بوده‌اند و باقی نماند مگر یک مرد پس غنیمت
میراث کنند و نه بغنیمت شادمان شوند و پنجاه زن را در این هنگام یک قیم باشد گویم شرطه بالضم بمعنی گروهی از جیش ست
که تقدم کند برای قتال و حمله آرد بر اعدا و دائره بمعنی هزیمت ست و مراد بپهلوی نواحی ایشان ست و بعد این مقتله
مسلمانان تعاقب ایشان کنند بضرب و قتل تا آنکه بقسطنطنیه کبری رسانند در عقد الدرر گفته این بلده را هفت سور ست
عرض سور که محیط هر شش سور ست بیست و یک ذراع و در وی صد باب ست و عرض سور دیگر که ملحق بلد ست ده ذراع
و بر خلیج که در بحر رومی میریزد بوده ست متصل ببلاد روم و اندلس انتهی گویم ظاهر آنست که الآن باین عمارت و هیئت ست
و محتمل که در آن وقت عمارتش باین حد رسد و با جمله مهدی لوای خود نزد بحر مرکوز کند تا وضو برای نماز بامداد نماید
آب دریا از وی دوری جوید و وی در پس او رود تا آنکه ازین ناحیه تجاوز فرماید باز نشان را بنشاند و ندا کند
ای مردم عبور کنید که حق تعالی بحر را برای شما منفلق کرده و شگافته چنانکه برای بنی اسرائیل شگافته بود همگنان
عبور کنند و مهدی استقبال نماید و اینها تکبیر برآرند پس دیوار ناییش بیفتد باز الله اکبر گویند پس نوبت ثانوی
ما بین ده وازده برج ساقط شوند و اینها آن بلده مفتوح سازند و تا یکسال آنجا اقامت کنند و مسجدها بنیاد نهند
بیشتر در بلده دیگر در آیند و درین میان که قسمت غنیمت بسپرها میکرده باشند که ناگاه صارخی فریاد کند که دجال
پس شما در ذراری شماست در شام چون برگردند امر خبر باطل برآید و تارک و آخذ نادم شود بعده یکهزار سفینه
طیار کنند و در وی اهل مشرق و مغرب و شام و حجاز سوار شوند بر قلب رجل واحد و بسوی رومیه روانه شوند از
عبدالله بن بشر المازنی مروی ست که گفته یا ابن اخی لعلک تدرک فتح القسطنطینیة فایاک ان ادرکت فتحها ان تترک
غنیمتک منها فان بین فتحها وخروج الدجال سبع سنین اخرجه نعیم بن حماد فی الفتن و هم حدیث ابن مسعود در ذکر ملحمه کبری
بطوله از جامع کبیر سیوطی گذشته و در اخبیث هم در مستدرک و منفق از حدیث ابو هریره آورده و عبارت رساله حشریه
درین مقام آنست که چون آنجناب برکنار دریای روم رسند جماعه بنو اسحق را که هفتاد هزار تن باشند بر کشتیها سوار
کرده برای استخلاص این شهر که اکنون استنبول نام دارد تعیین فرمایند چون این جمع مقابل فصیل آن شهر شوند
بتکبیر آواز بر آرند و دیوار فصیل آن شهر [illegible] باهم الهی منهدم گردد و مسلمانان حمله آورده در شهر درآیند و کفار را
بکشند و ملکت بقاعده عدل و احسان بند و بست نمایند از ابتدای بیعت حضرت امام تا این فتح هفت سال

سال گذشته باشد که خبری مشهور شود که چه نشسته اید دجال برآمد و بر خانمان شما فتنه و آشوب برپا نموده ست امام کوچ بطرف شام بقصد معاونت فرمایند در کوچ اول نه سوار برای تحقیقات این خبر پیش پیش لشکر بطریق طلایع برآیند پیغمبر خدا فرموده اند که من نام ایشان و پدر ایشان و نام قبیله های ایشان و رنگ اسپان ایشان میدانم ایشان بهترین مردمان روی زمین اند در انوقت پس ایشان تحقیق نمایند که این خبر دروغ ست هنوز دجال نه برآمده ست پس حضرت امام شتابی را گذاشته باهستگی و خبرگیری ملک روانه شوند چندی نگذشته باشد که دجال برآید انتهی بعده کنز و حلیه بیت المقدس که طاهر بن اسما وقت غزا بنی اسرائیل گرفته و در آتش سوخته و منجمله آن یکهزار و هفت صد سفینه در رومیه آورده بیرون آید حذیفه گفته آنحضرت صلعم را شنیدم میفرمود مهدی این را برآورده بسوی بیت المقدس برگرداند اورده فی الاشاعه ولم یذکر تخریجه در عقد الدرر گفته رومیه ام بلاد روم ست و پادشاه انجا را الباب لقب ست هر که باشد حاکم انجا بر دین نصرانیت بمنزله خلیفه در مسلمانان باشد و مانند آن کدام بلده در بلاد اهل اسلام نیست و مورخین در صفت رومیه از عجائب چیزی ذکر کرده اند که گوش من درباره بلده از بلاد عالم مانند آن نشنیده و قسطنطنیه قریب وست بروی چهار تکبیر برآرند پس حایط او ساقط شود و شش لک کس را بقتل رسانند و از وی استخراج حلی بیت المقدس و تابوت سکینه و مایده بنی اسرائیل و پاره های الواح توراة و حله آدم و عصای موسی و منبر سلیمان و دو قفیز از من منزل بر بنی اسرائیل که از شیر سفید تر باشد بکنند بعده بمدینه دیگر که آنرا قاطع گویند بیایند طولش یکهزار میل و عرضش پانصد میل ست و سه و شصت دروازه دارد از هر دروازه هزار مقاتل برآید و این مدینه بر ساحل بحر ست در وی سفینه نیست از آنحضرت صلعم پرسیدند که این بحر چرا سفینه برنمیدارد فرمود او را قعر نیست و مرور از خلیجهای این بحر میکنند و او تعالی این خلجان را برای بنی آدم منافع ساخته و قعرها دارد که حایل سفن ست پس بروی هم چهار تکبیر برآرند و وی ساقط شود و هر انچه در وی باشد آنرا غارت نمایند و هفت سال آنجا بمانند پستر بسوی بیت المقدس بیایند و خبر دجال بایشان رسد که در یهود اصفهان خروج کرده ست اخرجه ابن عمرو الدانی فی سننه و در روایتی آمده پستر بیایند مدینه را که آنرا قاطع گویند و این بر بحر اخضر محیط بدنیاست و نیست پس او مگر امر خدای عز و جل طول او هزار میل و عرض پانصد میل ست تکبیر بگویند و دیوارهاش بیفتد و هزار هزار مقاتل را بکشند بعده مهدی توجه بسوی بیت المقدس فرماید با هزار کشتی و فرود آیند مسلمانان بشام فلسطین میان عکا و صورت و عسقلان و غزه و اموالیکه نزد مردم انجا باشد برآرند و مهدی در بیت المقدس فرود شود و تا خروج دجال همانجا بمانند یعنی خرگاه مسلمانان در ملحمه کبری دمشق باشد و نزد خروج دجال بیت المقدس بود و مهدی در همه آفاق در آید و هیچ شهر نباشد که در وی ذو القرنین داخل شده مگر آنکه وی نیز آنجا در آید و اصلاحش کند و هیچ جبار نماند که او را هلاک نسازد و نه آنحضرت آمده که مالک شدند دنیا را دو مومن و دو کافر اما دو مومن پس ذو القرنین و سلیمان اند و اما دو کافر پس نمرود و بخت نصر اند و نزدیک ست که مالک شود آنرا خامس از عترت من که مهدیست و ابن مردویه از ابن عباس آورده مرفوعا که اصحاب کهف اعوان مهدی شوند اهل علم گفته اند که حکمت در تاخیر ایشان تا این مدت استخصاص

شرف دخول در امت محمدیه ست صلعم اگر ما الهم و آمده که اول لوا که مهدی آنرا عقد کند بسوی ترک فرستند و ظاهر آنست
که این فتوح در مدت جهاد نه و مصالحهٔ روم باشد زیرا که مهدی بعد اشتغال بروم برای خویشان فارغ نگردد آری بعوث
و سرایا جا بجا بفرستد و باین جهت دخول آفاق بوی مجازاً نسبت میکنند از آنحضرت صلعم آمده که ملحمهٔ عظمی و فتح قسطنطینیه
و خروج دجال در هفت ماه و در روایتی در هفت سال باشد ابو داود در سنن خود گفته روایت سبع سنین اصح ست یعنی از روایت
سبعة اشهر والله اعلم **فصل** و اما مدت ملک مهدی پس در حدیث ام سلمه که نزد ابو داود ست آمده فیلبث سبع سنین
و قال بعضهم تسع سنین الحدیث و کلام برین حدیث بطوله گذشته و در حدیث ابو سعید خدری آمده یملک سبع سنین اخرجه ابو داود
واللفظ له و سکت علیه والحاکم و لفظه یعیش هكذا و بسط یساره و اصبعین من یمینه السبابة والابهام و عقد ثلاثة و قد مر
الکلام علیه تفصیلا و هم در حدیث ابو سعید آمده یعیش خمسا او سبعا او تسعا اخرجه الترمذی و ابن ماجه والحاکم و شک در وی
از زید عمی راوی حدیث ست و کلام برین حدیث جرحا و تعدیلا گذشته و لفظ ابن ماجه والحاکم یکون فی امتی المهدی ان قصر
فسبع والا فتسع الحدیث و قد مر الکلام علیه فیما سبق و رواه البزار من حدیث ابی هریرة قال الشوکانی فی التوضیح و رجاله ثقات
انتهی و نیز در حدیث ابو سعید که نزد حاکم ست آمده یعیش سبعا او ثمانیا یعنی حججا و کلام برین حدیث گذشته و در لفظی ازین
حدیث ست بروایت ابو سعید خدری ان رسول الله صلعم قال تملأ الارض جورا و ظلما فیخرج رجل من عترتی فیملک سبعا او
تسعا فیملأ الارض قسطا و عدلا کما ملئت جورا و ظلما حاکم گفته اینحدیث صحیح ست بر شرط مسلم زیرا که روایتش از حماد بن سلمه
عن شیخه مطر الوراق آمده و شیخ دیگر او که ابو هارون عبدی ست سخت ضعیف ست متهم بکذب و مسلم از وی اخراج نکرده و لا حاجة
الی بسط اقوال الائمة فی تضعیفه و اما راوی از حماد بن سلمه که اسد بن موسی باشد و ملقب ست باسد السنة اگرچه بخاری گفته که
مشهور الحدیث ست و در صحیح خود بوی استشهاد کرده و ابو داود و نسائی باو احتجاج نموده مگر آنکه یکبار گفته ثقة لو لم
یصنف کان خیرا له و محمد بن حزم گفته منکر الحدیث و هم در حدیث ابو سعید ست نزد طبرانی در معجم اوسط
یعمل علی هذه الامة سبع سنین و کلام برینحدیث پیشتر گذشته و در حدیث ابو هریره ست نزد بزار در مسند و نزد طبرانی
در معجم اوسط مرفوعا یکون فی امتی المهدی ان قصر فسبع والا فثمان والا فتسع واللفظ للطبرانی و قد مر الکلام علی هذا الحدیث
فیما تقدم و نیز در حدیث اوست نزد ابو یعلی موصلی قال حدثنی خلیلی ابو القاسم صلعم قال لا تقوم الساعة حتی یخرج علیهم رجل
من اهل بیتی فیضربهم حتی یرجعوا الی الحق قال قلت و کم یملک قال خمسا و اثنین قال قلت و ما خمس و اثنین قال لا ادری و در
سند اگرچه بشیر بن نهیک ست و ابو حاتم در حق وی گفته لا یحتج به لیکن شیخین بوی احتجاج کرده اند و مردم توثیق وی نموده
و بقول ابو حاتم التفات نموده اما در وی رجا بن ابی رجا یشکری مختلف فیه ست ابو زرعه گفته ثقة و یحیی بن معین گفته
ضعیف و ابو داود نیز تضعیف وی کرده و قال مرة صالح و علق له البخاری فی صحیحه حدیثا واحدا و بقیة رجاله ثقات و در حدیث
قرة بن ایاس آمده مرفوعا فیلبث فیکم سبعا او ثمانیا او تسعا یعنی سنین اخرجه البزار فی مسنده والطبرانی فی المعجم الکبیر والاوسط
و قد مر الکلام علیه فیما سلف و در اشاعه گفته روایات در مدت ملک مهدی مختلف آمده در بعض پنج یا هفت یا نه بتردید آمده
و در بعض هفت و در بعض نه و در بعض اگر کم ماند پنج سال و اگر دیر ماند نه سال و در بعض نوزده سال و چند ماه و در بعض

بست سال و در بعض بست و چهار سال و در بعض سی سال و در بعض چهل سال وارد شده و نه سال مندرج این چهل سال با روم مصالحه ماند
ابن حجر مکی در قول مختصر گفته و ممکن است جمع بر تقدیر صحت کل بانیطور که ملک او متفاوت الظهور والقوة باشد پس گویم
باعتبار جمیع مدت ملک اوست و اقل محمول است بر غایت ظهور او و وسط بر وسط انتهی گویم دلالت میکنند برین قول
چند وجه اول آنکه آنحضرت صلعم امت خود را خصوصا اهل بیت را بظهور مهدی بشارتها داده و گفته که حق تعالی جور و ستم را بعوض
معاوضه فرماید بقسط و عدل و لایق بکرم الهی آنست که مدت عدل چندان باشد که در وی ظلم و فتن فراموش سازند و
هفت یا نه سال بسیار قلیل است دوم آنکه وی تمام دنیا را مفتوح سازد چنانکه ذو القرنین و سلیمان فتح کردند و در همه آفاق
در آید و در سایر بلدان مساجد بنا کند و بیت المقدس را زیور پوشاند و شک نیست که مدت نه سال و مادون او سیاحت
ربع یا خمس معموره ممکن نیست تا بسیاحت تمام ربع مسکون چه رسد و جهاد و تجهیز عساکر و ترتیب جیوش و بناء مساجد و غیره ملک
چه قسم متصور گردد سوم آنکه وارد شده که اعمار در زمانه او طویل شود چنانکه در بیان سیرتش گذشته و طول عمر در زمانه
مستلزم طول عمر اوست و تسع ماه و لنش خود هیچ طول نیست چهارم آنکه نه سال را صلح کند با روم و سال کامل در قسطنطنیه
ماند و هفت سال در مدینه قاطع بگذراند و سیر او بسوی قاطع دو بار شود و بار سوم رجوع کند و این خواهان سالها ست
هم چنین فتح هند و سایر بلدان سنین بسیار میخواهد چنانکه در روایات سابقة الذکر گذشته و این ازید از تسع است
پس درینجا میتوان گفت که تحدید بسبع باعتبار مدت استیلاء او بر جمیع معموره است و معنی حدیث آنست که وی
درین مدت مالک جمیع اهل ارض شود بملک کامل و این بعد فتح مدینه قاطع شود و تحدید بتسع باعتبار مدت فتح او مر
قسطنطنیه را است و تحدید بتسعة عشر باعتبار مدت قتل او مر سفیانی را و دخول جملهٔ اهل اسلام در اطاعت اوست زیرا
نه سال با روم مصالحه باشند اشتغال او بحرب ایشان و تملک و برای آنها قریب بده سال باشد و تحدید به بست سال بر نظر
جبر کسر است و به بست و چهار سال باعتبار مدت خروج او بسوی شام و دخول سفیانی در بیعت او و تحدید به سی
سال باعتبار خروج او در مکه و استیلاء او بر ارض حجاز است و تحدید باربعین باعتبار مدت ملک اوست فی الجمله مشتمل بر
خروج او و لا بطائف و قتل کردن او امیر مکه را و غیبت او و بعد از ان و خروج هاشمی بخراسان و بر داشتن او سیف را
بر عاتق خود هشتاد و دو ماه چنانکه در بعض روایات است و این جمع اولی است از اسقاط بعض روایات و شک نیست
که این جمع مقدم است بر ترجیح هر جا ممکن و والله اعلم با آنکه نیست مانع از آنکه تسع و ماه و لنش بعد نزول عیسی و قتل دجال
بر دست او باشد زیرا که عیسی از مهدی ملک او نستاند چه ائمه از قریش اند ما دا میکه دو کس هم باشند و عیسی از خصوص
وزرای او باشد و تابع او بود نه امیر بر وی و در صحیح است که نماز گذارد در پس او و اقتدا کند بوی کما یدل علیه حدیث
جابر عند مسلم ان عیسی یقول له حین یتأخر فی الصلوة ان بعضکم علی بعض امراء تکرمة الله علی هذه الامة آنکه در بعض
روایات آمده که مهدی نماز گذارده باشد با ایشان این نماز بعده عیسی امام شود پس منافی آن نیست زیرا که
چون امامت و امارت مهدی ثابت شد او را میرسد که عیسی را برای امامت نماز معین فرماید زیرا که وی افضل است
و افضلیت او مستلزم خلافت نیست چه خلافت مفضول با وجود افضل جائز است لا سیما چون فاضل از خیر

قریش باشد ابن حجر گفته یعنی سلب ملک قریش آنست که بعد نزول عیسی ایشان را اختصاص بچیزی با وجود و
بدون مراجعت وی باقی نماند و این معارض خبر لا یزال هذا الامر فی قریش ما بقی فی الناس اثنان نیست انتهی و شک
نیست که این وجه دافع بسیاری از اشکالات ست مثل بودن زمان هر یکی ازین دو موصوف ببرکت امن و پر کردن
ایشان زمین را بعدل و قسط و شکستن صلیب و قتل خنزیر زیرا که زمان هر دو واحد ست پس نسبت این امور گاهی بطرف
مهدی شده و گاهی بطرف عیسی و قد یستانس له بقوله صلعم کیف انتم اذا نزل فیکم ابن مریم حکما مقسطا و امامکم منکم و اماتی
که از لفظ حکما مقسطا مفهوم میشد آنرا دفع فرمود بلفظ و امامکم منکم و ظاهر ست که مراد درینجا امامت نماز نیست بلکه مراد اثبات
اتباع عیسی ست برای شریعت محمدیه و بودن او رعیت خلیفه و مروی از احادیث او صلعم محمد بن عربی طائی حاتمی اندلسی
در باب سه صد و شصت و شش از فتوحات مکیه گفته که خدا تعالی را خلیفه ست از عترت رسول خدا صلعم از ولد فاطمه که
نامش نام رسول خدا باشد صلعم جد او حسین بن علی ست بیعت کرده شود او را میان رکن و مقام مانا باشد برسول خدا
صلعم در سیرت نه در صورت اسعد مردم بوی اهل کوفه باشند پنج یا هفت سال زندگانی کند بیرون آید و دنیا پر شده
باشد بجور و ظلم پس پر کند آنرا بقسط و عدل مقتفی بود آثار رسول خدا را صلعم خطا نکند او را فرشته باشد که تسدید او
کند بحیثیتی که وی نمی بیند حمل کل کند و تقویت ضعیف و اقرار ضیف و اعانت بر نوائب حق فرماید بکند آنچه بگوید و بگوید
آنچه بداند و بداند آنچه حاضر شود او را درست فرماید او را خدا تعالی در یک شب هلاک شود ظلم و اهل ظلم قائم گردد دین و میده
شود روح در اسلام و معزز گردد بعد ذل و زنده شود بعد موت شام کند مرد در زمانهٔ او بجهل و بخل و جبن و صبح کند و
وی اعلم ناس و اکرم و اشجع ایشان باشد بنهد جزیه را و بخواند مردم را بسوی خدا بشمشیر پس هر که ابا کند کشته شود
و هر که نزاع کند مخذول گردد ظاهر کند از دین چیزی را که دین اوست فی نفسه که اگر آنحضرت صلعم زنده می بود هم بدان
حکم میفرمود رفع کند مذاهب را از زمین و باقی نماند مگر دین خالص علما و علماء مقلدین اهل اجتهاد و باشند زیرا که خواهند دید
که وی حکم میکند بخلاف مذهب ائمه ایشان پس داخل شوند زیر حکم او باکراه بخوف سیف و سطوت او و بنا بر رغبت
در آنچه نزد اوست یعنی از اموال و نیست او را کدام عدو مبین مگر فقهاء خاصةً زیرا که ایشان را در آن وقت هیچ ریاست و
تمیز از عامه باقی نماند بلکه نباشد ایشان را علم بحکم مگر قلیل و مرتفع شود خلاف از عالم در احکام بوجود این امام و اگر نمی بود
تیغ بدست او فتوی میدادند فقهاء بقتل وی لیکن حق تعالی ظاهر کند او را بسیف و کرم پس طمع کنند و ترسند
و قبول کنند حکم او بغیر ایمان از دل و مضمر دارند خلاف او شادمان شوند بوی عامهٔ مسلمانان بیشتر از خواص ایشان
بیعت کنند او را عارفان خدا از اهل حقایق بشهود و کشف و تعریف الهی او را رجال الهیون باشند که اقامت
کنند دعوت او را و نصرت دهند و ایشان وزرای او باشند که حمل اثقال مملکت نمایند و اعانت کنند بر چیزی که انداخته
ست خدا در گلوی او و این نه نفر باشند بر اقدام رجال از صحابه صدقوا ما عاهدوا الله علیه و همه اعاجم باشند نیست
در ایشان عربی مگر کلام نکنند مگر در عربی ایشان را حافظی ست که از جنس ایشان نیست گاهی عصیان خدا نکرده و وی
اخص وزرای و افضل امناء او باشد مراد باین حافظ عیسی علیه السلام ست زیرا که جز پیغمبران کسی معصوم نیست

عصمت مهدی در حکم او باشد یا اشارت تفرشته ایست که تسدید او بکند و مؤید اوست نه بودن وی از جنس ایشان
زیرا که عیسی علیه السلام از جنس ایشان ست چراکه بشریست و اطلاق جنس بر نوع هم آید پس صادق شود بر عیسی زیرا که
از بنی اسرائیل ست و اطلاق عجم اگرچه بر ما سوای عرب می آید لیکن اطلاقش بر فرس غالب ست و در ینصورت عیسی از
جنس ایشان نباشد یعنی بزعم ایشان و الله اعلم و انشد رضی الله عنه ۵ الا ان ختم الاولیاء شهید ٭ و عین امام
العالمین فقید ٭ هو السید المهدی من آل احمد ٭ هو الصارم الهندی حین تبید ٭ هو الشمس تجلو کل غیم و ظلمة ٭ هو
الوابل الوسمی حین یجود ٭ مراد بختم الاولیاء مهدی ست و بامام العالمین نبی صلعم بعده گفته و قد جاء زمانه و اظلکم
او انه و ظهر فی القرن الرابع اللاحق بالقرون الثلاثة قرن الصحابة ثم الذی یلیه ثم الذی یلیه ثم جاء بینهما ای القرن الثالث
والرابع فترات و حدثت فی الرابع امور و نشرت اهواء و سفکت دماء و عاثت الذیاب فی البلاد و کثر الفساد الی ان
طم الجور و طمی سیله و ادبر نهار العدل بالظلم حین اقبل لیله فشهدا و ه خیر الشهداء و امناؤه خیر الامناء بعده گفته و جمیع
آنچه مهدی در قیام و زارت خود بسوی آن محتاج شود نه چیز ست اول نفوذ بصر که در دعوت الی الله بر بصیرت
باشد دوم معرفت خطاب الهی نزد القاء سوم علم ترجمه عن الله تعالی چهارم تعیین مراتب برای وُلاة امر پنجم رحمت در
غضب ششم علم ارزاق مملکت هفتم تداخل بعض امور بر بعض هشتم استقصاء در قضاء جمیع حوائج مردم نهم وقوف
بر علم غیب در مدت خاصه کون که مطلع کند او را حق تعالی بر شیون نوازل قبل وقوع آن و وی معصوم باشد از
رائی و قیاس در رحمت الهی بود بر عباد چنانکه آنحضرت صلعم بود و این نه چیز بمجموعها جز مهدی برای امامی از ائمهٔ دین صحیح
و ثابت نشده انتهی ملخصا و در فتوحات در بیان این نه امور بسط کرده و ذکر این عبارت رحل بیان سیرت مهدی
علیه السلام بود نه این موضع لیکن صاحب اشاعه در ینجا آورده و عبد الرحمن بن خلدون در تاریخ خود گفته و للمتصوفة
المتاخرین فی امر هذا الفاطمی طریقة اخری و نوع من الاستدلال و ربما یعتمدون فی ذلک علی الکشف الذی هو اصل طرائقهم
انتهی بعده گفته که متقدمین ایشان درین امر خوض نمیکردند بلکه کلام شان در مجاهده با عمال و نتائج مواجد و احوال
حاصله ازین اعمال بود پس تر در متاخرین ایشان کلام در کشف و در ما وراء الحس حادث شده و قائل شدند بقطب و ابدال
و گویا حکایت مذهب رافضه میکنند در بارهٔ امام و نقبا و اقوال شیعه را نوشانیده شده اند و کتب ایشان مملوست
بذکر فاطمی منتظر و اکثر الکلام از ایشان در شان فاطمی ابن عربی حاتمی ست در کتاب عنقاء مغرب و غیره فی غیره و ابن
واطیل در شرح کتاب خلع النعلین گفته و لم تزل البشری تتابع به من اول الیوم المحمدی الی قبیل الخمسمائة نصف
الیوم و تاکدت و تضاعفت بتباشیر المشائخ بتقریب وقته و ازدلاف زمانه منذ انقضت الی هلم جرا انتهی و قال
ایضا و مدة حکمه بضع و البضع من ثلاث الی تسع و قیل الی عشر و جاء ذکر اربعین و فی بعض الروایات سبعین و اما
الاربعون فانها مدته و مدة الخلفاء الاربعة الباقین من اهله القائمین بامره من بعده علی جمیعهم السلام قال و ذکر
اصحاب النجوم و القرانات ان مدة بقاء امره و اهل بیته من بعده مائة و تسعة و ثمانون فیکون الامر علی هذا جاریا
علی الخلافة و العدل اربعین او سبعین ثم تختلف الاحوال فتکون ملکا انتهی کلامه گوییم اخبار صحیحه وارده در وجود

وظهور و خروج محمد مهدی سلام الله علیه و آثار مرویه دران مغنی ست از کشف کاشفان و عرفان عارفان و خبر
اهل معرفت بعلم سنت ارباب ریاست احادیث سخن هیچکی درین قسم اخبارات و مغیبات امور مقبول نیست مگر آنکه
کشفی مطابق خبری صحیح واقع شود که درخور استیناس ست نه لائق احتجاج و جمع میان روایات مدت ملک بقاعی او که صاحب
اشاعه ذکر کرده وقتی صحیح و لائق التفات ست که جمله مرویات درین باب بحد صحت و قبول رسد چه بیشتر اخبار وارده
دران ضعیف یا حسن ست باقی اقوال اهل علم اند از تابعین صحابه و من بعدهم من ائمة اهل البیت اسانید و مسانید آنها
محتاج نظر و تصحیح یا آنکه عبد الکریم حنفی گفته ابو عبد الله جعفر صادق را گفتم مهدی چند سال مالک باشد گفت هفت سال و لیکن
این روز و شب از گردد تا آنکه سالی از سنوات او برابر ده سال از سالهای شما باشد و این هفت سال برابر هفتاد سال
شما بود ذکره ابن حجر المکی فی الفصول المهمه فی معرفة الائمة اما شک نیست که مجموع اخبار و آثار که درباره وجود وی و وقایع
وحوادث و فتن و فتوح و غیره وارد شده افاده صحت ظهور وی میکند کیفما کان خواه صحیح باشد یا حسن یا ضعیف پس جمعی از
اهل علم که بملاحظه کلام در سوات اسناد اخبار مذکوره آثار مسطوره انکار امر وشان این فاطمی کرده اند صحیح نیست چه بعض
احادیث این باب در صحاح سته آمده و این کتب محفوظ است از وضع و کذب روات اعتقادی که در ذیل آن اخبار ذکر کرده ایم
غایت تنقید و نهایت تصحیح ست و اصحاب کتب سته خصوصاً شیخین مقدم اند بر همه ائمه حدیث در تحقیق جرح و تعدیل رواة
و درایت ایشان مقدم ست بر دیگران و نزول عیسی علیه السلام در زمانه مهدی باشد بالاتفاق بر مناره بیضا شرقی
دمشق و مردم دران وقت مشغول باشند بنماز عصر و امام نماز او را دیده کناره کند و وی متقدم شده نماز با مردم بگذارد
و بسنت رسول خدا صلعم امامت کند و این منافی احادیث صحیحه دیگر که دران اقتدار عیسی بمهدی در نماز صبح آمده نیست
زیرا که مهدی در حین نزول عیسی ببیت المقدس باشد و نزول او بدمشق بود و این امام نماز که او را دیده تنحی کند امیری
باشد از طرف مهدی بر دمشق و مؤید و موضح اوست بودن این امر در نماز عصر و تقدم مهدی و اقتدار عیسی باو در نماز
صبح باشد و اینجا یهود و نصاری و مسلمین همه باشند و انجا خالص اهل اسلام خواهند بود و آنکه سابق اشارت کرده ایم
که هفت یا نه سال از خلافت مهدی در احادیث آمده محتمل که در زمن عیسی باشد پس نیست منافات میان آن و میان
قول وی صلعم که لن تهلک امة انا فی اولها و المهدی فی اوسطها و عیسی فی آخرها زیرا که مهدی سابق باشد بر نزول عیسی زیاده
بر سی سال و عیسی متاخر شود از وی سی و چند سال چه درباره مهدی آمده که وی چهل سال مکث کند و در حق عیسی آمده
که وی چهل و پنج سال بماند پس مدت اجتماع هر دو هفت یا نه سال باشد و باقی مدت افتراق قف در اشاعه گفته چون
احادیث وجود مهدی و خروج او در آخر زمان و بودن آن از عترت رسول خدا صلعم از ولد فاطمه معلوم شده و این
احادیث بحد تواتر معنوی رسیده پس انکار آن معنی ندارد و آنکه در بعض احادیث آمده که لا مهدی الا عیسی بن مریم پس
با وجود آنکه این حدیث ضعیف ست نزد حفاظ تاویلش واجب ست باین طریق که نیست قول مهدی را مگر بمشوره عیسی
اگر گوییم که او وزیر وی باشد یا آنکه نیست مهدی معصوم مطلقا مگر عیسی زیرا که عصمت مهدی خاص در احکام باشد یا
معنی آنست که نیست مهدی بعد عیسی چه بعد وی علیه السلام امرا مختلطین باشند و آنچه از کلام تفتازانی در شرح

عقائد مفہوم میشود از نفی او بنا بر حدیث مذکور بر ان غریب نباید خورد زیرا کہ حدیث مذکور ضعیف ست خلاف احادیث صحیحہ
انتہی شوکانی در توضیح گفتہ واما حدیث انس اخرجہ ابن ماجہ والحاکم فی المستدرک لا مہدی الا عیسی بن مریم فیمکن
ان یقال فی تاویلہ لا مہدی کامل ولا شک ان عیسی اکمل من المہدی لانہ نبی اللہ وہذا التاویل متحتم لمخالفتہ ظاہرہ للاحادیث
المتواترۃ حافظ ابن القیم رح در منار گفتہ حدیث لا مہدی الا عیسی را ابن ماجہ از طریق محمد بن خالد جندی از ابان بن صالح
از حسن بصری از انس بن مالک از رسول خدا صلعم روایت کردہ ست و وی متفرد ست بروایت آن از محمد بن خالد و محمد بن
حسن اسنوی در کتاب مناقب شافعی محمد بن خالد را غیر معروف نزد اہل این صناعت از اہل علم ونقل گفتہ واخبار بذکر مہدی
و بودن او از اہل بیت از آنحضرت صلعم متواتر گشتہ بیہقی گفتہ تفرد بہ محمد بن خالد ہذا و حاکم گفتہ ہو مجہول وقد اختلف علیہ فی
اسنادہ فروی عنہ ابان بن ابی عیاش عن الحسن عن النبی صلعم فرجع الحدیث الی روایۃ محمد بن خالد وہو مجہول عن ابان وہو
متروک عن الحسن وہو منقطع واحادیث دالہ بر خروج مہدی اصح الاسناد اند مثل حدیث ابن مسعود ولو لم یبق من الدنیا
الا یوم لطول اللہ ذلک الیوم حتی یبعث رجل من امتی او من اہل بیتی الحدیث اخرجہ ابوداود والترمذی وقال حسن صحیح
فی الباب عن علی وابی سعید وام سلمۃ وابی ہریرۃ ثم روی حدیث ابی ہریرۃ وقال صحیح وزاد ابن القیم وقال فی الباب عن
حذیفۃ بن الیمان وابی امامۃ الباہلی وعبد الرحمن بن عوف وعبد اللہ بن عمرو بن العاص وثوبان وانس بن مالک وجابر وابن
عباس وغیرہم انتہی کلام الاشاعۃ گویم یحیی بن معین گفتہ محمد بن خالد ثقہ ست اما توثیق واحد در برابر تضعیف جمعی مقدم
نیست وحدیث مضطرب وضعیف ست وتاویلی کہ صاحب اشاعہ کردہ چیزی نیست لفظ حدیث وترکیب نحویہ وضابطہ علم
معنی و بیان از ان اباء کلی دارد و بعضی گفتہ اند معنی وی اینست لا یتکلم فی المہد الا عیسی ومقصود باین معنی رد احتجاج
باو ست یا جمع میان وی و دیگر احادیث و آن مدفوع ست بحدیث جریج ومثل او از خوارق وہم علم اعراب مساعدت
این معنی نمیکند واحسن اجوبہ آنست کہ حدیث مذکور ضعیف ومضطرب ست پس معارض نشود با حدیث دیگر ومقاومت
نکند خبر واحد با اخبار متعددہ ثابتہ وابن ابی واطیل گفتہ وما ورد من قولہ لا مہدی الا عیسی فمعناہ لا مہدی تساوی
ہدایتہ وقد جاء فی الصحیح انہ قال لا یزال ہذا الامر قائما حتی تقوم الساعۃ او یکون علیہم اثنا عشر خلیفۃ یعنی قرشیا وقد اعطی
الوجود ان منہم من کان فی اول الاسلام ومنہم من سیکون فی آخرہ وقال الخلافۃ بعدی ثلاثون او احدی وثلاثون
او ستۃ وثلاثون وانقضاؤہا فی خلافۃ الحسن واول امر معاویۃ فیکون اول امر معاویۃ خلافۃ اخذا باوائل الاسماء
فہو سادس الخلفاء واما سابع الخلفاء فعمر بن عبد العزیز والباقون خمسۃ من اہل البیت من ذریتہ علیہ یؤیدہ قولہ انک
لذو قرنیہا یرید الامۃ ای انک الخلیفۃ فی اولہا وذریتک فی آخرہا وربما استدل بہذا الحدیث القائلون بالرجعۃ
فالاول ہو المشار الیہ عندہم بطلوع الشمس من مغربہا وقد قال صلعم اذا ہلک کسری فلا کسری بعدہ واذا ہلک قیصر
فلا قیصر بعدہ والذی نفسی بیدہ لتنفقن کنوزہما فی سبیل اللہ وقد انفق عمر بن الخطاب کنوز کسری فی سبیل اللہ
والذی یہلک قیصر وینفق کنوزہ فی سبیل اللہ ہو ہذا المنتظر حین یفتح القسطنطینیۃ فنعم الامیر امیرہا ونعم الجیش
ذلک الجیش کذا قال صلعم انتہی درین تاویل نیز نظر ست وجمال الدین محمد بن ابی بکر الاشخر در رسالۃ الکلام المہدی

في اثبات خروج المهدي گفته حديث لا مهدي الا عيسى بن مريم اخرجه ابن ماجة واخرجه ابو الحسن الآجري وقد اجاب عنه
الحفاظ كابي بكر بن العربي وابن عبد البر والقرطبيين بانه حديث لا يصح لانه انفرد بروايته محمد بن خالد الجندي وهو مجهول
كما قاله البخاري واختلف عليه في اسناده فتارة يرويه عن ابان عن الحسن عن النبي صلعم مرسلا مع ضعفه وتارة عن الحسن عن
انس عن النبي صلعم قال القرطبي والاحاديث عن النبي صلعم في خروج المهدي ثابتة اصح من هذا الحديث فالحكم لها دونه
انتهى قلت بتقدير صحته فمدرج وتاويله اصح بخلاف تاويل الاحاديث التي في خروج المهدي لا جرم ساقه السيوطي في الكشف
سياق الخبر عن طلوع الشمس فلم يذكر فيه خلافا قويا ولا واهيا ومثله العامري في الرياض المستطابة وشيخنا شهاب الدين في
الصواعق المحرقة في الرد على اهل البدع والزندقة وفي شرحه الهمزية محمد بن سعيد البوصيري وقال فيه ان عيسى عند نزوله
يدرك المهدي ويصلي خلفه وذكر فيه احاديث فمن قال لا خروج المهدي غير صحيح وهو قول المعتزلة واستانسنا له بحديث
ابن ماجة الذي مر فلعدم احاطته بالاحاديث الصحيحة غالبا او حمله على ذلك التحامل على المعتزلة انتهى ودر مشرب وردي گفته
المراد بالمهدي معناه اللغوي والتقدير لا مهدي كاملا في ذلك الوقت الا عيسى بن مريم وقد اخرج نعيم بن حماد عن الوليد
بن مسلم قال سمعت رجلا يحدث قوما فقال المهديون ثلثة مهدي الخير عمر بن عبد العزيز ومهدي الدم وهو الذي يسكن عليه
الدماء ومهدي الدين وهو عيسى عليه السلم امته في زمانه انتهى قف نعيم بن حماد از طريق ضمره از محمد بن سيرين آورده كه ذكر كرد
فتنه را وگفت اذا كان ذلك فاجلسوا في بيوتكم حتى تسمعوا على الناس بخير من ابي بكر وعمر وقال ابن ابي شيبة في باب المهدي
عن محمد بن سيرين قال يكون في هذه الامة خليفة خير من ابي بكر وعمر قيل خير منهما قال قد كاد يفضل على بعض الانبياء وفي لفظ
لا يفضل عليه ابو بكر وعمر سيوطي گفته هذا اسناد صحيح وهذا اللفظ اخف من الاول والاوجه عندي تاويل اللفظين على ما اول
عليه حديث بل اجر خمسين منكم لشدة الفتن في زمان المهدي وتمالؤ الروم باسرها عليه ومحاصرة الدجال له وليس المراد بهذا
التفضيل الراجع الى زيادة الثواب والرفعة عند الله تعالى فالاحاديث الصحاح والاجماع على ان ابا بكر وعمر افضل الخلق
بعد النبيين والمرسلين انتهى ما في عرف الوردي صاحب اشاعه گفته تحقيق آنست كه جهات تفضيل مختلف اند وجائز نيست
مدار تفضيل على الاطلاق در فردي از افراد مگر هر كه تفضيل داد او را رسول خدا صلعم زيرا كه گاهي يافته ميشود مزيت در
مفضول بجهات اخرى كه در فاضل نيست وگذشت كه وي معصوم الحكم مقتفي اثر رسول غير خاطي باشد ابدا وشك نيست
كه اين جهات در شيخين رضي الله عنهما نبود وهمچنين امور تسعه مذكورة الصدر در امامي از ائمه دين مجتمع نشده پس ازين جهات
تفضيل او بر شيخين است اگرچه او شانرا افضل صحبت مشاهده وحي وسابقه اسلام وجز آن از فضائل است والله اعلم
انتهى گويم قول ابن سيرين اگرچه سندش صحيح باشد در ما نحن فيه وقتي حجت است كه ماخذ آن مشكوة نبوت باشد والا فلا
آري از حديث امتي كالمطر لا يدري اوله خير ام آخره استيناس افضليت بعض امت آخر بر بعض امت اول ميتوان كرد
ومحقق نزد اهل تحقيق نيز همين است كه افضليت اوائل امت اصحاب قرون مشهود لها بالخير بر ما بعد ايشان من كل الوجوه
ومن جميع الجهات نيست بلكه بالاجمال است وممكن كه در امت اخيره كسي پيدا شود كه از بعض اسباب ووجوه افضل باشد
از بعض من تقدم والله اعلم علي قاري در مشرب وردي گفته ودلالت ميكند بر فضيلت او آنكه رسول خدا صلعم

او را خلیفهٔ الله نام کرده و ابوبکر را خلیفهٔ رسول گویند پس لب انتهی **قف** در اشاعه گفته چون قصهٔ مهدی مشتمل ست
بر شراط ساعت اشارت بتعدید آن و ذکر بعض احادیث میکنیم بعده حسر فرات و قتل نفس زکیه و طلوع رایات سود از قبل
خراسان و قذف ارض مرذهب و خصه را و خسف نزد معدن و خسف قریه در غوطه غربی دمشق و خسف حرستا و انکساف
مهر و ماه در رمضان و طلوع قرن ذی السنین و طلوع نجم ذی الذنب و خسوف قمر دو بار در رمضان و ظهور نار از طرف
مشرق و وقعهٔ عظیمه در مدینهٔ کریمه و ندا از سما و طلوع کف از آسمان و ملحمهٔ عظمی و بودن قیم واحد برای پنجاه زن و عدم
فرح بمیراث و غنیمت و فتح قسطنطنیه و رومیه ذکر کرده و اخبار و آثار وارده درین باب ایراد نموده چون این اشراط
در ابواب سابقه مفصل گذشته اند ضرورت اعادهٔ آن درینجا نیست بعده گفته که حافظ ابن القیم رح در منار فرموده که مردم
در مهدی بر چهار قول مختلف اند یکی آنکه مهدی مسیح بن مریم ست و در حقیقت مهدی او ست و حجت اصحاب این قول حدیث
محمد بن خالد جندی ست که گذشت و حالش بیان کردیم و انه لایصح و اگر صحیح هم شود دروی حجت نبود زیرا که عیسی اعظم
مهدی ست پیش ساعت قیامت پس میتوان گفت که نیست مهدی در حقیقت سوای او یعنی مهدی کامل
معصوم اگرچه غیر وی نیز مهدی باشد دوم آنکه مراد بمهدی خلیفهٔ عباسیه ست که بود و گذشت و حجت اصحاب این قول
حدیث مرفوع ثوبان ست نزد احمد اذا رایتم الرایات السود اقبلت من خراسان فاتوها ولو حبوا علی الثلج فان فیها
خلیفة الله المهدی و در وی علی بن زید ضعیف ست و مناکیر دارد بتفرد وی احتجاج نتوان کرد و روی ابن ماجه
من حدیث الثوری عن ثوبان نحوه و تابعه عبد العزیز بن المختار عن خالد و حدیث ابن مسعود نزد ابن ماجه مرفوعاً
ان اهل بیتی سیلقون بعدی بلا و تشریدا الحدیث و در وی یزید بن زیاد سیئ الحفظ ست در آخر عمر مختلط شده و کان
یقبل الفلوس پس اگر این هر دو حدیث صحیح هم شود در وی دلیلی نیست بر آنکه مهدی موعود همان مهدی عباسیه ست
با آنکه رایات مهدی منتظر هم از طرف خراسان بیاید و سیاه باشد و بر رایات غیر رایات بنی العباس ست سوم آنکه
مهدی مردی از اهل بیت نبوی از اولاد حسن یا اولاد حسین بن علی باشد و در آخر زمان بیرون آید و دنیا بجور و ستم پر
شده باشد وی آنرا بعدل و داد پر کند و اکثر احادیث بر همین دلالت دارند و قول چهارم رافضه راست که مهدی
مذکور محمد بن حسن عسکری ست از اولاد حسین نه از ولد حسن حاضر در امصار غائب از ابصار در سرداب سامره طفل صغیر در آمده
و برین ماجرا زیاده از پانصد سال گذشته و تا حال چشمی او را ندیده و گوشی خبر او نشنیده هر روز انتظار وی کشند
با خیل و رکاب بر باب سرداب ستاده شده صیاح میکنند که اخرج یا مولانا اخرج یا مولانا و بخیبت و خسران بر میگردند فهذا
دابهم و لقد احسن من قال ع ما آن للسرداب ان یلد الذی کلمتموه بجهلکم ما آنا * فعلی عقولکم العفاء فانکم ثلثتم العنقاء
و الغیلانا * و اینها مضحکهٔ بنی آدم و سخریهٔ ایشان اند هر عاقل بدان استهزا میکند **فصل** در بیان مدعیان مهدویت
قومی از سلف در محمد بن عبد الله محض ملقب بنفس زکیه دعوی مهدویت کرده بود ابن قیم گفته و اما مهدی مغاربه محمد بن
تومرت پس مردی کذاب ظالم متغلب بباطل بود بظلم و ستم مالک گشته و جانها کشته و حریم مسلمانان را مباح ساخته و ذراری
ایشان را اسیر کرده و اموال ایشان گرفته و بدتر بود بر ملت از حجاج بن یوسف در شکم زمین جمعی را از اصحاب حیله خود مدفون

میکرد و امر مینمود تا مردم را بگویند که وی مهدی مبشر به رسول خداست بعده بر ایشان و مدمه میساخت تا تکذیب
نکنند و خود را مهدی معصوم نام کرده بود بعده عبید الله بن میمون قداح ملحد خروج کرد جد وی یهودی بود از خاندان
مجوسی خود را بکذب و زور منسوب باهل بیت نموده و دعوی کرد که وی مهدی ست که آنحضرت صلعم بوی بشارت داده
و ممالک متغلب شد و کارش پیش رفت تا آنکه ذریت ملاحده و منافقینش که اعظم ناس بودند در عداوت خدا و رسول ببلاد
عرب و مصر و حجاز و شام مستولی گشت و غربت و محنت و مصیبت اسلام شدید گردید دعوی الوهیت میکردند و شریعت
را باطنی خلاف ظاهر ثابت مینمودند و هم ملوک القرامطة الباطنیة اعداء الله تستر برفض و انتساب باهل بیت نبوی میکردند
و این بین الحاد شدند و همیشه امر ایشان در ظهور بود تا آنکه الله تعالی امت را از دست ایشان رهائی بخشید و نصرت اسلام
بصلاح الدین یوسف بن ایوب فرمود وی ملت اسلامیه را استنقاذ کرد و ایشان را هلاک ساخت و مصر بعد از آنکه دار النفاق
و الالحاد شده بود دار الاسلام گردید انتهی شیخ علی متقی ذکر کرده که در زمانه او مردی در هند دعوی مهدویت کرد
و خلقی کثیر تابع او گشت و امرش ظهور گرفت و صیت او دراز گردید بعده وی بمرد اما اتباع او ازین اعتقاد رجوع
نکردند گویم مراد باین مرد شاید سید محمد جونپوری مدعی مهدویت ست شیخ ابو الفضل در آخر آئین اکبری در ترجمه احوال
خود نوشته گروهی در هند باشند میر سید محمد جونپوری را مهدی موعود شمرند و دران مبالغه نمایند با علم و عمل
تهذیب اخلاق چندین نصوص را فراموش کرده درین مذهب غور نمایند انتهی یا کسی دیگر باشد در اشاعه گفته علما و صلحا
که از بلاد هند بحرمین شریفین قدوم می آرند از ایشان شنیدم که این قوم هنوز بر همین اعتقاد ست و بمهدویه مشهور
و ایشان را اقبالیه هم گویند زیرا که هر که ایشان را گوید که اعتقاد شما باطل ست او را میکشند تا آنکه اگر مردی واحد از ایشان
میان جمع کثیر از مسلمانان باشد چون او را گفته شود که عقیده تو باطل ست قائل را قتل کند و هیچ پروا ندارد که وی
نیز کشته شود یا باقی ماند و با این اعتقاد خبیث بدعات دیگر نیز ضم کرده اند و بسبب آن از صراط سوی خارج گشته
اخبرنی بهذا جمع من ثقات الهند و در جبال شهرزور بقریه که آنرا ازمک خوانند محمد نام شخصی ظاهر شد و دعوی کرد
که وی مهدی ست و خلقی کثیر تابع او گردید و من دران زمانه طفل بودم امیر این بلاد احمد خان کردی بر وی اغارت
کرد وی بگریخت و برادرش اسیر شد امیر قریه او را ویران ساخت و جماعتی را از اتباع او بقتل رسانید و شوکتش زوال
پذیرفت و علما اکراد مجتمع شده فتوی بکفر او دادند و الزام او بتجدید توبه کردند و حکم بجدت عقد نکاح ازواج فرمودند
وی در ظاهر توبه و رجوع کرد لیکن بعض مخالطین او میگویند که وی در باطن رجوع نکرده و قبل سنه یکهزار و هفتاد
چون با وی مجتمع شدم او را عابد کثیر الاجتهاد متورع در مآکل و ملابس از حرام ملازم اوراد بر طریقه خلوتیه یافتم
و برادرش که از جهت وی ماخوذ و محبوس شده بود بر وی سخت انکار داشت و بسیار ملامت میکرد بر وی بعده
وی رح وفات یافت فهولاء الذین ادعوا المهدویة بالباطل و اتبعهم بعض السفهاء و حصلت منهم فتن و فساد کثیر فی الدین
و قبل تالیف این کتاب مردی بجبال عقرا و عمادیه از اکراد ظاهر شد نامش عبد الله بود دعوی کرد که وی شریف
حسینی ست و او را ولدی صغیر دوازده ساله یا کم و بیش ست نامش محمد نهاده و لقب وی مهدی داده ادعا کرد که وی

موعود ست وجمعی کثیر از قبائل تبعیت او کردند و بر بعض قلاع مستولی شد و الی موصل برسر وی رسید و میان ایشان قتال
وسفک دماء واقع شد و مدعی ہزیمت خورد و با پسر خود اسیر گشته باستنبول آمد سلطان از جرم عفو کرده از رجوع بسوی
بلاد شان منع فرمود انتہی گوئیم اوصاف مہدی موعود منتظر را نیک در نظر و خاطر نگاه باید داشت تا مغالطہ نشود
و اعتقاد کدام مدعی باطل بخاطر نہ نشیند ابن خلدون در تاریخ خود نوشته اما ما تدعیه العامة والاغمار من الدهماء ممن لا یرجع
فی ذلک الی عقل یهدیه ولا علم یفیده فیجیبون ذلک علی غیر نسبة وفی غیر مکان تقلیدا لما اشتهر من ظهور فاطمی ولا یعلمون
حقیقة الامر واکثر ما یجیبون فی ذلک القاصیة من الممالک واطراف العمران مثل الزاب بافریقیة والسوس من المغرب وتجد
الکثیر من ضعفاء البصائر یقصدون رباطا بماسة لما کان ذلک الرباط من المغرب من الملثمین من کدالة واعتقادهم انه منهم او
قائمون بدعوته زعما لا مستند لهم الا غرابة تلک الامم وبعدهم عن یقین المعرفة باحوالها من کثرة او قلة او ضعف او قوة و
لبعد القاصیة عن منال الدولة وخروجها عن نطاقها فتقوی عندهم الاوهام فی ظهوره هناک بخروجه عن ربقة الدولة و
منال الاحکام والقهر ولا محصول لدیهم فی ذلک الا هذا وقد یقصد ذلک الموضع کثیر من ضعفاء العقول للتلبیس بدعوة
تمامها وسواس وحمق وقتل کثیر منهم اخبرنی شیخنا محمد بن ابراهیم الابلی قال خرج برباط ماسة لاول المائة الثامنة وعصر
السلطان یوسف بن یعقوب رجل من منتحلی التصوف یعرف بالتویزری نسبة الی توزر مصغرا وادعی انه الفاطمی المنتظر
واتبعه الکثیر من اهل السوس من ضالة وکزولة وعظم امره وخافه رؤساء المصامدة علی امرهم فدس علیه السکسوی من
قتله بیاتا وانحل امره وکذلک ظهر فی غمارة فی آخر المائة السابعة وعشر التسعین منها رجل یعرف بالعباس وادعی انه الفاطمی
واتبعه الدهماء من غمارة ودخل مدینة فاس عنوة وحرق اسواقها وارتحل الی بلد المزمة فقتل بها غیلة ولم یتم امره وکثیر من
هذا النمط واخبرنی الشیخ المذکور بغریبة فی مثل هذا وهو انه صحب فی حجه فی رباط العباد وهو مدفن الشیخ ابی مدین فی
جبل تلمسان المطل علیها رجلا من اهل البیت من سکان کربلا کان متبوعا معظما کثیر التلمذ والخادم قال وکان الرجل
من موطنه یتلقونه بالنفقات فی اکثر البلدان قال وتاکدت الصحبة بیننا فی ذلک الطریق فانکشف لی امرهم وانهم
انما جاؤا من موطنهم بکربلا لطلب هذا الامر وانتحال دعوة الفاطمی بالمغرب فلما عاین دولة بنی مرین ویوسف بن یعقوب
یومئذ منازل تلمسان قال لاصحابه ارجعوا فقد ازری بنا الغلط ولیس هذا الوقت وقتنا ویدل هذا القول من هذا
الرجل علی انه مستبصر فی ان هذا الامر لا یتم الا بالعصبیة المکافئة لاهل الوقت فلما علم انه غریب فی ذلک الوطن ولا شوکة
له وان عصبیة بنی مرین لذلک العهد لا یقاومها احد من اهل المغرب استکان ورجع الی الحق واقصر عن مطامعه وبقی علیه
ان یستیقن ان عصبیة الفواطم وقریش اجمع قد ذهبت لا سیما فی المغرب الا ان التعصب لشانه لم یترکه لهذا القول
والله یعلم وانتم لا تعلمون وقد کانت بالمغرب لهذه العصور القریبة نزعة من الدعاة الی الحق والقیام بالسنة
لا ینتحلون فیها دعوة فاطمی ولا غیره وانما ینزع منهم فی بعض الاحیان الواحد فالواحد الی اقامة السنة وتغییر المنکر
ویعتنی بذلک ویکثر تابعه واکثر ما یعتنون باصلاح السابلة لما ان اکثر فساد الاعراب فیها من طبیعة معاشهم فیاخذون
فی تغییر المنکر بما استطاعوا الا ان الصبغة الدینیة فیهم لم تستحکم لما ان توبة العرب ورجوعهم الی الدین انما یقصدون

سیما الاقتصار عن الغارۃ والنہب لا یعقلون فی توبتہم واقبالہم الی مناحی الدیانۃ غیر ذلک لانہا المعصیۃ التی کانوا علیہا
قبل المقربۃ ومنہا توبتہم فتجد ذلک المنتحل للدعوۃ والقائم بزعمہ بالسنۃ غیر متعمقین فی فروع الاقتداء والاتباع انما دینہم
الاعراض عن النہب والبغی وافساد السابلۃ ثم الاقبال علی طلب الدنیا والمعاش باقصی جہدہم وشتان بین ہذا الامر
من اصلاح الخلق ومن طلب الدنیا فاتفاقہما ممتنع لا تستحکم لہ صبغۃ فی الدین ولا یکمل لہ نزوع عن الباطل علی الجملۃ
ولا یکثرون ویختلف حال صاحب الدعوۃ معہم فی استحکام دینہ وولایتہ فی نفسہ دون تابعہ فاذا ہلک انحل امرہم وتلاشت
عصبیتہم وقد وقع ذلک بافریقیۃ لرجل من کعب من سلیم یسمی قاسم بن مرۃ بن احمد فی المایۃ السابعۃ ثم من بعدہ لرجل آخر
من بادیۃ ریاح من بطن منہم یعرفون بمسلم وکان یسمی سعادت وکان اشد دینا من الاول واقوم طریقۃ فی نفسہ ومع ذلک
فلم یستتب امر تابعہ کما ذکرناہ وبعد ذلک ظہر ناس بہذہ الدعوۃ یتشبہون بمثل ذلک ویلبسون فیہا وینتحلون اسم السنۃ
ولیسوا علیہا الا الاقل فلا یتم لہم ولا لمن بعدہم شیء من امرہم انتہی کلام ابن خلدون وما اکثر فائدتہ واحسن عائدتہ گویم وازین قبیل
است خروج محمد بن عبدالوہاب نجدی در اضلاع یمن ظہور وی بر ملک حجاز از حرمین شریفین وغیرہما وظہور سید احمد
بریلوی در اوائل صد سیزدہم از ہجرت در ملک ہندمیان وآب دعوی ایشان احیا سنن واماتت بدع وتغییر منکرات بود
لیکن امر این ہر دو بزرگوار سرانجام نیافت اینقدر ہست کہ احدی از ایشان ادعای مہدیت نکردہ اگرچہ این دیگر فاطمی
النسب بود واول از قبائل عرب حنبلی المذہب آنچہ از احوال ایشان بزبان ثقات از اہل عرب واہل ہند شنیدہ ودیدہ شدہ
محل جرح شرعی نیست طلب ایشان ملک ودولت ومعاش را ہم محقق نشدہ بلکہ ظاہر سیر ایشان دلالت دارد بر آنکہ
از علماء صلحا وعباد دیندار خدا پرست انصاف دوست بودند ونیز در دعوت سید مرحوم مذکور کدام فتنہ درین بلاد بر نخاست
ومخالفت علماء سوء دنیا دار کہ خوگر بدعات ورسوم آباء بودند مضر مقصود نیست واللہ تعالی اعلم بسرائرہما ونسبت عساکر
نجدیہ بعضی شکایت ہا دارند تا حقیقت امر چہ باشد اما اعتقادیات شان کہ خود در رسائل خویش نوشتہ اند مطابق
ظاہر شریعت حقہ ہست در رد شرک وبدع واللہ اعلم بالصواب ونیز ابن خلدون گفتہ اعلم ان المشہور بین الکافۃ من اہل الاسلام
علی ممر الاعصار انہ لابد فی آخر الزمان من ظہور رجل من اہل البیت یؤید الدین ویظہر العدل ویتبعہ المسلمون ویستولی
علی الممالک الاسلامیۃ ویسمی بالمہدی ویکون خروج الدجال وما بعدہ من اشراط الساعۃ الثابتۃ فی الصحیح علی اثرہ وان
عیسی ینزل من بعدہ فیقتل الدجال او ینزل معہ فیساعدہ علی قتلہ ویاتم بالمہدی فی صلوتہ ویحتجون فی الباب باحادیث
خرجہا الائمۃ وتکلم فیہا المنکرون لذلک وربما عارضوہا ببعض الاخبار وللمتصوفۃ المتاخرین فی امر ہذا الفاطمی طریقۃ
اخری ونوع من الاستدلال وربما یعتمدون فی ذلک علی الکشف الذی ہو اصل طرائقہم الی قولہ والحق الذی ینبغی
ان یتقرر لدیک انہ لا تتم دعوۃ من الدین والملک الا بوجود شوکۃ عصبیۃ تظہرہ وتدافع عنہ من یدفعہ حتی یتم امر اللہ فیہ
وقد قررنا ذلک من قبل بالبراہین القطعیۃ التی اریناک ہناک وعصبیۃ الفاطمیین بل وقریش اجمع قد تلاشت من جمیع
الآفاق ووجد امم آخرون قد استعلت عصبیتہم علی عصبیۃ قریش الا ما بقی بالحجاز فی مکۃ وینبع بالمدینۃ من الطالبیین من
بنی حسن وبنی حسین وبنی جعفر منتشرون فی تلک البلاد وغالبون علیہا وہم عصائب بدویۃ متفرقون فی مواطنہم وامارتہم

وانهم یبلغون الا فاسق لکثرة فان صح ظهور هذا المهدی فلا وجه لظهوره ودعوته الا بان یکون منهم ویولف الله بین قلوبهم
فی اتباعه حتی تتم له شوکة وعصبیة وافیة باظهار کلمته وحمل الناس علیها واما علی غیر هذا الوجه مثل ان یدعو فاطمی منهم الی مثل
هذا الامر فی افق من الآفاق من غیر عصبیة ولا شوکة الا مجرد نسبته فی اهل البیت فلا یتم ذلک ولا یمکن لما اسلفناه من البراهین
الصحیحة انتهی کلامه ملخصاً گوئیم جماعتی که در حق آنها گمان مهدویت رفته دو گونه اند یکی اولیا و صلحاء امت و دیگر امرا و
اهل حکومت اول مثل سید محمد نوربخش و شیخ ادریس رومی معاصر سلطان بایزید و ایشان را اعتقاد خلیفه بودند و بالآخر
ازین دعوی رجوع کردند و این خاطر از ایشان زائل شد و حال و قال نیک گردید و شاه نعمت الله ولی و معتقدین وی
را عقیده بودند و شاهباز قلندر و اتباع او قلندریه نام دارند این هم مردی صالح بود و شاه قاسم انوار و سید بدیع الدین
مدار و سالار مسعود غازی و سید محمد بن سید خان جونپوری و وی در هند بآنگ بلند ادعاء مهدویت کرد و جماعتی
کثیر از افاغنه دکن مع ملک راجپوتانه اتباع او شده خود را مهدویه لقب کردند و وی در عمر چهل سالگی درگذشت مجدد الف
ثانی در مجلد ثانی از مکتوبات خود نوشته اند جماعتی از نادانی گمان کنند شخصی را که دعوی مهدویت کرده بود از اهل سنت
که مهدی موعود بوده است پس بزعم ایشان مهدی گذشته و فوت شده و نشان میدهند که قبرش در فره است انتهی
واشارت باین شخص از کلام اشاعه گذشته شیخ علی متقی در مقدمه رساله خود مسمی ببرهان گفته معلوم اهل حق است که
صادر شده است دعوی مهدویت از بسیار مشائخ و ایشان اصحاب مقامات سنیه و کرامات علیه بودند و خواص و عوام
متفق اند بر فضل و شرف و علو مرتبت و صحت طریقه ایشان با آنکه صفت ایشان مخالف است با حدیث نبویه و آثار صحابه
و تابعین که وارد است درین باب پس لابد است از سببی برای این دعوی تا سبب این سبب را مگر کسیکه می شناسد حالات
متقدمین و مقامات و منازلات ایشان را و معلوم شده است که این دعوی چیزیست لازم حالات و مقالات ایشان
که مقتضی صدور این امر میشود انتهی گوئیم این دعوی از شیخ علی متقی هم صادر شده و حکایات ان شیخ عبد الحق دهلوی در زاد المتقین
چنین نوشته اند که از عزیز حالات و عجائب واقعات ایشان مهدویت است که بجهت غلبه وقت و سکر حال بوجود آمده
و مدت بقاء آن پنج روز بود و شیخ حمید محدث ذکر میکرد که ایشان را وقتی مرضی صعب عارض شده بحدیکه امید حیات نمانده
اول روز از سکری و حالتی پیدا شد خادم را گفتند تو گواهی میدهی که ما در آنچه بگوئیم صادقیم گفت آری فرمود من مهدی
آخر زمانم تو تصدیق کن گفت کردم همچنین تصدیق این دعوی از شیخ عبد القادر فاکهی و شیخ ابو الحسن بکری و شیخ محمد بن شیخ
ابو الحسن جمع استند همگنان تصدیق کردند و گفتند پیش پادشاه مکه برویم او را دعوت کنیم روی بخانه پادشاه آوردند
و بمنزل خود افتادند و در خلوتی که داشتند آمده بر بستر افتادند و بخواب رفتند بعد از نیم شب خادم را خواندند و گفتند
هیچ میدانی که از ما چه چیزها واقع شد گفت آنچه بود بشما روشن است گفتند توبه کردم و باز آمدم از هرچه گفتم پس تجدید توبه
و استغفار نمودند این خبر بشیخ ابو الحسن بکری رسید پابرهنه بسرعت تمام بخانه شیخ آمد و شکرانه حق سبحانه که ایشان
را ازین مزلقه برآورد بجا آورد انتهی ملخصاً و اما ثانی پس حکم بن سعد گفته چون سلیمان قائم شد ادعاء مهدویت کرد
و اظهار آن نمود پدر خود یحیی را گفتم این همان مهدی است که ذکرش میکنند گفت نه اخرجه ابن ابی شیبة و نیز

وی از ابراهیم بن سعد اخراج کرده که گفت طاوس را گفتم که عمر بن عبد العزیز مهدی ست گفت آری مهدیست
لیکن آن مهدی نیست اخرج نحوه ابو نعیم فی الحلیة مراد آنکه اطلاق مهدی بر مرد صالح هم می آید و نیز گمان کردند در حق
جعفر بن علی بن حسین که وی مهدی ست و او انکار میکرد ازین دعوی اخرجه المحاملی فی امالیه و چون موسی بن طلحه بن عبید الله
بن المختار بسوی بصره گریخت در حق وی گمان کردند که وی مهدیست اخرجه نعیم عن خالد بن سمیر و نیز گمان کردند در محمد بن عجلان
که وی مهدیست ذکره ابن سعد فی طبقاته و از ابن عمر آمده که وی محمد بن حنفیه را مهدی گفته اخرجه نعیم بن حماد و مهدی درینجا
بمعنی لغوی ست نه اصطلاحی و محمد بن تومرت مغربی که اصحاب و ملقب بجهمیه اند نیز این دعوی کرد و عبد الله بن میمون بن
قداح اسطقس قرامطه هم این دعوا کرده بود و اشارت مجال این هردو فتنه همچنین شخصی در بلاد مغرب مدعی مهدویت شد و شوکت
عظیم بهم رسانید و بلاد غربیه را تا چهار ماه فتوح نمود و این مرد اندکی قبل ازین زمانه موجود بود و جمعی از اهل عظیم آباد و بنگاله در
باره سید احمد بریلوی مرحوم نیز این گمان کرده اند تا آنکه بعضی از مریدان ایشان چهل حدیثی درین باب جمع نموده و ایشان
را مهدی وسط قرار داده و قائل بغیبوبت ایشان در بعض جبال مغربیه شده منتظر عود بوده اند و این زلت عظیم ست کیف
که سید مرحوم این دعوی نکرده و ایما بعود خود نموده و اگر میکرد هیچ یکی تصدیقش نمی نمود بالجمله در هیچ یکی ازین جماعه صلحا و امراء علامات
مهدی موعود و امارات فاطمی منتظر که اخبار و آثار بدان وارد شده یافته نشده و دعوی همگنان مبنی بر غلط در کشف یا هوای
فرمان روائی و حصول ریاست علم یا ملک بوده و هر فرقه بحکم کل نفس و دینها بغرض برهم زدن قواعد ملت بیضا و ضوابط شریعت
غرا و اتباع نفس و هوا بجای خود مهدیی تراشیده و در حق هر ظلوم غشوم یا مستحیل معدوم یا صالح معلوم گمان کرده و
دعوی نموده که وی مهدی موعود و امام منتظرست این فهم ایشان مانا باعتقاد یهود و نصاری و هنود و رافضه ست که هر
واحد ازین جماعه انتظار خروج قائم مظنون خود در آخر زمان میکنند رفضه شیعه دست بدامن مهدویت محمد بن حسن عسکری
زده اند و ظهور او در آخر زمان بلکه در هر آن از اوان حاضر و آینده باسیف و سنان برای قهر اعداء و انتقام مخالفین
و ازاله ملک و دولت ایشان نشان میدهند و اصل عدو او گروه اهلسنت و جماعت را مسمی ادانند و حاشاهم عن ذلک و هنود
بی نمود کلکی او تار را در آخر کل جگ ماه ماگه شکل بچه تنه و سمین در شهر سنبل از خانه بشن جن برهمن از شکم زن او جسوتی نشان
میدهند و گویند روزگاری آید که فرمان روای داد گر نماند و بدکاری فزونی گیرد و غله گرانی پذیرد و عمرها کوتاه گردد بیش
از سی سال نزیند مرگ فراوان شود ایزد بیهمال برای چاره گزینی بدان هم انسی پیکر برآید و جهان را بداد آباد گرداند
و صد سال بزید و سنه او تا هشت صد و بست و یک سال آخر دوره کلجگ بماند و در بیان حال این اوتار اشلوک ساخته
اند و یهود نابهبود نیز چشم در راه خروج دجال اعور کذاب دوخته اند و برآمدن او در آخر زمان بامید اقامت دین خود و
حصول نصرت بر جمیع امم بیان میکنند در حدیث شریف آمده پیروی کنند دجال را هفتاد هزار کس از یهود اصفهان
اخرجه مسلم فی صحیحه عن انس رضی الله عنه و نصاری گوش بر آواز نزول عیسی بن مریم نشسته اند و میگویند که وی برای
آمدن در دنیا پیش از قیام قیامت مستعد نشسته ست و چون بیاید دین عیسوی را قائم و دائم کند کل حزب
بما لدیهم فرحون علی متقی رح در خاتمه رساله برهان با فتاء علماء مذاهب اربعه بر بطلان عقائد این فرق نقل کرده گمان

مهدویت را در حق صالحی یا ظالمی باطل نموده و تمام مفتیان مکه منهم الشیخ احمد بن حجر المکی الشافعی و ابو السرور احمد بن ضیاء الحنفی و محمد بن خطاب المالکی و یحیی بن محمد الحنبلی رحمهم الله تعالی گویم اعتقاد خروج دجال و نزول عیسی علیه السلام فی نفسه صحیح ست و احادیث صحیحه بدان وارد و غلط در انست که یهود و نصاری این هر دو را معین و منتقم از مخالفین خود و مبطل و اهل اسلام یکی را مخرب اسلام و دیگر را موید او و مروج شرع محمدی بیان میکنند و حق با ایشان ست و مهدویت محمد بن حسن عسکری که مظنون شیعه ست طعنه اطفال و مضحکه رجال بیش نیست در تحفه اثنا عشریه لطائف این مقام و محاسن این کلام دیدنیست آری حسن اعمال دیدن و تحمل جماعه اهلسنت ست که بمنطوق ادله نبویه صلعم اعتقاد وجود این امام در آخر زمان باوصاف مذکوره در اخبار ثابته دارند و هیچ کار و بار ملک و ملت را بر ظهور وی موقوف ندارند و پیش از خروج وی حق را حق و باطل را باطل شناخته اند اگرچه قلت عمل بالسنة والکتاب از اهل زمان و زوال ملک و دولت اسلامیان را شاکی هستند و مصداق بدأ الاسلام غریبا و سیعود کما بدأ فطوبی للغرباء مشاهده مینمایند و دل را بدین بشارت این حدیث فطوبی للغرباء بسته تا میتوانند در دریافت سنت صحیحه در هر باب بتقصیری از خود راضی نمیشوند و در آن زمان که وی برآید و جز خدا کسی وقت آن نداند ان شاء الله تعالی همرکاب وی علیه السلام شوند و انصار و اعوان او باشند و بالله التوفیق **فصل** در ذکر وقت و تاریخ خروج مهدی موعود — ابو جعفر گفته برآمدن او در روز شنبه دهم محرم یوم عاشورا باشد میان رکن و مقام و جعفر صادق فرموده قائم شود مهدی در سنه دو صد اخرجه نعیم بن حماد و محمد بن حنفیه گفته زوال پذیرد ملک بنی عباس در سنه نود و هفت یا نه و نود و قائم شود مهدی در سنه دو صد و مسلم بن عبد السلام گفته زوال ملک بنی عباس قیام مهدیست گویم مراد باین دو صد سال از الف هجرت ست پس این سنین بگذشت و مهدی ظاهر نشد یا مراد باین مهدی خلیفه عباسی موسوم باین اسم ست یا در آخر زمان در قطری از اقطار ملک عباسیه باشد و مراد باین دو صد بعد از الف هجرت بود چنانکه بعضی از اهل علم تاویل ظهور الآیات بعد المائتین همچنین کرده اند در تحفه اثنا عشریه گفته مخالفین او یعنی اهل سنت هرگز دعوی مهدویت او را پیش از هزار سال بلکه زیاده قبول نخواهند داشت زیرا که نزد ایشان از مسلمات ست که ظهور الآیات بعد المائتین یکهزار و دو صد از هجرت می باید که بگذرد و بعد از آن علامات قیامت شروع شود انتهی مراد علامات کبرای قیامت ست و مقدمه این علامات ظهور مهدی ست علی متقی گفته مهدی خروج کند از مکه بماه محرم روز عاشورا بعد از دویست سال که این هزار تمام شود انتهی گویم حدیث لفظ ظهور الآیات بعد المائتین اگر سندش صحیح شود ذکر خروج مهدی نیست که محتاج این تاویل بعید باشد بلکه لفظ آیات شامل آیات صغری و کبری هر دو ست پس تواند که معنی وی چنین باشد که تا دو صد سال از هجرت که زمانه مشهود لها بالخیر ست بموجب حدیث خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم کدام علامت خورد و بزرگ نمایان نشود و چون زمانه صحابه و تابعین بگذرد فتنه ها برخیزد و تا آخر زمان برخاسته باشد چنانکه همچنین شد که بعد زمانه تابعین فتنه ها سر برداشت و اختلاف در دین و حدوث مذاهب جز آن پیدا شد و هنوز روز افزون ست و این فتن صغری ست و اگر مراد باین دو صد بعد از الف دارند مقصود بآیات اشراط کبری خواهد بود و این حدیث متامل از منه کثیره ست ابن عربی حاتمی گفته ظهوره یکون من بعد مضی خ ف ج من الهجرة و ابن خلدون گفته و رسم حروفا ثلاثة یرید عددها بحساب الجمل خ و انحاء المعجمة او احدا

من فوق ستمائة والفاء تحت القاف ثمانين والجيم المعجمة بواحدة من اسفل ثلاثة وذلك ستمائة وثلاث وثمانون سنة وهي في
آخر القرن السابع ولما انصرم هذا العصر لم يظهر حمل ذلك بعض المقلدين لهم على ان المراد بتلك المدة مولده وعبر بظهوره عن مولده وان
خروجه يكون بعد العشر والسبعمائة فانه الامام الناجم من ناحية المغرب قال ابن ابي واطيل واذا كان مولده كما زعم ابن العربي سنة
ثلاث وثمانين وستمائة فيكون عمره عند خروجه ستا وعشرين سنة انتهى ومحمد بن حنفيه گفته بود که ترد علی مردی سوال کرد از وی
که مهدی کی بیرون آید گفت هیهات وعقد کرد بدست خود هفت را یعنی از یک تا نه بشمرد وفرمود بیرون آید در آخر زمان اخرجه الحاکم
وصححه وقد سبق هذا الحدیث مع الکلام علیه فی موضعه گویم شاید این اشارت ست بانکه ظهور وی بعد از هفتصد سال از هجرت شود یعنی
تا این مدت خود بیرون نمی آید و بعد از ان خروج او مرجوست تا کی بر آید چه بعدیت شامل مابعد کثیرست صفی الدین بن ابی المنصور در
عقیده خود گفته در حدیث آمده ان صلحت امتی فلها یوم وان فسدت فلها نصف یوم مراد آنست که اگر میخواهد خدا قوت سلطان
شریعت تا انتهاء الف می ماند زیرا که یک یوم نزد پروردگار برابر هزار سال ست بعده امر شریعت مضمحل گردد و دین غریب شود
چنانکه در بدایت امر بود وابتداء این اضمحلال بعد گذشتن سی سال از قرن یازدهم باشد و درینوقت انتظار کرده شود خروج
مهدی علیه السلام انتهی و ابو قبیل گفته اجتماع مردم بر مهدی در سنه دو صد و چهار باشد یعنی بعد هزار سال از هجرت
اخرجه نعیم بن حماد وباین حساب ظهور او بر سر صد سیزدهم از هجرت که ما در آنیم لازم می آید و گویند شاه ولی الله محدث دهلوی
تاریخ ظهور او در لفظ چراغ دین یافته وبحساب جمل عدد وی یکهزار و دو صد و شصت و هشت میشود واین مخالف ظهور
او بر سر مائة ست هر مائة که باشد اللهم مگر این تاریخ ولادت او گفته ست نه تاریخ خروج زیرا که باین حساب اگر بر سر صد سیزدهم
جلوه گر شود عمر او سی و دو سال باشد واگر در عشرهٔ اولی از مائة خروج فرماید چهل و دو ساله باشد لیکن این سالها گذشت واز
مهدی نشانی در عالم یافته نشد واین کشف صحیح نیامد قاضی ثناء الله پانی پتی در سیف مسلول گفته ظهور او بظن وتخمین علماء
ظاهر و باطن در اوائل صد سیزدهم از هجرت گفته اند لیکن صحیح یعنی تاریخ ظهور او از پیغمبر خدا صلعم ثابت نشده انتهی وهذا
هو الحق الصریح وبعض از مشایخ واهل علم گفته اند که خروج او بعد دوازده صد سال از هجرت شود ورنه از سیزده صد
تجاوز نکند زیرا که مدت عمر دنیا باسقاط کسرات همین هفت هزار و پانصد سال بظن وتخمین نشان داده اند وبعثت آنحضرت
صلعم در اول هزار هفتم اتفاق افتاده وسیوطی گفته وارد ست که دجال بر سر مائة خروج کند وعیسی از آسمان فرود آمده او را بقتل
رساند و چهل سال در زمین ماند ومردم بعد طلوع شمس از مغرب یکصد و بست سال کشت کنند ومیان نفختین فرق چهل سال
ست این دو صد سال شد وخروج دجال قبل طلوع شمس از مغرب ست مدت این خروج دجال وطلوع شمس معلوم نیست که چه قدرست
انتهی و چون تا حال خروج دجال اتفاق نیفتاده مدت دنیا قریب سه صد سال بر الف متزائد گشت لهذا گفته اند که بقاء این امت
از هزار تجاوز کند اما از پانصد سال بر الف متجاوز نشود ونیز وارد شده که ظهور مهدی هم بر سر مائة باشد مجدد الف ثانی در مجلد ثانی
بذکر قرن فرمی السنین گفته قدوم او علیه الرضوان بر سر مائة خواهد بود و درینوقت از مائة بست و هشت سال گذشته انتهی
واخبار دیگر درین باب وارد ست ومؤید او ست بودن مهدی مجدد دین وسنت الله بران جاری شده که هر مجدد دین بر سر صد بیرون
آید پس ظهور مهدی هم بر سر مائة می باید نه در وسط مائة و پایان او وخروج او پیش از دجال هفت سال بود و دجال بر سر

عیسی بن مریم کشته شود پس قول سیوطی که دجال بر سر مائه خارج گردد معنی وی آنست که مائه ظهور مهدی و نزول عیسی و خروج
دجال و احدیست و سر مائه تا ده سال بلکه بیست سال بلکه زیاده از آن متصور ست و فاصله قلیل میان ظهور و خروج ایشان لایق
التفات نیست و چون این قرن که در شمار جمل از سنین هجرت وی صلعم سیزدهم ست نود سال گذشته و مهدی در عالم ظاهر
نشده بخاطر میرسد که شاید بر سر صد چهاردهم ظهور وی اتفاق افتد و ابو نصر از ابو عبد الله جعفر صادق آورده که بیرون نیاید
مهدی مگر در سالهای طاق سال یکم یا سوم یا پنجم یا هفتم یا نهم گویا عشره اولی را اول مائه شمرده و بی شبه تا نصف اول مائه
اول المائه ست نزد ظاهر عقل و در بعض روایات آمده که ظهور او هفت سال پیش از دجال بود و دجال بر سر مائه خروج کند و مهدی
مجدد دین ست و آنکه در باره مجددین آمده که ان الله یبعث علی راس کل مائة سنة من یجدد لها امر دینها پس بعضی از اهل علم
گفته اند که در مجدد شرط ست که مائه بگذرد و وی زنده باشد پس اگر ظهور او را پیش از دجال بهفت سال فرض کنند و بقاء او
تا خروج و قتل آن لعین بهمان ضم نمایند منافاتی میان این هر دو روایت باقی نمی ماند والله اعلم و مؤید او ست وجود فتن صغری
بتمامها در عالم و تسلسل وی در رنگ پاره های شب تار و سلک گوهر که یکی بعد دیگری بیفتد و بودن این صد سیزدهم موقع فتن و آفات
کثیره عظیمه چیزی ست که بر زبان که و مه شهرت دارد تا آنکه طفل بودیم پیر زنان را میشنیدیم که میگفتند حیوانات ازین مائه پناه
خواسته اند و هر چند این معنی بعینه از حدیثی صحیح ثابت نیست اما ملاحظه انقلاب عالم و تقلب احوال بنی آدم که درین زمان آخر ست
شاهد عدل ست بر آنکه پیش ازین رنگ گیتی باین عنوان نبود شرح این ماجرا طویل و فاتر تفصیله میخواهد مشتی نمونه از خروار
و اندکی از بسیار در ابواب سابقه جلوه گر شده ما بقی را بر آن قیاس باید کرد و آنچه باقی ست همین ظهور مهدی موعود ست
تا کی اتفاق افتد و کدام وقت از ازمنه آتیه مرضی او تعالی باشد و این همه تواریخ مستخرجه مکاشفان و عالمان حجت نمی شاید
بلکه نوعی از ادعاء علم الغیب ست که حق تعالی بدان مستاثر بوده و احدی از خلق دران با وی شریک نیست و خطا در
کشف بسیار ست نعم بالاجمال اینقدر میتوان گفت که زمانه فاطمی منتظر قریب الحصول و مرجو القرب ست زیرا که هر آینده نزدیک
و هر فائت بعید میباشد و وقوع امارات صغری بجمیعها و تغییر عظیم عالم و اهل عالم و ضعف تام اسلام و رفع علم و شیوع جهل و
کثرت فسق و فجور و بغضا و حسد و حب شدید مال و قصر همت در تحصیل اسباب معاش و ذهول کلی از دار آخرت و ایثار کامل
دنیا بر اخری امارات جلیه و علامات بینه قرب زمان ظهور او ست والله اعلم بالصواب و سیاق الکلام فی هذا ان شاء الله تعالی فی
موضع آخر ایضاً **فصل** و اما اعوان و انصار و صاحب رایت مهدی پس ابن عباس گفته انصار او مردم شام باشند سه
صد و پانزده کس بعدد اصحاب بدر نعیم بن حماد از ابن مسعود آورده تخرج سبعة نفر علماء من افق شتی علی غیر میعاد یبایع لکل
رجل منهم ثلاثمائة و بضعة عشر رجلا حتی یجتمعوا بمكة الحدیث مراد باین هفت نفر و مبایعان شان اعوان مهدی اند و نیز وی
از کعب آورده که گفت قادة المهدی خیر الناس و اهل نصرته و بیعته من اهل الکوفة و الیمن و ابدال الشام مقدمته جبرئیل و ساقته
میکائیل الحدیث علی متقی در برهان گفته ناصران و یاران مهدی کوفیان و اهل یمن و ابدال شام باشند انتهی و علی مرتضی
گفته فراهم کند خدا تعالی برای او قوم بسیار مانند پاره های تو بر تو ابر و فرمود آنحضرت صلعم بیرون آید مردی از وراء نهر گفته
میشود او را حارث و می حراث ست یعنی کشتکار بر مقدمه لشکر او مردی باشد که او را منصور گویند الحدیث اخرجه ابو داود

عن علی و این حدیث بطوله پیشتر گذشته علی قاری در مشرب وردی گفته وفیه اشعار الی ان اهل ما وراء النهر محبون لاهل بیت
النبوة لا کما یزعم الرافضة انهم خارجیة انتهی گویم ما وراء النهر ولایتی ست شرقی آن کاشغر و جنوبی طخارستان و غربی بلخ
و بحیره و شمالی مغولستان پیشتر از دولت اسلامیه درین ملک پادشاهی جداگانه نبوده ست نه در تاریخی ذکری ازان بنظر رسید
مگر در عهد عباسیه سامان نام پادشاه انجا بود و منجمله او ست رایات سود که از طرف مشرق یا خراسان بیاید و این حدیث
نیز بطوله در ابواب سابقه مذکور شده ابن کثیر گفته مراد باین رایات نه آن هاست که ابو مسلم خراسانی آورده بود و بدان
ملک و دولت بنی امیه را گرفته بلکه این رایات دیگر ست که در زمان مهدی ازان طرف بیاید و این حدیث را طرق ست بالفاظ
متقاربه و ابو قبیل گفته پیدا شود در افریقیه امیری و حکمرانی کند دوازده سال و واقع شود فتنه و مالک گردد بعد او مردے
اسمر نام پر کند زمین را بعدل و روان شود بسوی مهدی و مطیع او گردد و فی الباب عن الحسن و از انجمله اهل طالقان اند علی
مرتضی گفته رحمت خدا باد بر بلده طالقان که آنجا خدا را خزائن ست امانه از زر و سیم بلکه مردمان اند که خدا را شناخته اند حق
معرفت او و ایشان انصار مهدی باشند اخرجه ابو نعیم و ابن عباس گفته مرفوعا که اصحاب کهف اعوان مهدی اند ذکره
ابن مردویه فی تفسیره سیوطی گفته تاخیر اصحاب کهف تا این مدت منجمله اکرام ایشان ست تا شرف دخول درین امت
دریابند و از انجمله ملائکه آسمان اند که اعوان و انصار او باشند و وجوه و ظهور مخالفین او بزنند و از انجمله جوان تمیمی ست
شعیب بن صالح نام که بر مقدمه عساکر خراسان باشد و امداد کند بسته صد نفر از اهل شام و صاحب رایت مهدی باشد اخرجه
نعیم بن حماد بالفاظ حسن گفته وی مردیست میانه قد گندم گون کوسج ریش بیرون آید در بلده ری در چهار هزار کس بر مقدمه
لشکر مهدی باشد ملتقی نشود او را احدی مگر آنکه هزیمت خورد و فی الباب عن عمار و علی و ابی جعفر و کعب بن علقمه گفته وی
مردی حدیث السن خفیف اللحیه اصفر اللون باشد علی متقی گفته صاحب برق مهدی شخصی باشد که او را شعیب تمیمی گویند
انتهی گویم در حدیث ابن عمر آمده که آنحضرت فرمود علیکم بالفتی التمیمی فانه یقبل من قبل المشرق وهو صاحب رایة المهدی
اخرجه الطبرانی فی معجمه الاوسط وفیه عبد الله بن عمر العمری و ابن لهیعة وهما ضعیفان این حدیث بطوله پیشتر گذشته و از انجمله
اصهب ابقع و اعرج کندی ست روایات مخصوص ایشان مع جرح و تعدیل گذشته و از انجمله هاشمی ست برادر یا ابن عم
مهدی و حال اش پیشتر مذکور شده گویم این همه اشخاص وقت ظهور او اعانت و نصرت نمایند و بعد فتح تمام ارض خود همگنان تابع
و مطیع او باشند و چون انصار او ابدال شام و عصائب عراق خواهند بود لهذا در حدیث از سب ایشان نهی کرده اند طبرانی
از علی کرم الله وجهه روایت کرده ان رسول الله صلعم قال یکون فی آخر الزمان فتنة یحصل الناس فیها کما یحصل الذهب فی المعدن
فلا تسبوا اهل الشام ولکن سبوا اشرارهم فان فیهم الابدال یوشک ان یرسل علی اهل الشام صیب من السماء فیفرق جماعتهم حتی
لو قاتلتهم الثعالب غلبتهم فعند ذلک یخرج خارج من اهل بیتی فی ثلاث رایات المکثر یقول هم خمسة عشر الفا والمقل یقول هم اثنا
عشر الفا امارتهم امت امت یلقون سبع رایات تحت کل رایة منها رجل یطلب الملک فیقتلهم الله جمیعا و یرد الله الی المسلمین
الفتهم و نعمتهم و قاصیتهم و رائیهم گویم در سندش ابن لهیعه ست وهو ضعیف معروف الحال و رواه الحاکم فی المستدرک و قال
صحیح الاسناد و لم یخرجاه و فی روایته ثم یظهر الهاشمی فیرد الله الناس الی الفتهم الخ ولیس فی طریقه ابن لهیعة وهو اسناد صحیح

کما ذکر و ازینجا معلوم شد که مراد بخارج از اہل بیت درین حدیث ہمین ہاشمی ست که ناصر مہدی باشد و اما خلفاء مہدی که بعد از وی
باشند و حکمرانی کنند پس ذکر آنہا بیاید انشاء اللہ تعالی **قف** در حدیث سفینه آمده که گفت شنیدم رسول خدا صلعم میفرمود
الخلافة ثلثون عاما ثم یکون بعد ذلک الملک اخرجه احمد و اصحاب السنن و صححه ابن حبان و غیره اہل علم گفته اند که نبودند درین سی سال
بعد آنحضرت صلعم مگر خلفاء اربعه و امام حسن و ابو عبیده بن جراح گفته قال رسول اللہ صلعم ان اول دینکم بدا نبوة و رحمة ثم یکون ملکا
و جبریة اخرجه البزار سیوطی گفته ہذا حدیث حسن و عن جابر بن سمرة عن النبی صلعم لا یزال ہذا الامر عزیزا ینصرون علی من ناواہم علیه
اثنا عشرة خلیفة کلہم من قریش اخرجه عبد اللہ بن احمد و الشیخان و له طرق و الفاظ منہا لا یزال ہذا الامر صالحا و منہا لا یزال
ہذا الامر ماضیا رواه احمد و منہا عند مسلم لا یزال امر الناس ماضیا ما ولیہم اثنا عشر رجلا و منہا عنده ان ہذا الامر لا ینقضی حتی
یمضی فیہم اثنا عشر خلیفة و منہا عنده لا یزال الاسلام عزیزا منیعا الی اثنی عشرة خلیفة و منہا عند البزار لا یزال امر امتی قائما
حتی یمضی اثنا عشر خلیفة کلہم من قریش و منہا عند ابی داود فلما رجع الی منزله اتته قریش فقالوا ثم ماذا یکون قال ثم یکون
الہرج و منہا عنده لا یزال ہذا الدین قائما حتی یکون علیکم اثنا عشر خلیفة کلہم تجتمع الامة علیه و عند احمد و البزار بسند
حسن عن ابن مسعود انه سئل کم یملک ہذه الامة من خلیفة فقال سألنا عنہا رسول اللہ صلعم فقال اثنا عشر کعدة نقباء بنی
اسرائیل و ابو داود از جابر بن سمرة روایت کرده که فرمود رسول خدا صلعم ہمیشه باشد این دین قائم تا آنکه باشند بر شما
دوازده خلیفه اتفاق کند امت بر جمیع ایشان گفته اند که مراد وجود این خلفاء بعد وفات مہدی ست اما احادیث ساکت
ست از ان و ظاہر آنست که مراد خلفاء راشدین و ما بعد ایشان باشند مثل معاویه از بنی امیه و خلفاء عباسیه لہذا قاضی
عیاض گفته لعل المراد بالاثنی عشر فی ہذه الاحادیث و ما شابہہا انہم یکونون فی مدة عزة الخلافة و قوة الاسلام و استقامة
اموره و الاجتماع علی من یقوم بالخلافة و قد وجد ہذا فیمن اجتمع علیه الناس الی ان اضطرب امر بنی امیة و وقعت بینہم الفتنة زمن
الولید بن یزید فاتصلت بینہم الی ان قامت الدولة العباسیة فاستأصلوا امرہم انتہی حافظ ابن حجر در فتح الباری گفته
کلام القاضی عیاض احسن ما قیل فی الحدیث و ارجحه لتاییده بقوله فی بعض طرق الحدیث کلہم تجتمع علیه الناس و ایضاح
ذلک ان المراد بالاجتماع انقیادہم لبیعته و الذی وقع ان الناس اجتمعوا علی ابی بکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی الی ان وقع امر الحکمین
فی صفین فتسمی معاویة یومئذ بالخلافة ثم اجتمع الناس علی معاویة عند صلح الحسن ثم اجتمعوا علی ولده یزید و لم ینتظم للحسین امر
بل قتل قبل ذلک ثم لما مات یزید وقع الاختلاف الی ان اجتمعوا علی عبد الملک بن مروان بعد قتل ابن الزبیر ثم اجتمعوا علی
اولاده الاربعة الولید ثم سلیمان ثم یزید ثم ہشام و تخلل بین سلیمان و یزید عمر بن عبد العزیز فہولاء سبعة بعد الخلفاء الراشدین
و الثانی عشر ہو الولید بن یزید بن عبد الملک اجتمع الناس علیه لما مات عمه ہشام فولی نحوا اربع سنین ثم قاموا علیه فقتلوه
و انتشرت الفتن و تغیرت الاحوال من یومئذ و لم یتفق ان یجتمع الناس علی خلیفة بعد ذلک لان یزید بن الولید الذی
قام علی ابن عمه الولید بن یزید لم تطل مدته بل ثار علیه قبل ان یموت ابن عم ابیه مروان بن محمد بن مروان و لما مات
یزید ولی اخوه ابراہیم فقتله مروان ثم ثار علی مروان بنو العباس الی ان قتل ثم کان اول خلفاء بنی العباس السفاح و لم تطل
مدته مع کثرة من ثار علیه ثم ولی اخوه المنصور فطالت مدته لکن خرج عنہم المغرب الاقصی باستیلاء المروانیین علی الاندلس

واستمرت فی ایدیہم متغلبین علیہا الی ان تسموا بالخلافۃ بعد ذلک انقطع الامر الی ان لم یبق من الخلافۃ الا الاسم فی البلاد
بعد ان کان فی ایام عبد الملک بن مروان یخطب للخلیفۃ فی جمیع الاقطار من الارض شرقا وغربا یمینا وشمالا مما غلب علیہ
المسلمون ولا یتولی احد فی بلد من البلاد کلہا الامارۃ علی شئ منہا الا بامر الخلیفۃ ومن انفراط الامر انہ کان فی المائۃ الخامسۃ
بالاندلس وحدہا ستۃ انفس کلہم یتسمی بالخلافۃ ومعہم صاحب مصر العبیدی والعباسی ببغداد خارجا عمن کان یدعی الخلافۃ فی
اقطار الارض من العلویۃ والخوارج قال فعلی ہذا التاویل یکون المراد بقولہ ثم یکون الہرج یعنی القتل الناشی عن الفتن وقوعا
فاشیا یستمر ویزداد وکذا کان وقیل ان المراد وجود اثنی عشر خلیفۃ فی جمیع مدۃ الاسلام الی یوم القیامۃ یعملون بالحق
وان لم تتوال ایامہم ویؤید ہذا ما اخرجہ مسدد فی مسندہ الکبیر عن ابی الخلد انہ قال لا تہلک ہذہ الامۃ حتی یکون منہا اثنا عشر
خلیفۃ کلہم یعمل بالہدی ودین الحق منہم رجلان من اہل بیت محمد صلعم وعلی ہذا فالمراد بقولہ ثم یکون الہرج ای الفتن المؤذنۃ
بقیام الساعۃ من خروج الدجال وما بعدہ انتہی سیوطی گفتہ قلت وعلی ہذا فقد وجد من الاثنی عشر الخلفاء الاربعۃ والحسن ومعاویۃ
وابن الزبیر وعمر بن عبد العزیز ہولاء ثمانیۃ ویحتمل ان یضم الیہم المہتدی من العباسیین لانہ فیہم کعمر بن عبد العزیز فی بنی امیۃ
وکذلک الطاہر لما اوتیہ من العدل وبقی الاثنان المنتظران احدہما المہدی لانہ من آل بیت محمد صلعم انتہی گویم در روایتے
آمدہ کہ بعد مہدی مالک مرشوند پنج کس از اولاد حسن سپس پنج کس از اولاد حسین بعدہ ولدی وتمام گردد عدد دوازدہ
خلیفہ وہر کدام از ایشان امام عادل ہادی مہدی باشد وابن عباس یاد کردہ کہ مدت خلافت این دوازدہ خلیفہ
یکصد وپنجاہ سال باشد ودر معنی این حدیث اقوال دیگر نیز ہست وترتیب خلفاء مہدی مفوض بر علم الٰہی ست تا کدام
اول وکدام آخر باشد وہمچنین مقدار مدد ایشان حوالہ علم او سبحانہ ست قاضی محمد بن علی شوکانی یمانی رح در رسالہ توضیح
گفتہ ورد السوال من بعض الاعلام عن الاحادیث الواردۃ فی ہولاء ہل ہی متواترۃ ام لا فاقول اما الاحادیث الواردۃ
فی المہدی فالذی امکن الوقوف علیہ منہا خمسون حدیثا انتہی ثم سردہا بقولہ الاول والثانی الی آخر الخمسین ثم قال فہذہ
خمسون حدیثا فیہا الصحیح والحسن والضعیف المنجبر وہی متواترۃ بلا شک ولا شبہۃ بل یصدق وصف التواتر علی ما
ہو دونہا علی جمیع الاصطلاحات المحررۃ فی الاصول والی ہنا انتہی الکلام علی الاحادیث الواردۃ فی المہدی
واما الآثار عن الصحابۃ المصرحۃ بالمہدی فہی کثیرۃ منہا عن ابی امامۃ عند ابن ابی شیبۃ ومنہا عن ابن عباس ذکرہ فی کنز
العمال وعنہ اثر آخر ذکرہ فی الکنز وعنہ ایضا ثالث ذکرہ فیہ ومنہا عن علی علیہ السلام عند ابن ابی شیبۃ وعنہ اثر آخر
عند الطبرانی فی الاوسط وعنہ ایضا اثر ثالث عند نعیم بن حماد فی الفتن وعنہ ایضا اثر رابع عندہ ایضا وعنہ ایضا اثر خامس
عند نعیم ایضا وعنہ اثر سادس عند نعیم ایضا وعنہ اثر ثامن عند نعیم ایضا وعنہ اثر تاسع عند نعیم ایضا وعنہ اثر عاشر عند نعیم
ایضا وعنہ اثر حادی عشر عند نعیم ایضا وعنہ اثر ثانی عشر عند نعیم ایضا وعنہ اثر ثالث عشر عند نعیم ایضا وعنہ اثر رابع عشر
عند نعیم ایضا وعنہ اثر خامس عشر عند نعیم ایضا وعنہ اثر سادس عشر عند نعیم ایضا وعنہ اثر سابع عشر عند ابی عثم الکوفی
فی کتاب الفتوح وعنہ اثر ثامن عشر عند ابی المنادی فی الملاحم وعنہ اثر تاسع عشر عندہ ایضا وفی اسنادہ سعد الاسکاف
والاصبغ بن نباتۃ متروکان وعنہ اثر ہو فی عشرین عندہ ایضا وعنہ اثر ہو الحادی والعشرون عند نعیم بن حماد والحاکم

وعنه اثر هو الثاني والعشرون عند نعيم والطبراني في الاوسط وابي نعيم في كتاب المهدي والخطيب في التلخيص عنه اثر
هو الثالث والعشرون عند ابي داود فهذه ثمانية وعشرون اثرا الحاکم لرفع اذ لا مجال للاجتهاد في مثل ذلك انتهى کلا
انيست احوال مهدی عليه السلام که در اخبار و آثار صحابه و تابعين اهل بيت و علماء دين آمده و اهل اسلام انتظار قدوم ميمنت
لزوم او در هر عصر و اوان کرده اند و بملاحظه وقوع آثار و اشراط صغرای قيامت بقرب زمانه ظهور او اخبار و تبشير فرموده
و شک نيست که بر خاطر حق پرستان اتباع دوست ابتلاء دشمن هيچ امری ثقيل تر از ضعف اسلام و برهمی احکام شريعت حقه
نيست و ايشان انقدر قدرت ندارند که منکرات و محدثات از سنه را از جهان و جهانيان بر دارند پس لا محاله دل شکسته بود و چشم
در راه و گوش بر آواز ظهور فاطمی منتظر بوده اند و بهزار زبان دعای بيرون آمدن مهدی هادی از حق تعالی ميکنند تا بوجو
باجودش اين همه شرور و فتن بکنج عدم خزد و اين همه مفاسد دين و دولت مبدل بصلاح ملک و ملت گردد عبد الرحمن
جامی رح در ابيات چند آرزوی ظهور او ميکند و روی سخن بطور مناجات بحضرت ختمی پناه رسالت دستگاه صلعم ميدارد
و چون اين ابيات بمناسبت مقام وقت مرا خوش کرد آويزه گوش ختام اين باب ميکنيم و سال وفات نبوی مطابق سنه
حال بيان بنمايم و حال دل خود بزبان قال ديگری برمنصه اظهار می نهم که گفته اند ع خوشتر آن باشد که سر
دلبران * گفته آيد در حديث ديگران * ختم الله لي بالحسنى واذاقني حلاوة رضوانه الاسنى قال رح ع

اے قمر طلعت مکی مطلع / مدنی مهد یمانی برقع / شقه برقع تو برق افروز / لمعه برق رخت برقع سوز
ليلة القدر ز مويت تاری / وحی منزل ز لبت گفتاری / طره ات سود همه سوداها / انتخابی ز حروفش طه
قاب قوسين عيان ز ابرويت / نقش حم خم گيسويت / تا بخواب اجل ای گوهر پاک / خوابگه ساختی از بستر خاک
فلک از غيرت خاک آشفته / ليتنی کنت ترابا گفته / چند در حجله به تنها خفتن / حجله از گرد فنا نا رفتن
چند در بستر خفا بشستن * / در برين خاک نشينان بستن / چند از سنبل تو بيگانه / دل بصد شاخ نشيند شانه
چند بی نرگس پاکت غبار / خانه سر سر بود و تيره و تار / چند نعلين ز پاپوش تو فرد / جفت باشد بهزاران غم و درد
خوابت از دو صد و ده صد بگذشت / قدر برافراز که از حد بگذشت / دست از برد يمن بيرون آر / کف ز جلباب کفن بيرون آر
شانه زن سلسله مشکين را / سرمه کش نرگس عالم بين را / جلوه ای خلعت از اندر پوش / حله لعل طراز اندر پوش
کرده نعلين جلادت در پای / از در حجره خرامان بدر آی / طاق محراب تهی کن ز خسان / سرش از فخر بکيوان برسان
منبر از بی قدمان خالی ساز / قدرش از مقدم خود عالی ساز / خطبه ملت دين از سر گير / کشف اسرار يقين از سر گير
پرده بگشا ز رخ صديقی / بدر مان پرده هر زنديقی / دره عدل ز دست عمری / زن بفرق سر هر خيره سری
خوی فشان کن ز حيا عثمانی / ريز بر کشت وفا بارانی / پنجه ور کن اسد اللهی را / پوست برکن دو سه روباهی را
تا نماند ز پی کار سه بنشان / آب شان زير غبار می نشان / تاج ملک از سر دونان بربای / بخت و دولت ز زبونان بربای
ساعد کج رقمان ساز قلم * / زن بدان قاعده رسم ستم / بی رهان را حشر بيم فرست / راه دانی بهر اقليم فرست
درنخواهی که از اقليم وفا / آوری روی بدين شهر فنا / تازه کن عهد نکو عهدی را / ده وليعهدی خود مهدی را

علمش بر علم یطها زن — تیغ قهرش بسر اعدا زن
بار دجال وشان بر خر نه — به بیابان عدم شان بنه
خاصه آنکس که کین بند پیست — چشم گریان بشکر خنده پیست
بهره نیست ز طاعت و دینش — لب بجنبان بشفاعت گر بیش

مهد عیسی ز سر چرخ برین — گستران در ستم آباد زمین
عاصیان بی سر و سامان تو اند — دست امید بدامان تو اند
سیما بنده صدیق حسن — مبتلای الم شر و فتن
بو که نقد خود ازین ورطه برم — برد از رهزنی دیو سلیم

باب ششم در بیان خروج دجال و خروج وی یکی از فتن واقعه در زمن مهدی علیه السلام و اشراط عظیمه است اخبار وی احتمال مجلدات دارد جمعی از ائمه دین درین باب تالیف جداگانه ساخته اند ما نیز بنا بر عظم خطر و کبر فتنه او درین برای ضبط حال وی این باب جداگانه منعقد کردیم معاذ بن جبل رضی الله عنه گفته آنحضرت صلعم فرمود عمران بیت المقدس خراب یثرب خراب یثرب حضور الملحمة و حضور الملحمة فتح القسطنطينية و فتح القسطنطينية خروج الدجال اخرجه ابن ابی شیبة و ابو داود و الحاکم و صححه و بیهقی از شیخ خود حاکم آورده که گفت اول آیات از روی ظهور یعنی بعد مهدی خروج دجال ست بعده نزول عیسی بعده فتح یاجوج ماجوج بعده خروج دابه بعده طلوع شمس از مغرب در لفظی از وی طلوع شمس از مغرب مقدم بر خروج دابة الارض آمده و همین اوجه ست و صاحب اشاعه احوال این وقائع برهمین ترتیب ذکر کرده عمران بن حصین رضی الله عنه گفته شنیدم رسول خدا را میفرمود ما بین خلق آدم الی قیام الساعة امر اکبر من الدجال اخرجه مسلم و در حدیث ابو هریره ست سه چیز ست هرگاه بیرون آیند نفع نکند هیچ نفس را ایمان او که ایمان نیاورده ست قبل از آن دجال و دابه و طلوع شمس از مغرب رواه الترمذی و صححه و منجمله دعوات وی ست صلعم اللهم انی اعوذ بک من فتنة المسیح الدجال بغوی در تفسیر خود گفته که ذکر دجال در قرآن هم آمده و آن قوله تعالی لخلق السموات و الارض اکبر من خلق الناس مراد بناس درینجا دجال ست از باب اطلاق کل بر بعض و در صحیح بخاری ست نیست هیچ نبی مگر ترسانید قوم خود را یعنی از دجال و در روایت سعد آمده ترسانید نوح قوم خود را نزد ابو داود و ترمذی ست از ابو عبیده لم یکن نبی بعد نوح الا و قد انذر ترمذی گفته این حدیث حسن ست و لفظ احمد اینست لقد انذر نوح امته و النبیون من بعده و اخرجه من او جه آخر عن ابن عمر ایضا گویم درین احادیث دو فائده ست یکی عظم خطر کذاب اعور دجال تا آنکه انبیای سابق هم از وی انذار کرده اند دوم نفی علم غیب از انبیا زیرا که خروج او در آخر زمان موعود ست و زمانه انبیای پیشین از فتنه او مامون بود پس اگر بر وقت خروج وی مطلع میبودند اگرچه همین قدر باشد که در آخر زمان بیرون آید تحذیر از وی نمیکردند ازینجا دریافت شد که [illegible] از فتنه او کرده و علم بوقت خروج وی نبخشیده آنها را با وجود ثبوت اطلاع بر تنحال وست هم [illegible] ست احدی را از مخلوق بسوی آن راه نیست پیغمبر باشد یا فرشته یا ولی همگی قرآن کریم مملوست با دله سلب [illegible] از مخلوقات پس اعتقاد جمعی از عوام بدریافت علم غیب و کشف مغیبات درباره مشایخ و اولیا عقیده باطله ست که ایشانرا از ایمان و حقایق دین اسلام دور و بکفر و الحاد نزدیک میکند عصمنا الله تعالی و ایاهم عما لا یحبه و یرضاه و تقدیم برآنکه کلام درباره دجال لعین این اعور کذاب اسما و نسبا و مولدا و حلیة و سیرة و فتنة الی غیر ذلک فصول جداگانه میخواهد پس هر حالی از احوال شقاوت اشتمال او در فصلی مستقل ذکر میکنیم تا دخل باشد بمعرفت او و این نوع

در حصول غرض **فصل** در بیان نام و نسب و مولد او در اشاعه گفته وے صافی ابن الصیاد یا ابن الصائد ست و مولد او
مدینه و این مبنی بر آنست که ابن الصیاد دجال باشد اما اصح آنست که وی دجال نیست و این اعور کذاب غیر اوست و دجال
شیطانیست که در بعض جزائر او را بسته داشته اند از اولاد کاهن شهور شق نام یا وی خود شق کاهن ست و مادرش جنیه بوده
بر پدرش شیفته شده از وی شق متولد گردید و شیاطین بر ائی و عجائب بیسا ختند سلیمان علیه السلام او را محبوس ساخته و لقب او
مسیح ست و صفت او لفظ دجال مشتق از دجل که بمعنی خلط و لبس و خدع ست پس معنی دجال بصیغه مبالغه بسیار فریب دهنده تلبیس
کننده بر مردم ست و در معنی ست قول وی صلعم و قتیکه خطبه کرد ابو بکر فاطمه را علیها السلام ان علیا دجال ای خداع
من خداع علی ملبس پس تو نیستم و او را مسیح از ان گویند که یک چشم او ممسوح باشد یقال رجل ممسوح الوجه اذا لم یبق علی احد شقی وجهه
عین و لا حاجب الا استوی یا از انجهت که وی مسح ارض کند یعنی قطع زمین نماید و در و و ر رسد ابو الهیثم گفته وی مسیح بروزن
سکین ست هو الذی مسح خلقه و شوه و بعضی گفته اند وی مسیخ ست بخاء معجمه و عیسے علیه السلام مسیح ست بحاء مهمله حافظ در فتح
الباری گفته قاضی ابن العربی مبالغه کرده و گفته ضل قوم فرووه بالخاء المعجمة و شدد بعضهم السین لیفرقوا بینه و بین المسیح ابن
مریم و قد فرق النبی صلعم بینهما بقوله فی الدجال مسیح الضلالة فدل علی ان عیسی مسیح الهدی فاراد هولاء تعظیم عیسی فحرفوا
الحدیث انتهی در قاموس گفته اجتمع لنا فی سبب تسمیة المسیح خمسون قولا و اما وجه تسمیة عیسی مسیحا لانه لا یمسح ذا عاهة
الا برئ او لانه کان لا اخمص له و منه فی صفة النبی صلعم کان مسیح القدمین او لانه خرج من بطن امه ممسوحا بالدهن
او لانه یمسح الارض و یقطعها انتهی گویم در صراح گفته تمسح الارض مساحة بالکسر زمین پیمودن نام عیسی علیه السلام و نام
دجال کذاب انتهی و الله اعلم **فصل** در حلیه و سیرت و فتنه دجال اما حلیه او پس وی مردی جوان باشد و در روایتی
آمده که پیر باشد در اشاعه گفته سند این هر دو قول صحیح ست جسیم سرخ رنگ باشد و در روایتی سفید رنگ آمده و در حدیث
عبد الله بن مغفل آمده که وی گندم گون ست اخرجه الطبرانی در فتح الباری گفته یمکن ان تکون ادمته صافیة و قد یوصف ذلک
بالحمرة لان کثیرا من الآدم قد تحمر وجنته انتهی و وی جعد الراس قطط اعور عین یمنی باشد گویا چشم او دانه انگور ست که بالا
بر آمده باشد در صراح گفته جعد موی مرغول و رجل جعد مرد گرد اندام و در روایتی آمده که چشم چپ او اعور باشد و در حدیث
سمره ممسوح العین الیسری واقع شده اخرجه الطبرانی و صححه و ابن حبان و الحاکم و در روایتی آمده انه اعور العین مطموسها
این معنی لفظ طافئه بهمزه ست حافظ ابن حجر رح از قاضی عیاض نقل کرده که گفت آنچه از اکثر روایت کرده شدیم و جمهور
تصحیح آن کرده اند و اخفش بدان جزم نموده لفظ طافیه بغیر همزه ست و بعضی شیوخ آنرا بهمزه ضبط کرده اند و معنی او
آنست که وی بیرون آمده بالا شده ست همچو دانه انگور و بعضے انکارش کرده اند و نیست وجه برای انکار بعده قاضی
عیاض میان روایات جمع کرده و گفته که چشم راست او طافیه ست بغیر همزه و هم ممسوح ست نور او رفته و هو معنی
حدیث ابی داود مطموس العین لیست بناتئة و لا حجرا یعنی نه عالی ست و نه عمیق چنانکه در حدیث ابن عمر در صحیحین آمده
و الیسری طافئة بهمزه چنانکه در روایت دیگر از وی ست و هی الجاحظة التی کانها کوکب کانها نخاعة فی حائط مجصص
الخضراء کما جاء کل ذلک فی الاحادیث و برین تقدیر وی اعور ست بهر دو چشم معا و هر واحد از ان هر دو عورت

و صحیح آنست که عور بمعنی عیب ست و اعور از هر شی معیب باشد و دجال را هر دو چشم معیب باشد یکی بذهاب ضوء
و دیگر بسبب ناتی بودن او و خضرت رنگ یعنی گفته و وی در غایت حسن باشد انتهی و بر چشم او ظفره غلیظ بود و آن
جلدی ست که چشم را بپوشد و چون آنرا قطع کنند چشم کور شود گویم در فارسی آنرا ناخنه میگویند بیضاوی گفته
ظفره گوشت پاره ایست که در گوشه های چشم بیرون روید و بعضے گفته اند لحمه ایست که در عین بیرون می آید در جانبی که
نزدیک بینی ست و این هر دو قول متقارب اند حافظ ابن حجر فرموده آمده ست که در هر دو چشم او ظفره باشد و در بعض
روایات از ابی سعید نزد احمد آمده عینه الیمنی جاحظة لا تخفی کانها نخاعة فی حائط مجصص و عینه الیسری کانه کوکب دری
و در حدیث ابی بکره ست نزد احمد و طبرانی احدی عینیه کانها زجاجة خضراء یعنی یک چشم او همچو آبگینه سبز باشد حافظ
گفته و الذی یتحصل من مجموع الاخبار ان الصواب فی طافیة انه بغیر همزه و در حدیث عبد الله بن مغفل و سمره و ابی بکره
تصریح آمده که چشم چپ او ممسوح باشد و طافیه همان بارزه غیر ممسوحه ست اما ظفره پس جائز ست که در هر یکے از هر دو چشم
او باشد زیرا که مضاد طمس و نتو نیست چیزی که ضوء او رفته مطموسه باشد یعنی عین یسری و معیبه با وجود بقای اصل
و هی البارزه انتهی و عن ابن عمر قال قال رسول الله صلعم یوم حجة الوداع استنصت الناس فحمد الله و اثنی علیه ثم ذکر
المسیح الدجال فاطنب فی ذکره فقال ما بعث الله من نبی الا انذره امته انذره نوح امته و النبیون من بعده و انه یخرج فیکم
فما خفی علیکم من شانه فلیس یخفی علیکم ان ربکم لیس باعور و انه اعور العین الیمنی کان عینه عنبة طافیة اخرجه البخاری و مسلم و مجملا
حلیه او ست اینکه قصیر افحج باشد یعنی کوتاه قد متباعد ما بین الساقین و بعضی گفته اند معنی افحج آنست که متدانی صدور
القدمین متباعد عقبین باشد و بعضی گفته افحج کسی ست که در هر دو پای او اعوجاج ست و بسیار موی باشد سخت سفید رنگ گنده
جسم و اصل الفاظ اینست که جفال الشعر هجان ای ابیض اقمر ضخم فیلمانی ای عظیم الجثه کان راسه اغصان شجره یعنے موی سرش
بسیار متفرق و پراکنده باشد و در روایتی آمده ان فی راسه من ورائه حبک یعنے موی سرش از جعودت شکسته باشد
همچو آب ریگ چون باد آنرا ببرد در نهایه گفته یعنی جعد قطط ست میان هر دو چشم او ک ف ر نوشته باشد یعنی
حروف مقطعه که هر مسلمان کاتب و غیر کاتب آنرا بخواند و کفار آنرا نتوانند خواند و او را اولاد پیدا نشود و در مکه مکرمه و مدینه
منوره داخل نگردد اتباع او قومها باشد که وجوه اینها همچو سپرهای مطرقه ست و هفتاد هزار یهود اصفهان و بر ایشان
طیلسانها باشد و در لفظی آمده که سیجان بود و همگنان صاحب تیغهای محلی باشند در نهایه گفته سیجان جمع ساج ست بمعنے
طیلسان سبز و بعضی گفته که طیلسان قوردار بافته شده انتهی و از صفات لعین اکور ست که هر دو چشم او خواب کنند
و دل خواب نکند پدرش مردی دراز قد پر گوشت ست گویا بینی او منقار باشد و مادرش زنی کثیرة اللحم دراز پستانها
ست و اخری ست اهلب یعنی کثیر الهلب بمعنی غلیظ الشعر یعنی بسیار موی میان هر دو گوش او فاصله چهل
گز باشد قدم خود بر منتهای نظر نهد ابو الطفیل از مردی از اصحاب رسول خدا صلعم روایت کرده که گفت بیرون آید
دجال بر حمار رحبس یعنی خر نجس اخرجه ابن ابی شیبه و علی کرم الله وجهه گفته بیرون آید دجال و همراه او هفتاد هزار باشند
از حاکه و این نام موضع ست بر مقدمه وی اشعر باشد یعنی مردی بسیار موی بگوید بدو بدو اخرجه الدیلمی لفظ بدو

بدو کلمه فارسی ست بمعنی اسع اسع در روایت همین کلمه بعینه آمده اما حال سندش در اشاعه ذکر نکرده که چون ست و چون دیگر
مخرج اوست غالب آنکه اگر موضوع نباشد ضعیف خود خواهد بود و هم از علی مرتضی مروی ست که طول دو جمال چهل ذراع ست
بذراع اول یعنی زیرا و حماری باشد اقمر یعنی شدید البیاض طول هر گوش او بهر دو اذن او سی ذراع بود و مابین یک حافر
او تا حافر دیگر مسافت سیر یک روز و شب باشد پیچیده شود برای او زمین منهل منهل بگیرد ابر را بدست خود و سبقت
کند آفتاب را بسوی مغیب او یعنی پیش از آنکه آفتاب از مشرق بمغرب رسد وی بمغرب رسیده باشد کنایه از سرعت سیر اوست
و در آید در بحر تا هر دو کعب خر الحدیث بطوله در اشاعه تخریج این حدیث ذکر نکرده و گفته نیست منافات میان این دو روایت
و روایت قصیر القامه بودن او زیرا که محتمل ست که این قصر نظر بضخامت او باشد چه ضخامت او مقتضی آنست که ازین هم دراز تر
باشد یا آنکه در ابتدا قصیر باشد که خلقت او در نفس الامر ست بعده چون اظهار کفر کند و ادعاء الوهیت نماید طول جسمی او فزون
شود و ضخامت او و ابتلاء و فتنه باشد از طرف خدا برای بندگان همچو سائر فتن انتهی گویم این جمع بین الروایات که صاحب اشاعه ذکر
کرده جلی صحیح ست چرا نتوان گفت که قصر او نسبت بعرض او باشد ورنه فی نفسه جسم او نسبت دیگر بنی آدم اطول باشد
پس اطول بودن او نسبت ماست و اقصر بودن او نسبت عرض خود یعنی طولیکه عرض او میخواهد نخواهد داشت نه آنکه
نسبت ما قصیر باشد و الله اعلم و اما سیرت او پس در اول خروج دعوی ایمان و صلاح کند و مردم را بسوی دین بخواند
مردم اتباع او کنند و امرش ظاهر شود و روز افزون گردد تا آنکه بکوفه قدوم شقاوت لزوم آرد و باظهار دین پردازد
و بدان عمل کند و بران محاب گردد بعده دعوی کند که وی نبی ست و ازین سعی هر ذی عقل فزع کند و از وی جدا
گردد وی چندی روز مکث کرده دعوی خدائی و الوهیت نماید و گوید منم خدا پس یک چشم او کور و یک گوش او مقطوع
گردد و میان هر دو چشم او ک ف ر مکتوب شود و این کتابت بر هیچ مسلمان مخفی نماند و هر یکی از خلق که در دل او برابر
ذره از ایمان باشد از وی مفارقت جوید هکذا اخرجه الطبرانی عن عبد الله بن عمرو وی صحابی ست و کعب احبار گفته توجه
کند دجال یعنی بسوی بلاد و فرود آید نزد باب شرقی دمشق یعنی ابتداءً قبل خروج خود و چون جستجو کرده شود بر وی
قدرت نیابند بعده نزد آبهای نهر کسوه دیده شود و چون او را طلب کنند معلوم نشود که کجا رفته پس تر ظاهر شود
بمشرق و خلافت داده شود یعنی خلیفه گردد پس باظهار سحر پردازد بعده دعوی نبوت نماید و مردم از وی متفرق
شوند یعنی مسلمانان وی بر نهر آید و او را امر کند که روان شو چون روان شود گوید رجوع کن وی رجوع کند باز گوید
که خشک شو وی خشک گردد الحدیث بطوله اخرجه نعیم بن حماد و سبقت کنند او را هفتاد هزار از یهود اصفهان
و سیزده هزار زنان و عامه اتباع او همین یهود و ترک و نسوان باشند و برانگیزد برای وی خدای تعالی شیاطین برای او
آنها بگویند که استعانت کن بما بر هر چه میخواهی وی گوید آری بکنم بروید بسوی مردم و بگوئید او شان را که من رب شما
هستم و این شیاطین را در آفاق منتشر گرداند الی غیر ذلک و اما فتن او پس بیشتر از حصر اند از انجمله آنکه روان شوند همراه
او دو کوه در یکی از انها اشجار و ثمار و آب باشد و در یکی دخان و نار این جنت باشد و آن دوزخ اخرجه الحاکم و
ابن عساکر عن ابن عمر و از انجمله آنکه با وی جنت و نار باشد و مردان باشند که آنها را قتل کند باز زنده سازد و با وی کوهی

شنیده نهری از آب روداه نعیم عن حذیفه در اشاعه گفته این منافی آن نیست که وارد شده که وی مسلط
شود بر یک نفس باز قادر نشود بروی بار دیگر و آن نفس بگوید که نخواهد کرد وی این کار بعد من باحدی زیرا که این
امور مان شیاطین باشند و قتل و احیاء او ایشان مراد در رای العین باشد نه بر حقیقت در نفس الامر و بعض گفته اند که
بر حقیقت باشد و آن نفس خضر باشد انتهی گویم خضر بودن نفس مذکور مرجوح ست چنانکه بیاید و در روایتی آمده که با وی
کوه ها باشد از نان و مردم در جهد فاقه اند مگر هر که تابع او شده و با او دو نهر بود که من دانا ترم بآن از وی نهری
باشد گوید جنت ست و نهری باشد که گوید دوزخ ست پس هر که را در جنت داخل کند وی در نار افتد و هر که را در نار او
در آرد وی در جنت شود اخرجه احمد و ابن خزیمة و الحاکم و سعید بن منصور عن جابر رضی الله عنه و عن حذیفة قال
قال رسول الله صلعم ان مع الدجال اذا خرج ماء و نارا فاما الذی یری الناس انه نار فماء عذب اما الذی یری الناس
انه ماء فنار تحرق فمن ادرک ذلک منکم فلیقع فی الذی یری انه نار فانه ماء بارد و عذب اخرجه البخاری و مسلم و ابو داود
و در روایتی باین لفظ ست من دانا ترم بانچه با دجال ست از وی با او دو نهر ست که روان میشوند یکی در رای العین آب سفید ست
و دیگر در رای العین آتش افروخته پس اگر دریابد یکی از شما این را پس باید که بیاید نهری را که دیده میشود آتش و چشم بپوشد
و سرنگون کند و بنوشد که آن آب سرد ست و در روایت بخاری ست از مغیره بن شعبه که با وی جبل خبز باشد و زیاده کرد
مسلم که با وی جبال خبز و لحم و نهر ماء باشد و در روایت ابراهیم ست که با وی طعام و انهار ست و در روایت یزید بن هارون
آمده که با وی طعام و شراب ست و در روایتی معه مثل الجنة و النار و عن ابی سعید الخدری انه سال رسول الله صلعم عن الدجال
فقال بین یدیه هذا خدا اکل الطعام اعهد الیکم عهدا لم یعهده نبی الی امته ان عینه الیمنی ممسوحة جاحظة لاحدقة لها کانها نخاعة
فی حائط و عینه الیسری کانها کوکب دری و معه مثل الجنة و النار فناره جنة و ماءه نار و بین یدیه رجلان ینذران اهل
القری فاذا خرجا من القریة دخلها اول اصحاب الدجال اخرجه رزین و در روایت نعیم از ابن مسعود ست و معه جبل من مرق
و عراق اللحم حار لا یبرد و نهر جار و جبل من جنان و خضرة و جبل من نار و دخان یقول هذه جنتی و هذه ناری و هذا طعامی
و شرابی و علماء را درین جنت و نار اختلاف ست که آیا در حقیقت ست یا تخییل ست ابن حبان را میل بآنست که تخییل ست
چنانکه در صحیح خود استدلال کرده ست بران بحدیث مغیره بن شعبه در صحیحین که وی گفته بودم من که بسیاری پرسیدم آنحضرت
را صلعم از دجال پس فرمود مرا و ما یضرک ترا چه ضرر ست گفتم میگویند که با وی کوه نان باشد فرمود هو اهون من ذلک
ابن حبان گفته معنی این لفظ نبوی آنست که وی خوار تر ست بر او تعالی از آنکه این چیزها او باشد حقیقة بلکه در دیدن
این چنین نماید و در حقیقت هیچ نباشد و موید اوست روایت سابقه که در وی لفظ رای العین آمده و جماعتی گفته و
منهم القاضی ابن العربی بلکه اینها بر ظاهر خود ست یعنی این چیزها بطور امتحان باشد از طرف خدا برای عباد و معنے
حدیث آنست که وی اهون ترست از آنکه ترسیده شود از وی یا از آنکه گمراه کند خدایتعالی بوی کسیرا که دوست
میدارد او را در اشاعه گفته تحقیق اول ست کما یدل له قوله فلیغمض ثم لیطأطا راسه لیشرب فانه ماء بارد و آنکه در روایت
دیگر آمده فمن ادرک ذلک منکم فلیقع فی الذی یراه انه نار فانه ماء عذب بارد و در روایت دیگر ست فالنار روضة خضراء

و الجنة غبرة ذات دخان پس فرق میان این هر دو و غیر آن از خوارق آنست که آنرا حقیقت ست و این را حقیقت نیست
وظاهرست که جنت و نار دار جزا و ثواب عقاب اند می باید که حقیقة جز خدا تعالی غیر را نباشند بخلاف غیر این هر دو از خوارق
انتهی گویم دلیلی که صاحب اشاعه برای اثبات تحقیق خود ذکر کرده مرجوح ست زیرا که روایت سواهن من خلک بلفظ صحیحین
و روایت اغماض وغیره الفاظ حاکم و ابن خزیمه وغیرهماست و روایت هیچکی بروایت بخاری و مسلم نمیرسد پس روایت صحیحین
مقدم باشد بر آن بلکه بر همه و معنی حدیث محتمل که آن باشد که بودن جبل خبز با او امری دشوار نیست که از اهل استدراج انقسم
کارها بسیار نمایان می شود و هیچ قدر و منزلت نمیدارد بلکه خوار و زبون می باشد حقیقة باشد یا مجازا بلکه امور استدراجیه گو حقیقة
داشته اند تخییلی بیش نیست و دنیا همه خواب و خیال ست و ملعبه اطفال و الله اعلم و از انجمله آنست که زمین او را مطوی شود و منهل
منهل همچو طی پوستین گوسفند و می سیاحت تمام روی زمین کند در چهل روز و هیچ بلده نیست مگر که آنرا پامال کند الا مکه و مدینه
کما سیاتی و سرعت او در سیر همچو باران باشد که در پس او باد افتاده و از انجمله آنکه او را صیحه باشد که اهل مشرق و مغرب
آنرا بشنوند و پرنده را از هوا گرفته در آفتاب بریان کند اخرجه الحاکم و ابن عساکر عن ابن عمرو و از انجمله آنکه خوض کند در بحر
در یک روز سه خوض و آبش تا کمر او نرسد و یک دست او دراز تر باشد از دیگر آن دست دراز را بدریا کند و وی بقعر بحر
رسیده چندانکه خواهد ماهیان بیرون آرد اخرجه ابو نعیم عن حذیفه و از انجمله آنکه در رساله حشریه گفته و پیش از برآمدن او
دو سال قحط گذشته باشد و او در سال سوم خشک سالی باشد خزانه زیر زمین را بگوید برآ پس
خود بخود از زیر زمین برآمده همراه او روانه شود و بعض مردم را بگوید که من پدران شما را زنده کنم تا گواهی بر حقیت من
دهند پس شیاطین را گوید تا در زمین یا جسم دیگر برآمده بصورت مردگان متشکل شده برآیند و همچنان مسلمانان را انواع
ایذا برساند و بفضل الهی تسبیح و تهلیل در آنوقت مسلمانان را کار آب و نان کند و از ایذای گرسنگی و تشنگی تسکین بخشد و بهمین
نوع بر چندین ملک ها گذر نماید تا آنکه در سر حد یمن رسد و از هر جا مریدان بسیار را همراه گیرد انتهی و از انجمله آنکه خروج او در
خفت دین و ادبار علم باشد و باقی نماند احدی که حجت کند او را در اکثر ارض و غافل شوند مردم از ذکر او و اکثر تابعان وی
بادیه نشینان و زنان باشند تا آنکه مردی مادر و دختر و خواهر و عمه خود را بربندد بخوف آنکه بسوی او برآیند و وی بیاید
و مردی اعرابی را بگوید اگر برانگیزم برای تو پدر و مادر ترا گواهی میدهی که من رب توام وی گوید آری پس متمثل شود
شیطانی بر صورت پدر او و شیطانی دیگر بر صورت مادر او و بگویند این پدر و مادر ای پسر تابع او شو که وی پروردگار تست
آنکس تابع او شود و ازینجاست که حذیفه گفته اگر بیرون آید دجال در زمانه شما درپی شوند او را کودکان بسنگریزه زدن
ولیکن برآید وی در حال نقصان از علم و خفت از دین گویم مقصود بدان قلت علم و ضعف اسلام ست نفی این هر دو علی الاطلاق و این نقصان و خفت
در دین ما آخر بر وجه کمال موجود ست و جمعی کثیر از مسلمانان یکی را نیابی که فکر سلامت ایمان خود داشته باشد و حسابی از دریافت آثار قیامت و
اشراط ساعت مثل ظهور مهدی و خروج دجال و نزول عیسی و امثال آن برآرد و همین ست معنی غفلت و ذهول از ذکر او و رحمت خدا باد بر سلف این امت و ائمه
ایشان که اطفال و صبیان و نساء خود را قبل از تعلیم احکام اسلام تعلیم این اشراط و جواب سوال منکر و نکیر میکردند و پیش
از همه تصدیق یوم الآخرة القا مینمودند بعده نماز و روزه وغیره می آموختند تا نشو و نمای شان بر اختیار اخری برآید

وترجیح معاد بر معاش شود و اقبال بزخارف دنیای فانی موجب زوال نعیم دار باقی نگردد ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذین
سبقونا بالایمان در اشاعه گفته مراد باعراب اینجا هر شخص بعید از علما ساکن در بادیه و جبال ست برابر ست که از عراب
باشد یا از اتراک یا اکراد و جز آن زیرا که نزد ایشان آنچه بدان در حق و باطل امتیاز کنند موجود نیست اکثر نفوس مائل اند بتصدیق
خوارق انتهی گویم اکثر خلق الله در تصدیق عجائب و شعبدات اقوام هنود ست که بادنی خدع از جا می روند و بپرستش خادع برمیخیزند
نعوذ بالله من سوء الفهم و ذهاب العقل و بی علمان جهال دوست را در دام تزویر آوردن کاری دشوار نیست برای ایشان احقر و
اهون تر از دجال کافی ست دجال خود فتنه اکبر و اعظم ست از وی اگر اهل علم نجات یابند غنیمت باشد که رسول خدا صلعم از فتنه
او پناه خواسته و امت را تعلیم دعای استعاذه از ان فتان فرموده حافظ ابن حجر گفته ابونعیم در ترجمه حسان بن عطیه که
یکی از ثقات تابعین ست در کتاب الحلیة بسند صحیح تا وی روح آورده که گفت لا ینجو من فتنة الدجال الا اثنا عشر الف رجل و سبعة
آلاف امراة یعنی جز دوازده هزار مرد و هفت هزار زن هیچیکی از فتنه دجال نجات نیابد گفته و هذا لا یقال من قبل الرای
فیحتمل ان یکون مرفوعا ارسله او اخذه عن بعض اهل الکتاب انتهی صاحب اشاعه گوید لایق آنست که حمل کنند این را بر آنکه
نجات یابند از اعراب نساء اینقدر چه در قصه مهدی ست که با وی در غزو بیشتر ازین مقدار باشند و ممکن که چنین گویند
چون او را ببینند اتباع او کنند و لکن این تاویل بعید ست و در قصه قتل عثمان رضی الله عنه گذشته که هر که در دلش برابر دانه
از قتل عثمان باشد وی پیروی دجال کند اگر دریابد او را و اگر ندریابد ایمان آرد بوی در گور خود پس برین تقدیر هر که
از رافضه تا امروز برین اعتقاد باقی باشد و مهتدی بمهدی نشود وی پیروی دجال کند چه هر رافضی محب قتل عثمان و راضی
بدان است نسأل الله تعالی ان یمیتنا علی محبة رسول الله صلعم و صحابته و اهل بیته آمین انتهی و از انجمله آنکه همراه وی دو فرشته باشند
مشابه دو پیغمبر یکی بر یمین او باشد و دیگر بر یسار او و دجال بگوید الست بربکم احیی و امیت یعنی من رب شمایم زنده میکنم
و می میرانم یکی از ان هر دو فرشته بگوید دروغ گفتی لیکن این را کسی از مردم نشنود مگر صاحب او پس وی بگوید راست گفتی و
مردم آنرا بشنوند و گمان کنند که وی تصدیق دجال کرده و این فتنه باشد در حدیث ابن مسعود آمده نزد نعیم و حاکم که چون
دجال بگوید انا رب العالمین یعنی من رب جهانیانم او را الیاس بگوید کذبت و الیسع بگوید که الیاس راست گفته پس دو نبی که
این فرشته با با و مانا هستند آن هر دو الیاس و الیسع اند کذا فی الاشاعه گویم معیت این هر دو فرشته با دجال اگر این روایات بصحت
رسند از قبیل ابتلاء الهی بحق عباد و استدراج او سبحانه بحق دجال باشد و اما حکمت ما نا بودن این هر دو فرشته با دو کس از انبیا
علیهم السلام سیما تخصیص مشابهت بالیاس و الیسع پس مفوض بعلم الهی ست عقل را راهی بسوی دریافت آن نیست و از انجمله آنکه حق تعالی برای
وی شیاطین را از مشارق و مغارب ارض برانگیزد و آنها بگوید که بما استعانت کن بر هر که خواهی و بر هر چه خواهی دجال
گوید نعم بروید و بمردم خبر کنید که من رب و ستانم و آورده ام جنت و نار خود را ایشان بروند و بر یک مرد زیاده از صد
شیطان در آیند و بصورت پدر و پسر او و برادران و غلامان و رفیق او متمثل شوند و بگویند ای فلان مارا میشناسی
وی گوید آری میشناسم این پدر من ست و این مادر من و این خواهر من و این برادر من و بگوید آنمرد هر دیگر را چیست
خبر گویند تو خبر ده وی گوید مارا خبر رسیده که دجال دشمن خدا برآمده ست شیاطین او را بگویند خاموش باش و این مگوی

رب شما است میخواهد که حکم کند میان شما این بهشت اوست که آورده و دوزخ ست و با او انهار و طعام باشد و نیست طعام مگر آنچه پیش وی بود مگر آنچه خواهد آنمرد بگوید شما دروغ گفتید نیستید شما مگر شیاطین و وی کذاب ست و ما را رسیده که رسول خدا صلعم حدیث وی کرده و تحذیر نموده ما را از وی فلا مرحبا بل انتم الشیاطین و هو عدو الله و بفرستد خدا تعالی بسوی او عیسی بن مریم را و وی بکشد او را پس سوا شده خائب و خاسر بر گردند و آنحضرت صلعم فرموده انما احدثکم هذه لتعقلوه و تفهموه و تفقهوه و تعوه فاعملوا علیه و حدثوا به من خلفکم و لیحدث الآخر الآخر فان فتنته اشد الفتن رواه نعیم و الحاکم فی المستدرک عن ابن مسعود و لفظ حاکم اینست که بیاید دجال را زنی و بگوید ای رب زنده کن پسر و شوهر و برادر مرا تا آنکه آن زن معانقه کند شیطانی را و خانه او پر شود بشیاطین و بیاید او را بادیه نشینی و گوید ای رب زنده کن برای ما شتران و گوسفندان ما پس شیاطین او را امثال ابل و غنم بدهند برابر در سن و سمت آنها بگویند اگر رب ما نبود اموات ما را برای ما زنده نمیکرد گویا حدیث اول در اردست در حق کسیکه کفر کند بدجال و این حدیث در حق کسی ست که ایمان آرد با و تابع او شود و از انجمله آنکه وی سحاب را بیمین خود تناول کند و سبقت نماید شمس را بسوی مغیب وی خوض کند در بحر تا بهر دو کعب وی پیش او جبل دخان پس ظاهر شود ندا کند بصوتی که او را است و شنیده شود این آواز میان خافقین الی اولیائی الی الی احبابی الی یعنی ای اولیاء و احباب من نزد من و بسوی من بیایید منم آنکه پیدا کرد پس برابر ساخت و آنکه تقدیر و اندازه کرد پس هدایت نمود و منم رب اعلای شما و دروغ گفت دشمن خدا نیست وی رب شما آگاه باشید که دجال اکثر اتباع او یهود و اولاد زنا باشند اخرجه ابن المبارک عن علی کرم الله وجهه و از انجمله آنکه بیاید بر قومی و بخواند ایشان را پس ایمان آرند بوی و حکم کند آسمان را و باران ببارد و زمین را و بر دیاند و بیایند شام هنگام بر ایشان چرندگان ایشان یعنی ماشیه درازتر چیزیکه بودند در سنام یعنی کوهان مواشی بلندتر و کشاده تر گردند و ضروع ایشان اطول و خواصر ایشان امد باشد و فربه گردند و بر گردد دجال از ایشان و صبح کنند ایشان و حالانکه قحط زده اند نیست در اید ی ایشان اموال اخرجه مسلم عن النواس بن سمعان و از انجمله آنکه بگذرد دجال بر جای ویران و بگوید آن خربه را بیرون آر کنوز خود پس همراه او شود خزاین وی همچو یعاسیب نحل رواه مسلم عن النواس و یعاسیب جمع یعسوب ست که مگس شهد را گویند مراد درینجا جماعت مگسان ست کنایه کرد از جماعت بعضو و حالانکه یعسوب امیر نحل باشد زیرا که چون وی بپرد جماعه مگسان در پی او شود و از انجمله آنکه بر نهری بیاید و حکم کند که روان شود روان شود پس امر کند که رجوع کن وی رجوع کند باز حکم کند که خشک شو وی خشک گردد رواه نعیم بن حماد عن کعب الاحبار و از انجمله آنکه حکم کند جبل طور و جبل زیتا را که گسترده شوند پس هر دو بگسترند یعنی با زمین برابر شوند و بلند نمانند و حکم کند باد را که برانگیزد ابر را از دریا پس باران بارد زمین را رواه نعیم ایضا عنه و از انجمله آنکه بگوید من رب العالمین ام و این آفتاب بحکم من جاری و ساری ست میخواهید که او را حبس کنم گویند آری پس محبوس شود آفتاب تا آنکه روز می برابر یکماه و جمعه یعنی هفته برابر یکسال شود باز گوید میخواهید که او را روان کنم گویند آری پس یکروز برابر یک ساعت شود اخرجه نعیم بن حماد و الحاکم عن ابن مسعود و از انجمله آنکه قبل خروج وی سه سال سخت بیاید مردم دران گرسنگی شدید یابند و خدا تعالی حکم کند آسمان را که حبس کند ثلث مطر خود را و حکم کند زمین را که حبس کند ثلث نبات خود را باز حکم فرماید آسمان را در سال دوم

که حبس کند ثلث مطر را و زمین را که حبس کند دو ثلث نبات را باز امر فرماید در سال سوم آسمان را که یک قطره نبارد و
زمین را که یک سبزه نه رویاند پس باقی نماند هیچ صاحب سم مگر که هلاک شود الا ماشاء الله تعالی گفته شد ای رسول خدا صلعم
چون این حال شود مردم چگونه زندگی کنند فرمود تسبیح و تکبیر جاری مجری طعام باشد اخرجه ابن ماجة و ابن خزیمة
والحاکم عن ابی امامة و از آنجمله آنکه وی مسلط شود بر یک نفس و پراگنده کند وی بدر وا و را بمنشار تا آنکه بیفگند او را دو پاره و
بگذارد دجال میان هر دو شق و بگوید ببینید این را که من زنده میکنم او را الآن باز زعم میکند که او را ربی هست جز من بعده
برانگیزد او را خدا تعالی و بگوید خبیث کیست رب تو وی گوید الله ست و تو دشمن خدا دجال هستی والله نبودم گاهی سخت تر
از روی بصیرت در بارهٔ تو از این دم و اراده کند دجال که بار دیگر او را بکشد و مسلط نشود بروی اخرجه ابن ماجة و ابن خزیمة
والحاکم والضیاء عن ابی امامة رضی الله عنه گویم منشار بنون و یا هر دو لغت فصیحه ست از نشر و وشر بمعنی و در این حدیث تصریح
بنام این شخص نیامده که کدام کس باشد و آنکه گویند خضر باشد صحیح نیست و عن ابی سعید الخدری قال حدثنا رسول الله صلعم
حدیثا طویلا عن الدجال فکان فیما حدثنا به انه قال یاتی الدجال وهو محرم علیه ان یدخل نقاب المدینة فینتهی الی بعض السباخ فیخرج
الیه رجل هو یومئذ خیر الناس فیقول اشهد انک الدجال الذی حدثنا عنک رسول الله صلعم حدیثه فیقول الدجال ارایتم
ان قتلت هذا ثم احییته هل تشکون فی الامر فیقولون لا فیقتله ثم یحییه فیقول حین یحییه والله ما کنت قط اشد بصیرة منی الیوم فیقول
الدجال اقتله ولا یتسلط علیه اخرجه البخاری و مسلم و در این حدیث هم نام رجل مذکور نشده **فصل** در بیان محل خروج وی
وقت و مدت و کیفیت او و طریق نجات از وی و بیان کسیکه او را بقتل رساند اما محل خروجش پس مشرق ست جزما در حدیث
متفق علیه از ابو هریرة مرفوعا آمده که فرمود آنحضرت صلعم سر کفر سوی مشرق ست یعنی ظهور دجال و یاجوج و ماجوج و ترکان
از همین طرف شود و سیوطی گفته مراد بمشرق فارس ست یا نجد و نجد ورای زمین حجاز را گویند و فرمود فتنه ها از این
جا ست و اشاره کرد بمشرق اخرجه الشیخان عن ابن مسعود و فرمود در نجد زلزله ها ست و طلوع کند آنجا قرن شیطان اخرجه
البخاری گویم لفظ مشرق درین احادیث مطلق آمده و آن شامل جمله بلاد مشرقیه ست و نجد و فارس منجمله اوست و مملکت هند
نیز در مشرق واقع شده و در زمان نبوت درین مملکت همه کفار بودند یعنی هنود و ایشان بت پرست عابد شمس اند پس بودن
سر کفر سوی مشرق صادق ست و بعد زمان نبوت اکثر مدن شرقیه بر دست اهل اسلام مفتوح شد و فوج فوج مردم این
بلاد در دائرهٔ اسلام در آمدند و اهل فارس و نجد هم مسلمانان گشتند و در آخر زمان شاید باز کفر و کافری در مشرق ظاهر
شود و اهل فتن از آن سوی خروج کنند در روایتی آمده که خروج کند دجال از خراسان رواه احمد والحاکم من حدیث
ابی بکر رضی الله عنه و در روایت دیگر ست که خروج کند از اصفهان اخرجه مسلم و خراسان و اصفهان هر دو در سمت مشرق
اند از مدینه منوره و سابق اتیان رایات سود که در آن مهدی باشد از طرف خراسان گذشته و ازینجا معلوم شد
که مشرق چنانکه محل فتن ست همچنان محل صلاح ایمان نیز هست پس خارج و ظاهر از طرف مشرق علی الاطلاق صاحب
فتنه نمی تواند شد و در حدیث ابن عمر آمده که وی بیرون آید از یهودیه اصبهان یعنی محل او خارج اصفهان باشد اخرجه
الحاکم و ابن عساکر و مثله عند احمد عن عائشة و عند الطبرانی من حدیث فاطمة بنت قیس یخرج من بلدة یقال لها اصبهان

من خرج من قبرانا یقال لها رشاق آباد گویم موبدان هند میگویند که در آخر زمان از زمرداباد سنبهل اوتاری بصورت خوک پیدا
شود و خیلی فتنه انگیز و برهم زن عالم باشد و وقت خروج او قریب نشان سید سند غالب آنست که مراد دجال باشد اما در تعیین
محل خروج غلط راه یافته ورنه اخبار ایشان درخور سمع و قبول نیست یا کسی دیگر باشد که از نایبان دجال بود والله اعلم در رساله
حشریه گفته دجال بروایتی از قوم یهود ملقب و در مردم مسیح بود چشم راست او کور مانند انگور بلند باشد و موی های پیش
پیچاپیچ و مرکب وخری باشد بسیار کلان اول ظهور او در میان شام و عراق باشد و آنجا دعوی نبوت داشته باشد
و بعد از آن باصفهان آید هفتاد هزار یهود اصفهان رفیق او شوند و دعوی خدائی آغاز کند پس جانب دست است و چپ فساد
برپا کند و بر اکثر روی زمین بگردد و مردم را براقرار الوهیت خود بخواند و خرق عادات عظیم بحکم خداتعالی برای امتحان
بندگان بر دست او ظاهر شوند انتهی و آما وقت وی پس نزد فتح قسطنطنیه است یعنی بعد فتح نزد قحط شدید سه ساله کما ورد در
بعضی روایات آمده که بعد فتح قاطع برآید و وجه جمع آنست که ابتدا خروج او و ادعای وی برای خلافت و نبوت نزد فتح قسطنطنیه
باشد و خروج اعظم او و دعوی الوهیت نزد فتح قاطع بود و مقید باربعین یوم همین خروج است و آما مدت او پس چهل روز است
یکروز برابر یکسال و یکروز برابر یکماه و یکروز برابر جمعه یعنی هفته و باقی ایام همچو ایام شما باشد چنانکه در حدیث نواس بن سمعان
نزد احمد و مسلم و ترمذی و در حدیث ابوامامه است نزد ابن ماجه و ابن خزیمه و حاکم و ضیا که ایام او چهل سال است یکسال همچو
نصف سال و یکسال همچو یکماه و یکسال چون جمعه و آخر ایام او همچو شرر صبح کند یکی از شما بر باب مدینه پس نرسد تا باب دیگر
او تا آنکه شام کند در اشاعه گفته علما اختلاف کرده اند درین حدیث بعضی گفته اند این کنایه است از اشتغال مردم بجای
خود از فتن تا آنکه ندریابند که روز چگونه میگذرد پس روز همچو یکساعت و ماه همچو یکروز و سال همچو یکماه بگذرد و بعضی گفته
اند که این حدیث برظاهر خود است چه در حدیث انس نزد احمد و ترمذی در بیان اشراط ساعت وارد شده که لاتقوم
الساعة حتی یتقارب الزمان فتکون السنة کالشهر ویکون الشهر کالجمعة وتکون الجمعة کالیوم ویکون الیوم کالساعة وتکون
الساعة کالضرمة بالنار و جواب از اختلاف هر دو حدیث یا بترجیح است یا بجمع پس اگر بترجیح رویم گوییم حدیث نواس که نزد مسلم
است اقوی است زیرا که اصح است اگرچه آن حدیث دیگر نیز صحیح است پس مقدم کرده شود بروی و اگر جمع کنیم پس طریق جمع
بچند وجه است اول آنکه ایام اش چهل سال است و سنین را ایام نامند مجاز باز اول ایام سال اول همچو یکسال باشد و دوم آن
همچو شهر و سوم همچو جمعه و باقی ایام همچو ایام ما بعده ایام سال دوم نقصان پذیرد تا آنکه سالی همچو نیم سال باشد و هکذا تا آنکه
سالی چون ماهی و ماه چون جمعه گردد تا آنکه آخر ایام او همچو شرر باشد و صبح کند یکی بر باب مدینه و نرسد تا باب دیگر تا آنکه شام شود
پس سنه اولی از سنین دجال مشتمل بود بر مقدار سنین از سنین ما و سنین اخیره او که مقدار سال از سنین ما باشد و قریب وست
روایت نعیم و حاکم از ابن مسعود که او یقول انا رب العالمین و هذه الشمس تجری باذنی افتریدون ان احبسها فیحبس الشمس
حتی یجعل الیوم کالشهر والجمعة کالسنة ویقول اتریدون ان اسیرها فیجعل الیوم کالساعة و این روایت سابق گذشته
قف از انحضرت صلعم پرسیدند که چون یکروز برابر یکسال باشد نماز در وی چگونه بگذارند آیا نماز یکروزه ما را کفایت
کند فرمود نه ولیکن اندازه کنید او را یعنی تقدیر مقدار یکیوم کنید و در آن نماز پنجگانه بگذارند و بقیه ایام را بر آن قیاس

باید کرد و پرسیده شد آنحضرت صلعم از ایام قصار او وگفتند چگونه نماز کنیم دران ایام ای رسول خدا فرمود اندازه کنید دران
نماز را چنانکه اندازه میکنید دران ایام طوال او و ظاهر آنست که تقدیر درینجا عکس اول باشد باینطور که نماز خمسه را بمقدار یک
یومی ازین ایام بگذارد اگرچه این یک یوم مشتمل باشد بر ایام کثیره ازان یوم والله اعلم بعده در اشاعه گفته که وجه ثانی محتاج
مقدمه ایست و آن اینست که عالم مثال موجودست و خیال محض نیست بلکه او را حقیقت است که در خارج محسوس است سیوطی
در کتاب المنجلی فی تطور الولی نقلا عن العلاء القونوی شارح الحاوی گفته که ثابت کرده اند صوفیه عالم مثال متوسط در میان
عالم اجساد و عالم ارواح و آنرا عالم مثال نامیده و گفته اند که این عالم الطف از عالم اجساد و اکثف از عالم ارواح است و بران
تجسد ارواح و ظهور او را در صور مختلفه در عالم مثال بنا کرده اند و بقوله تعالی فتمثل لها بشرا سویا بدان استیناس توان کرد انتهی
الغرض منه بعده از باب شصت و سوم فتوحات مکیه تحقیق این عالم نقل کرده و گفته ازینجا معلوم شد که این عالم خیال محض نیست بلکه
مثال محسوس است و بارها تصدیق وی در خارج اتفاق افتاده چون این مقدمه ممهد شد محتمل که این نیز ازان قبیل باشد
واین زمانه برای بعض مردم ایام و برای بعض سنین بود و همه موجود و محقق است و لهذا بروی احکام مرتب شده و تمام نماز دران
واجب گردیده کما فی الحدیث المار و درینجا یک وجه دیگرست که ابعد ازین هر دو وجه است آنرا ذکر نمیکنیم والله اعلم انتهی کلامه و در
رساله حشریه گفته شیخ محی الدین بن العربی که از محققان اهل کشف اند نوشته اند که تصویر این روز چنان دریافت می آید که در
آسمان ابر غلیظ از هر جانب محیط باشد و روشنی ضعیف که در چنین روزی باشد بتاریکی محض مبدل نشود و قرص آفتاب نمایان
نگردد پس مردم بحکم شرع قدیم به تخمین و اندازه وقت مکلف باشند والله اعلم انتهی گویم مراد صاحب اشاعه بیک وجه دیگر که آنرا
بعیدتر گفته شاید همین وجه است و اما کیفیت خروج دجال پس روایات دران مختلف آمده و ابسط احادیث درین باب حدیث
نواس نزد مسلم و غیره و حدیث ابو امامه نزد ابن ماجه و ابن خزیمه و حاکم و ضیاء مقدسی و حدیث ابن مسعود نزد نعیم بن حماد و
حاکم و حدیث ابو سعید نزد مسلم و نزد بخاری معنی او و حدیث ابو سعید نزد حاکم است و ما این احادیث را بیک مساق سیاق
میکنیم و بحسب تیسیر و امکان میان اختلافاتش جمع مینمائیم و بعض روایات از غیر ایشان هم زیاده میسازیم و بالله التوفیق
گفت راوی خطبه کرد رسول خدا صلعم و فرمود بدرستیکه نبود در زمین از روزیکه پیدا کرد خدا ذریت آدم را بزرگ تر از فتنه دجال
و خدایتعالی نفرستاد هیچ پیغمبر را مگر آنکه تحذیر کرد امت خود را از دجال و من آخر پیغمبرانم و شما آخر امم هستید و وی بیرون
آینده است در شما لا محاله پس پست کرد یعنی کلام را در روی و بلند ساخت تا آنکه گمان کردیم که وی در طائفه نخل است چون
رفتیم بسوی او بشناخت این را از ما و فرمود غیر دجال اخوف است نزد من بر شما اگر بیرون آید دجال و من در شما باشم پس منم
حجیج او بجای شما و من حجیج هر مسلمانم و اگر بیرون آید بعد من پس هر کس حجیج نفس خود است و الله تعالی خلیفه من است بر
هر مسلمان و وی بیرون آید از خله یعنی از طریقی که میان شام و عراق است و برانگیزد سرایا و جنود به یمین و شمال یعنی فساد
کند در زمین و بر مقدمه او یعنی لشکر او هفتاد هزار کس باشند از یهود اصفهان و بر ایشان مردی باشد بسیار موی بگوید اسع
اسع یعنی بدو بدو و فرمود آنحضرت ای عباد الله ثابت مانید من وصف میکنم او را برای شما وصفی که نکرده است آنرا کدام پیغمبر
پیش از من وی ظاهر شود و بگوید من پیغمبرم و نیست پیغمبر بعد از من باز دو باره گوید وی که من رب شما هستم و نبینید شما رب خود

تا آنکه بمیرید و وی یک چشم ست و رب شما یک چشم نیست و مکتوب ست میان هر دو چشم او لفظ کافر بخواند آنرا هر مومن کاتب و
غیر کاتب یعنی حروف تهجی برین صورت ک ف ر چنانکه در بعض روایات تصریح وی آمده و از فتنهٔ اوست که با وی جنت
نار باشد پس نار او جنت و جنت او نار ست هر که مبتلا شود بنار او باید که استغاثه کند بخدا و بخواند فواتح سورهٔ کهف پس شود
این نار بر وی برد و سلام چنانکه بر ابراهیم شده بود و از فتنهٔ اوست چنین و چنان و ذکرش پیشتر کرده ایم در رسالهٔ حشریه گفته
بر جبین او حروف ک ف ر آشکار بود که هر مسلمان خواننده و ناخواننده دریابد و غیر اهل ایمان آنرا نشناسد و همراه او
آتشی باشد کلان بنام دوزخ و باغچه باشد وسیع بنام بهشت مخالفان خود را در آتش اندازد و محبوبان خود را در بهشت
ولیکن آتش او در حقیقت صفت باغ خوش هوا دارد و بهشت او صفت آتش سوزان همراه او آب نان باشد هر کرا خواهد
بدهد و هر کرا خواهد ندهد چون بر فرقه بگذرد اقرار الوهیت او بکند ابر را گوید ببار پس ببارد و زمین را گوید زراعت بیار
و درختان را گوید بار آرید و مواشی را گوید پر شیر و پر گوشت گردید و اگر مخالفت او کنند باران و زراعت بند کند و میوه
شیر باز دارد و جانوران لاغر شوند انتهی و با او الیسع پیغمبر باشد و مردم را بترساند و بگوید که این مسیح کذاب ست حذر کنید
او را لعنت خدا باد بر وی و بدهد او را خدا آن سرعت که لاحق نشوند او را دجال و در روایتی رو بروی او دو مرد باشند
که بترسانند اهل قری را هر گاه داخل شوند آن هر دو در کدام قریه انذار کنند اهل او را و چون بیرون روند از آن قریه در آیند
در وی اول اصحاب دجال و داخل شود دجال در همه قری الا جز مکه و مدینه و بگذرد بمکه مکرمه و آنجا خلقی عظیم باشد پس بگوید تو
کیستی وی گوید من میکائیلم فرستاده ست مرا خدا تعالی تا منع کنم ترا از حرم او و بگذرد بمدینه منوره و آنجا هم خلقی عظیم باشد
گوید تو کیستی وی گوید من جبریلم فرستاده ست مرا خدا تعالی تا منع تو از حرم رسول او کنم و در روایتی آمده باقی نماند هیچ شی از ارض
مگر آنکه پامالش کند دجال و غالب شود بر آن الا مکه و مدینه که آنجا نیاید بر نقبی از نقاب و مگر آنکه ملاقات کنند او را ملائکه بسیوف برهنه
از میان کشیده پس بگذرد بمکه و چون میکائیل را بیند بگریزد و پشت دهد و صیح کند و بر آیند بسوی او منافقان مکه و بگذرد
مدینه همچنان تا آنکه فرود آید نزد ضریب احمر متصل منقطع سبخه در رسالهٔ حشریه گفته وی نزدیک مکهٔ معظمه نزول نماید و در مکه بمحافظت
ملائکه در آمدن نتواند و از آنجا ارادهٔ مدینهٔ منوره نماید در آن ایام مدینهٔ منوره را هفت دروازه باشد و حق تعالی بر هر دروازه
دو فرشته بفرستد که شمشیر را علم کرده استاده باشند و فوج دجال را دبدبه و رعب نمایند و او را در شهر راه ندهند و در آنوقت
مدینه را سه زلزله آید هر کسی که در دل عقیدهٔ بد و نفاق داشته باشد بخوف آن زلزله از شهر بیرون آید و در سحر دجال
گرفتار شده با او ملحق گردد انتهی و متوجه شود بسوی او مردی از مومنین و بگوید یاران خود را و الله که میروم بسوی این
مرد و می نگرم که این همان ست که رسول خدا صلعم از وی ما را ترسانیده یا نه اصحاب وی گویند نمیگذاریم ترا که نزد او
روی و اگر دانیم که وی ترا قتل نخواهد کرد چون نزد او روی بگذاریم ترا و لکن میترسیم که در فتنه اندازد ترا پس این مرد مومن
ابا کند بر ایشان مگر آنکه بیاید او را و روانه شود و برود تا آنکه نزد مسالح دجال یعنی طلایع او بیاید آنها بگویند کجا میروی
وی گوید قصد این مرد دارم که بیرون آمده ست آنها گویند مگر ایمان بر رب ما نمیداری مومن گوید وی رب حق ما نیست
آنها گویند او را بکشید و بعض مر بعض را گویند که آیا رب شما نهی نکرده ست از آنکه احدی را بکشید بدون حکم او پس

مومن را نزد دجال فرستند و گویند گرفتار کردیم کسی را که چنین و چنان میگوید آیا بکشیم او را یا بگذاریم وی گوید نزد ما بفرستید
پس او را نزد دجال برند مومن چون دجال را ببیند بنعت رسول خدا صلعم که از وی خبر داده بشناسد و بگوید ای مردم
این دجالی ست که رسول خدا صلعم ذکر وی فرموده دجال او را زد و کوب کنانند باز بگوید که اطاعت من کن و هر چیز که ترا امر کنم
ورنه دو پاره کنم ترا مومن ندا کند ایها الناس این ست مسیح کذاب دجال هر که عصیان او کند وی در جنت ست و هر که
اطاعتش نماید وی در نار ست دجال حکم کند و پشت و شکم او را بضرب کشاده نمایند باز گوید و الذی احلف به لتطیعنی
او لاشقنک شقتین و می گوید تو مسیح کذابی بران حکم شق وی کند و بمنشار او را از سر تا پا دو پاره کنند و در روایتی ست که
فمد برجله فوضع حدیدته علی عجب ذنبه فشقه شقتین و دور افگنند این دو پاره را بقدر نشانه تیر و مشی کند دجال میان هر دو
پاره و بگوید اولیای خود را خبر دهید مرا اگر زنده کنم او را نخواهید دانست شما که من رب شما هستم گویند آری پس یک
پاره با صعید را که نزد اوست بزند و گوید برخیز وی برخاسته بایستد اولیا او این را دیده تصدیق وی کنند و یقین آرند
که وی رب ایشان ست و اجابت او کنند و اتباع او نمایند و مومن را گوید ایمان نمی آری بمن و می گوید زیاده نشدم در تو
مگر در بصیرت یعنی خوب شناختم ترا و در روایتی این لفظ ست لانا الآن اشد فیک بصیرة منی بعده ندا کند در مردم
آگاه باشید که این مسیح کذاب ست و وی بعد من این کار با حدی نتوانست کرد دجال گوید و الذی احلف به لتطیعنی
او لاذبحنک او لالقینک فی النار یعنی سوگند بکسیکه قسم او میخورم اطاعت من کنی ورنه ترا ذبح کنم و در آتش دوزخ اندازم این مرد
مومن گوید هرگز اطاعت تو نکنم پس دجال او را بگیرد تا ذبح کند و از رقبه او تا استخوان سینه نحاس اندازد و راهی دیگر بسوی
او نیابد و در روایتی آمده که بنهد بر جلد او صفایح نحاس و اثر نکند در وی سلاح ایشان پس هر دو دست و پای او گرفته
بیندازد و مردم گمان کنند که او را در آتش افگنده حالانکه وی در جنت افتاده آنحضرت صلعم فرموده این مرد اقرب
مردم ست در درجه از من و اعظم ناس ست در شهادت نزد رب العالمین در اشاعه گفته این مرد مومن خضر علیه السلام ست
علی الاصح چنانکه در بعض احادیث تصریح آمده و کشف صحیح بران دلالت نموده و بعضی گفته اند که یکی از اصحاب کهف
باشد چه گذشت که آنها اصحاب مهدی باشند و این قول ثانی ضعیف ست قاله فی الفتوحات انتهی گویم هر دو قول
ضعیف ست زیرا که بقای خضر صاحب موسی علیهما السلام بحدیثی صحیح ثابت نیست و آنچه از احادیث مفهوم میشود عدم
بقای اوست تا دهر طویل و کشف صوفیه در امثال این امور حجت نیست خدا میداند که در کشف چه می بینند و چه می فهمند
چه میگویند و ائمه محدثین متفق اند بر نفی حیات وی و ادله ایشان قوی و صحیح و راجح ست و درین احادیث نام خضر و صاحب
کهف نیامده ممکن که مردی صالح از مومنان مدینه منوره باشد و در وقوع این استقلال پیش دجال ازین مومن کدام
استبعاد ست که برای آنحضرت و صاحب کهف در کار باشد صحابه رضی الله عنهم بیش ازین استقلال پیش اعدا
خدا و رسول بروی کار آورده اند عارف سیر ایشان قوت ایمان ایشان را نیک میشناسد و آنکه صاحب اشاعه
گوید که در بعض احادیث تصریح نام خضر آمده اگر این روایت را بلفظ ایراد میکرد و نام مخرج و راوی حدیث بر زبان خامه
می سپرد سخن دران بر درجه بسط ادا کرده میشد ظاهر آنست که این قسم روایات مصرحه باسم خضر صحیح نباشد حافظ ابن حجر

عسقلانی رح در کتاب الاصابه فی تمییز الصحابه روایات خضر را بر وجه استیعاب ذکر کرده و دران کلام نموده که فوق آن در تصویب نیست
و خلاصه اش در فتح الباری نوشته محصل آن همه عدم ثبوت حیات خضر تا این زمان ست کاتب و مفسر این بحث را بر وجه
تلخیص و تنقید در تفسیر خود فتح البیان فی مقاصد القرآن بذیل قصه موسی و خضر علیهما السلام نوشته هر که خواهد بدان رجوع کند و عجب ست از
صاحب اشاعه که با وجود کثرت نقل ازین کتاب از حافظ ابن حجر درینجا اعتماد بر قول صوفی نموده و دست اعتماد در فتوحات زده مدار صحت
بر کشف مشایخ نهاده با آنکه این قسم کشف کشف عورت بیش نیست کیف که هر چه سندش منتهی به رسول معصوم نمیشود صلعم آن هیچ
پوچ و باد در هواست هر که گوید و هر کجا که بوید فتوحات مدینه که عبارت از احادیث نبویه باشد چه کم ست تا بفتوحات مکیه که عبارت
از اوهام بشریه باشد آویخته آید ع باغ مرا چه حاجت سرو و صنوبرست ۔ شمشاد خانه پرور ما از که کمترست ۔ علاوه ازین الفاظ
حدیث مذکور صریح ست در آنکه این مرد مومن خضر نیست زیرا که قول وی لا انظر اهو الذی انذرنا رسول الله صلعم و
گفتگوی او با اصحاب خود در باره رفتن نزد دجال دلالت میکند بر آنکه این مومن مردی از سکنه مدینه طیبه ست اگر خضر پیغمبر بود
حواله انذار بر آنحضرت نمیکرد بلکه ذکر انبیای سابق هم می نمود و هکذا قوله یا ایها الناس هذا الدجال الذی ذکر رسول الله صلعم
و قوله هذا المسیح الکذاب الدجال الی غیر ذلک من سیاق الحدیث و سیاقه و لهذا در رساله حشریه گفته که بزرگی باشد در کمال جوانی
که برای مناظره دجال بیرون آید الی آخر القصه ۔ بالجمله چون دجال در سواد مدینه مشرفه فرود آید مدینه منوره سه بار جنبش
کند و در وی زلزله آید و هر که دران از منافقان و منافقات باشد بیرون رود و این بلده مطهره آنروز نفی خبث خود کند
چنانکه کوره آهنگر خبث آهن برمی افگند و آنروز را یوم الخلاص خوانده شود و آخر کسی که بسوی دجال برآید زنان باشند
تا آنکه مردی بسوی مادر و دختر و خواهر و عمه خود رجوع کند و توثیق رباط نماید تا مبادا بسوی وی برآیند و در روایتی آمده
یوم الخلاص و ما یوم الخلاص قاله ثلاث مرات یجیٔ الدجال فیصعد احدا فیطلع فینظر الی المدینة و یقول لاصحابه الاترون الی هذا
القصر الابیض هذا مسجد احمد یعنی روز خلاص روزیست که دجال بر کوه احد رود و از انجا مدینه را ببیند و یاران خود را بگوید
این قصر سفید را می بینید این مسجد احمدست صلعم در اشاعه گفته این یکی از معجزات رسول خدا صلعم ست و اخبارست
از وی بآنکه مسجد وی مرتفع و مبیض بجص گردد زیرا که در زمن وی مبنی بود بجرید یعنی شاخ خرما و واقع شد آنچه خبر داده آنحضرت
صلعم بدان چه مسجد شریفش از مسافت بعیده سفید مینماید و منابر او لامع اند ببیاض و شاید که خروج دجال قریب ست که
این بنا را ببیند والله اعلم گویم سفید بودن مسجد شریف در زمن صاحب اشاعه دلیل قرب خروج او نمی تواند شد
یمکن که در هنگام خروج او نیز او را از سر نو سفید کنند چه ترمیم عمارت دران همیشه جاری ست و اول
ظهور مهدی باید تا وی خروج کند والله اعلم بعده دجال بمدینه آید و بر نقبی از انقاب فرشته را ببیند که شمشیر از میان کشیده
با تیغ برهنه استاده ست ناچار بسبخة الجرف بیاید و در لفظی باین سبخه فرود آید و مدینه سه زلزله کند هر منافق و منافقه
و هر فاسق و فاسقه از وی بسوی دجال بیرون رود و مدینه از ایشان خالص گردد و این یوم خلاص ست اخرجه احمد
و الحاکم عن محجن بن الادرع ام شریک بنت ابی العکر گفته ای رسول خدا صلعم عرب آنروز کجا باشند فرمود ایشان دران
روز کمتر بوند و بیت المقدس ایشان را بسوی خود کشیده باشد و پیشوای ایشان مهدی باشد مردی صالح پس توجه کنند

دجال بسوی شام و بگریزند مسلمانان بسوی جبل دخان که در شام ست و می آید ایشانرا محاصره کند و حصار ایشان سخت گردد
وجهد شدید بایشان رسد و در رساله حشریه گفته دجال ازینجا قصد ملک شام کند چون نزدیک دمشق رسد حضرت مهدی در دمشق رسیده باشد
و سامان جنگ طیار کرده لشکر تقسیم میمنه و میسره و اسباب حرب و ضرب مهیا کرده باشند انتهی و در روایتی آمده که شک کنند مردم در دجال بعض
و قتیکه قادر نشود وی برین مرد مومن بار دیگر و شتابی کند بسوی بیت المقدس و برآید بالای عقبه افیق و بیفتد سایه او بر مسلمانان
پس برکشند کمانهای خود را برای قتال او و قوی تر در ایشان کسی ست که برو ک کند یا بنشیند از جوع و ضعف زیرا که
پیش از خروج دجال سه سال قحط شدید افتد و جوع شدید بمردم رسد چنانکه در ذکر فتن او گذشته و قوت مومن در آن زمان
تهلیل و تسبیح و تحمید باشد تا آنکه چون حصار دجال بر ایشان دراز گردد مردی بگوید این حصار و جهد تا کجاست بیرون آئید
بسوی این دشمن تا آنکه حکم کند او تعالی میان ما بشهادت یا بفتح نیستید شما مگر در میان دو حسنه یا شهید شوید یا غالب کند شما را
خدایتعالی بر ایشان پس بیعت کنند بر قتال بحیثی که بیداند خدا صدق آن از جانهای ایشان پس تر بگیرد ایشان را تاریکی که نه بیند
یکی از ایشان در آن ظلمت کف دست خود را د فرود آید عیسی بن مریم و دور گردد تاریکی از ابصار ایشان و در میان ایشان مرد
کبروی لامه ست گویند تو کیستی وی گوید منم بنده خدا و کلمه او عیسی اختیار کنید یکی را از سه چیز بفرستد خدایتعالی بر دجال و
جنود او عذاب جسیم یا خسف کند او را زمین یا بگذارد بر وی سلاح شما و باز دارد سلاح او را از شما گویند ای رسول خدا این شق اخیر
شافی تر ست برای صدور ما پس آن روز بینی یهودی عظیم طویل اکول شروب که بر نمیخیزد دست او بسیف از رعب فرود آیند
مسلمانان بر ایشان و مسلط گردند بر آنها و در روایتی آمده که درین اثنا که امام ایشان مهدی نماز میگذارد با ایشان نماز صبح که فرود
آید بر ایشان نبی خدا عیسی بن مریم علیه السلام وقت صبح و برگرد مهدی برجعت قهقری تا تقدم کند عیسی و نماز گذارد با مردم
و گفته شود او را که ای روح الله مقدم شو و این حرف کسی گوید که احرام نماز بسته باشد عیسی فرماید امام شما متقدم شده نماز
با مردم بگذارد و بنهد عیسی دست خود میان هر دو کتف او و بگوید او را یعنی مهدی را که پیش رو زیرا که اقامت نماز برای تو
گفته اند پس نماز گذارد با ایشان امام ایشان و چون برگردد عیسی فرماید فتح کن پس فتح کنند و در پس او دجال باشد
با هفتاد هزار یهودی که هر یکی از ایشان صاحب سیف محلی و ساج ست دجال چون نظر بعیسی کند بگدازد چنانکه نمک در آب
میگدازد و بگریزد عیسی فرماید مرا در تو ضربه هست که سبقت نکنی مرا آن ضربه پس دریابد او را نزدیک باب لد شرقی دمشق
و قتل کند او را و شکست دهد خدای تعالی یهود را گویم لد بضم لام و تشدید دال مهمله بروزن مد بلده ایست در ناحیه بیت المقدس
میان او و رمله مقدار یک فرسخ ست بسوی دمشق و در روایت مسلم آمده پس درین اثنا که وی یعنی دجال برینحال باشد بفرستد
خدایتعالی مسیح بن مریم را و فرود آید نزد مناره بیضا شرقی دمشق میان دو مهرود ه بدال معجمه و مهمله بمعنی مصبوغ بهرد و آن جزی
زرد رنگ ست یا رنگین باشد بزعفران یا ورس و اصابع کف و براجنحه دو فرشته بود و چون سر نگون کند بچکد آب از موی او
و چون سر بر دارد متحدر شوند از وی مثل جمان یعنی دانه های سیم که بر صورت گوهر سازند پس حلال نیست کافری را که بیابد
بوی نفس شریف وی علیه السلام مگر آنکه بمیرد و نفس وی منتهی شود تا آنجا که نظر کار کند و بطلبد دجال را و بیابد او را بر باب لد
و بکشد او را و اخرج الترمذی من حدیث مجمع بن حارثة بلفظ یقتل ابن مریم الدجال بباب لد و من حدیثه ایضاً عند احمد بلفظ

يقتلن ابن مريم الدجال بباب لد وفي حديث اوس بن اوس عند الطبراني في الكبير ينزل عيسى بن مريم عند المنارة البيضاء شرقي
دمشق وفي حديث عبد الرحمن بن العيب بن نافع بن كيسان عن ابيه عن جده عند ابن عساكر بلفظ ينزل عيسى بن مريم عند باب دمشق
عند المنارة البيضاء لست ساعات من النهار في ثوبين ممشقين كأنما يتحدر من راسه اللؤلؤ وفي حديثه ايضا عند البخاري في تاريخه
بلفظ ينزل عيسى الخ و در روايتی آمده نازل شود عيسى بن مريم و ندا كند وقت سحر ای مردمان كدام مانع ست شما را از آنكه بيرون
آئيد بسوی اين كذاب خبيث و بشنوند همگنان اين ندا را كه آمد شما را فريادرس و مددگار گويند اين كلام مردی سير شكم ست و درخشان
شود زمين بنور رب خود و فرود آيد عيسى بن مريم و گويد ای معشر مسلمانان حمد كنيد پروردگار خود را و تسبيح او گوئيد يعنى اين حمد
و سبحه قوت ايشان باشد كما مر پس همچنان كنند و اراده كنند يعنى اصحاب دجال گريختن را و تنگ كند خدا تعالی بر ايشان
زمين را چون در نصف ساعت بر باب لد برسند اتفاقاً آنجا عيسى عليه السلام باشد دجال عيسى را ديده بعض ياران خود را
بگويد بر پا كن نماز را اين حرف از خوف عيسى عليه السلام گفته باشد بعده دجال عيسى را بگويد ای نبی خدا اقامت نماز گفته شده
ست عيسى فرمايد ای دشمن خدا گمان كردی كه تو رب العالمين بوده پس نماز برای كدام يك ميگذاری و بزند او را بمقرعه و بقتل
رساند در اشاعه گفته طريق جمع ميان اين روايات آنست كه عيسى عليه السلام اول بدمشق نزول فرمايد بر مناره بيضاء و اين
مناره امروز موجود ست نزول او بر شش ساعت از روز اتفاق افتد و از فتوحات گذشته كه وی با مردم نماز عصر بگذارد
و از ينجا احتمال ميرود كه نزول او بعد نماز ظهر باشد و در اشتغال او به يهود و نصاری وقت عصر در آيد پس با ايشان نماز عصر
بگذارد چنانكه در روايتی هست بعده به بيت المقدس تشريف آرد و بفرياد مسلمانان رسد و در نماز صبح با ايشان ملحق گردد
و مهدی عليه السلام احرام نماز بسته باشد و همه مردم يا بعض ايشان تحريمه نماز بسته باشد منجمله ايشان يكی نزد وی بيايد
و برای تقديم بگويد و مهدی در نماز باشد و رجعت قهقری فرمايد و عيسى را بعض مردم بگويند كه متقدم شوی اين قائل را
جواب دهد كه تقدم امام شما را بايد و مهدی عليه السلام اجابت اين امر بفعل كند و قائل اجابت آن بقول تا كه هر جواب بر طبق سوال
باشد و هرگاه صبح نمايان گردد اصحاب دجال بگريزند زمين بر ايشان تنگ گردد و عيسى عليه السلام ايشان را بر باب لد
دريابد و اين مصادف صلوة ظهر افتد و دجال لعين حيله خلاص خود باين جهت جويد كه نماز قائم شده ست بگذاريد و چون بشناسد
كه خلاص از دست شريف او ممكن نيست از غايت خوف همچو نمك در آب بگدازد و عيسى عليه السلام او را دريافته بقتل رساند يا آنكه
لعين مذكور نماز ظهر وقت انتشار كند با آنكه وی تاويل كرد آن را بر ضلالت جهالت خود باد تعالی و قريب اين تاويل ست
آنچه در روايت ابن المبارك از علی كرم الله وجهه آمده بكشد او را خدا تعالی در شام بر عقبه افيق وقت سه ساعت از
روز بر دست عيسى بن مريم در قاموس گفته افيق كامير و منه عقبة افيق انتهى و در ينجا يك جهت ديگر ست كه اقرب بسوی تحقيق ست
و آن آنست كه پيشتر گذشته كه نماز در ايام قصار كه آخر ايام دجال ست بر اندازه بگذارند پس محتمل كه اينوقت موافق اين تقدير
افتد و برين تقدير هيچ اشكال نيست در نزول او بدمشق وقت شش ساعت روز و در گذاردن او نماز عصر را با مردم و هذا
جواب مبنی علی التحقيق والله يهدی الحق و يهدی السبيل و در حديث انس مرفوعاً آمده سيدرك رجلان من امتی عيسى بن
مريم و يشهدان قتال الدجال اخرجه الحاكم في المستدرك و ابن خزيمه بعده حق تعالی يهود و اصحاب دجال را شكست دهد

و باقی نماند هیچ چیز از مخلوق خدا که متواری کند یهودی را مگر آنکه گویا سازد خدای تعالی آن شے را شجر باشد یا حجر یا حائط
یا دابه یا گوید ای عبد الله مسلمان این ست یهودی و در روایة نهاد جال یعنی اینست دجال بیا و بکشش او را مگر شجر غرقد که از
اشجار یهود ست وی هیچ نگوید قال رسول الله صلعم فیکون عیسی بن مریم فی امتی حکما عدلا و اماما مقسطا یعنی پس باشد
حضرت مسیح در امت من حاکم عادل و امام منصف و قصه عیسی ان شاء الله تعالی مفصل بیاید اما کیفیت کشتن دجال پس کشته شدن وی دو گونه
ست بعلم و بعمل اما علم پس باین طور که بداند که وی میخورد و وی نوشد و خدای تعالی منزه ست از اکل و شرب و وی اعور ست و
خدای ما اعور نیست و هیچ یکی خدا را نه بیند مگر بعد از موت و این امر دم در زندگی خود به بینند قبل از مردن خود بالی غیر ذلک
مما مر و اما عمل پس باید که ملتجی شود بسوی یکی از دو حرم محترم زیرا که دجال در آنها داخل نشود یا التجا کند بسوی بیت المقدس
یعنی مسجد اقصا یا بسوی مسجد طور چه در بعض روایات آمده که آنجا هم در نیاید و بخواند آیات فواتح سورهٔ کهف یا بگریزد از وے
در جبال و براری یعنی کوه و دشت چه اکثر دخول او در قری باشد عبیده بن عمر گفته تو مها در صحبت دجال باشند و گویند
ما در صحبت وی هستیم و میدانیم که او کافر ست لیکن صحبت برای خوردن طعام او و رعی از شجر ست چون خشم خدا نازل شود
بر ایشان هم فرود آید اخرجه نعیم بن حماد یا تف زند در روی او چه از ابی امامه مرفوعا آمده که هر که ملاقات کند از شما او را پس
باید که تف زند در روی او و رواه الطبرانی و تسبیح و تکبیر و تهلیل که این قوت مومن ست در آن قحط سال یا هر گه مبتلا شود
بوی ثابت ماند و صبر کند و اگر بیفگند او را در نار پس بپوشد چشم خود و استعانت نماید بخدا و این نار بر وی سلام گردد
و اما قاتل دجال پس معلوم ست که عیسی علیه السلام او را قتل کند والحمد لله رب العالمین ابن ماجه گفته طنافسی را شنیدم
میگفت که شنیدم محاربی را میگفت ینبغی ان یدفع هذا الحدیث یعنی حدیث الدجال الی المودب حتی یعلمه الصبیان فی الکتاب
انتهی و از علامات خروج او ست نسیان ذکر او بر منابر **فصل** در بیان دجال بودن ابن صیاد اختلاف کرده اند صحابه و
من بعدهم و اهل حدیث در آنکه دجال مذکور ابن الصیاد ست یا دیگر غیر او بر هر دو قول و هر قول را دلائل ست در فتح الباری میان آنها
جمع کرده ملخص وی اینست که در حدیث جابر نزد بخاری آمده که وی حلف میکرد که ابن صیاد دجال ست و میگفت شنیدم
عمر را سوگند خورد نزد رسول خدا صلعم و انکار نکرد آنحضرت بر وی و ابن عمر گفته ابن صیاد را دو بار دیدم یکبار اول
و بار دیگر او را دیدم چشم او طافی شده بود و در لفظی ناقر شده بود و این چشم بیرون بر آمده مثل چشم شتر گفتم این
چشم تو کی کور شد گفت نمیدانم گفتم نمیدانی و این چشم در سر تست گفت اگر خدا خواهد این را در عصای تو بگرداند و مسح
کرد چشم خود را و آواز کرد سه بار آواز سخت مثل نخیر حمار یاران من گمان کردند که مگر من او را بعصای خود زدم تا آنکه
بشکست و من والله هرگز ندانستم که چه شد و در لفظی آمده که با او یهودی بود وی گمان کرد که من دست خود بر سینه اش زدم
و گفتم رسوا شو هرگز تجاوز نکنی از قدر خود و این ماجرا بحفصه ذکر کردم گفت چه میخواهی از وی نشنیده که بیرون آید دجال
نزد غصه که بکند آنرا و در لفظی آمده برانگیزد او را بر مردم غضبی که وی کند اخرجه مسلم و عبد الرزاق بسند صحیح و ابن صیاد
را با ابو سعید خدری قصه واقع شد که تعلق دارد بامر دجال مسلم از وی بطرق آورده گفت ابو سعید همراه شدم ابن
صیاد گفت تنی هانی چه دیدم از مردم و در لفظے ست قصد کردم که رسنی گرفته بدرختی آویزم و گلوی خود را بدان خنق

از آنچه میگویند مرا مردم ای ابا سعید گمان میکنند که من دجالم نشنیدهٔ تو رسول خدا را صلعم میگفت که وی یهودیست و
من مسلمان شده ام و میفرمود که نه در آید بمکه و مدینه را و من در مدینه پیدا شده ام و الحال اراده مکه دارم و میفرمود که او را اولاد
نشود و مرا اولاد ست و در روایتی ست که گفت ابو سعید نزدیک شدم که او را معذور دارم گفت لکن من میشناسم او را و مولد او را
و کجاست وی الآن و در روایتی ست که اگر عرض کنند بر من که من دجالم مکروه ندارم گفت ابو سعید پس گفتم او را تبا لک سائر الیوم
این احادیث دال بر دجال بودن ابن صیاد ست حافظ ابن حجر گفته ولیکن در این همه احادیث نص صریح نیند در آنکه ابن صیاد همان دجال مذکور
ست نه براکه انحضرت صلعم در وی قول بر رو گفته و فرموده ان یکن هو و این تردد اوائل قدوم او بمدینه بوده و چون تمیم داری او را
خبر کرد جزم فرمود بآنکه دجال همان محبوس ست که تمیم او را دیده و حدیث او بباید و حلف عمر نزد رسول خدا صلعم مبنی بر ظن او ست
و سکوت انحضرت صلعم بجهت آن بود که وی درآن وقت مترددبود و حلف جابر مبنی بر حلف عمر ست نزد رسول خدا صلعم و غایت
حدیث ابو سعید آنست که ابن صیاد یکی از دجاجله باشد و از اتباع دجال کبیر بود گویم یا ابو سعید حدیث انحضرت صلعم را از تمیم داری
نشنیده باشد بنا بر شش چنین گفته حافظ ابن حجر فرموده و اما تخریج ابو داود از حدیث ابی بکره مرفوعا که مکث کنند پدر دجال سی
سال و اولاد نشود او را بعده پیدا شود غلامی اعور اخرس اقل النفع و بخوابد چشم او و نخوابد دل او و وصف فرمود پدر و مادر
او را گفت پس شنیدیم خبر مولودی که پیدا شد در یهود و رفتم من و زبیر بن العوام در آمدیم بر والدین او ناگاه وصفی که انحضرت صلعم
کرده بود بوده ست گفتیم شما را اولاد هست گفتند سی سال ست که ما را اولاد نمیشود حالا این پسر یک چشم گنگ اقل النفع پیدا
شده الحدیث پس بیهقی در جواب این روایت گفته که متفرد ست بآن علی بن زید بن جدعان و نیست قوی حافظ گفته و سست میکنند
این حدیث را آنکه اسلام ابو بکره حین نزول از طائف بعد وقت حصار او در سنه هشت از هجرت و در صحیحین ست که چون وی مجتمع
شد با رسول خدا صلعم در نخلستان بود بچه محتلم یعنی مراهق بود و در لفظی آمده و قد قارب الحلم پس ابو بکره زمان مولد او در مدینه
از کجا دریافته حالانکه وی در مدینه ساکن نشده مگر قبل وفات رسول خدا صلعم بدو سال و چگونه در زمن انحضرت بچه محتلم باشد
پس آنچه در صحیحین ست همان معتمد علیه ست بعده از بیهقی نقل کرده که نیست در حدیث جابر زیاده از سکوت انحضرت صلعم بر حلف
عمر و محتمل که انحضرت متوقف باشد در امر وی باز تبیینی از طرف او تعالی آمده که دجال غیر او ست چنانکه مقتضای قصه
تمیم داری ست حافظ گفته بعضی توهم کرده اند که حدیث فاطمه بنت قیس در قصه تمیم منفرد ست حالانکه
این چنین نیست چه با فاطمه بنت قیس ابو هریره و عایشه و جابر هم آن را روایت کرده اند و
حدیث ابو هریره را احمد و ابو داود و ابن ماجه و ابو یعلی روایت نموده و حدیث عایشه حدیث فاطمه مذکوره ست از شعبی
گفت ملاقات کردم قاسم بن محمد را وی گفت گواهی میدهم بر عایشه که حدیث کرد مرا چنانکه حدیث کرد فاطمه و حدیث جابر را
ابو داود بسند حسن آورده و حدیث فاطمه بنت قیس را مسلم و ابو داود بالمعنی اخراج نموده اند و ترمذی و ابن ماجه و ترمذی
گفته حسن صحیح و لفظ روایت مسلم اینست که گفت شنیدم منادی رسول خدا را صلعم ندا میکرد الصلوة جامعة پس آمدم
بسوی مسجد و نماز گذاردم با رسول خدا و چون نماز بگذارد نشست بر منبر و وی خنده میفرمود و گفت بگیرد هر انسان جای
نماز خود را یعنی بجای خود بنشیند باز فرمود میدانید که چرا فراهم کردم شما را گفتند خدا و رسول دانا تر اند فرمود الله جمع

نکردم شما را برای رغبت یا رهبت لکن جمع نمودم برای آنکه تمیم داری مردی نصرانی بود آمد و اسلام آورد و حدیث کرد مرا حدیثی که
موافق افتاد چیزی را که حدیث میکردم شما را بدان از مسیح دجال حدیث کرد مرا بآنکه وی نشست در سفینه یعنی کشتی دریائی با
سی کس از قبیله لخم و جذام پس لعب کرد با ایشان موج دریا تا یکماه در بحر پس ملجی شدند بسوی جزیره وقت غروب شمس و نشستند
در اقرب یعنی سفینه خورد که آنرا با سفینه بزرگ می بندند و در کار سفینه در ان برای قضاء حوائج میباشند پس داخل شدند در
جزیره و ملاقات کرد ایشان را دابه اهلب یعنی حیوانی بسیار موی غلیظ و در روایت ابو داود ست که ناگاه زنی ست که می کشد
موی خود را گفتند وای تراکیستی تو گفت جساسه ام موسوم شد بجساسه بفتح جیم و تشدید سین اولی بنابر تجسس کردن او
اخبار را عبدالله بن عمرو گفته دابة الارض که در آخر زمان بیرون آید و با مردم کلام کند همین ست چون گفت جساسه بروید بسوی
این مرد که در دیر ست که وی مشتاق خبر شماست گفت تمیم داری چون نام برد مرد را ترسیدیم از وی که مبادا شیطانه باشد و
رفتیم بشتاب تا آنکه در آمدیم بدیر ناگاه در وی انسانی ست اعظم آنچه گاهی دیده باشیم در خلقت در وثاق شدید مجموع
اند هر دو دست او بسوی گردن او ما بین هر دو رکبه او تا هر دو کعب و یعنی دست و پا بسته مقید ست گفتیم وای تراکیستی
تو گفت قدرت یافتید شما بر خبر من پس خبر دهید مرا که کیستید شما گفتند ما مردم عرب هستیم سوار شدیم کشتی دریائی را و اخبار
خبر کردند گفت خبر دهید مرا از نخل بیسان بفتح موحده و بکسره نخوانند قریه در شام ست آیا ثمره میدهد و بار می آرد گفتیم آری
گفت آگاه باشید نزدیک ست که ثمر ندهد گفت خبر دهید مرا از بحیره طبریه در وی آب ست گفتند بسیار آب دارد گفت نزدیک
ست که آبش برود گفت خبر دهید مرا از عین زغر بضم زای و فتح غین معجمتین بر وزن صرد بلده معروف ست در جانب شرقی
دمشق در بن چشمه آب ست و اهل وی با آب این چشمه زراعت میکنند گفتیم آری این چشمه ما کثیر دارد و کسان او زراعت میکنند
ازین آب گفت خبر دهید مرا از نبی امین که وی چه کار کرد گفتند بیرون آمد از مکه و نزول کرد بیثرب گفت مقاتله کردند او را عرب گفتیم
نعم گفت چه کرد با ایشان پس خبر کردیم او را بآنکه وی غالب شد بر آنچه متصل اوست از عرب و اطاعت او نمودند گفت آگاه باشید
که این بهتر ست برای آنها که اطاعتش کنند و من مسیحم و نزدیک ست که اذن داده شود مرا در خروج پس بیرون آیم و سیر کنم
در ارض و نگذارم هیچ قریه مگر هبوط کنم در ان در چهل شب جز مکه و طیبه که این هر دو محرم اند بر من هر گاه خواهم که در آیم
در یکی ازین هر دو پیش آید مرا فرشته که در دست او ست تیغ برهنه باز میدارد مرا ازان و بدستیکه بر هر نقب ازان نقابها و
ملائکه باشند که حراست وی کنند فرمود رسول خدا صلعم و طعن کرد بمخصره خود بکسر میم بمعنی عصا یا شاخی که در دست ملک باشد
و خطیب اشاره میکند بدان وقت خطاب منبر مراد چوبدستی خود ست که در دست شریف بود اینست طیبه سه بار گفت
این را یعنی مدینه آگاه باشید که حدیث کردم شما را پس گفتند مردم نعم آگاه باشید که وی در بحر شام یا بحر یمن ست نی بلکه
از قبل مشرق ست و اشارت کرد بدست مبارک خود بسوی مشرق و در بعض طرق که نزد بیهقی ست آمده که وی شیخ
ست یعنی کهنه سال و سندش صحیح ست بیهقی گفته در وی این ست که دجال اکبر که در آخر زمان بیرون آید غیر ابن صیاد
و ابن صیاد یکی از دجالین کذابین ست که آنحضرت صلعم اخبار بخروج شان فرموده و این ها که میگویند ابن صیاد
دجال ست گویا قصه تمیم داری نشنیده اند ورنه جمع میان این هر دو سخت بعید ست زیرا که چه قسم الیتام میگیرد انگ

در اثناء حیاة نبویه شبه محتلم باشد و آنحضرت صلعم با وی مجتمع گشته او را به پسند و وی در اخر حیات وی صلعم شیخی مسجون در جزیره عرب انی جزایر بحر موثوق بحدید باشد و ایشان از خبر نبی صلعم استفتاء کند که آیا بیرون آمده یا نه پس اولی آنست که حمل بر عدم اطلاع کنند و اما اسلام ابن صیاد و حج و جهاد وی پس صریح نیست در آنکه وی غیر دجال ست چه احتمال دارد که خاتمه او بشر شود ابو نعیم در تاریخ اصفهان از حسان بن عبد الرحمن عن ابیه آورده که گفت هرگاه فتح کردیم اصفهان را بود در میان عسکر ما و در میان یهود فاصله یک فرسخ و بودیم ما که می آمدیم اصفهان را و غله می آوردیم از انجا پس آمدیم در اصفهان روزی و دیدیم که یهود پایهای خود میکوبند و می رقصند یعنی شادی میکنند و رقص می نمایند و دوستی را که از ایشان بود پرسیدم این چیست گفت پادشاه ما که بوی طلب فتح بر عرب میکنیم می آید پس شب نزد او بر سطح خوابیدم و صبح نماز گذاردم چون آفتاب بر آمد ناگاه از فروختگی طرف عسکر معلوم شد چون نظر کردم مردی ست بر وی قبه از ریحان ست و یهود پا میکوبند پس تا این دم عود نکرد حافظ گفته حسان بن عبد الرحمن سوای شناسم باقی رواة ثقات اند و ابو داود بسند صحیح از جابر آورده که گفت گم کردیم ابن صیاد را یوم حره و نیز بسند حسن این خبر جابر بتضعیف خبر مرگ او بمدینه و آنکه بروی نماز گذاردند و روی او را کشاده دیدند میکند و نیز ملتئم نمیشود با خبر حسان بن عبد الرحمن زیرا که فتح اصفهان در خلافت عمر بن الخطاب رضی الله عنه بوده چنانکه ابو نعیم در تاریخ خود گفته و میان قتل عمر و وقعه حره چهل سال ست چه وقعه حره در زمن یزید پلید بوده و غایت معذرت از وی اینست که قصه مذکوره را والد حسان بعد فتح اصفهان دین ملت مشاهده کرده باشد و جواب لما در قول وی لما افتتحنا اصبهان محذوف باشد و تقدیر عبارت چنین بود و صرت اتعاهدها و اتردد الیها فجرت قصة ابن صیاد و زمان فتح اصبهان و زمان دخول ابن صیاد در انجا متحد نباشد طبرانی در اوسط از حدیث فاطمه بنت قیس مرفوعاً آورده که بیرون آید دجال از اصبهان و کذا من حدیث عمران بن حصین رضی الله عنه و احمد بسند صحیح از انس آورده که بیرون آید دجال از یهودیه اصبهان ابو نعیم گفته یهودیه قریه منجمله قری اصبهان ست و او را یهودیه از ان نامند که مختص بود بسکونت یهود و همیشه همچنین ماند تا آنکه مصر ساخت او را ایوب بن زیاد امیر مصر در زمن مهدی بن منصور عباسی و ساکن شدند در انجا مسلمانان و باقی ماند برای یهود از وی قطعه اینست ملخص کلام فتح الباری و حاصلش اصح بودن دجال غیر ابن صیاست بوجه آنکه اعور باشد و از یهود باشد و در یهودیه ساکن بود و الی غیر ذلک احادیث ابن صیاد همه محتمل ست و حدیث جساسه نص ست پس مقدم باشد در اثنا گفته و مؤید مرجح بودن او غیر ابن صیاد ست آنکه قصه تمیم داری متاخر ست از قصه ابن صیاد پس همچو ناسخ باشد برای او و نیز وقت اخبار آنحضرت صلعم بانکه دجال در بحر شام یا بحر یمن ست لا بلکه از طرف مشرق بر آید ابن صیاد در مدینه بود پس اگر وی دجال می بود میفرمود که وی در مدینه ست و نتوان گفت که این حرف باینجهت نفرموده که مبادا او را بکشند و خبر داد بانجام کار او زیرا که قتل شخص قبل از اجل او نمی تواند شد و مقدر آنست که قاتل وی نبی خدا عیسی بن مریم علیهما السلام ست و اگر همچنین می بود بیان میکرد آنحضرت صلعم خوارج را که او را چنین و چنان اصحاب باشند و هم بیان میکرد قاتل علی کرم الله وجهه را که رنگین کند ریش او را از یافوخ او و بیان میکرد حکم بن عاص را که از صلب وی مغیر سنت بیرون آید الی غیر ذلک نیز مؤید اوست اخراج نعیم بن حماد از طریق جبیر بن نفیر و شریح بن عبید و عمرو بن الاسود و کثیر بن مره

که گفتند دجال انسان نیست بلکه شیطان ست که بهفتاد حلقه در بعض جزائر یمن او را بسته نگاه داشته اند و معلوم نیست
که سلیمن بن داود او را بسته ست یا کسی دیگر سوای او و چون بیاید وقت ظهور او فک کند خدای تعالی از وی هر سال
یک حلقه و هرگاه نمایان شود بیاید او را ماده خری که عرض ما بین هر دو گوش او چهل فراع باشد و دجال بر پشت او منبری از
نحاس نهاده بر وی بنشیند و قبائل جن او را تابع شده برای وی خزاین ارض بیرون آرند حافظ ابن حجر فرموده و این ممکن
نیست با وجود بودن او ابن صیاد و هو الدجال و شاید که ایشان وجود بودن رواة ثقات تلقی کرده اند این را از بعض کتب
اهل کتاب انتهی و این منافی قول بعض جزائر یمن نیست زیرا که محتمل که قول آنحضرت صلعم در قصه تمیم داری من قبل المشرق باعتبار
آخر وقت او باشد حینیکه خروج کند و ابن وصیف مورخ ذکر کرده که دجال از اولاد شق کاهن مشهور ست و یقال هو
شق نفسه انظره الله یعنی خود شق ست و او تعالی او را مهلت داده و مادرش جنیه بود بر پدرش عاشق گردیده و برای
او دجال پیدا کرده و شیاطین برای او عجائب میساختند سلیمان علیه السلام او را گرفته در بعض جزائر محبوس فرموده لیکن
حافظ ابن حجر گفته این قول سخت واهی ست و غایت جمع میان مضمون حدیث تمیم داری و بودن او ابن
صیاد آنست که آنکه تمیم او را موثق دیده دجال بعینه همان ست و ابن صیاد شیطانی ست که در صورت دجال ظاهر گشته
در مدتی که او تعالی خروج او را در آن مدت تقدیر کرده ست و الله اعلم انتهی اگر گویند که بعد ثبوت اسلام و حج و جهاد ابن صیاد
حکم بکفر او چه قسم میتوان کرد تا بدجال بودن او چه رسد و اصل بقا او بر اسلام ست تا موت گوئیم قول ابوسعید در حدیث مذکور
اگر خود را دجال گوید مکروه ندارم دلالت بر عدم اسلام او در باطن میکند چه مسلم هرگز بدعوی نبوت یا ربوبیت راضی نشود
فهذا الذی جوز الحکم بذلک و الله اعلم **قف** قصه دجال مشتمل ست بر چند اشراط از انجمله قحط شدید ست تا ۳ سال و
حدیث این مضمون سابق گذشته و باین اشارت ست در قول وی صلعم یکون بین یدی الساعة سنوات خداعات یصدق
فیها الکذاب و یکذب الصادق الحدیث و از انجمله ست تقارب زمان تا آنکه سال همچو ماه و ماه چون جمعه و جمعه چون یکروز و روز
چون یکساعت و ساعت همچو ضرمة بالنار یعنی شعلهٔ آتش باشد و از انجمله اخراج ارض ست کنوز خود را و این در زمان هر یکی
از مهدی و عیسی و دجال واقع شود و لکل منهم شئ منها لکن در زمن مهدی و عیسی رحمت باشد و در زمن دجال بلا و محنت و
از انجمله خروج شیاطین ست و آوردن ایشان اخبار دروغ و خواندن ایشان قرآن را بر مردم و احادیث این همه مقاصد
گذشت و از انجمله کفر اقوام ست بعد ایمان و رجوع ایشان بسوی عبادت اوثان طیالسی از ابوهریره آورده که گفت
قائم نشود قیامت تا آنکه برگردند مردم از امت من بسوی عبادت اوثان و پرستش کنند او را و احادیث این مضمون بسیار
ست گوئیم این رجوع هم درین زمانه یافته میشود در بعض افراد و نعوذ بالله من جمیع ما کرهه الله و بالله العصمة **قف** شوکانی
در توضیح گفته و اما الاحادیث الواردة فی الدجال فالذی اذکره هنا مایة حدیث الحدیث الاول حدیث ابی سعید الخدری
عند البخاری و مسلم و الثانی حدیث حذیفة عند الشیخین و ابی داود و الثالث حدیث ابی سعید الخدری عند رزین و
الرابع حدیث ابن عمر عند البخاری و مسلم و الخامس حدیث فاطمة بنت قیس فی اخباره صلعم عن تمیم الداری انه لقیه
فی جزیرة و القصة طویلة قد استوفاها مسلم فی صحیحه و ابو داود و الترمذی و السادس حدیث عائشة عند احمد فی المسند

السابع حدیث ابن عمر ایضاً عند البخاری ومسلم الثامن حدیث النواس بن سمعان عند احمد فی المسند ومسلم والترمذی
التاسع حدیث حذیفۃ عند احمد فی المسند وابی داؤد والحاکم فی المستدرک العاشر حدیث ابی سعید عند مسلم الحادی عشر حدیث
ابن عمر ایضاً عند احمد فی المسند ومسلم الثانی عشر حدیث ابی عند البخاری فی التاریخ الثالث عشر حدیث حذیفۃ ایضاً عند احمد
ومسلم وابی داؤد الرابع عشر حدیث ابی سعید ایضاً عند احمد الخامس عشر حدیث ابی بکر عند الترمذی والحاکم السادس
عشر حدیث ابی ہریرۃ عند الطبرانی فی الاوسط السابع عشر حدیث حفصۃ عند احمد ومسلم الثامن عشر حدیث ابی ہریرۃ ایضاً
عند البخاری ومسلم التاسع عشر حدیث عبد اللہ بن بسر عند احمد وابی داؤد وابن ماجۃ الموفی عشرین حدیث ابن عمر ایضاً عند
الحاکم فی المستدرک الحادی والعشرون حدیث معاذ عند احمد وابی داؤد والثانی والعشرون حدیث ام شریک عند احمد
ومسلم والترمذی الثالث والعشرون حدیث ہشام بن عامر عند احمد ومسلم الرابع والعشرون حدیث عمران بن حصین عند
احمد الخامس والعشرون حدیث انس عند احمد السادس والعشرون حدیث ابی بکر عند احمد ومسلم السابع والعشرون حدیث
ابن عمر ایضاً الثامن والعشرون حدیث حذیفۃ ایضاً عند البخاری التاسع والعشرون حدیث ابی عبیدۃ بن الجراح عند
احمد وابی داؤد والترمذی وابن حبان والحاکم الحدیث الموفی ثلاثین حدیث عبادۃ بن الصامت عن احمد وابی داؤد
الحادی والثلثون حدیث ابن عمر ایضا عند البخاری ومسلم وابوداؤد والترمذی الثانی والثلثون حدیث نہیک بن
صریم عند الطبرانی فی الکبیر الثالث والثلثون حدیث انس ایضاً عند احمد والبخاری ومسلم والترمذی وابی داؤد الرابع والثلثون
حدیثہ ایضاً عند الحاکم الخامس والثلثون حدیث عمران بن حصین ایضا عند احمد وابی داؤد والحاکم السادس والثلثون حدیث
انس ایضا عند احمد ومسلم السابع والثلثون حدیث ابی بکرۃ عند احمد والترمذی الثامن والثلثون حدیث ابن عمر ایضا عند ابن
ماجۃ التاسع والثلثون حدیث ابی ہریرۃ ایضاً عند مسلم الموفی اربعین حدیث حذیفۃ ایضا عند احمد والبخاری ومسلم
وابی داؤد الحادی والاربعون حدیث ابن مسعود عند احمد والبخاری ومسلم الثانی والاربعون حدیثہ ایضاً عند احمد والشیخین
الثالث والاربعون حدیث ہشام بن عامر ایضاً عندہم وحدیثہ ایضاً عند احمد والطبرانی فی الکبیر والحاکم الرابع
والاربعون حدیث اسماء بنت یزید عند الطبرانی فی الکبیر الخامس والاربعون حدیث ابی ہریرۃ ایضاً عند مسلم السادس
والاربعون حدیث ابی ہریرۃ ایضاً عند مسلم وحدیث العداء بن خالد عند الطبرانی فی الاوسط السابع
والاربعون حدیث ابی بن کعب ایضاً عند احمد الثامن والاربعون حدیث رجل من الصحابۃ عند احمد والخطیب التاسع
والاربعون حدیث ابی سعید ایضا عند الحاکم الموفی خمسین حدیث داؤد بن عامر عند احمد وابن منیع وابی نعیم و
سعید بن منصور الحادی والخمسون حدیث ابن عمر ایضاً عند احمد الثانی والخمسون حدیث سفینۃ عند احمد و
الطبرانی فی الکبیر الثالث والخمسون حدیث ابی سعید ایضاً عند العقیلی الرابع والخمسون حدیث عبد الرحمن بن
جبیر بن نفیر عن ابیہ عن جدہ عند الطبرانی والحاکم وابن عساکر الخامس والخمسون عن حذیفۃ ذکرہ فی کنز العمال
السادس والخمسون حدیث ابن عمر عند الشیخین وابی داؤد والترمذی السابع والخمسون حدیث سلمۃ بن الاکوع
عند الطبرانی فی الکبیر الثامن والخمسین حدیث ابی امامۃ عند الطبرانی فی الکبیر التاسع والخمسون حدیث سمرۃ

عند احمد والطبرانی الموفی ستین حدیث انس عند نعیم فی الفتن الحادی والستون حدیث رجل من الصحابة عند نعیم ایضا
الثانی والستون حدیث ابی بکرة عند الطبرانی الثالث والستون حدیث ابن عباس عند احمد والطبرانی الرابع
والستون حدیث حذیفة عند الطبرانی الخامس والستون حدیثه ایضاً عند احمد السادس والستون حدیث ابی بکرة
عند احمد السابع والستون حدیث نافع بن عتبة بن ابی وقاص عند ابن ابی شیبة والحاکم الثامن والستون عن مجمع
بن حارثة عند ابن ابی شیبة التاسع والستون حدیث اسماء بنت عمیس عند الطبرانی الموفی سبعین حدیث عبد الله بن بشر
عند الطبرانی الحادی والسبعون حدیث عبید بن عمیر مرسلا عند نعیم بن حماد الثانی والسبعون حدیث عبد الله بن مغفل
عند الطبرانی الثالث والسبعون حدیث المغیرة عند الطبرانی الرابع والسبعون حدیث ابن عمرو عند الطبرانی الخامس
والسبعون حدیث جابر عند الحاکم السادس والسبعون حدیث معاذ عند الطبرانی الثامن والسبعون حدیث ام سلمة
عند الطبرانی فی الموفی ثمانین حدیث ابن مسعود عند ابی نعیم فی الحلیة الحادی والثمانون حدیث الصعب بن جثامة عند النسائی
وابی قانع الثانی والثمانون حدیث سمرة ایضاً عند احمد وابی یعلی وابن خزیمة والطحاوی وابن حبان وابن جریر والطبرانی
فی الکبیر والحاکم فی المستدرک وسعید بن منصور الثالث والثمانون حدیث ابن عباس عند الخطیب فی فضائل قزوین الخامس
والثمانون حدیث علی بن ابی طالب عند الدیلمی السادس والثمانون حدیث ابی بکر عند ابن جریر فی تهذیبه السابع والثمانون
حدیث عمران بن حصین عند الطبرانی فی الکبیر الثامن والثمانون حدیث ابن عمر ایضاً عند الحاکم وابن عساکر التاسع والثمانون
حدیث حذیفة ایضاً عند الحاکم الموفی تسعین حدیث نهیک بن صریم ایضاً عند ابی سعد الحادی والتسعون عن رافع بن خدیج
عند الطبرانی والبغوی الثانی والتسعون حدیث عثمان بن ابی العاص عند احمد وابی یعلی الثالث والتسعون حدیث اسماء بنت یزید عند احمد وابن
عساکر الرابع والتسعون حدیث ابن عمر ایضاً عند احمد والطبرانی الخامس والتسعون حدیث انس ایضا عند احمد والبخاری ومسلم السادس والتسعون حدیث
محجن بن الادرع عند احمد والحاکم السابع والتسعون حدیث مجمع بن جاریة ایضاً عند ابن عساکر الثامن والتسعون حدیث
ابن عمر ایضا عند احمد والترمذی التاسع والتسعون حدیث جابر عند احمد وسعید بن منصور الموفی المائة حدیث ابن مسعود
ایضاً عند مسلم ولنقتصر علی هذا المقدار فلیس المراد هنا الا بیان کون احادیث خروج الدجال متواترة والتواتر یحصل
بالبعض مما سقناه وقد بقیت احادیث وآثار عن جماعة من الصحابة ترکنا ذکرها ووقفنا علی هذه المائة الحدیث التی اشرنا
الیها والی من خرجها انتهی کلام الشوکانی وغالب این اخبار وآثار درین کتاب ذیل ابواب وفصول مذکور ست کما لا یخفی

باب هفتم دربیان نزول حضرت روح الله عیسی بن مریم عبد الله وکلمته علیه السلام واین یکی از اشراط قریبه قیام ساعت
وساعت قیام ست قال تعالی وان من اهل الکتاب الا لیؤمنن به قبل موته وقال تعالی وانه لعلم للساعة فلا تمترن بها ودربعض
قراءات شاذه علم بفتح عین ولام بمعنی علامت خوانده اند ابو هریره گفته فرمود رسول خدا صلعم والذی نفسی بیده لیوشکن ان
ینزل فیکم ابن مریم حکما عدلا یکسر الصلیب ویقتل الخنزیر ویضع الجزیة ویفیض المال حتی لا یقبله احد حتی تکون السجدة الواحدة
خیر من الدنیا وما فیها رواه الشیخان وابوداود والترمذی وفی روایة لمسلم عنه والله لینزلن ابن مریم حکما عدلا فلیکسرن الصلیب
ولیضعن الجزیة ولیترکن القلاص فلا یسعی علیها ولیذهبن الشحناء والتباغض والتحاسد ولیدعون الی المال فلا یقبله احد

انکه آنحضرت صلعم سوگند خدا از نزول عیسی بن مریم خبر داده و فرموده که وی صلیب را بشکند و خوک را بکشد و جزیه را بنهد و حاکم منصف و داد گر باشد و از جابر مروی ست که گفت رسول خدا صلعم لا تزال طائفة من امتی یقاتلون علی الحق ظاہرین الی یوم القیامة قال فینزل عیسی بن مریم فیقول امیرہم تعال صل بنا فیقول لا ان بعضکم علی بعض امراء تکرمة اللہ ہذہ الامة اخرجہ مسلم گویم درین حدیث چنانکه بشارت ست بنزول ابن مریم ہمچنان اخبار ست بوجود یک گروه از امت بر حق و غلبه ایشان بر مخالفین بمقاتله و مراد بایشان جماعت اہل حدیث ست چنانکه علی بن مدینی که از کبار ائمه سنت ست فرموده و درین باب احادیث دیگر نیز آمده و در خارج مصداق آن جز اہل حدیث و مجاہدان دین بزبان و سنان کسی دیگر بتصفح اوراق زمان معلوم نمیشود و حقیت طریقه ایشان گویا بنص صحیح رسول خدا صلعم ثابت ست و این بشارتیست که اگر دراست کنندگان احادیث نبویه و قاریان صحاح و سنن و مسانید و معاجم و غیر ذلک بہزار جان بجز ندرانگان بدست آید و مفت می ارزد و پس قدر این نعمت شناختنی و شکر خدا و رسول وی بجا آوردنی ست و کیف که احکام اسلام بر وجه سنت ثابته که در مذاہب اربعه مثلا متفرق ست و امتیاز آن از تفریعات فقہیه و مسائل اجتہادیه و آرا رجال بعرض آنہا بر کتب حدیثیه و دواوین سنن سنیه معلوم میشود در مذہب محدثین مجموع و یکجاست پس لفظ اہل سنت و جماعت در حقیقت برای ایشان ست و مصداق اتم آن ہمین گروه باشکوه ایشان ست کثر اللہ تعالی سوادہم و رفع عمادہم پس بس و باقی طفیلی ایشانند و نیز این حدیث معجزه مستمره دائمه باقیه رسول خدا صلعم ست زیراکه با وجود تغیر زمین و زمان و کثرت منکرات زمانیان در ہر عصر و قرن جمعی از متداولان علم شریف حدیث و متمسکان بذیل عمل بدان در قطری از اقطار ارض گذشته و ہنوز در گذر ست اگرچه این جماعه نسبت بدیگران از اصحاب آرای قلیل باشد و قلیل من عبادی الشکور و لیکن با این ہمه قلت عدد و عدد غالب ست بر ہمه اصحاب دیانات و ملل و ارباب ہوا و نحل در تصحیح روایت و تنقیح درایت و مناظره حق و مکافحه باطل چنانکه بر عارف کتب تواریخ بلاد عرب و عجم مخفی نیست اگرچه بعض قاصران غیر ماہر و متعصبان ہوا پرور این حرف را بذیرا نکنند و بانکار پیش آیند و بتاویلات بارده دور از کار آویزند و حمایت دین آبائی و تقلید آرا رجال کنند و گوش شنوا و چشم بینا را معزول از کار و بار آنہا سازند و باللہ التوفیق و ہو حسبی و نعم الرفیق و در حدیث ابوہریره ست مرفوعا بلفظ کیف انتم اذا انزل ابن مریم فیکم فامکم اخرجه مسلم و فی روایة و امامکم منکم ذکره فی کنز العمال و فی حدیثه ایضا عند ابن سعد ینزل عیسی بن مریم قبل یوم القیامة و فی حدیثه ایضا عند الدیلمی بلفظ ینزل عیسی بن مریم علی ثمانمائة رجل و اربعمائة امراة اخیار من علی الارض و اصلح من مضی فی حدیث ابن عمرو ذکره فی کنز العمال بلفظ کیف تہلک امة انا اولہا و عیسی بن مریم آخرہا و فی حدیث نافع بن کیسان عند البخاری فی تاریخه بلفظ ینزل عیسی و فی حدیث ابن عباس ذکره صاحب کنز العمال بلفظ سمعت رسول اللہ صلعم یقول ینزل اخی عیسی بن مریم من السماء علی جبل افیق اماما ہادیا حکما و عادلا علیه برنس له مربوع الخلقة اصلت سبط الشعر بیده حربة یقتل الدجال و تضع الحرب اوزارہا و فی حدیث جبیر بن نفیر بلفظ لیدرکن الدجال قوم مثلکم او خیر منکم و لن یخزی اللہ امة انا اولہا و عیسی بن مریم آخرہا اخرجه الحاکم فی المستدرک و فی حدیث عروة بن رویم عند ابن نعیم فی الحلیة خیر ہذه الامة اولہا و آخرہا اولہا فیہم رسول اللہ صلعم و آخرہا فیہم عیسی بن مریم و بین ذلک نہج

و السنت شنیم گویم این حدیث تازیانه ست برای اهل اعتبار زیرا که امت وسط را میان خود و عیسی لشکر کج فرموده
و بعض را دیگی ترک اتباع سنت و اقتدار کتاب چه عمل در زمان نبوت وی صلعم بر قران و حدیث بود و در زمان
عیسی بعد برین طریقه حاشا کنند و تقلید مذاهب و اختلاف علل از میان برخیزد پس گویا عمل تقلید و اهل تقلید هیچ اعوج
اند و دیگر ترک غزو و جهاد و کثرت فسق و فجور و ایثار دنیا بر آخرت و نتیجه آن زوال دولت اسلامیه و ضعف و ذلت مسلمانان
ست و قد وقع بحیث لا یخفی علی ذی عینین و کان امر الله قدرا مقدورا آمدیم بر آنکه کلام درباره عیسی علیه السلام به بیان
حلیه و سیرت و وقت نزول و محل هبوط و ماجریات که بر دست ایشان رود از ملاحم و جز آن و مدت و موت ایشان لائق
السنت که در ذیل فصول کرده آید تا ناظر راغب را بصیرت مزید بلکه بصارت کامل حاصل شود و مدعی کاذب را بحصول این
معلوم ضروری از نبی صادق و امام بحق ناطق باز شناسد پس میگویم فصل اول در حلیه صورت و سیرت اوست
علیه السلام اما حلیه او پس نزد بخاری ست از حدیث عقیل بن خالد که انه احمر جعد عریض الصدر یعنی وی سرخ رنگ غول
موی پهنا سینه ست و در روایتی آدم کاحسن ما انت رائی من آدم الرجال سبط الشعر ینطف او یقطر و در روایتی له لمة
کاحسن ما انت رائی من اللمم قد رجلها آمده یعنی خوبصورت ترین مردم که دیده باشی اوست موی سرش فرو هشته و شانه
کرده گویا آب ازوی میچکد و در روایتی آمده که لمته بین منکبیه رجل الشعر یقطر راسه در حدیث ابن عباس ست مرفوعاً
رایت عیسی بن مریم مربوع الخلق الی الحمرة والبیاض سبط الراس یعنی دیدم عیسی را میانه قد سرخ و سفید رنگ فرو هشته
سر و زیاده کرد در حدیث ابو هریره کانما خرج من دیماس گویا بیرون آمده ست از حمام و نیست منافات میان حمرة و ادمة
زیرا که جائز ست که ادمة او صافی باشد چنانکه در ذکر دجال گذشته و مرد گندم گون که صاف رنگ باشد سفیدی او
بسرخی میزند هیچ کافر ریح نفس وی بفتح فا نیابد مگر که بمیرد و بروی دو چادر زرد بوده باشند یعنی زرد رنگ کامره در حدیث
ابوهریره ست مرفوعاً لیس بینی و بین عیسی نبی و انه نازل فاذا رأیتموه فاعرفوه فانه رجل مربوع الی الحمرة والبیاض ینزل بین
ممصرتین کان راسه یقطر و ان لم یصبه بلل فیقاتل الناس علی الاسلام فیدق الصلیب و یقتل الخنزیر و یضع الجزیة و یهلک الله
فی زمنه الملل کلها الا الاسلام و یهلک المسیح الدجال فیمکث فی الارض اربعین سنة ثم یتوفی فیصلی علیه المسلمون اخرجه ابو داود
و درین حدیث بیان نزول و حلیه و سیرت اوست و اخرج الحاکم من حدیثه ایضاً نحوه الی قوله یضع الجزیة و زاد و یدعو الناس
الی الاسلام فیهلک الله فی زمنه المسیح الدجال و تقع الامنة علی اهل الارض حتی ترعی الاسود مع الابل و النمر مع البقر و الذیاب
مع الغنم و یلعب الصبیان مع الحیات فیمکث اربعین سنة ثم یتوفی فیصلی علیه المسلمون اخرج احمد فی المسند من حدیثه بلفظ
الانبیاء اخوة لعلات امهاتهم شتی و دینهم واحد و انی اولی الناس بعیسی بن مریم لانه لم یکن نبی بینی و بینه و انه نازل فاذا
رأیتموه فاعرفوه ثم ذکر بلفظ الذی تقدم و اما سیرت وی پس بکوبد صلیب را و بکشد خوک و بوزنه را و بردارد جزیه را و قبول
نفرماید مگر اسلام را و یکسان گردد دین و پرستیده نشود مگر خدای عزوجل و ترک دهد صدقه را یعنی زکوة را بسبب عدم
قابض و گیرنده او و ظاهر شوند کنوز و خزائن در زمانه او و رغبت نکنند در چیدن اموال یعنی بسبب علم بقرب ساعت و برخیزد
بغض و کینه و عداوت بسبب فقد این اسباب و غالباً و بر رود سمیت هر ذی سم تا آنکه اطفال بحیات و عقارب بازی کنند و گرگ

با ہمسنف ... ماخود ... گرند ... شوند زمین بسبب ... تا آن جدال ... مانند زمین نبات خود را بیرون دهد
آدم علیہ السلام تا آنکہ جمیع شوند مردم بسیار بہ چپیدن انگور و سیر کنند بستان را و ہمچنین انار و ارزان شود اسپ بنا بر عدم
قتال و گران شود گاو بنا بر کثرت حرث کہ ہمہ زمین مزروع شود در حدیث ابو ہریرہ ہست بلفظ طوبی لعیش بعد المسیح یوذن
للسماء فی القطر و یؤذن للارض فی النبات حتی لو بذرت حبک فی الصفا لنبت و حتی یمر الرجل علی الاسد فلا یضرہ و یطاء علی
الحیۃ فلا تضرہ ولا تشاحن ولا تباغض اخرجہ ابو سعید النقاش فی فوائد العراقیین و سلب شود در زمان او ملک از قریش آنچہ
حجر مکی فقیہ شافعی در قول مختصر گفتہ و سبقہ الی ذلک السخاوی فی القناعۃ معنے سلب ملک از قریش آنست کہ باقی نماند
قریش را اختصاص بچیزی بدون مراجعت بسوی عیسی علیہ السلام پس معارض حدیث لا یزال ہذا الامر فی قریش ما بقی اثنان
من الناس نشود انتہی گویم و دال ست برای قول و حدیث جابر نزد مسلم فیقول امیرہم ای لعیسے تعال صل لنا فیقول لا ان بعضکم
علی بعض امراء تکرمۃ اللہ ہذہ الامۃ و برین تقدیر نیست منافات در آنکہ مہدی امیر باشد در زمن عیسی و مراجعت کند بسوے
او در امور مملکت و این یکوجہ دیگر ست در جمع میان اختلافات روایات در مدت ملک مہدی کہ نہ سال و مانند آن محمول ست
بر ما بعد نزول عیسی علیہ السلام و اربعین و نحو آن باعتبار جمیع مدت ست تا آنکہ با زمان عیسے علیہ السلام و اشارت باین جمع گذشتہ
در اشاعہ بعد ازین گفتہ اگر گویند کہ معنے حدیث لا یزال ہذا الامر فی قریش الخ چگونہ صحیح میشود با آنکہ می بینیم کہ قریش از قہرہا
ملک ما ارند گوئیم معنی حدیث استحقاق خلافت ست برای قریش اگرچہ ظالمی آنرا بگیرد و شک نیست کہ عیسی علیہ السلام
کمال عدل نماید پس جائز نیست کہ حق ایشان را بستاند واللہ اعلم انتہی و در حدیث ابن عباس ست بلفظ قال قال رسول اللہ
صلعم اذا سکن بنوک السواد و لبسوا السواد و کان شیعتہم اہل خراسان لم یزل ہذا الامر فیہم حتی یدفعوہ الی عیسی بن مریم اخرجہ
الدارقطنی گوئیم سکونت عباسیہ در سواد و پوشیدن لباس سیاہ و آمدن رایات سود ہمراہ ابو مسلم خراسانی از طرف مشرق
واقع شدہ و شاید کہ اینحال نزد قرب زمانہ نزول حضرت روح اللہ علیہ السلام باز واقع شود یا بر معان وقوع اول اکتفا رود و ذکر نزول
عیسے کہ باقی ست بوجود آید ولیکن در سند این حدیث احمد بن ابراہیم ست سیوطی گفتہ لیس بشیء وشیخہ مجہول والحدیث ضعیف
حتی ان ابن الجوزی ذکرہ فی الموضوعات انتہی قف قسطلانی در مواہب لدنیہ و زرقانی در شرح وی در بیان خصائص امت
رسول خدا صلعم نوشتہ اند کہ ہر کسی کہ در آید در زمان این امت از انبیاء علیہم السلام بعد رسول خدا صلعم مثل عیسی پس حکمے
حکم نخواہد کرد در عالم مگر بانچہ مشروع کردہ ست آنرا محمد صلعم در این امت زیرا کہ عیسی در وقت نزول خود بالاتفاق منجملہ این امت
باشد با وجود بقای او بر نبوت خویش بلکہ جمعی از علما بدان رفتہ کہ وی صحابی ست چہ مجتمع شدہ ست برسول خدا صلعم
در شب معراج و وی زندہ ست و برسول خدا ایمان آوردہ و تصدیق کردہ و وصول شرائع محمدیہ بعیسے بطریق
الہام احکام یا اطلاع بر روح محمد تا آنچہ شاء اللہ تعالی باشد یعنی بطریق استنباط از کتاب و سنت و سیوطی ما ازین معنی پر سیدہ
بودند گفت انبیاء علیہم السلام در زمان خود و عالم جمیع شرائع من قبلہم و من بعدہم می باشند بوحی الہی بر لسان جبریل
علیہ السلام و تنبیہ بر بعض احکام در کتاب منزل بر او و شان عیسے علیہ السلام فقط در قرآن کنند و جمیع احکام این امت از ان
فہم نماید بدون احتیاج بسوی مراجعت احادیث چنانکہ آنحضرت صلعم از انہ قرآن فہمیدہ زیرا کہ قرآن منطوی ست بر جمیع

احکام شریعت وی آنحضرت لفہم مختص خود آنرا دریافتہ شرح وی برای امت درست کردہ و افہام است قاصر ست از ادراک مدارک صاحب نبوت و عیسی نبی ست پس دور نیست کہ از قرآن فہم کند مثل فہم آنحضرت صلعم و نیز وی بعد وی ست در صحابہ زیرا کہ بارہا با وی مجتمع شدہ پس نیست مانع از آنکہ تلقی کردہ باشد از وی صلعم احکام شریعت مخالفہ شریعت انجیل از یرا کہ میداند کہ وی عنقریب نزول کند در امت او و حکم کند در ایشان بشریعت وی صلعم و اخذ وی از آنحضرت بلا واسطہ باشد و باین اشارت کردہ ست جماعتی از علما و سبکی گفتہ انما یحکم عیسی لشریعۃ نبینا بالقرآن والسنۃ پس اخذ او سنت را بطریق مشافہہ ا سج ست و وی وقت نزول مجتمع شود برسول خدا صلعم در ارض کما صرح بہ فی احادیث پس نیست مانع از آنکہ اخذ کند عیسی از وی صلعم ہر آنچہ محتاج شود بسوی آن از احکام شریعت و سیوطی برای ہر واحد ازین اربع استدلال ذکر کردہ غرضکہ عیسی اخذ شریعت از وی صلعم کردہ حکم کند میان امت بتحریم و تحلیل مطابق حکم نبوی نہ مطابق شریعت خود کہ در اوان دولت و رسالت وی نازل شدہ و وی تابع نبی ماست صلعم و قد نبہ علی ذلک الترمذی الحکیم فی کتاب ختم الاولیاء و اعرب عنہ صاحب عنقاء مغرب و کذا الشیخ سعد الدین التفتازانی فی شرح عقائد النسفی و صحح انہ یصلی بالناس و یؤمہم و یقتدی بہ المہدی محمد بن عبد اللہ الحسنی الحسینی الخلیفۃ الاتی آخر الزمان لانہ افضل منہ فامامتہ اولی قال ابن الجوزی لو تقدم عیسی اماما لوقع فی النفس اشکال و لقیل اتراہ تقدم نائبا او مبتدئا شرعا فیصلی ماموما لئلا یتدنس بغبار الشبہۃ وجہ قولہ لا نبی بعدی و فی صلوۃ عیسی خلف رجل من ہذہ الامۃ مع کونہ فی آخر الزمان و قرب قیام الساعۃ دلالۃ للصحیح من الاقوال ان الارض لا تخلو عن قائم للہ بحجۃ و قیل معنی و امامکم منکم انہ یحکم بالقرآن لا بالانجیل کما فی روایۃ لمسلم و امامکم منکم قال ابن ابی ذئب معناہ امکم بکتاب ربکم و علیہ لم یتبین ان عیسی اذا نزل یکون اماما او ماموما لکن یعکر علیہ روایۃ احمد و مسلم فانہما صریحتان لا تقبلان ہذا التاویل فہو علیہ السلام و ان کان خلیفۃ فی الامۃ المحمدیۃ فہو رسول و نبی کریم علی حالہ لا کما ظن بعض الناس انہ یاتی واحدا من ہذہ الامۃ بدون نبوۃ و رسالۃ و جہل انہما لا یزولان بالموت فکیف بمن ہو حی نعم ہو واحد من ہذہ الامۃ مع بقائہ علی نبوتہ و رسالتہ لما ذکر من وجوب اتباعہ لنبینا صلعم و الحکم بشریعتہ لا بشرع الانجیل لنسخہ فان قلت ورد فی صحیح مسلم و البخاری لیوشکن ان ینزل فیکم ابن مریم حکما مقسطا فیکسر الصلیب و یقتل الخنزیر و یضع الجزیۃ فما معنی منع قبول الجزیۃ فاجاب ابن بطال بانا انما قبلناہا نحن لاحتیاجنا الی المال و لیس یحتاج عیسی عند خروجہ الی مال لانہ یفیض فی ایامہ المال حتی لا یقبلہ احد کما فی الصحیحین فلا یقبل الا القتل او الایمان باللہ وحدہ انتہی و اجاب الشیخ ولی الدین احمد بن العراقی بان قبول الجزیۃ من الیہود و النصاری شبہۃ ما بایدیہم من التوراۃ و الانجیل و تعلقہم بزعمہم بشرع قدیم فاذا نزل عیسی زالت تلک الشبہۃ بحصول معاینتہ فصاروا کعبدۃ الاوثان فی انقطاع شبہتہم و انکشاف امرہم فعوملوا معاملتہم فی انہ لا یقبل منہم الا الاسلام و الحکم یزول بزوال علتہ و ہذا معنی حسن لم ار من تعرض لہ و اولی مما ذکرہ ابن بطال انتہی و فی الاصابۃ عیسی بن مریم رسول اللہ و کلمتہ القاہا الی مریم و ذکرہ الذہبی فی التجرید مستدرکا علی من قبلہ فقال رأی النبی صلعم لیلۃ الاسراء و سلم علیہ فہو نبی و صحابی و ہو آخر من یموت من الصحابۃ و الغزہ القاضی تاج الدین السبکی فی قصیدتہ التی فی آخر القواعد لہ فقال من باتفاق جمیع الخلق افضل من خیر الصحاب ابی بکر و من عمر و من علی و من عثمان و ہو فتی من امۃ المصطفی المختار من مضر و کذلک من یقول و ہم الجمہور کما قال ابن عطیۃ و المازری و البغوی و القرطبی من العلماء بنبوۃ الخضر و انہ

باقی الی الیوم فانہ تابع لاحکام ہذہ الملۃ وکذلک الیاس علی ما صححہ القرطبی المفسر انہ حی ایضا ولیس فی الرسل من یتبعہ رسول
الانبیا صلعم وکفی بہذا شرفا لہذہ الامۃ المحمدیۃ زادہا اللہ شرفا انتہی المقصود منہما ملخصا کاتب حروف گوید عفا اللہ عنہ
کہ اتباع عیسے بشریعت محمدیہ وحکم فرمودن بموجب آن صحیح ست احادیث صحیحہ بران دلالت دارند وظاہر آنست کہ وی علیہ السلام
حکم مطابق کتاب وسنت کہ در زمان سعادت نشان او بر روی زمین در اقطار ارض موجود خواہد بود خواہد کرد ودرین احتمالات
کہ بالمشافہہ اخذ شریعت از آنحضرت صلعم کند یا در ارض بعد ممات نبوی مجتمع شدہ بلا واسطہ ادراک نماید حدیثی صحیح مساعد
آن نمیگردد وہمچنین حیات خضر والیاس مرجوح ست نصی صحیح بران دلالت نکردہ وقرائن واستنباطات بعیدہ ومشاہدات
صوفیہ در ما نحن فیہ لائق التفات نیست وبحث را درین مسائل محل دیگر ست وہمچنین افضلیت عیسی علیہ السلام بر اکثر اصحاب بوجہ نبوت
وروح اللہی بودن کلمہ ملقاۃ من اللہ تعالی ست نہ تنہا بصحبت ساعتی کہ در شب اسرا رو دادہ واجتماع او بارسول خدا
صلعم بکرات ومرات در طواف وغیرہ چنانکہ در مواہب جزان مذکور ست مجروح ست بنا بر عدم ورود ادلہ نقلیہ سمعیہ صحیحہ درین
باب وقبل نزول وی در حیات نبوی از سما بارض بپایہ ثبوت نرسد اجتماع یعنی چہ واگر در عالم مثال فرض کنند پس خارج از ما نحن
فیہ باشد در فتح الباری گفتہ حکمت در نزول او نہ نبی دیگر آنست کہ یہود زعم قتل او دارند پس وی تعالی کذب ایشان ظاہر سازد وبر
دست او ایشان را بقتل رساند یا نزول او بنا بر قرب اجل او باشد تا در زمین مدفون گردد زیرا کہ ہیچ مخلوق من التراب را نمی رسد
کہ در غیر ارض بمیرد وبعضی گفتہ اند کہ چون وی علیہ السلام صفت آنحضرت صلعم وامت او دید آرزو کرد کہ از امت او باشد پس
حق تعالی دعای او را مستجاب کرد وتا آخر زمان باقی داشت ووی در وقت نزول مجدد امر اسلام باشد ونزول او موافق
خروج دجال اتفاق افتد واو را بکشد الاول اوجہ انتہی **فصل دوم** در بیان وقت نزول عیسی ومحل نزول ومدت
وفات او وانچہ جاری شود بر دست وی از ملاحم اختلاف روایات در محل نزول وی وجمع بین الروایات در وقت نزول وی علیہ
السلام وحاصل جمع بالاجمال درین مقام آنست کہ نزول عیسے علیہ السلام نزد منارہ بیضا شرقی دمشق باشد واین منارہ امروز هم
موجود ست وہر دو کف خود بر اجنحہ دو فرشتہ نہادہ باشد واین نزول وقت شش ساعت روز اتفاق افتد ومسجد دمشق
رونق بخش شدہ بر منبر نشیند ومسلمانان در مسجد در آیند وہمچنین نصاری ویہود وہمہ امیدوار او باشند تا آنکہ اگر
چیزی بیفگنے جز بر سر انسانی نیفتد بسبب کثرت مردم وہجوم خلق ومؤذن مسلمانان وصاحب بوق یہود وصاحب ناقوس نصارے
بیایند وقرعہ اندازند چون قرعہ بر آید مؤذن اہل اسلام اذان گوید ویہود ونصاری از مسجد بیرون روند وعیسے علیہ السلام با
مسلمانان نماز عصر بگذارد وجمع میان نزول او وقت شش ساعت از روز ومیان گذاردن او نماز عصر پیشتر گذشتہ بعدہ
وی علیہ السلام با اہل دمشق در طلب دجال بر آید ومشی کند بروی سکینہ ووقار باشد وزمین برای او مقبوض گردد وہر کافر را
کہ نفس مبارک او دریابد بکشد ونفس جای رسد کہ بصر او انجا افتد تا آنکہ کفار را در حصون وقریات ایشان در گیرد تا آنکہ بہ بیت
المقدس رسد ودر انرا مغلق یابد ودجال حصر او کردہ باشد واین رسیدن موافق نماز بامداد افتد کامرو دجال بعین را بقتل
رساند وہلاک یاجوج وماجوج ہم بدعای او شود کما سیاتی ابن خلدون گفتہ متصوفہ زعم کردہ اند کہ خروج دجال در سنہ
ثلاث واربعین وسبعمایۃ از یوم محمدی اتفاق افتد وابتدای یوم محمدی نزد ایشان از روز وفات رسول خدا صلعم ست

تا تمام الف انتهى عیسی آمده او را بکشد گویم این تاریخ هم از قبیل مکاشفه تو اریخ ظهور مهدیست و حاله کحاله و یعقوب بن اسحاق کندی گفته حروف عربیه غیر معجمه یعنی مفاتح سور قران جمله عدد ش هفتصد و چهل و سه سال میشود هفت سال از ان دجال راست باز در وقت نماز عصر فرود آید و دنیا درست شود و گوسفند با گرگ تماشا کند بعده باقی ماند ملک عجم بعد اسلام ایشان با عیسی علیه السلام یکصد و شصت سال بر عدد حروف معجم که ق ی ن باشد و دولت عدل منجمله آن چهل سال ست انتهى و ابن ابی واطیل گفته نزول عیسی یکون فی وقت صلوة العصر من الیوم المحمدی حین تمضی ثلاثة ارباعه انتهى و کندی در کتاب جفر که در ان ذکر قرانات کرده گفته که چون قران تا ثور بر راس حضنج برسد مراد شش صد و نود و هشت سال از هجرت ست چه ضاد ترد مغاربه نود باشد و صاد شصت قاله نصر عیسی علیه السلام نزول فرماید و حکم کند میان زمین با دامیکه خدا خواهد گویم این تاریخ باز یادت سنین کثیره بران گذشته و عیسی نزول نموده پس این کشف صحیح نیفتاده بعده گفته که در حدیث آمده ینزل عند المنارة البیضاء شرقی دمشق بین مهرودتین یعنی حلتین مزعفرتین صفراوتین ممصرتین واضعا کفیه على اجنحة الملکین له لمة کانما خرج من دیماس اذا طأطأ راسه قطر واذا رفعه تحدر منه جمان کاللؤلؤ کثیر خیلان الوجه و در حدیث دیگر ست مربوع مرفوع الخلق والی البیاض والحمرة وفی آخره انه یتزوج فی الغرب الغرب لوالبادیة یریدانه یتزوج منها و تلد زوجته انتهى گویم این احادیث در بیان حلیه جلیه وی علیه السلام گذشته لیکن در ان لفظ کثیر خیلان الوجه نیست یعنی برروی مبارک وی خالهای بسیار باشد و همچنین ذکر تزوج در غرب نیامده و اما مدت وی پس نزد طبرانی و ابن عساکر از ابو هریره مروی ست که فرمود آنحضرت صلعم ینزل عیسی بن مریم فیمکث فی الارض اربعین سنة یعنی چهل سال در زمین بماند و نزد ابن ابی شیبه و احمد و ابی داود و ابن جریر و ابن حبان از ابو هریره آمده که انه یمکث اربعین سنة ثم یتوفی ویصلی علیه المسلمون ویدفنونه عند نبینا صلعم یعنی بعده وفات یابد و مسلمانان بروی نماز گذارند و نزد رسول خدا صلعم دفن نمایند و عایشه گفته که گفت رسول خدا صلعم ینزل عیسی بن مریم فیقتل الدجال ثم یمکث عیسى فی الارض اربعین سنة اماما عدلا وحکما مقسطا اخرجه ابن ابی شیبه و احمد و ابو یعلی و ابن عساکر و هم احمد در زهد از ابو هریره روایت کرده که گفت یلبث عیسی بن مریم فی الارض اربعین سنة لو یقول للبطحا سیلی عسلا لسالت و در روایتی چهل و پنج سال آمده و قلیل منافی کثیر نیست و شاید که روایت اربعین بالغاء کسر وارد شده و در روایتی نزد مسلم از ابن عمر و هفت سال آمده و در روایت ابن عباس نزد نعیم بن حماد نوزده سال آمده و بعضے جمع کرده اند باینطور که وی وقت رفع بر آسمان سی و سه ساله بود و نازل شود و در هفت سال پس این چهل سال شد و چون قلیل منافات ندارد با کثیر حاجت این جمع نیست گویم رفع او بعمر سی و سه سال زعم نصاری ست چنانکه وهب بن منبه گفته و ثابت در احادیث نبویه رفع او بعمر یکصد و بست سال ست چنانکه طبرانی و حاکم در مستدرک از عایشه آورده اند که قال فی مرضه الذی توفی فیه لفاطمة ان جبریل کان یعارضنی القران فی کل عام مرة وانه عارضنی بالقران العام مرتین واخبرنی انه لم یکن نبی الا عاش نصف الذی قبله واخبرنی ان عیسى بن مریم عاش عشرین ومائة سنة ولا ارانی الا ذاهبا على راس الستین و رجاله ثقات و له طرق و تمام بحث در مدت لبث وی در مواهب لدنیه و شرح وی مذکور ست فلیرجع [illegible] ست که کشا بعین تمام ارجح ست والله اعلم و احمد و ابن جریر و ابن عساکر

از ابوہریرہ آوردہ کہ فرمود رسول خدا صلعم ینزل عیسی بن مریم فیقتل الخنزیر ویمحی الصلیب وتجمع لہ الصلوۃ ویعطی المال حتی لا یقبل ویضع الخراج وینزل الروحاء فیحج منہا او یعتمر او یجمعہما یعنی جمع کردہ شود او را نماز و فرود آید بموضع روحا و از انجا حج کند یا عمرہ یا ہر دو کند و ترجمہ بقیہ الفاظ حدیث مکرر گذشتہ و در روایتی نزد مسلم و ابن ابی شیبہ از وے آمدہ لیہلن عیسی بن مریم بفج الروحاء بالحج او العمرۃ او لیثنینہما جمیعا یعنی اہلال کند عیسی از راہ روحا برای حج یا عمرہ یا ہر دو کند فج بمعنی طریق ست و روحا مکانی ست ما بین مدینہ طیبہ و وادی صفراء در راہ مکہ مکرمہ و ہم از وی حاکم و صححہ و ابن عساکر روایت کردہ اند لیہبطن ابن مریم حکما عدلا و اماما ولیسلکن فجا حاجا او معتمرا ولیاتین قبری حتی یسلم علی ولاردن علیہ علی قاری گفتہ قولہ لاردن ای ظاہرا والا فہو صلعم یرد علی من یسلم باطنا کما فی حدیث ما من احد یسلم علی الا رد اللہ علی روحی حتی ارد علیہ فیفید الحدیث الشریف تخصیص عیسے بہذا المنصب المنیف ممن ادعی ہذا المعنی المبنی علی کمال الغناء من غیرہ من العلماء او المشائخ الکبراء فعلیہ بالبیان انتہی گویم لفظ حدیث ہرگز افادہ ظاہر نمیکند مجرد وہم ست و در سلام ظاہر و جواب باطن کدام منفعت نیست کہ ضرورت این احتمال باشد واللہ اعلم ابوہریرہ گفتہ ای پسران برادر من اگر ببینید شما او را یعنی عیسے علیہ السلام را بگوئید کہ ابوہریرہ شما را سلام میخواند و نیز حاکم از انس آوردہ کہ فرمود رسول خدا صلعم من ادرک منکم عیسے بن مریم فلیقرءہ منی السلام و ابوہریرہ گفتہ فرمود رسول خدا صلعم انی لارجو ان طال بی عمر ان القی عیسے بن مریم فان عجل بی موت فمن لقیہ منکم فلیقرءہ منی السلام اخرجہ مسلم و احمد باسنادین رجالہما رجال الصحیح علی قاری در شرح ردی گفتہ فیہ تنبیہ نبیہ علی ان الاجمال کاف فی العقائد وانہ ینبغی للمرء ان یتمنی رؤیۃ الانبیاء والاصفیاء لما یترتب علیہا من الفوائد وانہ یتعین علی من ادرک عیسے علیہ السلام ان یبلغہ سلام نبینا علیہ التحیۃ والاکرام انتہی گویم در حدیث دیگر از ابوہریرہ مرفوعا آمدہ یوشک المسیح بن مریم ان ینزل حکما مقسطا فیقتل الخنزیر ویکسر الصلیب وتکون الدعوۃ واحدۃ فاقرءوہ من رسول اللہ صلعم فلما حضرتہ الوفاۃ قال اقرءوا عنی السلام اخرجہ احمد باسناد فیہ کثیر بن زید وثقہ احمد وجماعۃ وضعفہ النسائی وغیرہ وبقیۃ رجالہ رجال الصحیح وبعضہ فی الصحیح کذا فی التوضیح للشوکانی رح گویم این بندہ حرص تمام دارد کہ اگر زمانہ حضرت روح اللہ سلام اللہ علیہ را دریابم اول کسیکہ ابلاغ سلام نبوی کند من باشم و اگر من نہ دریابم ہر کہ از اولاد و خلاف من دریابد حرص تمام کند بر خواندن این سلام و ہم سلام این دور افتادہ بدل نزدیک ابجناب می علیہ السلام برساند و بیشتر کلام درین سلام سنت الاسلام بر وجہ اتمام گذشتہ انجا کہ قول طاؤس شاگرد ابن عباس مع تمنای او بادراک زمانہ مہدی علیہ السلام ذکر کردہ ایم و باللہ التوفیق آنجا ہدہد تشنہ جار طاؤس تابعی شدیم انجا ہم آغوش تمنای ابوہریرہ صحابی گردیدیم؎ یارب این آرزوی من چہ خوش ست ٭ تو بدین آرزو مرا برسان و با بجملہ وارد شدہ کہ وی تزوج کند بعد نزول واو را اولاد شود باز بمیرد بمدینہ و شاید این موت او بعد حج و زیارت رسول خدا صلعم باشد و بنا او در بیت المقدس خواہد بود عبد اللہ بن سلام گفتہ مکتوب ست در توراۃ صفت محمد صلعم و این کہ عیسے بن مریم مدفون شود باوی اخرجہ الترمذی وحسنہ و ابن عساکر و بخاری در تاریخ خود و طبرانی و ابن عساکر از ابن سلام آوردہ اند کہ یدفن عیسے بن مریم مع رسول اللہ صلعم وصاحبیہ فیکون قبرہ رابعا و بقاعی در سر الروح ذکر کردہ کہ ابن الجراعی در تاریخ مدینہ و ابن جوزی در منتظم از عبد اللہ بن عمر مرفوعا آوردہ اند کہ ینزل عیسے بن مریم الی الارض

فیتزوج و یولد له فیمکث خمسا واربعین ثم یموت ثم یدفن معی فی قبری فاقوم انا وعیسی ابن مریم من قبر واحد بین ابی بکر وعمر
وعزاه القرطبی فی آخر تذکرته الی ابی حفص المیانشی انتہی وفی حدیث عائشہ ذکرہ صاحب کنز العمال بلفظ قالت قلت
یا رسول اللہ انی اری انی اعیش بعدک فتاذن لی ان ادفن الی جنبک فقال وانی لی بذلک الموضع ما فیہ الا موضع قبر
وقبر ابی بکر وعمر وعیسی ابن مریم زرقانی در شرح مواہب لدنیہ گفتہ ذکر ابن عساکر ان وفات عیسی تکون بالمدینۃ فیصلی علیہ
ہنالک ویدفن بالحجرۃ النبویۃ وروی الترمذی عن عبد اللہ بن سلام قال مکتوب فی التوراۃ صفۃ محمد وعیسی بن مریم یدفن
معہ واختلف فی موتہ قبل رفعہ لظاہر قولہ تعالی انی متوفیک قال الحافظ وعلیہ اذا نزل الی الارض ومضت المدۃ المقدرۃ
لہ یموت ثانیا وقیل معنی متوفیک اخذک من الارض فعلیہ لا یموت الا فی آخر الزمان وقال فی موضع آخر رفع عیسی وہو
حی علی الصحیح ولم یثبت رفع ادریس وہو حی من طریق مرفوعۃ بہ انتہی کلام ابن خلدون از کندی آوردہ کہ وی گفتہ وفات عیسی
بعد چہل سال شود وعیسی در مدینہ وفات یابد وبجانب عمر بن الخطاب دفن شود وآمدہ کہ ابو بکر وعمر میان دو پیغمبر محشور
شوند انتہی وابن ابی واطیل گفتہ والشیعۃ تقول انہ ہو المسیح مسیح المسایح من آل محمد ابن خلدون گوید قلت وعلیہ
حمل بعض المتصوفۃ حدیث لا مہدی الا عیسی ای لا یکون مہدی الا المہدی الذی نسبتہ الی الشریعۃ المحمدیۃ نسبۃ
عیسی الی الشریعۃ الموسویۃ فی الاتباع وعدم النسخ الی کلام من امثال ہذا یعینون فیہ الوقت والرجل والمکان بادلۃ
واہیۃ وتحکمات مختلفۃ فینقضی الزمان ولا اثر لشیء من ذلک فیرجعون الی تجدید رای منتحل کما تراہ من مفہومات لغویۃ و
اشیاء تخییلیۃ واحکام نجومیۃ فی ہذا انقضت اعمار الاول منہم والآخر انتہی گویم شک نیست کہ تعیین تاریخ ظہور مہدی یا
نزول عیسی یا خروج دجال یا جز آن از وقائع وفتن کہ اخبار وآثار بوقوع آن در زمان آخر بالاجمال دلالت دارند از پیش
نفس خود بکشف یا حساب نجوم یا تخیل موہوم یا مفہوم لغت یا انتحال نصوص یا تاویل ادلہ تحریف کلام نبوی است
این ہا ہمہ شود لیکن وقت آن جز عالم الغیب والشہادۃ ہیچکی را معلوم نیست ونہ امید علم اوست در آیندہ ومدعی آن
کاذب ومقرر آن خاطی ست وتاویل شیعہ برای حدیث لا مہدی الا عیسی کامر تحریف بحت ست ہمای خبر نبوی وتبدیل
حکم شرعی ست بحکم عقل کاسد ورای فاسد خود عصمنا اللہ سبحانہ وجمیع المسلمین عن امثال ہذہ الزلات واتباع خطوات
الشیاطین من الانس والجن اجمعین قف صاحب شاعہ درین مقام تذنیبی نوشتہ ودران بر جہلہ حنفیہ بابت بودن
مہدی وعیسی مقلد امام ابو حنیفہ رضی اللہ عنہ رد مشبع نمودہ خلاصہ کلام او درینجا نوشتہ میشود کہ خالی از فائدہ نیست و
لتمیم او این دنبالہ کلام را بہ تذنیب لطفی دارد کہ پوشیدہ نیست میگوید رح کہ بعض جہلہ حنفیہ ادعا کردہ اند کہ ہر یکے
از عیسی ومہدی علیہما السلام تقلید مذہب امام ابی حنیفہ خواہند کرد واین را بعض مشایخ طریقہ بلاد ہند نیز در تالیف
فارسی خود کہ دران دیار شیوع دارد ذکر کردہ اند وبعض متوسمین بعلم از حنفیہ کہ متصدی تدریس اند نیز این قول را شہرت
میدہند وبدان فخر مینمایند ودر مجلس درس خود بروضۂ نبویہ تقریر آن میکنند چون ذکر این معنی بمن آمد انکار کردم وقائل
وناقل ومقرر او را منسوب بجہل نمودم چون او را انکار من رسید مرا نسبت بتنقیص در حق امام ابو حنیفہ کرد وحاشاہ
من ذلک اگر امام ابو حنیفہ این را میشنید فتوی بتعزیر یا بتکفیر قائل میداد بعدہ بعد مدتی شیخ علی قاری ہروی نزیل

که نسخه را بر تالیفی هذین باب واقف شدم که نامش المشرب الوردی فی مذهب المهدی نهاده ودروی این قول را نقلکرده بران رد وتشنیع کرده وقائل را جاهل وا نموده پس این کتاب را بمجلس درس می فرستادم وبری خوانده شد ومیان تلامذه خوب رسوا گردید پس کلام علی قاری درینجا باختصار نقل میکنم زیراکه بر قبول عوام حنفیه اعون ست چه اینها جمود دارند بر نقول اهل مذاهب خود واگرچه متعلق بفقه نباشد قال رحمه الله تعالی ولقد عارضنی فی هذه القضیة یعنی مسئلة التقلید المذکورة من هو عار من الفضیلة بالکلیة ابرز نقلا من کتب فی تعداد الدفاتر یقطع ببطلانه حتی ذو العقل القاصر وهو مسند الی منقول من کتاب مجهول وقد صرح الامام ابن الهمام بعدم جواز النقل من غیر الکتب المتداولة سوا العلوم الاصلیة والفرعیة ثم ان رکاکة الفاظه ومبانیه تدل علی بطلان معانیه بعده ذکر تلمذ خضر بابی حنیفه تا پنجاه سال وبعد وفاتش تعلم شرع از قبر او تا پانزده سال و آموختن خضر بقشیری علم ابوحنیفه با مر الهی تا سه سال وتعلیم نمودن حقائق ودقائق بوی تا انکه قشیری هزار کتاب تصنیف کرد و مریدان وتلامذه اورا سپار شد ند کرده وگفته که قشیری جمله کتب خود در صندوقی نهاده وازدست مریدی در جیحون بیفگند واز وی دستی برآمده صندوق راگرفت وگفت من بر حفظ امانت شیخ سوگلم قشیری گفت سر دران آنست که قرب قیامت چون دجال برآید وعیسی نزول کند وانجیل برداوبه هندوی تلاش کتب شرع محمدی کند در تمام دنیا کتابی یافته نشود وعیسی دعاکند جبریل آید وگوید که بنهر جیحون برو واین صندوق ابوالقاسم قشیری است طلا کن وآنگاه از انجا صندوق گرفته کتب آرد وشرع را باین کتب زنده کند وجبریل گوید ابوالقاسم باین رتبه از رضای والدین رسیده کذا فی کتاب انیس المجلس ملخصا وعلی قاری این حکایت را بطولها والفاظها ازین کتاب نقلکرده وگفته لایخفی ان هذا مع رکاکته ولحنه کلام بعض الملحدین الساعین فی فساد الدین بعده رد هر لفظ او بدلائل ساطعه نموده وگفته فبطل قول القائل وکفر فیما اظهر لا سیما فیما ابرز بالنسبة الی نبی الله عیسی علیه السلام ومن قال بسلب نبوته کفر حقا کما صرح به السیوطی فانه النبی لا یذهب عنه وصف النبوة فی حیاته ولا بعد موته وقد صرح السبکی ان عیسی یحکم بشریعة نبینا بالقران والسنة وعیسی را بعد نزول وحی الهی آید چنانکه در حدیث نواس بن سمعان نزد مسلم وغیره آمده یقتل عیسی الدجال عند باب اللد الشرقی فبینما هم کذلک اذا وحی الله تعالی الی عیسی بن مریم انی قد اخرجت عبادا من عبادی لا یدان لک بقتالهم فحرز عبادی الی الطور الحدیث وظاهر آنست که آرنده وحی بسوی او جبریل علیه السلام باشد بلکه بهمین یقین داریم ودران تردد نمیکنیم چه جبریل سفیر خداست درمیان انبیا علیهم السلام وفرشته دیگر برای این کار معروف نیست ابو حاتم در تفسیر خود آورده انه وکل جبریل بالکتب والوحی الی انبیاء وانکه بر السنه عامه مشهور شده که نزول جبریل بسوی ارض بعد موت رسول خدا صلعم نشود بی اصل محض ست ودر چند حدیث نزول او بر زمین آمده چنانکه حضور او نزد میت بر طهارة ولیلة القدر ونزد منع دجال از دخول مکه ومدینه وجز آن از مواقع واز حافظ ابن حجر پرسیده بودند که عیسی علیه السلام نزد نزول حافظ قرآن وسنت نبویه باشد یا تلقی آن از علماء وقت خود کند گفت درین باب چیزی منقول نشده ولائق مقام عیسی علیه السلام آنست که تلقی آن از رسول خدا صلعم کند ومطابق آن تلقی درهمه حکم کند زیراکه وی درحقیقت خلیفه اوست انتهی علی قاری گفته راجح اوست سنت را از انحضرت صلعم بطریق مشافهه بغیر واسطه یا بطریق وحی والهام واز ابوهریره مروی ست که

چون وی اکثار روایت احادیث کرد و مردم بروی انکار کردند گفت لئن نزل عیسی بن مریم قبل ان اموت لاحدثنه
عن رسول الله صلعم فیصدقنی پس قول وی فیصدقنی دلیل ست برآنکه عیسی عالم جمیع سنت نبی صلعم باشد بدون احتیاج
اخذ او از احدی از امت تا آنکه ابوهریره در تصدیق مسموع خود از آنحضرت صلعم محتاج تصدیق و تزکیه او شده انتهی
کلامه وهو فی غایة النفاسة هکذا فی الاشاعة و قد لخصنا ملخصه و بعده علی قاری تقلید مهدی را با بوحنیفه نیز با دلهٔ شافیه
رد کرده و مقرر نموده که وی مجتهد مطلق باشد صاحب اشاعه گفته و این مخالف چیزی ست که از فتوحات گذشته که
مهدی قیاس را منید اند و اگر میداند برای اجتناب از آن میداند پس وی حکم نکند مگر بالقاء ملک مسدد که او تعالی بسوی
او فرستاده باشد و ذلک هو الشرع المحمدی الذی لو کان محمد صلعم حیا و رفعت تلک النازلة له لم یحکم فیها الا بحکم المهدی
فیعلم ان ذلک هو الشرع المحمدی فیحرم علیه القیاس مع وجود النصوص التی منحه الله ایاها ولذا قال فی صفته یقفو اثری
لا یخطی فعرفنا انه متبع لا مشرع انتهی کلام الفتوحات و برین تقدیر مهدی مجتهد نباشد چه مجتهد حکم میکند بقیاس و
بروی حکم بدان حرام بود و نیز مجتهد خطا میکند و وی خطا نکند چه معصوم ست در احکام بشهادت نبی صلعم و این مبنی ست
بر عدم جواز اجتهاد در حق انبیا علیهم السلام وهو التحقیق انتهی کلام الاشاعه گوییم آنچه از احادیث صحیحه ثابت میشود همین قدر ست
که مهدی و عیسی علیهما السلام حکم بشرع محمدی میکنند و این تفاصیل که تلقی آن از علمای وقت نمایند یا از آنحضرت صلعم یا از وحی
والهام هیچ وارد نشده پس تعمق در امثال این امور که ایشان مجتهد باشند یا نه از قبیل خوض لا طائل و فضول کلام ست
که اهل علم از طرف شارع بدان مامور نشده و ظاهر آنست که قرآن کریم که اعظم حجج رب العالمین و اکرم معجزات رحمة للعالمین ست
و سنن نبوی که در کتب صحاح و سنن و معاجم و مسانید مدون ست و در حدیث در حق آن وارد شده اوتیت القرآن و مثله
معه و تا قیام قیامت باقی ست و در اکثر بقاع ارض میسر و موجود مهدی و عیسی علیهما السلام را در عمل بشرع خاتم الانبیاء
کافی و وافی شود نه حاجت تلقی از علما افتد و نه ضرورت اجتهاد زیرا که نصوص کتاب و سنت کفیل احکام جمله حوادث حال و
استقبال ست مهارت و عبور می باید تا حکم هر حادثه ازین هر دو حجت نیره برآرد و آنکه گفته اند که تلقی سنت بالمشافهه از آنحضرت
کنند محتاج سند صحیح مرفوع ست چه آنحضرت صلعم بعالم آخرت رفته مشافهه یعنی چه آری تلقی بوحی یا الهام الهی چه حاجت دارد
که آنچه در دواوین سنت امروز مدون ست در آن روز عیسی و مهدی را بوحی و الهام بدان مطلع فرمایند و اگر مراد بمشافهه استفاده
از قبر نبویست پس این همان تعلم خضر از قبر ابوحنیفه شد علاوه آن هیچ روایتی ضعیف هم نیامده که این بزرگواران التجا بروح
مقدس یا قبر مطهر وی صلعم خواهند کرد و قطع نظر از آن سکونت و ماند و بود مهدی و عیسی علیهما السلام در بیت المقدس باشد
مدینه از آنجا مسافت بعیده دارد با این مسافت استفاده از قبر صورت نمی بندد پس آنچه زود تر بخاطر میرسد موافق
ظاهر نصوص ست تماشاته باحکام قرآن موجود بین الخلق و سنت موجوده میان اهل اسلام ست و لا غبار علیه و لا اشتباه فیه
والله اعلم و بعده صاحب اشاعه سیزده چهارده وجه عقلیه و نقلیه فقهیه در رد حکایت خضر و تقلید ابوحنیفه بحق مهدی
و عیسی علیهما السلام ذکر کرده حاجت ایرادش درین مقام نیست که از قبیل هذیان جهلهٔ حنفیه و هفوات فرقه تقلیدیه
ست و این قسم مقلده استحقاق جواب و التفات خطاب ندارند و کدام بلا و آفت ست که بدولت این تقلیدات و تاویلات

در اسلام واقع نشده این همه فتن ومفاسد که می بینی واین همه منکرات وشنائع که میشنوی همه بطفیل تقلید رجال فناد بل
نصوص وصرف آن از ظاهر وی ست بفعل الله مایشاء ویحکم ما یرید حدوث تقلید مذاهب وانتساب هر طائفه بسوی عظیمی از عظماء اسلام
بعد قرون مشهود لها بالخیر شده باقرار مقلده واز آثار قیامت ست ودرو می هجران نصوص واجتنبه الاخذ والاطاعه بر وجه استیفا
ست ودر هر قرن جمعی از اهل علم واهل حق بمدافعه آن تحریراً وتقریراً ومناظرةً بلکه مباهلةً پرداخته اند الی یومنا هذا ومی پردازند
اما گوش شنوا وچشم بینا کجاست وکان امر الله قدراً مقدوراً در اشاعه گفته ثم ان هولاء الجهلة لفرط تعصبهم وعنادهم لیس مطمح
نظرهم الا تفضیل ابی حنیفة ولو بما لا اصل له ولو بما یودی الی الکفر ولیس عندهم علم بفضائله الجمة التی الفت فیها الکتب فیرضون بالاکاذیب
والافتراآت التی لا یرضاها الله ورسوله ولا ابو حنیفة نفسه ولو سمعها ابو حنیفة لافتی بکفر قائلها وفی فضائل ابی حنیفة المقررة
المحررة کفایة للمجیب ولا یحتاج فی اثبات فضله الی الاقوال الکاذبة المفتراة المودیة الی تنقیص الانبیاء انتهی گویم غلو ومبالغه که
بالخصوص حنفیه را در باره اثبات فضل بلکه تفضیل ابو حنیفه رح بر ائمه دیگر ست مقلدان مذاهب شافعی واحمد ومالک را نیست
اگرچه کتب مولفه در مناقب چهار ائمه مجتهدین خالی از تکلفات ومبالغه بی اصل نیست وابو حنیفه را فضل وجود در قرون مشهود
لها بالخیر وهمچنین ائمه ثلثه را چه کم ست که احتیاج تفضیل فقه او بر سنت نبوی که موجب تنقیص شان رفیع نصوص شارع صلعم ست
عارض حال گردد وحجتی که خلف امت را با سلف امت وائمه شان باید وتذکر آنها برحمت وغفران شاید کفایت میکند این همه لاف
وقال وقیل چرا واین همه جمود بر تفریع فقهاء وشور وشغب بی سود که مفضی بتوهین ادله کتاب وبراهین سنت میشود یعنی چه حق تعالی
مسلمانان را عقل سلیم بخشند واز زمره حدیث سلیم دارد وبعد صاحب اشاعه گفته عجائب اینست که قهستانی را با وجود آن
فضل وجلالت چیزی ازین باب واقع شده در شرح خطبه نقایه گفته ان عیسی اذا نزل عمل بمذهب ابی حنیفة کما ذکره فی الفصول
الستة ولیت شعری ما الفصول الستة وما الدلیل علی هذا القول فانا لله وانا الیه راجعون علیک باتباع السنة الغراء فانها حرز
وحصن من الاهواء والاراء وجنة من سهام الشیطان المرید وایاک والاغترار بمثل هذه الترهات الباطلة ودع التعصب فانه باب
عظیم من ابواب الشیطان الرجیم اللهم انا نعوذ بک من شر الشیطان وفتنه ونفخه ونفثه ونسئلک التوفیق لما تحب وترضی انتهی
کلامه گویم قهستانی تنها درین ورطه گرفتار نیست بلکه دیگر مشائخ حنفیه هم با وی همداستان اند قیم حنفیه صاحب در مختار گفته
الی ان یحکم بمذهبه عیسی علیه السلام وهذا یدل علی امر عظیم اختص به من بین سائر العلماء العظام انتهی لیکن در ردالمحتار گفته تبع فیه
القهستانی وکانه اخذه مما ذکره اهل الکشف ان مذهبه آخر المذاهب انقطاعا لکن لا دلیل فی ذلک علی ان نبی الله عیسی یحکم
بمذهب ابی حنیفة وان کان العلماء موجودین فی زمنه فلا بد له من دلیل ولهذا قال السیوطی فی رسالة سماها الاعلام ما حاصله ان
ما یقال انه یحکم بمذهب من المذاهب الاربعة باطل لا اصل له وکیف یظن بنبی انه یقلد مجتهدا مع ان المجتهد من آحاد هذه
الامة لا یجوز له التقلید وانما یحکم بالاجتهاد او بما کان یعلمه قبل من شریعتنا بالوحی او بما تعلمه منها وهو فی السماء او انه
ینظر فی القرآن فیفهم منه کما کان یفهم نبینا صلعم واقتصر السبکی علی الاخیر وما یقال ان الامام المهدی یقلد ابا حنیفة
رده علی القاری فی رسالته المسماة بالمشرب الوردی فی مذهب المهدی وقرر فیها انه مجتهد مطلق ورد فیها ما وضعه
بعض الکذابین من قصة طویلة وهذا کلام باطل لا اصل له ولا یجوز حکایته الا لرده کما وضعه لاصحابه واتباعه انتهی ملخصاً

گویم و ازین قبیل ست غلو تهییج این بیت منسوب بابن المبارک ست فلعنة ربنا اعداد رمل علی من رد قول ابی حنیفة واگرچه
صاحب حاشیه شامی یعنی ابن عابدین تاویل معنی این بیت نموده اما دل فقیر از مضمونش در قلق ست و در صحت انتساب و
نسبتش بابن المبارک محدث نظر ست و حق آنست که این قسم مبالغات و اغراقات از اتباع مذاهب بیجه در حق ائمه مذاهب متبوعه غیر جور
واقع شده ست تنها قصور حنفیه نیست **قف** در رساله حشریه گفته که بعد انفصال مقدمه دجال حضرت امام مهدی و حضرت عیسی
علیهما السلام در آن بلاد سیر فرمایند و بلاکشیدگان دجال را به بیان درجات ایشان تسلی دهند و نقصانهای دیگر
ایشان را بعنایات و الطاف تدارک کنند و حضرت عیسی حکم بقتل خنزیر و شکستن چلیپا و قبول نکردن جزیه کفار و تکلیف ایشان بقبول
اسلام بیان فرمایند بعون و عنایات الهی در جمیع بلاد اسلام هیچ کافر نماند و تمام زمین بنور عدالت حضرت مهدی منور گردد و
بیخ و بنیاد ظلم و فساد برکنده شود و همه مردمان سرگرم طاعت و عبادت باشند و مدت خلافت ایشان هفت سال یا هشت
سال یا نه سال باشد و ظاهر آنست که هفت سال با فراغت ست و سال هشتم در تدبیر جنگ و جدال با دجال و سال نهم به صاحبت حضرت
مسیح علیه السلام باین حساب عمر مبارک ایشان چهل و نه سال بشود و درین اثنا حضرت امام مهدی برحمت پیوسته شوند و حضرت
عیسی بر ایشان نماز گذارند و دفن کنند بعد ازین جمیع مهمات و رتق و فتق امور بدست عیسی علیه السلام مسلم شود و عالم در
حالت نیکتر باشد درین اثنا از جناب الهی بایشان وحی رسد که من بندگانی از پیدایش خود می آرم که هیچکس را با ایشان دست و
مقاومت نمیخیزد پس بندگان مخلص مرا بکوه طور پناه بده حضرت عیسی در قلعه که حالا بکوه طور قائم ست نزول فرمایند و
بجمیع اسباب حرب از وقت پرداخت نمایند که درین اثنا قوم یاجوج و ماجوج سد اسکندری را شکسته بیرون آیند انتهی و احوال
خروج ایشان در باب آینده سمت تحریر می یابد **قف** شوکانی در توضیح بعد ذکر احادیث وارده در عیسی بن مریم گفته فهذه
تسعة و عشرون حدیثا تنضم الیها احادیث اخر ذکر فیها نزول عیسی علیه السلام منها ما هو مذکور فی احادیث الدجال و
منها ما هو مذکور فی احادیث المنتظر و تنضم الی ذلک ایضا الآثار الواردة عن الصحابة فلها حکم الرفع اذ لا مجال للاجتهاد فی
ذلک فمنها عن ابی هریرة عند ابن ابی شیبة و منها عنه ایضا ذکره فی کنز العمال و منها عنه ایضا ذکره فیه و منها عن ابن
عباس ذکره فی الکنز و منها عنه ایضا ذکره فیه و منها عن عبد الله بن عمر ذکره ابن ابی شیبة و منها عن ابن مسعود ذکره
فی کنز العمال و جمیع ما سقناه بالغ حد التواتر کما لا یخفی علی من له فضل اطلاع فتقرر بجمیع ما سقناه فی هذا ان الاحادیث الواردة
فی المهدی المنتظر متواترة و الاحادیث الواردة فی الدجال متواترة و الاحادیث الواردة فی نزول عیسی متواترة و فی هذا المقدار
کفایة لمن له هدایة انتهی کلامه گویم شوکانی این رساله در سنه ۱۲۱۹ نوشته و اخبار و آثاری که بدان اشارت نموده غالبا درین کتاب
بتفریق ابواب و فصول مذکور ست و کاتب حروف نقل رساله مذکور از حدیده در سنه ۱۲۸۵ھ بقلم خود در سفر مبارک حج
گرفته و بالله التوفیق **باب هشتم** در بیان خروج یاجوج و ماجوج و این نیز یکی از اشراط عظیمه قریبه قیام ساعت ست و خروج
ایشان در عهد حضرت روح الله عیسی بن مریم علیهما السلام باتفاق است قال الله تعالی یا ذا القرنین ان یاجوج و ماجوج مفسدون
فی الارض و قال تعالی فی سورة الانبیاء حتی اذا فتحت یاجوج و ماجوج و هم من کل حدب ینسلون و فرمود رسول خدا صلعم
لا تقوم الساعة حتی تکون عشر آیات طلوع الشمس من مغربها و الدخان و الدابة و یاجوج و ماجوج و نزول عیسی بن مریم

و ظهور المهدی و ثلاث خسفات و نار تخرج من قعر عدن ابین الحدیث اخرجه ابن ماجه عن حذیفه بن اسید و احادیث وارده دربارهٔ ایشان بسیارست و درین حدیث ترتیب وقوع این ده آیه ذکر نکرده و کلام در یاجوج و ماجوج بذیل چند فصل نوشته میشود

فصل اول در بیان نسب ایشان در ان اقوال ست یکی آنکه بنی آدم اند از اولاد یافث بن نوح و وهب و غیره همین جزم کرده اند و بسیاری از متاخرین بر آن اعتماد نموده دیگر آنکه ترک هستند قاله الضحاک و بعضی گفته که یاجوج از ترک اند و ماجوج از دیلم و کعب گفته اولاد آدم اند مگر نه از حوی بلکه آدم بخواب رفت و او را احتلام شد و نطفهٔ او بخاک آمیخت ازان یاجوج و ماجوج متولد شدند و این را رد کرده اند بانکه احتلام بر انبیاء جائز نیست و جواب داده اند که منفی رویت جماع در نوم ست نه احتلام صرف که برامدن منی از اندام باشد پس محتمل ست که فقط دفق مادشده باشد و این جائز ست چنانکه بول کردن جائز ست حافظ ابن حجر در فتح الباری گفته الاول هو المعتمد و الا فاین کانوا حین الطوفان و نووی در فتاوی خود گفته یاجوج و ماجوج از اولاد آدم اند غیر حوی نزد جماهیر علماء پس برادر ما باشند از طرف پدر حافظ ابن حجر گفته این از احدی از سلف جز کعب احبار مروی نیست و حدیث مرفوع رد او ست انهم من ذریة نوح و نوح بی شبه از ذریهٔ حوی ست و ابو هریره مرفوعا آورده که ولد لنوح سام و حام و یافث فولد لسام العرب و فارس و الروم و ولد لحام القبط و البربر و السودان و ولد لیافث یاجوج و ماجوج و الترک و الصقالبة حافظ گفته در سند این ضعف ست و در رسالهٔ حشریه گفته اینها بنی آدم اند از اولاد یافث بن نوح ملک ایشان در اقصای بلاد شمالیه بیرون از هفت اقلیم ست و جانب شمال ایشان دریای شورست که آب در بسبب شدت برد چندان غلظت دارد که گذاره کشتی در ان ممکن نیست و شرق و غرب ایشان دو کوه عظیم بسیار بلند مانند دیوار که راه برامدن و فرود آمدن ندارد از لب دریا رسته اند و بطرف جنوب ایشان آهسته آهسته نزدیک میشوند چنانکه در میان ایشان فاصله قلیل مانده بود اسکندر ذو القرنین آنرا بدیوار آهنی که بلندیش با قلهٔ هر دو کوه و عرضش شصت ذراع باشد بند کرده این جمیشان همیشه بکاویدن و شکافتن آن مشغول میشوند اما حق تعالی بعد حفظ خود شبانه بدستور اول راست میگرداند و در وقت حیات جناب نبوت مآب صلعم بقدر میانه حلقهٔ دو انگشت یعنی نر انگشت و انگشت شهادت رخنه افتاده بود لیکن هنوز باینقدر نرسیده که بنی آدم توانند بر آمد آنروز که این دیوار شکسته شود بیرون آیند

فصل دوم در ذکر حلیه و سیرت ایشان ابن ابی حاتم از طریق شریح بن عبید از کعب آورده که گفت ایشان سه صنف اند صنفی ست که اجساد شان همچو ارزست بفتح همزه و سکون را و زای معجمه و آن درختی بسیار بزرگ باشد در نهایه گفته هو شجر الارزن هو خشب معروف و قیل شجر الصنوبر انتهی و در صراح گفته ارز و ارز برنج و ارزه بفتحات درخت ارزن و ارزه بالتسکین درخت صنوبر انتهی و صنفی ست که چهار ذراع در چهار ذراع ست و صنفی ست که گوشهای خود میگسترانند و یکی را لحاف میسازند و در حدیث حذیفه هم مانند آن آمده و هم حاکم و ابن ابی حاتم بطریق ابن الجوزی از ابن عباس آورده که یاجوج و ماجوج یک یک شبر و دو دو شبر اند و طول ایشان سه شبر باشد و فیه نظر و از قتاده آمده که ایشان بست و دو قبیله اند و ذو القرنین بر بست و یک قبیله بنای سد کرده و یک قبیله از ایشان غایب بود و بغزو رفته و هم اتراک پس باقی ماندند ترک از احاطه سد اخرجه ابن ابی حاتم و ابن مردویه از طریق سدی روایت کرده که گفت ترک سریه از سرایای یاجوج و ماجوج اند غایب بودند که ذو القرنین آمده سد بست و ایشان خارج ماندند احمد و طبرانی

از خالد بن عبد الله بن حرمله از خاله وی مرفوعا آورده که انکم تقولون لا عدو وانکم لا تزالون تقاتلون عدوا حتی تقاتلوا
یاجوج وماجوج عراض الوجوه صغار العیون صهب الشعور من کل حدب ینسلون کان وجوههم المجان المطرقة یعنی پهنا روی
کوچک چشم سرخ موی باشند گویا توهای ایشان سپرها بر هم نشسته ست در صراح گفته ترس مطرق و مجان مطرقة التی یطرق
بعضها فوق بعض کالنعل المخصوفة یعنی تو بر تو انتهی در اشاعه گفته و ابن سعید آنست که ترک قبیله از ایشان ست و صهوبی
میان حمرت و سواد باشد یقال رجل اصهب امراة صهبا انتهی واما سیرت ایشان پس ابن حبان در صحیح خود از ابن مسعود
مرفوعا آورده ان یاجوج وماجوج اقل ما یترک احدهم من صلبه الفا من الذریة یعنی یکی از ایشان کمتر از هزار اولاد صلبی خود نمیگذرد
مراد کثرت نسل ایشان ست ونسائی از روایت عمرو بن اوس عن ابیه مرفوعا آورده که ان یاجوج وماجوج یجامعون ما یشاؤن
ولا یموت رجل منهم الا ترک من ذریته الفا فصاعدا یعنی کثیر الجماع اند با زنان ولهذا اولاد بسیار پیدا میشود و ابن ابی حاتم و ابن مردویه
روایت کرده که ان یاجوج وماجوج لهم نساء یجامعون ما شاؤا او شجر یلقحون ما شاؤا الحدیث یعنی گویا درخت اند بار می آرند چندانکه
میخواهند و حاکم و ابن مردویه از طریق عبد الله بن عمرو آورده اند ان یاجوج وماجوج من ذریة آدم و وراءهم ثلاث امم ولن یموت
منهم رجل الا ترک من ذریته الفا فصاعدا و طبرانی و ابن مردویه و بیهقی و عبد بن حمید از ابن عمر نحو آن روایت نموده و زیاده
کرده که آن سه را تاویل و تاریس و منسک نام ست و هم عبد بن حمید بسند صحیح از عبد الله بن سلام مانند آن آورده و ابن ابی
حاتم از عبد الله بن عمرو روایت کرده که گفت الجن والانس عشرة اجزاء فتسعة اجزاء یاجوج وماجوج وجزء سائر الناس
یعنی جن وانس ده جزو اند نه جزو از آنجمله یاجوج وماجوج اند و یک جزو باقی مردمان و در خبر مرفوع آمده ان یاجوج وماجوج یحفرون
السد کل یوم یعنی هر روز سد را میکنند تا بر آیند ابو هریره مرفوعا روایت کرده السد یحفرونه کل یوم حتی اذا کادوا یخرقونه
قال الذی علیهم ارجعوا فستخرقونه غدا فیعیده الله کاشد ما کان حتی اذا بلغ مدتهم واراد الله ان یبعثهم علی الناس قال الذی
علیهم ارجعوا فستخرقونه غدا ان شاء الله تعالی واستثنی قال فیرجعون فیجدونه کهیئته حین ترکوه فیخرقونه علی الناس الحدیث اخرجه
الترمذی وحسنه و ابن حبان والحاکم وصححاه یعنی سد را هر روز می کنند تا آنکه چون نزدیک بخرق او میشوند کسیکه بر ایشان
حاکم ست میگوید بروید بر گردید فردا خرق خواهید کرد و او تعالی آنرا سخت تر از آنچه بود میسازد تا آنکه چون بمدت
خروج خود برسند و اراده الهی بعث ایشان بر مردم شود حاکم ایشان بگوید برگردید فردا ان شاء الله تعالی او را پاره
خواهید کرد و استثنا کند پس برگردند و آنرا روز فردا بر شکلی که گذاشته رفته بودند بیابند پس سد را شکسته بیرون
آیند بر مردم حافظ ابن حجر گفته اخرجه الترمذی و ابن ماجه والحاکم و عبد بن حمید و ابن حبان کلهم عن قتادة ورجال بعضهم
رجال الصحیح ابن العربی گفته درین حدیث سه آیت ست یکی آنکه حق تعالی ایشان را از حفر سد در روز و شب منع کرده
و باز داشته دوم آنکه منع کرد ایشان را از بر آمدن بر سد بنردبان و آلات حفر و خرق و ایشان را الهام نکرده این کار را بایشان
آموخت یعنی با آنکه در احوال ایشان آمده ست نزد وهب که اشجار و زروع و غیره آلات میدارند سوم آنکه باز داشته
ایشان را از گفتن استثنا یعنی ان شاء الله تعالی تا آنکه وقت محدود برسد حافظ ابن حجر فرموده در وی اینست که
ایشان اهل صناعات و اهل ولایت و سلطنت و رعیت که اطاعت من فوق خود میکنند بوده اند و در ایشان کسی هست

که خدا را ایشناسد و اقرار بقدرت و مشیت او میکنند و محتمل که این کلمه بر زبان حاکم ایشان بیساخته رود و معنی آن نشناخته
باشد و مقصود که برکت این کلمه ست حاصل گردد بعده برائی هر یکی ازین دو احتمال حدیثی آورده و گفته که نزد عبد بن حمید
از طریق کعب احبار نحو حدیث ابو هریره آمده و دران گفته ست فاذا جاء امر الله القی علی بعض السنتهم ناتی غدا ان
شاء الله تعالی فنفرغ منه و نزد ابن مردویه از حدیث حذیفه مانند حدیث ابو هریره آمده و فیه فیصبحون وهو اقوی منه
بالامس حتی یسلم رجل منهم حین یرید الله ان یبلغ امره فیقول المؤمن غدا نفتحه ان شاء الله تعالی فیصبحون ثم یغدون علیه فیفتح الحدیث
وسنده ضعیف انتهی کلام الحافظ و حاصل این احتمال لقاء استثناء بر زبان یکی از ایشان ست و این اقوی ست و احتمال اسلام
آوردن یکی از ایشان چنانکه روایت بر آن دلالت میکند نیز هست و روایت نعیم بن حماد از ابن عباس که نوشته داول میکنند و لفظ وی
اینست بعثنی الله حین اسری بی الی یاجوج و ماجوج فدعوتهم الی دین الاسلام و عبادته فابوا ان یجیبونی فهم فی النار مع من عصی
من ولد آدم و ولد ابلیس کما هو واضح هکذا فی الاشاعه **فصل سوم** در بیان خروج و افساد و هلاک یاجوج و ماجوج مسلم از حدیث نواس
بن سمعان در حال خروج ایشان بعد ذکر دجال و قتل او بر دست عیسی علیه السلام و غیره آورده که فرمود آنحضرت صلعم ثم یاتیه یعنی
عیسی قوم قد عصمهم الله من الدجال فیمسح وجوههم و یحدثهم بدرجاتهم فی الجنة فبینما هم کذلک اذ اوحی الله الی عیسی انی قد اخرجت
عبادا لی لا یدان لاحد بقتالهم فحرز عبادی الی الطور و یبعث الله یاجوج و ماجوج فیخرجون علی الناس فینشفون الماء و یتحصن الناس
منهم فی حصونهم و یضمون الیهم مواشیهم و یشربون میاه الارض حتی ان بعضهم لیمر بالنهر فیشربون ما فیه حتی یترکوه یبسا حتی
ان من یمر من بعدهم لیمر بذلک النهر فیقول قد کان ههنا ماء مرة حتی اذا لم یبق من الناس احد الا اخذ فی حصن او مدینة و یمرون
بحیرة طبریة فیشربون ما فیها و یمر آخرهم فیقولون لقد کان بهذه مرة ماء و یحصر عیسی نبی الله و اصحابه حتی یکون راس الثور و راس
الحمار لاحدهم خیرا من مائة دینار حاصل معنی آنکه عیسی علیه السلام وقت خروج ایشان بوحی الهی مع مسلمانان بکوه طور متحصن شوند و
ایشان بر آمده آب همه دریا بنوشند و آنرا خشک سازند و مواشی را بخورند و از قلت رزق سر گاو و خر بهتر از صد دینار نزد مسلمانان
باشند. بسیار حشریه گفته مثل موج ملخ بیرون آیند و از هر طرف هجوم آرند بجز قلعه و حصن از دست ایشان نماند و در قتل و غارت
هیچ باک نکنند و نیز گفته کثرت ایشان بحدی ست که جمع اولین ایشان بر بحیره طبریه چون برسند آبش را بنوشند و خشک سازند
و بحیره طبریه چشمه ایست در طبرستان مربع ست هر طرف او بقدر هفت کروه یا ده کروه و آبش بسیار عمیق ست و چون جمع آخرین
ایشان برسند گویند شاید وقتی اینجا آب بوده باشد و همین کثرت با انواع ظلم از قتل و نهب و اسر و بی ناموسی و عذابهای
شدید و آدم خوری و غیره مشغول باشند و همچنین صعقت در ملک شام بیایند چون آنجا برسند گویند که در زمین کسی را از او میان
نگذاشتیم بیایید تا خلقت آسمان را نیز بکشیم باین اراده تیرها بجانب آسمان بپرانند حق تعالی آن تیرها را برنگ خون آلوده
واپس نماید و چون با این خیال محاسبه کنند خوشدل شوند که خدا را غیر از ما هیچکس نماند انتهی گوییم در روایتی آمده لمسلم و غیره فیقولون
قد قتلنا من فی الارض هلم فلنقتل من فی السماء فیرمون بنشابهم الی السماء فیرد الله علیهم نشابهم مخضوبة دما و فی روایة ثم یهز احدهم حربته
ثم یرمی بها الی السماء فترجع الیهم مخضبة دما للبلاء و الفتنة فیرغب نبی الله عیسی و اصحابه الی الله فیرسل علیهم النغف فی رقابهم و فی روایة
دودا کالنغف فی اعناقهم فیصبحون موتی کموت نفس واحدة لا یسمع لهم حس فیقول المسلمون الا رجل یشتری لنا نفسه فلینظر

بأنفسهم إلا الله فيتجرد رجل منهم محتسبا لنفسه قد وطنها على أنه مقتول فينزل فيجدهم موتى بعضهم على بعض فينادي يا معشر المسلمين ألا أبشروا إن الله عز وجل قد كفاكم عدوكم فيخرجون من مدائنهم وحصونهم ويسرحون مواشيهم فما يكون لها مرعى إلا لحومهم فتشكر عنه أحسن ما شكرت عن شيء حتى إن دواب الأرض لتسمن وتشكر شكرا من لحومهم ودمائهم ويهبط نبي الله عيسى وأصحابه إلى الأرض فلا يجدون في الأرض موضع شبر إلا ملأه زهمهم ونتنهم فيؤذون الناس نتنهم أشد من حياتهم فيستغيثون بالله فيبعث الله ريحا يمانية غبراء فتصير على الناس غما ودخانا وتقع عليهم الزكمة ويكشف ما بهم بعد ثلاث وقد قذفت جيفهم في البحر وفي رواية فيرغب نبي الله عيسى وأصحابه إلى الله فيرسل عليهم طيرا كأعناق البخت فتحملهم فتطرحهم حيث شاء الله تعالى وفي رواية فتطرحهم في البحر وفي رواية في النار ثم يرسل الله عليهم مطرا لا يكن منه بيت مدر ولا وبر فيغسل الأرض حتى يتركها كالزلقة ثم يقال للأرض أنبتي ثمرك وردي بركتك فيومئذ تأكل العصابة من الرمانة ويستظلون بقحفها ويوقد المسلمون من قسي يأجوج ومأجوج ونشابهم وأترستهم سبع سنين

حاصل معنی این حدیث آنست که ایشان بگویند ما اهل زمین را قتل کردیم اهل آسمان را هم بکشیم و تیر خود بر آسمان اندازند و از آنجا رنگین بخون باز گردد برای آزمایش و فتنه و عیسی با اصحاب خود دعا کنند و در گردن ایشان نغف یا دود برآید که از ان در یک شب بمیرند و حسی از ایشان مسموع نشود و نغف دودی را گویند که در بینی شتر و بز میباشد در رساله حشریه گفته بیماری که در حلق آنرا نغف گویند و آن ابله است که در بینی یا در گردن پیش برآید و در اندک مدت بدستور طاعون هلاک سازد انتهی و مردی از مسلمانان جان خود بر قتل نهاده برای دریافت حال ایشان برآید و مرده یافته ندا کند که خوشی باد ای مسلمانان شما را او تعالی کفایت کرد از شما دشمن شما را پس از شهرها و قلعه ها بیرون آیند و مویشی خود را بچریدن بگذارند و جز گوشت اینها چراگاهی نباشد و جانوران گوشت و خون ایشان خورده خیلی فربه اندام شوند و عیسی با اصحاب خود فرود آید و یک شبر زمین خالی از شحم و بدبوی ایشان نیابد و مردم از ان گزند یابند و از او تعالی دعا کنند حق تعالی بر ایشان بادی فرستد که غمه و دخان آرد و توده خاک را برکند و گزند ایشان را بعد سه روز دور کند و جیفه یاجوج و ماجوج را در بحر افگند یا پرندگان را که همچو گردنهای شتر باشند بفرستد و ایشان این جیفه ها بر داشته آنجا که خدا خواهد بیندازند یا در بحر افگنند در رساله حشریه گفته حق تعالی جانوران پرنده دراز گردن و دراز جثه بفرستد که آنرا در عرب عنقا گویند آن جانوران بعض ایشان را بخورند و بعض دیگران را در جزائر و در آب شور دریا افگنند انتهی و درین روایت منافات نیست زیرا که بحر روز قیامت افروخته شده آتش گردد و بعده برای دفع خون و زرد بر ایشان باران آید تا چهل روز و هیچ خانه صوف و خشت نماند که دران نخزد و زمین را شسته همچو زلقه سازد و زلقه بمعنی آئینه است که آدمی دران روی و صفات خود را ببیند در رساله حشریه گفته هیچ مکان پخته و خام هیچ شیرگاه خرد و خس پیش بی چکیدن نماند و این باران سبب فور برکات و کلانی رویدگی ها گردد انتهی و زمین را حکم شود که ثمر و برکت خود بیارد که گروه جماعتی از یک انار سیر شود و زیر برگ او سایه گیرد مراد کلانی رمانه و قحف او پوست در رساله حشریه گفته آسایشی بود که مردگان آرزوی زندگان کنند و بر روی زمین غیر اهل ایمان نباشند و کینه و عداوت از دل همه بر آید و همه مصروف احسان و طاعت شوند و درندگان و ماران مردم را ایذا ندهند انتهی و مسلمانان تا هفت سال کمان و تیر یاجوج و ماجوج را بجای هیمه بسوزند در رساله حشریه گفته و این حالت تا هفت سال بر وجه کمال ماند و بعد از ان با وجود

ملبه حیرت و طاعات لوازم بشریت و نفسانیت اندک اندک ظهور کردن گیرد و این همه در عهد مبارک حضرت عیسی علیه السلام بوقوع
آید و مقام حضرت عیسی در دنیا چهل و پنج سال باشد و ایشان نکاح کنند و فرزندان گرامی ایشان متولد شوند بعد این مدت
حضرت عیسی سفر آخرت گزینند و در روضهٔ مطهرهٔ منورهٔ حضرت پیغمبر صلعم مدفون شوند انتهی **قف** اختلاف کرده اند در آنکه اشتقاق
یاجوج ماجوج از کدام ماده ست بعضی گفته اند مشتق از اجیج النار ست اجیج نار التهاب و افروختگی وست و بعضی گفته اند از اجه است
بمعنی اختلاط یا شدت حر و قیل من الاج بمعنی تیز دویدن و قیل من الاجاجة بمعنی آب سخت تلخ و بر همه تقادیر وزن وی یفعول
مفعول ست و همین ست ظاهر قرارة عاصم چه وی تنها این لفظها را بهمزه خوانده و همچنین قرارة باقین اگر الف را تسهیل از همزه
گویند و قیل وزنهما فاعول من یج و مج و قیل ماجوج من ماج اذا اضطرب و وزنه ایضا مفعول قاله ابو حاتم و گفته اصل موجوج ست و
این همه اشتقاقات مناسب حال ایشان ست و مؤید اشتقاق او ست از ماج قوله تعالی و ترکنا بعضهم یومئذ یموج فی بعض وآن روز حین
خروج از سد باشد **فصل** قصهٔ عیسی علیه السلام مشتمل ست بر چند اشراط از آنجمله قتال یهود ست مسلم از ابو هریره روایت
کرده لاتقوم الساعة حتی یقاتل المسلمون الیهود فیقتلهم المسلمون حتی یختبی الیهودی من وراء الحجر والشجر فیقول الحجر او الشجر یا عبد الله
هذا یهودی خلفی فتعال فاقتله الا الغرقد فانه من شجر الیهود و از آنجمله قتال یاجوج و ماجوج ست احمد و طبرانی از خالد بن عبد الله بن
حرمله آورده اند انکم لاتزالون تقاتلون عدو الله حتی تقاتلوا یاجوج و ماجوج عراض الوجوه صغار الاعین صهب الشعر من کل
حدب ینسلون در صراح گفته صهبة شقرة فی شعر الراس صهوبة کذلک اصهب لغت منه و یقال للابل الذی یخالط بیاضه حمرة
و هو ان یحمر اعلی الوبر و تبیض اجوافه انتهی و از آنجمله مطر ست که پوشیده نماند از وی هیچ خانه مدر و نه وبر احمد از ابو هریره آورده
لاتقوم الساعة حتی یمطر الناس مطرا لاتکن منه بیوت المدر و لاتکن منه بیوت الوبر در صراح گفته مدر کلوخ مدر جمع اهل المدر و الوبر اهل دیه و صحرا و وبر
بفتحتین پشم شتر و پشم ناک شدن انتهی و از آنجمله انقطاع جهاد و کشتکار شدن مردم ست طبرانی از ابو امامه آورده لاتقوم الساعة
حتی ترجعوا حراثین در صراح گفته حرث کشاورزی کردن حراث کشاورز حرث احترث مثل زرع و ازدرع انتهی و از آنجمله
نزول خلافت ست در ارض مقدسه یعنی در آخر زمان بدوران مهدی و عیسی دار السلطنة اسلامیان بیت المقدس باشد
چنانکه در عهد خلافت خلفاء ثلثه مدینهٔ منوره و در عهد علی کرم الله وجهه و امام حسن کوفه و بعصر بنی امیه دمشق و بزمانه خلفاء
عباسیه بغداد و بعهد تیموریه دهلی و آگره و درین زمان اسلام بول ست احمد و ابو داود و حاکم از ابن خواله مرفوعا آورده اند یا ابن
خوالة اذا رایت الخلافة نزلت الارض المقدسة فقد دنت الزلازل و البلابل و الامور العظام و الساعة یومئذ اقرب الی الناس
من یدی هذه من راسک کان وضع یده علی راسه و مراد باین حدیث اگر مطلق خلافت باشد پس در زمن بنی امیه هم واقع
شده پس از قسم اول باشد و ذکر بعضی از امور عظام دولت این گروه بی شکوه آنجا ذکر کرده ایم و اگر مراد خلافت کامله ست
پس عنقریب در زمن مهدی و عیسی صورت گیرد و امور عظام این زمن دابه و شمس و نار و ریح و غیرها ست و یدل الثانی آخر
الحدیث و الساعة یومئذ اقرب الی آخره و از آنجمله کثرت مال ست شیخین از ابو هریره روایت کرده اند لاتقوم الساعة حتی
یکثر المال و یفیض حتی یخرج الرجل بزکوة ماله فلا یجد احدا یقبلها منه و حتی تعود ارض العرب مروجا و انهارا و فی روایة حتی
یکثر المال فیکم و ذکر این علامت در قسم اول گذشته و نیست مانع از آنکه این روایت ثانی اشارت باشد بآنچه واقع شد

ودزدین عثمان وهمچنین عمر بن عبد العزیز اکثرت مثل یقرینه قوله فیکم یعنی صحابه ور وایت اول اشارت باشد بآنچه در زمن عیسی
عیسی علیهما السلام واقع شود وبهذا ذکر سلامتی زهر وجاگردیم وآن انجمله آنکه سرگاوبیک وقیه ارزد ابن ابی شیبه اوقفیر
آورده لاتقوم الساعة حتی یقوم راس البقر بالاوقیة واین در حصار یاجوج ماجوج برای عیسی واصحاب وی علیه السلام شود کما مر
وازانجمله خشک شدن بحیرهٔ طبریه ست ویاجوج وماجوج آنرانوش کرده باشند وآزانجمله ارزانی اسپ وگرانی گاوست ابن
ماجه وابن خزیمه وغیرهما از ابی امامه روایت کرده اند کان من اشراطها ان یکون الفرس بالدریهمات ویکون الثور بکذا و
کذا ثانیة دینار قیل وما یرخص الخیل یارسول الله قال عدم الجهاد قیل وما یغلی الثور قال ان الارض تحرث کلها وآزانجمله نزول
برکات ونزع سم هر ذوی سم ست الی غیر ذلک کذا فی الاشاعه واین همه علامات بذیل قصهٔ عیسوی وداستان یاجوج ماجوج
مذکور شده وتکرار برای تعداد وتذکر اشراط ساعت ست **باب نهم** در بیان ویران شدن مدینه منوره وخروج قحطانی
وجهجاه وهشیم ومقعد وغیرهم وهدم کعبه وسلب زیور او واخراج کنز وی ودرین باب فصلهاست **فصل اول** در بیان خراب شدن
منوره قبل قیامت بچهل سال وخروج اهل مدینه از مدینه شرفها الله تعالی ابوداود از معاذ مرفوعاً روایت کرده که عمران بیت المقدس
خراب یثرب ست وخراب یثرب خروج ملحمه وخروج ملحمه فتح قسطنطینیه وفتح قسطنطینیه خروج دجال ست ودرین حدیث این چنین مرتب واقع شده و
یثرب نام جاهلیت ست برای مدینه وطبرانی روایت کرده سیبلغ البناسلعا ثم یاتی علی المدینة زمان تمر السفر علی بعض اقطارها فیقول
کانت هذه مدینة عامرة من طول الزمان وعفوالاثر وروی احمد نحوه بسند حسن ونیز بروایت ثقات آورده المدینة یترکها اهلها وهی مرطبة
قالوا فمن یاکلها قال السباع والعافی ودر صحیحین ست لتترکن المدینة علی خیر ما کانت مذللة ثمارها لا یغشاها الا العوافی وآخر من یحشر
منها راعیان من مزینة الحدیث ودر صراح گفته عافی خواهنده رزق از مردم وستور ومرغ باقی طعام در دیگ انتهی مراد بعوافی
طیر وسباع اند وروی ابن زبالة وتبعه ابن النجار لاتقوم الساعة حتی یغلب علی مسجدی هذا الکلاب والذیاب والضباع فیمر الرجل
ببابه فیرید ان یصلی فیه فما یقدر علیه وابن ابی شیبه بسند صحیح آورده اما والله لتدعنها مذللة اربعین عاما للعوافی اندرون عوافی
الطیر والسباع ودر روایة ابن زبالة بنحوه ودیلمی در مسند الفردوس از عوف بن مالک روایت کرده که گفت تخرب المدینة قبل یوم
القیامة باربعین سنة وعن ابی هریرة لاتقوم الساعة حتی یجیئ الثعلب فیربض علی منبر النبی صلعم فلا ینهضه احد وابن ابی شیبه
روایت کرده که لیخرجن اهل المدینة منها ثم لیعودن الیها ثم لیخرجن منها ثم لایعودون الیها ابدا ولیدعنها خیر ما تکون مونعة وروی
ایضا عن عمر نحوه وحاصل این احادیث آنست که مدینهٔ منوره در آخر زمان ویران گردد واهل وی از وی بیرون روند در حالیکه
ثمار واشجار وی بحد کمال وپختگی رسد وپرندگان ودرندگان در انجا مانند وبود وخود کنند ومسجد شریف نبوی جای بود و
باش سگان وگرگان گردد اگر یکی بر در وی رسیده نماز گذاردن خواهد بسبب این حیوانات نتواند واین ویرانی چهل سال پیش
از قیامت شود وگویا مردم بار دوم او را برای عوافی گذاشته رفته اند ویکبار که از مدینه بروند بسوی وی عود کنند وبار دیگر
که از انجا رخت اقامت بردارند باز عود نکنند وترک مدینه بر حال خیر که ثمرش بالغ باشد نکنند در اشاعه گفته ذکر ترک
اول گذشته واین ترک ثانی ست وسبب ویرانی او والله اعلم آنست که اهل مدینه همراه مهدی بجهاد روند بعده مدینه رجفه
کند ومنافقان را بسوی دجال بیفگند ومومنان خالص که در انجا باقی مانند هجرت بسوی بیت المقدس کنند زیراکه آنده ست

الا سکون ہجرة بعد ہجرة و خیار الناس یومئذ الزمہم مہاجر ابراہیم الحدیث یعنی بعد این ہجرت یک ہجرت دیگر باشد و بہترین مردم
آنروز کسی ست کہ بسیار لازم گیرندہ ست مہاجر ابراہیم علیہ السلام را و ہر کہ از ایشان باقی ماند روح او را ریح طیبہ قبض کند گاہ
سیاقی پس لامحالہ خالی و ویران باقی ماند و این سر خراب دست قبل ازین کاتب حروف گویم از احادیث و کتب سیر معلوم میشود کہ
عمران مدینہ بعہد آنحضرت صلعم مثل دیگر بلاد بود لیکن در ۱۲۰۵ ہجری کہ اتفاق ورود این آوارہ دشت ایجاد اتفاق افتاد مدینہ
مبارکہ را بر مثال قصبہ مختصری یافت اگرچہ حصار پختہ دارد و آثار کہنگی و ویرانی بروی ظہور داشت تا آنکہ اندرون فصیل شہر
ہم بیوت کثیرہ را خاویة علی عروشہا بچشم خود دیدہ و بیان او و مسجد قبا و قبلتین و یرانی بحت ست حتی کہ اہل بادیہ جامہ و زر
زائرین و جاراتہا یافتہ نہب میکنند آری حوالی مسجد شریف عمران خوب ست و سوق متوسط دارد و آنچہ رونق
و برکت عمارت ست منحصر درین مسجد مبارک ست پس بس بخلاف مکہ مکرمہ کہ آبادی او برابر بلدہ کلان ست و روز افزون تا مرا
حق سبحانہ تعالی دربارہ این بلدہ طیبہ در زمان استقبال چیست و اہل مدینہ فی الحال جز توکل یا قدری تجارت ہیچ معاش
ندارند الا ماشاء اللہ تعالی و غالب سکان او مفالیس متوسط الحال اند چنانکہ اہل مکہ مرفہ الحال و در احادیث صحیحہ فضائل
صابرین بر لاواء مدینہ وارد شدہ و آمدہ المدینة خیر لہم لو کانوا یعلمون و موت آنجا داخل فضیلت عظمی ست تا آنکہ عمر بن الخطاب
دعا کرد اللہم ارزقنی شہادة فی سبیلک اجعل موتی فی بلد رسولک اخرجہ البخاری مرجانی در اخبار مدینہ از جابر مرفوعا روایت
کردہ لیعودن ہذا الامر ای الدین الی المدینة کما بدء منہا حتی لایکون الایمان الا بہا الحدیث یعنی عود کند ایمان بمدینہ چنانکہ بدا شد
از وی شد تا آنکہ جز بمدینہ جائی دیگر وجود دین نباشد و نسائی از ابوہریرہ مرفوعا آوردہ اخر قریة من قری الاسلام خرابا
المدینة و رواہ الترمذی بنحوہ و قال حسن غریب رواہ ابن حبان بلفظ آخر قریة فی الاسلام خرابا المدینة و در روایت صحیحہ
آمدہ ان الدین لیارز الی المدینة کما تارز الحیة الی جحرہا و این روایات بحسب ظاہر منافی روایات سابقہ اند و طریق جمع میان
اینہا آنست کہ فتن و شرور جملہ دنیا را عام شود چنانکہ در ذکر خروج مہدی گذشتہ و مدینہ با مہدی بماند پس دین بمدینہ
باز گردد زیرا کہ مومنین کامل ہمین تابعان خلیفہ برحق باشند و چون امام حق موجود باشد ہر کہ او را نشناسد و متابعت
وی نکند موت او موت جاہلیت شود گویا محط حدیث ان الدین لیارز الی المدینة الخ این ست بعدہ مدینہ نفی خبث خود در زمن
دجال بکند و منافقان از وی بدر روند و ایمان خالص در وی باقی ماند بخلاف بیت المقدس و غیرہ بلاد کہ در آنجا اہل فرقہ
منافقان ہم باشند زیرا کہ ایمان اوشان بعد نزول حضرت عیسے علیہ السلام خواہد بود و این محط حدیث جابر ست کہ حتی
لایکون الایمان الا بہا مراد ایمان خالص ست کہ شائبہ نفاق ندارد بعدہ بادی وزد و جان ہر مومن و مومنہ را بستاند
و اتیان این ریح باردہ از طرف شام یا یمن خواہد بود یا از ہر دو کما جمع بہ بین الروایتین و شک نیست کہ بادی از طرف شام
بیاید ابتدا باہل شام کند و آنکہ از طرف یمن برسد بدایت باہل یمن نماید و منتہی نشوند این ہر دو باد تا مدینہ مگر بعد ہلاک مومنین
اہل ہر دو اقلیم مذکور پس آخر کسانیکہ از مومنین مقبوض شوند اہل مدینہ باشند و این محط حدیث ابوہریرہ ست نزد نسائی
و ترمذی و ابن حبان کما مر بعدہ درین حین بمدینہ جز مومنان نباشند زیرا کہ در زمن دجال متخلص گشتہ و بمجرد موت
ایشان مدینہ خراب و ویران گردد و باز تا بقای دنیا معمور بشرار مردم باشد و بر ایشان قیامت قائم گردد کما یاتی در اشراط

هذا ما ظهر لی عند کتابتی لهذا المحل ولعله لیس بعیدا عن الصواب لم اقف فی کلام احد علیه فان کان خطأ فهو منی لا
من احد وسأل الله السداد وانما ذکرته هنا وان کان یصلح ان یذکر بعد طلوع الشمس والدابة ایضا لان ابتداء خرابها
بالخروج عنها کما دلت علیه الاحادیث والخروج یکون فی زمن عیسی فلهذا ذکرناه هنا والله اعلم انتهی کلامه گویم شک نیست که
این جمع وعدم منافات میان روایات مذکوره که صاحب اشاعه ذکر کرده بسیار خوب ست جزاه الله عنا خیرا صرف اینقدر است
که دری ترتیب حوادث مذکوره لازم می آید وعلم ترتیب تقدیم وتاخیر بعض بر بعض واز بعض جز برای حوادث تعالی شانه احدی را
معلوم نمی تواند شد **فصل دوم** واما خروج قحطانی وجهجاه وهشیم ومقعد وغیرهم بعد عیسی ومهدی علیهما السلام پس
ابو الشیخ از ابو هریره مرفوعا روایت کرده که ینزل عیسی بن مریم فیقتل الدجال ویمکث اربعین عاما یعمل فیهم بکتاب الله و
سنتی ویموت فیستخلفون بامر عیسی رجلا من بنی تمیم یقال له المقعد فاذا مات المقعد لم یات علی الناس ثلث سنین حتی یرفع
القرآن من صدور الرجال یعنی بعد موت عیسی مقعد خلیفه شود وسه سال بر موت او نگذرد که قرآن از سینه های مردم
برداشته آید در اشاعه گفته مراد صدور بعض رجال ست وبد ونقص در ایشان تا موافق بقای دین تا مدت مدیده بعد
عیسی باشد انتهی وطبرانی از علیاء سلمی آورده که گفت بر پا نمیشود قیامت تا آنکه مالک شود مردم را مردی از غلامان جهجاه نام
ومسلم از ابو هریره روایت کرده که گفت لا تذهب الایام واللیالی حتی یملک رجل یقال له الجهجاه وشیخین از وی آورده اند
که لا تقوم الساعة حتی یخرج رجل من قحطان یسوق الناس بعصاه وطبرانی در کبیر وابن منده وابو نعیم وابن عساکر از قیس
بن جابر عن ابیه عن جده روایت کرده اند که ان النبی صلعم قال ستکون من بعدی خلفاء ومن بعد الخلفاء امراء ومن بعد الامراء
ملوک جبارین ثم یخرج رجل من اهل بیتی یملأ الارض عدلا کما ملئت جورا ثم یؤمر القحطانی فو الذی بعثنی بالحق ما هو دونه
یعنی بعد من خلیفه وبعد خلیفه امیر وبعد امیر ملک جبار باشند وبعد مهدی قحطانی امیر شود والله که وی کمتر از مهدی
نیست یعنی در صلاح سیرت وسیرت ونعیم بن حماد از سلیمان بن عیسی آورده که گفت مرا رسیده ست که مهدی چهار ده
سال مالک بیت المقدس باشد پستر بمیرد پستر بعد از وی مردی باشد از قوم تبع که او را منصور گویند وآن قحطانی ست
بست ویکسال در بیت المقدس مکث کند پستر کشته شود پستر غلامی مالک گردد وسه سال مکث کند بعده کشته شود
پستر بعد از وی مالک شود هشیم ۳ سال وچهارده ماه وده روز وآز کعب وی ست که مهدی بمیرد ومردم بعد از
وی مردی را از اهل بیت او والی کنند در وی خیر وشر هر دو باشد وشر او بیشتر از خیر اوست خشم گیرد بر مردم و
بخواند ایشان را بسوی فرقت بعد جماعت بقار او قلیل ست بجوشد بوی مردی از اهل بیت او و بکشد او را اخرجه نعیم
بن حماد ونیز وی از زهری روایت کرده که بمیرد مهدی بموت خود ومردم بعد از وی در فتنه افتند وبیاید بسوی ایشان
مردی از بنی مخزوم وبیعت کرده شود او را ومکث کند زمانی پستر ندا کند منادی از آسمان که نیست انس وجن بیعت
کنید فلان را و برنگردید بر پاشنه های خود بعد هجرت پس نظر کنند ونشناسند اثر در باز ندا کند سه بار پستر بیعت
کرده شود منصور ... بسوی مخزومی وانصرت دهد خدا او را بر وی وبکشد مخزومی را وکسی را که با او باشد ونیز از کعب
آورده که گفت ... شود مردی از بنی مخزوم بار ... زمانی پستر روان شود مردی از عرب جسیم طویل عریض

ما بین الکنکبین و بکشد کسی را که بر خورد او را تا آنکه در آید بیت المقدس و بمیرد بموت خود و باشد دنیا بدتر از انچه بود بعده والی شود مردی از مضر بکشد اهل صلاح را ظلوم غشوم باز والی شود بعد مضری یمانی قحطانی و بر سیرت مهدی رود و بر دست او مدینه روم فتح شود و نیز روی از ولید بن مسلم آورده که قال قال رسول الله صلعم ما القحطانی بدون المهدی و نیز از عبد الله بن عمرو روایت کرده که بعد جبابره جابر است پستر مهدی پستر منصور پستر سلام پستر امیر عصب و هم از وی آورده که سه امیراند که والی شوند فتح کنند تمام زمین را ایشان یکی صالح جابر سپس مفرج سپس ذو العضب و مکث کنند در زمین چهل سال پستر نیست خیر در دنیا بعد ایشان و نیز از کعب روایت کرده که باشد بعد مهدی خلیفه از اهل یمن از قحطان برادر مهدی در دین عمل کند بعمل او و فتح کند مدینه روم را و برسد بغنائم او و نیز از ارطاة آورده که گفت مرا رسیده است که مهدی چهل سال زندگی کند پستر بمیرد بر فراش خود و بیرون آید مردی از قحطان مشقوب الاذنین بر سیرت مهدی بقاء او بست سال باشد پستر بمیرد در حالیکه مقتول بسلاح است پستر بیرون آید از خاندان نبی صلعم مهدی حسن السیرة و غزا کند مدینه قیصر را و وی آخر امیر است از امت محمد صلعم بعده بیرون آید در زمان وی دجال در اشاعه گفته اکثر این احادیث متعارض اند و فقیه ابن حجر در قول مختصر گفته الذی یتعین اعتقاده ما دلت علیه الاحادیث الصحیحة من وجود المهدی المنتظر الذی یخرج الدجال و عیسی فی زمانه و یصلی عیسی خلفه و انه المراد حیث اطلق المهدی و المذکورون قبله لم یصح فیهم شیئ و الذین بعده امراء صالحون ایضا لکن لیسوا مثله فهو الاخیر فی الحقیقة انتهی گویم غایة امکان در جمع این روایات آنست که مهدی کبیر همانست که روم را فتح کند و دجال در زمانه او بر آید و عیسی در پس او نماز گذارد و خلافت مراد را باشد و بعد از وی قریش را و عیسی از قریش ملک ایشان را اسلب نکند بالکل بلکه مشوره امور ربسوی او باشد و وی حکم عدل باشد و امام مقسط در ایشان و تعلیم دین کند ایشان را و اشارت باین معنی سابق گذشته و بعد مهدی مردی از دودمان او که بر سیرت وی باشد والی گردد و قحطانی با مهدی بود در زمان او و معنی فتح کردن قحطانی مدینه روم را آنست که وی امیر باشد بر سریه که مهدی آنرا بسوی روم فرستد و قحطانی این بلده را در حال تبعیت مهدی مفتوح سازد نه در وقت خلافت خود و متبوعیت خویش بعده عیسی علیه السلام بمیرد و بعد او باستخلاف وی مقعد نشیند و او نیز از قریش باشد و چون وی در گذرد والی شود از قریش کسیکه سیرت او نیک نبود و بر وی مخزومی خروج کند بسیرت قحطانی و لقب او منصور باشد و مراد بمردی از تبع نیز اوست و همچنین مراد بمردی از یمن نیز همین شخص است و بست و یکسال مکث کند و هر که بست سال گفته وی کسر را انداخته بعده دنیا نقصان پذیرد و موالی متمکن شوند و شر غالب گردد تا آنکه آفتاب از مغرب بر آید و الله اعلم و در رساله حشریه گفته که بعد ازان خلیفه ایشان شود مردی از ملک یمن از قبیله قحطان که نام او جهجاه باشد بر طریقه صالحه عادله سلطنت نماید و بعد ازان چند پادشاه دیگر پیدا شوند و در مردم رسوم کفر و جهل شایع شود و علم کمتر شود و درین اثنا یک مکان در ملک مشرق و یک مکان در ملک مغرب خسف شود و مردم آنجا در زمین فرو روند و آن فرقه از منکران تقدیر باشند انتهی

فصل سوم

و از اشراط عظام است هدم کعبه و سلب حلیه و اخراج کنز او شیخین و نسائی از ابو هریره روایت کرده اند که فرمود آنحضرت صلعم یخرب الکعبة ذو السویقتین من الحبشة یعنی ویران کند کعبه را حبشی که نام او ذو السویقتین باشد و اخرج احمد عن ابن عمر نحوه و زاد ویسلبها حلیها و یجردها عن کسوتها فلکانی انظر الیه اصیلع افیدع یضرب علیها بمسحاته او معوله و اخرج الازرقی عنه یحبس الحجر

بمن فیہ من السودان ثم یسیلون سیل النحل حتی ینتہوا الی الکعبۃ فیخربونہا والذی نفسی بیدہ انی لانظر الی صفتہ فی کتاب اللہ تعالی
اُفیحج اصیلع افیدع قائما یہدمہا بمسحاتہ وحاکم از حارث بن سوید آوردہ کہ گفت شنیدم علی رضی اللہ عنہ را میگفت حجوا قبل ان لا تحجوا
فکانی انظر الی حبشی اصلع افدع بیدہ معول یہدمہا حجرا حجرا گفتم این چیز نیست کہ تو آنرا برای خود میگوئی یا از آنحضرت صلعم
شنیدہ گفت لا والذی فلق الحبۃ وبرا النسمۃ ولکنی سمعتہ من نبیکم و در صحیحین ہست کانی بہ اسود افحج یہدمہا حجرا حجرا و در
حدیث علی کرم اللہ وجہہ ست نزد ابی عبید در غریب الحدیث از طریق ابی العالیہ کہ گفت استکثروا من الطواف بہذا البیت قبل
ان یحال بینکم وبینہ فکانی برجل من الحبشۃ اصلع او قال اصمع احمش الساقین قاعدا علیہا وہی تہدم رواہ الفاکہی من ہذا الوجہ و
رواہ یحیی الحمانی فی مسندہ من وجہ آخر عن علی مرفوعا رواہ الازرقی عنہ بنحوہ گویم سویقتان تصغیر ساقین ست یعنی ہر دو ساق
پائی او باریک باشد چنانکہ غالب ساقہای حبش این چنین باشند و اصلع کسی را گویند کہ موی مقدم سر او رفتہ باشد و اصیلع تصغیر
اوست و افیدع تصغیر افدع ست بمعنی کسی کہ در دست او اعوجاج و کجی باشد و معنی اصعل کوچک سر ہست و اصمع کسیکہ ہر دو
گوش او کوچک بود و قیل بزرگ گوش را گویند و اسود بمعنی سیاہ ست و افحج آنکہ میان ہر دو ران او تباعد باشد حاصل
معنی احادیث مذکورہ آنست کہ این چنین حبشی بر کعبہ استادہ یا نشستہ یک یک سنگ او را بآلہ کہ در دست او باشد بکند و
ویران گرداند پس پیش از انکہ وی این کار کند و میان مردم و کعبہ حائل شود حج و طواف بیت اللہ بکنید حافظ در فتح الباری
گفتہ درین حدیث نزد احمد از طریق سعد بن سعید بن سمعان از ابو ہریرہ تمام تر ازین سیاق باین لفظ واقع شدہ کہ یبایع لرجل
بین الرکن و المقام ولن یستحل ہذا البیت الا اہلہ فاذا استحلوہ فلا تسال عن ہلکۃ العرب ثم تجئ الحبشۃ فیخربونہ خرابا لا یعمر
بعدہ ابدا وہم الذین یستخرجون کنزہ و رواہ بہذا اللفظ الازرقی فی تاریخ مکۃ والحاکم وصححہ وفی روایۃ عنہ مرفوعا لا یستخرج
کنز الکعبۃ الا ذو السویقتین من الحبشۃ یعنی بیرون بیارد خزانہ کعبہ را مگر صاحب دو ساق باریک از حبشہ و سابق گذشتہ
کہ وی حلیہ او را سلب کند و از کسوت تجرد سازد و آمدن این سودان از طرف بحر باشد مثل مگسان شہد بیایند و ویران
سازند و در رسالہ حشریہ گفتہ چو ہمہ اہل ایمان از جہان بروند غلبہ حبش شود و سلطنت ایشان در جمیع بلاد منتشر شود و آن
حبشیان کعبہ معظمہ را منہدم سازند و حج موقوف شود و قرآن شریف از دلہا و تربانہا و کاغذہا برداشتہ شود و علامات خدا
پرستی و حق شناسی و خوف آخرت از مردم محو شود و حیا از میان برخیزد و مردم سر راہ ہا مانند خران و سگان جماع کنند رفتہ
رفتہ جہل و ظلم و تعدی رعایا با ہمدیگر از حد افزون شود پس دہات ویران شوند و قصبہ ہای کلان ہمچو دہات شوند و شہرہا
کلان چون قصبات باشند و آفت قحط و وبا و غارتگری پی در پی افتند و مردم جماع بسیار کنند و اولاد کم شود و رجوع
بحق تعالی از دلہا گم شود و جہل بجدی رسد کہ ہیچکس اللہ اللہ نگوید پس درین اثنا در ملک شام امن و ارزانی بیشتر شود
و مردم برای روزگار چہ اہل حرفہ و چہ تجار و چہ سپاہ و صاحب مقدور سواریہا کردہ و اسبابہا برداشتہ خانہ کوچ
بملک شام روند و بعد چندی بسبب سختیہا در ملکہای دیگر مردم فراری شدہ سہ کس بنوبت بر شتر و پنج کس بر شتر
ہمچنین بطرف شام بگریزند انتہی بعدہ ذکر حشر نار کردہ **قف** گفتہ اند کہ این روایات مخالف قولہ تعالی ست) اولم یروا
انا جعلنا حرما امنا و نیز او تعالی مکہ مکرمہ را از اصحاب فیل ممنوع کردہ و شان را بر تخریب کعبہ تمکین ندادہ با آنکہ در ان وقت قبلہ

قبله نبود پس بعد ازانکه قبلهٔ مسلمانان شد چه قسم حبشه را بران مسلط فرماید و جواب آنست که این محمول ست بر وقوع خراب در
آخر زمان قریب قیام ساعت وقتی که احدی در زمین قائل الله الله نماند و این مخالف چیزی نیست که از کعب آمده که وقوع این خرا آ
در زمن عیسی علیه السّلام باشد و اولی آنست که در فتح الباری بدان اشارت فرموده و هو ان یقال قد اشار صلعم الی
الجواب فی الحدیث بقوله ولن یستحل هذا البیت الا اهله پس در زمن اصحاب فیل اهل او استحلال وی نکردند لهذا او تعالی اهل فیل را
ازان باز داشت و حبشه که آنرا هدم کنند بعد استحلال اهل او بمرات و کرات بکنند و ظلم اهل شام در زمن یزید با مردی و حجاج
در زمن عبدالملک بحسب حکم او استباحت او کردند بعده قرامطه بعد سه صد سال استحلالش کرده مسلمانان بیشمار را در عین
مطاف بقتل رسانیدند و حجر اسود را بر کنده ببلاد خود شان بردند و این همه ما جریات در ابواب سابقه گذشت و چون استحلال
بلکه از اهل او مرار او اقع شده حق تعالی غیر اهل او را هم بران امکان و قدرت بخشد با آنکه در آیهٔ کریمه استمرار امن در ان نسبت
انتهی گویم بعضی معنی امن چنین گفته اند که هر که در وی در آید او را مامون کنید و اگر یکی نکرد و بال او بر وی ست و مراد باهل او
اهل اسلام اند نه خاص ساکنان این بلد حرام و اختلاف کرده اند در آنکه هدم کعبه در زمان عیسی علیه السّلام اتفاق افتد
یا نزد قیام ساعت وقتیکه الله گوی بر زمین نماند پس کعب گفته که در زمن عیسی علیه السّلام باشد و کذا قال الحلیمی و عیسی را
آوازی رسد و بران گروهی را ما بین هشت تا نه بسوی آن صریخ بفرستد و بعضی گفته اند که هدم کعبه در زمن وی شود و بعد
هلاک یاجوج ماجوج مردم حج گذارند و عمره بر آرند چنانکه گذشته که عیسی حج یا عمره یا هر دو کند و نیست منافی او روایت
لا تقوم الساعة حتی لا یحج البیت و در لفظی استکثروا من الطواف بهذا البیت قبل ان یرفع و هدم وی دو بار شده و رفع در بار
سوم شود حافظ گفته در کتاب التیجان لابن هشام یافتم که عمر بن عامر پادشاهی تاجدار کاهن معمر بود برادر خود عمر بن عامر
معروف بمزیقیا را نزد حضور وفات خود گفته که بلاد شما نزدیک ست که ویران شود و خدا را در اهل یمن دو سخط و دو رحمت ست
پس سخط اول هدم سد مآرب خراب بلاد بسبب او ست و ثانی غلبهٔ حبشه بر یمن و رحمت اولی بعثت نبی صلعم از تهامه ست و نام
وی محمد باشد و فرستاده شود بهجت و غالب گردد بر اهل شرک و رحمت دوم آنست که هر گاه ویران شود خانهٔ خدا بفرستد
خدا مردی را که او را شعیب بن صالح گویند و وی هلاک کند کسی را که ویران کرده ست و او را بیرون کند ایشان را تا آنکه نباشد
در دنیا ایمان مگر بزمین یمن حافظ گفته اگر این روایت ثابت شود از وی نام قحطانی و سیرت و زمان او معلوم گردد انتهی
در اشاعه گفته درین روایت این ذکر نیست که این شعیب همان قحطانی ست چرا جائز نباشد که این شعیب بن صالح آن تمیمی
باشد که با رایات سود بسوی مهدی قدوم آرد و عیسی او را نزد اتیان صریخ بفرستد و مؤید اوست بودن لقب و منصور
و بر تقدیریکه قحطانی وی باشد میتواند بود که قبل خلافت وی باشد و منجمله کسی باشد که عیسی او را امیر ساخته ست بر ایشان
و رحمت بودن او برای اهل یمن مستلزم آن نیست که از اهل یمن باشد و دفع او حبشه را از ایشان بر وجهی که جز در یمن
ایمان باقی نماند برای رحمت بودن کافی ست و نیز حجاز از یمن ست و لهذا کعبه را یمانیه گویند و نیز درینجا دلالت بر تأخر
ایمان اهل یمن از اهل مدینه نیست تا آنکه هر دو در حدیث متعارض گردند و مؤید مراد بودن حجاز بیمن آنست که خلافت
در آن وقت بارض مقدسه باشد نه بیمن و هر چه باشد این نیز دال ست بر تقدم هدم کعبه بر موت مؤمنین و لکن باقی میماند

احتمال آنکه این هدم بعد دابه باشد زیرا که خروج او شب مزدلفه باشد و وی طواف کند بر مردم منی مگر آنکه بگویند که حج جاری ماند بعد خراب هدم کعبه و مکه معمور ماند بعد از وی و بعضی گفته اند که هدم او بعد جمله آیات ست قریب قیام ساعت تا آنکه حج منقطع شود و نماند در زمین کسیکه الله گوید و مؤید اوست آنکه زمن عیسی همه سلم و خیر و برکت و امن ست و کعبه قبله مسلمانان ست و حج بسوی او یکی از ارکان دین ست پس میباید که باقی ماند کعبه ببقاء مسلمین و منهدم شود با رفع قرآن و اشارت بسوی آن خواهد آمد ان شاء الله تعالی فقهاء گفته اند چون هدم کرده شود کعبه و العیاذ بالله پس عرصه کعبه در منزلت کعبه ست و هر که خارج اوست او را استقبال این عرصه مطلقا جائز ست اگرچه بالاتر از وی باشد مثل آنکه کسی نماز بر جبل ابو قبیس بگذارد و هر که نماز بگذارد در وی ضرور ست که استقبال کند و شاخص بود بر قدر دو ثلث ذراع از بناء او یا آنچه ملحق باوست مثل عصا مسمره یا شجره نابته اگرچه خشک باشد یا تراب مجتمع یا حجر باشد یا سخاکی بود و دران فرو آید بمقدار مذکور ور نه نمازش صحیح نیست و همچنین طواف می باید که خارج از وی کند و الله اعلم **فصل چهارم** در مسند رویانی از ابو لاز آورده که وی شنید رسول خدا را صلعم میفرمود سیکون رجل من قریش اخنس یلی سلطانا ثم یغلب علیه او ینزع منه فیفر الی الروم فیاتی بهم الی الاسکندریة فیقاتل اهل الاسلام بها فذلک اول الملاحم و در روایتی از وی ست سیکون بمصر رجل من بنی امیة اخنس بنحوه و نعیم بن حماد از عبد الله بن عمرو آورده تقاتلکم الاندلس بوسیم فیاتیکم مدد کم من الشام فیهزمهم الله ثم یاتیکم الحبشة فی ثلثمائة الف فتقاتلونهم انتم و اهل الشام فیهزمهم الله و از عمر رضی الله عنه مروی ست که مردی را از اهل مصر گفت لیاتینکم اهل الاندلس فیقاتلونکم بوسیم حتی ترکض الخیل فی الدم یهزمهم الله ثم یاتیکم الحبشة فی العام الثانی و نیز نعیم بن حماد از ابو قبیل آورده که بیرون آمد و روان روزی از نزد مسلمه بن مخلد و وی امیر بود بر مصر و گذشت بر عبد الله بن عمرو باستعجال عبد الله او را اندک درنگ کرد و گفت کجا میروی گفت امیر مرا بسوی منف فرستاده ست تا کنز فرعون برای او حفر کنم عبد الله گفت برگرد بسوی او و از من بروی سلام بخوان و بگو که کنز فرعون ترا و یاران ترا نیست بلکه برای حبشه ست که در سفینه های خود بیایند بارادهٔ فسطاط و سیر کنند تا آنکه در منف فرود شوند پس ظاهر کند خدا تعالی برای ایشان کنز فرعون را و بگیرند از وی چندانکه خواهند و بگویند هیچ غنیمتی بهتر ازین نمیخواهیم در رجوع کنند و در پی ایشان مسلمانان برآیند و اینها را دریابند و حق تعالی حبشه را شکست دهد و مسلمانان بقتل و اسر ایشان پردازند اخرجه السیوطی فی جزء له و در ازهار العروش فی اخبار الحبوش گفته که حاکم در مستدرک از طریق عبد الله بن صالح آورده که گفت حدیث کرد مرا ابو قبیل از عبد الله بن عمرو که مردی از اعداء مسلمین در اندلس ست او را ذو العرف گویند وی جمع میکند از قبائل شرک جمع عظیم و هر که در اندلس ست می شناسد که او را طاقت مقابلهٔ او نیست و اهل القوة از مسلمانان در سفن نشسته بسوی طنجه میگریزند و باقی مانند ضعفاء ناس و جماعت ایشان که سفن ندارند که بران عبور نمایند و برانگیزد خدای تعالی آهو عالی را او پراگنده شود برای ایشان بدریا پس عبور کنند و عل یعنی بز کوهی و نه پوشد آب یا سمهای او را و به بینند این را مردم گویند الوعل الوعل و بگذرند همه مردم در پی او و بعده دریا بر حال سابق خود گردد و بگذرد دشمن بر مراکب چون اهل افریقیه ایشان را به بینند همه ازانجا بگریزند و مسلمانان اندلس همراه ایشان راه فرار گیرند تا آنکه داخل فسطاط شوند و متوجه شود این عدو تا آنکه نزول کند

درمیان تربوط تا اہرام کہ مسافت پنج برید ست وانجا ہی را ہیدی پر کنند و برآید بسوی ایشان رایت مسلمانان بریل و
نصرت دہد خدا یتعالی ایشان را بر دشمنان و ہزیمت خورند و کشته شوند تا موضع لوعہ کہ مسافت دہ شب ست و اہل فسطاط
بعجل و ادانی ایشان تا ہفت سال آتش افروزند و ذو العرف از قتل سفلت شود و باوی کتابی ست کہ نظر نمیکند دران
مگر کہ منہزم میشود پس بیاید دران ذکر اسلام وا رکرده شود بدخول در سلم پس امان طلبد بر جان خود و برکسیکہ اجابت اسلام
کند از قوم او و مسلمان گردد و باز آید در سال دوم مردی از حبشہ کہ او را اسیس گویند وی جمعی عظیم فراہم کند و مسلمانان
از وی بگریزند تا آنکہ درانجا و مادون او احدی از مسلمانان باقی نماند مگر آنکہ بفسطاط در آید و اسیس با جیش خود در منق
فرود آید و رایت مسلمانان بر جسر برای مقابلہ ایشان بیرون آید و نصرت دہد حق تعالی مسلمانان را بر ایشان پس مقاتلہ
کنند و اسیر نمایند ایشان را تا آنکہ یک اسود یعنی حبشی بیک عبا یعنی جامہ فروختہ شود حاکم گفتہ موقوف صحیح الاسناد
انتہی در اشاعہ گفتہ درین حدیث اشکال ست چہ واقعہ ذو العرف تا حال واقع نشده ورنہ ذکر وی در کتب تواریخ
نوشتہ میشد و اگر وقوع او در استقبال گوئیم نیز مشکل ست زیرا کہ در اندلس درانوقت بلکہ امروز مسلمانی نیست پس گریختن
ایشان بسوی غیر ما یعنی چہ و میتوان گفت کہ آنجا مسلمانان باشند کہ آنہارا بر جزیہ مقرر داشتہ اند و چون آن اوان برسد
بگریزند و ممکن کہ وقوع این واقعہ بعد موت مہدی و تناقص دین و رجوع مردم بسوی شرک باشد و مصر بسبب بعض خلفاء در
بیت المقدس آباد باشد با لاسلام و این واقعہ قبل ہدم بیت یا بعد او شود علی ما سبق من الخلاف فی وقتہ لکن قرطبی در
تذکرہ گفتہ کہ ایشان جہدی و اتباع او باشند و جائیکہ وقل دران مشی کند حبسری ست کہ ذو القرنین از برای یمین امر بنا
کرده ست چون وقت این واقعہ در رسد بروی بگذرند و مرور نمایند و اللہ اعلم انتہی **باب دہم** دربیان طلوع شمس از مغرب
و خروج دابۃ الارض و این نیز یکی از اشراط عظیمہ قرب ساعت ست و ازین ہر دو امارت ہرچہ سابق دیگر شود دان دیگر در پی او
باشد پس اگر آفتاب پیشتر طالع شود دابہ وقت چاشت ہمان روز بیرون آید یا قریب باین وقت و اگر دابہ پیشتر خارج شد شمس
فردای آن طلوع کند ابن ابی شیبہ و احمد و عبد بن حمید و ابو داؤد و ابن ماجہ و ابن منذر و ابن مردویہ و بیہقی ہمگنان از
عبد اللہ بن عمرو روایت کرده اند کہ گفت حفظت من رسول اللہ صلعم اول الایات خروجا طلوع الشمس من مغربہا و
خروج الدابۃ ضحی فایہما کانت قبل طلوع صاحبتہا فالاخری علی اثرہا و گفت عبد اللہ و بود کہ کتب میخواند گمان میکنم کہ
اول این ہر دو در خروج طلوع شمس از مغرب ست حاکم گفتہ والذی یظہر ان طلوع الشمس من مغربہا قبل خروج الدابۃ
و حافظ ابن حجر باعتماد قول حاکم فرموده و لعل الحکمۃ فی ذلک ان لطلوع الشمس من مغربہا ینسد باب التوبۃ فتجیٔ الدابۃ
فتمیز بین المومن و الکافر تکمیلا للمقصود من اغلاق باب التوبۃ انتہی و درین باب دو فصل ست **فصل اول** در طلوع
شمس از مغرب قال اللہ تعالی یوم یاتی بعض آیات ربک لا ینفع نفسا ایمانہا لم تکن آمنت من قبل او کسبت فی ایمانہا خیرا جمہور
مفسرین برانند کہ مراد باین بعض آیات طلوع شمس از مغرب ست و قال تعالی و جمع الشمس و القمر فریابی و عبد بن حمید
و ابن ابی حاتم و طبرانی و ابو الشیخ از ابن مسعود در تفسیر بعض آیات روایت کرده اند کہ گفت طلوع الشمس و القمر من مغربہا
مقترنین کالبعیرین القرینین بعده این آیہ خواند و جمع الشمس و القمر و ابو ہریرہ گفتہ فرمود رسول خدا صلعم لا تقوم الساعۃ

حتی تطلع الشمس من مغربہا فاذا طلعت ورآہا الناس آمنوا جمیعا حین لاینفع نفسا ایمانہا ثم قرء الآیۃ اخرجہ عبد الرزاق
وعبد بن حمید والستۃ غیر الترمذی وابن المنذر وابو الشیخ وابن مردویہ والبیہقی و ہم ابن مردویہ از حذیفہ روایت
کردہ کہ پرسیدم رسول خدا را صلعم چیست آیت طلوع شمس از مغرب می فرمود دراز شود این شب تا آنکہ باشد بقدر دو شب
و نیز روی حا ابن ابی حاتم از ابن عباس آوردہ اند کہ فرمود آنحضرت صلعم آیۃ تلکم اللیلۃ ان تطول قدر لیلتین او ثلاث
فیستیقظ الذین یخشون ربہم فیصلون ویعملون کما کانوا ولا یری الا قد قامت النجوم مکانہا ثم یرقدون ثم یقومون ثم
یقضون صلاتہم واللیل کانہ لم ینقص فیضطجعون حتی اذا استیقظوا واللیل مکانہ حتی یتطاول علیہم اللیل فاذا راوا ذلک
خافوا ان یکون ذلک بین یدی امر عظیم فیفزع الناس و ہاج بعضہم فی بعض فقالوا ما ہذا فیفزعون الی المساجد فاذا
اصبحوا طال علیہم طلوع الشمس فبینما ہم ینتظرون طلوعہا من المشرق اذ ہی طلعت علیہم من مغربہا فیضج الناس ضجۃ واحدۃ
حتی اذا صارت فی وسط السماء رجعت وطلعت من مطلعہا در رسالہ حشریہ گفتہ در ماہ ذیحجہ بعد یوم النحر شب دراز گردد
بحدیکہ مسافران تنگ دل شوند و بچگان از خواب خیزند و مواشی برای چراگاہ شور کنند و ہرگز صبح نشود تا آنکہ مردمان
از ہیبت خلق بیقرار شوند و نالہ و زاری آغاز کنند و توبہ و استغفار نمایند چون درازی شب بقدر سہ چہار شب
رسد مردم در اضطراب باشند کہ ناگاہ قرص آفتاب با نور قلیل بشکل کسوف قمر از جانب مغرب طلوع کند آنوقت ہیچکس
نباشد مگر بوحدانیت حق اقرار کند لیکن بوقت طلوع آفتاب از مغرب دروازۂ توبہ کہ ہفتاد سال راہ عرض دارد و
ہمیشہ کشادہ می ماند و در طرف مغرب ست بند شود نہ توبۂ کسی پذیرا شود و نہ ایمان کسی قبول چون آفتاب از ہمان
طرف مغرب چندی مرتفع شود کہ بوقت چاشت میرسد باز بحکم الہی میل بافق کند و بدستور غروب شود و بعد از ان
روز از طرف مشرق با نور و رونق بمعتاد خود برآمدہ باشد اخرج ابو الشیخ وابن مردویہ از انس آوردہ کہ گفت قال رسول
اللہ صلعم صبیحۃ تطلع الشمس من مغربہا یصیر فی الامۃ قردۃ وخنازیر وتطوی الدواوین وتجف الاقلام لایزاد فی حسنۃ ولا
ینقص من سیئۃ ولاینفع نفسا ایمانہا لم تکن آمنت من قبل الآیہ و بیہقی از عبد اللہ بن عمر آوردہ کہ صدقہ دہند مردم
زر سرخ را و قبول کردہ نشود از ایشان و گفتہ شود کہ کاش دیروز می بود و ابن مردویہ از ابن عباس آوردہ کہ
ہمیشہ جاری میشود آفتاب از مطلع خود بسوی مغرب خویش تا آنکہ بیاید آنوقت کہ مقرر کردہ ست او تعالی برای
توبۂ بندگان خود پس اذن خواہد آفتاب کہ از کجا طلوع کند و اذن طلبد قمر کہ از کجا طالع شود پس اذن نشود این ہر دو را
و محبوس داشتہ شوند مقدار سہ شب برای آفتاب و دو شب برای ماہتاب و نشناسند مقدار حبس این ہر دو مگر
اندکی از مردم و ایشان بقیۂ اہل ارض و حاملان قرآن اند میخوانند ہر مرد از ایشان ورد خود درین شب
و چون فارغ شود از ان و نظر کند شب حال خود ست پس شناسند طول این شب مگر حملۂ قرآن و ندا کنند بعض
ایشان مر بعض را و فراہم شوند در مساجد خود بتضرع و بکا و صراخ بقیہ این شب و مقدار این شب سہ ساعت ست
بعدہ بفرستند خدا یتعالی جبریل را بسوی شمس و قمر و بگوید کہ رب تعالی امر میفرماید شما را کہ برگردید بسوی مغارب
خویش و طالع شوید از انجا چہ نیست ضوء برای شما نزد ما و نہ نور پس بگریند مہر و ماہ از خوف روز قیامت و خوف موت

و رجوع کنند هر دو و طالع شوند از مغارب خود پس و در این میان که مردم این چنین اند و تضرع میکنند بسوی خدای عز و جل
و غافلان در غفلات خویش هستند که ندا کند منادی آگاه باشید که دروازهٔ توبه بند شد و مهر و ماه از مغرب بر آمده طلوع
نمودند پس نظر کنند مردم و این هر دو اسود شده اند همچو عکم نیست ضوء برای ایشان و نه نور فذلک قوله تعالی و جمع الشمس
و القمر و در اشاعه گفته عکم غراره را گویند یعنی کالغرارتین العظیمتین و از اینجاست که هر که غرایر را بر شتری بندد او را عکام خوانند گویم
در صراح گفته عکم بالکسر تنگ بار عکمان دو تنگ جامه دان و عکمت المتاع شد و ته عکام بالکسر باربند عکم تنگ بار بر ستور بستن
و برای کسی تنگ بار بستن انتهی و غراره بالکسر غرائر جمع در صراح لغته و اظنه معربا انتهی و غر شکن جامه و نور زیوست در حدیث
ام زرع ست عکومها رداح پس مرتفع شوند این هر دو همچو دو شتر مقرون که نزاع میکند هر یک از آنها صاحب خود را در استباق
و فریاد بر آرند اهل دنیا و غافل شوند مادران از اولاد خود و نهند هر زن باردار بار خود را و اما صالحان و ابرار پس نفع دهد
ایشان را گریستن ایشان در آن روز و نوشته شود ایشان را عبادت و اما فاسقان و فجار پس سود نبخشد ایشان را گریه
ایشان آن روز و نوشته شود بر ایشان حسرت و افسوس و چون برسند مهر و ماه بناف آسمان که نیمهٔ اوست بیاید این هر دو
را جبرئیل و بگیرد قرون ایشان را و رد کند هر دو را بسوی مغرب و غائب نکند اینها را در مغارب اینها یعنی مغارب طلوع
آن روز که جهت مشرق ست و لکن غروب کند هر دو را در مغارب آنها که باب توبه ست عمر بن الخطاب آنحضرت را گفت باب توبه
چه باشد فرمود ای عمر آفریده ست خدا بابی برای توبه در پس مغرب و آن از ابواب جنت ست او را دو مصراع ست از
ذهب مرصع مکلل بجواهر اند و در میان این مصراع تا آن مصراع مسافت چهل ساله راه ست برای سوار تیز رو و این باب
کشاده ست از روزی که خدا خلق خود را آفریده تا بامداد این شب نزد طلوع شمس و قمر از مغارب خود و توبه نکرد بنده از بندگان
خدا توبهٔ نصوح از زمان آدم تا امروز مگر آنکه در آمد توبه درین باب پس مرفوع میشود بسوی خدا پس گفت معاذ بن جبل
ای رسول خدا توبهٔ نصوح چیست فرمود نادم میشود بنده بر گناهی که کرده ست و می گریزد از ان بسوی خدا باز عود نمیکند
بسوی آن گناه تا آنکه برگردد شیر در پستان فرمود پس غروب میکند آن هر دو را جبرئیل در آن باب پس بند کرده میشوند
هر دو مصراع و التیام میشود میان هر دو بیکدیگر تا آنچنانکه گویا میان هر دو گاهی شگاف نبود و نه خلل و چون باب توبه
بند شود قبول کرده نشود برای هیچ بنده بعد از ان توبه و سود ندهد او را هیچ حسنه که بکند آنرا مگر آن حسنه که پیش از ان
کرده ست که آن جاری میشود برای ایشان و بر ایشان بعد از آن چنانکه جاری میشد قبل از ان فذلک قوله تعالی یوم
یأتی بعض آیات ربک لا ینفع الآیه پس گفت ابی بن کعب ای رسول خدا صلعم فدایت باد مادر و پدر من چه کرده شود با مهر و ماه بعد
از ان و چه شود حال مردم و دنیا فرمود ای ابی پوشانیده شود شمس و قمر را بعد از ان ضوء و نور پس طالع شوند بر مردم
و ظاهر شوند چنانکه قبل از ان بودند و اما مردم پس چون ببینند این آیت و عظمت او را الحاح کنند بر دنیا و آباد سازند
او را و جاری کنند در ان نهرها و بنشانند در وی درختان و بنا کنند در ان بنیان و اما دنیا پس اگر نتاجد برای مردی
اسپ کره سوار نشود از ان تا آنکه بر پا شود قیامت از وقت طلوع شمس از مغرب تا روز نفخ صور فقها گفته اند این شب از
دو شب چه یکروز باشد و در وی همین پنج نماز گذارده شود زیرا که در شب اول خود هیچ نماز نبود چه بعد نماز مغرب

وعشا بجواب رفته باشند و در شب دیگر بار روز صلوة خمسه بجا آرند و این صلوة بر قیاس ایام دجال بجامع طول باشد
چنانکه قیاس کردند و روز اخیر او را بر روز اول و برین تقدیر هر که بخواب رفته است از نماز خود و آنرا نگذارده بروی
با قضای پنجگانه قضای نماز نیست که آنرا نگذارده بخفت و این واضح ست و داخل شود وقت نماز صبح روز طلوع مهر از مغرب
بطلوع فجر و نماز ظهر برجوع شمس در وسط سما که این بمنزله زوال ست و عصر و مغرب و عشا مثل بقیه ایام باشد والله اعلم ابن
ابی شیبه از ابن عمر آورده که گفت اشرار بعد اخیار بست و یکصد سال مانند در اشاعه گفته کذا فی الاصل المنقول عنه یعنی
اینقدر باقی مانند و روی عن ابن عمر قال یمکث الناس بعد طلوع الشمس من مغربها عشرین و مایة سنة و روی عبد بن حمید
عنه ایضا قال تبقی شرار الناس بعد طلوع الشمس من مغربها عشرین و مایة سنة و نعیم از وی روایت کرده که بر پا نشود ساعت
تا آنکه پرستند عرب چیزیرا که می پرستند پدران ایشان بست و یکصد سال بعد نزول عیسی بن مریم و بعد دجال و عبد بن
حمید از ابوهریره روایت نموده که گفت فرموده رسول خدا صلعم لا تقوم الساعة حتی یلتقی الشیخان الکبیران فیقول
احدهما لصاحبه متی ولدت فیقول زمن طلعت الشمس من مغربها یعنی دو مرد پیر با هم بر خورند و یکی از دیگری پرسد که
کی پیدا شده وی گوید بزمانه طلوع آفتاب از مغرب نیز وی و ابن ابی شیبه و ابن منذر از وی آورده اند که همه آیات
در هشت ماه ست و غیر ابن ابی شیبه اخراج کرده اند از ابوالعالیه که گفت الآیات کلها فی ستة اشهر یعنی همه در شش ماه
باشد و گذشت لو ان رجلا انتج له مهر لم یرکبه حتی ینفخ فی الصور در فتح الباری گفته و تبعه فی القناعة که طریق جمع
میان این روایات آنست که مدت همین بست و یکصد سال ست لکن این مدت بسیار تیز بگذرد و بسرعت هر چه تمام تر بمقدار بست
و یکصد ماه چنانکه در صحیح مسلم است از ابوهریره مرفوعا لا تقوم الساعة حتی تکون السنة کالشهر الحدیث وفیه والیوم کالساعة
الساعة کاحتراق السعفة انتهی و برین تقدیر تقارب زمان و تقاصر ایام دو بار شود یکبار در زمن دجال و بعده برکت ارض
و طول ایام بحالها گردد باز بعد موت عیسی نقصان پذیرد تا آنکه در آخر دنیا باین حال گردد در اشاعه گفته و هذا تنبیه حسن
لم ار من نبه علیه و بالله التوفیق گویم آنچه در فتح و قناعه گفته مقتضی آنست که این مدت بمقدار دوازده سال از ستین باشد
پس اشکال بحال خود ست زیرا که رکوب اسپ کره در دو سال هم میشود و بر تقدیر تسلیم و تحمل آنکه مراد بدان رکوب
برای کر و فر در حرب ست و این در خیل اصیل می باشد این رکوب در عشر و ما بعد آن خواهد بود و جمع میان آن و میان
روایت هشت یا شش ماه ممکن نیست و نیز منافی اوست حدیث سابق ابوهریره حتی یلتقی الشیخان الخ مگر آنکه گویند که
کبر و کلانی اهل آن زمان بر حسب سن شان باشد و بران انتاج مهر و رکوب در سنین معتاده تقدیر کنند و اولی آنست که
جمع باین طور کنند که مدت قلیله نظر ببقاء مومنین ست و یکصد و بست سال برای کفار و اشرار چنانکه روایت سابق الاشرار
بعد الاخیار بدان تصریح میکند و معهذا لابد ست از قول بتقارب زمان تا چهل سال که در حدیث سابق ابن مسعود در
بقاء مومنین واقع شده بمقدار چهل ماه باشد و تقدیر انتاج مهر و رکوب واضح گردد و معنی قیام ساعت دران حین
بر ینحال آنست که قیام او بر مومنان باشد بموت ایشان و نظیره ما فی البخاری ان رجلا سأله صلعم عن الساعة فنظر
الی احدث القوم سنا فقال ان یستنفد هذا عمره لم یمت حتی تقوم الساعة علما گفته اند مراد ساعت حاضرین ست نه ساعت

عامهٔ خلق ولکن تاویل روایت ثمانیة اشهر وسنة اشهر اگر بصحت رسد قطعاً واجب ست توقف اختلاف کرده اند در آنکه چون
این دجال شود دنیا بعد از وی ممتد گردد تا آنکه این امر منتشر شود و متواتر او منقطع شوند خبر از ان بدرجهٔ احاد رسد پس هر که
در ان حین اسلام آرد و توبه کند از وی این توبه مقبول شود یا نه ابو اللیث سمرقندی در تفسیر خود از عمران بن حصین آورده
که عدم قبول ایمان و توبه نزد طلوع ست هر که بعد ازان مسلمان شود توبه کند توبه او پذیرفته شود حافظ در فتح الباری گفته آنچه
احادیث ثابتهٔ صحاح وحسان بران دلالت میکنند آنست که قبول توبه را غایت طلوع شمس از مغرب ست مفهومش آنست
که بعد ازان قبول نیست بلکه در بعض روایات تصریح بعدم قبول آمده چنانکه احمد وطبرانی از مالک بن یخامر و معاویه و
عبد الرحمن بن عوف وعبد الله بن عمرو مرفوعا آورده اند لاتزال التوبة مقبولة حتی تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت طبع علی
کل قلب بما فیه وکفی الناس العمل و در حدیث سابق ابن عباس ست نزد ابن مردویه فاذا اغلق ذلک الباب لم تقبل بعد ذلک
توبة ولا تنفع حسنة و نزد نعیم بن حماد ست از ابن عمرو فینادی منادٍ یا ایها الذین آمنوا قد قبل منکم یا ایها الذین کفروا
قد اغلق عنکم باب التوبة وجفت الاقلام وطویت الصحف و از طریق یزید بن شریح وکثیر بن مره آمده اذا طلعت الشمس
من المغرب یطبع علی القلوب بما فیها و ترفع الحفظة و تومر الملائکة ان لا یکتبوا عملا و عبد بن حمید وطبرانی بسند صحیح از عایشة رضی الله
عنها آورده اند اذا خرجت اول الآیات یعنی طلوع الشمس من مغربها طرحت الاقلام وطویت الصحف وخلصت الحفظة
وشهدت الاجساد علی الاعمال وعن ابن مسعود قال الآیة التی تختم بها الاعمال طلوع الشمس من مغربها حافظ گفته این آثار
بعض وی بعض میکنند و همه متفق اند بر آنکه چون شمس از مغرب آید باب توبه بند شود و بعد ازان مفتوح نگردد و این خاص بروز
طلوع او نیست بلکه تا یوم قیامت ممتد شود گویم ومؤید اوست افتادن ابلیس در سجده نزد طلوع او و دابه او را بکشد
چه وی نمیرد تا آنکه فارغ شود از عمل کما سیاتی **فصل دوم** در بیان اول آیات در بعض روایات آمده که اول آیات
طلوع شمس از مغرب ست و در بعض خروج دجال را و در بعض خروج دابه را و در بعض ظهور نار را که حاشر مردم بسوی محشر
شان باشد اول آیات نشان داده اند حافظ ابن حجر فرموده طریق جمع آنست که دجال اول آیات عظام موذن بتغیر
احوال عامه در ارض ست پس منافی تقدم مهدی بر دجال نباشد و این تغیر منتهی شود بموت عیسی بن مریم و بعد
از وی بقحطانی وغیره و طلوع شمس از مغرب اول آیات موذن بتغیر احوال عالم علوی ست و این منتهی شود بقیام
ساعت یعنی و دابه همراه اوست گویا هر دو یک چیز اند و خروج نار اول آیات موذن بقیام ساعت ست انتهی و هذا جمع
حسن رحمه الله تعالی و دلالت میکند بران آنچه در بعض روایات آمده و آخر ذلک یعنی الآیات نار تحشر الناس الی محشرهم
و نعیم از وهب بن منبه آورده که گفت اول آیات روم ست باز دجال سوم یاجوج وماجوج چهارم عیسی یعنی چهارم بودن عیسی
باعتبار تاخر وی از یاجوج وماجوج ست اگرچه باعتبار نزول او مقدم بر وی ست و باین اعتبار ثالث میشود نه رابع و
باعتبار آخر رابع ست پنجم دخان کما فی الحدیث و سیاتی بیانه ششم دابه و شمردن او باعتبار آیات ارضیه ست و هر که طلوع
شمس را نشمرده پس این نیز مؤید جمع حافظ ست ولکن اگر میگفت که این منتهی شود بخروج دابه بدلیل قول وی که عیسی
بمنزلهٔ اولی واصح می بود و بودن روم اول آیات حقیقیه ست و بودن دجال اول اضافی زیرا که وی اعظم ست از روم و

روم نظر باو تیزبین نیست صاحب اشاعه درین مقام تبصره نوشته و دران قوله تعالی یوم یاتی بعض آیات ربک الی آخر الآیه
ایراد کرده تقریر اشکالی نموده و اجوبه آن بتحقیق تمام از تفسیر بیضاوی و تفسیر کورانی در رد کشاف و مذهب اعتزال او
آورده و حواله ابو السعود نموده و اجوبه او را نانابه نکات بیانیه خطابیه گفته و مدح اجوبه بیضاوی کرده و از صاحب انتصاف نقل
آورده و خود هم اشارت بعض اجوبه جدیده نموده بعده نوشته که و لبعض متاخری محققی العجم علی هذه الآیة رسالة مبسوطة
ملبسان لمناطقه انی فیها بالعجب العجاب و کشف فیها عن وجه المقصود الحجاب گفته و لبعض المحشین علی البیضاوی هنا خبط و
اضطراب انتهی چون محل این اشکال و تقریر جواب و کتب تفسیر ست درین مقام ایرادش ضرور نیست و نعیم بن حماد در فتن و حاکم
در مستدرک از ابن مسعود روایت کرده اند که گفت لبث نکنند یعنی مردم بعد یاجوج و ماجوج تا آنکه برآید آفتاب از مغرب و
خشک شود خامها و پیچیده شود نامها و قبول کرده نشود توبه از احدی و بیفتد ابلیس سجده کنان و ندا کند ای بارخدا امر سجده
میکنم برای هر که خواهی تو و فراهم شوند بسوی او شیاطین و گویند ای سید ما بسوی کدام یک فزع میکنی وی گوید
سوال کرده بودم رب خود را که مهلت دهد مرا تا روز بعث پس مهلت داد مرا تا روز وقت معلوم و برآمد آفتاب از مغرب
و این روز وقت معلوم ست و ظاهر شوند شیاطین بر روی ارض تا آنکه بگوید مرد این قرین من ست که اغوا میکرد مرا پس حمد
خدا را که رسوا کرد او را و افتاده ماند ابلیس در سجده گریه کنان تا آنکه بیرون آید بسوی او دابه و بکشند او را و وی در سجده
باشد و این روایت دلالت دارد بر تاخر دابه از شمس و تمتع کنند مومنان بعده چهل سال تمنا نکنند چیزی را مگر آنکه داده شوند
تا آنکه تمام شود چهل سال بعد دابه پس رجوع کند در ایشان مرگ و شتابی کند و هیچ مومن باقی نماند و همین کفار باشند و تهارج
کنند در طرق همچو بهائم تا آنکه جماع کند مرد مادر خود را در میان راه برخیزد یکی از وی و فرود آید یکی و افضل ایشان کسی باشد
که بگوید اگر کناره میکردید شما از راه بهتر می بود پس این چنین می شده باشند و پیدا نشود احدی از نکاح بعده عقیم سازد خدا
زنان را تا سی سال و همه اولاد زنا شرار مردم باشند و بر ایشان برپا شود قیامت طبرانی و ابن مردویه از عمرو بن
العاص آورده که گفت چون برآید مهر از باختر بیفتد ابلیس سجده کنان ندا کند و جهر نماید الهی مرنی اسجد لمن شئت و فراهم
آیند بسوی او زبانیه او و گویند ای سید ما این چه تفرع ست وی گوید انما سالت ربی ان ینظرنی الی یوم الوقت
المعلوم و هذا الوقت المعلوم و بیرون آید دابة الارض از شگافی که در صفاست و اول قدم که بنهد در انطاکیه نهد و بیاید
ابلیس او بشکند او را یعنی بکشد **قف** در طلوع شمس از مغرب دست بر اهل هیئت و بر هر که موافق ایشانست میگویند
که ذات نیران از فلکیات بسیطه اند مقتضیات او مختلف نمیشود و تغیر عادی علیه بدان راهی نیابد کرمانی گفته و قواعدهم
منقوضة و مقدماتهم ممنوعة و علی تقدیر تسلیمها فلا امتناع من انطباق منطقة البروج علی المعدل بحیث یصیر المشرق مغربا
والمغرب مشرقا انتهی گویم این جواب بمسلمات خصم ست ورنه نص کتاب و سنت در ما نحن فیه حجت نیره بس است گویم حافظ
عبدالرحمن بن عبدالقادر بن مهدی الهاشمی العلوی را در حدود سنه یازده صد و چهل و چهار هجری از اول آیات
که قبل ساعت ظاهر شود مثل دخان و دابه و طلوع شمس از مغرب و نزول عیسی و یاجوج و ماجوج و خسوف ثلاثه که یکی در
مشرق و دوم در مغرب و سوم بجزیره عرب شود و نار خارج از یمن و مکث دجال وغیره پرسیده بود ندایشان

بجواب سوال مذکور فتوی نوشتہ اند چون از تحقیق وصبیق بہ نہ وافرد ارو ایراد یش بعینہا دریں فصل مناسب افتاد
میگوید الآیات التی بین یدی الساعۃ اولہا علی الحقیقۃ کما جاء فی حدیث الحاکم والبیہقی وافتی بہ الحافظ ابن حجر العسقلانی
وتبعہ الحافظ السخاوی وغیرہ خروج الدجال من قبل المشرق جزما کما قالہ الترمذی فی الدیباجۃ وابن حجر فی الفتح لکن جاء فی
روایۃ من خراسان وفی اخری من اصبہان ویمکث فی الارض اربعین یوما منہا یوم کسنۃ ویوم کجمعۃ وسائر ایامہ کایامکم ویطوف
الارض کلہا خلا مکۃ والمدینۃ ثم نزول عیسے بن مریم علیہما السلام فینزل کما فی الحدیث عند المنارۃ البیضاء شرقی دمشق فیقتل
الدجال بباب لد عند بیت المقدس ویمکث فی الارض اربعین عاما وفی حدیث ابن عمر انہ یمکث خمسا واربعین سنۃ وفی خلال
ہذہ الاربعین یخرج یاجوج وماجوج وہم قیل من ولد آدم من غیر حوی وقیل من ذریۃ نوح وقیل غیر ذلک لم یات فی مدۃ مکثہم فی الارض
شیئی بل ظاہر الاحادیث انہم بجسران یتوسطوا الارض ویقربوا بیت المقدس یقتلہم اللہ بالنغف ای الدود والذی یدخل اذانہم
ثم بعد ذلک یموت عیسی ثم یطلع الشمس من مغربہا ولا تزال طالعۃ ذلک الیوم الی ان تصل الی کبد السماء ثم تزول وتعود الی
المغرب ای من مطلعہا ویطلع بعد ذلک الیوم من المشرق کعادتہا فان قلت جاء فی روایۃ اول الآیات طلوع الشمس من مغربہا
فکیف یکون اسناد ذلک قلت ہو اول الآیات باعتبار وہو آیۃ الآیات العظام السماویۃ المؤذنۃ بتنزل العالم وخرابہ ای ہو
خارج علی مجاری العادات المالوفۃ واما خروج الدجال فہو اول حقیقۃ او ہو اول الآیات الارضیۃ العظام المؤذنۃ بتغیر الاحوال
العامۃ فی معظم الارض ثم بعد طلوع الشمس من مغربہا یخرج الدابۃ کما قال الحاکم خروجہا ضحی کما فی صحیح مسلم قال الحافظ ابن حجر و
السخاوی والحکمۃ فی ذلک ان بطلوع الشمس من مغربہا یغلق باب التوبۃ فتخرج الدابۃ تمیز المؤمن من الکافر تکمیلا للمقصود
من اغلاق باب التوبۃ وخروج الدابۃ قیل من مدینۃ لوط وقیل من بعض اودیۃ تہامۃ خارج مکۃ وقیل من مکۃ وہو المشہور ثم
اختلف فقیل من صدع بالصفا وقیل بالمروۃ وقیل من شعب اجیاد ویجمع بین ہذہ الاقوال بما جاء فی الاحادیث المرفوعۃ والموقوفۃ
کما قال الحافظ السخاوی وغیرہ من انہا تخرج ثلاث خرجات الاولی من اقصی البادیۃ ولا یدخل ذکرہا القریۃ یعنی مکۃ ثم تمکث زمانا
طویلا ثم یخرج مرۃ اخری دون تلک ای من بادیۃ قریبۃ من تلک البادیۃ فیعلو ذکرہا القریۃ یعنی مکۃ الثالثۃ خروجہا العام
لکل الخلق من مکۃ فتسم المومن فیبیض وجہہ ویکتب بین عینیہ مومن وتسم الکافر ویکتب بین عینیہ کافر فیسود وجہہ وتطوف
الارض کلہا ثم الدخان ویمکث فی الارض اربعین یوما کما فی الحدیث من روایۃ حذیفۃ مرفوعا وتعم الارض فیاخذ بانفاس
الکفار ویاخذ المومن کہیئۃ الزکام وانما یکون قریبا من قیام الساعۃ واما الخسوفات الثلثۃ فالذی بالمشرق ہو ما وقع
بعراق العجم کما قالہ ابن الجوزی وغیرہ واقرہ علیہ صاحب الدیباجۃ والسخاوی وغیرہ والذی بالمغرب فما وقع بقرب الاندلس
من بلدۃ تستر دخونا کما قالوہ ایضا واما الذی بجزیرۃ العرب فالمراد بہا ہنا الخسف الذی یقع ببیداء من الارض وفی روایۃ
ببیداء من المدینۃ یقع بالجیش الذی یغزو الکعبۃ قالہ الحافظ الدمیری فی شرح ابن ماجۃ قال العلماء والمراد بالبیداء من
المدینۃ ہو الشرف ای المحل المرتفع الذی قدام ذی الحلیفۃ جہۃ مکۃ واللہ اعلم ویخرج اکثر ہذہ الآیات والناس بحالہم
او اکثرہم من قراءۃ القران وغیرہ لکن بعد طلوع الشمس من مغربہا کما فی الحدیث یبعث اللہ ریحا الیمن من الحریر فیقبض
ارواح المومنین ثم یبقی الناس کالحمر حتی قال صلعم کما فی الصحیحین یتہارجون تہارج الحمر ای یتسافدون او یتقاتلون ثم تخرج

هذه الآیات کلها کما فی صحیح مسلم نار تخرج من قعر عدن تسوق الناس الی محشرهم ای ارض محشرهم تبیت معهم اذا باتوا و
تقیل معهم اذا قالوا ثم ینفخ فی الصور النفخة الاولی فیموت کل الخلق و یمکثون اربعین عاما کما فی الصحیحین ثم ینفخ فی الصور النفخة
الثانیة فیقوم الخلق للعرض و الحساب فان قلت قول مسلم آخر الآیات النار التی تخرج ینافیه روایة اول اشراط الساعة نار
تحشر الناس قلت لا منافاة بینهما لانه آخر حقیقة و اول بالنسبة لاحوال الساعة ای البعث اذ یقع بعدها النفخ فی الصور
و قیام الناس للموقف فهذا جواب ما تضمنه السؤال و الله اعلم بحقیقة الحال انتهی کلامه **فصل سوم** در بیان دابة الارض
قال الله تعالی و اذا وقع القول علیهم اخرجنا لهم دابة من الارض الآیة اهل تفسیر گفته اند این وقتی شود که امر بمعروف و نهی عن
المنکر نکنند بیضاوی گفته اذا دنی وقوع معناه و هو ما وعدوا من البعث و العقاب ابن مسعود گفته اذا مات العلماء و ذهب
العلم و رفع القرآن اخرجنا لهم دابة من الارض تکلمهم من الکلام و مؤید اوست قرائت ابی این کلمه را بلفظ تنبئهم و قری تحدثهم
و این تکلم ببطلان سائر ادیان باشد جز اسلام و بعضی گفته اند مشتق از کلم ست بمعنی جرح و زخم و تفعیل برای تکثیر باشد و مؤید
اوست قرائت وی تکلمهم بفتح و سکون و قری تجرحهم و ابو الحواری از ابن عباس پرسید که تکلمهم او تکلم فرمود هر دو کار بکند
با مومن سخن نماید و کافر را زخمی سازد و گذشت که این دابه همان جساسه ست و بیضاوی وغیره بدان جزم نموده و قرائت
کوفیان و یعقوب ان الناس بفتح همزه ست و باقیان بکسر همزه خوانده اند بر آنکه حکایت معنی قول دابه یا حکایت قول اوست و مؤید این ست
آنچه بیاید که وی ندا کند باعلی صوت خود ان الناس کانوا بآیاتنا لا یوقنون یا استیناف ست و علت برای خروج او
یا علت برای تکلم او بر قرائت کسر یا علت بحذف جار بر قرائت فتح ای انما اخرجناها لان الناس کانوا او انما تکلمهم لان الناس
کانوا و ابو العالیه گفته وقوع قول سد باب ایمان و توبه ست و برین تقدیر در کتاب کریم نیز اشارت باشد بسوی تاخر دابه از
طلوع شمس من المغرب برا که وقوع قول باوست و اما حلیه و سیرت و خروج دابه پس در حلیه او از ابن عباس آمده که او را گردن
دراز باشد و به بیند او را هر که در مشرق ست چنانکه به بیند او را هر که در مغرب ست و او را روئی ست مثل روی انسان
و منقاری ست همچو منقار طیر پشم دارد و زغب ست و ابو هریره گفته انها ذات عصب و ریش در صراح گوید عصبه پی عصب
جمع معصوب سخت گوشت و ابن عباس گفته انها ذات وبر و ریش یعنی پشم و پر دارد و فیها من کل لون لها اربع قوائم یعنی
رنگ دارد و چهار پایه ست و ابن عمر گفته انها زغباء ذات وبر و ریش یعنی صاحب موی زرد کوچک ست و حذیفه گفته
انها سلعة ذات وبر و ریش لن یدرکها طالب و لا یفوتها هارب یعنی تیز رو ست نه دریابد او را طالب و فوت نشود او را هارب
یعنی گریزنده و علی کرم الله وجهه را گفتند که مردم گمان میکنند که تو دابة الارض هستی فرمود و الله دابه را پر و موی کوچک
زرد باشد و مرا خود پر و زغب نیست و او را سم باشد و مرا سم نیست و وی بیرون آید دونده مثل اسپ تیز رو سه بار
و هنوز دو ثلث او هم بیرون نیامده و از عمرو بن عاص مرویست که سر او بآسمان ساید و بیرون نیاید پای او از زمین و ابن عمر
گفته انها تخرج کجری الفرس ثلاثة ایام لم یخرج ثلثها و این قریب بروایت سابق مروی از علی ست و ابو هریره گفته ان فیها
من کل لون ما بین قرنیها فرسخ للراکب المجد یعنی میان هر دو شاخ او مسافت یک کروه ست برای سوار تیز رو و ابن
عباس گفته انها مولفة ذات زغب و ریش فیها من الوان الدواب کلها و فیها من کل امة سیما و سیماها من هذه الامة انها

تکلم الناس بلسان عربی مبین تکلمهم بکلامهم یعنی در روی رنگ همه چوپایها باشد و علامتی داشته باشد از هر است و علامت او
از این رو است انسب که سخن کند ایشان را بکلام ایشان بزبان عربی واضح در اشاعة گفته زغب پرهای کوچک که اول چیزیکه
بیرون آید از ان قاله فی النهایه گویم در صراح گفته زغب چوزهای زرد موی از لغب الشعر او نبت بعد الحلق و از لغب الفرخ
طلع ریشه بزیادة اللام انتهی خوانا ابن زبیر مرویست که وی وصف کرد دابه را و گفت سرش سر گاو است و چشم او چشم خوک
و گوش او گوش فیل و شاخ او شاخ ایل یعنی بز کوهی و گردن او گردن نعامه یعنی شتر مرغ و سینه او سینه اسد یعنی شیر
و رنگ او رنگ پلنگ و خاصرا و یعنی میان تهی خاصر گربه و دم او دم بز و پاهای او قوائم شتر و گذشت از ابن عباس که روی او
روی انسان و منقار او منقار طیر باشد و در میان هر دو مفصل از وی دوازده ذراع باشد زهی نقش طرازی قدرت
که چندین صورت در یک پیکر جلوه گر گردانید و عاصم بن حبیب بن اصبهان گفته شنیدم علی کرم الله وجهه را بر منبر میفرمود
ان دابة الارض تاکل بفیها و تکلم بن استها یعنی طعام از دهن خورد و گفتگو از جای بیخال کند و از حسن مرویست که موسی
سوال کرد او تعالی را که بنماید بوی دابه را پس بیرون آمد سه روز و شب میرفت در آسمان و دیده نمیشد یکی از طرفا او
پس دید موسی منظر فظیع و گفت ای رب دفرما این را و بازگردان پس رد کرد او را و اما سیرت او پس با وی عصای
موسی و خاتم سلیمان بن داود باشد و باواز بلند ندا کند که ان الناس کانوا بآیاتنا غافلون و داغ دهد مردم مومن و کافر را
اما مومن پس دیده شود در روی او همچو ستاره درخشان و بنویسد در میان هر دو چشم او لفظ مومن و اما کافر پس بنگارد
میان هر دو چشم وی نکته سیاه کافر و در روایتی آمده فتلقی المومن فتسمه فی وجهه و اکتة تبیض بها وجهه وتسم الکافر و اکتة
تسود لها وجهه در صراح گفته و کته نجک کالنقطة یقال فی عینه و کتة انتهی و در روایتی آمده و فارفض ای تفرق الناس عنها شتی و معا
و ثبت عصابة من المومنین و عرفوا انهم لن یعجزوا الله فبدأت بهم فجعلت وجوههم حتی جعلتها کانها الکوکب الدری و ولت
فی الارض لا یدرکها طالب و لا ینجو منها هارب حتی ان الرجل لیعوذ منها بالصلاة فتاتیه من خلفه فتقول یا فلان الآن
تصلی فیقبل علیها فتسمه فی وجهه ثم تنطلق ویشترک الناس فی الاموال ویصطحبون فی الامصار یعرف المومن الکافر و
بالعکس حتی ان المومن یقول یا کافر اقض حقی و حتی ان الکافر لیقول یا مومن اقض حقی یعنی مردم از وی جدا گردند و گروه
مسلمانان ثابت مانند و بشناسند که ایشان خدا را عاجز نتوانند کرد و شروع کند دابه بمسلمانان و روی های شان چو
اختر درخشنده شود و در همه زمین گردش کند هیچ جوینده او را نیابد و هیچ گریزنده از وی نجات نیابد تا آنکه مردی
پناه بنماز برده باشد وی از پس او آمده بگوید الحال نماز میگذاری چون نمازی متوجه وی شود در روی او داغ دهد برود
و مردم در اموال و صحبت شریک یکدیگر شوند در امصار و بلاد و مومن کافر را و کافر مومن را بشناسد مومن گوید
ای کافر حق من ادا کنی و کافر گوید ای مومن حق من بده و در روایتی آمده که بیرون آمده سه آواز کند و بشنود آواز او را
هر که میان خافقین است در صراح گفته خافقان مشرق و مغرب و در لفظی آمده رو کند بنجد و آواز کند آنچنانکه بشنود
آنرا پس رو کند بشام و صرخه ناقده برآرد و بعده مستقبل مغرب شود و صرخه ناقده کند و رو کند بسوی یمن و آواز کند
آوازیکه برسد آنجا را و در روایتی آمده که باقی نماند مومنی مگر آنکه نکته نهد در مسجد وی یعنی جای سجده که پیشانی است

بعضا می موی نکته سفید و فاش شود این نکته تا آنکه درخشان شود بوی روی او و نماند هیچ کافر مگر آنکه نکته سیاه نهاد
در بروی او بخاتم سلیمان و نمایان شود این نکته تا آنکه سیاه شود بوی روی او تا آنکه خرید و فروخت کنند مردم در اسواق
بانکه بکم خدایا مومن و بکم خدایا کافر یعنی این چیز بچه چی ارزد و قیمت او چیست و وی بگوید بگیران برا ای مومن و مومن گو بگیر
این برا ای کافر و در روایتی آمده که بیاید کافر را و وی نماز میگذارد در مسجد پس بگوید که این نماز از حاجت تو نیست این
نیست مگر عادت و بشکند او را و بنویسد میان هر دو چشم او لفظ کذاب گذشت که وی بکشد ابلیس را و بشکند او را
و اما خروج او پس وارد شده که او را سه خروج در دهر باشد یکبار از اقصای بادیه برآید و در روایتی از منتهای یمن
و داخل نشود ذکر او در قریه یعنی مکه باز پنهان ماند زمان دراز باز بیرون آید بار دیگر کمتر از اول و عالی شود ذکر او
در اهل بادیه و درآید ذکر او در قریه یعنی مکه آنحضرت فرمود صلعم باز درین اثنا که مردم در اعظم مساجد از روی حرمت
بر او تعالی و اکرم آن باشند یعنی مسجد حرام نترساند ایشان را مگر آنکه وی میچرد میان رکن و مقام و وی افشاند
بر سر خود خاک را پس متفرق شوند از وی مردم جدا جدا این چنین وارد شده ست از ابن عباس و حذیفه و بعض طرق حدیث
حذیفه صحیح ست و نیز ابن عباس گفته که بیرون آید دابه از بعض اودیهٔ تهامه یعنی در بعض خروج خود و اولی در خروج او اخیر
ست و ابو هریره و ابن عمرو و عایشه گفته اند که انها تخرج باجیاد و ابن عمر از آنحضرت صلعم آورده که فرمود می بینم جای را
که بیرون آید از وی دابه و آن جای روبروی شگافی ست که در صفاست و هم ابن عمر گفته که خروج او از صفا باشد شب
منی و بامداد کنند میان سر و دم او نلغزد و نغزنده و نه بیرون آید برآینده تا آنکه چون فارغ گردد وی از آنچه امر کرده ست
خدایتعالی هلاک شود هالک و نجات یابد ناجی و اول قدم که نهد در انطاکیه باشد و در بعض روایات ست که از مروه
بیرون آید و در بعض از مدینهٔ قوم لوط و در بعض از وراء مکه و جمع میان این روایات دو گونه ست یکی آنکه او را سه
خروج باشد پس در یک خروج از مدینهٔ قوم لوط برآید و بروی صادق ست که از اقصای بادیه برآمده ست و در بعض
خروج از بعض اودیهٔ تهامه برآید و صادق ست بران که از وراء مکه یا یمن برآمده چه حجاز یمانی ست و لهذا کعبه را
یمانیه گویند و در نوبت اخیر از مکه برآید و بنا بر عظم جثه و طول او میتواند که از میان مکه و صفا و اجیاد بیرون آید چه
بقدر سه روز یا زیاده مکث خواهد کرد و درین هیچ صادق ست که گویند که از مروه برآمد یا از صفا یا از اجیاد یا از مسجد
دوم آنکه از جمیع این اماکن بیرون آید در یک آن بطور خرق عادت در صور مثالیه و این مبنی ست بر ثبوت عالم مثال
محسوس و فتوی داد سیوطی در بارهٔ دو مرد که سوگند خوردند هر دو بطلاق مضمون هر سوگند آنکه شیخ عبدالقادر
طحطوحی نزد او در شب احد معین خفته با آنکه این طلاق واقع نشده از هیچکی ازان دو مرد و گفته که این مسئله از قدیم
واقع شده علما دران بعدم حنث فتوی داده اند انتهی در اشاعه گفته بعده ابن علان را دیدم که در تفسیر خود مسمی
بضیاء السبیل گفته بالفظه و قد قیل تخرج فی کل بلد دابة مما هو مبثوث لتنوعها فی الارض و لیست واحدة فدابة علی هذا
القول اسم جنس انتهی و چون قائل شویم بتعدد صور مثالیه از قول بجسیسه اغنا میشود انتهی کلام الاشاعه گویم وجه سوم
آنست که وی با این همه جثهٔ عظیمه که دارد سریع السیر ست بغایت درجه چنانکه گذشته که خروج او مثل دویدن اسپ تیز رو

تا سه روز باشد پس ممکن که این خروج واحد باشد الا آنکه او از جای خاص یا سه جای مبتلا باشد و در اقصر مدت واصل
زمان در اکثر مواضع دیدن او اتفاق افتد و هرکه او را در جای بیند آن جا را محل خروج او بیان کند و در واقع خروج
او جز یکجای خاص نباشد و مسموع است خروج او هنگام شام و در شب منی در رساله حشریه گفته روز دوم آن یعنی از طلوع
شمس از مغرب که مردم در آن بیان باشند کوه صفا که بجانب مشرق کعبه است بزلزله شق شود و از آنجا جانور تا در شکل بیرون
آید و سابق یکبار در ملک یمن و یکبار در نجد چرچه ظهور او در افواه عوام افتاده باشد لیکن بزودی غائب شده باشد
و این مرتبه سوم بتمامی صورت خود آشکارا شود و در شکل مشابهت بهفت جانور دارد در رویش چون چهره آدمی
و پایش چون پای شتر و گردنش با یال چون یال اسپ دمش چون دم گاو و کفلش چون کفل آهو و شاخهایش چون
شاخهای گوزن و دستهایش چون دستهای بوزنه و بفصاحت گویا باشد در یک دست او عصای
حضرت موسی و در دست دوم خاتم حضرت سلیمان و در جمیع بلاد سیر کند بسرعت تمام هیچ جوینده نتواندش یافت
و هیچ گریزنده از دست او رهائی نیابد و هیچ خزنده از دست او پناه نبرد بر هر کسی نشانی زند اگر صاحب ایمان است بعصای
حضرت موسی علیه السلام بر پیشانی او خطی نورانی کشد که تمام چهره از و منور و پر رونق گردد و اگر ایمان ندارد بخاتم
حضرت سلیمن بر بینی یا بر گردن او مهره سیاه زند که از تیرگی او تمام چهره مکدر و خجل و بی رونق شود تا آنکه بر یک دسترخوان
جمعی نشینند ایمان و کفر هر یکی بر دیگری هویدا باشد این جانور را دابة الارض میگویند چون ازین کار فارغ شود
غائب گردد انتهی و الله اعلم و بالله التوفیق **باب یازدهم** در بیان دخان و ریح بارده و نار که از قعر عدن بر آید و این نیز
یکی از اشراط ساعت کبری است و درین باب فصلهاست **فصل اول** در بیان دخان و ریح بارده حذیفه بن اسید گفته
طلع علینا رسول الله صلعم و نحن نتذاکر فقال ما تذاکرون قالوا الساعة یا رسول الله قال انها لن تقوم حتی تروا قبلها عشر آیات
فذکر الدخان و الدجال الحدیث اخرجه مسلم و الترمذی و ابن ماجه و در روایت کرد حذیفه از آنحضرت صلعم که این دخان که منجمله
ده علامت قیامت است چهل روز در زمین مکث کند و در روایتی آمده که انفاس کفار را بگیرد و مومنان را بر هیئت زکام
اخذ کند و گذشت که نزد هلاک یاجوج و ماجوج دخانی بیاید و سه روز بایستد پس محتمل که این همان دخان باشد یا غیر
و لکن لابد است که پیش از ریح باشد چه بعد ریح خود مومنی باقی نماند و نزد دخان مومن یافته شود چنانکه صریح عبارت
است و منها ریح طیبة تقبض روح کل مومن ثم رجوع الناس الی عبادة الاوثان و دین آبائهم در رساله حشریه گفته دخانی
عظیم در آسمان نمودار شود و بر زمین فرود آید مردم را تنگ سازد و مومنان را زکام و تشنگی دماغ و آواز و کدورت
حواس لاحق شود و منافقین و کافرین را بیهوشی پدید آید و بعضی در یک روز و بعضی در دو روز و بعضی در سه روز
با فاقت آیند تا چهل روز دخان پایدار ماند بعد از آن آسمان صاف شود انتهی مسلم و غیره از عائشه آورده اند که
گفت نمیرود روز و شب تا آنکه پرستیده شود لات و عزی بجز خدا الحدیث و در وی است فیبعث الله ریحا طیبة فیتوفی
بها کل مومن فی قلبه مثقال حبة من ایمان فیبقی من لا خیر فیهم فیرجعون الی دین آبائهم و این را شاهدی است از حدیث حذیفه
بن اسید و احمد و مسلم از ابن عمر آورده که پیشتر بقیرستند خدا یعنی بعد موت عیسی بادی سرد از طرف شام پس

بر روی زمین هیچکی که در دل او برابر ذره از ایمان باشد مگر آنکه قبض کند او را تا آنکه اگر یکی از ایشان در جگر
کوه در آید این باد بروی داخل شده قبض روح او بکند و باقی مانند شرار مردم در خفت طیر و احلام سباع نه
معروف را شناسند و از منکر انکار کنند و متمثل شوند برای ایشان شیاطین و گویند شما قبول نمیکنید آنها بگوید
چه میفرمائید را پس امر کنند ایشانرا بعبادت بتان و بپرستند آنهارا و ایشانرا درین حال رزق بسیار و عیش خوب باشد که ناگاه در صور بدمند در اشعة
گفته این منافی قتل دابه مر ابلیس را است بحسب ظاهر و ممکن که با وجود بعد چنین گویند که این شیطانها غیر ابلیس اند و احمد و مسلم و ترمذی از نواس بن سمعان روایت
کرده اند که فبینما هم کذلک و بعث الله ریحا طیبة فتاخذهم تحت آباطهم فتقبض روح کل مؤمن و مسلم و یبقی شرار الناس یتهارجون فیها تهارج
الحمر فعلیهم تقوم الساعة یعنی این باد زیر بغل ایشان را بگیرد و از ان بمیرند و مردم بد باقی مانند و چون خران گرد
زنان بر جهند و ساعت برایشان قایم شود و از ابن مسعود گذشته که مومنان تمتع کنند بعد دابه چهل سال بعده
در ایشان مرگ آید و شتابی کند و مومن نماند و کفار تهارج در طرق مثل بهائم کنند و احدی مولود از نکاح نشود و
زنان تا سی سال عقیم شوند و همگنان ولد الزنا بدترین مردم باشند و علیهم تقوم الساعة و حاکم از ابوهریره آورده که
برانگیزد خدایتعالی بادی از طرف یمن نرم تر از ریشم نگذارد احدیرا که در دلش برابر دانه از ایمان باشد مگر که
قبض کند آنرا سناوی در تخریج احادیث مصابیح گفته جواب را اختلاف این هر دو روایت یعنی وزیدن ریح از طرف شام
و از طرف یمن آنست که این هر دو ریح شامی و یمانی اند و ابن ماجه از حذیفه بن الیمان روایت کرده که کهنه شود اسلام
چنانکه کهنه میشود نشان جامه تا آنکه دانسته نشود که روزه چیست و نماز کدام و نسک و صدقه چه و باقی مانند طائفه از
مردم شیخ کبیر و زن پیر سال گویند آبا خود را برین کلمه یافته ایم پس ما هم میگوئیم مردی حذیفه را گفت این کلمه چه اغنا
کند از او شان حذیفه از وی اعراض کرد وی باز اعادهٔ سوال نمود بار دوم و سوم پس حذیفه در بار سوم گفت
نجات دهد ایشان را از آتش دوزخ و احمد بسند قوی از انس رضی الله عنه آورده که لا تقوم الساعة حتی لا یقال
فی الارض لا اله الا الله و این حدیث نزد مسلم نیز هست لیکن بلفظ الله الله و درین احادیث دلالت ست برانکه مراد
بشرار در حدیث همان کسانند که لا اله الا الله یا الله الله نگویند و مادام که در نوع انسانی کسی هست که کلمه طیبه میگوید
ساعت قائم نمیشود و قیام او نخواهد بود مگر بر کفار که نکاح را نشناسند و نه از نکاح متولد شوند بلکه بهائم در صورت
انسان باشند و در حقیقت انسان نیستند اولئک کالانعام بل هم اضل سه اینکه می بینی خلاف آدم اند +
نیستند آدم غلاف آدم اند شیخ ابن عربی حاتمی در فصوص بذیل فص شیث فائده ذکر کرده و در اشاعه آنرا مع کلام
شارح او جامی رح آورده وهی قال رح و علی قدم شیث علیه السلام بل علی قلبه فی التهیؤ للتجلیات الذاتیة و العطایا
الوهبیة یکون آخر مولود یولد فی النوع الانسانی لان مراتب الوجود دوریة فلما ان شیث علیه السلام کان اول مولود
من سلسلة اولاد آدم المتهیئة الینا ینبغی ان یکون آخر مولود ایضا کذلک لتتم الدورة بانطباق آخرها علی اولها و هو
حامل اسراره من علومه و تجلیاته لما ذکرنا و لیس یولد بعده ولد فی هذا النوع الانسانی فهو خاتم الاولاد یولد معه فی
بطن واحد اخت له کما ان شیث علیه السلام ایضا کان کذلک فان حوی کانت تلد لآدم فی کل بطن ذکرا و انثی فتخرج

اخته قبله ويخرج هو بعدها لانه لو لم يتأخر عنها في الولادة لم يكن خاتم الاولاد وليشبه ان يكون شيث عليه السلام في الخلقة يكبر
ذلک يكون اول مولود ويكون راسه عند رجليها ويكون مولده بالصين اقصى البلاد ولغته لغة بلده ويسري بعد ولادته
العقم في الرجال والنساء فيكثر النكاح من غير ولادة ويدعوهم الى الله فلا يجاب في هذه الدعوة فاذا قبضه الله وقبض مؤمني
زمانه بقي من بقي مثل البهائم فهم حيوانات في صور الانسان لاظهار كمال حقائق الحيوانية الطبيعية البهيمية السبعية في صور
الانسانية تماما على ما تقتضيه الطبيعة من حيث هي هي من غير وازع عقلي او مانع شرعي لا يحلون حلالا ولا يحرمون حراما يتبعون
حكم الطبيعة بشهوة مجردة عن العقل والشرع فعليهم تقوم الساعة وتخرب الدنيا وتنتقل الامر الى الآخرة انتهى بعده صاحب
اشاعه گفته که مراد شیخ رضی الله عنه بقوله لیس یولد بعده ولد في هذا النوع الانساني فهو خاتم الاولاد انتهی نوع انسانی
حقیقی ست پس نفی خاتم اولاد مومنین یا خاتم اولاد نکاح باشد وعقم دو بار شود یکم تبه در منکوحات وبار دیگر در مطلق زنان چنانکه قول
شارح من غیر ولادة اشارت میکند بدان چه اطلاق نکاح چنانکه بر عقد آید بر جماع هم می آید پس منافی آن نیست که بعد ازان
بهائم در صور انسان متولد شوند چنانکه کلام وی او من الزنا بدان مشیرست چنانکه صراحت او در حدیث سابق ابن
مسعود آمده فیکونون علی مثل ذلک حتی لا یولد لاحد من نکاح ثم یعقم الله النساء ثلثین سنة ویکونون کلهم اولاد زنا شرار
الناس علیهم تقوم الساعة پس منافاتی میان کلام شیخ واین حدیث نیست وحدیث را اگرچه حاکم تضعیف کرده اما کشف
صحیح دلالت بر صحت این مقدار از وی میکند بلکه برای بقیه او بلکه مجموع او را شواهد ست انتهی کلامه گویم این کشف
ابن العربی چیزی نیست خواب پریشان ست بلکه بلاء گران وهیچ نص صحیح مساعدت او نمیکند وایراد صاحب اشاعه
آنرا بلفظ فائده بلائی دیگرست و وی خواتم بسیار بسودای خام خود تراشیده پس چنانکه مهدی را خاتم الاولیاء در برابر
خاتم الانبیاء نام کرده این مرد موهوم را خاتم الاولاد لقب داده وامثال این امور تا از سنت مطهره وکتاب عزیز بپایه
ثبوت نرسد خوض دران وحکم بدان وتلقی آن همه بلیات وآفات در آفات ست واگر جزوی ازین افسانه موافق اثر
ابن مسعود افتاده نفع وسود نمی بخشد وقول او که مراتب وجود دوری ست ما نا بقول براهمه هنود ست که عالم فانی را
ادوار اربعه ثابت میکنند وهر دوره او را به لکوک سال تقدیر مینمایند وهلم جرا وگویند این آمد وشد همیشه کذلک
جاری وساری میماند ولا یعلم الغیب الا الله تعالی وحده بعده صاحب اشاعه گفته که حکمت عقم نساء تا سی سال والله اعلم
آنست که اگر ایشان توالد کنند لازم آید تعذیب صبیان قبل بلوغ وآنحضرت صلعم فرموده رفع القلم عن ثلاث ومنجمله
این هر سه یکی صبی ست تا آنکه بالغ شود واگرچه بلوغ برسیدن پانزده سالگی حاصل میشود لیکن حق تعالی ایشان را
الهام کند که بجوارح رسند برای الزام حجت ونتوان گفت که ایشان اهل فترت اند پس تعذیب ایشان چه قسم متصور
شود زیراکه از شرح فصوص گذشته که مولود مذکور دعوت ایشان بسوی خدا کند واجابت کرده نشود اینست
مانع ازانکه این مولود بعد هلاک جمیع مومنین باقی ماند برای الزام حجت واین موافق آن قول ست که شیطان را از قتل
نرساند واعمال بعد طلوع شمس از مغرب نوشته شود بعده در اشاعه گفته آنچه مذکور شد بحسب ظاهر منافی قول وی صلعم
ست لا تزال طائفة من امتي يقاتلون على الحق ظاهرين الحديث چه ظاهر روایت سابقه آنست که احدی از مومنان باقی

نماند تا بقائم بحق و ظاهر چه رسد در فتح الباری گفته ممکن که مراد بقول او که او تعالی آن ریح را امر بوزیدن فرموده آن باشد که ظهور این طائفه قبل سبوب وی می بود و گفته که باین جمع اشکال زائل میشود بتوفیق الله تعالی انتهی و ابا میکند از آن حجج در بعض روایات بجای امر خدا یوم القیامه وارد شده چه هرچه مقارب چیزی می باشد او را حکم آن چیز میدهند پس برینوقت بنابر قرب قیامت اطلاق قیامت کردند و این جمع او احسن از جمع غیر اوست با آنکه بعض مردم کفر کنند و بعضی باقی مانند بنابر منافاتش برای کلیات وارده کما لا یخفی و موضع اوست روایت حاکم از عقبه بن عامر و آن را صحیح گفته که گفت عقبه شنیدم رسول خدا را میفرمود لاتزال عصابة من امتی علی امر الله قاهرین علی العدو و لا یضرهم من خالفهم حتی تاتیهم الساعة پس گفت عبدالله بن عمرو که آری برانگیزد خدا ریحی که بوی او مسک و مس او سودن ابریشم باشد نگذارد هیچ نفس را که در دل وی برابر دانه از ایمان باشد مگر که قبض کند آنرا پس تر باقی مانند شرار مردم و برایشان برپا شود قیامت چه اینقول ابن عمرو در برابر روایت عقبه همچو صریح قول ماست والله اعلم در رساله حشریه گفته بعد غیبت دآبة الارض باد خوش عروز از طرف جنوب که بسبب آن زیر بغل هر صاحب ایمان دردی پیدا شود که افضل پیش از فاضل و فاضل پیش از ناقص و ناقص پیش از فاسق مردن گیرند و در قرب قیامت نطق حیوانات و جمادات مانند چابک و ران و پاپوش بسیار شود و اینها باحوال خانه و دیگر امور خبر دهند انتهی **قف** این قصه مشتمل ست بر چند امارت عظمی از آثار قیامت کبری آن از انجمله رفع قرآن کریم ست از مصاحف و از صدور و دیلمی از حذیفه و ابوهریره مرفوعا روایت کرده که بروند کتاب الله در یک شب بامداد کنند مردم و نیست از وی آیتی و نه حرفی در جوف مگر آنکه منسوخ شده یعنی رفته و فراموش گردیده و از ابن عمر آورده که قائم نمیشود قیامت تا آنکه مرفوع شود قرآن از انجا که آمده و باشد او را دوی یعنی آوازی گرد عرش همچو آواز مگسان انگبین و گوید رب عز و جل چیست ترا ای قرآن گوید نیک خرجت و فیک عدت اتلی فلا یعمل بی پس نزد این حال برداشته شود قرآن و اخرج الخطیب فی تاریخه و ابن مردویه فی تفسیره و الضیاء المقدسی فی صفة الجنة عن ابن عباس مرفوعا انزل الله تعالی من الجنة الی الارض خمسة انهار سیحون و جیحون و دجله و الفرات و النیل انزلها الله من عین واحدة من عیون الجنة من اسفل درجة من درجاتها علی جناحی جبریل واستودعها الجبال و اجراها فی الارض و جعل فیها منافع للناس فذلک قوله تعالی و انزلنا من السماء ماء بقدر فاسکناه فی الارض فاذا کان عند خروج یاجوج و ماجوج ارسل الله جبریل فیرفع من الارض القرآن و العلم و الحجر من البیت و مقام ابراهیم و تابوت موسی بما فیه و هذه الانهار الخمسة فیرفع کل ذلک الی السماء فذلک قوله تعالی و انا علی ذهاب به لقادرون فاذا رفعت هذه الاشیاء من الارض عدم اهلها خیرها ذکره السیوطی فی حسن المحاضرة و سجزی از ابن عمر روایت کرده که برپا نمیشود ساعت تا آنکه برداشته شود رکن و قرآن و ازرقی در تاریخ مکه آورده اول ما یرفع الرکن و القرآن و رؤیا النبی صلعم فی المنام یعنی کسی آنحضرت صلعم را بخواب بیند و ابن ماجه بسند قوی و حاکم و بیهقی و ضیاء از حذیفه رضی الله عنه روایت کرده اند که یدرس الاسلام کما یدرس وشی الثوب حتی لا یدری ما صیام و لا صلوة و لا نسک و لا صدقة و یسری علی کتاب الله لیلة فلا تبقی فی الارض منه آیة و یبقی طوائف من الناس

الشیخ الکبیر والعجوز یقولون ادرکنا اباءنا علی هذه الکلمة لا اله الا الله فنقولها واز انجمله هدم کعبه است و احادیث آن با توجیها
گذشته و دریجا ذکر وی بجهت آن کردیم که بعضی گفته اند که این هدم بعد موت مؤمنین قریب قیامت نزد انقطاع حج شود
واز انجمله برگشتن مردم بسوی پرستش بتان است و احادیث آن نیز گذشته و بعض از مردم ایمان آرند بدجال و این است
محط حدیث تلحق قبائل من امتی بالمشرکین پس همه کافر شوند پیش از روز قیامت و این محط احادیث مصرحه بعموم است
و هر دو از اشراط اند و از انجمله بادی است که مردم را بدریا اندازد و از بحر فگند اخرج الستة غیر البخاری عن حذیفة
بن اسید مرفوعا لن تقوم الساعة حتی تروا قبلها عشرة آیات و قال فی العاشرة و ریح تلقی الناس فی البحر فی
لفظ الترمذی والعاشرة اما ریح تطرحهم فی البحر واما نزول عیسی بن مریم بالشک من الراوی و مراد بودن عیسی علامت
دهم در شمار است نه در وقوع و ظاهر وی آنست که این ریح غیر آن ریح است که یاجوج ماجوج را در بحر فرو خواهد افگند و
این ریح نزد خروج نار باشد یا خود همان باد باشد و از انجمله تقارب زمان و قصر ایام است بروجهی که سال همچو ماه باشد مسلم
از ابو هریره و ترمذی از انس روایت کرده اند که لا تقوم الساعة حتی یتقارب الزمان فتکون السنة کالشهر و یکون
الشهر کالجمعة و تکون الجمعة کالیوم و یکون الیوم کالساعة و تکون الساعة کالضرمة بالنار واللفظ للترمذی و در ذکر
دجال گذشته که این واقعه هم در زمان او باشد و مانع نیست از تکرر آن دو بار در زمن او و یکبار در آخر زمان فالقدرة
صالحة لکل شیء **فصل** در بیان خراب بلاد و امصار قبل از قیام قیامت قال الله تعالی وان من قریة الا نحن مهلکوها
قبل یوم القیامة او معذبوها عذابا شدیدا در تفسیر مدارک زیر این کریمه گفته قریه صالحه را اهلاک است و قریه طالحه را عذاب
مقاتل گفته یافتم در کتب ضحاک در تفسیر این آیه که ویرانی مکه معظمه از دست حبشه شود و هلاک مدینه بجوع و هلاک بصره بغرق و هلاک
کوفه بترک و هلاک جبال بصواعق و رواجف و هلاک خراسان بانواع عذاب و هلاک بلخ بهده یعنی بآواز هائل که از آسمان آید و بصدمه
اش اهل بلخ بمیرند و هلاک بدخشان بوطی اقوام و هلاک ترمذ بطاعون و هلاک صغانیان تا وشجر و بقتل کثیر و هلاک سمرقند بغلبه
بنی قنطورا یعنی ترک و همچنین هلاک فرغانه و بلده شاش و اسبیجاب و خوارزم و اما بخارا پس ارض جبابره است و بمیرند بقحط و جوع
و هلاک مرو بغلبه رمل و درین واقعه اهل علم و عبادت بمیرند و هلاک هرات ببارش مارها یعنی مارها از ابر فرو ریزند و ایشان را بگزند
و نیشاپور ببرق و رعد و ظلمات پس اکثری از ایشان هلاک شوند و ری بغلبه اهل طبرستان و دیلم و اما ارمینیه و اذربیجان بسم های
اسپان و یورش جیوش مخالفان و صواعق و زلازل و هلاک همدان بدر آمدن دیلم و هلاک حلوان بباد ساکن که ایشان خفته
باشند و ریح بر ایشان بوزد و چون بامداد کنند بوزینه و خوکها شده باشند بعده مردی از قبیله جهینه خروج کند و بمصر درآید
و ویل است از ان اهل دمشق و افریقیه و رمله و مصر او داخل نشود وی در بیت المقدس و هلاک سجستان بریح عاصف و باد
تند چند سنه پیاپی بوزد و بعد از وی آوازی از آسمان بسیار هولناک مسموع شود و اهل علم بشنیدن آن آواز بمیرند و هلاک
فارس و کرمان و صفهان بدست دشمنان و صیحه ایشان که از ان دلها منخلع و ابدان مات شوند انتهی ما فی المدارک و بغوی
در تفسیر خود زیر کریمه مذکوره نوشته خراب قریه و اهل قریه و انواع عذاب قتل شد از اکثر مردم کفر و عصیان موجب مقاتل
و غیره گفته اند که هلاک در حق مومنین است بالموت و عذاب در حق کفار است بانواع عقاب ابن مسعود رضی الله عنه فرموده

چون ظالم شوند تباه و برباد در قریه اذن میدهد خدا تعالی در اهلاک القریه انیست در کتاب یعنی قرآن کریم و از عباده بن صامت
مرویست که گفت شنیدم رسول خدا صلعم را میفرمود اول چیزیکه آفرید خدا قلم است گفت بنویس عرض کرد چه نویسم فرمود
بنویس قدر را آنچه بوده و آنچه کائن است انتهی کلام البغوی و در سعد السعادة و ارشاد المسلمین از علی کرم الله وجهه روایت کرده
که هرگاه قریب شود قیامت ملک شام که ولایت فراغت و نعمت است ویران شود از دست گروه از زمه و عراق را عقیب تاخم
مردی تباه کند و از ریجان بجنگ سالی گران برباد گردد و در فارس مرگ مفاجات در آید و در روایتی بمرگ سرخ بمیرند یعنی بزیر تیغ
بی دریغ کشته شوند و ارمینیه برحی مجانیق صواعق هلاک شود و در روایتی بقحط و شدت جوع و کوفه از دست ترک و بصره بطوفان
آب و مصر بطغیان نیل و دیلم از گرسنگی و روم بصاعقه و خراسان بآفات مختلفه و بلده مرو بتعرض کفار و حجاز و کاشغر بغزو کفار هند
و سغد بزلزله و گی و طوس بر دست غوریان و نیسابور بکثرت باران و موصل بباد سموم و مدائن بنکبات دهر و کرمان بمرگ
مفاجات و طبرستان بوقوع قحط و سجستان بهبوب باد صعبه گویند بادی بوزد که از صلابت آن کوه ها پاره شود و چون
برگ کاه بپرد و مردم از هول و ترس آن بمیرند و اول از همه بلخ ویران شود و در روایتی بطوفان آب ویران گردد و هرات
بمارهای گزنده و بغداد بطغیان آب دجله و اصفهان بموت ناگهان و در روایتی بمحاربه و یمن بملخ و در روایتی بتعرض حبش و
سند بمرض آبله و در روایتی بقتل یکدیگر و حرق اوطان بدست خود و طغیان بحر و مکه از دست حبش و مدینه بقحط و بدخشان
بجنگ اعدا و سرخس بیانگ هائل و غریو سخت و خوارزم بآسیب لشکریان و بخارا بقحط و تا خت ترکان و سمرقند بلشکر چنگیز
و فرغانه و جاج و اسپیجاب بدست کفار و در روایتی بدست ترک و همچنین جند و طرانجد و طالقان و فاریاب بطغیان خلیج و غزنه
بظلم غوریان و ترمذ و چغانیان بوبای طاعون و قسطنطنیه بر دست مهدی آخر الزمان بطریق فتح ویران شود انتهی گوئیم
آنچه از آیهٔ قرآن کریم ثابت میشود همین قدر است که پیش از قیامت هیچ قریه از قریات دنیا بی هلاک و بی عذاب شدید باقی
نماند و سیاق آیت دلالت میکند که این هلاک و عذاب دفعة واحدة نخواهد بود بلکه بحسب تقدیرات الهی و درین خصوصیات
مدخ بلاد که در روایات مرتضویه مذکور است که احتیاج رفع بسوی آنحضرت صلعم است چه این معنی بی ارشاد و اعلام شارع
دریافت نمیشود و اجتهاد را در امثال این امور مداخلت نیست پس اگر روایت آن آنحضرت امیر علیه السلام بصحت رسد
میتوان گفت که اصلی داشته باشد ورنه در خور التفات نیست اعتقاد اجمالی مضمون آیه کافی است و علم تفصیل آن
باوقات مقدره حواله او سبحانه تعالی است و مقریزی در کتاب المواعظ و الاعتبار گفته روی قاسم بن اصبغ عن کعب الاحبار
قال الجزیرة آمنة من الخراب حتی تخرب ارمینیة و مصر آمنة من الخراب حتی تخرب الجزیرة و الکوفة آمنة من الخراب حتی تکون
الملحمة و لا یخرج الدجال حتی تفتح القسطنطنیة و عن وهب بن منبه انه قال الجزیرة آمنة من الخراب حتی تخرب ارمینیة
و ارمینیة آمنة من الخراب حتی تخرب مصر و مصر آمنة من الخراب حتی تخرب الکوفة و لا تکون الملحمة الکبری حتی تخرب الکوفة
فاذا کانت الملحمة الکبری فتحت القسطنطنیة علی یدی رجل من بنی هاشم و خراب الاندلس من قبل الزنج و خراب افریقیة
من قبل الاندلس و خراب مصر من انقطاع النیل و اختلاف الجیوش فیها و خراب العراق من قبل الجوع و السیف و خراب
ارمینیة من قبل عدو من جرائم یحفرهم حتی لا یستطیعوا ان یشربوا من الفرات قطرة و خراب البصرة من قبل العراق و خراب

الابلة من قبل عدو يحفرهم مرة برا ومرة بحرا وخراب الري من قبل الديلم وخراب خراسان من قبل التبت وخراب التبت من
قبل الصين وخراب الصين من قبل الهند وخراب اليمن من قبل الجراد والسلطان وخراب مكة من قبل الحبشة وخراب المدينة
من قبل الجوع وفي رواية خراب ارمينية من قبل الرجيف والصواعق وخراب الاندلس والجزيرة من سنابك الخيول واختلاف الجيوش
وعن عبد الله بن الصامت قال ان اسرع الارضين خرابا البصرة ومصر فقيل له وما يخربهما وفيهما عيون الرجال والاموال
فقال يخربهما القتل الاحمر والجوع الاغبر كاني بالبصرة كانها نعامة جاثمة واما مصر فان نيلها ينضب وقال ييبس فيكون
ذلك خرابها وعن الاوزاعي اذا دخل اصحاب الرايات الصفر مصر فليحفر اهل الشام اسرابا تحت الارض وعن كعب علامة خروج
المهدي الوية تقبل من المغرب عليها رجل من كندة اعرج فاذا ظهر اهل المغرب على مصر فبطن الارض يومئذ خير لاهل الشام وعن سفيان
الثوري قال يخرج عنق من البربر فويل لاهل مصر وقال ابن لهيعة عن ابي الاسود عن مولى لشرحبيل بن حسنة ولعمرو
بن العاص قال سمعته يوما واستقبلنا فقال يا هالك مصر اذا رميت بالقسي الاربع قوس الاندلس وقوس الحبشة وقوس الترك
وقوس الروم وعن الشيباني قال تهلك مصر غرقا وحرقا وعن عبد الله بن سلام انه قال لابنته اذا بلغك ان الاسكندرية
قد فتحت فان كان خمارك بالمغرب فلا تاخذيه حتى تلحقي بالمشرق وعن ابن عباس يرفعه قال انزل الله تعالى من
الجنة الى الارض خمسة انهار سيحون وهو نهر الهند وجيحون وهو نهر بلخ ودجلة والفرات وهما نهرا العراق والنيل وهو نهر مصر انزلها الله
تعالى من عين واحدة من عيون الجنة من اسفل درجة من درجاتها على جناحي جبريل عليه السلام واستودعها الجبال واجراها في
الارض وجعل فيها منافع للناس في اصناف معايشهم وذلك قوله عز وجل وانزلنا من السماء ماء بقدر فاسكناه في الارض
فاذا كان عند خروج ياجوج وماجوج ارسل الله تعالى فرفع من الارض القران كله والعلم كله والحجر من ركن البيت ومقام ابراهيم
وتابوت موسى بما فيه وهذه الانهار الخمسة فيرفع كل ذلك الى السماء فذلك وانا على ذهاب به لقادرون فاذا رفعت هذه الاشياء
من الارض فقدت اهلها خير الدنيا والدين وعن عبد الله بن عمر قال ان اول مصر خرابا انطابلس وعنه قال في لاعلم السنة التي
تخرجون فيها من مصر قال سالم فقلت ما يخرجنا منها يا ابا محمد اعدو قال لا ولكن يخرجكم منها نيلكم هذا يغور فلا تبقى منه قطرة حتى تكون
فيه الكثبان من الرمل وتاكل سباع الارض حيتانه وكان لخراب مدينة فسطاط مصر سببان احدهما الشدة العظمى التي كانت في خلافة
المستنصر بالله الفاطمي والثاني حريق مصر في وزارة شاور بن مجير السعدي وقال محمد بن العربي الطائي في الملحمة المنسوبة اليه
قاهرة تعمر في سنة ثمان وخمسين وثلثماية وتخرب سنة ثمانين وسبعمائة وقال شارح هذه الملحمة كانت بداية عمارة القاهرة والنيرين
في شرفهما الشمس في برج الحمل والقمر في برج الثور وهو برج ثابت قال فعمر القاهرة ومدتها اربعمائة واحدى وستون سنة قال
في الاصل واذا نزل زحل برج الجوزاء عزت الاقوات بمصر وقل اغنياؤهم وكثر فقراؤهم ويكون الموت فيهم ويخرج اهل برقة
عن اوطانهم لاسيما اذا قارن زحل الجوزهر فان الحال يكون اشد واقوى قال الشارح كان ذلك في سنة اربع وستين وستمائة
في ايام الملك الظاهر ركن الدين بيبرس فانه نزل زحل برج الجوزاء فوقع الغلاء وفي اخر سنة اربع واول سنة خمس وتسعين
وستمائة في ايام الملك العادل كتبغا حل زحل في برج الجوزاء وكان معه الجوزهر فكانت اشد واقوى وكثر الغلاء والوباء
قال سئل المغيرة عن الترك ما هم فقال قوم مسلمون يامرون بالمعروف وينهون عن المنكر ويقيمون الحدود والواجبات

ويقاتلون في سبيل الشيطان مقاعدة فقيل له اتطول عمرهم قال لا تطول عمرهم قيل فكيف يكون زوالهم قال يكون هكذا وكان الى جانبه طبق كيزان فحركه حركة شديدة فتكسرت الكيزان فقال هكذا يكون زوالهم يقتل بعضهم بعضا قال سـ ١٥ احذروني من القران العاشر وزحل بالـ هلك قبل نقل الناشر قال الشارح اول القران العاشر في سنة خمس وثمانين وسبعمائة وفيه تكون حالات ردية بارض مصر وهذا يوافق ما في القول عن القاهرة وتخرب في سنة خمس وثمانين وسبعمائة يعني بداية انحطاطها من سنة خمس وثمانين وسبعمائة التي فيها القران العاشر ويثبت في عشرين سنة التي هي ايام القران قد ذكر في الربع الآخر اربعمائة واحدى وستين سنة وقد تخيلت انها مدة عمر القاهرة فاذا ردتها على تاريخ عمارتها بلغ ذلك ثمانمائة وتسع عشرة سنة وفي ذلك الوقت يكون زوالها وهو ما بين سنة ثمانين وسبعمائة الى سنة تسع عشرة وثمانمائة ويكون ذلك بسببه قحط عظيم وقلة خير وكثرة شر حتى تخرب يضعف اهلها قال قران زحل والمريخ في برج الجدي يكون في سنة سبعين وسبع مائة فتعد لكل مائة سنة من سني الهجرة ثلاث سنين فيكون ثلاثا وعشرين سنة تزيدها على سبعمائة وسبعين سنة تبلغ سبعمائة وثلاثا وتسعين سنة ففي مثلها من سني الهجرة يكون اول خراب القاهرة انتهى وتهذيب القول ان زحل كلما حل ببرج الجوزاء اتضعت احوال مصر وقلت اموالهم وكثر الغلاء والفناء عندهم بحسب الاوضاع الفلكية وزحل يحل في برج الجوزاء كل ثلثين سنة شمسية فيقيم فيه نحوا من ثلاثين شهرا واذا اعتبرت امور العالم وجدت الحال كما ذكرنا فانه كلما حل زحل برج الجوزاء وقع الغلاء بمصر وذكر ان القران العاشر تتضع فيه احوال القاهرة ورأينا الامر كما ذكرنا فان القران العاشر كان في سنة ست وثمانين وسبعمائة ومدة سنيه عشرون سنة شمسية آخرها سابع عشر رجب سنة سبع وثمانمائة وفي هذه المدة اتضع حال القاهرة واهلها اتضاعا قبيحا ومن الاوقات المحذورة لها ايضا اقتران زحل والمريخ في برج السرطان ويكون ذلك في كل ثلاثين سنة شمسية ويقترنان في سنة ثمان عشرة وثمانمائة وفي مدته تنقضي الاربعة المائة والاحدى والستون سنة التي ذكر انها عمر القاهرة في سنة تسع عشرة وثمانمائة وشواهد الحال اليوم تصدق ذلك لما عليه اهل القاهرة الآن من الفقر والفاقة وقلة المال وخراب الضياع والقرى وتداعي الدور للسقوط وشمول الخراب اكثر معمول القاهرة واختلاف اهل الدولة وقرب انقضاء مدتهم وغلاء سائر الاسعار ولقد سمعت عمن يرجع اليه في مثل ذلك ان العمارة تنتقل من القاهرة الى بركة الحبش فيصير هناك مدينة والله اعلم

گويم اين حال قاهره در عصر مقريزي بود ودرين تاريخ بلده مصر اعمر امصار است واهل او بكثرت اموال واولاد وجز آن از اسباب فراغ بال اكثر اهالي بلاد ارض اند وبعد ازين باز خراب شود تا آنكه بقرب ساعت خرابي او عود بعمران نكند واين اقترانات كه ذكر يافته اتفاقات ست ورنه حال عمران وخراب بلاد مصر باشد يا كدام بلده ديگر باوقات معينه جز حق سبحانه وتعالى كه مدبر ارض وسماء ومنزل امر از عرش علي ست ديگري نميداند تا تفصيل از شارع در ما نحن فيه موجود نباشد جزم باخبار اهل تنجيم نتوان كرد اگرچه بعض حوادث مطابق حسابات ايشان يا كشف مكاشفان واقع شود ومرور كه دوازده صد ونود سال از هجرت ماضي شده انقلاب عمران وخراب بلاد نسبت باز منه سابقه خيلي مختلف افتاده بسا مدن خراب كه آباد گرديده وبسا بلاد معموره كه ويران شده ولله الامر من قبل ومن بعد يفعل الله ما يشاء ويحكم ما يريد

فصل دوم در بيان ناركه از قعر عدن برآمده مردم را بسوي محشر ايشان برد واين نيز يكے از اشراط عظمى ست

و اخر آیات ست از انس رضی الله عنه مرفوعا مروی ست اما اول اشراط الساعة فنار تخرج من المشرق فتحشر الناس الی
المغرب الحدیث اخرجه احمد والبخاری وهم بخاری از حذیفه بن اسید مرفوعا آورده لن تقوم الساعة حتی تروا قبلها
عشر آیات الحدیث وفیه آخر ذلک نار تخرج من الیمن تطرد الناس الی محشرهم و در روایتی نار تخرج من قعر عدن تسوق الناس
الی المحشر و در لفظی من قعر عدن ابین و ابین بر وزن احمر نام بادشاهی ست که آنرا بنا کرده قال فی النهایه و وجه جمع میان اولیت
و آخریت او گذشته و مراد بمغرب محشر درین احادیث شام ست و زمین شام را ارض مقدس نامند و آن عبارت ست از
زمین واقعه میان فرات و بحر قلزم در طول و از ساحل بحر عمان تا بحر اسود در عرض و احمد و ابوداود و حاکم و ابونعیم از ابن عمر
رضی الله عنه روایت کرده اند که ستکون هجرة بعد هجرة فخیار اهل الارض الزمهم مهاجر ابراهیم ویبقی فی الارض شرارها تلفظهم
ارضوهم وتقذرهم نفس الله وتحشرهم النار مع القردة والخنازیر تبیت معهم اذا باتوا وتقیل معهم اذا قالوا وتاکل من تخلف
یعنی باشد هجرتی بعد این هجرت پس بهترین مردم زمین کسی ست که لازم گیرنده ست جای هجرت ابراهیم را و باقی مانند
بدترین مردم بیفگند ایشان را زمین ایشان و گنده داند ایشان را نفس خدا و حشر کند ایشان را آتش با بوزنه و خوکها
شب بسر کند با ایشان جائیکه شب کنند و قیلوله کند با ایشان جائیکه قیلوله کنند و بخورد کسی را که در پس ماند و مسخ قوم
سال قبل ولادت مسیح هم بنی اسرائیل بصورت قرده مسخ شده اند و در آخر زمان هم این چنین واقع شود در اشاعه گفته استقذار
نفس خدا از متشابهات ست ایمان بدان بر حسب مراد خدا و رسول واجب نیست حاجت بسوی تاویل او زیرا که حدیث
مثل قرآن ست لا یعلم تاویله الا الله والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا گویم ازینجا معلوم شد که مختار
و مذهب صاحب اشاعه نیز عدم تاویل صفات باری تعالی ست که در کتاب و سنت وارد شده و همین ست مذهب صحابه و تابعین
و ائمه مجتهدین و سلف صالحین و جماعه محدثین و جمله متبعین بخلاف اهل کلام از ارباب مذاهب اربعه که خوض در تاویل آیات
و صفات وارده در قرآن و حدیث میکنند و بی وجه موجه صرف نصوص از ظواهرش جائز میدارند و از اطلاق آن صفات
بر او تعالی بگمان تنزیه ذات مقدس وی و لزوم تشبیه در اطلاق احتراز مینمایند و نمیدانند که درین اعراض تعطیل نصوص
ست و تشبیه بکلمه اجمالیه قرآنیه لیس کمثله شیء منفی و زائل و قلاقل این مباحثه و مناظره قدیما و حدیثا سر بآسمان کشیده
و نوبت مقاتله و مباهله باهم اهل اسلام خصوصا در حنابله و دیگر طوائف جز ایشان رسیده و حق صرف و تحقیق حقیق بابتاع
درین مسئله مختار سلف امت و ائمه ایشان ست پس بس که اجرا و اطلاق صفات کما ورد و وجوب ایمان بمقتضای
لغت واضحه عرب و عدم تاویل و تعطیل و تشبیه و تکییف و تمثیل باشد و بالله التوفیق و احمد و ترمذی از ابن عمر آورده اند
و ترمذی آنرا حسن صحیح گفته که ستخرج نار من حضرموت او من بحر حضرموت قبل یوم القیامة تحشر الناس قالوا یا رسول
الله فما تامرنا قال علیکم بالشام یعنی خروج این نار از حضرموت نام بلده که در یمن ست یا از بحر این بلده باشد پیش از
قیامت و بحشر مردم پردازد در پرسید ندای رسول خدا ما را چه میفرمائی گفت بر شماست رفتن بشام و همین ست
مراد بمهاجر ابراهیم در روایت سابقه و طبرانی و ابن عساکر از حذیفه بن الیمان آورده اند که گفت البته قصد کند شما را
آتشی که امروز خاموش ست در وادی که آنرا برهوت گویند بپوشد مردم را در وی عذاب الیم ست بخورد جان و

مال برا و نگرد و در تمام دنیا در ہشت روز ہر جا ہمچو پر یدن باد و ابر گرمی او در شب شتر و سخت تر از گرمی او در روز باشد و او را میان آسمان و زمین آوازی مثل آواز رعد قاصف ست این آتش از سرہای خلائق نزدیک تر از عرش ست گفته شد ای رسول خدا صلعم آیا سلیم باشد دران روز بر مومنین و مومنات فرمود آن روز مومنین و مومنات کجا باشند بدتر از خران اند تسافد کنند ہمچو تسافد بہائم یعنی بر یکدیگر مثل چہار پایہا جہند غیست در ایشان مردی که بگوید مہ مہ یعنی مکن مکن و احمد و بغوی و باوردی و ابن قانع و ابن حبان و طبرانی و حاکم و ابونعیم از رافع بن بشر سلمی آورده اند که گفت نزدیک ست که بیرون آید آتشی از حبس سیل سیر کند مثل سیر کر رفتار روان شود در روز و اقامت کند در شب صبح کند و شام کند و گفته شود صبح کرد آتش ای مردمان صبح کنید و قیلوله کرد آتش ای مردمان نیمه روز بخوابید و شام کرد آتش ای مردمان شام کنید و ہرکه او را یابد بخورد و در اشاعه گفته این نار مذکوره درین احادیث که از قعر عدن بر آید سوای نار مدینه ست که ذکرش گذشته و خروج این نار از حبس سیل نیز منافی نیست آنرا زیرا که اصل خروج وی از برہوت باشد و آنرا وادی آتش گویند و آن در قعر عدن ست و عدن در ناحیه حضرموت ست بر ساحل بحر پس مآل عبارات واحد ست و گذر او بر حبس سیل شود و خطاب باہل مدینه ست و حبس سیل شرقی مدینه ست و وصول این نار بسوی او قبل وصولش بمدینه باشد پس صحیح ست که بایشان گفته آید که این نار از حبس سیل بر آید و در رساله حشریه بعد غلبه حبش گفته بعد ازان بچند مدت آتشی عظیم از طرف جنوب نمودار گردد و بر مردم حمله کند و مردم بی تحاشی بگریزند و آتش در پی ایشان تعاقب کند چون مانده شده وقت نیم روز جا بجا افتند آتش نیز ساکن شود چون آفتاب گرمی کند آتش در پی دود و چون شام شود آتش بجای خود بر قرار ماند و مردم منزل نمایند باز چون صبح شود آتش در پی آید و مردم گریزان شوند بهمین طور تا ملک شام برساند و بعد آن آتش باز گردد و غائب شود بعد ازان مردم بیادگاری ملک خود خال خال متفرق شوند اما آبادی تمام در ملک شام باشد و این آخر علامات قرب قیامت ست و اول علامات قیام قیامت بعد ازین سه چہار سال مردم بغفلت تمام مشغول باشند و نعمتہای دنیا از باران و زرق و اموال و شہوات فراوان باشد انتہی **قف** حافظ ابن حجر از قرطبی نقل کرده که حشر چہار ست دو حشر در دنیا و دو حشر در آخرت آنکه در دنیا ست در سورهٔ حشر مذکور ست و آن حشر یہود بسوی شام بود و دیگر حشری ست که در اشراط ساعت آمده و در حدیث انس در مسئله عبد الله بن سلام از نبی صلعم ست که چون وی اسلام آورد فرمود اما اول اشراط الساعة فنار تحشر الناس من المشرق الی المغرب در حدیث ابن عمر نزد حاکم ست مرفوعا تبعث علی اہل المشرق نار فتحشرہم الی المغرب تبیت معہم حیث باتوا و تقیل معہم حیث قالوا و یکون لہا ما سقط و تخلف و تسوقہم سوق الجمل الکبیر حافظ ابن حجر گفته خروج او از قعر عدن منافی حشر او مردم را از مشرق بسوی مغرب نیست زیرا که ابتدا خروج او از عدن باشد و چون بیرون آمد در ہمه زمین منتشر شد یعنی چنانکه در روایت طبرانی و ابن عساکر از حذیفه ست انہا تدور الدنیا کلہا فی ثمانیة ایام یا مراد تعمیم حشر ست نه خصوص شرق و مغرب یا معنی وی آنست که حشر کند در میان شرق و مغرب یا آنکه بعد انتشار اول اہل شرق را حشر نماید والله اعلم و جمع میان نزد

بتدور الدنیا کلها فی ثمانیة ایام در روایت آنها تسیر سیر بطیئة الابل و الجمل الکبیر و تبیت و تقیل آنست که انتشار وی در شت روز میشود و بعده بر رفتار مردم سیر کند و حشر سوم حشر اموات از قبور بعد بعث ست قال تعالی و حشرناهم فلم نغادر منهم احدا چهارم حشر ایشان بسوی جنت و نار ست انتهی حافظ گفته حشر اول حشر مستقل نبوده زیرا که مراد بدان حشر هر موجود دران روز ست و این حشر برای گروهی مخصوص بوده و این قسم حشر بسیار واقع گردیده چنانکه بنی امیه را ابن زبیر از مدینه بیرون کرده و بسوی شام فرستاده انتهی گویم مراد مسمای حشر ست بزبان شارع واو تعالی حشر اول را حشر نام کرده بخلاف غیر او و ازینجا فرق ظاهر گشته **قف** اختلاف کرده اند مردم در آنکه این حشر قبل روز قیامت ست یا خود در قیامت و بر تقدیر اول این نار حقیقی ست یا مجازی که مراد بدان فتنه ها ست حلیمی بسوی شق ثانی میل کرده و غزالی بدان جزم نموده و گفته که دلالت میکند برای آن حدیث ابو هریره در صحیحین و غیرهما یحشر الناس علی ثلث طرائق راغبین و راهبین اثنان علی بعیر و عشرة علی بعیر و تحشر بقیتهم النار تقیل معهم حیث قالوا و تبیت معهم حیث باتوا و تصبح معهم حیث اصبحوا و تمسی معهم حیث امسوا یعنی این حدیث گویا تفسیر قوله تعالی ست و کنتم ازواجا ثلثة حافظ ابن حجر گفته و موید اوست حدیث ابو ذر نزد احمد و نسائی و بیهقی که حدثنی الصادق المصدوق ان الناس یحشرون یوم القیامة علی ثلاثة انواع فوج طاعمین کاسین و فوج یمشون و فوج تسحبهم الملائکة علی وجوههم الحدیث بازا اختلاف کرده اند بر نقول در جمع میان حدیث ابو هریره و حدیث ابن عباس در صحیحین و غیرهما مرفوعا انکم تحشرون حفاة عراة غرلا الحدیث اسمعیلی گفته تعبیر میکنند بحشر از نشر بنا بر اتصال او بوی آن اخراج خلق از قبور ست پس بیرون آیند از قبور پیاده پا برهنه و رانده شوند و فراهم نموده آیند بسوی موقف برای حساب بعد حشر اهل تقوی بر شتر و حشر مجرمان بر وجوه شان شود و غیر او گفته بر آیند از قبور بر صفتی که در حدیث ابن عباس ست باز محشور شوند بسوی موقف بر وجهی که در حدیث ابی هریره ست و بعض شراح مصابیح یعنی توربشتی گفته که حمل حشر برین معنی اقوی ست بچند وجه یکی آنکه مراد بحشر نزد اطلاق شرعا حشر از قبور ست مادامیکه دلیلی تخصیص آن نکند دیگر آنکه تقسیم مذکور در خبر مسطور در حشر بسوی شام مستقیم نمیشود زیرا که مهاجر را لابد ست که راغب و راهب جامع میان هر دو صفت باشد پس هر که تنها راغب یا راهب شد و این یک طریقه ست که او را از جنس وی ثانی نیست فلا سوم حشر بقیه ست بر وجه مذکور و الجاء نار ایشانرا بسوی آن جهت و ملازم بودن نار با ایشان و جدا نشدن از ینها و این قولی ست که توفیق او وارد نشده و بار انمیرسد که حکم کنیم بتسلیط نار در دنیا بر اهل شقوت بغیر توقیف چهارم آنکه بعض حدیث مفسر بعض ست و در حدیث ابو هریره آمده باین لفظ که ثلثا علی الدواب و ثلثا ینسلون علی اقدامهم و ثلثا علی وجوههم و این تقسیم قوی ست نظیر تقسیمی که در سوره واقعه ست و کنتم ازواجا ثلثة الآیات پس مراد بقول وی راغبین راهبین عموم مومنین مخلصین اند و هم اصحاب المیمنة و مراد بقول وی و اثنان علی بعیر الی آخره سابقین اند و هم افاضل المومنین رکبانا و مراد بحشر بقیه الی النار اصحاب مشأمه اند یحتمل که بعیر ده کس را یکبارگی بردارد و این معنی از بدیع قدرت او تعالی ست که یک بعیر آنجا قوت چیزی داشته باشد که ده بعیر دنیا بران قوی نباشند و یحتمل که متعاقب سوار شوند انتهی ملخصا و خطابی و قرطبی گفته و قاضی عیاض تصویب و تقویت او فرموده بحدیث حذیفه بن اسید که این حشر قبل روز قیامت باشد و حشر احیاء مردم بسوی شام

و اما حشر از قبور پس بر وجهی باشد که در حدیث ابن عباس ست و مراد ببودن دو کس بر یک شتر آنست که بتعاقب سوار شوند یکی کو نعب دیگر مشی نماید یعنی بنابر قلت ظهور چنانکه در بعض احادیث ست قاضی عیاض گفته و مقوی اوست آخر حدیث ابو هریره تقیل معهم و تبیت و تصبح و تمسی و این اوصاف مختص بدنیا ست و رجحه الطیبی و تعقب علی الشارح المذکور رو جواب اوست از اول بآنکه وجه ترجیح او ثبوت دلیل مخصص ست چه در چند احادیث وقوع حشر در دنیا بسوی شام وارد شده و منجملهٔ آن حدیث حذیفه ست که گذشته و حدیث معاویه بن حیده ست مرفوعاً انکم تحشرون و نحی بیده نحو الشام رجالا و رکبانا و تجرون علی وجوهکم اخرجه الترمذی والنسائی و سنده قوی و حدیث ستکون هجرة بعد هجرة و تحاز الناس الی مهاجر ابراهیم ولا یبقی فی الارض الا شرارها تلفظهم ارضوهم تحشرهم مع القردة والخنازیر تبیت معهم اذا باتوا و تقیل معهم اذا قالوا اخرجه احمد بسند لا باس به و حدیث ستخرج نار من حضرموت تحشر الناس قالوا فماذا تامرنا یا رسول الله قال علیکم بالشام پس مراد بنار درین احادیث نار آخرت نیست چنانکه معترض ذکر کرده ورنه چنین میگفت تحشر بقیتهم الی النار حالانکه لفظ وی تحشر بقیتهم النار ست و حشر را اضافت بسوی نار کرده و گفته که جواب ثانی آنست که تقسیم مذکور در سورهٔ واقعه مستلزم آن نیست که این تقسیم مذکور در حدیث باشد زیرا که آنچه در حدیث ست وارد و آن بر قصد خلاص از فتنه ست تا هر که فرصت را غنیمت داند سیر کند بر فسحت ظهر و تفسیر او در زاد و راغب و مستقبل را هب در مسند آمده و این صنف اول ست و هر که دیر کرد تا آنکه قلت ظهر شد و وقت از وسعت رکوب تنگی کرد ناچار شریک یکدیگر شدند یا از عقب سواری کردند و از ینجا حاصل شد اشتراک دو کس در یک شتر و همچنین شرکت سه کس که این هر دو امر ممکن ست و اما چهار کس پس ظاهر از حال ایشان تعاقب ست و نیز ممکن ست اشتراک اگر سبک تن یا اطفال باشند و اما ده کس پس بتعاقب سوار شوند لاغیر و سکوت کرد از ما فوق برای اشارت بآنکه منتهی درین امر اینست و ما بین چهار و ده را بجهت اختصار ذکر نمود و این صنف ثانی ست و از صنف ثالث تعبیر بقوله تحشر بقیتهم النار فرمود و دران اشارت ست بسوی عجز ایشان از تحصیل مرکوب در حدیث حال ایشان واقع نشده بلکه محتمل ست که مشی کنند یا کشیده شوند بنابر فرار از نار و مؤید اوست آنچه در آخر حدیث سابق ابو ذر آمده که ایشان سبب مشی مذکور رسیدند و سوتلقی الآفة علی الظهر حتی لا یبقی ذات ظهر حتی ان الرجل لیعطی الحدیقة المعجبة بالشارف ای الناقة المسنة ذات القتب یعنی پشت را آفت رسد تا آنکه مرکوبی باقی نماند و یک ناقه بیک بستان ارزد زیرا که بسبب جیل و عزت ظهر که برای رکوب ا بمقصود رساند زمین و باغ خوار و زبون گردد و قدر و قیمت نیارد و این لایق بحال آخرت و سوکد مذهب خطابی و غیره ست قوله فوج طاعمین کاسین و این موافق قول اوست راغبین راهبین و قول وی و فوج یمشون موافق صنف متعاقب علی البعیر ست زیرا که صفت مشی لازم حال ایشان ست و اما صنفی که نار ایشان را حشر کند پس کسانی اند که ملائکه ایشان را بر وجوه ایشان کشیده برند و جواب از ثالث آنکه بشواهد حدیث مبین گشته که مراد باین نار نار آخرت نیست بلکه ناری ست که در دنیا بیرون آید و آنحضرت صلعم انذار بخروج وی فرموده و کیفیت او در احادیث مذکوره ذکر یافته و جواب از رابع آنکه حدیث ابو هریره از روایت علی بن زید ست که معترض باوجود ضعف وی بدان استدلال کرده

سعہذا مخالف حدیث باب ملکہ موافق حدیث ابو ذرست در لفظ و حدیث ابو ذر دلالت میکند برآنکہ این نار دنیاست
نہ ناری کہ بعد بعث در حشر بسوی موقف باشد چرا اینجا نہ حدیقہ ست و نہ آفتی بر پشت و در حدیث علی بن زید مذکور
نزد احمد آمدہ انہم یتقون بوجوہہم کل حدب شوک یعنی رو ہای خود را از ہر پست و خار نگہداری کنند و زمین موقف
زمین ہموارست لا عوج فیہا ولا امتا و نہ حدب ست دران و نہ خار بعدہ گفتہ ہذا ما سنح لی علی سبیل الاجتہاد بعدہ در
صحیح بخاری درباب الحشر دیدم کہ یحشر الناس یوم القیامۃ علی ثلاث طرائق و دانستم کہ آنچہ تورپشتی گفتہ ہمان
حق ست لا محید عنہ انتہی کلام الطیبی ملخصاً حافظ ابن حجر در فتح الباری بعد نقل این عبارت گفتہ قلت ولم اقف فی شیء
من طرق الحدیث الذی اخرجہ البخاری علی لفظ یوم القیامۃ لا فی صحیحہ ولا فی غیرہ وکذا ہو عند مسلم والاسمعیلی وغیرہما
لیس فیہ یوم القیامۃ نعم ثبت بلفظ یوم القیامۃ فی حدیث ابی ذر المنبہ علیہ قبل وہو دال بان المراد بذلک ان یوم القیامۃ
یعقب ذلک فیکون من مجاز المجاورۃ ویتعین ذلک لما وقع فیہ ان الظہر یقل لما یلقی علیہ من الآفۃ وان الرجل یشتری
الشارف الواحد بالحدیقۃ المعجبۃ فان ذلک ظاہر جدا فی انہ من احوال الدنیا لا بعد البعث انتہی کلام الحافظ بلفظہ حاصلہ
آنکہ حمل لفظی از حدیث بر مجاز اہون ست از الغاء جملہ از الفاظ او و ابطال معنی الحدیث پس مجاز متعین ماند و برین تقدیر
اگر لفظ یوم القیامۃ در بخاری نیز ثابت شود در خور تاویل باشد کذلک لذلک گویم در حدیث عمر نزد احمد و ترمذی
و صححہ گذشتہ ستخرج نار من حضرموت او من بحرہ قبل یوم القیامۃ تحشر الناس الحدیث و درین تصریح ست بآنکہ
این نار قبل روز قیامت ظاہر شود و حدیث حذیفہ بن اسید نزد بخاری ست لن تقوم الساعۃ حتی تروا قبلہا
عشر آیات و منجملہ آن یکی نارست و بر تقدیر ثبوت لفظ یوم القیامۃ حدیث مذکور بخاری متعارض باشد و تاویلش بر خلاف
آن ممکن نیست پس مصیر بسوی آن واجب ست دفعاً للتعارض و ثابت شد کہ این نار قبل یوم القیامۃ باشد و باللہ التوفیق
اگر گویند کہ بودن نار آخر آیات مستلزم آنست کہ خیار در زمین نباشند و در حدیث سابق حذیفہ نزد طبرانی و ابن عساکر
آمدہ قال یا رسول اللہ اہی سلیمۃ علی المؤمنین والمؤمنات قال این المؤمنون والمؤمنات یومئذ الحدیث
و در حدیث ابن عمرست نزد احمد و ابی عبیدہ و ابو داود و حاکم و ابی نعیم فخیار اہل الارض الزمہم مہاجر ابراہیم و در بعض احادیث
راغبین راہبین طاعمین کاسین آمدہ پس لازم می آید کہ خیار دران روز یافتہ شوند و این تناقض ست یا کالتناقض گویم در حدیث
ہمین قدرست کہ خیار ناس مہاجرین الی الشام اند کہ باختیار خود ہجرت کردہ رفتہ اند بحال رفاہیت و رضا و ازان لازم
نمی آید کہ تا خروج نار باقی مانند بلکہ ثابت آنست کہ ریح ارواح ایشان را قبض کند و باقی نمانند مگر شرار مردم و مراد
خیار مردم اند در حالت حیات دنیا و ہم الطاعمون الکاسون الواجدون الظہر والسعۃ و لازم نیست کہ اینہا نزد خدا ہم
خیار باشند و ہمچنین راغب بودن ایشان در وصول الی الشام و راہب بودن ازنار کما فسرہ الطیبی مستلزم مومن
بودن ایشان نیست و ہذا واضح و در صحیحین از ابو ہریرہ آمدہ ان آخر من یحشر راعیان من مزینۃ ینعقان بغنمہما فیجدانہا
وحوشا حتی اذا بلغا ثنیۃ الوداع خرا علی وجوہہما گویم ثنیۃ الوداع قریب مدینہ ست بسوی شام علی الاصح و در روایت
ابن ابی شیبہ از وی باین لفظ ست رجلان رجل من جہینۃ و رجل من مزینۃ فیقولان این الناس فیاتیان المدینۃ

فلا یجدان الا الثعلب فینزل الیهما ملکان فیسحبانهما علی وجوههما حتی یلحقانهما بالناس وروی ابن ابی شیبة ایضا عنه وعن
حذیفة بن اسید قال آخر الناس محشرا رجلان من مزینة یفقدان الناس فیقول احدهما لصاحبه قد فقدنا الناس منذ
حین انطلق بنا الی شخص من بنی فلان فینطلقان فلا یجدان احدا ثم یقول انطلق بنا الی المدینة فینطلقان فلا یجدان
بها احدا فیقول انطلق بنا الی منزل قریش ببقیع الغرقد فینطلقان فلا یریان الا السباع والثعالب فیتوجهان نحو
البیت الحرام حاصل معنی آنکه آخر کسی که محشور شود در دنیا دو شبان باشند از قبیله مزینه یا یکی ازین قبیله و دیگر
از قبیله جهینه و در تلاش مردم افتاده تا مدینه رسند و آنجا کسی را جز درندگان و روباهان نیابند درین میان
دو فرشته رسیده و ایشان را بر روی کشیده بمردم ملحق سازند و در روایتی متوجه بسوی کعبه شوند سمهودی در جمع
میان این روایات گفته که شاید این هردو فرشته قبل توجه ایشان بسوی بیت الحرام رسیده ایشانرا برروکشند قبل از آنکه
این هردو بکعبه رسند پس مخالف ما تقدم نیست و بودن هردو از مزینه بطریق تغلیب آمده ورنه یکی از جهینه و دیگر از مزینه
خواهد بود و تاخیر این هردو از نار حاشره باشد نه از نفخ صور چه بعد نار در صور بدمند و ساعت قائم شود و عالم فنا گردد
شیخین از ابوهریره مرفوعا روایت کرده اند لتقومن الساعة وقد نشر الرجلان ثوبهما بینهما فلا یتبایعانه فلا یطویانه ولتقومن الساعة
وهو یلیط حوضه فلا یسقی فیه ابله و دوابه ولتقومن الساعة وقد رفع اکلته فلا یطعمها حاصل معنی آنکه دو مرد باهم جامه گسترده
خرید و فروخت میکرده باشند و هرکه آب را بخاک درست نموده باشد و کسی لقمه بسوی دهن برداشته باشد پس هنوز
جامه نه پیچیده و حوض درست نه کرده و لقمه را بدهن نبرده که قیامت برپا گردد و در حدیث ابن عمرو ست نزد مسلم و نسائی
یخرج الدجال فیمکث اربعین لا ادری اربعین یوما او شهرا او عاما الحدیث وفیه فیبقی شرار الناس فی خفة الطیر واحلام السباع
الی ان قال ثم ینفخ فی الصور فلا یسمعه احد الا اصغی لیتا ورفع لیتا قال واول من یسمعه رجل یلوط حوض ابله فیصعق ویصعق
الناس گویم معنی یلیط یلطخ بالطین ست یقال لاط حوضه یلیطه ویلوطه اذا لطخه بالطین و اصلحه اکله بضم همزه بمعنی لقمه
ست و در نهایه گفته اللیت بکسر اللام صفحة العنق وهما لیتان واصغی بمعنی مال انتهی حاصل معنی آنکه نزد قرب قیام ساعت
مردم نادان سبک حرکت همچو پرندگان و درندگان باقی مانند و در آن حال نفخ صور شود و هرکه آنرا بشنود هردو گوش خود بسوی
آسمان بردارد چنانکه کسی سماعت ندا از فوق میکند در رساله حشریه گفته روز جمعه که یوم عاشورا باشد بعد از روشنی
صبح مردم برخیزند و هریک بکار خود مشغول شوند کسی بخرید و فروخت و کسی بجمع مواشی و کسی بصاف کردن آب نهر
و کسی بمهیا ساختن اسباب پخت و پز و همچنین هرکس بکاری مشغول باشد که ناگهان آوازی باریک و دراز بگوش مردم افتد
این نفخ صور باشد مردم از هرجا در شنیدن آن یکسان باشند و همه متحیر باشند که این چه آواز است و از کجاست
پس آن آواز سخت شدن گیرد تا آنکه مثل آواز رعد و صاعقه شود پس در مردم هول عظیم و قلق جسیم پیدا شود و چون شدت
نماید مردم از هول و ترس مردن گیرند و در زمین زلزله گیرد و مردم از خانها بصحرا برآیند و جانوران وحشی هیبت خورده
بسوی مردم گرایند و زمین جابجا شق شود و آب دریاها در موج آید و بسبب شکستن کنارها هرطرف متفرق شود و کوهها
واثق بسبب شدت تپش منشقت شوند و بسبب شدت وزیدن بادها از جای خود مثل ریگ بپرند و در جو آسمان درآیند

این ریگها و غبارها و ابرها و بادها از هر طرف بدوند و جهان تیره گردد و آن آواز ساعت بساعت در شدت باشد تا آنکه
با آواز سخت هولناک آسمانها بشگافند و ستاره ها فرو ریزند و پاره پاره شوند و منادی این حال بر همه در هول موت باشند
و یکی پی دیگر بمیرد آنزمان ملک الموت برای قبض روح ابلیس لعین متوجه شود و این ملعون از جای بجای گریزان شود و
ملائکه بگرز های آتشین او را گرفته بغلطانند و نزع او نمایند و هر قدر الم و ایذا که بر مجموع افراد بنی آدم گذشته است بر وی تنها
بگذرد و بعد از انتهای نفخ صور که بقوت یکدم تا شش ماه باشد نه آسمان ماند نه زمین نه ستاره نه کوه نه دریا نه هیچ چیز
همه نیست و نابود شوند و ملائکه هم بمیرند میگویند که هشت چیز از فنای کل مستثنی هستند عرش و کرسی و لوح و قلم
و دوزخ و حور و جنت و صور و ارواح را نیز بیخودی و بیهوشی آید که از عذاب قهر هم وا رهند و بقول بعضی این هشت
چیز را نیز یک لحظه فنا و عدم ست انتهی بلفظه گویم در حدیث ابوهریره ست مرفوعا که فاصله میان هر دو نفخه چهل سال ست
و نحوه عند ابی داود و ابن مردویه عنه رضی الله و روی ابن المبارک عن حسن مثله و نزد مسلم و نسائی ست که پیشتر
بفرستد خدا باران را گویا شبنم ست و برویند از وی اجساد بنی آدم باز بدمند در صور بار دیگر پس ناگاه ایشان استاده اند
و می نگرند سپس گفته شود ای مردم بیایید بسوی پروردگار خود و حکم شود ملائکه را که استاده کنید ایشان را ایشان
سوال کرده شده الحدیث در رساله حشریه گفته بالجمله بعد تمامی فنا که غیر ذات حق تعالی نماند رب العزت جل شانه فرماید
کجا اند پادشاهان و کجا اند دعوی کنندگان سلطنت و کرامت امروز بادشاهی باز خود جواب فرماید که خدای یکتای قهار
راست پس مدتی ظهور احدیت صرف باشد انتهی گویم این مدت همان مدت مابین النفختین ست که گذشت و این سوال و
جواب در قرآن کریم مذکور ست لمن الملک الیوم لله الواحد القهار و آنچه از روز بعث تا دخول جنت و نار واقع خواهد شد
بیانش از رساله حشریه بلفظها در باب آینده نوشته میشود اتماما للفائدة و اکمالا للعائدة و بالله التوفیق

باب دوازدهم

در تحقیق که خدا و مید اند باز از سر نو بنیاد آفرینش نهد و آسمان و زمین و ملائک پیدا سازد و زمین بنحوی
باشد که در وی آثار عمارت و حدود یا مکان و نباتات و کوه ها و دریاها هیچ نباشد و از یک جا که رده کردن کسی مسطور ست عجب ذنب
و درآنجا نهند و دیگر اجزا را که در ترکیب او داخل کرده ست متصل همان عجب ذنب نهند و عجب ذنب آخر استخوان ست که از طرف
پشت تا نشستن گاه میرسد و این استخوان تمام نیست بلکه جزیست از آن که شروع پیدایش استخوانها از وست و این جزء
را ملائکه بحکم الهی از تفرقه و جمیع آفات نگاه میدارند بوسیدگی و سوختگی باو راه نمی یابد و بعد جمع و ترتیب جزء حق تعالی
از زیر عرش بقدرت کامله خود باران بفرستد که در وقوت منی مردان باشد پس اجزای هریکی را آنچه مناسب ست از
صورت و گوشت و پوست و رگ و پی و استخوان و مغز بخشد **قف** بعد تسویه قالبها مجموع ارواح را در صور داخل
فرماید و بحضرت اسرافیل فرماید که بقوت تمام دمی بر آنها بزند و خود نداد دهد که قسم بعزت و جلال من که هیچ روح از قالب
خود خطا نکند و چون رفتن جانور با آشیانه خود در آیند و در صور بعدد همه ارواح سوراخها ست پس ارواح بسبب
مورو ملخ از سوراخهای صور برآیند و در ابدان خود در آیند بعد از آن بقوت نفخ صور اسرافیل برای برآمدن متعلق
با جسام شوند و زنده گردند و باز بقوت آن نفخ صور زمین ها بشگافند و مرده ها از گورها برآمده بسرعت اواز افتان

وخیزان بدوند میگویند که این نفخ صور در جائی واقع شود که صخرهٔ معلقه بیت المقدس آنجاست و در میان نفخهٔ اول
و نفخهٔ ثانی چهل سال فاصله ست برخاستن مردم از قبور موافق شکل ولادت انسان از شکم مادر باشد برهنه تن
و برهنه پا و بی ختنه و بی ریش و بی بروت و با موی سر مگر آنکه بی دندان نباشند و موافق بعضی روایات مردم مع کفنها
برخیزند اما در عرصه قریب آن کفنها فرو ریزند اما روایات اولی قوی تر و مشهور تر ست و بچگان و جوانان و پیران بقامت
عمر خود برخیزند و کوران و کران و لنگان و جاماندگان و دست بریدگان سلیم الاعضا باشند اول کسی که زنده شود
خاتم النبیین محمد رسول الله صلعم باشند متصل ایشان حضرت مسیح علیه السلام بعد ازان انبیا جابجا برخیزند و بعد ازان
صدیقان و شهیدان و صالحین و بعد ازان عوام مومنین و بعد ازان منافق و کفار در اندک مهلتی همه برخیزند
و حضرت ابوبکر و حضرت عمر رضی الله عنهما در میان خاتم النبیین و حضرت مسیح باشند پس امت آنحضرت صلعم با آنجناب و امت
هر پیغمبر با پیغمبر خود فراهم آیند و از شدت هول بر وله اهمه را نظر بر آسمان باشد و هیچ یکے التفات بشرمگاه دیگری نکنند
و اگر بکنند مانند بچگان بعض که از داعیه شهوت خالی باشند **قف** چون مردم همه جابجا قرار گیرند آفتاب دیگر کرده شود
گوئی بر یک میل ست و از طرف آسمان بروق خاطفه و اصوات هائله متواتر بشنوند و بسبب گرمی آفتاب عرق از بدن
هر یکی جاری شود انبیاء و افاضل مومنین را کف پاتر شود و عامه را تا پاشنه و شتالنگ و نیم ساق و زانو و کمر و سینه
و گلو موافق اعمال هر یکے باشد و کفار را مثل لگام تا دهن و گوش در گیرد و ایذا بسیار دهد و مردم از گرسنگے
و تشنگی عاجز شوند و دفع گرسنگی بخوردن خاک بکنند که خاک آن زمان چون میدهٔ شیرین باشد و برای دفع تشنگی بر
حوض کوثر روند و انبیاء دیگر را نیز حوضها باشند لیکن بوسعت و لطافت حوض کوثر نرسند و سوای گرمی آفتاب
هولهای دیگر مثل آوازهای تند و صوتهای ترسناک نیز لاحق باشند قریب یکهزار سال مردم درین هول و رنج
گذارند و هفت گروه را که ذکر آنها در عقب خواهد آمد بسایه بخشیدن مکرم سازند و بجمع روایات این جماعه که در سایها باشند
قریب چهل فرقه میرسند **قف** بالجمله آخر ناچار شده بحضرت آدم علیه السلام وسیله جویند و پیش او روند و بگویند یا
ابا البشر شما یید که حق تعالی شما را بدست خود آفریده و از فرشتگان خود سجده کنانیده و در بهشت خود ساکن
گردانیده و اسمای همه اشیا بیاموخته امروز برای ما شفاعت کنید که تا ازین رنج و هول حق تعالی ما را نجات بخشند
ایشان فرمایند که حق تعالی امروز بر سر خشم ست که گاهی چنین نباشد و من تقصیری کرده ام که گندم بعد منع آنجناب
خورده ام از مواخذهٔ آن ترسانم روی شفاعت ندارم لیکن پیش حضرت نوح علیه السلام بروید که اول پیغمبر بود
که فرستاده شد مردم پیش حضرت نوح علیه السلام بیایند و بگویند که یا حضرت نوح شما اول پیغمبر اید که بسوی مردم
فرستاده شده اید و حق تعالی شما را بندهٔ شکرگذار خود خطاب داده بر ما رحم کنید و بسوی حق تعالی برای ما شفاعت
طلب کنید ایشان فرمایند که حق تعالی امروز نهایت بر سر غضب ست که گاهی چنین نبوده باشد و از من تقصیری صادر
شده که دعا برای پسر خود ادب نداشته سوالی کردم و از مواخذهٔ آن ترسانم و روی شفاعت ندارم لیکن پیش
حضرت ابراهیم علیه السلام بروید که حق تعالی او را خلیل خود خوانده ست پس مردم پیش حضرت ابراهیم علیه السلام

ف: بودن آفتاب بر یک میل

بیایند و بگویند که یا حضرت ابراهیم شما ئید که حق تعالی شما را خلیل خود خوانده ست و نار را بر شما برد و سلام کرده و شما را
امام الانبیاء ساخته برای ما شفاعت کنید پیش رب العزت تا ازین هول و بلا برهانند ایشان فرمایند که حق تعالی امروز
بر سر خشم ست چنانکه گاهی ننموده و نخواهد بود و از من در سه کلام ایهام دروغ شده و از مواخذهٔ آن ترسانم باین سبب برای
شفاعت ندارم بروید بسوی موسی که او را حق تعالی کلیم خود ساخته و با او سرگوشی نموده باید دانست که سه دروغ اشتباه برات
بسه قصه ست اول آنکه یکبار قوم ایشان در روز عید اطعمهٔ گوناگون پخته رو بروی بتها گذاشته و درهای بتخانه را مقفل
کرده بزینت و تکلف تمام بصحرا برآمدند و حضرت ابراهیم را گفتند که شما نیز همراه ما برآئید حضرت ابراهیم بستاره ها نظر کرده
گفتند مرا بیماریست این یک ایهام کذب بود دوم این که حضرت ایشان بعد خالی شدن شهر درهای مقفل بتخانه را
کشاده و تبر بدست گرفته با بت ها گفتند که این نعمتهائی لذیذ چرا نمیخورید چون آنها جواب ندادند گفتند چرا با من سخن نمیگوئید
چون هیچ جواب ندادند ایشان سائر بتها را شکسته مگر یک بت کلان را گوش و بینی بریده تبر را بر گردن او گذاشته در را
بند نموده مقفل ساخته بخانه خود آمده نشستند چون کافران باز آمدند در بتخانه را کشادند اینحال را دیدند و لها سوخته
و جان باتش غضب فروخته در تحقیق افتادند که این عمل کرده کیست بعضی مردم که مذمت بتان سابق ازین از زبان
حضرت ابراهیم شنیده بودند گفتند جوانی ابراهیم نامی را شنیده بودیم که ایشانرا ببدی یاد میکرد این کار بجز وی
کسی نکرده و نتواند کرد پس حضرت ابراهیم را حاضر کردند و پرسیدند که مگر این کار کرده شماست ایشان گفتند نه بینید
که این تبر بدست کلان ست همون بنا بر خشم و غضب این دیگرانرا شکسته ست از این مجروحان سوال کنید تا خود بیان نمایند
این ایهام کذب بار دیگر بود سوم آنکه چون ابراهیم علیه السلام شهر خود گذاشته پیش عم خود در حران رفتند در انجا با دختر
عم خود مسماة حضرت ساره نکاح کردند و از انجا نیز بسبب مخالفت دین از عم خود جدا شده هجرت نمودند در اثنا راه بمصر
رسیدند در شهر مصر پادشاهی بود جبار هر زن صاحب جمالی را که میدید بزور میگرفت اگر همراه شوهر میبود مدعی خود شناخته
میکشت و اگر وارث دیگری می بود او را چیزی داده راضی میکرد که بنکاح من بده چون حضرت در انجا رسیدند و این ماجرا
شنیدند متحیر شدند ناگهان مردم آن ظالم آمده پرسیدند که این زن با تو چه علاقه دارد ایشان فرمودند که این خواهر من ست
زیرا که بنت العم بود و از روی دین بحکم انما المؤمنون اخوة باهم اخوت دینی داشتند و همین سخن حضرت ساره را تعلیم
فرمودند که اگر کسی از شما بپرسد که این مرد کیست بگوئید برادر من ست این ایهام کذب سوم بود مختصر آنکه مردم ظالم چون
حضرت ساره را بردند حضرت ابراهیم بدعا و التجا در نماز استادند حق تعالی همه در و دیوار و غیره حائل را از نظر حضرت
ابراهیم علیه السلام محو و زائل ساخت چنانچه حضرت ساره هیچ لحظه از نظر ایشان غائب نشدند پس مردم آن ظالم
حضرت ساره را در مکان او نشانیدند و آن ظالم آمده سه بار بنیت فساد با ایشان نمود و هر بار از بند شدن نفس
و دست و پا زدن قریب مرگ میرسید و از ایشان توبه میکرد و دعائی رهائی خود میخواست و بدعای ایشان خلاص
میشد آخر کار مردم خود را طلبیده گفت که این زن ساحره ست زود این را ببرید و حضرت هاجره را با ایشان بخشید
و بسلامت پیش حضرت ابراهیم رسانید ایشان ان ملک را ترک کرده بملک شام رفتند و سکونت کردند تمام شد قصه

بیان سه دروغ حضرت ابراهیم علیه السلام

کذب وقف آمدیم براحوال شفاعت که چون مردم بحضرت موسی آیند و گویند که یا موسی شمائید که حق تعالی با شما بی واسطه
کلام کرده و بشما کتاب تورت خود نوشته داده برای ما و بروی حق عزوجل شفاعت کنید ایشان گویند که حق
تعالی امروز چندان خشمناک ست که گاهی چنان نبوده و گاهی نخواهد بود و از دست من قتل قبطی بی اذن بوقوع آمده
از مواخذهٔ ان ترسناکم طاقت شفاعت ندارم پیش عیسی بن مریم بروید پس مردم پیش عیسی علیه السلام آیند و گویند که
یا حضرت عیسی حق تعالی شمارا روح خاص و کلمه خود خوانده و روح الامین را رفیق شما ساخته و آیات بینات شمارا عطا
نموده امروز برای ما شفاعت کنید که ازین هول و بلا مارا انجات دهد ایشان گویند که حق تعالی امروز چنان پرخشم ست
که گاهی نبوده و گاهی نخواهد بود و امت من گاهی عین خدا و گاهی پسر خدا مرا خوانده اند و این قول را بمن نسبت کرده اند
من از مواخذهٔ تحقیقات آن ترسانم پیش حضرت محمد صلعم بروید پس مردم پیش حضرت محمد رسول الله صلعم بیایند و بگویند
که یا حضرت شما محبوب خدا ائید و حق تعالی شمارا در دنیا بمغفرت اول و آخر بشارت داده اگرچه حق تعالی بر خلائق دیگر
هزاران گونه پرخشم و عتاب باشد با شما هیچ مواخذه و پرسش نیست و شما خاتم النبیین هستید اگر شما جواب دهید پیش که برود
البته برای ما در جناب الهی شفاعت کنید که مارا ازین هول و بلا نجات بخشد آنحضرت صلعم فرمایند آری منم امروز برای
این کار و حق من ست شفاعت گری پس بجناب الهی درآمدن خود متوجه شوند و حق تعالی دران روز آشکارا دو برابر
مردم حضرت جبرئیل علیه السلام را با براق بفرستد و آنجناب بحضور همه سوار شده بطرف آسمان بروند و مردم را در
آسمان مکانی بغایت وسیع و نورانی معاینه شود آنجناب درآن مقام درآیند و نام آن مقام محمود ست پس چون همه
مردم درآمدن ایشان را ببینند زبان بتوصیف و ثنای آنجناب بگشایند و آنجناب اوران مقام تجلی ذات برعرش
مجید نمودار شود و بمجرد دیدنش در سجده افتند تا مدت هفت شبانه روز در سجده باشند پس حق تعالی بفرماید یا
محمد سر خود بردار هرچه بگوئی بشنوم و هرچه خواهی بدهم و اگر شفاعت کنی قبول نمایم پس آنحضرت صلعم سر مبارک
بردارند و جناب الهی را چندان صفت و ثنا نمایند که از اولین و آخرین کسی نگفته ست بلکه فرمودند که مرا همچنین وقت
حاضر نمیشود و درین مقام بعد صفت و ثنا بگویند الهی در دنیا جبرئیل مرا از جانب تو عهد رسانیده که امروز مرا هرچه راضی
میشوم خرسند و شادمان نمائی من امروز وفای آن عهد می خواهم حق تعالی فرماید که راست گفته ست و او هرگز
دروغ نمیگوید و امروز البته شمارا راضی میکنم و شفاعت شما را قبول می نمایم پس بروید من هم بر زمین تجلی میکنم
و حساب بندگان گرفته هر یکی را بجزای عمل میرسانم پس آنحضرت صلعم بر زمین بیایند همگنان سوال کنند که پروردگار
ما در حق ما با شما چه گفت ایشان فرمایند که حق تعالی بر زمین تجلی میفرماید و حساب هر یکی گرفته بجزای اعمال او میرساند
درین اثنا نوری عظیم از جانب آسمان بر زمین با آواز هولناک فرو آید چون نزدیک رسد تسبیح فرشتگان شنیده فهمیده
پرسند آیا پروردگار ما درهمین نور ست ایشان گویند پاکی و تنزیه حق تعالی را ست ما فرشتگان آسمان دنیا هستیم
ایشان فرود آمده بدور ترین کناره های زمین استاده شوند و بعد ازان نوری بزرگتر از سابق و آوازی پرهول تر
از آسمان نازل شود چون نزدیک برسد از ایشان مردم استفسار نمایند آیا تجلی پروردگار ما درهمین نور ست گویند

پاکی و تنزیه خدا تعالی راست ما فرشتگان آسمان دوم هستیم پس نزدیک تر از فرشتگان سابق جای گیرند و همچنین فرشتگان
هر آسمان فرود آیند و هر یکی از دیگری بیشتر و باعظمت تر باشند و نزدیکتر از سابق جای گیرند بعد از ان ملائکه گرد عرش فرود آمده
نزدیکتر از همه استاده شوند پس حضرت اسرافیل را حکم شود که نفخ صور کنند پس از صور جمله ایشان بیهوش شوند مگر
حضرت موسی علیه السلام که ایشان را بسبب بیهوشی از تجلی طور استعداد دیدن تجلی بهم رسیده است پس حق تعالی بر عرشی
از عرشهای خود تجلی فرماید و هر چهار کنج آن عرش را هشت فرشته برداشته بر زمین آرند و پایه پیشین او را بجای صخره
بیت المقدس نهند و در زیر آن تخت هفت گروه را جای دهند چنانچه در حدیث شریف وارد شده است پادشاه عادل را
و آنکه در جوانی بعبادت بسیار برخاسته و آنکه همیشه دل بمسجد متعلق دارد محض برای ذکر و نماز و آنکه شبها بخوف و شوق خدا
گریه بکند و آن دو کس که برای خدا محبت میدارند و حاضر و غائب یکسان اند و آنکه صدقه میدهد باخفا که هیچکس غیر او تعالی
نداند و آنکه زنی صاحب جمال و مال او را بخود میخواند و از ترس حق تعالی باز ماند و در روایت دیگر بعضی مردم سوای
اینها نیز آمده اند و ظاهر است که سایه ایشان در تیزی آفتاب خواهد بود چنانکه گذشت و هر چهار پایه عرش را دو دو
فرشته بردارند و کیفیت نزول هیچکس را معلوم نباشد چون اسباب سلطنت الهی جا بجا قرار گیرد و سراپردهای عزت گرد
عرش بکشند حضرت اسرافیل را حکم شود که بار دیگر در صور دم کند تا مردم بافاقت آیند و درین افاقت بتاثیر او از صور
پرده حائل در میان عالم غیب و عالم شهادت شق شود تا مردم را اشخاص ملائکه و جن و صور اعمال و احوال و اقوال و
بهشت و دوزخ و عرش و تجلی معائنه گردد و اول کسی که افاقت یابد جناب حضرت خاتم النبیین باشند و بعد از ان بهر ترتیب
که خدا خواسته باشد و این زمان روشنی شمس و قمر بیکار گردد و زمین و آسمان و ظاهر و باطن بنور حق تعالی روشن شود و این هنگام
اول حرف که خدا تعالی با بندگان فرماید اینست که حکم . ملائکه را تا بندگان را خاموش کنند چون همه خاموش شوند
ارشاد شود که ای بندگان از عهد آدم تا آخر دم دنیا شما شب و روز حرفهای نیک و بد میگفتید و من می شنیدم
و ملائکه من مینوشتند اکنون شما همه یک حرف من بشنوید که امروز بر شما هیچ ظلم نیست اعمال شماست که شمارا نموده میشود
و جزای آنها بشما میرسد لیکن کسی که خوبی بیابد باید که ستایش الهی بجا آرد و کسیکه چیزی دیگر بیند پس ملامت نکند مگر
خود را و درین حال حکم شود که بهشت و دوزخ را حاضر کنند تا بندگان حقیقت هر دو را معائنه نمایند و بشناسند
پس بهشت را با کمال آرایش و زینت و نعمت بر یمین تجلی الهی کشیده بیارند و دوزخ را حاضر سازند بهزار هول و هیبت
عیان ساخته و طعمه بر آتش نهاده تا شعله های دراز برخیزند و شرارهای پی در پی برابر محله های کلان مانند قطارهای
شتران پی در پی جستن گیرند و آوازه تند تسبیح حق جل و علی و خواستن غذای خود از جن و انس و بتان بنوعی از
هیبت و قهر ادا سازد که همه مردم بلرزه آمده بزانو ها بیفتند و اگر یکی عمل نیک برابر هفتاد پیغمبر داشته باشد بداند
که برای این روز هیچ نکرده ام و دوزخ را سری و گردنی باشد و دهان و چشمان که هر سو آتش میبارد که بمسافت
هفتاد سال و زیاده از ان گرمی و بوی بد او منتشر میشود درین حال حکم شود که یک کس را از دوزخیان که هیچ یکی را
در جهان آسایش و راحت زندگی برابر او نبوده باشد و هیچ غم ندیده باشد حاضر سازند و همچنین یکی را از بهشتیان

کہ مثل او مبتلای نقصان بدن و فقر و مرض و ذلت و غم کشی دیگری نباشد حاضر سازند چون هر دو حاضر شوند ملایک
را حکم شود که این بهشتی را بر لب دروازهٔ بهشت ساعتی قائم کرده باز بیارید و این دوزخی را ساعتی بر در دوزخ داشته
باز آرید چون هر دو در محشر باز آیند از آن بهشتی پرسند که در عمر خود گاهی سختی دیدهٔ گوید که هر رگ و پی و هر موی
من چندان لبریز لذت و راحت است که هیچ سختی در خیال من نمانده و از آن دوزخی پرسند که گاهی در عمر خود آرامی
کرده بودی و لذتی دیده بودی گوید در هر جزء من هزاران گونه آلام و بی آرامی ها سرشار شده که تصور راحت و لذت
بتوهم من نمیگذرد و بخاطر من نمی آید آن زمان حقائق همه اعمال بصورتها حاضر شوند نماز گوید منم نماز یا الهی حاضرم روزه
گوید الهی منم روزه حاضرم زکوة گوید الهی منم زکوة حج گوید الهی منم حج حاضرم علی هذا القیاس جهاد و عتاق و تلاوت
و ذکر وغیره همه حاضر شوند هر یکی را حکم شود که شما همه نیکیها هستید بجای خود باشید که بکار خواهید آمد بعد از آن
اسلام بیاید و بگوید الهی تو سلام هستی و من اسلام هستم حکم شود که حاضر باش و نزدیک شو که از تو مواخذه دارم
و مراد از اسلام اقرار بمضمون کلمه خواهد بود والله اعلم بالصواب بعد از آن حکم شود ملایک را که صحائف اعمال هر یکی
پراند و حکم شود که صحیفهٔ اعمال هر یکے بدست او برسد و از او خطا نکنند پس اعمال نامه هر یکی بدست او در آید
لیکن مؤمنین را از روبروی دست راست و کفار را از پس پشت در دست چپ چون هر یکی در و نظر بکند بتقاضای
آیهٔ کریمه ان الله سریع الحساب در یک نظر همه نیک و بد معاینه شود لیکن حکمت الهی برای اظهار مرتبه و حال هر یکی
اختیار او را باز گذارد پس اول از کافران سوال توحید و شرک باشد کافران انکار صرف نمایند که ما گاهی شرک
نکرده ایم برای الزام ایشان آن قطعه زمین را که بر و کفر میکردند و آن قطعه آسمان را که در زیر او میکردند و آن روز و شب
و ماه را که در و میکردند و حضرت آدم را که احوال اولاد ایشان هر روز بر ایشان اظهار میشود و ملایک را که هر قول و فعل
ایشان مینویسند شاهد آرند چون از کمال انکار شهادت هیچ یکی را قبول ندارند و بر زبان مهر کرده شود و هر عضو
ایشان را با عمال خود گویا سازند چون اعضا شهادت دهند اولا بر اعضای خود تف و لعن کنند که ما این همه برای
شما میکردیم اعضا گویند که ما بتسخیر الهی در اختیار شما بودیم اکنون بحکم او گویا شدیم شما ستمگار بودید که بمخالفت مالک حقیقی
ما را خود در بلا کردید و شکر تسخیر ما بجا نیاوردید غرض از دادن ما نفهمیدید بآخر کلمه حق خواهیم گفت پس ملزم شوند و
بشرک و کفر و افعال بد خود اقرار نمایند لیکن ثانیا عذرهای گوناگون را در میان راه دهند اول آنکه ما بیخبر بودیم و احکام
شما را ندانستیم از جناب الهی حکم شود که من پیغمبران را با معجزه های ظاهر و باهر فرستادیم و اینها پیغام مرا با مانت تمام شما را
رسانیده اند از آن چرا غافل بودید چرا اقرار نمودید گویند که پیش ما هیچ پیغمبرے نیامده است و هیچ پیغام بما نرسانیده
پس اول حضرت نوح علیه السلام را در مقابله قوم ایشان حاضر سازند حضرت نوح بگویند که ای منکران وای دروغ گویان
یاد ندارید که من شما را این قدر مدت دراز که نهصد و پنجاه سال باشد بطرق گوناگون ترسانیدم و پیغامهای حق
سبحانه تعالی رسانیدم و چه قدر محنت کشیدم و کوشش کردم و در خلوت و جلوت چه قدر اشارت و هدایت حق
و رسالت ... ... لایح آنرا ثابت کرده ام شنیده اید که فلان مجلس شما بشما گفتم و شما

چه جواب او دیدید و همچنین قصه‌های تبلیغ و انکار بسیار دهند این کافران انکار پاک بکنند و بگویند که ما شما را ندیده‌ایم و نمی
شناسیم و هیچگاه از شما پیغام نشنیده‌ایم پس حضرت حق جل و علا حضرت نوح را فرماید که یا نوح بر تبلیغ خود شاهدان
حاضر کنید ایشان عرض نمایند که یارب العزة شاهدان من امت حضرت محمد مصطفی اند پس عالمان و صدیقان و شهیدان
این امت را حاضر کنند و گویند که شما خبر دارید که نوح با امت خود پیغام الهی در باب توحید و اثبات نبوت رسانیده است
ایشان گویند ما شاهدیم و گواهیم و حال چنین است بدلیل این آیه و لقد ارسلنا نوحا الی قومه فلبث فیهم الف سنة الا
خمسین عاما فاخذهم الطوفان وهم ظالمون کافران امت حضرت نوح گویند که شما در وقت ما نبوده‌اید و احوال ما ندیده‌اید
و گفتار ما نشنیده‌اید شهادت شما در حق ما چگونه مسموع شود حضرت صلعم فرمایند که امت من راست میگویند که ایشان
در دنیا این حقیقت بتحقیق از خبر الهی که تواتر از معاینه است بثبوت رسیده آنگاه این کافران ملزم شوند و همین طریق
است حضرت هود و حضرت صالح و حضرت ابراهیم و حضرت لوط و حضرت شعیب و حضرت موسی و دیگران هم درجه بدرجه
مقابل کنند و ملزم شوند و بعد از آن راه معذرت پویند و گویند که فی الواقع نفهمیدیم و خطا کردیم لیکن این موجب اغوای
دیگران بوده عذاب بر ذمه ایشان بنه و ما را بسوی دنیا بفرست تا عمل نیک بجا آریم و باحکام تو گرائیم از جناب الهی
جواب آید که عذر شما نامسموع است آنچه حق تفهیم بود ادا کردیم و مدت دراز فرصت دادیم حالا باز گشتن محال است
پس اعمال کفار را که نیک بودند در همانجا حبط کنند و سیئات را برقرار دارند چراکه هر عملی نیک که از برای اصنام کرده
بودند از جناب الهی مقبول نشد و هر عملی که برای حق تعالی کرده بودند بسبب جهل در معرفت او تعالی و مخالفت امر
او و ایفاء حق تعالی سبحانه جزای او را در دنیا مستحق بدل نماند پس فرمان الهی بحضرت آدم علیه السلام رسد که لشکر
دوزخ از اولاد خود جدا کن ایشان عرض نمایند که الهی بچه حساب فرمان شود که از هزار تن یکی برای بهشت و نهصد و
نود و نه برای دوزخ این زمان در مردم هول افتد که بیش از بیان است پس حکم شود که هر کسی که عملی کرده است از معبود
خود جزای آن بخواهد پس هر گروه در پی معبود شوند صورت پرستان را روحانیت شیاطین که با آن صور متعلق
بودند و کرشمها اظهار میکردند و در خواب و بیداری راه اغوا می پیمودند روبرو حاضر شوند و بت پرستان بشهادت
قلب و مناسبت باطن در پی ایشان شوند و جمعی که حضرت مسیح و ملایکه و دیگر انبیا و اولیا را پرستش میکردند چون این
جمیع صالحین از ایشان بیزار بودند و فی الحقیقت دلربای ایشان شیاطین بودند روبروی ایشان همان شیاطین
حاضر شوند و خادمان قضا پرسند که آیا همین اند معبودان شما ایشان بشهادت
دل و مناسبت معنوی بگویند که فی الواقع همین اند معبودان ما ملائکه گویند پس بروید همراه ایشان تا برسانند شما را
بجزای کردارهای شما این کافران بسبب شدت تشنگی از ایشان آب خواهند و روبروی نظر ایشان سراب مانند آب
نمودار شود چون بآنجا رسند آن سراب محض آتش باشد که زبانهای او ایشان را در خود کشد و برای جمعی از این
کافران گردنی از دوزخ برآید مانند جانور که دانه التقاط میکند بمنقار خود برداشته ایشان را فرو برد و بعضی را که
آن آتش رسید واویلا آغاز کنند و استادگی نمایند ملائکه قهر یکی را برده دیگری را از مو کشیده سر و پا گرفته بدوزخ

بر تابند و همچنین تا آخر جماعهٔ کفار چون همه ها درین آتش که سر وادی های دوزخ ست جمع شوند شیطان بر تودهٔ
آتش بر آمده همه ها را بخود بخواند همه ها بگمان آنکه بر دار ماست بمکر و حیله نجات برای ما درست کرده باشد رو بد و آرند
او بگوید که بدانید پروردگار شما خدا بود همه احکام او برحق بود و من دشمن شما و دشمن پدر شما بودم و هیچکس را بزور و اکراه
بخود نکشیدم مگر شما را آوازی داده ام و ترغیب نموده ام و شما بکم عقلی و خام طبعی آن وسوسه را راست پنداشتید
و در پی آن افتادید پس اکنون ملامت بخود کنید نه بمن و هیچ توقع نجات و سعی در خلاص من چشم ندارید چون این حرف
ناامیدی و رسوائی از و بشنوند بخصومت و لعن و طعن با هم در آویزند و هم هر یکی از تابعان و متبوعان خواهند که و بال
خود بر دیگری بیندازند و خود تخفیف یابند لیکن این خیال محال را گاهی نرسند و روی آرزوی باطل نه بینند ملائکه
قهر هر یکی را کشان کشان بجائیکه مقتضائی اعتقاد دین و عمل او ست برسانند و گرمی آن آتش هفتاد درجه زیاده از
گرمی آتش این جهان ست و رنگش اول سفید بود و بعد هزار سال سرخ گشت و بعد هزار سال سیاه گشت اکنون سیاه ست
و دوزخ را هفت طبقه ست و هر طبقه را دروازه ایست کلان و عالیشان اول برای عصات مومنین یا کافرین تخلیط
که با یک نوع کفر نوعی از اعمال صالح جمع کرده اند مثلا با شرک یکی را از انبیا نصرت و حمایت نموده و طبقات دیگر فقط
برای کفار ست مثلا یکی برای مشرکان و یکی برای مجوسان و یکی برای دهریه و ملاحده و یکی برای کفار یهود و یکی برای
کفار نصاری و طبقه ایست زیر تر برای منافقان و نام طبقهٔ اول جهنم ست و دوم جحیم و سوم سعیر و چهارم سقر و پنجم
لظی و ششم هاویه و هفتم حطمه و در هر یکی ازین طبقات وسعتی عظیم و عذابهای گوناگون و مکانهای نشان مند ست
مثلا مکانیست که نام او ویل ست که از سختی و طغیانی او دوزخ هر روز چهار صد مرتبه از حق تعالی پناه میخواهد و مکانیست
دیگر که نام آن زمهریر ست و آنجا سردی ست بیحد و مکانیست که او را جب الحزن میگویند یعنی چاه اندوه و جائیست
که او را طینة الخبال گویند و کوهی ست که او را صعود گویند در هفتاد سال بیردن و راندن کافری را بالای او رسانند
و از انجا بطرف پائین بغلطانند تا در قعر دوزخ افتد و تالابی ست که او را حمیم خوانند پس آب آن تالاب چنان گرم ست
که چون بلب رسد لب بالا سوخته ورم کرده تا بینی و چشم برسد و لب زیرین ورم کرده تا سینه و ناف برسد و زبان
سوخته دهان را تنگ و چون در حلق برود معده و رودها را چاک چاک سازد و دیگر تالابی ست که او را غساق گویند
چرکین و خون و ریم کفار گداخته در انجا جمع میشود و چشمه ایست که او را غسلین گویند بعضی کثافتها و آلودگیهای کفار
در انجا جمع میشود و مکانیست خاص برای متکبران که آنرا وادی هیبت گویند و همچنین مکانهای بسیار و بعضی اهل
دوزخ برای بسیار کردن عذاب تن های دراز و پهنا و ربه سپهند و هر جزء را و هر بن موی را ظاهر و باطن بچندین انواع
عذاب از سوختن و کوفتن و مار و کژدم و خلانیدن و چاک کردن چرمها و نشانیدن مگسها بر گوشت نو بر آمده و
مانند آن از انواع عذاب ظاهر و دردها و غمها و حسرتها و ناامیدیها و جدال میان خود ها و خوشوقتی اعدا گوناگون
تکلیفات احشا در باطن بقدر آن بدنها بر دارند چنانچه بعضی کافران را غلظت پوست چهل و دو درعه و دندانها
مثل کوه ها و جای نشستن میان سه منزل راه و دیگر اعضا نیز مناسب آن بدهند و ازین شدت و حرقت بجزء

رسیدن آتش بر گاه بدن سوخته گردد فی الفور بدن تازه بروید تا باران عذاب بچشند و در ساعتی هفتصد بدن بدل شوند که اجزای اصلی ایشان را فنا نیست و گوشت و پوست دم بدم خواهد رست و بعد مدت دراز تر بر کافران سوای این همه عذابها عذاب گرسنگی شدید چندان مسلط کنند که برابر همه عذابها گردد و بقلق تمام طلب غذا نمایند و حکم شود که از درخت زقوم که تیز و تلخ و خاردار و سمی سخت ست و در قعر جهنم میروید مثل این قوم که ازاب گل رسته ست بخوردن ایشان برهند چون از ان درخت بخورند گلوگیر ده آنگاه یاد کنند که چون در دنیا لقمه در حلق بند می شد باب میگذرانیدیم پس آب طلب نمایند حکم شود که از حمیم بخورانند بمجرد رسیدن او بلب لبها سوخته ورم نموده تا ناصیه و سینه برسد و زبان منقبض شود و حلق چاک چاک گردد و امعا ریزه ریزه گشته از دبر برآیند چون ازین حالت بیقرار شوند مسبوے مالک که از جمله نوزده ملک موکل بدوزخ رئیس مطلق ست عاجزی نمایند که مارا مرده ساز تا ازین ایذا برهیم بعد از هزار سال و ناله و زاری هایی بسیار جواب گوید که شما برای همیشگے پیدا شده اید از موت چه حرف بعد از ان هزار سال دعا کنند و فریاد نمایند خداوندا جان ما را بستان و ما را برحمت خود ازین عذاب بر ان بعد هزار سال حق تعالے فرماید که خاموش شوید با من سخن مگوئید که شما را برآمدن نیست آنگاه بگویند بیائید تا صبر کنیم که انجام صبر آرام و کشایش ست پس حق تعالی را بزاری و عجز هزار سال یاد کنند بعد هزار سال ناامید محض شوند و بگویند که برابر ست ما را بیقراری و صبوری هیچگونه امید خلاص هست نیست حال کفار و آمد و رفت ایشان در دوزخ از جای بجای و از محشر بجهنم واژگون بروی باشند پایها طرف بالا شوند و سرها طرف پائین ایستاده باشند و همین حال از موذیات راه پرهیز کنند و همه جمیع از ایشان مسخ شوند بصورت سگها بعضی بصورت گرگها و بعضی بصورت موشها و بعضے بصورت بوزینه و بعضے بصورت خرها و بعضے بصورت مارها و بعضے بصورت دیگرها و بعضی را که کار کردن کشتی و تکبر باشد در محشر بقامت مورچها آرند تا در کمال ذلت پامال باشند این ست حال کفار اما مسلمانان که در محشر باشند بر مراتب گوناگون باشند جمعیکه محض نظر بر جلال خدا با یکدیگر محبت و ملاقاتها و جدائیها داشتند بر منبرهای نور طرف یمین تجلی حق باشند و جمعیکه بکمال توکل آراسته نظر در سائر مهمات دین و دنیا بغیر از حق نداشتند روی های ایشان را ماه شب چهارده ساخته برای جنت از سائر مجمع بی حساب کتاب جدا سازند و جمعی را که با ترک دنیا و فقرکشی بحقوق جهاد و قیام داشتند نیز بی حساب کتاب برای جنت جدا سازند و جمعی دیگر را که قیام لیل بکمال حضور و ادب مینمودند باسم سادات الناس مخاطب و مفتخر ساخته نیز بے حساب بی کتاب برای جنت جدا سازند و بعد از ان جمعی را که در هیچ لحظه خلا و ملا از شغل طاعت و عبادت عاطل و غافل نبودند در عشرت و عسرت حمد و شکر الهی میگذاشتند مباهی و سرفراز باسم اشرف الناس نموده امتیاز بخشند و سائر مومنین را از صالحین و دیگر منافقان را که بدعوی ایمان شریک ایشان بودند فرقه های مختلف سازند اهل نماز یکجا و اهل صیام یکجا و اهل صدقات و اهل حج و عمره یکجا و اهل جهاد یکجا و اهل خدمت و تواضع یکجا و اهل احسان و حسن خلق یکجا و اهل ذکر و اهل اوراد یکجا و اهل خوف و اهل ترحم یکجا و اهل عدالت و انصاف یکجا و شهیدان یکجا و اهل صدق و وفا یکجا و

اهل علم و علما را همچنین یکجا و زنا و خاکساران یکجا باشند و عوام کالانعام یکجا و حاکمان ظالم یکجا و خونیان یکجا و زانیان
و دروغگویان یکجا و دزدان یکجا و غارتگران یکجا و رنجانندگان مادر و پدر یکجا و تلف حقوق کنندگان یکجا و شراب
خوران یکجا و سود خوران یکجا و رشوت خواران و مال خواران یتیمان یکجا و مانعان زکوة یکجا و تارکان صلوة یکجا و خائنان
امانت یکجا و شکنندگان عهد و پیمان یکجا باشند و همچنین هزارها گروه باشند و هر امت همراه پیغمبر خود باشند و ازین
گروه‌ها که جامع دو صفت و سه صفت و چهار صفت باشند و همچنین جامعان اوصاف نیک و بد باشند جدا جدا شوند و
مانعان زکوة جانوران را در صحرا بر پشت بخوابانند و آن جانوران را حلقه کرده بروی بگذرانند تا بپایها پامال کنند و
بدندانها بگزند و بشاخها بزنند چون یکدوره بانجام رسانند دورهٔ دیگر شروع نمایند و همچنین ربا خواران را بشکل
آسیب‌زده برخیزانند و شکمهای ایشان مانند حجره‌ها پر از مار و کژدم سازند و مصوران را تکلیف دهند که دران صورتها
روح اندازند و خواب دروغ گویان را تکلیف دهند که در دو جو گره زنند و ناحق خاموشی گیرندگان را شیشهٔ گداخته
در گوش اندازند و همچنین بعضی فاسقان را در مؤاخذه و معاتبه دارند تا آنکه زمین محشر بالکل از کفار خالی شود و
درین هنگام حق تعالی بجمیع مسلمانان که از هر فرق و ملت بوده اند و در محشر یکجا جمع شوند عیان کرده بگوید مردم
همه اهل دین و مذهب بجاهای خود رفتند شما چرا همین جا ماندید ایشان بگویند هر اهل دین همراه معبود خود رفتند
چون معبود ما ما را همراه خود خواهد برد خواهیم رفت آنجناب فرماید که منم معبود شما همراه ما بیایید لیکن مردم آنصورت را
نشناسند که تجلی حق ست بگویند پناه میگیریم بخدا از تو هرگز معبود ما نیستی از آنجناب خطاب شود که شما معبود خود را
دیده اید گویند ما را چه مقدور بود که معبود خود را توانستیم دید پس از آنجناب خطاب شود که شما را از معبود خود
نشانی هست که بآن بیتوانید شناخت گویند آری پس آن تجلی مستور شود و تجلی دیگر نمایان گردد و از میان
آن پرده را بر داشته آید پس همه اقرار نمایند که تویی پروردگار ما و همه بسجده افتند مگر منافقان که مهرهٔ پشت ایشان
کرخت شود و بجای سجده بپشتها بیفتند بایذای تمام ازان حالت برخیزند و آن تجلی معظم در هوا پیش پیش روان
گردد و حکم شود که بهشت را روبرو آرند و دوزخ را در میان زمین محشر و بهشت بگذارند و در ظلمت شدید روان
شوند و هر امت همراه پیغمبر خود روان شود اهل ایمان را دو مشعل عنایت شود یکی پیش رو و دوم بطرف
دست راست باشد و آنان را که کمتر اند یک مشعل و کمتر ازان را مشعل در دست باشد و ناقصان را نوری افتد بر
ناخن نر انگشت و ناقص ازان را نیز اندک نوری باشد بر نر انگشت مانند کرمک شب چراغ که گاهی بدمد و
گاهی تاریک شود و منافقان را مطلق نور نباشد بمدد نور دیگران بروند تا آنکه بکنارهٔ دوزخ برسند آنجا پل بر پشت دوزخ
قائم کرده باشند که باریک ترست از موی و تیز ترست از شمشیر پس حکم شود که ازین پل بطرف جنت بگذرند
گویند که راه آن پل پانزده هزار ساله راه ست پنج هزار سال برای بالا رفتن و پنجهزار برای هموار رفتن و پنجهزار سال
برای فرود آمدن و در بعضی روایات حساب اعمال در زمین محشر بیشود و موافق آن بر پل میگذرند و در بعضی روایات
بالای آن پل هفت جا صحرای ست پهناور و بغایت وسیع که همه مردم در آنجا پس و پیش جمع شوند و قرار گیرند

دران صحرا ترازو ها برای وزن اعمال استاده است و در هر جا حساب یکنوع اعمال در پیش در جای اول حساب نماز است
و دیگر عبادات بدنی مثل روزه و اذکار و دعوات که در عمر خود چند نماز بر ذمه خود میداشت و چند نماز ادا کرده است
و به چه نوع ادب ظاهر و باطن بجا آورده است و نوافل چه قدر گزارده اگر فرض تلف کرده باشد بهمان نفل همسنگ یک فرض
گردانند و نماز صورت انسان شده حاضر شود و آنکه تام است تندرست باشد و آنکه باوراد و اذکار است مزین بلباس و
زیور باشد و آنکه ناقص است نقصان در صورتش هویدا بود و همین دستور حساب روزه باشد در صحرای دیگر و علی هذا القیاس
حساب زکوة و سائر عبادات مالی همین وضع باشد زیرا که همین رابطه در جمله اعمال جاری ست و در صحرای دیگر عبادات
مرکبه چون حج و جهاد با کافران و در صحرای دیگر از اخلاق و احوال قلب از زهد و حرص و علوم و ثبات و در صحرای
دیگر از جنایات قتل و جراحات و در صحرای دیگر از جنایات احوال و اکل و شرب عقود فاسده و در صحرای دیگر از
جنایات حقوق خلق ازینها بعد پخته شدن حساب از تضعیفات اعمال و هر تقصیرات آنها و از کفارات اعمال بد و
حبط کردن آنها و از اعمالیکه از طرف دیگران بدعاها و احسانها و مکافات از ظالمان که بر ذمه او ثابت شده است
کاغذش را درست نموده بر پل صراط روانه سازند موافق حساب خود در راه پیش آید و حقوق مظلومان را اندازه
فرمایند و برابر آن حسنات ظالمان بمظلومان دهند و اگر در پیش ظالمان حسنات نماند گناهان مظلومان بهمان اندازه
گرفته بر سر ظالمان نهند و مسلمانان را سبکسار سازند و درین مکافات ایمان را و اعمال قلب را داخل نمیسازند اعمال
بدنی را تبدیل و نقل میکنند و این تبدیل و نقل اول در نوافل شود و چون کفایت نکند در فرائض نیز جاری
سازند و بعضی مردم صاحب همت باشند که نظر بر اعمال نداشته همت بر فضل خدا گماشته بعضی حسنات بجنایات
بی مکافات بخشند و چندین برابر آن از فضل خدا بیابند چنانچه در روایت ست که دو کس برابر در مقام وزن
حاضر شوند یکی باشد که میزان حسنات و سیآت او برابر باشد که اگر یک حسنه بیفزاید آن پله گران تر شود و
مستحق بهشت گردد و دیگری باشد که در مقابله سیآت همگی یک حسنه دارد اول را حکم شود که از دوستداران
و حق داران خود یک نیکی بیار تا مستحق بهشت گردی از هر کسیکه توقع میداشت التجا نماید کسی با و مواسات نکند
چون شخص دوم این حالت دریافت نماید بگوید چون در مقابله سیآت من یک حسنه ست و ترا با این همه خوبیها
کسی یک حسنه نداد مرا که خواهد داد ازین یک نیکی بمن چه خواهد کشود این نیکی را بتو بخشیدم برو به بهشت من
دانم و خدای من پس او سبحانه عم نواله فرماید که هر دو را در بهشت ببرند و در درجه برابر سازند و وزن اعمال
در ترازو و بطومارها نوشته باشند و آن چیزها که بآن تقرب در جناب الهی جسته اند مثل آب وضو و خون و گوشت قربانی و بول
و سرگین اسپهای جهاد و بچه های خود که بر موت ایشان صبر کرده باشند در میزان داخل سازند و کلمات ثنا
و تعظیم حق تعالی بقدر وسعت معرفت گوینده پهنا و کشاده سازند و گرانی اعمال بقدر قوت یقین و کمال
اخلاص و جای گرفتن در ته دل باشد چنانچه روایت ست که یکی باشد که او را نود و نه طومار بدی باشد و هر طوماری
بقدر نظر از مشرق تا مغرب چون ببیند امید از نجات قطع نماید گویند ترا نیکی هست فرشتگان نیکی او حاضر سازند

یک برات یعنی چٹھی خرد حاضر سازند چون به بیند بگوید که ای خداوند این برات در برابر این طومار چه قدر دارد چرا بوزن این مرار سواهی سازی چو لایق دوزخم مالک تو ئی هر جا که خواهی بفرست رب العزة فرماید که پیش ما ظلم نیست آن را وزن بکنید آن برات سنگین شده بر زمین نشیند و آن طومار بر هوا روند و همین آن سزاوار بهشت گردد و در گمان کاتب الحروف آنست که آن یک براة شهادت خاتمه بالخیر ست که گناهان تمام عمر را محو می سازد والله اعلم اما اختلاف ست علما را که میزان و صراط یکیک اند که تمام خلق کار خود ازان میگیرند یا یک نوع میزان ست که خیلیا بسیار دارد و همچنین یکنوع صراطست که افراد بسیار دارد و بمقتضای آیهٔ کریمه و نضع الموازین القسط لیوم القیمة دلالت کند که ترازو ها بسیارست و باین قیاس دریافت می شود که صراطها هم بسیار باشند خواه برای هر شخص خواه برای هر امتی خواه برای هر فرقه والله اعلم بالجمله چون از زمین محشر بر سر پل رسند ندا شود که ای اهل محشر چشمها بپوشید که فاطمه بنت محمد رسول الله صلعم بر پل میگذرد و یک جمعی مانند برق درخشان بگذرند و بعضے مانند باد تند و بعضی مانند اسپ و شتران دوان بعد ازان بطور خویش روان بعد ازان بمحنت کشان کشان و از میان آتش شررهای دراز سر کشند کسی نجات یابد از ایشان و کسی را باجزای بدن برسد و بعضے سلامت مانند و بعضی را کشیده در آتش اندازند همچنین از هر دو جانب این پل قرابت و امانت همراه شوند و آنان را که حق تلفی ایشان کرده بودند در آتش افگنند و مردم را در رود و اعمال صالح نماز و روزه دستگیر شوند و خیرات از آتش حائل گردد و قربانی سواری شوند و از کمال هول المقام از کسی صدا بر نخیزد و دیگر پیغمبران در حق امتان گویند رب سلم سلم چون مومنان بر صراط سوار شوند منافقان در ظلمت گرفتار مانند فریاد کنند یاران اندک انتظار ما هم کشید تا در نور شما ما هم روان شویم ایشان بگویند قدری پس پشت خود بگردید و از جائیکه ما نور آورده ایم شما هم بیارید چون پس پشت خود بگردند در انجا ظلمت بیکران بینند دران هول عظیم در یابند و باضطراب تمام برگردند و به بینند که بر کنارهٔ پل دیوار یست و دروازه ایست فراز کرده بجزع و فزع فریاد نمایند که آیا ما همراه شما نبودیم که ما را همراه نمیگیرید مسلمانان گویند که آری بودید بظاهر با ما در باطن شک و شبه داشتید و در حق ما بدیها اندیشه میکردید و عزت کفار انتظار می نمودید پس امروز با همان یاران ملحق شوید که ناگاه درهمین اثنا شعله های آتش ایشانرا در گیرد و بجهنم کشند و در طبقهٔ پائین سر فرو اندازند و مسلمانان بهمان کشاکش در گذشتن باشند و جمعیکه مانند برق و باد تند و تیز و قوی گزشته باشند گویند شنیده بودیم که در راه دوزخ می آید ما هیچ ندیدیم و دیگران که بسلامت با اینها ملحق شده در صحرای آن طرف پل صراط توقف کنند و از شکایتها که در دنیا باهم داشتند سوای معاصی بحلی شوند و تراضی نمایند پس جناب نبوت صلعم بدست خود قفل جنت کشاده مردم را در بهشت رسانیده خود متوجه حالت اهل دوزخ شوند و تفقدی از امت خود فرمایند درین امت آنحضرت صلعم چهارم حصه مجموعه بهشتیان باشد پس چون خبر داده شود ایشانرا که چندین هزاران هزار در دوزخ افتاده اند آنجناب بمقتضای آنکه رحمة للعالمین اند محزون شوند و در جناب الهی التجا نمایند که الهی امت مرا نیز از دوزخ خلاص فرما این شفاعت هم بدستور شفاعت سابق کبری بعد سجده هفت روز و ثنا عجیب و غریب بجا آورده باشند

پس از جناب الهی حکم شود که هرکه در دل او برابر یک جو ایمان باشد برآرید و بمتابعت آنجناب انبیای دیگر هم شفاعت امتهای
خود بکنند پس آنجناب بحکم الهی فرشتگان را همراه گرفته در است خود بر کنارهٔ دوزخ تشریف آورده فرمایند که ای
یاران دوستان و عزیزان خود را یاد کنید و از حال آنها نشان دهید تا آنها را ملائکه از آتش برآرند شهیدان را شفاعت
هفتاد کس حافظ را شفاعت ده کس و علماء و اولیاء را موافق مراتب خودشان صدها و هزارها را شفاعت دهند و نشو
اظهار ایشان ملائکه در آتش غواصی نموده برآرند و درین شفاعت پیش از همه نجات عاصیان اهل بیت باشد و همچنین
در شفاعتهای دیگر چون این شفاعت بانجام رسد مردمانیکه اینقدر ایمان دارند برآیند است آنجناب صلعم در مجموع
امتها که نیز نجات یافته اند ثلث گردند پیش ازین شفاعت ربع بودند بعد ازین پیغمبر صلی الله علیه وسلم باز تفقد بامت
خود نمایند که حالا چه قدر در دوزخ مانده اند مردم عرض کنند که هنوز هزارها در آتش هستند پس بار دیگر بدستور سابق
در جناب الهی شفاعت فرمایند حکم شود که هرکرا همسنگ دانهٔ خردل ایمان در دل باشد او را نیز از دوزخ برآرید آنجناب
بدستور سابق اصحاب و علماء و اولیاء را فرمایند که هریکی از شناختگان و متوسلان خود یاد آرید و از آتش برون
کنانید موافق فرموده بعمل آرند و هزاران هزار کس را از آتش برآرند و این زمان امت آنجناب نصف اهل بهشت
باشند بعد ازین شفاعت باز تفقدی بحال امت نمایند و بعد از دریافتن احوال عاصیان در جناب الهی بار دیگر
بدستور سابق شفاعت کنند و اذن یابند تا هرکرا بقدر ادنای ذرهٔ ایمان باشد برآرند پس بهمان دستور سابق متوسلان
آنجناب بحکم ایشان خلق عظیم را از دوزخ برآرند و در شفاعت سوم امت آنحضرت صلعم برابر همه امتهای دیگر گردد
و بعد ازین باقی نمانند از اهل توحید مگر جمعی قلیل که توسل با نبیا نداشتند بنابر آنکه از احوال ایشان خبر نیافتند یا انکه
بانکار شتافتند پس پیغمبر صلعم در حق ایشان نیز شفاعت فرمایند حق تعالی فرماید که این مفوض بشما نیست بلکه اینها
من نجات میدهم درین اثنا در دوزخ چنان واقع شود که مشرکین اهل توحید را که باقی مانده اند در طعن و ملامت کشند
و گویند که شما با ما در دنیا بر توحید بحث و جدال می نمودید و حقیت خود ثابت میکردید برایگان محض شد توحید شما هیچ کار
نیامد ما و شما یکسان شدیم و بیکجا مانده ایم پس غیرت الهی بجوش آید که آیا توحید ما را برابر شرک خود کردند قسم بعزت من
موحد را برابر مشرک نکنم پس بدست قدرت جمله موحدان را در آخر آن روز که پنجاه هزار سال است از نار خلاص دهند
این جمع را که از نار برآمده اند بدنهای ایشان مانند انگشت سیاه شده باشد در نهر آب حیات که روبروی دروازهٔ
بهشت است اندازند ایشان بسرعت تمام برویند قالبهای ایشان درست و تر و تازه شوند پس در بهشت درآرند
و بر گردنهای ایشان داغ سیاه بماند و مدتی دراز لقب ایشان در جنت جهنمی باشد بعد مدت دراز عرض کنند که
خداوندا چون ما را از دوزخ خلاص فرمودی آن اثر و لقب نیز از ما زائل گردان بقبول و رحمت الهی آن نشان و آن
لقب نیز زائل شود و آخر کسی را که از دوزخ برآرند و در بهشت درآرند مردی باشد که او را برآورده بر کنارهٔ دوزخ
نشانند چون ساعتی بخود باز آید و راحتی از آن رنج بیحساب یابد ناله و فغان آغاز کند که روی من از ینجا بگردانید
پس حق تعالی از وی عهد و پیمان گیرد که سوای این چیز دیگر طلب نکنی چون موثق محکم بدهد رویش بگردانند بعضی

اشجار خوش سایه و خوش هوا در قرب جنت او را نمودار شوند پس باز ناله و فریاد آغاز کنند بعد عهود بسیار ترک نیاز
طلبی بآن درختها برسد و همین ترتیب چندین اشجار و مکانات دیده مشتاق شود باز نقض عهود نماید و تجدید عهود با آنجا رسد تا آنکه مقابل
در بهشت آید و رونق بهشت دیده بیقرار شود و بنقض جمیع عهود سابقه بالحاح تمام خواستگار دخول بهشت گردد پس اذن
دخول جنت دهند اما بخیال او افتد که جنت معمور است گنجایش او ندارد پس عذر تنگی مکان آرد حق تعالی فرماید که
برو آنجا جای بسیار است عرض کند که الهی خداوندگار با من استهزا میکنی و تو رب العالمینی حق تعالی در مقابل او صورت
ضحک ظاهر سازد و بفرماید که آرزو بکن چون همه آرزوهای او ختم شوند بقیه آرزوهای دنیا او را یاد دهانند چون همه آرزوها
او منقطع گردند بفرماید که ترا این آرزوها و ده چندان از نعمتهای بی شبه و مثال عطا فرمودیم و این حال ادنای
اهل جنت ست در منزلت بالجمله چون اهل بهشت بجای خود قرار گیرند و را اوقات ملاقاتها و صحبتها یاد کنند که فلان
دوزخی با ما چنین و چنان خصومت میکرد اکنون حال او چه باشد پس حق تعالی در پائین طرف دوزخ کشاده سازد
و در بینائی قوت دهد که ببینند و از و پرسند آن دوزخی بصد زاری طلب آب و طعام جنت نماید ایشان جواب دهند که این
نعمتها - بر شما حرام ست گویند بیان کنید که وعدهای حق تعالی را چگونه صادق و واقع یافتید گویند ما خود همه وعدها را
صادق و واقع یافتیم ایشان چون پشیمانی و عاجزی ظاهر سازند بهشتیان دریچه بند نمایند بهشتیان چون در منازل فراخ قرار گیرند از اهل و عیال خود که
نیز نجات یافتگان اند تفحص نمایند ملائکه گویند که در منازل خود بحسب اعمال خود ها هستند بهشتیان گویند که ما را بدون
ایشان هیچ لذت و راحت نیست ایشان را بما رسانید گویند که اینجا هر نفس گرفتار عمل ست بی عمل چیزی نیابد بهشتیان
گویند بروید و در جناب الهی عرض دارید که خداوندا بر تو روشن ست که ما تا در دنیا بودیم یکی کسب معاش و خدمت بزرگان
میکرد و همه عیال او پرورش می یافتند و پرورش شان موجب خنکی چشم ما میشد اکنون ما خدمت و بندگی مثل شما
اکرم الاکرمین بجا آوردیم چگونه اهل و عیال و احباب خود را از نعمت شما محروم داریم امیدواریم که اوشان را بما رسانید
حق تعالی حکم فرماید که بلی اوشان را بایشان رسانید و اسباب نعمت آنها آنچه مناسب این درجه عالیست از سرکار ما
مهیا سازید که قسمت نعمت ایشان باعث نقصان نشود پس عیال هر یکی با وجمع شوند بطفیل ایشان بنعم عالیه سوای
جزای اعمال خود متنعم گردند و جناب نبوت را در جنت نیز برای رفع درجات شفاعات باشند که موافق محبت و تقرب
آنجناب درجات فوق الاستحقاق یابند و بعد درآمدن همه بهشتیان منادی در میان بهشت و دوزخ ایستاده
ندا کند که ای اهل بهشت بکناره دیوار بهشت بیائید و ای اهل دوزخ بکناره دیوار دوزخ برائید اهل بهشت ترسند
که ما را بوعده خلود در آورده بودند حالا چرا میطلبند و اهل دوزخ بفرحت تمام برآیند که شاید ما را حکم مغفرت شده
باشد و ما را از ناری برآرند پس چون همه ها حاضر شوند موت را بشکل گوسفند ابلق حاضر سازند و بگویند که این را
میشناسید هر یکی گوید که خوب می شناسیم چرا که کسی نیست که موت را نچشیده باشد پس او را ذبح کنند بگویند
که ذبح کننده او حضرت یحیی پیغمبر اند پس منادی آواز دهد که ای اهل جنت همیشه باشید که موت نیست و ای
اهل دوزخ همیشه باشید که موت نیست اهل جنت را چندان خوشی افزاید که اگر موت فنا نمیشد شادی مرگ

میشوند و اهل نار چندان اندوه افزاید که اگر موت فنا میشد شاید که از شدت غم میمردند پس حکم شود که دروازهای دوزخ
را بربندید و بر پشت آن شهتیرهای گران آتشی بکشید تا اهل دوزخ هیچ خطره برآمدن از آتش بخاطر نیارند و اهل جنت
بفراغ خاطر بعیش و عشرت مشغول باشند بنای دیوار جنت بسیم و زرست که خشتی ست از زر و خشتی ست از سیم و بجای گل
مشک و زعفران ست و صفه های او و روشهای او از زمرد و یاقوت و بلور و چمنهای او مصفا و منزه و بجای سنگریزه ها
دران چمنها جواهر افتاده باشند و از مروارید و زمرد و لعل وغیره نیز و درختانش را پوست نقره و طلا و شاخهایش
بی خار و بی خزان و در میوه اش اصناف لذتهای طعام دنیا و در زیر آن نهرها که هر دو کناره اش مصفا و موزون و
مرصع باشند و نهرهای آنجا بر چهار گونه ست یکی از آب شیرین سبک خنک و یکی از شیر که ذائقه اش از دیر ماندگی تغیر
نپذیرد و یکی از شرابهای شیرین خوش رنگ خوشبو و فرحت انگیز و یکی از شهد مصفی کف گرفته و سوای این نهرها
چهار قسم نهرهای سه چشمه دیگر اند که یکی کافور نام دارد و خاصیت او خنک ست و دیگر زنجبیل نام دارد و سلسبیل
و خاصیت او گرم مانند قهوه و چاهی سوم تسنیم ست که از کمال لطافت معلق در هوا جاریست این هفت آب
بهشت ست و این چشمه ها که هستند از این هر یکی در خانه مقربان حوضی میرسد و خالص میخورند و اما اصحاب الیمین که درجه
کمتر اند از این چشمه ها شیشه ها سر مهر بایشان مرحمت می شوند و ایشان بر آشامیدنیهای خود مانند گلاب و بید مشک
اندک اندک آمیخته میخورند و در وقت دیدار حق سبحانه تعالی چیزی دیگر عنایات خواهد شد نام او شراب طهور
ست که از همه افضل و اشرف ست ع ذوق این می نشناسی بخدا تا نچشی و درختهای آنجا باوجود بسیار بلندی و
سایه گستری چنان باشعور باشند که هرگاه بهشتی بمیوه بکی بچشم رغبت نگرد خود بخود آن شاخ چندان مائل شود که
بی حرج بدست خود تناول نماید و فرشهای جنت و لباسهای اهل جنت همه از شگفتن گلها بیرون می آیند بر قد
[illegible] انقطیع [illegible] رنگ خوب [illegible] شده آنکه بسیار باریک ست بطور پارچه لاهی
و [illegible] رنگ پارچه سندس نامیده میشود و آنکه غفس ست بر ستور اطلس و مخمل می استبرق نامیده میشود و لطافت
لباس جنت بحدیست که از زیر هفتاد [illegible] جسم بنظر می آید و در جنت نه گرمی ست و نه سردی ست نه شعاع آفتاب
و نه تاریکی بلکه حالتی ست مانند حالت صبح [illegible] پیش از طلوع آفتاب لیکن نه بآن درجه بلکه هزاران چند مراتب زیاده
و این روشنی مستفاد ست از نور عرش نه از شمس و نه از قمر چنانچه وارد شده ست که اگر یکی از زنان بهشت بر زمین پرتو اندازد درو
زیور و لباس زینتش جهان را روشن کند که شعاع آفتاب بی رونق بنظر آید و در جنت از کثافتهای ظاهری بول و براز
و حدث و لعاب دهان و آب بینی و چرک بدن و گوش هیچ نیست موها بر سر باشند و ریش و بروت و موی دیگر جاها که در
حوالی پیدا میشوند هیچ نباشد و بیماری نیست و کثافت باطنی از کینه و بغض و حسد و تکبر و عیب جویی هیچ نباشد و خواب
نباشد برای نقاهت و استراحت رغبت بسایه ها و مکانهای مسقف کنند و برای ملاقاتها و نزهت صحبتها و نشستها
میل کنند و ثقل غذا بعرق معطر و آروغ معنبر دفع میشود و هر قدر که بخورند نعوذ بالله تخمه و گرانی گاهی
نشود و صحبت [illegible] بر آن نهایت لذت باشد و انزال بجز [illegible] فرحت بخش باشد و زنان را بعد فراغ از جماعت بکارت

عود کنند نه آنچنانکه موجب ایذا و الم و ملوث شدن بدن باشد و سیر و حرکت مردم در بهشت بر مرکبها و تختها بنوعی
بسرعت ست که در ساعتی راه ماه قطع توانکرد و در بهشت خیمه‌ها و برجها و بنگله‌ها باشند از یک مروارید و یاقوت و
زمرد و بلور و دیگر جواهر رنگارنگ که بلندی آنها شصت میل باشد و عرض او نیز موافق این قدر باشد زیرا که مناسب
ست که اگر عرض و ارتفاع مکان برابر نباشد ناموزون شود و در هر گوشه از ان خانهای مردم باشند که یکی دیگر
نمی‌بینند و همه خدام و احشام و ازواج و خواص یک شخص اند مالک آنها هر وقت که میخواهد بر ایشان گذر میکند و ملاقات
میکند و آسایش می‌نماید و بهشت‌ها هشت ست هفت برای سکونت مردم و هشتم برای حصول دیدار و اجتماع
گویا بارگاه الهی ست و نامهای بهشت این اند جنت المأوی و دار المقام و دار السلام و جنت الخلد و جنت النعیم و جنت
الفردوس و جنت العدن و جنت الفردوس اعلای جنتهاست و اعلی ترین طبقها جنت العدن ست که هر شب حق
تعالی جل شانه و عم نواله دران تجلی میفرمایند و گوناگون نعمتهای تازه و عنایت‌های بی اندازه می آفرینند و ذخیره
میگذارند و جنت هشتم در نام او اختلاف ست ابن عباس گفته که نام او علیین ست و منصوص قرآن مجید است
که علیین دفتر اهل جنت و جای حضور مقربان ملائکه و بنی آدم ست نه طبقهٔ جنت و بعضی علما جنت الکثب گفته اند و این
ماخوذ ازان حدیث ست که مسلمانان جمع میشوند بر کثبه‌های مشک پس بادی خواهد وزید که آن مشک را بر جامها و رویهای
ایشان خواهد ریخت و معطری ایشان مضاعف خواهد شد درهمین حال حق تبارک و تعالی تجلی خواهد فرمود و با هر کسی که بقدر استعداد
او از انوار و برکات و رحمت خواهد شد مخاطبه میشود و در اعتقاد فقیر نام آن مقعد الصدق ست و آن مقتبس ست از آیهٔ کریمه
ان المتقین فی جنات و نهر فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر و مروی ست که عدد درجات جنت بعدد آیات قرآن مجید ست و
اعلی درجات جنت علی الاطلاق درجه‌ایست که نام آن وسیله ست و آن مخصوص ست بحضرت خاتم النبیین صلعم و خاصهٔ او
آنست که صاحب حکم و زیر دار دکه هیچ فیضی و نعمتی باهل جنت نرسد مگر بطفیل و وساطت او و کیفیت این طبقات آنست
که یکی دیگر را حائل نیست بلکه ستون سقف خانه بلکه سقف همه عرش الهی ست و این همه در ستور پائین باغ و بلند باغ اند و یکی
در وسط دیگر ست گرد اگرد یکدیگر هیچکسی احاطه بوسعت او نتواند کرد مگر خالق او رب العزت جل شانه و عم نواله و مردم پائین را
مردم طبقهٔ اعلی چنان می‌نمایند که گویا ستاره‌ایست بالائی کنارهٔ شرقی یا غربی آسمان این قدر معلوم ست که جنت المأوی زیر همه
ست و جنت العدن در وسط و جنت الفردوس میانه همه و بالائی همه ست و ادنای اهل بهشت را ده چند مجموعه آرزوهای
دنیوی او بدهند و موافق بعضی روایات مملکت او که گنجایش املاک و باغات و خوبیها و حشم و خدم و مراکب و اسباب
لذت و نزهت و کند مسافت هشتاد ساله راه خواهد بود و دیگر از تحائف بهشت آنست که بعضی میوه‌های کلان خوشبو
[illegible] چون [illegible] خوش رو خوش بو با لباس فاخره و زیور بیش قیمت نوجوان ازان بر آید مالک خود را
[illegible] باشند قامت اهل بهشت همه بر قامت حضرت آدم شصت ذراع بذراع مردم دنیا و اعضای دیگر
مناسب [illegible] باشد و [illegible] صورت [illegible] خوش [illegible] و خوش تقطیع [illegible] هیچ مانند کسی که در عمر
[illegible] چنان [illegible] باشد که در دنیا بی تکلف نفس حاریست نعمتها

جنت همچنان که لذتهای بدنی بخشد همچنان لذت باطنی بدریافت انوار تجلیات الهی بخشد مثلا سبحان الله درختی ست
در جنت همچنان که لذت ذائقه می بخشد جان را بلذت باطنی بدریافت انوار و تجلی باری تعالی اشنا و محظوظ سازد و اهل جنت
را انواع نعمت و لذت باشد و افضل نعم دیدار رب العزة جلشانه ست قسم دوم در دیدار الهی بر چهار مرتبه باشند جمعی
باشند که در سالی یکبار باین نعمت عظمی مشرف شوند و جمعی در هر جمعه و جمعی خاص باشند که در روزی دو بار بهره مند
شوند چنانچه وارد شده ست که ادا کردن نماز صبح و عصر بخشوع و آداب دعظیم در تحصیل دیدار در مثل این دو وقت
می نماید و جمعی دیگر اخص الخاص اند که بمنزله غلامان و کنیزان حضور پادشاهی باشند که هیچ لحظه از ایشان پرده نیست
و طریق دیدار آنست که بالای هفت طبقه بهشت طبقه هشتم ست که میدانی ست بس فراخ که در آنجا نه حور ست نه قصور
زیر عرش در انجا کرسیهای نور و زمرد و یاقوت و مروارید و سیم و زر و غیره بحسب اتبها نهاده میشوند و جمعی
را که کرسی نیست بر تلهای مشک و عنبر نشانند و دران انبساط و سرور هیچکس را اندوه که کدام مرتبه نیست هر یکی
بجای خود خوشوقت باشد و درین حال بادی خنک خوش آینده با نواع طیب بر ایشان وزد و بوجهی که گاهی مثل
آن ندیده بودند نه در دنیا و نه در بهشت درین حال حق تعالی تجلی فرماید بر آنها که جمع شده اند بوصفی که هیچکس حائل
دیگر نباشد و هر یکی چندان قریب بیند که رازهای دل خود بنوعی که دیگری نداند عرض تواند کرد و خطاب بجناب
سر او جهرا میتواند شنید و درین حال بملائکه حکم شود که شراب طهور بهر یکی برسانند و بنعمتهای غیر مکرر محظوظ
سازند و بینندگان را چندان استغراق در لذت دیدار باشد که همه چیزها سوای او فراموش میکنند و تمام نعیم جنت
در برابر آن بجوی نمی خرند چون از انجا رخصت شوند در راه بازاری ببینند که تحائف روزگار که هیچ چشم ندیده و هیچ گوش
نشنیده باشد مهیا باشند هر چه بخواهند ملائکه ازان حواله نمایند و از انجمله صورتهای بسیار خوب ست که هر کسی
بهر صورتی ترغیب کند بران صورت درآید و برآید چون ازینجا بخانه خود رسند حوران بهشت در تحیر افتند
و به رسیدن ایشان حسن ایشان هم افزون متضاعف شود با هم تهنیت کنند و گویند که شما را چه شد که جمال ما
و کمال مرکمال مضاعف گشت جواب گویند که همین ست سزاوار کسیکه بدیدار رب العزة فائز شود و حضرت عز
گاه گاه بر اهل جنت در خانهای ایشان نیز تجلی فرماید بمشاهده جمال بیمثال و مخاطبات پر عنایات مبتهج و مشرف
گرداند و در جنت سماع و نغمه های لطیف بسه نوع باشد یکی آنکه از بدر آمدن مواد در شاخها و برگهای درخت
طوبی الحان خوش نواطرب فزا برمی آید و شنوندگان را بهوش میرباید و در جنت هیچ خانه نیست که در و شاخی از
درخت طوبی نباشد و از میوه های او گوناگون اطعمه و اقسام لباس بیاح معطره و لخواه والحان بدیع و جواری
پر حسن پیدا میشوند دوم آنکه حوران بهشت در بعضی مکانات نوبت اجتماع میکنند و نغمهای خوش آینده در
بیان حسن شمائل و خوبی ادا و اوصاف مالکان خود چنانچه در دنیا مردم برای تحریص ترغیب می سازند
می سرایند سوم آنکه در مجامع دیدار رب العزة حکم شود بعضی بندگان [illegible] حضرت اسرافیل ملائکه
و حضرت داؤد را از پیغمبران [illegible] را تسبیح کنند و صفات کمال [illegible]

ذوق وشوق بهم میرسد و در جنت هیچکس بی زن نباشد میگویند که هر بهشتی را دو زن صالح از زنان دنیا باشند از
آن زنان که بی شوهر رفته اند یا خورد سال مرده اند و هر زنی که چند شوهر متعاقب در دنیا کرده باشد با هر کسی که موافقت محبت
صحبت بیشتر داشت و شرف منقبت دینی و علو درجه دارد در نکاح او خواهد آمد و بعد گذشتن هشتاد هزار سال تا بدن
نعمتها و لذتها یکبار رب العزة در روز تجلی ارشاد فرماید که ای بندگان من هیچ طلب و آرزو شما را باقی مانده است
گویند الهی هیچ مقصدی در خاطر ما نبود که میسر نشد و هزاران درجه افزون از آرزوی ما عنایت شده اکنون هیچ
مقصد بخاطر ما نمیرسد که زیاده از آن طلب کنیم حکم شود که آری شما را نعمتی میدهم بس شگرف و آن آنست که بر شما
رضامندی خود فرود می آرم بعد از آن ناخوش نشوم از برکت این رضا استواری در قوی و لذت در ارواح
و اجسام پیدا شود که تمام نعیم بهشت در مقابل آن چون غبار یا کوه باشد و خدام اهل بهشت سه نوع باشند یکی ملائکه
که رسل درمیان ایشان و حضرت حق تعالی باشند هر چه از آن جناب عنایت شود بایشان رسانند و هر چه ایشان
عرض نمایند بآنجناب رسانند و هم چنین برای رسانیدن پیغامهای انبیا و مقربان که بآنها محبت و رابطه میداشتند
دوم غلمان که خلقی است علحده در بهشت بدستور حوران ایشان همیشه بر یک عمر باشند و مانند دانهای مروارید
از سلک فرو ریخته هر طرف میگردند سوم اولاد صغار مشرکین باشند که پیغمبر صلعم برای امت خود بجهت خدمت
درخواست فرموده اند و دعای مبارک باجابت رسیده عرض نمودند که الهی این بیچارگان در روز الست اقرار
بوحدانیت تو کرده اند بعد از آن بحدیکه قلم تکلیف بر ایشان جاری شود نرسیده اند پس کفر از ایشان مطلقا
واقع نیست چنانچه در اطفال بی تمیز ما واقع نیست و در جناب حضرت کبریا مواخذه و اعتبار از آن نیست امیدوارم
همچنانکه اولاد مشرکین را بغلامی در دنیا بامت من عطا فرمودی و سبی ایشان روا داشتی در جنت نیز اینها را بامت
من بخشی و این همه بیان اهل نار و اهل جنت شد آما جماعه که بر پل صراط روان شدند و از آن عبور کردند و از آن
قبیل اند که حسنات و سیآت ایشان برابر است نه استحقاق ثواب غالب گشته و نه استحقاق عذاب غلبه نموده ایشانرا
بعد گذشتن از پل صراط بمکانها که بر کناره جهنم اند محبوس دارند و بنشانند و همچنین جماعه که دعوت پیغمبران بآنها
نرسیده و افعال بد هم نکرده اند و شرک هم نکرده اند و نه اعمال نیک نموده اند بلکه بدستور بهائم در اکل و شرب
جماع و طلب معاش عمر گذرانیده اند و همچنین کسانیکه بعمر بلوغ رسیده اند اما بسبب فساد عقل از جنون و سفاهت
مفرط التفات دل و صرف همت بشرایع و معرفت حق و باطل نکرده اند این همه جماعه را بهمان موضع که اعراف نام
آنهاست جای دهند تا انتهای روز حشر که پنجاه هزار ساله است پس ایشان را دیدن سختی حال کفار و شدت عذاب
آنها موجب الم روحانی و استیلای خوف و اضطراب میشود و نظر کردن به بهشت و لجارت دخول نیافتن نیز باعث
قلق باشد اما توقع در آمدن در آنجا موجب تسکین و تسلی خاطر میگردد و در همین کشمکش ماندن و باهل جنت و باهل نار
کلامی که لایق [illegible] است مانند تهنیت و الفت باهل جنت و شماتت کردن و ندامت دادن باهل نار بسبب [illegible]
بعد از آن کشش نفس؟ [illegible] فضل الهی عنایات او و اتباع بهشت در آمده داخل بهشت شوند و در بعضی روایات

اند هست که جمعی از مردم که بسن تکلیف نرسیده اند یا رسیده اند و فهم و شعوری که بآن حق و باطل را تفریق نمایند نیافته اند
و یا یافته اند لیکن بایشان خبر پیغمبران و معجزات شان نرسیده است خواه بسبب بعد زمانی که دران وقت پیغمبران مبعوث
نبوده اند یا بسبب بعد مکانی که اتباع و امتان پیغمبران بایشان نرسیده اند و اظهار احوال دعوت ننموده اند و محاسن شریعت
و خوبیهای آن و معجزات پیغامبران بیان نکرده اند این جماعات را همه یکجا کنند برگرد مکانی پر از آتش و حضرت حق جل و علا تجلی فرماید
و بگوید که ای بندگان من کیستم همه با گواهی دهند که توئی پروردگار ما و خالق ما و مالک ما موافق آنکه بروز الست گواهی داده
بودند پس حکم شود چون منم پروردگار شما آنچه بگویم بجا آرید همه تیار شوند پس حکم شود که شما همه با خود را درین آتش بیندازید
جماعه بی تحاشا خود را دران شعلهای تیز و تند در افگنند و جمعی دیگر عذر در پیش آرند و گویند کجا طاقت این کار داریم که دشوار
است از ما سرانجام نمی شود ما را معذور دار حق تعالی آن آتش را برآن گروه که داخل شده اند گل و گلزار گرداند و آرام و راحت
بخشد و برد و سلام گرداند و بگوید اگر اینها را احکام من اطلاع می یافتند البته بجا می آوردند که سهل تر از ان در دنیا طلب کرده بودم
که اقرار بتوحید من نمایند و آن جماعه دیگر را فرماید که گر شما در دنیا می بودید البته گرفتار حاجات و شهوات و رسوم و محبت
اقارب می بودید که حالا از ان چیزها هیچ نیست و یقین که از رسیدن فرمان من بالمواجهه اینوقت انکار دارید در دنیا غایبانه
بواسطه پیغام و رسانیدن پیغمبران که مثل شما آدم و بسته خواب و خور بودند کجا ممکن بود چون اینوقت حکم مرا قبول نکردید در دنیا
کی قبول میکردید شما کافرانید بتحقیق همراه گروه خود باشید پس آنها را در آتش داخل کنند باید دانست که چنانکه بنی آدم
مکلف بشرائع اند جنیان نیز مکلف اند و در سورة الرحمن در ذکر ثواب و عقاب هر جا جن را نیز شریک آدمیان فرموده اند اما
علما را اختلاف است در آنکه بعد حساب و کتاب حال جنات چه خواهد بود جمعی برانند که کفار جن را خلود در نار است و صلحای
ایشان را اصلا دخول جنت نیست بلکه مثل بهائم خاک خواهند شد و مذهب جمعی دیگر آنست که صلحای جن را نیز ثواب
مخلد است اما نه مالکیت جنت که جنت را حق تعالی بوالد ما آدم علیه السلام بخشیده بود بلکه گرداگرد دیوار جنت بدستور
رعایا باشند و برای گرفتن منافع و نعیم آمد و رفت در جنت میکنند و بنعیم جنت در بان آنجا نیز بهره مند می شود بدستور
دهاقین و ارذال و بقول اینها باهم بدستور بنی آدم استحقاق دخول است و مالک منازل خود میشوند و قول میانه بقیاس
نزدیک تر است والله اعلم و همچنین در حدیث شریف وارد است و آیه کریمه و ما من دابة فی الارض و لا طائر یطیر بجناحیه
الا امم امثالکم ما فرطنا فی الکتاب من شیء ثم الی ربهم یحشرون هم دلالت میکند که جانوران را نیز حشر است و قصاص ظالم از
مظلوم میشود اما از یک نوع مثلا از گاو شاخ دار دیگری را که بی شاخ یا ضعیف بود ایذا رسانیده است آن بی شاخ را
شاخ و بی قوت را قوت دهند که انتقام خود بگیرد بعد از ان ایشان را بهشت و دوزخ نیست بلکه خاک جنت میشوند
آنانکه برای خدا تعالی مذبوح شده اند در مراتب عالیه و آنانکه برای حاجات بنی آدم بنام حق تعالی مذبوح شده اند
در مراتب کمتر از ان در خاک جنت آمیخته میشوند و چون خاک درختان جنت نیز خالی از شعور نیست یکنوع لذت در میگیرند
و باقی در خاک زمین واصل گشته جائیکه خاک دنیا محو میشود محو میشوند و صورت محو شدن خاک دنیا و آسمان آنست که
آسمانها را برهم زده بهشت را بجای ایشان پهن میکنند و زمین را مثل میده شیرین نموده در غذای اهل جنت

صرف میسازند و این وقتی باشد که مردم بر صراط بروند و زمین خالی گردد و در صحاح آمده که چون مردم از پل صراط عبور کنند در میدان محبوس شوند تا هر یکی از شکایت دیگری و حقوق ضعیفه نیز مصفا و پاک گشته در بهشت بروند [؟] اهل جنت یک گاو و یک ماهی حاضر سازند که باهم جنگ نمایند و یکی دیگری را مجروح سازد و بهلاک رسانند اول از جگر گوشت ماهی کباب نموده به اهل جنت تقسیم نمایند بعد ازان آن هر دو را کباب نموده همراه میدهٔ زمین بخوردن ایشان دهند بدین نحو خاک محو گردد مگر چند چیز از اشیاء دنیا فنا نمی سازند مثلاً از جانوران کبش حضرت اسمعیل و ناقه حضرت صالح و سگ اصحاب کهف و از نباتات استوانه حنانه و از مکانات کعبه معظمه و کوه طور و صخره بیت المقدس و پائین منبر روضه مسجد نبوی و میزان حساب انها و مانند اینها را صورت پسندیده بخشیده و صفا و رونق اجسام بهشت داده بعینه به بهشت درآرند و همیشه نگاه دارند و بالجمله بعد از فراغ روز محشر و حساب که پنجاه هزار سال مدت دارد و بعد از کشیدن ستونها بر دوزخ روز خلود شروع میشود منصوص کلام مجید و احادیث شریف ست که اهل جنت را همیشه نعمت و ترقیات قربت و اهل نار را عذاب بی تخفیف و شدت و سیاست تا ابد الآباد ست هیچ فنا نپذیرد حق تعالی ما را و دوستان ما را و جمیع مسلمانان را خاتمه بر ایمان گرداند و از اهوال باقی نجات بخشیده و از عذاب و عتاب محشر محفوظ داشته بجنت رساند و رضامندی و دیدار خود روزی کند بحق حبیبه خاتم النبیین و آله الطاهرین و اصحابه المهتدین برحمته و کرمه و هو ارحم الراحمین فقط ۱۲

خاتمة الکتاب

در بیان آنکه اهل اعمال صالحه مقصود اند بر دخول جنت و دخول جنت مقصود نیست بر ایشان بدانکه او تعالی داخل نار نمیکند کسی را که هیچ گناه کاری بد نکرده و نه عذاب میکند بآتش مگر نافرمان را و اما جنت پس می درآرد دران هر کرا میخواهد بمحض فضل و امتنان و جود و احسان خود و بعض را داخل میکند باسبابی که توفیقش بوی داده و اعمال صالحه را برای وی مقدر فرموده و او را برائی آن اعمال آفریده پس دخول وی در جنت بسبب آن اعمال حسنه و افعال صالحه میشود چنانکه بقول صدق و وعده حق که باجماع مسلمین متخلف نمیگردد ثابت شده ست قال تعالی والذین آمنوا وعملوا الصالحات سندخلهم جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها ابدا وعد الله حقا یعنی این وعده ست از خدا و معلوم ست که وعدهٔ او حق باشد و تخلف نپذیرد و لهذا موکد فرموده آنرا بمصدر که دلالت بر تحقیق و وقوع خبر دارد و فرمود و من اصدق من الله قیلا یعنی هیچکس در قول و خبر راستگوتر از وی نیست لا اله الا هو و لا رب سواه و فرمود و من یعمل من الصالحات من ذکر او انثی و هو مومن فاولئک یدخلون الجنة و لا یظلمون نقیرا یعنی برابر چاهک مغاک حسته خرما هم ظلم کرده نشوند و این بسبیل مبالغه در نفی ظلم ست و وعده ست بتوفیهٔ اعمال بغیر نقصان و در آیه بیان احسان و کرم الهی ست در قبول اعمال صالحه از عباد مومنین مردان باشند یا زنان و نوید ست بدرآوردن شان در جنت و کم نکردن از حسنات شان اگرچه مقدار نقیر باشد و فرمود ادخلوا الجنة بما کنتم تعملون و فرمود و تلکم الجنة التی اورثتموها بما کنتم تعملون یعنی بسبب اعمال صالحه زیرا که بای موحده برای سببیت ست و وجود مسبب با وجود سبب لازم و عدم او را عدمش مستلزم چنانکه در مظان آن معلوم ست و وارث نمیشود انسان مگر باحقاق او تعالی مراو را بفضل و احسان

خود بردی چه معنی اورثتموها آنست که جنت ارث شما گردیده واطلاق ارث از اعطار مجازی ست بنابر تحقیق استحقاق
ایشان و ما موصوله در بما مصدریست ای بعملکم یا موصوله ست بمعنی الذی کنتم تعملون و درباره جنت ارشاد کرد
اعدت للمتقین الذین امنوا بالله ورسوله و فرمود تلک الجنة التی نورث من عبادنا من کان تقیا و فرمود ان الذین آمنوا
و عملوا الصالحات کانت لهم جنات الفردوس نزلا و فرمود قد افلح المومنون الذین هم فی صلوتهم خاشعون والذین هم عن اللغو
معرضون والذین هم للزکوة فاعلون والذین هم لفروجهم حافظون الا علی ازواجهم او ما ملکت ایمانهم فانهم غیر ملومین فمن ابتغی وراء
ذلک فاولئک هم العادون والذین هم لاماناتهم وعهدهم راعون والذین هم علی صلوتهم یحافظون اولئک هم الوارثون الذین
یرثون الفردوس هم فیها خالدون و در مسند احمد وغیره آمده که فرمود آنحضرت صلعم فرود آمد بر من ده آیه هر که اقامت
کند آنها را در آید به بهشت بعده این آیات تا تمام ده آیه فرو خواند و فرمود سارعوا الی مغفرة من ربکم وجنة عرضها السموات
والارض اعدت للمتقین الذین ینفقون فی السراء والضراء والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس والله یحب المحسنین و فرمود
والذین اذا فعلوا فاحشة ذکروا الله فاستغفروا لذنوبهم ومن یغفر الذنوب الا الله ولم یصروا علی ما فعلوا وهم یعلمون اولئک
جزاؤهم مغفرة من ربهم وجنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها ونعم اجر العاملین و فرمود ولمن خاف مقام ربه جنتان و
فرمود واما من خاف مقام ربه ونهی النفس عن الهوی فان الجنة هی المأوی پس ایشان اهل بشری هستند در حیات دنیا
و در آخرت و عقبی و همین است مراد بقوله سبحانه تعالی و بشر الذین امنوا وعملوا الصالحات ان لهم جنات تجری من تحتها الانهار و قوله تعالی الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون الذین امنوا وکانوا
یتقون لهم البشری فی الحیوة الدنیا وفی الآخرة لا تبدیل لکلمات الله ذلک هو الفوز العظیم و قوله تعالی ان الذین قالوا
ربنا الله ثم استقاموا تتنزل علیهم الملائکة ان لا تخافوا ولا تحزنوا وابشروا بالجنة التی کنتم توعدون و قوله تعالی الذین امنوا
وهاجروا وجاهدوا فی سبیل الله باموالهم وانفسهم اعظم درجة عند الله واولئک هم الفائزون یبشرهم ربهم برحمة منه ورضوان
وجنات لهم فیها نعیم مقیم و قوله تعالی والذین امنوا وعملوا الصالحات فی روضات الجنات لهم ما یشاؤن عند ربهم ذلک هو
الفضل الکبیر ذلک الذی یبشر الله عباده الذین آمنوا وعملوا الصالحات و قوله تعالی من اتبع الذکر وخشی الرحمن بالغیب فبشره
بمغفرة واجر کریم و قوله تعالی یا ایها النبی انا ارسلناک شاهدا ومبشرا ونذیرا وداعیا الی الله باذنه وسراجا منیرا وبشر
المومنین بان لهم من الله فضلا کبیرا و قوله تعالی ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احیاء عند ربهم یرزقون فرحین
بما آتاهم الله من فضله ویستبشرون بالذین لم یلحقوا بهم من خلفهم الا خوف علیهم ولا هم یحزنون یستبشرون بنعمة من الله وفضل وان الله لا یضیع اجر المومنین و قوله تعالی نصر من الله و فتح قریب
وبشر المومنین و قوله تعالی ان المسلمین والمسلمات والمومنین والمومنات والقانتین والقانتات والصادقین والصادقات والصابرین
والصابرات والخاشعین والخاشعات والمتصدقین والمتصدقات والصائمین والصائمات والحافظین فروجهم والحافظات
والذاکرین الله کثیرا والذاکرات اعد الله لهم مغفرة واجرا عظیما و قوله تعالی التائبون العابدون الحامدون السائحون الراکعون
الساجدون الآمرون بالمعروف والناهون عن المنکر والحافظون لحدود الله وبشر المومنین و قوله تعالی ان الله
اشتری من المومنین انفسهم واموالهم بان لهم الجنة یقاتلون فی سبیل الله فیقتلون ویقتلون وعدا علیه حقا فی التوراة
والانجیل والقرآن ومن اوفی بعهده من الله فاستبشروا ببیعکم الذی بایعتم به وذلک هو الفوز العظیم سبحانه وتعالی ورزقنا

پیه بهشت معد سی خود جنت برای اہل طاعت بقول صدق و وعدہ حق خود واجب کرد و ایمان بوفاء این وعدہ و عدم تخلف آن بر ہر که ایمان بخدا و بیوم آخرت دارد واجب ست بوجوب شرعی و در حق او تعالی این وجوب لغوی ست بمعنی ثبوت چه واجب در لغت بمعنی اثبت ست و واجب بمعنی ثابت کما قال صلعم للجنازة وجبت وجبت ای ثبتت نه وجوب شرعی که فاعلش مثاب و تارکش معاقب گردد که این معنی در حق وی سبحانه مستحیل ست تعالی الله عن ذلک علوا کبیرا حافظ ابن القیم رح درین کریمه گفته فقد جعل الله ثمن الجنة نفوس المومنین و اموالهم عقد ههنا العقد و اکده بانواع من التاکید احدها اخباره سبحانه بصیغة الخبر بان الثانی الاخبار بذلک بصیغة الفعل الماضی الذی وقع و ثبت و استقر الثالث اضافة هذا العقد الی نفسه سبحانه و تعالی و انه هو الذی اشتری هذا المبیع الرابع انه اخبر بانه وعد بتسلیم هذا الثمن وعدا لا یخلفه و لا یترکه الخامس انه اتی بصیغة علی التی للوجوب اعلاما لعباده بان ذلک حق علیه احقه هو علی نفسه السادس انه اکد ذلک بکونه حقا علیه السابع انه اخبر عن محل هذا الوعد و انه فی افضل کتبه المنزلة من السماء و هی التوراة و الانجیل و القرآن الثامن اعلامه لعباده بصیغة استفهام الانکار و انه لا احد اوفی بعهده منه سبحانه التاسع انه امرهم سبحانه ان یستبشروا بهذا العقد و یبشر بعضهم بعضا ببشارة من قد تم له العقد و لزم بحیث لا یثبت فیه خیار و لا یعرض له ما یفسخه العاشر انه اخبرهم اخبارا موکدا بان ذلک البیع الذی بایعوه به هو الفوز العظیم و البیع ههنا بمعنی المبیع الذی اخذوه بهذا الثمن و هو الجنة و معنی قوله بایعتم به ای عاوضتم و ثامنتم به و افهمت الآیة شرف النفس الانسانیة و عظم مقدارها فان السلعة اذا خفی علیک قدرها فانظر الی المشتری لها من هو و انظر الی الثمن المبذول فیها ما هو و انظر الی من جری علی یده عقد التبایع فالسلعة النفس و الله سبحانه المشتری لها و الثمن جنة النعیم و السفیر فی هذا العقد خیر خلقه من الملائکة و اکرمهم علیه و خیرهم من البشر و افضلهم لدیه

قد هیؤک لامر لو فطنت به فاربأ بنفسک ان ترعی مع الهمل

انتهی و این چنین در قرآن بسیارست و مدار آن بر سه قاعده باشد ایمان و تقوی و عمل خالص برای خدا موافق کتاب و سنت و این بشارات برای اہل همین اصل سه گانه ست نه برای کسی که مخالف ایشان ست از سائر خلق و دوران بشارات قرآن و سنت بر همین کسان ست پس لب این هر سه در دو اصل مجتمع میگردد یکی اخلاص در طاعت خدا دوم احسان بسوی خلق او تعالی و ضد این هر دو اصل مجتمع ست در مرائیان و مانعین ماعون باز این هر دو اصل راجع بیک خصلت ست که آن موافقت رب العالمین در محاب وست و نیست راه بسوی این موافقت مگر بتحقیق اقتدا ظاهر و باطن برسول خدا صلعم و اما اعمال که تفاصیل این اصل هستند پس هفتاد و چند شعبه اند و ماخذش از دو آیه کریمه ست یکی لیس البر ان تولوا وجوهکم قبل المشرق و المغرب و لکن البر من آمن بالله الی آخرها دیگر قد افلح المومنون الخ و اعلای آن قول لا اله الا الله و ادنای آن اماطت اذی از طریق و میان این هر دو شعب سائر شعب ست که مرجع آن تصدیق رسول خدا صلعم ست در همه آنچه بدان خبر داده و طاعت وی در جمیع اوامر ایجابا و استحبابا مثل ایمان با سماء و صفات و افعال و آیات الهی بغیر تحریف و تعطیل و تکییف و تمثیل شافعی گفته الحمد لله الذی هو کما وصف به نفسه و فوق ما یصفه به خلقه گویا این مضمون از قول آنحضرت صلعم اخذ کرده اللهم لک الحمد کالذی نقول و خیرا مما نقول و ایمان عبارت ست از قول و عمل و نیت

و ایمان زائد و ناقص میگردد چنانکه خدا و رسول صلی الله علیه وسلم بدان خبر داده اند و استثنا در ایمان از باب استثنا شک نیست چنانکه بعض مردم گمان میکنند بلکه سنت ماضیه نزد اهل تحقیق ست و انشاء الله تعالی گفتن برای تبرک ست نه برای ارتیاب کما قال صلعم وانا انشاء الله بکم لاحقون با آنکه لحوق باهل قبور قطعی ست همچنین آدمی مومن حق نمی باشد مگر دمیکه خاتمه او بایمان شود و به ایمان بمیرد و این جز نزد موت صورت نه بندد و لهذا گفتن انا مومن ان شاء الله تعالی مستحسن شده و مراد باین استثنا خاتمه است همچنین ایمان عبارت ست از اعتقاد و اقرار و عمل و بودن انسان آتی باعمال صالحه مقبوله امری مشکوک فیه ست و شک در یکی از اجزاء ماهیت موجب شک در ماهیت باشد پس واجب شد که انا مومن ان شاء الله تعالی بگوید اگرچه اقرارش بایمان صحیح ست و نیز در گفتن انا مومن حقا مدح نفس قائل ست باعظم مدائح و بسیارست که باینقول عجبی بحال وی لاحق شود و چون ان شاء الله تعالی گفت این عجب از وی زائل گردید و انکسار تام حاصل شده و اما قوله تعالی اولئک هم المومنون حقا پس جوابش اینست که انما مفید حصرست یعنی مومن حق کسی ست که این پنج وصف دارد یکی خوف خدا دوم اخلاص سوم توکل چهارم اتیان نماز و ایتاء زکوة و ممکن نیست که احدی بحصول این صفات برائ خود قطع کند بلکه در وی دلیل ست برانکه وصف نفس خود ببودن مومن حق جائز نیست زیراکه او تعالی اقوام مخصوصین را بدان وصف فرموده و در هر واحد این اوصاف متحقق نیست و اگر متحقق هم شد بقای آن تا موت آن معلوم نی تواند شد بقوله صلعم ان احدکم لیعمل بعمل اهل الجنة حتی ما یبقی بینه و بینها الا ذراع فیسبق علیه الکتاب فیعمل بعمل اهل النار فیدخلها ابن ابی نجیح گفته مردی حسن بصری را گفت امومن انت حسن گفت اگر از ایمان بخدا و ملائکه و کتب و رسل خدا و روز آخرت و جنت و نار و بعث و حساب میپرسی پس من بدان مومنم و اگر از قوله تعالی انما المومنون الذین اذا ذکر الله وجلت قلوبهم می پرسی پس نمیدانم که من از ایشانم یا نیم و علقمه گفت در سفر بودیم با قومی ملاقات دست بهم داد گفتیم کیستید شما گفتند نحن المومنون حقا پس هیچ جواب ندادیم و عبد الله بن مسعود را خبر کردیم گفت شما هیچ جواب او ندادید گفتیم نه فرمود چرا نگفتید که آیا شما از اهل جنت هستید زیراکه مومنین اهل جنت اند و سفیان ثوری گفته هرکه زعم کرده که وی مومن حق ست و گواهی نداد که وی در جنت ست پس آنکس بایمان او ورد به نیم نیم دیگر و نیز هرکه متصف ست باوصاف خمسه مذکوره در کریمه و موت او بران شده نزد ما نیز مومن ست حقا و خیر و شر قدر از طرف خدای عز و جل ست و احدی را بر و تعالی حجت نیست بلکه خدا راست حجت بالغه بر خلق لا یسئل عما یفعل و هم یسئلون و علم او عدا ماضی ست در خلق او بمشیت وی و معصیت را از ابلیس و دیگر عاصیان از زمانیکه عصیان او کردند تا قیام ساعت معلوم وارد و ایشانرا هم برای معصیت آفریده و همچنین طاعت را از اهل طاعت دانسته ست و ایشانرا برای طاعت آفریده فکل میسر لما خلق له و صائر الی ما قضی علیه و الله الفعال لما یرید و هرکه زعم کرده که او تعالی از عاصیان و منکران طاعت خواسته و عباد برای نفس خود شر و معصیت خواستند و عمل بر مشیت خود نمودند آنکس زعم کرده که مشیت عباد غالب ست بر مشیت خدا و زیاده ازین کدام افترا بر خدای تعالی خواهد بود بلکه این قضا و مشیت و تدبیر او ست در ایشان و عدل حق ست در خلق و هرکه مقر علم ست او را اقرار بقدرت و مشیت او لازم ست کما هو معلوم اگر گوئی که جمع میان آیات داله بر دخول جنت باعمال صالحه و میان قول آنحضرت صلعم لن یدخل احد منکم الجنة بعمله قالوا و لا انت یا رسول الله قال و لا انا الا ان یتغمدنی الله برحمته چیست گوئیم معنی در حدیث دخول جنت بعمل مجرد از قبول ست و مشیت

ودر آیات بعمل و بعمل متقبل ست وحصول قبول برحمت وحمن ست کما قاله الحافظ ابن حجر العسقلانی و نووی بعد کلام طویل گفته میان آیات وحدیث هیچ تعارض نیست زیرا که معنی آیات دخول جنت بسبب اعمال ست و توفیق اعمال وهدایت اخلاص وقبول آن برحمت الهی ست و این خاص ست باهل طاعت و ناشی از فعل موافق رضای رب سبحانه ورحمت عامه او که گنجایش هر شی کرده آنرا بر نفس خود برای خلق واجب گردانیده ست لقوله تعالی کتب ربکم علی نفسه الرحمة واین استعطاف ست از وی برای متولین عنه مقبلین علیه واخبار ست برحمت وی برای عباد و عدم تعجیل بعقوبت بلکه وی سبحانه قابل توبه وانابت ست از تائب منیب بخاری ومسلم از ابو هریره روایت کرده اند که فرمود رسول خدا صلعم لما قضی الله الخلق کتب فی کتاب فهو عنده فوق العرش ان رحمتی تغلب غضبی وفی روایة للبخاری ان الله کتب کتابا فهو عنده فوق العرش ان رحمتی سبقت غضبی فهو مکتوب عنده فوق العرش وفی روایة لهما ان الله لما خلق الخلق وعند مسلم لما قضی الله الخلق کتب فی کتاب کتبه علی نفسه فهو موضوع عنده زاد البخاری علی العرش ثم اتفقا ان رحمتی تغلب غضبی وهم شیخین از ابو هریره روایت نموده اند که گفت سمعت رسول الله صلعم یقول جعل الله الرحمة مائة جزء امسک عنده تسعة وتسعین وانزل فی الارض جزء واحدا فمن ذلک الجزء یتراحم الخلق حتی ترفع الدابة حافرها عن ولدها خشیة ان تصیبه ولمسلم ان لله مائة رحمة انزل منها رحمة واحدة بین الجن والانس والبهائم فبها یتعاطفون وبها یتراحمون وبها تعطف الوحش علی ولدها واخر الله تسعة وتسعین رحمة یرحم الله بها یوم القیامة واخرج مسلم عن سلمان الفارسی قال قال رسول الله صلعم ان الله خلق یوم خلق السموات والارض مائة رحمة کل رحمة طباق ما بین السماء والارض فجعل منها فی الارض رحمة فبها تعطف الوالدة علی ولدها والوحش والطیر بعضها علی بعض فاذا کان یوم القیامة اکملها بهذه الرحمة واخرج الشیخان عن عمر قال قدم علینا رسول الله صلعم بسبی فاخذته امه والصقته ببطنها وارضعته فقال رسول الله صلعم اترون هذه المرأة طارحة ولدها فی النار وهی تقدر ان لا تطرحه فقلنا لا والله فقال لله ارحم بعباده من هذه المرأة بولدها و میان این هر دو رحمت عموم وخصوص مطلق ست وبسیاری از جاهلان اعتماد کرده اند برحمت وعفو وکرم خدا و گویند سیغفر لنا با آنکه امر ونهی او را ضائع ساخته اند وشدید العقاب بودن او فراموش نموده و نمیدانند که وی سبحانه باس خود از مجرمان رد نمیکند پس معتمد برحمت وعفو با وجود اصرار بر معاصی معاند مولی تعالی ست معروف کرخی گفته رجاءک لرحمة من لا تطیعه من الحمق والخذلان وبعضی اهل علم گفته هر که عضو ترا بدزدی سه درهم در دنیا قطع کنانید از عقوبت وی در آخرت بر خود آن مامون مباش بود حسن بصری را گفتند ترا بسیار طویل البکاء می بینیم ماجرا چیست گفت اخاف ان یطرحنی فی النار ولا یبالی وهم مردی او را گفت ای ابا سعید چگونه مجالست قومیکه ما را چندان می ترسانند که دلهای ما پریدن نزدیک میشوند گفت والله اگر با قومی نشینی که میترسانند ترا تا آنکه ادراک امن کنی بهتر ست ترا از صحبت قومیکه مامون میکنند ترا تا آنکه مخاوف بتو پیوندد و این اعتماد چنانکه بعضی گمان میکنند از جنس حسن ظن بخدا نیست بلکه از باب غرور محض ست چه حسن ظن آنست که عمل بطاعت کنی و امیدوار قبولش باشی نه آنکه هیچ نکنی و راجی رحمت شوی و هر که رجاء او بطالت و بطالت و رجاء راحت وی مغرور ست باه اما کاذب حظی از طاعت خدا و رسول و اقتداء کتاب و سنت ندارد و

فانما یهتدی لنفسه ومن ضل فانما یضل علیها ولا تزر وازرة وزر اخری وما کنا معذبین حتی نبعث رسولا وان من قریة الا
خلا فیها نذیر و نذیر عام است از آنکه رسول و نبی باشد یا خلفا را و عصر ابعد عصر حافظ ابن القیم رح گفته حکم سبحانه لعباده باربعة
احکام هی غایة العدل والحکمة احدها ان هذا المتعبد بالایمان والعمل الصالح لنفسه لا لغیره الثانی ان ضلاله یفوت ذلک تخلف
عنه علی نفسه لا علی غیره الثالث ان احدا لا یواخذ بجریمة احد الرابع انه لا یعذب احدا الا بعد اقامة الحجة علیه بالرسل فتامل ما فی
ضمن هذه الاحکام الاربعة من حکمته تعالی وعدله وفضله والرد علی اهل الغرور والاطماع الکاذبة ولیس للجنة الا طریق واحد
باتفاق الرسل من اولهم الی خاتمهم صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین واما طریق الجحیم فاکثر من ان تحصی ولهذا یوحد الله
سبحانه طریقه وسبیله ویجمع سبل النار وطرقها بقوله وان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله
وقوله تعالی وعلی الله قصد السبیل ومنها جائر ای ومن هذا السبیل جائر عن القصد وهو سبیل الغی وقال هذا صراط
علی مستقیم وقال ابن مسعود رضی الله عنه خط لنا رسول الله صلعم خطا وقال هذا سبیل الله ثم خط خطوطا عن یمینه وعن
یساره وقال هذه سبل وعلی کل سبیل منها شیطان یدعو الیه ثم قرء وان هذا صراطی مستقیما الآیة فان قیل قد قال الله
تعالی قد جاءکم من الله نور وکتاب مبین یهدی به الله من اتبع رضوانه سبل السلام قیل هی سبل تجتمع فی سبیل واحد
وهی بمنزلة الجواد فی الطریق الاعظم وهذه هی شعب الایمان یجمعها الایمان کما یجمع ساق الشجرة اغصانها وشعبها وهذه
السبل اجابة داعی الله سبحانه بتصدیق خبره وطاعة امره فطریق الجنة هی اجابة الداعی الیها فالمقصود من هذه السبل
واحد لیس الا بخلاف تلک فقد روی البخاری فی صحیحه عن جابر رضی الله عنه قال جاءت ملائکة الی النبی صلعم فقال بعضهم
انه نائم وقال بعضهم العین نائمة والقلب یقظان فقالوا ان لصاحبکم هذا مثلا فاضربوا له مثلا فقالوا مثله مثل رجل بنی دارا و
جعل فیها مادبة وبعث داعیا فمن اجاب الداعی دخل الدار واکل من المادبة ومن لم یجب الداعی لم یدخل الدار ولم یاکل من
المادبة فقالوا اولوها له یفقهها فان العین نائمة والقلب یقظان الدار الجنة والداعی محمد صلعم فمن اطاع محمدا فقد اطاع الله
ومن عصی محمدا فقد عصی الله وروی الترمذی عنه ولفظه خرج علینا رسول الله صلعم یوما فقال انی رایت فی المنام کان
جبریل عند راسی ومیکائیل عند رجلی یقول احدهما لصاحبه اضرب له مثلا فقال اسمع سمعت اذنک واعقل عقل قلبک انما مثلک
ومثل امتک کمثل ملک اتخذ دارا ثم بنی فیها بیتا ثم جعل فیها مائدة ثم بعث رسولا یدعو الناس الی طعامه فمنهم من اجاب الرسول
ومنهم من ترکه فالله الملک والدار الاسلام والمائدة الجنة وانت الرسول یا محمد فمن اجابک دخل الاسلام ومن دخل
الاسلام دخل الجنة ومن دخل الجنة اکل مما فیها ولیس لها الا مفتاح واحد وهو شهادة ان لا اله الا الله وذکر البخاری
فی صحیحه عن وهب بن منبه انه قیل له الیس مفتاح الجنة لا اله الا الله قال بلی ولکن لیس من مفتاح الا وله اسنان فان
اتیت بمفتاح له اسنان فتح لک والا لم یفتح وروی ابو نعیم عن انس قال قال اعرابی یا رسول الله ما مفتاح الجنة قال
لا اله الا الله وقد جعل سبحانه لکل مطلوب مفتاحا یفتح به فجعل مفتاح الصلوة الطهور کما قال صلعم مفتاح الصلوة الطهور
ومفتاح الحج الاحرام ومفتاح البر الصدق ومفتاح الجنة التوحید ومفتاح العلم حسن السوال ومفتاح النصر والظفر الصبر
ومفتاح المزید الشکر ومفتاح الولایة المحبة والذکر ومفتاح الفلاح التقوی ومفتاح التوفیق الرغبة والرهبة ومفتاح

الاجابة الدعاء ومفتاح الرغبة فی الآخرة الزهد فی الدنیا ومفتاح الایمان التفکر فیما دعی الله عباده الی التفکر فیه ومفتاح الدخول علی الله اسلام القلب وسلامته والاخلاص له فی المحبة والبغض والفعل والترک ومفتاح حیاة القلب تدبر القرآن والتضرع بالاسحار وترک الذنوب ومفتاح الرزق السعی مع الاستغفار والتقوی ومفتاح العز طاعة الله ورسوله ومفتاح الاستعداد للآخرة قصر الامل ومفتاح کل خیر الرغبة فی الله والدار الآخرة ومفتاح کل شر حب الدنیا وطول الامل وتعلم بمفاتیح الخیر والشر من انفع العلوم ولا یوفق لمعرفته ومراعاته الا ذو حظ عظیم فان الله سبحانه جعل لکل خیر وشر مفتاحا وبابا یدخل منه الیه کما جعل الشرک والکبر والاعراض عما بعث الله به رسوله والغفلة عن ذکره والقیام بحقه مفتاحا للنار کما جعل الخمرة مفتاح کل اثم وجعل الغنا مفتاح الزنا وجعل اطلاق النظر فی الصور مفتاح العشق وجعل الکسل والراحة مفتاح الخیبة والحرمان وجعل المعاصی مفتاح الکفر وجعل الکذب مفتاح النفاق وجعل الشح والحرص مفتاح البخل وقطیعة الرحم واخذ المال من غیر حله وجعل الاعراض عما جاء به الرسول مفتاح کل بدعة وضلالة وهذه الامور یصدق بها الا کل من له بصیرة وعقل یعرف به ما فی نفسه وما فی الوجود من الخیر والشر فینبغی للعبد ان یعتنی کل الاعتناء بمعرفة المفاتیح وما جعلت مفاتیح له والله من وراء توفیقه وعدله له الملک وله الحمد وله النعمة والفضل لا یسئل عما یفعل وهم یسئلون انتهی کلامه غرض اکثر احادیث واله بر دخول جنت باعمال صالحه هم بسیار ست چنانکه آیات واله بران گذشته منها قوله صلعم ان احدکم لیعمل بعمل اهل الجنة حتی ما یکون بینه وبینها الا ذراع فیسبق علیه الکتاب فیعمل بعمل اهل النار فیدخلها وان احدکم لیعمل بعمل اهل النار حتی ما یکون بینه وبینها الا ذراع فیسبق علیه الکتاب فیعمل بعمل اهل الجنة فیدخلها متفق علیه وقال صلعم ان الله خلق آدم ثم مسح ظهره بیمینه فاستخرج منه ذریة فقال خلقت هؤلاء للجنة وبعمل اهل الجنة یعملون ثم مسح ظهره فاستخرج منه ذریة فقال خلقت هؤلاء للنار وبعمل اهل النار یعملون فقال رجل ففیم العمل یا رسول الله فقال رسول الله صلعم ان الله اذا خلق العبد للجنة استعمله بعمل اهل الجنة حتی یموت علی عمل من اعمال اهل الجنة فیدخله به الجنة واذا خلق العبد للنار استعمله بعمل اهل النار حتی یموت علی عمل من اعمال اهل النار فیدخله به النار اخرجه مالک والترمذی وابو داود واسحق بن راهویه بسند خود از هشام بن حکیم بن حزام روایت کرده ان رجلا قال یا رسول الله أتبتدی الاعمال ام قد مضی القضاء فقال ان الله لما اخرج ذریة آدم اشهدهم علی انفسهم ثم افاض بهم فی کفیه فقال خلقت هؤلاء للجنة وهؤلاء للنار فاهل الجنة میسرون لعمل اهل الجنة واهل النار میسرون لعمل اهل النار ودر صحیحین هست از ابو هریره رضی الله عنه ان اعرابیا جاء الی رسول الله صلعم فقال یا رسول الله دلنی علی عمل اذا عملته دخلت الجنة قال تعبد الله لا تشرک به شیئا وتقیم الصلوة المکتوبة وتؤتی الزکوة المفروضة وتصوم رمضان قال والذی نفسی بیده لا ازید علی هذا شیئا ولا انقص منه فلما ولی قال من سره ان ینظر الی رجل من اهل الجنة فلینظر الی هذا وفی صحیح مسلم عن جابر رضی الله عنه قال اتی النعمان الی النبی صلعم فقال یا رسول الله ارأیت اذا صلیت المکتوبة وحرمت الحرام واحللت الحلال ادخل الجنة فقال النبی صلعم نعم وفی الترمذی عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلعم من خاف ادلج ومن ادلج بلغ المنزل الا ان سلعة الله غالیة الا ان سلعة الله الجنة وعن ابی امامة رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلعم یخطب فی حجة الوداع فقال یا ایها الناس اتقوا الله وصلوا خمسکم وصومو شهرکم

شهرکم وادوا زکوة اموالکم واطیعوا اذا امرکم تدخلوا جنة ربکم اخرجه الترمذی وقال حسن صحیح وسأل معاذ رضی الله عنه النبی صلعم
عن العمل الذی یدخله الجنة ویباعده من النار فاخبره براسه وعموده وذروة سنامه ثم قال الا اخبرک بملاک ذالک قلت بلی یا رسول الله فاخذ بلسان نفسه ثم قال
کف علیک هذا فقلت وانا لمواخذون بما نتکلم به فقال ثکلتک امک یا معاذ وهل یکب الناس فی النار علی وجوههم او علی مناخرهم
الا حصائد السنتهم قال الترمذی هذا حدیث صحیح و بسیار است که آدمی از فواحش و ظلم متورع می باشد لیکن زبانش در آبرو های
زندگان و مردگان پیشه جستی میکند و آنچه میگوید پروا نمی نماید و در مسلم از حدیث جندب بن عبد الله آمده که فرموده رسول
خدا صلعم قال رجل والله لا یغفر الله لفلان فقال الله عز وجل من الذی یتالی علی ان لا اغفر لفلان قد غفرت له واحبطت
عملک درینجا نظر کردنی ست که یک حرف عبادت این عابد قدیم را حبط کرد و عمل او را باطل ساخت و نحو آن در حدیث ابو هریره
نیز آمده و زیاده کرد تکلم بکلمة اوبقت دنیاه وآخرته وهم از وی در صحیحین مرویست که فرمود آنحضرت صلعم ان العبد لیتکلم
بالکلمة من رضوان الله لا یلقی لها بالا یرفعه الله بها درجات ان العبد لیتکلم بالکلمة من سخط الله لا یلقی لها بالا یهوی بها
فی جهنم وفی حدیث انس قال توفی رجل من الانصار فقال رجل ابشر بالجنة فقال رسول الله صلعم او لا یدری فلعله
تکلم فیما لا یعنیه او بخل بما لا ینقصه اخرجه الترمذی وحسنه وفی الصحیحین من حدیث ابی هریرة یرفعه من کان یؤمن بالله والیوم
الآخر فلیقل خیرا او لیصمت وفی الباب احادیث کثیرة وعن سفیان الثقفی قال قلت یا رسول الله قل لی فی الاسلام قولا
لا اسأل عنه احدا بعدک قال قل آمنت بالله ثم استقم قلت یا رسول الله ما اخوف ما تخاف علی فاخذ بلسان نفسه ثم
قال هذا والحدیث صحیح وعن ام حبیبة زوج النبی صلعم عنه صلعم قال کلام ابن آدم علیه لا له الا امر بمعروف او نهی عن منکر او
ذکر الله اخرجه الترمذی وحسنه واخرج ایضا عن ابی هریرة باسناد صحیح مرفوعا من حسن اسلام المرء ترکه ما لا یعنیه و
در حدیث دیگر آمده ان العبد اذا اصبح فان الاعضاء کلها تکفر اللسان تقول اتق الله فینا فانما نحن بک فان استقمت
استقمنا وان اعوججت اعوججنا و سلف و خلف اختلاف کرده اند در آنکه جمیع ملفوظات عباد نوشته میشود یا فقط خیر و شر و در
قول اظهر اول ست و بعضی از سلف گفته اند که هر سخن آدمی و بال ست بر وی مگر یاد کردن خدا و آنچه بدان می ماند و ابو بکر
صدیق رضی الله عنه زبان شریف خود را میگرفت و میفرمود هذا اوردنی الموارد و گفته اند سخن اسیر تست و چون از دهانت
بر آمد تو اسیر او شدی و او تعالی نزد زبان هر گوینده باشد قال تعالی ما یلفظ من قول الا لدیه رقیب عتید ؏
بخاطر هیچ مضمون به زلب بستن نمی آید ✽ خموشی معنی دارد که در گفتن نمی آید و در رساله الدرة الفاخرة فی ذکر الدار
الآخرة بعد این همه که مذکور شد گفته محصل الفائدة ان اهل الاعمال الصالحة مقصودون علی دخول الجنة ولیس دخول الجنة مقصورا
علیهم والله اعلم ۀ ۀ

الحمد لله که این جریده فریده با وجود قلت فرص و کثرت غصص و عدم فراغ بال از مهمات و فصل خصومات و انواع اشغال
ریاست بعون الهی و برکت حضرت رسالت پناهی کیفما اتفق کسوت انجام و پیرایه اختتام پوشید و پریشانی این سال
ملال بنوعیکه مامول بود و شیرازه جمعیت یافت در ارتسام تواریخ و اخبار و وقائع و حوادث مراعات تحقیق و تنقیح بهما امکن بعمل آمد و تقصیر در آن اعتنا
در تحریر اشراط ساعة علامات قیامت و احوال اهوال دنیا و آخرت در تصحیح روایت و تنقید درایت بمقدور یکه میسر شد کوتاهی نرفت و فروگذاشتی نگردید پس اگر این نامه را جامع نهایت گویند

بیننده و پرسش و آگرآئینه سکندر خواهند سیر سیدش بحری ست در کوزه نهان و جهانی ست در حجره آبادان اول را با آخر پیوند داده و آخر را بدامن اول بر بسته شکایت دوران و حکایت ایمان ست سخن از ازل بدایت دارد و با بد نهایت [مخبر] لله الامر من قبل و من بعد تفسیر مقاصد اوست و کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال و الاکرام یکی از مطالب [تذکا] عالم ست و یادگار احوال بنی آدم خلاصه دفاتر گوناگون ست و علاله دواوین بوقلمون غمگسار دل شکستگان خاکدان کهن دنیاست و همزبان بفس گداختگان جادهٔ اخری امیدواری از حضرت باری جل جلاله و عم نواله آنست که سواد [نمانه] این نقوش اسرمه چشم بصیرت اولی الابصار فرماید و مرانی معانی و مضامین این مجموعه یمانی را چون ماسعین [...] دل اهل علم فرموده دیده بینش برگزیده های آفرینش را آبیاری ازخواب غفلت مستی شست و شونماید چون قبله همت وجهه نیت ایقاظ و تنبیه سیه مستان از خود رفته جهالت و غنودگان بیخبر خفته بطالت ست این نامه نامی و مقاله گرامی را وسیله آمرزش و رحمت الهی میداند و رجا واثق دارد که حضرت ارحم الراحمین بفحوای کلام رحمة للعالمین سبقت رحمتی [غضبی] [صلی الله تعالی علیه و علی آله و بارک] و هو اصدق القائلین ظن بندهٔ کمترین را بدل بیقین گرداند تا مضمون انا عند ظن عبدی بی جلوه گر شود و مقه بینای القاصره و یده الداثرة افقر الخلق لباب الله الغنی **صدیق بن حسن** بن علی الحسینی البخاری القنوجی ختم الله له بالحسنی و اذاقه حلاوة رضوانه الاسنی و الحقه بسلفه الصالحین و جعل له لسان صدق فی الآخرین و کان ذلک فی اواخر ذی الحجة سنة الف و مائتین و خمس و تسعین الهجریة علی صاحبها افضل الصلوة و السلام و التحیة و الحمد لله ظاهرا و باطنا و اولا و آخرا

خاتمة الطبع

از جامع فضائل صوری و معنوی مولوی محمد عبد الرشید بن محمد شاه کشمیری مدرس ملازم ریاست بهوپال حجج الکرامه تحمید و تمجید حضرت مبدئی و معیدی ست که کل شی هالک الا وجهه له الحکم و الیه ترجعون غریو کوس سطوت و سلطنت وست عز سلطانه و تعالی شانه و علا شانه الفخامه تقدیس و تسبیح اول و آخری ست که کل من علیها فان و یبقی وجه ربک ذو الجلال و الاکرام اعلام رفعت اعلام قدرت اوست بهر برهانه و عم احسانه

بذکرش هر کسی سرمست و مدهوش ✦ نموده شورش محشر فراموش
بوحدانیتش احجار و اشجار ✦ گواهی میدهد هر یک بتکرار ✦ هر آنچیزیکه در عالم پدیدست ✦ بخود خط پرستاری کشیدست ✦
قیامت وعدهٔ دیدار خود کرد ✦ ازان رو گرمی بازار خود کرد ✦ شبی بی یاد او صبح قیامت ✦ دمی با نام او سالی سلامت
چنان از سوز عشقش سوخت محشر ✦ که از چشمان ترافشاند اخگر و کلام مجدی مدحت محمدی ست که عسی ان یبعثک ربک مقاما محمودا شیدار کان بنا قرب فیض اعلاء اوست و تشریف ردی و رد و درود و سلام احمدی ست که و لسوف یعطیک ربک فترضی شکوفه ثمر شجر بار آور ارتجاء اوست

بی گونه اند زمدحش سخن ✦ زبانش شود ار نشی در دهن ✦ ثنا سخن مدح خیر الوری ست ✦ بچشم سخن مدح او توتیاست ✦ بمکتب نرفت و نخوانده سبق ✦ و لے برده بر هر دو عالم سبق ✦
بیان کرد ما کان هم ما یکون ✦ بیانش بود از تخلف مصون ✦ بیان کرد اشراط ساعت تمام ✦ علیه الصلوة و علیه السلام ✦ و عقد الدرر نظم و نثر توصیف آل و اصحابی ست که کنتم خیر امة اخرجت للناس غازه چهره شاه

مساعی جمیله ایشان و دیوان المبتدا و الخبر جمله تعریف اشیاع و اتباع ست که رضی الله عنهم و رضوا عنه سرمه
دیده محبوب محاسن جلیله ایشان ست غرضی الله عنا و عنهم ما تکتب اخبار البشر و یفصل الکلام و مختصر سپس بر ضمیر منیر روشن
طبعان دقیقه رس و بلند خیالان عیسی نفس مفتوح و مکشوف باد که ملت اسلامیه خصوصا و ادیان منزله من السماء عموما
قاضی و حاکم بوقوع واقعه قیامت و ظهور سانحه ساعت ست و هر کسی بحسب استعداد و قوت دراکه خود اظهار اشراط و آثار آنها
روز که بجز اعلام و انبای علام الغیوب بی راکه واقع این اشراط از قبیل محالات عادیه و عقلیه ست خیلی سعی ورزیده و دلائل
و براهین بر اثبات مزعومات و متخیلات خود قائم کرده برخی از کسان باقوال کاهنان و منجمان استناد کرده و جمعی
بمکاشفات و الهامات صوفیه و اشراقیه تشبث نموده و جماعتی از شاهراه ملاحظه احادیث صحیحه دور افتاده بعض اکاذیب
وضاعین کج بجوی نیز زند معول علیها شمرده مصداق ترسم نه رسی بکعبه ای اعرابی کین ره که تو میروی بترکستان ست
شده اند الغرض بحسب للناس فیما یعشقون مذاهب هر یکی راهی و کجی روشی دیگر پسندیده و مسلکی جداگانه دویده مسکر
تعطش امانی و مدافع خطرات نفسانی خود شده ست و پر ظاهر ست که نفس خبر بدون ملاحظه خارجی محتمل صدق و کذب
ست خبری با حد الطرفین بدون قرینه مرجحه خارجیه نتوان کرد پس اخبار اشراط ساعت را سرا بدون قرینه خارجیه که عبارت
از ثبوت رفع بجناب رسالتمآب ست همگی اضغاث احلام و انیاب اغوال ست بلکه اصغار بآن مفضی بتصدیق کذب ست
لان التصدیق الکذب کالتکذیب الصدق بنا علیه و لحاظا الیه بتوفیق حضرت موفق حقیقی و استعانت مستعان تحقیقی
درین جزو زمان که عهد وحش زمان فترت و اقرب احیان ساعت ست سلاله دودمان نبوت و خلاصه خاندان فتوت
مضمون جمله نجابت مبتدا خبر وجاهت مصدر افعال سنیه مرجع ضمائر کافه بریه میزا بهام روایات مرجع مطالب نصوص
درایات دیباچه دواوین فضائل خاتمه دفاتر فواضل اشارة النص آیت محطوطت و مهربانی عبارة النص کلام سحر بیانی
موضوع قضیه فراست و کیاست رابطه حاشیتین ریاست و سیاست ماهیت وجود جود و ایثار فصل مقسم اخبار و
آثار مفتاح کنوز فصاحت ریحانه بوستان بلاغت مجتهد صحیح النظر مجدد مائة ثالث عشر بقیة السلف حجة الخلف اغنی

نواب والا جاه امیر الملک سید محمد صدیق حسن خان صاحب بهادر اعلی الله العلی الاعلی اعلام

الاعلام فی ایام دولته و حیوته و اجدی الله الواجد الماجد کل الناس بکلامه و کلماته ما یستفسر عن آثار المحشر و تیربص لخروج المنتظر
که گهرافشان شده کلکم ازان رو شدم در وصف دریای سخن گو بجز مدح او چون بر زدم سر ز رخ معنی فروزان شد
چه اختر حدیث عدل و هر جاست مشهور آثار فضل او مذکور و مسطور به تنقید حدیث و ضبط اقوال به تحقیق رجال و
رفع اشکال سبق بر معشر حفاظ برده حدیث فخر خود متروک کرده تعالی الله چه نیکو بادشاهی شریعت را ازو پشت
و پناهی این عجاله نافعه و این علاله رائعه بعد تتبع و تفحص آثار و اخبار و مراجعت و ملاحظه کتب فارسان این مضمار و بحث
از اجمال و تفصیل کلام بر جرح و تعدیل و اقتناص شوارد تطبیق و ارتکاض بیادین سمار و تحقیق و تدقیق و تفتیش سوابق
اخری و اول و تجسس حوادث و وقائع اکاسره و دول و استکشاف مبادی کائنات و استبراز تقلب احوال و کیفیات
و استجماع فنون عریضه و طویله و استجلا و استنوار اطوار و خیم و بیل که نطاق بیان از وسعت بسط آن کوتاه و تنگ

و بانی مو پاشته فحول فضلاء در طی مسافت آن بانی اسق و لنگ ست از مطول تشتت انتشار بمختصر جمع و تالیف یکجا آورده عیون اعیان امجاد افاضل تحریره و روشن و قلوب امجاد اعیان عالم تازه و گلشن ساخت همانا این صفحات و ورقات که تعویذ بازوی فحول علماء و نسخه اکسیر عوائد و فوائد طلباست در خور آنست که بر صفحات خدود حوران بهشتی خط نسخ کشند و داغ غلامی بر روی مهر تابان نهند آگاهان رموز انفس و آفاق و گلگشت کنان حدائق دفاتر و اوراق جرعه نوشان خمکده نظامی و نثاری و مدهوشان ساغر تاریخ نگاری و سحر کاری را صلا نوید مدارس جاوید ست که شاهد رعنای قصص گوناگون و دلبر دلبرا خبار بدو و قرون کسوت اختتام انطباع پوشید و غازه درستی الفاظ و معانی بر چهره خود کشید اگر نقادان در خریدن آن نقد دل بسپارند ارزان ست و اگر در دیدن آن دلوا لابصار همه تن دیده شوند عین انصاف و شایان ست ۵ بحمد الله که این مجموعه خوب * بآخر آمد از آغاز مرغوب * انیس خلوت صاحبدلان شد * قبول بارگاه مقبلان شد * همه ایجاز و حاکی ز تفصیل * همه اطناب و خالی ز تطویل * کلید مخزن اسرار عالم * زهی آئینه اطوار عالم * بیاض صفحه اش نور علی نور * سوادش از سواد دیده حور * گلستانی پر از گلهای رنگین * بهار لاله زار ملت و دین * عبارتش چو گلهای شگفته * اشارتش چو محبوبان نهفته * قیامت نامهٔ جنت نشانی * برون آورد از فردوس خوانی * چو در تعریف او کردم زبان تر * بکام من در آمد حوض کوثر * الحق فروغ این نیر درخشان و سطوع این صبح تابان و ظهور این بوارق معارف الهیه و وضوح این شوارق عطیات غیبیه بعهد سعادت مهد در دریای امارت مهر رخشندهٔ سپهر ایالت کوکب اوج رفعت و احتشام خورشید فلک عفت و احترام غرهٔ ناصیهٔ سلطنت و تاجداری قرهٔ باصرهٔ معدلت و شهریاری ملکهٔ ملکی ملکات مالکهٔ فلکی ثبات صبح سعادت جاه و اجلال

نواب شاهجهان بیگم صاحبه فرمان روای ریاست بلدهٔ بهوپال متع الله المسلمین ببقاء سلطنتها و دوام دولتها تبصیح و تنقیح فاضل بی بدل عالم باعمل مکرم و مجد مولوی سید **ذو الفقار احمد** مصحح مطبع و مولوی محمد عبد الصمد صانهما الله تعالی عن شر کل حاسد اذا حسد بقلم واقع رقم شیخ **وقیع الدین** کاپی نگار مطبع سلمه رب العالمین اختتام یافت و تاریخ سال تالیف این صحیفه کامله از منشی احمد علی صاحب احمد و قصیدهٔ بدیعیه مدح مؤلفش از حافظ خان محمد خان شهیر زیب این خاتمه ست هم نظم تاریخ رونق بازار شعر امی شکند و هم وزن قصیده معنی طرازان بلند پرواز را بگوشهٔ خمول می نشاند اگر اول معجز بیانی میکند ثانی ید بیضائی نماید و اگر ثانی بر اول می چربد اول بر ثانی مقدم می نشیند و همانند ان و بالله التوفیق و هو المستعان

تاریخ ختم کتاب حجج الکرامه فی آثار القیامه از منشی احمد علی صاحب متخلص به احمد سلمه الله الصمد

شریفی سیدی عالی جنابی	جهان را فخر و عالم را مباهات	نکو طلعت نکو محضر نکو خو	نکو ظاهر نکو باطن نکو ذات
سراپا یمنت مسعود طالع	مبارک منظر و محمود اوقات	بسیمای مبارک می توان دید	ز عنوان سیادت صد علامات
امیر الملک صدیق الحسن خان	خداوندا نگهدارش ز آفات	ز مردم دلربا و جان فزاید	به لین و لطف و احسان و مدارات

پری مشتاق دیدار جمالش	بشنه جویائی هنگام ملاقات
ریاست را همین فرمان روائی	خراب مملکت را انتظامات
امیران بر درش بهر حوائج	فقیران را بنزد او شفاعات
بچرخ ابهت تابنده اختر	به تخت مکرمت زیبنده لمعات
به بزم علم صدر مسند دین	برزم کفر با ساز و سلاحات
با حیا سخن چون آب حیوان	با خماد فتن طوفان آفات
عجم از خامه اش دارد براهین	عرب را نامه اش احیا اموات
اولوالالباب را برهان عقلی	ذوی المنقول را نص مقالات
کشد در قالب الفاظ معنی	کشاید از رگ معنی مسامات
فضائل را از و نازش بگیتی	فواضل را از و فخر و مباهات
جهان خامه ناطق شد بیانش	هر بر کلک حق آرد شهادات
بهر علم و هنر استاد و اناست	خصوصا در فن اخبار و آیات
روات را امام بی مثناست	درایت را دلیل بی محاکات
همه تالیف او تشریح سنت	همه تصنیف او تفسیر آیات
همه تحریر او ترغیب ترهیب	همه تقریر او تهذیب عادات
همه کردار او تعیین رشادات	بری از جمله شطحیات و طامات
همه ادعات او صرف هدایت	تمامی فکر او نفی خرافات
مجدد در علوم ملت حق	مدون بهر آثار رسالات
برای حج و عمره یافت توفیق	که سیکردش سحرگاهان مناجات
مناسک شعائر را ادا کرد	طواف و سعی و هدی و رمی جمرات
زیارت کرد قبر مصطفی را	سعادت یافت از دیگر زیارات
مسخر کرد ملک لفظ و معنی	بچرخ چارمین افراشت رایات
نشنود قصه های پوچ بی اصل	نیارد گوش بر حرف حکایات
چو قانون بدایع کند ساز	حریری پیش او خواند مقامات
درین آخر زمان چون او ندیدم	بچشم اختران پیر سعادات
حسین نامی را طرفه فرزند	خدا ظلم را مراد و ست مناجات
[illegible]	مدار کار بر لطف و مدارات

فراهم کرد رشد دین و دنیا	برائی او خداوند برایات
به تنظیمی که داند خامه او	بحصول ممالک ارتفاعات
برای دوستان گنجینه زر	بجان دشمنان رنج نکایات
شب ما وست ندرو هزار روپے	سیه روز گذشته را مکافات
کلیم عصر هنگام تکلم	مسیح وقت در احیا اموات
خراب از دست او کاشانه عجم	عمارتها از و بهر دیانات
خلف را مستند در علم و فتوے	سلف را با مزاج او مواخات
سخن در پارسی راند که تازی	بهر آهنگ میداند مقامات
فراهم کرد اسباب فضیلت	ز هر ملکی کتب آورد سوغات
عجائب ها شنیدستیم و دیدیم	خبر داد دست از اعجاز کرامات
ومدا از گلزمین نامه او	ریاحین معانی و نباتات
اصول فقه و تفسیر احادیث	همه داند نکو داند باثبات
عصا اندر کف موسی عمران	قلم در دست این فرخنده آیات
همه گفتار او پند و نصیحت	همه رفتار او نقش سعادات
همه تعلیم او تذکیر و تادیب	همه تنقیح او داروی عاهات
همه افکار او اصلاح عالم	همه اندیشه اش ادراک آفات
همه اسرار او اظهار توحید	همه اضمار او افشار طاعات
همه اخلاق او مجموعه لطف	همه عادات او سادات عادات
حریم کعبه را احرام بربست	بصد اخلاص و اشواق و ارادات
سوی یثرب بیمن آورد روی	بجود آسان گرفته این مسافات
تماشا کرد بلدان عرب را	کتب اکرد حاصل از مقامات
نیارد سر بهاین فراغت	تدارک تا نسازد بهر مافات
قلم در دست او گوید سخنها	عجب دارم من از نطق نباتات
چنان راند سخن اندر کتابت	که دارد و صاف و عاجز عبارات
رسول هاشمی را قره العین	علی مرتضی را عین مرضات
جهان بشکوه تا ستان صلات	سواد اعظم فضل کمالات
بهر دم بهر محتاجان [illegible]	[illegible]

تمامی ملک و معمور آباد / خرابی نیست اما در خرابات
برحمت عالمی را کارسازی / جنابش مرجع ارباب حاجات

همه ساعات او صرف عبادت / همه اوقات او وقف عبادات
دو نیمه کرده ام جمله بسیچش / یکی نیمه خرد دیگر کرامات

علو قصر همت را نه حدے / فضای صحن دولت را نه غایات
جبینش صبح دولت را طباشیر / جمالش چشم را عین مرادات

نه بینم بحر علمش را کرانه / ندانم کار دانش را نهایات
همه فرهنگ و کار فهم و فراست / سراپا دانش و داد و دیانات

چگونه وصف او یک یک شمارم / چه کس باشم که اندیشم محالات
بخواهم دیدنش هر صبحگاهان / نباشم پیش وی هیهات هیهات

بحال من بسا لطف نهانے / بسوی من بسی چشم عنایات
درین فرصت کتابی لاجوابی / که نام او بود حجج الکرامات

رقم فرمود در اشراط ساعت / ز اخبار و احادیث و روایات
ز آدم بلکه از آغاز عالم / بدایت را رسانیده بغایات

شگفته نسخهٔ تحریر کرده / مبارک نامهٔ فرخنده آیات
سوادش نور بخشش دیدهٔ حور / سطورش رشک انهار جنات

کتابی مغنی از طومار عالم / کتابی حافل مجموع اشتات
محذر ز ابتلای فتنهٔ گور / منبه بر حوادث در قیامات

باین بسط و باین ضبط و باین نظم / ندیده ام من کتابی در دراسات
زهی تحقیق و تنقیح مقاصد / سراپا جامعیت در بیانات

دلیل رهروان دار اخرے / انیس خاطر ما سور آفات
چو سال طبع و تالیفش بجستم / به بخت ما و حسن اتفاقات

نمودم بهر تاریخش تفحص / سروشم گفت محشر را علامات
۱۲۹۱ھ

قصیدهٔ بدیعه از سخنور نامی حافظ خان محمد خان شهیر شاگرد غالب دهلوی ملازم ریاست بهوپال در مدح حضرت مولف حجج الکرامه فسح الله فی مدتهم

فغان برآرم از دل بهر نفس ناچار / نفس گره اختگیهای آرزوی کنار
بوصل نیز الم دوستم ز مهجوری / ز ناتوانی خویش و هم ز نزاکت یار

مپرس از تپش بستهٔ دل ناشاد / نگر مرا خسک پیرهن بود تن زار
تن نزار بجان حزین بدان ماند / که هجر یعقوب فرا کشند بدار

تن مراست ز بیداد خستهای سپهر / دلی مراست ز درهم شکستهای نگار
دل ستوه با نبوه لشکر اندوه / تن نزار بافواج صد هزار آزار

ز دست مهر درونسو رسیده ام با سپهر / ز دست مهر برونسو رسیده ام بشکار
ز گلعذار خود ستم ز جان گذشته تنگ / ز روزگار خود ستم جگر برشته عار

زمانه با همه بیگانگے یگانهٔ جور / سپهر با همه چرخ ایستادهٔ بیکار
سپهر را منم ایدون گزیدهٔ پرخاش / ستاره را منم اکنون خریدهٔ پیکار

کیم بجادهٔ بخت پایمال طریق / کیم براه نصیب اوفتادهٔ هنجار
اگرچه من بخدا در نوای بخشنده / ولی نصیب فلک هم ترانه مسپار

مراست سوز هیولی طراز مشعل آه / مراست مشعلهٔ آه نقشبند شرار
ایا زمانه عزائیم بندهٔ درگاه / ایا فلک شناسیم چاکر سرکار

قصیدهٔ سنج امیری منم که هست آنرا / ظهیر رانده شهیر ایستادهٔ دربار
جناب سید والاگهر امیر الملک / که روی روشن او را بود طراز بهار

زهی سلالهٔ اولاد حیدر صفدر / زهی علالهٔ آل محمد مختار
تکلمی ز شکرفانش خستهٔ تقریر / تبسمی بلبش باز بستهٔ گفتار

چنان ز ننگ سعاند گرفت پیدا شد نها / ز سهم توسن او گل شگفتهٔ مضمار
نگینه بستهٔ دامان شوکتش صد بحر / کمر شکستهٔ کوه وقار او کهسار

زبیدهٔ نسیم / چه خلق اوست کان باز چیده عطار
ایا ببوی تو هر جا فزوده ارزش گل / ایا بروی تو هیچ نمود ارزش خار

یدستی / ایا لکد زدهٔ بندگان تو ادبار
بهر کجائی غبارست صرف پیشانی / بر آستان تو پیشانی ست صرف غبار

عنایت تو بود خانمان خراب حساب	سخاوت تو ز خود دور تر گزار شعار	بحاتم است چه بیگانگان غم اندک	ز بسکه بر کف جود تو فتنه شد بسیار
عجب بود که بود با تو روز من همه شب	عجب نبود که بود با تو هر شبم شب تار	رمیده سر آشفته ام تخیل سهل	رسید دل دیوانه معنی دشوار
چنانکه شان بود از خوبی تلامذه فخر	مرا ز نسبت شاگردی اساتذه عار	چنان بوصف تو شهرت گرفته ام بجهان	که پا بوام ستد از نشستنم رفتار
کمال فتنهٔ غالب منم که فخر سودست	خود از زبان من اندر سفینهٔ اشعار	چو بنده خوبی او خوبی خدا داد است	اگر نه بهر من از بهر خود عزیزم دار
امیر ملک تو باشی و من دبیر الملک	سزد اگر نه پسندی مرا بدین ادرار	چسان ثنا گفتمت ای ستوده عالم	کنون دعا کنمت کای مجیب دعوات زار
	بدوستان تو باد از سپهر حسن عمل	بدشمنان تو تعجیل کیفری ز بونی کار	

قصیدۂ حمیدہ در مدحت جناب معلی القاب رئیسۂ والا ور اعظم طبقۂ اعلای ہند نواب شاہجہان بیگم صاحبہ رئیسۂ عالیہ بھوپال ادام اللہ لہا الاقبال نتیجۂ خاطر ارجمند فکر آسمان پیوند فاضل بلند پایۂ عالم گرامایہ ادیب فرید این زمن مولوی فیض الحسن صاحب سہارنپوری سلمہم اللہ تعالی

منم که بیکسم از بخت واژگون برباد	که در حضیض خودم با عروج استعداد	درین امید شبابم تمام شد که شبی	بچشم خود نگرم چهرهٔ حصول مراد
در اشتیاق حصول مراد جان دادم	چنانکه در غم شیرین بیستون فرهاد	نصیب کوکب بختم ترقی معکوس	قرین طالع نحسم نحوست آماد
بکام خود نتوانم بکام خویش رسید	خدا کند که کسی خیزد از پی امداد	که خیزد از پی امداد چون منی بخت	جز آنکه در کنف دست این دولت داد
جناب شاہجهان بیگم آنکه همت او	هزار دولت قارون خود و دهد برباد	بسعی همت او مدعا مرا حصول	بصرف دولت او بیقدر حصول مراد
کسی نماند که مقصود او نشد حاصل	مگر کسی که چو من در پی نصیب افتاد	هر آنچه بود در امکان همه بفعل آید	ز داد و دانش و دنیا و دین و حسن نهاد
اساس دولت او بر زمین انصاف است	جهان بجنبد اگر جنبد این چنین بنیاد	هنوز بحث حدوث و قدم در امکان	که بیت سلطنتش بود راسخ الاوتاد
مبین ز اول او کوست اول آن ز ازل	مجوز آخر او کوست آخر آباد	ریاستی که نباشد بزیر فرمانش	خراب خسته چو بیت الحزن بود و بباد
ثنای همت الایش اول طاعات	دعای دولت جاوید اوست آخر اوراد	اگر بملک عدم می رسید شهرت او	شتافتی دگر ارواح جانب اجساد
بعهد معدلتش سرکشی چنان معدوم	که نخل شعله نبالد بکورهٔ حداد	بیمن معدلتش می رسد که تا باید	بدل شود بتساوی تباین اضداد
ازین که دخل تغیر بمرز و بومش نیست	بگوش کس نرسد حرف کوه نام فساد	حکیم بر سر میدان و برز و زبر	بچشم خود نگرد لا تناهی ابعاد
چه تاب دست که دست ستم دراز کند	زبان بلرزه فتد از تلفظ بیداد	بتیغ او نرسد تیغ آل رستم و زال	بزور او نرسد وارثان قباد
دمی که نعره براعدای خود زند چون شیر	کند رگ و پی خصم از شکستگی فریاد	کرا مجال که سویش نظر کند بیباک	کرا دماغ که پیش عدم کشد آزاد
حجاب عفت او مانع وصول نظر	شکوه تمکنت او سیل دیده حساد	بحکم عصمت او کو مناط عفت اوست	بزم او نتوان غنچه لب بخنده گشاد
سواد لیل و بیاض نهار در بر او	برابر است که گر معنی بیاض و سواد	ثنای او نتوانم بجز این که کنم	که تا سکون اماکن بود و سریع شداد
	بهار دولت او باد تا قائم و دائم	بحق سید کونین و آله الامجاد	

صفحه	سطر	خطا	صواب
۲	۱	وپس	پس
۳	۳	اہوال	احوال
〃	〃	احوال	اہوال
〃	۸	مجدے	مجدی
〃	۱۰	باب ال	باب اول دوم
〃	۲۷	ناموں	ناموں تر
۴	۲۵	واحدةولو	واحدةواو
۵	۲۰	یکوتون	یکونون
۸	۹	الذاہب	الذہب
〃	۱۷	این ا	این
۸	۱۷	انقلیات	تقلبات
۸	۱۸	متبذل	متبدل
	۲۱	دریابی	دریابند
۸	۲۲	بفنای	بفنار
۱۰	۱۳	و در	در
۱۱	۱۴	مسامتت	مسامت
۱۲	۸	وموئی	دموذی
۱۲	۱۲	سنته	سنة الله
۱۳	۱	اصنیهم	اضیهم
۱۳	۹	ارسنیه	ارسینیه
۱۳	۱۴	والفصاحه	والفصاحة
۱۳	۱۶	عدوہم	عدد ہم
۱۳	۲۳	اربعه	ثلثه
۱۴	۴	اعاہم	ہم اعمار
۱۶	-	بہم	اسم
۲۰	۲۰	تجتنبن	بجتنبین
۲۰	۲۲	آمد	امد
			تجدید دین
			وغیره

صفحه	سطر	خطا	صواب
۲۳	۱۱	تشخیخ	اشخوخ
۲۳	۲۳	انکاز	انکار
〃	۲۶	نفش	نقش
×	×	×	×
۲۵	۴	سال	ساله
۲۶	۲	بوریجا	بہاریجا
〃	۲۷	اوشنج	اوشنیج
۲۷	۲۲	عذو	عُذرو
۲۹	۲۲	سہسال	سه ساله
۳۰	۳	وشمامه	وشمامسه
[illegible]	۷	وخلاط	خلاط
×	×	×	×
۳۱	۲۳	خوانند	خوانندند
۳۲	۱۷	خراب المقدس	خرابات المقدس
۳۲	۲۴	چہل گذشته	چہل سال گذشته
۳۳	۱۰	لایعلم الام	لایعلم
〃	۱۴	اصلاحه	اصلاحها
〃	۱۵	فصل دوم	فصل سوم
〃	۲۲	ببد	ببدر
۳۴	۴	شہو	شہور
〃	〃	ورعموا	وزعموا
〃	۷	سریعتهم	شریعتهم
〃	۵	الاف	ثلثة آلاف
〃	〃	ظهور زرادت	ظهور زردشت
〃	۷	ومنه	منه
〃	۷	المعدود	المحدود
〃	۷	فاقوا	فاذن
۳۵	۵	التور	الثور
〃	۱۴	اذا	از

صفحه	سطر	خطا	صواب
۳۵	۲۶	فربت	قربت
۳۶	۵	تغریب	تقریب
۳۷	۲۷	ندا	ندان
۳۸	۱۳	المتداولة	متداوله
〃	۲۰	فصل سوم	فصل چهارم
۳۹	۴	درجه	بدرجه
〃	۱۶	نمود	نمودند
〃	۲۷	سال	سال باشد
۴۰	۲۷	ناطر	ناظر
۴۲	۱۰	عالم	علم
۴۳	۴	المریخ	المریخ
〃	۱۴	وائمته	وائمته
۴۴	۶	یوم	یوم
〃	۱۰	فصل چهارم	فصل پنجم
〃	۲۲	هزار را	هزاررا
۴۵	۱	شده	شده
〃	۸	ودرین	درین
۴۶	۲۰	خزر	جزر
۴۷	۱	علیه	قوله علیه
۴۸	۱۶	راعی	رائی
۴۹	۴	کروی	کروی
۴۹	۱۵	الصفیه	الصفقیة
۴۹	۱۸	فصل پنجم	فصل ششم
۵۱	۵	بغته	بغتة
۵۲	۱۱	فصل ششم	فصل هفتم
۵۳	۷	فیه	فقیه
〃	۱۳	شبیب	شبیب
〃	۱۴	ابرص از	از ابرص
۵۶	۱۸	پهنان	پهنا

صفحه	سطر	خطا	صواب
۵۷	۲۵	رائی	رأی
//	۲۷	گشث	گشت
//	//	دبست و	دابت
۵۹	۹	خلدون	ابن خلدون
۶۰	۴	حمدان	همدان
//	۱۷	مغز	معز
//	۱۸	مغزول	معزول
۶۲	۹	قتل	قتل او
//	۱۶	اهن	ابن
۶۳	۳	وناصر	× ۴
//	۲۳	وبعضی	بعضی
۶۳	۲۳	بیسوی	بسوی
۶۴	۱۹	رو	دو
//	۲۷	شهو	شهور
۶۵	۱۹	فصل هفتم	فصل هشتم
۶۸	۱۰	عیاسیه	عباسیه
//	۲۵	محمد	محمدا
۷۰	۱	اسبهان	اصبهان
//	۱۷	ناجیة	ناحیة
۷۱	۸	فصل هشتم	فصل نهم
//	۲۷	×	الفا
۷۲	۸	تلثمائة	ثلثمائة
//	۱۰	ودام	ودام
//	۱۸	بیبت	هبت
//	۲۵	سواد	السواد
۷۳	۴	سنتتة	منتتة
//	۱۸	تمة	ترمة
۷۴	۲۴	ترکی	برکیا

صفحه	سطر	خطا	صواب
۷۸	۲۱	طاهرین	طاهرین
۷۹	۱۸	اهواش	واهواش
//	۲۱	فصل نهم	فصل دهم
۸۰	۲۳	انبسر	انبه
۸۱	۱۶	ذجر	وحجر
×	×	+	×
۸۳	۲۳	لذاشته	گذاشته
//	//	وکول و قلعه	و قلعهٔ کول و
۸۵	۶	اگر	آگره
×	×	×	×
۸۶	۱۲	جونپور	جیپور
//	//	ونبات	وبنات
۸۷	۲۳	قاباونا	قاباونا
۸۸	۱۶	باالخلیصار	بالخلیصار
//	۱۷	وعال	وآل
۸۹	۳	وازوج	وازروج
//	۴	وغنار	واغنار
//	۷	واعذاء	واعدار
//	۱۰	یزیل	نزیل
//	۱۳	درشهر	وشهر
//	۱۹	سی لک	سی لک
//	۲۴	اطرلف	اطراف
۹۰	۲۱	نارتهه	ناتهه
۹۱	۲	ملکه یمین	ملکهٔ یمین
//	۱۱	دآر	وامر
۹۲	۲۳	سیتنر	ستنیر
۹۳	۲	وشگرق	وشگرف
۹۶	۱۳	فصل دهم	فصل یازدهم

صفحه	سطر	خطا	صواب
۹۷	۱۰	شبه	شبهه
//	۱۱	ازمقالات	مقالات
//	۱۴	جزز	جز
//	۲۵	علیحد	علیحده
//	۲۶	مقاله یابد	مقالهٔ سوفیین او در این مقاله یابد
//	۲۷	نمیشود	نمیشوند
۹۸	۴	شبه	شبهه
//	۱۰	کن نگوین بگوید آن	کن گفته آن
//	۲۳	ودسومه	ودسوسه
//	۲۷	نعلن	لعن
۱۱۰	۶	وشبه	وشبهه
//	۷	رافضه	ورافضه
//	۹	تجرضب	تجرخب
//	//	فصل یازدهم	فصل دوازدهم
//	۱۰	وکیفت	وکیفیت
۱۰۱	۲۳	کنند	میکنند
۱۰۲	۸	فقلت	لقلت
//	۹	واخوة	واخوه
//	۱۲	خلاف نهم	خلاف نهم
۱۰۳	۲۲	برورش	برادرش
//	۲۴	زیدبن	زیدبن
//	۲۷	تائل	قائل
۱۰۴	۱۰	ائمه هدای	ائمهٔ هدی
//	۱۶	شاگراو	شاگرداو
//	۱۷	نثرت	نشرت
۱۰۶	۱۳	است	امت
//	۱۴	فصل دوازدهم	فصل سیزدهم
//	۱۶	علي ثلث	علی ثلث

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۱۰۸	۱۰	وریت	والکثریت
۱۰۹	۱۵	ان الفضل	ان مجمل الفضل
۱۱۱	۱۰	کل واحد	بمعنای کل واحد
۱۱۳	۵	در ہرچہ	در ہرچہ
〃	۱۷	اصطلاحات	اصطلاحات
〃	۱۸	برائی	برأی
۱۱۴	۲۷	وکتاب واضحہ	وکتب واضحہ
۱۱۵	۲	فصل سیزدہم	فصل چہاردہم
۱۱۷	۱۵	فریقیہ	افریقیہ
〃	۲۳	ااعادہ	اعادہ
۱۱۸	۱۸	والامتہ	والامانتہ
۱۱۹	۹	اہل علم	اہل عالم
〃	۱۰	فصل چہاردہم	فصل پانزدہم
〃	۱۱	محمد صلعم	محمد صلی اللہ علیہ وسلم
۱۲۲	〃	خدمتہ	خدمتہ
〃	〃	بدمشق و	بدمشق
۱۲۵	۴	الطالع	الطائع
〃	۶	یتضر	یتضرر
〃	۷	الاصغاد	الاصغار
〃	۱۶	ومسلمان	ومسلمانان
۱۲۶	۵	تنزیہ	تنزیہہ
〃	۷	العطاء	الخطاء
۱۲۷	۱	مبنتہ	مبینتہ
〃	۲۶	محل	محمل
۱۲۸	۲۷	وقرقۃ	وفرقۃ
۱۲۹	۱۵	التصب	الملقب
۱۳۰	۸	فصل پانزدہم	فصل شانزدہم
۱۳۲	۹	نفرالسد	نضرالسد
〃	۱۰	عددلہ	عدولہ
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۱۳۴	۱	بگر	مگر
〃	۱۵	المستحدثات	مستحدثات
۱۳۷	۲۶	باستنکرہ	فاستنکرہ
〃	۲۷	السوقۃ والعام	السوقۃ والعوام
۱۳۸	۱	المحتلفۃ	المختلفۃ
۱۳۹	۱۹	ونشنیع	وتشنیع
۱۴۰	۲۰	لحفظہا	لحفظہا
۱۴۱	۱۷	کردو	کرد
۱۴۳	۱۰	فصل ہفتدہم	فصل ہیجدہم
〃	۲۵	شافزدہ	شانزدہ
۱۴۱	۱۹	ومرار	ومراد
۱۴۴	〃	وآنمرد	آنمرد
〃	۲۰	بانیجدیت	بانیجدیث
۱۴۵	۲۷	یدی	یدی الیک
۱۴۷	۱۴	فصل ہجدہم	فصل نوزدہم
۱۴۸	۲	وسری	سری
〃	۹	برستند	بپرستند
〃	۱۷	بجردات و	بمجردات
۱۵۰	۲۳	اسفامت	استقامت
〃	〃	برانیذ	برانید
۱۵۲	۲۰	وازامور	ودرامور
〃	۲۱	درزنان	روزگار خویش درزبان
۱۵۴	۱۰	مدامنتے	مدامنتی
۱۵۵	۲۲	انہدالدنیا	اندالدنیا
۱۵۷	۱۳	پس بیشی	پس پیشی
۱۵۹	۶	قیض	قبض
۱۶۲	۱۴	جیش	حبیش
۱۶۵	۹	صلعم	صلعم راکہ
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

صفحہ	سطر	خطا	صواب
۱۶۷	۱	عمربن	عمروبن
〃	۳	این	ابن
〃	〃	وحواروے	وی حواری
۱۶۸	۲	عمرومعاویۃ	عمرو ومعاویہ
〃	۳	عمربن عام	عمروبن عاص
۱۶۸	۱۶	وخلع	وی خلع
۱۶۹	۲	ابورزعہ	ابوزرعہ
۱۷۰	۲۳	وکانت دو قعتہ	وکانت قعۃ
۱۷۱	۸	ببیند	بہ ببیند
۱۷۵	۴	لغتے	نعتے
〃	۱۳	ذنبا	ذہبا
〃	۱۶	خقیہ	خفیہ
۱۷۷	۳	خدا	خدارا
۱۷۸	۶	خطیہ	خطبہ
۱۷۹	۱۱	الحسین	الحسن
۱۸۵	۱	نفاق	بطریق نفاق
۱۸۷	۱۳	کردندو	کردند
۱۹۲	۲۰	یز	نیز
۱۹۶	۲۴	فراغنتکم	فراعنتکم
۱۹۸	۲۶	انکہ	تاآنکہ
۲۰۳	۷	وانہتکوا	وانتہکوا
〃	۲۵	ستہاالخلیقۃ	شرالخلیقۃ
〃	〃	وہشتم	وشتم
۲۰۴	۲۱	التنضرع	انتضرع
۲۰۵	۱۲	شاہرج	شاہرخ
〃	۲۲	یدش	یدس
۲۰۶	۱۲	وجاجیان	وحاجبان
〃	۱۷	الفس	الف
۲۰۷	۳	وانہتاک	وانتہاک

صفحه	سطر	خطا	صواب
۲۰۹	۲	یقتضیه	یقتفیه
〃	۱۹	طلاتم	تلاطم
۲۱۳	۴	واوذبگ	واوذبک
۲۱۴	۹	افزنج	افرنج
۲۲۰	۲۱	پس عظیم	بس عظیم
۲۲۲	۲۳	درحرام	درحرم
۲۲۳	۱۱	وجدارآن	وجُدران
۲۲۴	۷	ظامات	ظلمات
۲۲۶	۱۱	انبیهٔ	ابنیهٔ
۲۲۷	۱۹	انهار	آنهارا
〃	۲۷	مبغض مرمحب	مبغض مراو محب
۲۲۸	۷	لست وشتم	سب وشتم
۲۳۱	۱۲	آل طالب	آل ابی طالب
〃	۱۸	قول او	قول اورا
〃	۲۲	بلک ما	بلکه ما
〃	۲۶	وطوائف	طوائف
۲۳۴	۷	صنغا	صنعا
〃	۱۰	بجران	نجران
〃	۱۲	صغا	صنعا
۲۳۶	۳	امرات	امرت
۲۳۷	۱۹	یافیه	یافته
〃	〃	وگفیه	وگفته
〃	۲۰	اظهر	ظهر
〃	〃	بعد	بعض
〃	۲۳	اثنین	اثنتین
۲۳۸	۳	الدنیا	الی الدنیا
۲۴۱	۱	یاموردن	یاپومرون
۲۴۲	۹	وقسطبنسه	وقسطنطنیه
۲۴۳	۱۴	وبرد	وبَرد
۲۴۵	۱۰	کاذ	کاد
〃	۱۵	الشلی	الشبلی
〃	〃	بقاهریة	بقاهریه
〃	۲۰	نده	هذا
۲۴۷	۲	وراج	رواج
〃	۱۳	البرازی	البرزالی
〃	۱۹	یسویوس	وسیویوس
〃	۲۰	سنه ۱۰۳	سنه ۱۱۳
۲۴۹	۵	گوینده	گوید
〃	۲۷	سنه ۱۲۰۹	سنه ۱۱۲۹
۲۵۰	۲	یقلعه	بقلعهٔ
〃	۷	مسلمان	سلمان
×	×	×	×.
۲۵۲	۳	وهوهرزناً	وهرزمانهٔ
〃	۹	باشداین	باشد نورانی اینها
۲۵۳	۴	لاعلم به	لاعلم له به
〃	۱۰	خاضران	حاضران
۲۵۴	۸	بنج	وپنج
〃	۱۰	عبید	عبیدة
۲۵۵	۳	شددست	شده دست
〃	۶	تو	ترا
〃	۱۴	المنتظر	المنتظم
۲۵۷	۲	تربیت	به تربیت
〃	۲۱	کثرت	از کثرت جمعی باز
〃	۲۴	بربا	برما
۲۵۸	۱۸	اون جلوس تابک	اول جلوس اتابک
۲۵۹	۵	نعتا	لغتاً
〃	۲۷	سنه ۳۰۱۰	سنه ۳۱۰
۲۶۰	۱	سنه ۳۰۱۳	سنه ۳۱۳
۲۶۰	۱۵	غربیة	غریبة
〃	۱۶	ظهرت	ظهر
۲۶۱	۱	باعث	باعت
۲۶۲	۳	بها	بها
〃	۴	ایدی	اید
〃	۱۳	انی	الی
〃	〃	دور	دور
〃	۲۲	ایضامن	الضامن
۲۶۳	۱۴	زنا	زنی
〃	۲۷	سنه ۱۱۹۱	سنه ۱۱۱۸
〃	〃	بسنه ۱۱۹۸	بسنه ۱۱۹۷
۲۶۴	۱	سنه ۱۲۰۱	سنه ۱۲۱
〃	۹	بار	مار
〃	۲۳	سنه ۳۱۰۰	سنه ۳۰۱۰
۲۶۵	۱	سنه ۶۰۱	سنه ۶۱
〃	۲	سنه ۷۹	سنه ۵۹
〃	۱۶	سنه ۱۱	سنه ۱۰۰
〃	۲۱	سنه ۱۷	سنه ۱۸
۲۶۶	۵	سنه ۸۳	سنه ۸۰
〃	۱۰	سنه ۹۳۷	سنه ۹۲۷
〃	۱۴	سنه ۱۰۷۹	سنه ۱۰۶۱
〃	۱۵	سنه ۱۷۰۰	سنه ۱۷۰
۲۶۹	۴	واهل علم آن	واهل آن
〃	۱۳	اتحاد	السحاد
۲۷۱	۴	ینند	نیند
〃	۶	ناآق	ماآق
۲۷۳	۱۰	درآرند	دارند
۲۷۶	۲	ازدیده	هرکه از دیده
〃	۷	مبطریق	برطبق

۲۶۲ | ۲۴ | الضامن | الضامن

۲۷۱ | ۱۳ | [illegible] | [illegible]

صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب	صفحہ	سطر	خطا	صواب
۲۷۹	۲۳	ااغتزار	اعتزار	۳۲۱	۲۲	ومزرکش	ومزرکش	۳۵۱	۲۵	مہتہم	منہتم
۲۸۴	۳	ازانجملہ	وازانجملہ	۳۲۲	۹	کرون	کردن قبر	۳۵۳	۱۵	بدر	پدر
۲۸۹	۱۳	برجاز	برجاج	〃	۱۷	ولتسانی	ونشانی	۳۵۲	۱۸	یشبہ	یشتبہ
〃	۱۴	مراادر	مرادر	۳۲۳	۱	شتبیع	شتنیع	〃	〃	ولایشبہ	ولایشتبہ
۲۹۱	۲۱	درقفا	درقفا	〃	۲۱	الیتمۃ	التتمۃ	۳۵۴	۱۷	جبابر	جبار
۲۹۲	۲۳	یایکدیگر	بایکدیگر	۳۲۴	۱۳	تفجح	تفخح	۳۵۵	۲۵	عدوۃ	عدوہ
×	×	×	×	۳۲۵	۲۳	ششتصد	شششصد	۳۶۴	۲۶	کتاب اثبال	کتابۂ انبال
۲۹۳	۲۴	ان	برادران	۳۲۶	۷	اباہم	ابائہم	۳۶۹	۱	وثقۃ	وثقہ
۲۹۴	۱۷	وونیابد	ونیابد	〃	〃	ابناہم	ابنائہم	〃	۳	فیقتلبا	فیقتلہا
۲۹۵	۱۴	نداہن	مداہن	۳۲۸	۱۱	تفاول	تطیر	〃	〃	جند	جنداً
〃	۲۳	یامصحف	یاتمزیق مصحف		۱۷	مہرا	را	〃۵	۱۶	کااورا	کاراورا
۲۹۸	۵	دورکن	ورکن	۳۲۹	۱۵	وعصمنا	واعصمنا	۳۷۰	۱۸	ودر	در
〃	۹	جواز	جوار	〃	۱۷	ولا	فلا	۳۷۱	۴	حسینی	حسنی
۲۹۹	۱	کور	وکور	۳۳۰	۱۳	واین نپز	واین نیز	۳۷۲	۲۳	بیہا	بینہا
〃	۶	واستخال	واستحلال	۳۳۱	۱۷	تریجیح	ترجیح	〃	۲۴	نزہی	نزی فی
۳۰۰	۲۶	وبوسیلہ	بوسیلہ	〃	۱۹	فقہای	فقہا	۳۷۳	۱	گفتہ اند	گفتہ اند
۳۰۱	۱۷	المحصنا	المحصنات	۳۳۳	〃	فمن یعمل	ومن یعمل ۲	۳۷۷	۱۶	اربط	اربط
〃	۲	زوز	زور	۳۳۴	۲۱	فصل بست یکم	فصل بست دوم	〃	۱۸	بدرا	بدررا
〃	۲۲	زخف	زحف	۳۳۵	۹	بپرسے	بپرسی	۳۷۸	۱	فیقتتلون	فیلتقون
〃	۲۵	ارحاکم	ارحاہم	〃	۱۲	بلبند	ملبتد	۳۸۰	۲۵	اثمانیا	ثمانیا
۳۰۴	۷	پیبہ	رہینہ	۳۳۷	۱۷	پیش	بیش	〃	〃	المعجمتہ	معجمیہ
۳۰۶	۱۹	السلام	اسلام	〃	۲۳	انگیخین	انگبخین	۳۸۳	۱۹	جادث	حادث
۳۰۷	۲۷	وامت	وامت اجماع	۳۳۸	۱۰	تنتہا	تنہا	۳۸۴	۹	وغیرہ ہا	وغیرہا
۳۰۹	۶	امارت	امارات	۳۳۹	۱	ابن جبان	وابن حبان	۳۸۵	۱۱	فی الباب	وفی الباب
〃	۱۸	کرون	کرد	۳۴۱	۱۱	عامتہ	عامۃ	۳۸۶	۲	انفردا	انفرد
۳۱۳	۹	بنہہ	نبہ	۳۴۵	۱۳	ہمرت	حمرت	〃	۸	خرج	خروج
۳۱۵	۲۱	فتنہ	فتنہ	۳۴۶	۲	لس	کس	〃	۱۸	مخلتف	مختلف
۳۱۶	۱۴	غزلت	عزلت	〃	۲۵	کاستہ	بکاسۂ	۳۸۷	۳	خراسال	خراسان
		صحابت	اصحاب	۳۴۷	۱	[illegible]	[illegible]	[illegible]	〃	المراطی	المرابطی

صحیح	غلط	سطر	صفحه	صحیح	غلط	سطر	صفحه	صحیح	غلط	سطر	صفحه
قیل	قال	۱۸	۴۶۹	قف	قصل	۹	۴۳۹	باوباشد	اوباشد	۲۳	۴۰۴
من [illegible] ینعقان	من [illegible]	۲۵	〃	لغة	لغت	۱۳	〃	الیاس	والیاس	۲۰	۴۰۵
الثعلب	الثعت	۱	۴۷۰	لیعودون	العودون	۲۰	۴۴۰	یعسوب	یعسوت	[illegible]	۴۰۷
چنین بیهوده نه باشد	چنین نباشد	۲۱	۴۷۲	پس ازین چنین	پس وین	۱۷	۴۴۱	او	کراوکر	۲۳	۴۰۹
بیهوده ونه باشد	بیهوده باشد	۲۵	〃	ولایری	ولاپری	۵	۴۴۸	وهرکجا	وهرکه کجا	۶	۴۱۳
درزیر	درزیه	۱۵	۴۷۶	یاتی	یاتی	۲۲	۴۴۹	لفظی	لفظی	۲۴	〃
برزبان	وبرزبان	۱۷	〃	شود	نشود	۴	۴۵۱	شو	شود	۱۲	۴۱۴
ببرون	بیرون	〃	۴۷۸	واجوبه	واجوابه	۳	۴۵۲	نجات از وجبال	نجات جبال	۴	۴۱۶
اورا	اور	۲۱	〃	اولتها	اولها	۲	۴۵۳	محاربی	مجاربی	۱۵	〃
سال	سال را	۱۰	۴۷۹	بتزلزل	بتنزل	۱۱	〃	ست	مست	۲۰	۴۱۹
وناقصتر	وناقص	۲۲	۴۸۰	واکنه	واکنة	۱۴	۴۵۵	عند احمد	عن احمد	۱۱	۴۲۱
چون لایق	چولایق	۲	۴۸۲	فتسود	لتسود	۱۵	〃	وابی داود	والبوداود	۱۲	〃
ومقتضای	بمقتضای	۶	〃	بجنسیت	بجبسه	۲۲	۴۵۶	حارثة	جارثة	۱۷	۴۲۲
سواری	شواری	۱۳	〃	الطلع	طبع	۱۶	۴۵۷	نزل	انزل	۲۰	۴۲۳
بدیها	نبدیها	۱۹	〃	ونه از منکر	وازمنکر	۳	۴۵۸	عادلا	وعالا	۲۳	〃
انجناب	انجاتات	۶	۴۸۳	تولد	یولد	۲۶	〃	الاسد	الاسود	۲۱	۴۲۴
آواز و بد	اوازوبد	۲۶	۴۸۴	فی الصور	فی صور	۴	۴۵۹	می بینیم	من بینهم	۱۲	۴۲۵
×	×	×	×	در رساله	درساله	۹	۴۶۰	اوالایمان	والایمان	۲۰	۴۲۶
از کمال شادی	شادی مرگ	۲۷	۴۸۴	وی بگوید	وبگوید	۱۶	〃	انقطاع	الانقطاع	۲۲	〃
بیهوش شدند	بیشدند	۱	۴۸۵	قف	قصل	۱۳	۴۶۱	واصغا	زاسغا	۹	۴۲۸
باکوه	باکوه	۸	۴۸۸	صغانیان	ضغانیان	۱۷	〃	واذا	ترازا	۱۰	〃
وما در	ومارموصوله در	۳	۴۹۱	احتیاج	کراحتیاج	۱۸	۴۶۲	باکثیر	وباکثیر	۲۲	〃
ورسله	ورسوله	۳	〃	عمرو	عمر	۱۷	۴۶۳	ولیائین	اولیائین	۶	۴۲۹
اونی	ارنی	۱۰	۴۹۲	رویته	رویته	۳	۴۶۴	کل من یسلم	من یسلم	۷	
دوشعبه	دوشعب	۲۳	〃	الضیاع	الضیاع	۱۷	〃	السلام فلما	فلما	۱۶	〃
محانقول	محاتقول	۲۷	〃	المغرب	لمغرب	۲	۴۶۵	وان عیسی	وعیسی	۵	۴۳۰
لقوله	لقلوله	۱۲	۴۹۳	درروایت	دررعوایت	۱	۴۶۷	شدت	سدث	۱۳	۴۳۵
وعباد	وعیاد	۲۳	〃	بحشر	وحشر	۲۷	〃	یکی از گوشتهای	گوشتها	۲۲	〃
دخل	داخل	۲۲	۴۹۵	لایق بحال حیات نه بحال اخرت	لایق بحال اخرت	۲۲	۴۶۸	نمیکند از ته	نمیگند زرد	۹	۴۳۶
وسلامته	وسلامته	۳	۴۹۶	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
الخمر ۴	الخمرة	۷	〃								
ولقنی	ولفنی	۲۱	〃								
[illegible]	[illegible]	۲۷	〃								

صفحہ	سطر	غلط	صواب	صفحہ	سطر	غلط	صواب	صفحہ	سطر	غلط	صواب
۴۹۷	۱	اطیعوا الامر	اطیعوا تؤامر	۴۹۷	۲۲	مقصور	مقصورا	۵۰۱	۲۶	صلایت	صلابت
"	۲	بلی	بل	"	۲۷	احوال اہوال	احوال و اہوال	"	۲۷	مؤثت	مؤنث
"	۴	الامر	الاامر	۴۹۸	۳۰	سلاث	سلاست	۵۰۲	۱۸	تنگ	ننگ
"	۱۷	اعوجت	اعوججت	۵۰۱	۸	اولوا الالباب	اولوا الالباب				

فہرس بعض مطالب الجنة فی الاسوة الحسنة بالسنة علی صاحبها الوف التحیة

تم فهرس بعون القدوس اله الجن والانس فله الحمد بعدد
انفاس الانفس والصلوة والسلام على النبي الاقدس وآله الانفس ۱۲